

933 0

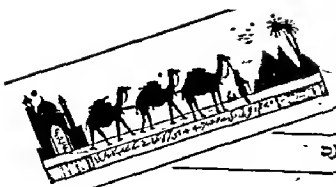
१२२०४२

भास अंक

१८४०

प्रिया

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોનાં નામ	પૃષ્ઠ
નિવેદન	તંત્રી	૧
આવાઝકી દુન્યા	"બેકાર"	૩
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌલ અ. રહીમ	૬
" " (હદીસ)	" " "	૭
મેહફિલ	મુ'પાદક	૮
શાઈરી	"ઝાર"	૧૭
શુજરાતનો પહેલો શબ્દકોશ	"કોકિલ"	૧૯
ઈતિહાસીઅન...નમુસ ઓવરા	"મીસ્રી"	૨૩
બહુ ન બહીએ તો ?	"નિસાર"	૨૫
ઈસ્લામ અને લશર્ક	મૌલ મુસ્લિમ	૨૬
સાહિત્ય અને પ્રગતિ	અ. મ. હ.	૩૨
એના જીવનનું મૂલ્ય	"ઈમ્મન"	૩૩
વીમો	મી. શતનજી મારશલ	૩૬
શુજરાતનું શિક્ષક સ્થાપત્ય	સ રજુદોડલાલ રાની	૪૧
સર સૈયદનો પયગમ્બર પ્રેમ	"ઉડ્ડત"	૬૫
સિદ્ધલી	"સાલેહ બકરીલી"	૬૭
મનકી આંખે ખોલ	"માંડવીઆ"	૭૦
કેસરી	"ફૂખ"	૭૩
ફતાવા	મૌલ અ. અશરફ	૮૧
સુલ્તાન કુતબુદ્દીન અયબક	બહેન કુ. સુર્યા	૮૫
શુજરાતના મુસલમાનોને - પુરા ખજાર	૮૮
સંકટ સમયે સાંકળ	રા. હકીમત ઓખા	૮૯
પોઠ	રા. વજુઅરો	૯૩
સુલતાન (ચાલુ વાર્તા)	'તુલખ'	૯૭
.....સાહિત્ય રસિકોને	...	૧૧૨ ૩
એક યાદ	શેખમઝલી	૧૧૨ ૩

"શયદા"

"કલીમ"

"સગીર"

"કેના"

"સામિર"

"વલી"

"કાલિદાસ"

"મુજીબ"

"ધાર્"'

"હર્ષો"

"અમીત"

"અશરદ્ધ"

"મનુષ્ય"

"સાગર"

"અસીર"

"જામી"

"ધાર્ણ"

"निसार"

"विदेरी"

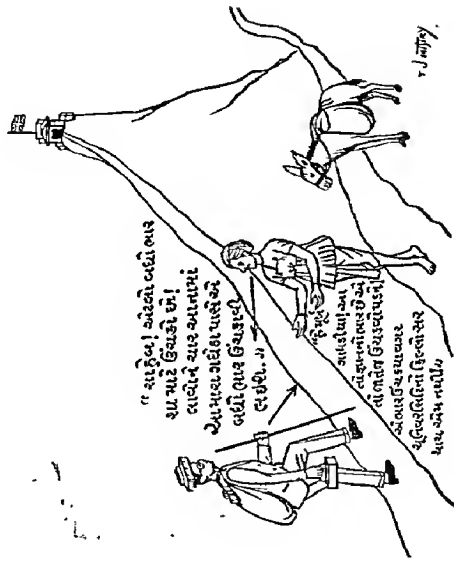

"आरम"

"शोषिन"

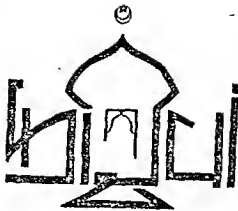
“ શાકુંબ! એવો બધો ભાર
શા માટે ઉઘાડો છો!”

તાલીને ચાર આનામાં
આમારા ગદોડા પાસેએ
બધો ભાર ઉઘાડવા
તરછે. ”

“કેમ છે?”
આડીયા! આ
તોફાનો ભરે છે એ
તો ભાર ઉઘાડવા પડે!”

એ ભાર ઉઘાડવા
શુભર સિલિનો ફિલોસર
શાહ એમ નથી.”

r. j. j. j.

તંત્રી : વડશી

સહતંત્રી : બેકાર

પુસ્તક ખીલું સપ્ટેમ્બર | ખાસ અંક | ૧૯૪૦ અંક ૧૯૧.

નિવેદન

ખુદાના ફઝલો કરમથી અને તેના હુખીએ પાક સલવાના વસીલાથી ‘કારવાં’ પોતાની મંજિલના ધ્યેયનું એક પગથીઉ વટાવવા ભાગ્યશાળી થયું છે.

ગ્રાહકો, ચાહકો, લેખકો અને ઉત્તેજકોના મીઠા સહકારના પરિણામે ‘કારવાં’ એક વરસને પૂર્ણ કરી ખીલ વરસમાં પ્રવેશ કરે છે. ‘કારવાં’નો ખીલ વરસનો પ્રવેશ યશસ્વી નિવડો એવી આશા અને ઉમંગથી અમે આગેકદમ ભરી રહ્યા છીએ.

“ગતવર્ષમાં લડાઈની મોંઘાંદારીએ પેપર જગતપર ખેવડા પ્રહારો કર્યા છે. કાગળ અને પ્લોકની કીંમત ખેવડાઈ ગઈ અને વળી સમસ્ત જગત યુદ્ધના વર્તુળમાં ઘેરાઈ ગયું હોઈ ગ્રાહકોની હુનિયાનું વર્તુળ છેકજ સંકડાતું ચાલ્યું. શ્રીટીશ હુકુમત સિવાયના ખીલ કોઈપણ દેશમાં માસિક મોકલાતું નથી. આવાં અણુધાર્યા પ્રતિબંધોએ ‘કારવાં’ની આર્થિક કૂચને ચંભાવી દીધી છે.

ખેર એથી અમે નાહિંમત થતા નથી. એક વરસ દુકાળ કે હીમ પડે જેથી ખીલ વરસે ખેડુત ખેતી કરવાનું કાર્ય છોડી દેતો નથી, એકાદ વરસ ખોટ આવે એટલે ખીલ વરસે પ્રશે વહેપારી નાહિંમત બની વહેપાર છોડી દેતો નથી; તેમ અમે પણ ગતવર્ષની ખોટની દરકાર ન કરતાં આગળ વધીએ છીએ, અને વળી નુકસાનની દરકાર ન કરતાં ખાસ અંકથીજ તેની બિસ્મિલ્લાહ બોલીએ છીએ.

ખુદા અમને અમારા સાહસમાં આખરે ફતેહ અર્પશે અને આ યુદ્ધનાં વાદળો પણ અંતે વિખેરાશેજ એ આશાએ “કારવાં”ને મંજિલ તરફ વધુ વેગથી આગળ ધપાવીએ છીએ.

સાહિત્ય સેવાના કોડ અમનેય છે અને તે અમારી હેસીયત પ્રમાણે અમે ગતવર્ષમાં પૂર્ણ કર્યા છે. એ કોડ પુરા કરવામાં વહેપારી દૃષ્ટિ આડે આવી નથી, તેમ વ્યવહારિક દૃષ્ટિએ આંધળીયાં કરવાં પાલખ્યાં નથી; છતાંય ખીલ વરસમાં અમે વધુ પ્રગતિ સાધીશું એમ ભાસ થાય છે. શું શું કરી નાખીશું તેનું ઘડ પીટવું વ્યર્થ છે !

લલામણ કરીએ છીએ ! જર્મની બોમ્બરોથી જેટલું પ્રકાશમાં નથી આવ્યું તેટલું રેડીઓ પ્રચારથી પ્રકાશમાં આવ્યું છે. એની બીજાગણી તોપ કરતાં ગેબેલ્સની હવાઈ તોપોએ વધુ કામ કર્યું છે ! તમારે પણ આ જુદા જગતમાં આગળ વધવું હોય તો આડું અગત્ય જોવા વિના તોપ મારતાં શીખો ! જગતમાં તોપમાર્યાનો ઇતિહાસ લખાશે તો તેમાં તમે પણ અમર થઈ જશો !

વાંચક બિરાદરો ! જાણો છો ? તમે બાર મહીના સુધી અગારા પાસે બેંપાઇ રહ્યા તેની પુરાણીમાં અમે ખાસ અંક કાઢ્યો છે. બીજા ખાસ અંક કરતાં એ ખાસ અંકની વિશેષતા એ છે કે કુદાળ છતાં અમે અધિક માસ ઉજવ્યો છે ! જાણીતા કલમનીરોને પોતાની જાહેરાતમાં જકડી રાખવા તો સૌ કોઈ આફે પણ અમે તો નહિન લેખકોને એ કુટબોલની જેમ પગે પગે ન ઉરડતાં વૈભવીલની જેમ હાથોહાથ વધાંથી લીધા છે ! લેખકોને તો બાર મહીને ઉતરણુ આવે છે પણ “કારવા”ના વાંચકોને તો વરસમાં ચાર ચાર ઉતરણુનો અનંદ અમે આપી જાન્યો છો ! જાણો છો ? એ ઉતરણુ તે અમારી ત્રિમાસિક ‘મેલડિલ’ અને તે ઉતરણુના કનકવા તે કવિઓ ! આથી સુસાએરો એટલે પતંગોને મેચ એ હવે તમારા ખ્યાનમાં આવી. મધુ દશેજ ? એ પેચમાં કાણ કત્રામણી કપાય છે ? કાણ દીલ છોડે છે ? કાણ એવીને કામે છે ? અને કાની કાની દોર લટાય છે ? એ તો તમારે જાણવાનું રહ્યું, અમે તે રૂંકા માંજેજ ચઢાવી જાણીએ અને મહુ, બહુતો લાંબા લાંબા વાંસ પર જાંખરાં જાંખીને પતંગ લટકવાની મોજ માણુનાર મહત્તીયા વાંચકોને પણ અભિનંદન આપી છુટીએ !

વાંચક બિરાદરો ! આજકાલ પેપરોમાં “સંસ્કૃતિ” રક્ષણ કરો ! સંસ્કૃતિને બચાવો !” એવા સર ઘણા સંલોચાં છે, તો તમે જાણો છો કે સંસ્કૃતિ કહી બસાનું નામ છે ? ના જાણતા હોય તો વાંચો : નિહની સંસ્કૃતિના ત્રણ યુગ પાડી રાકાય, પુરાણ સંસ્કૃતિ, મધ્ય સંસ્કૃતિ, અને આજની સંસ્કૃતિ.

પુરાણ સંસ્કૃતિ :—એ સંસ્કૃતિના પાયા અનાથોને આપ્યોએ હાંકી કાઢ્યા ત્યારથી મંથવા છે. પહેરવામાં ઝાઝી છાંસ કે ઢરેણું આંમળ અવકારમાં આંકડા કે કુંતરાનાં ફૂલ. બારણાંને તાળાં નહિ ને બધું જીવન રામલરાસે વિતાવાય ! એ પુરાણ સંસ્કૃતિ ખાસ લક્ષણ એ કે જેની ધાક લાગે તેની પૂજા યાગ કાઢને સાંપ કરડે તો નાગ દેવતાની પૂજા કરવી ! નદીમાં રેલ આવે ને એકાદ ગામડું તથાઈ જાય તો નદીની પૂજા કરવી ! જોરથી વટાળીએ આવે, ને અપરાધ છાજ ઉઠાવી જાય તો વાહુદેવની પૂજા કરવી ! આગથી કોષ્ટું ધર બળી જાય તો અગ્નિદેવની પૂજા કરવી ! તાપથી હેરાન-યથાય તો ચર્ચદેવની પૂજા કરવી, મતલબ કે એ સંસ્કૃતિમાં જેણે જેણે પ્રતાપ બતાવ્યો તેની તેની પૂજા થવા લાગી ! એટલે કે અમતકાર ને નમતકાર એ પુરાણ સંસ્કૃતિનું લક્ષણ.

મધ્ય સંસ્કૃતિ :—મધ્યયુગી સંસ્કૃતિના મંડાણ પરદેશીઓની બેઝવાટને રરતે ચઢાઈ થઈ તપાંથી તે ધ્રિર છીંચા “ક”પનીએ ધામા નાખ્યા ત્યાં સુધી રહ્યાં. “જરકી લાકી ઉલ્કી બેંસ” એ એ સંસ્કૃતિનું ખાસ ધ્યેય રહ્યું. ચોટી-દાદીની ટગ એલ્લે વોર, પોતડી અને પાયળ-માની હરિકાઈ એ મધ્યયુગી સંસ્કૃતિનું ખાસ લક્ષણ ! અંકપર, વાદળો ઘેરાયાં એટલે કે ખૂબ સુરત અને ખાનદાન સ્ત્રીઓ પરદામાં પડી, રાસાય અને સુંદરીનો દોર નાખ્યો, તીતર બેટી રની કુસ્તીઓ નાખી, સાંઠ કે ઘેટાંની સાંમારી

જામી, વિશ્વાસ પર ધાત ચઢ્યો, તદ્વાર પર કાટ ચઢ્યો, વિશ્વાસ, વિશ્વાસમાં ખસાસ થયા! અને આમ મધ્યયુગી સંસ્કૃતિ પર કુસંપનાં વાદ્યો ઘેરાતાં આજની સંસ્કૃતિનાં મંડાણ મંડાયાં!

આજની સંસ્કૃતિ:-આજની સંસ્કૃતિ ઈસ્ટ ઇડીયા કંપનીનું આગમન થયા પછી જામી એટલે એનાં લક્ષણ પણ અનેરાંજ હોય ને? બુદ્ધા દસ્તાવેજ બનાવવા, ખુદાના નામે ખોટી સાક્ષી પુરવી, લેવું તેવું દેવું નહિ, ઉભા ઉભા લઘુશંકા કરવી, વિશ્વાસે ગરદન મારવી, ખાતું તેવું ખોદવું, પોહું બેઠને પેસી જવું, સગા બાપનો પણ ભરોસો ન કરવો. કામધંધો કરવાને બદલે દેશનેતા બની જવું, વાત વાતમાં ભાષણ કરવા લાગી જવું, સ્ત્રીઓએ ચૂંચો ન ફૂંકવો, લાલુચીઓએ બહારવટીયણ બની બહાર બટકયા કરવું, બારેમાસ બાપલાખ ચાલીશના યમને ફરવું, જેમ બને તેમ ખુબસુરત દેખાવાની ધૂન ફગવવી, ધર્મને તમારો ગણવો અને તમાશાને ધર્મ સમજીને વર્તવું એ છે આજની સંસ્કૃતિનાં પ્રધાન લક્ષણ! કહો હવે તમે શાતું રક્ષણ કરવા ઈચ્છો છો?

“મીસ્ટર નંકશી કે ઉકામો” સગા ચૈત્રી મિલ્કી; સહુ ઉરકી ના મુનાસિબથી મિલ્કી નૈસી મિલ્કી; ઉરનેલી પેરી - કમીચન કેહ દિયા ઇચ્છારમે; આસ ક્યાયા યા ખુદા તાલીમલી એસી મિલ્કી!”

વર્તમાન યુદ્ધ આપણને બે હજાર વરસ પાછળ ધસડી ગયું છે. જાણુ છો બે હજાર વરસ પહેલાં જ્યારે સિદ્ધાંતી શોધ યજ્ઞ ન હતી; ત્યારે વિનિમય કે અદ્વેષો બદલો થતો. તમારે હુદ્દની આવશ્યકતા હોય અને તમારા પડોશીને પોદવા માટે પક્ષગતી જરૂરત હોય, તો તમે તેને ખાટલો આપો અને બદલામાં બેંસ આપો! તેમ હવે થવા લાગ્યું છે. અમેરીકાને નૌકા મથકોની જરૂર હતી અને બ્રિટનને ડીરટ્રે-પરીની જરૂર હતી તો બ્રિટને અમેરિકાને

આટલાંટિકમાં અમુક ટાપુઓ આપ્યા તો અમે-રીકાએ બ્રિટનને ૫૦ ડીરટ્રેપરો આપી! જર્મનીની રૂમાનીયાને એક વાળું આપે તેના બદલામાં રૂમાનીયા તેને એક પેટ્રોલનો ડમ્પો આપે! ઈંગ્લીસી સોમાલીલાન્ડને એકાદ બટાકાની ગુણુ આપે તો સોમાલીલાન્ડ તેને એકાદ સૈનિક બદલામાં આપે! જાપાન હિંદને એકાદ રબરનો ફૂગો આપે તો બદલામાં હિંદ તેને એકાદ મકાકમ્બુટ્રો આપે! આમ વિનિમય કે અદ્વેષો બદલાની પ્રથા પુનઃ જામતાં લોકો સરળતાથી પોતાનું કાર્ય આગળ ધપાવી શકશે અને પૃત્વી ઝાળ છે તેની એકવાર પુનઃ સાખીતી કરી આપશે!

અરવ:

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘શ્રી નોટ’ ગાળીઓથી ચાલુ થાય છે માસિક અઘ-ચણુની કોષપિણુ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મળે. દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમત રા. ૫-૮-૦ પરદેશ શી ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહત” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી હાંદગીભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ, કથુંજ નુકસાન નહી, ઝંકટર, વેદોએ અજમાવેલી. દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમત રા. ૫-૮-૦ પરદેશી શી. ૧૦

ડૉ૦ એસ. એચ. ખાન,
૪૨, ચર્ચજેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે,
ક્રાટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૩૪૩.

ઈસ્લામી શિક્ષણ

અસ્લાહ તઆલાનું ફરમાન (કુર્આન)

મોસાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૫૪. (હે નબી!) તું કહી દે હુન્યાના લાલ અદ્વકાલિક છે, અને અસ્લાહની વિરુદ્ધતાથી બચનાર માટે આખેરત (ની નેઅમતો ફરક રીતે) બહેતર છે અને તમારા ઉપર એક તાર સરખો પંજુ જુદમ કરવામાં આવશે નહિ. (કુર્આન)

૫૫. જે કોઈ પુરૂષ હો કે સ્ત્રી પોતાના મુમિન હોવાની સ્થિતિમાં નેક કાર્ય કરશે તો તેવા લોકો જન્મતામાં હાખત થશે અને એક તલપૂર પંજુ તેઓના ઉપર જુદમ થશે નહિ. (કુર્આન)

૫૬. જે માણસ કંઈ ભૂલ કે ગુનાહ કરે ફરી કોઈ નિર્દોષ પર તેની તોહમત મૂકે તો તેણે પોતાના માથે શારે આફત અને જાહેરી ગુનાહ લીધો. (કુર્આન)

૫૭. નબી અને મુસલમાનોને યોગ્ય નથી કે મુશરિકો માટે બાંધકામ ચાહે એ પછી કે તેઓ પર આ વાત જાહેર થઈ ગઈ હોય કે તેઓ ડોઝખી છે (પછી) લલેને તેઓ સગાઈવાળા હોય. (કુર્આન)

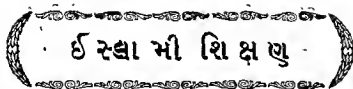
૫૮. જુદાપાક જેને અવળે માર્ગે ભમતો મૂકે તેને માટે તેને કોઈ માર્ગ મળશે નહિ. (કુર્આન)

૫૯. જુદાપાકે તમારામાંથી અમૂકને અમૂક પર શાલમાં વધારી દીધા તો જેઓને વધારવામાં આવ્યા છે તેઓ પોતાની શાલ પોતાના ગુલામોને એવી રીતે કદી આપનાર નથી કે તેઓ સૌ તેમાં સરખા થઈ જાય, તો શું તેઓ અસ્લાહની નેઅમતનો નકાર કરે છે. (કુર્આન)

૬૦. જુદાપાકે આકાશથી પાણી વરસાવ્યું ફરી તે વડે જમીનને તેના મરી (સુકાઈ) જવા પછી જીવતી કરી, એમાં તે લોકો માટે મહાન નિશાની છે જેઓ સાંસળે છે. (કુર્આન)

૬૧. તારા પરવરદિગારના માર્ગે (હીન) તરફ સચોટ વાતો (હલીલો) સંમજવીને અને નસીહત સંભળવીને બેલાવ તેમ એવી રીતે તેઓની સાથે વાંઢવિવાહ કર જે બહેતર હોય. (કુર્આન)

૬૨. બેશક જુદાપાકે ઈન્સાફ કરવાને અને જોડુસાન કરવાને તથા સગાં સંબંધીઓને આપવાને હુકમ કરે છે અને નિર્જતા તેમ જુદા કામથી અને જુદમ કરવાથી રોકે છે. (કુર્આન)

રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદુખ, રાંદેર

૫૪ રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે પરાણાગત ત્રણ દિવસ છે અને તેમાં સારી ખાતર બરદાસ્ત એક દિવસ રાત છે. અને કોઈ મુસલમાન પુરુષને હલાલ નથી કે પોતાના ભાઈ પાસે એટલું રહે કે જેથી તેને શુનાહમાં નાખે. (બુખારી)

* * * ૫૫. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમારામાંથી દરેક જણે પોતાની હાજતો અલ્લાહથી માગવી જોઈએ; એટલે સુધી કે મીકું તેમજ જોડાનો તસમો તૂટી જાય તે પણ તેનાથીજ માંગે. (તિર્મિઝી)

* * * ૫૬. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે બગાસું લેવું શૈતાનથી છે તે જ્યારે તમારામાંનો કોઈ બગાસું લેયે તો બનતા સુધી તેને દબાવી દે (સહીહૈન)

* * * ૫૭. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહના બંદાઓમાં સર્વેથી નકારાં તે લોકો છે, જેઓ યાદી-ચુગલી કરે છે અને દોસ્તો માંડે જુદાઈ કરાવે છે. (અહમદ)

* * * ૫૮. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સગાઈ અર્શની સાથે લટકેલી છે. તે કહે છે કે જે અને જોડે તેને ખુદા જોડે અને જે મને કાપે તેને ખુદા કાપે. (સહીહૈન)

* * * ૫૯. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહ તઆલાએ ખીમારી તથા દવા બંને ચીજોને પેદા કરી અને દરેક ખીમારી માટે દવા પણ બનાવી છે જેથી તમે (માંદગીમાં) દવા ક્યાં કરો પણ હરામ વસ્તુથી દવા કરો નહિ. (અબૂદાઉદ)

* * * ૬૦. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે પોતાની આપેલી વસ્તુ પાછી લેનાર કુતરા સરખો છે કે જે પોતાની ઉલટી (વૉમિટ)ને પાછી ગળે છે. (સહીહૈન)

* * * ૬૧. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે બેવા (રાંડીરાંડ) અને મોહતાજ માણસની હાજત પૂરી કરનાર અલ્લાહના માર્ગમાં જિહાદ કરનાર સરખો છે. (સહીહૈન)

* * * ૬૨. રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દુન્યા લાલ લેવા (અથવા વસ્તુ)ની ચીજ છે અને દુન્યાની લાલ લેવાની વસ્તુમાં સર્વશ્રેષ્ઠ નેક ઔરત છે. (મુસ્લિમ)

[૧]

ના નથી ઇચ્છા મને જવાની સામા પાર પર;
મૂકને લાવી સુઝાની તુ મને મજધાર પર.
આંખડી છે એક મારી ખીચતા યુવજાર પર;
આંખડી બીજી ઠરી છે વીજના ચમકાર પર.
કોઈ પણ કરશે નહિ તુજ આંસુઝાઓની કદર;
ભાર શા મારે વધારે છે બુમિના બાર પાર.
જેર મારામાં નથી હું જેરથી કમજેર છું;
છે બધો આધાર મારો આપના આધાર પર.
શ્વાસ એ તો છે ફક્ત કાચા સુતરનો તાંતણો;
મુખ છે વિશ્વાસ ને રાખે છે કાચા તાર પર.
ખજરો ઝેરી ફેર છે લાખ મારા દિલ ઉપર;
ત્યાં ફેરે છે આંગળી એની સીતારી તાર પર.
મન મહોં મજિલ તણી પરવા નથી “શયદા” હવે.
જાવીને મિત્રી ગયો છું આજ એના દાર પર.
“શયદા” (મુંગઝ)

[૩]

છત નિજા ઉન્માદનો અંતે ચર્ચ બેઠવાર પર;
આલ-દિલો નંદાંએ કોઈ નતન જંગલનો દાર પર.
કો અનોખા રંગમાં રંગાઇ જવા કરણે;
ઝિંદગી છોડી છે મારી-ઝિંદગી રચનાર પર.
દિલ તણી અંતિમ ઇચ્છા એજ છે હે પુતનાર ।
હોય છેલા શ્વાસ મારો-એ હો ઉલા દાર પર.
ક્યાં સંધીતું દર્દ છે દિલમાં । કફસની મુલ્યલે-
સુજને આપે છે અભિનંદન વ્યા-ઉદ્યાર પર.

[૨]

અમ પરપર પ્રેમ-વૃદ્ધિ થઇ તો ચર્ચ સકકાર પર;
ચાર છે સુજ પર ન્યોઝાવર ને હું છું ચાર પર.
બોધદાયક છે ઉભય જગકાજ મારો પ્રેમ પશુ;
કરગરે છે નિત સરિનય રૂપ મારા દાર પર.
ઉર-તરંગે એક બીજાને નિકટ કાપી પછી;
હું નથી દિલદારથી -પર ને નથી દિલદાર પર.
છે નજરમાં બધનંદુમ મિત્રકિસ્તિ-હુમ-
લા ચુલસમુત્ત;
દોષ મેં કાપા કોઇ નિરોધના આધાર પર.
ઉડવન કવસયનથી કંઈ અંતરે નવ થઇ શક્યું;
થઇ ગયાં જિંદગીલનાં પર મારતાં લાચાર પર.
તેમની મેહફિલમાં આગે છે બધાનો એજ લાજ;
છે કૃપા બેચાર પર તો કોપ છે બેચાર પર.
અનુસુલ અમ્મલવનથી છે વ્યક્ત સુંજ.
ગૌરવ “કલીમ”

લેરશે મારો વિજય-ઝંડો સફળ સંસાર પર.
“કલીમ વાકિદી” (ધારાળવી)

[૪]

બર્થ આશા સેવતો બેઠો છું તારજુદાર પર;
છત-થું પાતું વિના મત્ને હું પારાચાર પર.
ન્યાં જુઓ લાં વિશ્વમાં સંહાર-છે સંહાર પર;
કેડ બાધીને અકથો છે કાળ ગોળાચાર પર.
કતિસે પણ હાથ-મુકયો-છે હવે તલ્વાર પર;
ક્યારથી ઉમે છું મરવા હુંય તેના દાર પર.

[૬]

મારા દિલનાં દર્દ મરો. ને મુણી લેતે કરીઃ
 તો નહિ મગર તું ચાને, સિતારી ! તાર પર !
 પુષ્પ શા માટે બિઝાવી પાંથને કાઢે ખરાબ ?
 તે મજા ધાંતે બગારી આલવેલી ખાર પર ?
 કિંદગીને ફેરવી છે, હૃદયનાના રૂપમાં
 શોક કેવો ? દર્દ કેવો ? હો મતન-હિંદાર પર.
 પુલકાયે ગોમાં કાઢેને દ, ને કાંધે પાંખ એ
 હાથ ! શું સેવાઈનાં અપકાર છે ઉપકાર પર !
 આકર્ષી, શું આકર્ષાયે પુષ્પ ઉત્પન્ન સિન્નસિન્ન
 છે પ્રતિગોષ્ઠ આપનાં શબ્દગાનું, શુદ્ધકાર પર.
 હે હૃદયની આશ ! ના કળજે કે ના નિષેધ યલે
 કિંદગી મારી રકા છે એક તુજ આધાર પર.
 કાણુ ભુએ ? કાણુ ચાંચે ? કાણુ મમલે ? હે 'સગીર' !
 છે કયા દિલની લખેલી આંસુઓની ધાર પર
 "સગીર" (મુંબઈ)

[૫]

અણુમત્રે આવે છે આલમને પુરાણા ખાર પર;
 કંઈ નહું લખેને કાંઈ આવે હવે મંસાર પર !
 આંખે મારા પર અને દિલ કાઈ બીજાં ચારે પર;
 માફ રાખે, હાથ નેહું છું, હું એવા પ્યાર પર !
 હાથે અનમાવે છે નેજા પેદાં સાધીદાર પર
 એ વણ ચક્રને વડી આદત છે આ મંસાર પર !
 આચકો ખાતા પતંગોની તરફ પટકાવ છે;
 હંથા યાત્રા જાય છે ને પારકા આધાર પર !
 એમના દિલમાં અમારું સ્થાન છે. પણ એટલું-
 નેતુ કાઈ ખાસકર્ષે ઉગી પડે દીવાર પર !
 ખાકીની મુઠ્ઠી છે કાંઈ ખાકમાં જનાર પર;
 ફલકાં ધાંતે ચડવો ખાકના અંધાર પર !
 ઔરબી વધાને લઈ આવે છે એવા આશ્ચર્ય;
 ને નથી રોતા કેહના ખુલ્લમ પર ચાંદાર પર !
 એલવા આદું નયન તો નંધે યે, યે જાય છે;
 કાઈ બેઠું હોય નેજે પાંપણોની ધાર પર !
 આદતો નેને દતા તે આપણા ચક્રને રલાય
 બેવડા એકસાન છે એ એમનો નિસાર પર !
 'નિસાર' (પેટલાદ)

તે પરમ કિરતારનો. ઉપકાર છે ઉપકાર પર;
 પ્રેમને તેજે નિગમ આપો સકળ સંસાર પર.
 ઉર્મિઓનાં વાદળા ચારે તરફ ઘેરય છે;
 વીજળી ઉડે રમેને ચાપ મુજ ધરખાર પર.
 પ્રેમીઓની પ્રેમ કથનીના કંથાવત ગીત
 કાન રાખી સંભળે મારા હૃદયના તાર પર.
 સંકેતોનાં હું પ્રતિરૂપથી બન્યો છું પ્રેમમાં;
 છે ધસારો તેમનો મુજ ધ્યેયના વિસ્તાર પર.
 હું અલખ સૌંદર્ય નેવાં ક્યાંથી લાવું તે નગર;
 હો અમર નેની અજંતા વીજળા પ્રદાર પર.
 દિલની ઇન્કિયાઈને મેં છવન બગાડ્યું પ્રેમમાં;
 શું હવે આરોપ મુકું તેવું કામણુગાર પર.
 સ્વાર્થ પર મોઢે લહેને કાં અશોભી વિશ્વમાં;
 પ્યાર છે મુજ ધર્મ છું મોડિન સદા હું પ્યાર પર.
 "ફેલક" મુજ બરબાદીઓનું હું મને કારણું ન પૂછ;
 આણું મેં આખાં પ્રણયમાં કાંઈના આશર પર.
 "ફેલક" ખતી (મુંબઈ)

[૬]

ફલ કાં કુશલ છે ખુશ્ખુ અને શબ્દગાર પર;
 યાદ છે છત્રી રહી તું ખારના આધાર પર ?
 પ્યાર આવે છે મને તુજ તેમને તલ્લ્યાર પર,
 વાર લાખો વાર કાનિય જઈ તારા વાર પર.
 કાંઈ દિ મંગશે દયાની ભીખ આ શિશુકને,
 એજ આશા હું ધરી બેઠો તમારા દાર પર.
 વરલની રાતે વળા છે આ રૂપેરી આંદની,
 એક નવો શબ્દગાર છે તે આપના શબ્દગાર પર.
 એ સિતમ એ જન જનની રીત છે ઉઠી ગઝલ,
 કોકરો મારી હસે છે આજ તે રંગનાર પર.
 કોકરો પહું નીચ નાહં યા ખુશી નીખાઈ નહી,
 તું અગર દ્રષ્ટિ કરે તારા જન આશાર પર.
 બેવડા મિત્રોથી મેં ભર્યું છે જન મમને,
 આંદરી સદ આંદરી એ મિત્રના ઉપકાર પર.
 કોકરો મારી અંરે એને મિત્રતી હો તમે,
 ફલકાં ધાંતે ચડવો ખાકના અંધાર પર ?
 તું નવા જન મમો "મઝેરૂમ" પવલ કર કલક,
 વિશ્વની રફાર હો તારી જન રફાર પર.
 "મઝેરૂમ" નેતપુરી

[૯]

[૭]

વારી ખેડ દિલ તમે તો આંખડીના વાર પર;
 દોષ કાં ખેડ ફરી, દિલપર, છગરપર, ખ્યાર, પર,
 લાલ આંખો ભેષ સાકીની કોઈ મધખાર પર;
 ખાલી તુડી મધ ટળી આ મહેર થઇ પીનાર પર.
 અર્પવા હું દિલ ગયો તો એ ગદા સમગ્ર વધ્યાં,
 ચાલતો થા, માંગ આગળ, કાં ઉભો મુજ દારપર.
 મુનુ કંઠસા અનતા મુનુને જે સમજીને મર્થ,
 ધન્ય એની ઝિન્ગીને, ધન્ય એ મરનાર પર.
 શેખ તો મરિજદ જતાં યાકી મધા પાકી ગયા,
 ચોંટી છે એની નજર આજે ફરી હરદાર પર.
 આ મસલતો જગતમાંથી છે અતિ મરદાર કે,
 કોઈ કરશે મા કરેસો નાર કે, તલવાર પર.
 દોકરે મારી સમાધીને મિઠાવી દો તમે;
 ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંખાર, પર ?
 મયતી ધૂતો શેખ તારા મુખ થકી જતી નથી,
 તોય જીવને છે ધર્મંડ ઝખા અને દસ્તાર પર !
 દાગથી શોભા વધારી દિલતી જે મારી તમે,
 શું કહે ઉપદાર એ ઉપકારના કરનાર પર.
 ત્યાં દુઆઓ થઇ રહી છે અહીં દવાઓ થઇ રહી,
 આફતો આ કેમ તુડી ધરકના. બીમાર પર.
 દાગ દિલમાં, આડ મુખ પર, નિરનયને હે “ફના”
 મોકલી અણુમાલ બેટો ચાફે ચાહનાર પર !

“ફના” સોંદરી.

[૮]

છે બોરેસો આપને ના આપના હથિયાર પર !
 થઇ નહર શાને હવે સરકારની સરકાર પર !
 જીવતાં ના વાલ આંધુ કોઈ દિ મરનાર પર !
 ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંખાર પર !
 ભેશમાં આવી જતાં દરિયા દિલી ! વિજાનની—
 એક સરખી ચૈ-અમી વૃષ્ટિ સકળ સંસાર પર.
 રક્તવર્ષી કાં બને ના સંસ્કૃતિ પશ્ચિમ તણી !
 છે જીવન-આધાર એનો માનવી સંહાર પર !
 એજ રસ્તે થઇ જનારા પાર સાગર. યાચ છે,
 હું જવા દે તારી જીવન-નાવને મજધાર પર !

[૮]

લીડરો છગી રહ્યા છે દેવના વ્યાપાર પર;
 કાં ચઢાવે બાર આ પરતંજના કાર : પર !
 જુઓ અંદર રહી ગયા સ્વરાજ : લેતાં લીડરો;
 લટકે છે વનવાળાં નયમ લીજળીના તાર પર !
 થઇ જશે ડબ્બો તમારો શુલ નિથે. જાણુને;
 જે બરાસો નવ ક્યોં અર્ધાંગી એ ધરનાર પર !
 કાઈના દાત નવેદા નારને પરણી ગયા;
 રસક ના આવે ખટારાને કાં મોટરકાર પર !
 શેખજી સાર્વજનિક તણી પ્રેકટીસ એ માટે કરે;
 પ્રલસિરાતે. દોડવા તલવાર ફેરી. ધાર પર !
 દિલમાં દર્દન થઇ જશે છાતીના બે ખોલી બદન;
 આંધરે છે કાં બહા ડોકર કે હરદાર પર !
 માનવી નિજ કર્મ કરાં ભોગવે ફજ તે છતાં;
 દોષ પુરો ટાપસો ટોળે બધો કિરતાર પર !
 કાલતો મંદાર મહી જપતા હતા જમખાલ જે;
 આજતો, નાખી અડગો એ પડ્યા છે બાર પર !
 ખાર સમ મુજ નિવનને જેણે, બંનાવ્યું ફૂલસાંભ;
 ફૂલડાં કંથમ ના ચઢાવું ખાકના અંખાર પર !
 કારેવો નિજ ખેયમાં પહેંચી ગયો મંજિલ નિકટ;
 જ્ઞાન બરતાં રહી ગયાં રસ્તા મહી વંચુભર પર !
 પ્રેરણાની પૂઠે-પૂઠે લદ્દ લખીને જે ફરે;
 કાવ્ય કરો બારે કાં લાદો તમે “એકાદ” પર !
 “એકાદ”

[૧૦]

મારું દિલ આવી અને અંતકથું નયનના દાર પર;
 એમ સમજ્યો કે સફળ યારો જીવન દીધાર પર.
 એટલે સતોષ બસ કે ખાક થઇ જઇ બળી;
 રેકોડ ના કોઈ અણુ-વારિ. મુજ, અંગાર પર.
 હાલ મૂલ ! આજરું પાણી પાણી થઇ ગયું;
 શું પડ્યા બેદોશ થઇને જ્યોતના ચમકાર પર.
 કાં નયો જોતા હકીમો ! દર્દીતો મેટું નથી;
 દિલના ઝખો પલ્લુ હસે છે મૂર્ખ તમ ઉપચાર પર.
 નાણુદા તું કોણ છે ? એહસાન તારો કોણુ લે;
 હું જવાનો પાર. મોખાંઓ તણા આધાર પર.

[૧૦]

માનવી સ્વભાવ બદલાયા કરે છે. દરમીન!
સર્વદા અપકાર એ કરતા રહ્યા ઉપકાર પર!
લોક સમગ્રે છે લગાઈ પણ હકીકતમાં 'હઝી'
પાપનાં વાદળ છાયા છે સકળ સંસાર પર.
'હઝી' (સંદેર)

[૧૧]

કમકમે છે જામિ મારા દિલ તણા ચતકાર પર;
ને ગગન વહેવું ચપુ છે મારી અશ્રુધાર પર;
શોષને રાખી રહું છું ક્યાં સુધી વહેવાર પર?
કોકને પણ જોઈએ કે, આવે શિષ્ટાચાર પર;
વૃન્દ ખૂંસાઈ ભડે તૈયાર હો તકરાર પર;
આજ હો તૂટી પડે આપુ ગેગન મધ્યમાર પર;
કોય, જે ગુસ્સે યથા ઉડે છે મારા પ્યાર પર;
આજ એ પોતે જીવે નિજ રૂપ પર શંખગાર પર;
કેરક જેને હો અટલ આ વિશ્વ સર્ગ નંદાર પર!
કેમ એ નિજ પ્રાણ ના વારી દીએ સંસાર પર!
ધારી ધારી જોડે છું હા, એજ મ્હાર દિલ ન હો!
એક કોણું તિલ કે જે ચોટયું છે વૃજ રૂપસાર પર;
મુજ નંદર 'સાખિર' હવે ફરતી નથી, ઝગતી નથી;
કોકે એ ચોટી ગઈ છે કાળના મૂખ દાર પર
'સાખિર' (વધવા)

[૧૩]

તેગને કાતિલ કરે ધર વાર કર ને વાર પર;
મુજ અકારી ઝિન્દગી છે બાર સમ સંસાર પર;
દિલ, નિગર ને પ્રાણ ધરતાં તેમનાં ચરણો મહો;
મર્મ, જીવન-મૃત્યુનો ખુલ્લો થયો મરનાર પર;
પ્રેમમાં અપરાધ ને અપરાધ હું ગણતો નથી;
છે કામાની આશ, મુજને દરગુઝર કરનાર પર;
પુષ્પ પણ કેષ રિમંત કરવાના છરીદા પર દતાં;
પાનપર ત્યાં કાપ વરસાવી ગઈ ગુન્હાર પર;
તેમના વિયોગથી બેઝારીઓ વધતી ગઈ;
આફતો આદા અવનવી આવી પડી બીમાર પર;
કંટકો મરનારના જીવન પર લેરી હવે;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
નાવડી ને પ્રેમીઓની પ્રેમ પહેલોએ છે પાર;
છે ભડે મજાદારે 'સાગર'ને છે દ્રષ્ટિ પાર પર;
'સાગર' (જિતપર)

મેં ક્યો ઇન્કાર દિલ એ જૂઠીને લઈ ગયા;
હું ખુશી થાઉં ન કાં? મુજ છત યઈ છે હાર પર;
ઝિન્દગીની હું કદી નવ બીખ માંગુ આશથી;
ઓ નિરાશા! મકેરબાની કરે હવે બીમાર પર;
અશ્રુ! વૃજને છે વિનંતિ દૂર ના થાને કદી;
હું જીવન-સંગીતને છેડીય તારા તાર પર;
જગમદિ 'યાવર' આ એકલતા વધારવા રહી;
હું જીવન અર્પુ છતાં આણું છે એ ઉપકાર પર;
'યાવર' મેલકાદી

[૧૨]

પ્રેમ ભિક્ષા યાચતો બેઠો છું તારા દાર પર;
કરે દયા દ્રષ્ટિ જરા આ ધરકના બીમાર પર;
હું અહીં તંત્રુ વિરેની વેદનામાં અંધ સંનમ;
ને જવાની મરત છે ત્યાં આપની પુર બહાર પર;
કાણુ સમજે, ક્યાંથી સમજે મુજ નિગરની વેદના;
મોં છપાવી અંધોએ સાર છું જીવન સાર પર;
ભોમવું છું કંમ મ્હારા કથથી આવી સદા;
ફૂલડાં નાદક ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
બેઘડી આંનંદ કરતાં વાત જુદી થઈ ગઈ;
દિલ લગીમાં શીખર આવી જશે તકરાર પર;
પ્રાણ સમજ ને હૃદયમાં પ્રેમથી પાણી હતી;
બેચકા કરશે લડી બેસી રહ્યો આંધાર પર;
સ્થાન તાર જગતમાં આને 'વેલો' ક્યમ રિથર નથી;
શાને તિરસ્કાર આંબો છે તને સંસાર પર;
'વેલો' (કરમોડ)

[૧૪]

જીવતાં હાલત ન ખુશી આવી એનાં દાર પર;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે હો હવે મરનાર પર;
કેમ હું ધાર નિરાશાને કે એ આશ યશે;
છે ઘણાં હારી ગયેલાં બેઝનારા પ્યાર પર;
ઝિન્દગી ખુશી ને સામાજિક બંધન સેકોડાં;
શું કહું કે યાં છે શું શું મને સંસાર પર;
ખાકમાંથી જન્મ લઈ ઇન્સાન બન્યો ખાકમાં;
ફૂલડાં શાને ચક્રાવે આકના અંધાર પર;
આજના મકેરની એક જ દયા છે ઇન્કિલાબ
જોઈએ તંત્રવાર ઇતિહાસની તલવાર પર;

[૧૧]

[૧૫]

હું નહીં જમારે કરે છું જિન્દગીના સાર પર,
મૃત્યુને ભમતા નિહાળું છું સંકળ સંસાર પર.
તરવળે છે કેટલી આશાઓ મુજ અંતર મહી,
હાથ મૂકી જોડેસોને આ હૃદય-ધપડાર પર.
સેહેચરો પંછો ન મુજને વેદના વિચોગની,
હું તકષ્ણતાં, લોટતાં રહ્યો હતો અંધાર પર.
દોષથી બેદાલ જોઈ દોરતો તો દોરતો,
ફરમતોને પછી દયા આવે છે મુજ અવતાર પર.
કોષ ઉપર પ્યાર આવે છે મને તો આપના,
આપને કાં કોષ ઉપર છે ફરી મુજ પ્યાર પર.
મેળવી મુજ ફલ સમ જીવનને માટીમાં હવે,
ફલંગ શાને ચઢાવો ખાકના અંધાર પર.
યાચના "ઉદ્ધૃત" કરે છે તુજ ચક્રી તુજ પ્રેમની,
કાં કે એ જીવે છે તારા પ્રેમના આધાર પર.
"ઉદ્ધૃત" (બરબાદને)

[૧૬]

કો, શહીદ નાઝતું છે ખૂન તુજ તસ્વાર પર,
લાસ થાએ રક્તવર્ષી આંખડીની ધાર પર.
હે, હૃદયની આગ! મહારી અસ્પ દસ્તીને જુઝાવ;
એટલી કર મહેરબાની પ્યાજ આ ગમખાર પર.
મારા દિલ પર સેંકેડો જખમો પડે છે તે યજી;
ફેરવે છે આંખો એ દિવસના તાર પર.
કાં માટેથી ખનિ સંભળાય છે મુજ કળું પર;
ફલંગ શાને ચઢાવો ખાકના અંધાર પર.
કોષ પ્રેમી જિન્દગીના અંત રમે છે "ઇન્જન";
પકિત આ કાબ્યની લખ કેબી દીવાર પર.
"ઇન્જન", ધીરાળવી (મદાસ)

[૧૭]

જો ચઢાવે જિન્દગીની પ્રેમની તસ્વાર પર,
એજ આવે બાલથી બારીક એની કાર પર.
કલ્પના પર, પ્રેરણા પર, તકે પર નિત્યાર પર;
યે ઉગ્રે તો ઉગ્રે કોઈ દિલ એ ચાર પર.
સુખમને સુખમાં જીવન વ્યતીત ચાતું નથી;
કોકે દિં ચમકી પડે છે વીજ એ શુભકાર પર.

ચાસે ચાસે દર્દની ગરમીમાં હું એકાંત જુ
છે અને પુ-રોગતું સંગીત જીવન તાર પર
આપનાં જીવનનાં રંગો પંજુ અને પા છે અમીન
આજ મરિજમાં તો કાસે છે સુરાલય દાર પર
"અમીન" આઝાદ (સુરત)

[૧૮]

રીત પરને, હળ ઉપર, રક્તાર પર, શુકાર પર;
એકે દિલને કાઢે દે, રૂપ પર શબ્દગીર પર;
આખ, ગરદન ને જીગર માથું મૂકી જાય છે હા
કા કઠારી પર, છરી પર, તીર પર, તલવાર પર;
આજ ખૂદ સાધી ખરેખર કેટલી મંગર છે
જામ પરને, મય કદા પર, મય ઉપર મયખાર પર;
દાખતો આશાઓ, ઉમિંઓ, ઉમંગકા, બાંવના;
નાઝ પર, નખાર ઉપર, શુરસા ઉપર, તકરાર પર.
શેખર, ચર્ચ બેસતો શુ આજ એ "ધનવતરી"
રીશ પર, વસ્ત્રો ઉપર ને વય ઉપર; દસ્તાર પર.
"ધનવતરી"

[૧૯]

આસુ છે તરેલ મુજ જીવન તણી સીતાર પર,
ગાનમાં છે દર્દ ગમ આ કાલુ જી સંસાર પર.
છે કનો સૌ વિશ્વ માંહે જિન્દગીની ચાંદની
નાઝ છે શાથી પંછી તો આટલો શૂંગાર પર!
ધીરતા કેવી હુસેને કરબલામાં દાખલી,
જાન હો કુરબાન આં એ ધૈર્યના ધરનાર પર.
કંચથી હરદમ ઉઠે નિવાસ ને ચિત્કાર છે;
ફલંગ શાને ચઢાવો ખાકના અંધાર પર.
આંખડી તિલ ચોર, મહાસર ચાકને પતલી કમર,
કાં ન પાગલે લોક થાયે આપના દીવાર પર.
છે પળો છેટલી હવે એ પ્રેમના બીમારની,
ફર ને નિઃશુર હૃદય હું રે મંકર બીમાર પર.
શીદ નિંદા હો મને એ શુદ્ધ જગનાં માનવો,
દાદથી છે દિલ દીધું મેં, આંખના અમકાર પર
"અમકાર" આવનગરી

[૨૦]

દિલ રિઝે દિલ થકી ના દેહથી કે રૂપથી;
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
તીરથી “ઘાયલ” કરી વેરાનમાં છોડી દીધું;
કેં દયા આવી નહીં સંપાદને શીકાર પર.
‘ઘાયલ’ (પાળેદ)

[૨૧]

ઝિંદગીમાં કદ નવ જાણી અને મૃત્યુ પછી;
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
ઝિંદગીભર મેં ગુંદા અગણિત છે, ક્યાં છતાં
માફ કરશે તે, મને વિશ્વાસ છે ‘ગફાર’ પર ।
વાપદો હકનો “અસરતો” જગમદો ભૂલી ગયા;
શર્મ આવે છે, મને “કાંબૂખશા” કહેનાર પર ।
ન્યાયની ખાતર હવે તો એક દર્શન દો મને;
ક્યારથી આવી ઉભો છું હું તમારા દાર પર ।
અર્થ કેં યાતો નથી તુજ કાવ્યનો ‘મુઝતર’ છતાં
વાહ ! વાહ ! મેહરિલ મહી છે, આપના અસ્થાર પર.
‘મુઝતર’ (હંસીટી)

[૨૩]

નેર વસત્રાયાણ વધતું જાય છે સંમાર પર;
તાજે શાહી છે હવે મોચી અને લૂહાર પર.
કેમ માતું ? હું, મરો છો આપ કોઈ યાર પર,
જ્યાં લગી પૂજો ન મૂકે પાંચસો હજાર પર
પુશ કરે ઇન્સાનને, ઇન્સાનના સંહાર પર,
કોણ પડવા બેઠોએ તે જાનના ભંડાર પર ?
ખાતું ધરમાલ અને મરતું સિનેમા સ્ટાર પર,
નાગી વરણગી કરો છો શેખ શા આધાર પર ?
મારી દો લખપડ અમારા ગાલ હાજર છે જનાબ,
હાય શા માટે તમારો ગાય બીજા યાર પર ?
છેડતા રે’ છે અમારી દિલ્લેશ તો દિલ્લેશ;
બીજું કોઈ એમને મળતું નથી સંસાર પર.
યાય છે જો કે લાઈ તો સમંદર પાર પથ;
છે ચઢાઈ તોય એની હિંદની જુઆર પર.
ફૂલના બદલે હવે તો પત્થરો યાતું થટે
જેથી ‘કામ’ આવી શકાયે, ખાગની દીવાર પર
શ્રી.—“શેખચલ્લી” (વગર ગામનો)

[૨૦]

તાલ પૂરે છે કયામત આપની રફતાર પર,
નાગણુ લટકી રહી છે આપના શલુગાર પર,
જીતમાં હારી ગયા, હારીને હું જીતી ગયો,
જીતપર મગર છે, મગર છું હું હાર પર.
ગ્રેમનો છું ગ્રેમ છું, શું આશરો દેશો મને ?
દર્દે આવી એટલું કહ્યું હૃદયના દાર પર,
હું અનલકક એટલા કાળે કદું છું સાંભળો !
મુઝને પણ મન્સર સુમ લટકાવે કોઈ દાર પર.
પુલ્કયેલી આદુથી કંપી જશે મારું હૃદય,
મુઝને તોડી નવ સૂઝવે ખાકના અંધાર પર,
દિલના સાગરમાની ‘જનમી’ આંખડીની છીપના,
બેઠ મોતીની ધરે છું, વિરહના અંગાર પર.
‘જનમી’ ધોરાજી

[૨૨]

માલદારો મરત છે નિજ દ્રવ્યનો અંધાર પર,
વાણીયા રાચી રહે છે વ્યાજના વ્યાપાર પર.
રણ મહી રણવીર રાખે નાંક નિજ તલ્વાર પર,
કામિનિને નાંક છે નિજ આંખડીની ધાર પર.
માર્ગ ભૂલી ઇસ્કનો ગ્રેમી કદાવે જીવતમાં,
સમજે નહિ શું ઇસ્ક છે, ભટકી મરે કંઈ દાર પર,
ઝિંદગી ખરબાદ કરતાં ના દયા આવી કદી,
ફૂલડાં શાને ચઢાવે, ખાકના અંધાર પર.
ઈસ્ક કેરા પાક ‘લાહેરી’ શીખ પરવાના થકી,
લાખો કુરબાં યજ ગયાં છે ઇસ્કના અંધાર પર.
‘લાહેરી’ (મુસ્તફાબાદ)

[૨૪]

ઝિંદગી ભર ચેં નહીં મીડી નહર લાચાર પર;
ફૂલડાં શાને ધરો છો ખાકના અંધાર પર ?
વિરહના દાગો ગરેખર રંગ લાવી ને રલાં;
મમં મારા ઇસ્કનો ઝાહિર થયો સંસાર પર.
રંજ દીધો, દર્દ દીધું, દીધાં લાખો દાગ પથ;
મેરબાની ખૂબ યજ છે આપની બીમાર પર.
ના અમર કોઈ થયું કે ના ધરો ‘કાનિન’ અમર;
એક દિન કેકો કાનો વાગે સંસાર પર.
‘કાનિન’ રહેરી

[૧૩]

[૨૫]

શી જગન્નાના ખૂબી જ્યાં યંયાં કંચાર પરે
બહુ પથ બહા પથા રૂપિયા તથા રણુકાર પરે
બીલડીના મોઢમાં બગવાન પથ બહા પથ્યા
તો માનવી કમ ના મરે અંતરતથા અણુકાર પરે
મોઢ વિશ્વામિત્ર પામ્યા મેનકાને ભેઈને
ત્યાગિ પથુ રાગિ યયાએ આંખડીના વાર પરે
રમ્યો સપતાને સ્વયંવર નિજ દુહિતા કારણે
હાથથી દોળે કળયજર્મનના સરમુખત્યાર પરે
શું વિદેશીઓ સમત્યા અમેને ગણિયા બજાર
રાખે છે. કાં દિંદીઓને પચોણાની આર પરે
આંખ બાડી, નાક ચીણું, ચામ છે તૈમ્મર સમ
ભેઈને મોઢી પડ્યા શું આપના દીધાર પરે
છા બમે ચપલ પડે દોસી પડે, આડુ મળે
કું બરીશ પડેશે બની ચાઉસ સનમના દારપરે
કેકને બિસ્ફીટ તથાં રવખા બધાં સરકી ગયાં
લીપેરો આવી ગયા છે બાજરી-લુવાર પરે
આથી બીજી ક્રાંતિ 'હૃદયમત' જગતમહેલી દશે
ગર્ભિણી સત્તા ચકાવે આગતો કુંભાર પરે
૨૧, હૃદયમત (ઓઝા)

[૨૬]

ઉપકાર આપે એટલો પથ કાં ક્યોં મરનાર પરે
ફૂલકાં રાને મહાવો. 'આકના' અંબાર પરે
મધ વિના સાજી બધા તાપી રહ્યા મધખાર છે
ગતન જારી સેંકડો એક આપનાં ધનકાર પરે
એજખી શક્યો નથી તું રોગને ધનતરી
હો અસર ક્યાંથી પછી ઉપચારની બીમાર પરે
આવ્યાએ આવી અને દિલ લાપ-ગુલાં; હરી ગયા
આંખનાં એ આર આંસ રહી ગયા રૂપસાર પરે
માફિલ નથી રહેતાં હરમમયિ છુતોની ચાલણી
સર અંકુશ કોળા તરફ દ્રષ્ટિ રહી હરહાર પરે
લાગે છે હે દિલ મને કે ધર્મ; અસર છે આંકની
કાંન ખેંચાયે છે કો' અંતર તથાં અણુકાર પરે
વિતી રહી છે કિન્દગી મારી 'અસીર' એ દંગથી
ગળે નકરેતે છે ધણ મુજને હવે સંસાર પરે
'અસીર' (ખાંટરા)

[૨૭]

કાલ કરેતો નામ કું જીવન તથાં મુલકાર પરે
હો દશે ને બેકસી તું આજ મુજ કાચાર પરે
જીંદગીનાં મર્મને કંઈ તું ન સમજે તો પછી
ચાય છે મંગર કાં તુલે ઉરના તાર પરે
ચાર દો' વિકસી અને સુકાઇ મુજ જીવન લતા
તું હવે અકસોસ કાં રોહીન કરે સંસાર પરે
'રોહીન' નેતપુરી

[૨૮]

ઓ દયાશી બે દયા તારી સહજ સંસાર પરે
જગમે છે રોશની નેથી દરો દીવાર પરે
કાંઈ વરતુ પ્રેમ વિજુ ખાકી નંધી દુન્યા મહી,
પ્રેમનો રણુકાર છે હર દીલ-વિજુનાં તારપરે
સર્વે એક એક કિરણ અર્પી રજું એ પ્રસખખર
ખીસશે ભોળન નતું નૂતન ઉપા મુજાર પરે
કું મુસાફર ભોમ પર કું ને રાશી ઘંભોમ પરે
મેઝીની સરખી દશા છે, મર્વ શો ચમકાર પરે
ત્યાં સુધી પોંચી શકે ના ફૂલની પ્રુચ્છ હવે-
ફૂલકાં રાને મહાવો ખાકના અંબાર પરે
ચેન લેવાડે હવે ઓ વીજળા આકાશની,
ખાર આવે કાં તને પ્રુચ્છ તથા પરખાર પરે
દઈ શું છે? શી તક છે? દઈમાં માલુમ છે
મંદ સરજ પથુ બળે છે દઈના અંગાર પરે
એક કોકરમાં ચરે નાદાન દિલ ગભરાય કાં
ચાલનારું છે હજુ તો તેમ કેરી ધાર પરે
હાર જીતોની ફિકરમાં શું ફરે 'અશારાઈ' તું
કાંઈ જીવનના બધાંએ છેડા સર્જનકાર પરે
'અશારાઈ' (વકાલ)

[૨૯]

શું હર દ્રષ્ટિ કું કોનાં તીર પરે તલવાર પરે
કું તો ધાપલ કું પ્રિયાની આંખ ડરો વાર પરે
એ મધુ-રનનિનું મિલન વળુંકું શું રાખેમાં,
લાખ જીવન-લેખ તો આપું કું વરસે ચાર પરે
પાનખર આવી અને ઉધાન કિન્દગ, થે મધુ
આંસુઓ સારે છે પ્રુચ્છ રોગ આ મુજાર પરે
'આરેખ' ધીરાબની

[૨૪]

[૩૦]

રે ! છવાય છે કુસંપી વાહ્યાં સંસાર પર;
દોસ્તો ઉતરી પડ્યા છે આજ અસાધ્ય પર !
શત્રુ વડ, ઈર્ષા બેબેબ જગ મહીં વ્યાપી ગઈ,
બાઈનું શિર જોડે હું છું બાઈની તલવાર પર !
હે દયાના દેવતા ! હમદર્દ હે પીડીતના !
મે'રની હો એક નજર મુજ રંક નિરઆધાર પર !
ભરમ જ્યારે ચઢ ગયો તમ પ્રેમ-અગ્નીમાં ફરી,
ફૂલડા શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર
છોને મુજ આવી પડી છે નાવડી મજબારમાં;
છે મને વિશ્વાસ "આકિર" વિશ તારણકાર પર.
"આકિર" (હાંમોડી)

[૩૨]

જન દિલથી છું ફિદા કિર્તારના દિલ્લાર પર;
હર ગિઆં પશુ ફિદા છે જેમની રક્તાર પર.
હત્રમા હો નાઝ તુજને ઝિકને અઝકાર પર;
રહંમે રખ રહમ કરશે નાતવાં લાચાર પર.
તખ્તે કુન્દા પર બચાર, અફલાક પર હરો મલક,
છે ફિદા બદરૂંગ ને હુરની સરકાર પર.
ના તમન્ના હરની છે ના મને ઔરંગની,
છું ફિદા હું તો અઝલથી આપના રૂપસાર પર.
જ્યારથી લાગી છે લગની આપથી ખરલ બંસાર;
બૂલથી પશુ હું નર્મરે કરતો નથી ગુસ્સાર પર.
ના રહો મુજથી જુદાં સિલ્લેહ ખરતા હાલ છું;
ઝિંદગીની જ્યોતનો આધાર છે દીવાર પર.
પૂર્ણ દિલની આશ હો, જો દે દિહાવત તુ મને,
મોહલું સલાત હરહમ યસરથી સરદાર પર.
"રહમતુલ્લિલ આલમી" ને હો જગતને વાસ્તો;
ઉમ્મતી તેને કદીયે ના બજે અંગાર પર.
બેકસીને બેજતીમા આપ છે ગમખાર તો,
નાઝ મુજને કેમ ના હો આપના આધાર પર.
બેસરો સામાન છું હું પૂર્ણ કર ઉમ્મીદ તું,
યા પ્રુદા પોહલું મઝારે સૈયદે અબ્બાર પર.
નાવ "ખાકી"ની કદી ફસલે નહીં મજબારમાં,
અકમદી છે, છે બરોમો અકમદે મુખતાર પર.
"ખાકી" રહી.

[૩૧]

નાહ જીવનના રવાં છે એક આશા તાર પર,
મારા લાખો મુકુઆ ચારો સફળ ઇક્રાર પર.
ધમકીઓ આપીને દિલ મુજ લાથથી છુટી ગયા,
છે સિતમ મુજ પર અને છે આહના અગિયાર પર.
ગોકરે હુકરાવતાં મુજ લાથને આલ્યાં ગયાં,
બેરહમ છે; ઝુલ્મ કેવાં આલ્યાં આહનાર પર.
તોખા તોખા, માફ કરજો, છે ખતા મારી યદ,
કોણ જાણે ચુ લવે છે? આવી મારા દાર પર.
અથા! થોભી જાય છે કા' આવી આખો પાસ આમ.
વહેતુ પડી અલક કુખે ત્યા લગી સંસાર પર,
બેલવાના છે હજી તો સંકટો આઝાદ નંગ,
સખ હોમત ખોલ બેરો એક નાની દાર પર
"આઝાદ" (જાગવાના) પેટલાં

[૩૩]

રંજ પર, ઝુલ્મો સિતમ પર, દર્દ પર, આઝાર પર;
નાઝ મુજને છે ધણે આ આપના ઉપકાર પર.
તીર પર, ખંજર ઉપર, બાઈ ઉપર, તસ્વાર પર;
નેન કાતિલના ઠરે છે આજ શા હથ્યાર પર !
બોઝ શા માટે ધરો છો ? નાઝીકાને બોઝ શો;
જગ મહીં પ્રેમી મરે છે એક ફકત અબુસાર પર.
ગમ વિનાની ઝિંદગી શા કામની સંસારમાં
કાઠ કરશે ના દયા મુજ ગમઝદા લાચાર પર.
હાપ કિસ્મત ને હતા આ વિશ્વમા ગમખાર પશુ;
તે ફિદા આત્મે યમા છે શત્રુઓ મે-આર પર.
નિત્ય નિરખું ચુ કયું ? શાને લકું દુરમન યકી;
ઉપરને દીઠં હતા મે' કેટલા મુલ ખાર પર.
પ્રમદ સમજી દૂર રહેતા તે હવે મૃત્યુ પછી,
ફૂલડાં શાને ચઢાવે ખાકના અંધાર પર ?
કોઈ દીન તો ખાક મારી ચણુંને તો ચૂમશે;
રંજ બની તેથી પડ્યો છું આપના હું દાર પર.
પ્રેમ-વેદી પર ચઢલું પ્રાણ, છો સળગ્યું, બવે !
અગ્નિથી જીવન ફળ્યું છે, છો રહું અંગાર પર
એક દિન તો લાવશે રંમત કદી આ વિશ્વમા,
આજ હો કા' જીત પર "વહશી" બવે હે હારપર.
"વહશી" રહી

[૧૫]

ગુજરાતનું એક ઇતિહાસિક માસિક

“વકીલ”

- સમાજ આગળ સાચો ઇતિહાસ રજૂ કરે છે.
- ઈસ્લામ અને ઈસ્લામીયોના સંબંધમાં ખોટા ઇતિહાસનો જવાબ આપે છે.
- હિંદુ મુસ્લિમ સંપર્ક વધે તે ઉપર ઇતિહાસિક પ્રકાશ નાંખે છે.
- કોમીવાદનું મુખ્ય કારણ શું? તેનો ઉકેલ કરે છે.
- ઇતિહાસિક ખોટી લખાવટી નોવેલોના નોવેલોમાં જ જવાબ આપે છે.
- રોજ્યદ્વારી, સંસારિક, વ્યવહારિક વગેરે પ્રશ્નોનો ઉકેલ વાર્તા તથા લેખો દ્વારા કરે છે.
- ઇતિહાસિક લેખક મી. બાનવાની કલમે લખાવટી એક ટુંકી અને એક ચાલુ વાર્તા આપે છે.

આટલું હોવા છતાં લવાજમ માત્ર

હિંદમો રૂ. ૨-૪-૦ પરદેશ શિ. પ. (પોસ્ટ ઓર્ડર મોકલવો)

છુટક નકલના ત્રણ આના;

(નમુનો મંગાવનારે સવા ત્રણ આનાની ટીકીટ મોકલવી)

મેનેજર : ‘વકીલ’ માસિક

ધી કાંટારોડ-નોવેલ્ટી સીનેમાં પાંચે, અમદાવાદ

એ. એસ. મેકુલની; માલિકીની

પાગલ કોટેજ એકરી

ઉમડ ફલીયા, રંદેર.

બદામ અને સાંદા ખીસ્કી,

નાનખરાઈ,

હડીમી ખીસ્કી,

પાઉ,

નાન,

શીરમાલ,

વોગરે.

એકવાર ટેસ્ટ કરો

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

રંદેરની સુલાકાત લેતાં

ક્યાં જમશે ?

ધી પાગલ કોટેજ

રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી

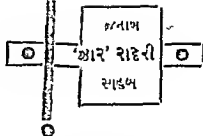
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં

ચાદદારત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

શાહરી

કવિત્વ માટે ઘણું લખાઈ ચુક્યું છે. કોઈએ એને ગાંધિજીના ઇતિહાસનો એક વિભાગ બતાવ્યો છે. કોઈએ દિમાગની બલદીની કહાણી તું એક પ્રકરણ કહ્યું છે, કોઈએ જાતે લખેન છવનટતાતું એક પ્રકરણ તો કોઈએ છવનનું સ્પષ્ટીકરણ કોઈ એને સપૂર્ણ કળા માને છે, અને કોઈ એને એક જ કળાનો વિભાગ માને છે. કોઈએ એના અર્થ 'પદો ચાદરનો ભેદ' ક્યાં છે.

એવ કારસન કહે છે કે "કવિત્વ એટલે આત્મિક અને ગાનિક પાનતાના મિશ્રને શબ્દોમા પ્રગટ કરતું કારવાજ કહે છે કે "કવિત્વ સંગિતાના ખિયાયતું નામ છે" હેઝનિટ કહે છે કે "કવિત્વ એ આત્મિક ઉભરાઓ અને ખિયાનોની છબ છે" કાન્ટે કહે છે કે "કવિત્વ તે છતાંદાર કહાણીને કહે છે, કે જે સંગિત સાથે સંયુક્ત હોય" શેરી કહે છે કે "કવિત્વ જ્ઞાનતાનો અનુવાદ છે, અને તે દરેક ચીજને પ્રીય બનાવી દે છે" આર્સ જોન્સ દોઢ લખે છે કે "કવિત્વ મનુષ્યના જ્ઞાનનું સનધી ત્રેષ્ટ સ્પષ્ટીકરણ છે, મનુષ્યને સર્વથી પ્રથમ પોતાના ભેગશક્તિ ઉપર તારે-જ ખાતરી થઈ હશે, કે જ્યારે તેણે પોતાના જાત્ય લખના શરૂ કર્યા હશે" બેકન કહે છે કે "કવિત્વ વસ્તુઓની સ્પષ્ટ સ્થિતિને દિમાગી શક્તિઓ સાથે મેળવવાનું

નામ છે" એમરસન કવિત્વની સમજૂતી આપતા લખે છે કે "અમે કવિત્વના ચમત્કારને સમજી છીએ મધમાખી પુષ્પોનો રસ અને સુગંધી ચૂમે છે, એથી જે પરિણામ આવે છે તે મધ કહેવાય છે, (એ જ સ્થિતિ કવિત્વની સમજની)" કોઈ કહે છે કે ઔદિગ્ગજ અને લાઇડોજનના મળવાથી જેમ એક ત્રીજું વસ્તુ (એટલે પાણી) ઉત્પન્ન થાય છે, તેવી જ રીતે કવિ સભાગેરી વાનો, અને સ્વભાવિક વસ્તુઓને દેખી એક ત્રીજું વસ્તુ એટલે કાવ્ય પરિણામે પ્રગટ કરી શકે છે વસ્તુઓના આત્મા પ્રગટ કરેલા અને દેહાદિક દેહોને ભૂતી જવાથી જે ત્રીજું વસ્તુ પ્રગટ થાય છે, એ ત્રીજું વસ્તુ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિને કવિત્વ કહેવા જોઈએ.

કવિત્વની એક જૂનામા જૂની સમજૂતી ઝરુસ્ટા પગથપરે એવી રીતે આપી છે કે "કવિ સપૂર્ણ અનુવાદક હોય છે. ઇશ્વર અને પ્રકૃતિની વચ્ચે વાનચીન કરતી કવિનું મુખ્ય કામ છે કવિ અજ્ઞાણી અને અસાધારણ જ્ઞાનોને સ્પષ્ટ વર્ણવી શકે છે અને છુપી બામતોરે સ્પષ્ટ કરી શકે છે દ્રશ્યતરે હંમા અને અમત વળાને લે, કે કોઈએ આજસુધી એ બનેલો પતા મેળ થો નથી તેમજ અમને તેઓના આસ્તરનું અપરોક્ષ જ્ઞાન નથી, છતાં કવિત્વના પ્રતાપે અમારે માટે એ વસ્તુઓ

તેઓના તમામ ગુણોની સાથે અમારા બેભમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.”

અસ્થામિક શિષ્યો પોતાના અંધ “સિચરણ અજ્ઞ”માં કાળ ઉપર વિવેચન કરતાં ફરમાવે છે કે “દરેક તે વસ્તુ કે જે હૃદય ઉપર ચમત્કારિક અસર પડ્યા કરે, તે કાળ છે, પછી તે એક કદી હોય કે તૂક હોય, કે એક શબ્દ હોય, કે સંપૂર્ણ કાળ હોય, ઉત્પત્તિમાં એક અણુસમાન રજકણ હોય, કે આ રંગ બરંગી વિશ્વનો કોઈ સાધારણ કે અસાધારણ બનાવ હોય, પણ એમાં ચમત્કાર ત્યારેજ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, કે જ્યારે આંતરિક અતિ શુદ્ધ ભાગ્યશીએને એક કેસ પહોંચે, તેમ હૃદયની ઉગ્રાની અસરો બેભમાં બેગી યદ્ય શબ્દો અને વાક્ય રચનાની સુંદર દૃષ્ય ધારણ કરી ખાસ છંદમાં કહેવાય, સાથે સર્વજ્ઞ સરળ અને પ્રસાદિક શૈલી, અને ચોખ્ખ ઉપમાઓના રંગમાં હોય, અને સાંજગતારને થોડીવાર માટે ડોલાવી કે.”

મતલબ કે દરેક માણસે પોતાની સમજ પ્રમાણે કવિત્વની સમજૂતી આપવાના પ્રયત્નો કર્યા છે; પરંતુ હજી સુધી કવિત્વની ખરી સમજૂતી માટે ઉપદેશો ફેસવો થયો નથી, એજ

કારણે કાવ્ય કદી એ પ્રીય લાગે છે, અને કાંઈ સમયે આત્મા ઉપર પોતાની ભદ્ર અસર કરી હૃદયમત યથાવે છે.

અગર કવિત્વની મૂળ હકીકત જણાઈ આવ્યા પછી કોઈ કવિત્વથી થતા લાભો પૂછે, કે એ વડે શું આનંદ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે? અને અગર થાય છે તો કવિ અને શ્રોતા જનો બન્ને ઉપર થાય છે કે કેમ? એના ઉત્તર કહેવું નથી. કવિત્વથી ઉત્પન્ન થતો આનંદ અને શાંતિ તો સ્પષ્ટ છે. તેમાં કવિ તો થોડું ઘણું લખીને આનંદ મેળવે છે, પણ શ્રોતાજનોની સ્થિતિ બિન્ન હોય છે, તેઓ કવિની દરેક કદીઓ ઉપર એટલા માટે ડોલી જતા નથી કે તેઓ એમ ધન્ય છે, કે કવિ પોતાના સદ્ગુણો, પોતાનો પવિત્ર ધર્મ, અને પોતાના દેશ પ્રેમને એવા શબ્દોમાં વર્ણવે કે તેઓને સમજવાને લગાડે વિશ્વના ન લાગે, અને એ કામ ત્યારેજ થઈ શકે છે કે જ્યારે કવિનું અંતર શુદ્ધ હોય, અને પોતાની નામનાને માટે લગાડે પ્રયત્નો કરે તો ન હોય; ત્યારે કવિનું અંતર શુદ્ધ હોય છે, ત્યારે મોટો ભાગે તે એવા કલાઓ લખી શકે છે કે જેને માટે પશ્ચિમમાં બે મત હોતાજ નથી.

સ્નેહીઓને

મેં મો પ હા ર

વ ર સ ગાં ઠ

લગત પ્રસંગ

વિદાય ભેટ

તરી કે

આપવા બેવી :
મેટ મો પ હી ઓ

બધા અંધ લંકા રોમાં મળે છે.

તથા

ધી રાંદેર રટો સં કણ પીઠ, સુરત.

નાચુક, ફપાળી, રંગબેરંગે છાપેલી

બળ્યાબળ્યા સંસારમાં સુખ અને

રસના છાંટણાં છાંટવા મથતી

ટૂંકી વાર્તાઓ — નવલિકાઓ

૧ કથાપરી ૨૦૩.

૨ કથામણિ ૨૦૩.

૩ કથા કલગી ૨૦૩.

કથાપરી કાર્યાલય

આમલીરાન, સુરત.

ગુજરાતનો પહેલો શબ્દકોષ

૧૯મી સદીનું મુસ્લિમ ગુર્જર સાહિત્ય પ્રકાશ માટે છે આપણી આખ આપણા ગુજરાતી સાહિત્ય તરફ કારેન્ગ ઉઘડેલી હોયથી આપણા પ્રાચીન ગુર્જર સાહિત્ય તરફ આપણે લક્ષ ન આપ્યું હોય તે તદ્દન સ્વભાવિક જ છે મુસનમાનોએ ઇકબાલના શબ્દોમા —
'મુસ્લિમ હય હમ વતન હય સારા જહા હમારા'

જ્યા ગયા અને જ્યા વસ્યા ત્યાને પોતાનું વતન જાગની લીધું પછી તે રંગેન ટોચ કે ઇરાન, મિસર હોય કે હિન્દુસ્તાન, તેને તેને પોતાનું વતન માની ત્યાની ભાષા વિકાસ માગ નહિ સંસ્કૃતી કના અને 'સાહિત્યમા નવજન રેડના પ્રયત્ન કર્યો છે અને કમાક તો તેનું કનેર બદલી નાખ્યું છે પોતાના સાહિત્ય સથે ત્યાંના સાહિત્યનો મનન પૂર્વક અભ્યાસ કર્યો છે અને તેની ઝોની યાદ મૂકી છે કે આજ પણ તેમના પુસ્તકો ત્યાના ધર્મ, ઇતિહાસ અને સાહિત્ય માટે આધારભૂત મનાય છે હા ત યમીનું વસા મહમૂદ ગઝનીના યુગમા અલકબિરનીએ જે હિન્દુ ધર્મ, શાસ્ત્ર અને જ્યોતિષ પર વિવેચન કર્યું છે તે આજ પણ આધારભૂત લેખાય છે

નેખક - મુહમ્મદ ઉમર 'કેકિલ' સાહેબ

આવીજ રીતે ગુજરાતમા વસતા યુસન માનોએ પણ ગુજરાતી ભાષાના વિકાસમા પોતાનો સુલ્પવાન ફાગો આપ્યો છે જે વિશેની સ પૂર્ણ માહિતી તો હવે પડી મુસ્લિમ ગુર્જર અભ્યાસીઓ સ ગોધન પછી કરશે

"કારના"ના ૧૧મા અકમા મારા પ્રાચીન ગુજરાતમા મદિન્દો એ શિરોવેખવાળા લેખમા એ ખતીબઅલીની નોંધ લીધી છે જેણે ગુજરાતના રાજધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહ આગળ અહીંની ભાષામા કસીદો રજુ કર્યો હતો એ દાખવી આપે છે કે ખતીબ અલીની અરીની સાધ્યથી સ પૂર્ણ

રીતે વાકિફ હતા એટલુંજ નહિ તેનો અહીંની
ભાષાની કવિતા અને પિંગળ પર કાબૂ હતા.
તે પ્રેરણાત્મક અને સચોટ કાવ્યો લખી શકતો
હતા અને તે એટલી અસરવાળા હતા કે તેની
ચોટ સિદ્ધરાજ જયસિંહના દિલ પર ચાલી
ગઇ અને કાવ્યના પ્રતાપે તેની ફરિયાદ પર
લજા આપવા પ્રેરણા પ્તાપ અહીં હેમચં-
દ્રચાર્યના સમયનો કવિ હતા જેને આજની
ગુંગરાતીનો જન્મદાતા માનવામાં આવે છે.
તેથી મુસ્લિમ ગુંગરાતી કવિતાની ખિસ્મત્વાદ
એસે છે. એણે કેવા કાવ્યા લખ્યા તેનો આજે
કંઈ પૂરાવો બાકી નથી. પરંતુ ઇતિહાસકાર
ઉકી તેનો અમર સાક્ષી છે.

૧૩ મી સદીનો યાદજ્ઞની મસ્જિદનો દૂરરતો લેખ પણ અહીંની ભાષામાં છે. એ દાખવે છે કે અહીંના મુસલમાનો અહીંની રાજભાષા અને જનતાની ભાષા બન્નેથી સારી રીતે પરિચિત હતા. અને ૧૫મી સદીનો કવિ અબ્દુર-રહમાન તો કવિચરિતમાં કપારનો નોંધાઈ ગયો છે. એટલુંજ નહિ ૧૨મી સદીથી પધારેલા મુસ્લિમ સત્તાએ સારાય ગુજરાતને અહીંનીજ ભાષામાં એક આપ્યો છે. તેમના લગ્નને, કવિતા આલેખ જનતામાં લોક ટભે અને કાંઠાં કયાંક પ્રસ્તકોમાં જનતા છે. આવા અનેક અપ્રકટ કવિની નોંધ આ લેખક પાસે મળ્યા છે જે સમયે આલેખ અને “કારવાં”ને ખુંદાં મોટી ઉમર નસીબ કરે તો તેમાં કટકે કટકે આલ્યા કરશે.

જે ૧૯મી સદીની હું વાત કરી ગયો એ સમયના ખીરાણા પંચી સાહિત્યમાંથી થોડુંક નિહાડી સાક્ષર થી હરગોવિંદરાસ કાંઠાવાળા એ સુસ્તિલમ શૈક્ષર સાહિત્યના નામે પ્રકટ કર્યું છે પરંતુ તેનાથી બનેક ધંત્રું અપ્રકટ છે. આ ૧૯મી સદીનો સુસ્તિલમ સાહિત્યનો

અણ્વિજ્ઞે દ્વિજા દ્વિજા મોટા છે. એ દ્વિજા
આપનાર અતેક વધારામાં જાંબુ લુંટુંલાલ
ફરીદી, ખા. ખા. ફેંજલુંલાલ. લુંટુંલાલ
ફરીદી જાંબુ મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમ, જાંબુ
ફરીદી સાલેલ મુહમ્મદ, જાંબુ સૈયદીના
નાનજાબાણી, લોકત કવિ અનવર, જાંબુ
સાલે મુહમ્મદ લોધીયા વિગરે વિગરે.

એમાં ગુજરાતમાં સૌથી પ્રથમ કોપ તૈયાર કરવાનું માન જામિરજાં બુદ્ધમદ કાઝિમ ખાદી નવ છે. ૧૯મી સદીની પૂર્વ અર્ધ સતાપ્રિદના છેમાં દાયકામાં એટલે ઇ. સ. ૧૮૪૬માં ગુજરાતી અંગ્રેજ કોપ પ્રગટ કર્યો, અને એમ કરીને ગુર્જર ભાષા અને ગુર્જર જનતાની એ યુગ જેતાં સૌથી મોટી સેવા કરી છે.

મિરજા સુહૃમદ કાઝિમના કાષ પુર્વના
વાતાશયુનો વિચાર કર્યા વગર એવું મુદ્દાકન
અર્થ રાકે એમ નથી. પાણીપતના હેઠલા સુદ
પછી હિન્દુ બાઝાદી બાવા-ભાંડી અને ૧૮મી
સદીના હેઠલા કાવકા સુધીમાં લગભગ સારાય

૧. ગાજનો ગુજરાતનો મુસ્લિમ ઇતિહાસ એમની અમુક્ય સેવાઓગુજનું કૃત્ય છે. ગુજને ગેઝેટીઅરમાં મેટ્રે બાગે મુસ્લિમ ઇતિહાસ રજુ કરવાનું એમના માન ખાતે છે તેનું સૌથી મુલ્યવાન પ્રકરણ ત્રાલક Reference (અરબી સાહિત્યમાં ગુજરાતનો ઉલ્લેખ) એમલેખ તૈયાર કર્યું છે. એટલુંજ નહિ ગુજરાતનો મુસ્લિમ કાલીન ઇતિહાસ ને કર્નલ જે. રબલ્યુ મેટસને તૈયાર કર્યો હતો તેને મુદ્રાસ અધારા સાથે ગાજને ગેઝેટીઅરમાં રજુ કરવાનું માન પણ એ મનેજ છે. (નુએ મેટસનનું History of Gujarat પેન્. ૧થી ૧૨૭ બુકો ગાજને ગેઝેટીઅરનું History of Gujarat પા ૨૯૭થી ૩૪૫) ગાજને ગેઝેટીઅરનું વો. ૬ સાથે રમતાં Gujarat's Medievalism (પા. ૧-૧૭૬)નું પ્રકરણ એમલેખ તૈયાર કર્યું છે એટલુંજ નહિ, મિરાતે, સિમ્હરીને

१. लृ. २. वि. ३. पा.

સુન્દર ગણેશ ચતુર્વેદી-પાત્ર કથા-૭.

હિન્દુસ્તાન પર અંગ્રેજ કબ્જો થઇ ગયો. એમની હુકમતના આગમનની સાથે પ્રેસો આવ્યા અને જ્ઞાનનો ઝડપથી પ્રચાર થવા માંડ્યો. આજ અરસામાં ગુજરાતી અક્ષરોના બીજા પડયા અને પુસ્તકો છપાવા લાગ્યાં. એ છપાઈતું સૌથી લુપ્ત પુસ્તક ૧૮૦૮ હતું છે. એ પુર્વેના છપાયેલા પુસ્તકની કોઇ કોપી જાહેરમાં હયાત નથી કદાચ કોઇના ખાનગી સંગ્રહમાં જતી પણ હોય.

૧૮૦૮માં ડ્રમ્હામ્ 'વ્યાકરણ' છપાવ્યું. એના ૧૪ વર્સ પછી ૧૮૨૨માં મી. અંરેદેસરે 'ગુજરાતી અંગ્રેજ વેલિયમ્સ' પ્રકટ કરી. ૧૮૪૦ ગંગાધર શાસ્ત્રી ફડકેએ 'ગુજરાતી વ્યાકરણ' પ્રકટ કર્યું અને ૧૮૪૫માં રૂસ્તમજી સોરાબજીએ 'ગુજરાતી ભાષાનું વ્યાકરણ' છપાવ્યું. આ હતી તે સમયની ગુજરાતીની પરિસ્થિતિ. ગુજરાતીમાં હજી સુધી કોઇ કોપ બહાર પડ્યો ન હતો. નતો કોઇએ આવા સમયે કોપ પ્રકટ કરવાની હિમ્મત કરી હતી ગુજરાતમાં ફાર્મસિટું આગમન થયું ન હતું, ફેવલણનો કાર્યક્રમ અમલમાં આવ્યો ન હતો, સુખર્ષ સમાચાર અને જામે-જામશેદ સિવાય એક પણ પત્ર અસ્તિત્વમાં ન હતું. જે પ્રાચીન કાવ્યોનું સંશોધન થયું ન હતું. જે પુસ્તકો થોડા ધણા પ્રકટ થયાં હતા તે મોટે ભાગે પારસી ભાષુઓના હાથે લખાયા હતા. કોપને પ્રેરણા કે બળ આપે એવું કોઇ પ્રકટ સંગીન સાધન ન હતું. આવા ક્ષણમાં ગૂર્જરગીરા અને ગૂર્જરાતી જનતાની સેવા કરવા મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે દામ બીડી, અને પ્રકટ કરવા હિમ્મત કસી આગળ આવ્યા. વરસોની મહેનત અને અપાર થમતા પરિણામે ઇ. સ. ૧૮૪૬ માં આ મૂલ્યવાન કોપ ગૂર્જર જનતાની સામે પધેર્યો.

એક પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે આટલી મહેનત આટલો અમ લીધો પછી ગુજરાતી-અંગ્રેજી કોપ

શા માટે બહાર પાડ્યો. માત્ર ગુજરાતીના કેમ નહિ ? એ સવાલ સ્વાભાવિક છે. મૂળ એમ છે કે હિન્દની સંસ્કૃતનત બદલાઈ ચૂકી હતી. રાજ્ય ભાષા અંગ્રેજ બની રહી હતી અને આવૃત્તી કાઢવી સામાન્ય ભાષા એ થવાની હોવાથી જનતા એને ઝડપવા અનેક રીતે આતુર હતી. આ વાતાવરણને સુદૃઢ રીતે અવલોકીને મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે ગુજરાતી ભાષા અને ગુજરાતીઓને ઝડપથી આગળ પાડવાના આશયે ગુજરાતી કોપ કરતાંય આ બિઠક કાર્ય ઉપાધ્યુ, અને ગુજરાતમાં ગુજરાતી કોપના પિતા તરીકે યોગ્ય નામ અમર કર્યું.

આ કોપ પ્રકટ થયા પછી ત્રીજો વર્સે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી સ્થપાઈ. સ્વ. કવિ દલપતરામની સેવાઓ અહીંથી ઉગી. અને આ કોપ તૈયાર થયા પછી ૧૫ વર્સે કવિ નર્મદાશંકરના કોપની ૧લી પુસ્તિકા બહાર પડી. સંપૂર્ણ કોપ તો ૨૬ વર્સ બાદ ૧૮૭૩માં પ્રકટ થયો, જેના આશુખની નોંધમાં જ ૦ મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમના કોપનો ઉલ્લેખ છે, એટલુંજ નહિ તેમજ યોગ્યતાનો કોપ રચવામાં આ કોપનો છૂટ્ટો ઉપયોગ કર્યો છે.

મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમનું કામ કવિ નર્મદાશંકર કરતાં અનેક ધણુ થમતાર હતું. કારણ એમાં ગુજરાતીનો અર્થ ગુજરાતીમાં આપવાનો ન હતો પરંતુ અંગ્રેજીમાં આપવાનો હતો, અને તે પણ એવા સમયમાં કે જ્યારે ગુજરાતી મદની ઉપાન્યાય દર્શન થયા ન હતા. ખીજા બાજુ અંગ્રેજ ભાષાનો તદ્દન તાજે પરિચય હતો. યુનિવર્સિટી ઉઘડી ન હતી. અને દીગ્રીઓવાળા બહાર પડ્યા નહતા. અને વધુમાં અંગ્રેજી-ગુજરાતી કોપ પણ રસાયો ન હતો. આવા સમયમાં મિરજા મુહમ્મદ કાઝિમે ગુજરાતી નો સેવા કરી છે તે ખરેખર અમૂલ્ય છે.

એ પછી ગુજરાતીમાં આજ સુધી અનેક ગ્રંથો લેખક થયા છે, છતાં આ ગ્રંથની કેટલીક વિશેષતાઓ અન્યગ્રંથો સાથે આગવી થઈને નથી.

આ ગ્રંથની નાની છાત્ર મુદ્રાવલિ મેળવવાને એ સમયની ગુજરાતી બાપત્તી સંસ્કરણ અસંપૂર્ણ આપે છે. એટલે એ અસંપૂર્ણ પ્રકરણોના અભ્યાસ પર કહેવામાં આવ્યું છે કે આ ગ્રંથની ગુજરાતી, સંસ્કૃત ગુજરાતી અને મિશ્ર ગુજરાતીના નમૂના આપી કૌંશ પડેલા વિદ્યાર્થીને મળે છે.

ગુજરાતમાં આજ સુધી આગવી કાવ્ય-પૂરક ગ્રંથો ઓછામાં ઓછા અસંખ્ય છે. આગળ જોડણીની નથી, નવો એ નવો વિદ્યાર્થીને પ્રત્યક્ષ આગળ જોડેલા ગ્રંથોના દર્શન. આ ગ્રંથો દરેક સ્વરૂપે જોડવાના ગ્રંથોને જોડવાની વિધિમાં કાવ્યમાં આપે છે, જેથી તે જેથી મળે આ ગ્રંથમાં આપે તેનું અભ્યાસને લાભ થાય.

શ. ત. દસ S. M. [Desire] આનંદ
દસ S. F. [An art]
મરમી S. F. [Heart]

આ પછી ગુજરાતી જેવી અપરિણત ગ્રંથો ગ્રંથો દેખાતાં તે ૧૫૦૦૦ ગ્રંથોના લગભગ સાથે પ્રકટ થયો છે.

મિત્રોના આ મદાનના અર્થને પ્રકટ થયેલા લગભગ ૧૦૦ ગ્રંથો થયા આગળ છે. ગુજરાતી જનતા કે મુસ્લિમ ગુજરાતી જનતા એવી સ્વચ્છ મનને કે નહિ એ એક જુદી વાત. આજે તો આ "કેશવાં"ની બીજી મુદ્રા લાગી પડેલાં આજે આજે એ મદાન આદ્યિક સાધકને મળેલો આપું છું અને માનું છું કે મુસ્લિમ ગુજરાતી આદિ-પ્રકરોને આજે અમુક મળે જવાની સહિત અને પ્રવૃત્તિ એવામાં મળી રહે.

“ઈકળાલ”

અઠવાડિયામાં એ વાર ગુજરાતી ભાષામાં છેલ્લાં એ વર્ષથી પ્રકટ થાય છે.

રંગુન અને ગાંધીના નમોગાર મેળવવા માટે અનુષ્ઠાન પત્ર પુરવાર થયું છે. ગાંધીના પત્રોમાંના લેખો પણ આગળ જોડે છે. ગુજરાતી જનતા નાર અને ગાંધી સાથે નંબર સંબંધિત દરેક સુચિત્તે આકૃષ્ટ થયું જોડે.

: લેખક :

આનંદ ગાંધી માટે

: ૧૨ માસના રૂ. ૭૫

: ૭ માસના રૂ. ૪૫

મિત્ર માટે

: ૧૨ માસના રૂ. ૭૫

: ૭ માસના રૂ. ૪૫

પરદેશ માટે શીર્ષિક ૧૪.

લેખક: મેન્ટર, “ઈકળાલ” નંબર ૧૪-૧૮ ગાંધી નંબર ૨૭ રંગુન.

હુલની લાગીમી ઇટલીએ જર્મનીનો સાથ આપ્યો છે, તેવું કારણ એ છે કે, ઇટલી પોતાની ઉપર આવી પડનારી અદ્યત્તી સાર્વાન બની ગયું હિટલરે ઓસ્ટ્રીઆ સ્વાત્ર કર્તુ, ત્યાર થીજ ઇટલી ભયભીત બની ગયેલું જર્મનો તેમના દેશના દરનાજે આનીને ઉજા રહ્યા અને ઇટલીના છક્કા છૂટી ગયા. આન બના પડડ ગના જેવો મામલો ઉભો થતાજ સિનેર મુસોનીનીએ ગભરાવેને જર્મની સાથે દોસ્તીનો દસ્ત નખાવ્યો

લગાઈ ફાટી નિકળનાની અગાઉ ઇંગ્લીએ હવાઈ હુમલા સામે બચાવ કરનાના કરતા અખ તરાએ અજમાની જોયા ન હતો ઇટલીનુ રિમાની બા પણુ જર્મનીના મુદ્દમનામા કાર્લ ન હતુ ઇટલીએ કહિ હનાઈ હ નો અનુભવો ન હતો ઇટલીઅન પ્ર ન લગાઈ ઇંગ્લીની ન હતી

નાઝીએને જેમ ગેસ્ટાપોનો લાય રહે છે, ઇટલીએનો 'ઓવરા' નામની ઇટલીઅન છૂપી પોલીસના ભયથી ધરધરે છે ઓવરાના જનસુસી અને એજન્ટો એમેર પ્રસરેલા છે ઇટલીએનો ઉપર ઓવરાએ જેટલી બધી મજસુત પડડ જમાવી છે કે ઇટલીએનો હમેશા તેનાથી ડરતા રહે છે

લગાઈ પડેના સિગીશ ઝાન્સન જનરને દેરી જે ટ્રાન્સેન નામના પ્રખ્યાત પત્રકારને પોતાની ઓફિસમા મુલાકાત આપતા જણાવુ હતુ કે, "ઓવરાના ત્રણ માણસો આજો દિવસ આ મકાનની નીચે ઉભા રહે છે અો અડી આવતા જતા દરેક જણુ ઉપર નજર નાખે છે એટલુ જ નહિ પણ રોમ ખાતેના સિગીશ એવલીખાતા ઉપરનાં માત્ર પત્રો પણ રોડકામા આવે છે અને ઇનક આનના તા પત્રો પણ પોતી નાખવામા આવે છે"

ઇટલીઅનો કોઇ કદિમા જાય તો તેઓ મોટા સાદે વાત કરી શકતા નથી. તેઓ હમેશા ગુન્નપુસ કરતા હોય છે ખનતા સુધી તો તેઓ કોઈ એકતનાથી જગ્યાજ પસદ કરે છે, જ્યા તેમની વાતો કોઇ સાભળી શકે નહિ

ઇટલીમા ગુનાયો વધતા જાય છે કોઈ ઇંગ્લીઅન પોતાના દેશનો પૈયો બહાર મોકનતા પદ લ કે તેના માટે મોતની સજા નિર્ણીત કરવામા આવી છે

મુસોલીની કે તેના જા નજમાઇ કાઉન્ટ સિયાનો વિરે નુકતેચીની કરતા કોઈ ઇટલીઅન સપથયો તો તેને લીપારી ટાપુ પર અન્નાક્સ મુદત સુધી સજા ભોગવના મોકની દેવામા આવે છે

જર્મનીના ગેસ્ટાપો અને રશિયાના ઓગ પુતી જેમ ઓવરા રાતના વધારે ધમાલ કરી રહે છે રાતના યોકાને લરનિદ્રામાથી જગાડી ભયભીત બનાવનામા તેઓ બડાદુરી માને છે એ લોકો ઘણીખરી ધરપકડો રાતની વખતે જ કરે છે

તેઓ ઘોઘાટ કરતી કારો દોઘાવે છે અને ધમવમાટ કરતા ધરો પર ચડી જાય છે અને ખારણા પહોંડે છે તેનો અનાજ સાભળી કોઇ ગભરાવનો મર્દ કે ઓરત ખારણુ ઉઘાડ કે તેઓ તરતજ બેધડક અદર ધસી જાય અને તેને કપડા પહેરી નેસાનો પુકમ કરે એ કપડા પહેરતો હોય તેટલાં તેની ખેરી તેની બેગ પેક કરે અને પછી તેને સીચો લીપારી ટાપુ પર લઇ જવામા આવે, જ્યા તેનો ઇન્સાફ કર્યા વગર ઓવરા ચાડે તેમજા વખત સુધી તેને ગળી શકે

મિલાનમાં અનેક દિલપત્રી દુકાનો, રોન-કદાર રેસ્ટોરાંઓ અને સુંદર કંઈ આગળ મિલાનના રહીશો ફરતા અને વાર્તાલાપ કરતા હોય છે. આ લોકો પર ઓપરાની દંભેશો નજર રહે છે.

મુસોલીનીએ આલબેનીઆ પચાવી પાડ્યું ત્યારે મિલાનની અનેક દુકાનોના શો કેસીસમાં આલબેનીઆના નવા નકશા મૂકવામાં આવ્યા હતા અને તેમાં એમ બતાવવાની કોશિષ કરવામાં આવી હતી કે, આલબેનીઆમાં દૂધ, મધ, તંજાકુ, અને ચોખાની રેલમહેલ છે. જેમણે આલબેનીઆ કંઈ જોયું છે, તેઓ એ જાણે છે કે આલબેનીઆ પડાડી દેશ છે અને ત્યાં મેંટા બકરાની વસતી માણસો કરતા વધુ છે. આલબેનીઆ પચાવી પાડવાની મુસોલીનીની મુશ્કેલીરહાલીઆ અથવા મીસ ઉપર હુમલો કરવાની છે, એ વાત પણ કેટલાય સમજી છતાંથી ચુકેલા. છતાંથી એન સરકાર તરફથી કરવામાં આવતો જખ્ખર પ્રચાર, પ્રેસ અને વામરસેસ ઉપરનો કન્ટ્રોલ અને બીજા નવતાઓ છતાં એલતાં હાપાઓની ફેલાવો અટક્યો નથી. છતાંથી એ વાન સરસ રીતે સમજે છે કે “જર્મનો ભરોસાપાત્ર માણસો નથી, તેઓ આંગણી આપતા પહેલું પકડે તેવા છે.

છતાંથીએનોના મન ઉપર પરાણે એમ દસાવવામાં આવે છે કે, “જર્મની આપણો દોષ્ટ છે અને તે આપણી ખાતર લડી રહ્યો છે.” છતાંથીએનોને એ વાતમાં વિશ્વાસ નથી.

છતાંથીએન ખૂબને બહારની દુનિયાના અજ્ઞતાના રજાદારી સમાચારો મળતા નથી, એટલે હાથ ફેરવે કે બીજા લાપાના અખબારો વાંચતો આદમી માલમ, પડેતો તેની પાસેથી બહારની દુનિયાની હિલચાલો જાણવા માટે આગ્રહતા બતાવવામાં આવે છે.

અખબારી અવાજને ગુજાવી મારવામાં પણ કશી મહા રાખવામાં આવી નથી. રોજ રાતે છતાંથીએન એડીટરોને સૂચનાઓ મળે છે અને એ સૂચનાઓ મળ્યાની પહેલેય પ્રત્યેક અધિષતિને સ્વહસ્તે લખી આપવી પડે છે.

આપણે ત્યાં “પ્રેસ એડવાઇઝર” નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાંથીના દરેક પ્રાંતમાં એકેક “પરેક્ટ” ની નિમણૂક કરવામાં આવી છે આ “પરેક્ટ”ને આધિન દરેક પત્રકાર હોય છે અને એ “પરેક્ટ” જેટલું કહે તેટલું જ પત્રોના તંત્રીઓથી પ્રગટ કરી શકાય. ચિત્રોની પસંદગી પણ તંત્રીથી થઇ શકે નહિ.

છતાંથી પાસે ખોરાકનો જથ્થો સારો છે, પણ વધારાનો તો નથીજ. જર્મનીના છતાંથી સાધના કરારને છતાંથીએનો લરકરી નજરે નહિ પણ આર્થિક નજરે જોઈ રહ્યા છે. અનેક છતાંથીએનો માને છે કે “હિટલર જેવા હડકાયા કુતરાને મુસોલીની છેડવા માગતો નથી. એસ્ટ્રીઆના કપેલ પછી અમારા દેશને દરવાજો મોટામાં મોટું લરકર જમા થઈ ગયું હતું. હિટલર કદાચ છતાંથીમાં પણ પોતાનો પગકડો ઘુસાડો તો નવાઈ નહિ, કેમકે અમારા કરતાં એનું લરકર વધારે બળવાન છે.”

અભિપ્રાય :—

સાક્ષર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:—

“એના જેવું બીજું એક પુસ્તક મારી જાણમાં નથી.”

શાઈરી ભા. ૧-૨

ગુજરાતી ભાષામાં વિદ્, પ્રાસી-અરબી પોળજી સંપૂર્ણ લાન કરાવે છે.

તમારી લાખજેરી તે વિના

અપૂર્ણ ગણાશે.

દો. આક આના. ટ. ખ. ડિન્ડ એક આનો.

આજેજ લખો:—

ધી રાંદર-રયાસ કણ્ણીક, મુરત.

બહુ ન જાણીએ તો?

[લેખક : જનાબ 'નિસાર' સાહબ]

નોટ : એચ. ઇ. વેલ્સ કહે છે કે દસ
વરસ પછી ડહાપણની હોસ્પીટલો નીકળશે.
ડહાપણની સામે લાગબતી દેખાડતો જનાબ
"નિસાર"નો આ લેખ પણ વાચવા જેવો છે.
તમી

વધુ ખાવાથી 'જેમ શરીરને' તાવ ચડે

છે; તેમ વધુ જ્ઞાનથી આત્માને પણ તાવ ચડે
છે. અને તાવથી તો શેકાઈજ જવાયને ?
આત્મ જ્ઞાનથી આત્માનો આત્મા શેકાઈ જાય
છે. "સર્વ સુખની સીમા જ્ઞાન" એવું
શિશુચંદ્રાશ્રમમાં લાસે લખેલું રહ્યું, પણ એ
જ્ઞાનવાળાઓ સર્વ સુખ તો શું પણ 'અર્ધુ'
કે પા સુખ પણ પામેલા લાગ્યા નથી. વધુ
જાણનારા ઉઘટો વધુ 'દુઃખી' થતા તો દેખાયા
છે. વળી સર્વ સુખની સીમા જ્ઞાન હોય તો એ
જ્ઞાનની સીમા શું ફરો ? નમિથી કોઈ પર્વતની
ટોચ પર ચડે અને ત્યાંથી આગળ વધવા
ચાહે તો પાછું નવિજા ઉતરને ? જ્ઞાનની હદ
પણ એવી કાં ન હોય ?

કોઈ નાદાન બાળક ભૂખ મટાડવા સાર
કાંઈ કિંમતી કિતાબ ફાડીને ચાવવા માંડે. ત્યારે
આપણને હસવું આવ્યા વિના રહેશેજ નહિ.
પણ આપણે સૌ માનવતારપિ કિતાબને માંડાની
માફક ફેંદીને 'ચુ'થી રજા છીએ, અને એ
વાંદરવેશને ડહાપણમાં ખપાવીને ધપાવી રજા
છીએ. છતાં આપણને જરાએ હસવું આવતું
નથી. ઉઠકુ રડ્યા નથી તો રડીશું એવું એવું
આપણને લાગ્યા કરે છે ધર્મની મજાક, ગજ-
રાટ, ઘેઝઘા. ને વર્ણશંકરતા, એ અતિજ્ઞાનના
પાકેલા ફળ છે. અતિજ્ઞાને આપણને ઈન્સાનને
મશીન સમજવાનું સમજાવ્યું છે.

આ ઉપરથી એમ ન સમજવું જોઈએ કે
હું જ્ઞાનનો વિરોધી છું. વધુ જાણવાના મથનો
એ સારી વાત છે, પણ બહુ'ય જાણવાની
ધાંધલ એ નરી દીવાનગીજ છે. ખાવાની માફક
જાણવામાં પણ જરૂર જેટલુંજ મિતાજાની
રહેવું વધુ સારું છે. વધુ ઉઘાડમાં ઉતરવામાં
વધુ દહેશત છે હવે તમે પૂછી શકો છો કે ત્યારે
ફટલું જાણવું જરૂરી છે ? જવાબમાં હું નીચેનો
ઘમ્મો આપું છું.

રસ્તામાં એક ગધેડો ઉભો હોય તો.
અહીં કંઈક છે એટલું તો જાણવું જ જોઈએ.
અહીં એક ગધેડો ઉભો છે. એટલું જાણવું
જરૂરી ગણાય. પણ અહીં એક ગધેડું છે તે
કોણ છે ? કેમ ઉભું છે ? શેના પર ઉભું છે ?
કાણું છે કે કોણું ? ઘરડું છે કે જુવાન વગેરે વગેરે
સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવા મથવું એ શું બેહુકું
નથી ? આપણે દરેકને એની દરેક પ્રકારની
ઝીણવટની જરૂર ખરી ? સારાંશ કે આપણે આ
બહુરંગી સંસારમાં જરૂરનું, ખપતું થોડું ઘણું
જાણવું જોઈએ થોડું ઘણું એટલે ? થોડાંથો ઘણું
અને ઘણાંથો થોડું, વચસા વાંચાતું.

હવે વધુ નહિ જાણવાની મારી એક દલીલ
સાંભળો. વધુ જાણવાથી આનંદ માર્યો જાય છે
અને મજરાટ, પેદા થાય છે. ચાલુ લગાઈથી
જેઓ વધુ માહિતી ધરાવે છે તેમનાંજ વધારે
પુઠીયાં ફરે છે ! જેઓ બુદ્ધિગ્રાહી હતાસ જાણે છે

તેજોજી લગાઇ ક્યાં આવે છે? દિલ્લર કોણ છે? એ બધું સંભારે છે અને કંઈ રસ્તે કિંદ પર હુમલા થયે! અને કેવા ભોંખ કેંકાગે એની કદપનાના ધોણ દોડાવે છે, અને નથી થયું તેને થયું અથવા ચવાનું કચી ઉઘાળીયા થયા કરે છે! એનાથી હલકું જેમને પોતાના ગિરહસાની પેટી બાલુ શું છે તેની વાજુ-ખજર નથી, તેઓ નિરાતરી પોતાના ધધામાં મન્યા રહે છે. ન તેમને દિલ્લરની બીજ છે કે ન મુખાત્રીની. તેઓ જાણે પશુ એટલું જાણે છે કે “સોડું જાણું ને લુદાર જાણું”

નથી બીજ એ પશુ જાણવામાંથીજ જાણી છે જાણવામાં જતા જ્યાં અમકાપ છે; ત્યાં અજાતોએ મગાયા મુની જાણ છે. જાણે તેને અમીય પીક છે. ન જાણવાને કશું નાદવાનું કે નીમિત્તવાનું હોતું નથી. એક અજાતોએ અમકાપે થઈતા દીકરી લઈને ગયાથી નેક-કલાસમાં જાણે છે, કારણ કે બાંધ સરખું જાણવાની તેની ઉદાર જાણના તેને જાણ કરવા દેતી નથી. પણ આપણે મક-જી દીકરી હોવા છતાં કોઈ ગોરે બેઠે હોય તે-જતા મકરાઈએ છાંએ આનું કારણ શું દશે? વાંચી વાંચાને આપણે પરિણામ નામની વાએ થોળી કાઢી છે. અને દરેક અજાત વખતે તેનું પરિણામ જાણવાને વેવણા થઈ રહીએ છાંએ. એનાથી નો ઉજટા આપણે નિષ્કીય થતા જઈએ છાંએ. આમ કરવાથી આમ થાય એમ ધાંધલા કરવાનું આપણામાં અનિ-જાનથી આવ્યું છે; એણે જાણવાનો નો કામ કરવામાં અને કરીને ફળ જોવામાં માને છે

વધુ નહિ જાણવાની મારી એક હતી એ છે પણ છે કે જેઓ જેટલું જાણે છે એટલાથી-એમને સંતોષ થયો નથી. નિત નિત નવું ને વધુ જાણવાની તેમની જાત તેમને પોતાને અને સારાએ જાણવાને દુઃખી બનાવતી જાય છે. એવા

વધુ જાણના મથના વિનાનાઓએજ દુન્યાને નાચને આરે નોતરી છે. રોપીકા, ભોંખ, રૂડીયા, મશીનગન કે ટન્કો ન જોવાય હોત તો? તો શું જાણમાં વધુ જ્ઞાનિ જાણાય હોત! આપણું કિન્દીયા સંસ્કૃત વિમાનો નથી બનાવતું એટલે નિર્ગમે બેઠું છે, અને પેતું અમેરિકા બધું જાણે છે, એટલે અને સાર્વજનિક મેનજર નથી!

અજાત ન થયું માનને રહેવારાજ થોડા આનદા રહી શકે છે પણ જેઓ ધાંધલામાં મોટું જાણવા જુએ છે તેમના ઉજાદ અને હજાર બરખાઈ જાય છે. કલની ચિંતા જાણવાનારને છે. ન જાણવાનારને તે અજાદ ને પરમ એમ સારું દિવસ સરખાજ દેખાય છે. જેઓ સ્વાના સમાન દક્ષીની થયો ક્યાં કરે છે તેમનાજ ધરનું મોટું બરાબર નથી ગણતર પણ જેમને ત્યાં એ સપાક દર પેા થયો નથી તેમનું મોટું બરાબર ચાલી રહ્યું છે. કલાએ કમદ વિના અને કલાએ જોગજગ વિના સદી કરતા જાણવાનારનેજ કંઈ સપાક જવાની મા તેની મકીની નકલ થય જરૂરનો હર રહે છે, પણ અંશુકા પાડવાનું જાણવાનારને એ પીક કે પગવાળી છેજ નહિ!

સમામાં બરા જાણવારે બેઠા છે, એણે જાણવા પડી તમે જોલવા હોતો તો તમારી જોલની બરાજ થઈ જશે, પણ તમે એણું જા-વા વનરજ પપાએ જશે તો જરૂર દાણ જશે. જેઓ મરવાનું જાણે છે તેઓ કરવાનું કશું નથી કરી શકતા. આરોગ્યવિજ્ઞાન વધુ જોજાજા મોંદલા જેવા રહે છે પણ જેઓને એના બજાર નથી તેમના કુવાલામાં દોગ નથી થતો!

નથી જાણના, એવી રીતે એમી રહેવામાં કેટલીક તાર નહિ જાણેનું જાણવાનું મને છે. રહેવામાં તમે મુસાફરી કરી રહ્યા હોવા, ત્યારે વાનેએ વાગમે, વિના વાનો સાંજાયા કરો તોજ

ધાતુ' ધાતુ' મેળવી શકે. ઘાખા તરીકે બાબુના એક કોલેજીયન ઝોરંગઝેખને અકબરનો શાહનશાહ કહે, અને જાપાનને ધિટનનું ખંડીયું રાજ કહે ત્યારે તમે જાણકાર તરીકે વચમાં ન કહે તોજ તે ચર્ચા વધુ લ'બાશે અને તેઓ બધા આનંદથી દસી બોલીને સફર પૂરી કરશે પણ તમે જાણી છો એવું ખપાવવા તેમની પાસે પુરાવા માંગશો તો બધાયે ડબ્બાનો આનંદ માર્યો જશે, અને પેલા નવમોહીઆ યુવાનને ડબ્બો બદલવાની પેરવીમાં પડી જશે

કાયદાને વંધુ નહિ જાણનારાઓ નિરાને સુએ છે, અને ધાતુ' કરે છે બીજાને ધાતુ ખેંચનારા કે ખીરસું કાતરનારા જે કાયદાની કસમો જાણતા હોત તો એવું કરીજ ન શકેત. કોઈ કાયદાજાને કોઈને કદી લાકડી મારવા ન્તેથો છે? એટલુંજ નહિ પણ કાયદામાંથી બચાવ પણ નહિ જાણનારાઓનોજ થાય છે. ઔરંગઝેખની અદાલતમાં એવા બનાવનો ઝેખુનીસાનો આ શેખર સાક્ષી પૂરે છે.

“સર સુરીદન લાજિમ અરત ઈ મુર્ગે બે લંગામરા; ઈપરી પૈકર ચેલુ દાનદ વકતે સુબ્હો સામરા”

જાણવાની બાબતમાં એક પ્રશ્ન એમ પણ પૂછી શકાય કે આપણે બધાને બધુંજ જાણવાની ફિકર ખરી? અને તે આપણે જાણી શકીએ પણ ખરકે? કોઈ દરજ્જે હાથ તો સીસાછકામ જાણે અને વધુમાં સીસાછંતે લગતું સંજો, સેજ, કાતર, ગજ, અને ચીવવાની કેશનો જાણે! પોતા ધરતું પેપણુ કરી જાણે. આટલું જાણવા ઉપરાંત તેને ન્યાયશાસ્ત્રની કસમો, રાજ્ય રહસ્યો, મેગીનેટ લાઇન તથા અમેરિકાના સેનાના જર્જાની વિગતવાર માહિતી રાખવાની જરૂર ખરી? શું એ તેની જાણવાકાર હોય તો તેના બાવકારમાં કોયો વાંધો આવે ખરો? દિવસરની રખાય કે સર્વોસિના નિવેદન સાથે એક દરજ્જે નિરખન ખરી? તે ન સમજે કે ન જાણે તો તેનું છવન અધૂરું જાણાય કે નહિ?

દિંદીમાં એક કહેવત છે “તું ગધીયા કુંસારકી તુજહે રામસે કયા કામ?” અને વાત પણ ખરીજ છે કે ઉપરની ચર્ચા સાથે મધેગને શું લાગેયજશે? એણે ક્યાં એ વિષયના પુસ્તકોનો અભ્યાસ કર્યો હતો? આમ છતાં આપણે ત્યાં એવા (૧) શ્રીમતો નથી હોતા એમ છેજ નહિ! સવારમાં તમે છાપું લાથમાં પકડ્યું જ દશે કે રતે જતો લિટની, થોડાગાડીવાળા ચાચા, મોંગી ખાનાર કાપુશા, ઝાડુ કાઠનારી રામત્રી વગેરે વગેરે તમારી આવજાણુ વિચારીનાં બચ્ચાંની પેટે વિંટગાઈજ પગશે, અને “કયું સાજ તુરકીકા કયા હુઆ” છટલીકી કીલી છરડીમરાં ડાળીયાં! ઔર દમારે સિકંદર હયાતખાં કા કુંજ હય? ફપીઆવાળી નોરો પડી કે નહિ? વગેરે વગેરે સવાસોની પરંપરાથી તમારી છાતી ભોંરી દેશે. ભોગભોગે તમે એ સત્તા જવાબમાં ઉતર્યા તો એ લોકો તમારા નાકમાં દમ લાગી મૂકશે! અને વળી એમાંથી કોઈ વખત તો ધુરોપની ‘લખઈ’ તમારે ત્યાંજ શરૂ થઈ જશે! હવે ઉપર જણાવેલા સાંકુઓને ઉપલા સવાસો સાથે કેટલી નિરખન છે તે વાંચક તુ જરા વિચારી મેજે!

ન જાણવામાં એક લાભ એ પણ છે કે નાતપરામાં તમારી સત્તાકે જેવા ધાર્ધ તમને પગપગે નહિ. વળી કર્યું ન જાણવા છતાં કોઈ કમિનિના પ્રમુખ બનાવી તમને અને તમારાં મીઝીસને કોંકો સામે બનાવશે નહિ!

“કાયદાની દસાલીમાં હાથ કાળા” એ કહેવત ‘કાઈ જાણકારની ચોરેપી’ છે છતાં આજે જુઓ કે, કાયદાના કેટલાએ વેપારીઓના હાથ તો શું પણ મગ પગ કાળા નથી હોતા ઉતરા પોળા બખ જેવા ચઢને ફરે છે!

કોંકો અનુભવને આંકળા બરાબર કહે છે અને જાણનારની ચાર આંખો પણ કહે છે આમ છતાં વ્યવહારમાં આપણે નોંધએ છીએ

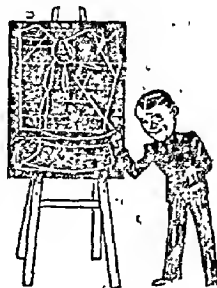
કે. કામ અગત્યને કામ ને કામ રાત્ર અતાવનાર મળી આવે છે. પાંચુ જાણનાર, ગિચારાને કાર્જ સલાહ આપતું નથી! આધારની સાકડી આવનાર તો કામ નીકળી આવે, છે. પાંચુ આંગણથી દેખતો કાર્જ કીચમાં લખાય; ત્યારે કાર્જ હાથ પકડવા જતુંજ નથી. ઉલટા લોકો દસીને ઉપરથી રોળ કરે છે કે "દેખાતું નહોતું તે આમ કાલવા પેદા?"

જાણનારોની એક અવગત કામ એ પાંચુ છે કે તેઓ પોતાનો જાણનારો દર અનામત રાખે છે. તેઓ એ જામનમાં કંજુસ હોય છે અને બાનમાં પોતે જાણે છે એવું જાણી પોતાની મદાનતા છાનવી લે એના બારે ફિકર રહે છે. આપણે ત્યાં કેટલાયે દરોએ અને પહેલવાનો જેવા મરી ગએલા સાલજ્યા છે તેમજ પોતાના ખાસ ગુરખા તથા દાવ બીજાઓને મરવા સુધી બનાવ્યાજ નહિ.

જાણનારો દોડી લેશે એવું જાણીને પાંચુ આપણે વધુ જાણવાની જરૂર નથી. દરે હું નીચેની એક વાત જે કણક મારા વાચકમાં આવી હતી તે રજૂ કરું છું. કહે છે કે એકવાર એક કવિરાજ દોડી પર સ્વાર ચાંન સામે પાર જવા નીકળ્યા. અજવાળી રાત હતી, એટલે કવિનું કવિત્વ એકાએક ઉતારાઈ આવ્યું. તેમણે પેલા દોડી મજાવનાર માછીને પૂછ્યું કે "હે દોડીવાન, તુ આ ચાંનનું અમૃત પીછાણે છે?" માછીએ કહ્યું "ના" વળી પૂછ્યું, "અજવાળા વડી રહેલાં આ પારનું ગીત સમજે છે?" તેણે કહ્યું "ના!" વળી પૂછ્યું કે "ચંદના સંદર મોં ઉપર કાંઈ પેના છે તેની કંઈ ખબર છે?" તેણે કહ્યું "ના" કવિશ્રી મોટેથી પેદારી ઉઘાડે "ત્યારે તુ અરસિક છે, રાત્રન કેળો છે, બિલકુલ ગમાર છે." દરે પેલા માછીએ કવિરાજથી એક સવાલ પૂછવાની રજા માંગી, તેમણે તે આપી. માછી બોલ્યો, "હે કવિરાજ આ દોડી અરી જો ઉધા વળી જાય તો તમે સામે પાર જવાનું જાણો છે?"

મોટે સાહે દરિ પેલી ઉઘા, "ના! ના. રખે એવું થવા દેતો" માછીએ દસીને કહ્યું, "તમે જાણો છો તે હું નથી જાણતો એટલે ગમાર છું પાંચુ હું જે જાણું છું તે તમે નથી જાણતા એટલે છત્રવાનું નથી જાણતા, તમે ગુલામ છો, ગોશીયણા છો, મુશાલ છો."

નહિ જાણવાની તર્જુમાં વધુ લખીશ તો હું જાણાર છું એમ સાંખિત થશે મારે વરસસામ.

ધી

ઈમ્પીરીયલ ટેલરીંગ કોલેજ

પ્રો. વી. એ. પુનારાહા

રેસનરેસ, ઘણાપીસ, પાણીની ટાંકી સામે, સુરત.
દરજીકામ શીખવાનું આદર્શ સ્થાન
વધુ માટે મફત સૂચનાપત્રક મંગાવો.

“કારવાં”. આફ્રિકામાં મળવાનું
કેકાણું:—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

ઇસ્લામ અને લડાઈ

લેખક : મૌલાના 'મુસ્લિમ' સાહબ

જયતના ઇતિહાસમાં સેંકડો ક્રીમો અને રાજ્યોની વ્યવસ્થા, પછી સંઘર્ષી માનવીઓના લોહીથી રંગાયેલી હાથો, દારતાન મૌજુદ છે. બદલે તેજ પૂતી દારતાનોના સંઘર્ષને આજે ઇતિહાસ કહેવામાં આવે છે.

જેમ ગંદા ઇતિહાસે આજે અમારે ભેગાં-ઝોમાં એમ દેસાંની દીપ્તિ છે કે વધારે પછી લગાઈ નામ આવે છે, ત્યારે તેજ કૌમી રમ-ખાણોનો વિચાર આવતાં સંપૂર્ણ ખાલી થઈ જાય છે કે એક સમૂહ પોતાની કુરબાનીઓ દિવા પોતાની શક્તિ અને સત્તા વડે એમનાં છપ્પે છે કે તે તખ્ત અને તાજનો મુદ્દિક બની જાય, તેના મહેલોમાં દામતના દગડે દેખેલા એકાં યજ્ઞ વતય લાંબા, કરોડો ખુદાના બંદોઓની ગરદનો પોતાના ખાલિકે ઉપન્યે દત્તા અકલાદની તઅ-ઝીમમાં મુકવાના બદલે તેની સત્તા આગળ મુકી પડે અને તે કૌમના બાગદાં સુદાંની ઈલ પર પોતાના સત્તાપીય હોવાની માદમની ચાતો દોષ મહેલો, બંગલા, બાજ-બગીચા મોજમજદ અને એકબીજામાં સંપૂર્ણ સંપત્તિ તેઓનાં જ બાજ-માં હોય. બીજા રાખેમાં એક કદી રકાપ કે બાજી તેઓને કુબાની ખુદાઈ મળી જાય.

આજની યુદ્ધપતી લગાઈમાં એજ બાજન મોખરે છે, તેથીજ ભક્ષા ગાંધીજી બ્રિટિશ સરકારને અંદાસાવાદી બની જવાની સલાહ આપે છે, પરંતુ ખાસતરી પાર્ટીના આગેવાન ધનાવુદલાદ મરશેદો જેઓને કુબામાં સૌથી નેક બતાવી કહેતા હોય કે, રિજાત અંજીને સિજદા કરે છે, તેઓ એટલે જયતનુ કલાલુ

કરવાની જોખમદારી મત્ર પોતે એકલાજ પોતાને શિરે લેવાનો દાવો કરનારાઓને માંથી છીની સલાહ ફરી રીતે ગળે દીરે? એ સવાલ તો કેવળ નકામીજ છે. આવા પ્રસંગે લગાઈ સંઘર્ષી ઇસ્લામનું જે દર્શિનિદુ છે, તે મુજબ અગાધ કરવામાં આવે તો જયતમાં શાનિ કાવમ થઈ જાય.

આજે જગતની અશાંતિનું કારણ બનનારાં ઝોએ ઇસ્લામ ઉપર તારાર ચલાવવાનો જે આરોપ મુક્યો છે તેની દકાઈનું જવાબ કરવા ઇસ્લામમાં લગાઈના યુંદુઓ છે તેનું કંઈક વર્ગન કરવામાં આવે છે.

કાર્તવ્ય જમાવત પોતાનું લગાઈ જમાવવા, પોતાની વાન ડચી કરવા, પોતાની જાં પોશારાવવા માટે લગાઈ કરે એ ઇસ્લામમાં તરૂન દરામ છે. ઇસ્લામની લગાઈ માંન એટલે માટેજ યાય છે કે સપૂળા માનવીઓને છુનદાન. આપુ નાર, સપૂળી મખલકને ઉત્પન્ન કરનાર, કલ જલોનોના પરવરદિશરોને ઓલ ઉચો યાય તો સર્વત્ર ન્યાય ફેલાઈ જાય રાય અને રકાપેક, સરખા રીને સુખશાંતિપરક છુન વ્યવિનુ કરી રહે.

ઇસ્લામ કદી પશુ દેવ કે વર્ગીનો બદમાર રાખી; કાળા ગોરાની વડે અંગીને પસંદ કરી આ વાતને જાએક અને ધાન્યની કેરવો નથી કે એક જમાવત પાસે ધનના દગડા દોષ અને બીજા જમાવત તેની રુદામે બૂખે મરતી દોષ એક જમાવત મુઝીવદી બની ખુદાને રતમે પરચવતો દાવો કરે અને બીજા જમાવત નાદારી અને કાકાના ઘરે પડેલી જમાવતના આગળ મુકી પડે.

માનવ જાતીની શરૂઆત અને ઇજ્જતનો રક્ષક ઇસ્લામથી વધુ કોણુ થઈ શકે છે? ઇસ્લામને એવું પણ પસંદ નથી કે રાજ્ય-કારવારમાં બાદશાહીનું નામ પણ આવી જાય. હજરત નબી સલ્લલ્લે રપ્પટ ફરમાવી દીધું હતું કે “કિયામતનાં દિવસે ખુદાની સમક્ષ સૌથી પુર્વ નામ આ છે કે કોઈ માણસ પોતાના માટે શહેનશાહીને લક્ષ્ય ધારણ કરે. સુદક માત્ર અણાહોને છે.”

આ બાબતની માત્ર જાહેરાત ન હતી બલકે પ્રત્યેક કુરુમીમાં એની ઝલક જાહેર હતી. નબૂતા તરિકે એક દાખલો લંકવામાં આવે છે. જે વખતે હજરત નબી સલ્લલ્લે અરબની સૌથી મહાન સત્તા અને શક્તિના આગેવાન બની વિજેતા તરિકે મક્કામાં દાખલ થઈ રહ્યા હતા, ત્યારે લક્ષ્મીની સખતીનું નામ નિશાન પણ ન હતું બલકે તેથી ઉછડું આપ સલ્લલ્લે તેજ શત્રુઓ માટે અતિ માથાણુ અને લિદાર દિલ્લ દતા, જેઓ સદા આપ સલ્લલ્લેના લોહીના તરસ્યા રહ્યા હતા અને પોતાના અગ્નિ જેવે જુલમમાં જગત-ભરના સમગ્ર દાખલાઓને નજીવ સાબિત કરી રહ્યા હતા.

આ મોઢાપર જ્યારે દસ હજાર મુજાહિદોનું હથિયારબંધ અને પધ્ધતિસર સૈન્ય જોઈ અબુસુફ્યાને હજરત અબ્બાસ રદીએ કહ્યું હતું કે “તારા ભત્રીજાને તો બહુ મોરો બાદશાહ થઈ ગયા!” ત્યારે બાદશાહીના સામાન્ય અણુ-ગમને લઈ હજરત અબ્બાસ રદીએ વાત કાપીને તરતજ જવાબ વાળ્યો હતો કે “બાદશાહ નથી બલકે એ તો નુબૂવત છે.”

૧. અરબની બુરિપર અક્ષાહવાળાઓના આ સંગઠન, આની શાનશોકત અને દમ્બળાએ મહાન ઇન્કિલાબ ઘેરા-કર્ચો હતો. જેથી આખી દુન્યા હેરતમાં પડી ગઈ હતી. પરંતુ આ પાક બહાદુરોની ફોજ જ્યારે વિજેતા તરિકે મક્કામાં દાખલ થયા લાગી; ત્યારે આ શાન શોકતના

સ્થાપક હજરત સલ્લલ્લે ગરદન પોતાના જલાલ-લાળા પરવરદિગારની સમક્ષ તવાઝોઅં અને નમનતાઈથી ઝુકતી જતી હતી. આજીવી અને નમ્રતાની એ હાલત હતી કે અમામદ (ફેટા)ની કોર માથું ઝુકતાં ઊંઘના હોદ્દા પરજ આવી લાગી હતી. સંપૂર્ણ કમળ પછી હરમ શરી-કમાં વિજયની ખુશાલી તરીકે “કિવા” આમ ફરજાર તરીકે મુજાહિદો તથા મક્કાવાસીઓને જે મેળાવડો થયો; તે વેળા માનવતાના આ સૌથી મહાન મુરુબ્બીએ ખાનએ કમ્બલ હતી ચોખટ પકડીને જે છુઓ પડ્યો એટલે લેકચર આપ્યું તેનો અશરે અશર એ લાયક છે કે સોનાની તખનીઓ પર હીરા, જવાહેરાતથી જડવામાં આવે. જેનાં ફેટલાંક લાકયો આ પ્રમાણે છે. બેદાઈ ખુદાશાહની નજીક તમારામાં સૌથી વધુ છુચી અને ઇજ્જતને પાત્ર તેજ છે જે સૌથી વધુ સુતકી અને ખુદાઈ હુકમોના સૌથી મધ્ય ફરમાવરદાર, હોય તેથી અરબવાસીને અજબીપર અથવા કોઈ અજબીને અરબી માણસ પર અથવા કાળાને ગોરાપર કે ગોરાને કાળા પર કંઈજ ફરીમત નથી. જે કંઈ ફરીલત છે તે માત્ર તકવાઈ એટલે ખુદાઈ કાનૂનની ખાળદાઈ છે.” (આગળ, ચાલતાં પોતાના કબીલોને ફરમાવ્યું) હે કુરેશી ભાઈઓ! એવું નજ બનવા પામે કે તમે કિયામતના દિવસે પોતાની ગરદનો પર દુન્યાને લાદી લાવો અને બીજા લોકો આગેવાનને લઈ હાજર થાય. હું તમને ખુદાશાહી બેનિશાક કરી શકતો નથી.”

કુરેશીઓની જમાઅત જયી હતી જે ફઝલ અને સત્તા માટે ખાસ થઈ શકેલી હતી કારણકે તેનો સંબંધ અનેક રીતે હજરત નબી સલ્લલ્લે સાથે હતો. એઓમાંથીજ મોહા-જિરોની તે જમાઅત પણ હતી જેનાં વખાણુ ખુદાપાકે પેણું કુઆન મદદમાં કર્યા છે, પરંતુ છુઓ તેઓને કેવું રપ્પટ કહી દીધું અને ફરી રીતે તકવા અને ખુદાઈ હજરતની

પાખંદીને જરૂરી કેરવાનાં નાનાએઝ મૂકીવાદી બનવાથી અટકાવી દીધાં !

સારાશકે બાદશાહી અને 'ખુદાઈ' તરીકે સત્તા જમાવવાનો અણુગમો તેઓનાં દિશ્વ, દિમાગમાં એટલે બધો રચી, પચી ગયો હતો કે સહાયાના આખરી કાગ સુધી કોઇ પણ તેને મટાડી નાખવા સફળ થઈ શક્યો નહિ. અને તેમાંજ જગત માટે શાંતિ હતી. જ્યારે ખુદાપાકનો ડર અને તેના નિયમોનું પાલન સંપૂર્ણ રીતે થાય તો પછી નિરાધારો, નિર્ધનો, અને નિર્બળોને ચંગદાવાનું, કચમવાનું રહેતું નથી. ગમે તેનાં યંત્રો અને સાધનો હોય, ખુદાજ ખીડે તેના ગેર ઉપયોગથી બચાવે. પરંતુ જો ખુદાનો ડર ન હોય તો એજ લાલકારક યંત્રો અને સાધનો હાનીફારક અને જગતના વિનાશનું કારણ બની જશે. જેમકે ગત મહાન યુદ્ધમાં થયું હતું અને આજે પણ થઇ રહ્યું છે. ગત મહાન યુદ્ધમાં સુધારાના યુગ-ધારીઓના હસ્તે માનવલોહી કેટલું સારું થઇ ગયું હતું તે નીચેના આંકડાઓથી જાહેર થાય છે.

મરેલાઓની સંખ્યા,

રૂસ—૧૭૦૦૦૦૦

જર્મની—૧૬૦૦૦૦૦

ફ્રાન્સ—૧૩૯૮૩૧૫

ઓસ્ટ્રીઆ હંગેરી—૮૦૦૦૦૦

બીલિશ—૬૫૮૮૦૪

ઇટાલી—૪૯૪૦૦૦

તુર્કી—૨૫૦૦૦૦

પાયલ યજ્ઞોહાઓની સંખ્યા.

રૂસ—૪૯૫૦૦૦૦

જર્મની—૪૦૬૪૦૦૦

ફ્રાન્સ—૨૮૦૦૦૦૦

ઓસ્ટ્રીઆ હંગેરી—૩૦૦૦૦૦૦

ઇટાલી—૯૫૬૧૩૮

બીલિશ—૨૦૩૩૧૪૨

જો માન એકજ મહાન, યુધ્ધના આંકડા છે. એમાં સધળી કૌશીલા મરણ પામેલાઓની એકંદર સંખ્યા લગભગ એક કરોડ છે અને એવા જખખીઓ જે ભવિષ્યમાં સંદા માટે નકામા થઇ ગયા તેઓની સંખ્યા ચાર કરોડ છે. એ ઉપરાંત સધળા દેશોમાં શ્રમ થયેલા સિપાહીઓની સંખ્યા તો બુદ્ધીજ સમજવી.

એના મુકાબલામાં હઝરન નખી સલગની સધળી લશ્કારીઓમાં મરણ પામેલાઓના આંકડા જુઓ આપ સવળી છાંછીમાં નાની ગેટી લગભગ ૮૦ લશ્કારીઓ મણી શકાય છે. તે સૌમા મરણ પામેલાઓની બન્ને પક્ષોની એકંદર સંખ્યા ૧૦૧૮ છે જે આખા અરબ જેવા મહાન દેશને સર કરવામાં તબ્ત નહીંજ છે. અરબ જેવી જગતી પ્રજાને સુધારા પર લાવવા તેઓની વંશપરપરાની શત્રુવતને નષ્ટ કરી લાઇબારો કાયમ કરવા આટલી કુરબાનીઓ શુ વધુ કહેવાય ? જના ઈસ્લામ ઉપર આસેપ મૂકનારાઓને વિચાર આવતો નથી. 'ફ્રાન્સ અને અમેરિકાને પ્રગતિસત્તાક રાજ્ય સ્થાપવામાં જે કુરબાનીઓ કરવી પડી, બીલિશને પાલમિન્ટ, કાયમ કરવામાં જે લોહી વહેવપ્રવતું પશુ', તેના મુકાબલામાં અરબમાં સ્થપાયેલી જમ-કુરીષતમા જાણે કેઈજ ખૂનરેણ થઇ નથી એમ સ્પષ્ટ જણાગે, અને ઇસ્લામના કારણે પાછળથી જગતે સુધારા, સુખશાંતિ, હુન્નરકળા, વિદ્યા વિજ્ઞાન ઇત્યાદીમાં જે પ્રગતિ કરી તે બંધી ઇસ્લામનેજ આભારી છે. જતા ઇસ્લામ ઉપર આસેપો કરવા ઉપકારનો બદલો અપકારથી આપવા સમાન છે. ઇસ્લામ અને ખુદાજ કાવતેના પાલન વિના જગતને હવે શાંતિ મળવી અશક્ય છે.

સાહિત્ય અને પ્રગતિ

સાહિત્ય જનતાની માનસિક બાવનાઓનું ચિત્ર છે, અને જ્યારે આપણે લોકગણની બાવનાઓને આગે બતાવે અને ઉદ્ધૃત સાધનાને જોઈએ છીએ; ત્યારે સ્વાભાવિક સાહિત્ય ઉપર પણ તેનો પ્રભાવ પડે છે. એ જ સાચી પ્રગતિ છે, જે સર્વાંગી હોય, પછી, બસે એ પ્રગતિનું શ્રેષ્ઠ રાજનીતિક હોય અથવા, સાહિત્ય એક જ દીશા પ્રતિ વધીને આપણે વાસ્તવિક અર્થમાં ઉન્નતિ નહિ સાધી શકીએ, તેમાં અર્પણિત દિત સાધન નહિ હોય શકે. પૂર્વકાળના સાહિત્યમાં, કવિતાની કેટલીક દિશાઓમાં ઘણી ઉન્નતિ થઈ; પરંતુ તેનાથી થતું જ એકાદું દિન સંધ્યું જેમ, અન્ય અવયવોના નિકાસના અભાવે, જે આપણા શરીરનું એક જ અંગ ખૂબ પુષ્ટ બની જવાથી કંઈ માનવની નથી તેમ સાહિત્ય શરીરે કંઈ પડે પડે; અને આ માત્ર સાહિત્યના વિભિન્ન અંગોના સંબંધમાં જ સાચું નથી પણ વિચારો, બાવનાઓ અને વિષયોના સંબંધમાં પણ એટલું જ સત્ય છે; તેનું સાહિત્યમાં વિવેચન હોય છે. આ વિચારો અને બાવનાઓ પણ એકાંગી નહિ પણ સર્વાંગી હોવી જોઈએ તેનાથી જનતાની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી જોઈએ-જે સાહિત્ય જનતાના સર્વ પ્રકારની સામયિક આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ નથી કરતું, તે અપૂર્ણ છે. તે કદિ પણ પ્રગતિશીલ હોવાનો દાવો કરી શકે નહિ.

પ્રગતિશીલ સાહિત્ય માટે, એટલું જ પરતું નથી કે, તે લોકગણની સામયિક બાવનાઓને વ્યક્ત કરે-સામયિક, જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરે-તેમાં આ દામના પણ હોવી જોઈએ કે, તે સામયિક બાવનાઓને ઉચે ઉઠાવે-ઉપર લાવે-અને અવશ્યકતાનું પ્રગતિશીલ ભવિષ્યના સાથે સામંજસ્ય યોગ્યતા સ્થાપિત કરે; જન સાધારણને એક એવી ધસતલ ઉપર ખેંચી લાવે, જ્યાંથી તેને પોતાને માર્ગ સ્વચ્છ મળી શકે

જે સાહિત્ય આધુનિક જરૂરીયાત પૂર્ણ કરવાની સાથે જ ભવિષ્યની દિશાનો ભોધ કરાવે છે, અને તે માટે લોકગણને અનુપ્રાણિત કરે તે જ પ્રગતિશીલ સાહિત્ય છે.

અમેરીકાના પ્રસિદ્ધ સાહિત્ય સ્થાપી આપ્ટન સિક્કરે એક રસથી લખ્યું છે કે:-“માર્કસે શું કહે છે, તેનાથી મારે શું! સંત દુધરના કથનથી પણ મને કંઈ મનઘડ્ય નથી. હું તો મારું છું કે, જીવનને, જીવનની સમસ્યાઓને પોતાની આંખોથી જુઓ અને વિવેક જે નિર્ણય કરે, તેને સર્વ બાંધામાં લખી નાખો.” આપ્ટન સિક્કરેના ઉપરુક્ત કથનનો કોઈ અંગત અર્થ ન કરે. એ એમ નથી કહેતો કે, જગતને પ્રગતિ દેનાર વિચારોપ્રતિધી, આપણે આંખ બંધ કરી લેવી જોઈએ કે તેમના અનુભવોથી આપણે લાભ નહિ મેળવવો જોઈએ. આપણા પુરોગામી કે સંમંદાલીન સાહિત્યકારો જોઈએ પોતાના વિચાર ધનથી જગતને અમૂલ્ય સિદ્ધિ પ્રદાન કરી છે, તેનાથી આપણે પૂર્ણ લાભ મેળવવા જોઈએ; પરંતુ મુદ્દાની વાત એ છે કે, માત્ર માર્કસ કે દુધરના વિચારોથી આપણું કામ નહિ ચાલી શકે, કે આપણા સમાજ કે સાહિત્યને તેનાથી મેળ નહિ મળી શકે, જે આપણું જીવન સાધારણ જનતાના જીવન સાથે એકરૂપ નહિ બન્યું હોય; સાહિત્યને જનસાધારણના જીવનનું એક અંગ બનાવવું જોઈએ, અને એ રીતે અંગીભૂત જીવનની સમસ્યાઓ અને પરિસ્થિતિનું તે વિચારો સાથે સામંજસ્ય-આચિત્ય-સંધ્યું જોઈએ, જેમણે જનતાને કેટલાએ ભાગને પ્રગતિ આપી છે. પોતાની અનુભૂતિના અસાધ્યમાં માર્કસે કે દુધરના પ્રગતિશીલ વિચારોનું મૂલ્ય કેટલું હોઈ શકે, એ સંબંધમાં સર્વત્ર એકમત હોતું તો અસંભવિત જ છે; પરંતુ સાધારણ જનતાના જીવન સાથે પોતાને બેગથી દેવામાં અને સમસ્યાઓ અર્થાત પરિસ્થિતિઓનું મનન કરી તેને ઉકેલે; કદાચ પ્રયાસથી સ્વદેસમાં પણ માર્કસ અને દુધર જન્મી શકે છે.

એ ના - જીવન નું - મૂલ્ય

[એક મૌલિક ભાવના]

લેખક : 'કેળવત' દોરાબાઈ (મહાત્મા)

જીવનની દ્રષ્ટિએ તારું-તારા રૂપનું મૂલ્ય અત્યંત અલગ છે. પરંતુ જ્યારે દ્રષ્ટિએ તારું મૂલ્ય તારૂં મહત્ત્વ અને તારું સ્થાન ધણું જ ઉચ્ચ છે, અનન્ય છે.

જીવનની સમગ્રી ઉચ્ચ ભાવનાઓનું ચલુનર કરનાર કળાધરનું જીવન છેવું હોય છે? કલાધરેનું જીવન જગત-જીવનના મૂળમાં ખુદિના બીજ રોપે છે, એમાંથી કલાનો ગન્મ થાય છે. કલા નિકળે છે અને જગત એ કલાની પ્રેરણાના સક્રિય બને ખાંચે છે, પ્રગતિ કરે છે, મુંઝે બને છે.

• છતાં એ કલાધરોની જગત કેટલી કલર કરે છે એમના જીવનનું મહત્ત્વ-જીવનની દ્રષ્ટિએ કેટલું ઉચ્ચ હોય છે!

દેવ નહો! જગતને એની કૈમ કલર નથી પડી એમના જીવનનું તો પૂછવું શું!

ત્યારે ભણ તારી કલર, તારું મહત્ત્વ જગતમાં હોય શું? છતાં કલાધર જેવી અધોક્ષિક શક્તિનો વાસ તારામાં છે, એનો સ્વીકાર તો ભાવશય પશુ કરે છે!

ચૌરન, ૩૫, મંગીત અને સૌન્દર્યના ઉપાસક એવા દેહલાએ હરિ હરો તારા પરમ ભક્ત્યો છે એમના પુરું મર્મ તારું સ્થાન ધણું જ ઉચ્ચ કરી દે છે.

તું કોમળ છે, ડા મરીપના અંદર જેટલી તું નાનુક છે. અને તારૂં રૂપ... એક!

બધાને આશ્ચર્યે તે રૂપનું... શું!

પરંતુ તારું રૂપ એટલું અલુપમ કઈ છે! છતાં હું તો એ છે કે રક્ષ કમળ, કલ્પના, કલા અને સૌન્દર્યના અનુદાનીએ તારી પલ્લ મણુર ધાય છે, સા માટે...! આ શરણે! એક જગતે!

કુસ્થાનીની ભાવનાથી રંગભેદનું-તારા જીવન ભય છે. દેહની કુશળીરીમાં જીવનની મહત્તા કાપરી તારી વિચારવેણી સવોનમ છે.

તું જીવે છે અન્ય માટે અને માનવતાની ઉપયોગિતાનું કર્મધરી તારા દેહને પ્રગળા કરનાં હસાં વિવાશને ભેટે છે.

તરંગીજિવા વિચારોને તું ખેંચે છે, વગી-જિવા વિચાર મેણીમાં દાનવા રહે છે, નેખોને ભાવનાના વર્તુળમાં જમણ કરાવે છે, અને સકરિખી તો તું પ્રેરણા હો. સાધરોની દ્રષ્ટિએ તારું તું આવે છે; ત્યારે તેમના હલ્લમાં પ્રેરણાનાં નાર ખૂંટી ઉઠે છે; એક વખત બેઠેલું કમળ અંખો સ્થાને તરવરે છે.

બધારે એક રાઈર સમીપ તું-દની તારા દેહ સૌન્દર્યને જોઈ સાધર વિમાસલમાં પાયે દનો, અને ત્યારે દનેજ પ્રખ દની એને

મહારી દ્યારે ભાવના નિકળી ૫૫ જેટલી ૫૫૫ ૬૩

એ પ્રસંગે ને હું દલ બૂલી શક્યો નથી.

ઉપાના ઉચતા પ્રદરે ઉતાંતી સાથે ત્હને
નેહ દર્શિત થતાં એક જીવન શાષ્ટનું હૃદય
પણ એટલુજ ઉર્મિલ હતું ત્હારા પ્રત્યેની
લાગણીના ઉન્માદ એટલેજ પ્રખ્યાત હતો.

ત્હારા મીલનથી એમના અંતરમાં આનંદની
ઉર્મિઓ હલકાઇ જતી હતી.

ત્હારા મીલનથીજ એમની કવિત્વ સકિતને
વેગ મળતો અને ત્યારેજ એમની કવિતા
પાંખા પ્રસારતી હતી.

સાચી પ્રણીત નોંધ પછી એ ઉપાકાળે
ઉત્તો, ઉકતાંતી સાથે એના ચક્ષુઓ ખાટા
નોંધાની સુખ સહિમાં વિલીન થવા દેશ્વિષ
કરતાં-પરંતુ એ શાષ્ટનું પ્રેમમય હૃદય એની
અવગણના કરતું ત્હારે મુખ જોવા એનું હૃદય
અધિર બનતું.

ત્હારા કવિતા અંતરે એમની દ્રષ્ટિ સમીપ
ઉભા થતાં, એ લાન વિહંગી થઇ એની
અશકિતને સ્વીકાર કરવા ખરેખરે ત્હને કુદી દેતો.

"સૌંદર્યના પ્રભાવથી બનઈ ગયો છું."

ઉતાંતી નથી દ્રષ્ટિ છતાં હું આનંદ કરું છું."

શાષ્ટની કવિતાઓમાં પણ કેટલી તાન-
બાના છે ? કેટલા સ્ત્રીકતા છે ?

યૌવનના યેનમાં માનવ ગાંઠો અને છે.
ક્યારે ક્યારે માનવ દેશમાં અગળ તોફાન
નળે છે. ત્યારે પણ તું તો સમીપજ રહે છે !
ત્હારી લોક કલ્યાણ કાળે જાળીજાળી
ફાનાને એડીજવાની પ્રાણાજીવન સ્વાસ્થ્યથી ત્હારી
તરફ ખૂબ આકર્ષણ છે.

ત્હારા જીવનની મહત્તા વધી છે. આદર્શ-
વાદના અનુયાયીઓ ત્હારી અંખમાં ખૂરે છે.

આથી ટોપીવાળાઓએ પણ વારી પ્રીત સાધી
છે. ગર્જ કાળના એ અર્ધસા ભકતો આજે ત્હારા
ભકતો બન્યા છે, જીવનશી પાંચગામા પહેરનારા

પણ ત્હારા પ્યારમાં હુમ્મ થયા છે. એટલુંજ
નહો પરંતુ ત્હારું સ્થાન રાગ, મહારાગઓથી
સર્વ અગ્રીર ઉમરાવ બધાં સુધી વ્યાપક થયું છે.

તારા યૌવનમાં અંતર્ગત માનવ એને જુદો
છે. વિચારોની દ્રવતામાં આગળ ધપેલા હોંઘા
પ્રાણ એવા મુવાનો પણ તારા આદક થયા છે.
કેટલીક વખતે હું કહું છું, ખૂબ કહું છું.
પ્રાણિમાલ્ય સંસ્કૃતિનું હારણત્યાગ અનુકરણ
કરી, નેકશાઈ, કાંધર, ચમ્પેલા દિવના માનવ-
શાસ્ત્રીઓ પૈશીના કેટલાક ત્હારા ભકતો ત્હારાથી
ડરે છે, તું પ્રેમ-ઉન્માદી બની જ્યારે રાય
કરે છે, આંખોથી જરા તણખા દેડે છે, ત્યારે
ક્યારે એક ? શદ્ધારીઓ એમને નિરખી મૂકી
હાથ વેરે છે. ત્યારે હું પણ કવિને રાક્ષી
સકા અચકાતું બનું છું.

વિચારો માનવશાસ્ત્રીઓ જરા વાર માટે
સરમાય છે. છતાં આદર્શ તિરસ્કાર પછી ત્હારી
પ્રીત...ત્હારી સકવાની દ્રવતા બતાવી શકતા નથી.

ત્હારી દેહ આકૃતિની વિરાટ ભાવનાનો
પ્રકાશ એટલો વ્યાપક બન્યો છે કે ત્હારા જીવન
પ્રદેશ ઉપર તિમીરતાનું એક ચિન્હ ક્યાંએ
દ્રષ્ટિપાત થતું નથી, પ્રકાશ સાથે અંધકાર પણ
છે. કહું ?

સચિ ! ત્હારા જીવનમાં એક વખોડના-
યોગ વસ્તુ છે એ ત્હારા જીવનનો અંધકાર છે.
જગતના કેટલાએ નીતિ માનના શાસ્ત્રીઓ ત્હારી
આ ઉણપને સમજે છે. અને ખરેખર, ત્હારા
જીવનમાં આ એક કંઈક ન હોત તો તો ત્હારું
જીવન કેટલું ઉજ્જવળ હોત ? કેટલું રંગીન હોત ?

કેહુના એ જીવનના બધાવ ભાગે ઉજ્જવળ
હોતા નથી. કાંઈના એ જીવન સદૈવ પવિત્ર
રહેતા નથી; કે રહેલા નથી. હા, એવુંજ ત્હારું
જીવન-માનવ જીવનથી તો ઘણુંજ ઉચ્ચ છે.
દંભ-આડંબર, અને માનવ જીવનની એવીજ
અમાપ નિર્દયતાથી સદૈવ અવિતરણ રહ્યું છે.

પરંતુ...ત્હારામાં બધું છે. ત્હારા ચાક-કાના જીવનમાં કેટલીક વખતે ત્હું હર્ષના મહેરામણ ઉછાળી દે છે...અને સાથે ?

એમના ફલેખમાં કાળો ડાઘ...દર્દ...એમની માનસિક તંદરસ્તીનો નાશ પણ કરે છે. એવી નિર્દયતા શા માટે ?

હું એ પ્રશ્નની ઉંડાણમાં ઉતરું છું; પરંતુ નીરાકણ કરી શકવા અશક્ત બનું છું.

અલબત્ત, મારી તર્ક શક્તિના બળે હું 'ને વિચાર' છું કે ત્હારા જીવનની આ એકજ કાળી દિશાના લીધે ત્હારું મૃત્યુ અદ્યપ રહ્યું હશે. છતાં ત્હું આજે પ્રભુની હરિશ્ચંદ્રમાં ઉતરીને જાણે એમની પ્રતિરૂપમાં બની હોય એમ સર્વ-વ્યાપક બની છો ! પણ ત્હારું મૃત્યુ ?

અવશ્ય આજે હોંદના ખૂણે ખૂણે તારો વાસ છે ! ઠેકઠેકાણે હોટલ અને પાનવાળા, બીડીવાળાને હાટે તારી ઉગતી યુવાનીનો વિક્ષેપ બેદાશ થાય છે.

ત્હારા નિર્મિળ જીવનનું મૃત્યુ માત્ર એકજ પૈસો છે, આંધળા-લુલાં-ગરીબ અમીર બધાં દુકાને આવી

“એક પાશિંગ શો” આપજોને ? અને વધુ ધરાશી હોય તો ઉચ્ચા સાદે ફાઇ અરે બાઈ ! એક પૈસાની સીગારેટ આપોને એટલું કહી લેને ખરીદી શકે છે.

ઓહ ! ત્હારા જીવનનું મૃત્યુ

માત્ર એકજ પૈસો ?

કેટલી ઉપેક્ષા ! !

“કારવાં”નું વાર્ષિક લવાજમ.

હિન્દ માટે રૂ. ૪,

બર્મા માટે રૂ. ૫,

આફ્રિકા માટે રૂ. ૮, (રૂ. પાંચ)

છુટક નકલ સાત આના.

“કારવાં”ના જાહેર ખર્ચના દર.

આખું પેકજ ૧/૨ પેકજ ૧/૪ પેકજ

૧૨ માસ રૂ. ૬૦, ૪૦, ૨૫,

૬ માસ રૂ. ૪૦, ૨૫, ૧૫,

૩ માસ રૂ. ૨૫, ૧૫, ૮,

૧ માસ રૂ. ૮, ૬, ૪,

ટાઈટલ પેકજ અને મેટરની વચ્ચેની જા. ખ. માટે ઉપરના દર ઉપરાંત ૨૫% વધુ. જાહેર ખર્ચના નાણાં એડવાન્સમાં લેવામાં આવે છે.

આફ શીલોગથી ઓછું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી. બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓર્ડરજ મોકલવા વિનંતી છે. પોસ્ટલ ઓર્ડરમાં નીચે મુજબ નામ લેવા વિનંતી છે **Vahshi Sahitya Karyalaya, Surat City.** રેપર ઉપર આફક નંબર લખવામાં આવ્યો છે. પત્રવ્યવહાર વખતે જરૂર લખવેલ.

“કારવાં”ના નમુનાના અંકો માટે દર અંકની કીમત તરીકે ૦-૭-૦ પોસ્ટસ્ટાંપ મોકલવા. નમુના તરીકેનો અંક ફ્રી મોકલવામાં આવશે નહિ. વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય—કણ્ધીક, મુરત.

“કારવાં” દરેક માસની ૧૫ તારીખે પ્રગટ થાય છે. ગ્રાહકોએ નોંધ લેવી.

વીમો

૨૦. વીમો
૨૦. વીમો
૨૦. વીમો

તો કોઈ તખ્તચીના ધધામાં પડ્યા ચિખામણુ આપતા! એકે તો આગળ વધી એકાદ દેશી રાજ્યમાં રાજ્યના હોઆ તરીકે ગોઠવાઈ જવા પશુ સરવેહું! મને શિખામણુ આપનારા મારા ધણાખરા મિત્રો પોતે પશુ એકાર હતા. આજે છે છતાં તેઓ મને સરવેલા ધધામાંથી પોતેજ એકાદ ધધો કેમ ઉપાડી નેહોતા લેતા એ હું સમજી શક્યો નથી. કદાચ એ ધધાઓમાં પડ્યા જેટલી લાચકાત તેમણે મેળવેલી ન હોય.

કેટલોક સમય અગત્યની અવધાઈ મેં એક વીમા કંપનીની એજન્સી લીધી. એ કામ સાફ છે કારણ એમાં કશું ધાપણું રોકતી પડતી નથી અને આવક મોટી નહિ હોઈ પૈસા સમાવવાની ઝાઝી ચિંતા કરવી પડતી નથી. પિતાજીની ઓળખાણુ પિતાનને લખેને શરમાં બે ત્રણ આશામીઓનો વીમો ઉતરાવવામાં હું ફતેદ પામ્યો. બીજાઓને વીમો ઉતરાવવાને હું ઘણું સમજાવતો, વીમા ઉતરાવવાના ફાયદા ઉપર લાંબા વિવેચન કરતો, તેઓ એકાએક મરણ પામે તો તેમના ઘેરા ઇકારાને વીમાના નાણાં કેવાં આશ્ચર્ય થઈ પડે તેની સમજ આપતો, પરંતુ સ્વયં કોઈકે નહોતો.

એક સાજો એવીજ રીતે કોઈ બિલ્લુ સપડાવવાની આશાએ રાણીબાગમાં લાખણ થયો અને બાગના એક ખૂણામાં એક ફાંકોરાવને બોડા એકે તેને પાંદડી પર એકક લીધી વાત કેમ શરૂ કરવી તેનો વિચાર હું કરતો હતો તેવામાં એ જુવાનને ઉપરસ થઈ આવી એટલે મને બેસવાની સોરી તક મળી ગઈ.

“કેમ લાખ, ઉપરસ થઈ છે?”
“હા.”
“ઉપરસ કેમ થઈ? કોઈ ખાવામાં આવ્યું હતું?”
“કોઈ ખાવું. કોઈ તેણે ખાવામાં તો નથી.”
“તમે બંનેમાં ચટણી ખાધો હતા?”

મને નાનપણથી બહુવાનો ધણો શોખ. મારા માત પિતા, કહે છે, કે અંગ્રેજી એવા ધોરણમાં ચડ્યો; ત્યાં સુધી નિશાળે જતાં હું લગભગ રોજ તોફાન અને રફત કરતો, અને મારા પિતાજી એકાદ પાડોસીની મદદ મેળવી મને ધસડતા ધસડતા નિશાળે બેસી જતાં. પરંતુ એમ ફક્ત શોખન વર્ષ ચાલ્યું, કારણ મિત્ર રફતને સલામ કરી લાઈફટાઈમ પ્રવેશ પામ્યા પછી મેં એવું તોફાન કર્યું હોય એવું મારા માત પિતાની જાણમાં નથી. નહિજ કહ્યું. હોય એમ મને નહકી લાગે છે, કારણ હું દરમિયાન એમ મહકંબનાથી માનતો આવ્યો છું કે નાનપણથીજ બહુવામાં મને લાગે ઉમંગ અને ઉલટ લાં. સાતમ ધોરણમાં ત્રણ અઝમાયશ લીધી ન લીધી, ત્યાં તો મારા પિતાજી અંતરી આવી ગયા, અને મને નિશાળથી ઉઠાડી લીધા. પરિણામે આગળ બહુવાની મારી ઇચ્છા ફળિત ન થઈ.

નિશાળથી ઘેર એસનાંજ સુરકવી-શર ચલે. કાઠ કામધે લાગી જઈ. બે પૈસા; ધરમાં લાવતો થઈ એવી, મારા માત પિતાની આડ રતા હતી પરંતુ મેં સંપાદન કરેલી કેળવણીની સરખામણીમાં લાચક કામકાજ ન જડવાથી હું બેકાર રહ્યો. મિત્રો અને સગાં રોહીઓ મને બાત-ચંતની સંવાદ આપતાં. કોઈ કહેતા કે, લાખ, બંનેમાં ચટણી હુકાન કાઢ તો કોઈ કહેતા કે ફક્ત મિત્રો વચ્ચે નીકળાઈ વળી વાંદના વાળો થવાની સંવાદ આપતાં.

‘હેલા ચોરીસ કઢાક દરમ્યાન તો નહિજ.’

‘તમે કોઈની વાડીમાં ભરાઈ કાઢી કરી કે લીલી આમસી ખાઈ આવ્યા હતા ?’

‘આહુ અકવાડિયા દરમ્યાન તો નહિજ.’

‘વાર’, ત્યારે તમે ખૂબ ખરફ આઠસ કે હંડા પીણુ ટીંચ્યા હતાં ?’

‘હ...હા...ગયે અકવાડિએ પ્રિયિયસની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પાડ્યું તેમાં મારે મિત્ર મનમોહન મુનીમ પાંચમી કોશિસે પસાર થયો, તેની ખુશાલીમાં તે અમને કોઈકે હાઉસમાં તેડી ગયેયો. અને મફતનું મગ્યુ એટલે આપણી રીત પ્રમાણે ત્રણેક ગ્લાસ પી ગયેયો, પરંતુ હું નથી ધારતો કે તેથી ઉધરસ થાય ?’

‘હું પણ તૃપી ધારતો એમ તો ગયે અકવાડિયે અમારી શેરીમાં રહેના ધનસુખલાલના કાકાને છોકરો મનહુખલાલ અભ્યાસ અગળા પધારવા પરદેશ ગયો, તેની ખુશાલીમાં નેના દાદા તનસુખલાલે જગ્યાદન આપેતાં, તે આપણે તો ત્યાં એક રેખદેથી બીજા અને બીજા પરવા ત્રીજા એમ દેમને રેખક દરવામાંજ કલાક પસાર કરી નાખ્યો, પરંતુ આપણને ના તો બદલજમી થઈ કે ના તો કબજાવાદ થઈ.’

ફરીથી એ જુવાનને ઉધરસ થઈ આવી. આ વખતની ઉધરસનો હુમલો જરા વધારે નોંધાયેલો હતો. હાસો ખાતાં એ જુવાન મારી નગદીક આવતો ગયો, અને એક વેળા બિચારાનો હાથ પણ મારા ગળવાને લાગતો સહેજમાં રહી ગયો. ઉધરસનો આ હુમલો જોતાં મને આ જુવાનની હાંડગીને ઝાઝો ભરેલો લાગ્યો નહિ એ પાંચ દિવસમાં એ બિચારો આ પાપી પૃથ્વીને પ્રણામ કરી જાય તો ? સ્વર્ગની સફરે સ્થિતિયે જો ? બહેરસ્તના બાગમાં લહેર કરતો ચર્મચમ તો ? તો પછી એની સ્ત્રીનું શું થાય ? એના બાલપત્યાનું શું થાય ? એ બિચારું તો રડીજ નાખે ? કંઈપણ કરવુંજ નોંડે.

આ માણસે પોતાની હાંડગીને વીમો ઉતરાવવાજ નોંડેજો. અમારી વીમા કુપનીમાંજ ઉતરાવેલો નોંડેજો. નહિ તો એની બાપમની સલામતી રી ?

હું આ સધળા બિચારોમાં લીન થયેલો હતો, એવામાં ફરી એ જુવાનને ઉધરસ થઈ આવી અને જોં જોં કરતો એ મારી વધુ અને વધુ નગદીક આવતો ગયો ફરી એકવાર એનો હાથ મારા કોટને ગળવા આગળ લાગેલો સહજમાં રહી ગયો ! આ દુખી પુરુષ દુખ દેખી મને ભારે દુઃખ થયું. આખરે ઉધરસનો એ જલિમ - હુમલો શાંત થયો એટલે મેં વાત છેડી.

‘લાઈ, તમને સખત ઉધરસ થઈ છે. મને તમારી હાંડગીની ધણી ચિંતા લાગે છે.’

‘કેમ ?’

‘તે જુઓને, તમને તો હડખી ખાંસી ધઈ છે. ધીમે ધીમે તમે આખા હસકાદ જંગો અને.....અને.....માફ કરેલો મને, મિત્ર મારા, પણ તમે, જલદીજ આ પૃથ્વીને સલામ કરી જંગો.’

મને ધારની હતી કે મારા રાખે સાલજના તે જુવાનનો પિત્તો ઉઘળી આવશે અને કદાચિન તે મારા પર તૂટી પડશે. પરંતુ મને નવાઈલાગી કે મારા રાખે વડે તે જુવાન વધારે શાંત થયેલો લાગ્યો. યુરસે ધરાને બદલે સામે મારો આભાર માનતો હોય તેમ એક હાથ મારા દિલ પર મેઝી બીજા હાથે મારો બરડો પસરાવતાં એ બોલ્યો :—

‘ભાઈ, તમારા રાખેથી મને સહેજે દુઃખ થયું નથી. મારી નજમ તમિલતરી મને રોજ રોજ ચિંતાં થવાજ કરે છે, જે કે તમે મારો છે તેટલું મંબીર કચુજ નથી.’

‘તમારી બૂઝ છે જિંદગીનો કંઈ ભરોસો નથી કાંયે બહીને તમે આપ્યા જવ તો તમારા બચ્ચા છોકરાનું શું થાય ? તમારી સ્ત્રીનું શું

ધાય? તમે તો સુખી થઇ જાઓ. પરંતુ એ બિચારાં તો આ જગતમાં કોઇના આશરે વિના સ્વદીજ જીવે? મને તમારી સ્ત્રીની અને જાલ ખર્ચાની બહુ ફિકર લાગે છે!”

“ભલા ભાઈ, કંઈપણ અંગત ઝોગખાણ પિછાન વિના તમે મારા સ્વજન પ્રત્યે આટલી બધી લાગણી દર્શાવે છે તે માટે હું તમારો આભારી છું.”

ફરી મારો આભાર માનતો હોય તેમ એ જીવાનના એક હાથ મારા દિલ પર અને બીજો હાથ મારા બરડા પર ફરવા લાગ્યો. આ આસામીને હું પોગળાની શક્યો હતો એ દવે ૨૫૪ હતું. એક વીંછો નક્કી મળવાનો એમ મને લાગ્યું.

“ત્યારે ભાઈ” તે જીવાન બોલ્યો, “તમે શું ઉપાય સૂચવો છો?”

“મારું માનતા હોત તો તમારી જિંદગીનો વીંછો ઉતરાવો, કે ન કરે નારાયણ ને તમે સ્વર્ગની સફરે તાજાં ઉપડો! તો પણ તેમને ચિંતા કરવાની જરૂર ન રહે અને તમે તેમને રાખી ગયા નથી એ વિચારે તમારા આત્માને પણ સ્વર્ગમાં શાંતિ મળે!”

“હા બરાબર, તમારો વિચાર ઘણો સારો છે. એ ખ્યાલ મને કેમ ન સૂઝ્યો એ અનવધી છે! પાંચ હજારનો વીંછો ઉતરાવું તો કેમ? તમે શું ધારો છો?”

“એક ઘણું જ સરસ, ફર્ટ કલાસ! પાંચ હજાર કંઈ નાની રકમ નથી!”

“તમે મારા વિચાર સાથે મળતાં, ચાઓ છો એ જાણી ખુશી છું. વાર, પણ તમે કંઈ વીંછા કંપનીની જાણમણ કરો છો?”

“જુઓ ભાઈ, હું પોતેજ એક, વીંછા કંપનીનો એન્ટ હું અમારી કંપનીનું નામ ‘ધ લોગ એન્ડ શોર્ટ લાઇફ એસ્યુરન્સ કોં. લિં.’ એ કંપનીનું નામ તો તમે સોલવ્યું જ હતો! ઘણી જાણીતી કંપની છે. તમારી જિંદગી લેશે સલામત નહિ હોય, પરંતુ અમારી કંપનીમાં

ઉતરાવેલા વીંછાન તમારાં નાણાં તો સદા સહી સલામત રહેશે એ માટે નિશ્ચિત રહેશે.”

“તમારી ખાતરી માટે આભાર પણ તમે આપો. વીંછો ઉતારો છો, કે?”

“Oh yes; Dhy, not?”

“ત્યારે સાથે સાથે આપો વીંછો પણ ન ઉતારો?”

“ખુદીથી, પણ પહેલાં તમારું મકાન દેખાડો અને તે જોવા પછી નક્કી કરી શકું”

“અરે! પણ મારો વીંછો ઉતરાવે તો મકાન જોવાની શી જરૂર?”

“તમારો! આપો વીંછો? તમારો?”

“હા ભાઈ મારો! સ્વદીજ કેટલા આસામીઓ દારી માર્યાં જાય છે તે માલમ છે ને? કાલ પડીને આપણે પણ બળી ગયા તો? આપો વીંછો ઉતરાવે તો હોય તો હીકને?”

“અરે મારા ભોલા ભાઈ! આપો વીંછો તે કંઈ માણસનો! ઉતરાતો હતો? તમે દારીને મરો કે કોઇ નીમકડીમની દવા લઇ મરો તે અમારે મનથી એકવું એક છે! એમ તો ગણાણ કહો તમારા શખે એક દિવસ આગ લગાડવાની છે અને? તમે જલદી મરણ પામે તો અમારે નાણાં આપવા સાથે કામ, ત્યારે તમને કંઈ દુઃખ દરદ ખરું કે?”

“દુઃખ પણ નહિ ને દરદ પણ નહિ. આ એક માસથી ખાંસી થઈ છે તેજ.”

“તમને કંઈ વ્યસન ખરું કે?”

“ખાંસ વ્યસન જેવું તો કંઈજ નહિ પણ દાર સાથે દિલસગી કરવાનો શોખ અમારા કુટુંબીએને વંશપરંપરાથી વારસામાં મળતો આવ્યો છે. તમારું સિગારે લાંગ માંડવી પણ સહેજસહેજ મળ ચાલ્યું છું! બાકી બીજાં ખાસ વ્યસન તો કંઈજ નહિ!

“વાર, એ હીક, પણ ધંધો શું?”

“ખાસ ધંધોએ કંઈ નહિ. બાપવદાનું મળેલું છે તે પર સંતોષ માનીને જોવા છીએ.

“તમને હોકા-કેટલાં?”

“બે હોઝરીને એક હોઝરી”

“હ”, તમને સ્ત્રી કેટલી?”

“એ તે કેવો સવાલ? એક-૪!”

“ત્યારે તો ફીક તમે જલ્દી મરણ પામે
તો પણ હરકત નહિ! એક હોય તો અમારે
પૈસા આપતાં તવાસ કરવાની ઝાઝી ખટપટ
ના રહે”

“I see”

આમે ત્યારે વાતમાંને વાતમાં સામ
આંક થઇ ગયા આવતી કાંઠે હું એક
ફારમ લાવીશ અને તે તમારી પાસે બસાવીશ
અને પછી અમારી કંપનીના દાકતર પાસે
તમને તપાસવા લઇ જઇશ. તમને કાંઈ સવારે
મથું તો કેમ? તમારું ઘેર ક્યાં અવ્યું?”

“મારું ઘેર? મા... રૂ... ઘેર? તે પણ લાલા,
મારે ઘેર આવવાની શી જરૂર છે? મારી સ્ત્રી
જનજીશે તો વળી વાંધા બેઠાવશે, તરે પાછા
આવીશ મળેલી.”

“આમે ત્યારે એમ રાખો. કાંઈ સવારે આજ
સ્થળે નવ વાગે હું આવીશ. એ દાઇમ તમને
ફાવશેને?”

“Oh yes. હું એ દાઇમે રોજ અને
ફરવા પણ આવું છું. પણ જાણ, તમે મને ને
સારી સલાહ આપી છે તે માટે તમારો ભારે
આભારી છું. હું તમારી લલાઈ કદી જુલી
શકવાતો નથી.”

અને તે આભારી ધનિસાન અમને કેટલા-
એક વર્ષોની પિઝાન હોય અને અંધો જન્મેને
એકમેક પ્રત્યે કેટલો રસ દેહા તેમ મને દાખીને
આર્થિગન કરવા લાગ્યો. ભલા આદમીએ જન્મે
લાય પીક આસપાસ લપેટવાને બદલે એક લાય
મારી ખતી આગળ બધામાંધો! તે એવું આર્થિ-
ગન મને તો દર્દમય લાગ્યું. આખરે એ આર્થિ-
ગનની આદતમાંથી અમે ધ્રુપ થયા, અને મને
સલામ કરી એ ઉનાવળે ચાલ્યો ગયો અને ક્યાં

આડેચરો ફરી ગયો તે એક ચિનિટમાં તો
નગરથી ચુમ પણ થયો. મારે એવું નામ નાખતું
હતું પરંતુ હું પૂછું તે પહેલાં તો એ ઉનાવે
આસોજ ગયોને! ચારો માંધ નહિ આપતી કાંઈ
મળીશું; ત્યારે પૂછીશું એવો વિચાર કરી પેર
તરફનો મેં રસ્તો લીધો.

ગરબી સખત પડતી હતી અને તરસે મારું
મથું સંકાપ જતું હતું. રસ્તામાં હોટેલ આવતાં
અંદર દાખલ થઈ એક અતેવાસનો ઝોરડર
આપ્યો. તરસ ખૂબ લાગેલી તે અતેવાસ દરેક
ગટમટારી જઈ, આસના તળિયામાં ચીલી
બેઠેલા બરફના ટુકડાને મુરબિતે ગોળાં ફસાવી
દઈ, દોઢ આનો કાટા મારા કોટના ખીસામાં
લાઇ નાંખ્યો લાં...તો...

“ઓ આખરે!” મારા મૂખમાંથી ગીસ
પડી ગઈ. મારું ખીસું કતરાઈ ગયું હતું, બાંને
પાકીટ મંતરાઈ ગયું હતું! મારી ગીસ સાંભળી
આજીવાણું બેઠેલા શોખીનો મારી નાજીક
હોડી આવ્યા. મારી વાત સાંભળી કાઈ મારી
દયા ખાવા લાગ્યા, કાંઈ દસાળ લાગ્યા. આ
સધળી ગડગડ સાંભળી હોટેલનો માલિક પાખ
ત્યાં આવી ચડ્યો. એ તો મારી વાત માનેજ
નહિ અને સામે દાડી આપવા લાગ્યો કે પૈસા
નહિ આપના માટે હું આ બધા રોગ કરી
રત્નો હતો. પેલીસમાં રોપવાની પણ મને ધમકી
આપી એટલે દાખ પરથી ધમિયાળ ઉતારી આપી,
આવની કાંઈ પૈસા આપી તે પાખું લઈ જતાં
કદી નું લાંબી નાંકો.

રસ્તે ચાલતાં મારા ફળદ્રુપ બેગમાં બિન્ન
બિન્ન વિચાર આવવા લાગ્યા. એ મારું ખીસું
ફાળું કાપ્યું હતું? ક્યારે કાપ્યું હતું? કેમ
કાપ્યું હતું? આખી સાંજ તો નું પેવા ગિર-
સિયા સાથે દનો. બિચારો કેવો બચે? કેવો
મને દેવથી આર્થિગન કરતો હતો? આર્થિગન?

આસિનન ! શબ્દ યાદ આવતાંજા. મું ચોકિયે દા,
દા, કમજખન એજ એજ મને બનાવી ગયો
એ દાથે આસિનન કરવાને બદલે એક-દાથ
મારી છાતી પર શા માટે મૂકયો હતો ? જો જો
કરતો તે મારી નજદીક શા માટે આવતો મયો
હતો ? છૂટા પછી વેળા તે નજરથી એકએક
દર કેમ નીકળી ગયો હતો ? પોતાનું ઘેર ક્યાં
આવ્યું હતું ? તે શું કામ કરતો હતો ? તેનું નામ
શું હતું ? વગેરે વિગતો બહુવચાને તે શું કારણે
અચકાયો હતો ? તે સપ્તગીતો ખ્યાસ આપતાં
મારી ખાતરી થઈ ગઈ કે સાંજે બાગમાં મળેલો

લુગાનિયોજ મને બનાવી ગયો હતો. એની
નિદ્રાગીતો વીમો ઉતરાવવાને બદલે, કમજખતે
મારા ગળવાનો વીમો ઉતારી નાંખ્યો હતો !
એના બાલબચ્ચાંની ફિકર હતું કરવા ગયો, પુખ્ત
એ મારાં બાલબચ્ચાંને રચકારી ગયો, કેવાએક
ઓલિયો હોય તેમ વળી આગનો વીમો પછી
ઉતરાવવાને દત્તો કમજખત મારા ગળવાનેજ
આગ લગાડી ગયો. કેહા બારે ગાંડ બદમાશ !
કેહા જાગરો કિંગોમાર ! કેહા નામચીન નર !
એના આત્મા અને મારા ગળવાની સનાનન
શાંતિ માંગ્યા વિના વધુ તે હતું શું કરી શકું ?

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ રક્તેહમંદ ઇલાજ

ગોનો-કિલર

[પટલરૂંડ]

બધડક આજેજ અજમાવો

ગમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા લુનાગા
લુનો પ્રમેદ (પરમીયો) સ્વખામા તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રક્ત
(પર) રત્તી સુખત અખનગ, દીપ્ત દીપ્ત તથા અટકીતે થતા પેશાબ,
ગુનારકમાં આવેલો કોળે તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓનાં પ્રદરના
ભયંકર રોગો વગેરે પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડમુગથી નાશ કરી
બગેલી ધાતુને સુધરી સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

પચાસ પૃષ્ઠ ગોળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩).

વી. પી. ખર્ચ આંકે આના છુટું.

ચેતવણી

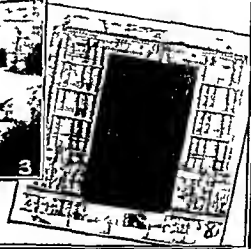
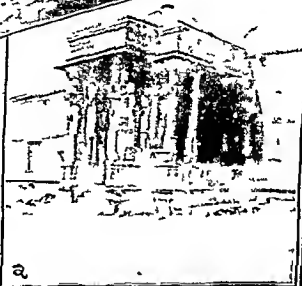
ખરીદતાં પહેલાં
દવાનું નામ

ગોનો કીલર :

અને કુકાછાપ સીલ-
અથ પોકેટ તપાસીને
લેજો.

રોહીટ : સી. એન. બ્રધર્સ, લીમડાચોક, સુરત.
એકલા બનાવનારે ડો. ડી. એન. જસાણી,
વીકલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ, નંબર ૪
[૪૦]

(૧) ભાસ્કરની જામે મસ્જીદના અંદરના યાજમાન (૨) ખલાતની જામે મસ્જીદનો પ્રવેશ મઝબ અને
(૩) ખલાતની જામે મસ્જીદનો ચોક (૪) શીખાણી યાજમા મસ્જીદનું ઉત્તર તરફનું પ્રવેશદ્વાર
[“કારવા” ૨૦૦ વર્ષ, ખાસ અંક]

હાસિક ચિકિત્સાએનેજ લગતી ઝાંખી કસારી રાખે છે. એ અંગે તેમણે પુષ્કળ સાહિત્ય
હતી. એમનો ખીજો 'સિક્ષા' પર મૂલ્યવાન એકકુટુંકયુ છે અને કથેજ ન્થા છે.
લેખ 'નવપ્રભાત' માં 'ખંભાતના તેમજ આ લેખ 'મુસ્લિમકાલીન' શિલ્પ
સિક્ષાના શિરાલેખ હેઠળ પ્રકટ થયેલા સ્થાપત્યની માત્ર ઝાંખી છે. એમનો
હતો. આમાં ખંભાતની ટંકચાળાના વિચાર છે કે આ વિષયને તેઓ પુસ્તક
મુસ્લિમકાલીન સિક્ષાએનો રસિકધતિહાસ આકારે પ્રકટ કરે જેમાં ગુજરાતી કલાનું
આપવામાં આવ્યો છે. મુદ્દમ અવલોકન: ધતિહાસ સાથે આખી

સિક્ષાએ પછી એમણે ગુજરાતના શૈલ્યમાં તેનું મૂલ્ય ૨ કાવે.
શિલ્પ સ્થાપત્યનો વિષય હાથમાં લીધો આ વિષયમાં રસ લેનારઓમાં જ
જેમાં એમણે ગુજરાતનું શિલ્પ સ્થાપત્ય સામગ્રી એક એવા છે જેઓ કારસી
હિન્દુકાળ અને ગુજરાતનું મુસ્લિમકાલીન અને સંસ્કૃત ભાષા પર કાચુ ધરાવે છે.
શિલ્પ સ્થાપત્ય નામના એ મૂલ્યવાન ગુજરાતના ધતિહાસ માટે એ બંને ભાષા
ભાષણો આપ્યાં છે. જે બંને કાળના પરકાષ્ટુ હોવા અત્યંત જરૂરી છે.
'મૈમાસિક'માં તેમજ હૈંક પુસ્તિકાંકે ગુજરાતને સુદૃઢ પછી તેને બેઠતો
છમાયાં છે. જેમાં ગુજરાતના સ્થાપત્યની સંશોધક મળ્યો છે, ખુદાએ અગર તેમને
'સંપૂર્ણ' રૂપરેખા આપવામાં આવી છે. લાંબું હોવાનું આપ્યું તો-ગુજરાતનો
આ પછી તેમણે ગુજરાત સમક્ષ ધતિહાસ કોઈ ઔર રંગમાં પ્રગટ થશે.

વાવેપણનો ધતિહાસ રજુ કર્યો છે. જેમાં ગુજરાતમાં ગુજરાતના મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોના ત્રણ
એ અંગે થયેલા સંશોધનનો ધતિહાસ ભાગ પાડી. અકાષ (૧) પ્રારંભિક કાળની
રજુ કરી ગુજરાત સમક્ષ રહેલા કામની ઇમારતો (૨) સત્તતતાના સમયના અવશેષો
સૂચી રજુ કરી છે, અંગ્રેજીદ્વારા તો એમણે અને (૩) મુસ્લિમકાલીન ઇમારતો
ગુજરાતની પુષ્કળ સેવા કરી છે. એમણે (૧) પૂર્વમાં સદીના આરંભથી એ આખી
પાંડિત ભગવાનલાલ ચંતાવિદ પ્રસંગે સદી, દિલ્હીના ખીલજ અને તથા અબ્દુલ્લાહનો
થયેલ '૧૦ ભગવાનલાલ સ્મારક અંધ માં ગુજરાત પર અધિકાર હતો અને તે દરમિયાન
૧૦ ભગવાનલાલ વિશે સૌથી પ્રાણવાન નાઝિમે દ્વારા રાજ્ય ચાલતું અને સર્વત્ર
નિગંધ એમનો છે. અશાન્તિ, લૂંટફાટ અને ખૂના મરફી ચાલતાં
હોવાથી નવી ઇમારતો મુસ્લિમ સ્થાપત્યના
કે જો રજુછેલાલાલ શાની સાહુના નજીત તરફ રજુ કરાય એવી અંધારન હતી.
ગુજરાતના તમામ અરખી-કારસી શિલા અંધારત ન્યાં ન્યાં નૂના મંદિરો હતાં ત્યાં
લેખો તેનો અનુવાદ અને તેનો પર ઘડતાં મુસ્લિમો અંધાર કરી, મસ્જિદો અંધારવામાં
સંશોધન સાથે પ્રગટ કરવાનો-વિચાર આ ઇમારતોનો ઉપયોગ કરાયો છે, તો કેટલેક

હેમણે એકાદ મોટા મંદિરની જગ્યાએ આન સ્થપતા અનુસાર રેરફર થયો છે અને તેમા સર્વન એ મંદિર તેમજ ખીજા સ્થાનિક મંદિરોના થાભતા છત અને ખતરેની શિવા ઝોના ઉપયોગ થયો હોય આ પ્રમાણે મધ્યએની મસ્જિદોમા ભડચ, ખભાન, માગરોળ, ધોળકા પાટણ અને વનસાકની જામે મસ્જિદો એમનાથ અને રૂદ્રમાળની મસ્જિદો વગેરે છે સન્નતના પ્રારાભક કાળની અદમદશાદની અમદાવાદની જામે મસ્જિદનો પણ આ જાનની ઇમારતોમા સમાવેશ કરી શકાય છે

(૨) મુસ્લિમ આપત્યના વિકાસનો મીજો તબક્કા અમદાવાદની રતત્ર મુમલામનોની સત્તતથી શરૂ થાય છે અને રહેતશાદ અકબર દારા મુગન સામ્રાજ્યમાં ભાગ્યની સાલથી તેનો અન આવે છે આ લગભગ પોણા બેસો વર્ષનો કાળ મુજરાતના શિ પ સ્થાપલ્ય માગેનો સુરજીવુગ કટોરણ તેમા મહિલમકાબીન સ્થાપત્યનો પૂર્ણ વિમસ થયો અને સંસારમા અજોડ ગણી શમય એવા ઉત્કૃષ્ટ નમૂના અસ્તિત્વમા આવ્યા એ કળની ઇમારતો પણ આખા મુજરાતમા ફેર રેર જોડામા આવે છે, પરન્તુ તે બધાના નમૂના સુરક્ષિત અને સુદર સ્વરૂપમા અમ દાદમાથીજ મળી આવે છે આ શહેરને મોહોને મોહા ને અને પેરે પેરે મુસ્લિમમનીન ઇમારતોના અવશેષ છે જે અર જોઈ છે તે બાબતુ સંસ્કૃતિત નર્ણન તો થુ માન ઉપલક્ષ નોધ લાઇએ તો પણ ચારેક કાકા જેવો સગાય જાય અને આભગતારાઓને એ રૂચિનું અશર્ણુ થાય તેથી માન અગત્યના અવગોળી સંજોષ નોધજ આ સ્થળે કરી ઉચિત કે વિગને વાચનાર કે જોનાર માટે તો પુરાતત્ત્વ ખાના તરફથી પ્રકાશિત થએલા મોગ ગ્રન્થો પણ અધૂરા લાગશે એ ગ્રન્થોના વેબકાએ સાનિત્ય બાહુનને ારજો પૂર્ણતાએ પેગંથી શક્યાતી

અસમર્થતા જાહેર કરી છે તે જના બાજે એ પ્રકાશનોએ મુજરાતના સ્થાપત્યના અભ્યાસી મોની જે મેસ કરી છે તે બહુ યામની છે આપણા આજના પ્રસંગ માટે તો ભૂનો કિનો, અદ મદશાદની જામે મસ્જિદ, ત્રણ દરવાજા, દૈત ખાન, અને શાદઆનમની મસ્જિદો, અદમદશા દનો રોજો, રાણીનો દુર્ગ, કલ્ચરીનની મસ્જિદ આજમખાનનો મોજો, રાણી રૂપનીતી તથા ગણી સિપરીની મસ્જિદો, મીમી અશૂતપૂની મસ્જિદ મુકાદિજખાનની મસ્જિદ ઇત્યાદિ આ કાળની બનેલી ઇમારતો વેળા થોળાની સંતિખ નોધ સાથે તકનીઓ બતાવી, સતોષ માનવો રલો

(૩) નીજો તબક્કા મુગન સામ્રાજ્યનો છે આ કાળમા ઉત્તર હિન્દમા દિલ્લી, આગ્રા અને ફતેહપુર સિકરી, ઇત્યાદિના તો બહુ ઇમારતો બધાર્થ હતી પરન્તુ મુજરાતના મુગાઓ દારા અમન આનતો હોવાથી જે નમાગેના યાદ છે તે સાધારણ કાટિની છે અને સત્તતના કળની ઇમારતો આગળ રડી પડી હોય તેની લાગે છે એ ઇમારતો વેળા અમદાવાદનો શાનીયાગ આજમખાનનો મહેલ, અમુ છુગાનો રોજો અને એનીજ જાતની કેટલીક ઇમારતો બધાર્થ હતી તેવું આપણે અવગોળન કરીશ

ઉપર જણાવ્ય પ્રમાણેના ત્રણ વિભાગ જે ઇમારતોના પાડી રામય છે અને જે હાલિતે કાળકામાર મુજરાતમા પથરાયેલી અનેક ઇમારતોનું અવગોળન કરીએ તો શિ પરસ્પત્યના વિમમનો બહુ માગે અપવાસ થઇ રહે કમના ઇમારતોના ચિત્રો ઝોડી વ્યગ્ધિત રૂપે તખ્તીઓ તૈયાર થઇ શકી નહીં તેવાથી સ્થગવાર મુખ્ય મુખ્ય ઇમરતોના અગત્યના ભાગોજ આપણી સમક્ષ રલુ કરી રામગે, તે માટે મન માફ કરવો અને નિર-લીર રિવેક મદિએ વિવેચનનો સાર પ્રલુ કરશે એની આદા છે

અબુદિસવાદ પાટણ

નગરે આદીના મસ્જિદ

અબુદિસવાદ પાટણ કે અબુદિસપુર ગુજરાતનું પ્રાચીન પાટનગર હતું. અમદાવાદ વસતાં પહેલાં મુસ્લિમ રાજ્યની પહેલી સદીમાં પણ પાટણ ગુજરાતનું પાટનગર હતું અને નદરવાલા પાટણને નામે જાણખાતું. આ શહેરમાં આવડ અને સોમકીકાળના અવશેષો કંઈ નથી, કારણ કે મુસ્લિમ આક્રમણો દરમિયાન અનેકવાર હિન્દુ મંદિરોને વિધ્વંસ થયો અને શહેરમાં આજ લગાવી ઈમારતો બાળી મુકાબ અને પ્રગલ્ભાઈ હતી. છતાં જે જૈન કે હિન્દુ મંદિરોનો મસ્જિદ તરીકે ઉપયોગ થયો તેમાના ચાંભસા, છત, ઈત્યાદિ સાધનોથી એ કાળના શિલ્પનો ખ્યાલ મળી શકે એમ છે. એ કાળની કેટલીક ઇમારતોમાં એ પૂર્વકાલીન અવશેષો છે. મધ્યકાલીન યાત્રીઓ અને ઇતિહાસ લેખકોના લખાણ ઉપરથી કહી શકાય કે મુસ્લિમકાલીન મસ્જિદોમાં પહેલી મસ્જિદ સને ૧૩૦૧માં ત્યાં બંધાઈ હતી તેને જામે ઉર્ફ આદીના મસ્જિદ કહેતા. તે અલ્લખાને મોટા હિન્દુ મંદિરોના વિધ્વંસ કરી ત્યાજ બાધી હતી તેમા ૧૦૫૦ આરસના ચાંભસા હતા. તેના વિસ્તાર ૪૦૦x૩૫૦ ફીટનો હતો. આ ગુજરાતની સૌથી મોટી મસ્જિદનો કાળક્રમે ઢળતો પહોર આવ્યો અને મગક કાળમાં તો સાવ સાફ થઈ ગયું. મુસ્લિમ ઇમારત તરીકે પણ હિન્દુકાલીન સમ્પત્તિ શહેલા અવશેષોનો મશહુઓએ નિર્દયતા પૂર્વક નાશ કરી તેના પત્થરોનો ઉપયોગ કાઠ બાપવામાં કર્યો આ પ્રમાણે એ મસ્જિદ તો હવે નાશ પામી છે.

શેખ ફરીદનો મકબરો

પાટણથી વાયવ્ય તરફ લગભગ દોઢ માઇલને અંતરે સહસ્ત્રલિંગ તળાવની ઉત્તરે શેખ ફરીદની દરગાહ આવેલી છે. એ ઇમારતનું

અંદરથી અવલોકન કરતાં જણાય છે કે કોઈ તમજેલા હિન્દુ કે જૈન મંદિરમાં વલી શેખ ફરીદની કબર કરી, તેની ઉપર દરગાહ માટેના આવશ્યક ફેરફારો થયા હશે. એના સમાધાનના જૂના ચાંભસાઓની વચમાં જળી ભરી મકબરાનું સ્વરૂપ બાપવામાં આવ્યું છે. ઉપરના લુપ્ત મૂળ ૧૧મી સદીનાજ લાગે છે અને જનરૂં શિલ્પ પણ એજ વખતનું છે.

એજ પ્રમાણે બાવા કાઠી અને બાવા હાજીના મકબરામાં પણ મુસ્લિમકાલીન સ્થાપત્ય કરતાં પ્રાચીન શિલ્પ અવમાસનાજ સાધનો છે.

શેખ બેધની મસ્જિદ

શહેરની દક્ષિણે કાઠ પાસે પડી લાગી રિયતિમાં એક વિશાળ ઇમારત છે. એ શેખ બેધની મસ્જિદને નામે જાણીતી છે. તેના ચાંભસા કોઈ હિન્દુ મંદિરમાંથી આવેલા જણાય છે. અમદાવાદની સક્તનતકાળની મસ્જિદો પ્રમાણે ત્યાં પણ હુઝાઈ વધારવા માટે એક પેર બીજો ચાંભસો ગોઠવેને સામે કમાનો લીધી છે; પરંતુ પાછલા ચાંભસા તો -ડેડ જત મુધી લીધા છે. છાપર લાકડાનું છે અને ચૂનાની ગય છે. એ આ મસ્જિદની ખાસ વિશેષતા કહેવાય. પાછલી લોતની પાચ મેકરાઓ અત્યંત મુંદર શિલ્પથી સુકત છે. ચાંભસા પર એજ જૂની કારીગરી છે. તે સિવાય બાકીનો ભાગ સવ સાદોજ છે. હાલ તો ફટલાક ચાંભસા અને છાપર પડી ગયેલ છે. મિગ્ગર પણ નષ્ટ થયેલો જણાય છે. આ મસ્જિદની પાછલી અને આગલી લોત ઇડ ચૂનાની બાધેલી છે. તેને દરેક છેડે બારી છે અને બહારથી ઉપર જવાના પગથિયાં છે; એ દેખ પણ બીજા ઇમારતોથી જુદીજ છે. આ પ્રમાણેની રચના ગુજરાતમાં પ્રારંભિક મસ્જિદો સિવાય અન્યત્ર જોવામાં નથી આવતી. અલગત જુવાનપુરની પંદરમી સદીની ઇમારતોમાં તેની ગોઠવણ હોય છે.

ગુમડા મસ્જિદ

આ મસ્જિદ અમદાવાદની ૧૫મી સદીની મસ્જિદો જેવી છે, પરંતુ તેમાં પ્રાચીન મંદિરોનું સાદિત્ય નહીં વપરાએલું હોવાથી એ કાળની હળ પ્રમાણે પ્રમાણમાં વધુ સાદાઈ અપી છે. કંઈક પત્થરના નહીં ધડાએલા લાગ લોતમાં ઉંચા રહી ગયા છે તેમને ગુમડાં કહી લોકોએ આનું 'ગુમડા મસ્જિદ' નામ પાડ્યું હોય, એમ લાગે છે. કેટલાક અંધ શ્રદ્ધાળુ શહેરીઓ તો બન્ધ્યાંઓનાં ગુમડા સાગ્ન કરવા આ મસ્જિદના ખરબચડા રહી ગયેલા પત્થરોની પૂજા પણ કરવા મંડ્યા છે. આ મસ્જિદ ૬૫ ફીટ લાંબી અને માત્ર ૨૬ ફીટ પહોળી છે. મેદરાઓમાં સાધારણ કોતરકામ છે વચલી મહેરાબ પર શિલા લેખ છે અને પાછળી ભોંતમાં માત્ર ત્રણ બારીઓ છે. તેમાં જળીનું કોતરકામ તથા મેદરાખની પાછળ ભોંતના રેકા પથ્રું સુંદર શિલ્પથી ભરેલા છે.

એજ પ્રમાણે દ્રમગાના પ્રસિદ્ધ મંદિરની ત્રણ નાની ફેહેરીઓને સંયુક્ત કરી બનાવેલી સિદ્ધપુર પાટણની જામે મસ્જિદ અને રાધનપુર રાજ્યમાં આવેલા મુજપુર ગામની પૂર્વે પણ એક જામે મસ્જિદ છે. આ બન્ને ઇમારતોમાં મુસ્લિમકાળની પ્રારંભિક મસ્જિદો પ્રમાણે મંદિરનાજ ચાંભકા, છત વગેરેનો ઉપયોગ થયો છે અને આવશ્યકતા પૂરતા ભાગો જેમકે મેદરાઓ મિનારા, હોઝ, મિખ્ખર, ઇત્યાદિ ઉમેશ્યાં છે. તેમાં મુસ્લિમ સ્થાપત્યનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો કંઈ નહીં હોવાથી તેમનું સવિસ્તર વર્ણન અત્રે કરવું બીન જરૂરી છે સોમનાથ પાટણની જામે મસ્જિદ અને માઈપુરી મસ્જિદો પણ એજ કોટિમાં મૂકી શકાય તેવી છે તેમાંના ચાંભકાએ કારીગરી અને છતનું સુંદર શિલ્પ તેરમી સદીના ઉત્કૃષ્ટ દિન્દુકાલીન શિલ્પનાં નમૂના રૂપે રજુ કરી શકાય તેવાં છે.

માંગરોળ

કાઠિયાવાડમાં આવેલું માંગરોળનું નવાબી રાજ્ય પ્રાચીન કાળમાં મંગલપુરને નામે જાણીતું હતું, અને ત્યાં સોમનાથ પાટણના શિવાલય જેવું મંગેશ્વર મહાદેવનું ભવ્ય હહેરું હતું. મુસ્લિમ આક્રમણોમાં તેની મૂર્તિનો નાશ થયો અને શિવાલયને મસ્જિદનું રૂપ મળ્યું. એજ પ્રમાણે બીજાં કેટલાંક મંદિરોનો વિખંસ કરી તેના સાહિત્યમાંથી સ્થાનિક જામે મસ્જિદની ઇમારત બંધાઈ છે. આ મસ્જિદ ત્યાંની ઇમારતોમાં સૌથી મેટી અને જૂની છે. તેનો અમ્મ ભાગ સાદી ભોંત અને કમાનવાળા દરવાખથી યુક્ત છે. પરંતુ અંદરના ભાગમાં વપરાએલા ૪૮૩ ચાંભકા જૂદાં જૂદાં આડેક મંદિરોમાંથી ભેગા કરેલા લાગે છે. મસ્જિદની ઉંચાઈ વધારવા એક પર એક એમ બન્ને ચાંભકા વાપર્યાં છે. વચલા ધુમટ નીચે પ્રાચીન સ્થાપત્યના નિમ્નસાર ૧૨ ચાંભકાની રચનાવાળો અષ્ટકોણાકાર મંડપ છે. અંદરના ભાગના નાના ધુમટોની છતના અંદરવા પાથુ દિન્દુ મંદિરનાજ છે. કારણ કે એતો એ સુનિર્મિત પનું બાહ્ય છે. એક છતમાં મૂજનું કાલિ નાગમંદનનું અને બીજામાં શિવના તાંડવ નૃત્યનું દ્રશ્ય આજે પણ જોઈ શકાય છે. તે બંને જૂદાંજૂદાં મંદિરોમાંથી આપ્પા દશે. મુસ્લિમકાલીન શિલ્પના નમુના તે પાછલી ભોંતમાં બનાવેલી મેદરાઓ અને મિખ્ખર છે. અલગત અરબસ્તાન અને મિસર દેશના પ્રભાવ સ્વયં નમાઝગાદની ઉપર બાજુએ દાઘાનમાં સ્ત્રીઓ માટે નમાઝ પઢવાની બેરસ્થાવાળું છત્તું અને બકારથીજ આ સ્થળે આવવા માટેનાં પરભાર્યાં પગથિયાં ઇત્યાદિ છે. ગુજરાતની અન્ય પ્રારંભિક મસ્જિદોમાં પણ એવીજ રચના છે. કારણ કે મુસ્લિમ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે સ્ત્રીઓ સાર્વજનિક મસ્જિદોની મુખ્ય નમાઝગાદમાં આવી નમાઝ પઢી શકે નહીં, અને તેમાં વળી

પદ્ધતી પ્રયાને લીધે પરપુરો સામે ઉપસ્થિત પણ ન થવાય, એટલે બહારથીજ પરવારે રહેતે આવી નમાઝ પઢી, બારેબાર પાઠાં જતા રહેવાની આ સગવડ રાખવામાં આવી હતી. પરંતુ ૧૫મી સદી પછીની કેદાપણ મસ્જિદમાં આ સગવડ જોવામાં નથી આવતી. ભરૂચ ખંજાત અને અમદાવાદની બહુની મસ્જિદોમાંથી કેટલીકમાં આવી વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે.

ભરૂચ

નર્મદા કાંઠે આવેલા પ્રાચીન યુગરૂઝના સુંદર દેવાલયો અને ખમ્બાકાર વેપાર વાણિજ્યના કેન્દ્રપ બંદરની જાહેરજાણીના અવશેષો આજના ભરૂચમાં બાકીજ નહીં છે. કેટલાય ઋષિઓના આશ્રમ તરિકે બાકીતા રહેલાં એ પ્રાચીનત્વનો ભાસ થતો નથી. અલગત પૂર્ણીના ગર્ભમાંથી પુરાતત્ત્વવેપણ કરી એમાંના કેટલાક અવશેષો કાઢી શકાય. અસ્તિત્વમાં રહેલી ઇમારતોમાં તો એકેકે ભૂતોની બુમા મસ્જિદ જેટલી પ્રાચીન નથી. ૧૩મી સદીના અંતમાં અલ્લાઉદ્દીનના રાજ્યકાળથી ભરૂચ મુસ્લિમ સત્તામાં આવ્યું અને તેના ચોક્કસ વખત પછી આ મસ્જિદ બંધાઈ હોય એમ લાગે છે. તેમાં વપરાયેલા સાધનો દિન્દુકલીન શિલ્પ સ્થાપત્યની નમૂના રૂપે ઊભી શકાય તેવાં છે. મકાનની રચના જોતાં એ સ્થળે મુગ કોણ નૈન દરેરાસર હતો, એમ લાગે છે. મુસ્લિમ વિજેતાઓએ ૧૪મી સદીની શરૂઆતમાં તેને બુમા મસ્જિદ બનાવી, તે દેહ ૧૮મી સદીના અંત સુધી સ્થાનિક મુસ્લિમોની સામુહિક પ્રાર્થનાનું પવિત્ર ધામ રહ્યું. સને ૧૮૦૩માં અંગ્રેજ સોલ્જરોએ એ ભરૂચના કબજે લીધો અને આ મસ્જિદમાં પડાવનાખ્યો, ત્યારથી તેનો ઉપયોગ બંધ પડ્યો હોય, એમ લાગે છે, અને ત્યાર પછીના દુર્ઘટને લીધે મસ્જિદ બહુ ખરાબ સ્થિતિમાં આવી ગઈ.

આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ અનેકી બુમા મસ્જિદ

દરમિયાન ચોનાના અસલ વૈભવનો ખ્યાલ આપી શકે તેમ છે. તેનો નમાઝગાહનો ભાગ ૧૨૬ ફીટ લાંબો અને ૫૨ ફીટ પહોળો છે. સામે મોટો મોક છે. દિન્દુ સ્થાપત્યની દ્રાશ્ય રેતબની રચના પર બાંધેલા ધુમસ્તુ અંદરનું શિલ્પ અત્યંત સુંદર છે. બાજુના ધુમસ્તુમાં પણ બુદી બુદી કારીગરી કરેલી છે. તે બંનેમાં દેશવાસીના શિલ્પની વાત યાદ આવે છે. માંજલા પરના ટેકા તથા માંજલાઓમાં કોતરેલી નખરિખાત ભૂતિઓ પેતાના મૂળ સ્થાનનું સૂચન વગર પુછેજ કરી દે છે. આ મસ્જિદની બાંધણીના નવા ઉમેરાએકા બાજોમાં જ્યાં નક્શીદાર પત્થર ખૂટ્યા હતાં કાઢી શિલાઓના રાખેલી જણાય છે, કે બંધાવનારે તૈયાર મળ્યાં એટલાજ શિલા મય સાધનોનો ઉપયોગ કર્યો છે. પોતાને ખરચે આવું બધું કરાવવા જેટલો ચૈત્ર કે સમયનો એવ પાસે અભાવ હતો, છતાં શિલ્પકારોએ જેમ બને તેમ ચોખ્ખ સ્થાને ચોખ્ખ વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરી ઇમારતને શણગારવામાં બનતો પ્રયાસ ક્યે હોય એમ જણાય આવે છે. દક્ષિણ તરફનું પ્રવેશદાર તેની ઉપરનું શિલ્પ અને એવ મંડપની રચના પણ એજ દિશા તરફ આગળ જતાવે છે. આની ઉપરના એક દિશાના લેખ માંથી આ મસ્જિદ ૭૦૧ દિગરી અર્થાત ૧૩૮૨ ઈ. માં બંધાઈ હોય એમ લાગે છે. આ મસ્જિદમાં પણ મેદરાઓ અને પાછળની ૬ બારીઓની જળીઓમાં (જેમાંથી અત્યારે માંજલા સારી છે) ગુજરાનના સ્થપતિઓએ સમયાનુસાર ફેરફાર સાથે દક્ષતા ઢાળી છે. સૌથી વધારે આકર્ષક અને અખ્યાસ કરેલા ચોખ તે આ મસ્જિદના નાના મોટા ધુમસ્તુની અંદરન અંદરના છે. તેમાંની બુદી બુદી ભાતો શિલ્પ કળાની ઉત્કૃષ્ટતા સૂચવે છે.

અંબાલ

ભરૂચ કરતાં વધુ ભવ્ય, પ્રાચીન અને

ગુજરાતના માનીતા બંદર તરીકે ખંભાતે જગતમાં ખ્યાતી મેળવી છે. મુસ્લિમકાલમાં તો મિલકતને જેવા કવિએ પણ ગુજરાતના „સુલતાનને ખંભાતના સુલતાન તરીકેજ વર્ણવે છે. પૌરાણિક કાળથી હિન્દુઓના પવિત્ર ધામ સ્તંભતીર્થ તરીકે પણ ગુજરાતનું ખંભાત વિશિષ્ટ પદ ભોગવતું હતું. જૈનોનાં તથા હિન્દુઓનાં અનેક પ્રાચીન મંદિરો ખંભાતમાં અસ્તવ્યસ્ત યર્થ ગયાં છે. મુસ્લિમકાલિન અવગેરો પેઢી અગત્યનું સ્થાન ભોગવતી એક દુમિરત છે. તેનું નામ જામે મસ્જિદ. ગુજરાતમાં મુસ્લિમ સ્થાપલની પ્રારંભિક રિયતિ રજુ કરતી તખલક કાળમાં બંધાએલી મસ્જિદમાની આ એક છે. તે સને ૧૭૨૫ ઇ મા મુહમ્મદ અલખુનમારીએ ખૂનગી મિલકતમાંથી જાહેર જનતાના ઉપયોગ માટે બંધાવી આપ્યાનો ઉદ્દેશ મસ્જિદના એક શિલા લેખમાંથી મળે છે.

આ મસ્જિદ ખંભાતના દરિયા તરફના કાંઠાની પાસે આવેલી છે તેનો ઉત્તર તરફનો મુખ્ય દરવાજો સ્વાવ સાદો છે, પરંતુ અંદરની રચના અને દક્ષિણ તરફનો દરવાજો બેવડી તેની લબ્યતા અને સૌંદર્યનો ખ્યાલ આપે છે. આ મસ્જિદ ૨૧૨ ફીટ લાંબી અને ૨૫૨ ફીટ પહોળી છે. લગભગ ૧૯૦x૫૦ ફીટની નમાઝ ગાલ અને આસપાસની પરસાળોના થાલસાઓની ગોઠવણ મૂળ હિન્દુ ઢબની છે, જેમ, એમની ઉપરનું શિલ્પ બેલી ઉઠે છે કે તે અસલ હિન્દુ અગર જૈન મંદિરો માટે કાતરવા હતા, પરંતુ નિધર્મી રાજ્યકર્તાઓની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિને લીધે તેઓ મસ્જિદની શૈલા વધારે છે. વસ્તુતઃ અન્ય સ્થળોમાં આ સમયમાં બનતું હતું તેમ ખંભાતમાં પણ મુસ્લિમોએ મંદિરોના સાહિસોનો છૂટથી ઉપયોગ કર્યો જણાય છે. નમાઝગાદની અંદર તેમજ આસપાસની પરસાળોમાં ચોરસ આકારે ગોઠવાયેલા થાલસાઓ પર પટશિલાઓ

દ્વારા અષ્ટકોણ સાંધી, તે પર હુમટ બાધેલો છે. અન્ય, મસ્જિદો પ્રમાણે ત્યાં પણ બેવડા થાલસા ગોઠવી છત ઉઠવી કરી છે. નમાઝગાદનો મોઢરો ત્રણ કમાનોથી ઢાલી દીધેલો છે. વચલી કમાન જરાક વધુ ઉંચી કરી, તેની ઉપર બે નાના મિનારા કર્યા છે તે મસ્જિદના શિલ્પના પ્રમાણમાં તદ્દન નજીવા લાગે છે. નમાઝગાદમાં બંને બાજુએ સ્ત્રીઓ માટેની નમાઝગાદનાં છત્ત બનાવેલાં છે અને તે જાગીથી ઢાંચી દીધેલાં છે. પશ્ચિમ તરફની ત્રણ મેઢરાળો છે તે પણ સાદી છે. વચલી મેઢરાળની માથે ૮ પગથિયાવાળો મિઝબર કે વ્યાસપીઠ છે. સામેનો ચોક્ક પ્રમાણમાં નાનો છે. તેમાં વધુ માટે ઢોઝ છે અને તેની ઉપર બલદાગીન (મંડપ) પણ છે.

મસ્જિદની દક્ષિણે મસ્જિદ બંધાવનારની અને તેની સ્ત્રીની કબરો છે. તે શિલ્પકામથી ભરપૂર કુરોને શરીફની આપતો અને દલાએલી વ્યક્તિઓના નામ, અવસાનની તારીખ, સાવ, ઇસ્લાદિના ઉલ્લેખવાળી, સુદર અક્ષરોના ઘુંગારથી સુસજ્જિત છે. તે ગુજરાતના શિલ્પના સુદર નમૂના રૂપ છે. એ કબરો પર મૂળ હુમટ હરો તે પડી બાગ્યો છે. આસપાસ બેવડા થાલસાની સુદર રચના એ રોગની મૂળ લબ્યતાનો ખ્યાલ આપે છે.

ઘોળકા.

અગદાવાદથી લગભગ ૨૩ માઈલ, દક્ષિણે એજ બિલ્લામાં ઘોળકા નામક પ્રાચીન શહેર છે. તેને પાંડવોના ગુપ્તવાસવાળા વિરાટ નગર તરીકે લોકો માને છે. ધનવજ્ઞ પણ એનું એક જીતું નામ છે. ત્યાં સિદ્ધરાજ જયસિદની માતા મયજ્યુલ્લા દેવીનું બંધાવેલું મીનવ સરોવર પણ છે. અને ગુજરાતના છેલ્લા હિન્દુ રાજાઓ વાગેલાઓનું તે મુખ્ય શહેર હતું. ત્યાં એમના પ્રધાનો વસ્તુપણ અને તેજપણે ચુકે જૈન દહેરાસરો પણ તેરમી સદીમાં બંધાવ્યા હતાં.

જોતો પણ ભાંગી ગઈ છે. પણ નમાઝપાઠથી સમજાગ ૩૦૦ શીટને અંતરે આવેલા પ્રવેશદાર, પરથી વચલા ચોક્કી વિશાળતાનો ખ્યાલ આપી શકે છે. આ પ્રવેશદારમાં ૨૦ શીટનો ચોરસ મંડપ છે, અને તેની ત્રણે બાજુ નાણુક ધાંધ-લીઝા અને કાશમય કમાનો છે. એકંદરે પડી ભાંગી રીયતિમાંએ આ મસ્જિદ પોતાના મુગ ભપકદાર દેખાવતો ખ્યાલ આપી શકે તેમ છે.

૪. ત્રીજો મસ્જિદ

દલાલખાનની મસ્જિદ જેની દબાવળી આ મસ્જિદની રચના અમદાવાદની પંદરમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં બંધાએલી મસ્જિદોની રચના સાથે મળતી છે. તેનો અંદરનો બાગ સમજાગ ૧૦૧૨૩૪૬ શીટનો છે. મોદરામાં માત્ર ત્રણ કમાનો છે અને દરેક પર એકેક બમ્બ ધુમર છે. ધાંધલાં મુસ્લિમ ઘટના ચોરસ અને અદ્ય-ખુલ્લુઆ આકારના છે. પરંતુ ધુમરની નીચે તેમજ બાજુના મંડપોમાં ૧૨ ધાંધલાની અસલ રચના જોવામાં આવે છે. આમાં પછુ વચલો ધુમર ૨૫ શીટ ઉંચો કરી, દબાઉંબરાની સગવડ કરાયેલી છે. બાજુના ધુમરો માત્ર ૧૩ શીટની ઉંચાઈએ આવેલી પદશિલા પર બંધાયા છે. બાકીની ઉંચાઈ દિવસમાંથી બારેલી કમાનો અને જાગીઓથી સંધાઈ છે. બાજુની પરસાંજો માત્ર ૧૭ શીટ ઉંચી બહારની બોતોથી ઢાંકાયેલી છે. આ મસ્જિદના મિનારાઓની રચના દિન્દુકાલીન મિનારાઓ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર નાના નાના આકારના ગોળવાએલા ચોરસોવાળી છે. તેમાં ૩૭ શીટની ઉંચાઈમાં ત્રણ માળ હજીએ કાચમ છે. દરેક માળમાં મંદિરામાં મુર્તિઓ માટે હોય છે તેવા નાના નાના ગોખ મિનારાના બહારના ભાગમાં બનાવેલા છે અને તેમાં વેલગુટાની આકૃતિઓ કરેલી છે. આ ગોખમાં શિલ્પ અમદાવાદના મિનારાઓના ગોખના શિલ્પથી જુદીજ ગતવું છે. નમાઝગાદમાં પાંચ મેદરાઓ

છે તેમાં પચવી મેદરાખતું શિલ્પ સી કરતાં વધુ સારું છે. મિખર પણ દલાલખાનની મસ્જિદના નમુનાનો બનાવ્યો છે. પરંતુ શિલ્પકળા તેરી ઉત્કૃષ્ટ નથી. આ મસ્જિદમાં જવાના નગાઝ ગાદ નથી. નહીં દબા પ્રમાણે માત્ર પુરો માટેની એક સાવજનિક મોટી નમાઝગાદ આમાં જોવામાં આવે છે. સામેના ૧૪૬×૭૬ શીટ જેવા મોટા ચોકમાં મધ્યભાગે બે દુવા છે અને દક્ષિણ તરફ મોટું લોકું પણ છે. આ તરફ ખંભાતની મસ્જિદ પ્રમાણે બંધાવનારનો મહત્વરો પણ છે. તેમાં ત્રણ કબરો છે. વચલો ધુમર પડી ભાંગ્યો છે. પરંતુ તેની નીચેની બારી ધાંધલાવાળી રચના હજી જોઈ શકાય છે.

આ પ્રમાણે પાંચાકાની ચારે મસ્જિદોમાં સમકાલીન રચાપત્યનો પ્રભાવ અને શિલ્પના નિષ્ફોળતા વંખતોરખન થએલા ફેરફારોનો અવ્યાસ થઈ શકે છે.

ચાંપાનેર

પંચમકાલ જિલ્લામાં પાવાગઢથી કસિાન રાણમાં એક માઈલને અંતરે ચાંપાનેર આવેલું છે. આ ધુમર પર મુગ સોલકીનો કિલ્લો હતો. ત્યાર પછી ખિચી ચીંટાણીએ ઇ સ ૧૨૬૭માં તેની ઉપર કબજો મેળવ્યો. ગુજરાતમાં મુસ્લિમ રાજ્યની રચાપના થયા પછી, પણ લગભગ ૨૦૦ વર્ષ સુધી ચાંપાનેર રાજપૂતોના અધિકારમાં રહ્યું હતું. અહમદશાહે તેમને હરાવી ગદ જિતવ્ય પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ સફળતા ન મળી. મદમદ બેગલાએ પણ વારંવાર પ્રયત્ન કર્યા પછી લાગેલાય સાગ આકં મહિના સુધી પડાવ નાંખી, ચાંપાનેરની આસપાસ ઘેરા ઘાટ્યા પછી ઇ. સ. ૧૪૮૪માં એ ગદનો કબજો મેળવ્યો. પરંતુ તે પહેલાં ગદની રાજપૂત રમણીએ અને ચોદાઓએ જોદ્દર કરી, પોતાના પ્રાણોની આહતિ આપી દીધી હતી.

૧. ચાંપાનેરનો કિલ્લો

જે રથજો આટલા લાંબા વખત સુધી મદન મૂઢ બેગડાને પગ પર નાંખી રહેલું પડેલું તે રથજો તેણે વિજય પછી પોતાનો કિલ્લો બનાવી રહેવાનું રાખ્યું; કારણ કે ત્યાંના હવાપાણી અને પ્રદેશ તેને બહુજ ગમી ગયાં હતાં. તેણે રાજગદની આસપાસ શહેર વસાવી, તેનું નામ મદન મુદાગાદ રાખ્યું. આ નવા શહેરના લગભગ પેલ્યા માર્દિલ જેટલા લાંબા અને ૨૮૦ વાર પહોળા વિસ્તારની આસપાસ તેણે જડાંપનાહ નામક ઘાટ બંધાવ્યો તે ૩૦ શીટ ઉંચો અને બહુ મજબૂત હોવાથી હજી સુધી સારી દાલતમાં છે. તેની ચારે બાજુ ચાર બચ દરવાજા છે. દરવાજાઓની અંદર માંડીની બે ઈમારતો કિલ્લાનાં પૂર્વ તથા પશ્ચિમ તરફનાં નાકાં છે. આ ઈમારતો ૧૫૦-૧૨૦ શીટની સુંદર ચતુષ્કોણાકાર આકૃતિની છે. અંદર એક સુંદર શિલ્પવાળી શહેરની મસ્જિદ પણ છે અને તે સારી દાલતમાં છે, પરંતુ હુલામવશાત બદાદુરશાહના ૧૫૩૬માં મરણ થયા પછી ચાંપાનેરની ધીચ વસ્તી વિગેસવાં માંડી, અને ધીમે ધીમે એની જાહેજલાલી ઓછી થતી ગઈ. આજે તો આ બચ રાજગદમાં જંગલનું ઝરૂપ છે અને થોડાંક ઝુપડાં સિવાય કંઈ નથી. છતાં ત્યાંની સડતનતના કાળની ઈમારતો પોતાની અસલ લાચનાનાં ગાન કરતી ઉભી છે. તેનું શિલ્પકામ જોવા જેવું છે રાજગદ વિષે તો આપણે ચર્ચા કરી લીધી. હવે ત્યાંની અન્ય મૂખ્ય મૂખ્ય ઈમારતોનું સંક્ષેપથી અવલોકન કરીએ.

૨. જામે મસ્જિદ

ચાંપાનેરના પૂર્વ તરફના દરવાજા પાસે ત્યાંની જામે મસ્જિદ આવેલી છે. તે યુગસતની અત્યંત સુંદર મસ્જિદોમાંની એક છે. લગભગ ૧૦૦ શીટ ઉંચા બન્ને મિનારા એની શોભામાં વધારો કરે છે. મસ્જિદની નમાઝગાહનો લાગ

૧૬૯૩૭૧ શીટનો છે અને તેમાં ૧૭૨ ચાંબલા પર ગોઠવેલા ૧૧ ધુમટો છે મસ્જિદનું મૂખ્ય દાર ૧૫ શીટ પહોળું અને બાકીનાં ચાર દાર એની અર્ધી પહોળાઈવળાં છે. બદારની બાજુએ મિનારાની બાજુમાં કાતરકામના ટેકાઓ પર ઝરૂપા છે. આ ઝરૂપાઓની બાજુએ નાની ચાંબલાઓ છે. દરવાજાઓ પર પણ એવીજ જાતનો એકેક ઝરૂપો છે. મિનારાઓમાં તત્કાલીન રિવાજ મુજબ કંદોરા, છત્ર અને ગોખ તથા તેમાં જાળીઓના શણગાર સજાવેલા છે. મસ્જિદની અંદરની બાજુથી આ મિનારાઓની ઉપર જવાના તેમજ ઉપલાં માળામાં તથા વચલી અગાધીમાં જવાનાં પગથિયાં છે. મૂખ્યદારમાં પ્રવેશતાંજ બે મોટા ચાંબલા ૨૮-૧૦ ફીટની ઉંચાઈવાળા છે તે પોતાનાં શિલ્પકામ અને કદ તરફ પ્રેક્ષકોનું ધ્યાન ખેંચે છે. આવા બીજા ચાંબલાઓ પર બીજા અને ત્રીજા માળનાં છત્ર છે. વચ્ચેના ધુમટ તો ટેક ઉપર સુધી ઉંચો હોવાથી બચ લાગે છે, પરંતુ આ ધુમટની અંદર પણ અષ્ટકોણાકાર ફરવું જોઈએ છે. ધુમટના ૧૬ પાસા બહુ સફાઈથી કાતરેલા છે. આ મસ્જિદની નમાઝગાહના વામવ્ય ખૂણામાં ૪૫×૨૮ શીટ જેટલી જગ્યા ૬ શીટ ઉંચા જાળીવાળા પડદાથી દાંડી રૂબેરૂ માટેની ખાસ નમાઝગાહ તરીકે જુદી પાડવામાં આવી છે. તેમાં એક મેદરાય છે. તેમાં પ્રવેશ કરવા મારેલું બારણું ઉત્તર તરફની બાંતમાંથી રાખવામાં આવ્યું છે આ લાગ પર આવેલા એક ધુમટ નીચે મધ્ય ભાગે બાસપીડ જેવો અષ્ટકોણાકાર ઝોટલો હતો, તે હવે બાગી ગયો છે, બદારની બાજુએ ઉત્તર તરફના પ્રવેશદાર પરનો મંડપ પણ પડી જાયો છે.

મૂખ્ય નમાઝગાહમાં જનાના નમાઝગાહની મેદરાય ઉપરાંત બીજી ૭ મેદરાયો છે. તે દરેક ધુમટની નીચે છે. બધામાં સુંદર શિલ્પ છે, પરંતુ વચલી મેદરાય સૌથી વધારે

શુભારયુક્ત છે. તેની ઉપર મરિજદ બંધાયાની સાલસુચક ચરણીના શબ્દો 'બુન' આ વ મિખર' વાળી તકલી દેલી તેમાંથી ૯૧૪ દિવસી અર્થાત ઇ. ૧૫૦૮માં આ મરિજદ બંધાયોનું સચન મળે છે. પાંછાંસી ભોતમાં ૧૧ જળીના કામવાળી બારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પણ એવીજ બે બે બારીઓ છે. બંધાની બહાર મિનારા પાસે છે તેવા ઝરખા છે. દરેક મેદરાખના પાછલા ભાગમાં નકશીદાર ટેકા છે. મરિજદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પણ છે. તે પણ શિલ્પકામથી ભરપૂર છે.

મરિજદની બહાર ૧૫૨૪૧૨૫ રીટનો એક છે. તેને ફરતી પડાળીઓ છે. બહારની ભોતમાં પડતી બારીઓ છે, જેમાં સુંદર જળીનું કોતરકામ છે. દરેકમાં જુદીજુદી ભાત છે. વચમાંનો હોઝ સુકાઇ ગયો છે. અંતે પંચ બીઓમાં ઝાંઝ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉચાં પગથિયાં પરના ભગ્ય પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં છત્ત યોરે એટલાં કોતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અને યથ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, ઝરખાઓ, ઇત્યાદિનાં ચિત્ર જોવાથીજ તેનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉત્તરદ. મહમ્મર

ચાંપાનેરના અનેક સુંદર શિલ્પસ્થાપત્યના નમૂના આજે જંગલી ઝાડીઓ નીચે દંકપેલા નિર્જન સ્થાનોમાં આર્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઇમારતો બંધાનારાઓએ કેટલી હોંસથી બારે ખરચ કરીને પોતાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મહત્વાકાંક્ષાથી જેમ બને તેમ વધુ સુશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો : હશે ? પરંતુ દુર્ભાગ્યે એ ઇમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસતી પડી ભાંગ્યાથી સહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડખાંત નીચે દંકાએલાં સુનાપદ્ધરના

દગજાઓના સ્વરૂપમાં બની રહેલું પડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઇમારતો જંગલમાં આમ અદૃશ્ય થઇ ગઈ છે. આમની એક ઉત્તરદ મહમ્મર આપણે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં ભવ્ય કામગીરી જળાઓ, ઇત્યાદી સામયિક શુભાર ઉપરાંત ખ્યાન ખેચે તેવા કોતરકામવાળા શિલ્પકા છે. તે વેલજુદા સીદી સેવદની જળી બાદ કરતાં ગુજરાતના કોઈપણ કોતરકામ કરતાં ચડી જાય તેવાં છે, આવા આદ શાંભલા છે અને દરેકમાં જુદી જુદી જાતની ઝરીગીરી છે.

૪. નગીના મરજદ

શાજગદથી લગભગ ૬૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મરિજદ આવેલી છે. તે હલકા સહેલ પથરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મરિજદ જેવી જ છે, પરંતુ આ મરિજદ આકારમાં નાની છે. આમનો વચલો ધુમટ પડી ભાંગ્યો છે અને ભોતના મથાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દ્વાર ઉપર બે માળ જેટલા ઉંચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી બહુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના ભાગનું કોતરકામ તથા ગોખતી જળાઓ ઇત્યાદી કાંઈ લાકડા પર કરેલાં ગીજી કોતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મરિજદની સામે પણ એક મહમ્મર છે તેનું શિલ્પ પણ બહુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પથરને બદલે ઇંટનું કામ વિશેષ હોવાથી શોભા વધારે લાગી રાકાઇ છે. પરંતુ તે બહુ ખરાબ સ્થિતિમાં છે. તેના અવશેષો રોડા રહેલી પડાળાંઓ શાંભલા અને ટેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઇમારતની મૂર્તી શોભાનું અનુમાન યથ શકે છે.

મહમ્મદાબાદ

૧. લમરીયો કુંવો

એક ક્ષણમાં આવેલું મેદમદવાદને નામે જાળખાતું સહેર ઇ. ૧૪૭૯માં ગુજરાતના

પરાધર્મી સુસતાન! મહમૂદ બેગઝએ! પોતાના નામ ઉપરથી વસાવી, તેને મહમૂદખાન નામ આપ્યું હતુ કહે છે કે ઉનાળામા મહમૂદ ત્યા આવી રહેતો. એની 'યાદગીરી' તરીકે હાલ પણ ત્યા ભરિયા કુવો છે. આ કુવો હાલ તો પૂરક ગયોલો છે, પણ ઉપરની રચના જોતાં એમ લાગે છે કે અસલી સ્થિતિમાં એ એક નકકર ટેકરીમાંથી ખોદી કાઢી હોય તેવી પ્રમા રતનાગી વાર બહુ ભય અને શીતળ દશે. લોકો કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમા મહમૂદ પોને હાંધેલા બધાની બૂલતો. પરંતુ એમા કેટલું સત્ય દશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવશ્ય છે કે આંતો 'આસપાસ સુદર બાગ' દશે અને ત્યાં એણે નાનેર બગેચો બધાએ દશે એ બાગની વાર માગ હવે રહી છે, બાકીનું બધું નાશ પામ્યું. વારની રચના તો ગુજરાતની પરાપૂર્વથી સાક્ષી આવેલાં રીત પ્રમાણેની છે, પરંતુ અંદર મુસ્લિમ સ્થાપત્યના નમુનારૂપ કમાનો ટકરી છે અને આંદેક એરકા છે તથા અષ્ટકાષ્ટાકાર ફૂંસાને ધાટ છે તે ભરિયા ફૂંસાના સ્થાપત્યની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મૃગયાનુ મેદાન,

મહમૂદ ખોગલ પણ અહીંયા એક મૃગયા માટે મહમૂદખાન પાસે જ માધકના સિતારવાળુ મેદાન રાકી બન્ને બાજુ સોનેરી ભોંતો અને જનકળા બગવા બધાંયા હતા દર વર્ષે પચગવર હજરત મુદમ્મહ સાહેબની વર્ષગાંઠને દિસે અર્જોધા જયસો થતો ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમા આ સ્થળની પકની આવી પહોંચી હાલ તો બગલામા કંઈ રહ્યું નથી.

૩. સુબારક સૈયદનો મકબરો-

મુસ્લિમકાલીન સ્થાપત્યના નમૂના રૂપ એક અદિતીય મકબરો મહમૂદખાનથી દોડેક માઇલને અંતરે સોજલી ગામ પાસે આવેલો છે તે

નોંધવાવાયક છે. આ સુબારક સૈયદ નામક મહમૂદ બેગઝના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪મા બંધાયેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઇંચ ઉંચા એટલા પર ૬૫૨ શીટના ચૈરસાકારે બંધાયેલો છે. સામી બાજુએ પ્રવેશદ્વારનો મકબ પણ છે અંદરના મુખ્ય યુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચૈરસ જેટલી જગ્યા છે તેમા મકબરો છે, અને બાર ચામવા પર હુમટનો આધાર છે. આ ચામવાઓની વચમા પથરની જાળીઓના પડદા ભરી લીધેલા છે, બદાર ૩૬ ચાલવાને આધારે રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર ચામવા પર એક નાનો હુમટ છે. અંદરની ભોંતો અને તે પરના કદોરા, ઈત્યાદિ બહુ સુદર વેલગુદા અને શિષ્ટકામથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના ચાલસાઓમા રહેલી છે. આ ધામલા બહુ મોટા અને ચાર ચૈરસ ચામવાઓના સમૂહમા છે. છતાં એટલા પ્રમાણુઅર અને સગતોલા છે કે આખને એ રચના બહુ ગમે છે આ ચાલસાઓ પર ગુજરાતના સ્થપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિષ્ટકલાના અખતાર અજમાવ્યા છે અને જેમ અને તેમ વધુ સુદર બનાવરા પ્રયાસ કર્યો છે અને તેમા તેમને સારી સફળતા મળી છે આ મકબરાનો આકાર નાનો છે, પરંતુ શોભામા ગુજરાતનાગ નહો પણ આંખા દિંદના મકબ સંજોમાં ચડી જાય તેવો છે

અમદાવાદ

ગુજરાતના જુદા જુદા શહેરોમા આવેલી મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોની એકદર સખા કરતાએ એકંથા અમદાવાદની ઇમારતોની સખ્યા વધારે છે તેનું કારણ એમ લાગે છે કે એ પાકમંગર હેવાથી રાજ્યાધ્યયથી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતા વધારે અમીર ઉમરાવોએ પણ બંધાવી. અને અન્ય સ્થળોમા પ્રસંગસ્થાન ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે, જ્યારે રાજધાનીના શહેરમા

શુભારમુકત છે તેની ઉપર મસ્જિદ બંધાવાની સાલસૂચક અરબીના શબ્દો 'અન્યા વ મિશર' વાગી તકની દત્તી તેમાંથી ૯૧૪ દિવસી અર્થાત ૯૧૫૦૮માં આ મસ્જિદ બંધાવાનું સૂચન મળે છે. પાંછલી ભોતમાં ૧૬ બગીચા કામગીરી ખારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પણ એવીજ બે બે ખારીઓ છે. બધાની બહાર મિનારા પાસે છે તેવા ઝરખા છે. દરેક ઝેદરાંગના પાંછલા બાગમાં નકશીદાર ટેકા છે. મસ્જિદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પણ છે. તે પણ સિલ્લકામથી ભરપૂર છે.

મસ્જિદની બહાર ૧૫૨×૧૧૫ શીટને ઓક છે. તેને ફરતી પથળીઓ છે. બહારની ભોતમાં પગની ખારીઓ છે, જેમાં સુંદર બગીચાં કાતરકામ છે. દરેકમાં લુંદીલુંદી બાત છે. વચમાંના હોઝ સુકાઇ ગયો છે અને પથળીઓમાં ઓઝ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉચ્ચ પથળિયાં પરના બાજ પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં છાંં વગેરે એટલાં કાતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અને થઇ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, ઝરખાઓ, કાયાદિનાં ચિત્ર જોઈશીજ તેને પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉલ્લજક. મકબરો

ચાંપાનેરના અનેક સુંદર શિલ્પસ્થાપત્યના નમૂના આજે જગલી જાયીએ નીચે દર્શાવેલા નિર્જન રથનોમાં અર્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઉમારતો બંધાવનારાઓએ કેટલી હોંસથી ભારે ખર્ચ કરીને પોતાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મહત્વાદૃશ્યી જેમ અને જેમ વડુ સંશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો, હશે? પરંતુ દુર્ભાગે એ ઉમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસંતી પંડી લાંબાથી શહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડપાન નીચે દર્શાવેલાં સુનાપત્યના

કામગીરીના સ્વરૂપમાં બંની રહેતું પડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઉમારતો જગલમાં આમ અદસ થઇ ગઈ છે. આમાંના એક ઉલ્લજક મકબરો અષ્ટમે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં બાજ્ય કમાને જાળીઓ, કાયાદી સામયિક શુભાર ઉપરાંત પ્યાન જેમી તેવા કાતરકામવાળા ચાંભલા છે તે વેલપુટા સીટી સેવકની જાળી બાદ કરતાં શુભવાતના કોઈપણ કાતરકામ કરતાં ચડી જાય તેવાં છે, આવા આઠ ચાંભલા છે અને દરેકમાં જૂદી જૂદી જાતની કારીગીરી છે.

૪. નગીના મસ્જિદ

રાજગદથી લગભગ ૬૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મસ્જિદ આવેલી છે. તે દલકા સોદ પત્યરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મસ્જિદ જેવી જ છે, પરંતુ આ મસ્જિદ આકારમાં નાની છે. આમાંના વચ્ચેના ધુમટ પડી ભાંચી છે અને ભોતના મથાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દાર ઉપર બે આળ જેટલા હાંચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી બહુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના ભાગનું કાતરકામ તથા ગોખની જાળીઓ કાયાદી કાંઈ લાકડા પર કરેલા ઝીણા કાતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મસ્જિદની સામે પણ એક મકબરો છે તેનું શિલ્પ પણ બહુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પત્યરને બદલે ઈંટનું કામ વિગેષ હોવાથી શેભા વધારે લાવી ચકાઇ છે. પરંતુ તે બહુ મરજી સ્થિતિમાં છે તેના અરજીયા વેશ રહેલી પથળીઓ ચાંભલા અને ટેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઉમારતની મૂળ શોભા અનુમાન થઇ શકે છે.

મહમૂદાબાદ

૧. લમરીયો કુંતો

જેમ કલકામા આવેલું મેડમદવાદને નામે જાણખાતું શહેર ઈ. ૧૨૭૯માં શુભવાતના

પરાંત્રી સહતાન મદમદ બેગડાઓ પોતાના નામ ઉપરથી વસારી. તેને મદમદાબાદ નામ આપ્યું હતું. કહે છે કે ઉનાળામાં મદમદ ત્યાં આવી રહેતા. એની સાદગીરી તરિકે હાલ પણ ત્યાં ભગરિયાં કુતો છે. આ કુતો હાલ તો પૂરાં ગમેલો છે, પણ ઉપરની રચના બોતાં એમ લાગે છે કે અસલી રિતિમાં એ એક નકકર ટેકરીમાંથી બોલી કાઢી હોય તેવી ધમા-રતાળી વાવ બહુ ભય અને શીતળા હશે. લોકો કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમાં મદમદ પોતે હોયલો બંધાવી જૂલતો. પરંતુ એમાં કેટલું સત્ય હશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવશ્ય છે કે એની આસપાસ સુદર બાગ હશે અને ત્યાં એણે નાતે બંગલો બંધાવ્યો હશે. એ બાગની વાવ માગ હવે રહી છે, બાકીનું બહુ નાશ પામ્યું. વાવની રચના તો ગુજરાતની પરાપૂર્વથી માલતી આવેલી રીત પ્રમાણિત છે, પરંતુ અંદર મુસ્લિમ રચાપત્તના નમુનારૂપ કમાનો કરી છે અને આડેકે એરડા છે તથા અષ્ટકોણાકાર કૂવાનો પાટ છે તે ભગરિયા કૂવાના રચાપત્તની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મુગયાનું મેદાન

મદમદ ત્રીજાજ પણ અલ્પા એક મુગયા માટે મદમદાબાદ પાસે છ માઇલના વિસ્તારવાળું મેદાન રાખી બંને બાજુ સોનેરી લોતો અને જનજાળા બંગલા બંધાવ્યા હતા. દર વર્ષે ૧૫૫ ગંબર હજરત મુદમદ સાહેબની વર્ષગાંઠને દિવસે અલ્પા જલસો થતો. ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમાં આ રચણની પડની આવી પહોંચી. હાલ તો બંગલામાં કંઈ રહ્યું નથી.

૩. મુખારક સૈયદનો મકબરો

મુસ્લિમકાલીન રચાપત્તના નમૂના રૂપ એક અદ્વિતીય મકબરો મદમદાબાદથી દોડેક માઇલને અંતરે સોજલી ગામ પાસે આવેલો છે. તે

નોંધપાત્ર એક છે. આ મુખારક સૈયદ નામક મદમદ બેગડાના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪માં બંધાવેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઈંચ ઉંચો એટલા પર ૬૫ ફીટ શીટના ચોરસાકારે બંધાવેલો છે. સાગી બાજુએ પ્રવેશદ્વારનો મંડપ પણ છે અંદરના મુખ્ય ધુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચોરસ જેટલી જગ્યા છે. તેમાં મકબરો છે, અને બાર ચાંભલા પર ધુમટનો આધાર છે. આ ચાંભલાઓની વચમાં પથરની બાજીઓના પડા ભરી લીધેલા છે. બહાર ૩૬ ચાંભલાને આધારે રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર ચાંભલા પર એક નાનો ધુમટ છે. અંદરની બોતો અને તે પરના કદોરા, ઇત્યાદિ બહુ મુદર વેલંટા અને શિલ્પકામથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના ચાંભલાઓમાં રહેલી છે. આ ચાંભલા બહુ મોટા અને ચાર ચોરસ ચાંભલાઓના સમૂહમાં છે. છતાં એટલા પ્રમાણુસર અને સમતોલ છે કે આંખને એ રચના બહુ ગમે છે. આ ચાંભલાઓ પર ગુજરાતના રચપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિલ્પકલાના અખતરાં બજાવ્યા છે અને જેગ બને તેમ વધુ સુદર બનાવવા પ્રયાસ થયો છે અને તેમાં તેમને સારી સફળતા મળી છે. આ મકબરાનો આકાર નાનો છે, પરંતુ શોભામાં ગુજરાતનાજ નહીં પણ આંખા દિંદના મકબરાઓમાં ચડી જાય તેવા છે.

અમદાવાદ

ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં શહેરોમાં આવેલી મુસ્લિમકાલીન ઇમારતોની એક દર સંખ્યા કરતાં એકલા અમદાવાદની ઇમારતોની સંખ્યા વધારે છે. તેનું કારણ એમ લાગે છે કે એ પાત્રાગર હોવાથી રાજ્યાશ્રયથી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતાં વધારે અમીર ઉમરાવોએ પણ બંધાવી, અને અન્ય રથજામાં પ્રસંગવશાત ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે, જ્યારે રાજધાનીનાં શહેરમાં

શૃંગારયુક્ત છે તેની ઉપર મરિજદ બંધાવાની સાલસુચક અરખીનાં શબ્દો 'પુર્ણા વ મિઅર' વાળી તકની 'દત્તી' તેમાંથી ૯૧૪' રિજદી અર્થાત્ ૯. ૧૫૦૮માં આ મરિજદ બંધાવાનું સચન મળે છે. પાંછડી ભોતમાં ૧૨ જાગીના કાગવળી બારીઓ છે. દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફની ભોતમાં પછુ જોવીજ એ બે બારીઓ છે. બંધાની બહાર મિનારા પાસે છે તેવા બંધા છે. દરેક મેદરાખના પાંછડા બાગમાં નક્શીદાર રેકા છે. મરિજદની ચારે બાજુ નાના નાના ચાર મિનારા પછુ છે. તે પછુ શિલ્પકામથી ભરપૂર છે.

મરિજદની બહાર ૧૫૨×૧૧૫ શીટનો એક છે. તેને ફરતી પડાળીઓ છે. બહારની ભોતમાં પડતી બારીઓ છે. જેમાં સુંદર જાળીનું કાતરકામ છે. દરેકમાં જુદીજુદી ભાત છે. વચમાંનો હોઠ સુકાઇ ગયો છે અને પડાળીઓમાં અંકિ ઉગી નીકળ્યાં છે. ઉગ્યાં પગથિયાં પરના લાઘ્ય પ્રવેશદારો, તેની ઉપરનાં ૭૫ વજેરે એટલાં કાતરકામથી ભરેલા છે કે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન અત્રે થઇ શકે એમ નથી. માત્ર એ દરવાજાઓ, અરખાઓ, ક્ષત્રાદિનાં ચિત્ર જોવાથીજ તેનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવશે.

૩ ઉત્તરજેડ. મકુઅરે

આંખાનેરના અત્રેક સુંદર શિલ્પરચાપત્થના નમૂના આજે જંગલી બગીચાનીચે દંકાએકા નિર્જન સ્થાનોમાં અત્તનાદ કરતા હોય એમ લાગે છે. આ ઈમારતો બંધાવનારોએ કેટલી હોંસથી બારે ખસ્ય કરીને પાનાની કૃતિઓ દ્વારા નામ અમર કરવાની મહત્સાક્ષિયાથી જેમ બને તેમ વધુ સુશોભિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. હશે ? પરન્તુ દુર્ભાગ્યે એ ઇમારતોને અકાળ મૃત્યુની માફક વસતી પડી લાંબાથી શહેરની શોભા વધારનાર શિલ્પના નમૂનાઓને બદલે ઝાડપાન નીચે દંકાએલાં સુનાપત્થરના

દુગલાઓના સ્વરૂપમાં બંને રહેતું પાડ્યું છે. કેટલીયે સુંદર ઇમારતો જંગલમાં આમ-અદસ્ય થઇ ગઈ છે. આમાંનો એક ઉત્તરજેડ મકુઅરે આપણે જોઈએ તો જણાશે કે તેમાં લઘ્ય કમાનો જંગાઓ, ક્ષત્રાદી સામયિક શૃંગાર ઉપરાંત ખ્યાન જેવે તેવા કાતરકામવાળા ચાંબલા છે. તે વેલપુટ્ટા સીંદી સેવદની જાળી બાદ કરતાં શુજાતના કોઈપણ કાતરકામ કરતાં ચડી ઘણે તેવાં છે, આના આઠ ચાંબલા છે અને દરેકમાં જુદી જુદી જાતની કારીગીરી છે. ૪. નગીના મસ્જીદ

રાજગદથી લગભગ ૨૦૦ વારને અંતરે ઉત્તર તરફ નગીના મરિજદ આવેલી છે. તે દલકા સોદ પત્થરની બનેલી છે અને તેની રચના લગભગ જામે મરિજદ જેવી જ છે, પરન્તુ આ મરિજદ આકારમાં નાની છે. આમાંનો વચ્ચે ધુમટ પડી લાંબો છે અને ભોતના મયાળાં તૂટી પડ્યાં છે. વચલા દ્વાર ઉપર બે માળ જેટલા ઉચા મિનારા છે અને તેમની બાંધણી ખડુ સરસ છે. ખાસ કરીને નીચેના લાગતું કાતરકામ તથા ગોખની જાળીઓ ઇત્યાદી કાંઈ લાકડાં પર કરેલા ઝીંજુ કાતરકામ જેવું લાગે છે.

આ મરિજદની સામે પાંચ એક મેંકળરો છે તેનું શિલ્પ પછુ ખડુ સુંદર છે. ઉપરાંત આમાં પત્થરને બદલે ઇંદનું કામ વિશેષ હોવાથી શોભા વધારે લાવી શકાય છે. પરન્તુ તે ખડુ ખરાબ રિયતિમાં છે. તેના અવશેષો વેપા રહેલી પડાળીઓ ચાંબલા અને રેકાનું શિલ્પ જોવાથી આખી ઇમારતની મૂળ શોભા અનુમાન થઇ શકે છે.

મહમૂદાબાદ

૧. લામરીયો કુતો.

એક જગ્યામાં આવેલું મેદમદવાદને નામે જોળખાતું સહેર ઈ. ૧૪૭૯માં શુજાતના

પરાધર્મી સંસંતાન મદમદ બેગડાએ પોતાના નામ ઉપરથી વસાવી. તેને મદમદખાંદ નામ આપ્યું હતું. કહે છે કે ઉનાળામાં મદમદ ત્યાં આવી રહેતા. એની યાદગીરી તરિક્કિ હાલ પણ ત્યાં લામરિયો કુવો છે. આ કુવો હાલ તો પૂરાઈ ગયેલો છે. પણ ઉપરની રચના જોતાં એમ લાગે છે કે અસલી રચિતમાં એ એક નક્કર ટેકરીમાંથી ખોદી કાઢી હાથ તેવી ઇમારતવાળી લાલ-બહુ લાલ અને શીતળ હશે. લોહી કહે છે કે એની અંદરની કમાનોમાં મદમદ પોતે હોયકા બધાની જૂલોત. પરંતુ એમાં કેટલું સત્ય હશે તે હાલ કહી શકાય નહીં. એટલું અવકાશ છે કે આનો આસપાસ સુંદર બાગ હશે અને ત્યાં એણે નાનો બંગલો બંધાવ્યો હશે. એ બાગની વાવ માગ હવે રહી છે. બીજાનું બધું નાશ પામ્યું. વાવની રચના તો ગુજરાતની પરાપૂર્વથી ચાલતી આવેલી રીત પ્રમાણિત છે. પરંતુ અંદર મુસ્લિમ રચાપત્તના નમુનારૂપ કમાનો કઠી છે અને આકે એક છે. તથા અંદરનાકાર ફવાનો પાટ છે તે લામરિયા ફવાનો, રચાપત્તની વિશેષતા કહેવાય.

૨. મુગયાનું મેદાન.

મદમદ ત્રીજાનું પણ અહીંથી એક મુગયા માટે મદમદખાંદ પાસે જ માઇક્રના વિસ્તારવાળું મેદાન શેકી. બન્ને બાળુ સોનેરી લોતો અને ઊનક્ષણ બંગલા બંધાવ્યા હતા. દર વર્ષે ૫૫ મંબર હજરત મુદમદ સાહેબની વર્ષગાંઠે દિવસે અહીંથી જલસો થતો. ૧૭મી અને ૧૮ મી સદીમાં આ રચણની પકડી આવી પહોંચી. હાલ તો જંગલમાં કંઈ રહ્યું નથી.

૩. મુબારક સૈયદનો મકબરો.

મુસ્લિમકાલીને રચાપત્તના નમુના રૂપ એક અદ્વિતીય મકબરો મદમદખાંદથી દોરેક માઇલને અંતરે સોજલી ગામ પાસે આવેલો છે. તે

નેષનાલાયક છે. આ મુબારક સૈયદ નામક મદમદ બેગડાના એક પ્રધાનનો મકબરો છે અને સને ૧૪૮૪માં બંધાવેલો છે. તે ૪ શીટ ૭ ઇંચ ઉંચાં એટલા પર ૯૫ ફીટ શીટના ચોરસાકારે બંધાવેલો છે. સામા બાળુએ પ્રવેશદારનો મંડપ પણ છે અંદરના મુખ્ય ધુમટ નીચે ૩૬ શીટ ચોરસ જેટલી જગ્યા છે. તેમાં મકબરો છે, અને બાર થાંભલા પર ધુમટનો આધાર છે. આ થાંભલાઓની વચમાં પથરની બાગીઓના પડદા બરી લીધેલા છે. બહાર ૩૬ થાંભલાને આધાર રહેલી બેવડી ઓસરી છે. દર ચાર થાંભલા પર એક નાનો ધુમટ છે. અંદરની લોતો અને તે પરના કંદારા, ઈલાદિ બહુ સુંદર વેલવુંદા અને શિષ્પકાંભથી ભરેલા છે. પરંતુ આ મકબરાની શોભા અને વિશેષતા તેના થાંભલાઓમાં રહેલી છે. આ થાંભલા બહુ મોટા અને ચાર ચોરસ થાંભલાઓના સમૂહમાં છે. ઊતાં એટલા પ્રમાણુઅર અને સમતોલ છે કે આખને એ રચના બહુ ગમે છે. આ થાંભલાઓ પર ગુજરાતના રચપતિઓએ પોતાની નૈસર્ગિક શિષ્પકંલાના અખતરો અજમાવ્યા છે અને જેમ બને તેમ વધુ સુંદર બનાવવા પ્રયાસ કર્યો છે અને તેમાં તેમને સારી સફળતા મળી છે. આ મકબરાનો આકાર નાનો છે. પરંતુ શોભામાં ગુજરાતનાજ નહીં પણ આખા દિલ્હી મકબરાઓમાં ચઢી જાય તેવો છે.

અમદાવાદ

ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં શહેરોમાં આવેલી મુસ્લિમકાલીને ઇમારતોની એક દર સંખ્યા કરતાં એકલા અમદાવાદની ઇમારતોની સંખ્યા વધારે છે. તેનું કારણ એમ લાગે છે કે આ પાકમજર હોવાથી રાજ્યાધિપતી જેટલી ઇમારતો બંધાઈ તે કરતાં વધારે અમીર ઇમારતોએ પણ બંધાવી, અને અન્ય રચણોમાં પ્રસંગવશાત્ ઇમારતો બંધાઈ ગઈ છે. જ્યારે રાજધાનીનાં શહેરમાં

તે સ્થિતિએ અને સિદ્ધકારોને રાજગાર બારે માસ આવતોજ રહ્યો હતો; તેથી ત્યાંની ઈમારતો સૌ કસતા વધારે, સૌથી સુંદર સિદ્ધવાળી અને સર્વત્ર આદર્શ ઈમારત ગણાય તેવી હતી. ત્યાંના આવા અવશેષો અસંખ્ય છે, તેમાંથી મૂખ્ય મૂખ્યનું પણ સંપૂર્ણ વર્ણન આ સ્થળે ધર્મ શકે નરિ તેથી થોડી ઘણી ઈમારતોના સંક્ષિપ્ત વર્ણનથીજ સંતોષ માનીશું.

૧. ભદ્રનો કિલ્લો

અમદાવાદની સ્થાપના સાથેજ બંધાએલી ત્યાંની સૌથી બૂની મુસ્લિમકાલીન ઈમારત તે ભદ્ર છે. ભદ્ર એટલે સુજરાનનાં સુસતતોનેનો રાજગદ અદ્ભુતશાહે પોતાનો રાજમહેલ અને શહેરનો કાંઈ બંધાવ્યો તેમનો પૂર્વ તરફનો બુર્જજ અત્યારે મૂળ કાયમ છે, બાકીમાં તે ઘણાએ ફરકારો થઈ ગયા. અંદરના મહેલો પણ જહાંગીરના સમય-પહેલાંજ પડી ગયા હતા, તેથી શાહજહાંએ તેગજ અન્ય સભાઓએ નવે-સરથી પોતાને માટે મહેલો બંધાવ્યા હવે તે આમાં ભદ્રકાળીનું મંદિર અને કેટલીક આશીનો છે અને એની બોલો તેડી વચમાંથી રસ્તા કરવામાં આવ્યા છે, એટલે આજે તે એ રાજગદ માન અમદાવાદનું પારર થઈ રહ્યું છે.

૨. ત્રણ દરવાજા

શહેર વસાવ્યા પછી મેદાન વંચતમાં અદ્ભુતશાહે આ દરવાજા બંધાવ્યા હતા, એની વચની કમાન ૧૭૬ ફીટ પહોળી અને બંને તરફની કમાનો ૧૩ ફીટ પહોળી છે, અંદરથી એકમાંથી બીજામાં જવાના રસ્તા છે. ઉચાઈ ૨૬ ફીટ છે. વચલા દરવાજાની બંને બાજુ મસ્જિદના મિનારા જેવા ગોળ અને કોતરણીથી યુક્ત બુર્જો છે. ઉપર આગાધી છે અને દરવાજાઓની બંને દિશાઓમાં એક ગરબો છે. અસંખ આ ત્રણ દરવાજાની પશ્ચિમે ભદ્રનો કિલ્લો હતો. વચમાં મોટું મેદાન હતું તે શાહી મેદાન

કહેવાયું. તેની વચમાં કુવારાવાળો, હોજ હતો. આ મેદાનમાંજ બાદશાહી વખતમાં શુક્રવાર બજાર ભરાયું, કામકવાર અમલદારો પોલીની રમત રમતા કાઉકવાર લાકરી, કવાયતો થતી. હાલ તો, એ મેદાનમાં કેટલાંએ મકાનો આવે-બંધાઈ ગયાં, છે અને બધા સંકીર્ણ, થઇ ગઇ છે. અસહ આ, મેદાન બહુ મોટું હતું. પુરા-વતખાનાના પ્રકાશનમાં તેનું અનુમાન ૬૨૦૪ ૩૩૦ ચારના વિસ્તારવાળું હોયતું હતું છે. આ મેદાનમાં પ્રવેશદાર કે, રાજગદના બદારના, મેદાનના દરવાજાએ બનાવેલી, આ ત્રણ દરવાજાની ઈમારતનું સિદ્ધ બહુ સુંદર છે અને લારપછી અનેલા શહેરના દરવાજાઓમાં એ ત્રણ દરવાજાઓનું અનુકરણ થયું છે. ખાલાત, વડોદરા ઇસાદિ શહેરોમાં પણ હાલ વાદનો માટે અને બંને બાજુના રસ્તા પથપાળા વરમાણોમાં માટે વપરાય છે. તે પ્રમાણેની આ દરવાજામાં, પણ વ્યવસ્થા-હોય તો કાંઈ કહેવાય નહીં.

૩ અદ્ભુતશાહની મસ્જિદ

અદ્ભુતશાહની મસ્જિદ ભદ્રના કિલ્લાની અંદર દક્ષિણ તરફના દરવાજા પાસે અમદાવાદની પહેલી મસ્જિદ છે. શહેરની નામે મસ્જિદ બંધાવું પહેલાં એનોજ મોહેર મસ્જિદ તરફ ઉપયોગ થતો. હાલ પણ એને, છોડી બીજા મસ્જિદ કહે છે. સને ૧૪૧૪માં બંધાએલી, આ પ્રમારત અંતિદાસિક દ્રષ્ટિએ પણ બહુ મહત્વની છે અને સૌભાગ્યવશાત સારી રિયલિમાં છે.

આ મસ્જિદ લગભગ ૧૫૭૪૫૪ ફીટ જેટલા વિસ્તારની છે, અને તેમાં ૧૫૨ ચોકલા તથા ૧૦ મોડા બુર્જો છે. બોલો ૧૮ ફીટ ઊંચા છે, પરન્તુ મસ્જિદનો મોંદરો, ૨૮ ફીટ ઊંચો છે બાજુની કમાનો બોલો જેટલીજ ઊંચી છે. વચલી કમાનની બંને બાજુએ સાદા મિનારા છે. તેની મૂળ ઊંચાઈ ૪૫ ફીટ હતી, પરન્તુ

ઉપરો ભાગ સાચી જવાથી કાઠી નાંખ્યો છે તે પાછો એ જગ્યાએ બંધાવી દેવાની. સદ્ગુણિ પુરાતત્વખાતાને હજી સુઝી નથી. દાદાનની ભોતમાં વચલી કમાન. ઉપરાંત બીજી ચાર કમાનો છે, તે બધી અણીવાળી મુરિસમકાસીન કમાનો જેવી છે. પાછલી ભોતમાં ૮, કમાનોની વચમાં ૮ અને ઉત્તર તરફની ભોતમાં ૪, એક એકંદરે ૨૦ નળીઓ છે. તેનું કોતરકામ બહુ સારું છે. આગલી ભોત પરની આંતરીઓ અગર કંદોરાનું શિલ્પ દિન્દુ દખનું અને આકર્ષક છે. આના ચાંભલા બધા દિન્દુ મંદિરોમાંથી લાવી વાપરેલા લાગે છે. વાયબ્યજૂલામાં ઝનાના નમાઝગાદ પણ છે. એમાં પણ જૂદી એક મેદરાણ છે અને પુરોની નમાઝગાદ તરફનો ભાગ પત્થરની જાળીથી ઢંકી દીધેલો છે. આનું પ્રવેશદ્વાર કંદોરાથી સુસજ્જિત અને ધુમટથી ઢોકેલું છે. મૂખ્ય નમાઝગાદમાં પાંચ મેદરાણો છે. તે તથા સામેનું નવ પગથિઆવાળું મિખર બહું આરસનું છે. મસ્જિદનું તળિયું પણ રંગબેરંગી આરસથી જડેલું છે. ઉપરો ધુમટ મૂળ દિન્દુ રચના પ્રમાણે ૧૨ ચાંભલાઓ પર અષ્ટકોણાકાર શિલાઓ મોંઢવી કરેલો છે. બાકીનું રથપત્થ પણ જૂના સિદ્ધાન્તો પ્રમાણેનું જ છે. માત્ર બહારનો દેખાવ કમાનોને કીધે મુસલમાની લાગે છે. આ ચરખાતોની કાળ હોવાથી ગુજરાતના રથપત્થિઓ મિનારા પણ સરખતા પૂર્વક ત્યાં બાંધી રાક્યા નથી.

એજ પ્રમાણે હવખનખાનની મસ્જિદ પણ દિન્દુ સાદિત્વમાંથી લગભગ એજ ચરસામાં ખંખાઈ હતી. તેના ચાંભલા વધેરની રચના પણ દિન્દુ છે. મિનારા માત્ર ધુમટિયા જેવાજ છે, અત્ર ખત મેદરાણો અને જાળીમાં નવી જાતનું શિલ્પ છે, એજ પ્રકારની પ્રારંભિક સ્થિતિ સૂચક આલમની મસ્જિદની રથપત્થની પણ છે.

૪. લુમા મસ્જિદ

અમદાવાદ શહેરના મધ્ય ભાગે મુરિસમ પ્રાંતની સાર્વજનિક પ્રાર્થના માટે અકમલશબ્દે સને ૧૪૧૪માં આ મસ્જિદ બંધાવવા માંડી. તેને પુરી થતાં ૧૨ વર્ષ થયાં. આ મસ્જિદ માણેકચોકના મોટાં મેદાનના મધ્યમાં શેલારપદ લાગતી હતી અને ચારે બાજુથી આવતાં રસ્તાઓનું કેન્દ્રસ્થાન હતી એના ઉંચા હાલતા મિનારા પરથી પાવાગંઢ સુધીનું દરય દેખાતું અને એશિયાની ભવ્ય મસ્જિદોમાંની એક ગણાતી. હાલ તો એ નીચાં, ગંદા ઘરોથી ઘેરાએલી ગીચ વસ્તીમાં આવી પડી છે. લુમાના દિવસ સિવાય તેનો ઉપયોગ થતો નથી.

શરૂઆતની મસ્જિદો પ્રમાણે આમાં પણ બદામી રચના પત્થરના અવશેષો કાઠ મંદિરો માંથી લેવા કરેલા લાગે છે, પણ ફેર એટલો છે કે એ મસ્જિદોમાં મંદિરોમાંથી આણેલા ચાંભલા તથા કોતરેલી શિલાઓ જેમ ને તેમ વપરાયાં છે, જ્યારે આ મસ્જિદમાં એ પત્થરો ધસી, ધડી, જ્યાં બેસાડવા ઉચિત લાગ્યા ત્યાંજ વપરાયાં છે. ઘણાખરા પત્થરનું નકશીકામ અંદર કરી, સાદી બાજુ સાદી ભોતની અંદર વાપરી છે. આ પ્રમાણેની લુદ્ધિપૂર્વક બાંધણીને લીધે જ આ મસ્જિદ બંધાઈ રહેવાને કદાચ ૧૨ વરસ જેટલો લાંબો વખત લાગ્યો હશે.

આ મસ્જિદની પહોળાઈ લગભગ ૩૮૯ અને લંબાઈ લગભગ ૨૪૬ ફીટની છે. નમાઝગાદની, ચોક વિનાની લંબાઈ ૨૦૭ ફીટ અને પહોળાઈ લગભગ ૧૦૦ ફીટની છે. વચરા ભાગની ઉંચાઈ ૪૫ ફીટની છે. આ મસ્જિદ મોટી છે, છતાં એના અવયવો વિશાળ તથા આખને કંદોરો આપે એવાં નથી રાખ્યાં. પરંતુ આજી બાંધણીને એકે ત્રણ કટકે કરીને વિસ્તાર વધાર્યો છે. દાખલા તરીકે નમાઝગાદની લંબાઈના પ્રમાણે સાધારણ રીતે વપરાતા નવું

તો રથપતિએ અને શિવપ્રકારોનો રાજગાર બારે માસ ચાલતોજ રહ્યો હતો તેથી ત્યાંની ધર્મારતો સૌ કરતાં વધારે, સૌથી સુંદર શિવપવાળી અને સર્વત્ર આદર્શ ધર્મારત ગણાય તેવી હતી. ત્યાંના આવા અવરોનો અસંખ્ય છે, તેમાંથી મૂખ્ય મૂખ્યનું પણ સંપૂર્ણ વર્ણન આ રથને થઈ શકે નહિ. તેથી થોડી વણી ધર્મારતોના, સંક્ષિપ્ત વર્ણનથીજ સંતોષ માનીશું.

૧. ભદ્રનો કિલ્લો

અમદાવાદની રથપના સાથેજ બંધાયેલી ત્યાંની સૌથી જૂની મુસ્લિમકાલીન ધર્મારત તે બદ છે. ભદ્ર એટલે ગુજરાતના સુલતાનોનો રાજગદ અલમદશાહે પોતાનો રાજમહેલ અને શહેરનો દાદ બંધાવ્યો તેમનો પૂર્વ તરફનો બુર્જજ અત્યારે મૂળ કાયમ છે, બાકીમાં તો ધણીએ ફેરફારો થઈ ગયા. અંદરના મહેલો પણ જહાંગીરના સમય પહેલાંજ પડી ગયા હતા, તેથી શાદજહાંએ તેમજ અન્ય સુલાઓએ નવે-સરથી પોતાને માટે મહેલો બંધાવ્યા. હવે તો આમાં ભદ્રકાળીનું મંદિર અને કેટલીક આરંભિયો છે અને એની ભોંતો તોડી વચમાંથી રસ્તા કરવામાં આવ્યા છે, એટલે આજે તો એ રાજ-મદ માત્ર અમદાવાદનું પાદર થઈ રહ્યું છે.

૨. ત્રણ દરવાજા

શહેર વસાવ્યા પછી થોડાજ વખતમાં અદ-મદશાહે આ દરવાજા બંધાવ્યા હતા, એની વચલી કમાન ૧૭૨ ફીટ પહોળા અને બંને તરફની કમાનો ૧૩ ફીટ પહોળા છે. અંદરથી એકમાંથી બીજામાં જવાના રસ્તા છે. ઉચાઈ ૨૬ ફીટ છે. વચલા દરવાજાની બંને બાજુ મસ્જિદના મિનારા જેવા ગોખ અને કોતરણીથી સુકત બુરજો છે. ઉપર આગાધી છે અને દરવાજાઓની બંને દિશાઓમાં એક ગરબો છે. અસલ આ ત્રણ દરવાજાની પશ્ચિમે ભદ્રનો કિલ્લો હતો. વચમાં થોડું મેદાન હતું. તે શાહી મેદાન

કહેવાયું. તેની વચમાં કુવારાગળો, હોજ હતો. આ મેદાનમાંજ બાદશાહી વખતમાં શુકવારે બાગર બસાઈ, કોમકવાર - અમલદારો પોલોની રમત રમતા કોઈકવાર લગ્નકરી, કમપતો યતી. હાલ તો, એ મેદાનમાં કેટલાંએ મકાનો આવ્યાં બંધાઈ ગયાં છે અને જગ્યા સંકીર્ણ; થઈ ગઈ છે. અસલ આ મેદાન બહુ થોડું હતું. પુરા-વત્તખાતાના પ્રકાશનમાં તેનું અવુમાન ૬૨૦x ૩૩૦ વારના વિસ્તારવાળું હોવાનું કહ્યું છે. આ મેદાનમાં પ્રવેશદાર કે, રાજગદના બદારના મેદાનના દરવાજાએ બનાવેલી, આ ત્રણ દરવાજાની ધર્મારતનું શિવ બાહુ, સુંદર છે અને લારપછી, બનેલા શહેરોના, દરવાજાઓમાં એ ત્રણ દર-વાજાઓનું અનુકરણ થયું છે. ખંભાત, વડોદરા ઈલાદિ શહેરોમાં પણ હાલ વાદનો માટે અને બંને બાજુના રસ્તા પગપાળા વટમાર્થોમાં માટે બપરાય છે. તે પ્રમાણેની આ દરવાજામાં, પણ, બવરથા હોય તો કાંઈ કહેવાય નહીં.

૩ અદમદશાહની મસ્જિદ

અદમદશાહની મસ્જિદ ભદ્રના કિલ્લાની અંદર દરિયા તરફના દરવાજા પાસે અમદ-વાદની પહેલી મસ્જિદ છે. શહેરની જગમે મસ્જિદ બંધાતાં પહેલા એનોજ શહેર મસ્જિદ તરીકે ઉપયોગ થતો હાલ પણ એને હોદી જુભા મસ્જિદ કહે છે. સને ૧૪૧૪માં બંધાયેલી, આ ધર્મારત અતિદાસિક દ્રષ્ટિએ પણ બહુ મહત્વની છે. અને સોભાગવશાત સારી સ્થિતિમાં છે.

આ મસ્જિદ લગભગ ૧૫૭x૫૪ ફીટ જેટલા વિસ્તારની છે, અને તેમાં ૧૫૨ ચાંબલા તથા ૧૦ મોરા ધુમરો છે. ભીતો ૧૮ ફીટ ઊંચી છે, પરન્તુ મસ્જિદનો મોંદરા ૨૮ ફીટ ઊંચો છે. બાજુની કમાનો ભોંતો જેટલીજ ઊંચી છે. વચલી કમાનની બંને બાજુએ સાદા મિનારા છે. તેની મૂળ ઊંચાઈ ૪૫ ફીટ હતી, પરન્તુ

ઉપરથી લાગ લાવી જવાથી, કાઠી નાંખ્યો છે તે પાછો એ જગ્યાએ બંધારી દેવાની સદ્બુદ્ધિ પુરાતત્ત્વખાતાને હજી સુધી નથી. દાહાનની ભોતમાં વચસી કમાન, ઉપરાંત બીજી ચાર કમાનો છે, તે બધી અણીવાળી મુરિચમકાલીન કમાનો. જેની છે. પાઠવી ભોતમાં ૮, કમાનોની વચમાં ૮ અને ઉત્તર તરફની ભોતમાં ૪, એમ એકંદરે ૨૦ નાળીઓ છે. તેનું કોતરકામ બહુ સારું છે. આગલી ભોત પરની આંતરીઓ અગર કોરોરાનું શિલ્પ હિન્દુ દંબુ અને આકર્ષક છે. આના યાંભલા બધા હિન્દુ મંદિરોમાંથી લાવી વાપરેલા લાગે છે. વાચન્યપૂજામાં ઝાના નમાઝગાદ પણ છે. એમાં પણ જૂદી એક મેકરાળ છે અને પુરોની નમાઝગાદ તરફનો લાગ પરચરની જાળાથી રાંધી દીધેલો છે. આનું પ્રવેશદ્વાર કોરોથી મુરજિજત અને ધુમટ્ટી લોકેલું છે. મૂખ્ય નમાઝગાદમાં પાંચ મેકરાળો છે. તે તથા સામેનું નવ પગથિઆનાળું મિખ્ખર બહુ આરસનું છે. મસ્જિદનું તળિયું પણ રંગબેરંગી આરસથી જડેલું છે. ઉપરથી ધુમટ્ટ મૂળ હિન્દુ રચના પ્રમાણે, ૧૨ યાંભલાઓ પર અષ્ટકોણાકર શિલાઓ ગોઠવી કરેલો છે. બાકીનું રચાપત્ત પણ જૂના સિદ્ધાન્તો પ્રમાણેનું જ છે. માત્ર બહારનો દેખાર કમાનોને ધીધે મુસલમાની લાગે છે. આ ચરઆતનો કાગ હોવાથી ગુજરાતના રચનિઓ મિનારા પણ સરળતા પૂર્વક ત્યાં બાંધી શક્યા નથી.

એજ પ્રમાણે હવેખતખાનની મસ્જિદ પણ હિન્દુ સાહિત્યમાંથી લગભગ એજ ચરસામાં બંધાઈ હતી. તેના યાંભલા વવેરની રચના પણ હિન્દુ છે. મિનારા માત્ર પુમાડિયા જેવાજ છે, અઝબત મેકરાળો અને જાળીમાં નવી નવતરું શિલ્પ છે, એજ પ્રકારની. મોસ્જિદક સ્થિતિ સુધે, એજ આક્રમની મસ્જિદની રચાપત્તની પણ છે.

૪. લુમા મસ્જિદ

અમદાવાદ શહેરના મધ્ય ભાગે મુસ્લિમ પ્રભેની સાર્વજનિક પ્રાર્થના માટે અંદમદશોદે સને ૧૪૧૪માં આ મસ્જિદ બંધાવવા માંડી. તેને પુરી થતાં ૧૨ વર્ષ થયાં. આ મસ્જિદ માણેકચોકના મોટાં મેદાનના મધ્યમાં શેલાસપદ લાગતી હતી અને ચારે બાજુથી આવતાં રસ્તાઓનું કેન્દ્રસ્થાન હતી એના ઉંચા દાહતા મિનારાં પરથી પાવાજી મુખીનું દરય દેખાતું અને એશિયાની લગ્ન્ય મસ્જિદોમાંની એક ગણાતી. દાહ તો એ નીચાં, ગંદા ઘરોથી ઘેરાએલી ગીચ વંશીમાં આવી પેડી છે. લુમાના દિવસ સિવાય તેનો ઉપયોગ થતો નથી.

શરૂઆતની મસ્જિદો પ્રમાણે આમાં પણ બહાળી રંગના પત્થરના અવશેષો કોઇ મંદિરોમાંથી લેવા કરેલા લાગે છે, પણ ફેર એટલો છે કે એ મસ્જિદોમાં મંદિરોમાંથી આણેલા યાંભલા તથા કોતરેલી શિલાઓ જેમ ને તેમ વપરાયાં છે, જ્યારે આ મસ્જિદમાં એ પત્થરો ધરી, ધરી, જ્યાં મેસાડવા ઉચિત લાગ્યા ત્યાંજ વપરાયાં છે. ધણાખરા પત્થરનું નકશીકામ અંદર કરી, સાદી બાજુ સાદી ભોતની અંદર વાપરી છે. આ પ્રમાણેની સુદ્ધિપૂર્વક બાંધણીને લીધે જ આ મસ્જિદ બંધાઇ રહેવાને કદાચ ૧૨ વરસ જેટલો લાંબો વખત લાગ્યો હશે.

આ મસ્જિદની પહેળાઈ લગભગ ૩૮૬ અને લંબાઈ લગભગ ૨૪૬ ફીટની છે. નમાઝગાદની, ચોક ત્રિનાની લંબાઈ ૨૦૭ ફીટ અને પહેળાઈ લગભગ ૧૦૦ ફીટની છે. વચસા લાગતી ઉંચાઈ ૪૫ ફીટની છે. આ મસ્જિદ મોટી છે, છતાં એના અવવલો વિશાળ તથા આંખને કંટાળે. આપે એવાં નથી રાખ્યાં. પરંતુ આજુ બાંધણીને, એ કે તણ કટકે કરીને વિસ્તાર વધાર્યો છે; દાખલા તરીકે નમાઝગાદની લંબાઈના પ્રમાણે સાધારણ રીતે વપરાતા ત્રણ

ધુમરોને મોટા નદી કરતાં ત્રણેને બદલે પાંચ. ધુમરો બનારી, લખારી વધારી લીધી છે. મહેશાંત્ર અગર ગિડાણુ વધારવા માટે એક અષ્ટકોણ મંડપની કારને બદલે ત્રણ મંડપો એક સાથે બાંધ્યા છે, છતાં અસાધારણ કંઈયે આંખ પર વજન પડતી દીધું નથી. લગભગ રૂબરૂ થાંભલા વાપર્યા છે, છતાં કેટલાંક મંદિરોમાં કંટાળા આપનારી દાર પ્રમાણે આમાં થાંભલા ગોઠવ્યા નથી. આથી જુમા મસ્જિદના રચનાતિઓએ આ મસ્જિદમાં બનાવી આપ્યું છે કે બુદ્ધિપૂર્વક ગોઠવણી થાય તો વિશાળ ધમારતોમાં એ નિરસ એક સરખાપણાનો તેમજ યુગ્મચણુ જારી ગોઠવણુનો બહુ સહેલાઈથી ઉકેલ આપી શકાય છે. મસ્જિદની ઊંચાઈ પણુ સરેજ એક સરખી નહીં રાખતાં ચડકેતરવાળી રાખ્યાથી બહુ સુંદરતા આવી છે.

આ મસ્જિદનો વચનો ધુમટ ત્રણ માળ જેટલો ઉચો છે. બીજા માળ પરથી મસ્જિદમાં પડતા એકની આસપાસ કંડેરા કરી બેઠક કરી છે, જેથી નમાઝવાદમાં હવા અને ઉનચ લાવવાનો સારા ઉપાય મેળવ્યો છે. સાધારણ રીતે ઉંચા થાંભલા બેઠકગોઠવાય છે. પણ તે ટાંકવા માટે રફ રીટના આગ્રહ થાંભલામાં છેલ્લા જૂડે રીટનાં તોરણો કરી લીધાં છે. વચમાં મોટી કમાન કરી, બાજના પણુ સાધી છે.

આ, મસ્જિદની મેદરાણ સાદી છે અને એમની પાછળની બોલમાં ચોરસ ટેકા કરેલા છે. મિથબર પણ ત્રણ પગથિઆંબોજ સહિત છે, નમાઝવાદમાં બનાના માટેની પણુ અચાકરી સમજ કરેલી છે. મિનારા, મસ્જિદની ત્રણ માળની. ઉંચાઈ ઉપરાંત બીજાચાર માળ જેટલા ઉંચા હતા, એની નકશી સાધારણ છે. આસપાસની બંને બાજુની લોનમાં વનરપતિની નકશીવાળા મે ગોખ છે, તે કોણ મંદિરમાંથી

સારી બેસાડી, દાંધલા લાગે છે. નમાઝવાદની સામેનો મોટા એકમાં ત્રણ માટે હોઝા પણુ છે. ઉતરે તરફની ચપગીમાં છ થી સાત રીટના કંડના મોટા અશરોથી પવિત્ર વાક્યો ફેલાવેલાં જણાય છે. આ તરફનો તથા પૂર્વ તરફનો દરવાજો પ્રમાણમાં નાનો અને સાદો છે, પરંતુ દરિયા તરફનો દરવાજો સુંદર લાગે છે. તેની ઉપરનો મંડપ અને થાંભલા કોણ દિન્દુ મંદિરમાંથી મળી આવ્યા હશે, એટલે ઉપરોગ કરી લીધો છે.

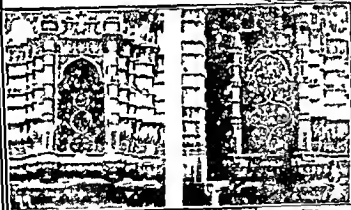
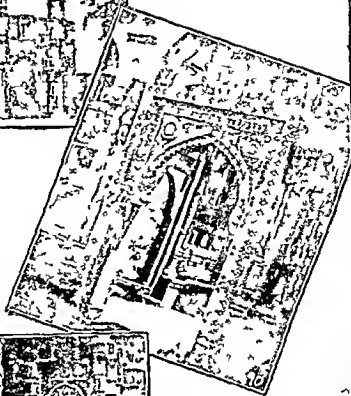
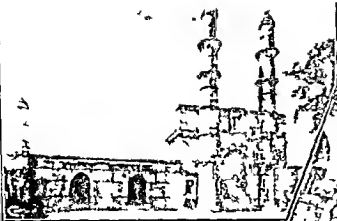
આ પ્રમાણેની આ લગ્ન અને રચાતમની દૃષ્ટિએ ઉત્તમ. બહુતાની મસ્જિદમાં કામમાં આવેલા સિદ્ધાંતોનું અનુકરણ ત્યારપછી બંધાવેલી યુગ્મચાતની લગભગ બધી મસ્જિદમાં થયો છે. અલગતા, સિદ્ધાંત દૃષ્ટિએ આ મસ્જિદ કરતાં આજળ વધુ વિકસ સ્વપ્ના હશે.

૫. અહમદશાહનો રોજો

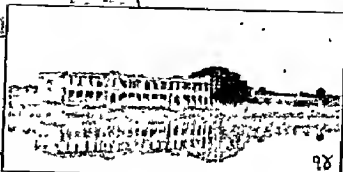
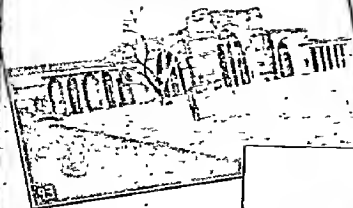
જુમા મસ્જિદના પૂર્વદારમાંથી બહાર નિકળતાં અમદાવાદના સરંચાપક અંદમદશાહના રોજમાં આપ છે. એમાં એ બાદશાહની કબર ઉપરાંત બીજા પણુ કેટલીક કબરો છે. આ રોજો ૮૭૩-૧૧૦૦ ચોરસ પટ પર બાંધેલો છે અને તેની ચાર બાજુના ખૂલ્લામાં ચોરસ છે. વચનો ચોરસ ૩૬ રીટના ચોરસ જેટલો છે. તેની ઉપર કમાનો દારા અષ્ટકોણ સાધી ધુમટ બનાવ્યો છે. વાચવ્ય તરફના ચોરસમાં એક મેદરાણ કરી, રોજની મસ્જિદ પણ બનાવી લીધી છે. આનો પૂર્વ તરફનો દરવાજો જણ્ય છે.

૬. રાણીનો હજરો

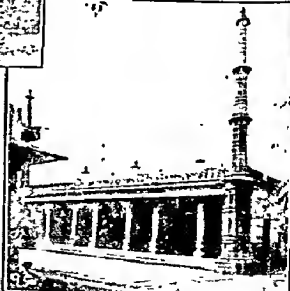
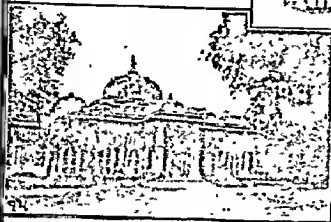
અંદમદશાહના રોજની સામે એક ભવ્ય દરવાજામાંથી આ હજરોમાં જાય છે. આ દરવાજા પર પણુ અંદમદશાહના રોજ પ્રમાણે મોબતવાળાએ બેસાડી સમવે છે. અંદર પેસતાંજ સામે લાંબા પાથરનો અસાધારણ

(૯) આપાનેરની જામે મસ્જિદ (દલિલ તરફથી) (૧૦) આપાનેરની જામે મસ્જિદનું પૂર્વ તરફનું અવેશાર
 (૧૧) આપાનેરની નગીના મસ્જિદના જોખની જાગીનું અંતરકામ (૧૨) અમદાવાદના ત્રાણ દરવાજા
 ['દારના' ૨ જી વર્ષ, ખાસ અંક]

૧૪

(૧૩) અમદાવાદની લુમ્બા મસ્જિદ (૧૪) સરખેળામાં આવેલો મહમુદ બેગલાનો મહેલ, સરોવર કાંઠેથી (૧૫) અમદાવાદ શાહઆલમનો મકબરો (૧૬) ગણ્ડી સીમીની મસ્જિદ અમદાવાદ ["કારિયા" ૨ જુ વર્ષ, ખાસ અંક]

કેતરકામસામે હજારો દેખાય છે તે અમદાવાદના બીજા રાજાઓ કરતા બાધણીમાં બુદ્ધિ પડે છે આમાં ધુમ્મ નથી પગથિયા ચઢીને જતા વિશાળ ચોકમાંની બા સુદર કુખરો નજરે પડે છે તે તે અહમદશાહની રાણી તથા રાજકુટુંબની અન્ય રાણીઓની છે આ ઇમારતની વિશેષતા એની સુદર જળીના કેતરકામની છે આખો રોળે દરવાજા ઉપસાવેલી જળીથી ભરી દીવો છે બીજી જળીઓ પ્રમાણે ચઢીની જળીઓ આર પાર કેતરકામની નથી દરેક જળીમાં નવી નવી લાતો છે, આ પ્રમાણેના દરવાજો અને જળીના કામને લીધે આ હજારો વિશિષ્ટ પદ ભોગવે છે

૭. મલિક શાખાનો રોળે અને મસ્જિદ

આ રાજા પણ અમદાવાદના અન્ય રાજાઓ પ્રમાણે જળીવાળા ચોરસરૂપે છે, તેનું માપ ૮૯ ફીટના ચોરસ જેટલું છે પશ્ચિમ બાજુ, નજી મહેરાળ કરી મસ્જિદ કરી છે આ બધાનવાર મલિક શાખાએ ૮૫૬ હિજરીમાં આરામને બધારી, તેના નિર્માણથી જમાન કાઢ્યાનો પણ ઉ નેખ છે મસ્જિદની બાધણી, ખિન્દુમ ડપ જેવીજ છે કદાચ કોઈ મંદિરને જ મસ્જિદના સ્વરૂપમાં ફેરવી નાખ્યું હોય તો એ કેરનાય નરો આતુ ચાલવા તથા ભીંતનું કામ સાફ છે અને મિનારા પણ નથી

૮. કાંકરિયું તળાવ

આ તળાવ સુવતાન કુતયુદ્ધને ઈ સ. ૧૪૫૧માં પોતાના પિતાની હયાતીમાજ બચાવ્યું તેનો ઘેરાવો ૨૧૫૩ વારનો, અર્થાત્ લગભગ સરા માંડવનો છે અને તેમાં ૧૯૦ ફીટ લાંબી ૩૪ ફીટ પહોળા એક સળી બા બુએ છે આ તળાવનું ગરનારી અને ગરબી ઉત્તમ કારીગરીના નમૂના છે કિનારા પર હસાખાયા જઈને બેસવા માટે મડપો બાવેલા છે તેમાં એ મૂળ ૧૨ ચાલ લાંબોની રચના જોનામાં આવે છે આ ઇમારતો તળાવના શીંગા અને સુદર દર્યાની શોભામાં

વધારો કરે છે મૂળ આ તળાવની બાજુમાં બાદશાહી મહેલો હતો, બીજી તરફ આસપાસ સુદર મકાનો મહેલો અને બગીચા હતા બાદશાહી સમયમાં હવાબાવાના રથગ તરીકે તેનો સર્વ, સાધારણુર્ગ પણ ઉપયોગ કરતાં ખાસ ખાસ પ્રસંગે રોડાની કરી, આતશબાજ ઇલાહિના કાર્યક્રમે પણ ત્યાં ગોડાતા, ત્યારે તો આ રથગ બહુજ આકર્ષક બની રહેતું હશે, અત્યારે પણ એના મડપો અને ગરનાગાનું શિલ્પ જોવા જેવું છે,

૯. તોડાની મસ્જિદ

રાજપુરમાં આવેલી બીમીજીની મસ્જિદ જોને ૬ લ તોડાની કે હાનતા મિનારાની મસ્જિદ કહે છે તે સને ૧૪૫૪માં કુતયુદ્ધનશાહની ખાસ ઉદ્ધરતાને પરિણામે ખુન્દમીરે મલિક ખુશબાશમાં મકમરા સાથે એની માતા બીમીજીની ઇચ્છા અનુસાર બધારી, તેથી જોને બીમીજીની મસ્જિદ કહે છે શહેરની સુદર મસ્જિદોમાં એની ગણતરી કરી શકાય તે ૧૫૦ ફીટ લાંબી જોને ૫૭ ફીટ પહોળી છે તેનો દેખાવ અને મિનારા સુદર છે તે હજીએ હાને છે મૂખ્ય મડપોની બાજુની પ્રસાળો નાની કમાનો સાથે આગળ કહેરા કરીને સાધી છે. કુતયુદ્ધના સમયમાં બધાએ ના મસ્જિદમાં આ સૌથી સુદર છે.

સરખેજ

સરખેજ નામક અમદાવાદનો એક પરામાં મુસ્લિમકોલીન અને વિશેષતઃ સુલતાનીમાં મહમૂદ બેગના સમયની ઇમારતોનો સમૂહ છે હવે આપણે જોઈએ આ ઇમારતોની તરફઆન શેખ અહમદ ખુન્દ નામક સુતના સને ૧૪૪૬માં ૧૧૧ વર્ષની વયે થએલા અરસાનથી શરૂ થાય છે મહમૂદ બેગડો એમને ગાનનારી હતો એટલે તેણે આ રથજો તેમનો રોળે બધારા માડો પરતુ તે પણ થાય

અસર, મિનારાઓમાં શુભરાતી દળ, ઉપયોગ માટે એટલા બનાવવાની નવનિર્મિત ઇમારતો બાળતોને એકંદરે વિચાર કરતાં આની બાંધણી બદલ સમય અને મિત્ર પ્રભાવની લાગે છે.

આ મસ્જિદમાં પાછળથી સરકારી P. W. D. ખાતાએ પણ સમરાવવાના શુભ ઉદ્દેશથી પરંતુ સમગ્રજી વગરના સુધારાવધારા કર્યા છે. તેથી તેનું અસલી સ્વરૂપ જેવું હતું તે સમજાતું નથી. કામલા તરફ મોદરાની વચમાં પ્રચંડ જીવાનપુરી કમાન હતી તે કાઢી નાંખી, બે મિનારા બચેલો મહેરો સીધો કરી લીધો છે અને એની ઉપર કોંગ્રા પણ બેસાડ્યા છે. આ જાતનું કામ પુરાતત્ત્વને પકાને માટે મુશ્કેલીઓ ઉભી કરે છે અને કેટલીક વાર ખોટી દેરબાળી થાય છે.

સિદ્દી સહદની મસ્જિદ

આ મસ્જિદને કેટલાક સિદ્દી સેવદની, કેટલાક સિદ્દી શહીદની અને કેટલાક સંઘની કહે અને ઉલ્લુ નામ વધુ ઉચિત લાગે છે. આ શુભરાત સંસ્થાનતના અસ્તકાળમાં છે. તેની બાંધણી સાદી છે, પરંતુ પાછલી જોતની બે જગ્યાએને લીધે તે વિખ્યાત થઈ ગઈ છે.

આ મસ્જિદ સિદ્દી જુઝરખાને લગભગ સને ૧૫૭૦માં બાંધાવવા માંડી દશે, પણ થોડા જ વખતમાં (૧૫૭૨)માં અકબરનું આક્રમણ થયું. મુઝફ્ફર ત્રીજે કેદ પકડાયો અને મુગલ રાજ્યની સરખાત ચર્ચા પ્રારંભિક કાળમાં અસ્થાન્તિ રહી: તેમાં કળાને ઉત્તેજન ક્યાંથી મળે? વળી સને ૧૫૭૬માં તે એના બાંધાવનારનું મૃત્યુ પણ થયું. એટલેથી મસ્જિદની વચલી મેદરાજ, પાછળની બારી તેમજ બાજી બારીઓનું કામ અધૂરું જ રહી ગયું હતું. પાછલી જોતની પાંચ બારીઓ પૈકી એમાં સરખેજના રોજન જેવી બૌદ્ધિક આકૃતિઓ છે. તેમાં તે

કંઈ નવાઈ જેવું નથી, પરંતુ જમણી બાજુના બે જગ્યાએમાં જે તાડરજ અને વેલગુદાનાં સંમિશ્રણનું કોતરકામ હતું છે, તે અદ્વિતીય છે અને પાંચમાં પ્રકૃતિદેવીએ સ્વયમ પ્રવેશ કર્યો હોય એવો ભાસ કરાવે તેવું આ કામ છે. એની પ્લાસ્ટર તથા લાકડાની પ્રતિ-રૂતિઓ દેશવિદેશોના સંપ્રદાયોનેની તેમજ કલાના શોખીનોના બંગળાઓની શોભા વધારે છે.

આ મસ્જિદની બાંધણી જોતાં પણ મિત્ર પદ્ધતિઓનો અમલ જણાય છે. મહેરો અને અંદરના ભાગમાં અમદાવાદી કમાનો છે મંડપને બદલે કમાનોવાળા ચાંબલાથી લાગ પાડી ચકાસા છે. કમાનો ઉપરની છતને મળે છે, ત્યાં ત્રણ જુદી જુદી જાતની રચના જોવામાં આવે છે. ઉપરના એકરના ખૂણા ફિન્ડુ રીન પ્રમાણે છે. મુખેને એક ટંકાજે ખૂણાઓમાં નાની કમાનો મુખી અટકાણુ કર્યો છે. ત્રીજી જગ્યાએ શાહ-આલમ અને મુદમ્મદ ગૌસની મસ્જિદો જેવી ઇરાની દબની કમાનો કરી છે. એકંદરે આના રચાપત્યમાંથી સમકાલીન અસ્થાન્તિ અને અસ્થિ-રતાના ચર નીકળે છે. અકબરનો અમલ થતાં પહેલાં શુભરાતી રચપતિઓએ જે જગ્યા ઉદ્ભવી બનાવી લીધા તેજ સંસારમાં અજોડ બની ગઈ, બાકી કામ-તો બધું કામચલાઉ થયું છે.

મુગલકાલીન ઇમારતો

અકબરના રાજ્યકાળમાં અને ત્યારપછી એ આખા શુભરાતમાં મસ્જિદો અને મકબરાની પ્રકૃતિઓ આહુ જ રહી હતી. પરંતુ તેમથી દલે શુભરાતના રચપતિઓ વિશિષ્ટ કળા અને શિલ્પસૌન્દર્યનો લોપ થઈ ગયો હતો. મુગલકા-લીન ઇમારતોમાં ચાંબલાને બદલે કમાનોનો ઉપયોગ વધુ પ્રમાણમાં થયો છે અને જોત, બારીઓ, અને મિનારાઓ શિલ્પકાળથી યજ્ઞ-ગરવાને બદલે સાદા રાખવાના વિચારનું અનુ-

કરણ થયું છે. અર્થાત્ આ કાળમાં હિન્દુસ્થાનના લાલિત્ય અને શણગારની રચનાને બદલે ઊર્લિખ સ્થાપત્યની સાદાઇનો પ્રભાવ વધુ પ્રબળ બની ગયો હતો. આ કાળની ઇમારતો બહુ નથી. અને જે છે તેમાંથી બે ચારલુંગ અવલોકન કરી લઈએ.

મીર અબૂ તુરાબનો શેરો

નૂત્તા આશાવલ પાસે મીર અબૂ તુરાબે નવું આશાવલ વસાવ્યું હતું. એમાં એમના મરણ પછી સને ૧૫૬૭ માં આ શેરો બંધાયો છે. તેનું માપ ૪૧ ફીટના ચોરસનું છે, એની બાંધણી ચાંમલાને બદલે કમાનોવાળી છે. તેથી ઉંચાઈ પણ વધારી શકાઈ છે. શેરોની આગળ બપ્પે ચાંમલા કરી, માંડરાના ઝોરલા કાઢ્યા છે. શાહપુર અને બાબા હુલુખની મસ્જિદની કમાનો કરતાં આ કમાનો વધારે સારી. એક સરખી અતરાય વગરની છે; અંદર બહુ મનોહર લાગે છે.

શાહીબાગ

નહાગીરના રાજવંશમાં શાહજહાં સુબા તરીકે અમદાવાદ આવ્યો. ત્યારે તેણે પોતાના રહેવા માટે આ બાગ અને તેની વચ્ચેના મહેલ બંધાવવાનો હુકમ આપ્યો હતો. તેની બાંધણી વગેરે એની ઇચ્છાસર કરવાનું નક્કી થયું પરંતુ તે બંધાઈ તૈયાર થઈ રહે તે પહેલાં અમદાવાદથી એનું અન્નજળ ઉડી ગયું, અને બહાર થઈ ગઈ તેથી અડધા રહેવા એને વખત નથી આવ્યો. અમદાવાદ ત્યાર પછીના સમયમાં એમાં જ રહેતા. આ મહેલને આકાર ચોરસ છે, વચ્ચે મોટા અષ્ટકોણ ઝોરડો અને આસપાસ ચાર અષ્ટકોણ ઝોરડોઓ છે. એ જ કમાણું ઝોરડો ઉપલા માળમાં પણ કરેલા છે. આખાએ મહેલની નીચે 'ઝોમર' રાખ્યું છે તેનો ઉપયોગ ઉનાળામાં કઠાય જરા ઝાડી ગરમીવાળી જગ્યાની બેઠક તરીકે મનોહર છે.

એ મહેલમાં ત્યાર પછીના સમયમાં અને હાલના અમદાવાદમાં પણ થોડાક ફેરફારો કરાયા છે. એમાં પહેલાં ટીટ્ટીકર જડાવ રહેતા. હાલ એમાં ઉત્તર વિભાગના કમિશનર રહે છે. આ મોટા શાહીબાગ પાસે છે. શાહીબાગ જનાના માટે બંધાયો હતો. તેમાં હાલ પોલિસ ખાતાના મુખ્ય અમલદાર રહે છે. આ મહેલો કમાનોની રચનાવાળા મુગલ દુબળા અને સાદા છે. બાકી બાગ તો મેદાન બની ગયો છે.

અબ્દુલખાનનો મહેલ

બદમાં આ મહેલ આવેલો છે. મુગલકાળના બે ચાર સમયમાં મહાન બંધાવનાં તેમાંનું આ એક છે અને તે સૌથી શ્રેષ્ઠ છે. ઇ. સ. ૧૬૩૫ માં અબ્દુલખાન શાહજહાં બાદશાહનો સુબો હતો. તેણે ૧૬૩૭ માં બદના મુખ્ય દરવાજાની દક્ષિણ તરફની બોલ તોડીને આ મહાન બંધાવ્યું અને બાજુની ઇમારતો સાથે તેને યેળવો લીધું. આ મહેલ ૨૪×૨૧૦ ફીટના વિસ્તારમાં બંધાયો છે. આ ઇમારતમાં વખતોવખત સુધારોવધારો થતા રહેલા હોવાથી મૂળ સ્વરૂપ અત્યારે રહ્યું નથી, છતાં શિષ્ટ તે એ જ મુગલકાલીન રહ્યું છે. કાંઈ વાર એમાં કચેરીઓ લગાવી તો કાંઈ વાર કુદખુલ બન્યું. તો કાંઈ વાર પોસ્ટ ઓફિસ થઈ. તેથી બ્યારે ત્યારે આવરવકતા અનુસાર ફેરફાર કરવામાં આવ્યા. એનો મુખ્ય દરવાજો દિલ્હી આકાશની મુગલ ઇમારતોના દરવાજા જેવી કમાનોવાળો છે. અંદર મોટા અષ્ટકોણવાળો ઝોરડો અને બીજી ત્રાની પણ આકારમાં એવા જ અષ્ટકોણવાળી ઝોરડોઓ બનાવી છે. નીચેના ભાગમાં બોલર પણ છે. ઉપર મેડા પણ છે અને તેમાં એ એવી જ અષ્ટકોણકાર ઝોરડોઓ છે. ઉપર તરફ છેક લકઝાળીના મંદિર સુધી (વરતુલ) એ મંદિર પણ મહેલના ઝોરડામાં જ છે) અને દક્ષિણે બદના કોટની

બહાર રૂપો ફીટ સુધી આ મહેલની પાંખો ફેલાયેલી હતી અત્યારે તો ત્યારબાદ બંધાયેલી નાની મોટી ધમારતોના સંમિશ્રણથી અહીંયાં ખિચકો થઇ રહ્યો છે.

સરદારખાનની મરિજદ

ત્યારપછી ઔરંગઝેબના સખા સરદારખાનની મરિજદ પહોં છે. આને માટે પાલણી, આરસ મંચારવામાં આવ્યો હતો. સુન્દરતરી મરિજદ કરતાં આની બાજબી બહુ પડે છે. ધુમટ મોગલકાળના ધુમટો જેવા ધાટીવા છે.

નવાબ સુલઅતખાનની મરિજદ

સુલઅતખાન પહોં ઔરંગઝેબનો સખો હતો. આ મરિજદની બાજબી, કમરો, ધુમટ, વગેરે બધું મુગલ ઢબનું છે. બાજબી ઇરાની છે, પહોં ઉપર આરસ જડેલા છે. કાંઈ રથજી ભોંતમાં હો છે તે પહોં આરસ જોઈ પોશિશવાળી છે. બોયતગિયામાં આરસની ફરસખંદો છે અને તેમાં નમાઝ પઢવાના મુસલા પહોં કોતર્યા છે. આથી આરસની જ એ આખી મરિજદ ટ્રાય છે. લોકો એને હાથી. ફાંતની મરિજદ કહે છે. આનો ધુમટ બહુ મોટો છે. સામે આંગણમાં મોટો હોલ છે મરિજદની ઉત્તરે સુલઅતખાનનો એ શીટનો ચોરસ પર બંધાયેલો રોજો છે. અને દક્ષિણે મુસાફરખાનું તથા મદેસા (નિરાગ) પહોં છે.

એજ પ્રમાણે બીજા કેટલીક મરિજદો, મદેસા, મકબરા, ઇત્યાદિની ધમારતો જવાઈ છે અને એમની સંખ્યા એટલી મોટી છે કે એક મોટા પુસ્તકમાં પહોં બધાં વિસ્તૃત વર્ણન થઈ શકે નહીં; તેથી આપણે જ જોઈ ગયા એટલેથીજ સંતોષ માનવો પડે. ધમારતોમાંએ કંઈ વિશેષતા નથી. કાંઈમાં, મુગલ અસર તો ગુજરાતી અસર. આવી ગઈ છે અને કાંઈમાં વળી એમ કાંઈ તેમ સ્થાપત્યના નિયમોના કંઈ બંધન વિના એ ધમારતો રચિ પ્રમાણે બંધાઈ છે. તેથી અગત્યની નથી.

આ ઉપરાંત કેટલીક વાવો, પહોં, સુસ્ત્રમ કબ્રમાં, બંધાઈ હતી. તેમાં કંઈ ગુજરાતની વાવોમાં વધુ સુધારો થઈ શક્યો નથી, તે બાબત સિદ્ધ કરવા માટે અમદાવાદમાં આવેલી માતા હતાનીની વાવ, શહાદરીની વાવ, અમલગની વાવ અને એવીજ બીજી વાવો છે. દરેકના શિલ્પમાં થોડો મણો ફેરફાર છે અને બંધાવનારની રચિ, ધાર્મિક માન્યતાઓ અને મનપ્રેમ પ્રમાણે શૃંગારમાં વધુ જોડાં પ્રમાણ છે. પહોં વાવના સ્થાપત્યની બાબતોમાં તો એજ બૂના મુજરાતી સિધ્ધાંતનું સર્વત્ર અનુકરણ થયું છે, અલબત્ત કેટલીક વાવોમાં થાંભલાને બદલે કમાનો બાંધવામાં આવી છે અને મોખના આકારમાં થોડો મણો ફેરફાર જણાય છે. પહોં એ મહત્વની બાબત નથી. દિનુકાલીન સ્થાપત્ય કરતાં સુરિલમકાલીન વાવોના સ્થાપત્યમાં ખાસ અગત્યની ફેરફાર થયા નથી. એટલે અને તેનું વિવેચન કરું નથી.

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

સંમુદ્ધ સાહિત્યની

‘ફક્કડ બાંધેલી પહેલાં વર્ષની ફાંદલ માત્ર’ ‘કારેવા’ના ચાહકો માટે રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ.

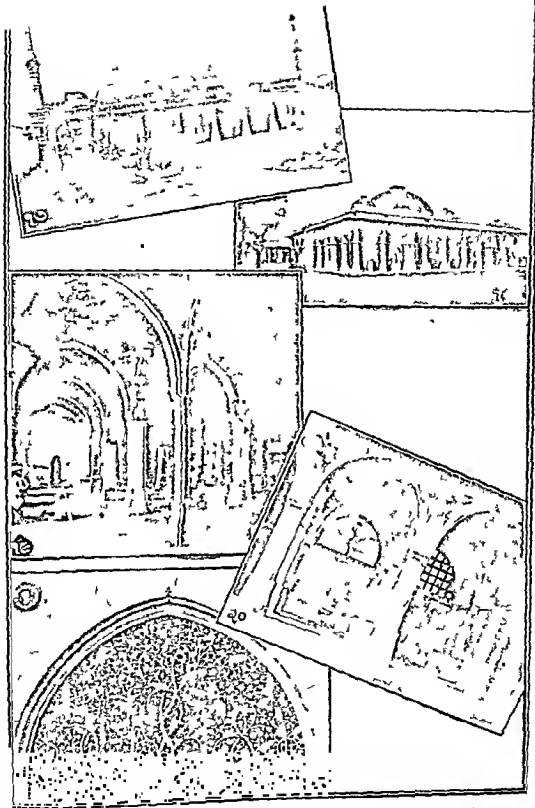
✽

બીજા પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને પુસ્તકોના અદલા બદલાની યોજના મફત મોકલાય છે. ફાંદલ વી. પી. થી મોકલાતી નથી. ઉદાર થતોથી એજન્ટો નિમાય છે.

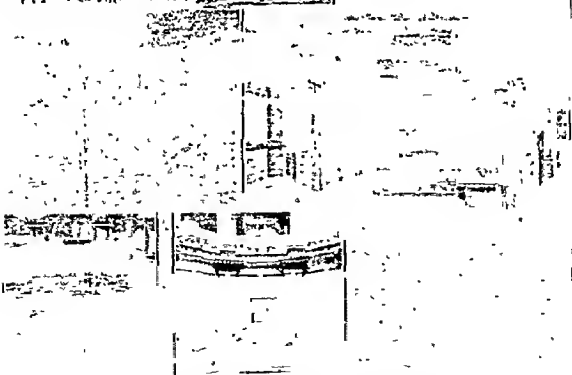
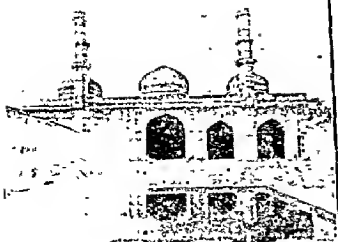
જાણો:—

બી. પટેલની કું

જાહેત સ્ટ્રીટ, ભાવનગર

(૧૭) અમદાવાદ મુઘલ મંદિરની મુઘલ (૧૮) મેયદ ઉસમાનની મુઘલ અને મુઘલો,
અમદાવાદ (૧૯) અમદાવાદની મુઘલ મંદિરની મુઘલ કમાનની મુઘલ (૨૦) અમદાવાદની સીટી
સેપ્ત મર દોરો આપી આપી (૨૧) મેયદની જગ્યાએ મુઘલની જગ્યાએ બાંધી
['કાપા' ૭ મુ વપ આસ અક]

(૨૨) અમદાવાદની મુસ્લિમ અત્યાચારની મુગલ ક્ષત્રીન મસ્જીદ (૨૩) અમદાવાદના ભટ્ટના શાહી બાગનો મંદિર
 (૨૪) અમદાવાદનો આઝમખાનનો મહેલ (૨૫) અમદાવાદની વાવ (૨૬) અમદાવાદની દાદાહરિની વાવના બે દર
 ["દાર્શન" ૨ જાં વર્ષ, ખ્રિસ્ટ ૧૯૬૦]

સર સૈયદનો પયગમ્બર પ્રેમ

- દિલ્લી મુસ્લિમ લેગ્જિસલેશન કમિટીના સર-સૈયદ મહમદ -

આસમાની કિતાબો અને પયગમ્બરોના જીવન વચ્ચે ધણોજ ઘાડો અને ઉંડો સમઘ હોય છે માત્ર પયગમ્બરોના પ્રેમથીજ દુન્યામા ધર્મ સજીવન અને બાકી રહે છે પયગમ્બરોની મહબ્બત લોકોના દિયોથી નબ્ત થઈ જાય ત્યારે ખરેખર તેઓ કિતાબને નિસર્ગી જાય છે અને તેના અહકામને પીઠ પાછળ નાખી દે છે. દુન્યામાં જોટલા ધર્મો નોખાં થયાં તેવું મુઝાફારુ પશુ એજ હતું

પ્રસારી અને ચઢી કર્તાઓએ ઇસ્લામના પ્રજાપતિ મહાડરા એજ નીતિ ધારણ કરી છે તેઓનું બધુ બજા એજાજ વપરાયુ છે કે કોઈ પશુ ભેગે મુસનમાનોના દિનો ઉપરથી હજરત મુહમ્મદ (સં)ની પ્રેમની છાપને ખૂસી નોખવામા આવે તેઓ જોજો છે કે આપનું પવિત્ર વ્યક્તિત્વ ઇસ્લામની જિન્દગીની જડ છે ને મુસલમાનો પોતાના એ જીવન-આધારથીજ વિષ્ણુ પડી ગયા તો ફરી તેઓ પોતાના ઇમાનનો નાશ કરી નેજી જેની ગીતે શતરૂઓ ઇસ્લામના રાજકીય અને આર્થિક બાબને હેઠુ પાડના માર્ટે આ નાન ઉપરે મેડલા છે કે પયગમ્બરે ઇસ્લામની આદ, આપઝ અને પ્રતિજ્ઞા રખેનો નોખવામાં આવે તેનીજ રીતે મુસનમાનોની પેલુ આ ફેરજ હોવી નેઈ એ કે જગતભરમા હજરત મુહમ્મદ (સં)નું પવિત્ર નામ ઉચ્ચ રહે અને

આપની ઈજ્જત અને પ્રતિબ્ધતા અડા પ્રભાવની ટોચે ફરકતો રહે આપણે જો ઇસ્લામના ઇતિહાસનો અભ્યાસ કરીએ તો જણાશે કે ઇસ્લામની ધાર્મિક અને રાજકીય અધોગતીનો અસલી અને ખરો સમય તેજ છે કે જ્યારે ઇસાઈ ધર્મ પ્રચારકોએ હજરત મુહમ્મદ (સં)ની ઈજ્જત પર નીચ ફુલ્લાની શર આત કરી ઈ.સ ૧૮૬૧ મા સર નિશ્વમ મ્યુર હજરત મુહમ્મદ (સં)ના જીવન વૃત્તાત ઉપર ચાર લાગમા એક પુસ્તક પ્રગટ

કયું. આ પુસ્તક ઇસાઈ ધર્મ પ્રચારકોનું આપ (સ)ની પવિત્ર જાત ઉપર ફુલ્લા ફેરવાનું એક નવુજ સાહસ હતું સર નિશ્વમ મ્યુરે હજરત મુહમ્મદ (સં) સંબંધી ઇતિહાસના પુરવઠા મહોથી જે કમઝોર અને પાયા વગરના બનાવો હતા તેને ઝંરી હિમ્મત અને કળાથી ગોઠવ્યા છે કે અભ્યાસ કરનારાઓના દિનોમા હજરત મુહમ્મદ (સં) પ્રત્યે નફરતની લાગણી ઊતપન્ન થયા વગર રહેતી નથી તસ્લીમ પરતો (ઈસાઈઓ)ની આ નીતિ આનઆઝીથી ને નવા નવા કિલાઓ ઉપરિધન થયાનો સંજન હોતો તેનો સર્વથી પંડેના સર સહયદ મહમ્મને લાસ થયો નિશ્વમ મ્યુરનું પુસ્તક વાચતાજ તેમને આમા તડપી ઉઠ્યો અને તરતજ તેમને નાજોજ મુહમ્મદનું મુકને લખ્યું -

“વિનિયમ મ્યુરના પુસ્તકનો અભ્યાસ કરી રહ્યો છું તેજી માટે દિલ્લીના મુકદ્દેસ

મેહદિવાથી ઉડીને કાઢિરા (મિસર). ચાલી ગઇ,
ત્યારપછીથી સિસલી પ્રત્યે એપરવાઈ થવા લાગી.
છેવટે અંધાધૂંધી આપી ગઇ. સિસલીના મુસલ-
માનો અંદાજોરામમાં પડી ગયાં, આપસઆપસમાં
લાડના ઝગડના લાગ્યા. પરિણામે શ્રી. સ. ૪૮૪માં
ઈરાલામી સત્તાનો અંત આવ્યો અને ઈસ્લામીઓએ
કબ્જો કરી લીધો.

આ છે સિસલીના મુસ્લિમ અમલનો હુક
ઇતિહાસ, જેમાં અરબી સત્તા, કામમ થઈ,
અને-ઈસ્લીના દક્ષિણ પ્રદેશ, સુધી પ્રસરી-
અંતે, આંતરિક ઝગડાઓ, બળવાઓ અને અંધા-
ધૂંધીને લઇ સંકુચિત થતાં થતાં બિસ્ફુલ થતા
યઇ ગઇ. મુસલમાનોએ સિસલીમાં હારે
મસ્જિદો, સેંકડો હસ્તમો, અનેક કિસ્કાઓ અને

આવીશાન મકાલો બનાવ્યા હતા, પણ તેમની
નાશાવડની સગમાં ખુદાએ પોતાનો આ અંકુશ
પુરા કર્યો: "જે લોકો પોતાની હાલતને
બદલે છે, અમે પણ તેમની હાલત બદલી
નાખીએ છીએ" એ તેમના તે તેજસ્વી યુગની
નિશાનીઓ ક્યાં છે? અજાંબા ઇકબાલ સિસલીને
ઉડીશીને કહે છે:-

"દય તેરે આંસારમે" પોલીસ કિસકો દાસ્તાં ?
તેરે સાદિલકો બમોશામે હય અંદાએ બયા.
દઈ અપના મુજદલે દેહ, મંચબી સરાયા દઈહુ,
જિસકો તું મર્તિઝમયા, મંચ ઉસકારવાંકી ગઈહુ.
રંચ તરવીરે કુદનમે ભરકે દિખાદે મુજકે,
કિસ્સા અધ્યામે સલકકા કહેકે તળપાદે મુજકે.
મંચ તેરા તોદકા મુવે હીન્દોસ્તાં લે બાઉગા,
ખુદ તો રોતાહુ, ઓર ઓરોઝા વહા રલવાઉગા"

આપ મેમણ છો ? છતાં આ બંણો છો ?

નવજવાનોની નવભાવનાઓથી ઝળહળતું આજ દિવસ સુધી પ્રગટ થયેલા
મેમણ પત્રોમાં જિલકુલ અનેકોની ભાત પાડતું માસિક પત્ર.

"મેમણ પત્રિકા"

[૬૨ અંગ્રેજી માસની તા. ૧૫ મીએ નિયમીત બહાર પડે છે]
અંગાર ઝરતા લેખો અનેકામુ ગેટ-અપ, મનહર શેલી, વિવિધ વિષયો,
અવનવી વિચારસરણી એ આ પત્રની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

જેને મુસ્લિમ યુગશતના બાબુતા કલમ કરોતો કલમી સહકાર છે. નિકાળ
ઉડ્ડનતેકે ખાદ, રંગ-મે-રંગી, મુખને મિનારથી જેનાં ખાસ આકર્ષણ છે.

કોમી દર્દ ધરાવનારા, કોમની તરફથી યાદનારા, કોમી વિષયોમાં રસ લેનારા ઉદાર
દિલના મેમણ બિરાદરો.

"રૂપિયા એકતુ વાર્ષિક લવાજમ"

ભરી ગ્રાહક બો. મિત્રોને બનાવો, ઉત્તેજન આપો, ઉત્તેજન અપાવો, કૌમ સેવાના ઉચ્ચ
આશયને પ્રોત્સાહન આપો આ કોમી પાછાંને સખળ બનાવો.

અજો લખો.

મેનેજર
"મેમણ પત્રિકા"

૧૦૦ મટન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૩.

લગ તમીમીને આક્રિકાનો ગવર્નર બનાવીને મોકલ્યો પણ આ મદત્વાદાંદી રાખસ ખિલાફતથી સ્વતંત્ર ચલગયો અને પોતાની આઝાદી માટેની રચાવના કરી. દખ્ખાઈને રાજ્યનો ધણો સરસ બંદોબસ્ત કર્યો. બધા બંદોબસ્તોને દખ્ખાઈ દીધા અને એક સંસ્કૃતિશાળી ને કાયદેસરની સરકાર કાયમ કરી. એ બાર વર્ષ રાજ્ય કરીને હિ. સ. ૧૯૬ (ઇ. સ. ૮૧૧)માં વફાત પામ્યો. એના મૃત્યુ પછી એનો પુત્ર અબ્બાસ અબ્દુલ્લાહ અમીર થયો. એ પણ હિ. સ. ૨૦૧માં મરણ પામ્યો. એના પછી એનો ભાઈ અબ્દુલ્લાહ બિન ઈબ્રાહીમ અમીર થયો. એ મહાન પ્રતાપી અને પ્રભાવશાળી અમીર હતો. એણે અમરદસ્ત નૌકાસેન્ય તૈયાર કર્યું અને હિ. સ. ૨૧૨ (ઇ. સ. ૮૨૭)માં ફેરવાનના કાઝી અમસદ બિને ફરાજને અમીરસ બહર (એડમિરલ) બનાવીને સિસવી પર પ્રથમ વાર હુમલો કર્યો. એણે રામનોના મહાન લશ્કરને પરજીત કરીને અનેક રાહદો છૂટી લીધા. પણ હિ. સ. ૧૧૩ માં ફરજામી સૈન્યમાં રોજાયાઓ કાઢી નીકળ્યા. જેમાં ઘણા સુસજ્જમાનો સાથે કાઢી અમસદ પણ શિદ્દિ થયા. સુસજ્જમાનો હોદાદી યુદ્ધલીમાં આવી પહોંચ્યા, છતાં હિમન ન હારતાં ફરજામી સાથે લડતા ને ધીમે ધીમે આગળ ને આગળ વધતાજ રહ્યા હિ. સ. ૨૨૦માં આક્રિકાથી મુઢમદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અગલબ સિપાદસાલાર સુકરેરે યથાને આવ્યો. એણે રાજ્યધાની અને આશુ સિસવી છૂટી લઈને આક્રિકાના સામ્રાજ્ય સાથે બેડી દીધું. અમલગી અમીરો તઅલીમ, સંખ્યતા અને રીતકાતમાં ઉચ્ચ કોટીના હતા. તેઓ ખુરકી અને દર્વાઈ લશ્કરી શક્તિમાં પણ પોતાના સમકાલીન સલ્તનતો ઉપર સરસાઈ લઈ ગયા હતા એમના અમરદસ્ત દર્વાઈ કાફલાઓ જુમધ્ય સમુદ્રમાં ફરતા રહેતા હતા. એમણે છટલી અને કોન્સના કિનારાઓને અજ કોસિકા

અને સીડિનિઆ ઉપર પણ સરસા હુમલા કર્યા હતા. અગલબ સિપાદસાલાર મી. રેનવી લેનપોલ લખે છે: “અમલગી સલ્તનત પોતાની યુવાની અને ઉન્નતિના યુગમાં જુમધ્ય સમુદ્ર ઉપર સર્વોપરી સત્તા ધરાવતી હતી. ખરેખર જુમધ્ય સમુદ્રમાં અરબોની શ્રેષ્ઠ રાક્ષિતો આજ સમય હતો. એમની જળનૌકાઓના હાલનચલનથી દર્વાઈ દુન્યા કેપી ઉડતી હતી. સિસવી ઉપર ત એમણે માદદા અને સાડિનિઆ પણ છૂટી લીધા હતા અને છટલીના પ્રદેશો પર પણ હુમલો કર્યા હતા.

પણ હામ !

રાયે અબદિલ ખાલકર અથ દીદમે ખુના બાબારા ના મહર આતા હર્થ સિદાએ દિલ્લીમાં મોકલ્યાં થી વર્ડાદે ગાંધો ઉન સંકરે નરીની કો કોનો અહીં ખાસીઆદધા, જિનેકે સરિનાઈ કોનો અસરે જિનસે રાંદિ-શાહોકે હરખરેમેથે. બિન્દિયોકે અસરેમે જિનની તથાવામેથે. જલગેસે જિલકે મહમ્મદગીર અબલકોસ હથા ના નાકે ગીર અબ હમેશકે લીરે ખામીસે હથા. અમલગી આનહાનને અપારમે અમીર અબ્બાસજરે અબદુલ્લાહ (સીમે) પોતાના પિતાને મલ કરીને હિ. સ. ૨૬૦માં તખ્તનશીન થયો. આ અમીર પોતાના પૂર્વજોથી તદુન નિહેદ, રસમી, વિપવત્ર પદ અને અસંપત્તિ હતા. રાંદિરસ સુદરી અને રાસામ મરત રહેતા. પરિણામે હિ. સ. ૧૨૬૧ (ઇ. સ. ૯૦૯)માં ફાતમી ખાલીફા ઉમવદુલ્લાહ મેદીના દાઈ અને નકીન અબ્બાસ અબ્દુલ્લાહ સિસવી છૂટી લઈને ફાતમી ખિલાફત સાથે બેડી દીધું. સિસવીમાં ફાતમી ખુદાશરથી ગવર્નર નિમ્મતા રહેતા હતા, પણ અપારે ફાતમી ખિલાફતની રાખધાની

મેદદિવાથી ઉઠીને કાઢિરા (મિસર) ચાલી ગયું, ત્યારપછીથી સિસલી પ્રત્યે બેપરવાઈ થવા લાગી. છેવટે અંધાધુધી વ્યાપી ગયું. સિસલીના મુસલમાનો અંધશ્રારામાં પડી ગયાં, આપસઆપસમાં લડવા મગડવા લાગ્યા. પરિણામે હિ. સ. ૪૮૪માં ખ્રિસ્તાની સત્તાનો અંત આવ્યો અને ધર્મસાચોએ કળાએ કરી લીધો.

આ છે સિસલીના મુસલમ અમલનો. હુંક ઇતિહાસ: જેમાં અરબી સત્તા કામગીરી થઈ, અને નેપોલીના દક્ષિણ પ્રદેશ, સુધી પ્રસરી. અંતે, અત્તરિક ઝગાઓ, બળાઓ અને અંધાધુધીને લઈ સંકુચિત થતાં થતાં બિસ્ફુલ્કરના યર્ષ ગઈ મુસલમાનોએ સિસલીમાં હઝારો મ રજાદો, સંકેદો હમમો, અનેક કિસ્સાઓ અને

આવીશાન મહાલયો બનાવ્યા હતા, પણ તેમની નાંભાવણીની સગામાં ખુદાએ પોતાનો આ અંદક પુરો કર્યો: “જે લોકો પોતાની હાલતને બદલે છે, એમે પણ તેમની હાલત બદલી નાખીએ છીએ” હવે તેમના તે તેજસ્વી યુગની નિશાનીઓ ક્યાં છે? અલ્લામાં ઇકબાલ સિસલીને ઉદ્દેશીને કહે છે:-

“હવે તરે આસારમે પોશીદા કિસકી દાસ્તા? તરે સાદિગથી ખોશીમે હય અંદાએ બ્યા. દઈ અપના મુંજલસે કહે, મંચબી સરાયા દઈદુ; જિસકી તું મનઝિથા મંચ ઉસ કારવાંઈ ગઈદુ. રંગ તસરીરે કુડનમે ભરકે દિખાદિ મુંજલે, કિસકી અમ્મલો સલકકા કલકે તળપાદે મુંજલે. મંચ તોરા તોડકા મુવે હીન્દાસ્તા લે બલગા, ખુદ તો રૈતાલુ ઔર ઔરૈકા વહાલવાઈગા”

આપ મેમણ છો?

છતાં

આ બળો છો?

નવજવાનોની નવભાવનાઓથી ઝળહળતું આજ દિવસ સુધી પ્રગટ થયેલા મેમણ પત્રોમાં જિલકુલ અનોખી ભાત પાડતું માસિક પત્ર.

“મેમણ પત્રિકા”

[૬૨ અંગ્રેજી માસની તા. ૧૫ મીએ નિયમીત બહાર પડે છે]

અંગાર ઝરતા લેજો, અનોખું જેટ-અપ, મનહર શૈલી, વિવિધ વિષયો, જાવનવી વિચારસરણી એ આ પત્રની ખાસ વિશિષ્ટતા છે.

જેને મુસલમ યુગરાતના બળીતા કવચ કશોનો કવચો સહકાર છે. નિંકાબ ઉઠાવેનેક બાદ, રંગ-બે-રંગી, મુંબઈને મિનોરથી જેનાં ખાસ આકર્ષણો છે.

કૌમી દર્દ, ધગવનારા, કૌમી તરફી ચાહનારા, કૌમી વિષયોમાં રસ લેનારા ઉદાર દિલના મેમણ ખિરાદરો.

“રૂપિયા એકનું વાર્ષિક લવાજમ”

ભરી આંદક બો. મિત્રોને બનાવે, ઉત્તેજન આપે, ઉત્તેજન અપાવે, કૌમ સેવાના ઉચ્ચ આશયને પ્રોત્સાહન આપી આ કૌમી વાજત્રને સળંગ બનાવે.

આજે લખો.

મેનેજર.

“મેમણ પત્રિકા”

૧૦૦ મટન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૩.

રૂપાંતર :

માં ૬ વી અંક

[૧]

બન્ને એકજ ગામમાં રહેતાં હતાં. બન્ને સમયસરક હતાં, બન્ને ખૂબસૂરતઃ પાણીદાર મેળી જેવાં નિર્મળ, અને તેજસ્વી.

એક ગરીબ હતોઃ કંઠાળ કિસાનનો કુળ દિવાડા-રિયાઝ.

ખીચ બખીર હતીઃ ગમીનદારની લાકડાની લાકડી-ઉઝરા.

લીલવણી પ્રોથી બધાં બધાં પર્વતો પર બન્ને રમ્યા, કરતાં-ઝિન્દગીની નિર્દોષ રમતો.

[૨]

એ બંસી બગવતો અને ઉઝરા એકઠાન.

એ સાંભળી રહેલી દુનિયાના દવથી એક, જીવનના તણકા-છાપાથી અસાત, અને પાનખરથી બેખબરઃ બન્નેનાં તાં હૈયાં એકમેકની સાથે આનન્દથી રમતાં, નાચતાં કિલ્લોલતાં.

આ હતો એમની બાદશાહતનો ગમાનો.

[૩]

ખીલપણના રસતિયાળ આનન્દનો સુવર્ણ-યુગ આઘમી ચૂક્યો હતો. બન્ને યૌવનની વૃક્ષની સરેહોમાં પ્રવેશી રહ્યાં હતાં. જોબનની પેઠે, બન્નેના દેડપ્રાણમાં, ફાટી રહી હતી.

બહુજ એકાં-ક્યારેક ક્યારેકજ હવે તેઓ સાથે દેખાતાં. ફરીકે મળી જતાં તો, ઘડીભરને માટે આંખો ઉઘી યતી અને પછી તરતજ રહામ રહામી, અયમહને પાપણે, ટૂંકી પડતી.

તેઓ કંઈ જોલતાં નહિ-જોસી ચોકતાં નહિ; પણ તેમની આંખો હઝાર હઝાર વાતો ફરી લેતી. આ હતી એમની મૂંઝી વાતંચીત.

દુનિયા નહું રૂપ 'ને નવે રંગ ધારણ' કરી રહી હતી. 'જોબન-મૂલે પાય માંડતાં' બન્ને, ઉઝરા અને રિયાઝ, પોતપોતાની આ નવી દુનિયાને સ્વમજવાની ઘરિશ કરી રહ્યાં હતાં.

[૪]

રહીજ નમતી હતી. એ બંસી બગવતી રહી હતો. વાતાવરણુ હઈં બરપર-નહં બરપર હતું. અસ્ત પર્વતોની લીલવણી પ્રો. લહેરિયા લેતી બસીકારને તામે વૃંત્ત કરી રહી હતી. પાસેજ ઉઝરા મેડી હતી.

બંસીકારની રસજલકતી આંખો ધીમે ધીમે ઉઠી થઈ અને પ્રેમનો સંજવ સન્દેશો બનીને ઉઝરાનાં મધુર, રૂપાળા-ચોર્ય ખેડોં પર ચંબી ગઈ-હું તને આહું છું.

એ મહાબળી નમનો આ આંખોના રવાગત સાર તૈયાર હતાં—

નહું તમારી છું.

—અને એ સમિન્દી બની થઈ. વાયુની લહેરમાં મરોડ લઈને તિરછી છગથી ફૂલ દાખવતર કાંઈ ફૂલછોંડતી માફક એણે પોતાનું અપણું અંગ મરડીને ગર્દન નમાવી લીધી.

આ હતા એમની લાલચોળ લુલનીના દાંડા.

[૫]

પેહાડ પર આવવાનું એણીએ હવે બંધ કર્યું, રિયાઝ દરરોજ આવતો-આશાઓનાં

હઠાચારો રંગબેરંગી ફૂલોથી પોતાના જોગાને સભર ભરીને.

ઉઝરાના ઇન્તિઝારમાં એ કલાકો પ્રથંન્ત ખેડો રહેતો. એ બંસી બળવતો. વાતાવરણુ હારેખમ બાદ્ બહુ યર્ષ જતું. એ ચાલ્યો જતો.

[૬]

એ બંસી બંમલી રહ્યો હતો. ઉઝરા પાસે ખેડી હતી. વિલાપી સ્વરોથી વાતાવરણુ સભર બહુ હતું.

જગત પર એક જાતનું શેઠ પમાડે એવું દૃષ્ય હવાઈ રહ્યું હતું. પક્ષીઓ ચૂપ હતો; પાન સ્થિર: ફૂલની પાંખડીઓમાં ધીમે શ્વાસ ફરકી રહ્યો હતો-પવન-વેરખીઓ નિશ્વાસ ભરી રહી હોય એમ! જગત સમસ્ત વાતાવરણુ સીસા જેવું ઘોમરૂર બન્યું હતું.

"તું મને બૂલી ગઈ. તું હવે અડિયા નથી આવતી. તારા ઇન્તિઝારમાં મહારી તમન્નાઓ મનેમાં ને મનમાં સમાઈ જઈને સસડે છે."

"હું દિલગીર છું. હું તમારી નથી થઈ શકતી. મહારૂં સાગ્ય ખીળ સાથે જોડાઈ ગયું છે. તમે મને બૂલી શકો છો."

[૭]

ઉઝરા એક ખૂબસૂરત અખણવા જવાનને સોંપી દેવામાં આવી. ઘરમાં સરણાઈઓ વાગી. ગામવાળાઓએ આનંદ ઉજવ્યો. જુવાનોએ મુગારકપાદો આપી. અસાધારણ ધામધૂમ. અખડ આનંદોત્સવ-પછી હર્ષોદ્વિગ્ધરોની વચ્ચે એ અખણવા દિવો - એકમેકની રૂદામે ધરી દેવામાં આવ્યાં-હંમેશાને માટે એક ખીળનાં બનાવી દેવામાં આવ્યાં.

[૮]

ધરતીના પહેને પક્ષાણીને કેટલાંએ

જોમાસાં આદ્યાં ગયાં.—

દૂર દૂર-ઇ-સાનોની બયાનક વરતીથી બહુ દૂર, એ બંસી બમ્મની રહ્યો હતો-પોતાના નિષ્કૃષ્ણ જીવનને જીતકાળની ઉડી સંભારણુ-કષ્ટમાં ભંડારીને.

શાન્તિ-કારમી શાન્તિ આપાયે જંગલ પર છવાયેલી હતી. પાન સુતાં હતો ને ફૂલની પાંખડીમાં ફરકી રહેલો શ્વાસ વેદનાની વાણી બાખતો હતો. ઝગઝગિયાંએ બંસી કારની આંખોને આવરી લીધી: "હું તને ચાહું છું".

[૯]

કેટલાંએ જોમાસાંનાં પાણી આ બનાવ પર વરસી ગયાં—

એ હવે એક ખૂબસૂરત લકઝીની મા હતી. દૂરથી કોઈ બંસી બમ્મવતો આવી રહ્યો હતો: મનકી આંખે જોલ

ખાખા, મનકી આંખે જોલ

કંડી હવાનું કાળજું વીધીને આવાજ એના કાનમાં રેગ્યો. ને કહેજના તળિયા સુધી અપકી આવતો ઉડો ને ઉડો ઉતરતો ગયો. દિન પૂર્વેના દિન અને માસ પૂર્વેના માસ એની યાદદસ્તમાં ઉપેગતા ગયા: "બહુ વર્ષો યર્ષ ગયાં મહે એને નથી દોડો. તેને, જે મીઠા સરોમાં બંસી બમ્મવતો હતો. હું એને બૂલી મઘ. હવે એ ક્યાં હશે? જીવતો હશે કે મરી ગયો હશે? કાણુ જાણુ? શું તે હજી મને ચાહતો હશે? નહિ, કદી નહિ."

એની આંખે લકઝીના મીઠું હસતા મહેાં તરફ ઉડી. એ હસી રહી હતી-જગતની સઘળી મીઠાસ એના અન્તરમાં હોય એવું હારય. માએ એને હેવા સાથે બીડી લીધી: "કેવી અચીતરી છે તું!"

એક જુલાએલા સ્વપ્નની જેમ દૂર દૂર બંસીનો નાદ હજીયે રણુકી રહ્યો હતો.—

મનકી આંખે જોલ

ખાખા, મનકી આંખે જોલ

• ઈંટા ઉડું, ચમ્પતર ઝગરતી.

આનંદ રસ
ધી રાંદેર

ઝાર પીલસ:—આ ગેળીઓ સહ્યાં લાંબા અનુભવ પછી

જાહેરમાં સુધી છે. પ્રાથમિક શરણે
શુભાવેલી શરીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ ફેરી મરદમ્, માટે અને, હવેનો ઉપાય કહીયે તે લગભર અસિ-
શ્યોક્તિ નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, જે ગમે એ શરણે શુભાવેલું
પુરપલ (મદાંધ) પાછું મેળવવામાં અમારા સહ્યાં અનુભવમાં આજ
સુધી એનાથી ધિક્કારી ઉપાય એક જ આવ્યો નથી. જેનું દિવસમાં
નિર્ધારન, પાચનશક્તિ, રક્તક્રમાં પણ પોતાનો ગુણ બતાવવા શરૂ કરે છે.
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, નીલાણ, કમર, માથા, સળિયાં અને રંગોના
દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ દેવા
છતાં માત્ર અખિલકળા લોકાર્થે ૩૨ ગેળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તે એ છે કે એના ઉપયોગથી
પ્રાર્થનાથી રીતની જલન કે શેક્લીઓ થતી નથી. તેમ અને લગભર
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળતાંજ આંખોમાં ધુસી નંબ છે. રંગોની નિર્ધારણને
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ગમઃકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે લોકો ન મૂકે તે લોકો
માત્ર બધી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (બેરી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મદાંધ અને ધિક્કાર (વીર્ય રત્નબન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફેરી તિલો
જાહેરમાં યુક્તો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખી અને ધિક્કારમાં બેતરે વધારો
વાય છે. કીમત ૩૫૫૫૫૫૫૫ (૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ. મુન્નિસક:—કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તેવાર, કરવામાં આવેલી આ દવા
ધિક્કાર અને મદાંધ માટે અખેડ છે. નિર્ધારન, (પાતુશાવ) ઇંદતિલામ, (સ્વપ્નદાઈ) તેમજ વીર્ય
વિકારની દરેક ફાંદો આ દવા માત્ર જેનું દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો, માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેજા એકનો રૂપીઆ એક પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. હજારો માણસો સારા દવા પછી આ દવા
પબ્લીક સનમુખ મરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાંધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કોરી છે. ધિક્કાર
કરોનો વડે પોતાનું લખિયાં પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવી અમારી લેલામણ છે.
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો (જાહેરમાં પરમિયાનો સર્તીયાં ઇલાજ કરીશું)

દિન્દ જાહેરથી મેળાવાસાઓએ થીટીરા પોર્ટલ એડર્સ Manager, The Rander
Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવેલ કાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાએલું ચચિપત્ર મુક્ત
મોકલવામાં આવશે. લખો અથવા મળો : મનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

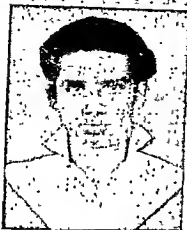
રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આંદીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

કે સ રી

એક વાસ્તવદર્શી નવલિકા

લેખક : 'કે.એ.' માતરી સાહેબ

'કે.એ.' માતરી

મારે કંઈ ખાસ મહેનત કરવાની નહતી. એરીસના તંબુમાં બેસી કામ કરતા મજૂરોની ઢાંજરી ભરવાની. અને ફેરબાંધીયો કરવાનું કામ મને સોંપવામાં આવ્યું હતું. કપાસના ખેતરોના એક વિશાળ ખેતરમાં અમારે એક નવિન અખતરો કરવાનો હતો. કુદરતને તેમાં હાર આપવાની હતી. કિન્હના ખેડૂતો-જગતના ખેડૂતોની હરેણમાં તેમનું સ્થાન નથી. ખરી રીતે તેમને કુદરત પર આધાર રાખનારા, રધસીયા, ડોડ અને જૂની ધરેડના ડોઝાંઓ ગણવામાં આવે છે. થોડાં જૂના અને મંદગતીયા. કામ આપનારા સાધનો વડે તેમને ખેતરોમાં કામ કરવાનું હોય છે. તેનાથી તેઓ ન તો સારો પાક ઉતારી શકે છે કે ન તનતોડ મહેનતનો પૂરો બદરો મેળવી શકે છે તેમના નસીબે ફોગટની મહેનત લખાઈ હોય છે. એવું ખરું કારણ એ હોય છે કે તેમને ખેતી જાણતું શાસ્ત્રિય જ્ઞાન નથી હતું. વરસામાં મળેલી વસ્તુ બંધુ આનંદદાયક કે ઉપયોગી નથી જ નિવડી શકતી કારણ કે તેમાં અક્ષરેણે ગર નથી પડતો. ખેડૂતને મળેલું જ્ઞાન વારસામાં

મળેલું હોય છે. નવિનતા, શોખ કે બહુવા. ખાતર માત્ર તે મેળવેલું નથી હોતું એટલે તેમાં અનેક ઉલ્કાઓ રહી જાય છે. એ ઉલ્કાઓ દૂર કરવાને કિન્હનો ખેડૂત ભાગ્યે જ પ્રયત્ન કરે છે. ખરીબાને પાન પકાવનારના બાળકો બુખથી ટળવળી મગ ધસાવે, મરી જાય છે તે કપાસ ઉપજાવનારની સો ફાટેમાં વસેથી પોતાની લાજ પણ ઢાંકી શકતી નથી. ખેડૂતોની આનંદદાયક સ્થિતિ એ કિન્હમાં કુરેડેર નિહાળી છે. નાનો દત્તા ત્યારે પિતા સાથે ખેતરોમાં જતો. વરસતા વરસાદે, અંગો દારી દે તેવી શરદીમાં કે ધોમધખપતા બજાતા અપ્પોરે ખેતરોમાં નીચાં માથાં ઢાળી કામ કરતાં મજૂરોને નોંધ મારા હૃદયમાં અરેરાટી વફૂરતી. મોટા યથો એટલે ખેતીવાડીનું શાસ્ત્રિયજ્ઞાન મેળવવા મેં અંબાસ રોડે કથો ને બી. એ. છ. ની ઉપાધી મેળવી.

રજાઓમાં ઘેર જવાની અમે તૈયારી કરતાં દત્તા ત્યાં પ્રિન્સીપાલે ખબર કરી કે અમારે બંધાને એક માસ વધુ રોકાઈ જવાનું છે. ખેતીવાડીને એક જન્મરજત અખતરો કરવાનો હતો જ્યાં અમારી જરૂર હતી.

પાંચસો એકરની જમીન એ માટે રોકવામાં આવી હતી કુદરતની સામે વિરાનને હામ બીડવાની હતી. કપાસના છોડથી આખાં ને આખાં ખેતરો ભળ્ય દીસનાં હતાં. સામાન્યતઃ કપાસના છોડ પર અકેકે છોડ દોડ-સો સોથા વધુ ફૂલ આવે છે પણ જુઓ તેને ઠારી જવાના કારણે અને હવાની અસર લાગવાથી ધીમે ધીમે એ છોડ પર બહુ જ થોડાં ફૂલ ટકે છે. જેટલાં ફૂલ તેટલાં જ છોડના બંધાય અને

એ જાણે છે કે આ વધુ - તેટલે જ કામનો વધારો. જો આમ હોય તો પતિની કુલને નુકસાન ન કરે એ માટે હોડને વિજ્ઞાનની મદદથી રક્ષણ આપવાનું હતું. એ જાણે છે કે તેટલા પ્રમાણમાં જાણ વધુ ઉતરે એમ કરવાનું હતું. દરેક હોડને રક્ષણ આપવા જાનજાતની જાણોના પુરોપચી આવી હતી. એક અંગ્રેજ સાહેબ આ અખતરો અજમાવવાના હતા. દરેક હોડ પાસેની જમીનમાં વિવિધ જાતના તેજના ક્યારાઓ કરી દેવામાં આવ્યા હતા જેથી જાણોના હોડ પર ચઢી પુષ્પોને નુકસાન કરી શકે નહિ. સરકાર સામ્રાજ્ય લાખ રૂપિયા એમાં ખર્ચવાની હતી. અખતરો સફળ થાય તો હિન્દના ખેડૂતના કામ ઉપર લાભ તેમ હતું.

અમે પાંચીસ વિદ્યાર્થીઓ હતા. દરેકને કામની વહેંચણી કરી દેવામાં આવી હતી. દરેકના હાથ નીચે સો સો મજૂરો હતાં. તેમને ચરતાં કૂચની ગણુની અને જાણોમાં કાંઈ પણ ન જાણું ન ધૂમી જાય એની સારવેલી નીચાની હતી. અમારા સુપરવાઇઝર તરફ ખેતીવાડી શિક્ષણનો એક નિષ્ણાત શિક્ષકમાં આવ્યો હતો. તે દક્ષિણી હતો. જમીની જમી આવ્યો હતો એટલે ખુમારી ખૂબ રાખતો હતો. યુવાન હતો. રંગ પાકો કાળો પંજુ આંખોમાં તેજ પર અમે પણ તેનાથી ડરતા રહેતાં તો ખીચારા મજૂરોનું શું મળું? પણ હું આજળ આવવાની રીતે પ્રથમથી જાણુ એટલે પહેલાજ પ્રસંગે મેં તો તેને આકર્ષી લીધો. અને એને કંઈક અંશે મિત્રો બનાવી 'બની' 'ગમેલા' આ કારણથી મજૂરોમાં અને મિત્રોમાં મારે માન વધી ગયું હતું. તેણે મારા પર વિશ્વાસ મૂકી મજૂરોનાં કામની વહેંચણી કરવાનું કામ મને સોંપ્યું. અને ઓરીસ પર ગોઠવી દીધી.

અમે સૌ તેને 'સાહેબ' કહેતા. તેની ખુમારી બરેલી આંખો, અને દંડનાથી ખીણપલા હોડો

પ્રતિભા વેરતાં હતાં. પણ એ ચાર દિવસમાં જ હું સમજી ગયો કે સાહેબ અજ રંગીલા યુવાન હતા. ચોતાના હાથ નીચે કામ કરવા તે મજૂરો કરતાં મજૂરોને વિશેષ પમદ કરતો ને મને કહી જતો:

"ચુરત અને ચાલાક હોકરીઓ મારી પાસે એકલો આવેલ વધના મજૂરો સ્ત્રી કે પુરુષ કંઈજ કામ આપી શકતા નથી. અખતરો નિષ્ફળ જવાનો મને ભય રહે છે."

મારે તેની આજ્ઞાનું પાલન કરવું પડ્યું. એની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કાર્ય કરવાનું મને કંઈજ પ્રયોજન ન હતું.

ખીજાઓની માફક મારે કંઈ ખાસ મહેનત કરવાની ન હતી ઓરીસના તંત્રમાં બેસી બદલીયો કરવામાં હું દરેકનાં મન સાર્યવંચના વળ કરતો એટલે મજૂરોમાં હું પ્રિય થઈ પડ્યો હતો. મારા સાથીદારો પણ પુષ્કળ માનની લાગણીથી અને જોતા મજૂરો સાહેબની સાથે ચલગત વિશે જાતજાતની છૂપી વાતો કરતા પણ એ ઉપર લક્ષ્ય આપવાની મારે કાંઈજ જરૂર ન હતી.

હાજરી પૂરાવા સૌથી ઊંચી એક યુવાન હોકરી આવતી. તે મસ્તીખોર હતી. તેના મોઢાં મોઢાં નેત્રોમાં વિજ્ઞાનોનાં લીસોલા પડેલા હતા. ને ગાલ પર ચુંકાળો ખીલી ગયાં હતાં. સમાજના નીચલાં ધરમાં તેને જન્મ થયેલો હતો. પણ મને તે ખૂબ સરકારી કામની તેના અજાણમાં જીવનભરની મીઠાશનાં મને દર્શન થતાં; તેની સાથમાં નિસર્ગનું સંગીત વેરાનું હતું. જોતો પહેલાજ પ્રસંગે એણે મારા હૃદયને ખેંચી લીધું હતું. અખતરો ચાર થયાને ત્રણેક દિવસ થયાં હતાં. પત્રકમાં સૌની હાજરી પૂરી હતી રાંધાર સળગારી મેલે હતો. ત્યાં એ હોકરી દોડતી દોડતી આવી. તે મોટી ધંધ હતી મજૂરોને કામ પર ચડ્યે પાંચ મીનીટ જેટલો સમય

પીતી ગયો હતો છતાં મેં પત્રક બોલી તેને કહ્યું.

“કાલે જરા પથ્થુ મોડી-આવીય તો ઘેર જવું પડશે તારું નામ શું?”

તે જરા ઉભી રહી, પથ્થુ પછી તુર્ન પોતાના રથાન પર જવા દોટ મારી તે દોડતાં દોડતાં બોલી.

“એ...મારા હાથલાની છાપ મારજો.”

આવો વિચીત્ર જવાબ સાંભળી મને ગુસ્સો મડ્યો. પટાવવાને મેં તેની પાછળ દોડ્યતી તેને પાછી બોલાવી પૂછ્યું.

“ઉપત જવાબ કેમ આપે છે? નામ કેમ બતાવ્યું નરિ? વચ્ચળુ ઘેર સીધાંવા વિચાર છે?”

તે હસતાં હસતાં બોલી,

“એમ મારા સાખ! મેં નામ બતાવ્યું ને?”

જૂડી, મને છેતરે છે!”

“નારે ના સાખ! મેં નામ ની કયું?”

“તે કયારે કહ્યું વળી? તેતો સાથલાની છાપ મારવાની વાત કહી.”

“તો સાખ! મારા હાથલાનો રંગ કીયો?”

મેં કહ્યું, “કેસરી.”

તે જોરથી હસતાં બોલી.

“હા...હા...સાખ! કંઈ મારું નામ.”

એની વાકપટૃતા પર હું મુગ્ધ બની ગયો. સ્ત્રીઓ વિશે બહુ વિચાર કરવાની મને ટેર નહતી. પથ્થુ આ છોકરીએ મને એનો વિચાર કરતો કરી દીધો. એવું નામ કેસર હતું. પથ્થુ અસરકારીઓ સાથે છવન છવવાતું હતું એટલે બધા એને કેસરી કહીનેજ બોલાવતા. કેક સુધી એની પાસે મેં એકજ રંગની સાડી જોયેલી. પથ્થુ બીજી મજૂરોના જેટલી મેલી અને ગંદી મેં તેને કદી નથી જોઈ. સફાઈથી કળા કળા લાંબા પાળ હોળીને તે રાજ કામ પર આવતી. વસ્તો કે અંગ પર એકે ઘણ ન મળે. જોડી આડી હોય તોય સૌથી છેલ્લી હું તેની દાજરી

પૂરતો. ત્યાં સુધી મારી સાથે તેને બેસાડી રાખતો. સાંજ પડે મજૂરોનું મહેનાતલું રાજ ચૂકવી દેવામાં આવતું. કેસરીને હું સૌથી છેલ્લાં પૈસા ચૂકવતો. એ મને બહુજ આતંકિત રહેતી એવું કારણ મારા પ્રત્યે એને બહુ સારી લાગણી હતી.

બપોરે અર્ધો કલાક ખાવાની રજા પડતી. જ્યોતી હાથ નીચે મજૂરો, ખાવાપાણી કરવા બેસતા. એ લોકો ઘેરથી નીકળતા સમયે બાથ સાથે બાંધી લાવતા. કેસરીના હાથનું પાણી પીવા મજૂરોમાં દરિદ્રાઈ જામતી. ઘણી વાર લોકોને પાણી પીવાડતાં પીવાડતાં માટલીનું પાણી ખૂટી જતાં કેસરીને તરસ્યા રહેતું પડતું.

બપોરે મનેય ખાના મજૂરો, વચ્ચે એકાદ છટાર મારી આવવાનું મન થતું. કેસરી મને દૂરથી જોઈને આવકારતી “આવો, સાખ!” ને મારે બેસવા માટે જમીન સાફ કરવા મંડી પડતી. એ પ્રસંગે આજે સુધી મારે હોય જવા ને તેવા જાણવા છે. કંઈવતો બધાજ ઉદ્ધાસ તેની અંબોમાં અને શાલની લાલશમાં તરી આવતો હું. જોતો ધડીવાર મને એમ થતું કે મજૂરવર્ગમાં જન્મેયો હોત તો કેસરીના હાથનું સંપર્ક ધરાઇ ધરાઇ ખાત અને એના હાથે ભરેલું પાણી એ પર પીધાંજ કરત...ધટક...ધટક...ધટક...

કામના તેને રાજ દશ આના ચૂકવવાના હતા. એ ચૂકવતાં હું તેને રાજ થોડો થોડો કિતિદાસ પછળે દુક સમયમાં મેં જાણી લીધું કે કુટુંબમાં એક ધરડીને માંદી મા વિના બીજું કાંઈ નહતું. કેસરી દશ આના મહેનાતલું મેળવી ધરતું ગુસ્સાન ચલાવતી હતી. એક દિવસ મેં તેને પૂછ્યું,

“કેસરી હું પરજોડી કે?”

હલકા વર્ગમાં મોટે ભાગે બહુજ નાની વયમાં છોકરો છોકરીઓને પરખાવી, દેવામાં

આવે છે. એ હું જાણુતો હતો એટલે પ્રશ્ન કરતો.

“બાપુ સાય! તમેયં તે. એવું એવું હું બોલો છું?” નયનો નીચાં ઢાળી તે જવાબ આપતી શરમથી તેના માથે રાંતા બની ઉઠતા. હું જોતો કે એથી વિશેષ પ્રકાશ તે ફેંકતાં એ વખતે કેસરી અને બહુ આકર્ષક લાગતી નહીં સૌંદર્ય સંજ્ઞામાં ખૂબ ખીલી ઉઠે છે. મારું હૃદય મને કહેતું કોઈતું સૌંદર્ય પીવતી તને શો અધિકાર?”

પણ ધીમે ધીમે મેં જાણી લીધું કે તેને લગ્ન નહીં કરવાનું એક જીવન કારણ હતું. એની નાનમાં પણ બહુ જલ્દી લગ્નો લેવાતાં ને યુવાન યતાં છોકરીને ધણીના ઘેર મોકલી દેવામાં આવતી. રૂપાળી કેસરીના ખૂબ માથે આવતાં પણ માને પુત્રી પર બહુ હેત એટલે એને બહેકાસર પરણવી નહોતી. પછી લીધાં છમં ખેતરોમાં અને ખુશા આકાશ ને ખુશ ગુમાં હવાનાં કામ કરવાનું દેવાથી કેસરીના યુવાની બદ એની સોળે કળામાં ખીલી ઉઠેલી. ઉચ્ચ સરકારો કેળે જાણે કયાંથી એનામાં પુત્રી ગણેલા હતા એ મારાથી કળી રાકાતું નહિ. હું જાણી ચક્રો કે તેને લગ્ન નહિ કરવાનું કારણ તેની માતાનો પ્રેમ હતો લગ્ન થાય તો માને મૂકી ધણીને ત્યાં જવાનું થાય, ને તેની સાથે મહેનત કરવા જવું પડે. મળેલું મહેનતાણું ધણીને દીવ્યા અને બીકીયો કુત્યા આંખી દેવું પડે અને જલ્દ માંદા માને જાળે દળવળીને પ્રાણ આપવા પડે. કેસરીથી તેમ થઈ શકે એમ નહતું.

એક દિવસ હું કોશીસમાં હાજરી ગયુંતો એક હતો. ત્યાં અચાનક પેલાં દક્ષિણી સુપર-વાઈઝર સહેજ મારી પાસે આવ્યા. તેમની સાથે એક ધરડો મજૂર હતો. હું પૂછું તેને જોઈ હોયો થઈ ગયો તે બોલ્યો:

“લુભા મારી પાસે આ કાંઈ કામ નથી આપી શકતો એને મીઠું મહેતાના લાય નીચે મૂકો ને પેલી કેસરીને આની જગ્યા પર મૂકો.”

મેં તેમ કહ્યું. સાહેબ વિષે મજૂરજોમાં સારી વાત નહોતી થતી, એ હું જાણુતો હતો. મજૂરજો સાહેબના લાય નીચે કામ કરવા આના માની કરતી હતી. પણ કામ ક્યાં વિના છૂટકો નહિ અને એ લોકો અપમાનો અને મરકરીઓ સહન કરવા બીચારાં ટેવાઈ ગયાં હોય છે એટલે તે માટે ખૂંકો ના કોઈ પાટું નહિ. અટકી બધી મજૂરજોમાં સાહેબને કેસરી કેમ ગમી તે સમજતા મને વાર લાગી નહિ.

મેં માર દિવસ થયાં કદી ત્યાં તો સાંજે મહેનતાણાંના પૈસા ગણતાં ગણતાં કેસરીએ મને હજું “કાલથી મારી બીજો બદલી કરો.”

આશ્ચર્ય પામી મેં કહ્યું: “ક્યાં?”
તે બોલી “ગમે તીયાં પણ ઈ સાય પાસે નહીં”

હું સમજી ગયો છતાં પછડ્યું:
“કેમ સાહેબ તો બહુ બહા માણસ છે છતાં ના કેમ પાડે છે? તારી પાસે વધુ કામ કરાવે છે?”

તે રહેજા જણા કરી બોલે:
“બાપો એ સાય! મારા પીટાનાં ટંગ દારા ના મળે.”

કેસરી સાચી હતી અમે પછીથી જાણ્યું હતું કે સાહેબ વિધુર હતો કુંવારો. યુવાન જોડે સંપત્તી અને નિર્દોષ રહી શકે છે તેટલો વિધુર યુવાન સ્ત્રીઓ પાસે નથી રહી શકતો. એટલે કેસરી જેવા ઘણા પ્રસંગે બીજા મજૂરજોએ અનુકળતા દેના. પણ અમે શું કરી સકીએ એમ હતાં?

બીજો દિવસ સાહેબને પછડ્યા વિના મેં કેસરીની બદલી કરી દીધી. હું જાણુતો હતો કે

સાહેબની ક્ષિપ્ર વિરૂધ્ધ વર્તન કરવાનો મને કંઈજ અધિકાર નહોતો. અમે સૌ તેના તાબામાં હતા. છતાં કેસરી માટે મેં હિંમત કરી. કામ શરૂ થયે અર્ધાંજન કલાક થયો. દશે ત્યાં તે સાહેબ લાલ આંખો કરી પંગ પછાડતા મારા તંત્રીમાં દાખલ થયા. એમ થયે એવું હું બાહુ-તોજ હતો. ટેબલ પર જોરથી હેટ પછાડી તેણે કહ્યું :

“તમે દરેક વાતમાં હવે રૂબલ કરતા થઇ ગયા છો. પેલી કેસરી ક્યાં મરી ગઇ ?

મેં સ્થિરતાથી ઉત્તર આપ્યો :

“મીઠું મંહેતા પાસે કામ પર ચલી છે.” બફરીને સંકાયતાં તે બોલ્યો :

“તમેજ એને ત્યાં મોકલી દશે. તમે કામ કરવાં આવ્યા છો. સ્ત્રીઓ” પર ચોટી પહેરે લગાવવાં નથી આવ્યા. તમેજ ફાની. સંમતિથી એની બદલી કરી ?”

મેં ગંભિરમથી કહ્યું :

“એની પોતાના.”

“એતો ગમે તે કહેશે એટલે” તમે એના ન આવ્યા નાચશો ? તમારે કામ કરવું હોય તો સીધા સીધા કરો નહિતો અત્યારેજ ઘેર સીધાની જાઓ.”

તેણે પટાવાળાને મોકલી કેસરીને ઑશીસમાં બોલાવી. મક્કમતાથી તે અમારી સામે આવીને ઉભી રહી. સાહેબે પૂછ્યું :

“આજે કામ” પર કેમ નથી આવી ?

“કુણે કીધું” સાચું. હું તો અચારની આવી છું.”

“આવી દશે તબુ. મારીપાસે કેમ નથી આવી ? તને ત્યાં કોણે મૂકી ?”

“કોણે નહીં હું મારી મેળે ગઈ.”

સાહેબ ગર્જ્યા :

“અહો હો” મારીયે સાહેબ બની ગઇ. ચાલ મારી સાથે.”

સાહેબે છેડે અગિયો પર લપેટતાં કેસરી બોલી :

“મારે નથી આવવું.”

“દશ આનામાં આટલી બધી ચરબી ચડી છે ? ચાલ આવે છે કે નહિ ?”

“કેસરીએ એટલીજ અડગતાથી કહ્યું.

“મારે તમારી હારે નથી આવવું.”

“કીક હમણાં સીધી થઇ જશે.”

સાહેબે મારા હાથમાંથી પતક લઈ લીધું. ને પેન કાઢી તેમાં કીક લખી મને કહ્યું :

એ કહ્યું ન. થતી હોય તો આજથી એને રજા આપજો.”

મેં કહ્યું “મારાથી એ નહિ બને દશ આનામાં આપણે તેની મહેનત ખરીદીએ છીએ. છવન નહિ.”

“હું તમારા માટે રીપોર્ટ કરીશ” મક્કમ-તાથી હાંક કચરી તેણે મને ધમકાવવા શરૂ કર્યો. નીડર બની મેં ઉત્તર આપ્યો :

“પુશીથી કરો. તમારા કહેવાથી હવે હું કેસરીને તમારી પાસે મૂકવાનો નથી. તમારા સ્ત્રીઓ બદલની વર્તણૂક બદલ મને શંકા જન્મી છે.”

અમારા સૌનો ઉપરી અંગ્રેજ અમલદાર હતો. તેની પાસે મારા ઉદ્દત વર્તણૂક બદલનો રિપોર્ટ મૂકાયો. અંગ્રેજે બહુ કુનેવખાજ હોય છે. દિન્દીઓ લાગણીના પ્રવાદમાં તણાઇ જનારા તંત્રીખંડા જેવા હોય છે એવું તે મક્કમ પણે માનતો. નીતિ વિશે તેના ખ્યાલ બહુ સારા નહતા. મારા કરતાં તેને પેલા દલિદ્ધી મુપર-વાઈઝરની વિશેષ જરૂર હતી. મારા જેવા તો બીજા ચોવીસ હતા. પણ પેલા જાલ તો દિવસે મુંઘી એવા બીજાં માણસ મળવા મુશ્કેલ હતા. પોતાની ઑશીસમાં બોલાવી અંગ્રેજે મને ખૂબ ધમકાવ્યો. આવેશમાં આવી મેં રાહબંધ પરી દીધું.

તે રાત્રે મારું હૃદય ખૂબ ભારે પડી ગયું હતું. દિલમાં ગરીબીને લીધે કેટલીય સ્ત્રીઓને શિષ્ય બનેલા પડતા હશે, એ વિચાર મને ધુન્ધળી ગયેલ, અને પાંત્રીસે વિદ્યાર્થીઓ એક જ વિશાળ તંત્રમાં સાથે રહેતા, હતા. રાત્રે એ નાનકડી સભા, સમક્ષ 'મે' એક 'તું' પછી અસરકારક મનઃકર્મ હતું. કહેજોમાંથી એ શક્તિ મને સાધ્ય થઈ હતી. સીધાં સરળ પછુ સંયોદ વાક્યોથી મેં મારા સાથીદારોની લાગણીના નાણુક તારો કંઈવાર જુકયા ને ખીજા દિવસે ખીજા યોત્રીસ રાજનામાં એક સામઠા અંગેજ સાહેબના ટેબલ પર જઈ પડ્યાં.

પેલા દક્ષિણી સુપરવાઈઝરની સ્થિતિ આ રાજનામાંથી દાગીર થઈ પડી. અંગેજ પછુ હોઠ પીસીને રહી ગયેલ. એ કે નજુજ દિવસ આવું વધુ આરે તે અખતરો નિષ્ફળ નાથ એમ હતું. લાખેલું નુકસાન થતો. લખ એ લોકોને ડારી રહી હતો.

એક આંખો દિવસ કામ બંધ રહ્યું. તે અરસામાં સાહેબે અમને સૌને પોતાની આંખોએ બોલાવ્યા તેણે અમને ખૂબ સમર્થન આપ્યું. રાજનામાં પાછાં એવવા વિનંત્યા પછુ અમારામાંથી કોઈ એકના બે ન થયા.

પછુ ખીજા દિવસે પરિસ્થિતિમાં પકડો લાવવા અંગેજ શેરો સફળ થયેલ. તેણે 'મારા સાથીદારોમાંથી ધણીને ધમકાવ્યા, કાવ્યાં અને લવિષ્ય બગાડવાની ચેતવણી આપી કહ્યું કે અખતરો બે નિષ્ફળ જશે તો તેલું સર્વ અર્થ તેમની પાસેથી વસૂલ કરાવતાં સરકારને ધાર નહિ લાગે. તેની આ ધમકી સફળતા લાડીને રહી. તેણે અમારી સાંકળ તોડી નાખી. મારા સાથીદારોમાંથી ૨૬ જણાંએ રાજનામાં પાછાં બેઠી લીધાં.

રાત્રીને એક વાગ્યે દશે પછુ અમને હથેલ નહોતી. તંત્રમાં સૌ કોઈ ધસધસાટ ઉપલબ્ધ

રહ્યા હતા. એ સમયે બહાર કોઈના પગલાનો ધીમો અવાજ મારા કાન પર અથડાયો. હું ઊંચે આકાશમાં તારાઓ દીપકરૂપે કરતા હતા. અંદર રમજો ચડ્યો હતો. ચાંદની દૂધના રેલાની જેમ પૃથ્વી પર રેલાતી હતી. પતન ખૂબ મધુર હતો. બહાર આવી મેં જોયું તો કેસરી ચરીર પર એક આદર વૌદાગીને ઉભી હતી. આશ્ચર્ય પામી મેં કહ્યું.

“આટલી રાત્રે કેમ આવી છે?”

તે કાંઈ બોલી નહિ. સંકેતથી તેણે મને પોતાની પાછળ આવવા કહ્યું. થોડુંક તેની પછવાડે ચાલી હું ઉભો રહી ગયેલ.

“ક્યાં લઈ જાય છે કેસરી?” મેં પૂછ્યું.

તે જરા ખમ્યાઈને બોલી.

“મારે ઘેર તમને તેડી જવા આવી છું.”

હું કાંઈ સમજી શક્યો નહિ. અર્થ રાત્રે તેને ઘેર લઈ જવાનું શું કામ હશે? તેના આશ્ચર્ય પર મને શંકા આવી. પુરુષ સ્ત્રીના આશ્ચર્ય વિષે બહુજ જાણી શકે છે. પછુ મારું હૃદય તે કપૂર કરવા તૈયાર ન હતું. મુગે મુગે હું તેની પાછળ પગલાં ઉપાડતો હતો. બરાબર અર્ધ માઈલ અંતે ચાલવા હોઈશું. રસ્તો સાવ નિર્જન હતો. વાવેતરનો ખુંડાં ખુંડાં ઉભાં હતાં. ઓડોના લીધે ચંદ્ર સંતાકુંકડી રમતો દેખાતો. રસ્તામાં વચમાં મોટાં ઓડોના લીધે અંધાર પછુ આવી જવું. આલતાં આલતાં કેસરી એક ધીમી, ચીસ પાડી નીચે બેસી ગઈ.

હું તેની નજીક હોઈયો. તેના ખુલ્લા પગમાં એક મોટી રણ બોકાઈ ગઈ હતી. અંધાર હતું એટલે તે જરાબર જોઈ શકાય તેમ નહતું હતું મેં તે હાથ વડે ખેંચી કાઢી પછુ કેસરીના પગમાંથી નીકળવું થોડી બંધ થયું નહિ. તેનાથી ચાલી શકાય તેમ ન હતું. હવે?

મેં ફરી તેને પૂછ્યું.

“હું મને ક્યાં લઈ જઈ રહી છે કેસરી?”
તે બોલી:

“મારી મા પાસે. માને મેં તમારી વાત
કરી ત્યારથી તમને યાદ કરે છે. કેટલાંય
દી થી તે મારી છે. હમણાં તેના દમ
જોરથી ચાલે છે; જીવને સખ નથી. વખતે
જીવ ટાલે પડી નથી. એ પેશાં જોણે તમને
જોવાની રહ પકડી છે. હીંએ તમારાથી અવાય
નહિ. લોકાં વાત કરે, તમે મોટા માણુડની
આજુના કાંકરા ચાચ એ ઠીક નોં દેખાય
જોઈલે હું રાતે તમને તેડવા આવી.”

તેની દિમતની મારા હૃદયમાં પ્રદર્શ
નગી. આ જોકરીને મારા પ્રત્યે કેટલી બધી
શ્રદ્ધાની લાગણી હતી? તેની માને મારે જરૂર
મળવું જોઈએ. અને જેમ અને તેમ બહેલાસર
પહોંચવું જોઈએ. પણ કેસરીથી પગની વેદના
અસહ્ય હોવાના કારણે અથામ તેમ નહતું. તે
હુડપી સ્વરે બોલી:

“મારી આંખ ફરકે છે ને હેંડાવું નથી.
માનો જીવ બગડ્યો હશે તો?”

મને પણ એ વિચાર ક્યારેના આવ્યા કરતો
હતો. બહેલાં પહોંચવું જોઈએ. પણ કેવી રીતે?
મારા માટે બીજાને કાઈ ઉપાય નહતો તેતે
ઉચ્છાદિ. હાઈ? રાતે કોણ જોનાર હતું?

મેં તેને ઉચ્છાદિ લીધી; ને આલવા માંડ્યું.
એક યુવાન જોકરીનું, ભરાવદાર અંગ મારી
બૂજીએ ઉપાડતી હતી આકાશમાં ચંદ્ર તારાઓ
સાથે મારા પર હસતો મતે લાગ્યો. ઈશોમાં
ખેલતો. સમિર જાણે હજારે તાળીયો પાડી
ઉપો. મારાથી સમજાવું નહિ આટલી બધી
દિમત મારામાં આવી ન ક્યાંથી? તેનું સંવાદ
બદન મારા અંગ સાથે અયથાં હું. તેની
હાનીના જોશથી આલતા ધખકારા મારી છાતી
ઝીલતી હતી. મારા પગમાં વેગ હતો-હૃદયમાં
ગતિ હતી. મતે લાગ્યું કે કેસરીના અંગમાં

ગજબની-નશી ચાલતી દે તેવી ઉચ્છાદિ સુવાસ
ભરી હતી.

હૃદય સાથે તેને સજ્જ દાબી દેવાનું મને
મન થયું. તેના રેશમી ગાંઠો પર મારા હોઠ
સરી ગયા. તેણે મારી ગરદનમાં તેનો ભરાવદાર
હાથ વીંટાળ્યો. ને બીજા હાથ મારા હોઠને
આડાળ્યો.

તમે માનો. મા ન માનો પણ પ્રેમ-અંગના
ભારને પુષ્પથી, અધિકતર હલકો બનાવી દે
છે. ચાર ફર્સંગ સુધી હું તેને ઉચ્છાદિ આલ્યો
હૃદય કેસરીએ મારી છાતીમાં માથું છૂપાવી
આંગળી ચીંધી કહ્યું “હવે મૂકા-ધર આવી ગયું.”

એક ઝુંપડી આગળ અમે અટકી ગયા.
મુસીંગતે આંખો કેસરીએ દરવાજા દેખ્યા. એક
ડોસી અંદર જોઈએ કરતી પડી હતી ઘાસતેલને
ખંડીયો જ્યોત મોટી યજ્ઞ જવાથી કાળાસ
ઉભારતો હતો. કેસરીએ માંને દેટાળીને જાણત
કરી. ડોસીએ મને જોઈ બેઠી થવા મત્ત ક્યો
પણ તેનાથી ઉચું યજ્ઞ ચાંડાનું નહિ. અમે તેને
સદાય કરી એક ગોદડીના ટેકે બેસાડી.

મને મારી જાત પર અવિશ્વાસ આવ્યો.
મારે એક મજૂરજી પ્રત્યે શા માટે આટલી
બંધી ચિંતા રાખવી જોઈએ? મને એમાં શું
મળવાનું હતું?

ડોસીએ બોલવા મહેનત કરી પણ તેનાથી
બોલાયું નહિ-કેસરીએ મને કહ્યું “માથી હું
મહીના થયાં બોલાવું નથી.” મેં જોયું ડોસી
બેલી મરે તેવી નંકતી. તેને દમતો રોગ હતો
એટલે શ્વાસ ધૂંધ ઉપાડતો. એ કારણે તે મુઠી
ચમકાઈ હતી. બોલવા જરા જેટલોય મત્ત
કરતી કે દમ જોરથી ઉપડી જતો અને તેની
આંખમાંથી નિરાધારીનાં આંસુઓ ટપકા પડતાં.
પાછળી સવાર સુધી હું ડોસી પાસે બેઠો
પણ ડોસી મારી સામે તાડી રહ્યા વિના બીજું
કશું કરી શકી નહિ. એકવાર હું ઉઠવા ઉઠે
યથા પણ તેણે હાથ ખેંચી બેસાડી દીધી. તે

સાંભળી બહુ યાંકતી હતી. પછી હું ઉઠ્યો ત્યારે તેણે કેસરી સામે જોઈ મારી સિંદૂ મેંજર કરી. એ દ્રષ્ટિમાં શું, શું લેવેલું હતું? મેં એમાંથી વાંચ્યું-“તમે એને તમારી પાસે રાખજો. કેસરીની લાજ સાંચવજો.”

વચન આપી હું ત્યાંથી ઉઠ્યો. સવાર થવાની તૈયારી હતી. જતાં જતાં ખીસામાંથી દશ રૂપિયાની નોટ કાઢી મેં ‘કોરવાં’ પાસે તેની દવા માટે મૂકી. પછી ‘કેસરી’ને તે રિવકારી નાંદિ.

દવાતા પગલે તંબુમાં બોલી કોઈ ન જાણે એમ હું ઉઠી ગયો. પછુ રાત્રે હું અવશ્ય ક્યાંક ગયો હતો એ વાત છૂપી રહી શકી નહિ. મારા પાંચ સાથીદારોએ સ્નાનમાં એ વિષે અને વારંવાર પૂછ્યું. પછુ મેં યોગ્ય ઉત્તર આપ્યો નાંદિ.

સાને અને ખખર પડી કે એ પાંચ સાથી-દારોએ પછુ પોતાનાં રાજનામાં પાછાં ખેંચી લીધા હતાં. ને આને કામ બરાબર ચાલતું શરૂ થઈ ગયું હતું. મારા વિના-બહુ ઠીક થઈ ગયું હતું. વિચારોમાં લીન હું પુરશીમાં ટગચો બનીને પડ્યો હતો ત્યાં પડાવળાએ મને સમાચાર આપ્યા કે સાહેબે મારાં એકલાં રાજનાં મંજૂર કરી દીધું છે.

હવે મને મારી પ્રિરિચિતિનું પૂરું બાન ચડ્યું. હૃદયની સર્વ નિર્જનતા મારા પર તેનો પંખો પ્રસારવા લાગી. અનેક આસક્તિઓથી માંડે હૃદય કરી ગયું. બગડેલા, બાંધેલા બિંબણ ચિત્રો મારા આંતરચક્ષુ સમક્ષ રમી ગયાં, મારી અંદાશ કળી ગઈ. રાત્રેના પ્રસંગ સ્મૃતિમાંથી હસેલી દેવાં મેં પ્રયાસ કર્યો. કેસરીની માની યાચના પૂર્ણ આપી બહુવા મેં તૈયારી કરી તેને આપેલું વચન મારા સ્વાર્થ આંતર બહી જવા મેં મહત્તમ નિર્ધાર કર્યો હતું. ઉભો થયો. અંગેજ સાહેબ આંધીસમાં જ હજી હતો. છૂટકાએ પડી મેં મારા કાર્ય બદલ મારી

‘મંખી’ રાજનાં મુઠું પાછું મેં ચંચાની તલપરતા બતાવી. પેસો દક્ષિણી સાહેબ પછુ પાસે જ પુરશી પર બેઠો હતો. તેણે મારી ગિરવંતિનું કંઈક અંદાજ દર્શાવી દેવા હું કરાવ્યો. કેસરીની માની દવા માટે નોટ મેં ધરી હતી તેને જ મેં નિર્જન બની હંક બરી દીધી નોખીજી સવારે સવારે હું કામ પર ચડી ગયો.

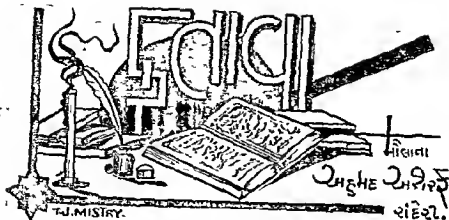
હાજરી શરૂ થઈ એક પછી એક મંજૂરો આવી ગયા. પછુ કેસરી દેખાઈ નહોતી. ધીવાળે કોટા બાર પર અટક્યો હતો. અર્ધ કલાકની છૂટીને ઘંટ નેશયી વાંગવામાં ગયો. મારા હૃદયમાં થયો ભેંકાતો હતો. કેસરીના નાણક પગમાં તે રાત્રે ભેંકાઈ હતી. દા તેટલી-તેટલી જ મોટી થયો. હૃદયમાંની લોહિની ધારોએ છૂંટતી મને લાગી. પછુ એ હૃદયને ઉચકનાર ત્યાં કોઈ નહતું. મારી શરમ મારા ગાંઠ પર તીખી લપડાઈ લગાવતી હતી. મારી નામોશી મારા મગજને કારી ખાતી હતી. માફ પાપ મારી આંખોને ધોઈ રહ્યું હતું.

કામ પર ચડી જવાનો ઘંટ વાગ્યો શરૂ થયો. ‘કોરવાં’ સૌ પોતપોતાના રચાને જવા રોકાટોડી કરી રહ્યા. એક મંજૂરને આ લંખતે મારા તંબુમાં ઘાબલ થઈ ક્યું.

“કેસરીનું નામ છોડી નોખજો... સાચું! એ હવે કામે આવવાની નથી.”

મારા હૃદય પર વિંજળી વૂટી પડી હતી. દિગ્બુટ બની ગયો. પુરપ હોવા છતાં હું બીજી હૃદયો હતો. પામર હતો, ઘુમ્મ હતો. મુજતા હાથે મેં લાલ પેન્સિલ લઈ કેસરીના નામ પર છઠ્ઠા માર્યો. માંડે હૃદય પોકારી ઉઠ્યું.

બિહાર! બિહાર! કેસરી પર? સાહેબ પર કે મારા પર? કોના પર?

સવાલ-આં દરેક (સં અં. વૃં) ને મેચરાજ કયા મહીનામાં થઈ હતી ? લોકો મેચરાજનો દીવસ રજાના મહીનામાં મનાવે છે અને તે દીવસે રોઝા રાખતો. અને રાતભરે જાગવું વિગેરે ખાસ ઇલાકત કરવાનું આવેલું છે ? તે લખી આજ્ઞા કરીશ.

જવાબ-મેચરાજ હરિત સંવત્સરે કેટલાકના વચન પ્રમાણે રજા માસમાં અને કેટલાકના વચન મુજબ રમઝાન શરીફમાં અને કેટલાકના વચન અનુસાર માહિ રબીકિસ્રઅવસમાં પણ મરાહર છે અને આલિમેના વધુ મત પ્રમાણે માહિ રજાની તા. રહીની દરેક સંવત્સરે મેચરાજ થઈ હતી નહિવત મગવાને બારમે વર્ષે અને દિવસના એક વર્ષ પહેલાં આપને મેચરાજથી સરફરાજ કરવામાં આવ્યા હતા (તફરીરે મગવાને મુતતબીય, તફરીરે મુલકુલ કુર્બાન, અલબસાબર) એ દિવસે રોઝા રાખતા કે રાતે જાગતા અને કાઠ ખાસ ઇલાકત કરવા બાબત સહી હદીસોથી સાબિત નથી, જેમકે લોકો સમજી ગયા છે અને આમ રિવાજ થઈ પડેલો છે કે ફક્ત નમાઝો તફ કરવામાં આવે છે અને રજાની રહી તારીખે રોઝા રાખતો અને બધી રાત જાગવી અને નહિલ નમાઝો પઢી નિ. નિ. મતલબ કે એ રિવાજ થઈ ગયો છે જેની સરીઅતથી કંઈ અસર નથી. એવા રિવાજો હોવા ઝરી છે. અલ્લાહનાકી નમદીક તેજ ઇલાકત કબૂલ છે કે જે સુન્નતની માફક હોય

અને જે તરીકા અલ્લાહના રમઝ સંવત્સર, સદાગા તાબેઈ, તમે તાબેઈ રહીના વિરુદ્ધ કરો તે મર્દ છે.

સવાલ-એક માણસે એક ઝોરત સાથે નિકાહ કર્યો, તે માણસનો આગલી ઝોરતથી એક છોકરા છે અને જે ઝોરતથી નિકાહ પડ્યા છે તેણીની એક છોકરી આગલા પછીથી છે તો તે છોકરા છોકરીના નિકાહ શરીઅતની રૂએ થઈ શકે છે ?

જવાબ-પહેલી સરખા મર્દની આગલી ઝોરતથી થઈના છોકરાના નિકાહ તેણીના આગલા પછીની છોકરી સાથે જાઝીલ છે, એમાં કંઈ વધી નથી. (ફતુવાહીર, શામી.)

સવાલ-મુસાઈ નામના માણસ યુવરી ગયા. તેમની એક ઝોરત મરપમ, એક છોકરા પડ્યું, એક છોકરી ફોનેમા બીજી છોકરી ખરીબ, ત્રીજી છોકરી એમણાં છે. માત્રની વડે અણી કેવી રીતે કરવી ?

જવાબ-ફતેહફત અને ફક્ત તથા મહેર ઝોરતની બધી હોય તો અને મર્દમની વસીયત હોય તો તે ત્રીજી ભાગ સુરીના માવમથી એ સર્વે અડા કર્યા બાદ જે માવ બને તેના ૪૦ ભાગ કરવા અને અડાએ એટલે ભાગ ૫ મર્દમની ઝોરત મરપમને અને ૧૪ ભાગ છોકરા યુવરીને અને માવ ભાગ છોકરી ફોનેમાને અને સાત ભાગ બીજી છોકરી ખરીબને અને સાત ભાગ ત્રીજી છોકરી એમણાંને આપવા, એટલે

ચાલીસ લાખ પૂરા થયા, એવીજ રીતે દુરાગ્રેહની કિતાબો સિરાજ, શરીરીયલ વગેરેમાં છે.

સવાલ-સેન્ટ કે જે એંગ્રેજ અત્તર આવે છે તે લગાડવા અને લગાડી નમાઝ પઢવા માટે શું હુકમ છે ?

જવાબ-વજાખરા સેન્ટ નાપાક હોય છે માટે તે લગાડવું જાએઝ નથી અને જ્યારે એક રૂપિયા બરખાનના આકારથી વધારે લગાડવું હશે તો તેની હાલતમાં નમાઝ પણ દુરસ્ત થશે નહિ. માટે મુસલમાનોએ એવા વિચારથી નાપાક સેન્ટ વાપરવાં ન જોઈએ, દેશી અત્તરો ઘણાં સારાં બનેલાં મળે છે.

સવાલ-શું ફરમાવે છે દીનના આલિમે આ બારામાં કે કોઈ માણસ રેશમી રમાલ તકબુરી કે ફૂલ અને ઝીનત તથા મોટાઈની નિયત વગર વાપરે તો જાએઝ છે કે નહિ ? અને જે સોફા રેશમી રમાલ દેખાડવા અને મોટાઈ મારવા, ખૂબસૂરતી માટે ગજવામાં રાખે છે અને જરૂરત પડવાથી વાપરતા નથી તેઓ માટે શું હુકમ છે ?

જવાબ-રેશમી રમાલ પુત્ર કરી હાથ મોંદી ટુંછવા અને પરસેવો તથા નાક સાફ કરવા, હાથમાં રાખવો વગર કરાહતે જાએઝ છે, પણ જે તકબુરી અને મોટાઈ તથા માલ ઝીનત માટે રેશમી રમાલ રાખવામાં આવતો હોય; તે મકરહે તકરીમી એટલે હરામની લગભગ છે. ધમામ આઝમ રહેબની નજદીક રેશમી, કપડું પહેરવું હરામ છે અને હાથમાં રાખવું એથી પહેરવું સાબેત થઈ નથી. બતાં એકતેયાત અને તકવાની રૂએ રેશમી રમાલ ન વાપરવું બેદતર છે, અને જે આજકાલ રેશમી રમાલ રાખવાની ફેશન થઈ ગઈ છે કે વાપરવામાં આવતો નથી અને ફક્ત ખૂબસૂરતી માટે ખિરસાઓમાં ચલુગારે છે એ તો ખરેખર જાએઝ નથી. (દુર) મુખતાર શામી.)

સવાલ-આપણી જમીનમાં ખજૂરી અને તાડનાં ઝાક હોય તો તેની તાડી કાઢી વેચવી દુરસ્ત છે ? અથવા તાડી કાઢવા આપણી જમીન અને ઝાડો ફિરાયાથી સાંધી આપવાં દુરસ્ત થઈ શકે છે ?

જવાબ-ખજૂરા અને તાડનાં ઝાડોથી તાડી કાઢી અથવા કાઢી વેચવી જાએઝ નથી, તેમજ તાડી માટે ફિરાયાથી ખજૂરાં અને તાડ બીજને સથવા પણ જાએઝ નથી.

સવાલ-તદજલુદની નમાઝને વખત ક્યારથી શરૂ થાય છે અને ક્યાર સુધી પડી શકાય છે ?

જવાબ-ઈશાની નમાઝ પછીથી તદજલુદ હવે વખત શરૂ થાય છે અને સુબહસાદિક સુધી ટાઈમ રહે છે અને સુબહસાદિક થવાથી ફજરને વખત શરૂ થાય છે એટલે ઈશાની નમાઝ બાદથી લઈ સુબહસાદિક સુધી રાતના કાંઈપણ ટાઈમમાં તદજલુદની નમાઝ પડી શકે છે પણ ઈશાની નમાઝ બાદ સુબહે ઉઠી તદજલુદની નમાઝ પડવી વધુ બેદતર છે.

સવાલ-કોઈ લગાડવાની દવા અથવા પીવાની દવામાં કાફૂર હોય તો વાપરવું જાએઝ છે ?

જવાબ-કાફૂર મેળવેલી દવા માફીસ કરવી, ખાવી, પીવી જાએઝ છે એમાં કંઈ વાંધો નથી પણ તે દવામાં કાફૂર સિવાય બીજા કોઈ હરામ વસ્તુ હોવી જોઈએ નહિ.

સવાલ-એક માણસ યજૂરી ગયો તેના વારિસોમાં એક તેની ઔરત અને એક છોકરી અને એક સાવથી બેદન છે, અને કાકાના પૌત્રાઓ એટલે કાકાબાબા છોકરાઓ છે તો હવે વહુચણી કેવી રીતે કરવી ? કોને કંટકું મળશે ?

જવાબ-કફનદફનનો ખર્ચ અને કરજ હોય તો તે અને મહં મની વસીયત હોય તો તે સીગ લાગ સુધી એ સર્વે અહા કયાં બાદ મહં મનો જે માલ રહે તેના અહા (૮) લાગ કરવા.

તેમાંથી ભાગ એક (૧) ઔરતને અને ભાગ ચાર (૪) છોકરી અને બાકીના ત્રણ (૩) સાવકી બહેનને મળશે, અને કાકાના પૌત્રાઓ મહરમ છે એટલે તેઓને કંઈ મળશે નહિ. અગર ઔરતની મહેર બાંધી હશે તો તે તેણીને તેના વારસા ઉપરાંત આપવી પડશે (સિરાહ).

સવાલ-રજબના મહીનામાં ખાસ નાન વહેંચવા એટલે સત્તર (૧૭)મીના ખાસ એવું કંઈ કરવું સાબેત છે ?

જવાબ-માહે રજબની ૧૭મી તારીખે નાન વહેંચવા અને કોઈ ખાસ ઈબાદત કરવી સાબેત નથી માટે એજ તારીખે કોઈ ચીજ ખાસ નક્કી કરવી બિદઅત છે અને એવી નિદઅતો અને રિઅનેથી બચવું જરૂરી છે.

સવાલ-એક સત્તર વર્ષની કુમારી છોકરીના લગ્ન એક ૨૩ વર્ષના યુવાન સાથે થાસ ૧ પહેલાં થયેલા પછુ હલ્તુ સુધી તે છોકરાએ સોહબત કરી નથી છોકરો દેખાવમાં સારો છે પણ તેનામાં સોહબત કરવાની તાકત નથી, અને તે તેના મિત્રમંડળમાં કહે છે કે સતતી નિયમન પાળું છું, (તો પછી લગ્ન ના કરવા હતા) પણ પોતે નપુલક નથી એમ સાબીત કરવા આનાં બાનાં બતાવે છે. છોકરો (હિન્દી) એટલે ઈન્દ્રીની જગતી ન યંઝ, ઈન્દ્રી હંમેશા સિંધીલ રહે આવી અશકિત છે, એટલે સોહબત કરી શકતો નથી એટલે નપુલક હોય તો દને શરીઅતના લાહ પ્રમાણે તેના નિકાહ છોકરી સાથે થયા કે કેમ ? છોકરી ઉપર તેના હક્ક લાગે કે કેમ ? તેમજ છોકરી છુટાછેલ્લ લઈ શકે કે કેમ ? તે મહેરબાની કરી ખુલાસોનાર લખવા તરફ લેશો.

જવાબ-પૂછેલી સરતમાં લખવાનું કે નિકાહ તો દુસ્તર યહ ગયા. તલાક આપવાનો હક્ક ધણીને છે. હવે જો સવાલમાં દર્ખાવેલી હકીકત પ્રમાણે તેણી તલાક પ્રાપ્ત કરવા કેશિય કરે અને ધણીને લોહિા સમજાવે કે તે રાજ પુશીથી તલાક આપી દે, અથવા તો તેણી પોતાના ધણીને કાઈ બખિરાશ હઈ લખને પોતાના છુટાછેલ કરાવે, એ બધી કોશિયો કરવા

છતાં ધણી રાજ ન થાકે તો એવી મજબૂરીની હાલતમાં તેણી કોઈ મુસલમાન હાકિમને પોતાની મજબૂરી માટે સિફાયન કરે. તે મુસલમાન હાકિમ પુરેપુરી તદકીક અને તબવીજ કરીને શરીઅતના કાયદા પ્રમાણે મરદ ઔરત વચ્ચે છુટાછેલ કરાવવાનો હક્ક ધરાવે છે એ વિશે “અલહીલ્લુલાન્નેહ” માં પૂરી વીગત મોજુદ છે જે તમને છેવટની જરૂર પડે તો ફરી વાર લખી પૂછશો, તો એ વિશે હમે સિતારથી લખી જણાવશુ.

સવાલ-(૧) આપણે મુસલમાન ખુદાની તૌહીદ ઉપર સમુપરણુ હમાન ધરાવતા હોઈએ અને સાથે એવા શબ્દો ઉચારીએ કે, “અલ મદદ યા રસૂલીલાહ (સગ)” “અલ મદદ યા મુશકીનકુલા અલી દૈદર” (ક વ) “અલ મદદ યા મોસલ આઝમ દસ્તગીર” ઉપર પ્રમાણે શબ્દો ઉચ્ચારવાથી ગૈર ખુદા પાસેથી મદદ માગી કહેવાય કે નહીં ? અને તેમ કરવું મુસલમાન લાખીએ માટે બ્યાજબી છે કે કેમ ? તે હદીસ તથા કુઆને મહદની દલીલથી ખુદાએ આપવા મહેદબાની કરશો.

જવાબ-(૧) મુસલમાનોએ પોતાની દરેક હાજત અને જરૂરત ખુદાપાકથીજ માગવી જોઈએ. સર્વે વસ્તુઓ ખુદાપાકના કબજામાંજ છે. ખુદાપાક સીવાય કોઈ મદદ કરી શકતું નથી. મખવકમાં એ તાકાત નથી. બંદાઓની હાજત પૂરી પાડવી અને મુશ્કિલો આસાન કરવી અને ખીમારોને સિફા આપવી. એ સર્વે ખુદાપાકનાજ કબજાએ કુદરતમાં છે. ખુદાપાકને છોડી નથી (સચ્ચી) અથવા કોઈ વખતથી કે ઈમામથી મદદ માગતી જગેજ નથી, બંધા નથીઓ, વતીઓ, ઈમાનો ખુદાનાજ મોહતાજ છે જેમકે મોવાના ખુર્મઅલી સાહેબ મદદમે પોતાના આ શેરમાં લખ્યું છે.

“ખુદા કેમર્મ સુકા કુઆરકે અંદર મેરે મોહતાજ હૈ પોરૈ પયગમ્બર”

માટે સલામમાં જણાવ્યા મુજબ “અલ મદદ યા રસૂલીલાહ” “અલ મદદ યા મુશ્કિલ કુલા અલી દૈદર,” “અલ મદદ યા મોસલ આઝમ દસ્તગીર” એવા નારા મારવા અને પુકાર કરવા દુસ્તર નથી.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્તિમ, ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ ભેઈ રહું છે તે કુઆને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિબ પાસે ખુશખત લખાવી મેળા ખર્ચે દરેક પેઞનો સુંદર ખેલક ધનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લાપમાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નજરે આપી માતબર તફસીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાળીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ટુંકમાં અમારા નરફથી પ્રગટ થયેલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બહાર ખબરથી તેની બહારી અને ખાતિની ખુબીઓનો આખને વિચારે આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારા મંગાવી જુઓ. છપાઈનું કામ ચાલુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અમ્માનો પારો હદિથો છ આના પોસ્ટેજ જેના

અલિક-આમ-મીમનો " " છ આના "

સ-યફલનો " " છ આના "

તિલકર-રસુલનો " " છ આના "

લત-તનાહૂનો " " છ આના "

વલ-સુહસનાતનો " " છ આના "

લા-યુહિયુહાહનો " " છ આના "

વ-એઆ સમેઉનો " " છ આના "

વ-લવ-અન્તનાના " " છ આના "

કાલલ-મલઉનો " " છ આના "

વઅલમૂનો " " છ આના "

યઅતએડન " " છ આના "

વમામિત દાખતતીન " " છ આના "

વ-મા-ઉમરેઓ " " છ આના "

નોટ:- એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ એક સીપારા માટે નાજની અને બે સીપારા માટે બાન્ન ની પોસ્ટ દીકર બીજી.

પંચસૂત્ર (આઠ સૂત્રનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ જુદું)

રજીસ્ટ્રાર-ધી રાંદેર સાદિક ખુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

રજીસ્ટ્રાર-ધી રાંદેર રજીસ્ટ્રાર-ધી રાંદેર

સુલ્તાન કુતબુદ્દીન અય્યક

લેખિકા - મિસ કુલમુમ સુબેયા એમ એ

હિંદમાં ગુલામીન-
શનો પ્રખ્યાત
સ્થાપક સુલ્તાન
કુતબુદ્દીન અય્યક
ઇતિહાસમાં એક રણ
વીર તરીકે તો વધેચ
જય મેળવી ચૂક્યો
છે રણબુમિને લગતા
અફઘન બનાવે
વર્ણનામાં અને રણ
સંગ્રામમાં દર્શાવે
શોરના ગુલુગાન
ગાનામાં અય્યકના
સમકાલીન લેખક
એટલા બધા તરીકે
ચર્ચા થયા હતા કે
સુલ્તાનના આરિ
નિમે આધુનિક
નિદાનોની છાસ
સ તોડી શકતા નથી
એક નિષ્કપી અને
પ્રમાણિક સેવક તરીકે
અને એક ન્યાયી અને
ધર્મશીલ સમ્રાટ તરીકે
જો તેને ઓળખવાનો
પ્રયત્ન કરવામાં આવે,
તો ઇતિહાસના
નિરતેજ પ્રકરણ પર
પ્રકાશ પડે
સુલ્તાન કુતબુદ્દીન
ઇતિહાસમાં અમુક
તરીકે સુપ્રસિદ્ધ ચર્ચ
ચૂક્યો છે અય્યકના

પરિચય - મિસ કુલમુમના પિતા જ અબ્દુલ
હીમ સુબેયા સાદબ મેમજ કેમના એક મશહૂર
સોનીસીટર છે ૨૪ વર્ષની વયે બી.એ.,
એલ.એલ.બી અને સોસીટીની પરીક્ષામાં
ફોલ્ડમદ થઈ પોતાના ધધામાં જોડાયા અને
નામના મેળવી બહેન દુસુમ પણ તેમના
પિતાના પત્નિ સાથે ચાલી ન્દાની વયમાં સાદ
વર્ષમાં એમ એ થયા છે અને પુનાની
રેલવે કોલેજના પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ રિસર્ચ
ઈન્સ્ટીટ્યુટમાં પી.એચ.ડી.ના અભ્યાસ માટે
દાખલ થયા છે તેમના વિષય ગુજરાતમાં
મુસ્લિમ શાસન કાળની નસર છે આજે
છલાહાલમાં એમ એ મા હિસ્તરી અને ગોલી
કિસમાં મા કેમપણ બાનું નથી તેમજ એમની
વયને એકે વિનાયો નથી એજ વિષયમાં
બી.એ.માં પણ એમણે બે નર્સ મેળવ્યું હતું
પી.બી.એ. પુનિવર્સિટીની લગભગ બધી રેવરેન્ડી
મેળવવા એ બહેન બાન્ધવાણી થયા હતા
ઈન્ડરમાં હિંદુસ્તાન પ્રાઈઝ ઈંગ્લિશ માટે
અને ફ્રેંચ ઈન્ટર પ્રાઈઝ ફાર્સી માટે મેળવ્યું
હતું અને મદાપાઈથી ઉન્મીદ છે કે ૨૨ વર્ષની
વયમાં પી.એચ.ડી.ની શીટ મેળવવા માટે
પણ તેઓ જરૂર ફોલ્ડથાળ થયા વિના રહેશે
નહીન ઈન્સાઅલાહ તરી

અર્થ નિરે ઇતિહાસ
કારો સર્વાનુમત થઈ
શકતા નથી, "તે
ક્રોતે નાસિરી" ના
ભાષાતરકાર મેજર
રેન્ડીના ધારના પ્રમાણે
"તેની નાની આગળી
હાડકુ ભાગેલું પેાથી
તેને અય્યક અથવા
નિર્બળ આ પીવાળ
તરીકે ઓળખાવામાં
આવતા હતા" પરંતુ
તેનો મૂળ લેખક
મિનહાજુ સિસાજ
એમજ કહેતા માગતા
પેા એમ "તથાકાતે
નાસિરી"ના ફારસી
હસ્ત લેખ પરથી
જણાવું નથી "અય્ય
બક્રે ખુસરવી" ના
કથન પ્રમાણે તુર્કી
ભાષામાં 'અમ'નો
અર્થ મદ્ર અને
'બક્રો' અર્થ મુખ
થાય છે ૧ સર
વુલ્સલી હેગ આ
મતને ટેકા આપતા
માને છે કે મદ્રમદ
જુના સમયે જન્મેલ
પેાથી કુતબુદ્દીનને

(૧) અય્યકને ખુસરવી,
મુસ્લક ૧ અને ૨,
પૃષ્ઠ ૧૦૬

આ નામ અર્પણમાં આવેલ હતું. ગુહ્યતે ઇબ્રાહીમીનો લેખક ફરિશ્તા સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે "તેને આંગળીની ઝાડના કારણે-તેને અવળકે કહેવામાં આવતો." ૨૨૨ની લેખક "મેડીઇવલ ઇઝીયા"માં લખે છે:- "અવળકેનો અર્થ અંદરનો ઉમરાવ થાય છે. અને આ શબ્દ આંગિક સૌંદર્ય સૂચવતો હોય એ સજ્જિત છે. અવળકેનો અર્થ અંગ વૈકલ્પ થાય છે એ સામાન્ય માન્યતા "તબક્કાતે નાસિરી"ના અસલ ભાષાંતરના પરિણામે જન્મી છે. પરંતુ સમઝાવીન લેખકોના કયને ઉપરથી એટલું તો નિઃશંક છે કે કુલ્દીની દૈવિક લાવણ્ય માટે પ્રસિદ્ધ નહોતો. મિનહાલુસસિયાજ લખે છે કે "ધણા પ્રદાસનીય લક્ષણોથી ઇશ્વરે તેને વિશુષિત કર્યો હતો, પરંતુ શારીરિક ક્ષતિને તેનામાં અભાવ હતો." તે ઉપરાંત ડૉક્ટર ઇશ્વરી પ્રસાદ પોતાના "મેડીઇવલ ઇઝીયા"માં જણાવે છે. "તુર્કી ભાષામાં અવળકેનો અર્થ ગળી થતો હોય એમ પણ જણાવું નથી." તે સમયે ગુલામીમાં અવળક નામ સામાન્ય હતું. તે ઉપરથી આપણે આ નિશ્ચય પર આવી શકીએ કે અવળક કોઈ દુષ્કામણું કે તિરસ્કાર પુક્ત નામ હોય એ આશયક નથી. ડૉક્ટર ઇશ્વરીપ્રસાદના કારણે પ્રમાણે કુલ્દીનનું અર નામજ અવળક હતું.

ઈ. સ-૧૨૦૪માં અવળકના ફાતે સુલ્તાન શહાબુદ્દીન ઘોરીને અંદરૂંદ પાસે દારૂ મળવાથી દિંદના સુરિલમ સામ્રાજ્યમાં અવરચ્યા સ્વપાત્ર હતી. આના અઘળામણુ અને સંકેતના સમયે અવળકે વિશ્વસપાત્ર નહિ કર્યો અને શહાબુદ્દીનને સહાય કીધી, એ તેના પ્રમાણિક

પણનો નિશ્ચયક અને સર્વથી સમર્થ પુરાવો છે. તાબુદ્દીન યસદોઝ ગઝનીમાં સ્વતંત્ર ચર્ચાગ્યો ખોખારો-પંજનમાં હુટફટ કરવા લાગ્યા સુલ્તાનમાં પણ બગવાખોરોએ સર્વોપર સતા પચાવી પાડી. અવળકે અંકગતારી ઘોરી સલ્તાનનો પક્ષ લીધો, અને હુદ્દસાના વખતે તેનો ત્યાગ કરવાની હીનતા દેખાડી નહિ.

અવળક એક ધર્મવાન લડવૈયો હતો. કબરદીન મુબારકશાહ "નિરખત નામા"માં લખે છે. તેની વીરતા અને સાહસિકતા જોતાં એવું બાસે છે કે રસ્તમ તેના રાજ્યગૃહાધિકારી થવામાં અક્ષિમાન લેત." "તાબુલ મઆસિર"નો કતો હસન નિઝામી સુલ્તાનના સંસર્ગમાં આવેલ હોય તેનું વિવેચન વધારે વિશ્વાસપાત્ર મળાવું જોઈએ. તે લખે છે "સંસાય વગર કહી શકાય કે પ્રૌઢતા અને ધાર્મિક શક્તિ નિર્મળતા જોતાં અવળક સિદાસન પર બિરાજવા માટેજ સર્ગએલો હતો" અવરમકતા જગતમાં અવળક નિહુર પણ ચર્ચ શંકેતો. "તબક્કાતે નાસિરી જણાવે છે" તેની ઉદારતા અપાર હતી. તેમજ જેલું કરેલી હતીએ પણ અમરોદિત હતી. ઇમમ બકાત ઉદ્દીન ઉશીર (કુલ્દીનીના ફરજારને એક નામાંકિત કવિ) અવળકે સખંધી ખર કહે છે. કે. "તેજ (અવળકે) જગતને લાખોની જોડે આપતો. શીખંધું તેની કુપાદિના પરિણામે દેશની ખાણે ખાડી થઇ ગઇ" તેના પરોપકારી સ્વકાંતના લીધે તેને "લાખખા" કહેવામાં આવતો. દિદ્દો પ્રત્યે તે દયાશી નહોતો. તાબુલ મઆસિરના કયન અલુસાર "તેના સંચાળણથી દિન્દની ધરતી નાસ્તિકોની મલિન તારી ખૂંતે યઇ" અને મૂર્તિપૂજકોની અશુદ્ધિથી પવિત્ર યઇ. "નિરખતનામા"માં કબરદીન

- (૨) "મેડીઇવલ ઇઝીયા" પૃષ્ઠ ૧૫૬ કુદરોટ ૨.
- (૩) "તબક્કાતે નાસિરી" પૃષ્ઠ ૧૮૮.
- (૪) "મેડીઇવલ ઇઝીયા" પૃષ્ઠ ૧૬૩.
- (૫) "મેડીઇવલ ઇઝીયા" પૃષ્ઠ ૧૬૩.
- (૬) "નિરખતનામા" પૃષ્ઠ ૪૩.
- (૭) "તાબુલ મઆસિર"નો હસ્તલેખ ૫૯ ૧૧૬
- (૮) "નિરખત નામા" પૃષ્ઠ ૫૧.

મુખારકશાહ લખે છે. 'મદિરા અને દેવસાંનેને તેણે મરિજદોમાં ફેરવી નાખ્યાં. દર વર્ષે હજારો કાફિરોને મુસ્લિમ બનાવ્યા, અને એકેચરવાદ શીખવી સ્વર્ગમાં જવા માટે યોગ્યતા અર્પી' (૧૦)

કુત્યુદીન રાજનીતિના કાંવાદાવામાં કુશળ હતો. કોઈ નવીન સુધારાઓના ચોજક કે સંસ્થાઓના ઉત્પાદક તરીકે તે પ્રખ્યાત થયા નહોતા. પરંતુ પોતાનું સામર્થ્ય વધારવા માટે તેણે વિનાદિક સંબંધોના આશ્રય લીધો હતો.

ડૉક્ટર ઇન્દ્રપ્રસાદ લખે છે: "યલહોઝી પુત્રી સાથે તેણે લગ્ન કર્યું હતું. તેની બહેનના નિષાદ કુખાડિયા સાથે થયા, અને તેની પુત્રીને અમત તમિસ નેડે પરણાવવામાં આવી" (૧૧) પરંતુ 'તબકતે નાસિરી'ના કહેવા પ્રમાણે કુખાડિયા તેની બહેન સાથે નહિ પણ એક પછી એક એમ બે પુત્રીઓ સાથે વધો હતો" (૧૨).

હિંદના બીજા મુસ્લિમ વિજેતાઓ પેટે કુત્યુદીન પણ વિદ્વાનો પ્રત્યે ઉદારતાથી વર્તતા. તેના રાજમંડળમાં સાક્ષરો જોવામાં આવતા. 'નિરખત નામાં'નો કર્તા કુશુદીન મુખારકશાહ અને કવિ બદાઉડીન ઉદી તેના નામાંકિત દરબારીઓ હતા. સુસ્તાન પણ વિદ્વાનોના સંવાસમાં આનંદ માણતો. દિલ્હી અને અજમેરમાં મરિજદો બનાવી તેણે શિષ્યકળાની પણ સેવા કરી છે. જીવનમાં માત્ર એકજ વખત તેણે દુર્ગસનનાં વિન્દો દેખાડ્યાં હતાં. યલહોઝ પર વિજય મેળવ્યા પછી અયબંક ગઝની જઈ મદિરામાં લોન ખુલ્લો. તેણે સંસ્થાની અવગણના કરી પોતાના યશસ્વી જીવનને કસકિત કર્યું. આ અસામાન્ય, અને આશ્ચર્યજનક પ્રસંગ સિવાય બીજા કોઈ પણ સમયે કુત્યુદીન વિનયનો ભાગ ક્યો હોય એમ જણાવું નથી. આત્મજળથી

અયબંક સત્તાની સિમાએ પહોંચ્યો હતો અને અયાગ પરિશ્રમ વેઠ્યા પછી ગૌરવ અને પ્રાબલ્ય પ્રાપ્ત કરી શક્યો હતો. મિનદાલુસસિરાજ લખે છે: "અત્યંતે તેને નિર્ભય અને શરતીર બનાવ્યો અને પૂર્વ કે પશ્ચિમના સમ્રાટોનાં સમ્રાટોમાં તેને શ્રેષ્ઠતા આપો" (૧૩) આ યુગના ઇતિહાસકારો પણ 'તબકતે નાસિરી'ના સમદર્શી લેખકના મતને ટેકા આપે છે, અને અયબંકની વિશ્વદ્રષ્ટતાનો સ્વીકાર કરે છે.

(૧૩) તબકતે નાસિરી, પૃષ્ઠ ૧૩૭.

‘કારવાં’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઈલ

અંક ૧ થી ૧૨. કપડાંનું પાકું પુડું

કી. રા. પ) ટ. ખ. સહિત

કોપીઓ સીલકમાં ચોછી હોવાથી

ચોટીકજ બધાવવામાં આવી છે.

આને જ. ઓર્ડર. મોકલી આપો.

છુટક અંકો પણ ઘણા ચોછા

સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બધાવનારા

શોકીનોએ દરેક અંકના સાત આનાં

લેખે નાણાં મોકલી ઘટેતા અંકો

મંગાવી લેવાં ચૂકવું નહીં.

બકશી સાહિત્ય કાર્યાલય,

કલુપીક-સુરત.

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ—

રોહિર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને

અંગ્રાવી પુસ્તકો માટે આપના જાના

મહોદા જે. ઓર્ડર, હોય તે મોકલાવી

આપી ફાયદો મેળવો.

ધી રોહિર. રોયર્સ. લુક્સેવર્સ : કલુપીક, સુરત.

(૧૦) નિરખત નામાં, પૃષ્ઠ ૨૧.

(૧૧) મેઘાઈવલ ઈલાખા, પૃષ્ઠ ૧૬૪

(૧૨) 'તબકતે નાસિરી', પૃષ્ઠ ૧૩૬

ગુજરાતના મુસલમાનોને ખુશખબર

આખા ગુજરાતનો જુનો અને જાણીતો દારૂ ઉત્તમ મદ્રેસા અશરફીયા, અરબીયા, ઇસ્લામીયા, સંદેરમાં સખી વચુંદ શેઠ મહુમ હાજી ઇસ્માઈલ મોહમ્મદ અશરફ સાહુબે હીજરી સન ૧૨૮૬માં કાયમ કરેલો. જેને લગભગ પોણેસો વર્ષ થયાં છે. જેનાથી ગુજરાત તેમજ હિંદુસ્તાનના અને હિંદ બહારના પણ મુસલમાનોએ દીનીલાભ પ્રાપ્ત કર્યો છે. હાલ થોડાંક વરસો થયાં અત્યુક દરજીસર બહારના તાલિબે ઈલ્મોને દાખલ કરવાનું બંધ થયું હતું. પણ હવે પુદાના ફત્વલથી રમઝાન શરીફ બાદ માહે શબ્વાતની તા. પમીથી મજદૂર મદ્રેસો ખૂલી જશે. તેમજ બોર્ડિંગમાં ગુજરાતના દીની તાલીમ લેનારા છોકરાઓને દાખલ કરવામાં આવશે. દાખલ થનારાઓએ નીચેની શરતો પ્રમાણે ચાલવું પડશે.

- (૧) દાખલ થવા માટેની અરજીઓ રમઝાન શરીફની તારીખ ૧૫મી સુધીમાં મોકલવી જોઈએ.
 - (૨) જે છોકરા નાજેરા કુઆન શરીફ તથા થોડુંક ઉર્દૂ પઢેલા હશે તેઓને અને કુઆન શરીફના હાફેઝ થવા ચાહનારાઓને ફી ખાવા; રહેવાને માગશે.
 - (૩) જે છોકરાઓ પોતાના ખર્ચે રહેવા માગશે તેઓને માટે પડાઈ તેમજ રહેવાનો બઢોખસ્ટ ફી રહેશે.
- અરજી નીચેના સરનામે કરવી.

મોલાના અહમદ અશરફ

મોહતમીમ-મદ્રેસા અશરફીયા, અરબીયા,

ઇસ્લામીયા. બકાબઝાર-સંદેર (ગુરત.)

સંદેરની ઈલ્મીશાન

ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતમાં સંદેર પોતાની ઈલ્મીશાન અને સુંદર તથા સુધારક ઈબાદતગાહોથી જગજાહેર થયું છે. અમને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે છેલ્લાં કેટલાંક વરસોથી બંધ થયેલો અશરફીયા મદ્રેસા મોલાના અહમદ સાહુબની નેક કોશિયોથી પુનઃ ખુલ્લો થયો છે. એક તરફ મેહુદિલે ઇસ્લામ જેવી સદર લાયખેરી, ખીલ ખાતું સુનાસ્વાહી મસ્જિદ જેવી ઈબાદતગાહ અને ત્રીજી ખાતું આ અશરફીયા મદ્રેસા. ઈત્તમ અંદાજે અને ઈબાદતનો આવો સુંદર સમન્વય ખીલ જગ્યાએ થયો અશક્ય છે. ખરેખર મોલાના મૈસૂફે પોતાની ઈલ્મદોસ્તી સાચી કરી બતાવી છે. પુનઃ મદ્રેસાનું સુકાન કાયમાં લઈ ગુજરાતના ઈલ્મી બગીચાને તરોતાજા કરવાની હામ લીડી છે તેનો અજર તેમને તથા મદ્રેસાના બાનીઓને ખુદાએ રખબુલ ઈઝત અતા કરે. આમીન. તંત્રી 'દારવા'

સંકટ સમયે સાંકળ !!!

ખેંચવાની સીરકીળ બતાવનાર

ઉતાવળની

આવશ્યકતા

કોઈના ઉપર
ટપાલ લખ્યો હોય કે
કોઈના માટે દુઆ
કરી હોય, તેના
ઉતાવળ કરી કારણ
કે મોડી ટપાન કે
વાસા દુઆ જાતી
કારણે નિરાશી
નથી.

રા. હડમત જોઆ.

સાહુતી મોરમા બેસવામાં કે ટાડીઓ
તાન આગે નોય, તો દવા વેવામાં ઉતાર
કરો.

માર ખાંડને જલ્દી ફરિયાદ નોધવામાં
કરતા ઉતાવળે આમા હળદર ને તેલ ચોળો.
વારાસલામા ચુદાઈ જલ્દી હોય તો

હડમત જોઆની હિલી શાએગી

આ તળપદી ને તમનમતી સાએ
રીમાં ચોરી કરતા સીરજોરીતુ
તત્વ પ્રિશર, છે. તત્રીન

કોઈનું મફત
વાચના : લોખિય
હાથુ વાચવામાં
કે તૈયાર થએલ
ચનાજ જણવામાં
ઉતાવળ કરો.
આવશ્યક
સાથે મુસાફરી
કરતા હોય તો
હાકરાને પ્રથમ
ડોર્માં ચડાવવામાં
અને પોટ રને
રૂપિયા આપો
હોય તો પરચુ-
રણ નેવામાં ઉતા
વળ કરો.

ભાપણ કરતા
જોડીમનસ ઉરકે
રાઈ જાય તો
પાડને ખારજોથી

હડમતેકા ઘર ચોંકમે હે પીઠે કે પાન,
કરેગા સો પાએમાં ખચ્યા તુ કયુ ભયો ઉદાસ ?
હડમત કહે બેકારકુ દો ખાતા સીખલે,
કર સાહેબકી બહાળી જોર લે ઉમ્કા ના દે.
હડમત કહે સાહિત્યકા ડળ્યા શુલ હો જાય,
ગાહકે બે ખાસ અકકી વી પી પીછી ફિગય.
હડમત આહુક લિપ્ટમે લાત ભાતકે લોગ,
મુક્ત અડ નવ રીજ્યે ભલે બિકટ મ બેગ.
હડમત જોએ પેટમે સમે ન મોટી ખાત,
મુક્ત અકે પડને મંજે તો દે ઉરકો એક લાત.
હડમત નીચો જનમમે બનન ન હોય કામ,
મુક્ત પરચે પડજોવાતો કલ્પી ન ખચે હામ.
રેક તત્રીના ટેબલ સમે ટાગી મુકવા લાયક આ સુચે

નાસવામાં કે ટ્રામ
પકડવા દોડતા પાટલ
નનો પટા તરી જાય
તો હાથે પાળવન
પકડી રાખવામાં
ઉતાવળ કરો.

મારીને નાગી
જવામાં અને ખાંડને
સુધ જવામાં ઉતાવળ
કરો.

ભાપણ કરવાને
ખાંડને દેહકિતના
ધોધક વાકયો
મોલી જમ અને
તેમ જલ્દીથી પોક
ખોડો.

જનનમાં ઘી
પીરસાણ હોય તો
જલ્દી ખગદોને
હોડો.

વકીલાતમાં
આગળ વધુ
હોય તો જલ્દી
વધુ સ્પીડમાં
ચલાવો.

એકાદ બાગ
કને બગવમાં
માગને કે એકાદ
ચેકસને આપવામાં
વગવાડીને બગવમાં

ગયા હોય તો રમકડાંની દુકાન આગળથી જલ્દી પસાર થાઓ !

સાથે તમારાં ધર્મ પત્નિ પણ હોય તો બૂલે ચૂકે અવેરીની દુકાન આગળથી ન જાઓ અને જાઓ તો ક્ષાણિકાથીના વેગથી જાઓ !

તમારે મુશાયરામાં, જવાબ હોય અને સામેથી જનારો આવતો હોય, અગર કાઈ લેણદાર તમારી છાતીની સામેજ આવતો હોય તો વગર મોસમે છત્રી ઓડીને આડેકે આગળ ધણે જાઓ !

સલામાં ઉધરાણું ચતું હોય તો લઘુશંકને જાહેર જલ્દીથી ઉઠી જાઓ ! અને જો દુકમનાણું બજાવવા બેસીક પધારે તો પાછલે ખાલેથી જલ્દી પસાવન થાઓ ! અને ધરમાં સાપ નીકળ્યો હોય તો તેને મારવા જલ્દીથી પાડોશીને બૂમ મારો !

જો આર દોરતો સાથે દોરલમાં મ્યા દોવ, તો વહેલા વહેલા બહાર નીકળી જાઓ ! અને ગામમાં ધાડ આવી હોય તો સૌથી પહેલાં ગોદડું ઓડીને સુધ જાઓ !

જીવુલ્લાય કીધો હોય તો મીઠીગમાં, બાપજીમાં બજારમાંથી જલ્દી જલ્દી ધર ભેગ થાઓ ! જો તમે મુંજાની કાઢ આલમાં રહેતા હોય, તો ચુરુશંકા કરવા જતાં વિવેક કરવાને મદદે વહેલો ને વહેલોતોજ આસરો લઈ લ્યો !

જ્ઞાતિવરામાં કે ડીનરપાર્ટીમાં જમવા ગયા હોય, તો દાઢ અને મોઢાને જરા વધુ વેગથી આલવા લો !

જોડા ચોરવાના શબ આલયથી જો મરિજમાં ગયા હોય, તો નમાઝમાંથી જલ્દી કારેજ થાઓ ! પણ જો તમે મૌલવી હોય, અને પુરાણું તખ્તમાં ખટમલની વિપુલ સંખ્યા જોવામાં આવે તો વાંચજ જલ્દી ખતમ કરો !

પરોણીઓને જલ્દીથી તેમના ગામજેજા કરવા હોય, તો જે પલંગને માંકડીની પાંજરા બનાવી હોય તેજ પલંગ પરોણીઓને પાથરી લો !

સાઈકલમાં પંચર પડ્યું હોય કે પાટલન ફાડી મળે હોય તો જલ્દી ચીંગડું મારો !

સલામાં ધાંધલ થાય તો સૌથી પહેલાં બોલ બમલમાં મારીને ગચ્છતિ માપવી !

જો તમે બપોલદાર પેસેજર હોય, અને રેલેને ઉતર્યા હોય ત્યારે દીકીટના અભાવે પકડાઈ જતો બપ હોય, તો સીમરેટના ધુમાડ ઉરાડતા ટી. સી. ને સલામ કરીને જરા મોં મલકાવીને એકદમ હાંકવે રાખો !

જો તમે મેટ્રીકના ઉમેદવાર હોવ, અને પેપર સોલ્વ કરતાં ન આવડતું હોય તો પાસ થવાને માટે પાસેના નંબરમાં ડોળાઈ કરીને જરા કિતાવજે લખવા માડો !

જો ધરમાં આવતું ખૂટી ગયું હોય, અને બેરાં છોકરાં તમારો જીવ ખાતાં હોય, વળી છોકરાંના મોસાળમાં કાઈ દખાત ન હોય તો બેધક હિંદ મંદેશણ પારા વિરદ બાપણું ફેરિને જલ્દીથી જલમાં આપ્યા જાઓ કારણકે જલમાં પણ બે દંડ આવતું તો મળે છે !

જો લખણું કુતરે કે ચીલિસનો સિપાઈ તમારી પાછળ પડ્યો હોય તો ધનજતની દરકાર કર્યા વગર બે ધડક મૂકીઓ વાળાને નાસો !

જો તમને સનેપાત કે ઓડીટરીનો રોગ લાગ્યો હોય, મુંગો મુંઝરો કે ચાએરીલું સળેખમ થકું હોય તો તાકદિ તમારા ફેગીલી, ડાહરને તમારી નાડ બતાવો !

આ વિમાનને મોટરના યુગમાં તમે ખટમલની જેમ ચાલો તે જેમ પાલવે ! કંઈય જલ્દી ચાલતાં ઠોકર વાગે તોય કાપરો છે ! કારણ કે ઠોકર વાગવાથી સમજણ આવે છે એ કાપિતું વાંકય છે !

લખમાં પણ જલ્દી કરો કે સ્નેહી સંબંધીઓને આવવાની કે વહેવાર અથવા ચાલ કરવાની તકલીફ ઓછી પડે ! બહુ મોંધર લખ કરી નાંખો કે કાઝી તથા ગોર મકારાજના રેલ્લો પણ તમે ઊગરી જાઓ !

છુટાછેડામાં પણ ઉતાવળ કરશે તો હાની ઉપરથી સોડા તથા મંજુ વગ્ગનની પત્તિનો ભાર ઓછો થશે અને આ બેકારીમાં તમે નિયત થશો !

મરણમાં પણ ઝડપ કરશે, એટલે કે ૭ માસનો ખાટલો સેવવા કરતાં દાંટ દેશ થઈ જશે તો તમારે મરણ પણ દીપશે અને ધરવાળાને જરાપણ દવાદારની ખટપટમાં ઉતરવું નહિ પડે !

છેવટમાં એટલુંજ કે ઝડપી રિજેક્ટર, ઝડપી ફોગીટરો, ઝડપી બેટરીઓ, રેસના ઝડપી થોડાઓ, ઝડપી ખિરસાં કાતરો, ઝડપી કમિરામેનો, લાકડાં ચડી જતાં ઝડપથી ધર બદલનારાઓ, ઝડપથી પાપડી ફેરવનારાઓ, ઝડપથી પોછી ફેરવનારાઓ, ઝડપથી ઝાડ ફેરવનારાઓ, ઝડપથી લકડીપટો ફેરવનારાઓ, ઝડપી ભાણું સાફ કરનારાઓ, ઝડપથી નાંકણોજવનારાઓ, ઝડપથી બેઠું ટાકમ હાલ પહેરાવનારાઓ, ઝડપથી બેઠોમ ખેલનારાઓ, ઝડપથી લવાકમ હજમ કરનારાઓ, ઝડપી બોલશે કે બેજોમિતો, ઝડપી તબલીયાઓ, ઝડપી કેન્સરો, ઝડપી લડવૈયાઓ કે ઝડપી ગુલાંટખાનારાઓ દુનિયાં લાભમાં રહે છે !

ધીરજનાં મીઠાં ફળ !

મસ્તિષ્કની જાતીઓમાંથી ધારવેટ ચોરી જવું હોય કે અકાલના ધરમાંથી શેતરંજ તફાવી જવી હોય તો નમાજના સૌથી પાછળ રહેવું" બાને દીલ કરવી.

કમ્પટ ચીરતી કે બેવડા પ્રસદ લેવા હોય તો વાએઝમાં કે કથામાં સૌથી પાછળ પહોંચવાળાને મેસી રહેવું !

મંદીરમાંથી મહાદેવનાં પરેશું ઉતારી લેવાં હોય તો પાછળથી દાંખસ થવું" અને આખી રાત બકિત કરી સૌથી છેલ્લે જવાર જવું !

કરકડી ઉચકવામાં કે પાયલરમાં સૌથી પાછળ રહેવું !

ચીરતી બૂમ પડે તો સૌથી મોઝા ઉડી બારીમાંથીજ પડપડ કરવી !

મોટા માથુસ કહેવાતું હોય તો સૌથી પાછળ જાહેર સભામાં જવું અને સૌથી આગળ બેસવું !

કોઈનો પણ વારસો મેળવવો હોય, તો જેમ અને જેમ પાછળથી પેદા થવું ! લગ્નમાં પણ કમાણી કરવી હોય તો પ્રથમ તરતથ રહેવું અને પાછળથી મુસોલીની પ્રમાણે લાગ સાધીને બંધાય "ચઢાવીને" તૈયાર લાજી પર તડી પડવું !

રેશન પર ચાદ કે સોય-લેમન પીને પૈસા આપવામાં દીલ કરવાથી ફાયદોજ ચાપ છે !

મૂંડીને વેપારમાં રાણી કે બાસામાંગાને બ્યાન્કે ધારીને મેજદારોને વાપદા પર, વાપદા કરવામાં બ્યાન્કો ફાયદો ચાપ છે !

સાનેમામાં મોઝા જાઓ અને દીકરી ન મળે તો પૈસા બચી જાય !

ઝોરીસમાં મોઝા જવાથી કામ યોજું કરવું પડે, અને ઘેર જોડેથી જવાથી એટલેકે છેક મોડી રાત્રે સુતી જખતે જવાથી મામના-શઓ આંગણેથી પકડા ખાધને પાછ જાય અને પત્તિની દકદકમાંથી પણ બચી જવાય, તથા મોઝામાં માંકડ હોય છતાંય મીઠી નીલ આવી જાય !

મારકીટમાં મોડેથી જાઓ તો શાકભાજી સસ્તાં મળે !

ટૂંનમાં સૌથી પાછળ જાઓ અને પાછલા ઝગ્ગામાં ભેસો તો અકસ્માતથી બચી જાઓ !

લગ્નમાં તમે સૈનિક તરિકે જોડયા હોય તો ખતનાં ચૂપી સૌથી પાછલીજ લાગ્ગનમાં રહીને લગ્નને કારણે જેમાં બે ફાયદા થશે. એક તો મરવાનો વારો મોઝા આવશે, અને બીજો આગળ મરી ગયેલા સૈનિકોનાં ખિરસાને વારસો મળશે !

પડતી હોય, અને નારીને જ્યાં બર્થ કંટ્રોલ થાને સંતતિનિયમનનાં સાહિત્યોનીજ જાણના કારણે પડતી હોય, ત્યાં નાન્યતરે જન્મીતુંય ચંદી વાળેને ? જુવે પુરુષ દાદી મુઠ્ઠા મુઠ્ઠાવી હાથે બંગદીની જગ્યાએ રિરેલ્લેય પહેરી સ્ત્રી થયા મયતા હોય અને સ્ત્રીઓ વાળ કંપાવી, ખીસ ને પાટલન પહેરી પુરુષ બનવાના કોડ સેવતી હોય ત્યાં આપેઆપજ નાન્યતરેનો ભાવ વધે ને ? અને એ તો દેખીતીજ વાત છેને કે જે સ્ત્રીજનો ભાવ વધે તે સ્ત્રીજ વધુ પ્રમાણમાં જોવામાં પણ આવેજને ?

“એ તો હીક પણ બહુ વચનને ઉપયોગ ગણુ સાહિત્યમાં હવે જાએ થતા નથી એમ કેમ ?”

“વચન પાળી પાળીને દરિશંદ્રની. કુંસ નીકળી ગઇ એ લેખિએ જોઇ લીધું છે, અને આજે પણ વચન પાળનારાઓને દુઃખ જોતવતું પડે છે; ત્યારે વચન તોડનારા મઝા કરે છે, જેથી વચનને વળગી રહેવામાં લેખિને સાર જણાતો નથી. આ સરખુખતારીના યુગમાં હોટલર, રેતેલીન, અને મુસોલીની જેવા કમલે ને પગલે વચન તોડીને આખા મુલકના મુલક હજમ કરતા હોય ત્યાં વચનને વળગી રહેનારાઓ બેવકુફ ન કહેવાય કે ? આ કારણથીજ લોકો બહુ વચનને વળગી રહેતા નથી અને જ્યાં હોય ત્યાં એકવચનને વળગી રહે છે. એવું કારણ તે એજ છે કે એકવચન વાપરવાથી તે વાપરનાર માણસ સામા માણસ કરતાં મોટા ગણાય છે. મતલબ કે મોઝામાં ખપવું હોય તે એકવચનનો ઉચ્ચાર કરે ! બહુવચનનો ઉપયોગ કરનારા તો આજે શુભમ, કાપર, નાના, અલ્પ, વૃન્દ, મગતરાં દે પામર જેવાં ગણાય છે ! અને ખરી વાત તો એ છે કે એકવચન બેલવામાં કે લખવામાં જે સરળતા છે તે બહુવચનમાં નથી ! વળી એકવચનથી માંડ પ્રેમ કે અગાધ સંજય જાહેર થાય છે ! અને વળી એકવચન કરતાયે સામા

માણસને ગાળ-દબને વાત કરવી એ તો તેના પર હેત ટોળવા ખરાબર છે !”

“વાર ! ત્યારે આજકાલના સાહિત્યકારો પહેલાં જેવી અલંકારિક ભાષા કેમ વાપરતા નથી ?”

“એટલા માટે કે પહેલાં સેવું સરવું હતું તેથી અલંકાર થાને બરેણાં પણ સરતાં હતાં, તેથીજ લોકો પોતાની પંતિઓ, પુત્રિઓ કે બગિચીઓને દાગીનાના બારમાં-લાદી દેતા હતા પણ હવે તો સેવું મોધું થયું હોય જ્યાં અલંકારોને પણ લોકો ભાવ ખાવા વેચી દેવા માંડ્યા છે. ત્યાં સાહિત્યમાં તે ક્યાંથી અલંકારોનાં દર્શન થાય ? અને જરાતરા અલંકારિક ભાષા ક્યાં જોવામાં આવે છે તેજ નરી બનાવટી જેવી દેખાય છે ! કારણકે ઉપલાં કારણને લીધે ખરાબોની જગ્યા પુરવા માટે લેખિને ધમીરચન અલંકારોથી પોતાની પંતિઓને રિજવવી પડે છે; તેમ બનાવટી અલંકારો વડે ! બાબતો ! બાર વધારવા કરતાં તો તેને વિધવા જેવી બોલી રાખવાનુંજ સમજુ સાહિત્યકારો વધુ પસંદ કરે છે !”

“એ તો હીક પણ આજકાલ માણે કવિઓનું બેંકાણું ભાંગ્યું હોય તેમ જ્યાં હોય ત્યાં કવિઓનાંજ ખૂબ ખૂબ દર્શન થાય છે એવું શું કારણ ?”

“કવિઓ બનાવ્યા બનતા નથી પણ માતાના પેટમાંથી કુદરતી રીતેજ જન્મેજ છે એ કવિ નાનાલાલની વાતને ખરી પાડવા આજકાલ મોટા પ્રમાણમાં કવિઓ પુટીનીકળ્યા છે ! અને ખરી વાત તો એ છે કે બેકારીના સમયમાં બહુલા માણસને કવિતા કરવા સિવાય બીજું સુએ પણ શું ? કારણકે નોકરીને અભાવે બહુલા માણસ તરંગે ચડે એ તો દેખીતીજ વાત છેને ? અને એ તરંગને અવરિષત ગણવા તેવુંજ નામ કવિતા ! કેટલાક કહે છે કે “પ્રેરણા વગર

કવિતા લખાય નહિ.” એ વાત ખરી છે; પણ પેટ ભૂખ્યું હોય; ત્યારે જ ખાસ કરીને પ્રેરણા જન્મે છે અને પ્રેરણા જન્મે એટલે કવિતા પેટ ચાયજને ? બાકી ધરાએલા પેટે તો પ્રેરણાને બદલે બગાસાં અને ઉંધજ આવે ! મતલબ કે ભણેલાઓમાં-ભૂખમરે વધવાથી પ્રેરણા વધી છે અને પ્રેરણા વધવાથી કવિતા વધી છે, અને કવિતા વધવાથી કવિઓ વધ્યા છે !”

“વારૂ ! કવિઓ વધ્યાથી આપણું” કંઈ લૂઠાઈ જવાનું નથી ઉઠતું સાહિત્ય સહર ચરો; પણ જાણ એ આજકાલના કવિઓ પોંગળને પામે કેમ બંધાતા નથી ?”

“ભરવાએ જમારથી ભૂગળ છોડીને નાટકમાં નોડ્યા છે, ત્યારથી કવિઓ પોંગળને છોડીને ઉર્મિની માછળ લાગ્યા છે ! પોંગળમાં તો અમુક જાતની કેદ છેને ? અને કવિઓ તો આઝાદ આત્માના. આંધ્રિક રણાં એ બિચારા પોંગળની કેદમાં શા માટે બંધાય ? આ આઝાદના યુગમાં એવી ચુકામી શા ખતી ? મતલબ કે જોના આઝાદ આત્મા હોય તેજ ખરો કવિ કહેવાય એટલે ખરો કવિ હોય તે પોંગળની કેદમાં રહી શકે નહિ ! જલે જોડકણાંકારો એથી રાચતા હોય તો ? બંધનને ફગાવવાં અને દવામાં જતપાની કુગા ઉડે તેમ વિચારોને ઉગ્રવડા તેનું નામ કવિતા ! પ્રાસખંધ ચોકડાં એતો, કવિતા નહિ પણ શબ્દોના તાણાવાણા ગણાય ! અને એવો તાણાવાણો વણનાર કવિ નહિ પણ બુદ્ધિયા કે વણુકર ગણાય સમજવાને ?”

“હારે દા, બાપ, ખૂન સમજ્યો !” પણ રસ વિષેની મુંઝવણ વધી રહી છે ! મને સમજાતું નથી કે આજે કયો રસ આગળ પડતો વપરાય છે ?”

“હું આપના મગજમાં ખીસા દોઢ્યા વગર સમજાવી શકું એમ છું કે આજે ખીસાત્સરસની બોલ બાલા છે ! કોઈ પડિત રવર્ગવાસી થયા પછી ભક્તિરસ અને કરુણ રસવા-

ળાઓએ એ રસને સાવ દાખી દીધો હતો પણ પાછાં હાલતાં ફરફરીયાંઓએ, પાકુતીપો અને શક્તિવર્ધક દવાવળાઓએ તથા જાતીય વિનાશનાં પુસ્તકોએ એ રસને છેલ્લા દાયકામાં વીનમાં ગોઠવી દીધો છે અને તેથીજ એ રસના વેચનારાઓને આજે ઘી ફળાં છે !”

“એક જમાનાનો સૌથી સોયો અને સરસો એવો શૃંગાર રસ પણ હવે આપણા સાહિત્યમાંથી કેમ કરમાઈ ગયો દેખાય છે ?”

“એવું કારણ એ છે કે એ રસ સાહિત્યકારો પાસેથી દરેદરેસરોએ અને હળમોએ છીનવી લીધો છે ! આજે સાહિત્યમાંથી એ રસ છીનવીને હળમો તથા પદ-પાઉકર, સેંટ લવંડરના વહેપારીઓ અને દરજીઓની દુકાનમાં ખુશી ગયો છે !”

“સાચા હાસ્યરસનાં પણ હવે ઓછાં દર્શન યાય છે એવું કારણ શું ?”

“હાસ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. મંદહાસ્ય, અદૃશ્ય અને અદૃશ્ય. મંદહાસ્ય તેને કહે છે કે જે હાસ્ય ફક્ત હોટો પરજ ફરફાને રહી જાય. પણ આજ કાલતો હોટ પણ ચોકખા ક્યાં હોય છે ? કાઠના હોટ પાનથી રંગાયલા હોય છે તો કાઠના લીપરડીકથી રંગાયલા હોય છે ! તો તમેજ કહેને કે એવાં પડવાના હોટ પર મંદહાસ્ય ક્યાંથી ફરકે ? છતાંજ મંદહાસ્ય કોને કહે છે તે નજરે જોવું હોય તો હોટ ફરફાવતા ઉંટને જોઈ લેજો ! બાકી હોતોના ચોકડાંજ ન્યાં બનાવટી બનવા લાગ્યાં હોય; ત્યાં અદૃશ્ય શી રીતે છરવી શકાય ? કારણકે વખતે કાંઈ વધારે મોડું ફાડીને અદૃશ્ય કરે તો પેલું બનાવટી ચોકડુંજ નીકળી જાય ! આ કારણે અદૃશ્ય ઓછો થઈ ગયો છે અને ફક્ત અદૃશ્ય રહી ગયો છે ! ગમે તેવું આડું અંવણું લખીને કે બોલીને પરોણે દસાવું મતલબ કે વિવાદને બદલે વરસી કરવાથી અનાયાસે કોઈ દસી પડે

એનું નામ ખટ્ટકાર્ય કહેવાય ! અને આજે તો
 એવો ખટ્ટકાર્ય બાંધી રહી ગયો છે. ખટ્ટ
 એકલો ખારો. મતલબ કે ખટ્ટ દારૂ તો તેજ
 કે જેનાથી મીઠાચ ઉત્પન્ન થાય. પણ તેને ખટ્ટ
 દારૂનો આ એવો પ્રકાર છે, કે એનો ઉપયોગ
 કરવાથી ખટ્ટકાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી જ એ
 એનું નામ ખટ્ટકાર્ય પાડ્યું છે ! રસગુણ, ગુણબળ
 અને દર્બના લેવામાં જેટલો વધારત હોય તેટલો
 મંદકાર, અટ્ટકાર્ય અને દારૂમાં તફાવત છે !
 અને ખરી વાત તો એ છે કે ધરતીમાંથી
 રસકસ સંકલિત છે પછી ધરતી ઉપર વસ
 નારમાં તે રસ કયાંથી હોય ? અને રસ હોય તો
 તે રસ કયાંથી આવે ? રસને દબાવ કરવા
 ન્યાં હોય તે પણ હોવાં જોઈએ ?"
 "એવો જોઈએ કે દારૂનો તો તંદુર-
 સ્તી અને દબાવીયાત ઉપર આધાર છે; પણ
 મૌલિક કર્ણ રસનો પણ આપણા સાદિત્ય-
 માત્ર દુકાળ પાડે છે ને ?"
 "જમ આપને લોકોની છાતીનાં પા-
 દીયાં જ એવી ગયાં છે અને રોડમાં રડી રહીને
 આંખોમાં પાણી રહ્યું નથી ત્યાં એ રસનું
 હવે કામ પણ શું છે ? અને ન્યાં ગુણોનાં
 દારૂ તો ફીક પણ રૂદનનીએ કીમત ન હોય
 ત્યાં કરણ રસનું અરણ્ય રૂદન કર્યેથી કાપેલો
 પાનું શું ? ન્યાં આંસુની કીમત હતી; ત્યારે
 કરણ રસની કીમત થતી હવે શું ? હવે તો
 ખસ, થોડું મુશ્કેલી છે જ્યાં ફીકે તોજ
 જરૂરતો લોકોનું ધ્યાન ખેંચાય છે ! જેથી
 લાચારીએ કરણ રસ જ્યાં રસના
 શરણે ગયો છે ! જેમ જનરલ પેટા
 હીલકરને શરણે ગયો છે તેમ ! અને ખટ્ટ
 પુછાવેતો આપણું આપણું જીવનનું રસમંથન
 ગયું છે, આપણું પ્રાણનું રસનું મથન રહ્યું
 છે; ત્યાં કરણ રસની જરૂર પણ શી હોય ?
 આં જમનામાં મૌલિક કરણ રસનું વધન
 કર્યું તે જમનાને આવી જોઈને મોટું આપણ
 સમાન છે !"

"વાર, ત્યારે વીરસ પેલું હવે કેમ જામતો
 નથી ?"
 "એ મારે સરકારના હથિયાર બધીના
 કાપવાને, પછી ? એસ એક્ટ અને દિંદ
 સરકારના ધારના, કોર્ટને અને પછી ! ન્યાને
 આદિસાના ધર્મરક્ષક, મહાત્મા, ગાંધીજીને કે
 તેમની પેઠી પ્રતિવાસિક બકરીને પછી ! કર્જના
 અનુકરણે આપણી મુછો પણ, ગધ, અને
 મુછ જતાં મુઝું પાણી પણ ગયું; પછી વીર
 રસની શ્રી જરૂર, રહી ? છતાં એ માટે અસોસ
 કરવાની પણ જરૂર નથી કારણ કે ન્યાં સુધી
 દિંદમાં રકાઉટની ટાંગ છે, અને તેમના હાથમાં
 ડાંગ છે; ત્યાં સુધી એ રસ તો છે ને ?—
 "વીર સ્વરાજ લેવાને નિસર્વારે લોક-દેક
 હવે ઝંખા મારીને જીનલુલ
 સ્વરાજ જાડ
 એ ખોરી-વીર
 નહિ, તે અંતર અંધારે પડકારી રહે;
 ધરના યુગમાં, એસીને ધરશુર,
 બાળ આદિસાનાં આદી નવ જય,
 સ્વરાજ જાડ આખો-વીર
 અરુ: સ્વરાજ ચાઓ સરણ, અને હવે
 દિંદી જવાન રહે, ભરણ, પણ દિંદી સરકારનું
 ગાંડું પોતાના, રસમાંથી, નથી અરણ !"
 "લ્યો, આપ તો કયાંના કયાં પહેગો
 ગયા ?"
 "કયાં કયાં પહેગો જનું એવો આપણાં
 સાદિત્યની ખૂબી છે ! આપણું વિવેચકો
 સાદિત્યની વાન છેડતાં શકે તેટલી કે દિવિતાને
 વિવચ છેડતાં કોઈની ચચામાં પણ ઉતરી પડે
 એવા હોય છે ને ? પણ વળી હવે પછી
 માટે જોઓ...
 "નવ્યો નવ્યો એકે અકલા રહો પલિ"
 કે સંગ;
 બારા બારેકો આનાં એક દિન પીકે નહિ
 તુમ ભંગ"
 "પલિ એટલે શું"
 રા. વજુજી

વૃષાળ હૈયા ઉઠેલંતી મુસ્લિમ, સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાબ”

મિલન રજ્જીનિ

પ્રકરણ ૧ હું.

આજે લગ્નની
પહેલી રાત છે; મિલનની
મીઠી રાત !

લગ્ન એટલે યૌવનથી
છલકાતાં હૈયાનો રસો
તસવી એ દિવસે નવર-
ગલતી હૈયાની કાળે કોકિલા
મીઠું, મીઠું, અગમ્ય
બોલે છે; કલા સહ
મનમોહનાં યનનંત યન-
નનં નાચે છે; દિલના
પ્રવાસમાંથી ઉદયગામી
ઉર્મિની રસધાર આક-
શના તારલાને પ્રેમ
લોજાવવા બેઠામ ઉઠે
છે, આંખની કીકાઓ
ઝગારા કરી રહી છે. કૂચોનાં તોરણ વાયુનાં મંદ મંદ ઝોકાથી ઝૂલી રહ્યાં છે અને સુગંધને રેસાવી
રહી છે. ઝોરગામાં સર્વત્ર સંવાસિત પરફુરસ છંટકારવામાં આવ્યું છે. દંપતિખંડ ઉપવન બની
ગયું છે.

ખંડના એક ખુણામાં પતંગ ગોઠવવામાં આવ્યો છે. પલંગને પુણીની ઝાંઝર વડે
ચોળવવામાં આવ્યો છે. પલંગ પર મધ્યમધનના લાંબ લીલા ખેલેલાગા તકિયા પડ્યા છે.
આંગળી એસે તો બોલાઇ નાચે એટલા નરમ અને ઉઠા બે ગાદના પલંગ પર પાયરવામાં
આવ્યા છે.

ખંડના મધ્યમાં આરસનું સુંદર ગોળ ટેબલ મુકવામાં આવ્યું છે અને તેના પર
લીલાં તેમજ સુકાં સુમધુર ફગફળાદિ પાચરવામાં આવ્યાં છે. ફરનીયર કન્યાવાગાઓ તરફથી
દેનમાં આવ્યું છે પણ એની કલાયુક્ત ગોઠવણીમાં વરની અદેનનો દાય હોવાનું સાચત થાય છે.

માંનાં કિરણો સોનારૂપાની
રસઝડીઓ વધાવે છે;
મુખકમલ સ્મિતના
ન્યોતિકણો વેરે છે.
કુકુમ્બની પગલીઓ પગ-
રબને યે પ્રકુલિત કરી
દે છે. આપુલ્ય અલ્યાંડ
એ દિવસે પ્રેમનાં ગીત
ગાય છે; એવા ઉત્સવની
આજે પહેલી રાત છે !

નવંદંપતિના શય-
નખંડને સુશોભિત રીતે
શણગારવામાં આવ્યો છે.
સરસામાન બદ્ધ કળા-
પૂર્વક ગોઠવવામાં આવ્યો
છે. વીજળીની બતીઓ

"હા."

"શી?"

"ઠાણું ધડિયાળ-સોનાનું."

"જોઈ, કેવું છે?"

સુલતાને ધડિયાળ અને સાથેની કાપલી ઝરીનાના હાથમાં મૂક્યાં. ઝરીનાએ ધડિયાળ જોયું, કાપલી પરનું નામ વાંચીને તેણે પૂછ્યું.

"રઝિયા પછી તમારી બહેન થાય?"

"હા, તો તમારી પાસે રહેશે."

"બાપ માટે લખ્યું છે ને?"

"એ મહેરમે લખ્યું છે." એમ કહીને સુલતાને બન્ને સીટી પરના હસ્તાક્ષરો ખતાવેલી કહ્યું.

"જો, સરખા છે ને?"

"તો પછી રઝિયા કાણુ છે?"

"મહેરની સખી."

"મહેરની સખી તરફથી તમને ભેટ? ઝરીનાનું હૃદય ચંકાશીલ બન્યું.

"હા, મહેરની સખી તરફથી અને મારી 'પુખીલ' તરફથી." રિગત કરતાં સુલતાને પુલાસો કર્યો. સુલતાન મામરો પામી ગયો હતો.

"તમે રઝિયાને બહાવો છો?"

"હા."

"બહુ સારી ભેટ મોકલી છે." ઝરીનાએ વાતનું વહેણ ફેરવ્યું.

"બહુ બધી છોકરી છે."

"ભેટ પરથી જ જાણવામાં આવે છે."

સુલતાને ધડિયાળ કાંડા પર બાંધી લીધી. સિગરેટ સળગાવી પાછો તે પોતાની પહેલાંની જગ્યાએ બેસી ગયો અને વિચારનાં લગ્નમાં તેણેના લાગ્યો. એકી ઝરીનાને પેટ અનેક અકા-રના વિચારો પજવવા લાગ્યા.

ધડિયાળમાં બેના ટકાસ ચલાવ્યાં.

"જોહા બે વાગી ગયા" કહેતા સુલતાન મોંઘાને ઉઘો થયો.

ઝરીના પાસે જઈને તેણે કહ્યું.

'રાત બહુ વીતી ગઈ છે. ચાલ દરે વિચાર કરવાનું મૂકી જરા આરામ લે. પાછું સવારે વહેલું ઉઠવાનું છે. તારે સહેલું વિસા કરવાની કે અમરોવાની જરૂર નથી. પહેલેમ પર તું આરામથી સુઈ જા. હું કાંઈ ઉપર પડ્યો રહીશ. થોડાં દિવસ આમ ચલાવવું પડશે. પછી સગવડ કરી લેશું.'

સુલતાને પલંગ પરથી ઝીક તકિયો લેવાડી કાઢ્ય પર નાખ્યો.

સુલતાન—"સાલ નિમિત્ત સુઈ રહે."

ઝરીનાએ સુલતાન તરફ જોયું. કાંઈ પછી બેઠવા વગર ઉઘી થઈ, પલંગ પર જઈ સતી. સુલતાન કાંઈ પર જઈ સિગરેટ ફૂંકવા લાગ્યો. પલંગ પરના છુંદપસા પુણે પ્રેમીઓની આ દિલ ગૂંથણી બોલેજ રવાં.

સિગરેટ ફેફસાં સુલતાન કાચ પર લખ્યા થયાં. ફેરવા સમય લગી તેની આંખો ઉપરની છતને ઝોટીટશે બોદે રહી. નિદ્રાને રીઝવાના સુલતાને અનેક પ્રયાસ કર્યાં પણ તેને ઉંઘ આવી નહિ. ઝરીના પલંગ પર પડખાં ફેરવી રહી હતી. તેને પણ ઉંઘ આવતી નહોતી. શાન્ત પડી રહેવાની તે કોશિષ કરતી હતી.

આકાશ પર ચંદ્રમાં વંદાર કરતો હતો: પ્રેમીઓ માટે પૃથ્વી પર આંદની. દોળતો હતો. સુલતાનના શયનખંડની ઉઘાડી બારીમાં યે તેણે થોડાં રૂપેરી કિરણો અરાખ્યાં. સુલતાનને સિરાગે બારી હતી. સુલતાનની આંખોએ છતને ઊડી બારીની બંદાર ઉચું નેચું. ચંદ્રમાં હસી રહ્યો હતો. થોડીવાર લગી તે સુલતાન ચંદ્રને જોતો રહ્યો. વાદળોના પાલવ એટલી ચંદ્ર તેમાં લપાઈ જતો. ફરી પૃથ્વી પર દ્રષ્ટિ ફેંકતો અને મુક્ત હતો. સુલતાને પલંગ તરફ નેચું. ઝરીનાના માથા પરની ઝોદીથી અસ્તવ્યસ્ત હતી. સુલતાને ફરી ચંદ્ર તરફ નેચું અને તેના વદન પર આંખો સ્થિત વિલંબી રહ્યું.

ચંદ્ર અને વાદળોની રતિક્રિયાથી કંટાળે આંખો હોય તેમ તે ઉઘો. કાટખંથી સિગરેટ કદાહીને સળગાવી. જોળ રેખા પર પડેલાં ફૂલોમાંથી એક દરાખ તોડી દરાખને મહોડામાં મૂકતાં મૂકતાં તેના મગજમાંથી કોઈ વિચાર પસાર થઈ જવાથી તેણે દરાખને પાછી મૂકી દીધી, અને તેની આંખો લૂમ ઉંચકી દરાખની લૂમને તે પળ બે પળ જોઈ રહ્યો. મંદ હસી લૂમને પાછી મૂકી દીધી.

શયનખંડમાં ટગિલી કાચના દરાખની લૂમનાળી વીજળીની બતી. સુવાસ વગરના કાગળના રંગબેરંગી ફૂલોનાં તોરણ પર તેની દ્રષ્ટિ ફરી વળી. પછી સૂકા મેવામાંથી એક દરાખ ઉંચકીને તેણે મહોડામાં નાંખી. સૂકી દરાખ જેવું સૂકું, કાગળના ફૂલોની જેમ સુવાસ વિનાનું અને કાચની દરાખ જેવું સુંદર પણ જુલું તેનું જીવન હોય એવો નિર્દેશ થતો હતો.

દરાખ ચાવતો ચાવતો પાછો તે કાચ પર પડેલાં સિગરેટની લાંબી દમ લગાવી તેને ધુમ્મની નાંખી.

આજસ મરડી સુલતાન ઉગ્રો થયો, અને પલંગ પાસે ગયેલ ઝરીના રેશમની પસને પોતાના મહોડા પસે પકડી રાખીને સુતી હતી. સિંચો વાંચુ વાનો હતો એટલે સુલતાને માથાભરી રીતે ઝરીનાને ધીમેથી ધાવળા ઝેદાહી અને પોતે પાછો કાચ પર સંજોઈ મેંચો. રેશમની પસ પર પડેલાં આંચુ સુલતાનની નજરમાં નહિ આવ્યાં; પણ પોતાને ધાવળી ઝોદાનનાર સુલતાનના કાચને શાન્ત પડેલી ઝરીનાએ તો પારખ્યા.

મોડી મોડી પણ ઉપાતી ટંડી લેરીમાં સુલતાનની આંખ લાગી ગઈ.

ફૂક કુટરાને ફૂક ગળાવી. મુઝગળીને અજાન પૂકારી. પ્રસાતનું ઝડકણું ચડ્યું. ઝરીના ઉઘી. પલંગ પરથી નીચે ઉતરી નેચું તે સુલતાન ઉંધતો હતો. સંકાયાતાં સંકાયાતાં ઝરીનાએ સુલતાનને ધીરેથી જગાડતાં કહ્યું.

"હો !"

સુલતાને સંદેહ પડ્યું ફેરવ્યું.

"હોને !"

"હા !"

"હો ! સવાર થઈ ગઈ !"

"હાને મઠ. મને જરા સૂતાં દે. સુલતાને નિદ્રામાં જગાવ આપ્યો.

"અરે, પણ લોકો શું ધારશે ?" ઝરીનાએ જરા જોરથી સુલતાનને દંડાવ્યો, "હોને !"

જોઈને મુજતાને આજો ઉધાડી.

આજો મોળાનાં મોળાનાં મુજતાનાં ખેડો થયો. ઝરીનો દવામજુ એકર પાસે ઉભો હતો તેની આંખમાં નિદ્રાનું યેન હતું. કદાચ તે મુજતાનાં મોળાનાં ખેડો થયો.

મુજતાનાં:—અરે ! તું આખી રાત સુતી નથી ? હું તો સમજતો હતો કે મને કંઈ નિદ્રા આવશે, પણ હું તો આખરે સૂઈ ગયો. પુરૂષ જાન પડીને !

ને સિમતે કરતા મુજતાને ઉભો થયો.

મોરને રહીને હોવાથી નાકવા ધોવામાં વધુ નક્કર નહિ પડી. તૈયાર થઈ મુજતાને ખાંડની બદાર નીકળી ગયો. (અપહાસ)

જેતું જાણ્યું સ્વાગત થઈ રહ્યું છે. [રજા આગતિ]
અનેક સુધારા વધારા ઉપરાંત બે પ્રકરણો તદ્દન નવાં ઉમેરવામાં આવ્યાં છે.

કોંગ્રેસ નામની કમવાદી જમાતને

એના ખરા સ્વરૂપમાં રહ્યું કેરું

—અને—

સ્વદેશી નાઝીવંદ' રહ્યું છે પુરુષ તહે

મતનાં, પોકારતું પહેલું અગ્નિ મુસ્તક

....જેમાં:....

મુકના મુકિતજગમાં મુસલમાનોએ

આપેલી કીમતવાન કુરમાનીઓનો 'ન

દેશનોએ કરેલી કારમી ખુલ્લાઈઓનો

કુટીળ ધંધલિહાસ સંઘરજમાં આવ્યો છે.

અખબારમાં અવલોકાય એ પહેલાં એની

પહેલી આગતિ ખાતે થઈ ગઈ એ જ નંતાલે

છે કે દેશમાં અને પરદેશમાં એણે ગજબનાક

દિલ્લસખી પપટા કરી છે.

આવનારી ખોળી કિમ્મતદારી, આ વેળાએ પણ, એક નવજવાને સ્વીકારી લીધી છે.

એટલે પાંચ રૂપિયાની કીમતનો આવો દગદાર અન્ય આજ એક જ રૂપિયામાં આપવાનો

નિર્ણય થયો છે. તમારી નકલ તાકદિ મેળવી લેજો, નહિતર શાબદ મોંઠે આગતિનો

ધનિતાર કરવો પડશે.

કીમત રૂપિયો એક પોસ્ટેજ પાંચ આના

હોલિનૂર પ્રિ. પ્રેસ;

મકાલા રોડ, બાંટવા.

[૧૦૨]

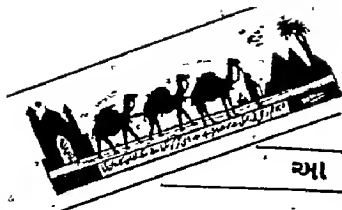

શીવ્યુ અને બદલા માટે.

અક્ટોબર

૧૨૫

આ અંકમાં

વિષયસૂચી

વિષયસૂચી	લેખકોનાં નામ	પૃષ્ઠ
નમાઝીએ (કાવ્ય) "કિસ્મત" ૧૦૫
હરિમાખી શિશુ (કુઆન) મોઁ અ. રવીમ ૧૦૬
" " (દલીલ) " " " ૧૦૭
આવાજકી કુન્વા "એકાર" ૧૦૮
બે નાવિક (કાવ્ય) "નસીમ" ૧૧૧
ચોડ શ વજુનશે ૧૧૨
ક્તાશ મો અ. અશરફ ૧૧૩
"કો.....અચિત નથી" (ગદ્ય) "આર" ૧૧૬
અરમાવેલ દુરના "રિકાઇ-સામેરી" ૧૧૬
એકી બાધુ બા. જોયી ૧૨૧
ગુર્જરે કવિ અપ્પુરંદ્રમાન કવિ અરિતભાંયી ૧૨૬
અકાલની હકીકત મોઁ મુરિયમ ૧૨૬
આપણી વધોગતિ કિસ્મતનાદી ૧૨૮
રમઝાન અને મુસલમાનો "કિસ્મત" ૧૨૮
વિચિત્ર-મનોદશા "માયિસ" ૧૨૮
શું પસંદ કરશે "એપુદ" (સરત) ૧૨૫
પતંગમાન હુદ્- દરગાહચાલા ૧૨૬
નર "રહીક" ૧૪૦
ઉલ્લખતિ (કાવ્ય) "નાસાદ" ૧૪૫
જોડું અ. જ. અમીન ન હોત "અમીન" ૧૪૬
હૈ મઘ આરેફ ૧૪૮
મુજતાન (અમુ નવજકયા) "દુરાન" ૧૪૭

તંત્રી :—

“વહુશી” સંદેરી

સહતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

બર્મા રૂ. ૫

પરદેશ રૂ. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક ખીલું

અક્ટોબર ૧૯૪૦

અંક ૨ જો.

ન. મા. ઝી. ઓ.

[એક પ્રશસ્તિ]

‘કિસ્મત’

[વપતિ]

અજ્ઞાન ગાળે દીનના કિનારે,
મુઅઝિઝને મસ્જિદના મિનારે;
બુલંદ સાદે લલકારી ત્યાં જે,
નમાઝ કાળે જાગે સૂતા જે.

વૃષ્ટે સુણી બાળ અને યુવાને,
બન્યા બધા તત્પર : દિવ્યગાને;
પ્રુદા કને ઇશ્વર બુદ્ધાવવાને,
બંધુ સહે સ્વધ મિલાવવાને.

મસ્જિદના ભવ્ય મહાનમાં ને
બિરાદરો સાથ, ઈમામ પીછે
ને મુખ ફિરકા તરફે : નમાઝ,
બન્દે પ્રુદા ફેરી અદા યર્થ ત્યાં.

નમાઝ દ્વારા નિત આત્મ શુભે,
‘શુક્રે પ્રુદા’ રક્ષક જે અહીં ને;
જગે ખીજ છે; જગમાં જગાડી,
જગે વળી જિન્દગી ધન્ય બક્ષી.

નમાઝીઓ સાર્થક આપ ફેરી,
છે જિન્દગીના નિજ જાત ભૂલ્યા;
બંધુ થકી ના દર દર લાગ્યા,
લાગી બન્યા સૌ નિત ઐક્યતાના.

આપે ઉઘાડ્યા ઉર-દ્વાર બંધુ
કને કથ્યા અંતર ફેરી જાત,

ને જાણવા હાલ જણાવવાને
સકાય આપે શું અનુભવ્યો છે ?
જાણે અજાણે

આપે કદી ઠો’ શુભરાહ-હેયે
હરો જગાડી સતપ્રેરણા જે
ખ્યારા નખીના પથરવ હમેશાં
પાકીઝગીના ખણ છે પડોશી
ને ઝીલનારા રહમત પ્રુદાની.

વેરાન ના મસ્જિદ આપથી ને
આખાદ છે આપ સદૈવ ઐથી
આપે સદા આત્મ-મકાશ સાધ્યો,
સદાય હીલો શયતાન રાખ્યો,
ને યામરો આપ-અમે અજાણ.

જગે ખીજ કેવું મહાન ફત્તન !
નીકે વહે આંહી મલિનતાની,
પ્રસારવા પૂર પ વિ ત્ર તાં તું
જગે વધો આપ તણી જમાત.

ઊંચા ઊંચા મસ્જિદના મિનારા !
અજ્ઞાન ફેરી સુરતા પીનારા !
ગાછ ઊઠો પાંચ સમે સદૈવ
ધપાવવા આત્મ તણો વિદાસ.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

અસ્થાદ તઆલાનું શરમાન (કુર્આન) .
મોલાના અબ્દુર્રહીમ સાદખ, રાંદેર

૬૩. જે લોકો પોતાનેજ ઇગો દે છે તેઓના તરફ તું ઝગડો ન કર, બેશક જે કોઈ ઇગલખાઝ પાપી હોય તેને ખુદાપાક આહુતો નથી.

૬૪. જે માણસ કંઈ ડુનેહુ કરે છે તો તે પોતાનાજ હુકમમાં ખુદા કરે છે, અને ખુદાપાક સઘણુ બાણનાર (તેમ) હિકમતવાળો છે.

૬૫. જેઓ ઈમાન લાવ્યા અને સદકમો કર્યા તેઓને અમે એવા બગીચા-ઓમાં ફાખલ કરીશું જે (ના મહેલો)ની નીચે નહેરો વહે છે જેમાં તેઓ નિરંતર રહેશે, (આ) ખુદાપાકનો વાયદો સત્ય છે અને ખુદાપાકથી વધુ સત્યવાદી કોણુ છે ?

૬૬. અને આપસમાં નેક કાર્ય તથા પરહેઝગારી પર મદદ કરતા રહો, અને પાપ તથા જુલમના (કાર્ય)માં કોઈની મદદ ન કરો, અને અલ્લાહથી ડરતા રહો. બેશક (હુકમો વિરુદ્ધ કરનારને) અલ્લાહ સખત શિક્ષા કરનાર છે.

૬૭. હે ઈમાનવાળાઓ ! તમે પોતાના બાપ અને ભાઈઓને જો તેઓ ઈમાન કરતાં કુદને વધુ પ્રિય ગણે તો તેઓને મિત્ર ન બનાવો, અને (એ છતાં) તમારા માંથી જે કોઈ તેઓની દોસ્તી રાખશે તો તે લોકો મહુ ડુનેહુગાર છે.

૬૮. બેશક અલ્લાહની નજીક મહિનાઓની ગણતરી (જે) ખુદાના હુકમમાં (માતબર છે તે) જે દિવસથી તેણે આકાશ અને પૃથ્વી પેદા કર્યાં (તે દિવસથીજ) બાર માસ છે. (અને) તેમાંથી ચાર માસ અદબના છે.

૬૯. આપકો ! અમે પૂછી તથા એ જાહેરતી જરૂરે જે કંઈ (સૌજી)કે તે સૌની ખાદશાહી અલ્લાહનીજ છે. તે જે વસ્તુને જેવી રીતે આહે (તેવી રીતે) પેદા કરે છે. અને ખુદાપાક હરેક વસ્તુપર સંપૂર્ણ શક્તિમાન છે.

૭૦. હે ઈમાનવાળાઓ ! માત્ર તમારા દોસ્ત તો અલ્લાહ તથા તેના રસૂલ છે, અને તે ઈમાનવાળા છે; જેઓ નમાઝપર કાયમ છે અને ઝકાત આપે છે. વળી તેઓ નમ્રતા કરનારા છે.

ઈ સ્લા. મી. શિ ક્ષણ

રસકુલ્લલાહ સલગુનું કરમાવ્યું (દલીલ)

મોહાના અખદુરેલીમ સાદખ, રોટર

૬૩. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે સોતું સોનાને બદલે બરાબર, બરાબર વેચાય, જેટલું એક તેટલું બીલું; અને ચાંદી ચાંદીને બદલે બરાબર, બરાબર વેચાય, જેટલું આ તેટલું તે. તો જેણે વધારે આપ્યું; અથવા વધારે માગ્યું તે વ્યાજ છે. (સુસ્તિમ)

૬૪. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે શહીદો પાંચ (પ્રકારના) છે. (૧) જે તાઉન (પેશગ)માં મરણ પામે. (૨) જે ચેટની ખીમારીમાં મરણ પામે. (૩) જે ડુબી જાય. (૪) દીવાર વગેરેની નીચે ઢખાનાર (૫) અદલાહના માર્ગમાં શહીદ થનાર. (સહીડૈન)

૬૫. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે આદમીની પચદાથી ચીઝ પાંચ છે. (૧) ખત્તા કરાવવી (૨) કુટી નીચેના વાળ લેવા (૩) મૂછો કટરાવવી. (૪) નખ કાપવા. (૫) બગલના વાળ ઉખેડવા (કાઢવા) (સહીડૈન)

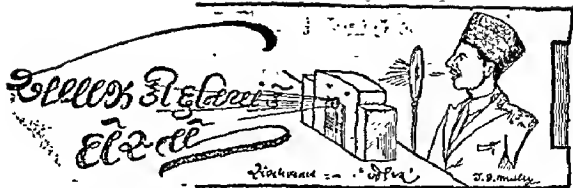
૬૬. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે કખીરા (મોટા) શુનાહ (આ છે) પુઢા સાથે કોઈને ચરીક કરવો, માઆપની નાકરમાની કરવી, નાહક ખૂન કરવું અને જુદી કસમ ખાવી. (ખુખારી)

૬૭. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે બહી વાત કરવી સદકો છે (એટલે ખેરાતમાં દાખલ છે.) (સહીડૈન)

૬૮. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે જે કાંસો ખાઈને (અથવા ગળું ઘૂંટીને) મરે છે તે જહુનનમાં કાંસો ખાયા કરશે. (અથવા ગળું ઘૂંટયા કરશે.) અને જે (અંછીઢાર વસ્તુ) ભોંકીને મરે તે પોતાના છવને અગ્નિમાં ભોંકયા કરશે. (ખુખારી)

૬૯. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે એક ઈમાનદાર બીજા ઈમાનદાર માટે ઈમારત સરખો છે કારણકે તેઓ એક બીજાને પુષ્ટી આપે છે. (સહીડૈન)

૭૦. રસકુલ્લલાહ (સલ.)એ કરમાવ્યું કે એક સુસલમાન બીજા સુસલમાનનો માર્ગ છે. તે તેના પર કુદમ કરે નહિ અને તેને હુલામીમાં નાખે નહિ. (સહીડૈન)

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! રમજાન મુબારક આતી પહેંચો છે; છતાં હજુ ચેચે દોરસ પડેનો ધાનદાસિક સાલ પડે ગયો નથી ! મુબરેલી આતુઓ જેટલીય દિમત હજુ હોટોનોમાં આતી નથી ! મુબરેલી આતુઓ એ ઘડક પડેનો ત્યાગ કરી રહી છે; પણ બધી બિચારી દોરનો હજુ સાલ પુરખાને ત્યાગવાની દિમત કરી ચકતી નથી ! ધોળે રહે છુપનારી બીચારી પડાંબીબીઓ રૂપ પ્રયોગી લાજને ઠાંકવા એ બિચારી દોરનોને સાલ પુરખા પારણ કરવા પડે છે; નહિ તો વળી વેચવા અને દોરસ એ બેનેના એકપર તે પુરખા રોળે ! એ બિચારીય શું કરે ! દરુપરુ મનના મલકોની તખીયત નાજવવા એને આદરું એવેચિઠાસપણું નાજવી રાખવું પડે છે ! મુવક દિવસે મુવકના અજવતાને નેઈ મલકતું નથી તેમ રમજાનના અજવતા સામે આખ ન મિલાવી શકનાર એ રમજાનના મુવક બિરાદરોને સખારો આપતાં કહું છું કે કંઈ નહિ કુએ પાચે પંદર વિતી ગયા છે; હવે બાકી પંદર દિવસને વીતતાં. શું વાર બાગવાની છે ! કંઈ નહિ; એ બીમારી, પણ મરી જશે. મરહમ અકબરે કહ્યું છે કે—
“રમઝાંકા ચાંદ દેખકે બીમાર હો ગયે,
રખા નો ઇદે ચાંદ તો હુશિયાર હો ગયે.”

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! પાકીસ્તાનનું નામ તો પેપરો મારફતે સારી રીતે, સાંભળ્યું હશે પણ હલીમખાનનું નામ તમે નહિ સાંભળ્યું

હોય ? રમજાનની પધરામણી ચલંગ રોરે હલીમખાનના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે ! રોરેની માજીહો ગુજરાતનું એક આકર્ષણ ધરાવે છે; તેમ એ માજીહોની હલીમખો આખા હિન્દુસ્તાનનું આકર્ષણ ધરાવે છે. શબ્દો પર જેમ પડનાના બેઆઈ આવે તેમ રમજાનનો ચાંદ નિરખનાર હલીમખો દિવાદોનો ચહેરોના અંગેએ ઉતરી આવે છે. રમજાનમાં કોઈ અગવડો મુસાફર રોરેની સડેલગાહે ઉતરી આવે તો તેને એમના સામે કે રોરે એટલે ફરીસ્તાન કે મુસાફરસ્તાન હશે ! સાંઈ-ફરીરાનાં ધાડેધાડાં રોરેની રોરીએ રોરીએ ફરતાં જણાશે. વાઝાઓમાં વાપરવાના પૈસા મળે, એકવાની ચાદરો મળે, સેકરીના વખતે બીમડી મળે; પછી બીનું શું નેઈએ ! સાંઈ-ફરીરાની પ્રશસ્તિમતી પર બલબલા સંસારીને પણ ઈર્ષા ઉત્પન્ન થાય, અને એજામાં એણે એક માસને માટે તો એમના રોજામાં ભગી જવાનુંજ મન થઈ આવે ! કાલે બીમ-એને રમજાન મુબારક ન સાગતો હોય પણ ફરીરાને માટે તો એ મુબારકજી હજી ! સદાક, સખારત, ખબરાત અને જકાતના એ નોર-જાતમથી સધ બેટેલા વારસદારો એક માસ પુરતા તો આઈ પીને તાગડીના કરે છે !

આવાઝી દુનિયાંકે દોરનો ! એ કહેવત તો તમે સાંભળીજ હશે કે “એઈ ઉદર ને કોમવે કોરોગ.” એટલે કે ઉદર પીતાના મારે હર એઈ અને તેમાં સાંપ આવીને રહે છે;

તેમ જેમના માટે જઠાત નિર્માણ થઇ છે તેવા રહી નય છે અને બનાવટી મોહતાએ જઠાતના માલિક થઈ પડે છે. કુપાને દાન કરવાથી ન તો દાન કરનારનું દાન ફળે છે કે ન તો લેનારનું બહુ થાય છે. નદીનાં કંઠે ઉભેલો માણસ તરસે મરે તેમ મહોદ્ધવાના મોહતાએ તરફ લક્ષ્ય અપાતું નથી અને બહારના જીભાધારીઓ અને પાષાડીવાળાઓ ફાવી નય છે। કૌમતનાં જંગલોમાં અભાવે રજાતાં છોકરાંઓ બંટકી મરે છે, ધરનાં છોકરાં ધંડી ચાટે છે અને ઉપાખ્યાને આટા દેવાય છે। આવાં આવાં રોહાં કેટલાં રહીએ ? બેઠેલા કોનો સુખે રાખે ક્યાં સુધી પુકાંએ ? કૌમતી હાલત છાંય્યાં ફૂટ્યા જેવી હોય ત્યાં બનાવટી હારમ થી રીતે ઉત્પન્ન કરીએ ? હાલતો મરદમ અકબરની પેલી પંકિતને સંજારીને અસંતોષ માનવો રહ્યો ને કે કૌમકી તારીખસે હુ બેખગર હોળયગા; રફતા રફતા આઠમીયત ખોડે ખર હોળયગા

●

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! આખા જગતમાં આને લશ્કરી ધામધૂમ થઈ રહી છે ત્યારે આપણા હિંદુસ્તાનમાં નાચવાની કૌલેજ નીકળી ચૂકી છે। ડે. મુન્ડે તો લશ્કરી કૌલેજ ઉપાધતા-ઉપાધતા રહી ગયા પશુ ઉલ્લસાંકરે તો આશ્ચર્યમાં નૂસની કૌલેજ ઉપાડી દીધી છે. રાષ્ટ્રક્ષત્રના ભેરે દુસ્મનને હરાવવા કરતાં પછે છુપરી બાંધીને પગના ઠેકાથી દુસ્મનને દારો પાડવો અને નયન દટાડથી તેને હાથલ કરવો એ અહિંસક વારું શું ઓછો ગણાય ? સાથ મરે અને લાડી પશુ ન તરે તે આતું નામ ! ગરીબ બિચારો લખનવનો રંગીલો નવાબ વાજિદઅલીશાહ જ્યાં હોય ત્યાં બદનામ થઈ રહ્યો છે; ત્યારે ઉલ્લસાંકરની મોહપ્રાણા થઈ રહી છે। ઇસ્ત્રી આ વીસમી સદીમાં કલાની આંખ ઉઘડી છે. તો બન્ને ધરવાળીઓ રસોડામાં

રોટલા ટીપવાનું પશુ મુખને વલ્લશીખી કાઢાને ઉધાર કરવા મેળાને પડે।

“મીસ ગઇ છે બોલ મહિ નાચવા; મધર એને જોઈ લાગી નાચવા, એ વિના ફાંધર બિચારો શું કરે ? ચર્ચામહિ ગોડને. બસ ચાચવા।”

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! તમે છાપાં ઉપરથી તો જાણીજ ગયાં હશે કે ધરી ગાત્રોની બાઈસીકલની હવે દ્રાવસીકલ થઈ ગઇ છે। જર્મની ઇટલી તો યુરોપમાં “હાઉસન જાઉસન।” કરાવજી હતું તેમાં હવે જાણનાં બન્યું છે. બાઈ સીકલ હવે બેલેન્સ જાળવી રાખે એમ ન હોવાથી ત્રીવું પૈકું જોડી દ્રાવસીકલ કરવી પડી હશે। સોનીના સો અને હુદારનો એકજ બસ થઈ પડે, તેમ હીટલરની કેટલાંએ માસની ધામ ધૂમ પછી હવે અર્થાલ મિયાંએ એરણુ પર દોષાણ રોકવા માંડ્યા છે, અને તેના પ્રતાપેજ બાઈસીકલની દ્રાવસીકલ બની ગઈ લાગે છે। સાથે સાથે રૂપેનની ટેલજુ ગાડી પશુ પાછળ પાછળ ધસાડતી લાગે છે। એ ચંડાલ ચોકડીની સમોજ ચીન, રશીયા, બ્રીટન અને અમેરિકાએ તાણત કાઢવાનો વિચાર ક્યો છે ! જોઇએ છીએ એક તરફ મોહરગના વાણી છે તો બીજી બાજુ સરકસના વાણી છે। એક તરફ પેટ ને કાંતો જેવા જીવં પકડનારા છે તો બીજી બાજુ રજવેલ્ટ જેવા રોંગ માસ્તર છે।

●

આવાજી દુનિયાં કે દોરતો ! પહેલાં વાદળ ચડી આવે અને પછી વરસાદ તૂટી પડે તેમ રમજાન પછી છદ આવે છે. એક માસના સંગમ પછી છદ આવે એટલે કેટલાક યોગ્યોએ બે લગામ થાય એ દેખીતી વાત છે પશુ છદની ખુશીને સાવ ઉઘી રીતેજ વ્યવસ્થા કરવા તૈયાર થનારાઓને શું કહેવું ? છદના દિવસે એક એક યુસલમાન નવાબ જેવા રંગીન બની નય છે.

“હંનાં બાળ્યા” તો મશહૂર છે. ધરમાં બાર હાથનો બાળુ ફરતો હોય છતાં ઉધાર સુધાર કરીને ધર તો બપોલથીજ ઉત્તરથી જોઈએ ને ? “ઈંદ્ર નૈસા તહેવાર કઈં ફિર ફિરસે આતા હે” એમ કહી ધરનાં વાસણો ગીરો મૂકી દેટ પાટનું સિવરાવનારાઓનો પણ આપણામાં ટોટો નથી ! સેનીયાં ને રાકકરને માટે સવાયા કે રોડા ઉપાડનારાઓ પણ ભયાં પડ્યા છે ! છેલ બરાહ જેવી ત્રાંસી ટોપી, મોડું નોંઠું રાકાય એવા ચક્રચક્રતા બૂટ અને એક ગદગદામાં પાનનો દુએ તો બીજા મદદગાર તરફ દોષ તિરછી અદ્યથી દોટમાં દબાવેલી સીંગરેટ, બિરસામાંથી રોડામાં કરતા રેશમી રમાલ !

“મટી સુજાઈછતાં પણ મિયાં નવાબ રહ્યા; નહિ એ આમળો મૂકે ભલે બળી દોરી !”

તો શાસ કરાવે છે. વળી કેટલાક તો આનંદના અતિરેકમાં પીકાંતી મુલાકાત લઇને બે મટીના બાદશાહ બની જાય છે ! તો કેટલાક પતિત બંદોનોના મહોરનાઓમાં લટાર મારતાં લલકારે છે કે.

“મેહરબાં હોજાઈએ દહે જિગર હોને તો દે; ખુદ ચલે આઈગે નાહોંમે અસર હોને તો દો”

ધર જેવા દિવસની શાનને આવી રીતે દોશીની ખૂબેરીની જેમ સુસલમાનો આગ્રાદ પ્રમોદમાં ઉત્તરે છે. ત્યારે ઇત્તી રીતે ઈંદ્ર ઉત્તરનારા બે પાંચ શીશ્વ તારા સુસલમાનોને તો દોષ ખૂબુંય નથી ! ઇત્તી દુનાગીરી પર અનેક વક્તા બક્તા રહે છે, અનેક ભેખડા લખતા રહે છે; છતાં આપણા મિયાંઓ તો પેલી પુરાણી પંક્તિની જેમ સ્થિતિસ્થાપક બની, પડ્યાજ રહેવાના કે :

“ધેલેશ પાન ખાકે હમ સુખાં ફિરેંગે; ગિરવી પડા હુવાહે ગર પાનદાં હમારા”

આ તો ચંદ્ર જુના વિચારના સુસલમાનોની ઈંદ્ર. પણ નવા વિચારનાઓ તો રોડા રેલી-ટીનો જેવો રચાણ ધારણ કરી સીનેમાના ફારે ઈંદ્ર ઉત્તરવા એકદા થાય છે, અને જાણે વગર મુકાનના પડાણની જેમ દોષ પણ હીરોઇનના હીરો બંનવા ધેરથીજ કમર કરીનેજ આબ્યા હોય એમ ભાસ થાય છે ! આ અપ-ટુ-ડેટ દુનિયાના આસામીઓ બે પેસાની તાડી પી બાર રૂપિયા જેટલું ધાંધલ કરતા નથી પણ વખતે જરા નાક લોળવવા માટે ક્યાંય ચોરી છુપીથી અંગ્રેજ હોટેલ કે બારની પાછલા બારણેથી મુલાકાત લે છે અને પછી ધેનમાં ધેનમાં સુષ રહી ઈંદ્ર ‘વ્યતિત’ કરે છે ! આમ ઈંદના ચિત્તને બિસ્ફુલ હુબુંજ દેખીને પેલા બિમારા મૌલાનાઓ જરાક ઘટી હલાવે તો તેમને એથોડાક કહેવામાં આવે છે !

એક કદંગી કહેવત છે કે “મિયાં અને મહારવને કહી ન બને !” અને કહીએ છીએ કે મિયાં અને મહારવ નો દેવ હોય કે ખિતાબ ધારી હોય તો તેમને ન બને પણ નો મનુષ્ય હોય તો કેમ ન બને ? મિયાં અને મહારવનો મેળ સુરતમાં નર્મદ સબ્બદાસ સંધાયો હતો ‘હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓએ ખુલ્લા દિલે મુલાવરામાં સહકાર સાધ્યો હતો, અને ગ્રેકોએ પણ હિંદુ-મુસ્લિમના બેદલાવ-વગર સાહિત્યરસનાં પાન કપું’ હતું’ આજ પ્રમાણે નર્મદ સાહિત્ય સજા-દારા થાંતી સાહિત્ય સેવામાં ‘હિંદુ-મુસ્લિમ સાહિત્યકારો’ અબેખલા મેળવીને ગુન્દર સાદિ-લની સેવા કરતા રહેશે તો એકમતપૂર્ણ એક અણુભાલ ઉઠાકરણ ગ્રન્થરાને સાંપડશે.

[૧]

ધૂમન્તો તું નાવ લઇને સરિતા પારે પારે,
 સ્નેહ વશ્યો છે જલશું કેવો ? જલશું આય ? શુભરે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 નલમાં સૂર્યકિરણ પ્રસારીને બ્યોતિ કંકા પૂરે;
 તારે હૃદયે સરિત ગમનની પાછી ભરિ સ્ફૂરે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 નિત નિત બાણું કુટિર મહિંથી નેયા તારી બજો;
 હું નવ બાણું—અગમ્ય લાયો કહે કાં ઉર ઉલસાજો—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 સંધ્યાના હીવા હોડાતો થાક્યો પાછો આવે,
 નેહો મારાં લીનાં થાયે, ક્યારે અશ્વ હાળે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !

[૨]

દિગન્તમાં ક્યારે જિહું હું, ક્યારે પાછો આવું,
 મારે બ્યોમે, તારે જલમાં, નાવે આવું જાવું—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 પ્રભાત ને સંધ્યાના રંગો તારે મારે જોવા,
 ભરિ ક્યારે અંતર ભરવી, ક્યારે અશ્વ લો'વા—
 નાવિક તું, નાવિક તું !
 જલ વીચિમાં દૃષ્ટિ તારી, મારી દૃષ્ટિ બ્યોમે;
 સૃષ્ટિ તું સર્જે સૃષ્ટિ, મારી સૃષ્ટિ બ્યોમે—
 નાવિક તું, નાવિક તું !

૧ આયુષ્ય, ૨ મોત્તમો.

—‘નસીમ’

પોઠ

જી. જી. ગાંધી

હાંડનાર વજ્રમશે

મરજીના એટલા પર બેઠા બેઠા અડવા-
છએ રાખેતા મુજબ સાહિત્યની ચર્ચા આરંભી.
“આ વેળા સાહિત્ય પરિષદ અંધેરીમાં બરાવાની
છ એવું કારણું થઈ હશે કે કંઈ અંધેરીનું
ઇતિહાસિક મહત્વ છે !

“હા જા, કેમ નહિ ! સામ્યવાદનો મૂળ
સ્થાપક જોને આપણા કવિ દલપતરામે વાંચન-
માળાની ચોપડીમાં સંભાર્યો છે તે ગંડુરાજનું
એ જન્મસ્થાન છે ! પણ એવું ઇતિહાસિક
મહત્વ કેમ ન ગણાય ?

“હ... એ પેલી,

“પુરી એક અંધેરી ને ગંડુ રાજ;
ટકે શેર લાજી ટકે શેર ખાજ”

બાળા કવિતા જોના પર રચાય છે તે રાજ
આ બી. બી. ના અંધેરી રોશનનો હતો કે ?”

“હારતો !”

“ત્યારે તો જરૂર ઇતિહાસિક રચનાની
પસંદગી થઈ છે ! અને મને તો લાગે છે કે
તેનાં રાજમાં લાજી પણ ટકે શેર મળતી હતી
અને આખાં પણ ટકેશેર મળતાં હતાં, તેમં એ
અંધેરીની સાહિત્ય પરિષદમાં પણ મોટા મોટા
સાક્ષરો કે નાનામાં નાના ઉમતા લેખકોની
પણ સરખીજ દરર થશે ! એક સાધારણ
કવિઓર પણ વ્યાસપીઠ પર બ. ક. કોરેની

સાથે પૂજાદિવાળીને બેસી રાકશે, અને એક
સાધારણ યુવરિડરને પણ બેધડક પ્રમુખ બનાવી
રાકશે ! મતલબકે ઉચ નીચનો બેદ ટળતાં
સાહિત્યકારોમાંથી વૈભવ-સ્વ ટળશે અને પ્રમુ-
ખની પસંદગીમાં પણ સરળતા થઈ પડશે.”

“કેમ ! પેલા ગંડુરાજનએ જેમ જાનનારને
જોઇને ફાંસીએ ચઢાવવાનું ફરમાન કાઢ્યું હતું
તેમ સાહિત્ય પરિષદની સ્થાપત સમિતિ જાડા-
નરને જોઇને ફાંસીએ ચઢાવવાને બદલે પ્રમુખ
રચાને બેસાડશે તો મને તો ખાતરીજ છે કે
એ સાહિત્ય પરીષદ અગાઉની કોઈપણ સાહિત્ય
પરીષદ કરતાં વધુ સફળ થશે કારણ કે અહા
માણસોમાં ખાસ કામાનો ચણ હોય છે ! ગમે
તેવાં કયાં વેણુ પણ જાડા આસામીઓ ગળી
રહે છે !”

“તમારી વાત તો સોળે સોળ આના સાચી
છે; પણ સાહિત્યકારોમાંથી જાડા માણસને
ગાતવે અને દરિયામાંથી મોતી શોધવા બરાબર
છે !”

“એવો ખરંજ છે કે જોને જોને સાહિત્યનું
સળેખમ ચાપ છે તે ગળાય ગળાય ને સાવ
દુખગા બની જાય છે, જુવોને ખીજની વાત
ચા સારે હરીએ ! તમારોજ અવતાર જુવોને !
પહેલાં તમે સાહિત્યકાર ન હતા ત્યારે લાઠ

સાહેબના ગોષ્ઠી જેવા જગરા હતા, અને જગરાથી તમને સાહિત્યનો સનેપાત થયો છે, ત્યારથી ગોષ્ઠીજીની બકરી જેવા બની ગયા હો! "

"તો પછી ત્યાં પ્રમુખ ક્યાંથી મળશે ?"

"હું હવાથી પ્રભુ મળે છે તો પ્રમુખ કેમ નહિ મળે ? 'ભાંગુ' ભાંગુ તોય ભરૂં' એ હિસાબે મને તેવા તોય ભરૂં બાપડા બ. ક. કારિયે પ્રમુખ તરીકે સુટવા જોઈએ, કારણ કે તેઓ પેન્શન પર. ઉતર્યા છે તોય ખાસા રાજ ભરવાની કોઠી સરખા છે ને ?"

"પણ એ બધી પંચાત આપણે શા માટે જોઈએ ?"

"કેમ નહિ ? દરેક સાહિત્યકારની પ્રથમ ફરજ છે કે તે સાહિત્ય પરિષદમાં જાય કે ન જાય પણ તેની ચર્ચામાંતો અવશ્યજ ફરી પડે ! કારણ કે સાહિત્ય પરિષદમાં જોઈતી મજા પડતી નથી એટલી મજા સાહિત્ય પરિષદની વાતો કરવામાં પડે છે !"

"બાઈ, એતો બધું 'ખર' પણ ગયાના આગલા રવિવારે તમારી સવારી ક્યાં ગઈ હતી ?"

"કેમ શું છે ? રવિવારે તો મેં જુલ્લાબ લીધો હતો. 'ખાસ કરીને રવિવારના ગાળેજ હું જુલ્લાબ ભઉ છું' ! હા...આ ! પણ પ્રજાવાની રીતે જરૂર ?"

"ગયાના આગલા રવિવારે સુરતના બિસર્ટ હોલમાં અધિવેશનનો મુદ્દાપરો થયો હતો, તેમાં તમારી દાખરીની ખાસ જરૂર હતી. "

"કેમ મારા વગર કંઈ અધુર રહી ગયું હતું ?"

"ચોટીક વધુ ગરબડ અધુરી રહી ગઈ હતી. જો કે કોંગ્રેસન મિત્રોએ પોતાની રીતે શરૂ લીધી હતી. કોઈની કવિતા પસંદ પડે તોય ગરબડ કરે અને તાળોપો પાડે, કોઈની કવિતા ના પસંદ પડે તોય ગરબડ કરે અને તાળોઓ

પાડે, આમ જતાંય વેરે ને આવતાંય વેરે એવી રીતે કરવતની ધાર નીચે મુદ્દાપરો થયો હતો, અને વળી જો તું આવ્યો હોત તો ગરબડની માત્રા જરા વધતી !"

"મને તે તમે શું સાવ કોંગ્રેસનો જોગવા ધાર્યો ?"

"નહિ તેમના કરતાં બે કગલાં આંગળ વધી જાય તેવા !"

"હું તો માતું છું કે કોંગ્રેસનોજ ખરા અવેરી છે. લીલાપોચા બાપજીકર્તાઓ કે નળગા-પોચા કવિઓની તેઓ કસોટી કરી નાખે છે ! હું તો કહું છું કે કોઈપણ સભામાં કોંગ્રેસનોની દાખરી હોય; છતાં તે સભા નિર્વિદિ પસાર માય તો સમજ લેવું કે સભા પુરેપુરી સફળતાને વરી છે ! મદાવતના અંકુશથી જેમ લાંબીઓ વરા રહે છે તેમ કોંગ્રેસનોથી બાપજીકર્તાઓ કે કવિઓ વરા રહે ! ખીજ રીતે કહીએ તો કોંગ્રેસનો એ સભાની પાસાશી છે ! યોગે. ગીરશી જેમ તાવ મપાય છે તેમ બાપજીકર્તા કે કવિ કેરલા પાણીવાળા છે તે કોંગ્રેસનોથી મપાય છે ! હું તો કહું છું કે પૃથ્વી પર દુલ્લા અને ધરતીકંપ અનિવાર્ય વસ્તુ છે કારણ કે એ બંને શરૂ થાય છે; ત્યારેજ લોહ ભૂલાઇ ગએલા બગવાનને યાદ કરે છે; તેમ સાહિત્યની સભાઓમાં કોંગ્રેસનોની દાખરી પણ એટલીજ અનિવાર્ય છે !"

"લીકરા, કોંગ્રેસનોની ખીજ સમને બોલો છે તે શું કાણ વેળા કોંગ્રેસનોના દાખની ગૂંચેરી આપી છે કે શું ?"

"ના, ના. બગવાન કોણ દુરમનનેય એ લાડા ન દેખાડે ! પણ હા...આ મુદ્દાપરો કેમ રહ્યો ?"

"એટલા ગાળવીજના તોશનમાં મુદ્દાપરો સફળ થયો. અરે ! આપણો 'કારવાં'નો કારણ

જમ્ય ત્યાં તે વળી પાછી પાની થાય કે? ઉતરાણના કનકવાની જેમ કવિઓના ખૂબ પેય જમ્યા અને સુરતીઓએ ખૂબ દોરી લૂટી—ત્યાં રસ લૂટ્યો! લોકોના મગજમાં “પૂજારી શપ્તને ચઢાવો ખાકના અંબાર પર!” ની ધૂન બસાઈ ગઈ. અને કવિઓએ પણ ઠેરઠેર ન ખાડો જોયો ન ઠેકરા જોયો ન જ્યાં હોય ત્યાં ફૂલના ટગલા વાળી દીધા! કેટલીક જગ્યાએ તો ફૂલ માથે ચઢવાને બાંહે પગ નીચે કચરાયાં! ગમે તેમ થયું પણ અપાકના સનિવાર કુમસના રસ્તા પર ગાડીવાળાની સાકમારીમાં સુરતીઓ જેવો આનંદ લેતા રહે છે, તેવો આનંદ હવે મુશાવરામાં લેતા મયા છે! અને મુશાવરાથી સુરતીઓને એ પણ જણાઈ ગયું કે અરેબી ધોધ અને બાંડીયાં ટટુમાં શું ફેર હોય છે?”

“આપણા ‘એકોર’ મહાશય તો કહેતાજ આવ્યા છેને કે કવિતાને આમ જનતાના હૃદય સુધી પહોંચાડવાનો કામ રસતો હોય તો તે મુશાવરા છે અને તે વાત આવી રીતે ખરી પડતી જાય છે. આમ જનતા કવિઓમાં રસ લેતી થાય પછી તેને ગમે તેટલી ઉચી કક્ષાએ પોમે પોમે લઈ જવાય એ નક્કીજ વાત છે!”

“એ ખરું, પણ પેલા સોનાનો આંક મેળ-વનાર કવિ મુકરમે તો ડોહાઈ મુકામે કહ્યું હતું કે “મુશાવરા તો મારકેટ જેવો છે. જેમ મારકીટમાં તૈયાર શાકભાજી મળે તેમ મુશાવરામાં તૈયાર કાવ્યો વેંચાય છે. વળી મુશાવરામાં તો અમુક પંક્તિની કેદ હોય છે, કાવ્યના આત્માને આઘાત મળતો નથી” ખરી કવિતા કોઈના કહેવાથી કે સચ્ચાઈથી નહિ પણ અંતઃકર્મની ઉમિથી ઉત્પન્ન થાય છે.”

“એમની વાતને માની લઈએ છતાં એ વાત તો નિર્વિવાદ છે ને કે આપણે શાકની

ઓળી લઈને મારકીટમાં જઈએ છીએ ને પાંચ કે દસ મિનિટમાંજ બોંડા, ડાલું, મરચાં કાચ-મીર, આદુ, લોણુ, ગીચોડાં, કાંદા કે કરેલાં લઈને ઘેર આવી જઈએ છીએ. એ એવી રીતે મારકીટમાં એક શાકવાળા કે શાકવાળીએ ખેસતી ન હોય તો શું થાય?”

આપણને મૂળા માટે અધનીકુમાર તો સુરશુ માટે વરાહા ને મરચાં માટે ઉમેર જવું પડે! મતલબ કે એક ટુંકતા શાક માટે આખો દિવસ જાગે અને પંદર-વીસ માઈલની મુસાફરી થાય! મતલબ કે વાડીવાળાએ પોતપોતાની જાણ તરફારીને પોતાની વાડીમાંજ લઈને ખેસી રહે તો નતો તેને સામ થાય ને નતો ધરમિની અગવડતા દૂર થાય! જોકે આડકોને વગર શકિત ચલાવી લેવું પડે અને વાડીવાળાની સાકમાજી પડી પડી ઠાલી જાય! એવોજ દાક છુટક છુટક કવિતાઓ રચી પોતાના અંતરમાં પોતેજ આનંદ લેનારાઓનો છે! જેમ મારકીટમાં માથ મૂકવાથી વાડીવાળાને તેમજ આડકોને પણ સામ થાય છે તેમ મુશાવરામાં કવિ તેમજ શ્રોતાને પણ સામજ થાય છે. કવિની કવિતા તેના અંતરના ખૂણામાં પડી પડી સડી જતી નથી અને શ્રોતાને એકી સાથે જુદા જુદા શાકનો રસ મળે છે!”

“મને તો લાય છે કે હવે મુશાવરાની લોકપ્રિયતા કાવ્યસભાઓમાંથી હોટલો અને રસોડા સુધી પણ પહોંચી જશે અને લોકો બીજા કામકાજ પડતાં મૂકીને કાવ્ય રચવાનું લાગી જશે!”

“તો એમાં ખોટુંએ શું થશે? લોકો નવરા ખેસી નખખોડવાળા કરતાં કવિતા રચતા થાય એ આપણું અને આપણી બાપણું સદ્કામજી ગણાયને?”

“અને ધરમાં બેર પણ ચારી નોકરો ને પોલકાં નોકરો એવું કહી કહી ધણીને

કંટાળો આપે તેના કરતાં કવિતામાં પ્રાસાદપ્રાસ
ગોઠવેને ધણી સાથેજ મુશાયરો કરવા લાંબી
ભય તો ? તો શું ? વડવાડમય કુટુંબ પડીના
જ્યા ભાગમાં સાહિત્યમય અને રસિક બની
ભય । તથા “ચાર મળે ચોટલા ને ખોદે
ધરના એટલા ” જેવી કહેવતો નષ્ટ થઈ
“ ચાર મળે ચોટલા તો મુશાયરાના કાઢે
ગોટલા । ” એવી કહેવતો પ્રચલીત થાય. અસ્તુ :

વાંચકોના એકે વારનાં માનીતા માસિક
‘સાદિકના’ ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા
વરસની કંપ્લીટ કાપડો તૈયાર છે.
જેમને જરૂરત હોય તમણે દરેક
કાપડા દીક પોસ્ટેજ સહિત
રૂપીઆ સાડાનણ મોકલાવી
મંગાવવી.
એજર સાદિક ઑફિસ, રાંદેર (જ. સુરત)

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો

સંપૂર્ણ ક્ષતેહમંદ ઇલાજ

ગોનો-કિલર

[૧૯૨૮]

બેધડક આજેજ અજમાવો

મને તે કારણથી લાગુ થયેલ દુરતનો અથવા જુનામાં,
જુનો પ્રમેદ (પરમીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી
(પર) થતી સખ્ત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ,
મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓનાં પ્રદરના
ભયંકર રોગો વગેરે પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડાયુગથી નાશ કરી
ખગેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ઘડ કરે છે.

પચાસ પૈ) ગોળીની બારલીની કીંમત રૂ. ૩).

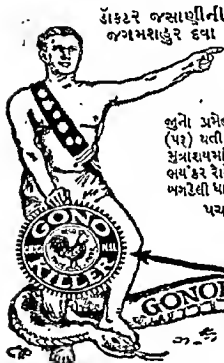
વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુડે.

• ચેતવણી •

ખરીદતાં પહેલાં
દવાનું નામ

: ગોનો કિલર :

અને કુકડાછાપ સીલ
બંધ પાકેટ તપાસીને
લેજો.

રોડીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, લીમડાચોક, સુરત.

કોકલા બનાવનાર ડો. ડી. એન. જસાણી,

વીહલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ, નંબર ૪

[૧૧૫]

સવાલ-(૧) કેટલીક નાની કિતાબોમાં હજરત જનાબે ગેસુધ સમઘની (૬૬૦) તરફથી એવા મોજેજા ભહેરમાં આવ્યા હોવાનું જણાય છે કે:-(૧) કાઠ એક હોડીમાં બીજા (ચાલી કરવા જનારાઓ) જતી હોય. હરિયાના તુફાનથી મજબૂર હોડી કુબી ગઇ, પછી બાર વર્ષે આપની કરામતની અસરથી એ હોડી જીવતા માણસો સહીત કીનારે આવી. (૨) કાઠ એક સુરીને ત્યાં આપને ફાતલ હતી. દરમિયાનમાં તે સુરીની વફાત થઈ અને સુરીના કુટુંબીઓની આદેશો જારીના અંગે આપ રૂઠાની તાકતથી ચોથા આસમાન ઉપર જઈ એક રૂઠા માટે હજરત મુજીરાહલ (અં)ને સમગ્રવત્તાં નહી સમજેલા; જેથી અરવાહોની પુરી જાંબીલ લઇ કબજે કરેલી સુકોતે રૂઠાને છુટી કરી દીધી એટલે એ દીનના વફાત પામેલ સર્વે મહુરરો જિંદા થઇ ગયા. (૩) એક દીન આપના બાવા સાહેબ આપના બચપણના સમયમાં ગુસ્સે થઈ આપને ડપકા આપેલા. આપ બચથી કબજતાનમાં આક્રમક ગયા. અને કહ્યું "સુદાઓ હોડી જાઓ અને મારવા આવે છે." એ સાંભળી કેટલીક કબોમયી સુદાઓ જિંદા થઇ બહાર આવી ગયા. -(એ બીના ખરી છે કે કેમ ?) ઉપર મુજબ સવાલોના ચોખ્ખા જવાબ આપી અમારા હિમાનની તક્તીયત વધારી સવાબે દારેન દાસ્તીલ કરી.

જવાબ-(૨) મોજેજા અંબીઆ (અલૈ) માટે ખાસ છે. અને વલીઓથી કરામત ભહેર થાય છે. એ અલ્લે સુન્નતવલ જમાઅતનો અકાદિ છે. પણ કેટલાંક ભહેલોએ છુટી છુટી કરામતો ધડી કાઢેલી છે. જેથી બચવું જોઈએ. અને તમેજે આ સવાલ નંબર ૧, ૨, અને ૩માં જે લોકોની ખોટી ધડી કાઢેલી કરામતો લખેલી છે. એનો મોતેબર કીતાબોમાં કાઢી પતો નથી. એની વાતો ખરી માનવી ન જોઈએ અમેજે હજરત પીરાનપીર (૬૬૦) ઉંડ જીવન ચરીત્ર નામે કિતાબ "સીરતે પીરાન પીર" ગુજરાતીમાં લખી છપાવી છે. જે બધી મોતેબર કિતાબોના ખુલાસો છે, તે જોશો.

સવાલ:-મહુમ બાઇ 'ફાતમાના' એ બાત્રીબ એક બાજુજ અને એક નવાસી સિવાય બીજી કાઠ કરીબી રીસ્તેદાર નથી. મહુમ બાઇ ફાતમાની જાહેદમાં બે શેર ટાપી-વેલીના અને એક મકાન છે. ઉપર દરયાવેલા ચાર વિરાસતદારોને મજબૂર મીરાસમાંથી કાઢી અને કેટલો હઠકાર છે. ૧૫૦૦ સુધી દેશ જોગી બાબત એ છે કે મહુમ બાઇ ફાતમાએ મરણ અગાઉ દસ બાર દિવસ પહેલાં નીચે દરયાવેલા ત્રણ માણસો સમક્ષ જેમાં એક મરદ અને બે સ્ત્રીઓ છે, વસીયત કરી છે કે જો અગર મારી વફાત થઇ જાય તો મારી નવાસતો એક ટાપીવેલીનો શેર અને એક

મહાન આપણુ. ગવાહોના નામો નીચે મુજબ છે. (૧) ઇસમાઇલ હુસૈન વરીઆવા. (૨) બાઈ રસુલ તે જવા માંકાની દોકરી. (૩) બાઈ હર્ના તે મેહમદ ઇમાદીન માંકાની બીધવા. ઉપર જણાવ્યા મુજબ ઇસમે સમક્ષ ઉપર મુજબની વસીયત કરી છે. અને સત્ય છે. મજબૂર મસઅલામાં શરીઅતે સુતકરદ શું હુકમ આપે છે તે ઉપર પ્રકાશ નાખવા નમ્ર વિનંતી છે. "બૈયનુવુ ટુમર" અદલાદ આપને એનો અજર આપે.

જવાબ:-પ્રથમ શરહ હક અદા કર્યા બાદ એટલે કહીને કહીને ખર્ચ બાદ કરી મહુમના માસના સરખે ભાગે નણુ લાગ કરવા. જેમાંથી એક ત્રીજો ભાગ મહુમની વસીયત મુજબ નવાસીને આપેના, બાકીનો એક એક ભાગ બંને લગીમને મળશે. બાજુજને કાંઈ મળશે નહીં. તેમજ નવાસી માટે બીજી મીલકતની વસીયત બાતેલ છે.

સવાલ-રમઝાન શરીફમાં કોઈ માણસ રોજા રાખે અને તરાવીહ નહોં પડે તો રોજા થાય કે કેમ ?

જવાબ-તરાવીહની બીસ રકઅત પઢવી મુન્નતે મુઅકકફ છે. તરાવીહ છોડનાર સખ્ત મુન્હેગર થાય છે પણ એથી રોજાગાં કરી વાંધા આવતો નથી.

સવાલ-એક માણસ રોજા તો રાખે છે લેહન પંજવકતદ નમાઝ અદા કરતો નથી તો રોજા થાય કે નહિં ?

જવાબ-તેને શરીયી રોજાનું ફર્જ તો ઉતરી જશે પરંતુ સવાબથી ઝરે મહરમ રહેશે. જેમ રોજા ફર્જ છે તેમજ નમાઝ પણ ફર્જ છે માટે નમાઝ ઝરે પઢવી જોઇએ.

સવાલ-રોજાની હાલતમાં બામ સુધું અને માથે લગાવવાથી રોજામાં કંઈ હરકત આવે છે ?

જવાબ-રોજાદરે બામ સુધવાથી કે માથે લગાવવાથી રોજામાં કંઈ વાંધો આવતો નથી.

એથી રોજો ન તો છુટે છે ન મકરદ થાય છે.

સવાલ-રોજાદરે હાથ અથવા પગ ઉપર કંઈ અપમ હોવાથી મલમ લગાડી શકે છે ?

જવાબ-લગાડી શકે છે, એથી રોજામાં કંઈ વાંધો આવતો નથી.

સવાલ-નાના બચ્ચા નાબાલેગ પોતાની ખુશીથી રોજા રાખે છે. એ મકબૂલ છે ? એને સવાબ મળે છે ?

જવાબ-નાબાલેગ બચ્ચાઓના રોજા નહિલ છે ખુદાપાકના હરબારમાં કબૂલ થાય છે અને સવાબ તેઓના માંગ્યાપને મળે. છે

ગુજરાતી નવલકથાઓ

શરદખાણુ કૃત

૧ અસહા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૨ રેલુની મા	કી. રૂ. ૪-૮-૦
૩ પથેરદાણી ભા. ૧	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૪ " ભા. ૨	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૫ ચરિત્ર દિન	કી. રૂ. ૪-૮-૦
૬ શુભદા	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૭ અનુરાધા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૮ રોયપ્રમ	કી. રૂ. ૩-૦-૦
૯ કતા	કી. રૂ. ૨-૦-૦
૧૦ બડી દોરી	કી. રૂ. ૧-૧૨-૦
૧૧ ગાનદા	(જપાય છે)

હાસ્યરસિક પુસ્તકો ગુજરાતી

૧ મારાં મારીબા "ચિનોદ"	કી. રૂ. ૨-૮-૦
૨ જુની આંખે નવા તમાશા	

"ખેહાર" કી. રૂ. ૧-૪-૦

૩ કવમ આયુક	કી. રૂ. ૧-૪-૦
૪ અક્ષરના ઇમરદાર	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૫ રાગ હોઈ તો ?	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૬ મારી નોંધ પેથી	કી. રૂ. ૧-૮-૦
૭ વાતોનાં વડાં "ગોવીયા"	કી. રૂ. ૦-૮-૦

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

બુકસેલર્સ કણ્વીક, સુરત.

[નર્મદ સાહિત્ય સભા, સુરતના
પ્રથમ મુદ્દાર્શમાં તા. ૨૬-૬-૪૦ને
રોજ બેસેન્ડ દોહમાં આ કાવ્ય
જનાજ “આર” સાહેબે વાંચી
સંભળાવ્યું હતું.]

કાં તને માફ હૃદય ઈચ્છિત નથી;
શું એ દિલ શિક્ષત, ઉચિત, હર્ષિત નથી.
માનવી શું ! ચંદ્રમાને સૂર્ય પણ;
દોષ દુષ્ટી રૂપ તુજ વિસ્મિત નથી.
ના છુપાઓ સુખને પર્કાઓ મહી;
હું તમારો છું કેઈ ત્રાહિત નથી.
માનવી શું શું કરે, શું નવં કરે;
આરમ્ભો શું નવી નિત નિત નથી.
શું સુણાવું હૃદની મારી કયા;
એ કેઈ આનંદમય સંગત નથી.
આવ આગળ ? હો તને આપું હૃદય;
તુજ તારી વાત પર સાબિત નથી.
છે કલકિત વિશ્વની હરએક સ્ત્રી;
હૃદયનાઈ એક ક્ષત દોષિત નથી.
હો ખુલ આ દિલ મને શા કામનું;
જે જરા અંતર મહી રક્ષિત નથી.
આ જગતમાં પણ પીઓ એ આર ભમ;
પીરણ આ ઝિંકગી નિત નિત નથી.
હાથ નાણું, કુન્દ અન્નર, સખત હું;
મારી સાથે આપ શું દોષિત નથી ?
હું કહું હા હા, તમે નો ના કહો;
શું તમારી વાત આ વિપરિત નથી.
આપ પર આશિક યવુથે છે શુનેહ;
પ્રેમ કરવા શું હૃદય વિરચિત નથી ?
આપને બસ આહવું, એના વિના;
પ્રેમ પથે કાંઈ માફ હિત નથી.
હૃદથી સખળી ગંધલ, ભરપૂર છે;
“આર” તુજમાં હાસ્યરસ કિન્ચિત નથી.

અસ્માઉલ હુસ્ના

૩
૫
૬
૭
રિક્કાઈ-સાબેરી

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“કારવાં”ના અંક ૧૨ ના પાના ૧૫ માં નંબર ૫ તુ જે દરેક શરીર છે તેમાં હાવાના કુલે “રહિમર રહિમ”ને બદલે બિરે રહિમર રહીમ હાપી નાંખ્યું છે ને કે એ જૂસ સુધારવામાં આવી છે છતાં ને કાઇ અંકમાં સુધારવા રહી ગયું હોય તો સિરે ને બદલે “મિર” લખી સુધારી લેવા કૃપા કરવી.

યા રહીમ (સંખ્યા ૨૫૮)
“એ બહુ મહેરબાન અને બપ્શવાવાલા”

દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢનાર દૈવતમંદ થાય છે અને દુન્યામાં તેને આન ઇન્જાત મળે છે એટલે બધા લોકો તેની ઇન્જાત કરશે. દરરોજ સવારની નમાઝ પછી ૧૦૦ વખત પઢનારની ઉપર અલ્લહાલ મહબ્બત અને મહેરબાની કરે છે અને તેની ઇન્જાત કરે છે. દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢનારને બધા લોકો શરત-અઝીઝ કરે છે અને આખીરતમાં દરગ મળશે. એની સંખ્યા (૨૫૮) મુજબ દરરોજ ૨૫૮ વખત ૨૫૮ દિવસ સુધી જે નિપ્પતથી પડશે તે ખુલ્લા પડી કરશે અને દુન્યામાં કુલે અને ઇન્જાત મળશે. દરરોજ કાવારે નમાઝ પછી ૫૫૫ વખત પઢનાર દરેક હાજતથી ગતી રહે છે એટલે તેની દરેક હાજત ખુલ્લા પડી કરે છે. યા અલ્લહાલ યા રહમાને યા રહીમો વહ્દમના કહ્દન્નકા ઝેરુરુહીમીન

દરરોજ ૨૫૮ વખત ૨૫૮ દિવસ સુધી જે નિપ્પતથી પડનામાં આવશે તે ખુલ્લા પડી કરશે. એને વઝીરા તરીકે હમેશ પઢનાર કાઇનો મોહતાજ થતો નથી અને તેનું દિલ ખુલ્લા પડી મુદબ્બતમાં લાગે છે. અસ્તગ કિફલ્લાહલ ગહુરુરુહીમ અને હમેશ પઢનારની શેઝીમાં વધારો થાય છે. ‘યા રહીમો’ દરરોજ ૨૫૮ વખત પઢનારને ખુલ્લા પડી ગીબતી શેઝી પહોંચાડે છે. હોવરુરુહીમો રહીમો દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢનાર ઉપર તમામ દુન્યા મહેરબાન થાય છે. બિરમહાહિર રહમાનિરુહીમે યા રહીમો કુલે સરીહીવ વ મહકુળીન યા રહીમો વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલા રસુસ ઝેરે ખલ્કેહી વ તુરે અરોહી સૈયદના મોહમદીવ વ આસીહી વ અરહામેહી અજમર્થન ખૂતી અગર બાદી બવાસીરવાલા એને જુમ્બા ત્યા પીરને રોજ પુકજ પડી પાછી ઉપર દમ કરી પીવાથી તેમજ પોતાના બદન ઉપર દમ કરવાથી છ. અ. જલ્લી આશામ યહ જશે.

યા અલેકો (સંખ્યા ૬૦) એ બહેર અને ચોરીયા ગીમેના બાદશાહ”

એને દરરોજ ૬૦ વખત પઢનાર તવગર થાય છે. સુગેદય વખત ત્રણ દળાર વખત પઢનાર જે કહ્દ દુન્યા માંગશે તે ખુલ્લા પડી કરશે.

જ્વાલના વખત ૧૦૦ વખત દરોજ પદનારનાં દિલમાંથી ગદસતી-દરોજોરી દર થઈ તેનું દિલ પાક થઇ નરે ઇસાલીથી બરપૂર થશે. દરોજ ૩—૧—૧—૧—૧ છુટા છુટા બખી “કુલિલલાહુમ્મા માલેકુ સુલેકે.....” બેગયરે હિસ્તામ સુધી પહોં. એ મુજબ દરોજ ૪૧ વખત કરવાથી બધી મુશ્કેલીઓ ખુદાપાક આસાન કરશે તેમજ ને કામ માટે કરશે તે ઇ. અ. જલ્દી પૂર્ક થશે, પશુ ધારેલું કામ થાય ત્યાં સુધી દરોજ એ મુજબ કરવું. જુઝ્ઝાની નમાઝ પછી ૬૦ વખત પદનાર ઉપર દુઆવાલા મહબ્બત કરી તેની ઇજાજત કરશે. ૩૧૯ વખત પડી શીરની ઉપર દમ કરી દુસ્મનને ખવડાવવાથી દુસ્મન મરી દોસ્ત થઈ મહેરબાની કરશે. માલેકુલ કુફુસોનો વઝીહા હમેશા પદનાર ને તવગર હશે તો ખુદાપાક તેના માલને કાપમ રાખશે અને ને પદનાર ગરીબ હશે તો તેના નફસને તેના તાબે કરશે અને દુઆમાં તેની ઇજાજત વધારશે.

યા કુફુસો يَاكُفُوس (સંખ્યા ૧૭૦)
‘એ બહુ પાક’

દરોજ ૧૦૦૦ વખત પદનાર દુઆથી બેપરવા થઇ જાય છે. દુસ્મનથી બચવા માટે નકાસતી વખતે એને પદતાં પદતાં નકાસતી જીવથી દુસ્મનોથી મદકુજ રહેશે. સફરમાં એને પદનાર અગર પેદમ હોય અથવા સવારી પર હોય તો તેને સફરની યાક લાગશે નહીં; એટલે કે આશનાર મુસાફર ચાલતાં ચાલતાં પદશે તો તેને આશવાની યાક લાગશે નહીં. અવાજની વખતે ૧૦૦ વખત હમેશા પદનારનું દિલ પાક સાફ થઇ જશે; એને વઝીહા તરીકે હમેશા પદનારનું દિલ પાક સાફ થઇ પુરાતી થઇ

જશે. માલકુફુસો યા મુલ્કુલ્લો યા કુફુસોને હમેશા વઝીહા તરીકે પદનાર ધીમે ધીમે દુઆથી બેપરવા થઇ ફરિસ્તા સિફત થઇ જાય છે.

યા સલામો سلام (સંખ્યા ૧૩૧)
‘એ સલામત રાખવાવાલા’

હમેશા સુખકની નમાઝ પછી ૧૦૦૦ વખત પદનારના ઇસ્તમા વધારો થશે. ૧૩૧ અથવા ૧૬૧ વખત પડી બીમાર પર દમ કરવાથી ઇ. અ. જલ્દી તંદુરસ્ત થઇ જશે. એને હમેશા વઝીહા તરીકે પદનાર દુસ્મનોથી બેખીદ થઇ જશે એટલે તેઓથી ડરશે નહીં. એને દરોજ ૧૧ વખત પડી બીમાર પર દમ કરવાથી શિશાયા થઈ ખોઈથી બચી જશે. એને હમેશા વઝીહા તરીકે પદનાર મુઝિ જાનવરો સાંપ બિચ્છુ વગેરના કરડવાથી બચેલો રહે છે. પીરની રાત્રે સડરના વખતે ૧૩૧ વખત હમેશા પદનાર દરેક આફત, બલાથી બચેલો રહે છે અને ખુદાપાક તેને ગેબથી રેહી પહોંચાડે છે. ૬૯૦ વખત પડી શીરની ઉપર દમ કરી દુસ્મનને ખવડાવવાથી દોસ્ત થઈ બનતી મહેરબાની કરશે.

સલામુન કૌલમ મિર્ઝિખિર્ઝીમ પદનાર માણસ પોતાના નામના અદદ કાઢી હમેશા તેટલી વખત પદશે તો તેની દરેક ઉન્મેદ ખુદાપાક પરી કરશે પશુ એક બે ચિલ્લા અગર કામ પૂર્ક થાય ત્યાં સુધી પહોં જોઇએ. તેમજ મોઢપણુ નિમ્મત વગર હમેશા પદનાર ને કંઈ દુઆ મંગશે તે ખુદાપાક કયુલ કરશે. એને આસ અમલ તરીકે પદનારી રીત ઇ. અ. આવતા અંકમાં લખીય. [અપૂર્ણ]

એકજ ધરતીનું
ધાવણ
ધાવેલાઓને
છુટા શે પાડી
રાકાષ ?

એડી બંધુ

લે:

લાનુશંકર
જોપી.

તેના નાક મોમાંથી લોહી વહી રહ્યું હતું. શરીર પરનાં કપડાં લોહીથી લાલ બન્યાં હતાં. યુવાની માફક તે રસ્તા પર પડ્યો હતો. તમાચાને લાકડીની સેજો તેના મોં પર ઉડી હતી. બચાવ કરવાનો તેને જશય વખત મળ્યો નહિ. એકએક બનાવ બન્યો. જાણે આસમાન-માંથી માયા પર વીજળી ત્રાટકી. પાછળથી એકચિત્તો હતો થયો. અને એકજ દૃષ્ટિ તે બોંબમેજો ચર્ચિત થયો. પોતાના પર કેાઇએ હુમલો કર્યો, શા માટે કર્યો. પોતાનો સત્તુ કાણુ? એ જુઓ, જાણે, વિચારે તે પહેલાં જ તે બેલાન બન્યો.

બધા ખેલ વળવારમાં પતી ગયો. લાતો વરતીથી બરચક હતો. લોહી દોડી આવ્યા. તે પહેલાં જ; છાંયે તે પહેલાં જ મારનારે તેને જમીન બેજો કરી દીધો હતો.

ગજુરનો દુરમન તેના પગ આગળ પડ્યો. અતિ મંદ સ્વરે ઊંડકાર કરી રહ્યો હતો. દુરમનની કચ્છ દશા જોઇ ગજુરને પોતાના સત્તુ પર દયા છૂટી દુરમન પર લાહી ચલાવતાં પહેલાં તેના ચિંતે ગજુરના મનમાં જે સમુદ્વેષ હતો તે આપો આપ ઝાંઝો ચલાવ્યો. તેના મનમાં પોતાના મૂર્ખાઈ બધાં દૃત્ય બદલ અતિશય ખેદ ચલાવ્યો. ચહેરો રૂઝમસ બન્યો. પોતાના રૂમાલવતી દુરમનનું મોં લુંછવા લાગ્યો. સત્તુનું લોહી જોઈ ગજુરને પોતાના લોહીની કષ્ટતા આવી. સત્તુને પોતે બંને એકજ લોહીના છે, બંને વચ્ચે અનુદ લાઈચારો છે એવી કષ્ટના તેના મગજમાં કસચિન આવી હશે, નહિ તો તેને માટે પાછળથી પોતે શા માટે તકલીફ ઉઠાવે ? તેની સેવાચા કરી કરવા પ્રયાન કરે ? પોતાના રૂમાલ વળી મોં જુલે ?

બાણના ધરમાં સર્થ જઈ ઉપચાર કરે, એમ ધારીને તે જોંય પર પડેલા સત્તુને ઊંચકવા જતો હતો, એટલામાં સિપાઇએ તેને પકડ્યો. એક સિપાઇએ ગજુરની કમ્મર પર લાત મારી. ગજુર ગબડી પડ્યો. એ સિપાઇઓએ બાવડાં પકડી તેને ઊભો કર્યો, પહેરેજ કર્યો ને દારી વડે હાથ બાંધીને ચોક્કસ લઇ ચાલ્યા.

પાછળ લોહીનું ટાણું ચાલતું હતું. પણ તર્ક ચિતર્ક કરવા છતાં મારામારીનું કારણ કોઇ જાણી શક્યું નહિ. બાથબાથ થઇ નહોતી, ગાળાગાળી કે ધક્કામુઠી કેાઇએ જોઈ સાંભળી નહોતી એટલે કારણ શી રીતે જાણી શકાય. કંઈક ખાનગી કારણ હશે, પૈસાબંધાની બાબત હશે, કે સ્ત્રી સંબંધી ગટાણો હશે-એમ ભાત-લાતનાં અનુમાનો લોકો કરતા હતા. માર્ગો એ વાત સોળ આના.

પ્રત્યક્ષ નિહાળેલી વાત, દીવા જેવી હકીકત હતી, પણ કોઇ કારણ.-મારામારીનો એક સમગ્ર સકતું નોંધતું. લોકો પોતપોતાની જુદી અનુસાર તર્ક કરતા હતા

ગજુરનો દેખાવ મીલ મજૂરના જેવો હતો. ફાટેલાં કપડાં, કચ્છાઈ રંગની બડી, ને તેમાં એક મેજો રેશમી રૂમાલ, અર્ધી પાટલૂત ને મોં પર, માથા પર, કપડાં પર કપાસનો પોશ વળગેલો હતો-એના આવા દીવાર પરથી, પહેર-વેસ પરથી જાણતું હતું કે તે મીલમજૂર હશે. અને તે પરથી કેટલાક એવો તર્ક કરતા હતા કે:-હમે, મીલની તકરાર જોખર સાથે તકરાર ટાળી હશે, કે તેની બેરી પર નજર બગડી હશે, કે કામ કરતી વખતે આની સાથે ઝઘડ્યો હશે, ગાળાગાળી કરી હશે ! ને મીલમાં તો એવું

રોજનું થતું! મીસની દુનિયા નિરાળી, તેની તકરાર પણ નિરાળી ને તેની મારામારી પણ અનોખા પ્રકારની! પણ આ બધા કેવળ તરોજ હતો કોઇ મૂળ ભેદ જાણતું જ નહોતું. ત્યાં ઉગેલ ફરક માણસ એક બીજાને પૂછતો હતો: "અરે, બાપ એને શા માટે માર્યો?" પ્રત્યેકના મોમાં એકજ પ્રશ્ન હતો: "શા માટે માર્યો?"

એ સિપાઇ બંને બાલુએ, વચ્ચે ગુરૂ! પાછળ લોકોનું જંગી ટોળું આવી રહ્યું હતું. મુબારક શહેર! લોકોની શા ખોટ? બીજું શું પડ્યું!

ગુરૂ નીચી નજર કરી આવી રહ્યો હતો. તેના મોં પર શરમની થેરી છાયા સ્પષ્ટ જણાઇ આવતી હતી. શૌર્ય કાપ્યા બદલ ઉદાસ-ઉદાસ થતો તેના ચહેરા પર દેખાતો ન હતો, કદા વેરીને માથાનો સંતોષ તેના મોં પર જણાતો ન હતો. ચહેરા કાળાપણ પડી ગયો હતો, સાવ્યામણી વીરની આંખમાં ચમકતી લાપરવાહ ને અતેરો આનંદ ગુરૂની આંખમાં બિલકુલ જણાતો ન હતો. ધ્યેય નિષ્ઠાનો સાર્વિક સંતોષ તેને થયો ન હતો. ને એટલે જ ઉંચી નજર કરવાની તેની છાતી ચાલતી ન હતી. પાપી, શુનેગાર, અપરાધીની માફક નીચી નજરે તે આવી રહ્યો હતો. ગુરૂ પંડને પૂછી રહ્યો હતો: "શા માટે મેં તેને માર્યો?"

લોકોના મનમાં પણ એ જ સવાલ ઊઠ્યો હતો.

"શા માટે તેને માર્યો હશે?"

ગુરૂના હૃદય સિંદાસન પર બિરાજતો ન્યાયધીરા પણ એ જ સવાલ પૂછી રહ્યો હતો: "બાલ, શા માટે માર્યો? કહે. શા અપરાધ બદલ માર્યો?"

બહાર સરકારી સિપાઈ ધક્કા મારી રહ્યાં હતા. સદ્વિવેક યુદ્ધિના સિપાઈ હૃદયને ધક્કા મારી

રહ્યા હતા. આજીબાતીથી એક અવાજ, એક જ સવાલ ખૂણે ખૂણેથી એકજ પ્રશ્નનો બીમર: "શા માટે માર્યો?"

ગુરૂને લાગ્યું કે પોતે હમણાં જ ગાંધી બની જશે. કાનમાં એકજ સવાલ ધૂમી રહ્યો હતો: "શા માટે માર્યો?" જાણે આખું જગત તેના પર રહ્યું હોય તેમ ગુરૂને લાગતું હતું. તેના માટે કોઇ સદાનુભૂતિનો શબ્દ પણ ઉચ્ચારતું નહોતું. પ્રત્યેકના ચહેરા પર ગુરૂ સામે તિરસ્કાર તરવરતો હતો! લોકોની સદાનુભૂતિ સ્વાભાવિક રીતે પેલા માયલ પ્રત્યે હતી બધી જાનના, બધી કામના મોકા ત્યાં એકઠા થયા હતા. તમામના મોમાં એક જ વાક્ય હતું: "અરેરે, ખાચારો છવરી કે નદિ?"

ધર્મમાં છવરદયા વસે છે એ વાત કંઈ ખોટી નથી. માયલ કંઈ જાતનો-કામનો છે એ સવાલ કોણના મનમાં ઊઠ્યો નહિ. જાણે એ બધાની કામના ચર્ચ પડ્યો હતો!

લોકોએ ગાડી કરી તેને દવાખાને પહોંચાડ્યો. તેની મદદ માટે તરતજ ત્યાં ફૂંડ ઉઘરાવવાનું શરૂ થયું. ફરક માણસના ખીસામાંથી પૈસા બહાર નીકળવા લાગ્યા. જાણે માયલ માણસ પોતાની નાતજાતનો, સમોવસનો કેમ ન હોય!

ગુરૂ સિપાઈની અટકમાં હતો એક કોર્ટીમાં તેને પુરવામાં આપ્યો હતો. કોર્ટીમાં તેને નિરાતે વિચાર કરવાનો અવકાશ મળ્યો. અત્યાચાર કરવા બદલ ગુરૂના મનમાં પારાવાર દુઃખ થવા લાગ્યું. તેના અંતરમાં પાપ કૃત્યનો ઘોંઘાટ મચી રહ્યો. ઘોડી વાર જતી માફક બેસી રહ્યો. પછી સ્વસ્થ ચર્ચ વિચારવા લાગ્યો-

"રે, શા માટે મેં તેને માર્યો? મારે તેની સાથે જરાય તકરાર નહોતી. તેની સાથે બાઈબીથી

નહોતી. કેઈ પ્રકારનો સંબંધ નહોતો. રે ! જોળખાણુ પણ નહતી, મેં એને કદી દીધે પણ ન હતો, હારે દુસ્મનાવટ શા માટે ? તો પછી મેં આવી મુર્ખાઈ શા માટે કરી ? મને કેઈએ મુરખ બનાવ્યો ? મારી અછલ ક્યાં શુભ યદ્ધ ગઈ હતી ? નાહક, વગર કારણે એક નિર્દોષ માણસનું માથું ફેડાયું, તેને લોહીપુદાણુ કરી પાર વગરનું દુઃખ દીધું. રે, એટલું જ નહિ પણ તેનો જીવ લેવાય જોગ થયો.

“હં, હં” તેણે જ-બસ. તેણે જ મારી મતિ ફેરવી મને મુરખ બનાવ્યો. તેણે મારા દિલમાં દુસ્મનાવટનું ઝેર રેડ્યું. ધાર્મિક અવતનો નશો પીવાથી એણે મારી અછલ દરી લીધી ! ને ધાર્મિક કેદમાં મેં એક નિર્દોષ માણસ પર ખૂની હુમલો કર્યો ! મને શીખ આપનાર, ઉપદેશ આપનાર, પોતાનું કામ પતારીને આપી ગયો, ને અમે બંને તેની શીખામણના ભોગ બન્યા. એક નિર્દોષ માણસનો ભોગ મેં લીધો ને હવે મારો ભોગ સંસ્કાર થશે. ઉપદેશક છુ યદ્ધ ગયો ને ફસાઈ પડ્યો માત્ર હું !

“એ ધર્મધેષા સાર્ધનું ભાગ્ય સાંભળવા ગયો ન હોત, તો આ પાપ, આ અપરાધ મારા હાથે નજ બનવા પામત; હિંદુ અને મુસલમાન બંને પાકપડેશી-આજ કાલના નહિ, સેંકડો હજારો વરસના મારા બાપદાદા ને તેના બાપદાદાના વરસના અને એક બીજાની આત્મમાં ઉઠા રહેનાર, માયાદોરીએ બધાયલા ને બેરહિતીથી વર્તનાર એક બીજા પર હુમલો કરીએ તો કહ રીતે આવે ?” એ વાત હરગીઝ ન પરવડે એ ધરમદીવાનો સાંઇ આવ્યો ન હોત ને તેણે મને ધર્મનો નરો પીપ્પળો ન હોત તો આવો અપાચાર મારે હાથે ન જ થવા પામત. આવી રીતે વેરભાવ રાખીને, પરસ્પર ખૂન વધારીને, શું મુસલમાનથી કે શું હિંદુથી નજ જીવી શકાય ? અમે બંને

પાડેશી. એક ધરતીના દીકરા. એકજ ધરતીનું અન્ન ખાઈ જીવનાર, એકજ ધરતીની દરા ઝીલનાર વેરભાવ શી રીતે રાખી શકીએ ? જીવણુ કરનાર તો પોતાનું કામ કરીને છટકા ગયો, પણ એણે ભાવણુ સિવાય કંઈ વિચાર કર્યો જ નહિ. મારે મારાં પાડેશી સાથે હિંદુ-ભાઈ સાથે બિલ્લમની ગુન્ગરનાની છે એ વાતની તેને ક્યાંથી ખબર હોય ? સમજી ને વિવેકી માણસ આણું કદી ન બોલે, ન કરે. એ મુરખાઓ મને પણ અછલ વગરનો બનાવ્યો. ધરમનો નશો કરાવી મારી અછલ દરી લીધી ને મારે હાથે પાપ કરમ કરાવ્યું !

“એ હિંદુ એટલે શું અપરાધી ? ના, ના. નહિજ, હરગીઝ નહિ. મારી મતિ ફરી ગઈ હતી. આજે પાછળનો વિચાર ક્યાં વગર, મુરખ બનીને મેં તેના-મારા હિંદુ ભાઈના-માથા પર લાડી મારી. હાય, મેં કેવો ધોર શુનો કર્યો ?”

ગટ્ટરના અંતરમાં વસેલ જીવલયા, સાચે માનવધર્મ તેની અંતરશુદ્ધિ કરવા લાગ્યાં, તેણે અંતઃકરણપૂર્વક સિંધાઈને પૂછ્યું : “ભાઈ, પેલા ધાવલ માણસને હવે કેમ છે ? સારું છે ને ?”

અપરાધીના અંતઃકરણનો પડટો થયો હશે કે નહિ ? તેને પોતાના કૃત્યનો પશ્ચાત્તાપ થતો હશે કે નહિ ? એ વાતનો ન્યાયાધીશ વિચાર કરતો બેસતો નથી. ખૂનનો બદલો ખૂન. શક્યપતિ શાક્ય એ છે, આધુનિક જગતનો ન્યાય ?

પુરાનો મળ્યો, શુનો સાબિત થયો. ન્યાયાધીશ ગટ્ટરને સળ કરી. ન્યાયાધીશ મુસલમાન હતો. ગટ્ટરની જ્ઞાન પણ એ જ હતી સળ બદલ ગટ્ટરને જરાય દુઃખ ન થયું. સળ મર્જ એ બરોબર જ થયું છે એમ તેને લાગ્યું. પોતે

અપરાધી છે એ વાત તે બરાબર સમજી ગયો હતો. અપરાધ કરવા બદલ તેને પારાચર પસંદગી થયો હતો. પણ જીવનની વાત એ હતી કે ધાવસ થયેલો દિલ મરણ પામ્યો ન હતો. છવમેજી જામખંડાઈ તે ઉગરી ગયો હતો. આ વાત કેદખાનામાં કોઈ પામેથી ગપ્પરને કાને આવી. વાત સાંભળી તેને નિરાંત વળી. તેની આંખમાં હેનનાં આંસુ આવ્યાં.

સળ પૂરી થયા કેડે ગપ્પર છટકે. તે દવે પહેલાંનો ગપ્પર રલ્યો ન હતો. ધમનો હળાકાજી જુદો નવો બિલકુલ ઊતરી ગયો હતો. સળથી તેની દૃષ્ટિમાં આસમાન જમીન ભેટશે તફાવત પડ્યો હતો. શું સાચું ને શું જુઠું તે બરાબર સમજી ગયો હતો. દવે કેલેના પણ બજાબજાતા ને ધગધગતા ધમ્બિમાનની બાવળની અસર તેના પર થઈ ચક્ર ન હતી વ્યાખ્યાન સાંભળવા કરતાં ગત્યક અનુભવ કેટલીકવાર વધુ અસરકારક નીવડે છે.

મીલમાં તેને ઝટ નોકરી મળી નહિ. ધણી દિવસ બેકાર બનીને ઘેર બેઠો રહેલું પડ્યું. ઉવટે બહુબહુ પ્રયત્ને નોકરી મળી, પણ પહેલા કરતા પગાર ઘણો ઓછો મળ્યો. ‘ન મામા કરતા કહેલો માગો શું ખોટો’ એ યત્નને અનુસરી તેણે ઓછા પગારની નોકરી સ્વીકારી લીધી. ઝેરવેરની બાવના તેના મનમાંથી સદાંતર નીકળી ગઈ હતી.

પણ મીલ જગતમાં અસંતોષ ન હોય એ કેમ બને ? કોઈએ મીલને અસંતોષની દુનિયા કહી છે એ વાતને જુદી કેમ કહી શકાય ? તબીબો પડવાનીજ વાર.

એક દિવસ અસંતોષનો તબીબો પડ્યો. આજ એનતાં વાર ન લાગી. જેન જેનામાં તજખામાંથી લડકો થયો ને તેણે કાલાનક રૂપ

ધારણ કર્યું એકાએક મીલના મજૂરો અસંતોષની આગમાં શામિલ થયા. અસંતોષના કારણની મજૂરોને પહેપૂરી જાણ ન હતી કારણ ગમે તે હો. પોતાના બાઈપર જુલમ થયો હતો, ને તેમાં આપણે લાગીદાર બનવું જ જોઈએ, એ જુલમ દૂર કરવા આપણે બનવું બધું કરી છૂટવું જોઈએ એ એકજ બાવના તમામ મજૂરો હૃદયમાં હતી.

એકવું દુઃખ તે બધાનું દુઃખ. એક પર આધાર ને બધા પર આધાર ! તેમાં બેદલાવ ન હોય રહ્યોશીંગાનો ને દોહલાંસાનો અજાન સજાળનાં ને રહ્યોશીંગાનો જમનાદ કાને પડનાં જ મોટા બંધાઓ તથા સ્ત્રી બાળકો અને કુટુંબકીલીઓ મોંઠ તથા રહ્યોશીંગાનો આઝાદીના ઝંઘ હંકા એકત થાય છે, તે પ્રમાણે પોતાના બાંધવની હાક કાને પડનાં મીલમજૂરોએ એકત થઈ વિરાટ રૂપ ધારણ કર્યું. એ વખતે બધા બેદલાવ ને બિન-બાવના વિચારમાં. અકિર્ણ અરિતવ જાણે લખ પામ્યું !

મીલ માલિકાની ઝાતી યાક યાક થય લાગી. નાડી ને હૃદયના ધબકાર વધી ગયા. દોષધામ શરૂ થઈ. મીલ માલિકાએ એકા યજ સરકારના ચરણમાં સિર બુકાવું. ને પોતાની મુશ્કેલી વિધારવા અરજ કરી. સરકાર પાસે ન હતી; પોતાની જ હતી. સરકાર તરફથી આશ્વાસન મળતાં બંધ મોટરોમાં, પડકારી પોલીસીઓમાં મીલમાલિકા દરખાસ્તે હોય પોત-પોતાને બંધાયે ગયા. બંધલામાં દાખલ થઈ દરવાજા તારાં મરાબમાં ને ફરતો ચેડો પહેરો બેસાડી દીધા.

એક મોટા મેદાનમાં મજૂરો એકઠા થયા હતા જંગી સભા મળી હતી. મજૂરો આગેવાન મંચ પર ઉભો રહી પરિસ્થિતિ સમગ્રતરી રહ્યો હતો. પાતાચરણમાં અસંતોષની કાલાનક આગ પ્રસરી રહી હતી.

મૂશને વાયા બસનારો, કરંપોકને વીર બંના-
વનારો એ પ્રસંગ હતો, સ્થમ્ય હતો.

ગજુરની જગ્યાન ખુલી. તેણે ગંગ પર જઈ
બાપણની શરૂઆત કરી. એના બાપણમાં વેદના
હતા. જિંદગીની કરણ વ્યથા હતી ને જીવનની
દાઢક વાતો હતો. થોડીક જિનિટ બાપણ કહ્યું.
ત્યાં હથિયારધારી સિપાઈની ટુકડી આવીને બેઠી
રહી. એક સિપાઈએ ગજુરને મંચ પરથી
ઉતાર્યો. ગજુર નીચે બેઠો. તે તરત તેની
જગ્યાએ એક જણ બેઠો રહ્યો ને તેણે બાપણ
કહ્યું. તે પછી પકડાયો. પકડાપકડી શરૂ થઈ

અમછરીએ બારે સીંચાયા હતા, ઉરેકેરાયા
હતા, અધીરા બન્યા હતા. તોફાનનાં ચિન્હ
સ્પષ્ટ જણાતાં હતાં. સિપાઈની ટુકડી પર
ક્યાંપથી પથ્થર પડ્યો સિપાઈએ તેની સાફ
નેહ રહ્યા હતા. બપોરું હતું ને વેરે બતાવ્યું.
પથ્થર પડ્યો ખરો પછી તે ધીમેધી. પથ્થર
મજૂરોએ ફેંક્યો. આપોઆપ બેઠાં બેઠાં
કે અન્ય કોઈ પકડાવું કાવતરું હતું એ સવાલ
અનુતર જ રહ્યો.

સિપાઈઓને તો પથ્થર આશિર્વાદ સમાન
લાગ્યો. તેઓ જેને જંખાતા હતા તે મળી ગયું.
તરતજ તેમણે તોફાન ધાંધલ કરી શાંતિભંગ કર-
વાના આરોપસર મજૂરો પર ગાળોઆ છોડી.
કેટલાક મજૂરોના પ્રાણ ગયા. કેટલાક પકડાયા,
કેટલાક ધરાયા. અસંખ્ય મજૂરોને ગુંગાઓ-
બદમાશો ફેરવી પકડવામાં આવ્યા. પરોવે
પાડી પેટગુન્નરો કરનારા ને જીવંત સારો માથું
બચકનારા ગુંગા બદમાશ હતા.

પકાપેલા મજૂરોમાંથી બાબુને નેડી
બનાવી સિપાઈઓએ તેમને હાથકડી પહેરાવી.
એક નેડીમાં ગજુર હતો તેના એક હાથ બીજા
એક મજૂરના હાથ સાથે નેડીબંધ હતો.
બેબાની બેડીથી મજૂરોના હાથ બંધવામાં

આવ્યા હતા. પછી મીલમાલીકાને એથી ફાપરો
થાય તેમ ન હતું. માલીકા સમજતા હતા કે
મજૂરોના હાથ બંધાવ્યા છે. પણ વાસ્તવિક
રીતે તો મજૂરોનાં અંતઃકરણ બંધાવ્યાં હતાં.
બેડીબંધ મજૂરોમાં વિશુદ્ધ બંધુભાવ ઉત્પન્ન
થયો ને અત્યંત એકતા બની. આલતાં આલતાં
ગજુરે તેના બાબીરદારને પૂછ્યું: “બાઈ, તારી
જાત કયું?”

બેડીદાર જવાબ વાળ્યો: “હિંદુ. પણ બાઈ,
જાત શા માટે પૂછે છે? આપણી જાત એક જ.
આપણે મજૂર-અમછરી. બાઈ, જગતમાં
આપણે બેજ જાત છે-માલીકા અને મજૂર!
સત્તાધારી ને ગુલામ! હાથમાં બેડી પહેરાવનારે
આપણી જાત કયાં બેઠ તપાસી છે? એ પણ
આપણામાં બેઠ ક્યાં પાડે છે? આપણે બધા
મજૂર-અમછરી! આપણી આત્મજાત એકજ,
આપણાં સુખદુઃખ એકજ! આપણી ફક્ત
એકજ જાત મજૂર-અમછરી!”

બેડીદાર બોલતો હતો. ગજુર એક ધ્યાને
માં તરફ બેઠ રહ્યો હતો. ગજુરે ધારી ધારીને
બેડીદારનું મોં બેધ તો જણાવ્યું કે એ તો
જેનું માથું પોતે ફોડી નાંખ્યું હતું એજ
માણસ હતો.

ગજુરની જીભ સોવાઈ ગઈ, બેસવાની
હિંમત હતી પણ બેડી શક્યો નહિ. વાળોને
બદલ તેની આંખમાંથી આંસ સરી પડ્યાં.

“કારવાં” આફ્રિકામાં મળનારું
રેકાર્ડ—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

ગૂર્જર કવિ અબ્દુર્રહમાન

[ષિ. સં. ૧૫મા શતકનો ઉત્તરાર્ધ]

ગૂર્જરાતી ભાષામાં જૂના કવિઓએ જૈનોએ અને જૈનેતરોએ કાવ્ય લખ્યાં છે. પણ એક મુસ્લિમ કવિએ કાવ્ય લખ્યું હોય તે તદ્દન નીતિન વસ્તુ છે. મીર અબ્દુર્રહમાન એક એવો કવિ-શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિએ જેને કવિ કહેવામાં જરા પણ સંશયને રસ્તા નથી તેવો ૧૫માં શતકના અંત ભાગમાં થઇ ગયો છે. એણે જે પોતા વિશે એ કાવ્યમાં માહિતી ન આપી હોત તો ભાગ્યેજ આણી શકત કે કવિ મુસ્લિમ છે. પ્રાકૃત અને અપભ્રંશના રચરચથી એ કવિ પુરતો વાકેફ હતો, તેના “સંદેશકરાસ”ના આરંભમાં તેમજ વચ્ચે વચ્ચે તેણે કેટલીયે ગાથાઓ પ્રાકૃત-મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમાં આપી છે, પોતા વિશેની હકીકત તે આરંભમાં પ્રાકૃતમાંજ આપી દે છે.

પચાણસિ પહ્વઓ પુઘ્વ પસિદ્ધી ય મિચ્છદેમો વિ ।

તહ વિસણ સંભૂઓ આરદો મીરસેણસસ ॥૩॥

તહ તળઓ કુલિ કમલો પાર્દયકઢ્વેસુ ગીવવિસણસુ ।

અદહમાણ-પસિદ્ધો સંદેહરાસયં રહયં ॥૪॥^૧

પશ્ચિમદેશમાંના મ્યેચ્છદેશમાં મીરસેન મીરહુસેનને ત્યાં અદહમાણ અબ્દુર્રહમાન નામનો અવતરેલો, જે પ્રાકૃત કાવ્યોમાં નિપુણ હતો.

આ કવિ મોઘાસામંતેર મીર રેહમાન હતો, એમ કહેવાનું આપણી પાસે સાધન નથી. મરૂમ પાસેના એક નજી શયેલા ચૈમૂર નામના શહેરમાં પશ્ચિમ દેશમાંથી મુસ્લિમ વસાહતીઓ આવી વસેલા. તેઓ અહીંની સ્ત્રીઓ સાથે પરણેલા તેઓમાંના કાઠ “મીર હુસેન”નો આ કદાચ પુત્ર સંભવે, પણ એ આ પ્રદેશમાં વસેલો હતો અને તળપદી છતાં શ્રીધરે પ્રયોજી છે, તેની પણ કાપાથી સારી રીતે વાકેફ હતો એણે સાદી હેમયુગીન અપભ્રંશ ભાષામાં કાવ્ય લખ્યું છે; સાથે આરણી-વ્યંજનોની ભેવડાકનો પ્રયોગ મજે છે, તે નાચે આપેલાં અવતરણાથી સમજાશે.

“સંદેશ કર સ” એ એક હૃત કાવ્ય છે. એક વિરદિણી એક પથિકને પોતાના પ્રિયને મોકલવાનો સંદેશ આપે છે, કવિએ પથિકને હૃત તરીકે આપ્યો છે અપભ્રંશ કાવ્યના કુશળતાં આપી કવિતા એક મુસ્લિમ કવિને હાથે મજે છે, એ માન લેવા જેવી વસ્તુ છે. કવિએ શરૂઆતમાં પોતે પ્રયોજવા ચાહે છે, તે તે જાંદના લક્ષણો આપ્યાં છે; એ એની પ્રાકૃતાદિ કાવ્યો-ગીતવિધયક-માં સિદ્ધસ્તતા પુરવાર કરે છે એની કવિતાનો નમૂનો નેહ્યો.

૧. શ્રી મણુચકન મોહીની નક્ષત્રાથી.

તદનુ કિં કૃતં તયા તદાહ ॥

ગાહા તં નિસુળેવિણુ રાયમરાલગઈ

ચરણંગુઢિ ધરતિ સ-લજિર ઝલ્હિહર ।

તં પંથિઝ કળયંગિ તત્ત્વ ચોલાવિઝઝ

કહ જાઈસિ હિવ પહિય કહ ય તુહ આહસઝ ॥૪૨॥

તત્પટ્ટ: પથિકઃ પ્રાહ ॥

ળાયર-ળામુ સામોરુ સરોદ હદલનયણિ

ળાયર-જળ-સંપુત્ર હરિસ-સસિહર-વયણિ ।

ધવલ-તુંગ-પાવારિહિતિ-ઝરિહિં મંડિયઝ

ળ હુ દીસહ કુહ મુકલુ સયલ જળ પંડિયઝ ॥૪૩॥

* * *

ફે આઈન્નહિ વંશ-ચીળ કાહલ મુરઝ

કહ પય-વન્ન-ળિવદ્વઝ સમ્મહનીય-રઝ

આયન્નિહિ સુ-સમત્થ-પીળઝન્નય-ધળિહિં

ચલ્હિ ચોઝ કરંતીઝ કત્થ વિ પટ્ટિહિં ॥૪૬॥

કવિએ આ પછી વર્ણનમાં જેટલીએ સુંદર વનસ્પતિઓનાં નામ આપ્યાં છે, જે એની બહુશ્રુતતા પુરવાર કરે છે.

કવિ આ કાવ્ય “અરહટ્ટ”માં રચે છે, તે “અપભ્રંશ=અપભ્રંશ” ભાષા છે; પણ અપભ્રંશોનું રૂપ છેપર ચલ્હિઝ, વગેરે શબ્દોમાં પ્રયુક્ત છે. તે છાંટ ચારણી ભાષાની છે, જે આપણે ‘રણમંદલ હંદ’માં જોઈએ છે.

આ કવિના વિષયમાં ખીણ કરી માહિતી મળતી નથી. તેમ એની ખીણ કોઇ કૃતિપણ ઉપજાવ્ય નથી, તેણે આવા સંસ્કાર કર્યા રહી જોળ્યા એ વિરે આપણને જિજ્ઞાસા રહે એ રવાબરિક છે આ કાવ્યની હાથગત પાટણના નૈન બંધરમાંથી મળેલી હોવાથી પ્રથમ ત્યાં એ સચવાઈ રહી છે; કદાચ કોઇ કારણે કવિ પાટણમાં આવી વસેલો હોય, જ્યાં હિંદુઓ-જૈનોના સંપર્કમાં રહી તેણે ગ્રંથિત-ગ્રંથિત અપભ્રંશ ભાષાને અભ્યાસ કર્યો હોય ।

૧. ચોથી ગૂર્જ. સહ. પરિજ્ઞા રીપોર્ટ.

૨. નૈન. ગૂર્જ. કવિઓ ભા. ૧ લો.

શ્રી. મો. ૬. દેશાઈ

૩. સંદેશ કરાસની નકલ (શ્રી મણિચંદન જિ. મોદીએ કરેલી)

અગત્ય વર્તમાનસર સોસાઈટી, અમદાવાદના સંશોધન-વિભાગના પંડિત શ્રીયુત કેશવરામ કાશીરામ શાસ્ત્રીજી પુસ્તક કવિચરિત (ભા. ૧.) પૃષ્ઠ ૧૧ થી ૧૮.

[૧૨૭]

‘મહાગુજરાત’

સિંધમાં વસતા ત્રણ લાખ જેટલા ગુજરાતીઓનું સુખસિદ્ધ સુખપત્ર (સાપ્તાહિક)

- * જેમાં સાહિત્ય, રાજકારણ, અર્થશાસ્ત્ર, શરીર કેળવણી, બાળ જગત, ત્રી સંસાર - વિગેરે જીવનને લગતા દરેક વિષયોની મુંદર છવાવટ થાય છે.
- * બાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી ડુંગરશી ધરમશી સંપત્તિ દર અડવાડીયે ગુદ પરિસ્થિતિ આગેદુણ રીતે વર્ણવે છે.
- * ‘જન્મભૂમિ’ અને ‘ખડુરૂપી’ શબ્દરચના હરિદ્વિષ્ણુઓના સચોટ ઉકેલો અને દલીલો એક નિષ્ણાત તરફથી નિયમીત પ્રસિદ્ધ થાય છે.
- * ‘મહાગુજરાત’ બુદ્ધિપૂર્વક બૃહદ્ હરિદ્વિષ્ણુ વગર દાખલ કીએ મુંદર ઇનામો મેળવી આપે છે.
- * એના દીપોત્સવી અને બીજા ખાસ અંકોએ ગુજરાતી પત્રકાલિનને સમૃદ્ધ કર્યું છે. વાર્ષિક લવાજમ હાલમાં રૂ. ૩ બહારગામ રૂ. ૪ વીદેશ રૂ. ૧૦

સિંધમાં બહાર ખપ્પર માટે અંગ્રેજ સાધન

નમુનાની નકલ તેમજ ભાવતાલ માટે આજેજ લખો :

એજન્ટ ન હોય તો સ્થળના ન્યુઝપેપર એજન્ટોએ પુરતમ પત્રવ્યવહાર કરવો

એજન્ટ-સિંધ ન્યુઝપેપર્સ લીમીટેડ, કેમ્પબેલ સ્ટ્રીટ-કરાંચી

ધરેના શીણુગારરૂપ

લાયબ્રેરીઓના ભુષણરૂપ

શિષ્ટ સાહિત્યના

પુસ્તકો

ગુજરાતી

હિન્દુ સુસ્ત્રિમ એકતા	૦-૮-૦
સુસ્ત્રિમ સમયનું રૂપેન	૦-૮-૦
સુલતાનુલ હિન્દ	૦-૮-૦
ઇસ્લામ અને વેદાન્ત	૦-૮-૦
તવારીખે-પીર	૧-૦-૦
સુહરુમહ ખીન કાસિમ	૧-૦-૦
સુહરુમહઅલી જિન્નાહ	૧-૪-૦
ઘોડાંક ચરિત્ર-દર્શનો	૦-૫-૦
આંસૂની ઇમારત	૦-૮-૦
કાવ્યકુંજ પુ. ૧-૨-૩	૦-૪-૦

કારે કતાને પાંચમો રૂપિયાનું ઇનામ આપ્યું છે. સચિત્ર છતાં કિ. ૧-૧૨-૦ ચીરાગાં (અડસાન દાનિશનો કાવ્ય સંગ્રહ) રૂ. ૧-૮-૦ . તવારીખે સુસ્ત્રિમ લીગ (મજહુર અ-સારી કૃત રૂ. ૨-૦-૦) મઝામીને-રશીદ (પ્રો રશીદ અહ-મદ સિદ્દિકતા હાથ-લેખનો સંગ્રહ) રૂ. ૨-૦-૦

(પોસ્ટેજ દરેકનું ગ્રાહું)

અનારકલી (ઈમતીયાઝઅલી તાજનો મશહુર ફામા, જે માટે પંજાબ સર-

મળવાનું એકજ ઠેકાણું :
ઈમામુદ્દીન દરગાહવાલા
દરગાહશરીફ, નવસારી

ઝકાતની હકીકત

લેખક : મોહાના મુસ્લિમ

આજે ઔલશેયિઝમ, સોશિયાલીઝમ, કોમ્યુનિઝમ વગેરે અનેક વાદોને જગત સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે. મુડીવાદને જગત માટે લાયકર આંદોલન ગણી તેના વિનાશની કોશિયો કરવામાં આવે છે. મુડીવાદની બરબાદીના નાદોથી દુનિયા યુંશ ઉઠી છે. પરંતુ સાચું પૂછો તો આજથી લગભગ ચૌદસો વર્ષ પહેલાંની જ વાતને બીજા રૂપમાં ગાહેર કરવામાં આવે છે, અને તે જ રીતે બીજી રીતે સજીવન કરવામાં આવે છે જેને ધરણો પેદા કરી હતી. જો કે આજે સોશિયાલીઝમ અને ઔલશેયિઝમને મઝહબ અને અને ધર્મની વિરુદ્ધના કરનાર બતાવવામાં આવે છે અને મઝહબના શત્રુ તરીકે દેખવામાં આવે છે. પરંતુ સત્ય બીના એ જ છે કે એ સધળી ગાંઠ આર્થિક ચળવળો છે. અને જે હેતુને લઈ એ ચળવળો ઉભી થઈ છે. તે હેતુ મઝહબે ધરલામની લાગેદારીમાં એથી ઘણી સરસ રીતે પાર પડી શકે છે. ઇસ્લામ સિવાય જગતમાં અન્ય કોઈ એવો ધર્મ નથી જેમાં એ ચળવળોના હેતુઓ પૈકી જગત માટે જેટલી લાભદાયિ બાબતો છે તેવું શિક્ષણ અને તેના ઉપર અમલ કરવાની તાકીદ મળી આવે તેથીજ ધણું કરીને એ મતના લોકોને ધર્મના નામથી અણગમો ઉપજે છે. પરંતુ જો તેઓની ચળવળોના આગેવાનો એનો વિચાર ન કરે તો તેઓની હકીકતો ગણાશે. અને તેઓને એમાં કાયમી સફળતા મેળવવી મુશ્કેલ થઈ પડશે કિતી આખરે એનો અંત આવી જશે. કિતો ઇસ્લામી શિક્ષણ અનુસારજ વર્તવું પડશે.

એ ચળવળો એક પક્ષની હીલત અને બીજા

પક્ષના ફાકાનો સવાલ છે અને તેથી કરી મુડીવાદનો સદંતર નાશ કરી કાઢવી પણ ક'ઈજ મિલકત બાકી ન રાખી સમાનતા કરવાની કોશિય છે તેથી એના કારણે કુદરતી રીતે એવું એરી વાતાવરણ ફેલાયું છે જે જગતને ઉથલ પાથલ કરવાનું આગવણ આપી રહ્યું છે. મજુર પક્ષ અને મુડીવાદીઓ વચ્ચે એવી ખેંચતાણ અને અદાવત ઉત્પન્ન થઈ ગઈ છે કે એક પક્ષ બીજાના લોહાંનો તરસ્યો થતો જાય છે. અને કિયો કિયસ કોકડું વધુને વધુ યુગ્મવાતું જાય છે પરંતુ માનવ બુદ્ધિમાં એકથી શક્તિ નથી કે એનો તોડ કાઢી જગતમાં શાંતિ ફેલાવી દે.

હવે ધરલામી કાનૂન જુઓ. ધરલામી નિયમ કોઈ માનવીનો બનાવેલો નથી, બલકે તે માનવાઓના ઉત્પન્ન કર્તા પ્રદાનો બનાવેલો છે. તેના સધળા નિયમો ઇનસાની હિતરત અને માનવ સ્વભાવને અનુસરતા છે. તેથીજ તે સંપૂર્ણ અલ્પદાયી છે. જે બાબત પણ હિતરત વિરુદ્ધ હોય તે પરિણામે હાનીકારક હોય છે તેથી ઇસ્લામ હિતરત વિરુદ્ધ શિક્ષણ આપતો નથી. બલકે તેને ખરા સિદ્ધિય પર લાવી મુકી વાસ્તવિક બનાવી દે છે. તો એજ પ્રમાણે બકિતગતી મિલકતનો નકાર હિતરત વિરુદ્ધ છે તેથીજ એક બીજા પક્ષની રસાકરી ઉત્પન્ન થઈ છે એમ કહેવું કે મિલકતનું નામ ઉઘાડ્યા વિના મુડીવાદથી થતા તુકસાનો દૂર થઈ શકતાજ નથી. એ માત્ર ઘોષાજ છે. બલકે ગામકીયતનો નકાર કરી તેને ઉઘાડી દેવામાં જે લાભ મળા શકે છે તેથી પણ વધુ મિલકતીયતની હદ બાકી દેવાથી મળી શકે છે, અને એક બીજાની

વિરૂદ્ધતા પેદા થવાનો લેણ માન સંભવ પણ રહેતો નથી.

છરલામ જે કે બહિનગત મિલકતને કાયમ રાખે છે પરંતુ એવી રીતે કે મૂળ માલિક તેને ખુદપાક છે. અને જેના કબજામાં તે માલ છે તે ખુદપાકના વડીલ તરીકે છે. એટલે તે ખુદપાક હુકમ અનુસાર તેને ખર્ચ કરતો રહે, ગરીબો અને બૂખ્યાઓની મદદ કરતો રહે. તે ઉપરાંત જે કાંઈ તેના કબજામાં બાકી રહે તેનાથી લાભ ઉઠાવવામાં પણ તે તદ્દન છૂટો નથી. માત્ર એટલુંજ કે અન્યો કરતા તે વધુ દફદાર છે એથી રસાઈનીં મૂળ ઉખડી જાય છે. અને એજ મસલેફતથી છરલામે મરનારની મિલકતના દફદાર તેના વારિઓને જ દેરેલા છે. પરંતુ તેમાં પણ મિલકત વાળાને એ અધિકાર નથી કે પોતાની મરદ મુજબ આટલે તેને આપે. બાકે મરનારના વારિસો કોણ કોણ થશે અને ફરકને તે મરનારની મિલકતમાંથી કેટલું કેટલું મળશે તે પણ ખુદપાકના તરફથીજ નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે એથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે છરલામ મિલકત કાયમ રાખવા છતાં કોઈને એવા મૂડીવાદી બનવાની છૂટ આપતો નથી કે સંપૂર્ણ રીતે કબજે કરી અન્યો માટે હાનીકારક થાય.

હદીમ શબ્દોમાં દજરત સલવતું ફરમાન છે કે “એવો માણસ ખરા મુસલમાન નથી જે પોતે પેદા બરી લે અને તેના પાડોશી બૂખ્યો રહે.” જુઓ અને છરલામ કે ફક, સ્વર્ધર્મી કે પરધર્મીનો કંઈજ બેદલવા રાખ્યો નથી. પ્રત્યેક પાડોશીની બૂખ તરસ મટાડવાને માનવતાની એક ફર્જ દેરવી છે જેને પૂર્વ કરવી ફરક હમાનદાર પર જરૂરી છે.

અમુક બહિનગત મિલકતને સામાન્ય સોકા માટે લાભકારક બનાવવા ખાતર જ છરલામે માલ પર ઝકત, સદકએ ફિય, જમી.

નની પેદાવાર ઉપર ઉશર વર્ગરદ ફર્જ કહ્યું છે એ ઉપરાંત જ્યારે પણ ખાસ પણ અને સામાન્ય લેડોના લાભ વચ્ચે અડચણ ઉભી થાય તો છરલામી નિયમ મુજબ સત્તાધિશોએ તેમાં દખલગીરી કરી તે પક્ષની મિલકતના લાભની વાગળી દદ બાંધી તુલસાનકારક બાબતનો અંત લાવવો ફર્જ છે, કે જેથી ખુદની મખતુક શાંતિપૂર્વક ઇતરન ગાળી શકે.

હવે વિચાર કરો કે કાંઈની પામે લાભોની મૂડી હોવી હાનીકારક નથી, તખાદ અને બરબાદ કરનારી બાબત તો એજ છે કે તે મૂડીને એવી રીતે દબાવી દેવામાં આવે કે તેની ગા અથવા આંલાદના સિવાય અન્ય કશને તેમાંથી લાભ ન થય પામે. તો તેને અદલાવવાની જરૂર છે.

કુર્આન મજીદમાં પોતાની મૂડીને એવી રીતે દબાવી રાખવાને “કનઝ” ફરમાવી તેને દરામ દેરવામાં ખુદપાકે ફરમાવ્યું છે. “જેઓ સોના ચાંદોને એકઠી કરી રાખે છે અને અશ્વદના માર્ગમાં ખર્ચ કરતા નથી તેઓને હુકમદારક અઝબની ખબર આપી દે. જે દિવસે કે આ સોના, ચાંદોને દોઝખતી આમમાં તપાવવામાં આવશે ફરી તેના વડે તેઓની પેશાનીઓ પડખાંઓ અને પીંડા કાપવામાં આવશે (અને બનાવવામાં આરશે) આ તેજ છે જેને તમે પોતાનાજ માટે એકઠું કર્યું હતું. તો જે કંઈ એકઠું કરતા દના તેની મળ ચાલે.”

એટલે જે કાંઈ પોતાની પામેની જયત મૂડી અથવા વહેવારના માલ વગેરેની ઝકાત આપી દે તે આ અઝબની મુકિત મેળવે છે; પરંતુ ખુદપાક દબા અને કૂપાની સામાન્યતા જુઓ કે છરલામમાં માલદારીની દદ માત્ર પરના તોલના ચાંદીજ રાખવામાં આવી છે એટલે જેની પામે એક વર્ષથી એટલી ચાંદી કે બરેણું અથવા નાણું મોંજીદ હોય ને મલદાર ગણાઈ તેના

ઉપર ઝકાત લેવી હરામ અને બીજા મંચિરી એથી પણ સખત હરામ થઇ ગઈ છે. મુદ્દો એજ કે એક બાલુ આવી સ્થિતીનો માણસ એટલી બની બેસી ન રહે અને બીજી બાલુ કોઈ પોતાની લાંબી મૂંડીને દબાવી ન રાખે નહિ તો અચૂક વર્ગો સુધી તેમાંથી ઝકાત આપતાં મૂંડી ખજાસ થઈ જશે માટે બંને પક્ષ કામ ધંધો કરી પોતે પણ લાભ ઉઠાવે અને સામાન્ય લોકોને પણ ફાયદો પહોંચવે. ગરીબોનો વધુથી વધુ ખિયાલ રાખી તન, મન, ધનથી તેઓની સંવાય કરે. તેથીજ હજરત સલ્વંએ ફરમાવ્યું છે, “માલમાં ઝકાતના સિવાય બીજા પણ હક છે.” વળી બીજી હદીસમાં છે. “લોકોમાં સૌથી ખેદતર તેજ છે જે પગલીકને લાભ પહોંચાડે.” સારાંશ કે ઇસ્લામે ઝકાત, ખેરાત, કુરબાની

વગેરેના હુકમો આખી અયોગ્ય મૂંડીવાદી બનવાથી અટકાવી ગરીબોની તકરૂફી દૂર કરવાનીજ તાકીદ કરી છે. જો ઇસ્લામના આ સોનેરી શિશુ પર અમલ કરવામાં આવે તો પછી બાલુશોધિતમ વર્ગરૂદ કોઇ પણ અજબગના જગતને જરૂર રહેવા પ્રામેજ નહિ. કદાચ જગતને ઇસ્લામ અને એના અનુપમ શિક્ષણ ઉપર શ્રદ્ધા ન હોય અને તેથી તેના ઉપર અમલ ન કરે તો ભલે, જગતને પડતું મૂંડા મુસ્લિમોને તો ખાસ એના ઉપર અમલ કરવાની ઘણીજ જરૂર છે. જો મુસ્લિમો એના ઉપર સંપૂર્ણ અમલ કરે, તો એક પણ મુસ્લિમ નાદારીની સ્થિતિમાં નજરે પડે નહિ. ખુદાપાક સૌને તૌરીક આખી બંને જહાનના લાભ મેળવવા બાખશાળી બનાવે.

જેની આપ દિવસો થયાં રાહ જોઈ રહ્યા હતા તે પુસ્તક પ્રગટ થઈ ચૂક્યું છે.

હિન્દના એક અનોઢ દેસ સેવકતું અનેખી લાત પાછું જીવન ચરિત્ર, અનેખી શ્રેલીમાં

મવલાના મુહમ્મદઅલી.

એક પરિચિતનો પરિચય

ઉચ્ચ ગ્લેઝ કાગળો ગણેથી વધારે પાનાં ગાંધીજી મવલાના મુહમ્મદઅલીના હશેક ફેટાઓ અને એ સાથે નામાંકિત વ્યક્તિઓની આર્ટપેપરો પર છપાએલી ૨૦ તસ્વીરો અને આકર્ષક રંગીન જેકેટ લન્ડનની છેલ્લી રહેઠાણ દેખાલ કોન્ફરન્સમાં મુહમ્મદઅલી સાહેબે આપેલ સંપૂર્ણ લેખણ સાથે.

લેખક :	ભાષાંતરકાર :	પ્રતાપના :
મવલાના અબ્દુલમજીદ	‘ગરીબ’	‘મુનાહી’
દર્યાબાદી	આહળ	સાહબ

આજેજ પોટ્ટે સહિત રૂ. ૧-૪-૦નો મનીઓર્ડર કરી આપની નકલ મેળવી લેયો.

આસિસ્થાન :—

કાસિમબેગ પી. મીરઝા

મહા રૂઢી, લાલનગર

આકસ્ક
ગાંધી.

આર પીલ્સ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી

જાહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે
ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તે લગભર અતિ-
સ્થાપિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમગ્રમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
મુકી એનાથી ઈકરની ઉપાય એકે આખો નથી. મેજ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રક્તવ્યવસ્થામાં પણ ખેતારો ગુણ ગનાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીલાપણું, કમર, માથા, સ્ત્રાવ, અને રોગના
દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પચ્ચીકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આર તિલા:- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તે એ છે કે એના ઉપયોગથી
કોઈપણ રીતની જલન કે કોલેસ્ટ્રોલ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજીદમાં આમીમાં ઘુસી જાય છે. રોગની નજાણી
દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર સમરકારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર અહીં રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અઢી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:- આ વિચિત્ર નિર્મો મરદાઈ અને ઈસ્ત્રાંક (વીર્ધ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગલીઓને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ રૂપીરી તિલા
જાહેરમાં મુકી છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખી અને ઈસ્ત્રાંકમાં ખેડો વધારો
થાય છે. કીમત ૬૦૦૦નો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકાબી વ મુખ્તિસક:- કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તેવા કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસ્ત્રાંક અને મરદાઈ માટે અજોડ છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્ત્રાવ) ઈદતિલામ, (સ્વપ્નદોષ) તેમજ વીર્ધ
વિકારની દરેક રૂપાંદો આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
તોમો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેજા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મરડો છે. હળવો માણસો સારો દવા પછી આ દવા
પચ્ચીક સનમુખ ધરી છે એક રીતી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
રીતીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે રીતી કારી છે. ઈજ-
કશનો વડે પોતાનું ભરિખ પાચમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે.
કીમત રીતીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રજામાં પરમિયાનો: સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)
વિન્દ બહારથી મગાવનારાઓએ બીટીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવો. કાર્મરોમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.
લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફિકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street Durban (Natal)

વિનાશના વમનમાં ગોથાં ખાતી દરિદ્રતાના માઠ તિમિરમાં ઘેરાએલી આર્થિક દુર્દશાના તુફાન સમુદ્રનાં પ્રચંડ મોળાંઓમાં અથડાઇ, પહોળાં કુચ કુચ નીકા સમ અર્થ મૂક સગી આપણી દુર્ભાગ્ય યુરિસમ કવચને અચનતિના આરેથી શી રીતે બચાવી શકાય ? અને ઉન્નતિના ઉન્નવણ સિખરની ઉગી ટોચે શી રીતે પહોંચાડી શકાય ? એ પ્રશ્ન આજે માત્ર દિલમાં નહિ પરંતુ ગુલામી ભોગવતા પ્રત્યેક ધરણી દેશી સમક્ષ એક અણુઉત્ક્રાંતિના જરૂરી કોષણ સમ પડેલી તકે કાળજીપૂર્વક વિચારણા અને શુદ્ધિપૂર્વક સ્વરણ અને સુખદ ઉત્કલ માંગી લે છે આ ગંભીર પ્રશ્ન ઉપર અનેક લેખકોએ દિર્ઘ દર્શકોએ સામાજિક અને રાજ્યદારી આગેવાનોએ કેસાઓમાં અનુભવી અને પ્રખર અભ્યાસી મોળાંઓએ ભાગણીવશ, સ્વતંત્રપણે કથન અને કલમ દ્વારા પ્રકાશ ફેલ્યો ભયની રાત્રી ખતીએ ખતાવી છે, પ્રયાણના પથો ખતાવ્યા છે અને ખતાવતા નય છે, પરંતુ કંબકરણની અધોર નિદામાં પડેલી અમારી કમનસીબી કવચ કપારે જાગી મુક્તિ માર્ગે વિચરસે એની કલ્પના સ્વપ્નાએ કરી નિર્ધક સ્વમળય છે. અને વિશેષ કમનસીબી તો એ છે કે જેમ જેમ અમારા મુરખાઓ અચનતિના અપહારમાંથી ઉઠારવા ઉપાયો દર્શાવે છે તેમ તેમ અમે વધુને વધુ વિનાશ તરફ ધસકાતા જઈએ છીએ. જો કે દરિદ્રતાને પ્રશ્ન તો સામાન્ય રીતે પ્રત્યેક ગુલામ દેશમાં પ્રસરેલો છે, પરંતુ અમારા સિવાય બીજા કયો પામે તો કાંઈને કાંઈ છવન ગુલામ રવાનાં ઝોળાં વળાં સાધનો છે. ન્યારે અમે

ગુસલમાનોમાં કારેમા મૃત્યુને બેટવા સિવાય નથી કોઇ આરો કે નથી કોઇ ઉપાય ! કોઈ કોઇ કવચે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તો કોઇએ સંગઠન, કોઇએ સત્તા હાથ કરી તો કોઇએ વ્યાપારી સેત્ર હાથ ક્યું ? માત્ર અમે દિલના ગુસલમાનોજ એવા દુર્ભાગી છીએ કે નતો અમારી પાસે વિદ્યા નતો સંપ, નતો સત્તા છે કે નથી તો વ્યાપાર ? પ્રત્યેક દિશામાં અમે અમારી બાઈબિલ કવચોના મોહતાજ છીએ, અને તેમાંજ અમે મહોટાઇ સ્વમળ્યે છીએ. અમે અમારી બધી શક્તિયો સેતરજ, દામ, તારા, ગાનતાન, ગાય, નાટક, રીતેમા, કમ્પુટરખાણ, પતંગખાણ અને એનાંજ અનેક અણુ ઇન્જલયા યોગ્ય કામોમાં ખર્ચી રવા છીએ, અને તેમાં ઉન્નતિ દરવી એને અમે ઉન્નતિની સાચી ચાવી સમજી બેઠા છીએ.

અન્ય કવચોને આગળ વધેલી નિકાળી ન્યારે બાજ હું દાઈ ગયો ત્યારે ગુસલમાની મીડી આશાપ સાંભળવા, અમારા કેટલાક યુવાનોએ વિદ્યાના ઉપવનો તરફ પ્રયાણ ક્યું, કેટલાકોએ મદદ મહેનતે કાંઈક ડીઝીયો પ્રાપ્ત કરી, પરંતુ તેઓની અતિમ અવિશ્વાસ તો સરહારી નોકરી દરવાની જ જણાઇ ! અને સાચું પડે તો તે નિવાસ તેઓ વિશેષ કરી પણ શું શકે ! કારણ કે આજની યુનિવર્સિટીઓને જો “ગુલામ પ્રોડ્યુશન ફેક્ટરી”ની ઉપમા આપવામાં આવે તો તે અનિશ્ચયોક્તિ ભરેલું નજ ગણાશે ? આજે આપણે જોઈ રહ્યા છીએ કે પ્રતિપદ જાગરો યુવાનો ડીઝી લઇ નોકરી માટે દરબદર બેઠા રહ્યા છે. પરંતુ નતો તેઓનો કાર્યભાર પડે છે નતો કોઇ ઇજ્જતની નિગાહે નિકાલે છે !

કારણ કે નોકરી અર્થાત્ - શ્રુતામી આદરવા સિવાય હેમનો બીજો હેતુ હોતોજ નથી તેઓના મગજમાં નિશ્ચયિત નોકરી કરવાનો સત્તાધિશ બનવાનો, શંતિપૂર્વક પગાર પ્રાપ્ત કરવાનો અને અતિ પેનશન મેળવી આરામથી જીવેલી બસર કરવા સિવાય અન્ય વિચારો સ્ફુરતાજ નથી. મહેનત કરી, સ્વતંત્ર ધંધો કરવો એ આજકાલના જીવવાએલાઓ સમક્ષ દિલ્લુપત લગાડનાર વસ્તુ છે. હુમ્મર ઉદ્યોગ અને ખેતી તેઓ માટે આપ સમાન મનાયા છે. નતો તેઓ પોતાના ખર્ચ કાંઈ કરી શકે છે કે નતો બહારનું ! કારણ કે રીઝી મેળવી “બાણુ” બનવાની લાયકતા પ્રાપ્ત કરી હોય ત્યાં તેમનાથી ટેબલ કુરસીને તિલાંજલી અપાય જ કેમ? પરિણામ એ આવે છે કે તેને અને તેના કુટુંબને જીવનભરાનો બોટા ધામ છે અને અણખોલ જીવનો અઘણો બરબાદ થઈ જાય છે.

અગર આજે અમે અમારા જીવવાએલા વર્ગથી નોકરીનો મોહ ત્યાગી ન્હાની ટુંડીથી સ્વતંત્ર ધંધો કરવા સલાહ આપીશું તો આપણને સ્પષ્ટપણે પ્રત્યુત્તર મળશે કે, તાજાના લઈ પાસેર અચ્છર તોલણું, અગર ગજગજ બરી સાંજ સુધી કાઢકા સાથે માથાકૂટ કરવી અને ખુશમદ કરવી એ અમારો ધંધો નથી અને અમને યુસલમાનેને શોભતો પણ નથી એનો બકાલો અર્થાત્ વાણીઆઓનેજ રોજી !

સત્ય પૂછો તો અમે અમારા બૃતકાળના હિન્નવળા દત્તિકાસ અને અમારી બહેતરી માટે પરવર દિગારે આઠમે થી આઠા આપી તેનાથીજ તદન અગ્રાન છાએ, જ્યાં ખુદ અમારા રેદબર વારસુસ અબીયાજ અમારા સરદારે દો જહાનના અનુપમ “સ્નાયવી” શિક્ષણથી કારા હોય અને અમરથી દોસે દરે જઈ પોતાનીજ રોટી પર દાવ એસવાની જગ્યા બીહારવામાં પડ્યા હોય ત્યાં આપણે

પશ્ચિમની કેળવણી દેરગાએલાઓને શું દોષ દઈ શકીએ ?

અમારા હિંદુસ્તાનના દેવબંદ મુસાદાબાદ કબેલ, રહિર, દિલ્લી, અબમેર, સદમનપુર વિગેરે મદેસાઓમાંથી પ્રતિવર્ષ જે આવીઓ દારતારે ફરીતત મેળવી બહાર પડે છે તેઓ પૈકીથી આપ બતાવી શકશો કે હદીસ શરફિના અસરે અક્ષરનું રટન કરી મોહફીસનો ગર્વિષ્ઠ લક્ષ્ય ધારણ કરનાર કેટલા માનનીય મોલીસાહેબે એ સ્વતંત્રપણે ધંધો શરૂ કર્યો છે? કુ’ દિનમત-પૂર્વક કહું છું કે આપ એક પણ બતાવવા લાગ્યશણી નહિ બને !

અગર આપણે આપણા પૂર્વજો તરફ દ્રષ્ટિપાત કરીશું, આપણા બૃતકાળના દત્તિકાસના પૃષ્ઠોમાં ડોકીયું કરીશું તો રહેજે જણાઈ આવશે કે અમારા વસીલોને શ્રુતામી તથા સખ્ત નફરત હતી અને તેઓ જે કાંઈ સત્ય હાથ કરી શક્યા તે વ્યાપારી હોવાકારાજ કરી શક્યા. તેઓ વ્યાપારથીજ ઉન્નતિ સાધી શક્યા અને વ્યાપારથીજ તેઓએ “પ્રાધાન્ય વસ્તુ” ગણી છે, ખુદ પરવર દિગારે આઠમ પણ અમને એ આઠા આપે છે કે “મા અધોદલ લગીના આમતુ લાતમોલુ અમવાસી કુમ બીલ ખાતેને ઇલ્લા અનવુકુત તીમરેતે અન તવાન મીનકુમ” અર્થાત્—

“અય મિનાવળાઓ, બંદર બંદર અયોમ રીને ન ખાએ, પરંતુ વ્યાપાર રોજગાર અને ઉદ્યોગ કરી તમે ખાઈ શકો છો” વળી આમગ આઠા આપે છે. “અલલાહ તઅલાએ વ્યાપારને હલાલ અને બાજને હરામ મનબું છે.” આવી તો અનેક ફરમાનો આપને કુરાને કરીમ અને હદીસ શરફિમાંથી મળી આવશે પ્રણવમાં હું આપને દબરાપૂર્વક કહીશ કે અગર આપ આપણે કુરાન શરીફ અને એક એક હદીસ શરીફ પુસ્તક જેઈ વગશો તો પણ આપને

ગુણગીને પ્રેતસાહન અર્પણ કે ગુણગી લાવના પોષણ એક પણ વાક્ય કે આજ્ઞા નહિજ મળી આવે ! જ્યારે અમારા સરદારે દો જહાન, હાદીએ ઉત્તમ, રહબરે કાગીઝ (સ. અ. વ) એ તો તહેને અમલી સ્વરૂપ આપી અમારા માટે ઉત્તમ ઉદાહરણ રજુ કર્યું છે. આપે તો એ સ્પષ્ટપણે ફરમાવી દીધું છે કે રોજના દસ હિરસામાં નવ હિરસા વ્યાપારમાં છે. વળી આગળ આસતાં વ્યાપારની શ્રેષ્ઠતા અને ઉત્તમતા ખતાવતાં ત્યાં સુધી ફરમાવ્યું છે કે “અત્તાજીરો સીદીકા મહસરો. યવમીલ કીમામા મઅરસીદીજીન વરીહાલ” અર્થાત “સત્વનિષ્ઠ વ્યાપારી કિયામતને દિવસે સાચાએ (સીદીકા) અને શોહદાએ સાથે ઉકરો” વળી ખીજી એક જગ્યાએ આપ ફરમાવે છે કે “જે મણુસ દુનિયામાં જાવજ રહેતે, પરહેઝગારી પર્ચક કમાણી કરી પોતાના કુટુંબ કે ખાસ બચ્ચાંનું જરણ પોપણ કરે છે, પાંડારીઓને આહાર રહિત મદદ કરે છે તે અદલાહ તઆલાને એવી રિયતિમાં મળશે કે તહેને મહેરો પુર્ણિમાના તેજરિવ અંદર સમ ચમકતો હશે” સૈયદના ફારકે આગ્રમ (રદી. અ.) મુસલમાનોને આજ્ઞા આપે છે કે હે મુસલમાનો ! તમારામાંથી કોઈપણ માણુસ જીવન નિર્વાહનું સાધન પ્રાપ્ત કરવા સિવાય અને કમાના સિવાય નવરો ન બેસી રહે. કેમકે સોનું, ચાંદી અને દવલત કંઈ આસમાનમાંથી નથી વરસતાં ! અમે અમારા પેશાઓના ફરમાનોને આજી વિસારી બેઠા છીએ જ્યારે દુનિયાની ખીજી જગ્યાએ તહેને ગૃહજી કરી આ જગતને સ્વર્ગમાં ફેરવી નાંખી અમારા પુત્રુઓના કથનનું અદારસઃ પાલન કરી સુખ ચયન અને આરામથી પોતાની જીંદગી આપણને છંપાં આવે એવી રીતે બસર કરી રહી છે. હિંદુસ્તાનને છોડી તમે અગર ખીજા દેશો તરફ જોશો તો તમને બાજેજ કોઈ એી યા પુરવ કામ વગરનો આપણી માથકે બેઠેયો કે ફરતો માલમ પડશે. કામ

ધંધો એ તેમના જીવનનો મુખ્ય યોગ્ય છે અને તેમાં જ તેઓ રચ્યાપચ્યા રહી કુદરતે બહેલી અનુપમ શક્તિઓનો સદુપયોગ કરવામાં માનવતા માને છે. હજરત છને મસઉદ (રદી. અ) નું કથન છે કે “મને તે માણુસનું મહેાં સરખું એ જોવા નથી ગમતું કે જે દિન અને દુનિયાથી દૂર જઈ બેઠેલો હોય.” એક દિવસ મહેાં સૈયદના ઉમર (રદી અ.) ને કહેતાં સાંભળ્યા છ કે તે સ્થળ કયાં મહેને બીજું કોઈ સ્થળ પ્રિય નથી લાગતું કે “જ્યાં લેખુદિયુ યતું હોય અને હું મારા કુટુંબ પરિવાર માટે કંઈ ખરીદી રહ્યો હોઉં અને ત્યાં જ મહેને છઝરાઇલ (અ. સ) નું આમંત્રણ મળે” આપના કહેવાનું ખાસ તાત્પર્ય એ હતું કે હલાલ રીતે શેજી કમાવી એ દીનનો એક અંશ છે, અને આપના પ્રત્યેક કાર્યો અને આજ્ઞાઓ માત્ર ખુલાવંદે આસમને શેજી કરવા પુરતાં અને અનુસરીને જ હતાં.

આજે આપણે અઘાન મુસલમાનોને પોતાના બહાલા ધર્મ ઉપર મરવાનું પસંદ કરવાનું કહેતાં સાંભળીએ છીએ. તેવા અમારા લાઇઓએ ઝડીલુલ હદર ખલીફાની આ વાણી અને વર્તન ઉપર લક્ષ્ય આપવું ઘટે છે. આપણે એ ખાસ સ્તંભજવું ઝરરી બઝકે ફરજિયાત છે કે અમારી દુન્યવી શક્તિમાં જ ધાર્મિક શક્તિનો ગુપ્ત બેઠ સમાયેલો છે. અમારે એ ખૂબ ખૂબ યાદ રાખવું જોઈએ કે અગર અમે દુન્યવી કારોબારમાં શક્તિશાળી હોઈશું તો જ અમે ધાર્મિક શક્તિ પણ ટકાવી રાખીશું. શું તહેને એ સુન્દરી શીખ નથી સંભળી કે “મોહનાજી એ અડધું કા છે !” અને મોહતાજી કામ ધંધો છોડી દેવાથી દુધર ઉલોગ વેપાર રોજગાર અને મહેનત પ્રત્યે દુર્લભસ રાખવાથી જ વજીમાંગી આવે છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે કામધંધો તજવો. વેપાર, રોજગાર અને કમાણી કરવા તરફ દુર્લભસ રાખવું એ અડધું કા છે. વળી એતો

હીસાની જ્યોત સમ રૂપજી છે કે ધોએલાં સ્વચ્છ અને આરાં કપડાંની ગયર દાઝવીમાં, બૂખે-પેટે અને ટ્યવનની જરૂરીઆતોની મૂંગ, તમને વિશુદ્ધ હૃદયે નમાત્ર પશુ પદ્મ નહિ દે. નાણાં વગર નતો તમે દુઃખ અથા કરી શકો છો કે નતો મકાત સદેકા કે કુંખાની આપી શકો છો. નતો તમારા કુટુંબને આખરમય પેઠી શકો છો કે નતો માનવ તરીકીની કુંજો અથા કરી શકો છો. કુંકમાં માંસો દવસત. એ આ દુનિયામાં એક સાચો સંસારદાર. મદદગાર, માર્ગદર્શક અને પરમમિત્ર છે.

અમારા કેટલાક કહેવાતા અપરાધવાળાઓને એમ કહેતાં સાંભળ્યા છે કે "ધર્મપ્રેમીઓ માટે માથે દરસત અને વિધનાં રામ રવિમાં અને વૈભવની વસ્તુઓથી ભરવું જરૂરી છે. કારણ કે એ સુરક્ષાર અને મહાકાવ્ય છે." અને એવીજ નામ દુનિયા છે. મરલાવા રમ (ર. અ) આ બમણીનો બોડો ફેલાતાં દુનિયા શું છે અને દુનિયા કોને કહી શકાય તે પાતાની વિશ્વમિષ કૃતિ મનાવીમાં રચ્યપણે વર્ણવે છે.

"માથે, દરસત, સોનું મદી, બાલબુદ્ધ્યાં અને વૈભવ વિલાસની વસ્તુઓ એનું નામ દુનિયા નથી પણ જે વસ્તુ માટે ખુદાથી ગાફિસ રાખે અને ફરજો અથા કરતાં રહે તેનું નામજ દુનિયા છે. આપણે એટલું ચીકકસ યાદ રાખવું જોઈએ કે અથર અમારા કહેવાતા અપરાધવાળાઓના કચવાનુસાર દુનિયામાં ભંગલું, દુનખરી કારોબારમાં મચાણક રહેવાથી દર રહેવું અમારા માટે જરૂરી છે. તે નહિએ બીજાકા હું પરવર દિગારે આસરે, લાકીએ રોજબાને ખેડીકાએકમ મુસેબીને અને સંવાળાંએ કીરામે રીરેવાનુસારે અંધપણીમાં અજર્મીને" એ આગા અને આદેશ આપે છે તે બેરો દનો? નહિ, હાંમીઝ નહિ. પરંતુ સંભ રીતે અમારા એ અપરાધનુસાર આપણેદાસ ચર્ચના નેજરવી

પ્રકારને ત્યજ આગીવાના પ્રકારને આક્રમણને પ્રમાય સમજી એક છે! બાપી હીસામે તે અમને દીન અને દુનિયા બંને પ્રાપ્ત કરવાનું શિક્ષણ આપ્યું છે. પરવરદિગારે અને સરદારે દો જહાને જ્યારે જ્યારે પણ ધાર્મિક આગા આપી છે ત્યારે તેની સાથેજ મુસલમાનોની ઉન્નતિ અને પ્રગતિ અર્થે દેશાદત, વેપાર રોજગાર અને રોજગ કરવાનું પશુ શિક્ષણ આપ્યું છે. હઝરત હાઉઝ અજપહીરસલામનું વર્ણન કરતાં પરવરદિગારે કહીશાદ ફરમાવે છે કે "અમેએ હાઉડના લાંબામાં લાંબાંને મિલ્ક બનાવી દીધું હતું અને લોખંડના કારોબારમાં અનેક મુલ્કો (અને રકરક) સમાયેલા છે." આને અમે પ્રત્યક્ષ અનુભવી રજા છીએ કે આને લોખંડનાજ પ્રતાપે સત્તાઓ પોતાની સત્તા ટકાવી રહી છે અને વધારી રહી છે. કારણ કે લોખંડથીજ, રહેવે, પુણે, એટલે, વદાબો, વિગાળે, ટેંકા, સુખમરીનો, કુંચેરો, કાલસાઓ, ભંડુકા, લોખો, અને દાંડોગો બનાવી શકાય છે અને આને અમે એ પણ અનુભવી રજા છીએ કે ગર કાસનું કમઝોર-અર્ધરક્તન જર્મની લોખંડનાજ પ્રતાપે સકિનચાળી સંસ્તનલોનો બુકો કરી, વિધવી, અલોદ સકિનચાળી કહેવાની અને મનાવી મકાન બિરિથ સંસ્તનવના સામે મુકાબલો કરી રહ્યું છે.

આજના આજ હાઈજી બુદ્ધ પ્રત્યે આપણે ઉદાહરણ ત્રિયાર કરીશું તે જગ્યાએ આપણે કે આજનું બુદ્ધ એ મહોરે બધે વ્યાપારી શેઠ હસ્તગત કરવા અને ટ્યવનની જરૂરીયાતો પુરી પાડવા અર્થેજ બેસાઇ રહ્યું છે. રિશ્તમાં ચળાતા ધનિક દેશોમાં અમેરિકા, ઈંગ્લેન્ડ, જાપાન અને જર્મની એ વુન્ડર ઉલોગ અને વ્યાપાર રોજગારથી જ એ રથાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. કુસને કરીમ અને અડાદીમે નખનીમાં, રથથે રથથે ફરમાવેલી આગાનુસાર 'વર્તી અમારા

પૂર્વજેએ સસ્તનતો સ્થાપના સાથે વૈભવ વિલાસ સુખ શાંતિ અને અમનોઅમન અનુભવો. જ્યારે અંગેએ સજી દેવાથી મોહતાણ, મુદ્ધસરી, દરિદ્રતા, પરાધિનતા અને તંગદસ્તીને આમંત્રણ આપ્યું. કુરાને કરીમના શિક્ષણને અનુસરીને જ અમારા પૂર્વજેએ ડોઈ પછુ વસ્તુ પ્રત્યે દુર્લક્ષ આપ્યું નથી. તે છતાં તેઓ આત્મિક રીતે ગવસ અને કુવુખ. આધ્યાત્મિકમાં અવલીયા અદલાહ, વર્તનમાં ફરિસ્તાઓ કરતાં પછુ એક ડગઈ. આગળ અને વિશ્વના વ્યવહારમાં કરોડો પતિ અને સસ્તનેના માલિક બની ગયા. તેઓ પોતાના પ્રિય ધર્મના ચૂસ્તપણે પાલન કરીને જ જમીન અને જળ માર્ગે જે વેપાર ખેડે છે તેનાં જલવંત પુરાવાઓથી ઇસ્લામિનો ઇતિહાસ લાયક અને અમારા મારે માર્ગદર્શક રૂપ છે. પશ્ચિમ બસરાથી સર્ઈ નોર્વે સુધી, પૂર્વમાં મધ્યાર, સુમાત્રા બધા, ચીન અને જપાન સુધીના સમુદ્રોમાં તેઓનાં જ વ્યાપારી વહાણો દરિયાચર થતાં હતાં. જમીન ઉપર પછુ વ્યાપારી વસ્તુઓથી લદાએલાં ઊંટોની દારેનીકારો જ્યાં ને લાંબાઓ આવતી, રાગ્યના કારેબારમાં ખેતીચાડીમાં, હુન્નર ઉદ્યોગમાં અને શોધખોળમાં તેઓની પુરેપુરી દખલ હતી. બન્ને તેઓ ઉપર તેમનો સંપૂર્ણ કાબુ હતો. તેઓ જ કુરાને કરીમના આદેશને અમલમાં મુકનાર સાચા મુસલમાનો હતા અને તેથી જ પરવર દિગારે પોતાના પવિત્ર વાપદમુસાર તેઓને શહેનશાહન, માલો, દવસત, શક્તિ અને વૈભવ વિલાસમાં સર્વ સાધનો અપ્યાં.

અમારા જેટલાક વાઝેમીના તો જ્યારે ત્યારે પછુ સદાખ્યાએ કરીમ (રહીબ) નું વર્ણન કરે છે ત્યારે દર્દપૂર્ણ તેઓની મોહતાણ, મુદ્ધસરી અને દરિદ્રતાની લાંબીચોડી લખીકતો રલુ કરે છે! પરંતુ એ લખાકતો તો સત્યરિતે તે પરદેશી સદાખ્યાઓની છે કે જેઓ ઇસ્લામની જ્યોતિ ઉપર પરવાના બની

અહરે વતનને તિલાંજલી આપી બાગે ઇસ્લામના અનોખા ગુલુષર મરી, શીટવાને પસરખમાં આવી વસ્યા હતા. બાકી સીરેતે સદાખ્યા અને ઇસ્લામિયોનો ઇતિહાસ. આપણે તપાસીશું તો જણાઈ આવશે કે હઝરત અમુઅકર સીદીક, હઝરત ઉસ્માન ગની, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અવફ, હઝરત તરફા, હઝરત મહમદ બિન અવફ, હઝરત મહમદ બિન શીરીન, હઝરત મયમુન બીન મેહરાન (રહીઅહ્સાહો, અનહુમ) સમ અનેક સદાખ્યાઓ એવા પછુ હરતીમાં હતા કે જેઓ મહેલોના માલીકો હતા, નવીન નવીન ભાતતી સ્વાસ્થિયાનીચોના આરોગનારો હતા, અમીરોના અમીરો હતા, ધન દવસત તેઓને લાંબા પાવડે એકઠી થતી હતી, કરોડોનો વ્યાપાર કરનાર હતા દુનિયા તેઓની દારી બની ચૂકી હતી અને તે સાથે જ જગતની ખુશનસીબ બસારત પશુ મેળની ચુક્યા હતા. હઝરત ફિખા શયખુસ મશાયખ સૈયદના શયખ શહાબુદીન સોદરવર્દી (રહી. અ) તે ખુરુશ હરતીઓમાંથી છે કે જેઓની કુવુખીયત આફતાબ સમ પ્રકાશિત છે. આપ અદલાહના પ્યારા મહમુલ બંદા હોવા સાથે જ મહાન વ્યાપારી પછુ હતા આપના વૈભવની એ હોલત હતી કે આપના તખેશમાં ધોગઓ સોના ચાંદીના ખરીદે બંધાતા હતા. આપના ઠાકોનાં રોંગડાં સોનાથી મદેલાં હતાં અને ગજામાં સોનાની સાંકળો હતી, આવી માલદારી અને ઠાંઠાં હોવા સાથે જ આપ સોદરવર્દીમાંક સિદ્ધસિંહાના બાની હતા. મઝકબ પોતાના આત્મા કરતાં અધિકતર પ્યારો હતા અને દુનિયા તેમની દારી બની ચૂકી હતી.

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બીન અવફ એક એકીખુશદર માન પામી ચુકેલા સદાખી હોવા સાથે જ કરોડોના દેશપરદેશોનો વ્યાપાર ખેડના અને અદ્યત્ત ધનના ભંડારી હતા. તખકાતે

ખખને સમયમાં લખ્યું છે કે “આપના જીવન દિપક પ્રગ્લ્યા બાદ જ્યારે આપની મિલકતનો વારસો બહેનચો તે સોના ચાંદીની ઇચ્છના કુદગમ્યોથી કંટાળી કરી લાગે વહેંચવામાં આવ્યા. આપને ચાર પત્નિયો હતી. અને ઇસ્લામી શરીઅત અનુસાર તેમના દરેકના હિસ્સામાં માલમતા ઉપરાંત એક એક લાખ લાખ અસરશી રોકડી આવી. આપ સખ્તરતમાં પણ ખુદશા હૃદયે કામ લેનાર હતા. એક વખતે આપે જમીનનો ટુકડો હઝરત ઉસ્માન ગની રૂદી આને ચાલીસ હજાર દીરહમે વેચ્યો અને તે રકમ મળતાંજ ત્યાંને ત્યાંજ ગરીબ મુસ્લિમોમાં છુટા હાથે વહેંચી દીધી. આ બધી ખુબીયો માત્ર વ્યાપારના કારણેજ હતી એક તરફ આપ અદમાદ અને અદલાલતા રસુબની આદાઓ અને સુખને રસુસ પર ડગડે અને પગડે અગમ કરતા હતા અને બીજી બાજુ વ્યાપાર ખેડી માલદારીને શોભાતી રહ્યા હતા.

હઝરત તરફા (રદી. અ.) વૈભવ ભોગવવામાં હઝરતરત અખદુરંદમાન ખિન અવરૂ (રદી. અ.)થી પણ એક ડગલું આગળ વધ્યા હતા આપે આપની માલીકીનો ટુકડો જમીન એક લાખ રૂપીયામાં વેચ્યો અને હજી રાત્રિનો અંધકાર તો ગયો નહતો કે આપે તે એક લાખ રોકડા રૂપીયા ગરીબ મુસ્લિમોને સુખદ કરી દીધા. આપની આવક પણ ખોટા પ્રમાણમાં હતી માત્ર ધરિક અને સુસને હર્ફના ખે પરગણાએ થી ખેતીની છ માસીક આવક સાત લાખ રૂપીયાની હતી. આ સિવાય પણ આપનો ધમધીકાર વ્યાપાર ચાલુ હતો. જ્યારે આ ફાતી જલાતથી કૂચ કરી ગયા ત્યારે રોકડ બે લાખ અસરશીયો અને બાતીસ લાખ દીરહમ ઉપરાંત કરોડોની રધાવર જંગમ મિલકત પોતાના વારસોના ઉપભોગ માટે મૂકી ગયા હતા. આપના વાલિદ હઝરત ઝુબેર (રદી. અ.) આપના માટે ત્રણ

કરોડ બાવન લાખનો વારસો મુકી ગયા હતા. ધીકતો ધધો, અડકળ ધન, અને સુખ સંપત્તિનાં સાધનોની હાજરીમાં પણ એક કાણુ માત્રને માટે પણ આપ અદલાલતની પવિત્ર યાદથી ગાદિલ નથી રહ્યા અને આખીને આખી રાત્રીઓ ઝીકે ઇસાહીમાં યુગ્મરતા હતા.

આજનાં હિંદના મુસ્લિમોની હાલત કાંઈ ઔરજ નિરાળી છે. નથી રકમજ પંડી કે તેમ થવાનું કારણ શું? આગળ વર્ણવવામાં આવ્યું તેમ અમારા હિંદીન વર્ગનું પ્લાનજ “બાખુજી” બનવા તરફ રોકાએલું રહે છે. મારા નમ્ર અભિપ્રાય અનુસાર અગર મનેકુત, મૌત માત્ર બાખુજીઓની એક પછી એક તરીત વેગે ખખર લેવા માટે તોજ અમારા ધુવાળીની એ અભિલાષા પરિપૂર્ણ થઈ શકે છે. નહિ તો અત્યારે તો તેમની દશા ધાખીના કૃતરા જેવી કરણજનકજ છે. અમારી આજે એ મનોદશા છે કે અગર અમે ગમે તેવા ધધો કરતા હોય પરંતુ ખુદા નખ્ખરતા અગર અમને અચાનક કાંઈ વારસો કે સારી જેવી રકમ મળી જાય તો અમે તેમાં કેમ શુદ્ધિ ધાય તેની લેશ માત્ર પણ કાળજી કે રિકર ચિંતા કરતા નથી માત્ર શીકરચિતા એટલીજ રહે છે કે તે જલ્દી વળે કેમ માપી જાય? સમયના પ્રવહ સાથે અમારા હાથમાં આવી પડેલી થોડી થણી દોલત ખલાસ યાય છે. અમેએ દોલત મળતાંજ ધધોરોજગારને કે જાતમહેનતને તિલાંજલી આપી દીધ અને મજેસા ધન દોલતને પણ અપચાસસરતમાં ચુમાલ્યું એટલે અમે પુનઃ મેટી રકમ હાથ આવે એવી રાકિત બદારતી કોલિયો અને પ્રયત્નોમાં રચ્યા પચ્યા રહીએ છીએ. અમારા હાથ પુનઃ દોલત આવતી પણ નથી અને અમેને હવાઈ કિલાઓ મળવામાંથી પુરસદ મળતી પણ નથી. પરિણામે અમારી પાસે જે કંઈ માલ અસ્થાન હોય છે, માત્રમિલકત હોય છે, તે જમાંસુધી પુરેપુરી રિતે ખીખના કખખમાં

ન જાય ત્યાંસુધી અમને ચેન પડતું નથી. અમે જ્યારે અમે ચારે તરફથી આવી સમક્ષે છીએ ત્યારે માથે હાથ ઈ પોક મૂકી રહીએ છીએ. અને કેટલાક સંજોગોમાં આત્મકત્યા કરવા તરફ પ્રેરાય.

મારા નવયુવાન મિત્રોને મારી સલાહ છે કે તેઓ યુઆઈ, કલકત્તા, દીલ્લી, કાનપુર અને અલ્હાબાદની બધી ઈમારતો અને કરોડોના વ્યાપાર કરતી પેટીઓ ને ન જુએ પરંતુ વાસણો, ચણા, મમરા, કટપીસ, અગરબત્તી, રમકડાં અને રોજની જરૂરીઆતની વસ્તુઓ વેચતા અને કમાણી કરી પ્રગતિને પથે ચિત્ત રહેલા ફ્રીઆઓ તરફ જુએ. એ એકસલાહ ત્યાજ્ય છે કે હિમ્મત, ખંત અને નીતિપૂર્વક ધંધો કરનાર આજનો ફ્રીઓ પાંચ યા દસ વર્ષે હજારોના વ્યાપાર ખેડતા જોવામાં આવશે અને શેક-કહેવાશે. તમને કદાચ આ આતશયોગિત ભરેલું લાગતું હશે પરંતુ જાત મહેનત, ખંત અને પ્રમાણિકપણે, ન્હાનેથી ધંધો કરનાર અલ્હાબાદના ફઝલચી થોડા જ વર્ષોના પરિણામમાં લાખોપતિ બની ગયા છે અને લાખોને ધંધો કરે છે. પોતે આરામથી જીવે છે અને સ્લામ કરી અનેકને જીતે છે. મારી પોતાની દલીલ તો એ છે કે કહેતા કેમકે કદાચ તે આવવગ્રહ ગણાશે પરંતુ સુરતમાં ચોક્કસજરમાં નુરમકમલ ફાજલમાઇને નામે ધંધો કરનાર પેટીથી તે સમસ્ત જીવંત સારી રિતે પરિચિત જ છે. અગર જે કું જીવંતો ન હોઉં તે એ જ પેટીના મુદરપાક સને ૧૯૧૩-૧૪ માં આમારા ટંકારીઆમાં કટપીસની દરરાજ કરતા હતા. પોટલા લઈ ગામડે ગામડે ફરતા હતા; પરંતુ તેમના ખંતે જાતમહેનતે અને પ્રમાણિકપણે આજે તેમને લક્ષ્યાધિપતિ અથવા લાખોના વ્યાપાર ખેડતા બનાવી દીધા. ભરતના શેક હાથ મકમલજાઇ સુમમાન એન્ડ સન્સના નામથી ધંધો કરનાર પેટીના મલીક હાદિઆવાડથી કંદાળી જીવન નિર્વાહમાં સાધનો પ્રાપ્ત કરવા

દહેજ આવી વસ્યા. ત્યાં બરાબર ગુમરા ન થઈ શકવાથી અથવા મહાત્વાકાંક્ષા પૂર્ણ ન થવાથી શહેર ભરતમાં આવી કાપડોના ધંધો શરૂ કર્યો. અલ્હાબાદના ફઝલચી આજે તેમની એક આલીશાન હોલસેલ કાપડોના ડુકાન અને ચાર શાખાઓ મહમદઅલી રોડ ઉપર ધમધાકાર વ્યાપાર ખેડી રહી છે. લગભગ આખાએ સુરત-જીલ્લાને કરોડોપિપતિ બનાવનાર રંગુનની સંસ્થા “સુરતી બાઝ બઝાર”થી તમે અપરિચિત નહિ જ હશો. શરૂઆતમાં તેના સંચાલકોએ ૨૫ રૂ. ની કિંમતના શેરો કાઢી એક સંસ્થા ચાલુ કરી. જેમ જેમ કંપની નફા મેળવતી ગઈ તેમ તેમ કંપનીએ ક્રમેક્રમે પોતાનું કામ આગળ ધપવું અને આજે તે નજીવી કિંમતના શેરોની કિંમત ત્રણ સાબતણ હજાર સુધી પહોંચી છે. એ ખંત, જાન મહેનત અને પ્રમાણિકપણે ધંધો કરવાનું જ શુભ પરિણામ છે.

હવે તમારી પાસે થોડી-નજીવી પૂંછ હોય પરંતુ જો તમે જીજીલા હોય અને માલદાર થવાની અભિલાષા ધરાવતા હોય તો ખોરા તરંગી હવાઇ કિલ્લાઓને લખિમજીત કરી આજની કાઠ પણુ ધંધાની શુભ શરૂઆત કરો. જેમ જેમ તમને નફા મળે તેમ તેમ તમારી ખુદી અને હિમ્મત વધતી જશે. ના ઉમેદો અને ના મુશ્કેલી એક લાજુ માત્ર માટે પણુ મગજમાં ધુસવા ન દેશો અને પાછી જીજીલા કે તમારી જાત મહેનત, ખંત અને વિદ્યા તમારી નજીવી પૂંછને અદ્યતન ધનમાં ફેરવી આપે છે કે નહિ? કારણુ ખુદપાક કાષ્ટપણુ ઇન્સાની મહેનત અગર તે ન્યાય અને નીતિપૂર્ણ હોય તો એ જ જવા દેતા નથી અને તેના કાષ્ટપણુ બંધાને તે નામુશાદ રાખેલા નથી.

ખુદ તેના હળીમે પાક (સલ.)ના વસીલાથી અમે નવયુવાન મુસ્લિમોને હિમ્મત, તવરીક અને નેક સમજ અપે આપીએ.

રમજાન અને મુસલમાનો

સેખ : હાકિમ ગુલામ હુસેન "ઉદ્દિન" (અરબોધન)

અસ્લાહની રહમતો, અરકતો અને બજા-સોથી બંરપુર રમજાનનો પવિત્ર માસ આવી પહોંચ્યો છે. આખા વરમનો સારીરિક અને આત્મિક રોગીનો ઉપાય કરવાની કેવી સુદર તક અને કેટલો અનુકૂળ સમય? એ પશુ ખુદની મહેરબાની છે કે તે યુનેસ્કો અંદાજોને પ્રાપ્તિની નિદાથી પાક થયેલી તક આપે છે.

રમજાન જ્યો એક રહમતનો સમુદ્ર કેમ ન હોય. એ બધાં પાપો, બદીઓ અને આત્મિક ગંદકીઓને ધોષ ધોષ તરન સ્વચ્છ કરી દે છે રમજાન બેસતાજ વાતાવરણમાં બધેબધે રહમતજ રહમત પ્રસરી જાય છે. એના રાત્રી દિવસ કેટલા રળિઆમણ અને એની પલેપળ કેવી નૂરાની હોય છે! હરીસ સરીખમાં આવ્યું છે કે રમજાન શરૂ થતાજ જન્મતના દારો ઉધાડી દેવામાં આવે છે. અને દોઝખના દરવાજા બંધ કરી દેવામાં આવે છે. વળી શેતાનને કપડ કરવામાં આવે છે. એક બીજી હરીસમાં આવ્યું છે કે રમજાનની રાત્રે એક મુનાદી નિઠ્ઠા આપે છે કે હે નેહી કરનાર! આગળ વધ, અને હે બદી ચાહનાર! પાછળ હઠ. ત્યારે કેટલા કાઠમશળી છે લોકો કે જેઓ તક સધી રમજાનની અરકતોનો દલાવો હુડી અદલાહની રહમત અને બક્ષિસના પાત્ર કરે છે. જેઓ રમજાનના રાત્રી દિવસને નમાઝ, રોઝા, ઝકાત, અયરોત, તસબીહ તિલાવત વિગેરેનાં સુંગધિત ફૂંચોથી સજ્જારે છે. જેઓ એ પવિત્ર માસમાં નાફરમાનીઓ બદીઓ અને દરેક પાપી ફૂંચોથી સંદેશ વેળાં રહે છે.

અને કેટલા બહનરીય છે તે લોકો કે જેઓ દરેક પ્રકારના રોગી હોવા છતાં આ પવિત્ર માસની કદર નહીં કરતાં પોતાના રોગનો ઉપ-

ચાર અને દર્દની દવા મેળવવાનું જેઓને લાગ નથી, જેઓ મફલતની નિંદ્રામાં ચૂર છે. જેઓ દિવોમાં રમજાન માસની કાંઈપણ અગત્યના કે પ્રશ્નિ નથી. જેઓ રમજાનના તેજસ્વી દિવસો માંથી સોગારેટ-બીડીના ધૂમાથ ઉડાવતા અને પાનની પીચકારીઓ મારતા ફરે છે. વળી લાલ પરદાના ઓથા હેઠળ પોતાના પેટમાં જહન્નમના અગાધ હોમે છે. કેટલોકો એવા પશુ છે કે રોઝા પશુ રાખે છે અને સાથે સાથે યુન્કાના કામેથી પશુ બાઝ નથી આવતા! અસ્લાહની માફ અને તિલાવતના બદ્દે માળ, ગીખત, ઈર્ષા, તોદમત અને લગઈ દંડામાં આખો દિવસ વિતાડે છે, અને રાત્રે મરહુદમાં તણીદ પડવાને બદલે સીનેમા થીએટરો અને ગાન-તાનમાં પેરોવાયલા રહે છે; પેરવું તેઓએ માફ રાખ્યું જોઈએ કે આખો દિવસ બૂખ્યા રહેવાનું નામ રોઝો નથી બલકે રોઝામાં દરેક અપયવતે પશુ રોઝો હોવો અલગ જરૂરી છે. હાલને માળ, ગીખત, સુગથી, તોદમત વિના રાખે અમારથી કાંચુમાં રાખે, આંખને નાચરંગ સીનેમા થીએટર અને પારકી આંખને જેવાથી બચાવે. કાનને ગાનતાન, ગીખત, સુગથી વિ. ના સ્વલ્પજવાથી રોકે. મનસંગ કે શરીરનું ગિરદના દરેક કામેથી પોતાના દરેક અરમચને બચાવી રાખવો એ ધણું જરૂરી છે. બાકી આખો દિવસ બુખ્યાતરસ્યા રહેવામાં કરો લામ કે સાર નથી; અને અદલાહને એવા રોઝાની જરૂરત પશુ નથી.

મુસલમાનોની બદક્ષિમતીનું કથાં લગી માતમ કરીએ? આજે જે કાંઈ આપદઓ, અને વેદનાઓ વેડી રહ્યા છીએ. એ માત્ર હમારાજ આમાઓની સામન રેપ છે. હમારી અધોગતીનું કારણજ આ છે કે હમેઓ

વિચિત્ર મનોદશા

લખનાર : ગાંધિલ

કોઈએક ઉચ્ચકુળમાં જન્મેલા અનેક લોકો માટે ચારિત્ર્યની દ્રષ્ટિએ છેક છેલ્લે પાદને બેઠેલા દોષી હતાં; પોતે જે વંશમાંથી ઉતરી આવ્યા હોય તેને દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખી સ્વપ્રસંગ કરવામાં મજબૂત રહેતા નથી. કર્તવ્ય પાલનને પ્રથમ ઉપદ્રિયત ચલાવે તેઓ પ્રતિકુળતાઓનાં કુંડાર ખડકી નાખે છે. કર્તવ્યપાલનની વાત આવતાં જ તેમને કંપારી વહુરે છે. પ્રમાદથી પોતે દેવાયેલા દોષથી અને વળી કાર્યની ધમકીના અભાવે વાતો સિવાયની સર્વ યક્ષિતો. હણી નાખેલી દોષથી પોતાના બચાવ માટે અનેક સગવડો અગવડો રચી કરે છે, તળે અમુક અમરકો દૂર ચલાવે કામે વગમી જાય માટે વલ્લભ કેમ ન હોય ? તેવી અર્થહીન કલેશોના ઢગલા કરી નાખે છે. ખરી હકીકત તો એજ દોષ છે, કે તેમને કાઈ કરવાની આત્મચક્રતા જણાતી જ નથી, વડીલોના કર્તવ્યપાલનમાં તેમને પોતાનીયે મુક્તિ દેખાતી હોય છે. ઉચ્ચ કુળમાં જન્મવું એજ એમના મન નખત (મુક્તિ)નું સાધન છે. ધરવાઓ અમુક હતા, માટે આપણને સ્વર્ગમાં જતાં કેણુ, અટકાવી શકે છે, એમ માની સ્વજાહેરે તેવું વર્તન ચલાવે છે પણ એમને ખબર નથી કે અસ્લાહના દરબારમાં સર્વને પોતપોતાનો હિસાબ રેણુ કરવાનો હોય છે. આં લોકમાં પિતાની પૂંછ પુત્રને કસાય છે ભોગી બને નીતરે, પણ પરલોકના પંથ ચારા છે. ત્યાં પિતા પણ કુત્રને મુક્તિ આપતી શકે, એ આકાશકુંડલમત છે, અસંભવિત છે.

દેવજી પ્રશન મુક્તિનો આધાર હોત તો તેનો શાશ સદૃશી પદેમાં હજરત નૂહ (અ. સ.)નાં

બેઠાને મળી શક્યો હોત, કારણ કે હજરત નૂહ (અ. સ.) પ્રાણનાં એક મદાન પચમગર હતા, પૃથ્વી ઉપર પ્રથમનાં પુર ફરી ચલ્યાં. પોતાનાં પુત્રને એ પ્રથમકાળનો ભોગ બનતાં તેમણે પોતાની સગી આંખે જોયો, તેને બચાવવા વિનંતિ પણ કરી, પણ અર્થ, જવાબ મળ્યો કે એને દુખવા દોયો એ દુખી જતા લાયક જ છે, તમે વચ્ચે ન પડો. ફરકને તેના પોતાના કાર્યનો બદલો મળી રહે છે, તમે તમારું પોતાનું કરો. એક મહાન પચમગરને ક્યુ પોતાના બેઠાને બચાવી લેવાની અવ્યવ તક આપવામાં આવતી નથી. એ શું સચાવે છે ? એજ કે વ્યક્તિમત ફરક ને પોતાનાં સારાં નરસાં ફેરોનો બદલો મળશેજ.

મુસ્લિમો આજે માર્ગ બૂલ્યા છે, વડીલોની કીર્તિને કળશ ચઢાવવાનું તો દૂર રહ્યું, પણ પોતાનાં ગંદા વર્તનનું વડે આંખી લગાડે છે, અને છતાં પોતાને મુક્તિના અધિકારી ગણી ગૌરવ માને છે. ઉમરી જવાય એવું એકેય વર્તન ન હોવા છતાં પોતે જે વંશના હોય છે તેનોજ ગર્વ ધરે છે પણ એ મનોદશામાં હવે સત્વર ચલટો આપવો જોઈએ.

કર્તવ્યની દ્રષ્ટિએ હજન અને નસબની અંદાજાત પણ કિમત નથી, ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જે અધુરે વંશવાસિતા ચલાવીજ, જે ઉમરી જવાય હોત ને મુક્તિ મેળવી શકે તો હોત તો હજરત નૂહ (અ. સ.)નો પુત્ર ફળપોજ ન હોતાં મુસ્લિમોએ એ વાકીયાત મનોદશામાં તત્કાળ પડેલા આજુવે જોઈએ.

[૧૪૨]

મૂકિત મેળવવામાં અન્યનાં સાધનો ઉપયોગી થતા નથી, પણ વેહતા ઝરા જેવા નિર્મેળ ચારિત્ર્યની આવશ્યકતા છે, એ કોઈએ ભૂલવાનું નથી. ચારિત્ર્ય બ્રહ્મ થયા પછી પણ વહીવટનાં સત્કૃત્યો, પૂર્વ-ભેની બકિત આપણને સ્વર્ગમાં પહોંચાડી દેશે એમ માની લેવું એ નરી નાદાની છે. પ્રત્યેક વસ્તુને જેમ હવે હોય છે, તેમ મૂર્ખતાને પણ હવે હોવી જોઈએ. આપણી મૂર્ખતા અમાપ થતી નાથ છે, માટે મુસ્લિમોએ હવે કર્તવ્ય પરાયણ થવું જોઈએ. બધું વાતો ક્યેં જવાથી ને જીતકાળને વારંવાર પ્રશંસવાથી મુકિત મળશે નહિ.

આપણી ઉન્નતિ કે સફળતાનો આધાર આપણાં સતત પ્રયત્નો ઉપર રહેલો છે, નહિ કે નીચંતે એકીને જીતકાળની વાતો ક્યેં જવામાં. મહેનત દ્વારા મેળવી શકાય, તેજ આપણું કહેવાય. પ્રયત્નો દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય તેજ વસ્તુ ઉપર આપણા હુકક ગણાય. અન્યની મેદનતવું ફળ પરલોકમાં આપણને મળે, એમ ઇચ્છવું જેમ પાલવે ! માટે પ્રમાદી ન બને.

તમારી ઉન્નતિ, તમારી સફળતા અને તમારી મૂકિત તમારા પોતાની ચારિત્ર્ય શુદ્ધિ ઉપર આધાર રાખે છે— પ્રતિકૂળતાઓની ફરીયાદ કરવી ત્વષ્ટ રૂપે, નિરૂપ જનો, આત્મશ્રદ્ધા કેળવે.

આત્મવિશ્વાસ એ એકજ એવું હથી-યાર છે, કે જેનાં વડે તમે આલોક અને પરલોક છૂતી શકો છો.

ચાર રાખજો કે અહીં મેળવેલા ખિતાબે પણ સદાના માટે ઉપયોગી થવાના નથી. લાપ-કાત કેળવે, કે જેનાં વડે તમે નબત (મુકિત)

મેળવી શકશો. ખિતાબે એ લાપકાતનાં સર્દી-શીટો નથી; પણ રાખની દ્રષ્ટિએ થયેલી, સેવાનો એક સાધારણ અવધ બદલે છે. અલ્લાહ આગળ ખિતાબધારી થવું આસાન નથી. પુરાણખિતાબ મેળવવો બહુ અપરા છે, છતાંએ એટલુંજ ઉપયોગી પણ છે. અલ્લાહને અદના ખિતાબ પણ માનવીના માટે મુકિતવું સાધન બની રહે છે. જવાદો એ વાતો બહુ લાંબી છે. હાથ તો રોપ સેવદ વિજેરનાં અગાઓમાંજ આપણે અરવાયેલા છીએ, હજી તો મુસ્લિમ બનવાના પ્રયત્નો કરવા પાડી છે, અને એટલા માટેજ મુહમ્મદ અલ્લામા ઇકબાલ ફરમાવે છે :

“પુ” તો સેવદ શી હો મિરઝાબી હો અકધાનબી દેક દમ સબી કુહ હો બતામી તો મુસલમાનશી હો ?”

નહી હો ! સદાખાઓ (રીઁ અન્ અન્)નાં જમાનામાં હકરત સસમાન (રન્ અન્)ને તેમનાં પોતાના હસન અને નજાબતા વિપર્યાય કોઈ પ્રશ્ન કરતા. ત્યારે તેનાં હુકમાંજ મત્યુતર મળતા તે એ કે સહમાન છૂતે ઇસ્લામ. બાજે તો પ્રશ્ન પૂછનાર ને ચિત્રવિચિત્ર મત્યુતરો મળે છે. છૂતે ઇસ્લામ કહેવું તો શું, પણ મુસ્લિમ કહેવાયે નથી આતરડું. મુસ્લિમ કહેવ-કાવવા કરતાં રોપ સેવદ” કે ગાતિની દ્રષ્ટિએ જેવા પણ હોય તેવા કહેવામાં ગર્વ મનાય છે !

ચાર રાખજો કે પ્રતિકૂળતાઓ માત્ર વાતો ક્યાંથી ટળી જતી નથી. તમારા વર્તમાન અને જીવનને ઉજાજળ કરવાનું સાધન માત્ર એક છે તે એ કે આપસમાં મનવેદો મિદાલી રવધ” જાગૃત થઈ સર્વને જાગૃત કરવાનું પ્રયત્નો કરે. શકિન કેળવે નિરાશા દુરામ છે. તમારું કુડીઓ તમે પોતેજ ફર કરો. તમારી અગવડો અન્ય આવીને જોઈ નહિ કરી આપે, તમારે પોતાનેજ કડીબદ થવું જોઈએ. સ્વમાનસક છવવા માટે સંપ, સંપમ, અને શકિત કેળવે, જાતે શકિતચાગી બનો.

વર્તમાન યુદ્ધ

અને

મુસ્લિમ દેશોનું ભાવી

લેખક : ઇમામુદ્દીન એસ.

દરગાહવાલા.

યુરોપ અને આફ્રિકાની બૃમિ ઉપર ખેડાઈ રહેલું વર્તમાન યુદ્ધ એ દૃષ્ટિકત્તમાં લેણકાસન વિરૂધ્ધ સરમુખત્યાર શાહીનું તાંડવ નૃત્ય છે. આ યુદ્ધની પાછળ સરમુખત્યાર શાહીની એવી મુરાદ રહેલી છે, કે દુનિયાના નાના અને નિરાધાર રાજ્યોને દબાવ કરી, ત્યાં પોતાના વ્યાપારની પાંખો પ્રસારવા; અને પોતાના દેશોની કાલિજ બેઠારીમાં જોમ અને તેમ વધુને વધુ ધરાડો કરવો.

આને સરમુખત્યારશાહી રાજ્યો પેતાની એ એવી મુરાદને અમલમાં લઈ આવવા માટે મજબૂતા કાવાલાવાએ પશુ કરી રહ્યા છે, અને તેમની એવી કાશિય છે, કે વર્તમાન યુદ્ધમાં તુર્કીને પશુ સંડારવું, તુર્કીના મુસ્લિમોએ એવી રાજનીતિ અખત્યાર કરી છે, કે સર-મુખત્યારશાહીનો તુર્કીને લડાઈમાં ઉતારવાનો આશય હજી લગી રહ્યો નથી. આ કાવત્રામાં છટલી અને જમ'ની સમાન રીતે લાગીનાર દતાં, પરંતુ રચિયા જોડે તુર્કીને અયગ્રચી મારવાની તેમની ઇચ્છા કરજી રીતે નિષ્ફળ નીવડી છે, અને તુર્કી હજી લગી તેની તટરથ-તાની નીતિને ચુરતપણે વગગી રહ્યું છે.

યુદ્ધમાં ઝંપલાવ્યા પછી છટલીએ કંઈ સારા દેખાવ કર્યો નથી. દિન્દી મહાસાગર કે જુમખ સમુદ્રમાં તેની સમમરીનો કશું વધારી યજી નથી. ખડે બારે તુકસાનીમાં રહી છે. પરંતુ બ્રિટિશ સેમાલીમેન્ટ, કમ્પે લીધા પછી, તેના પ્રત્યાપત વેકા માટે બે માર્ગો છે, રાતા સમુદ્રમાં રહી, યમન ઉપર આક્રમણ કરી, તેનો

કમ્પો મેળવવો પરંતુ એમ કરતાં પહેલાં તે એડન કબ્જે કરવું જોઈશે, અને એડન 'ઉપ વિજય' મેળવવો એ નાનીશુની વત નથી. બ્રિટનની અમેદ કિલ્લેખંદી. છટલીના હોશ ખાટા કરી દેવાને માટે સંપૂર્ણપણે તૈયાર છે. એડન ઉપર છટાછવાયા બેખખ દે'કયા સિવાય છટલીના કહેવતા બળવંતા બળવાન વિમાની રજે કશું વધારું નથી? એડનના મોરચાએ ઉપરથી બ્રિટિશ વિમાન વિનાશક તોપો, દનાઈ આક્રમણની ચેતવણી મળતાં જ છટાલિયન વિમાનો ઉપર સજ્જત તોપમારો ચલાવી, ઇકબિ-યન વિમાનોના કુરચે કુરચા ઉડાવી નાંખે છે.

છટલી માટે ખીજો માર્ગ એડનમાં લડાઈથી આગ સળગાવવાનો છે અને તે માટે તે વ્યાજે કેટલાય વખતથી શરારતો કર્યા કરે છે. 'સ'લ-વિત છે, કે તેમાં તે મોડે જોડે સફળ પશુ યજી જાય એમ યાય તો તુર્કીને એડનની મારે ધાયા સિવાય છુટકો નથી. એડન પરના નિષ્ફળ હુમલાએ પછી છટલી પાસે કેવળ આ એક જ માર્ગ બાકી રહે છે, અને કદાચ તે, તે માટે ભારે યત્નો પશુ કરી છૂટશે.

જો છટલી રાતા સમુદ્રમાં પ્રવેશવામાં સફળ યજી જાય તો વર્તમાન યુદ્ધની બધી જગ્યા જવાળા-એમાં, આખીય મુસ્લિમ-દુનિયા ધેરાઈ જશે, અને એક પશુ ઇસ્લામી રિવાસત એનાથી સલામત રહેવા પામશે નહીં. યમનપર ફારીસ્ટ વાવડો ઉડાતાં દિખાઈ, નજદ, ઇરાક, પેલેસ્ટાઇન, ત્રાન્સ જોડાઈયા, ધરાન વિગેરે મુસ્લિમ મુદ્દેના આઝાદી લખમાં મુગાઈ જશે. છટલીની બૂતકાસન વર્તણૂક

જેતા આ લય કંઈ ખોટા નથી. મક્કા અને મદીના ઉપર હુકુમત જોગવાતું મુસ્લિમોની રચતું પુરાણું છે, અને અને હકીકતમાં હિટલર કરતાં મુસ્લિમો, ઇસ્લામી દુનિયા માટે એક ભારે ખતરનાક વ્યક્તિ છે. એજ કારણ છે, કે આજે ઇટલીના ખિલાફ એકેએક ઇસ્લામી દેશ તરફથી નિરુદ્ધતાના સૂરો નીકળી રહ્યા છે. સિબિયા, મેરકકો અને ટ્રિપોલીના અરબોએ, અત્યાર પૂર્વે ઇટલીના ખિલાફ પ્રચંદ આવાજ ઉઠાવ્યો છે, અને ઇટલી સામે મુસ્લિમ-વિશ્વનો પ્રબળ મેળવવાની બુમ્બેશ ઉપાડી લીધી છે. આનો પડોયો સમસ્ત અરબ-દેશોમાં પડ્યો છે, અને ગયે મદીને એ દેશોના મોટા મોટા નગરો ખાતે "ઇટલી વિરોધ દિન"ની મોટા પાપા પર ઉજવણી કરવામાં આવી હતી.

આફ્રિકામાં વર્તમાન સિબિયન મુદ્દ મુસ્લિમોની એટલા માટે લડી રહ્યો છે, કે સિબિયા અને મિશ્ર (ઈજિપ્ત) વચ્ચેની લાઇન દોરીને નષ્ટ કરી દેવામાં આવે, જેથી ઇટલીને માટે પૂર્વમાં જમ્બુ સમુદ્ર અને સુએઝની નહેરના દ્વાર ઉપડી જાય, અને અગત્યના દરિયાઈ યાજ્ઞો ઉપર તે પ્રભુત્વ મેળવી શકે. આ આશયની પૂર્તિ માટે તે ઇરિગિટની માફક અનેક રંગ બદલ્યા કરે છે. કદિ તે ઇસ્લામનો રક્ષક બન્યો છે. કદિ તેણે સિબિયાની મરિજદોમાં અરબી મદેસાઓ ઉઘાડ્યા છે, અને કદિ તેણે મુસલમાનોને રાજકીય લાભાલાભની લાલચો આપી છે. પરંતુ જ્યાં લગી ઈજિપ્તની પડખે સિટન જેવું બળવાન રાજ્ય છે, ત્યાં લગી સુએઝ પર અધિપત્ય જોગવાવાની તેની મુશબ્બર આવી શકતી નથી. દમશ્કન તુર્કોએ જાદિર ક્યું છે, કે તે ઈજિપ્તની આઝાદી બચાવવા માગતા, તેની મદાયતા કરશે, અને તુર્કોએ અત્યારથીજ સારવેતી હાખડ પોતાનું એ લાખનું સરકાર સિરિયાની સરહદ ઉપર તૈયાર થઈ રાખ્યું છે.

એટલે ઈજિપ્તનું, નહીં, ઇરાક, ત્રાન્સ-જોર્ડાનીયા, ઇરાન કે બીજા કોઈ પણ ઇસ્લામી દેશ મુસીબતમાં મુકાશે તો તુર્કો તેની મદદ દોરી જશે. સમગ્રાખાંડ પેક્ટ ઉપર સહી કરનારા મુસ્લિમો ઇરાક અને ઇરાન પણ છે, જેઓ હંમેશા તુર્કોની પડખે રહેવાને એ કારણથી બંધાયેલા છે. પરંતુ જો ઇટલીએ હિલ ખોલીને ઈજિપ્તને ઓઢિયા કરી જવાનો નિશ્ચય કરી લીધો હશે તો, તેનો એ નિશ્ચય તેનેજ ભારે પડી જશે કેમકે હમ્બાનીયા, સિબિયા અને ટ્રિપોલીના મુસ્લિમોએ અત્યાર પૂર્વે એ મુશ્કેલીમાં બંડ કરવાનો મરણીયો નિશાપાર કરી લીધો હોય, ઈજિપ્તને ફતેહ કરવા પાછળ ઇટલી પોતાનું સમગ્ર બળ રોડશે તો એ સોનેરી તકનો લાભ લઇ મઝહૂર દેશોના મુસ્લિમો અને વિદેશી વર્ગો ત્યાં આગળ ઇસ્લામ અરપા કરી દેશે.

ઇઝાંડ ઉપરના જર્મનીના વિમાની હુમલાઓ નિષ્પ્રયોગી પુરવાર થયા છે, અને જર્મનીમાં એનો ભારે પ્રત્યાક્ષા થવા પાડ્યો છે એટલે જર્મનીને ફરી વાર બાદકન ઉપર મીઠ જમાવવી પડે તો નવાઇ નહીં. એનો પહેલો શિકાર રમાનીયા બન્યું એ ખરું છે, પરંતુ રમાનીયા એકલું હડપ કર્યા પછી પણ હજી જર્મનીને ધણું કંઈ કરવાનું રહે છે. સંભવિત છે કે ઇઝાંડના આક્રમણમાં નાસીપાસ બનેલો હિટલર, પોતાના રોપને તુર્કો ઉપર હુમલો કરી શાન્ત કરે પરંતુ તુર્કો તે માટે તૈયાર બેઠું છે. હિટલર એમ કરશે તો તે ઇટલી માફક મુસ્લિમ દુનિયાની ઇતિહાસ ઝોરી લેશે. અને ઇરાનમાં અત્યારે તે જે આર્થિક લાભો મેળવી રહ્યું છે, તેને કદાચ તત્કાળ મુખાવી બેસશે.

સાથે સાથે એ વાત પણ જુસવી ન એકબીજા, કે આફ્રિકામાંની જર્મનીની પેથ કદમાં

રશિયા માટે અયુત્તર નિમિત્ત બની શકે છે એટલે
 તુર્કી ઉપર જે જર્મન આક્રમણ થાય તો
 રશિયા, તુર્કીના પક્ષે મદદ કરવામાં મુદત પાછી
 પાની કરશે નહીં, રશિયા અને તુર્કી વચ્ચેના
 સંબંધો બહુજ સુધાર્યા છે, અને તે બાલ્કનમાં
 યુદ્ધ શાંતી નીકળતાં તુર્કીની પાખે રહે એ
 દરેક રીતે સક્રમ છે કારણ કે જે આવી પરિ-
 સ્થિતિ ઉભી થતાં રશિયા, જર્મનીની તર્ફથી
 કરે તો તેના બાકુના તેલના પ્રદેશનો તુર્કી
 વિમાનો યોગ્ય કસોઠામાં નાશ કરી નાખી
 શકે છે, એટલુંજ નહીં કરકાઝ (ફિઝિક્સ)
 : સિયન તુર્કસ્તાન અને આઝરબાયજાનના પ્રદે-
 શોમાં વસતા મુસ્લિમો ખુદ રશિયાની હદમાં
 રશિયાની સામેજ બળવો કરે એ તદ્દન શક્ય છે.
 આ લોકશાસન વિરૂધ્ધ સરમુખત્યાર શાંતી

વચ્ચેના વર્તમાન યુદ્ધથી મુસ્લિમ દેશો ઉપર
 અચિત્ત ભાર લગ્ય અનુભવી રહેતો છે. જન-
 જોગ છે, કે આ યુદ્ધ જવળાઓ મુસ્લિમ
 મુલકોને પણ આવરી લઇ, લાઈકર નથી
 માલી તુર્કસ્તાનો પહોંચાડે એ નોટલું ખરું છે,
 તેટલુંજ એ પણ ખરું છે, કે આ યુદ્ધના
 અંતે ઈસ્લામી દેશોનું ભવીષ્ય પણ બની
 ઉજ્જવળ દેખાય છે. હજમ સંપૂર્ણ આશ્વાસ
 બનશે. કદાચ સીરીયા અને લેબનન તુર્કીના
 એન્ટી હેઝળ મુખ્ય જશે. પેર્સિયાન મુખત્યાર
 દેશ બનશે,

પરંતુ એ સધાનો અધાર તુર્કીની બારી
 વલણ ઉપર અવલંબે છે, અને તુર્કીની વલણ
 એ સમસ્ત મુસ્લિમ દુનિયાની વલણ દરો એ
 ઉપાધું છે.

મુસ્લિમ-ગુજરાતની પહેલી અંધમાળા

બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક પહેલું

--: સીરતી કૃત :--

* થોડાંક ચરિત્ર દર્શનો *

[ઇસ્લામના ૧૧ મહાન વીરોના અદ્ભુત જીવન પ્રસંગો]

—: બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક બીજું :—

* જંગો ચરમૂક *

[એક અનોડ ઇતિહાસિક પુસ્તક]

આ દરેક પુસ્તકનું મૂલ્ય ૦-૫-૦ આના પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

બજમે ઇકબાલ અંધમાળા પુસ્તક ત્રીજું

વતનની વેદી

[આફ્રિકા ૯ પેન્સ પોસ્ટેજ સહિત]

બજમે ઇકબાલ

કઠોર Kathor (વાચ : સાપણ)

રોઝિસ્ટ : ધી રહિર સ્ટોર્સ કલ્ચુપીક, સુરત.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્થિત ગુજરાત જેની આતુસ્તાથી રાહ ભેઠ રહ્યું છે તે કુર્ચાને પાકનો માતળર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિળ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર ખ્લોક ગનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને અરબ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતળર તફ્સીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. દુકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બહાર ખખરથી તેની બહારી અને બાતિની ખુબીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. છપાઈતું કામ આગ્રુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અન્માનો	પારો હદિઓ	છ આના	ચાર્ટેજ ૦)-૧
અલ્લિફ-લામ-મીમનો	”	”	”
સ-યફ્ફલનો	”	”	”
તિલકર-રૂસલનો	”	”	”
લન-તનાલનો	”	”	”
વલ-સુહસનાતનો	”	”	”
લા-યુલિયુક્લાહનો	”	”	”
વ-એઝા સમેઉનો	”	”	”
વ-ફવ-અન્નનાના	”	”	”
કાલલ-મલઉનો	”	”	”
વઅલમૂનો	”	”	”
યઅતએઝન	”	”	”
વમામિન દાખખતીત	”	”	”
વ-મા-ઉબરેઓ	”	”	”

નોટઃ-એક અથવા બે સીપારાની પી. પી. કદમાં આપમે નહિ. એક સીપારા મારે બાર ની અંતે બે સીપારા મારે બાત્ર ની પેરદ દીકર બીકરી.

પંચસૂર (આઠ સૂરનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાક ખર્ચ જુદું)

રોહિયા-ધી રાંદેર } સાદિક બુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

રસાર્. રણપી, સુરત

લેખક

“સીક”

“ધોરજીવી”

નૂર સંધ્યાના નર હતી, સૌંદર્ય કરતાં એની આંખોમાં વફાઈ નૂર વિશેષ હતું. દેહની સરોહતા ખુશની પનાહ હતી તેની જરૂરી રિમત છતાં યોગીએને સંધ્યાની ખનારી દેશ પુરતી હતી. આટલી મુખાર સુંદર મુર્તિ હુઝા અને કશ્ચાની સંધ્યા તરતીરે હતી.

કુવાનીની શરૂઆત થતાં તેની આંખમાં નવવર્ણની શાપ તેજ પ્રકારનો એવો કેષ પ્રાપ્ત આવી વરશે હતો કે જે જોઈ શેષ તેને જીવન પ્રકાશ મળી જતો. જગતના આખા સૌંદર્ય મગીચએ જાણે સદા ખીલી ઉઠા જોવ તેમ વાત વાતમાં સંપૂર્ણ યુવાન બની રહી. ત્યારે આથી વિશેષ કોઇને કહી યુવાની આવી નાહ કશી એમ લાગ્યાં વાગર રહે નહિ.

યુવાની આવશ્યક પછી જેની રાહ જોવાની હતી એ લામ થયાં પતિની પ્રથમદષ્ટિએ એ ખૂબજ ગમી. પતિને જોઇને નરનું દિલ ખજ ખજ થઇ ગયું. યુવાન, રનામુખક મુખ પર યુવાનીના તેજવાળા પતિને જોઇ એનાથી આજારનો એક મુખક નિધાસ સેવાઈ ગયો.

લગ્નની શરૂઆતના દિવસે દતા, પત્ની પર પતિ મરનો, એને ખુશ કરતો, રિજરેષ હાલવતો, રમાડનો પૂર્ણ ખીલાવતો પમેલા યુવાન યુગને એ ધણીજ કામગીરાથી સાચકનો.

રીઝી ગયેલી પત્નીના નવા સાજા નવા સુંદાર અને નિન નવા નખરાથી પતિ આર્ષ મુર્છાકરથમાં રહેતો. ચોતાની પત્ની-મલકનો એને જોઈતો નશો મળેનો હતો કે બેહોશીમાંથી હોશમાં આવી જોવાની હજી ન હોતી મરી કે જગત કંઈ તરફ વળી રહ્યું છે? એના આંટ રાનો સેતેરી અને દિવસો રૂપેરી હતા.

બે વર્ષ પછાર થયાં નરનું માનુસ જગત થયું એને એક સુંદર બાળકની ખાહેસ જન્મી પતિ પછુ બાળકને ઠગી રહ્યો.

ધરમાં સે. બાળકને ધમ્મી રહ્યાં. બહેન વાઇને ત્યાં પુત્ર જોવા અચીરી બી. માતા પુત્રનો બાળક જોવા તરતી રહી.

એક વર્ષ, વર્ષ પછાર થયું. પંડવક પછી સીએ જોજામાં જોઈ બે વરસે અને વધારે વધારે ત્રણ વરસે તો પ્રથમ બાળકનો જન્મ

આપણું જોઈએ એવી આવડતી આવેલી રીતને તે ઉલ્લંઘી રહી હતી. એને એ નહોતું ગમતું. બાળક માટે એનું માનવ દવે તરસતું હતું. કોઈના બાળકને જોતી ત્યારે એનું હૃદય રડી લેતું. ધરમાં બહેન અને માતા માટે એ અકલ્પ્ય હતું. વડુએ જાણ્યું તો જોઈએજ, અને આજે તો હજી આઘા સુધા નથી. પતિને લાગ્યું કે પત્નીમાં કંઈ ખામી હશે. પણ હજી તો પરણે ત્રણજ-વરસ થયાં છે. પાંચ પાંચ સાત સાત વર્ષે પ્રથમ જન્મ આવતી સ્ત્રીઓની વાતો ક્યાં નથી હતી? પરંતુ માતાને આવરોધ થવા લાગી. એણે પ્રજને કહ્યું.

“લાઈલી વહુને કાંઈને દેખાડશું?”
બાઈ મોટે દતો અને ધરમાં એનું જ ચંલણ હતું એટલે બાઈની ખુશી એ સ્ત્રીની ખુશી હતી જાણને પૂછવા વગર કોઈ કામ નહોતું થતું.
“મમ્, આમ અધીરી ન થા ખુદાર બરોસો રાખ.”

‘પણ ટું કાંઈને બતાવો ખરો ત્રણ વર્ષે થયાં હજી કંઈપણ નથી તો ખબર તો પડે, કે છે શું?’

પત્નીમાં કદાચ ખામી હશે એવો જાતાની વાતમાં એને ધ્વની લાગ્યો પણ દશે ત્રણજ વર્ષે થયાં છે એમ દિલને દિલસો આપવા જતાંય દિલ ગભરાવા તો લાગ્યુંજ. એકજ વિચારોના પ્રકારો વારંવાર એના મનજ પર યથ રહ્યા હતા એટલે એને યંત્ર થવા લાગી કે ખામી તો નહિ હશે યુવાન પરણેતર એને ખૂન અવુકળ હતી જતાં સમગળું નહોતું કે શું ખામી હશે?”

જેમ પતિ શુશિલ અને સમજદાર હોય; તેમ પત્ની પણ ચાલાક હતી અને પોતાની ઉમદા તબીયતને લઈ એણે ધરમાં સૌનું મન જીતી લીધું હતું. ધરમાં વડુ આવવા પછી કનેકશન થઈ જતાં મોટા બાગના કુટુંબોની માફક આ કુટુંબ ન હતું.

નૂરથી ધરમાં સૌ ખુશ હતા. બધાપને એ ગમતી. ધરમાં માન સારું હતું. મોલી હતી પણ દવે બધાની આશા પર પાણી ફેરવી રહી હતી, એમ લાગવાથી સૌને ખ્યાર જરા હળવો થતો સાહેબો. આ ફરક નૂરની નિગાહથી અજાણજ રહ્યો નહોતો. એનું કારણ એ સમજતી હતી. પણ પોતે શું કરે? કદિ એનાથી બુદ્ધ પણ થઈ જતી પ્રથમ તો કોઈ બે લડતું નહિ. દવે તો કપકો પણ મળતો. એ સાંભળી મૌન રહેતી અને મનમાં પ્રાર્થના કરતી “ખુદા મ્હને એક બાળક આપ.”

ફરક વધતો ગયો. પતિને વાત ન કરવા જતાંય પત્નીની આ દાલતથી પતિ બેખબર ન હતો. એને આપાત લાગ્યો. કારણ એ પોતાની પત્નીને હૃદયના સાતેય ખૂણાથી ખ્યાર કરતો હતો. પોતાની માતાને એનું વર્તન નહિ મળાડવાની સત્યા આપવા પહેલાં શર્ત પરિશ્વિતીથી વશિક થવા એણે નૂરને પૂછવા મનસુચો કર્યો. નૂર આવી, પતિએ પરણેતરને ખ્યારથી પામે બેસાડી. આના સંસ્કારી પતિની પૂર્ણ છાયા પોતા પર છે એ વિચારે એને ખુશી યથ અને મનમનિ મનમાં એણે પોતાનો આશાર માન્યો.

પતિ પતિને કંઈ પૂછે એ પહેલાં શરીરમાં રમતાં બાળકોને કદેતોડ તેઓએ સાંભળ્યો હસમચી ગઈ. પતિ જાસ લઈ રહ્યો. નૂરના દિલને સચોટ ચેટ વાગી. પતિના હૃદયને પારાવાર દુઃખ થયું આંખો આંખોમાં બન્ને એ સમજી લીધું.

બહાર બાળકો રમતાં હતાં. એક બાળાએ બીજાને કંઈ આપ્યું. આપીને પાછું માર્ગ્યું. લેનારી પાછું નહોતું આપતી રમતમાંથી જતકો થયો. મોટી બાળાએ ન્હાની તે કહ્યું વાંછણી. નૂરનું હૃદય ધડકી ગયું એ કંપી રહી. પતિએ કહ્યું. નૂર! નૂર કશું બોલી નહિ, એના તન બદનમાં વેલ્લા ઉમરી આતી એ બોલવા જેવી

રિયતિમાં ન હતી, એટલે મન : રિયતી છુપાવવા માત્ર દરસી. હંસવાની સાથે રૂદન ધસડોઇ આગ્યું. મુખ પર રિમત છટાની સાથે આખિર્માં આંસુનું કશું દ્રવ્ય પતિથી ન જોવાયું. ભારે દુઃખની સાથે એણે મુખ ફેરવી લીધું. નૂરના રોઢેલાં આંસુ છુટી પડ્યાં. દિવસ એમજ ગયો.

અજાણી પત્ની, પ્રત્યે એ એટલોજ માથા છુદતો, એની સર્વ દમદમીઓ અને સદાનુભૂતિ નૂરના સાથે હતી: તેણે પત્નીને દિલસો આપ્યો, અને ધરમાં સૌને તાકીદ કરી.

એ આર દિવસ ગયા બદારગામથી નૂરની સાસુની જોળખીતી કોઇ બાઇ મળવા આવી હતી સાસુ નહોતી અને તે બાઇ બોલી હતી. નૂર ઉપરથી નીચે આવી તે બાઇ નૂરને જોઇ બોલી આ કોણ છે ?

“રહારી વહુ”

“વહુ ! વહુ તો બહુ સારી ગાલી છે ! રોઢેલાં વર્ષ થયા બાઇને પરણાવે ?”

“ત્રણ વર્ષ ઉપર”

“શું બચ્ચુ” છે ?” આ સાંભળી નૂરનું હૃદય વેદનાથી ભરાઇ ગયું સાસુ બોલી, “હાલ તો છુદતો ફાલ છે નાકી બચ્ચુ” આવે ત્યારે ખરું !” નૂરની વેદના આંખમાં આવી વસી એણે મુખ આડે ઉડા લીધો અને ભારે રિસે ત્યાંથી બાજુમાં આંધી ગઇ. જતાં જતાં તે મળવા આવનારીના સખ્દો કાને પડ્યા. “કંઈ કંઈ જવા કરી કે નહિ?”

નૂરને પોતાની રિયતિ અસલા લાગી. એનું હૃદય બાળક માટે તકપવા લાગ્યું. બાળક વગર એનાથી છવાશે નહિ એમ એને લાગ્યું. શું એ બાળક વગરની રહેશે ? શું એને મા કહેનાર એનું કશુંજ નહિ દશે ? દુઃખના વિચારથી એ ઢળી પડી.

પતિને પણ એજ વિચાર હતો. જેમ નૂર વગરનું જીવન એ કંઈ શકતો નથી. તેમ બાળક

વગરનું જીવન પણ એનાથી કહ્યું. જાતું નહોતું પત્ની આવતાં તેણે નૂરને કહ્યું.

“તું હવે ક્યારે માતા યજ્ઞ ?” નૂર પતિના સખ્દોમાં પણ પોતે જનેતા નથી એવા ધનિ ઉપડેલાં જોઇ એને ભારે આધાત થયો. એ પોતેજ કંઈક બોલવા આવી હતી અને એને આશા નહતી કે સુશિલ ચાંત પતિ તેને આજ આધાત જન્ય સખ્દોથી સત્કાર કરશે.

“પ્રુદા જાણે” તેણે માત્ર એટલુંજ કહ્યું પણ બેસતાં બોલતાં તેના સખ્દો ભાંગી ગયા રૂદન ચોભાવવા મથતી પત્નીના બાંગી ગયેલા સખ્દોથી પાતને જાન આગ્યું કે અજાણ્યે તેનાથી ભારેભાર કષ્ટ પૂર્ણ સખ્દો ઉત્પન્ન થયા છે.

રહતી પત્નીને એણે પ્રેમથી વારી, દિલસો આપ્યો અને કહ્યું તું જનેતા છે.

આદાહા ! પતિના શિતજ ઉપચારથી તેને દિલસો નમળા: પણ આ સખ્દોમાં આશાની એવાં રિસે મગદી તેના માતૃત્વને રૂપથી ગયા કે તે પગવાર ખાટે બધું બૂલી દર્પાં વેરામાં આવી ગઇ. પોતે જનેતા છે. એ એકજ સખ્દ તેના અંત:કરણમાં ખુશી પેદા કરી રહ્યો. પરંતુ “એની ચો ખાતરી !” એ વિચાર આવતાં એની ખુશી ઉડી ગઇ. પતિએ એ ફેરફાર જોયો અને કહ્યું “કાંતે આપણે ડોક્ટરને બતાડશું” પું ગભરા નહિ.”

“બીજા દિવસે નૂરને એનો પાન લેડી ડોક્ટર પાસે લઇ ગયો. ડોક્ટરે તેણીને તપાસી અને પ્રથમ પૂછ્યું.

“ક્યારેય કસવાવડ થઇ છે ?” આ સાંભળી નૂરનું હૃદય ફેંધાઇ ગયું. એને લાગ્યું કે પોતાને કસવાવડ તો નહોતી થઇ પણ જોખમાં જોખ કસવાવડ થઇ હોત તો પણ શું બોલું હતું ? આખરે પોતે જનેતા છે એમ તો ચોક્કસ કરતાં. તેણીએ કહ્યું કે પોતે જનેતા જ નથી. આ

દુઃખ એનાથી સઘુ નહોતું હતું.

ઝંકરે કહ્યું, કયો ખાખી નથી પશું તંદુરસ્ત છે અને બાળક થવાની સંપૂર્ણ સંભાવના છે. નૂર આ શું શંકાથી રહી હતી? એને બરોડો જ નહોતો પડતો કે ઝંકરે જે કહ્યું તે બરાબર છે કે નહીં? તેણીએ પૂછ્યું, “તમે શું કહ્યું?” ફરીથી કહ્યો, “ઝંકરે તેજ શબ્દો રીધી કહ્યા. નૂરનું હૃદય આશા અને ખુશીથી ભરેલું આખરે પોતે જાનેતા તો છે જ એ વિચારે એની ચિંતા દૂર થઈ પતિ પશુ દર્પ પામ્યો માતા અને બહેનને પશુ નિરાંત વળી. નૂર દલે આનંદમાં રહેવા લાગી. પશુ આનંદનું મૂર્ત સ્વરૂપ જોવા એ તકસતી હતી. આશામાં ને આશામાં દિવસો જતા હતા. એણે શા માટે મુશ્કેલી જોઈ એ એમ તેને વિચારે આવના લાગ્યા પરણ્યા પછી દસ વરસ પશુ ફીઝોએ પ્રથમ જન્મ આપ્યા છે એ શું વડી ગઈ છે? આશ્વપાસના પ્રદારોથી એજાનેતા એનો જે ખ્યાલ કારે અવિશ્વાસથી સેવી રહી હતી તેને દૂર કર્યો. અને તે ઉમેદ પર હવવા લાગી.

દિવસો પસાર થતા હતા, તેનું દિલ એક બાળને માટે મયતું હતું પોતાના બોળામાં એક સૂકુમાર બાળકને જોવા એ તકસતી હતી પોતે જાનેતા બનવા ખુશને પ્રાર્થા રહી હતી તેનું માતૃત્વ બાળક માટે કારે જાણી રહ્યું હતું.

બોલાજ સમયમાં કુદરતની કૃપાદષ્ટિ થઈ, માતા થવાના સર્વ ચિન્હો તેનામાં દર્શાવાયર થવા લાગ્યા. એનું દિલ કારે ખુશખુશાલ હતું તેને માતા છે પોતે જાનેતા છે એ એકજ વિચારે એની કુતીયા બદલી ગઈ હતી.

નંદાના નંદાના બાળકની કલ્પનાએ આવેલી ની, નંદાની નંદાની પગલીઓ નંદાના નંદાના તથા નંદાની નંદાની આંખો નંદાનકું ગુખ જેની કલ્પનામાં આવી વચ્ચાં હતાં. કશું

મૂર્તિ નૂર ઉઘારે પ્રકૃષ્ઠ મૂર્તિ બની રહી હતી નવો જોમ, નવો ઉત્સાહ, નવો ઉમંગ એના દિલમાં આવી વચ્ચાં હતાં. પોતે બાળકની માતા થશે. મામા કંડી બાળક પોતાને જોલાવશે આ મુખાર વિચારોથી વચ્ચાં ગયેલી વાદળા પછી સૂર્ય કિરણોથી પ્રકૃતિ ખીલી હશે તેમ એ પ્રત્યેક અંગથી ખીલી રહી હતી.

સમય પસાર થતો ગયો તેમ તેમ એની ખુશી પાર વગરની બની એવા વિચારોમાં કલ્પનામાં અરે! એની કુનિયામાં એક બાળક સિવાય કશું જ નહોતું પોતે માતા થવાની છે, એ એકજ વિચારે તે ઘેલી હતી.

નૂરનો સમય દલે સાવ બરાબર ગયો તેને દોસ્તીદલમાં મુકવામાં આવી તેણે બાળકને જન્મ આપ્યો પશુ અતિ કષ્ટે તે બેથુક થઈ ગઈ. દોશમાં આવી તેણે બાળકને માગ્યો ત્યારે એને ખબર પડી કે બાળક તો બુવેલો જન્મ્યો હતો. તે યરધરી રહી.

મી. હુસેનખાન બખરફત

ગુજરાતી પુસ્તકો.

૧. ગાઝી મુહમ્મદ બિન હાસિમ કી. રૂ. ૧)
૨. જમીલા ત્યાને બંગાળનો બગચો કી. રૂ. ૦૧૧
૩. કાઈદે આઝમ કી. રૂ. ૦૧
૪. બ. જુહું.

સ્ટોકિસ્ટઃ—

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

કલ્પીક, સુરત.

દવા મતૂસરી:—શ્રીઓને માસિક માંઝીમાં દર્દ થતું હોય, માસિક બરાબર આવતું ન હોય, જે આવતું હોય અને કામ આવતું હોય, સખત તકલીફ સાથે આવતું હોય. તદ્દન બંધ થઈ ગયું હોય, એક માસમાં રોઝાઈ રોઝાઈને બેવાર આવતું હોય, માસિકમાં ખરાબી હોય અથવા દોરા વીંઝ પડતા હોય અનિયમિત આવતું હોય તો માસિકને નિયમિત લાવવા માટે આ દવાનો જરૂર ઉપયોગ કરો. માસિક સંબંધી દર્દો દુરિયાદો દૂર કરવાની એ જાદુઈ અસર રાખે છે. સારાથે દિવસમાં વરસોથી આનો ઉપયોગ થાય છે. ફક્ત એક જ શીશી મંગાવી ખાત્રી કરવા ખાસ લાભમણુ કરીએ છીએ.

શિક્ષાઉત્ત નિસ્વાં:—જે શ્રીઓ સફેદ પાણીની અથવા પીળા પાણીની બીમારીઓથી પીડાય છે જેને પ્રદર કહે છે. તેમની યુવાની દુર્લભ સમયમાં બરાબર થઈ જાય છે. જુવાનીનો જોશ અને કુવત અને કુદરતી સખતીનો એથી નાથ થાય છે. એને મુશ્કેલી નહીં કરવાથી ધણી લખડે દર્દો પેદા થાય છે. આ સફેદ પાણી જવાનીનું અમૃત અને જોહુર છે. જે સરીરમાંથી એ નીકળી જાય તો શ્રીઓને બેકાર બનાવી દે છે. આ રોગની શરૂઆતમાં શ્રીઓની કમરમાં, પગની ખોંટીઓમાં અને દુડી (નાક)ની નીચે લલકું દર્દ થઈ, માથામાં ચક્રર આવે છે, ચાલવા દુરવા અને કામ કરવામાં ધણી થાક લાગે છે અને ધણી અશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને માસિકમાં અડખા ઉત્પન્ન થઈ રૂટલીક વાર શ્રીઓના આરોગ્યનો સદંતર નાશ થાય છે. એવી હાલતમાં સફેદ પાણીના નીકળવા તરફ ગફલત કરવી જોઈએ નહીં.

જો કેષ શ્રી રોલાતુર રહમના રોગથી પીડાતી હોય, ખાનગી જગ્યાએથી સફેદ પાણી અથવા રતુખત નીકળતી હોય તો આ દવા શિક્ષાઉત્ત નિસ્વાંની ફક્ત ત્રણ શીશીનો ઉપયોગ કરો. એક સરતા અને સારા પ્રમાણ તરીકે વરસોથી લાખો દર્દીઓએ એનાથી લાભ લઈ પુરવાર કરી બતાવ્યું છે. શીશી ત્રણની કીમત રૂ. ૩ ટપાલ ખર્ચ જુદું.

હિસ્તીરીયા માજૂન:—અમારા દવાખાનાની હેરત ઉપજાવે તેરી અસરકારક ધણી વરસોના અનુભવ અને તજજ્ઞતા લીધા પછી અને ખાત્રી કર્યા બાદ આમ જગતા સમક્ષ મુકવામાં આવી છે. શ્રીઓની સામાન્ય કમજોરી અને બીજી ધણીખરી બીમારીઓને એ દૂર કરે છે. સેલાતુર રહમ, સેલાને ગદરી અને આગળે તનાસુલની અંદરના (રહમના) સોળાઓને દૂર કરી હેરત ઉપજાવે છે અને બેઠક શક્તિ આપે છે. માસિકની ખામીઓને તરફાઈ દૂર કરે છે. જે કમતી આવતું હોય તો તેને અને જે વધુ આવતું હોય તો તેને નિયમિત કરી પ્રમાણસર કરે છે. રહમની કમજોરી, કમજોરીવાળી અને હિસ્તીરીયાવાળી ઓરતોને એટલો બધો ફાયદો થયો છે કે તેથી અમે પણ તાજુઅ થયા છીએ. ૨૦ દીવસના ખોરાકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦૦ ટ. ખ. જુદું.

પત્ર વ્યવહાર શુજરાતીમાં પણ થઈ શકશે. વધુ માટે પ્રાપ્ત લીસ્ટ મંગાવો.

હમદમ દવાખાના

પો. બો. ૭૦, દિલ્હી.

Hamdam Dawakhana Post Box 70, Delhi.

હૃદય મૂર્તિ:

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ યારખ ?

ચિન્તન મહી આંધુ હું,
દિનરાત વહાણું હું;
મુદતથી હૃદયમાં આ;
હું જને વસાણું હું.
મુજ પર દયાની દષ્ટિ-
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૧

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

કદમો પરે જેના હું,
અપૂર્ણુ એવન માડું;
સિલદાયે કઈ જેને
જેને છે નમન માડું !
મુજ હૃદનાં આસો તે,
ભરશે કે નહિ, યારખ ? ૨

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ યારખ ?

દિલમાં તા બધેબધ્યા,
એવનની નિરાશા છે;
સમણું નહિ તોપણ હું,
શી દિલ મહી આશા છે ?
આ દિલની અસિદ્ધાપા,
કરશે કે નહિ યારખ ? ૩

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

સ્વપ્નામાં જગત માડું;
મુજ સાથ વસાવે છે;
આંખો કદી આંખોથી,
દિલ-દિલથી મિલાવે છે !
એ સ્વપ્ન હકીકતમાં,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૪

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

એવન ને હૃદય જેનું,
ચિન્તન ને મનન જેનું;
આંખોમાં છબી જેની,
આંસુમાં વહન જેનું !
રંગો એ એવનમાં પણ,
ભરશે કે નહિ; યારખ ? ૫

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

એકવાર મળી એને,
હૃદયામાં વસાવી લઉં;
દર્શનથી હૃદયની આ,
હું ખ્યાલ ધુગાવી લઉં !
તું તારો કરમ મુજપર,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૬

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ યારખ ?

આંસુમાં રૂબી જઈને,
હુનિયાને તરી જાઉં;
પાલવને હું આશાનાં,
મોતીથી ભરી જાઉં;
પૂરી કદી આશા તું,
કરશે કે નહિ યારખ ? ૭

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

શિકવાને શિકાયતમાં,
હે દિલ, શું ધરેલું છે ?
કિસ્મતને રડું, એ પણ,
કિસ્મતમાં લાખેલું છે !
'નાશાદ'ની કિસ્મત પણ,
કરશે કે નહિ, યારખ ? ૮

એ મારી હૃદય મૂર્તિ,
મળશે કે નહિ, યારખ ?

'નાશાદ'

અખટલ જખખાર અમીન ન હોત ?

હું અખટલ જખખાર અમીન, જાતની સલમાન, મારું છે સુરત નિવાસ-સ્થાન, મોટા હાં છે કર્મ-સ્થાન, એજ કર્મ-સ્થાનેથી ચીના ખાર વાજે જગતના જગતા કે માળા પતા, ઉત્તમા કે સુનેલી લોહને આ “ધરવા” ના સંભળવું છું કે સાંભળો હ લોહા, હું ખટલ જખખાર અમીન, નો અખટલ ખખાર અમીન ન હોત, પણ મારો કે સૂર્ય હોત તો મુંસલમાનોને “વન્નકારે લત્તલમા” કહી ચમકતા દિનની સોગંદ નિ કહેત કે હું મુંસલમાનો ! સૂર્ય અને લમ્હાનો એકજ ગુણના માદો છે. મારું કાર્ય તને લાભ પહેચાડનારું કર્તવ્ય પણ એજ ને હોવું નોંધ્યો, પણ અફસોસ, હવે તમે કે “પુરા” ને લાભ પહેચાડવાને બદલે

“ખટલકાદ” ના મોહતાંજ છે. જ્યારે સાંરે જગત તમારાથી લાભ પામતું; ત્યારે આખી દુન્યા તમારી હતી, આને આખું જગત પાર-માતું છે. તમે પરાધીન છો, ને “ખટલકાદ”ને લાભ પહેચાડવું નથી તે ઝગકિત સૂર્ય નથી, કાળી ધનપેર થય છે; પેર અધકાર છે, જેનાથી દરેક પ્રાણીને ધૂણા ઉપર છે.

નો હું “આંકારા” હોત, હવે હવે દેખાવું “ધધર” હોત તો દરેક રેડીઓની ડુકા કે લાંબો લહેરેલા કર્ચમાં કહેન કે આજે જગત આખું ખોટના ધધામાં પડ્યું છે. હિંદુલર પણ ખોટમાં છે ને મુસોલ્લીની પણ ખોટમાં છે, અર્ચલ પણ ખોટમાં ને સ્ટેનલીન પણ ગુલ્છનમાં છે. અંગ્રેજો પણ ખોટમાં છે ને હિન્દીઓ પણ તોડામાં છે, કેવળ તેઓજ

તોરામાં નથી કે જેઓ અલ્લાહ ઉપર આરથા રાખે છે, ને સદ્કાર્યો કરે છે, જેઓ સત્યને વળગી રહે છે, ને સત્યને વળગી રહેતાં અહમ રહે છે.

જે હું ઉંચામાં ઉંચો પવિત્ર હોત તો જગતના લોકોને ઉચ્ચ સારું સંભળાવત કે આ પૃથ્વી એક વર્ષમાં ૩૬૫ ફેરા આંદા ભારે છે, ને કોઈ કોઈ વાર ધ્રુવે જે છે છે, છતાં હું હમેશાં જેમ ને તેમ સ્થિર અને અડગ ઉભો છું, ને એજ અડગતાના કારણે હું જગતમાં મારું માથું ઊંચી ઉંચું રાખી રહ્યો છું. તમે પણ મુસ્લીમતામાં, આફતમાં, સત્યને વળગી રહેવામાં, સુદમાં અડગ રહેશો તોજ જગતમાં સાચી ઉંચા રહેશો. પછી તમારા આગળ નવો હિદાયતનો બળ, કે ઈસ્માયીલીયાની શક્તિ, આવીશો અને એક સો ચપ્પતાનો શક્તિ, કે દાનવીશન કથા લેખામાં નથી. જે હું ઉંચું થઈ હોત તો કહેત કે રાત્રી દવસના પવનના સપાટા કેમે મારું બગાડી ચકતા નથી, પણ ખાપડાં નાના નાના છોડવા જરા સરખી દવાની લહેર સાથે હાલતા ને રોડતા થઈ જાય છે. હા, પણ જ્યારે કોઈ સખત વાગ્યો હું કે ફવનું તોફાન થાય છે ત્યારે મારું આવી અને ને મને જડ મૂળથી ઉછેડી નાખે છે, મારો તાથ થાય છે, ને ત્યારે નાના છોડવાને કેમે ફસાન પહોંચ્યું નથી. મુજ આડ અને નાના છોડવાની ઉપમા બરાબર એક નેક ધર્મજી સાન અને એક બહાર જાલિમ ઇન્સાનને આપી શકાય છે, બુદ્ધી બહાર લોકો આડ છે, અને નેક અને સલાચરણી લોકો નનાં હતાં છે. જેમ નાની દવાની લહેરે જાડને સાન કરતી નથી પણ છોડવાને દલાતી મુકે તેમ આડે રૂપી બહાર લોકોને રાત્રીકિતની તમા ફસા દેખાતા નથી પણ નેક લોકો તાતા અને રાત દીન નાની આફતો વીટાવળ્ય.

ઓમાં ફસા હોય છે. બહાર જાલિમો રાત દીન સુખમાં દેખાય છે પણ એક દીન તેમને જડ મૂળથી નાસ થાય છે. પણ નાના છોડવાનું નિકંદન યતું નથી.

એક સત્યમાર્ગી મુસલમાન અને એક કદર "કારિર" ની દેખીતી મિસાલ પણ એનીજ હોય છે. એજ ઉપમા છે. અલ્લામ: ઇનાયતુલ્લાહ મસરેકી પણ એજ ઉંચા આડે (યુરોપીયન-પ્રમ)ની દેખીતી સાચી હાલત દેખી અને નાનાં છોડવા (મુસ્લિમ-પ્રમ)ની કદરો દાલત દેખી જમણામાં પડવા કે આડે (યુરોપીયન બળવાન પ્રમજ) મુસલમાન છે ને છોડવા (મુસ્લિમ-પ્રમ) કારિર સુઘરે છે, પણ હું જે આડ હોત તો ઇનાયતુલ્લાખાનને તેમની જેલમાં જઈ કદી આવત કે એ તમારી બગથા છે. તમે જે જોડું તે યજબજ છે, ને ન માનો તો આડોની દશા શું થઈ રહી છે તે જરા યુરોપ તરફ લગાર નિગાહ કરી જુઓ.

જે હું ફૂલ હોત તો મારી પ્રિયા-માથુકની નાછુક ઓંચો દાર બની 'વરસ'નો દલાલો લેવાની, અથવા માથુકની કથ ઉપર પડી રહેવાની ધમક ન રાખત પરંતુ દેશની આજીવન મટિ અમુકનારા, દેશને શુભાશીર્વાચી મુકત કરનાર વીર વિજેતાઓના મળના દાર બનવાની, અને દેશ અને ધર્મની ખાતર પ્રાણ-બલિદાન કરનાર, સત્ય અને સિદ્ધાંતની ખાતર મરી શીટનાર ચર્ચદાના જનાના દાર બનવાની કે તેમની કથના ફૂલ બનવાની ધમક રાખત.

જે હું હાથી હોત તો શાહીવાદના રથમાં સમા પ્રમુખીક રાજ મહારાજાઓ, નવાબોને, મારી અંધારી ઉપર બેસવાનું ન દેત, પણ તેમને કહેત કે પ્રમુખાલક આજીવ રાજ મહારાજા અને આફસાહોજ મારા ઉપર સ્વારી

કરવાનો હક્ક ધરાવે છે. પ્રજા-પીઠક દેશરોકીનું આસન મારા ઉપર ! ને જો એ લોકો પરાણે બેસત તો સોમંદ છે કાળા-ધરતે નાથ કરવા આવેલા મદમરત હાથીઓવાળા દળને નાથ કરનારની, કે હું તેમને મારી પાક ઉપરથી સુંદ વડે તોડી પાડી મારા પગ તળે કચડી નાખત.

જો હું ગાય હોત તો “મુરે ખક” (ગાય)ની સરા નાખિલ કરનારની કસમ ખાઉં દિન્દના મહાન હાકેમ લોઈં જિન્દીયાને કહેત કે આપ કેવળ સારા સારા સદિ આપીનેજ ખેડુતોની ફસા સુધારી શકતા નથી, જરા ગા-પાલક ખેડુતોના કુંપડામાં રાત-વસો રહી, કે તેમના કુંપડામાં ચાલી ડીનરના બદલે ગામડી ડીનર ભેત તો આપને જણાત કે તેમની ગાયોની અને ગૌપાલક ખેડુતોની કેવી કુશલા છે. દિન્દુઓ અને તેમની ગૌરવક સલામોને જણાત કે તમે મારા માટે મુસ-લમાનો સાથે નામુસ વેર રાખો છો. તેઓ તો ફક્ત વર્ષમાં એકવાર છલના દિવસે કેવળ મારી કુરબાનીજ કરે છે પણ દરરોજ ગેરી પલટણો માટે હમરો સંખ્યામાં મારી હત્યા થાય છે તેવું શું ? ગૌહત્તાની ખોદી રક્ષા કરવા જતાં મનુષ્ય હત્યા કરવું એ ક્યાનિઃ કર્મ ?

જો હું દિન્દુસ્તાનનો હરિજન હોત તો માધીજને, ધિરાતી પાકરીઓને, અંગ્રીઓને અને સર્વે દરિજન લાકડોને કહેત કે જો “અહુતો ખપાર” કરવો છે. જો માણસને શુદ્ધાશીમાંથી તારવો છે તો મનોમોહન સુંદર કુર્બાનીની મોરલી વગાડી જગતને મુગ્ધ કરનાર મુહમ્મદ (સં) નું અનુકરણ કરો, કે જેમણે અરબ અને “અજરબ” માંથી શુદ્ધાશીને નાથ કરી દેખાડી આપ્યું કે જગતમાંથી શુદ્ધાશી પ્રથા કેવી રીતે નાથ થઈ શકે છે. અંદુશી-જગતના તારણદાર જાન-એનાપતિ (સં) એ હખશી શુદ્ધાશ (ખલાલ(રહા)

કે જેમને ડાચી જાતોવાળા કુદૈશી અરબો અહીં અને નીચ સમજાતા હતા, તેમને પોતાની દરેજમાં બેસાડી દીધા. નીચમાંથી એવા ઉચ કર્મ કે આજે પણ કૈરાઝ મુરિશો તેમને માનથી સંભારે છે.

જો હું મહાન શહીદ ટીપુ મુહમ્મદ હોત, તો કહેત કે દિન્દ-કોંગ્રેસ આજે દિન્દને આજાફ કરવાની લડત “લડતે હંધ મગર સાથ મે” તરવાર બી નહીં ” ની નીચે લડી રહી છે. પણ મેં તો દિન્દને પરદેશીઓથી આજાફ કરવાની લડત આજની એક સદી પરદેશીઓની હતી. પણ અફસોસ કે જેમ આજે તમને મીર જાફર, અમિય દો, નિઝામો અને પેશ્વાઓ નડે છે તેમ મને પણ નાથા દાન. જનાં થે હું તો મરતાં લગી અજાદી પશ્ચે અનુમો. કારણ ? મારું તો સુખ એ હતું કે “સો વર્ષના સિયાળ-જીવન કરતાં એક દિવસનું સિદ-જીવન વધુ ખડે-તર છે” ને ખરેખર શુદ્ધાશી-જીવન કરતાં તો મોત ખડેતર છે; ને મેં શુદ્ધાશી જીવન કરતાં મોતને પસંદ કર્યું. પણ આજે મને અફસોસ થાય છે કે મારા શત્રુઓથી દિન્દને આજાફ કરવામાં દિન્દુઓ અમ જાગ લે છે, પણ બહુમા મુસલમાનો જોએ મને આજે પણ-

“દરમથતે કારે કારે કફે દા વરઘે મારા ખદગે આખેતો.”

અર્થાત:-ધર્મ અને અધર્મતા વચ્ચેના જંગના ઇસ્લામ રૂપી લામાંનું અંતીમ તીર મને કહે છે જતાં તેઓ મારે પગલે ચાલતા નથી, પણ પાછળ પડતા દેખાય છે. જોઈતું તો એ હતું કે મુરિશોએ આજાદીની લડતમાં અગેવાની કાર્યો ભ્રમ ભજવવો હતો કારણ કે ફરો મુસલમાન અદતદાને સિપાહી છે, જગતમાંથી રોતાની સત્તાનો નાથ કરી અશ્વાકની જાત રચાવત કરવી એ તો મુસલમાનની મોટામાં મોટી રહી છે “વહિશ્વાદે મુહમ્મદસ્સમાવાતે વહ

અલઈ” કુર્આની સુત છે. પવિત્ર અને મુકદ્દસ મહાન સિપેદસાહાર (સલ્વ) એક મહાન સેના (મુસ્લિમ રાષ્ટ્ર) સંગઠીત કરી હતી, અને તે પવિત્ર દરતીએ દરેક મુસ્લિમ સિપાહી માટે કાનૂન રચ્યા હતા, તે કાનૂન ઉપર મુસ્લિમોનો અમલ રહ્યો નથી. દરેક મુસ્લિમ તે ખુદાઇ સેનાનો સૈનિક છે. સૈનિકમાં તો ઝમડો કે કુર્સ-પત્તું નામ ન હોતું જોષ્ટ્રએ પથુ એજ સૈનિકો મુસલમાનોમાં કેવા કેવા માંદો માંદોના અગમ છે કે ન પૂછે વાત? હું કાદિર છે, હું કિયા છે, હું સુન્ની છે, હું વદાઈ છે, હું ખીલ અંતી છે. હું કાદીઆની તો હું દેદરીયો છે, હું કોશિસી કાદિર છે તો લીગી-ગદાર છે, હું સરકાર પરસ્ત છે તો હું હિન્દુ પરસ્ત છે એવા બકવારો જ્યાં લગી હિન્દી મુસ્લિમો ન મૂકે ત્યાં લગી હું હિન્દી મુસ્લિમ હું રાખે મુસ્લિમ નથી. તે જ્યાં લગી હું સાચો સિપાહી નથી ત્યાં લગી હું આઝાદ રહી શકતો નથી. આજે અંગ્રેજોનો ગુલામ છે તો કાલે હિન્દુ બદ્દમતીનો કે અન્ય પરદેશી સત્તાનો ગુલામ રહેવાનો, ઉન્નતિ તો તને કદી વરસેજ નહીં.

જો હું બીન્દો પ્રથમ વિજેતા વીર મુહમ્મદ બિન કાસિમ હોત તો હિન્દના મુસ્લિમ યુવાનોને કહેત કે હું સત્તર વર્ષની વયે બાર દળર સખનીમાં સહીત સિંધ ઉપર ચડી આવ્યો હતો. મુઝીબર મુસ્લિમો વડે લાખેના નિદુદ્દણ તે દરારી સિંધ પંચાલ ઉપર પ્રથમ ધરવાળી પતાકા ફરકાવી હતી, ને દેશમાં એની ન્યાય નીતિએ સુખવરચા કરી હતી કે મારા પછી હિન્દુઓ મારી મૃતિ બનાવી પૂજતા હતા. બાર દળર મુસ્લિમો તો કરોડોથી ડર્યા નહીં ને આજે તમે નવ કરોડના સંખ્યાબળ સાથે હિન્દુ બદ્દમતીથી કરો છો! કરોડોની સંખ્યામાં હોવા છતાં દરેક કરી શકતા નથી. આજે તો યુવાનોને જમાનો

છે. તમારી પાડોશી કામના યુવાનોની મનોરંજિત ને પ્રજ્વલિતો જુઓ. આજે તેમના યુવાનોજ નહીં પણ વૃધ્ધો ઓઓ સુદાના ઉત્સાહ. ધૈર્ય, ને જોમ યુવાન અને સતેજ બન્યાં છે. ત્યારે મુસ્લિમ યુવાનો યુવાન છતાં તેમના વિચાર વાણી ને ઉત્સાહ વૃધ્ધ જેવાં લાગે છે. મુજ યુવાનના હાથે જ આ દેશમાં પ્રથમ ધરવાળી વિજય પતાકા ફરકી હતી માટે યુવાનોએજ દેશ અને કૌમના ઉદ્ધારક બનવું જોઈએ. જો હું મહમૂદ ગઝનવી હોત તો કહેત કે તમે તો એટલુંજ જાણો છો કે હું હિન્દુઓનો શત્રુ હતો, મુર્તિમંજક હતો, પણ જો હિન્દુઓનો શત્રુ હોત તો હિન્દુ સેનાપતિ સહિત હિન્દુસેના ન રાખત, મુર્તિઓનું ખંડન કરવાની મારી મદતવાકશીથીજ મેં ૧૭ હુમલો કર્યા નથી, બધે એના કારણે વિવિધ છે તે ખરા કલિદાસ-ગાનીઓથી અગમ્ય નથી.

મુસ્લિમોને હું કહેત કે મુર્તિઓએ આખા હિન્દ ઉપર બિહારી રાખેલ જાદુજ તિલસમ તોડ્યા આવેલ એ વાત ઠીક પણ આજે તમે એક ખુદાને માનનારા પણ એજ જુતોના જાદુમાં ફસી ગયા છો, તમે એક નહિ અનેક “જુતો”ને પૂજે છો, છતાં “મુવદિદ” હોવાનો જુઠો કાવો કરો છો. દેશ હુંજ તમારા મુખ્ય દશ જુતો ગણવું છું, (૧) પ્રથમ તમારી દરગાહ પરસ્તી (૨) તાઝીયા-પરસ્તી, (૩) રસમેરિવાજ પરસ્તી (૪) મગરેશ્વી-ફેશન પરસ્તી, (૫) દૌલત કે સરકાર પરસ્તી, (૬) સદા પરસ્તી, (૭) જુગાર પરસ્તી, (૮) રેસ પરસ્તી, (૯) વેશ્યા-પરસ્તી, (૧૦) શરાબ-પરસ્તી. એ છે તમારા દશ જાતિલ જુતો કે જે તમારી આર્થિક, નૈતિક, આર્થિક અને રાજ્યકિય ઉન્નતિને આડે આવે છે.

હું હિંદુસર હોત તો જગતને કહેત કે મેં વાદ્દાઓ-ધનકુમેરો સાથે જે બિદાલ પોઠારી

છે તે મનમોહન મુન્દર કુઆની બાવિખવાણી કે “પાદુલીઓ ન્યાં જશે ત્યાં ઝલીલ થઈ દંકારી” નાણી લીધા પછીજ તેમની સામે જાહાદ પોકારી છે. મારે હાથે કુઆનીની એક બાવિખવાણી પુરી થઈ છે, ને સાથે એ પશુ હી નાખત કે કુઆની શીરકાર પામેલી પ્રાળને જે પ્રાળએ સાથ આપશે તેનું પશુ પતન થશેજ. ને હું દિલ્લર હોત તો લીન્દની આઝાદીની લડત પહેલાં હિલ્લરની પેઠે એક પૂર્ણ યોજના લાગત, અને મુરોપના દેશો છૂટવા શરૂ કરવા પહેલાં જેમ હિલ્લરે એ યોજના ઘડતર ત્રણસો સાથીઓને દેશ માટે ફત્ત કર્યા પછીજ લડત શરૂ કરી કે આખો દેશ ફક્ત એકજ દિલ્લરની આગળ પાલન કરે, તેમ હું પશુ પ્રથમ ધણી લીડરોનો ધાણુ કઢાડતને દેશદોહી લીડરોનું તો કાસળજ કઢાડત કે જેથી આઝાદીની લડત માટે આખો દેશ એકજ અવાજે ઉભો થઈ જાય. આજે દેશમાં જેટલા લીડર તેટલા પક્ષો પડ્યાં છે ને “ઝાંઝે ખસારીએ વડાણુ ભારી” જેમ આઝાદીની લડતના દાસ થયા છે !

ને હું મુસ્લિમ લીગના પ્રમુખ મી. જિન્નાહ હોત તો “ઇસ્લામી કલચર” “ઇસ્લામ” અને “ઉર્દૂ” ભાષાની રક્ષા કરવાની વાતો કરવા પહેલાં મારા ખાનપાન, પહેરવેશ, વાચા અને વર્તન સર્વે ઇસ્લામી કલચર પ્રમાણે હાથત. ઉર્દૂની હિમાયત કરવા પહેલાં સર્વ વાતચીત પત્ર વહેવાર ઉર્દૂમાંજ કરત અને અંગ્રેજીનો તો એક શબ્દ પશુ ન બોલત !

મુસ્લિમોને ફક્ત કે કોઈ અલ્લા મુસ્લિમને પશુ નમાનો નિર્માળ કે બેકાર ન ગણો, અને પોતે પશુ પોતાને એવા ન સમજે કારણ કે હમાનદારમાં હજીયે ઇસ્લામ શક્તિની ચિહ્ન-મારી મૌલુદ છે કે જે ચિહ્નગારીનીજ નવા-જાણ મુસલમાનોને પોણી દુખાના આલિંક બનાવી

લીધા હતા, “મુઘલી રસસીને મજબૂત પાડો, એમાં તાર પાડો નહિ, નિહર તમારી હવા બુઘડી જશે” એ કુઆની સોનેરી સુત ઉપર હિન્દી મુસ્લિમોને પહેલાં અમલ કરાવી અલ્લાના સિપાહીઓ (મુસ્લિમો) ને એકજ હરોળમાં એવા અડગ ગાંઠવી દેત કે જાણે પોષએ સીસાને પીગળાવી બીંત ઉભી કરી લીધી છે !

ને હું ગાંધીજી હોત તો સૌથી પહેલાં હું જગતના તારણદાર મુહમ્મદ (સં) ના સત્યજીવન (ઉરવે દરનાહ) નો અભ્યાસ કરત ને તે ઉપર મનન કરત, કે મહા સર્વોત્તમ પ્રણે જગતમાં એવું સત્યાગ્રહી જીવન જીવી દેખાડ્યું છે, ને તેઓ એવા સાચા સત્યાગ્રહી હતાં શુઓ એમના પર મંદી વસ્તુઓ નાખત, ગાળો શાંડતા, પત્થરોનો વરસાદ વરસાવતા, લેડી કુંકાણુ કરતા; છતાં અલ્લાહ પાસે એમના સુધારણાની દુઆ વજર એક શબ્દ વટીક ન કહેતાં આપે જિહાદી-જીવન પશુ જીવી દેખાડ્યું છે, કારણકે અહિંસાત્મક સત્યાગ્રહની લડત સર્વ સમયે અને સર્વ દિશામાં સફળ થતી નથી, પશુ આત્મરક્ષણની ખાતર સમય પડતાં શસ્ત્રો, આસરો યે લેવો પડે છે. તેઓના જિહાદી-જીવન ઉપર પશુ હું મનન કરત, અને આજે કટોકટીના સમયમાં હિંસાના બદાને કોંગ્રેસને બંધરી નેવી બનાવી દેવાની તોડી પેરવી ન કરત, પણ એવે સમયે અખીલ પક્ષોને એકત્ર કરી કોંગ્રેસના વડાણુને સીધે માર્ગે દોરત.

ને હું ગાંધીજી હોત તો, વળી “મુસ્લિમો” ના પુરખામાં સંસ્કૃતમય હિન્દી ભાષાને બદલે ઉર્દૂ ભાષાનેજ રાષ્ટ્રીય ભાષા તરીકે જાહેર કરત. કારણકે ઉર્દૂ ભાષામાં ઉર્દૂ લીખીને પહેરો અક્ષર “અલ્ફ” છે જે અલ્લાહ, અને આમ, ની વાદ આપે છે, બીજો અક્ષર “ર” કે “વ” કે જે “રામ” અને “રહીમ” અને “રેહી” તરફ ઇશારો કરે છે. ત્રીજો અક્ષર “હા” કે

“ક” છે જે દયા અને દિલને સન્નિપાત કરે છે. એથી અક્ષર “વાવ” કે “વ” છે કે જે “વતન” “વસ્ત્ર” (મિલન) અને “વિચાર” ની આરા આપે છે. વળી હિન્દુ ભાષાઓને કહેત કહે:-

“મહી વહ્નિ રાત્રિ દય ખારે
ગરી તેરી અગાન દય ખારે
ગરબ ઈલામ દય બદરેશક
પેદ જવરેશ અગાન દય ખારે”

વળી ગાંધીજીની પેઠે દેશને આઝાદી માટે જામત કરીનેજ એસી રહેત નહિ, તે માશુકના પેઝો ખમવાળી કાળી કાળી લટાથી દેશને ઓડવવાની ધમકી રાખવા છતાં ફરી ફરીને માંથી નાંગણના તાંત્ર નેલના નાત્ર નખરામાં ફસાઈ જાત નહિ. માશુકની જાગમાથી દેશને તારી તેનો ઉદ્ધાર કરત ત્યારેજ જય લેત.

જો કું મર સિંકંદર હયાતખાન પંખખોને વડો પ્રધાન હોત, તો હજરત ઉમર (રહી) પેઠે વગર ખમારે દેશ અને પ્રજાની સેવા કરત, ઉંચા ઉંચા મહેલોને ઠાકીયોમાં સુવા કરતાં લાહોરની મસ્જિદોમાં સુધને એવી ધાક બેસાડત કે શત્રુઓનો હાલ ગમડી જાત. જ્યાં લગી અરબ, અજમ, પેલેસ્ટાઇન અને શામ આઝાદ ન થાત ત્યાં લગી એનથી ન ઉંધત. ઈસ્લામને ખમાવવા જતાં પહેલાં હિંદ નેજ ખમાવવાનો વિચાર કરત.

જો કું “એકાર” હોત તો એવા હારપરસિક લેખો જાપત કે લેખો પેટ પકડીને હસતાં ફરી એમ યાત કે જિન્દગી સર્વે ક્ષય-નિવારણ હોસિપટલના ડોક્ટરે આરાજ લેખોને દવા તરીકે વાપરત. કારણ કે હરવાથી ક્ષયરોગ દરે થાય છે એમ હજીએને મત છે. વળી હું કારવાંના તંત્રી સાહેબને હરબ પાડત કે તેઓ આરાલેખો વાળા “કારવાં” ની એકેક નકલ દરેક તેમજવામી કુટુંબને શોધી શોધી ને તેના ઉપર મક્ત મોકલે કે જે કુટુંબમાં મૂખ માખાપોની કુલુદીના પ્રતાપેય મુસ્લિમ-કુમારિકાઓ આધિ-યમ જવા આવી

છે છતાં કુવારીઓ રહી છે, તે ગમ બને ગુસ્સો પી પીને ક્ષય-રોગનો ભોગ બની છે. અથવા જે કુટુંબમાં શૌકરોના સિતમ, કે તિરદ વેદનાથી સમાજની સિતમગર અક્ષીમાં પીલાતાં ક્ષયન રોગને વરી છે, કારણ કે જે એમ થશે તો મુસ્લિમ-ઓઓમાં આજકાલ જે ક્ષય પ્રમાણ વધી ગયું છે તે કંઈક અંશે “કારવાં” ના પ્રતાપે બાકું થશે.

પણ અક્સેસ, કે કું ઉપર લખેલી નાની કે મહાન વ્યક્તિઓમાંથી એકે નથી, પણ કેવળ એક “આમીન” છું.

‘કારવાં’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઇલ

અંક ૧ થી ૧૨ કપડાં પાકું પુકું

કી. રા. ૫) ૮. ખ. સહિત

કોપીઓ સીલકમાં બોલી હોવાથી થોડીકજ બંધાવવામાં આવી છે. આજેજ બોર્ડર મોકલી આપો.

છુટકે અંકો પણ ઘણા બોલા સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બંધાવનારા શૌકીનોએ દરેક અંકના સાત આના લેખે નાણાં મોકલી ઘટતા અંકો મંગાવી લેવા ચક્રવું નહીં.

વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય,

કલુપીડ-સુરત.

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ:-

રંદિર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મોટા જે ઓર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી કાયદો મેળવે.

કી રંદિર રોડર્સ પુસ્તકલક્ષ : કલુપીડ, સુરત.

આચાર્ય

નેગેશ્વરી

કોરવાં

ઉદ્દ ગદની શરઆત કયા સમયમાં થઇ તેનો કાલમી ફેસો કરી શકે તો નથી. કેટલાક દેખી શેખ એનુદીન ગંજુલ હિમની ધાર્મિક પત્રિકાઓને ઉદ્દની સર્વથી પુરાણી, પત્રિકાઓ ગણે છે, પણ એ માન્યતા હવે ખોટી કરી છે. શેખ એનુદીન સ. ૭૦૬ દિગરી પછીના સમયમાં થઇ ગયા હતા. હાલમાં ધણી ડાકિયો અને શાધજોગને અંતે એક બે કૃતિઓ એવી મળી આવી છે જે સ. ૫૦૦ દિગરીના લગભગ સખાઇ હતી.

ઉદ્દ ગદનો આરંભ ગમે તે સમયમાં થયો હોય પણ એટલું તો યોગ્ય સાબિત થઇ ચૂક્યું છે કે એની ઉત્પત્તિ દક્ષિણમાં થઇ, ધાર્મિક વાચાઓ માટે એ ધણું જરૂરનું હતું કે ચોલાના મુરદો તથા નવ મુરિશોને ધાર્મિક શિક્ષણ સરળ અને સહેલી રીતે આપે. આ કારણથી ઉદ્દ ગદની શરઆત થઇ. એ તે વખતની કૃતિઓ, ભેતાં જણાઇ આવે છે કે તે સમયની બધી કૃતિઓમાં ધાર્મિક કાર્ય અને શિખામણોની સમજુતી આપવામાં આવી છે. આ કારણને લઇને ઉદ્દમાં સર્વથી પહેલાં ધાર્મિક કાર્યો

સૂચવતાં અરબી અને ફારસીના એવા શબ્દો શાખત થઇ ગયા. જેને સમજાવવા માટે રચાયા બાપામાં શબ્દો ન હતા. આ શબ્દો આજે પણ રિવાજ પામી ગયા છે.

પહેલો દોર:- પહેલા દોરના આરંભમાં હમરત ખાન, બન્દાનવાઝની "મિરાજુલ આશિકાની" અને મીરાનજી શમ્સુલ ઉરશાહની "જલ તરગ" નોંધવા પાત્ર છે.

આ દોરનો દરમ્યાની સમય દશમી સદી દિગરીથી શરૂ થાય છે. આ દરમ્યાની સમયની મહાર કૃતિઓ. મો. અબ્દુલ્લાહની "અદલા મુરસલાત" અને મુલ્લા વંજીની "સજારસ" છે. આ ઉપરાંત સમજુતી પણ થોડી ધણી કિતાબો સખવામાં આવી હતી.

આ દોરનો આખરી સમય ઉત્તર દિન્દો સમય છે. દક્ષિણમાં ગદ સખાવાને ચારસો વર્ષ સુધી ઉત્તર તરફ કાઢને ગદમાં સખવાનો વિચાર, આવ્યો ન હતો. અંતે મો. હજીથી ગદમાં સખવા પ્રેરયા અને તેમણે "દલ મંજલીસ" લખી. એ સિવાય હમરત શાહ અબ્દુલ હાદિર (૨૬)એ કુઆન શરીફનો પહેલો વાર ઉદ્દમાં તર્જુઓ કર્યાં. વળી મીર ખિશાએ "હયાએ લતાફત"ની રચના કરી. એમાં ઉદ્દ વ્યાકરણ ફારસી બાપામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે.

પહેલા દોરના શરૂના સમયની બાપા ધણી વંખતે મુરકેલીથી સમજાવામાં આવે છે, કારણ કે બાપાએ કાઢ ખાસ રૂપ પકડ્યું ન હતું. આ સમયમાં દિન્દો, તામીલ, અને તેલુગુની સાથે કેહ ફારસી, અરબીના શબ્દો વપરાતા હતા. દરમ્યાની અને આખરી સમયમાં દિ અર્થો. શબ્દો અને મુકદ્દમ (દારીયાની પાખંદી વાળા ધખારત જેમાં વંખતું હોયું જરૂરી નથી) અને મુસજજઅ (જેમાં દારીયાની પાખંદી હોતી નથી પણ વંખતું હોયું જરૂરી છે) ધખારતો સખવાની શરઆત થઇ, વળી ફારસી, અરબીના કેટલાક

બહાં મુશ્કિલ અને બારી શબ્દો વપરાશમાં આવવા લાગ્યા.

ખીજી દોર :- અંગ્રેજોની હિન્દમાં વધતી જતી સત્તાએ આ દોર પર ઘણી અસર કરી. ઉપર જોઈ ગયા કે લદ્દા અને બારી શબ્દો ભાષામાં દાખલ થઈ ગયા હતા અને તેથી ભાષામાં અગાઉ વધવા પામ્યો હતો. એ અગાળને દૂર કરવાનો સમય હતો આવી પહેલ્યો હતો.

કલકત્તામાં આજ સમયે કોઈ વિલિપ્ત કાનેજ સંસ્થામાં અંગ્રેજ સત્તા વધતી જતી હતી અને તેથી કાંતેકુનોની મોટી જરૂર પડ્યાં કરતી હતી. એમને દેશની સામાન્ય ભાષા શિખવાની પણ અગત્યતા હતી. એના પ્રિન્સિપાલે ડો. ગીલ્ક્રાફ્ટને ઉદ્દેશ સાથે ઘણી હેમદર્દી હતી, તેથી એમણે ઉત્તર હિન્દના મસ્દૂર સાહિત્યકારોને તેડાવ્યા અને તેમની પાસે સરળ અને સાંદી ભાષામાં પુસ્તકો રચાવવાનું શુરુ કર્યું. એ ઉપરાંત તેમણે પોતે પણ બાકરેણ અને હિંદોની અંગ્રેજીમાં રચના કરી. આ દોરની ખજીજ કૃતિઓ કારસી કિસ્સા કહાણી પેરથી. અનુવાદ થયેલી છે. મસ્દૂર સાહિત્યકારો મીર અમન હેલ્લી, દેરખખા હેલ્લી, બહાદુરબલી હુસેની, શેરબલી અફસોસ, મીરઆબલી હુલ અને રખખબલી બેગ સુર છે.

ભાષામાં ઘણો સુધારો થયો. એકાગ્ર દક્ષિણી શબ્દોની જગ્યા હિન્દીના સુંદર અને રસીલા શબ્દોએ લીધી. એ બધું છતાં લેખકો મુશ્કેલી અને મુસજબબ ધ્યાનરેતો ત્યાગી રોક્યા નહિ. ભાષામાં બનાવટ વધી ગઈ, અતિશયોક્તિ બધાં વિષયો (મુખાલિગા) વધી ગયા, જેને લીધે સાદગી દૂર થઈ ગઈ. એવું દ્રષ્ટાંત રખખબલી બેગ સુરનાં "ફસાન-એ-અખબબ"માં જોઈ શકાય છે.

ત્રીજી દોર :- આ દોર મીરજી ગાલિબથી શુર થાય છે. એના પહેલાં અને એનાં સમ-

યમાં "ફસાન-એ-અખબબ"ની શૈલી દેશબંધમાં લોકપ્રિય થઈ પડી હતી, અને લોકો એવું અનુકરણ કરવાના પ્રયત્નો કરતા હતા. એવામાં ગાલિબે 'ફારસીને બદલે ઉર્દૂમાં પત્રો લખવાનું શુરુ કર્યું. એને માટે ગાલિબની મુશ્કેલ પસંદગી અને આમ રિવાજ વિરૂદ્ધ ચાલવાની આવરતા જવાબદાર હતી. ગાલિબના પત્રો ઉર્દૂ સાહિત્યમાં ધણું ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે, કારણ કે એની શૈલી એવી છે કે ઘણી કાશિશો છતાં એને કોઈ નકલ કરી શક્યું નથી. એમાં સ્મૃત્ત ઉપરાંત પત્રની હબ એવી છે કે જેને પણ લખ્યો હોય તેની સાથે જાણે વાતો ન કરતા હોય.

'ગાલિબ'ના પત્રો જોઈનેજ સર સૈયદ મહમ્મદ ધ્યાનમાં આવ્યું કે ઉર્દૂ ને વધુ વિશાળ બનાવવા માટે "ફસાન-એ-અખબબ"ની શૈલીની જરૂર નથી પણ 'ગાલિબ'ની શૈલીની જરૂર છે. આજ સમયમાં ૧૮૫૭નો બગદો થયો; જેમાં હિન્દીઓને ઘણું તુકસાન થયું. ખાસ કરીને મુસ્લિમો એકદમ બરબાદ થઈ ગયા. એમને વધુ બરબાદીમાંથી બચાવવા માટે સર સૈયદ એ ચળવળ શુરુ કરી. આ ચળવળનો સંબંધ ખાસ કરીને આમ મુસ્લિમો સાથે હતો, કારણ કે નવા વિચારો ફેલાવવાની આમ મુસ્લિમોમાંજ ખાસ જરૂરત હતી. તેને માટે બિફકસ સાદી અને સરળ ભાષાની અગત્ય હતી. આ હંકીકત ધ્યાનમાં રાખી તેમણે "તલ્કીઝુલ અખ્લાક" નામનું માસિક કાઢ્યું. આ તેજ માસિક છે કે જેણે ઉર્દૂ ગદ્યમાં એકદમ પરિવર્તન કરી નાખ્યું. સર સૈયદના વિરોધીઓએ પણ એમની વિરૂદ્ધ પ્રચાર શુરુ કર્યો. આ પ્રચારકોએ પણ સાદી અને સરળ ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો, જેને લીધે પુરાણી શૈલીની અસર દૂર થઈ. ઉર્દૂની આજની વિશાળતા અને લોકપ્રિયતા સર સૈયદનેજ આભારી છે. સર સૈયદ "આદાદ-

રસનાદીઠ, "જીઝાગીત કુલ્પ", "તારીખે બિજ-
નોર" અને "અરબાએ બગાવતે દિન્દ" નામના
મસ્હર પુસ્તકોના કર્તા છે.

સર સૈયદના સાથીઓએ પણ ઉર્દૂ ગદ્યમાં
પણ નકર ફાળો આપ્યો છે. એમના મંડ-
ળમાં 'હાલી', 'શિખલી', 'આબાદ', અહાઉસ્લાહ
નઝીર અહમદ, મુદસિનુલ મુલક, - નિકારમ
મુલક મસ્હર છે.

મો. 'હાલી' મહંમે જીવન સરિત લખ-
વાનો આરંભ કર્યો. "હયાતે સાદી", "યાદગારે
ગાલિબ" અને "હયાતે જીવીદ", એમની મસ્હર
કૃતિઓ છે. ઉર્દૂ પદ પર મર્યા કરતું એક
પુસ્તક લખ્યું હતું જે પણ ઉપયોગી પદ
પડ્યું છે.

અલ્લામા 'શિખલી' ઉર્દૂ સાહિત્યમાં ધણું
જીવન રચાવે છે. તેઓ શાહર, ફિસ્સહ,
મુદદિસ, સરિત લેખક, સંપાદક અને ઇતિહાસ
કાર તરીકે મસ્હર છે. એમણે ઇસ્લામના
શાનનાર ઇતિહાસ પર ધણી શોધખોળ કરી છે.
"અલમાખૂન", "અલફારક", "અલગિઝાલી"
"સીરતુન્નુખ્માન", "અલ કલામ" "ઇસ્તુલ
કલામ" વિગેરે મસ્હર પુસ્તકો લખ્યા છે, પણ
એમનું મસ્હર કારનામું "સીરતુન્નખી" છે. જેની
ઉપર એમને પોતાને પણ તાઝ હતો છતાં
પોતાની આ તમન્ના પુરી ન કરી શક્યા. જેજ
નિર્દેશ લખી હતી કે ઇન્દગી એ ધારી ન આપી
પણ એમના સારિફ મો. સૈયદ સુલેમાન
નડવીએ એને પૂર્ણ કરી એ ખોટ પુરી દીધી
છે. મો. શિખલી પોતાની પાછળ મો. સૈયદ
સુલેમાન ત્યા મો. અબ્દુલ્લહામ જેવા આસિમે
મૂઠી ગયા છે જેઓ આજે પણ ઉર્દૂનો
ખિદમત કરી રહ્યા છે.

મો. મોહમ્મદ હુસૈન આબાદ ઉર્દૂના
નામવર લેખક છે. એમની કૃતિ "આબે હયાત"
પોતાની બનેલી તઝ અને રંગીન શૈલી માટે
ધણીજ મસ્હર છે. ઉર્દૂ બાપના ઇતિહાસ પર

એ પહેલું પુસ્તક છે, "નૈરજે ખિયાલ"
"સુખનદાને ફારસ" અને "ફરબારે અકબરી"
એમની કૃતિઓ છે. "દિવાને ઝીક" ધણી
શોધખોળ અને મહેનત પછી છપાવી પ્રગટ
કરેલી પોતાના ઇસ્તાદ અને મદાન સાથે
ગુમનામીમાંથી બચાવી લીધા છે.

એ સિવાયના સર સૈયદ મહંમદના સાથી-
ઓમાં હિપ્તી નઝીર અહમદ અખ્તાયી નોવેલ
લેખક તરીકે, મો. અહાઉસ્લાહ ફિસ્ફી વિષયના
લેખક તરીકે તથા મુદસિનુલ મુલક અને નિકારમ
મુલક ધાર્મિક વિષયના વિવેચક તરીકે મસ્હર છે.

મો. શરર એ ઇતિહાસિક નોવેલો લખ-
વાનું શરૂ કર્યું. ઇતિહાસ જેવા શુદ્ધ વિષયને
એમણે પોતાની નોવેલો દ્વારા રસિક બનાવ્યો.
એમની નોવેલો "અંબાએ અરબ" "ફિરદોએ
બરા", "ખુશોરા ફોરોન્ડા" મસ્હર છે. એ સિવાય
એમણે ધણી લેખો પણ લખ્યા છે.

"ફુસૈન એ આબાદ" લખી રતનનાથ
"સરશાર" ઉર્દૂ સાહિત્યમાં અમર યદ્ધ ગયા
છે. એમાં લખનીની રહેણી કરણી, પોરાક,
બોલચાલ વિગેરેનો અભેદુલ ચિતાર રજુ કર્યો
છે. ખોજનું ટ્રેકટર એક જીવતી બાતની તસ્વીર
છે. એ એમના ઉર્દૂ બાપા પરના કાખૂની
સાક્ષી પુરે છે.

ઓથો દોર:-ઓથો દોર ઈ. સ. ૧૯૦૧થી
શરૂ થાય છે. દાલના બધા લેખકો આજ
દોરમાં ગણી શકાય. આ દોરમાં પશ્ચિમના
વિદ્વાનીઓ તથા ફિસ્ફીના ધણું ખરા પુસ્તકોનો
અનુવાદ યદ્ધ ચુક્યો છે અને હજુ પણ આ
કામ ચાલુ છે.

સર અબ્દુલ કાદિર એ 'મખૂન' નામનું
પત્ર ૧૯૦૨માં ચાલુ કર્યું. એનાથી દાલના
પ્રસિદ્ધ લેખકો પ્રકાશમાં આવ્યા. આ પત્રે ઉર્દૂ
ગદ્ય અને પદ બંનેમાં સુર ફાળો આપ્યો છે.

મો. અબ્દુલકલામ આબાદ, મો. અફરઅલી
તથા મો. અબ્દુલ માજિદ જ્યાંબાદી આ દોરના.

સિદ્ધ હસ્ત લેખકો છે. તથાની શૈલી ધણી
નેરદાર હોય છે. અરબી ફારસીના સુંદર
શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે, નેથી શૈલી ધણી
શાનદાર થઈ જાય છે. મૌ. આઝાદે પોતાના
પત્રો “અલહિલાલ” અને “અલ ખલાલ” દ્વારા
ઉર્દૂની સેવા કરી. મૌ. અબ્દુલ માજિદ “સિદ્ધક”
દ્વારા તેમજ મૌ. અર અલીખાન “અર્થોક્ષર”
દ્વારા ઉર્દૂની ઘણી પથ્થુ ખિસ્મત કરી રવા છે.
અનુભવે તરફથી ઉર્દૂના રોકેટરી મૌ.
અબ્દુલ હક એ પોતાની આખી છાંટગી ઉર્દૂની
સેવા અર્થે ગુન્ગરી છે. આટલી ઉમર છતાં
ઉર્દૂ માટે તનતોડ કાશિશો કરી રહ્યા છે.
હાલમાં ઉર્દૂ વિષે જે ચળવળો ઉભી થઈ છે
તે એમનેજ આભારી છે. એમની અનુભવ
પુરાણા સાબરો અને પુરાણા સાહિત્ય વિષે શોધ
ઓળખ્યાં કરે છે, અને તેને છપાવી પ્રગટ
કરે છે. વળી પુરાણના મરહૂર સાહિત્યકારોના
પુસ્તકોનો પણ અનુવાદ કરાવે છે. “ઉર્દૂ”
અને “સાયન્સ” નામના નિર્માસિક પત્રો
પ્રગટ કરે છે.

ઉરમાનિયા યુનીવર્સિટી ઉર્દૂને ધણું ઉત્તેજન
આપે છે. આ વિદ્યાપીઠમાં ઉર્દૂદ્વારા ઈજાવણી
આપાય છે. એની જરૂરીયાતોને પહેંચી વળવા
એક અનુવાદ મંડળ (દારત્તર્જુમા) છે જે
ઉપયોગી પુસ્તકોના અનુવાદ કરાવી પ્રગટ
કરાવે છે.

મુન્શી પ્રેમચંદ અને પંડિત સુદર્શન એ
નવલિકાઓ લખી પ્રસિદ્ધિ મેળવી છે. આગાહત્ર
કારગીરી મહંમદ ઉર્દૂ હામાના રોકેસપીયર
મનાય છે.

હાલના મરહૂર ગદ્ય લેખકો : મૌ.
અબ્દુલ હક, મૌ. અયુલ હસામ આઝાદ,
મૌ. અબ્દુલ ખાલિદ દર્ખાઠી, ખાજ
હસન નિઝામી, સર અબ્દુલ કાદિર,
સૈયદ સમગદ હૈદર, નિયાઝ ફત્તેહી, મુન્શી
ફયાનારાયન નીગમ, મૌ. સુબેમાન નંદવી,
મૌ. અબ્દુસસલામ નંદવી વિગેરે છે.

સ્નેહીઓને

પ્રેમો પહાર
વરસ ગાંઠ
લગન પ્રસંગ
વિદાયલેટ

તરીકે

લેટ

આપવા જેવી
ઓપડીઓ

ખધા ગ્રંથ લંહારોમાં મળે છે.

તથા;

ધી રાંદેર રોડે કલુપીક, સુરત.

નાનુક, રૂપાળી, રંગબેરંગી છાપેલી
ખળ્યાળળ્યા સંસારમાં મુખ અને
રસના છાંટણાં છાંટવા મયતી
ફૂંટી વાર્તાઓ — નવલિલાઓ
૧ કથાપરી રા. રા.
૨ કથામણિ રા. રા.
૩ કથા કલગી રા. રા.

કથાપરી કાર્યાલય
આમલીરાન, સુરત.

ગુજરાતનું એક ધાર્મિક સાપ્તાહિક

“વકીલ”

૧૦

- :- સમાજ આગળ આવે છે. ધર્મિક રીતે કરે છે.
- :- ધર્મિક અને ધર્મિકીયોના સંબંધમાં ખોટા ધર્મિકીયોના જવાબ આપે છે.
- :- હિંદુ સુસ્થિત સંપ વધે તે ઉપર ધર્મિકીય પ્રકાર નાંખે છે.
- :- કોમીવાદનું મુખ્ય કારણ શું? તેનો ઉદ્ધેશ કરે છે.
- :- ધર્મિકીય ખોટી લખાયેલી નોવેલોના નોવેલોમાં જ જવાબ આપે છે.
- :- રાજ્યદારી, સાંસારિક, વ્યવહારિક વગેરે પ્રશ્નોનો ઉદ્ધેશ વાર્તા તથા લેખો દ્વારા કરે છે.
- :- ધર્મિકીય લેખક મી. બાનવાની કલમે લખાયેલી એક ટુકડી અને એક ચાલુ વાર્તા આપે છે.

આટલું હોવા છતાં લખાવ માર

હિંદમાં રૂ. ૨-૪-૦ પરદેશ રૂ. ૫. (પોસ્ટલ ચાર્જ મોકલવો)

છુટક નકલના ત્રણ આના;

(નમુનો મંગાવનારે સવા ત્રણ આનાની ટીકીટ મોકલવી)

મેનેજર : ‘વકીલ’ માસિક

ધી રાંદારોડ-નોવેલી સીનેમા પાસે, અમદાવાદ

જી. એસ. મેકુલની માલિકની

‘પાગલ કોટેજ’ બેકરી

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર.

ફેક્સ,

બદામ અને સાદા બીરકીડ;

નાનખાઈ,

હકીમી બીરકીડ,

પાઉં,

નાન;

શીરમાલ,

વીંગર,

એક્યાર રેસ્ટ કરો

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

રાંદેરની સુલાકાત લેતાં

ક્યાં જમશે ?

ધી ‘પાગલ કોટેજ’

રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી

વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં

ચાદદાશત રૂપે રહી જશે.

માલિક:- ઈ. એસ. મેકુલ

મુલતાન

યુવાન દેવો ઉલ્લસી મુસ્લિમ સંસારની સામાજિક નવોં

લેખક: "તુરાક"

અકરણ ૨ શુ

મિત્ર મ'હળી

મુલતાન શયનખંડમાંથી બહાર આવતા મહેરનિસાએ મલકાતાં મલકાતાં નાસ્તો કરાવ્યો.
મુલતાને કાંઠા પર મકિયાળ બાંધ્યું હતું. મહેરનિસા બોલી:—

"મકિયાળ તો પહેરી લીધું" પણ બાબીને પક્ષ આપી કે નહિ ?"

"તારી પક્ષ તો તેને પહેલે આપી."

"બાબીને પક્ષ મળી ?"

"બાબીએ મારા મારે કંઈ કહ્યું ?"

"પણ મળ્યું."

"શું કહ્યું ?"

"ટાપકી ભરીને તારા વખાણ કર્યાં અને પછી કહ્યું કે તું બહુ હુચ્ચી છે."

"અને મારી સાક્ષી આવું કહેજ નહિ."

"તો તું હુચ્ચી નથી ?"

"તમારી નજરમાં."

"મારી નજરમાં તો તું હુચ્ચી દેખાય છે અને મને જોઈ તું દેખાય છે તેવી મેં તને તારી બાબીને કહી બતાવી."

"તો તમે મને હુચ્ચી કહી ?"

"હુચ્ચી નહિ તો બીજું શું ? હાલેની લેટ બાપી છુપીથી મારાં બોરમાં મુકનાર હુચ્ચી નહિ તો કેણું ?"

"એ તો રઝિયાની ચોળના હતી."

"હવે બિચારી રઝિયાનું નામ બદલાય કરે છે કે કારરતાન, તારાં અને નામ રઝિયાનું ?"

"રઝિયા તો બિચારી અને હું હુચ્ચી કે હુચ્ચી તો હુચ્ચી, કોઈના કહેવાથી કે, એટલીજ હુચ્ચી થઈ જવાની હતી! પણ એ તો કહો સાબી કેરી છે ?"

"હમ પહેલાં તો તું જ જોઈને પક્ષ કરી આપી હતી."

"ત્યારે તે તેના ધરમાં હતી, મારી બાબી જની આપણે ધેર કર્યાં આપી હતી ?"

[૧૬૭]

"તો શું તારી કામી બન્યા પછી તેમાં ફરક પડી ગયો હતો ?"

"હા જ તો વળી તમે શું જાણો ?"

"તો તે હમણા બહાર આવશે ત્યારે પેટ કરીને બેઠો રહેશે."

"એ બહાર શું આવવાની હતી તમે જાન એટલે ફૂંજ તેને બહાર દસણી લાવું છું."

"તો દસણી લાવતો ?"

"પણ તમે ધરથી બહાર નીકળો તો ને ?"

"હું પુરો નારતો પણ નહિ કરું ?"

"નારતો કરવાને આટલી વાર ? કે પછી જતાં જતાં કામીના દુરી એકવાર રજન કરવા છે ? આખી રાતભર લાલ્લીને સંતાડી રાખી અને હજીયે દિલ લરાયું નથી. હમણાથી જ કામીએ તમારા પર જાદુ ચલાવી દીધું છે. બાબીનાં કામચું તો કરમાં છે !"

"વાતોમાં હું તારાથી ક્યારે છલ્યો છું ? કે આ ચાલ્યો."

નારતો કરીને સુલતાન નીચે ઉતર્યો અને પોતાના મિત્ર રોશનના મર તર ચાલ્યો.

રોશન અને સુલતાન એકબીજા સાથે કામ કરતા હતા. રોશનના સહવાસ અને સ્વભાવની સામ્યતાના કારણે તેઓ દિલોગ્ગન દોસ્ત બની ગયા હતા. પુખ્તવયે સામ્યતાથી મિત્રતા બાબત સમય લગી દટી રહે છે, અને મિત્રતામાં સ્વર્ગ તરવાના બીજા રોશનના હોય છે તો મિત્રતાનું વૃક્ષ જીવનભર ઢરિયાળું રહે છે. સુલતાન અને રોશન વચ્ચે એવી અત્યંત, કાલ્પિક મિત્રતા હતી.

સુલતાનના લગ્નને બીજા દરમિયાન શુક્રવાર હતા. શુક્રવારની નમાઝ પડેલા માટે મર્મિષ્ટ મુસલમાનો પોતાની કુમતી અર્ધાં દિવસ બંધ રાખે છે અને નમાઝ પછી બે વચ્ચે હમણે છે. સુલતાનના શેઠ પણ મર્મિષ્ટ મુસ્લિમ હતા. તેની ઝોરીસ તો શુક્રવારે ઉપાડી રહેલી પણ ઝોરીસમાં કામ કરતા બધા મુસ્લિમ ગોકરને બધેરે જમીને આવવા રજા હતી. શેઠ પોતે પણ બહુ ઉપયોગી કામદાર સિવાય નમાઝ પડીને જ ઝોરીસે આવતા, અને પોતાના મુસ્લિમ માણસોને પણ શુક્રવારની નમાઝ પડવાની ખાસ કલ્લામણ કરતા.

સુલતાન રોશનના ઘેર પહોંચ્યો ત્યારે રોશનની મા અપનમે કરવાને હાંપાંચો, સુલતાને પૂછ્યું,

"રોશન મરમાં છે ?"

"અરે ! હજી તો એ હાથે નથી. હું તો તેને ઉઘાડી ઉઘાડીને ચાકી પથ્થરાનો જીનમરો હાથથી તે પથારી છોડતો જ નથી. હવે તો ફૂંજ અને ઉઘાડું."

રોશનના ઢોલિયા પાસે જઈ સુલતાને તેને દેરાલ્યો.

"હા ! હા !"

સુલતાનનો સાદ સાંભળી અને બધું નિદ્રાવરધામાં રોજ પૂજ્યું,

"ગોણું ? સુલતાન ?"

"હા, હું. હા ! હવે કેટલું સહેલું ?"

આખા ગોણાને રોશન બેઠો થતાં સુલતાને કહ્યું,

"મિત્ર મારા જગન મયાં ને આટલો બધો થાક તને ચલાયો ?"

“તારા લગ્નમાં તને કમળ થું હતું ? સહેરો બાંધીને તને તો બેસી રહેવનું હતું અને અમારે હાથે તો દોડદોડી હતી.”

“દોરતનું કામ દોરન નાહ કરે તો ખીજું કાણુ કરે ?” સુઘતાને આભારની લાગણી પ્રદર્શિત કરતાં કહ્યું

રોશને જલદી જલદી હંતમંજન કરી સ્નાનાદિ કરી લીધું રોશનનીમા અપનએ રેગલ પર નાસ્તો મૂક્યો રોશને સુઘતાને કહ્યું,

“ચાલ નાસ્તો કરવા”

“હું તો નાસ્તો કરીનેજ આશ્યો છું.”

“ત્યાં જંગળમાં બરાબર નાસ્તો નહિ લેવાયો હોય. વળી લગ્નની ખુશીમાં અને આટલું ચાલી આશ્યો છે એટલે ખાધેલું હજામ પણ ચપ ગયું હશે.”

“મહેરએ પેટ ભરીને નાસ્તો કરાવ્યો છે.”

“મહેરએ ? તો તો નને આખો દિવસ ભૂખ નહિ જાતે એ બહુ પાકી છે પણ ચાનું એક પ્યાલું તો તને પીતું પડશે.”

“હા, ચા ચાલશે.”

અપનએ ચા લઇ આવી રેગલ પાસેની એક ખુરસી પર બેસી. સુઘતાન ચા પીતો હતો ત્યારે અપનએ પૂછ્યું

“બહુ કેવી છે ? ગમી ?”

સુઘતાને મહેરે ચહેલી ચાની રકાખી સહેજ અસ્થિર બની, સ્વસ્થ થતાં ને કાંઇ જવાબ આપવા જતો હતો ત્યાં રોશને હસતાં હસતાં કહ્યું.

“મા, હું પણ મજનુને પૂછે કે લયલા કેવી છે ?”

સુઘતાને લાગ એક ઠોરડા પીંચ્યો,

“માસી ! હવે રોશન માટે પણ કોઇ લયલા શોધો.”

“તારું તો ચલું, બેસા; રોશનનું પણ ઘરો.” અપનએ ભાવપૂર્ણ જવાબ આપ્યો.

રોશન અપનએ કેવળ એકજ પુત્ર હતો તે નાનો હતો. ત્યારથીજ પિતાનું અપાછત તેની ઉપરથી ઉચકાઇ ગયું હતું. અપનએ પારકા રીતણ કરી તેને મેટ્રીક વેર લખાવ્યો હતો, અને માતાની આજ્ઞા અને અભિપ્રાયને પાળી અપાવવા રોશન આજે મહાને પચાસ રૂપિયા કમાઇ રહ્યો હતો. સુઘતાન જોડેજ રોશન કામ કરતો હતો એ આપણે ઉપર જણાવી ચૂક્યા છીએ.

રોશને નાસ્તો જમી લીધા પછી જન્ને મિત્રો નીચે ઉતર્યા. સુઘતાને પૂછ્યું.

“ક્યાં જમશું ?”

“લગ્નની જમણું ?”

“ચાલ.”

માર્ગમાં જાતો કરતાં રોશને છૂટ લઇ પૂછ્યું.

“કેમ રાતે કેમ રહ્યો ?”

“પરીક્ષાના દેશમાંથી પ્રવેશપત્ર લખી બહાર આવતાં વિદ્યાર્થીને તેનો સહવિદ્યાર્થી પ્રશ્ન કરે એવો આ પ્રશ્ન હતો. સુઘતાને પણ સંતોષકારક ઉત્તરો લખી આવનાર વિદ્યાર્થીની અઢારી

જવાબ વાળ્યો.

"મહુડા સરસ."

જન મે માનવજીવનની એક પરીક્ષા નથી શું? પરીક્ષામાં કરેલી જુલનું જે પરિણામ આવે એવું પરિણામ જીવન-બાળીદારની વરણી કરવામાં કરેલી જુલથી નિપજ છે. જતાં જીવનના આ અતિ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન પર જોઈતાં જોઈતાં લક્ષ્ય આપવામાં આવે છે. વિદ્યમાન લગનસરસા, પ્રચલિત સમાજરચના, સ્ત્રીની આર્થિક પરત્વતા, પુરુષરચિત વર્તમાન સમાજ વ્યવસ્થામાં સ્ત્રી પર પ્રવર્તતી પુરુષની સર્વોપરિતા સ્ત્રીની નિરક્ષારતા જાતીય શાનનું અદ્યતન મનુષ્ય સ્વભાવનું દુર્લભ અને બીજા બાલુ વ્યાપારી ગણતરી મેનવતાનું શોષણ કરી રહી છે આજે તો વ્યાપારી બાળીદારની પસંદગી કરવામાં આવે છે એના પ્રકારની આપણે બહુ લગનમાં પણ બાળીદારી સાધી રહ્યા છીએ અને એવું દુષ્ટ પરિણામ સમાજ સુધારકોની આંખો દરખા જોઈ રહી છે.

"માટે તો તું લગનના સ્વરસમાં જીવને બદલે તારા પોતાના મૈયતમાં જીવો શોષ એવું મહેલું બનાવ્યું હતું!" રોશનની અવગોચર સાક્ષીએ ટીખળ કહ્યું.

"મારું મહેલું જ એવું છે." સુલતાને કહે જવાબ આપ્યો.

"તો તારું દાવેદ જોતું મહેલું મારી બાબીને કેમ ગમ્યું?" રોશને જાણ આપી રાખી.

"એ તો તું તારી બાબીને પૂછી જોજો!" વાત મપતાં સુલતાને કહ્યું.

કેમજનું મહત્વ આપતાં જનને મિત્રો સોડી ચડી ગયા. શુક્રાર દેવાઈ સવારના સમયે પણ કલક મુઠકાર દની સુલતાનેને જોઈ મિત્રોએ તેને શાંતી ની પ્રત્યક્ષબાદી આપી. મિત્ર મંડળમાંના એકે માંગણી કરી.

"હવે લગનની પાટી ક્યારે કરે છે!"

"મુઠકી કીધી ગયા હવે શું છે?" સુલતાને બચાવ કર્યો.

"તેમાં શું વજો! એ તો બધાને માટે જમણું હતું. અમને તો આપ પાટી કરવી પડશે."

"બીજા મિત્રોએ તેમાં સાથ પૂરવ્યો,

"પાટી કીધા વગર અમે તને છોડવાના નથી.

"તો લેજો. પાટી લેશોને જાન તો નહિ લો!" સુલતાને કહ્યું ચંપે.

"તારી જાન લઈએ! અરે તારી જાન પર તો અમારી સાખો જાન કુરખાન છે." એક મિત્રે શબ્દોની રમત કરી.

"પાટી માટે જાન દેવા કેમ નીકળ્યો છે?" સુલતાને ટોચ કરી.

એક બીજાએ બૂમ પાડી.

"આખરું!"

અને આખી મિત્રમંડળી ખડખડાટ હસી પડી.

પ્રખ્યાતિને અજાન પુઠારી અને મિત્રમંડળી નીચે જતરી.

સુલતાને અને રોશન મરિજદમથી બદાર નીકળ્યા. સુલતાને કહ્યું.

"આજે મારે ત્યાં આપણે સાથે જમ્યું"

"મા ઘેર મારી વાટ જોતી બેસશે ને!" રોશનને પોતાની માનો વિચાર આવ્યો.

"આજે તું જોઈએ નહિ જાય તો?" સુલતાને સૂચના કરી.

"તને તો શાંતી માટે ચાર દિવસની રજા મળી છે, મેં તો એક જ દિવસની રજા લીધી છે. વળી એક સાથે બેની ગેરહાજરી સારી પણ નહિ.

“તો તું જમીને સીધો ઝોરીસે બેસે ચાલ્યો જ્યો. હું પછી માસીને કહી આવીશ.”

“પણ મારા ઘેર આપણે કહીને તારે ત્યાં ચાલીએ તો ?”

“તારા ઘેર જઇશું તો તારી મા જમ્યા વગર આપણને જવા જ નહિ દેશે.”

“પણ ખજર આપ્યા વગર મા જમ્યા વગર બેસી રહેશી તેનું શું ?”

“આજે બેસે માસી જરા મોડી જમે હું જઇને સમજાવી લઇશ.”

“તો બસે ચાલ, પણ મા મને વદશે તો હું તારું નામ લઇશ.”

“એ જવાબદારી મારી !”

બન્ને મિત્રો મુશતાનના ઘેર આપ્યા દરવાજામાં પ્રવેશતાં સુસતાને પોતાની બહેનને બૂમ મારી.

“મહેર ! રોશન આવ્યો છે.”

મહેરનિસા ખીખ ખંડમાંથી દોડતી દોડતી બહાર આવી અને રોશનને જોઇને નાચતાં નચને જોલી.

“કેમ કામે જવું હતું ને ? એક દિવસની વધારે રજા માગવાનું મેં કહ્યું ત્યારે માગી નહિ અને હવે કેમ ખાડો કર્યો ?”

“ખાડો કર્યો છે કેણે ? હું તો અહીં જમવા આવ્યો છું.”

“તો શું તમારી માએ જમવાનું નહિ આપ્યું ?” મહેરએ તોફાન કર્યું.

“પણ હું રોશનને જળરજરનીથી લઇ આવ્યો છું.” રોશનને માકું નહીં લાગી ત્યજ

એ માટે સુસતાને રોશનને બમાવ કર્યો.

પણ રોશનને તો મહેરનિસાનું ટીખજ ગમતું હતું. આવી રીતે મહેરનિસા અવા-રનવાર રોશનની મીઠી મનક કરતી અને રોશનને આ પજવણી ગમતી. રોશન અને મહેરનિસાના હાથના તાર પ્રેમનાં ગીત ગાવા ઝીણા ઝીણા કચુકરૂં રજા હતા.

રોશનને તો છંછેડાયા વગર ચતુરાઇથી જવાબ આપ્યો.

“જમવાનું તો મા આપે છે પણ બહીનું રંધિલું મને બહુ ગમે છે.

“માનું રંધિલું ગમતું નથી ?”

“માનું રંધિલું તો ગમે છે પણ અહીંનું રંધિલું વધારે ગમે છે.”

“મારી ખુશામદ કરો છો ? મારા હાથે રંધિલું તમને ગમતું જ હોય તો તમે રોજ આવો તો હું તમને રોજ જમાંકું.”

“હવે રોજની વાત છોડીને આજે તો જમવાનું પીરસ મને બૂખ લાગી છે અને તને વાતોના ગપાટા સજે છે. સુસતાને પાણી રેડ્યું.”

“નાના બાગાની જીમ ખાવા માટે ટળવળી રહ્યા છો !” મહેરનિસાએ છંછેડાઇને પાથરણું પાંચકું.

તથા બન્નેની મીઠી વાતો ખતીજ આરામકુરમીપર બેસી દહાંથી સાંમગી રહી હતી.

જમીને બન્ને મિત્રો નીચે ઉતર્યા રોશન ઝોરીસ તરફ ગયો અને સુસતાન માસીને બજાર કરવા ચાલ્યો.

● સાહિત્યકારોના અભિપ્રાય ●

કલિથી ખળસાર—

“ચિનગારી” હું ‘નાંચી ગયો છું; ને તેમાંથી પછે ઠેકાણે મેં ‘આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હાથમાં કવિત્વનો ગરો ફૂટ્યો છે, અને તમારી આખતી કાળીખાંતોં કિરલોમાયા ને ચિનગારીઓ ઉડી છે, ને ધડીગર દાદખાનમાંથી ઉડીને આકાશ મટેયું’ બાજુ (Rockets) ને તેમાંથી રબરેરગી તાર ચળી રહે, તેની ઘણે છે. તમારી ગદ્યકવિઓમાં જોડનાં તાળું ભિંદુ છે ને તેમાંથી ચૂર્ણકિરલોના પ્રતિચમકાર થાય છે.

જનાબ યુનાની સાદબ—

“ચિનગારી” રચક રીતે અગમ્યેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવા મુસ્લિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના બાવિ સંદેશોને જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ઘણી કવિતાઓમાંથી સારા યુક્તિયો સહુ યદ્યપ તેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિનુ ઉદ્દેશી—

ચિનગારી અને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. H. R. Kalkhni

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજન

ચિન્નંગારી

“તુરાખ”

મૂલ્ય રૂપિયા એક

(આકાશ માટે-શી. ર.)

પત્રકરોએ આ પુસ્તક પર પ્રસાસના પુરોષા વર્ધા છે.

જી આનેન મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૬, સ્ક્રીયા, અસ્લિલ સ્ટ્રીટ

સુબંદ્ર

સ્ટોફિલ-શ્રી નંદિર સ્ટોર્સ પ્રાઇવેટ, સુરત.

જાણીતા બુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળાય.

● પત્રકારોના અભિપ્રાય ●

મેગજુ યુદ્ધદાન—

હૂનિયાની આસીમ પદ ઉપર ઉભારાતી માનવતા વડે ઉભેરો લેખક એક માનવતી હૃદય-વીણાને આવી જોડા છે અને એ વીણાનો અંક તાર ફળવે હળવે જામવી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સૂરો નિકળે છે. કાકામાં રૂન છે. રાકમાં દર્દ છે, માર્કમાં હર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હવનન ઉચા ચુલુને સાથે આથપાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

પ્રેક્ષામણી—

જલ્દી રહેના હવનનું કાવ્ય માતા હોય, તેવાં સુંદર ગદ્ય કાવ્યો સર્જ્યાં છે. હવનનાં પાનાં પાંડી પાનાં ઉઠવતાં હોય તેમ એક એક કાવ્ય નવી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. કનસાક (કૌરવિગ)—

લીડીએ લીડીમાંથી પ્રેરણાના પ્રાણ રહે છે. ગુર્જરવિરાતે ઓપતતી અને સંપદ બનાવતી શૈલીમાં મુસ્લિમ લેખક બાઈ, ‘તુરબે’ ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ આપી છે. શુભસંદર્શી—(મહેસા ૬૦ શુક્રમ)—

કાવ્ય સાહિત્યમાં ચોક્કતી ભાવનાઓને ગદ્યમાં રેન્ડુ કરતી શ્રી તુરાખની ‘ચિનગારી’માંની કેટલીક ભાવના સચોટ સંગોરમ છે. આમાંની ઘણા વિચારો મૌલિક છે અને એની રેન્ડુઆન પણ મજાની રીતે થયું છે.

Modern Library (Ed. H. R. Kalkhni) 11, Golegarden, 11, Golegarden, 11, Golegarden.

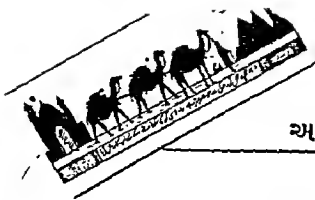
16 9330 116

वेम्बर

१८४०

५२५

આ અંકમાં

વિષયસૂચી	લેખકોનાં નામ	
તુષાર બિંદુ	“તુષાર”	૧૭૪
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌ. અ. રહીમ	૧૭૪
” ” (હદીસ)	” ”	૧૭૫
આવાઝકી હુન્ના	“બેકાર”	૧૭૬
અરમાઉલ હુન્ના	“રિક્ત-સામેરી	૧૭૬
પોઠ	રા. વણુબરો	૧૮૨
જાણુવા ભેગ	ઈસ્માઈલ	૧૮૫
“યાચના” (કાવ્ય)	“અમીન” આઝાદ	૧૮૬
કેતાવા	મૌ. અ. અશરફ	૧૮૭
આબુની ગોરી	“કાસિમ”	૧૮૮
હિત્રના દુકકા	“આઝાદ”	૧૮૨
“અશુ-માગા” (કાવ્ય)	“આસિમ”	૧૮૬
હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લિમોનું આગમન	સાલેહ બકીની	૧૮૭
‘મીઆં પરહે રહે....’ (કાવ્ય)	રોઝમચ્ચત્રો	૨૦૮
વિચિત્ર ભીખ	“ગાફિલ”	૨૧૦
કાફૂ	“સીરતી”	૨૧૩
“એ મત્થ હરે છે” (કાવ્ય)	“કલોમ”	૨૧૪
પતન અને બીજી વાતો	“શાન્ત”	૨૧૫
ખુદા	ખલીફ હુખાન	૨૨૧
ખુદા	કાઝી નમરૂલ	૨૨૨
પથગરમનું આયુષ્ય	“ઈસ્માઈલી” માંથી	૨૨૨
યાચના	“નૂર નાચીઝ”	૨૨૩
ફારસી સાહિત્ય	“ચાવર”	૨૨૫
ઈસ્લામી ઇતિહાસનું એક પાતું	“મુશીર”	૨૨૬
“નવ-યુવાનને” (કાવ્ય)	“રશક”	૨૨૭
ખિસ્મતશાહ	મૌ. મુસ્લિમ	૨૨૮
સાબર-સ્વીકાર	સંપાદક	૨૩૩
મુલગાન (ચાલુ વાર્તા)	“તુષાર”	૨૩૫

તંત્રી :—

ચહશી" રહેરી

સહતંત્રી :—

“બેફાર”

લવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

ખર્ચા રૂ. ૫

પરદેશ રૂ. ૮

છુટકે આ. ૭

પુસ્તક બીજું

નવેમ્બર ૧૯૪૦

અંક ૩ જો.

ગંગાનમાં ગંરખા.

નિરબ આકાશમાં આછી આછી વાદળીઓ
રમવા લાગી.

ચોગાનમાં નવધૈવનાઓ ગરબે રમતી હોય તેમ !

માનવતાની મશાલ

બળવા દે !

ઝિંદગી સળગી ચૂકી છે તો હવે બળવા દે !
આંસૂની જલધારથી જીવનની આગ જોતવાશે નહિ.

+ + +

તારી ઝિંદગીની જ્વાલા વડે
અધારી અવનિને અંજવાળવા.
હુતાશનીનું હાલરડું ગાતાં ગાતાં
માનવતાની મશાલને બળવા દે !

+ + +

બેપરવાહ બાળક

સદા બાળક બનીને રહેલે;

ભૂતને ભૂટી.

ભવિષ્યના ભય વિના, બાળકની બેપરવાઈથી જીવલે,
વર્તમાનનાં વટોળિયામાં-થે.

લેખક.

વ.

શ.

બ.

✱

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

અસ્લાહ તઆલહુ ફરમાન (કુર્આન)
મોલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૭૧ બેશક અસ્લાહ કોઈ કોમની સારી હાલત બદલતો નથી જ્યાં સુધી કે તેઓના મનમાં જે (બાકી વાતો) છે તેને બદલે નહિ, અને જ્યારે અસ્લાહ કોઈ કોમ પર આક્રમ નાખવા આહે છે તો ફરી ટળતી નથી, અને અસ્લાહ વિના તેઓનો કોઈ બલી રહેતો નથી.

૭૨ જો કોઈ અસ્લાહ અને તેના રસૂલ તથા ઇમાનવાળાઓ સાથે દોસ્તી રાખે તો (તે અસ્લાહની જમાઅતમાં સામિલ થયો અને) બેશક અસ્લાહની જમાઅત સૌના ઉપર ફાવી જશે.

૭૩ અર્નો તું તે (યહૂદી)ઓમાંથી ઘણાંઓને બેઈશ કે પાપ (જુઠ) અને જુદમ તેમ હુરામ (માલ) ખાવામાં દોડીને પડે છે, ખરેખર તે કામ અતિ દુષ્ટ છે જેમ તેઓ કરી રહ્યા છે.

૭૪ બેશક તે લોકો પણ કાફિર થઈ ગયા જેઓએ એમ કહ્યું કે અસ્લાહ ત્રણમાંનો એક છે, અને જુઓ તો એકજ (સાચા) મઅબૂદના સિવાય બીજો કોઈ મઅબૂદ નથી.

૭૫ મરયમનો પુત્ર મસીહ (પોતે ખુદા કે ખુદાનો અંગ) કાંઈજ નથી; પરંતુ એક રસૂલ છે. ખરેખર તેના પહેલાં પણ ઘણાં રસૂલો થઈ ચૂક્યા છે અને તેની મા એક વલી સ્ત્રી છે.

૭૬ નંબી અને મુસલમાનેને યોગ્ય નથી કે મુશરિકો માટે બક્ષિશ આહે એ પછી કે તેઓ પર આ વાત જાહેર થઈ ગઈ હોય કે તેઓ દોષખી છે (પછી) બલેને તેઓ સગાઈવાળા હોય.

૭૭ બેશક રાત અને દિવસના એક પછી એક આવવામાં તેમ આકાશો અને પૃથ્વીમાં જે કંઈ ખુદાપાકે પૈદા કર્યું છે તે સૌમાં એવા લોકો માટે (તોહીફની) દલીલો છે જેઓ અસ્લાહથી ડરે છે.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાન (હદીસ)

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રાંદેર

૭૧ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે પૂરે મુસલમાન તે છે કે જેની હાથ અને કાંધથી મુસલમાન બન્યા હોય. (સહીહૈન)

૭૨ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે ખરી હિજરત કરનાર તે માણસ છે જે અલ્લાહની મનાઈ કરેલી વસ્તુને તજ. (સહીહૈન)

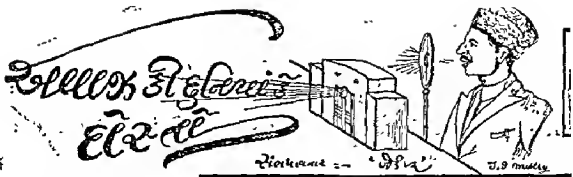
૭૩ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે તમારામાંથી કોને પોતાના માલ કરતાં વારિસોના માલ વધુ પ્રિય છે ? સહાબાઓ કહ્યું કે યા રસુલુલ્લાહ ! અમારામાં કોઈ એવો નથી જેને પોતાના માલ કરતાં વારિસોના માલ વધુ પ્રિય હોય. હજરતે ફરમાનું ત્યારે તેનો માલ તો તે છે જે તેણે આગળ મોકલ્યો (એટલે જે ખુદાના માર્ગમાં ખર્ચ કર્યો.) અને જે પાછળ છોડ્યો તે માલ વારિસોનો છે. (યુખારી)

૭૪ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે જુદા સોગંદ સોદાનું ચલણ કરે છે પણ તે કમાઈમાં નુકસાન કરનાર છે. (સહીહૈન)

૭૫ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે ખખરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ખખરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ખખરદાર થાઓ કે કુબ્વતની મતલબ તીર મારવું છે. ત્યારે આપે મિઝબર પર આ આપત પઠી “ વ અઈદુ લહુમ મસ-ત-તઅતુમ મિન કુબ્વતીન ” (કાફિરોના મુકાબલા માટે તમારાથી જને તેટલું બળ તૈયાર રાખો.) ત્યારે આ ફરમાનું. (મુસ્લિમ)

૭૬ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે જે ઘરમાં અલ્લાહની યાદ થાય છે અને જે ઘરમાં અલ્લાહની યાદ થતી નથી તેનું ઉદ્દારણ હવતા તથા મુરદા સરખું છે. (મુસ્લિમ)

૭૭ રસુલુલ્લાહ સલગ્નું ફરમાનું કે વાફ તમે બતાવો જે તમારા કોઈના દરવાજા પર નહેર હોય ને તે તેમાં દરરોજ પાંચ વખત મુસલ કરે તો શું તેનો મેલ કંઈ રહેવાનો ? સહાબાઓએ કહ્યું કે તેનો જરાએ મેલ રહેવાનો નહિ. આપ સલગ્ન એ ફરમાનું કે પાંચ નમાઝની આજ મિસાલ છે એના સળબથી હક તઆલા શુનાહોને મટારે છે. (સહીહૈન)

આવાઝકી દુન્યા કે દોરતો ! જિવાળી
આવી અને સાથે ઈદ પલ્લુ આવી. એ બંને
હિંદુ-મુસ્લિમ તહેવારો સંપ સંપાને સાથે
આયા અને હળીમળીને રહ્યા તેમ ઘડી અને
ચોટી હળીમળીને રહી હોત તો હિંદને આવો
શરૂ કેમવાનો ન હોત ! ઈદ દિવાળીના મિલન
ઉપરથી પલ્લુ આપણે ધણું સીખી શકીએ એમ
છે. પલ્લુ બંધાં કીમીવાદના પરનથી બુદ્ધિ કુંડીન
અને કાન બહેરા થઈ ગયા હોય ત્યાં બધુંએ
પત્થર પર પાણી સમાન છે ! ખરૂં પુકાવો
તો ન દિવાળીમાં આનંદ હતો ન ઈદમાં ખુશી
હતી; કારણ કે દરેક દિંદીના હંધામા આયિક
હોળી પ્રગટી રહી હોય ત્યાં તમાચા મહીને
ગામ રાતા રોખવા સિવાય બીજું કરે પલ્લુ શું ?
હા, જો જરા તારા તકકો પડ્યો હોય તો તે
દિવાળીની બહોણી કે ઈદની છદીવાળાઓને. પુરણા
પલંગ કે કોચમાંથી જેમ માંકડો નીકળી આવે
અને સનારને હેરાન કરે તેમ એ દિવાળીની
બહોણી અને ઈદની છદી માગવારા બે પગા
અટમો રાખેલા મુજબ સુધરેલી બીખ માંગવા
નીકળી પડવાનું ચૂકતા નથી ! સમય કે સંજોગનું
બંધન એમને નહીં નથી. કાણ કહે છે કે બીખનાં
હાંલાં શીકે, ચેતના નથી ? આજ તો રાગથી
રંકે સુધી દરેક બીખ પર નબી રહ્યું છે.
એટલું કે તે દરેક જાતની બીખના પ્રકાર જુદા
જુદા છે. સીપાઈ સપર્યા પટાવાળા, કારકૂન,
મુનીમ, મહેતાઈ, ઘોષી, હળમ વગેરે જે સુધ-
રેલી બીખ માંગે તે દિવાળી કે ઈદની બહોણી

મણાપ ! લીકરો કે પાંજરાપોષ યા અનાયઃશ્રમેના
ટૂંકડીઓ જે સીધી રીતે બીખ માંગે તે કૂક,
કાળા કે ઉધરાણું મણાપ ! અને આકાશી રીતે
કોપળી સ્વીકારે ને પર્સ કહેવાય ! રાગ્ય જે
બીખ માંગે તેને કર વેરાનો વધારો કે બજારની
એટ મણાપમાં આવે છે ! મરિજના
મુઠ્ઠાં, મંડીરના પૂજારી કે સાંઠાવા જે બીખ
માંગે તેને દાન, ધર્મ કે સખારત કહેવામાં
આવે છે ! પેપર ઉપર જામીનગીરીની બધી
લાગતાં એડીશ આડકા પાસે ટહેલ નાખે એ
પલ્લુ એક સાદિત્યની ધધાદારી બીખ કહેવાય !
અને ચોરસમાં રંડીયો નચાવી સચાણે કારત
હાસિલ કરવા મુજાવરો જે ઉધરાણું કરે તે પલ્લુ
એક પ્રકારની બીખજ કહેવાય ! આમ બીખના
અનેક પ્રકાર છે અને હિંદ એ બીખારીઓને પોથી
પોષીને છક બીખારી યદ્ય ગયું છે. તોય કોઈ
એનો પીછો છોડતું નથી ! હવે તો કુરોપમાં
જેમ વિમાનોમાંથી લોગ્ય વરસે છે તેમ ખુદ
આસમાનમાંથી શપિયાનો વરસાદ વરસાવે તેજ
હિંદનું જાતું થાય. નહિતરે હિંદનું મુઠું એ
બીખનાં ગીધણીઓ ફાટી ખાશે !

આવાઝકી દુનિયા કે દોરતો ! તમે
સરકસને જોય તો જોયોય હશે ? સરકસમાં
મરકસો આવે છે અને તરતજ તમાચા પ્રકરણ
શરૂ કરી દે છે. પહેલો બીખને તમાચો ટોકે છે
તો બીજો ત્રીજાને અને ત્રીજો ચોથાને તમાચો
ટોકે છે. એમ તમાચાની પરંપરા ચાલે છે ;

તેમ યુરોપના સરમુખત્યારોએ સરકસના મરક-
રાઓનો લાગ લગવવા માંડ્યો છે. ચર્ચાલે
હીટલર મુસોલીનીને તમાચા ઠોક્યા તો હીટલર
મુસોલીનીએ રમાનીયા તથા ગ્રીસને તમાચા
મોઢી દીધા ! ઈંગ્લેન્ડ સામે શૌરશ ઊગામતાં કંઈ
ન વળ્યું તો પૂછાથી રમાનીયા તથા ગ્રીસને
ઝાપટવા માંડ્યું ! નાની માછલી મોટી માછલીને
ગળી જાય એ ન્યાયે એ સરમુખત્યારો અનેક
નાના દેશોને ગળી ગયા છે અને ગળતા
જાય છે. પણ ક્ષીટનના મગર આજગ એ
મચ્છાતું કંઈ ન ચાંચ્યું તો ઝાઝા ઝાઝી લડે
ને ગણેડીના કાન આમળે તેમ બિચારાં બાદકનના
બાહુપંચોને બચોડવા માંડ્યાં છે ! યુરોપનું કાકું
વધુને વધુ ગુચવાઈ રહ્યું છે એ પાછડીનો વળ
ક્યા હોય પર આનસી તે કાઢીને સમજતું નથી !
પણ એટલું ખરું કે જેમ જેમ દીક્ષ થતી જાય
છે તેમ તેમ ઈંગ્લેન્ડનો પતંગ કપવાની ધારતી
ઝાઝી થતી જાય છે. એવીને કાપનાર સર-
મુખત્યારોજ કત્તામાંથી કપાય એમ ભાસ થતો
જાય છે ! પણ હજી ધડના કાટલા જેવો
સ્ટેનલીન ચૂપ બેઠો છે, ત્યાં સુધી કંઈ સગળ્ય
એમ નથી. એ જે પદ્ધતિમાં એસે તે પદ્ધતિ ભારે
થાય એમ છે. બાકી રૂબરૂની સુટપૂતીથી પણ
મિત્ર રાજ્યોનું પદ્ધતિ વળતદાર અને એવો
સંભવ ખરો.

○

આવાઝકો દુનિયાકે દારતો ! તમે
જાણતા નહિ હોય કે હિંદ કરતાંય વિશ્વાયતમાં
વધુ ફળદ્રુપ ભેંજ વસે છે એક ગૃહસ્થે સ્વયના
વહેતી મુકી છે કે “ગાંધીજીને વાયસરોય બના
વવાઈ હિંદનો પ્રત્ન થાશે. પડો” વાત તો
સચી છે પણ તો પછી એ વાયસરોયની
ભેગવાઈ કરવી પડશે. કારણ કે ગાંધીજી વાય-
સરોય બને તો જનાજ ઝીણા ઢાંઢ કાળે એમના
હાય નીચે કોઈ ઈલાકાના ગવનર બનવાનું
પસંદજ ન કરે, એટલે પાછી એની એજ

વાત આવે કે મુસ્લિમ હિંદના જનાજ ઝીણા
વાયસરોય બને અને હિંદુ હિંદના ગાંધીજી
વાયસરોય બને એને પછી તો જાણો છોને હરિજન
હિંદના ટો. અધિકાર વાયસરોય બનવા તૈયાર
થાય અને લીબરલ હિંદના વાયસરોય બનવા
સેતલવડ તૈયાર થાય અને એમને એમ ઓછામાં
ઓછા બાવન વાયસરોયની સરકારને ભેગવાઈ
કરવી પડે મે ધાળીના બગદની જેમ પાછા ડતા
ત્યાં ત્યાં આવવું પડે ! એ બધું તો ખરું
પણ જે સરકાર એ પ્રમાણે કરે અને ગાંધીજીને
વાયસરોય બનાવવા તૈયાર થાય તો હિંદને
વાયસરીગજ લોગ પર સુતીયન જોકને બદલે
શુજરાતી ધોતીનું હાલું નજર આવે ! એ તો
મોઢકસ વાત છે મગર એસે દિન કહા કે
સીમવાના શિખરે ધોતીમાં ?

○

આવાઝકો દુનિયાકે દારતો ! જે તમે
રાજદ્વારે સમાચારો વાંચવાને ટવાઈ ગયા હોય
તો હવે તે ટવેને ઊડી દેજો અને બગર
ભાવો વાંચાનેજ શુકરાના શુજરી લેજો. કારણ
કે નબળો મારી બેયર પર શરો હોય તેમ
સરકારે પાછા પતકારો પર અંકુશ મૂકી દીધો
છે. ફિદમ સેન્સોરની જેમ સરકારને દેખાડ્યા
વિના લુહ સંખંથી કચુંજ ન છપાય ! તો કંઈ
નહિ લવે પેપરવાળાઓ કંઈ દારાં પેપર થોડા
પ્રગટ કરવાના છે. ગોલા ઘાંઘીની સ્થાનિક
લગાઈઓ, માછલોની લોકલ સાઈમરીઓ,
સાહિત્યકારોની લુખખી લગાઈઓ, કાઠીયા
કુંજરાનાં વેંગણાં ગડાકા પરનાં અપવાગલ
કાળો કે કાંઠા કારેકાં પરનાં ઓડકાસ્ટ ભાષણો,
હોટલને કાચખાનાનાં તણકાઓ, સ્ટેશન પર
મલુરી કરનાં ધાંચણો કે પોર્ટરોના મુઠાએરાઓ,
હોટલના પોરીયાઓનાં સંગીનો, ગંજેરીઓની
દરગાઢ, તણીયા કે મંદીરના ઓટલા પરની
ડીબેરા, પોકામાં દાર કે તાડીના બેરે લગવાતાં
એકાંકી નાટકો વગેરે પર અથ ધંબો સખી

તમારાં હોદ્દાયાં જરૂર વસુધ કરશે !

સ્ટોપપ્રેસ—આનંદે, વાંચકે આનંદે કે મારા લખાણની શાહી મુકાત પહેલાંજ એડીટરની ટાંગ તોડવા ઉમ્મિદી ડાંગ સરકારે હેઠી મૂકી છે.

●

આવાઝડી દુનિયાકે દોસ્તો ! તમે તો જાણો છો કે દિલ્હીમાં તો બેકારી અને બૂખમરો કૂંકે ને બૂકે આખા વપતો હોવાથી અહિં સંતતિ નીચમન થાને બર્થ કન્ટ્રોલની જરૂર લોકોને જણાય છે, અને તેથીજ પેલા પરજાણુ વેલ, હજામ, ને ડોક્ટરો સંતતિનીયમનના સાધનો અને દવાઓની જાહેર ખબરથી અહિંના પેપરો ભરી દે છે; ત્યારે હુરોપનો મામલો જુદોજ છે. ત્યાં એકાએક તોપોની બૂખ મદદગાર છોકરાં પેલા કરનારને ઇટલી જર્મનીમાં ઇનામો અપાઈ રહ્યાં છે ! અરે ! આશ્રીકામાંય કેપટાઉન યુનિવર્સિટિના પ્રેસિડેન્ટ ઈ. બેટસે તો જાહેર કહ્યું છે કે “યુનીયનમાં ગોરી વસ્તી વધારવાની જરૂર છે, અને તે વધારવાનો એકજ ઈલાજ છે કે પ્રત્યેક પરજોશી ગોરી સ્ત્રીએ ફરજિયાત ૪-૪ બાળકો ઉત્પન્ન કરવા.” સ્થે જુલો દિલ્હીમાં બાળકો આફતરૂપ મનાય છે ત્યારે સાઉથમાં કે ઇટલી, જર્મનીમાં એ રાહતરૂપ મનાય છે ! કંઈ નાહ અહિં સંનતિ નીચમનવાળાઓને તમાકો છે તો ત્યાં જડીજુદી મરદાઈ સેટ વાં ઘાકુતીવાળાઓને ઘીકળાં છે. દોસ્તો ! “ભગવાન કેાંધને બૂખે સુવા દેતો નથી” એ કહેવતમાં મને તો તથ્ય લાગે છે !

●

દોસ્તો ! મહંમ મીસ મેયોના દેશની મહિલાઓ આપણી દિલ્હી પાતબક્ત કરતાં ચારચાસણી આગળ વધી જાય એમ છે ! મિસીસ રાઉલ્સ નામની એક અમેરિકન મહિલાએ પોતાના પાણેલા વાંદરા પર એટલો બધો પ્રેમ બતાવ્યો કે અદેખાઈથી તેના ધણીને છૂટાછેડા લેવા પડ્યા અને તે વાંદર પ્રેમી બાઈએ પોતાની મિલકતનો તારસદાર પશુ તે વાંદરાનેજ કરાવ્યો.

વાંદરા માટે જુદી રહેવાની બંગલી, કરોળ જુદા જુદા મેટ, હેટ, જુદા જોડાને કયા માનવ ધણીને અદેખાઈ ન આવે ? આ વાંતીને કોઈ પ્રેમી તો નિસાસાજ નાખે કે કારા ! હું દિલ્હીમાં મનુષ્ય પેલા યવને બદલે અમેરિકામાં તે વાંદરાજ પેલા થયો હોત ! એક અમેરિકન પતિબક્ત બાનુએ તો એથી બે કલાક આગળ વધીને એનું વસીયનનામું લખી આપ્યું છે કે “હું મારા ધણીને એક રોસર વારસામાં આપું છું. ભરે તે એનું દારકું ખરીદીને ફાંસો ખાઈ આપવાત કરે !” કયા બિચારી આપણી ધુંધળે લાગમવાળામાં રહેનારી ધરકુકડી જેવી ગૃહીણીઓ અને કયાં પશ્ચિમની ધણીને ખાસગાંવં તળીયાં બરબર ગણતરી આજાદ મુઢીણીઓ ! કિલ્દોમની પેલી જગમગદાર પક્તિ ખરીજ છે કે “પૂર્વ” તે પૂર્વજ છે અને પશ્ચિમ તે પશ્ચિમ છે !” તો ભરે

“તમારૂં” તમને મુખારક;

અમારૂં અમને ખ્યારૂં છે;

તમારૂં તે તમારૂં છે,

અમારૂં તે અમારૂં છે !

●

આગામિ સાહિત્ય પરિષદે કવિશ્રી ‘ખખરદાર’ની પ્રમુખ તરિકે વરણી કરી લાપકની લાપક કરર કરી છે. એમ અને અદ્ધાપૂર્વક માનીએ છીએ. કવિ ખખરદાર ધરમ યથા છે, બીમાર થયા છે પણ તેમની કલમ ઘરડી કે બીમાર નથી થઈ તેની સાહિત્ય રસિકોને ખાતરી યથા રાહ ! રહી રહીને પણ ‘દર આયદ દુસ્ત આયદ’ની જેમ ખખરદારની ચુટણી કરવા બદલ ચુટણી કરનારાઓ તથા ચુટાનાર બંનેને અને અભિનંદન પાઠવીએ છીએ. અને આશ રાખીએ છીએ કે ‘ખખરદાર’ પોતાના ઉપનામ પ્રમાણે ખખરદાર બની સાહિત્ય પરિષદની વરસોની સુસ્તી ઉરાડી દેશેજ ! અસ્તુ:

●

અસ્માઉલ હુસ્ના

સં
ખા
દ
ક

રિકાઈ-સાબેરી

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“સલામુન કૌલમ ગિરંજીવી રહીમ”
જે માણસ એને હંમેશા પુષ્કળ પડતો
। તે સદામતીમાં રહેશે અને ખુદાપાકની
ત તેની ઉપર નાજીક થશે, અને કદી પણ
‘ગદસ્તીમાં રહેશે નહીં. (૨) કરઝદાર દરરોજ
ની નમાઝ પછી ૧૦૦૦ વખત પઢશે તો
પાક તેને કર્ઝથી જલ્દી છોડવી ગૈબથી તેની
કરેતો રહેશે (૩) એને હંમેશાં પઢનાર
માની સુન્નાતી તેમજ બધા તાઉન (મેગ)
થી બચેલો રહેશે. (૪) જ્યારે કોઈ હાજત
ત્યારે ઈસ્લાની નમાઝ પછી બેરકઝાત નક્કિ
તેનો સવાબ હુમ્મર સ અ. વને બખ્ષી દઈ
ખત દરદ શરીફ પઢી પછી ૧૦૦૦ વખત
પાછું ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી જે હાજત
તે ખુદાપાકથી માંગની એવી રીતે બરાબર
દિવસ અગર હાજત પુરી થાય ત્યાં સુધી
(૫) એને હંમેશાં પુષ્કળ પઢનારને વૌધી
આપ્ય કરવાથી તેનું ઝેર અસર કરતું
અગર ડાહને એ ચીજો કરડે તો પાણી
મ કરી તેને પીવાડવાથી તેમજ ડંખવાળી
એ લગાડવાથી ઝેરનું અસર મટી જશે.
પુષ્કળ વરસાદ, વાવાઝેહું, ખરફના વરસાદ
વખતે એને પુષ્કળ પઢનાર અમનમાં
અને મક્કનના ચારે તરફ દગ કરવાથી
તેની આકૃતથી બચી જશે. (૭) જ્યારે
મુસીબત આવી પડે ત્યારે દરરોજ

૫૦૦ વખત ચાળીસ દીવસ સુધી
પઢવાથી ઇ. અ. તે મુસીબત જલ્દી દૂર
થઈ જશે. (૮) કોઈ માણસ નાસી ગયો હોય
ત્યારે પંજગાના નમાઝ પછી દરેક વખત ૪૧
વખત પઢી દુઆ માંગવાથી તે માણસ ઇ. અ.
પાછો આવશે. (૯) જંગલમાં જઈ પોતાને
મળે બેસવા નક્કી કરેલ જગ્યાએ ૨ દિસાર
બાંધી તેમાં બેસી ૭૦૦૦ વખત પઢનારને ખુદા-
પાક કુદરતની અમનબેખાત દેખાડે છે અને જે
કંઈ હાજત હોય તે પુરી કરે છે. તેની ઉપર
રહમતના દરવાજા ખોલી દેવામાં આવે છે અને
ફરિસ્તાઓને તેઓની અરસી ધરતમાં ભેશે.

આ કામ અમુક મુદત સુધી માણુ રાખવું
જોઈએ અને એ કામ કરવા બાબત કોઈની
આગળ વાત કરવી જોઈએ નહીં. (૧૦) રાત્રે
સુતી વખત ૪૧ વખત પઢનાર સાપ, વૌધી
વગેરે મુઝી બનવરાથી બચેલો રહેશે.

મજદુર વઝીરા મારે નીચે લખેલી હિદાયતો
ઉપર અમલ કરવો જરૂરી છે.

નવચંદી જુમેરાત એટલે જે જુમેરાત ચાંદ
થાય તે જુમેરાત અગર ચાંદ ચપા પછી જે
પહેલી જુમેરાત આવે તે જુમેરાતની રાત્રે; પણ
જો નવચંદી જુમેરાત હોય તો બેકતર છે નહીં

• દિસાર બાંધવાની રીત કોઈ આમિલને
પુછી વાંકે થઈ.

તો ઉપર લખ્યા મુજબ જે પ્રદેશી જુમેરાત આવે તેની રાત્રે નકાઈ ઘોઈ પાક સાફ કપડાં પહેરી જમાવ્યત સાથે ધરિાની નમાઝ પઢવી. રાત્રે તહેજ્જુદ વખતે (રાત્રે બે વાગ્યા પછી) નકાઈ ઘોઈ પાક સાફ કપડાં પહેરી, તોકત હોય તો ખાલિસ દેશી અત્તર લગાડી, પ્રથમ બે કાઅત નાફલ પઢી તેના સવાબ હઝરત સ. અ. વ. અને હઝરત યૂનુસ અ. સ. અને બે પોતાના મુશિદ હોય તો તેમને અને સિલસીલાના બુઝુગોને બખ્શી દેવા અને કોઈના મુરીદ ન હોય તો હઝરત સ. અ. વ. અને હઝરત યૂનુસ અ. સ.ને સવાબ બખ્શી તે પછી ચાર ચાર અત્તની નિમ્નતથી તદજ્જુદની નમાઝ શરૂ કરવી અને દરેક ચાર રકાઅત પુરી થાય તે વખતે પ્રથમ સાન વખત દરેક શરીફ પઢી "લાઈલાહો હદિસા અન્તા મુખ્હાનકા ઈન્ની કુન્તો મિનઝ્ઝલેખીન" ૪૧ વખત પઢવું અને પઢતી વખત જે કામ માટે શરૂ કર્યું હોય તેનું બરોબર ધ્યાન ધરવું એ મુજબ ૪૧ વખત પઢી પાછું સાન વખત દરેક શરીફ પઢી ફરી પાછી નમાઝ શરૂ કરવી. એ મુજબ દરેક મોથી રકાઅતે પઢવું. એવી રીતે બાર રકાઅત પુરી કરવી. એ પછી પઢનાર માણસે પોતાના નામના અદદ કાઢી જેટલા અદદ (સંખ્યા) થાય તેટલી વખત "સલામુન ફૈલમ મિર્બખીરૂહીમ" બહુજ આજેઝી અને નમનતાઈથી પઢવું અને જે કામ માટે હોય તેની બુદ્ધિપાકથી મંગળી કરવી. એ મુજબ ૪૧ દિવસ સુધી પઢવું. એ મુદત પહેલાં ઇશા અલાક કામ થઈ જશે છતાં પણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું નોંધએ. એ મુજબ કરવાથી મજકુર વઝીફા અમલમાં પણ આવી જશે, હવે આમિલ જેની ઉપર ખાસ કારોતો હોય તેને બખ્શિશ કરી શકશે અને ધારેલા કામ માટે પોતે પણ પઢી શકશે. શરીઅત મુજબના દરેક દરેક

હલાલ કામ એ અમલથી ઈ. અ. પુરા થશે. અગર બે બીજા કોઈના કામ માટે અમલ કરવો હોય તો જેને માટે અમલ શરૂ કરે તેના નામના અદદ કાઢી પઢનારે પોતાના નામના અદદ સાથે મેળવી, જેટલા અદદ થાય તેટલી વખત "સલામુન ફૈલમ મિર્બખીરૂહીમ"ને પઢવું નોંધએ. એ મુજબ કામ થાય ત્યાં સુધી પઢવું છતાંપણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું બેકબર છે.

મજકુર વઝીફાને અમલમાં લેવા પહેલાં આમિલે નિચે મુજબ દરેક હિલ્લવત મુજબ કસું ખાસ જરૂરી છે એ પ્રમાણે કયાં સિવાય અમલમાં આવશે નહીં તેમજ ધારેલું કામ પણ થશે નહીં. બહુ મહેનત બરબાદ થઈ, ઉપરી દેરાનગતી ભોગવવી પડશે:—

(૧) દરેક સુપીરા તેમજ કબીરા શુનાઈની તૌબા કરવી અને એવા શુનાહોથી બચવું

(૨) પંગળાના નમાઝ બનતાં સુધી જમાવ્યત સાથે પઢવી.

(૩) શરીઅત મુજબ હલાલ રોકી ખાવી, સાયું બોલવું, કદી છુલું બોલવું નહીં અને દરેક રીતે શરીઅતની પાળવી કરવી.

(૪) આખો દિવસ દરેક શરીફ હસરતથી પઢવું.

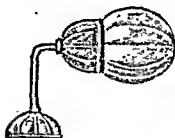
(૫) અમલ ચાલુ કર્યા પછી ૪૧ દિવસ પહેલાં પણ બે કામ પૂરું થઇ જાય તો પણ અમલને પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું એટલે કામ પૂરું થએ વચ્ચેથી, છોડી દેવું નહીં પણ પુરા ૪૧ દિવસ પઢવું.

આમિલ શરીઅત મુજબની દરેક હલાલ વીઝ. ખાધ શકે છે બીજાં વઝીફાઓ જેમ કોઈ ખાસ પરેશ રાખવાની નથી. આ અમલમાં કોઇ ખાસ બીહામણી ચીજો વગેરે માલમાં પડશે નહીં. આમિલ બે બીજા કોઈને અમલ બખ્શિશ આપે તો તેની પાસેથી વૈસા કે કંઈ

પણ ચીજ વગેરે બદલા તરીકે માંગવી કે લેવી નહીં. એટલે સુધી કે જો સામેવાળો માણસ પોતાની ખુશીથી આપે તો પણ બદલા તરીકે લેવીજ નહીં કેમકે એવી રીતે લેવાથી જ મહેનત કરી અમલ હાથ કર્યો હશે તે બરબાદ થઈ જશે અને પોને પણ હેરાન થશે. જેની ઉપર ખાસ ભરોસો હોય તેવાજ માણસને આપતું મેહતર છે. જેવા તેવાને આપવામાં ખુદ પોતે હેરાન થવા દરેક સંભવ રહેલો છે.

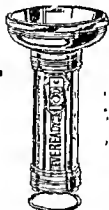
શરીઅત સુજબ દરેક હલાલ કામ માટે મજબુર અમલ 'તીર બહદુર' જેવો છે એટલે કામની વીગત લખાવી નકામી છે. દરેક કામ વખત પ્રથમ ખાલિસ નિયતની ખાસ જરૂર છે તે સૌ જાણ સારી રીતે સમજે છે. શરીઅત વિરુદ્ધના કામ માટે અમલ કરનાર પોતે હેરાન થશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.

(ખાખી)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોમેક્ષ બત્તીઓ, આઈમસ સ્ટવ, સોનીના ઝાલવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણા, પાણી ગરમ કરવા માટે વૉટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટન, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે ક્રીશાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૬૦ કાણુપીડ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

જી. વાલજી

“હાં અડવાજી, ધણુ દિવમે દર્શન થયાં ?”

“કદાચ આગામિ સાહિત્ય પરિપક્વતા પ્રમુખરચનાની વરમાળા મારા ગળામાં અચાનક ભેરવાઈ જાય તો ? તે પહેલાં અંધેરી જઈ ત્યાંની ગલીએ ગલીના દત્તિપાસથી વાંકેડે થવા ગયો હતો પણ પ્રમુખરચાને તો મારા કરતાંએ મજબૂત માણસ (હાડકાં અને સાંધાની દ્રષ્ટિએ નહિ પણ સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ) ખખરદારની સુંદણી થવાથી નાસીપાસ ન થતાં સાહિત્ય સેવાને પડતી મૂઝી ખેર સાહેબની સાથે કુટપાય બનાવવા તથા દરિજનવાસમાં ઝાડુ ફેરવી દરિજન સેનાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત કવવા રહ્યો હતો.” અડવાજીએ ખુલાસો કર્યો.

“એ સાહિત્ય પરિપક્વતા વાન જવા ઘો. હસિ બાતમે” કહી દમ નહિ ! એમાં આપણા મુશાએરાએ જેવી રંગત નહિ જામે. એમ દોવાથી તો સાહિત્ય પરિપક્વતાં અમંદાવાદવાસ સર મીત્રભાઈના કુંઠીજીનેનાં નૃત્યના પ્રયોગો ગોઠવાવાન છે નૃત્યને લીધે કંઈક હાજરી સારી રહેવાનો મંભવ ખરો !”

“એના કરતાં એ લોકો સાહિત્યધરોની કુસ્તીજ ગોઠવી દેત તોય રમતગમનના શોખીન સુખંજીવાઓ શેળાબંધ આવી જત !”

“હરો એ સાહિત્યના સુઝા પ્રદેશને છોડી કંઈ બીજી વાતો કરો. સાહિત્યને શું મધ મૂળીને ચાટું છે ? સાહિત્યની કદરજ કાણ કરે છે ? દલપતરામના વખતના યોગ્યા સર્વિશામીથી સર સાંભળવાની ઇચ્છાવાળા કદરદાન શેરીવાઓ જેવા હજુય ચુજરાતમાં ભર્ષા ધણા છે. જાણો છો ? રમણલાલ કે શરદાભાઈનું નામ આદરવાટકું જાપાંઓમાં ગાજે છે છતાં તેમની ‘કાકિલા’ કે ‘બીટીટી’ માંડમાં બીજી આવૃત્તિ જુવે છે; ત્યારે સદેવંત સાવળંગા કે ગજરામારની ૭૦ કે ૭૫ મી આવૃત્તિ નીકળે છે અને તેમ ૫૦-૫૦ હજારની સંખ્યામાં ! પેલા કાલ કવિએ ક્યું છે તે બરાબર છે કે:-

“કદાલીના આજ રંજ દંજ ભઈને; રજ જુલજુલને ધણે દાય ! હુ ઉદ્ધન બન્યો !”

‘અરે ! એ બધું તો ઠીક પણ તમારે કારવાનું ગાડું કેમ હાલે છે ?’

“એ તો જાણો કાડ્યો ધીમે ધીમે દમબંધ પોતાનો પંથ કાપતોજ જાય છે ને ? હા...આં ! પણ એક વાતની તમારી સલાહ પ્રહું છું. ‘કારવાં’ના તંત્રીજ પર શેખરબલીનો ૧૭ પાનાનો કામળ આવ્યો છે અને તેમાં દલીલ પર દલીલ કરી સાબિત કરવા ધાડું છે કે ‘કારવાં’ને

અઠવાડિક કાં ન બનાવવું? થોડાક 'કારવાં'ના હમદર્દી આડકોઝે પહોંચે અને અઠવાડિક બનાવી નાખવાની સૂચના કરી છે."

"પહોંચે 'કારવાં' ગુજરાતનું એકનું એક મુસ્લિમ માસિકને શા માટે અઠવાડિક બનાવવું? પીછું અઠવાડિક કાં ન કરાવે? એમાં કાં મોટી રોકાણ થાય એમ છે? થોડાક અગાઉથી આડકો ધાય તો ઝુકાવી દોને?"

"એ તો ખરું પહોંચે તંત્રી કાણુ થશે?"

"કાકાને વધી ન હોય તો હું તંત્રી થવા તૈયાર છું. ફક્ત એટલી ખામી છે કે આપણી પાસે કોઈ ડીઝી નથી!"

"પહોંચે ડીઝીની લાખનમાં ડીઝીને શું ચાટવી છે? તમારી પાસે કક્કમ તો છે ને? કક્કમને ચલાવવા મજબૂત હાય હોય અને સલામત બેસું હોય એજ જરૂરી વસ્તુ છે!"

"એ તો બધુંય છે અને બે કલાક બેસું પોણું પડી જશે તો બખ્તરમાં અક્કમગરો ક્યાં મળતો નથી?"

"સારે જરૂર સાડસ કરી પાડીએ! પહોંચે હા...આં? નામ શું રાખીશું?"

"પહોંચે સંતાન પેલા યર્તા પહેલાં તેનું નામ હોય!"

"પહોંચે કાપડો જાણે છે? નામ પાડ્યા વિના સરકાર સંતાન પેલાજ થવા ન દેને! એ લાખનમાં તો પહેલું નામ, પછી કામ અને તેના પછી દામ!"

"ક્યાંને સારે 'આઝાદ' નામ રાખીએ?"

"આ ગુલામ દેશમાં વળી 'આઝાદ' નામ શાં? અને વળી સીમલાના નવા ફત્વા પ્રમાણે એ નામની ગંધથીજ ડેકોરેશન ન મળે તો?"

"તો 'વતન' નામ રાખીએ. પહોંચે એમાંએ નામની લાડક સરકારને લાગ્યા વિના નહિ રહે! અને વતનનુંજ જ્યાં વતન થઈ રહ્યું છે ત્યાં એનું નામનું નામ શા માટે બેઠકએ? આજકાલનો વતન પ્રેમ દરતાએ કૌમપ્રેમ વધી ગયો છે!"

"તો 'મહારી કૌમ' અઠવાડિકનું નામ રાખીએ!"

"પાછા પેલા કોમિસનાળા આપણને કૌમવાદી કહેશે તો?"

"ત્યારે 'શૌકત' રાખીએ!"

"અરે દેશની શાનો-શૌકતજ નહીં થઈ છે ત્યાં એવાં ફક્તનાં નામ રાખ્યાથી શું લાભ?"

"ત્યારે શું 'હાશિયાર' નામ રાખીએ?"

"ના એ તો છેક ભાગ્યતળાવની ધાંચણોને અનુકૂળ આવે એવું નામ ગણાય?"

"ત્યારે શું 'ધડાકો' નામ રાખીએ?"

"ના એ તો હીટલર-મુસોલીનીએ રિઝર્વ કરાવેલા શબ્દો છે?"

"ત્યારે 'ખખરદાર' રાખીએ?"

"કવિ ખખરદાર બદનક્ષીનો કેસ કરે તો?"

"તો 'હોશિયાર' રાખો?"

"એ ખખરદાર ને હોશિયાર શબ્દો તો નાટકના તખ્તા પરજ ઠીક લાગે પેપરની દુનિયામાં નહિ!"

"તો 'મગાત' રાખીએ?"

"જવાહરોને વળી જુના વિચારનાએ મસ્જિદના ઓટલા પર ચર્ચા કરશે!"

"ત્યારે 'પીછલુક' રાખીએ તો?"

"તો વળી પેલા તકલાદી જુવાનીઆએનું પાછી આવશે!"

"તો 'પિટભૂમિ' રાખીએ?"

"અરે! જવા દોને પેલાં 'માતૃભૂમિ' વાળાઓના પેટમાં દુઃખરો!"

"ત્યારે 'મરજુભૂમિ' રાખીએ!"

"તો એમાં પાછા 'જન્મભૂમિ'વાળા કુંચવારો?"

"ત્યારે 'અમલ હન્સાદ' રાખીએ તો?"

"એમાં પાછા આપણા સુન્દરી ફલ્ખાન સાદજ પેતાની મુઠ્ઠા નીચી થયેલી સમજશે અને વળી ડગલે ને પગલે આપણને ન્યાય તોલવા માટે ત્રાજવાં ને કાંટાની જરૂર પડશે!"

"તો 'સોલસેવક' રાખીએ ?"

"સેવકના નામથી લેખો ધરાઈ ગયા છે ને !"

"તો 'સોલ મિત્ર' રાખીએ ?"

"મિત્રોજ આજે કુસ્મનની ગરજ સારે છે ને ?"

"તો 'સોલ કુસ્મન' નામ રાખીએ !"

"એવું નામ રાખીને લવાજમ રાખી પાસેથી વસણ કરવું ?"

"ત્યારે 'ગ્રેમ પોપક' રાખીએ !"

"અલબત્ત આજકાલ ગ્રેમનું બજાર તેજમાં હોઈ એ નામથી માલગીની સંખ્યા વધે પણ પેલા આદર્શવાદીઓ નાકનું ટીચકું ચઢાવે તેવું કેમ ?"

"સારે રાઈ ૧૩૩૫નું અંગ્રેજી નામ રાખીએ !"

"એમાં પછી આપણી સંસ્કૃતિ લગતાય ?"

"સારે સ્થાને ઉર્દૂનું ૧૩૩૫ નામ 'જૈદ્દરે ઉસ્લામ' રાખીએ !"

"એમાં નામે તો હવે રીનેમારાગા રાખે છે ?"

"તો સ્થાને 'અમનિસ્તાન' રાખીએ ?"

"પણ ખિજાંની જગુ લંબાય તો ?"

"ત્યારે સ્થાને 'ઝિદગી' રાખીએ !"

"ઝિદગી એ જીવવા માટે છે કે મરવા માટે છે તેજ લેખને હજી સમજાય નથી ત્યાં ઝિદગી પેપર કાઢીએ તો તેના શા હાલ થાય ?"

"ત્યારે 'અંદગી' કાઢીએ ?"

"ના તેતો મસ્જિદના મુસ્તાઓ નિવાસ કોણ વાંચે ? અને તેય ઝકાત ખેરાતની જેમ મફત વાંચવા તાકિને ?"

"ત્યારે સ્થાને 'પાકીસ્તાન' રાખીએ ?"

"પણ એ મળવળો નિવેરો બાબત વગર એ નામ કેમ રખાય ?"

"તો સ્થાને 'કાશ્મીરસ્તાન' ! જુલો એ નામ ખાસ સામ્યવાદી છે ; જુલો કાશ્મીરમાં અમીર ગરીબ બંધને એકજ ભાઈનામાં રવાન મળે છે ને ?"

"પણ એ માટે આપણે લવાજમ વસણ કરવા ક્યાં જવું ?"

"મારું બહાનું આવ નહિ ને તેવ નહિ આતો એવરેસ્ટ ચઢતા કરતાંય અપરું મળાય !

ભરૂતા, ત્યારે આ બધી માયાકૃત કર્યાં નામ વગરનુંજ પેપર કાઢીએ તો કેમ ? પ્રથમથી આદર્શ નેધવા અને પછી તેમની મેનેજિસિ ને નામ પાડે તે કશુંક કરવું !"

"એજ ઠીક છે. બગદમે બેરા ચીર શહેરમાં દેરા પીટવાથી શો લાભ ?"

"ઠીક છે ! બેંસ લાગે, બસ બગે ને માખણ માટે ધમાધમી કરવાની રી જરૂર !" અને વળી કાગળની મેંધવારી પણ ક્યાં ફર શકે છે ! તો પછી અઠવાડિક વગર શું અટકી પડવું છે ?"

"કાગળની મેંધવારી ! હસાનાને કુછ નહિ જરા પેપર સચિત છાપીએ અને અપ-ટુ-ડે રીતે કાઢીએ તો આપોઆપ આદર્શનું આકર્ષણ થાય ને મેંધવારીને પડેથી વળાય !"

"એમ છે તો બાંને ચૂકારીએ પણ મારા ધારવા પ્રમણે એકાદ માસ વિચાર કરીને પછી કાઢીએ નહિતર હીટ્ઝરની હિલાંડ પરની ચાલ જેવી આપણીએ દશા થાય !"

"આપને વિચાર સવા સોળ આના અને ઉપર રતી જેવો છે ! એ ગાળામાં આપણા કલમકશો પણ પોતાની કલ્પેને સરાણે ચઢારીને તેજ કરી રાખશે !"

"હા...આ ! પણ એમાં પેલું કવિતાનું બજાર મોડવવાનું તો ચૂકાતું નહિ હોઈ !"

"અરે ! એતે ચૂકાય ? અરે ! મારો વિચારતો ધગડાએતેજ લખનું ઉત્તેજન મળે એવું એકાદ કાલમ પણ કાઢવાને છે અને પ્રેમીએતે પણ નારીપાસ કરવા નથી !"

વાત ઠીક છે આજકાલ તો:-

"દેખતો મુશ રહે સૌતાનમી નારાજ ન હો !" જેવી નીતિ ધારણ કરવાથીજ લેખો ખેંચાય છે ! પણ આલો હવે મોડું થયું છે વળી પછી મળીયું !"

‘મણવા ભેગ’

સંપાદક:-ઈસમાઈલ આઝમ ઈસમાઈલ (ઇસમાઇલ કોલેજ ભેગેશ્વરી)

રેકૉર્ડ એક ઈંદુ:—વીલ્ડશાયરના મી. નોન કુમ્બસની મરઘીએ તાજેતરમાં ૬૩ ઓ. નું ઈંદુ આપી દુન્યાનો રેકૉર્ડ તોડ્યો છે. અત્યાર સુધી ૫૬ ઓ.ના ઈંદુનો રેકૉર્ડ હતો. આ ઈંદુ ૪ ઈંચ લાંબુ અને ૨૩ ઈંચ પહોણું છે.

✽

હસ્તાક્ષરની કીમત:—દુન્યામાં શોખ પશુ વિચિત્ર વસ્તુ છે. લોકો અને ખાતર ધણુ પૈસા ખર્ચાદ કરે છે. પોસ્ટની ટિકીટો, સીગારેટ કાર્ડ અને જુના સિક્કાઓ વગેરેની એટલી કીમત અપાય છે કે એ નજીવીઓની કીમત આપણને અસંભવિત લાગે છે. થોડીક મુદત ઉપર જુના પુરાના લખાપસા કાગળો લીલામ કરવામાં આવ્યા હતા. દુન્યવી અને ઇતિહાસીક દષ્ટિએ મોટા માણસો હોવાથી તેમના કાગળોની ધણીજ કીમત ઉપજી હતી. હમથાંજ લેડી હેમીક્ટનનો કાગળ જે વોટરસુની લગાધના વિજયી નેતા નેક્સનને સંબોધીને લખવામાં આવ્યો હતો તેની કીમત ૧૦૫ પાઉન્ડ (૧૫૭૫ રૂ.) ઉપજી હતી. ખુશીની વાત તો એ છે કે એ કાગળના લખાણમાં બેઝણી પણ ખરાબર નહતી. બે વરસ પહેલાં, નેપોલીઅને પોતાના ચીફ ઓફ સ્ટાફ પર લખેલા કાગળો ૬૪૬૯ પાઉન્ડ (૯૭૦૩૫ રૂ.) આપી ખરીદાયા હતા. Amerigo Vespucci, જેના નામ ઉપરથી અમેરીકા નામ આપવામાં આવ્યું છે. તેના બે લીટીના એક કાગળના ૪૯૦ પાઉન્ડ ૮૦૫૦ રૂ. કીમત ઉપજી હતી.

✽

તમે કદાચજ માનશો કે હીંદમાં દર વરસે ૨૫૦૦૦૦૦ મુસાફરો રેલ્વેમાં વગર ટીકીટ સફર કરતાં પકડાય છે. આથી રેલ્વે કંપની

ઓને લગભગ રૂ. ૩૭૫૦૦૦૦ નુકસાની દર વરસે બેઠારવી પડે છે.

હાથ કરતાં હુજમ વધારે:—શીલીપાઈન ટાપુમાં ૨૯૫૦ વધારો છે અને તેના પેઢીના ધધાદોરીઓમાં ડોક્ટરોનો નંબર આવે છે. તેઓનો ટોટલ ૨૫૭૦ છે એટલે વધારો અને ડોક્ટરો વસ્તીના પ્રમાણમાં ધણાજ છે.

✽

નવી સાઇકલ:—Detroit નો રહેવાશી Dominick એક અખતરો કરી રહ્યો છે. તે બાઈક્સીક્લ આગળ ૨૭ ઈંચનો એલ્યુમીની-એમનો એક પ્રોપેલર (પંખો) મુકવા મંજિ છે અને તેનું બેઝણુ પેડલના ગીઅર સાથે રહેશે એટલે પેડલ ફેરવવાથી પ્રોપેલર પણ ફરવા લાગશે, આમ કરવાથી, તેનું ‘ધારવું’ છે અને કેટલે અંશે તેનો અખતરો સફળ થયો છે કે સાઇકલ હવા કાપતી એક કલાકમાં ૪૫ માઈલ સહેલાઈથી ચાલી શકશે. ફક્ત સાઇકલ સ્ટાર્ટ કરવામાં સહેજ અગવડતા નડે છે.

✽

લંડનવાસીઓએ—૧૯૩૮માં લગભગ ૧૧૪, ૩૩૦, ૦૦૦, ૦૦૦ ગેલન પાણી વાપર્યું હતું. માણસ દીઠ સરેરાશ ૪૩૮૫ ગેલન.

✽

નવીન કેમેરા—સાઈટોસ્કોપ એક એવો કેમેરા શોધી કાઢ્યો છે કે તેના વડે ૨૦,૦૦૦ શીટ ઉપરથી હવાઈ વિમાનમાંથી ૪૦ સેકન્ડે માઈલનો ફોટો લઈ શકાય. આ કેમેરા તદ્દન નવીન ટૂંબો બનાવવામાં આવ્યો છે.

સિતેમા સિસેન્સ—૧૯૩૬માં દુનીઆમાં ૬૭૮૨૯ સિતેમાઓ હતા. અમેરીકામાં ૧૭૦૦૩, જર્મનીમાં ૭૭૬૭, એટલુંટનમાં ૫૩૦૦,

ક્રીડામાં ૩૮૫૦ અને દૈનિકીમાં ૧૮૦૦ રશીઆના ૩૦,૦૦૦ રીનેમાનો ઉપરના મુક-સટામાં સમાવેશ ક્યો નથી. રશીઆમાં વધુ જાગે કેળવણીને લગતી શીઝો દેખાડવામાં આવે છે અને આવી શીઝમેમાં દાખલ શી જાગેજ લેવામાં આવે છે અને જો દાખલ શી હોય છે તો તે પચુ નજીજ, હાથ, અભયુ હાથ પચુ ક્યારે રશીઆને રસ્તે

ચાલશે અને કેળવણી વિષયક ફિલ્મો ઉત્પન્ન!

✽

જોડા અને દોરી:- બેસ નામની મહાદી માંથી જોડા અને જોડાની દોરીઓ બનાવવા અખતરો ચાલી રહ્યા છે. જો એ અખતરો સારા થાય તો ખીરીરા લરકર કે જેને દર અંકવાળે ૨૬૧૦૦ જોડા જોડા જોડાએ છે તે બેબના ચામડામાંથીજ બનાવવામાં આવશે.

✽

યાચના

તુંજ કને એજ એ ખુદા માંશુ,
કોમના દર્દની દવા માંશુ.

રહી બીમાર જીવવા કરતાં,
એજ ઉત્તમ છે મુજ કબા માંશુ.

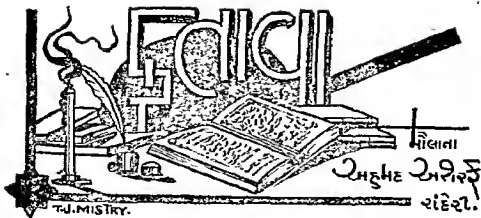
જે તરફ હોય કોમી તોફાનો,
એથી ઉડીજ હું હવા માંશુ.

જાઉં ન્યાં છે કુસંપને અપડા,
જાઉં પણ ક્યાં જો હું જવા માંશુ.

તુંજ દયાથી મને ઉગારી લે,
મુજ ગુનીહોની એ સજા માંશુ.

મૌત સુધી છે શીખવવાનું 'અમીન'
હું નહું રોજ શીખવાનું માંશુ.

'અમીન' આજાદ

સવાસ-એક માણસે વક્ક કયું છે. ફરી થું તેમાં તેની ઔત્તાદને કે દાખને વારસો લેવાનો હક્ક બાકી રહે છે અને વક્કનો માથ વારસા તરીકે વહેંચી શકાય ?

જવાબ-જ્યારે વક્ક કરવામાં આવે છે તો તે વક્ક વાકેફની મિલકતમાંથી નીકળી જાય છે એટલે વક્ક કરનાર પોતે પણ તેનો માલિક રહેતો નથી તેમજ વક્કમાં દાખને વારસો લાગતો નથી. તે તો ખુદનો માથ યઈ જાય છે. કેઈ પણ માણસ વક્કને વેચી શકતો નથી અને વક્ક દાખને બખ્શિશ કરી શકતો નથી અને ગિરવી મૂકી શકતો નથી અને વક્કનો દાખ માલિક યઈ શકતો નથી અને વારસા તરીકે વક્કમાં દાખનો હક્ક લાગી શકતો નથી. હા વક્ક કરનારે વક્કનું મામાં જે શરતો લખી હોય તે મોઅનબર છે અને તે શરતો પુરી પાડવી જોઈએ. પરંતુ તે શરતોમાં કેઈ પણ શરત શરીઅત વિરૂદ્ધ ન હોવી જોઈએ. શરીઅત વિરૂદ્ધની વસીઅત બાતેલ છે. (ફરેશુ ખતાર, આલમગીરી, ખુલાસતુલ ફતાવા.)

સવાસ-રમઝાન શરીફના આખેરી દાયકામાં એતેકાફ કરવો જરૂરી છે ? કેટલાક મોઢા એતેકાફમાં બેસી દસ દીવસ પુરા કર્યા વિના ઉઠી જાય છે તો થું તેની કયા કરવી જોઈએ ? અને કયા પુરા દસ દીવસની કરવી કે જેટલા દીવસો હોય હોય તેટલા દીવસની અને મસ્જિદમાં જતી વેળા

થોડીકવાર માટે પણ એતેકાફની નિયત કરવાથી સવાબ મળે છે ?

જવાબ-રમઝાન શરીફના છેલ્લા દીવસને એતેકાફ કરવો સુન્નતે કેફાયા અને સવાબ છે. વસ્તીમાંથી કેઈપણ એક માણસ આ એતેકાફ કરી લેશે તો બધાના શરીફથી ઉતરી જશે અને જે કેઈપણ આ એઅતેકાફ ન કરશે તો બધા વસ્તીવાળાઓ ગુન્હેગાર થશે. આ એઅતેકાફને દરમ્યાનમાંથી છોડી દેવાના કારણે કયા લાણ પડશે નહીં. નતો પુરેપુરા દસ દીવસની કયા, નતો છોડેલા દીવસોની કયા, એટલે કયા કરવી અરૂરી તેમજ વાજિબ નથી. જેટલા દીવસ એઅતેકાફમાં બેઠા છે તેટલા દીવસનો એઅતેકાફ મળ્યો અને તેટલા દીવસનો સવાબ મળ્યો પણ એવી હાલતમાં કયા કરી લે તો થણું અફઝલ અને બેદતર કામ છે. મસ્જિદમાં દાખલ થવી વેળા એઅતેકાફની નિયત કરવાથી જેટલી વાર મસ્જિદમાં રહેશે તેટલીવાર એઅતેકાફમાં બેઠો મળ્યો અને તેનો સવાબ અરૂર મળશે. કારણ કે થોડીકવારનો પણ એઅતેકાફ યાય છે એઅતેકાફની હાલતમાં ગાલ મલોય બંદે નહિ, તેમજ લુઠ મોલવાથી, ગીઅત કરવાથી પરહેઝ કરે અને વધુ પ્રમાણમાં તિલાવતે કુર્બાન શરીફ અને ઝિક્રે મુલાદીમાં મરાયુલ રહે અને કયાએ હાજત સિવાય મસ્જિદથી બહાર નિકળે નહિ તેમજ વધુ રાઈમ મસ્જિદથી બહાર થોડો

નહિ. (શામી, આલમગીરી.)

સવાલ-અમારે ત્યાં એક સૈયદસાળ ગુજરી ગયા તેમણે એક પોતાની ઓરત (નિહાદવાળી) અને બે છોકરીઓ અને એક બહેન અને બે બાનીના હોડયા. વારસે કેવી રીતે વહેંચવો ?

જવાબ-અયમ કહ્યું દફનને ખર્ચ અને કર્ઠ તથા વસીયત. હોય તો તે ત્રીજા ભાગ સુધીમાંથી અને ઓરતની મહેર બાકી હોય તો તે એ સર્વ અદા કર્યા પછી જે કંઈ બચે તેના ૨૪ ભાગ કરવા જેમાંથી આડેમો ભાગ ૩ મહૂમની ઓરતને અને આડે ભાગ દરેક છોકરીઓને એકે બે છોકરીઓને ભાગ ૧૬ બાકીના ભાગ ૫ મહૂમની બહેનને મળશે. બાકીનાઓને કંઈ મળશે નહિ. (સિરાહ)

સવાલ-૧૬ સુખની વેળા દરેક શરીર પડવું જોઈએ ! એમ જે મરાહર છે કે ખુશબો દહરતના પરીનાથી પેદા કરવામાં આવી છે. એ ખરું છે !

જવાબ-દરેક ખુશબો કૃષ વિગેરે હજાર

(સહ.)ના પરસેવાથી પેદા કરવામાં આવી છે એ વાત ખોટી છે એ બિના કંઈ સહી રિવાયતથી સાબત નથી. ખુશબો કે સુખની વેળા દરેક શરીર પડવું અરૂર નથી પણ કોઈ માણસ ગર અરૂર સમજી એવા બિપાલથી ઇખલાસના કારણે પડે કે હજારત રસુલે ખુશ (સ.)ને ખુશબો પસંદ હતી તો પડી શકે છે.

સવાલ-છમારે તરાવીહની નમાઝમાં આપને સજદા પડી સજદો કર્યો અને પછી ઊભા થઈ બુલથી સુરએ અલહમ્મો પડીને કિરાઅન પડી તો સજદાએ સદવ લાગુ પડશે કે કેમ ?

જવાબ-છમામ અલહમ્મો પડી કોઈ સરત પડે અને પાછો અલહમ્મો પડી કુઆન શરીર માંથી કોઈ સરત કે આપતો પડે એમાં સદવનો સજદો આવતો નથી એટલે પુછેલી સરતમાં સહી મત સુજમ સજદાએ સદવ લાગુ પડતો નથી. ખુલાસાતુલ ફતાવા, આલમગીરી.)

પધારા !

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,

ચોક બગીચા, (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

ન્યા

હનાવા-રીવેરા

ઉપરાંત

ભણીતી મીઠામાં બનેલા

સુટીંગ્સ

અને

ઉંચી જાતનાં

શર્ટીંગ્સ

લેટેસ્ટ ડિઝાઇનમાં મળશે

ઓળામાં ઓળા અને સરેના દર

માત્ર એકજ મુલાકાતથી જરૂર સંતોષ પામશો

માલિક: ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અદલુ

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

અમૃત સાહિત્યની

કક્કડ બાંધેલી પહેલાં વર્ષની કાઈલ

માત્ર ‘કારવા’ના ચાહકો માટે

રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ.

✽

બીજા પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને

પુસ્તકોના અદલા બદલાની યોજના

મફત મોકલાય છે. ફાઇલ બી. પી.બી

મોકલાતી નથી. ઉદાર સતોથી એજન્ડો

નિમાય છે.

લખો:—

બી. પટેલની કું

બાટેન્ડા સ્ટ્રીટ, ભાવનગર

સાપુની ગોટી

: અનુવાદક :

‘કાસિમ’ (ખાંડવા)

થોડા ફેરફાર સાથે ‘સાપી’ ‘Sopki’ (એચ. એચ. મનરો, H. H. Munro) ની ‘સંધ્યા’ (Dusk) નામની નવલિકાનો આ તર્જુમો છે.

“સાપી” એ પહેલાં લંડનનાં ‘વેસ્ટનસ્ટ ગેઝેટ’ લખતું રાફ ક્યું. તેની દુકા વાર્તાઓ તેના ચતુરાઈ ભરેલા વર્ણન માટે વખણાય છે.

૧૮૭૦માં એ બ્રિટિશમાં પેલા થયો હતો અને અલ્યાસ ઈંગ્લેન્ડમાં કર્યો. ૧૯૧૬માં એ લંડનમાં માર્યો ગયો. ‘કારવાંના વાંચકાને આ વાર્તા ગમશે એવી આશા છે.

‘કાસિમ’

મહમૂદ, છઠ્ઠા ગાર્ડનની રેલીંગ પાસે એક બેન્ચ પર બેઠો હતો. એના જમણા હાથ તરફ રેલ્વે રોડ આવેલ હતો. જ્યાંથી મોરરો અને ગાડીઓની ટોકધામનો આવાજ આવી રહ્યો હતો. મે મહિનો અને સાંજનાં સાગ સાતનો સમય, એટલે આજુબાજુના માણસો રપજ રીતે દેખાઈ શકતાં નહોતાં. મહમૂદની પડખે એક છુટ્ટો બેઠો હતો. થોડીકવાર થઇ એટલે એ ઉભો થઈને સંધ્યાના અંધાર-પછેલ પાછળ અદરથ થઈ ગયો અને એની જગ્યાએ એક સારા પોચાકમાં સજ્જ થયેલો જુવાન આવીને બેન્ચ પર પડતું મૂકતો હોય એવી રીતે બેઠો. બેસતી વખતે એણે એક એવો અવાજ કર્યો, જે પરથી મહમૂદને એ ખબર પડે કે એ કોણ મોટી મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યો છે.

“કમ, કંઈ બહુ ગભરાયેલા લાગે છો. શું છે?” મહમૂદે પૂછ્યું.

તેણે પોતાનું ડોકું ફેરવ્યું. મહમૂદ તેને જોતાં જ એની ગયો. કે કોઈ કુચ્છો માણસ લાગે છે. એને થયું કે આવા માણસને મારે બોલાવવો જોઈતો નહોતો.

“અગર મારી જગ્યાએ તમે હોત તો તમારો ગભરાટ પણ મારા કરતાં કંઈ ઓછો ન હોત. આજે મેં મરી ઝિન્ડગીની સૌથી મોટી ભેદકૂશી કરી છે.”

“એમ?” મહમૂદે ઠંડા અવાજે કહ્યું.

“ગોરંગીમાં આવેલી ડીન્સ હોટેલમાં રહેવા માટે આજે બપોરે હું શહેરમાં આવ્યો છું.” જુવાન પોતાની વાત આજુ રાખતાં બોલ્યો. “જ્યારે હું ત્યાં પહોંચ્યો. તો મને ખબર પડી કે થોડાંક અકવાડિયાં પહેલાં જ એ હોટેલ બંધ થઇ ગઈ છે, અને એ જગ્યાએ લોકમાં મોટી સીતેમા થાયે છે. હું જે ટેક્ષીમાં હતો તેનાં દ્રાજગરે મને થોડેક દૂર એક બીજા હોટેલમાં જવાની લલામણ કરી. એટલે હું ત્યાં ગયો. તરત મેં મારા પિતાને મારું નવું ટકાણું આપવા એક કાગળ લખી નાખ્યો અને પછી હું સાપુની એક ગોટી બેવા સારા બહાર નીકળ્યો. સાથે હું સાપુ લાવતાં જતી ગયો હતો. હોટેલનો સાપુ વાપરનારું મને નથી ગમતું. પછી આમ તેમ ફરવા લાગ્યો, એક લેમેન્ટેડ પીધી અને શણગારેલી દુકાનો જોવા લાગ્યો જ્યારે મેં

મારી હોટલ પર પાછા ફરવાનો દરિદ્ર કર્પો ત્યારે એકાએક મને જ્ઞાન થયું કે મને હોટેલનું નામ યાદ નહોતું રહ્યું. તે કઈ સ્ટ્રીટમાં છે એનો પણ મને ખ્યાલ નહોતો રહ્યો. કલકત્તા જેવા આખા શહેરમાં જેની દશી ઓળખાણ-પિજ્ઞાન ન હોય તેના માટે આ કેવી માફી દર્શાવે? હાં, મારા પિતાને હું તારથી માફ કરનામું પૂછાવી શકું છું, પણ હમણાં મેં જે પત્ર લખ્યો છે તે તેમને કાલ સવાર પહેલાં નહિ મળે; દરમિયાન મારી પાસે પેસા નથી. બાર આના લઈ હું હોટેલમાંથી નીકળ્યો હતો અને તેમાંથી દશ આના તો સાચુ અને દોસાનેડમાં વપરાઈ ગયા અને હું અધિયા આઠા માફ છું. ખીસામાં બે આના છે અને રાતના આસરા માટે કેઈ જગ્યા નથી.”

આટલું કહ્યા પછી તે થોડીકવાર ચૂપ રહ્યો. “તમને તો એમજ લાગતું હશે કે મેં એક નામુસ્કિન વાત” કહી સંભળાવી છે, ખરું ?” તેણે જરા કચ્છાટભર્યાં સ્વર કહ્યું.

“બિસ્કુટ નામુસ્કિન નથી.” ત્યાપકરી રીતે મદમદે જવાબ આપ્યો. “મારા ઉપર પણ એક દિવસે પરદેશમાં આવીજ ધટના શરૂની ગઈ હતી. પણ હારે તો અમે બે જણા હતા. અને સારા નરીયે અમને એટલું યાદ રહી ગયું હતું કે અમારી હોટેલ એક નહેર પર આવેલી હતી. એટલે અમે નહેરને ગાતી ત્યાં પહોંચી શક્યા.

મદમદની આ વિતક કયા સાંભળી જુવાન ખુશ દેખાયો. “મને કોઈ એવા ગુદરય મળે કે જે મારી વાતને સાચી માની મને કંઈક ઉધાર આપે. નહિ તો મારે રસ્તા પરજ રાત ગુમાવવી પડશે એમ લાગે છે. મને એ બાબતને આનંદ થયો કે તમે મારા કિસ્સાને તદ્દન અશકય નથી માનતા.” આ છેલ્લું વાક્ય તેણે ઉત્સાહપૂર્વક કહ્યું. બન્ને એમ સંવચો

હોય કે મદમદ પોતે અદર્યાધી એટલે ફર તો નહિજ હોય કે આટલી મદદ કરવા ના પડે, એવી પોતે આશા રાખે છે.

“તમારી વાતનો કમરોર મુઠો તો એ છે કે તમે તમારો સાચુ નથી બતાવી શકતા.” મદમદે ધીમા સ્વરે કહ્યું.

જુવાન તરતજ અચ્ચક બેઠો થઇ ગયો. જલ્દી જલ્દી પોતાનાં ખીસાં તપાસવા લાગ્યો અને એકાએક સ્તબ્ધ થઇ ગયો.

“મેં એને જરૂર ક્યાંક બેઠાં નાખ્યો હશે” તે પ્રસંગે યદને બેઠાયો.

“એકજ બપોરમાં હોટેલ અને સાચુ બન્ને બેઠાં નાખ્યાં એ તો બહુ જોડાને બેઠારક બનવા જેવું છે” મદમદે કપોડા બાંધી પરતુ જુવાન પુરાં રાખ્યો. સાંભળવા ઉભો પણ ન રહી અને ડોકું ઉંચું રાખી, થોડાકાં મુસાફરી જેમ ચાલતો થઇ ગયો.

“દયા આવે એવી વાત છે.” મનમાં વિચાર કરતાં મદમદ બેઠયો. “પોતાના માટે સાચુ લેવા ગયો એજ બ.બત આખી વારાંતે સત્યાઈનું સ્વરૂપ આપતી હતી અને એજ નાની વિગતે જવાનને જુદી અને નિરાશ બનાવી મુક્યો. અગર તેણે પહેલાંથીજ આસાડી વાપરીને એક કાગળમાં વીરેત સાચુની ગોટી સાથે રાખી હોત તો તે આ કળામાં શુદ્ધિમાન માણસ ગણાયો હોત. પોતાની લાઇનમાં જે સાવચેતીથી કામ લે, તેજ તેમાં હુસિયાર ગણાય.”

આટલું કહી મદમદ જવા માટે ઉભો થયો. એકાએક તેનાથી એક બૂમ પાડી જવાણ. બે-ચતી બાજુમાં ઝમીન ઉપર કાગળમાં વીરેત એક લંગગોળ પડીકું પડેલું તેની નજરે પડ્યું. સાચુની ગોટી સિંચાય આ બીજું શું હોય શકે ? અને, જરૂર તે જુવાન જ્યારે જોરથી પડતું મુશળે બેઠો ત્યારે તેના ખીસામાંથી

પરી ગયું હોયું જોઈએ. બીજી પળે તો મહમૂદ એ પીકા રંગના જોડાવકોટમાં સજ્જ થઈને જીવાનની શોધમાં દોડતો નજરે પડ્યો. શોધખોળમાં તે નિરાશ થવાની અણી પર હતો તેટલામાં તેણે તે જીવાનને સામેના રસ્તાનાં એક ખુણા પર દોડી. જીવાનની નજર એકાએક આ તરફ ફરી ત્યારે તેણે મહમૂદને પોતાને બેલાવતો જોયો.

“તમારા કિરસાની સન્માર્ધ અને સચોટ તાનો મોટા સાક્ષી મને મળી ગયો છે” સાચુની ગોટી હાથમાં લઈ આવતાં મહમૂદે કહ્યું. “બેન્ચ પર બેસતી વખતે તમારા ખિસામાંથી એ પરી ગઈ હોયી જોઈએ. તમારા ઉછાપ બાદ મને એ જાણીન પરથી મળી. મેં તમારી વાત ન મની એ બદલ મારી આહુ ધું; પરન્તુ એ વખતે તમારી વાતચીત અને તમારા હાવભાવ તમારી વિરુદ્ધ હતા. હવે, મેં માગેલો મુદ્દો મળી ચૂક્યો છે એટલે મારે તેની શાખ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. શું તમને પંદર રૂપિયા ઉધાર—”

રૂપિયા તરત ખિસામાં મૂકી જીવાને આ સવાલનો જવાબ આપી દીધો.

તેને પોતાનું ટેકણું આપતાં મહમૂદ બોલ્યો,

“આ અઠવાડીએ ટોપણી દિવસે કઈ ભરી

શકો છો; અને આ રહ્યો તમારો સાચુ. એને ફરીવાર ક્યાંક ન ખોઈ દેતા. તેણે તમને સારી મદદ કરી છે.”

“નરીખની વાત કે તમને સાચુ મળ્યું?” જીવાને કહ્યું. અને પછી અચકાતા અવાજે એક બે આભારના શબ્દો બોલીને તે ઝડપથી ચાલતો થયો.

“બીચારો મુઝાઈ ગયો.” મહમૂદે મનમાં કહ્યું. “ડાઈ નવાઈની વાત નથી. ગણરાટથી મુકિત મળી તેનીજ અસર થઈ હશે. મારા માટે આ એક શીખામણુ છે કે હવેથી સંજોગ નિહાળીને અનુમાન બાંધવાનું દોઢ ડહાપણ ન કરવું.”

મહમૂદ જ્યારે પાછો ફરતાં બેન્ચ-પાસેથી પસાર થઈ રહ્યો હતો ત્યારે તેણે એક ડોસાને બેન્ચની નીચે અને તેની આશપાસ નળીને કંપક જોતો દોડી અને એને એળખ્યા કે આતો તેજ યુદ્ધો છે જે પોતાની પાસે પહેલાં ખેંચે હતો.

“કંઈ જોવાઈ ગયું છે, સાહેબ ? શું ગોતો છો ?” મહમૂદે સવાલ કર્યો.

“હા જાણ, સાચુની ગોટી ગોટી રહ્યો છું.”

સ્નેહીઓને

મે મો પ હા ર

વ ર સ ગાં ઠ

લગ્ન પ્રસંગ

વિદાય લે ટ

✳

૧ કથાપરી રા રા.

૨ કથામણિ રા રા.

૩ કથા કલગી રા રા.

ત રી કે

આપવા જેવી
મેટ મો પ ડી ઓ

ક થા પ રી કાર્યા લય
આમલીશન, સુરત.

બ ધા ગં થ લંકા રો માં મળે છે.

તથા

ધી રાં દે ર સ્ટોર્સ કલુ પી ઠે, સુરત.

અ

પણ સમાજના કેટલાક કુટુંબોમાં એવું ચાલે છે કે બાળકોમાંજ પુત્ર-પુત્રીઓની સગાઇ કરી દેવામાં આવે છે. પાછળથી આ સંબંધ બદલાઈ જાય છે. રીતે તરીકે પડે છે. એક કુટુંબમાં આવી રીતે સંબંધ બેસાડેલા હોય, સંભવે વસાત પુત્રપાત્રાઓ પેસાદાર બની ગયા અને સંબંધ એના માટે તોડી દેવામાં આવ્યો કે કન્યાવાળાઓ તેમના સમાન ન હતા. અર્થાત્ કે ગરીબ હતા. બાળા બાળકથી લઈને યુવાની સુધી જેને વરી ચૂકી હતી, ચાડતી હતી; જ્યારે તે તેનાથી છીનવી લેવામાં આવ્યો તો તે માંદગીમાં પડકાઈ પડી; અને પોતાના પ્રિતમના સ્મરણમાં લોથ યઇ ગઈ. આવી રીતિમાં હોય પોતાને ખૂબી જનારા સાજનને કાળજી લખી હોય. તેની કંઈક લીટીઓ અને રંગ કંઈ છું.....

કેની આજીવ સદવાર છે. તડકા પણ છે. આજીવ પણ પડી રહ્યું છે, જાણે મોતીબાની ઝરમર વરસી રહી છે. જે બાળમાં મ્હાર નિવાસ સ્થાન છે. પક્ષીઓના મધૂર કંઈકથી પરિપૂર્ણ છે, દરેક જગ્યાએ પુષ્પો મહેકી રહ્યાં છે. હું હવાફેર માટે અહીં આવી છું. આખી રાત્રી બચાવક સ્વપ્નાઓ વચ્ચે જાગૃતિ પડ્યાં ફેરવી રહી હતી. અંતે કંટાળાને મિજાના પરથી ઉઠીને ટહેલરા લાગી. આ વ્યક્તિતામાં ઉપરના ગુલામી નર ચમકી ઉઠ્યું. હું બાળમાં આવી અને વિચારોની દુનિયામાં ખોવાઈ ગઈ.....

હા...હા, આજે તમારા સંસારમાં સોનાનો સૂર્ય ઉગશે, તમારા આનંદની સીમા ન હશે, પ્રકાશ વધી રહી હશે. તેમ તેમ મ્હારા વિચારો આગળ વધી રહ્યા હતા. હવે તમે વરસાવ બન્યા હશે, હવે જન નવવડુને ત્યાં પહોંચી હશે, તમે કાંઈને હૃદયસભી તરીકે સ્વીકારતા હશે, સેક્રિન તેને નર્સ જે બાળ વખતે તમારી યદ્દ ચૂકી હતી. જેના હૃદય મંદીરમાં તમે વરસા હો, રોમેરોમમાં તમે બાળી ગયા હો. છતાં જેને તમે જરૂર કરી

ચૂક્યા હો, અને કુખેદ જે માત્ર નામથીજ તમને ઓળખે છે, અને સંભારીત છે કે પોતાની દૈવતના પ્રમારમાં તમને થોડા પણ ન મળે... ..

હશે, કંઈપણ હો, પ્રેમ આ વાતોથી દૂર છે. તમે મને ખૂબી ગયા. સારું કાંઈ. હજી તમે મ્હારા પ્રાણે હો, અને હૃદયમાં રહેશે. તમારી નવવડુને તમે આજે જોશો, હું પહેલાંથી જોઈ ચૂકી છું. કેમકે મને મ્હારા મનમોહનની અર્ધાંગનાને જોવાની તમન્ના હતી. અહીં આવ્યા પહેલાં 'પર્લા પાર્ક'માં હું કુખેદથી મળી બહુ ધન્યને એને જોઈ. તે દિવસે તમારી બનીછ સહમાએ તો મળ્યું ક્યો. માતાન હાકરી મને આરતી જોઈ દોળી આવી—વાળા કરતી કુખેદ પાસે લઈ ગઈ અને કહેવા લાગી—'કાકી, એમનાથી મળે એ મ્હારા મહામ કાકી છે'

વિચારી કુખેદ આ શબ્દોને અર્થ છું જાણું? પહેલાં કંઈક શર્માઈ. પછી કંઈક કોપે બારાઈ, પછી સખીઓને હસતી જોઈ, હસી પડી. મ્હેં સમજાવે ગઈ લાગી લીધી અને ખૂબ આશ્ચર્ય આપ્યા. પછી કંઈકાર અહીં

તડી ફરતી રહી. દિલ ભરાઈ આવ્યું તો એક કુંજમાં જઈ બેઠી. સામે વૃક્ષપર સારસવું બેઠું બેઠું હતું. આમાંથી એક પોતાની પાંખ પહોળી કરતું તો બીજું જીવડાંઓ બેતું. આ પક્ષીઓ પોતાના પ્રેમ માટે મરહર છે. અને સાંભળ્યું છે કે એક બીજાના પ્રેમમાં જીવે છે. એક વિષુદ્ધ પડે તો બીજું પ્રાણ આપી દે છે. લેકિન ઇન્સાન શું પક્ષીઓથી બદલે છે? કદાચી નહીં, કુદરત પોતાની આ અનુપમ હસ્તીને બરબાદ થતી જોઈ શકતી નથી. બહારી સલમા ત્હારા મુખમાં મોતી કે ત્હેં જીવતાં જીવત મહાન કદીને મહારી લાજ રાખી લીધી.....

આવી રીતે ધીમે ધીમે હું બાગના ત્હે સુનસાન ભાગમાં જઈ પહોંચી જ્યાં સારસનો કિનારો છે—

“ચમન, ચમન, હિયે ફિરતી હય આરૂં તેરી !”

અહીં સાગરની મસ્તીને જોતી બેઠી હતી. નારતા માટે દાસી શોધતાં આવી; ત્યારે મને જણાયું કે હું ક્યાં છું. લેકિન ફરી હું જોવાઈ ગયો. દાસીએ કાણ જાણે મને શું કહ્યું અને મેં તેને શું જવાબ આપ્યો કે તે ચાલી ગઈ..... ફરી આવી તો આ કહેતાં આવી “બીબી ! બેગમ કહી રહી છે કે નારતા માટે રૂમી ન હતી તો કંઈ નહીં. બધોરના બોજન નો સમય પછી વીતી રહ્યો છે. બોજન પછી દવા પછી પીવી છે.” આ સાંભળી હું ચોંકી ઉઠી, લજ્જા પછી આવી લેકિન આમ કહી મોકલાયું કે “અહીં જરા શી જતા છે બેગ-મને કહેલો હમણાં આવું છું.” અને ખરૂં પૂછો તો મહાર મન આ વખતે બહુજ બગડી રહ્યું હતું કેમકે હું આ દરમ્યે જોઈ રહી હતી. જાણે તે સમય આવી ગયા—સરપતી બોલ બાજા થઈ મારો પ્રેમરંગ ખિત્તો ઉઠ્યો, હું હવે બીજી દુનિયામાં છું; લેકિન મારે

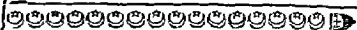
બલિદાન શાંત પાડવાની કાશિય કરતી હતી. જ્યારે હૃદયની જવાબા લગુડીને શાંત થઈ તો બન્ને એક બીજાની સામે ત્યાજ ધાસ પર બેસી કેટલીક વાર સુધી ઠંડા શ્વાસ લેતાં રહ્યા. દાસી પછી મૌન હતી. આ ઉદાસીન સ્તબ્ધતામાં એક અંગૂળ દ્રવ્ય મહારી આંખો સામે આવી ઉભું... ત્હમને યાદ હોય કે ન યાદ હોય, એક સમય વર્ષાની શરૂઆત હતી, વૃક્ષો પર હજી સંપૂર્ણ બધાર ન હતી. આપણે હુમાયુના મકબરા પર ગયા હતા. તે સમય મંદ્યા થઈ રહી હતી. આશ્તાબ કંઈ એવી રાતની હુબી રહ્યો હતો જાણે આરમાનમાં એક ઝરીની ઝાલર ફરી વળી હતી, જેની આડમાંથી હુસનની દેવી જોઈ રહી છે. હું મકબરાના ચોગાનમાંથી આ દરમ્યે જોઈ રહી હતી. ત્હમે પાછળથી આવ્યા અને મહારી આંખો બંધ કરી લીધી, પછી ‘શમીમા’ કહીને મહારી સામે આવી ઉભા. અને મહારા હાથ પકડી લાંબા શું બતાવું આ પળે હૃદયમાં શું શું થઈ ગયું? જાણે શરીરમાં દોડતું લોહી થંભી ગયું હાથ... જીવન રહસ્ય...

એક બીજાની સામે ઉભા રહી આંખો આંખોમાં પ્રેમની મુઠ્ઠા લાપા સમજતી રહ્યા હતા. વળી ત્હમે બોલ્યા. “શમીમા !” મ્હેં લજ્જા ભરી આંખો ઉપર કરી. જે પોતાની મેજે નીચી થઈ ગઈ જોણે શુષ્ક થઈ ગયા. શરીર પરસે-બાધી તરબતર થઈ ગયું ત્યારે બાણુ કારમાં શુન્ધતા હતી. આપણે ખામોશ ઉભાં હતાં... મ્હને જાન થયું. આરમાનના પક્ષીઓનો કાલાહલ, જંગલની નિરવતા ત્હમારે શબ્દોના પડ્યા પાડી રહી હતી... “શમીમા ! શમીમા ! !”

લેકિન અફસોસ ! આજે ત્હે સઘળી વાતો સ્વપ્નવત થઈ ગઈ છે. તિચાઈ છું બહુકાળ એક દુઃખ રૂપ હતો, લેકિન દિલ માનતું નથી કે બહુકાળ મન પરથી ઉતરી જાય. કાગના મોજાં વડી ગયાં છતાં ત્હની ઇચ્છા કરે છું કે દુનિયામાં

અશુ-માળા !

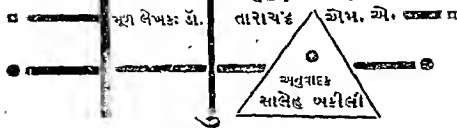
૦

નકામી કોણ કે' છે, વિરહની રાતો વિતાવું છું ?
તિમિર એકાંતમાં 'લીલા' છું એક માળા બંનાવું છું !
સુગંધી ફૂલ ઉપવનના, અરે એમાં નથી હોતાં;
ગગનના તારલાઓ પણ, ખરે એમાં નથી હોતાં !
અરે ! એ કાજ સાચાં મોતીઓ ક્યાં મહારી કિસ્મતમાં ?
'ખાં' છે ફક્ત ઘોરાં અશુ મુજને તહારી આંહુતમાં !
ખરે છે ગોઢમાં નયનોથી ટપટપ જિંન્દુઓ ભ્યારે;
બનાવું છું છું વીણી વીણી અશુ-માળા એક ત્યારે !
ઉપા થાતાં મુધી માળા બસ એ તૈયાર થાયો છે;
વિરહની રાત મહારી, એજ કામે વીતી જાયો છે !
પછી, 'તાપી' તટે ઘસડી મહુને લઈ લય છે મુજ મન;
કે ત્યાં આંખોને ઘઈ લયે કદી તુજ રૂપતું દર્શન !
રખેને, સ્નાન કરવા ઘાટ પર તું એ સમય આવે;
અને એકાંતમાં નિર્જી મહુને, જ્યાં લગજ દયાંવે !
તો ઝટ પહેરાવી દઉં, એ અશુ-માળા તહારી ગરદનમાં;
સદા એ આશ છે મનની, સદા એ આશ છે મનમાં !
છતાં આસા હજી મહારી, નિસચામાં નિહાળું છું;
જણાવું હાય શી રીતે, કે "લીલા ! તુજને આહું છું."
"આસિમ" રાહેરી.

હિંદુ સ્તાન માં

મસ્લિમોનું

આગમન

અતિ પ્રાચીન કાળથી હિન્દુસ્તાન અને એશિયાના પશ્ચિમ દેશો વચ્ચે વ્યાપારી સંબંધ ચાલતો આવ્યો છે. અરબ, ફિલિસતીન (પેલેસ્ટાઇન) મિસર, કાબુલ, સીરિયા અને અન્ય ક્ષેત્રોના સૌદાગરો આપણા દેશની વસ્તુઓ મંગાવતા હતા અને પોતાના દેશોને માલ વેચી મોકલતા હતા. (હજરત) સુલેમાને પણ-જે પહુદીઓના નામવર બાદશાહ થયા છે. પોતાના પ્રખ્યાત પ્રાર્થનાલયને બનાવવાને માટે હિન્દુસ્તાનથી સુવર્ણ, હાથીદાંત અને ચોરનાં પીર્થ મંગાવ્યાં હતાં. ^૧ * મિસર (પ્રજા)ના બનલી યુસ વંશના બાદશાહોએ લાલ સમુદ્રને કિનારે હિન્દુસ્તાન સાથેના વ્યાપાર માટે બંદરગાહોની સ્થાપના કરી. ઇરાનના બાદશાહોએ એમની દેખાદેખી ઇરાની અખાતમાં બંદરગાહો કાયમ કર્યાં. યુનાની [ગ્રીસ] સૌદાગરો માધ્યમ્યાર [મધ્યાર]ના કિનારા પરથી ચોખા, આદુ, કાળાં મરી અને તજ ખરીદતા હતા. ^૨ ગ્રીસ અને રોમન લોકો હિન્દુસ્તાનની જુઓળના જાણકાર હતા. દ્રવ્યોત્તરે: હિપાચુસ અને પેની પહેલી

સદી 'પેરીપલસ' બીજી સદી અને 'કોસમા' ૬મી સદી ઈસ્વીના લેખકોનાં નામ છે. ઉપમાન માર્કલાની લખે છે કે; લંકા લક્ષદ્વિપ અને માલદ્વિપના લોકોએ શહેનશાહ જુલયન પાસે પ્રતિનિધિઓ મોકલ્યા હતા એક પુસ્તક જેનું નામ "પ્યુટન ઝેરયન ટેબલ્સ" છે. એના પરથી એવું જણાય છે કે ત્રીજી સદી ઈસ્વીમાં કર-ગાનૂરમાં રોમનોના અને ઇજીપ્તના બહર ઈસ્કંદરિયામાં હિન્દુઓની આબાદી હતી. આ હિન્દુસ્તાની આબાદીને ઝલિમ રોમન ફેસર કારાકેદમાં ત્રીજી સદીના આરંભમાં તદવારને આરે ઉતારી દીધી. દક્ષિણ હિન્દુસ્તાનમાં 'અગસ્તસ'થી લઈ 'અવન' સુધી એટલે પાંચસો વર્ષના સિકકા આજ પર્વત મળે છે, અને તે વ્યાપારનો પતો આપે છે; જે અમારા અને પશ્ચિમના દેશો વચ્ચે ચાલુ હતો. (જુઓ; ઇસ્ટન; મહાસ મ્યુઝીયમના સિકકાઓનું લીસ્ટ)

ઇરાન પણ વ્યાપારમાં રોગ કરતાં પાછળ ન હતું. ઇરાનીઓએ જાસા અને દૂરાત (યુફ્રેટીસ અને ટાઇગ્રીસ) નદીઓના મુખ આગળ ખસારાની પાસે 'અવખૂદસા' નું બંદર

^૧ હંટરફ્રા: દિસ્તરી ઓફ ઇસ્ટિશ ઈન્ડિયા: કામ ૧૯૦, પૃષ્ઠ ૨૫

^૨ કોનેલી: એ. આર. એ. એસ. ઈ. સ. ૧૮૯૮

^૩ રયનો (Reinarted) "જ્યોમોર્ફી દી અલ્-લદિલા" પૃષ્ઠ ૩૮૨

બનાવ્યું. સાસાનીઓએ (હીરા)ને પ્રાંતનું પાંચ તખ્ત (રાજપદાની) બનાવ્યું. અરબ ઇતિહાસ-કારો લખે છે કે, હીરાવાસીઓ રાત્રી દિવસ પોતાના ઘરોની છતો ઉપર બેસાડેલા દિન્દુસ્તાનથી આવતી નૌકાઓ બોલતા રહેતા હતા. ખુસરૂ નૌકાઓના સમયમાં વ્યાપારની ઘણી ઉન્નતિ હતી. તેણે ખૂબ સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો હતો અને ઘરાબો પોતાનાં (ઘરિયાઇ) નૌકા-દળોને લાંકા મોકલાવ્યાં હતાં કે તે લોકોને જેમણે ધરાનીઓને મારી નાખ્યા હતા, વિદ્યા કરે. 'તાજિક શાસ્ત્ર'નું નામજ દેખાડી આપે છે કે હિન્દીઓ અને ધરાનીઓમાં કેટલો ધારો સંબંધ હતો.^૪

અરબવાસીઓએ દિન્દુસ્તાનના અને પશ્ચિમના વ્યાપારમાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે. એમના દેશમાં સમુદ્રને કિનારે પુષ્કળ બંદરો હતાં. એડન (Aden) દક્ષિણમાં, અને 'સેદર' પૂર્વમાં. હિન્દી મહાસાગરની નૌકાઓમાં અરબ વડાજીવડીઓ હતા, અને એ સમુદ્રના બંને કિનારાઓ પર એમની વસ્તીઓ હતી. દિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર એડન, કન્થાણ, સોપારા, વિં રથોએ આજે પણ એમના અવશેષો મળી આવે છે. રથોનેનું માનવું છે કે ચંદેરી સદી સુધી મલબારના કિનારા પર મુસલમાનોએ એવેજ લાગવગ હતો, જેવો કે પાછળથી પોર્ટુગીઝોએ કાયમ કર્યો.

સાતમી સદીમાં બંધારે દરલામનો ઝડિત બુલંદ થયો અને અરબસ્તાનની બધી કોમો એક જન દેહન એકત્ર થઇ મંદ, ત્યારે આ સ્થળવર્ગને ઘણીજ શક્તિ મળી; જે હજરત મુદમ્મદ (સલ.) ના જન્મ પહેલાંજ શરૂ થઈ

ગઈ હતી. અરબો મોગરદમ તરિત બનિએ પ્રસરવા લાગ્યા. એમના સૈન્યો વનો, રણો અને પર્વતોને ઝોળંગતા સિરિયા, ધરાત, અફઘાનિસ્તાન અને બહુવિસ્તારને પસાર કરીને દિન્દુસ્તાનની સરહદ પર પહોંચી ગયાં. મુસ્લિમ દરિયાઇ બેળાઓ (નૌકાદળો)એ ધરાનીઓના બેળાઓને સમુદ્રની અધાગ ઉપધમાં હમેશાને માટે બેસાડી દીધા અને હિન્દી મહાસાગર પર કબજો કરી લીધો. આ બેળાઓની સભે સચેજ અરબના સૌદાગરો હિન્દી સમુદ્રના બંધા વ્યાપારના ઇન્ટરેસ્ટર થઈ ગયા. (કેમ્બ્રીજ મેન્થુ ડિસ્ટરી)

અરબોની નૌકાઓ પશ્ચિમમાં લાલ સમુદ્રના કિનારાથી અથવા દક્ષિણ કિનારાથી ચાલતી હતી.^૬ અને દિન્દુસ્તાનમાં એમને મક્કસ એ થતો હતો કે, સિન્ધના મુખમાં અથવા ખંભાતના અખાતમાં પહોંચી જાય અથવા મલબારના બંદરોમાં જઇને માત્ર ઉતારે. પહેલી રીતમાં તેઓ એશિયાના કિનારે કિનારે પોતાની નૌકાઓને લગાવી રાખતા હતા, પરંતુ બીજામાં નવર્પાયા (Monsoon) ને લાલ લખીને સડો ખુલ્લા થઈ દર સમુદ્રની વચ્ચેથી 'કાલમ' જઈ પહોંચતા હતા. પછી કેલમથી કાલીકટ, કોચીન થઈને લંકા, મલાયા, પૂર્વ દેશો અને ચીન સુધી ચાલ્યા જતા હતા.

મુસલમાનોને પહેલો બેળો હજરત ઉમર (રદી.)ની ખિલાફતમાં (ઈ.સ. ૬૩૪) દિન્દુસ્તાન આવ્યો.^૭ એ સમયે ઉરમાન સફરી બેહરૈનને ગવર્નર હતો. એણે એક સૈન્ય સમુદ્ર માર્ગે ચાણાના બંદર પર મોકલ્યું. ખલીફાએ આ વાતને પસંદ કરી નહિ અને ઉરમાનને આ કાર્યથી

^૪ Codier Melange H. Derinburg notes Surtes Musalman de chine.

^૫ રથો 'રથલાસથાન દી બ્યાઝ'

^૬ રથો "બેથોથરી દી અબુલફિઝ"

^૭ રોચેન્ડસન: "મુહમ્મદ ઉલ્લુલ્લુ મુલકિ-દીન"નાં ભાષાંતર.

વારવાને માટે સખ્ત શિક્ષા આપવાની ધમકી આપી. હમરત ઉસ્માન (૨૬૦) (ત્રીજા ખતી-ફા)ના સમયમાં હિન્દુસ્તાન તરફ ફેટલીએ વાર લેખગાલ કરવાને માટે ફ્રેંચ ટુકડીઓ આવી અને છેવટે ઈ. સ. ૮૧૨માં મુદમદ બિન કાસિમે સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો અને એ પ્રાંતને અરબ સામ્રાજ્યમાં શામલ કરી લીધો.

જે સમયે મુસલમાન ગવર્નરો અને સેના-પતિઓની લલચાવણી નહોતી સિન્ધ પર પડી રહી હતી, તે સમયે અરબ સૌદાગરો મલબારના કિનારા પર શાંતિપૂર્વક પોતાની વસ્તીઓ વસાવી રહ્યા હતા. મરાસ જિલ્લાના મેન્સુઅત્રમાં ફરિશ્ક લખે છે કે સાતમી સદીથી અરબસ્તાનના બાપારીઓ હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર વસી રહ્યા હતા. તેઓ હિન્દુસ્તાનની ઔરતો સાથે લગ્ન કરતા હતા અને એમના રહેવા અને ધર બનાવવા માટે કાંઈ પણ રીતનો અવરોધ કરવામાં આવતો ન હતો. બાહાઝીએ પોતાના પ્રતિલાસમાં આ વાતને સત્ય માની છે. દુન્નગરના જ્ઞાતાતમાં એણે આ વાતનું વર્ણન કર્યું છે કે એક વડાણ લંકાથી ફેટલીએક મુસલમાન બાપારીઓને-એમના માથાપ મરી ગયા હતા પાછી સ્વદેશ લઇ જઇ રહ્યું હતું. એ વડાણ પર કચ્છના ચાંગીયાઓએ હુમલો કર્યો અને બાપારીઓને પકડી લીધી. દુન્નગરે રાગ દાદિર પાસે બાપારીઓને છોડી મૂકવાની માંગણી કરી, પણ દાદિરે એના પર ખાન આખું નહિ ત્યારે દુન્નગરે મુદમદ બિન કાસિમેને સિન્ધ તથા નોહાદગની સાથે રાગ દાદિર પર અટકા કરવાને સૂચવ્યો.

દુન્નગર પોતાની નિર્દયતા માટે ઇનિલાસ પ્રસિદ્ધ છે. એણે હુરશામના વંશજોને એટલા બધા સતાવ્યા કે એમણે નારાડિને હિન્દુસ્તાનમાં

અઃશય મેગબે અને કોકણ તથા કન્યાકુમારી (Cape Comorin)ના પૂર્વ કિનારે વસી પડ્યા. એમની ઔલાદમાંથી 'નવાયત' અને 'લખે' કોમો બની જે હાલ પણ એ સ્થળોએ આજાદ છે.

કાલમમાં "મયત કનવ" નામની કપ્રસ્તા-નમાં અત્રી બિન ઉસ્માનની કથા પર હિ. સ. ૪૬ (ઇ. સ. ૮૮૨)નો લેખ છે જેના ઉપરથી જણાય છે કે આઠમી સદીમાં મલબારના કિનારા પર મુસલમાનો આજાદ થઇ ગયા હતા.

મુસલમાનોના લાગવગ ધણેજ ત્વરિત ગતિએ વધ્યો. દિન્દુ રાગઓએ એમની ધણી આગતા સ્વાગતા કરી. એમના બાપાર માટે સરળતાઓ કરી આપી એમને ઝમીનો ખરીદવાની અને મસ્જિદો બનાવવાની છુટ આપી. મલબારમાં દરીયાગ થતાંજ એ બાપારીઓએ પોતાના ધર્મપ્રચારના પ્રયત્નો શરૂ કરી દીધા. મુસલમાનોમાં પુરોહિત અને પાદરી થતા નથી, પરંતુ દરેક મુસલમાનની ફર્જ છે કે ધર્મનો પ્રચાર કરે. કુર્આનમાં લખ્યું છે કે, "જોકોને ખુલાસા મારું પર ચાલવાને પપગમ આપો અને જુદિ તથા દયાપૂર્વક બોલાવો." (કુર્આન: ૧૫-૧૨૬) આ તખ્લીમ (ધર્મ પ્રચાર)ના કાર્યમાં માત્ર પુરોહાજ નહિ, બલકે સ્ત્રીઓએ પણ મહેટે લાગ લીધા છે. હઝરત હસન (અલે)ના પ્રપૌત્રી નરીસદ એ મિસ્તરમાં ધણાને મુસલમાન બનાવ્યા હતા. એમના પિરે કહેવાય છે કે, તે જે ધર્મમાં રહેતાં હતાં, એની પાડોશમાં એક જિમ્મી (બિન મુસ્લિમ)નું ઘર હતું, એની પુત્રી એની બીમારીમાં પટકાપણી હતી કે પોતાના હાથપગ પણ હજારી ચઢતી ન હતી. તે રાત દિવસ ખાટલા પર ચતી પડીને વયોપાત કરતી હતી. એક દિવસ તેના મા-બાપને બાઝરમાં જવું પડ્યું. મેગણે નરીસદને તેની પાસે રહેવાની રિનંતિ કરી.

બનાવ્યું. સાસાનીઓએ (હીરા)ને પ્રાંતનું પાત-
તખ્ત (રાજ્યધાની) બનાવ્યું. અરબ ઇતિહાસ-
કારો લખે છે કે, હીરાવાસીઓ રાત્રી દિવસ
પોતાના ઘરોની છતો ઉપર બેઠાં હિન્દુસ્તાનથી
આવતી નૌકાઓ જોતા રહેતા હતા. ખુસર
નોશીરવાનના સમયમાં વ્યાપારની ધણી ઉન્નતિ
હતી. તેણે ખૂદ સિન્ધ ઉપર હુમલો કર્યો હતો
અને દારાએ પોતાનાં (દરિયાઇ) નૌકા-
દળોને લંકા મોકલાવ્યાં હતાં કે તે લેહોને
જેમણે ધરાનીઓને મારી નાખ્યા હતા, રિક્ષા
કરે. 'તાજિક શાસ્ત્ર'નું નામજ દેખાડી આપે
છે કે હિન્દીઓ અને ધરાનીઓમાં કેટલો ધારો
સંબંધ હતો.^૪

અરબવાસીઓએ હિન્દુસ્તાનના અને
પશ્ચિમના વ્યાપારમાં મોટો ભાગ લગવ્યો
છે.^૫ એમના દેશમાં સમુદ્રને કિનારે પુષ્કળ
બંદરો હતાં. જેમકે અદન (Aden) દક્ષિ-
ણમાં, અને 'સેડર' પૂર્વમાં. હિન્દી મહાસાગરની
નૌકાઓમાં અરબ વહાણવૃત્તિઓ હતા, અને
એ સમુદ્રના બન્ને કિનારાઓ પર એમની
વસ્તીઓ હતી. હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા
પર એડેન, કલ્યાણ, સોપારા, વિં રદજોએ
આજે પણ એમના અવશેષો મળી આવે છે.
રયતેનું માનવું છે કે સ્વેદમી રદી સુધી મલ-
બારના કિનારા પર મુસલમાનોને એવોજ
લાગવમ હતો, જેવો કે પાછમથી પોર્ટુગીઝોએ
કાયમ કર્યો.

સાતમી સદીમાં જ્યારે દરલામનો જીરા
ખુલંદ થયો અને અરબસ્તાનની બધી કૌમે
એક જ રોકા એકત્ર થઈ ગઈ, ત્યારે આ
અજવળને ધણીજ શક્તિ મળી; જે હજર
મુહમ્મદ (સહ.) ના જન્મ પહેલાંજ શરૂ થઈ

ગઈ હતી. અરબો મોગરદમ તરિત ગિએ
પ્રસરવા લાગ્યા. એમના સૈન્યો વનો, રણો અને
પર્વતોને એળંગતા સિરિયા, ધરાન, અફઘા-
નિસ્તાન અને બહુચિસ્તાનને પસાર કરીને
હિન્દુસ્તાનની સરહદ પર પહોંચી ગયાં. મુસ્લિમ
દરિયાઇ બેળાઓ (નૌકાદળો)એ ધરાનીઓના
બેળાઓને સમુદ્રની અથાગ હુમલામાં હમેશાં
માટે બેસાડી દીધા અને હિન્દી મહાસાગર પર
કબજો કરી લીધો. આ બેળાઓની સાથે સાથેજ
અરબના સૌદાગરો હિન્દી સમુદ્રના બધા વ્યાપારો
રના હાથેદાર થઈ ગયા. (કેમ્બ્રીજ મેગ-
ઝિન કિસ્સરી)

અરબોની નૌકાઓ પશ્ચિમમાં લાલ
સમુદ્રના કિનારાથી અથવા દક્ષિણ કિનારાથી
આવતી હતી^૬ અને હિન્દુસ્તાનમાં એમનો
મકસદ એ થતો હતો કે, સિન્ધના
મુખમાં અથવા ખંભાતના અખાતમાં
પહોંચી જાય અથવા મલબારનાં બંદરોમાં
જઈને માત્ર ઉતારે. પહેલી રીતમાં તેઓ એશિ-
યાના કિનારે કિનારે પોતાની નૌકાઓને લગાવી
રાખતા હતા, પરંતુ બીજામાં નવપર્વાણ
(Monsoon) નો લાભ લઈને સરો ખુલ્લા
મૂડી રહ સમુદ્રની વચ્ચેથી 'કાલમ' જઈ
પહોંચતા હતા. પછી કેલમથી કાલીકટ, કાલીન
થઈને લંકા, મલાયા, પૂર્વ દેશો અને ચીન સુધી
ચાલ્યા જતા હતા.

મુસલમાનોને પહેલો બેળો હઝરત ઉમર
(રદી.)ની ખિલાફતમાં (ઈ.સ. ૬૩૬) હિન્દુસ્તાન
આવ્યો.^૭ એ સમયે ઉરમાન સફરી બેકદેનને
ગવર્નર હતો. એણે એક સૈન્ય સમૂહ માર્ગે
ચાણાના બંદર પર મોકલ્યું ખસીકાએ આ વાતને
પસંદ કરી નહિ અને ઉરમાનને આ કાર્યથી

^૪ Codier Melange H. Derinburg
notes Surtes Musalman de chine.

^૫ રયતો રચવારયાન દી વ્યાઝ'

^૬ રયતો "જયોયારી દી અબુલફિરા"

^૭ રાયેન્ડસન: "મુહમ્મદ ઉદરદત મુબદિ-
દીન"નું લાખાંતર.

કરીને ધરિયાથી ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો.

પ્રખ્યાત એવું છે કે રાજ્યએ રાતના સ્વપ્નામાં જોયું કે ચંદ્રના બે ટુકડા થઈ ગયા. સવારે એણે સ્વપ્નાની તા'બીર (ઉકેલ) પૂછી પછુ દાદા સારો ઉકેલ આપી શક્યો નહિ. સંજોગે મુસલમાનોનું એક મંડળ જે લંકાથી આવી રહ્યું હતું, તે રાજ્યને મળવાને માટે દરબારમાં હાજર થયું. તેના સંદારે સ્વપ્નાનો બરાબર ઉકેલ બતાવી દીધો અને રાજ્યને પોતાના ધર્મનો ઉપદેશ પણ આપ્યો. એ પછી રાજા મુસલમાન થયો અને અરબસ્તાન ગયો. ત્યાંથી એણે માલિક બિન દીનાર, શરફ બિન માલિક અને માલિક બિન હબીબને મલબાર મોકલ્યા. એમણે અહિં વ્યાપારીને અગ્યાર સ્થળે મરિન્ટો બનાવી અને ઇસ્લામ ધર્મનો પ્રચાર કર્યો.

રાજાના ધર્મ પરિવર્તનથી દેશમાં ખળ-ભળાટ મચી ગયો. આ બનાવની લેહિયાત દિલ પર ધણી અસર થઈ. મલબારમાં આગે પછુ આ બનાવની યાદ ઇત્ત'ત છે. જે સમયે રાજ્યને ગાદી પર બેસાડવામાં આવે છે, ત્યારે તેવું મથું મુંડવામાં આવે છે અને તેને મુસલમાનો જેવાં વસ્ત્રો પહેરાવવામાં આવે છે એક મોપલા તેના માથા પર સુકડ મૂકે છે,^{૧૧} ગાદી પર બેસાડવા પછી રાજા સાથે તેવાજ વર્તાવ કરવામાં આવે છે, જેનો એક જ્ઞાતમાંથી ત્યજવલા સાથે થાય છે. તે પોતાના ઘરવાળાઓ સાથે બેસીને જમી શકતો નથી. એવું પણ સમજવામાં આવે છે કે રાજા હેલ્થા ચેરમેન પેરોમલનો પ્રતિનિધી છે. ને પોતાના રાજ્યના યાદા ફરતાની વાટ જોઈ રહ્યો છે.

^{૧૨} નાવલુમેરના મહારાજા, તખ્તનસીની

સમયે તત્કારે કેડમાં ખાંચતાં એવું પ્રસિદ્ધ કરે છે કે, “હું” આ તત્કારને તે સમય સુધી રાખીશ, ત્યાં સુધી મારો કાકા જે મકકા ગયો છે તે પાછો આવી ન જાય” હેલ્થા ચેરમેન પેરોમલની ઘરતાન ક્યાં સુધી ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ સત્ય છે, એ કહેવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ એ બનાવની કાંઈક અસર તો બાકી છે. નાયકોનાં નામ બરાબર નથી, કેમકે ચેરમેન પેરોમલ ખિતાબી નામ છે પરંતુ એટલું તો માનવુંજ પડશે કે મેંગ્લોરના યાદી વંશનો નાશ એવીજ રીતે થયો કે તેના હેલ્થા રાજ્યએ પોતાના મૂળ ધર્મનો ત્યાગ કર્યો હતો.

એમાં સંદેહને સ્થાન નથી કે એ સમયમાં મુસલમાનોને ધણેજ પ્રભાવ હતો. એમને ‘મોપલા’ નામે સંબોધવામાં આવતા હતા. ‘મોપલા’ના બે અર્થ થાય છે. મોરોડો પુત્ર અથવા વરરાજા (દુલ્હા) જે લોકોને માન આપવું હોય તેને ‘મોપલા’નો ખિતાબ આપતા હતા જેમકે ઇસલામીઓને ‘નસરાની મોપલા’ કહે છે. મોપલાઓને ઘણા અખતારો હતા. મુસલમાન મોપલો નામથીતરી બાકાણુ સાથે બેસી શકતો હતો. જો કે નાપર એમ કરી શકતા ન હતા. મોપલાઓનો પેશ્વા (ધર્મગુરુ) જેને ‘તલંગલ’ કહે છે, રાજાની સાથેજ પાંચાબીમાં બેસી શકતો હતો.

કેસીનના રાજા (જેને ‘એમેરીન’ કહે છે)ની અરજ સૌદાગરો પર મોરોડી કૃપા દ્રષ્ટિ હતી. એની પરવાનગીથી રાજ્યમાં ધંગુ સૌદાગરોએ વસવાટ કર્યો. એમના વ્યાપારથી રાજ્યને આર્થિક લાભ થયો અને એમના બાહુબળથી રાજ્યની ચક્રિત વધતી રહી.

એમેરીને આજીઆજીન રાજ્યોનો પરાજી કરીને એમની જગિ પર કબજો કરી લીધો ત્યાં ત્યાં રાજાની સત્તા સ્થાપિત થઈ, મુસલમાન વ્યાપારીઓએ પોતાના બજારો કાપમ

^{૧૧} કાદિર દુસેનખાન: “સાઉથ ઇન્ડિયન મુસલમાન” મદ્રાસ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોલેજ મેગેઝીન ૧૩-૧૯૧૨ પૃષ્ઠ ૨૨૮.

^{૧૨} લેખન: “મલબાર” સાય ૧૩૦ પૃષ્ઠ ૨૩૧

કર્તા. એવી રીતે કાલીકટના બંદરેનો પાયો નાખાયો. અહિંના કાઠી, જેમને ત્યાં નાણાં કાપ્યાં હોય છે, એમનીનો મોટો મદદગાર હતો. એના તરફથી હંમેશાં બીજા રાજ્યો સાથે યુદ્ધ કરતો હતો. એજ મદદને કારણે તે મલબારમાં સૌથી શક્તિશાળી રાજ્ય બની ગયો અને એણે "મહા મુખમમ"ના મેળાને બંદોબસ્ત, જે તમામ મુખને ચતો હતો, એને સુધુઈ કર્યો. એનાથી એની પ્રખ્યાતી ચારે તરફ પ્રસરી ગઈ. ૧૩

"કાયા" સમાન અલીરામનું ખાનદાન હતું. જેના નાયક કાલાતરી રાજ્યોના બેગાના સરદાર થતા હતા. ૧૪

હિન્દુ રાજ્યો મુસલમાનોની એટલી બધી ઇજ્જત કરતા હતા કે એમણે પુર પોતાની પ્રગતિ મુસલમાન થવાને માટે જોઈ આપ્યો. એમને પોતાના બેગાઓને માટે વહાણપટ્ટીઓની જરૂર હતી. જેથી એમણે પુર આપી કે મકવાન કીમના દરેક ઘરમાંથી એક અથવા બે જણ ધર્યામ કબૂલ કરી લે.

નવમી સદી પછી ઈસ્લામનો પ્રભાવ દીન પ્રતિદિન વધતો જાયો. ૧૫ મસજિદીએ ઈ સ ૯૧૬માં હિન્દુસ્તાનનો પ્રવાસ કર્યો. તે લાગે છે કે ચેલિશમાં હસ હજાર મુસલમાનો આપ્યા હતા. એમનો પોતાનો સરદાર હોય, જેને "હુનરમા" (હુનરમંદુ) અપખંપ છે) કહેતા હતા. અખ્મદોલાફ મશઅમર બિન અલ-હલહલ ચેલિશની મરિજોનું વર્ણન કરે છે. છપ્પને સહદ તેરમી સદીમાં સમૃદ્ધ કઠિ દરેક રથજે મુસલમાનોને જોયા. ૧૬ સર મહોં

પોનોએ જોયું કે મંદાના રાજ્યો મુસલમાન સિપાહીઓને બદલના દેશોમાંથી લાગે પેતાના સૈન્યમાં લઈતી કરતા હતા. ૧૭ અખ્મદ ફિદા (સને ૧૭૩-૭૩૧) લખે છે કે કાલમમાં એક સુદર મરિજા અને મુસલમાનોનો એક હતો. ૧૮ ઈબ્ને બનૂતત્તે ખંધાનથી લઈને આખા મલબાર કાંઠે પ્રવાસ કર્યો. એને દરેક રથજે મુસલમાનો મળ્યા તેઓ બધા સારી રિયતમાં હતા. ૧૯ એ બ્યાન છે કે ગોવા મુસલમાનોના કબાજામાં હતું કંદ્યાદમાં મુસલમાનો એ એની સાથે મુલાકાત કરી. કાનકાદનમાં એણે એક પુરાણી મરિજા જોયું, ત્યાં એને હમદરી દુરવીશોની એક ટોળી મળી.

સિંધપુર (સિદ્ધપુર) માં બમલદી નમૂન મરિજા હતી. હોનાવરમાં મુસલમાનોનું રાજ્ય હતું, અને કાલજી સુધી દરેક બંદરોમાં મુસાફિરખાનાં હતાં. જ્યાં મુસલમાનોને યોગ્યતા માટે બંદોબસ્ત હતો. દરેક રથજે મુસલમાનોનું માન જળવાયું હતું ખારસીયોર અને મહાનોરમાં મુસલમાનોની વસ્તી સાથે એમના કાઠી અને મુશ્તી હતા. મેંબરોમાં ચાર હજાર મુસલમાનો વસતા હતા. જેમાં ધરાન અને યમનના સૌદાગરો હતા. ત્યાંના ઘણા તાલિમે મુશ્મ (વિદ્યાર્થી) વિદ્યાભ્યાસ કરતા હતા મરિજા હતી અને મુસ્લિમ મોહલ્લા હતા.

અખ્મદુર્જાક, પંદરમી સદીમાં હિન્દુસ્તાન આપ્યો. ૨૦ એના શેઠાજ દિવસ પછી પોર્ટુગીઝોએ હિન્દુસ્તાનનો માગ જાણી લીધો. તે

૧૭. થાલ ધી જુક ઓફ સર માર્કો થોલ્ડ બાગ રજે પૃષ્ઠ ૨૧૪.

૧૮ થાલ : ધી જુક ઓફ સર માર્કો પોલો બાગ ર ને. પૃષ્ઠ ૨૭૭

૧૯ D' fremery at Sanghinette બાગ ર ને પૃષ્ઠ ૨૫૫

૨૦ મેજર, "ઈન્ડિયા ઈન ધી ક્રીકીન્ગ સેન્ટ્રી" સફરનામા અખ્મદુર્જાક

૧૩. થાલન "માલાબાર" બાગ ૧ લેા પૃષ્ઠ ૨૭૮-૨૮૦ અને "માલાબાર એન્ડ એન્જોનોન્ડ ક્રીકીકટ ગેઝેટિયર" પૃષ્ઠ ૪૪

૧૪. થાલન "માલાબાર"

૧૫. ધલિયટ બાગ ૧ લેા

૧૬. રથલા "રથાન હી બ્યાક" ઈબ્ને સહીદનું વર્ણન,

કાલીકટ વિશે લખે છે કે, અહિં ઘણા મુસલમાનો છે. એમનાં પોતાકાં ઘરા છે. એ ગરબિદો છે, જ્યાં તેઓ દર જુરમાના દિવસે (શુક્રવારે) નમાઝ પઢે છે.

આ બધાનો પરથી જણાય છે કે હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા પર મુસલમાનો પોતાના ધર્મની સ્થાપના પછી થોડાજ સમય પછી આવીને વસ્યા અને એમની સંખ્યા, હૈલત અને તાકત ઘણી તેજ સાથે વધી. હિન્દુસ્તાનના પૂર્વ કિનારા પર પણ અરબોની પુરાતન સમયમાં ઘણીજ દર અને ઇઝત થઈ. જ્યારે દારાએ ધરણીસન પૂર્વે પાંચમી સદીમાં દખ્ખા અને કુરાતના મુજોને બંધ કરાવી દીધાં અને મિસરના વ્યાપારને ફના કરી નાખ્યો, ત્યારે એ વ્યાપાર ધમનના અરબોના હાથમાં આવ્યો. અરબ અને પર્શીઓની નવી વસાહતો લોકા અને દક્ષિણ-હેન્ડમાં કાયમ થઈ. અહિંયા પૂનાની (ગ્રીક) અને રોમન સૌદાગરા પહેલાંથી કારોબાર કરતા હતા. એમના વહાણોને પણ અરબ રણજીતીઓજ ચલાવતા હતા. જેથી જ્યારે મહાન રોમનો નાશ થઈ ગયો, ત્યારે અરબ સૌદાગરાએજ એમનું સ્થાન લીધું. અરબ સૌદાગરા ચૌલમંડલ (કોરો મંડળ)ના મિત્રાથી બંધામાન, આસમ, બરમા થઈને ચીન યાત્રા જતા હતા.

અરબોએ ધરલામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. આ વ્યાપારને પોતાનાજ હાથોમાં રાખ્યો. હુસેમાન અબુહૈદ સૈરાની અને મસજીદીના પ્યાનથી જણાય છે કે મુસલમાનો આ માજોથી તરી પેઠે બાણુકાર હતા. આ મુસ્લિમ-અરબોની હોટી મંડી તનેવલી જીવે કાયમ પડતમ હોરમાં હતી. બિરાપ કોલ્ડવૈલને એ સ્થળેથી મુસલમાનોના સાતમી સદી (૮૧ દિજરી)થી રમી સદી સુધીના સિકકા મળી આવ્યા છે.

અહિંયાં મુસલમાનોએ પોતાના ધર્મના ચાર માટે ઘણી કશિસ કરી. એનું પરિણામ

એ આવ્યું કે ઘણી હિન્દુ કૌમોએ પોતાનો ધર્મ બદલી નાખ્યો. મદાસ પ્રાંતની મુસ્લિમ કૌમો પોતાનો આરંભ એજ સમયથી ગણે છે.^{૨૧} મદુરા અને ચવતોમાં કેટલીએ પેઠીઓથી આ દંતકથા ચાલી આવે છે કે, એમને નાથળ વલીએ મુસ્લિમ બનાવ્યા હતા. તેમની કથા આજે પણ ત્રિચિના પક્ષીમાં છે અને તેના પર એમની મૃત્યુ તારીખ ૪૧૭ દિજરીનો લેખ કોતરેલો છે. નાથળ વિશે લેખિત છે કે તે તુર્ક શાહનશાહ હતા, પશું એમણે સત્તતતને ત્યાજ કરીને ફજાહી સ્વીકારી હતી એ અરબજાતાન, ઇરાન અને ઉત્તર હિન્દુસ્તાનમાં ભ્રમણુ કરતા દખ્ખનમાં તરચૂર (ત્રિચિનાપક્ષી) માં આવ્યા. અહિં આશીને વસી ગયા અને અહિંયાજ એમણે પોતાનું બાકી જીવન વિતાવ્યું. એ ઈબાદત અને ખૈરાત કરવામાં તદ્દલીન રહેતા હતા અને ધરલામની તબલીગ કર્યાં કરતા હતા.

સૈયદ ઇબ્રાહીમ શહીદ, જેમનો જન્મ

ઇ. સ. ૧૧૬૨ ને લગલગ થયો છે, પાનડીપાના રાજ ઉપર તેરમી સદીના આરંભમાં ચઢાઈ કરી. કહે છે કે બાર વર્ષ સુધી એમણે એના પર હુકમત કરી, પણ છેવટે પરાજય થયો અને એ માર્યા ગયા. એમની કથા અરવાડીમાં છે.

બાળા કુશ્મીન એક ફકીર હતા જે પેનકોન્ડ્રમાં રહેતા હતા. એમણે ત્યાંના રાગને મુસલમાન બનાવ્યો અને ત્યાં મરિમદ ચણાવી. ડેકેકલ જત એમને જ પોતાના મુશ્કિદ માને છે. એમના મૃત્યુનો સમય ઇ. સ. ૧૧૬૮ (હિ. સ. ૫૬૪) છે.

મદુરા મિલકતમાં મુસલમાનો ઇ. સ. ૧૦૫૦માં દાખલ થયા.^{૨૨} એમના સરદારનું નામ

૨૧ કાદર હુસૈન. “સાઉથ ઈન્ડિયન મુસલમાન” મદાસ ટ્રિબીયન કેસિન સેગેઝીન ૧૩-૧૯૧૨ પૃષ્ઠ ૨૪૧.

૨૨ મદુરા (નેલ્સન) પૃષ્ઠ ૬૬-૮૬.

ગજનવીના, હમણાઓંથી પહેલાંજ એમને પોતાનો ધર્મ અને રીત રિવાજો પ્રસારવાનો મેલો મળી ગયો હતો. હીંદુરાગ્યો પ્રદાયે પ્રચાર અને પ્રસારના કારણેનું તથા હતા મુઠ્ઠાંમદ ઉપરી લખે છે. ૪૦ "જ્યારે ખલાતના હિન્દુઓએ મુસલમાનો સાથે ઝગડો કર્યો ત્યારે 'મદારાગ્ય સિદ્ધરાજે બધા મામલાની તપાસ કરી અને ઝગડો કરનારાઓને સજા આપી, મુસલમાનોનું જે નુકસાન થયું, તેનો ખર્ચો આપ્યો અને પોતાના ખર્ચથી તેમની મરિજદો બનાવી આપી" એટલુંજ નહિ, બલકે કૃતલાએ રાગ્યોના સૈન્યોમાં મુસલમાન સિપાહીઓ હતા. સોમનાથના રાગ્યના લશ્કરમાં કૃતલાએ મુસલમાન અમલદારો હતા. અહમદાબાદના 'કરખાની' પોતાને વાઘેલા રાગ્યોના પુરાસાની સિપાહીઓના ખાનદાન માંથી હોવાનું કહે છે. ૩૧

મુસલમાન ફકીરો અને સૂફીઓ, સૌદાગરો અને સિપાહીઓની સાથે સાથે ચાલતા હતા. નંદરી સદીમાં અબ્દુલ્લેસ રાજેજ બિન સાદિયુલ અસદી અલ-અસરી એક સંસાર ત્યાગી મુઠ્ઠીસ સિન્ધમાં આવ્યા. એમની વફાત દિ. સ ૧૬૦ (ઈ. સ. ૭૭૬) માં થઈ. ૩૨ દસમી સદીમાં પ્રખ્યાત સૂફી મન્સર હુલ્લાજ સમુદ માર્ગે હિન્દુસ્તાન આવ્યો અને પુસ્તકોને માર્ગે ઉતાર હિન્દુસ્તાનમાંથી થતો તુર્કસ્તાન ગયો. ૩૩ અગ્યારમી સદીમાં બાબા રાડન દુરવીશોની સાથે બગલાદથી ભર્ય આવ્યા. ૩૪ કહેવાય છે કે એમણે રાગ્યના પુત્રને મુસલમાન બનાવ્યો. ઇ. સ. ૧૦૬૭માં બાહોરાઓના શૈખ (મુલ્લા)

યમનથી ગુજરાતમાં આવ્યા ૩૫ ઇ. સ ૧૦૬૪ અને ઇ. સ. ૧૧૪૪ વચ્ચે નૂરુદ્દીન એલે નર સતગુરુએ ગુજરાતના કડવા કણબી અને કણાઓને પોતાના ધર્મની અનુયાયી બનાવ્યા. ૩૬ મદમુદના હુમલા પછી ધણા મુસલમાન આશિયો અને દુરવીશો હિન્દુસ્તાનમાં આવ્યા. જે બધાનું વર્ણન લખાણ થવાની બ્લીક પડતું પ્રકારમાં આવે છે. અગ્યારમી અને ફારસીના જીવન જીવિતો પુસ્તકોમાં સેંકડો નહિ હજારે નામો મળે છે. જેમાંથી થોડાંક નામો અહિં આપવા યોગ્ય થશે.

અલી બિન ઉરમાન અલ-અવદરી, જેણે "કરૂલ મદનૂળ" કિતાબ લખી છે. ગિઝ્ઝાતો રહેવાવાળો હતો. લાહોરમાં આવીને વસ્યો અને દિ. સ. ૪૬૫ (ઇ. સ. ૧૦૭૨) અથવા દિ. સ. ૪૬૯ (ઇ. સ. ૧૦૭૬) માં મૃત્યુ પામ્યો. ૩૭ શૈખ હરમાઇલ બુખારી, અગ્યારમી સદીના આરંભમાં અહિં આવ્યા ૩૮ ફરીફૂદીન અતાર, જે "તઝકિરતુલ આશિયા" અને "મતક તયર" ના લેખક છે, બારમી સદીમાં અહિં આવ્યા. ૩૯ હજારત શૈખ મુહમુદીન ચિસ્તી ઇ. સ. ૧૧૬૭માં અજમેર આવ્યા. કહેવાય છે કે રાય પૂથરા (પૂથરીરાજ) એ વખતે જીવતો હતો અને અજમેરના મંદિરનો મદત રાય દેવ હતો અને રાજ્યમાં અજ્યપાલ નામે મહોરો યોગી હતો એ બંનેએ શૈખ મુહમુદીન ચિસ્તીના હાથપર ઇસ્લામ ધર્મનો રવીકાર કર્યો ૪૦ ચિસ્તીયા સિલસિલાના મહોરો સૂફીઓમાં કુતુબુદીન બખત્યાર કાફી, ફરીફૂદીન ગંજે શકર, નિઝ

૩૫ ફારબસ : 'રાયમાલા'

૩૬ આરનોહદ : 'પ્રીચિન્ન ઓફ ઇસ્લામ'

હિન્દુસ્તાન વિશેનું પ્રકરણ.

૩૭ "કરૂલ મદનૂળ" પ્રસ્તાવના (સંપાત નિકલસન)

૩૮ "પ્રીચિન્ન ઓફ ઇસ્લામ"

૩૯ "તઝકિરતુલ આશિયા" (સંપાદક, નિઝામી)

૪૦ અબ્દુલ્લેહ, "અખબાર અગ્યાર" પૃષ્ઠ ૧

૩૦. ઈલીયટ લાગ રમે પૃષ્ઠ ૪૬૨

૩૧—૩૨ મીર ગુલામ અલી આજાદ : 'માસરૂલ કિરામ' પૃષ્ઠ ૧

૩૩ કુગેલ : બખ્તર એન્ડ ભર્ય (ગેઝેટિ-યર ઓફ બેંગલો) પૃષ્ઠ ૫૫૮.

૩૪ કિતાબ અલ તાહસીન, મુકદ્દમા પૃષ્ઠ ૫.

સુદીન ઔદિયા, અકમદ સાબિર વ. વ. છે. સોહરવદી સિદ્ધસિદ્ધા વાળાઓમાં જમાલુદ્દીન તખ્તેઝી; ૪૨ કાદરીઓમાં જમાલુદ્દીન યુખારી ૪૨ અને બાબા ફરીદુદ્દીન પાકપટની છે. ૪૩ અખ્લુલ કરીમ જયલી ૪૪ જેમણે તસબુદ્ (અધ્યાત્મિક જ્ઞાન)ના મહાન વિદ્વાન મુખે અને અરબીના પુસ્તકનું લાખ્ય અને “ઇન્સાને કામિલ” પુસ્તક લખ્યું છે.

૫. ઇ. સ. ૧૩૮૮માં અહિં આવ્યા હતા. એજ સદીમાં સૈયદ મુહમ્મદ ગેસુદરાએ મહારાષ્ટ્રમાં ઇસ્લામનો પ્રચાર કર્યો. ૪૫ પીર સદ્દુદ્દીને ઝોળા સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી. ૪૬ અને યુસુફીને ગેમજીની ૪૭ એ સુફીઓ સિવાય પણ ઘણા ફકીરો જે દાદપણ દેશ સાથે સંબંધ ધરાવતા ન હતા અને જેમનો મહાદેવ કાઈ કાયદાનો પાળદ નહોતો; દેશમાં ફરતા રહેતા હતા. સખી સરર, સત યુરખીર અને શાહ મદરનાં નામો એમાં ઘણાં પ્રખ્યાત છે. ૪૮

ઘણા લોકોનું એવું માનવું છે કે ઇસ્લામ તદ્વારના બળે અને યુસુફમાન બાદશાહોની તાકતના ટેકાએ આ દેશમાં ફેલાયો, પણ અમારું માનવું છે કે એવું નથી થયું. કેમકે મુસલમાન બાદશાહોમાં માત્ર ત્રણ ચારજ બાદશાહો એવા થયા છે, જેમણે ધર્મ પ્રચારના પ્રયત્નો પોતાની સત્તા વડે કર્યા. પરંતુ તેઓ

સદીથી અદ્વારમી સદી સુધી, પાંચસો વર્ષના હિન્દુસ્તાનના ઇતિહાસમાં સેંકડો બ્હાનાં મ્હોટા સુલ્તાનો, બાદશાહો અને શહેનશાહોમાં માત્ર ત્રણ ચારને કારણે અને આ કહી શકતા નથી કે સત્તાના બળથી ધર્મ ફેલાવવામાં આવ્યો. શીરોઝ, સિકંદર, હૈબુલ આબેદીન અને ઓરંગઝેબ તથા દીપુ સુલ્તાનના નામો સિવાય કોઈ પણ એવું નામ મુસ્લિમથી મળશે, જેને માટે કહી શકાય કે એણે ઇસ્લામના પ્રચારમાં સત્તાનું બળ વાપર્યું હોય.

આ જરૂર માનવું પડશે કે દ્રવ્ય, અધિકાર, માન મરતબા અને ખિતાબોની લાલચમાં ઘણા હિન્દુઓએ ખુશીથી પોતાનો ધર્મ બદલી નાખ્યો. રાજપૂતોમાંની ખુશામદ નિર્ખા પાસે ઘણું કંઈ કરાવી લે છે. પરંતુ એ કહી શકાતું નથી કે એની રીતે ધર્મનો પ્રચાર તદ્વારને બળે થયો. ખરું એ છે કે ઇસ્લામનો પ્રભાવ તેઓ સદી સુધી દખ્ખનમાં કાંઈ પણ ગૈર વ્યાપ્તિ દબાણ વિના પડતો રહ્યો. ઉત્તરમાં બાદશાહત કાયમ થઈ જવા પછી ઇસ્લામ સંસ્કૃતિનો પ્રચાર માત્ર અમીરો, મલિકો અને સુલ્તાનોને કારણેજ નહિ, બલકે ખિશોયનર ફકીરો દુરવીશો અને સૂફીઓને કારણે થયો. આ વાત પણ માદ રાખવા જેવી છે કે સૂફીઓ અને ફકીરો ઇસ્લામના પ્રચારક હોવા છતાં પણ રાજ્ય સત્તાનું આંધળું અનુકરણ કરતા ન હતા. રાજ્યના ધાર્મિક ખાતાના કાઝીઓ અને મુક્તીઓ સાથે એ દુરવીશોને હંમેશા અણબનાવ રહેતો હતો. એજ ખરું પણ છે. કાઝી કદર કાયદાના હિમાયતી અને દુરવીશો ખુદાની બંદગીમાં મસ્ત. કાયદામાં જકામવા લોકો અને પ્રેમના મતવાલાઓમાં કેવી રીતે નબી શકે એમ હતું? યુસુફમાન સલતનતોના પાનાઓ આવા ઝગમગથી ભરપૂર છે. દુરવીશો રાજસત્તાનું એક અનુકરણ કરતા ન હતા, પરંતુ આશાક બાદશાહો એમની સલાહ લેતા એકબી

૪૧ અખ્લુલહક, “અખબારલ અખ્સાર” પૃષ્ઠ ૪૫

૪૨ અખ્લુલહક, “અખબારલ અખ્સાર” પૃષ્ઠ ૬૦

૪૩ “ધી શિખ રિલીયન” લાગ ડગ્લે. પૃષ્ઠ ૩૫૬

૪૪ “રેટીઝ ઈન ઇસ્લામિક મીસીસીઝમ”

પૃષ્ઠ ૮૧

૪૫. “પ્રીવિન્ગ ઓફ ઇસ્લામ” પૃષ્ઠ, ૧૫.

૪૬. “બોરબે ગેઝેટિયર” વો. ૬, લાગ ૨, પૃષ્ઠ ૪૦

૪૭. “બોરબે ગેઝેટિયર” વો. ૬, લાગ ૨, પૃષ્ઠ ૨૭

૪૮. આરનોલ્ડ “ધી સેઈન્ટસ ઓફ માર્સ”

ઓફ ઇન્ડિયા”

તરીકાનાં કામ કરાવતા. શાલગ્રામ મુળેદારે
અને આશિના અપદ્મજોના સમાધાન કરાવતા
કમજોર રૂપ જોમને પોતાના મદદગાર દુઃખ
દર્દના સાથી અને શાલી અન્યાયોથી બચાવનારા
સમગ્રતા દતી.

આ બનાવો આ વાત પ્રત્યે ધ્રુવો કહે
છે કે પછા સરી ફરીએ એપરવા અને ઉતાર
લોકો હતા. એમાંથી કેટલાક એરા દના જેમણે
ધરનાર અને મામ મિશ્કતને સાન આરીને
સંસારનો લાગ કરી. ખુશના પ્રેમમાં વેરામ
સાધને તપ વપમાં તારવીન થઇ ગયા એ
ફરીએના આત્મા જગવાન દના. એમને કોઈને
કર નહતો એમનું હૃદય ગંદગી અને પ્રેમની

લાગણીઓથી ભરપૂર હતું તેઓ ક્ષમાથી
ચેકમતા અને સમાનતાના દિમાયની દના
જેથી અનુભો, પાછળ પડેલા લોકો અને
ગરીબોને, તેમજ સમાજ, રાજ. પંથિને અને
આલિઓના સનાવેલા દુઃખોએને એમની
વાનોમાં ધધરી પ્રેરણા. એમના કામોમાં કરામન
અને એમના હવનમાં ખુદાગી અલક નજરે
પડતી હતી ગરીબો અને દુઃખી લોકોને નહિ;
અગીરો, રાગઓ અને પુરોહિતો પણ કદી
કદી એમના આત્મિક પ્રભાવથી આકર્ષાતા દના
અને પોતાના દીનશિવાળો ત્યાગ કરીને એમના
અનુભવી થઇ જતા દના.

[સંપૂર્ણ]

ખઝમે ઇકબાલ

પહેલાં વર્ષના પુસ્તકો : પ્રગટ થયેલાં

(૧) ઘાણક ચરિત્ર દર્શના મૂલ્ય ૦-૫-૦ (૨) જ'જે યરમૂક મૂલ્ય ૦-૫-૦

(૩) વતનની વેદી મૂલ્ય : પાંચ આના

[પોરટેજ એક આનો વધુ : ખર્ચ પોરટેજ દોઢ આનો
આશિષ ખાતે દરેક પુસ્તકના ૬ પેન્સ પોરટેજ સહિત]

— અરપ લવાખમમાં :—

૬૦૦ પાનાનાં આઠ પુસ્તકો

આપતી, આ ઝાતી કાયદા કે અંગત સ્વાર્થ
વિનાની અંધમાળાના આહુક બની ઉત્તેજન
દ્વારા તેની સફળતા ઇચ્છો.

લખો : વ્યવસ્થાપક : ખઝમે ઇકબાલ

કોર : વાયા સાયણ
KATHOR : Via SAYAN

વાર્ષિક લવાખમ

રયાનિક રૂા એ
દિન્દ રૂા અદી
પરદેશ રૂા ત્રણ
અથવા રિલિંગ પાંચ

આજના જાપાની
ચી મ ની જેવા
તકલાદી યુવકોને
શ્રીયુત શેખરવલ્લી
તરફથી ભેટ !

મીઝાં ! પેરદે રહે એ દાવના છે !

પુરી ખંડખોર જેની લાવના છે;
કંઈ રણવાની કિંતુ સાવ-ના છે !
નર્થા નાહુક; નરમ સ્વભાવના છે;
મીઝાં ! પેરદે રહે એ દાવના છે !
હુખખદેહી ને કડકાઈના માલિક—
છતાં દિલના તો એ દરિયાવના છે !
પડ્યું હું ભેર, ઢગલો થઇ પડે છે;
ને સાચા મિત્ર તો એ તાવના છે !
ખુદાને પણ હુસીમાં કે ઉડાવી;
એ એવા ટીખળી સ્વભાવના છે !
એ વાતોમાં કોઈથી કેમ હારે ?
કે જાતે તો અમીર-ઉમરાવના છે !
કથા પાણી વિનાના પોચા, પોચા;
મરદ છે તો ક્રૂર દેખાવના છે !
ઉડાવી જઈશ ના રે ! અધિ હવા તું,
કે એ નાવિક અમારી નાવના છે !

૧/૧૦/૧૯૩૫

x x x

સમજમાં આવતું કંઈએ નથી કે—
કથા પુસ્તકની એ પ્રસ્તાવના છે ?

“ શેખરવલ્લી ”

વિચિત્ર ભીખ

મ લખનાર : “ગાંધિ” સાહબ મ

માગવાથી દોષનેય ન મળી હોય એવી વસ્તુની ભીખ આજે એકરીસ એકરીસ વધે ચલા કોંગ્રેસ માગી રહી છે. સાધારણ માણસ પણ રહેજે સમજ શકે એવી સાદી વાતને શબ્દો દ્વારા જુદા જુદા સ્વરૂપે જનતા આગળ રજુ કરીને દેશનેતાઓએ પ્રગળે બુઝાવામાં કે ગુચવણમાં નાખી દીધી છે. આઝાદી મળતી નથી. મેળવવી પડે છે, એ સહુ કોઈ જાણે છે અને છતાં આઝાદીની જુદા જુદા શબ્દો દ્વારા દગલો કરીને માંગણી કરવામાં આવે છે. સમય અને શક્તિનો દુર્વ્યય તે આહું નામ.

કોઈ પણ પ્રગળે માત્ર માંગણીથીજ પૂર્ણ સ્વરાજ્ય મેળવવાનું એકેય દ્રષ્ટાંત ઇતિહાસમાં શોધ્યું જડે તેમ હજી નહિ, એ દીવા જેવું સત્ય હોવા છતાં આપણી રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ કે સંસ્થાઓના સંસ્થાપકો એક પછી એક શબ્દ પ્રયોગો ઝીકવેજ શરૂ છે. એ અત્યંત બેકની ખીના છે. સ્વરાજ્ય માંગ્યું મળતું નથી, એ સહુ જાણતા હોવા છતાં અહિંસા

અને એના જેવીજ અર્થહીન યોજનાઓ વડે આઝાદી મેળવવાની નિરર્થક વાતો આજે વીસ વીસ વર્ષો થયાં થતી રહી છે. આર્થિક દ્રષ્ટિએ દીન પ્રતિદીન લીધુ થતા દેશની આર્થિક શક્તિને વધુ હણી નાખનારી યોજનાઓ દ્વારા પામ્યાલીના પંથે દોરવી જવામાં આવે છે, અને જનતા પણ આંખો બંધ કરીને એ પ્રવાહમાં ધસવાની ભય છે, એ આપણા દેશની કમ-નસીબીનો એક સદર પુરાવો છે. અને એટલા માટેજ જનતાએ હવે સત્વર ભથ્થત થઈ જવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે, કારણ કે “અજાણ્યા અનીષ્ટા જાણીતા અનીષ્ટા કરતાં વધારે ભયંકર પૂરવાર થાય છે” આપણી રાજકીય સંસ્થાઓના સુકાનીઓ ચિત્ર વિચીત્ર છે, આપણી કહેવાતી રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ વાસ્તવિક રીતે હવે રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ રહીજ નથી પણ આધ્યાત્મિક અને ધાર્મિક અખત-શઓ કરવાની પ્રયોગશાળાઓજ માત્ર રહી છે. જો કે આધ્યાત્મિક સિદ્ધિઓ મેળવવા કમ્પ્રત માનવીઓનોએ સંસ્થાઓ મંડળને એ આપણને પાસવેજ નહિ એ સહુ કોઈ જાણે છે, છતાં નૈતિક નમુનાઈનાં કારણે સહુ ચલાવી દે છે. કહેવાતા અચળગુણ નેતાઓએ એ આપણી રાજકીય સંસ્થાઓ ને વ્યવહાર રાજદારી સંસ્થાઓ તરીકે રહેવા દીધી નથી, દેશની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાનો ખેય ધરાવતી કોઈ પણ સંસ્થાને સંસ્થાલોકે પ્રયોગશાળા નજી બનાવી શકે અને એમ જો બને તો એ જનતાનાં વિશ્વાસનો ભયંકર દ્રોહ કરેલો ગણાય. અહિંસા દ્વારાજ આઝાદી મેળવવાની વાહીયાત વાતોને સંજુતા માટે પણ પ્રગળે ધસીને ના પાડી દેવી જોઈએ.

આઝાદી મેળવવી કે દેશનું રક્ષણ કરવું એ બેમાંથી એકેય કાર્ય માત્ર દોરવો પાસ કઈ જવાથી થાય તેમ નથી. “સાચું રક્ષણ તો ત્યારેજ થઈ શકશે કે જ્યારે પ્રત્યેક હિંદી પોતાનું રક્ષણ કરતાં શોખશે. કોઈ પણ

રાજ્ય રક્ષણ કરે અને પ્રજા નમાસી થતી જાય, તે કરતાં નો તે રાજ્યની પ્રજા પોતેજ સંરક્ષણ કરવા શક્તિમાન હોય એ વધારે આવકારદાયક ગણાય.”

કમનસીમે આપણે જે વહાણો ઉપર કીનારે પહોંચવા માટે સવાર થયા છીએ, તે વહાણો અર્થાત રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ તુટેલા વહાણો જેવી છે કે જે આપણને સદાયે મધદરીયેજ રાખવાની છે—કીનારે પહોંચાડે એવા વહાણોની આપણને અત્યંત જરૂર છે. “જેઓને લોકોની ઠગાઈજ કરવાની ટેવ હોય તેઓને ખોટું બોલતાં કોણ અટકાવી શકે?” એ એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે. આપણા નેતાઓને પ્રસંગો સિત અવળી સવળી વાતોજ કરવાની છે, અને જનતાને શાંતિ આપવા કરાવે પસાર કરવા છે. આઝાદીની શાબ્દિક યોજનાઓ રજૂ કર્યાં કરવાથીયે જનતા ખુશ ખુશ થઈ જાય છે, એ આપણા નેતાઓના ધ્યાન બહાર ન હોવાથી વાતો કે કરાવેથી આગળ વધીને ખાલી જવાની યોજના તેઓ દાખવેજ શા માટે? એ એક વિચારવા યોગ્ય પ્રશ્ન છે. દુઃખની વાત એ છે કે મુસ્લિમો પણ આઝાદીની કિંમત આંકતાં ભૂલી ગયા. મુસ્લિમોનો ઉત્તરજી છતિદાસ કુરબાનીની કથાઓથી લગ્ગરેજ છે. છતાં આજે મુસ્લિમો પણ માત્ર ઠગવો દારજ આઝાદી મળી રહેશે—એમ માની લેવાની લાચર બુલ્લ કરી રહ્યા છે. જે કે મહંમદ ઝ. છકાબાસ તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી ગયા છે કે:—

“ખરીદે ન હમ નિરદોષ અપને લક્ષરો
મુસલમાન કા હય નબ વોદ પાદશાહી”

હિંસામતી દ્રષ્ટિએ શુદ્ધામી દરાગ છે. આઝાદી હિંસામતી દ્રષ્ટિએ એક મદામુદી વસ્તુ છે, પણ એક્યતા અને સમાનતાના સિદ્ધાંતોથી અતિ દૂર જઈ પડેલા મુસ્લિમો દવે તો સ્વમાનની કિંમત આંકતાયે ભૂલી ગયા છે.

આઝાદી અને શુદ્ધામીનો મર્મ સમજાવનાં સંપ અને એક્યતાની અગત્ય અંદાશમદ ઇંદગાલ આ પ્રમાણે હંકમાજ છતાં સંપૂર્ણ રીતે સમજાવી ગયા છે:—

“જે તૂ સમજે તો આઝાદી હય પોશીદા મદખતમે
શુદ્ધામી હય અસીરે ઇમીયાજો મા વ તૂ રેદના”

એટલુંજ નહિ પણ એથીયે આગળ વધીને જીવનનો ઉચ્ચ ધ્યેય થું છે, અને ક’ા પ્રકારનું જીવન જીવવું જોઈએ એ સમજાવતાં કહે છે કે:—
“રાજ્ય કા તરદ હયે બજમ વહે આવમ મે;
શુદ્ધ જલે દીદેજ અમયારકા બીના કરે.”

કેટલી નિસ્વાર્થતા! માનવ જીવનને ઉગારી લેવાની પ્રેરણા તે આતું નામ પોતે કના થઈ ને પણ બીજાઓને માર્ગદર્શક થયું, એજ જીવનની સાર્થકતા કહી શકાય. દિંદના મુસ્લિમો હજુ પણ એતે, હજુ પણ પોતાની જવાબદારી સમજે, હજુ પણ હું તું અને તેનાં ગણજાઓમાં થી મુક્તિ મેળવે, એક્યતા અને સમાનતા નાં ધારણે રોતે જવે, અન્ય ને જીવાડે અને પછી સંપદારા પોતાની મેજે આઝાદી પ્રાપ્ત થશે કોઇ પણ રાત્તા પછી તે ગમે તેટલી સમજણ હોય છતાંય તેને સંપ રૂપી શક્તિ આગળ નમતું આપણેજ છુડકો છે.” આ વાત સદ્દ જગે છે પણ કમનસીમે સ્વસ્વાર્થતાં સદ્દ બોજ જગ્યા છે, સ્વાર્થ ઉદારતાનો મહાન યત્ન છે, એ સત્તુ આપણા ઉપર ફીક ફીક ફાંચો છે, એવું રહી રહીને પણ આપણને બાન થઈ જાય તો આપણું ગૌરવ વધે, આપણી પાપમાત્રી અટકે, આપણી શુદ્ધામીનો સલામ માટે અંત આવીને રહે. સંપ વગર સલામતી નથી, અને જ્યાં સલામતીજ જગ્યામાં આવી પડેલી હોય ત્યાં સ્વરાજ્ય મળેજ શી રીતે? સંપ એજ સર્વોત્તમ રહિત છે.

UNITY IS POWER

દવા મસ્તૂરી:— સ્ત્રીઓને માસિક મોંઘળીમાં દર્દ થતું હોય, માસિક અસરખર આવતું ન હોય, જે આવતું હોય અને કમ આવતું હોય,

સખત તકલીફ સાથે આવતું હોય, તદ્દન અંધ યથા ગયું હોય, એક માસમાં રોકાઈ રોકાઈને ખેવાર આવતું હોય, માસિકમાં ખરાબી હોય અથવા દોરા વીંડ પડેલા હોય અનિયમિત આવતું હોય તો માસિકને નિયમિત લાવવા માટે આ દવાને જરૂર ઉપયોગ કરો. માસિક સંબંધી દરેક ફરિયાદો દૂર કરવાની એ જાદુઈ અસર રાખે છે. સારાથે દિવસમાં વરસોથી આને ઉપયોગ થાય છે. ફક્ત એકજ શીશી મંગાવી ખાતરી કરવા ખાસ બસામણ કરીએ છીએ.

શિક્ષાઉન નિસ્વાં:— જે સ્ત્રીઓ સફેદ પાણીની અથવા પીળા પાણીની બીમા-
રીઓથી ગીણાય છે તેને પ્રદર કહે છે. તેમની સુવાની

દુક સમયમાં ખરબાદ થઈ જાય છે. જીવાનીને બોલ અને કુવત અને કુવતી સખતીને એથી નાશ થાય છે. એનો છલાજ નહીં કરવાથી ઘણા બધાં દર્દો પેદા થાય છે, આ સફેદ પાણી જવાનીનું અમૃત અને જોહુર છે. જે શરીરમાંથી એ નીકળી જાય તો સ્ત્રીઓને ખેંચર બનાવી દે છે. આ રોગની શરૂઆતમાં સ્ત્રીઓની કમરમાં, યમની પોંડણીઓમાં અને હાડકાં (નાક)ની નીચે હલકું દર્દ થઈ, માથામાં ચક્રર આવે છે, ચાલવા દુરવા અને કમ કરવામાં ઘણા યાક લાગે છે અને ઘણી અશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને માસિકમાં અખડ ઉત્પન્ન થઈ ટેલિક વાર સ્ત્રીઓના આરોગ્યને સદંતર નાશ થાય છે. એવી દાવતમાં સફેદ પાણીના નીકળવા તરફ ગફલત કરવી જોઈએ નહીં.

જો કોઈ સ્ત્રી સેવાતુર રદમના રોગથી પીઠાતી હોય, ખાતરી જન્યાએથી સફેદ પાણી અથવા રતુખત નીકળતી હોય તો આ દવા શિક્ષાઉન નિસ્વાંની ફક્ત ત્રણ ધીણોને ઉપયોગ કરે. એક સસ્તા અને સારા છલાજ તરીકે વરસોથી લાખો દર્દીઓએ એનાથી લાભ લઈ પુવાર કરી બતાવ્યું છે. શીશી ત્રણની કિંમત રૂ. ૩ ટપાલ ખર્ચ જુદું.

હિસ્ટીરીયા માજૂન:— અમારા દવાખાનાની દેરત ઉપર્જોવે તેની અસરકારક

ઘણા વંસોના અનુભવ અને તજજ્ઞા લીધા પછી અને ખાતરી થઈ બાદ આમ જનતા સમક્ષ મુકવામાં આવી છે. સ્ત્રીઓની સામાન્ય કમજોરી અને બીજી ધણીખરી બીમારીઓને એ દૂર કરે છે. સેવાતુર રદમ, સેવાને ગદી અને આગ્રયે તનાસુલની અંદરના (રદમના) સોખજોને દૂર કરી દેરત ઉપજાવે છે અને ખેદક શક્તિ આપે છે. માસિકની ખામીઓને તલકળ દૂર કરે છે. જે કમતી આવતું હોય તો તેને અને જે વધુ આવતું હોય તો તેને નિયમિત કરી પ્રમાણસર કરે છે. રદમની કમજોરી, કમજોરીવાળી અને હિસ્ટીરીયાવાળી ઓરોતોને એટલો બધો ફાયદો થયો છે કે તેથી અમે પણ તાજુબ થયા છીએ. ૨૦ દીવરના ખોરાકની કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ ટાંખા જુદું.

પંચ વ્યવહાર શુભરાતીમાં પણ યથા સ્થાને. વધુ માટે પ્રાઇસ લિસ્ટ મંગાવો.

હમદમ દવાખાના

પો. બો. ૭૦, દિલ્હી.

Hamdam Dawakhana Post Box 70, Delhi.

ડા કૂ

અનુવાદક : 'સીરતી'

[અંગાલના મજ્જર કાલિકારી 'કાઝી નઝરુલ હસનામ'નો એક ગીતનો અનુવાદ]

ખંધુ ! તારા પર જે ચોરીનો આરોપ મૂકે છે તેને ખબર નથી કે, આજ એજ જગતનો કાવૂન છે. હુકુમત 'વ્યવસ્થિત ધાડ' નથી તે ખીજું શું છે ?

ચોરીની પુરાઇઓ પર વચ્ચલ કરનારો કાણુ છે તે ખુદાઈ ફાજદાર ?

તેને કહી દો; જગતના પટ ઉપરથી એક પથુ એવી વ્યક્તિ ગોતી લાવ કે જે ઝાફ નથી !

જજ સાહજી ! એ કાવૂનના યોગ્યાંએને અલરાઇ પર મૂકી દો !

ગરીબોનાં ખિસ્સા કાપી કાપી આજ આ મુડીદારો વૈભવ માણી રહ્યા છે.

જે માણસ સૌથી મોટા બેઠમાન વિશ્વાસ ધાતી અને હર-મખોર છે તેને આપણે સમાજ તેડેતોજ છુદ્ધિમાન અને પ્રતિષ્ઠિત લેએ છે.

મગના હાડથી રાગના મહેલની ઘરો અને મગના રૂધિરથી છે તઇપર યાપ છે.

લાલસુ મુડીદારોનાં કારખાનાં કંગાલોના શ્રમથી તૈયાર થાય છે. તેમના ચંત્રો ગરીબોના રક્તથી ચાલે છે.

પરંતુ તેમના ગનિમાન હોવા છતાં આ અગણિત માનવો બેકાર થઇ દર દર રઝગી રહ્યાં છે !

અસંખ્ય માનવોને માનવતાના હકોથી વંચિત રાખી મીલના આ માલેકો મોજશોખમાં

ગુસ્તાન રહે છે અને સોનાના તારોથી કરેળિયાની જાળ ગૂથે છે.

સાફકારોની દુર્દ ત્યારેજ વધી શકે છે જ્યારે ગરીબો ભૂખ્યા રહે. અને ઝમીનદારો એજ હામતમાં આરામ કરી શકે છે; જ્યારે ગરીબની કુંવડીનો દીવો દોઢવાઇ ગયો હોય.

કુખ્યા વેશ્યા છે. ગુનાહ નૃત્ય છે. દોસત ગાન છે, મુડીદારો પ્રેક્ષક છે.

રોડી, આરોગ્ય, આશા અને ઝયાન.....

માનવ એ સખળી નેઅમતોથી મદરૂમ છે. તે ત્યાહીની તરફ ભાગી રહ્યો છે.

ખીજો કોઇ માર્ગ નથી.....મુડીદારો ડગલે ડગલે ખાડા ખોદી રાખ્યા છે.

સમસ્ત જગત છવંત છે અને ઝાફ તેમના ચોક્ષીયો છે.

ચોરોએ માથિઠાને ફેદ કરી મૂક્યા છે કે તેઓ ક્યાંક બદાર નીકળી પોતાનો માસ ઝિનરી ન લે.

સદચર ! કાણુ કહે છે કે તું ચોર છે ? કાણુ કહે છે કે તું ઝાફ છે ?

તેં મુડીસર અનાજની ચોરી કરી છે. વિલેતું ખૂન ક્યું છે.

એવાય છે જેઓ ચોરી નથી કરતા છતાં તેઓ ધન્સાન નથી.

તેં ચોરી કરી છે તોય તું ધન્સાન છે !

—સીરતી

“કારવાં” આફ્રિકામાં મળનારું
કેકાણુ—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

એ સત્ય ઠરે છે :

સુખ શુષ્કતામય નયનથી અશ્રુઓ સરે છે,
 કંઈ રક્ત ઝરે છે.
 એ પ્રેમનો પ્રારંભ કદાચિત્તે ને ખરે છે,
 તેા પ્રાણુ પરે છે.
 હે! બ્યોમ તું તત્કાળ હવે રંગ ગહન કર,
 ને લાલ ગદન કર.
 દુઃખ અસ્ત, દિલે દાગ નવલ આજ ધરે છે,
 નિશ્વાસ ભરે છે.
 માચીનનો તે મિત્ર દ્વય માંડે હરીને,
 નિપ્રાણુ કરીને.
 સાંપ્રતમાં નજર સામે રકીબોજ વરે છે,
 અશ્વસોસ અરે છે!
 વ્યાકૂળ કરી અન્યને વ્યાકૂળ થશે એ,
 શું લઈને જશે એ?
 કુદરતનો ઘડાએલ નિયમ કોઈ કરે છે,
 એ સત્ય ઠરે છે.
 તુજ યાદ કૃપાળુ છે બલે કૂર થયો તું,
 શું એથી, ગયો તું?
 સંકલ્પ મહી ચિત્ર ને આવીને તરે છે,
 દુઃખ-દર્દી હરે છે.
 યાનાર! જઈ પાને કસમ તુજને વફાની,
 ધનધોર ઘટાની.
 પ્રવેશતાં મધગહના દારે કો' ઠરે છે,
 લગ્નગાથી મરે છે.
 પૂછે ના: 'કુત્તીમ' પ્રેમમાં તારાજ છે શા કાજ?
 કાં લાન નથી આજ?
 નવ એને ખબર છે કે: એ બાહિર કે: ઘરે છે,
 શું કામ કરે છે?

“કુત્તીમ વાકિફી” ધોરાજવી

પતન અને બીજી વાતો

[લે. શાન્ત]

શહેરની ખાં સાહેબની એ હોટેલ મરદૂર હતી; મરાહર એ કારણે નહિ કે ત્યાં મુગલાઈ ખાણી અને વિલિધ આનંદપ્રમોદના સાધનો હતાં. સામાન્ય લોકોને અનુકૂળ અને વિશાળ એટલે આહવા દીક રહેતાં. ચોકમાં ફૂલવેલ, ફૂલનાં કુંડાં, ગોળ ટેબલ રાખેલાં હતાં. એક પડશાળમાં બજારની ખાતું હતું. અંદરની બીજી પડશાળમાં સાંજે કાંઈ વેચારો, લજ્યાં, શુભશુભો ને એવી વાનીઓથી સ્વાદ રચિતે આવકારતો. પૈસાનો સંગ્રહ ચાપ ને એકાદ રોકડના દુકાથી ઘેર ગરીબ કુખાને સંતોષતો.

દરબારી કેલાધારની કમાનમાં હોટેલ માનિક બીજાજવા. તેમના ગોળમટોળ રતુંબજ શરીરને બારીક મલમલતું કમીસ અને તંગ તસતસતો સુરવાલ બરાબર બધમેસતાં. વચ્ચેથી જાળેલા વાળતું તેલ, કદી ચોકમાંના કિરણોથી ચળકી ઉઠતું. નહુઈ પ્રેક્ષકની છટાથી અકકડને ઉચી વાળેલી મુછોના મુંચાં, કાનથીએ નીચે સુધી કલમને જઈ મળતાં. તેમની બેવડી હડપચીની દાઢી હિપર સીધો અવળો અલ્લો ફરી જતો ત્યારે જુવાની ઝળકી ઉઠતી પથુ કલક કરેલા સુદેહ વાળના મૂળાયાં બે ચાર દિવસે કેડીયાં કરતા. તોય અંદરની ખુરશી કીચુડાવતા, હસના પાન ખાઇ ચુંકદાનમાં પીમકારી મારતા !

ખાં સાહેબને કુટુંબ પરિવાર હતો; મોટા હાકરાતું વેવિશાળ સોઆઇ રહ્યું હતું. શહેરમાં એમની માલિની રક્યાં ખડ્યાં ધર હતાં પથુ દીકરી દેવામાં નિચારવા જેવી વાત હતી.

એક પરદેશી મૌલી જુના વસત્રાટના હતા. જુઝુર્બ હતા; હિકમત કરતા. લાંબુ કૂચ શરીર લાલ દાઢી ને પાણીદાર કાળી આંખો હતી. બેકમાં કચારો હતાં તે હિકમત અને મજકબી કિતાબોથી લારેલાં હતા. પોતાનું બનાવેલું મોટું એવું મકાન હતું. ક્યાંમાં નાનો બગીચો હતો, મેડીની બારીઓમાં રંગીન કાચ જડેલા હતા. મોટી ઉમરે શાદી કરેલી છતાંય પાંચ છ બાળકો હતાં. સૌથી મોટી દીકરી અને બીજી બહુ નાનાં હતાં.

બીબી સખત પડો પાળતાં બાઇનું કુટુંબ ખાનદાન હતું. આપ સર્પદંશથી મૃત્યુ પામ્યા એટલે કાચી ઉમરનો મમં એક કાંઈ હતો તે કદિકદિ બહેનને મળી જતો.

બીબીએ બહારના પ્રકારા કે દુનિયા બહુજ આજાં જોયેલાં. ધરના સુખીયા એટલે માથુસો કામ કરી આપતાં. પોતે કુર્બાન હદીસ પડેલી તેથી બાળકોય મજકબથી પ્રીતિ રાખતાં.

મૌલી સાહેબ કકડ પથુ માયાશુ હેલ્ય રાખતા. ગરીબોની દવા મફત કરતા. અગમેર શરીફની જિયારતનો એટલો શોખ કે દર વર્ષે જતા. ઝંઝક ઉમર એટલે કદિ કદિ બીમાર રહેતા અને એક વખત બીમારીમાંથી ન ઉઘાટ તેમના કુટુંબજાનીલામાં અંગતું ઠાઈ ન હોવાથી ધરની હિજાજત રચ્યો પડી.

ગભરે બીબી, દુનિયાને પોતાની બોળી દ્રષ્ટિથી સમજતી દીકરી ઉમર લાયક યએલી તેથી દેખણે પાખ્યાની ઉત્કંઠા માનને સ્વભાવિક હોયજ. વખત વિતતાં, તેણીની અસકાય રિયતિમાં

ખાં સાહેબે, સદાનુજ્જિનો દોર શરૂ કર્યો. માણસો સાથે હદીયા તોફા મોકલવા, કદિ પોતાના ઘેર બેસવા લઈ જવાં અને એમ અરસપરસ કુટુંબનો મેળ સંધાયો.

સંખંધી અને હિતેચ્છુઓ સમગ્ર શકતાં કે એ મેળ માત્ર નિવડશે. સંસ્કારે લિનન એવાં કુટુંબોનો સુમેળ દુર્લભ. છતાંય એક બાળુ સ્વાર્થ અને બીજી બાળુ અસહાયતા—, એમ સમગ્રણ ચક્ર ગયું અને શાદી પથ્થુ.

ખાં સાહેબની અધાર્પ એટલી સફળ થક કે બીબાને પણ પોતાની પ્રજાગ અસરે તળે લાવી મૂકી. સારી રકમના મહંમ મૌલવીના મકાન તથા મિકકત પોતાના નામે કરાવી વીધાં

બેલી સવારના એક દિ' હોટેલના આડકોએ હોટેલના દરવાજે સિદ્ધ લાગેલાં જોવાં. લોકોની માહિતી પરથી જણાયું કે ખાં સાહેબ દેણાંમાં ડૂબી ગયા હતા.

થોડીવારે વા વાત લાગ્યો કે મહંમ મૌલવીના બીબા તથા નાણાં લગ્ન, ખાં સાહેબ દરના શહેર જવા ઉપડી ગયા હતા ! ! !

મળરકું થતાં દેન સુકા પ્રદેશમાં દોરી રહી હતી. ઉગતા સર્વકરણોની કુમારથી વાતાવરણ અસ્હાદક લાગતું હતું. મહેં ધોષ ચા—નારતો કર્યો એટલે બહેલી સવારની એ મુસાફરી કાંઈક રાહતરૂપ જણાઈ.

લાંબા ડબ્બાના એક છેડે કાંઈક ઘોંઘાટ થતો હોય એમ લાગ્યું:—“એલા કેવા લગ્ની છે ? દૂર ખસઃ માળાને...દીકરી વગર ચલું ને તાસ આપવો.....”

મુશ્કેલ જણાતો હાકરો અમારી બાળુ આવી બારણે ઉભો કાન સુધી પહોંચતી પહેંચી કાળા. બાલની મેલી ટોપી,

કાટેલા કાટના લટકતા ચીરા અને કાષ્ટએ આપેલ મોડું પડતું કમીસ એનું દારિદ્ર દર્શાવતાં

“સાહેબ, બીડી હય ?” બાઈ, મંચ બીડી નહિ પીતા. દયા તું મુસલમાન હય ? જીહાઃ અચ્છા લે, ચેદ ખાતા ખાખ.”

માખામ મરી ગયા; યતીમ હાલતમાં હોવાથી, કાલીચાવડમાં કાઈ દરના સગાને ત્યાં તે જઈ રહ્યો હતો.

“સા” મુજે પીઠાના ?” રસ્તામાં અચાનક મળતાં મને પુછ્યું. “આપ કીટલી ખરીદને આપેથે ઉરેક સામનેકી દુકાનમે” મંચ તોકર કું.”

“વાડ બાઈ, ખેલત ખૂચ ! રોડી કમા લેતા હય. વોઢી મર્દાઈ હય ! ! !”

નવા બીટલોંગ નીચે નવી હોટેલ ખુલી. ફરનીચર અને નવો દારો અકચકાટ કરતાં શરૂશની ચાપ હીક મળતી. રેડીયોય વાગતો.

થોડે સમય જતાં, હોટેલનું મકાન કાઠું બની ગયું. ફરનીચર પર મંદકીના ચર નાખ્યા માખીની લારતી લગ્ની રહેતી. ચાપમાં આવી પડતી આડકોને અસંતોષ વધતો ચાલ્યો.

માલિકની સાથે તેનો મોટો હાકરો પણ કામ કરતો. ઉમર લાયક હતો છતાં એને વાપ એને “ચુધુ” (Idiot) સમજતો. એક દિ' કાંઈક મોટો આગ્યો બાપ તપી ગયો. ...તોસે કામ ન થીધો. હલ્લે તું મુજ નજરસે દુર વીને તો ઠીક; એ રૂપીયા વાર ખચીની ગીન પણ જાજ વીન, લગાખમે વીન; મરી વીને તોજ લાશ નારીનો યાનો ઝીદિ અચોધિ તડે મુકે શાખાથી મીલંધી.....સામાતું...માડુ આપ કે જાનવર...”

હાકરો લાંબો દુબળો; બાલ કાપીને માથે રહેરો ને ગરીબકું મહેં. લાંબી ચાળતું મેકું કમીસ ને ચડી ! બાપડાને, આશીયાળે મોડે,

બાકી દબિટ્તે ઉભયો. કોઇ જૂલે તો દોષ કયાં ટાળવો ?

એનીજ બૂલ કે એ પૈદા થયો ! બાપની બૂલ કે તેને પૈદા કરી વૃથા ભારરૂપ રહેવા દીધો ! દુનિયાની ગૈરત કે માનવીના બાળને તોછડતો જોઈ રહી ! ! !

શિયાળાની સવારની કકડતી ઠંડીમાં નોકરીએ જવા નીકળ્યો ત્યારે મોહોદસો હજી શાંત હતો. રહેજ દર, સાંકડી નાળામાં થોડાં છોકરાઓ ગળી-દાવ રમતા હતા; કોડા-કાંગા છે, નહિ, પૈસાથી.

જોટા દાણુયો અંદાઈ ગએસો એટલે અમે તમે સુધી વાત પહોંચી. અમે સાથે..... અમે પછી સરસ્વતિના ફાગ અજગ પ્રકારના સંભળાયા !

કોઇના નાકમાં લીંટ લટકી રહી હતી. કાણુ પહેલી લાલ ટાપીનો બદારનો ઘેરાવો કાનને ઢાંકી દેતો હતો. અર્ધ ઢાંક્યા ગંદા જૂખ્યાં શરીર હતાં !

મોહોદસામાં મહેસાઓ હતા; રફૂલ અને સગજનો ય હતો !

સાંજે તળાવની પાળે ફરતા ફરતા, મારા એલ. એલ. બી. મિત્ર સાથે વાતચીત થઈ; મુસ્લિમ બાળકોની અધોગતિ, માબાપની ગરીબાઈ, મોહોદસાની ગલીઓ અને સુધડ સારા સારા લતાથી દર, સુંદર સ્થળોથી દર, શહેરની છેવાડેનો મુસ્લિમ-વસવાટ અને તેમની નિષ્ક્રિયતા વિગેરે બાબતો ચર્ચાઈ.

મારા વિદ્વાન મિત્રની છેવટની દલીલ એ હતી કે “They are a Martial Race-મુસ્લિમો લડાયક કૌમ છે; ગમે તે ગામ કે શહેર જુઓ; ત્યાં તેઓ ગામને ઘેરીને વસવાટ કરતા હશેજ ! ! !”

વતન ગયો ત્યારે દોઢ દાયકા પહેલાંનો દોરત મળ્યો-તે ધોખીનો ધંધો કરતો હતો એમ ભણ્યું.

બાપનો વેપાર ચાલતો; લાઘવો લાડ-કોડમાં ઉછરતા. લાણુવા કરતાં, બાવન પાનાની સુંદર મંછપાથી જુગાર રમતાં; બાપ પણુ રસિયો એવો કે ખુદ શમેલ થતો; મોહોદસાના શોખીનો ત્યાંજ અડો જમાવતા.

ધરના છોકરાની એ હાલત હતી કે રોડીથી રોકકળ કરતા; માત્ર પેંડા મીઠાઈથીજ પેટ ભરવાની વ્યાદત પડી ગઈ હતી.

મા મરી; બાપ ગયો; ઉધરાણી હુખી; ધર ગીરવીમાં ગયું; એક ભાઈ અકાળે મુઓ. ધરની સ્ત્રી ગામના કપડાં ધોતી, ભાઈ ‘ધૂલી કરતા. પાંચ બાળકો અને પેટ ભરવાં....

બેગૈરતીયોને. દુનિયા પણુ, અનુભવનો પાક બહુ મેધો શિખવે છે.

“હય, મીરા યલી, કાંતાર દુલ્હા !” સાર્ધ બાવાએ ત્રાડ નાખી ત્યારે શ્રોતાજનો સમજ્યા કે “બાપુને જગમે આવી ગયો !”

શહેરને અડી એક ચિલ્લો હતો. સાંઈના પગલાં થયાં કે રંગરોગન, ધનપતાકા, હુજરો ને વીજળી બત્તી, એમ ચિલ્લાના દોઢર ફરી ગયા. વાજીંગો, ટોલક દોલર્યા ને ટોલક, તંપુર તળલાંનો જલ્સો જામતો. મોડી રાતની મેઢરિલો, ગાંજો ચરસ ને ચા બીડીની ધૂનમાં રંગ જમાવતી ભરેલી ચક્રમ નજીયાર તૈયાર રહેતી. બાપુ દમ ખેંચી ચલમમાં ભડકો કરતા અને ગોટા કાઢતા મુખથી ત્રાડ નાખતા ત્યારે શ્રદ્ધાળુઓના હાજા ગપડી જતાં.

બાપુ હુકમ કરતા અને હંમેશનો ખર્ચ મળી રહેતો. બાળુના મકાનમાં બાપુ બપોરે આરામ કરવા પધારતા ત્યારે તે ધરની બાઈઓ બાપુને માથે તેજ નાંખતી અને ખિંમત કરતી.

એક આખા બેલાએ કહ્યું કે “કુલાલુ ગામમાંથી કાંઈ બાકીના કારણે ભાગી આવેલું રખડુ છે. પુરા શરાબી છે, ચિહ્વાના પછવાડે શરાબખાનું છે—પછી તેના કલાસને !”

બાપુ એક પગે સાંકળ પહેરી ન મુંઝાયા લગ્નગત હોઈ, ઘેન ભરી આંખોએ છૂટાં ઝૂંઝૂં રાખી, ગાંમના નશામાં ઝૂલતા હજીયે ગામ-માંથી પસાર થતા નજરે પડે છે ! ! !

મારતર લાંબુ પહેરણુ છુટું રાખી કાઢ પાઢણુન પહેરતા. તેમના ચપટા નાક જેનીજ ટોપી માથે ફાપીને પહેરતા. નાત ભાત કે અન્ય આદમ જનથી દૂર રહેતા. સંસ્કારી સહવાસથી ભડકતા હોય કે પોતાની એએના ભારથી સંકાય અનુભવતા હોય, પણ ગમે તે કારણે દૂરનો એકલવાયે રસ્તોજ પસંદ કરતા. નોકરીએ જતા તે બની લોહાપતા લચકતી પણ ઝાપી આવે રસ્તે કાપતા. ઓફિસની પડઘામમાં ઉઠા પગે ભેસી, દોડાવાની ફક્તગળી બીડીના કુદાને ત્રણ ત્રણ વાર પેટાવીને પીતા. કાંબની મળતલ ન હતી કે બે કુંક મેળવે; પટાવાલા પણ સામેથી ઉઠી ગઈ શુભાવતા. થેલા વર્ષના છવ સરોસના લોએ સારી રકમ મારતરે જમાવી દાંધી.

તેમનો દાદો પણ નાતના કરને ગયો. વાતો સાંભળેલી કે ધરમાં શુભર્મી ત્યારે તાંસળાયે નાણા બહેંચ્યાં હતાં પણ રાંધવા ટાણે જતે જોખીને ખાટા તેલ પોતાની આંતે અપતા એ જુવાન બાઈ પરણીને આવ્યા દશ વર્ષ થયાં પણ બાકીનો બોલો હજી નહોતો ખુધાયો, તેણીના માવતર કહેતા કે અમારી દીકરીનું હિર ચૂરીને એ પોતે ગયેલા જોવા બન્યો છે; કાચવણુને પેટ બળતરાએ અમારી દીકરીને બીમાર મડું બેનાંથી દીધી !

ઔસાદની યોદે મારતરે બીજી કરવા ધાયું; નાત ભેગી મળી કે પ્રથમની આંતે બદલાવત થયો જોખીએ કેમકે એક વાર કુવા કારેથી અચાનક બચી હતી. મારતર ભણેલા એટલે વકતાની હજી, ધરવાળીની આખીએ પતિ પત્નીનાં ખાનગી જીવન સહવાસની તકસીલ ચીખવવા પણ રણુ કરી. નાતના કાઈ જણને બોલવા મોકલ નજ દીધો ! નાતનો વિરોધ અફળ ગયો. નાતનો દંડ ભરી આંતે ફારગતી દીધી.

ચાતની માડીયે જઈ પરોડીયાની માડીએ વડુ લાવી મારતર ગામમાં ગુપ્તગુપ્ત પાછા ફર્યા. ચોથા ધરધરણીની બાઈ હતી—પડેલાં સગાઈમાં રંગણી; બીજો ધરવાસ માસ ત્રણનો અને પતિ રવર્ગે સંચરેલા; ત્રીજ વર જુદો તે થોડા દિવસોના સહવાસે નાપસંદ ડરવ્યો. ચોથા મળ્યા તે આપણા મારતર ! ! !

કરી કમાઈ વેગરી, સંસાર નાવગાનો સોખતી બદલી ફુનિયાના સામા પૂરે ડંકણું. જુની સ્ત્રી તથા તેણીના મારતરે આપ વર્ણવ્યા તેજ રાત્રે મારતરે મંદુરજની (Honey-moon) માણી ! ! !

ઉપર વાસ વરસાદ સારો હતો એટલે નદીમાં પૂર આવ્યું હતું. સામા કાંકની વાડીએ લીલીજમ હતી ગારો કાચા ખુંધી વર્ષામાં પલળતાં નદી બેવાનું કુલુકુલ કોકે રસિકાનેજ થતું.

નદીપારના કચ્છતાને બને બાણુ એકજાનું પાણી ફરી વળ્યું હતું. કબરો નીતરીને નરમ બની ગઈ હતી. અંદરની આંતે પાણીના ઝપાટા બાઈ નમી ગઈ હતી ત્યાં રહેતા ફકીર તાપણી કરી આરતીમાં ભરાઈ બેઠા હતા. કોતેલા ફકાને દરરોજ કચ્છતાને આવનારની હિંમત ધરીને હૂંફે છાંવણી થતી ન હતી.

એક કથા હતી—ન પાડી બાંધેલી; ન કાઢી માટીની—પાંચીકા પત્થર પાથરેલા એટલે બનધેર વાદળાંથી કાળા બનેલા બેસમમાં એ કથની ચમક કાંઈક આકર્ષક લાગતી. એ કથા કોઈની માંચકની હતી—તે પર લખ્યું હતું (Epitaph) ...ફલાણીની ધરવાળી...બાઈની કથા...

એનો આંશિક—આર્વિંદ ત્યાં ઉભો હતો. જીવાનીના પ્રબળ પ્રવાહમાં ગેથાં ખાતાં પોતે તાણ્યા ત્યારે એ પ્રવાહને ખાળનાર મહંમ પત્ની હતી. દુબળા પાતળી પ્રેમાળ બાઈ માત્ર એક સ્મૃતિ મૂકીને પરવારી હતી. એ યાદીતું પ્રતીક, જુરી આંખોવાળી નાની બાળા હતી. હેતરથી ઉછેરેલા નાનકડા બગીચામાંથી ફૂલો તોડી હંમેશાં એ બાળા, બાપ માટે ફૂલો પડીયો તૈયાર રાખતી, આજે પણ નિત્ય નિયમ ચુકાયો નહતો.

આજ ફાટયું અને અનસધાર વર્ષા પડેલા શર શર, સૂઈ લાડીના આંખોમાંથી પાણી ટપકવા લાગ્યું. જુદાં પણ લોભાઈ ગયાં. માંજરી આંખોને સુરમે પણ ફેલાવા લાગ્યો. દુર્બળ હાથ લંબાયો—થોડીક ચુલાળની કળી, મોગરાના ફૂલ અને મરવાના પાન શીરાણે મૂકી ફાતેલા અઘા કુર્ચો!!! પોતાની સ્ત્રીની મહબ્બત દેટલી મોહક અને ખુશખુશાર હશે!!!

કુંગરના પેટાળમાં લીલીછમ ધરતીમાં સમાએલા શહેર બાડારની કોલેજ રળીયામણી હતી. તેમાં બાળનારા પણ ચુલાળી હતા, કોઈ ગરીબ, જ્યાં ત્યાંથી મદદ મેળવી, હોટેલને સસ્તો ખોરાક આરોગી દિન ચુલ્લરતા.

હોટેલ રૂમનું લોકું, હોટેલના લાંબા આંટાકેરા. કલહારની કકકાઈના લીધે, અમારા રૂમ કમ્પેનીયને, રાત્રિના અધિકારમાં સહેરના વસવાટની વાટ લીધી. દરવાજા પાસે પુલ, મોટો ચોક, બગીચો અને સીનેમા હતા. વીજળીનો પ્રકાશ જ્યાં જ્યાં, ચંદ્ર રતો હતો.

બગીચામાં ખીઓ અને ખંભે ટૂંક એકસે મોડું પ્રકાશથી જળવાઈ રહેતું. તાકડે સીનેમાના પહેલાં શોના દહેરી કોલેજીયનો સામે ભેટ્યા... “અરે જનાબ કહાં ચલે?”...“પડને જાને હંચ પડને!”...ટુંકા જવાબે અને લાંબી ફાળે દરવાજામાં પેસી ગયા.

દાયકા બાદ અમે મળ્યા. કાચદાને રસ્તાતક બની એ સેક્રેટરીએટમાં સારો ઓધો ધરાવતો હતો, સુંદર સુટ, માથે હેટ ને અભિમાન-દર્શક નાકની ટાયથી ઓપનું જામેલું શરીર હતું!!!

નવાબની કોલેજની નામના દેશભરના મુસ્લિમ વિદ્યાર્થીઓને આશિર્વાદ સમાન હતી. સિંધ, દક્ષિણ, કર્નાટક અને દરેથી પણ બાળુવા આવતા.

મારો દોસ્ત દક્ષિણના સરકાર પામેરો સન્ન જ હતો. થોડી જામીન હતી; ખેડ હતી, અનિશ્ચિત કુટુંબ અને વિસ્તારી માણસો હતા.

બી. એનું હેલ્થ ૫૫% ૬૫% હતું અને એના ટેકાણે લખ મથો ત્યારે જણાવું કે કોઈ દવાણું એ આસરો આપેતો હતો. એ મને કહેતો “દેખ ચેંદ મેરી જગેક ઇસ રથખાનેક બેલ મેરે સોબની હંચ-ચેક ગેરા કમરા...”

પુણ્યામાં થોડા ગેલાં કપડાનો ઢગ હતો. પાયા વગરના લોહાના રફી પક્ષમાં પત્થરનું ઓશીંકું મુકી એ ભાવેડો સુઈ રહેતો.

મુન્નિસ્તા શબ્દો ફર્જ કુર્ષ સમગ્ર કે મંચને કસરત કરતી જળ શીરને નીકળા તો પોલીસને માંજીમ લુખા કે દો બજેયે!

બી. એ. બાદ મુંબઈ ગયો. અનુકૂળ તળીયત એવી રાખતો કે એક ઉચ્ચ પિંદુ કુટુંબને બ્લેકસોયો (Pet of the House) ચર્ચ પડ્યો એમ. એમ. બી. પાસ થયો; પરંપરા પુત્ર થયો ત્યારે મેં અભિનંદન પાડેરો.

કાંઈક વર્ષ વિત્યાં બાળ મળી કે વતનમાં પ્રેક્ટીસ સારી કરે છે. દાની પધારી છે...મજબૂત.

મેળવી છે. મેં જ્યારે મુઝારકબાદનો પત્ર લખ્યો ત્યારે સંબોધન કયું? કે... (My Bearded dear friend) મારા દાદીવાળા જહાલા દોસ્ત !

દરિયાનો કહિા હતો પણ રેતાળ, અને રેતી એવી જોરદાર ઊડતી કે જાણે ગોળી વાળી, પવનનું જોર એટલું રહેતું કે કંઈ પરના મોટા મકાનો રેતીમાં દટાઈ જતાં, રસ્તા ટંકાઈ જતા અને આંખો પૂરાઈ જતી.

સમીસાંજે ફરવાના સ્થળોમાં શહેર બહારનું તળાવ અને તેની સામેના દરિયાયોગ પ્રદેશ સૌને આકર્ષતાં. મારા દોસ્તે આજે ફરવા વખતે એક ડોક્ટર સાહેબની ઝોળખાણ કરાવી ઈંગ્લેન્ડ શરીર પણ રહેજ રથૂળ એટલે બીમારીને આસરો આપે તેવું ધરખમ હતું. માથાની હેટ અંદરની લાલ ટોપીથી શીટ યધ રહેતી પાટલનના પાપચા સીધા સપાટ ઈક્વી કરેલ હતા અને જુની સીલાઈ તથા પુરાણા વખતની હસ્તીની સાબીતી આપતાં તેમ છતાં મોજાં ટાઇ વિઝેરેથી મને તો થયું કે ડીઝીબારી હશે; સારી પ્રેક્ટીસ

હશે અને તેજ સાંજે એક સામાજિક જલ્લામાં પ્રમુખસ્થાનની ફલમાળાનું આરોપણ તેમને થયું. થસ એટલે તેમના સરકાર અને પ્રતિષ્ઠાની મારી માનપતા સન્નજડ બની.

ગંભીર રંગે ત્રણ માળનું ભાડે મકાન હતું અગાસી પરથી દરિયો દેખાતો. પહેલા માળે તેમના જુની સ્ત્રી રહેતાં. એ બાછળા દોગર એમ કહી દેતાં કે કદાચ ધરતી નોકરડી હશે; પણ ના બાજુના ધોડીયામાં ત્રણ ચાર વર્ષનો દીકરો લાંબી બીમારીમાં (Groaning) કહ્યો. પડ્યો હતો બાજુમાં એ ત્રણ બકરીઓ બાંધી હતી. થોડાંક મુરખાં અને તેમને પરિવાર ધરમાં ઘુમતો, બીજો માલ બેઠક અને ત્રીજો માળ ફ્રેઈગરમ જેવો હતો ! ત્યાં તેમની નવી સ્ત્રીના ગડીબંધ કરેલાં પચરંગી લુગડાંથી બરેલા કપાટો હતા. ટેબલ પર મોટો આપનો શેળી રહ્યો હતો રાઇવેટ Toiletની વિવિધ સામગ્રી મીઠી ખુબો ફેલાવતી હતી. (Trail of Smell) છુલ્લામાં છતી પક્ષંગ હતો. ટીપાપ પર અગતી પાનદાન પકી હતી !!!

“ ઈકબાલ ”

તંત્રી:- “ મરહમ ” સંદેરી.

અઠવાડિયામાં એ વાર ગુજરાતી ભાષામાં છેલ્લાં એ વર્ષથી પ્રગટ થાય છે.

રંગુન અને જર્મીના સમાચાર મેળવવા માટે અનુપમ પત્ર પુરવાર થયું છે. જર્મીસ પત્રોમાંના લેખો પણ અપાતા રહે છે. ગુજરાતી જાણનાર અને જર્મી સાથે સંબંધ રાખનાર દરેકે સુરિલેખે આહુક થયુંજ નોંધ્યો.

: લવાજમ :

સ્થાનિક જર્મી માટે

૧૨ માસના રૂ. ૭ા

છ માસના રૂ. ૪ા

ડિન્ક માટે

૧૨ માસના રૂ. ૬ા

છ માસના રૂ. ૫ા

પરદેશ માટે શીર્ડીંગ ૧૪.

લેખો:-મેનેજર, “ ઈકબાલ ” નંબર ૧૪-૧૮ ગલી નંબર ૨૭ રંગૂન.

— ખુદા. —

પુરાતન કાળમાં જ્યારે પહેલી જ વાર, મારા ચોખ્ખોમાં વાર્તાલાપની શક્તિ જન્મી ત્યારે, મેં પવિત્ર ગીરિશિખર ઉપર ચઢીને ખુદાને કહ્યું:—

“ઓ મારા માલિક ! હું તારો શુભામ છું. તારી મહેચ્છા મારા માટે એક કાનૂનનો હૂકમ રાખે છે, અને હું નિત્ય તારા હૂકમો ઉપર અમલ કરીશ.”

પરંતુ ખુદાએ કશો જવાબ નહિ આપ્યો; અને એક મહા અંઝાવાત સન-સનાટ કરતો પસાર થઈ ગયો.

એક હજાર વર્ષ પછી, પુનઃ તે પવિત્ર પહાડી ઉપર ચઢીને, ખુદા નિકટ આ શબ્દો સાથે હું હાજર થયો:—

“ઓ મારા માલિક ! હું તારી મખલૂક છું, તેં મને મીટીમાંથી પૈદા કર્યો, અને મેં સર્વ કંઈ તારી કનેથી મેળવ્યું—માફ સર્વસ્વ તારા માટે છે—”

પરંતુ ખુદાએ કશો જવાબ નહિ આપ્યો. અને પત્રકવારમાં હજારો પાંખોની ગતિમાં તે નીકળી ગયો.

હજાર વર્ષ પછી, પાછો હું તે મુકદ્દસ પહાડ ઉપર ગયો, અને ખુદાને ફાગફ કરતાં કહ્યું:—

“ઓ. મુકદ્દસ શાપ ! હું તારો પુત્ર છું, તેં મને પ્રેમ અને કૃપાથી પૈદા કર્યો છે અને હું પ્રેમ અને ઇબાદતથી જ તારી બાદશાહી મેળવીશ.”

પરંતુ ખુદાએ કશો ઉત્તર નહિ આપ્યો, અને એક વાદળી જેમ-જે દૂર સુદૂર ગીરિશૃંગો ઉપર પથરાયેલી રહે છે—ઝડપથી પસાર થઈ ગઈ.

પુનઃ એક હજાર વર્ષ પછી, હું તે પાઠપર્વત ઉપર ગયો, અને એકવાર ફરીથી ખુદા પાસે વાર્તાલાપદ્વારા ઉચ્ચાર્યું:—

“ઓ મારા અદલાહ ! મારી મહેચ્છા અને અંતિમ કર્મના ન્યાયધીશ ! હું તારો ભુતકાળ છું અને તું, માફ લવિષ્ય. હું પૃથ્વી ઉપર તારા અવશેષરૂપ છું અને તું, આકાશે મારા પુષ્પ સ્વરૂપ. અમે જાનને સૂર્યની રાખે વંદીએ છીએ.”

ત્યારે ખુદાએ ભૂકાવીને મારા કાનમાં આતુરતાથી થોડીક મીઠી વાતો કહી; પછી, જેમ સાગર નદીને પોતામાં સમાવી લે છે તેમ ખુદાએ મને બાહુમાં સમેટી લીધો.

અને જ્યારે હું વાદીઓ અને મયદાનોમાં ઉતર્યો તો ત્યાં પલ્લુ ખુદાને મેં મોઝુદ જોયો. *

—ખડીલ હુખ્રાન. (સીરીયા)

* ઉર્દૂ ઉપરથી ગ. હ. મ.

— ખુ દા —

આકાશ-પાતાલ, જંગલ અને પર્વતોમાં તમે કયા ઈશ્વરની પ્રતિશોધ માંડી છે ?

સાધુઓ અને સંતો ! તમે પણ કમાલ કરો છો. જગત તમારી સુખમૂલ્ય પ્રતિભીટ માંડી બેઠી છે, અને તમે આંખો બંધ કરી બેઠા છો !

ઈશ્વરની શોધ ! અર્થાત તમે તમારી શોધમાં મસ્ત છો. અક્લના આંધળાઓ ! આત્મની રક્ષણ કરી અરિસામાં જૂઓ, તમને તમારા ચહેરાની પ્રત્યેક રેખાઓમાં એનું પરમ તેજ-મૂર્તિ-દેખાશે. આ વેણું સાંભળીને લાલ-પીળા નહિ બનશો. રબે બૂલતા કે તમેજ અલ્લાહ મીયાંના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી છો !

પ્રત્યેક અણુમાં તેનું તેજ છે અને પ્રત્યેક માનવીમાં તે ઓતપ્રોત છે. સૌદાગરો કાંઠે બેસીને મોતીઓનો સોદો કરે છે. પરંતુ એમને શું ખબર કે સાગરના તળીયે શું છે ? તેઓ મોતી પારખી શકે છે પરંતુ સાગરની ઉડાઈ તેઓ શું જાણે ?

આ સમુદ્રના નીચે તેઓ કદી નથી ગયા.

હુમદમ ! આ શોધાંઓને તું પટ્ટી દે અને 'દરિયાએ હુકીકત'માં ગોથું મારી નિરીક્ષણ કર કે ત્યાં કેવી દીલા દૃષ્ટિ ગોથર થાય છે. *

—કાળી નગરલ દરિયામ (બંગાળ)

ઉદ્દે ઉપરથી ગ. હ. મ.

પયગમ્બરોનું આયુષ્ય

માનવસૃષ્ટિના આરંભથી ઈસ્લામના આગમન સુધી અનેક પયગમ્બરો સૃષ્ટિજનોના ઉપદેશ અર્થે દરેક દેશમાં યયા, જેમાંથી હેબ્રોના જાણીતા પયગમ્બરો કેટલાં વર્ષ જીવ્યા, તેની આંકડાવાર વિગત અત્રે આપવામાં આવે છે:—

નામ	આયુષ્ય	નામ	આયુષ્ય
હઝરત આદમ (અ.)	૯૩૦	હઝરત મુસા ,	૧૨૫
હઝરત શીશ ,	૮૮૨	હઝરત હોશિન ,	૧૧૬
હઝરત નૂહ ,	૯૫૦	હઝરત દાઉદ ,	૧૨૩
હઝરત હદરીસ ,	૩૬૫	હઝરત સુબેમાન ,	૧૫૦
હઝરત હંદ ,	૨૬૫	હઝરત ઝકરિયા ,	૩૦૦
હઝરત સાલેહ ,	૫૮૫	હઝરત અય્યૂબ ,	૧૪૬
હઝરત ઈબ્રાહીમ ,	૧૩૭	હઝરત શાએબ ,	૨૨૫
હઝરત ઈસ્માઈલ ,	૧૩૭	હઝરત યહયા ,	૯૫
હઝરત યાકૂબ ,	૧૩૭	હઝરત હુકમાન ,	૩૫૦
હઝરત ઇલ્હાક ,	૧૩૦	હઝરત મુસા ,	૩૮૬
હઝરત મુસા ,	૧૧૦	હઝરત મુહમ્મદ (સ)	૬૩

ચાચના

“ નૂર નાચીઝ ” (માંગરોળ)

મારા હૃદયની રજકણોમાં,
મારા અંતરના અંતઃરથગોમાં
તારી પ્રેમાળ પ્રેમ-સુધાથી,
તારા અદ્ભુતા અંધર અમૃત-રસથી
એક વિષ્ણુ ઝરણું બહારી દે.

જો જીવન તારા વિના કોઈ અન્ય વસ્તુ
છે; તો પછી મને અનંતની અધાર નીદ્રામાં
સંકળવા દે.

x x x

લાચાર:—

આકળબિંદુ-પ્રભાકરના તેજોમય કિરણોની
ઉજ્જ્વળતાથી ખચવા તે નવ પ્રકૃતિસત પુષ્પના
ઓઠ પર બાગી મથું, જેને દર પળે કર રહે
છે. વનગાળીના ફૂર કરથી ચૂંટાઈ જવાનો.

x x x

આભાર:—

પરમાત્મા! હું તારો આભારી છું કે હું
તાકાત અને સિતમની ચક્ષીયો મહિનો એક
નથી, પરંતુ તે પામર મનુષ્યો મહિનો એક
છું. જે તેનાથી પીસાય છે.

x x x

અપૂર્ણતા:—

જો લીલીછમ વૃક્ષચાછ અને નાજુક વરસ-
રિયોનેજ વનધેરી વસંતનું પ્રદર્શન સમજાવામાં
આવે તો મને...

કુટતી કુપજો અને ખીલતી કુસુમ કળીયો
કેમ વધારે પ્રિય લાગે છે?

જો જીવાનીના જોમમાં ઝૂલતો પુરૂષ અને
યુવાનીના દોડાણે દોંયતી સ્ત્રી-સૌંદર્યની મૂર્તિ-
મંત પ્રતિમાઓ બની રહે છે તો મને...

એક નાદાન નિરોપ બાળક એ બંનેથી કેમ
વધારે પ્રિય અને બહાણું લાગે છે!

પ્રકૃતિના અવનવા દ્રશ્યો અને ચિત્રકારની
આકર્ષક કૃતિઓ અરણ્યના અજનાળામાં સુંદર
અને હૃદયપર્શી લાગે છે. ત્યારે હું...

એમને ઉપાના ઉગતા અજવાળામાં અને
રજનીની રૂપેરી હાંપડીમાં જોવાની કેમ વધારે
ઉત્સુક રહું છું?

જો પ્રકૃતિસત પુષ્પનું આકર્ષણ એક અજબ
આકર્ષણ છે તો પછી અણુવિકસિત કુમળી
કળીયો મારા હૃદયમાં કેમ અજબ આદાલતો
મચાવી મૂકે છે?

જો એક વિદ્વાનનું કથન સ્પષ્ટ બાવવાહી
અને સાગણીસ્પદ ગણાય છે તો...

એક તુચ્છ નાદાન બાળકનાં મૂપમાંથી
ટૂંકે ટૂંકમ ચર્ચ સરી પડતા શબ્દો અને મુંગાના
વિકૃત હાવભાવ ચોતાની મતલબ સમજાવી દે છે.

તો મને કેમ વધારે હૃદયપર્શી અને સરળ
લાગે છે? જો રસેન્દુનું મધકર્તું મુખકું તેની
ઉજવળ કાન્તીમયી રીતળ ચાંદની બદલ અપ્ત-
રંગી આકાશનું અધઃકાર અને ધરણું સમજા-
વામાં આવે છે તો મને...

ખીજના નરસ અંદમા માટે કેમ ખાસ
આકર્ષણ છે? હું તેની પધરામણી માટે કેમ
અર્ધારો રહું છું?

ધણું કરીને એ માટેજ કે...

હું પોતે એક અપૂર્ણ વસ્તુ છું ને મને
દરેક અપૂર્ણ વસ્તુઓથી પ્રેમ છે.

x x x

મૌત:—

જેવી રીતે નીદ્રા અમારા શાની જીવનમાં
વિધ નથી પાડી શકતી તેવીજ રીતે મૌતથી
અમારા અપૂર્ય જીવનમાં કોઈ તુટક સાલતી
નથી. કેમકે નીદ્રા થોડી પજોની મૌત છે જ્યારે
મૌત લાંબી ઘડીયોની નીદ્રા.

x x x

ગુજરાત
દ્રાવિડ સંદેશી.

ઝાર પીલ્સ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કેટલું પણ કારણે

શુભાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવડનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-
સ્પેકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટેવ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેલું
પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
સુધી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આલ્યો નથી. બેજ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રક્તચરમાં પણ પોતાનો ગુણુ બતાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, લીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રંગોના
ફુગાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્તૂરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પચ્ચિકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

ઝાર તિલા:- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
દ્રાવિણુ રીતની જલન કે ફાટલીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનાયે અગત્ય નથી. મસજીદના આમીમાં પુરી જાય છે. રંગોની નબળાઈને
દૂર કરવામાં આં તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર અત્રી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અત્રી) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

આનંદ રસ:- આ વિચિત્ર તિલો મરદાઈ અને ઈસ્સાક (વીર્ય સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લશમાં રાખી આ ફકારી તિલો
જાહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્ખી અને ઈસ્સાકમાં બેવડો વધારો
પાય છે. કીમત ૩ખ્ખીના રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

મુકંબી વ મુન્સિક:- કસ્તૂરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસ્સાક અને મરદાઈ માટે અબ્બેડ છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્ત્રાવ) ઈલિતિલામ, (સ્વપ્નદાય) તેમજ વીર્ય
વિકારની દરેક ફયાંદો આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. રોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોળે દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેંઘા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક:- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. હળવો માણસો સારા રચા પછી આ દવા
પળીક સનમુખ પરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાઢી છે. ઈન્જ-
કલનો વડે પેલાંડું લાવેલ વાવમાન ન કરતાં એક વાર આ દવા લેતાં અચારી લક્ષ્મણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો (રૂબરૂમાં પરમિયાનો શર્તીયા ઈલાજ કરીશું).

હિન્દ ખડારથી મંગાવનારાઓએ બીટીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવેલ. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો તથયવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat

આફીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

ફારસી સાહિત્ય

અનુવાદક : “વાવર”

(યોગેશ્વર કૃષ્ણ)

ગુજરાતી કવિએ ખૂબસુરત સુરતીને ચંદ્ર સાથે સરખાવી છે. દમયંતીના સૌંદર્યનું વર્ણન નાણીનું છે. એક ફારસી કવિએ આ સુગમ સુંદર લીટીઓ લખી છે.

“હુસ્ને માહશ બા દુ સન્છદમ
બગીચાન અઝ હમીન,
વસ્ત્રેહ માહ બર ફલક રફતે,
દુ માનદી બર હમીન.”

શ્રિયે ! તારા સૌંદર્યને ચંદ્રના સૌંદર્ય સાથે મેં તોળી નેપું. આશ્ચર્ય ! નવાંડ જેવું કે ચંદ્રનું સૌંદર્ય હલકું જણાયું તેવું પશ્તું તો આકાશી ચંદ્રનું. તારે પશ્તું તો તારા સૌંદર્ય બારે જમીન ઉપરજ રહ્યું.

“રફતમ બ તમાસાએ કિનારે જુદ
દીદમ બ લગે આબ આબ અને કિન્દુઈ,
અફતમ સનમા ! બરાએ કુલ્લુએ એ ખુદ
ક્યાંદ બર આવદ” કે દુર દુર ગયે !”

‘દુર દુર મુએ’ એ પર કવિએ સરસ દિવ્યર્થ ઉપગમ્યો છે. ‘દુર દુર મુએ’ એ કિન્દુસ્તાની અર્થમાં ‘મુઆ દુર યા’ એમ યાય છે પણ કવિએ તેને ફારસી અર્થમાં યદને ‘એકે વાગનું એક મોતી’ એવો અર્થ ઉપગમ્યો છે. ઉપલી લીટીઓનો અર્થ આ છે—

હું નંદિ કિનારે સહેલગાહે ગયો. ત્યાં એક બીને નેપું. મેં પૂછ્યું, પ્રિયા ! આ તારા કુલ્લુની કિંમત શું છે ? તે એકદમ બૂમ પાડી

હી કે એકે વાગનું એક મોતી. (એ કે પેલીએ તો ખરેખર કહ્યું કે ‘મુઆ દુર યા’)

* * *

“વારબ ચે ચરમેહ હસ્ત મોહબ્બત કે મન અઝાન
યક કવરે આબ ખુરદમ વ ર્યા બિરસ્તમ”

મતો ! મોહબ્બત એ કદ જાતનો ઝરો છે ? એમાંથી મેં માન એકજ ટીપું ચાખ્યું અને સ્થગર જેટલું રહ્યો !

* * *

કોઈ ચંદ્રમુખી બોલતાં અચકાવી હતી. એક વાર રાગના દરબારમાં એ બોલવા જતાં જતાં અચકી પડી અને લજવાઈ ગઈ. ત્યાં હાજર રહેલા એક કવિએ સમય સાધી નીચે મુજબ લીટીઓ બોલી ચંદ્રમુખીની લાજ રાખી.

“હ લકનત નીસ્ત આન માહશ,
સુખન હક દેઅર મી આયદ,
જુદાયે અઝ દહાને લ,
સુખન હા આર મી આયદ.”

આ ચંદ્રમુખીના એક વાટેથી શબ્દો ધીમે ધીમે બહાર પડે છે તે કાંઈ એના લયગના લીધે નહિ ! ખરેં કારણ તો એ છે કે શબ્દોને એના શીરીન મોંમાંથી નિઃશ્વરતાં થયે આવે છે.

* * *

“હારેજા ગર વસ્ત ખાલી
સુલહ કુન બા ખાસો આમ
બા મુસલમા અલ્લાહ અલ્લાહ
બા બરહમન રામ રામ”

ખુદના મેગાપની ઇચ્છા હોય તો સર્વની સાથે હળીમગીને ચાલ. મુસલમાન સાથે અલ્લાહ અલ્લાહ કરે ખાલાલો સાથે રામ રામ.

[રરંપ]

ઈસ્લામી ઇતિહાસનું એક પાનું

“હઝરત અબુ ફકીહ” (રદી૦)

રજુકરનાર: — “સુશીર” કુતિયાણા

આપનું નામ તો “યસાર” હતું પરંતુ કુનિયત “અબુ ફકીહ”થી મહત્તર થયા. આપના વાલિદનું નામ મળી શકતું નથી, કબીલકે અઝ-દથી નસબી તઅશ્વક હતો.

આપ પહેલાં તો બન્ન અબદ દારના ગુલામ હતા. બાદમાં ઉમૈયાહની ગુલામીમાં આપને રહેવું પડ્યું હતું.

જ્યારે ઈસ્લામનો પ્રકાશ ચારે તરફ ખુલાની મહેરબાનીથી અને હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.)ના પ્રચારથી ફલાવવા લાગ્યો ત્યારે આપ ઈસ્લામી રોશનીથી ઈસ્લામની શરઆતમાં હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.) ઉપર “ઈમાન” લાવીને ઈસ્લામથી સુશરંદ થયા.

ઈસ્લામના શરઆતના અમાનામાં આઝાદ મુરિશ્મોને પણ મુસ્લાના સુશરિકાએ હદ ઉપરાંત તકલીફ પડેલાં હતાં. ખોટાં કાનૂનો ઈસ્લામના જાળામાં અનુયાયીઓને બેચેન બનાવી દીધા હતા. ત્યારે આપનો મિરજીન અને એક પત્થર દિલ આકાના ગુલામ હતાં. જ્યારે આપ ઈસ્લામથી સુનવર થયા, અને એ હકીકત તેઓના અસિમ આકાએ સાંભળી ત્યારે આપને એવી એવી સમસ્યા અને તકલીફો આપવા માંડી કે જેનું વર્ણન સાંભળી કહેણું કંપી ઉઠે છે.

આપને વધુ તકલીફો તો એ કે રજુ આપની કે આપ એક સીતમગાર આકાના ગુલામ હોવા છતાં આકાએ દોજ્જાં હઝરત રસૂલે અકરમ (સ. અ. વ.)ની દાપમી ગુલામી સ્વીકારીને સદાકતે ધલાહી પર બ સીદક દિલથી સિરાને કેમ ઝુકાવી દીધું ?

આ ઉપરથી તેઓના યુદ્ધમગાર આકાએ કોઈ બરાઇને કાષ્ટ દી આપને જાણેના કકકડતા તકલ્લમાં અને ગમ, ઘમેલી રેતી ઉપર લેયા

સુવક્ષીને આપની પીઠ ઉપર એક વજનદાર પત્થર મૂકતો કે જેથી આપ હડી ન શકતા.

કાષ્ટ દી આપને કારણ વડે એવો માર ખાવાવતો કે કારણ મારનાર ખૂદ થાકી જતો અને આપ બેહોશ થઈ જતા. જ્યારે આપ હોશમાં આવતા ત્યારે ફરી આપને કારણમાં મારવામાં આવતા.

કાષ્ટ દી આપના પગોને ઉઠાની દગ્ગી સાથે બાંધી ઉઠાને બાંધારી દેવામાં આવતું; ત્યારે આપનું તમામ બદન લોફીલુલાણ થઈ જતું અને હડીઓ ચૂરચૂર થઈ જતી, પરંતુ કાષ્ટની એ મજલ ન હતી કે આ જાનિસારે ઇસ્લામને ઈસ્લામથી છુદા પાડી શકે !

એક દી આ યુદ્ધમગાર આકાએ આપના પગમાં બેડીઓ પહેરાવી. બેરદમીની સાથે આપને ધસડીને ધગતી ધગતી રેતી ઉપર લઈ આવતો. તે રસ્તા પરથી સીતમગાર પિતાનો યુદ્ધમગાર પુત્ર શફવાન નીકળનાં આ જાળાં ઈસ્લામની ઈસ્લામ પ્રત્યેની મક્કમના જોડેને ગુસ્સાના આવેશમાં આવીને પૂછવા લાગ્યો, કે “શું ઉમે. બાદ તારો રખ નથી ?”

આ સાંભળીને, આપે એક મઅબૂરે હકીકીના મુક્કમગામાં એક નામીઝ ઇન્સાનને પોતાના રખ તરીકે સ્વીકારવા, ખુદા રખો મો ઇન્કાર નંકર કરીને વજ્રમાં જણાવ્યું કે “મારો રખતો તે છે કે, જે સીતો માલિક છે અને જેના કબજામાં હઝરત અને હરેક જનદારની જાન છે.”

આપના આ જવાબથી યુદ્ધમગાર શફવાન ગજમનાકે ગુસ્સે ઘમને આપના ગલાને લખાવવા લાગ્યો, આ મુસ્કે જજાને શફવાનનો ભાષ ક્યાંકથી જોઈ રહ્યો હોવાથી, શફવાનને મોઢા

અવાજોથી કહેવા લાગ્યો કે “હવે જરા વધારે દબાવો.”

અંતે શફવાન એ પોતાના બન્ને મજબૂત હાથોથી આપનું ગળું એવી રીતે દબાવેલું કે આપ એકદમ બેહોશ થઇ ગયા, ત્યારે શફવાન એ એમ માની લીધું કે ગળું દબાવતાં આપ ખબાસળ થઇ ગયા છે એમ વિચારીને તેઓને છૂટા કર્યાં.

પરંતુ ખુદાની કુદરતની તે કુદમગારેને ક્યાં ખબર હતી? આવા સંજોગોમાં જાંબાઝ નવે મુસ્લિમ શુલામોના હામી અને નાસિરે. યારે ગાર, હઝરત રસુલે મકબૂલ (સ. અ. વ.) અને હઝરત અબૂબક્રે સિદ્દીકે (રહીં) ત્યાંથી ગુજરતાં આ જાંબાઝ નવ મુસ્લિમના હાત જોઇ ઉમેવાદને મોઢ માંગેલી કીમત આપી આપને આ કુદમથી હમેશાના માટે આઝાદ કર્યાં.

આઝાદી હાસિલ કર્યાં બાદ હિજરતે સાતીમાં “હુમ્મશા” (એખીસીનિયા)માં આપ આલ્યા ગયા હતા. પરંતુ સીતમગર મુશરિક આક્રમ્યા, માર અને કુદમથી આપ એકદમ કમજોર બની ગયા હતા, જેથી હિજરતના પછી થોડા વખત સુધી આ હુન્નામાં ગિન્દા રહ્યા અને જંગે બદરના પહેલાં જ, જાંબાઝે હસ્તામતના પહેલા શફવામા આપ આખરી સફર અખત્યાર કરી ગયા (ઇન્નાં) ખુદા રહમત કરે હવે આશકાને પાક લીનત પર; છન્દોને અપની ત્વ કુતબાનકી હીની હમીયત પરક બિરાદરને મન!

તે વખતના જાંબાઝે હસ્તામતની હકીકત આપે વાંચી કે જેઓએ ગુલશને હસ્તામતે માલ અને જાનથી સીંચેલ છે. જેથી તેઓના નામો આજે હુન્નામાં અમર થયાં છે.

આપ પણ હસ્તામતની ખૂબીઓને પહેલાની હસ્તામતના સાચા અનુવાચી થઇ; એક સંપી અખત્યારે કરીને, પરવાનગે હઝરત મુહમ્મદ (સ. અ. વ.) બનીને હસ્તામતના પાવાને મજબૂત બનાવી, તમારા નામોને પણ આ હુન્નામાં અમર બનાવી જાઓ.

ખુદા હરેકને નેક તારીકે આપે. આમીન.

* ઉર્દૂ ઉપરથી.

નવ-યુવાનને.

૦

દરેક ત્યાસમાં એક ઇન્કિલાબ પેદા કર;

શબાબમાંજ અનોખો શબાબ પેદા કર.

જિગરની લાગ મહિં ઇન્કિલાબ પેદા કર;

દરેક દાગથી એક આફતાબ પેદા કર.

સવાબ-શોખમાં બહિદને મગ્ન રહેવા દે;

અઝાબમાં તું અનુપમ સવાબ પેદા કર.

સમાજ એમ સમજશે ન તારી ફરવાદો;

તું વાક-બાણથી તારો ખિતાબ પેદા કર.

જે, ખુદ મટીને મિટાવે મિટાવનારાને;

તે લાવના તું હુવે બે-હિસાબ પેદા કર.

અડી શકે ન કદી જેને પાનખર-વાયુ;

તું કંટકો વડે એવાં શુલાબ પેદા કર.

દરેક ભેદને જે ભેદનાર થઈ જાઓ;

તે, આંખ કેરી નઝર કામ્યાબ પેદા કર.

વિશેષીઓની ‘ખુદી’ તુજને શોધતી આવે.

તું નમ્રતા મહિં એવો રૂઆબ પેદા કર;

દરેક શબ્દને અથ ‘રશક’ દે કાંતિથી ભરી;

પ્રત્યેક શોર વડે ઇન્કિલાબ પેદા કર.

‘રશક’-અહ-રિફાઈ.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શક નેઈ રહ્યું છે તે કુર્આને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહુર કાતિબ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેળેનો મુંઢર ખ્લોક બનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને ખીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લાખામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફ્સીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. હુંકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થએલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી જાહેર ખબરથી તેની જાહેરી અને ખાતિની ખુખીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. છપાઈતું કામ ચાલુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અરમાનો	પારો હદિથો	છ આના	પોસ્ટેજ ૦)-૧
અલિક-લામ-મીમનો	”	છ આના	”
સ-યફ્સનો	”	છ આના	”
તિલકર-રૂમ્સનો	”	છ આના	”
લન-તનાલુનો	”	છ આના	”
વલ-મુહસનાતનો	”	છ આના	”
લા-યુહિયુલાહનો	”	છ આના	”
વ-એઝા સમેઉનો	”	છ આના	”
વ-લવ-અન્નનાની	”	છ આના	”
કાલલ-મલઉનો	”	છ આના	”
વઅલમૂનો	”	છ આના	”
યઅતએરૂન	”	છ આના	”
વમામિન દાખતીન	”	છ આના	”
વ-મા-ઉખરે’ઓ	”	છ આના	”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે ગાજ ની અને બે સીપારા માટે ગાજ ની પોસ્ટ દીકાટ ખીડવી.

પંચસૂરહ (આક સૂરહનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ જુદું)

રોઝકર-ધી રાંદર } સાદિક બુક ડીપો, રાંદર. (સુરત)
રોઝાસ, કણ્વીક, સુરત

બિસ્મિલ્લાહ !

લેખક

મૌલાના

મુસ્લિમ

બિસ્મિલ્લાહિરરહમાનિરરહીમઃ—

અલ્લાહના નામથી (શુરૂ કરું છું) જે રહમાન, રહીમ છે. ખુદાપાકનું એક જાતી નામ (મૂળ નામ) અલ્લાહ છે. એને ઇસ્મે જાત પણ કહે છે. અને ખીમ્ હક નામ છે, જે સિફતી કહેવાય છે; અમુક વ્યક્તિની ઝોળખાણુ માટે જે નામ રાખવામાં આવે છે જેમકે ફાઈમ્ નામ અદમદ તો ડોપ્તુ હરિમાહમિ કે ખુદાવીમ હોય છે, તે જાતી નામ કહેવાય છે. અને અમુક વ્યક્તિના શુભ્ર બતાવતાં જે નામ હોય જેમકે હાઈઝ, મોલવી, મુન્શી, ડૉક્ટર, વઝીર, વગેરે એ બધાં સિફતી નામ કહેવાય છે. તો જાતી નામ એકજ હોય છે અને સિફતી નામ અનેક હોઈ શકે છે. તેજ પ્રમાણે ખુદા-પાકનું પણ એક જાતી નામ અને ખીમ્ સિફતી નામ છે. રહમાન અને રહીમ એ બન્ને ખુદાપાકનાં સિફતી નામ છે. જે ખુદા-પાકનાં ખીમ્ સધર્માં સિફતી નામોથી ખાસ અગ્રસ્થાન ધરાવે છે. તેથી બિસ્મિલ્લાહની ઘણી બરકતો છે. બિસ્મિલ્લાહના અનેક વઝીફ છે જે ઘણા કાર્યો માટે અકસીરનું કામ કરે છે. પરંતુ અસ્માઉલ હુસ્ના સંખ્યા વઝીફાઓનો લેખ “કારવા”માં આવે છે ને તેથી તેને લખવાની જરૂર નથી. તદુપરાંત સામાન્ય લોકો ખુદાઈ કલામની સામાન્ય બરકતોનો લાભ લઈ શકે છે. વઝીફાઓ જે ખાસ બાબત છે, તેના માટે પરહેઝગારી અને તકવાની ધણીજ આવ

શ્યક્તા છે. તે વિના તેનો પુરો લાભ થતો નથી. કેટલીક વખત લોકો અમુક વઝીફાઓને ગેરકાયદેસર પડે છે તેથી તેની અસર જાહેર થતી નથી. પરિણામે કેટલાકનો અગ્રીસ બમડી જાય છે કે એ વઝીફાઓમાં કંઈ અસર નથી. હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ રહૅના સમયમાં બંગાલ, બિહાર વગેરેમાં અંગ્રેજોનો રા'પલ્સ કબજો થઈ ગયો હતો. દિલ્લી ઉપર પણ તેઓની અમલદારીની શરૂઆત થવા લાગી હતી. તે સમયે એક અંગ્રેજે હઝરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝ રહૅની પાસે જઈ કહ્યું:— “મુસલમાનો દાવો કરે છે કે કુર્બાનમાં સધળું છે તો કીમીયાની આવત કંઈ છે તે બતાવો?” હઝરત શાહ સાહેબે એક આવત એટલા જોરથી પઢી કે તે સાંભળતો હતો. પછી સોખંડના ટુકડા પર દમ કરતાં તે સોનાનો ટુકડો થઈ ગયો. હઝરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “મુસલમાનોના દાવાની સત્યતા જોઈ લીધી?” તે અંગ્રેજે કહ્યું:— “હવે એજ આવત પઢીને હું દમ કરી જોઉં કે સોનું બને છે બા નહિ?” હઝરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “કરી જુઓ.” તેના તેજ આવત પઢીને દમ કરવા છતાં કંઈ ન થયું તો હઝરત શાહ સાહેબે ફરમાવ્યું:— “અમારા દાવાની સાબિતી મેં કરી આપી. તારાથી જ ને ન બને તો એમાં અમારો કંઈ વાંક નથી તારો વાંક છે.” સારાંશ કે વઝીફાઓનો પણ એક ખાસ ફત્ત છે અને તેની અનેક શરતો છે. તેથી તેનું વર્ણન ન કરતાં સામાન્ય લાલચથી બાજતો લખું છું.

ઈસ્મે જાત “અલ્લાહ”ના સંખ્યાની હઝરત

પીરાનપીર શેખ અબ્દુલ કાદિર હજારની રકમ ફરમાવે છે કે એજ ઈસ્મે આઝમ છે એ શરતે કે “અસ્લાહ” કહેતી વખતે દિલમાં તેના સિવાય કોઈ વસ્તુનો ખિયાલ પશુ ન હોય. “રહમાન” નામથી જે રહમત જાહેર થાય છે, તેથીજ જગત ચાલી રહ્યું છે. એ રહમત જગતની દરેક વસ્તુ પર સામાન્ય છે. અને “રહીમ” નામથી જે રહમત જાહેર થાય છે, તે સુખિનો માટે ખાસ છે, ખુદાપાક પોતાની ખાસ રહમતથી અમને સૌને અને જહાનમાં નવાજે.

હજરત રસુલુલ્લાહ સક્કંથી એક રિવાયત છે જેનો સાર એ છે કે “ખુદાપાકે રહમતનો સોમો રજેઝ બાગ ફુન્યામાં મુક્યો છે તેના કારણે માતા બાગક પર મામા રાખે છે. લોકોમાં પરસ્પર રનેક છે. પશુઓ, પક્ષીઓમાં પણ પ્રેમ છે. કિયામતના દિવસે રહમતના ૯૯ ભાગ પુરે પુરા જાહેર થશે.” પરંતુ તે સુખિનો માટેજ ખાસ હશે. ઇમાન અને તકવામાં જેટલા દરમ આગળ હશે તેટલો જ વધુ રહમતને પાત્ર થશે. અને નાફીમાંથી એ રહમતના પ્રમાણને ઘટાડનાર છે. કાફિરોને એ રહમતથી જરા પણ કિસ્સો મળશે નહિ.

જિરમહાદની ઘણી બરકતો છે તેથી જ શાસ કાર્યની સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો છે. અને નહારા કામની સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાની મનાઈ છે. એટલે કોઈ વખત એવું પડ્યું ફર્જ છે તો કહી વાઝમ કે સુન્નત અથવા મુસ્તહબ્બ છે. અને કહી મકરહ કે હરામ છે. કોઈપણ જાનવરને ઝખ્મ કરતી વખતે જિરિમહાદ પડ્યું ફર્જ છે. જો કે પુરી જિરિમહાદ પડતી ફર્જ કે સુન્નત નથી. પરંતુ જિરિમહાદે અસ્લાહો અકબર કરેલું જેઠાં. તેથી જો કોઈ માણસ જાણી જુઝને જિરિમહાદ પદવાનું છોડી દઈ કોઈ જાનવર

ઝખ્મ કરે તો તે હરામ થઈ જાય છે. તેનું પાનું દુરસ્ત નથી. પરંતુ જો કોઈ મુસમહાન સ્ત્રી હો કે પુરુષ ઝખ્મ કરતી વખતે જિરિમહાદ પદવાનું ભૂલી જાય તો તે જાનવર હવાલ છે. તેના ખાવામાં વાંધો નથી.

કેટલાક આશિઓના કહેવા: મુજબ સરએ ફતેહા એટલે અલકમ્હેની સરઆતમાં જિરિમહાદ પડતી વાઝમ છે. કારણ કે હજરત સક્કં હમેશ અલકમ્હેની સરઆતમાં જિરિમહાદ પડતા હતા.

તેક કામ અને મદાન કામની સરઆતમાં જિરિમહાદ પડ્યું સુન્નત છે. કેમકે કુઆન મહદની તિલાવત, હદીસ શરીફનું પઢવું, દીની કિતાબોનું પઢવું, લખવું વગેરે. એજ પ્રમાણે બુઝૂની સરઆતમાં જિરિમહાદનું પડવું સુન્નત છે. ખાવા, પીવા અને સોડબન (પોતાની ઓરત સાથે સંબોગ) કરવાથી પડેલાં પણ જિરિમહાદ પડ્યું સુન્નત છે. સારંથ કે જે કામ પોને ઇજાદત હોય અથવા તેનાથી ઇજાદતમાં મદદ મળતી હોય અથવા કોઈ ગુનાદથી બચવામાં સદાપર હોય તે સૌની સરઆતમાં જિરિમહાદ પડતી સુન્નત છે. હદીસ શરીફમાં આવ્યું છે કે જો માણસ ખાવાની સરઆતમાં જિરિમહાદ પદવાનું ભૂલી જાય તો ખાનાં ખાતાં જ્યારે યાદ આવે ત્યારે “જિરિમહાદે અન્વલહ વ આબેરહ” પરી લે.

કદાચ કોઈને શંકા થાય કે સોડબન કરવામાં શું નેરી અને ઇજાદત છે કે તેની સરઆતમાં જિરિમહાદ સુન્નત થઈ? તો યાદ રાખવું જેઠાં કે જે હેતુઓસર ઇસ્લામે નિઠાવેના હુકમ આપે છે તે પૈકી એક આ પગ છે કે માણસ બિઅયર અને તેના વિચારથી બચી જાય. તો એજ ઇરાદાથી સંબોગ કરવું ઇજાદત થઈ જશે અને ખુદાપાક તેને બિઅયરથી જવાબી પણ લેશે. નિકાહ માત્ર વાસતા પૂર્વ

કરવા માટે નથી. તેથીજ હદીસ શબ્દમાં આવ્યું છે કે ‘ ગધિયાઓની જેમ (તરૂન નાગા થકી બેશરમ બની) સોદબત ન કરો.’ વળી એવી એવી નીચતથી સોદબત કરવી કે જે આ સોદબતથી ગર્ભ રહેશે તે બાગક જન્મતાં હજરત નબી સજ્જની ઉમ્મતમાં એકનો વધારો થશે. તે એ પણ સવાબ છે કેમકે હજરત સજ્જ એ પોતાની ઉમ્મતની સખ્યા વધુ થવા પર ક્રિયામતમાં રૂપ કરવાનું પોતેજ ફરમાવ્યું છે. અને ઔલાદ પણ નેક હોય તો સૌથી સારું, તેથીજ હજરત નબી સજ્જએ તેના માટે પણ દુઆ શીખવી છે. આપ સજ્જએ ફરમાવ્યું છે, ‘સોદબતથી પહેલાં આ દુઆ પઢો. અલ્લાહુરમ જન્મેખન રશેતાન વ જન્મે બિરશેતાન મા રશકતના. આ દુઆ પઢીને સોદબત કરતાં જે હમલ રહી બચ્યું થશે તો તેના ઉપર શેતાનનો પુરો કાબૂ ચાલશે નહિ.’ મતલબ કે ઔલાદ મોટે ભાગે નેક ચલણ થશે સારાંશ કે સોદબત પણ નેક કામ છે માટે તેના પહેલાં બિસ્મિલ્લાહ તથા હજરત નબી સજ્જની શીખવેલી ઉપરોક્ત દુઆ પઢવી નેકબંધે, કે સવાબ પણ મળે અને ખુદાપાક ઔલાદ આપે તો તે પણ ખુદા ચાહે તો નેક થાય પરંતુ જરૂર મુજબ સતર ખોલવા પહેલાં પઢી લે.

સાધારણ કામેની શરૂઆતમાં અલ્લાહની તબક્કીમ અને બરકતના દૈરાલથી બિસ્મિલ્લાહ પઢવું જનએક અને ખેડતર છે, જેમકે ઉંઘા બેસવા, ચાલવાની શરૂઆતમાં, જોડા પહેરવી વખતે.

કેઠપણ શુનાદના કામની શરૂઆતમાં, બિસ્મિલ્લાહ પઢવું હરામ છે. જેમકે વ્યભિચાર, દેશવાળા પત્નીથી સોદબત વખતે, દારુપી દ્રવ્યો દરામ વસ્તુઓ પીતી વખતે. દરામ માલનો ખોરાક ખાતી વખતે પછી તે દરામ માલ બ્યાજમાં આવ્યો હોય કે લાંચ રિસ્તતમાં મળ્યો હોય અથવા કોઈ હકદારનો હક મારી

પકારી લીધો હોય કિંવા હુંત ચેરી કે દગલ બાઝીથી હાથ ચડ્યો હોય. એવી વસ્તુ ખાતાં, પીતાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવું હરામ છે. છતાં નામજેઝ સમજીને પડશે તો શુનેદગાર થશે અને તૌબક કરવી જરૂરી થશે. પરંતુ જે ઘરીઆની હલકાઇ તરીકે અર્થવા હલાક અને જનએક સમજીને પડશે તો કાફિર થઇ જશે. ખુદાપાક બચાવે. આજકાલ હરામ માલ ખાવાનું ઘડું નેર છે.

દસમા સીપારામાં સરએ બરામત છે જેની શરૂઆતમાં બિસ્મિલ્લાહ ફરમાન મહદમાં લખેલી નથી. ત્યાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવી મકરૂફ છે. એટલે જે આગળથી પઢતો આવતો હોય અને સરએ બરામત પઢવા લાગે તો બિસ્મિલ્લાહ ન પડે. પરંતુ કાઠ માણસ પઢવા બેસતાં જોજ સુરતથી તિલાવત શુર કરે અથવા એ સુરતની વચમાં કાઠ ટેકણથી પઢવાનું શુર કરે તો તેને બિસ્મિલ્લાહ પઢવું મુરતકબબ બદકે સુનન છે.

તેમજ શુબહની બામતોમાં, હુકુક બીડી પીવામાં, નનસતની જગ્યાઓમાં જતાં બિસ્મિલ્લાહ પઢવું મકરૂફ છે. લા, ઝાડો, પેશાજ કરવા જતાં આ દુઆ પડે. ‘અલ્લાહુરમ ઈન્ની અલ્લિજો એક મિનસ ખોબેરો વસખખા. એસે.’ હદીસમાં આ દુઆ પઢવા હજરત નબી સજ્જનું ફરમાન આવ્યું છે. પરંતુ સંડા-સમાં પગ મુકવા પહેલાં અને જંગલમાં હોય તો સતર ખોલવા પહેલાંજ પઢી લે. અને બિસ્મિલ્લાહ ન પડે.

ખુદાપાક સૌને બિસ્મિલ્લાહની બરકતો મેગવવા લાખશાળી બનાવે, આમીન.

રહેજ નહીં એમ અમે તો માનીએ છીએ. સાહિત્ય-પ્રિયજનો આવી પુસ્તકાગ્રોને અવશ્ય અપનાવ્યા વિના રહેશેજ નહીં એવી અશા નિર્ણયક તો નથીજ એક પણ પુસ્તકાલય આ ગ્રંથમાળાના સેટ વિના ખાલી ન રહે અને ગ્રંથમાળાની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થતી જુઓએ છીએ.

મૌલાના મુહમ્મદ અલી:-મૂળ લેખક મૌલાના અબ્દુલ માજિદ દર્યાબાદી એડીટર "સચ" લાહોરકાર 'ગરીબ' કો. શ. ૧-૪-૦ પ્રકાશક કસિમબેગ પી. મીરઝા કહી મોહમ્મદ લાહોરકાર

મૌલાના મુહમ્મદઅલી દિદના એક એવા લાલકા લીડર હતા કે તેમના નામથી મુસ્લિમ હિંદુ એક એક બચ્ચું પણ અજાણ્યું નહિ હોય। મુસ્લિમ હિંદના રાજદારિ 'જવહર' .. એ મહાન લીડર, સુધારક, પ્રચારક, લેખક, .. કવિની ઝિંદગીની એકએક પળ કૌમની સેવામાંજ વ્યતિત થઈ હતી એવા પરિચિત લીડરનો પરિચય મૌલાના અ. માજિદ જેવા એક હિંદના અજોડ કલમકર્તા રજુ કરે તેમાં શી ખામી હોય? મૌલાના અ. માજિદ વર્તમાન હિંદની એક સર્વોત્તમ કલમ છે. મૌલાના મુહમ્મદઅલી જેવા ચક્તાર અને કિરદારના ગાઝીના જીવનના પ્રકાશિત અર્થોએને એ કલમે જોય આપ્યો છે. અનુવાદકની મહેનત પણ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. પુસ્તકની વાચન સાંમગ્રીની સંગીનતા માટેતો એ મત હોજજ ન શકે ? પણ જાણની સરજના અને જ્યામની સુદરતા સુવર્ણમાં સુગંધની ગરજ સારે છે. ખરેખર પ્રકાશક જનાજ કાસિમબેગનું સહસ સફળ અને અભિનંદનને પાત્ર કયું છે. 'કારવાં'ના વાંચકોને આ અમૂલ્ય ગ્રંથ વસાવવાની અમે બેધક જલામણ કરી રાખીએ છીએ.

ખિલાફત:-(સચિત અકવાડિક) મેનેજીંગ એડીટર ફ્રેમ્સ હુસૈન ઉરેજી. એડીટર 'નુસરત'

મળવાનું ઠેકાણું ખિલાફત પ્રેસ લવનેન મુબમ્. નં. ૧૦ અચાર વરસના લાંબા ગાળા પછી ખિલાફત અકવાડિકનો પુનઃ ઉદ્ધાર થાય છે. એનો પહેલો અંક અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો છે. મુબમ્માં આવાં એકને બદલે ચાર અકવાડિક હોય તોએ નબી શકે એમ છે. કારણકે ગુજરાતી મુસ્લિમોની સંખ્યા પણ નાની સુતી નથી ફક્ત તેમની વાંચન ભૂખને યોગ્ય રીતે સતોષરી બેઠએ.

આ અંકથીજ આરંભ સારો જણાય છે. હેતુ પણ સ્પષ્ટ છે. જરાક વધુ કાળજી રખાય તો એક નમુનેદાર અકવાડિકની ગરજ સારે એમ છે. મુસલમાનોને માટે ખાસ વપરાતી "આરબે શરા"ની કડંગી કિંવદંતિને ખોટી ઠેરવી 'ખિલાફત'ને લાંબુ અને તંદુરસ્ત આયુષ્ય અર્પવાના સંચાલકો પ્રયાસ કરી છુટે તો મહા ગુજરાન તો જરૂર એમના અવાજને વધારી લે એમ છે. આ સાહસ ફતેહમંદ થાય એમ લાસ થાય છે, કારણ કે પત્રનું સંચાલન અનુભવી હાથોમાં મુકાયું છે સદરકુ પત્રનું વા. લવાઝમ હિંદમાં શ. ૪, પરદેશ શ. ૫ છે તંત્રી

અભિપ્રાય :-

સાફર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:-

"એના જેવું બીજું એકે પુસ્તક મારી જાણમાં નથી."

શાઈરી ભા. ૧-૨

ગુજરાતી ભાષામાં ઉર્દૂ, ફારસી-અરબી પોષાળનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ફરાવે છે. તમારી લાઇબ્રેરી તે વિના અધૂરુંજ ગણાયે.

દૉ. આઠ આના. ટ. ખ. હિન્દ એક આનો.

આગેજ લખો:-

ધી રાંદેર રેરાસ કલ્પીક, મુસ્લત

મુક્તીનામ

વૃણાન દેવ્યાં ઉક્તેભી મુક્તિમ સંસારની સામાજિક બંધનકથા

લેખક:

“વુરાહ”

પ્રકરણ ૩ જી

ચાર ચોટલા

સુ લતાન અને મરીનાનાં હાસ યાદ મળ્યાં. જમણુ જમણી મળ્યાં જગેલા જમણુને પચાવના મુખવાસની ગરજસારતા ફોપ ઓટલાની તક ચોટલાઓને મળવાની જરૂર હતી તેટલામાં કોઇ ત્યાં જિયારતનો પ્રસંગ આવ્યો અને ચોટલાઓને અત્યંત અનુકુળ ઓટલા જડ્યો. જિયારતમાં મોટા પ્રમાણમાં સ્ત્રીઓ બેઠી મળે છે અને તેમાં હાજર રહેનારને જમવાનો અને પાન ચાવતાં અલ કમલકની વાતો કરવાનો સોનેરી અવસર મળે છે ત્યાં પ્રકાર પ્રકારની વાતો વહેતી મૂળમાં આવે છે તાલે વાગેલી સ્ત્રીઓ એક બીજાને ટપી જવાની સ્પર્ધામાં નવી નવી અવનવી વાતો છેક છે. નવીનતાની રસરસમાં જુડી સાચી વાતોને તો કાઈ વોલ હોતો નથી. કહેનારના સ્વભાવ અને સ્વાર્થના રંગથી રંગીન બને છે.

જિયારત એ મરણપ્રસંગ હોવા છતાં ત્યાં કેવળ દિવસીરી કે દિવસોહલરી વાતોજ થતી નથી; ખૂશીની ખબરો પણ ત્યાં જાણવાને મળે છે.

આપણા સમાજે સ્ત્રીઓની આઝાદી પર તાળાં નાખ્યાં છે. વાસેલાં તાળાં આવા પ્રસંગે ઉધકે છે અને આપણો સ્ત્રીસમાજ એ દિવસે ચાર ચોટલાનો દોન ઉઠાવે છે, અને આખા ગામની નીંદા કરે છે. સ્ત્રી સ્વતંત્રતાનું આ પરિણામ ! આ પરિણામ માટે આઝાદીને દોષ દેવાનું કાંઈ કારણ નથી. આઝાદી પુરબને બાંધ કરી ચકની હોય તોજ સ્ત્રીને બાંધ કરી રાકે. દોષ પાત્ર તો છે આપણો પુરુષસમાજ. આપણા પુરુષસમાજે સ્ત્રીઓની સમતિ કાચના કપાટની પુતલીઓ જેવી કરી ચૂકી છે. આઝાદી અને ફ્રેન્ચરૂડીના પ્રકારથી અભિષેક રહેલા આપણા સ્ત્રી વર્ગને અધિકારમાંથી અદ્ય શારીરિક સ્વરૂપતા પાછળ છુપાવી તેમની માનસિક કદાપતા પ્રકટ થઇ નાથ છે.

ગામની કુથલીઓ અટકાવવી દોષ તો એક માર્ગ આ લોકો જમણુ બધ કરવાનો છે. મૃત્યુજમણુને લોકોજમણુ કહેવાનું ચોક્કસ છે. ન્યાતના પુગણા વિનાજ આત્માની દુર્ગતિનાં વહેંધી વિચારો, ઇજ્જતને ખાનદાનીના ખેટા જિવાલો અને સમાજના અકારણુ ભયને લીધે, મરનાર તો મરી નાથ છે. પણ સાચે પાછળ ગરીબ જીવનારને જે મૃત્યુ જમણુના અસંગ જોમળી મારી નાથ છે ! બીજી બાજુ અભૂખ્યાંઓને જમાડવાથી તેમને ગામગાયા કરવાનું અટકરણુ થાય છે. બિન કમાઈનું એક વાર ખાધા પછી સદા માટે વગર મહેનતનું ખાવાની દૂટેવું પડી નાથ છે. એવી

ટેવવાળા માણસો દલીલ કરે છે કે જમાતના જમણીથી દિવસમાં મને એક વાર જે પૂર્ણ જેટ અન્ન મળતું નથી એવા અસંખ્ય ગરીબોને બોજન મળે છે પરંતુ ખરી વસ્તુ સ્થિતિ જાણે છે તેઓ સમજે છે કે આવા અપરિત લાભ તો મજબૂતિયુક્ત ધનવાનોજ લે છે. જમાતના જમણે જમનારાની હાલત જમ્યા પછી કેવી થાય છે એ તો જમનારા જાણે છે. દિવસમાં એક વાર જે પૂર્ણ જેટ બોજન નહિ પામનારને અન્ન એવો કરવાનોજ ચિચાર જમાતના જમણે પાછળ રહેલો હોય તો એનાં અનેક ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રો છે કે જેથી નિર્ધનેનાં દળદર પ્રીટાટી થકાય છે. જમાતના જમણે પાછળ થતા મોટા મોટા ખર્ચોનાં પૈસા કોઇ ઉદ્યોગમાં રચનાત્મક રીતે રોકવામાં આવે તો નિર્ધનેના અનની વ્યવસ્થા માનમર્પદ, સહિત અને નિયમિતતાથી થઇ શકે એમ છે. ઉપથી દલીલમયી નિર્દિષ્ટ યતા, આત્મરવમાન અંખાય એવા, સમાજવાદમાં તો ધિમંતોની વાખવાખી સિવાય અન્ય કોઇ આશય રહેલો જણાતો નથી. નિર્ધનેને જમાતના જમણેમાં પોતાનો લાભ જણાતો હોય તો એના માટે એમની નિરહારતાજ દોષગ્રાસ્ત છે.

જિવારતમાં રોજ મળેલી સ્ત્રીઓના એક ઝૂંડ તરફ આપણે વળીશું

પહેલી સ્ત્રી:—(બીજી સ્ત્રીને) “તમે સપ્તીનાની દોકરી કરીનાના સખમાં નહિ હતાં !”

બીજી સ્ત્રી:—“ના”.

પહેલી સ્ત્રી:—“કેમ નહિ અઃબ્યાં !”

બીજી સ્ત્રી:—“નોતડું નહોતું.”

પહેલી સ્ત્રી:—“નોતડું નહોતું !”

બીજી સ્ત્રી:—“નહિ.”

પહેલી સ્ત્રી:—“એમ કેમ બને ?”

બીજી સ્ત્રી:—“એમ કેમ નહિ બને ?”

પહેલી સ્ત્રી:—“તમારું અને સપ્તીનાનું તો સારું સડીવારું છે !”

બીજી સ્ત્રી:—“આવા વખતે સડીવારું બૂલી જવાય છે.”

પહેલી સ્ત્રી:—“ના, ના, સડીના એરી નથી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ ખરું, પણ કામઃજની ધમાસમાં બૂલી જવારું દરો. એકજ દોકરીના સખની ધામધૂમમાં શું શું વાદ રહે !”

પહેલી સ્ત્રી:—“એમ નહિ હોય. સપ્તીનાએ તો તમને માદ કરીજ દરો, પણ નોતડું પહોંચાડનારી તમને નોતડું આપવાને વિસરી ગઇ દરો. મને તો એવો ધણીવાર અનુભવ થયો છે. કોઈ એકાગ્રીતાને ત્યાં કાંઈ કાજ નીકળ્યું હોય અને મને નોતરવામાં નહિ આવી હોય તો મારી તો આદત કે મને પછી ક્યારે મળે તો તેને પૂછું, “કાં મને બૂલી ગયાં ને !” અને મને જાણવાનું મળે કે મને નોતડું આપવાનું દરેવામાં તો આખું દળું પણ નોતડું પહોંચાડનારી મને કહેવાને બૂલી ગઈ હતી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો પશ્ચાત્ત પહોંચાડનારીની જ ખૂબ બતાવવામાં આવે.”

પહેલી સ્ત્રી:—“નહિ, એમ તો હું પણ ખાંડી જાઉં એરી ક્યાં છું ! મારી પુરી ખાત્રી કરીને જ જુઓ તો !”

બીજી સ્ત્રી:—“તો તમે કહો છો એમ કદાચ થયું હોય.”

વાંચો સમજી ગયા દરો કે સુદતાન અને કરીનાના સખની વાત ચર્ચાય રહી છે. સપ્તીના

ઝરીનાની માતૃ નામ છે એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે. બીજી સ્ત્રીને સહીના તરફથી નોતરું કરવામાં આવ્યું હતું અને નોતરું પહેંચાડનારીએ પણ પોતાનું કામ કાળજીપૂર્વક કર્યું હતું. પરંતુ ચોક્કસ કારણસર તેણે લગ્નમાં જવાનું યોગ્ય જાણ્યું નહોતું. અને વાત સાંભળે આવતાં પોતાના છુપાં કારણને છુપું રાખ્યા 'બીજી સ્ત્રી' સાથે બોલી નહોતી.

પહેલી સ્ત્રી:—“બહુ ધામધૂમથી લગ્ન કરવામાં આવ્યાં હતાં. આખા મકાનને વીજળીના દીવાઓથી સમગતવામાં આવ્યું હતું. બાગ ઝમઝમી રહ્યો હતો. બાગમાં દાખલ થવાના દરવાજા પાસેનાં ઝાડ પ્રજ્વળી વીજળીથી મદવામાં આવ્યાં હતાં. બહાર તો મોટરોની હારની હાર ભાગી હતી.”

ત્રીજી સ્ત્રી વચ્ચે ટપુકતી બોલી:—

“ઝરીનાના લગ્નની વાત કહે છેને? મારાપા પૈસાદાર! મોટા પૈસાદાર માણસના લગ્નમાં તો મોટા મોટા માણસો આવેજ ને! મોટા માણસો તો મોટરમાંજ આવે. ધરની મોટર હોય પછી કાંઈ ચાલીને આવેજ ન આવે!”

પહેલી સ્ત્રી:—“ત્યારે તમે લગ્નમાં હતાં કાં?”

ત્રીજી સ્ત્રી:—“નહિ રે! મેં તો ધામધૂમની બહુ વાતો સંભળી છે એના ઉપરથી કંઈ છું.”

પહેલી સ્ત્રી:—“હું તો ત્યાં હતી અને બહુ આંખે જોયું છે. મારી આખી જીંદગીમાં આવાં લગ્ન ક્યારે જોયાં નથી.

ત્રીજી સ્ત્રી:—“તમે તો નરીબવાળાં.”

અત્યારે રૂપ રહેલી ‘બીજી સ્ત્રી’ બોલી:—“પણ સહીના બાઈ બહુ મોટા ધરની છે તો તેને પોતાની ઝરીના માટે કાંઈ ખાનદાન ધર નહિ મળ્યું કે પેલી બાઈની ખાસિત ખતીમના સુલતાનને આપી?”

ઝરીનાની મા. સહીનાબાઈ અને સુલતાનની મા ખતીમબાઈ બંને આ જિયારતમાં નહોતાં. સહીનાબાઈ ધનવાન હતાં એટલે આ ગરીબના ધરની જિયારત સાથે તેમનો મેળ નહોતો. ખતીમબાઈ પોતાનો પુત્ર પરણ્યા હોય અને મોટા ધરતી વડુ મળી હોવાથી કદાચ ફૂલાયાં હોય કે દીકરાના લગ્નનો ચાકોડો લાગ્યો હોય એટલે આવી સડકમાં નહિ હોય; નહિ તો સ્ત્રીઓમાં એક બીજામાં આટલી સહિયારી તો હોય છે કે કેમની પણ જિયારતની ખજાર મળતાં ત્યાં જવાને ચૂકતી નથી. સ્ત્રીસ્વભાવની ચારુતા, ગામગાળિતું આકર્ષણ કે જમણની લાલચમાંના કયા તત્વનો આ પ્રભાવ છે. એ તો કાણ જાણે? ગમે તે કારણ હોય પણ બન્નેની હાજરી ત્યાં નહિ હતી એજ ઈશ્ટ હતું.

પહેલી સ્ત્રી:—“હું પણ એજ કહેવાની હતી; પણ સહીનાએ એમ કેમ કર્યું? છે તો શાણીને મસજી.”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો દિવસ જશે તેમ પોતાની મેળે વાત બહાર આવવાની.”

પહેલી સ્ત્રી:—“તો એવી કાઈ વાત છે ખરી?”

બીજી સ્ત્રી:—“એ તો સરજ ક્યારે છૂપો રહ્યો છે? વાણાં ત્રિખરાશે અને પાંચે પ્રદાશ બહાર આવશે કે જે વાત હશે તે બહાર આવવાનીજ.”

કવિશ્રી ખખરાર—

“ચિનગારી” હું વાંચી ગયો છું; તે તેમાંથી ઘણું કેશલે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં ફવિલનો અરો ફૂટ્યો છે, અને તમારી આંખની કીડીમાં તો કિશોરોમાંથી ને ચિનગારીઓ ઉડી છે, તે ધીમર ઘરખાનમાંથી ઉડીને આધારે ચડેલું બાવુ (Hoculst) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા અળી રહે, તેથી લાગે છે. તમારી ગદ્યવલિઓમાં ઓક્સનો તાળો બિંદુ છે ને તેમાંથી ચર્પકિશોરના પ્રતિયમકર થાય છે. જનનામ મુનાહી સાદખ—

“ચિનગારી” ૨૫૦૨ રીતે અગમચેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવો મુસ્લિમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાના ભાવિ સંદેશોને જલ્દી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે. શ્રી મુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ઘણી કવિશ્રીઓમાંથી તારા મુક્તદેશ સદૃશ શ્રદ્ધાલુ તેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિગ ઉદ્ધરી—

ચિનગારી મને ગમે છે. તેમાં Omgungba ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. B. Bhalikani
I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજનવા

ચિન્નંગાંરી

“તુ રાખ”

મૃદ્ય રૂપિયે એક

(આક્રિકા માટે શી. ૨)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર-પ્રશંસાના પુરેષા વર્ચો છે.

આંગ્રેજ મંગાવે

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મહિજ સ્ટ્રીટ

સુબા. ૯

સ્ટોકિસ્ટ-ધી સદેર સ્ટોર્સ કલપીક-સુરત.

બહીતા છુકસેલસ પાસેથી પણ મળશે.

મમણ મુલદાન—

દુનિયાના અસીમ પદ ઉપર ઉભારાતી માનવતા વચ્ચે ઉમેરેલો લેખક એક માનસની હૃદય-વીણાને ઝાલી ઓઠો છે અને એ વીણાને અંક તાર લગવે લગવે બળવી રહ્યો છે, અને એ બળની વીણામાંથી સરો નિકળે છે. કાલમાં રૂંદન છે કાલમાં દર્દ છે, કાલમાં મર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના ઉંચા ગુબ્બે સાથે અચળતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

કિસમાઈકી—

મણે રોડના જીવનનું કાલ્પ ગાતા હોય, તેવું સુંદર અથ કાલ્પો સર્જ્યા છે. જીવનની પાનાં પછી પાનાં ઉઠેલતાં હોય તેમ એક એક કાલ્પ નવી લાવના. નવા વિચારો, નવું ચિંતન ઉપજાવે છે. ઇન્સાફ (દુનિયક)—

લીંકો લીંકોમાંથી ડોરજાના પ્રાણ રફરે છે, ગુજરાતિયોને ઓપવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી રોલામાં મુસ્લિમ લેખક લાઈ “પુરોગ” ગુજરાતને એક સુંદર કિનારો આપી છે. ગુલુમુદરી—(ખરેશ હૃ. મુકમ)—

કાલ્પ સાહિત્યમાં શેલ્લી લાવનાઓને ગદ્યમાં રંજ કરતી શ્રી વરાખની ‘ચિનગારી’માં કદલીક ભાવના સ્વેજન મનોરમ છે. એમાંથી ધણા વિચારો મોઢિક છે અને એની રજુઆત પણ મંજૂની રીતે થાય છે.

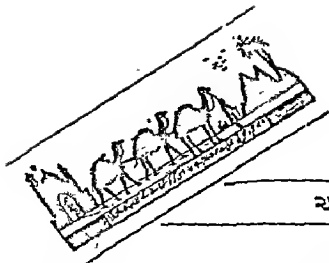
Modern Review (R. M. D.)
Chitparsi really writes whatever it touches.

શીવ્ય અને બહલા માટે.

ડિસેમ્બર

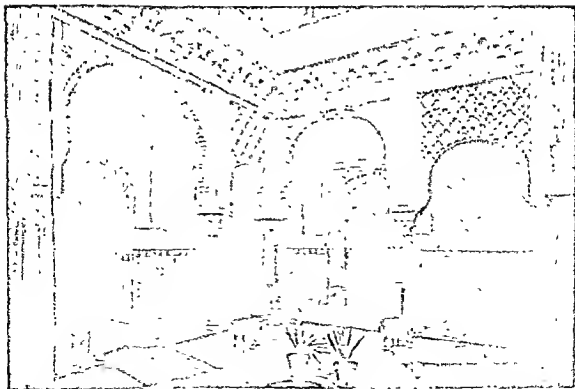
૧૯૪૦
શીવ્ય

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
પ્રવાસ	'નૂર' નાચીઝ	૨૪૧
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુઆન)	મો. અ. રહીમ	૨૪૨
" " (હદીસ)	" " "	૨૪૩
આવાઝકી દુસ્તા	'બેકાર'	૨૪૪
અરમાઉલ દુસ્તા	રિફાઈ-સામેરી	૨૪૬
....	શ. વણુખરો	૨૫૧
" "	મો. અ. અશરફ	૨૫૫
અફ઼િલ	સ'પાઠક	૨૫૭
તુદાર	'અમીર'	૨૬૫
રૂપ ઉપર સુન્નિતોના ઉપકારો	'ઉદ્કૃત'	૨૭૧
આઝાદી	ઈને સુસ્તુફા	૨૭૫
સંયમ	'આફિલ'	૨૭૬
એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની પ્રાચિન લાઈબ્રેરી		
કેણે બાણી નાંખેલી ?	લવણ લણા માસ્તર	૨૮૧
એક દિલ ફેકે આશિક	એ. સી. ચિરતી	૨૮૩
મુક્તતાન (આલુ વાતો)	'તુલાન'	૩૦૪

પોસ્ટકોને વિનંતી: દરેક માહિતી રૂપર ઉપર તેમને માલક નંબર નિર્ધારિત લખવામાં આવે છે. પત્રવ્યવહાર વેળા તે નંબર અનુસર લખાવેજો. નંબર વિનાશ પત્ર માટે થતી હોય માટે અમે જવાબદાર નથી. મેનેજર, 'દારૂ'

રોપેનની મુર સહતનતની રથાપત્ય દુખાના કીર્તિસ્તંભ બેન્ચા
મહેલ વ્યલકમેરના વ્યવરના ભાગનો એક ભગ્ય દેખાવ.

તંત્રી :—
 “વહશી” સંદેરી
 સહતંત્રી :—
 “બેકાર”

લવાજમ
 હિન્દ રૂ. ૪
 ગર્મા રૂ. ૫
 પરદેશ રૂ. ૮
 છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

દિગ્ગમ્બર ૧૯૪૦

અંક ૪ બે.

—: પ રા ગ :—

પ્રતિજ્ઞા:—મનુષ્યની તિમિર રૂપામ નિરાસા—

માનવીની છત્ત મારે એકામ મિતે રાહ બુએ છે.

પ્રાણ પંખેર:—બુલબુલ હડી ગયું—

આરાના લગ્ન માળામાં તેણે કેટલાય યુગ વિતાવ્યા.

છવનની નિરસ કંથાર પર બેસી તેણે કેટલાંય મનોરમ ગીત શ્રવ્યાં. નિરવતાના તથાને પોતાની પાંખોમાં ધૂપાવી તેણે કેટલીયે વિરકત સંધ્યાઓ વિતાવી.

પરંતુ પિંજરના દ્વારને ખુલ્લું નેઈ આને તો મારું બુલબુલ હડી ગયું.

છવન—છવન, કાળના બહેતા સાગરના તરંગો પર રમનાર પૂલ છે.

પુષ્પની પાંખડીઓ પર બાહરું તપાસ-બિંદુ.

સંધ્યાના ગગનને દીપ્ત કરનાર તારલા અને ઉપાનો અતરંગ ને. અંધમાલીનો ઉદય મતાંજ બુંસાર્થ નય છે.

છવન, વાયુનો ઉત્ક્રાંતિ છે ને પાલખરતું પીજું પાંદડું. પંચતરંગોનું એક જગ્યાએ ક્રમથી સંગઠન અને એક મધુર સ્વરૂપ છે; જેમાં પ્રત્યેક વસ્તુ રંગીન અને મનોહર લાગે છે.

છવન, પવનથી મૂકત યથેચી એક લહેરી; ને લોહતી, આલોહતી, ભાગતી, દોહતી, નૃત્ય કરતી સંપૂર્ણતા ગર્ભમાં સમાઈ નય છે.

છવન, કોઈ ધાપલ પક્ષીની વૃટ્ઠી પાંખ છે ને હવાના લેગથી આમતેજ હડતી ફરે છે.

છવન, કાળના બહેતા સાગરના તરંગો પર રમનાર પૂલ.

અખમ માર્ગે—જગદીશ્વર...

મારે એના કયા અપાર પયે જવાનું છે કે આ અસંખ્ય વિવેક કણીયો

મુજને નિર્જન દુર્ગત રાહ બતાવવા નમનંદો સજગાવી મૂકી છે...?

અનન્ત યાત્રા:—રાત્રીના અંધારમાં સુષુપ્ત વસુધા પર પૂર્ણ નિસ્તબ્ધતા છાઈ રહી છે, માત્ર પાંદડાની જોયે બસારી રહેલ વાયુ ક્યારેક ક્યારેક અનોખું આકંઠ કરી ઉઠે છે. અને આકાશમાં રમરમી રહેલા તારલ્યો રહી પડે છે.

મારા રાચનખંડના એક ગૂણમાં દીપક દાનના વર્તુલમાં સ્વસ્થ ઉમેલ મીજુ-દેવીની અગ્નિશિખા વાયુનો વિરસ વિલાપ સાંભળી લસકી ઉઠે છે, અને તારતી-યાઓને રહતા નેઈ તે પછુ અધુ સારવા લાગે છે.

કોણ નલે કયા અગિત વ્યથાની ઉત્કટ અગ્નિના અસાધ્ય ઉત્તાપથી તેનું કામળ હૃદય પીગળી પીગળી બેઠવા લાગે છે...?

આ મીજુદેવીની પેટે વિર વિયોગની અમલગત ધકીયો મળતાં મળતાં ફૂં પળ ધારે ધારે પીગળી નઈય.

આ મીજુદેવીની પેટે કોણ નલે ક્યારે મારા છવનનું અનિમ કિરણ એકાએક બુલબુલ જરી...

મારી આ અનન્ત યાત્રાને ન કોઈ નેઈ સારો કે ન કોઈ મારી આ રાત્રિ વિરખતરી ઉપર આરાત્રી અંજલી ચઢાવશે. “નૂર” નાચી (ધાંધોલ)

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

અસ્લાહ તમાલાનું ફરમાન (કુર્આન)

મોલાના અખદુર્હીમ સાહબ, રાંદેર

૭૮ બેશક ખુદાપાક તમને ઇન્સાફ અને એહસાન તથા સગા સંબંધીઓને આપતાને હુકમ કરે છે અને નિર્જનતા નેમ પુર્વ ધર્મોળી તથા અભિમાન કરવાથી રોકે છે, તે તમને સમજાવે છે કે એથી તમે બોધ અહુણ કરો.

૭૯ અને તમારા માટે પશુઓમાં પણ વિચારવા જેવું છે, તેઓના પેટમાં જે છાણ અને લોહી (બનવાનું સાધન) છે તેની વચ્ચેથી સ્વચ્છ ફૂધ તમને પીવડાવીએ છીએ જ પીનારાઓ માટે સહેલાઈથી ગળામાં ઉતરનાર છે.

૮૦ જ્યારે તે (ખુદા) વસ્તીઓને તેઓના જુદમ (કુદ્ક) કરવાની હાલતમાં પકડે છે તે મારા પરવરદિગારની પકડ એવીજ (સખત) હોય છે, બેશક તેની પક્ક અતિશય દુઃખદાયક, સખત છે.

૮૧ જે દિવસે તે (કિયામત) આવશે તો કોઈ વ્યક્તિ ખુદાના હુકમ સિવાય કંઈ બોલીજ નહિ શકે, પણ તેઓમાં કેટલાક કમજાગ્ય (કાફિર) અને કેટલાક લાગ્યશાળી (ઇમાનવાળા) હશે.

૮૨ (હે નબી !) માત્ર જાંદાઓને ખબર આપી દે કે હુંજ ખરો બક્ષનાર હયાણુ છું. અને એ પણ (જાહેર કર) કે મારો અજ્ઞાબ ખરેખર દુઃખદાયક અજ્ઞાબ છે.

૮૩ બેશક ખુદાપાક લોકો પર જરાએ જુદમ કરતો નથી પરંતુ લોકો પોતેજ પોતાના ઉપર જુદમ કરે છે.

૮૪ શું તેઓ એમ કહે છે કે તેણે એ (કુર્આન) બનાવી લીધું છે ? તું કહી દે (જે એ માફ જનાવેલું છે તો) તમે પણ એના જેવી દશ સૂરતો બનાવીને લાવો અને અલ્લાહ સિવાય બીજા જે કોઈને (મદદ માટે) બોલાવી શકે તે જોને બોલાવી દો જે તમે સાચાજ છો.

૮૫ સીધો રસ્તો (ઈસ્લામ) અલ્લાહ સુધી પહોંચે છે પણ કેટલાક રસ્તા વાંકા છે, અને જો તે અહુતે તો તમે સર્વને સીધા માર્ગે પહોંચાડી દેતો.

ઈ સંહા મી શિ ક્ષણું

સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું દરમાન (હદીસ)

મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદખ, રોહર

૭૮ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે જે સુસલમાન પુરૂષ સુસલમાન પુરૂષને આજ્ઞા કરશે તો અસ્લાહ તે શુભામ અવયવને બદલે એના અવયવને જહનમથી છોડવશે. (સહીહૈન)

૭૯ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે શું તમે સાંભળના નથી કે અસ્લાહ આંખના આંસુથી તથા દિલના ગમથી અજામ કરતો નથી. પરંતુ આને લીધે (એટલે જાણને લીધે) અજામ કરે છે અથવા રહમ કરે છે. (સહીહૈન)

૮૦ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે તમે જાણી લો કે ખચીત તમારા પહેલાં જે લોકો હતા તેઓ પોતાના પેગમ્બરો તથા સારા લોકોની કમરોને મસ્જીદ તથા સારા લોકોની કબરોને મસ્જીદ ઠેરવતા હતા. તમે સાંભળો કે તમારે કબરોને મસ્જીદ બનાવવી નહિ. ખચીત હું તમને એથી મનાઈ કંઈ છું. (મુસ્લિમ)

૮૧ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું “તો શું હું શુક શુઆર બંદો થાઉં નહિ.” જ્યારે લોકોએ હઝરત સલનું કહ્યું કે તમે શા માટે આટલું દુઃખ ઉઠાવો છો ? અને જુઓ તો આપની આગલી પાછલી સર્વ ખતા માફ થઈ છે ત્યારે હઝરતે આ દરમાનું. (સહીહૈન)

૮૨ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે તમે જાણી લો કે જે માણસ સોગંદ ખાવા આહે તો તે ખુદા સિવાય કોઈના સોગંદ ખાય નહિ. (બુખારી)

૮૩ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે મુમિનેનો આપસમાં મુહુબ્બત કરવાનો તથા દયા કરવાનો દાખલો શરીર જેવો છે. કે જ્યારે શરીરનો કોઈ ભાગ ખીમાર પડે છે તો બીજા અવયવો ઉત્તગર તથા બુખારમાં લેગા થાય છે. (મુસ્લિમ)

૮૪ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે આદમ પુત્ર ઘરડો થાય છે અને બે વસ્તુ તેનાથી જીવાન થાય છે, માલનો લોભ અને ઉમરનો હિરય. (સહીહૈન)

૮૫ સ્મૃત્સ્વલાહ સલનું એ દરમાનું કે તમને ક્ષતોહ અને રિજક ગરીબોનેજ લીધે મળે છે. (બુખારી)

જીલ્લો કી દુનિયાં કે દોસ્ત

સંવત્ ૧૯૨૮ - 'જેપી'

આવાઝકી દુનિયાં કે દોસ્તો ! ધરી રાજ્યોની ધરી વધુ જાર ચલાયી હવે વાંકી વળતી દેખાય છે ! “ધરજાગ ગાંધીવાળે” એ કહેવતને ઇલાકી-યન ગનરલ ભોડોઝીઓએ ખોરી પાડી છે. ઇટલીયું ગાંધુ ઉત્કું ઝીસમાં ઉત્રળી પડ્યું છે અને ધોળામા ધૂળ પડી જેથી ભોડોઝીઓએ રાઝંનાયું આપી સન્વાસ સ્વીકારી લીધો છે ! જેટ અને હીટલરે શું કુદ્દીમાં જોળ ભાંજો તે હજુ સમજાતું નથી અને મોલોટોવે તો બર્ક્લીનાં આરીને ખૂબ મહેમાનદારી આપી પણ “અન્નને માર્થો નીચું નેરો” એ હીટલરની કારણ તોલે ખોરી ઠેરવી છે. કારણકે સમિ રેશન માસ્તર ફાસીની મુજાવાળો રેન-લીન દાદો કંઈ કાચો પોચો નથી તો ! એલે તો બ્યાર વરસે બાવા બોંધ્યા કે ન બરયા કાલ પેગાંની નીતિજ ધારણ કરી છે ! અને હીટલરે થણ થયું બોલારવા મથવા છતાં એ બાવો હજુ બોલતોગ નથી. છતાંએ હીટલરને મટે કાલનો દુકાળ આને આપી પડ્યો છે કારણકે સુસોસીનીએ ઝીસમાં ઝખ મારગણી હીટલરને તો પેલી કહેવતનું સ્મરણ યદ આપ્યું હશે કે “બંધાદુરની મંથતમાં જનું રાઈ” પણ કાયરની જનમાં જનું જોડું !” એખીસીનીયા-મંથી બાંધેલાં છાંતિનાં પોટમાં ઇટલીએ ઝીસમાં છોડી દીધાં છે ! ઝીસનાં કંકરાએ ઇલાકીના મગને ફોડી નાખ્યો છે જેથી અઝરૂલીયા હીટલરના કપાએ વધુને વધુ કરચલીયો પડતી ચાલી

છે કારણકે બાઈનને ઝોડીમાં ધાલવાનાં એનાં સ્વપ્નાં હાલ તો સરકી ગયાં છે. નાનકડું બલ્કે-ત્રેરીયા અને મુગોરવાનીયા પણ ઝીસની હિંમત નેછને જરા ટકાર થયાં છે અને પોનપોનાતું રક્ષણ કરવાની વાતો કરી રહ્યાં છે ! “આમ ચલાયી ધરી રાજ્યોના પૈમાં ઝાઝાં મગઝાંતો નથી; કારણકે દિવેજ ખૂટયું લાગે છે ! ખીજ બાજુ રમાનીવાનું કાતરીકું જેવ થતું ચાલ્યું છે. જેમ જૂતનો પગથો પડવાથી માણસની ઝગળી ચરકે તેમ નાઝીવાદનો ઝાળો પડવાથી રમાનીયા ધૂણતા લાગ્યું છે ! આંતરિક જવાબા ભબૂકી ઉડી છે અને ૬૪ આગેવાનોને આંબ-કાતી પેડે લોઢાએ રેંસી નાખ્યા છે ! બ્યવસ્થા રથાપવામાં હીટલરની શક્તિ વેડફાઈ રહી છે; તેમ તેમ જૂતને શીયામાં ઉતારવાનો કામીયો ઓટન તૈયાર કરતું જાય છે. દિવસે દિવસે નીકાળગમાં વૃદ્ધ કરતું જ જાય છે. ખીટનની નાકાજધીની નાચચૂ દિવસે દિવસે વધતી જ જાય છે ! સસલાને કાચમે હરાયું હતું તેમ ધીમી ગતીએ ચાલતું ઓટન હીટલરની ઝડપને પહેલી વળવાને શક્તિમાન થયું છે. નેછએ છીએ રવે એ શુરોપી નાટકનો છલ્લો સીન કેવો ભજવાય છે ! બકાંગદામ પેલેસમાં ચાદ પીવાનાં હીટલરનાં સ્વપ્નાંને સરકી જવાને તો ચાર માસ તિલી ગયા છે ! ઉત્કું હવે તો એમ ન થાય કે :

“નિકલના ખુદસે આદમકા મુનકર આયેથે લેલિન
ખડોત બેઆખર હોકર તેરે કૃષ્ણે હમ નિકલે !”

●

આવાગ્રજી દુનિયાંકે દોરતો ! ગાંધીજી પણ
નસીબદાર વ્યક્તિ ગણી શકાય. જુઓ
એક બાજુ તો પરોક્ષ રીતે નામદાર પોપ
એમના ચેલા થઈ ગયા છે. શી રીતે ! જાણો
હા ! યુરોપની શાંતિને માટે પોપે ઉપવાસ
કરવા માંડ્યા છે. બસે એ ઉપવાસની અસર
થાય કે ન થાય પણ ગાંધીજીનું હૃદયિયાર વાપર-
નાર તેમના ચેલા તો ગણાયને ? બીજા સીમ-
વાળા પેલા ઇતિહાસિક પીર પગારો પણ મહા-
સભામાં જોડાવાના છે અને ચરખો વસાવવાના
છે એવું સંભળાય છે. પાંચ દસ લાખ મુસ્લીમો
દોના પીર ચરખો તાણે એ ગાંધીજીને માટે
આજો અગ્રીમાનનો વિષય ગણાય ?

“છરકો દેતા છે ખુદા દેતા છે હપ્પર ફાડકે !”

●

કોણ કહે છે કે બકરી આડું ખાતી
નથી ? ગાંધીજીની અડિસક બકરીએ આડું
ખાધું છે અને આડું ખાધને એવી
તીખી બની છે કે બીટીયા સિંહ સામે શિંગડાં
ઉગામ્યાં છે. પછી બલેને એ સત્યાગ્રહની
લડતને જનાય જિન્નાહ સાહેબ, ચાર દીવાલો
વચ્ચે અથડાતા ચામાચીટીયાની ઉપમા આપે
પણ એ પુરાણ પંડિતો તો પોતાનો કહો
ખરો કરાવવા નિશાળમાં જઈ પાટી પર ધૂળ
નાખવાને બદલે જલમાં જમને તપ કરવાના !
જોઈએ છે હવે સરકાર કેટલા રોટલા ખવરાવે છે ?

●

આવાગ્રજી દુનિયાં કે દોરતો ! હવે માન
આપવાના માર્ગો બદલાયા છે. પહેલાં મકતો,
મોશનાઓ, લીડરોનાં માન હતાં, પહેલાં સતી
અને સાખી સ્ત્રીઓનાં માન હતાં, હવે સીનેમાના

એકરોને એકટ્રેસોનાં માન વધતાં જાય છે.
તીલક, ગાંધી, સી. આર. દાસ, મહમદઅલી-
શૈક્તઅલી કે મહમદઅલી જિનાહને જેટલું માન
નહિ મળ્યું હોય તેથી વધુ લાહોરના રૂઝાને
લીલા ચીટનીસ અને અશોકકુમારને મળ્યું છે !
બેંગ્લોરમાં એક સીનેમાનું ઉદ્ઘાટન કરતી વેળા
શાંતા આપ્ટેને જોવા એટલી પડાપડી થઈ હતી
કે એક બે માણસો તો કોંગ્રાઈ ગયાં હતાં !
અમદાવાદમાં નસીમ અને ચંદ્રમોહનને જોવા
એટલી મેદની જામી હતી કે તે લોકો ખુદ
મુઝાઈ ગયાં હતાં ! સાઈગિસના માનમાં મુખ્યમંત્રી :
જહાંગીરજી હોશ સાંકડો પડ્યો હતો ! લીલા
દેસાઈની સૌંધ મુલાકાત વખતે યુવાનોને તેણે
સરકસનાં જાનવરોની ઉપમા આપી હતી દીવા
પર પતંગીયાં ઝંપલાય તેમ યુવાનો આજુબાજુ
અટવાતાજ રહ્યા ! આમ જ્યાં હોય ત્યાં આજે
સીનેમારોનાં માન વધ્યાં છે. જેમ પહેલાં લોક-
નેતાઓની ગાડીઓ લેકા ખેંચતા હતા તેમ
હવે સીનેમારોની ગાડીઓને પણ લેકા ખેંચે
તો નવાય નહિ ! રાજદાર પેટ્રોલર્મ, ધાર્મિક
પેટ્રોલર્મ, કે સામાજિક પેટ્રોલર્મ કરતાં સીને-
માનું પેટ્રોલર્મ આજે આગળ વધી રહ્યું છે.
મને તો ભય છે કે પ્રેમચેલા યુવાનો ભગવાનની
ભક્તિ છોડી દઈ સીનેમા રટારોની ઉખીઓને
પૂજતા ન થઈ જાય તો સાર ! અકબર ઇલાહ
બાદીએ ખરું જ કહ્યું છે કે :—

“દખીયે કબાલ ખીચારકા

અખ કયા હક દો ?

શૈખ સાહબ દો તો

લેકચર પર હી બજઝ આને લયા.

કહ્યું કહેગા પેરા હમ પર

જલ્લએ દૂર ખહિરતઃ

જખ થીએદર કા સમા

વાઈજો લકપાને ભમા !”

“આમ થીએટરમે” હસેને બંધે ખૂબ
ખાનકાહોમે તો બરસો, શે લીધે!”

૦.

આવાઝકી હુનિયાં કે દેલો તો એક બીજો
કન્કલાખ પણ ખાન જેવે એવો છે. પહેલાં
પાવેલા, હીજા, હાંડ, બરેલા, વારંતાઓ
વગેરે નૃત્ય કરનારને સમાજમાં હક્કો ગણુ-
વામાં આવતાં, આજે પણ એમને તો હક્કો
ગણવામાં આવે છે; છતાં ખૂબીની વાત એ છે કે
ખાનગીમાં અપભ્રંશ સુરંગો નૃત્યધાર બનવામાં
અભિમાન ધરતા થયા છે અને લાજમલામાં
રહેતી ખાનદાની સ્ત્રીઓ નૃત્યમાં બેઠું
માન સમજી રહી છે! નૃત્યની રૂઢી અને
કાવેલો નીકળી રહી છે! શક્તિ કબીર કે
તુલસી કરતાં આજના ઉદયધાર કે નરસિંહ
વસી વધુ માનના હકદાર હયાં છે! શક્તિ
મીસ કરતાં આજની રૂઢીમણી દેવી કે મેનકા
વધુ યશસ્વી બન્યાં છે! મોટાં ગણુતાં કુટુંબની
હાકેરીઓને નૃત્યમાં રસ ન હોય તો તે જુના
વિચારની જગલી મનાય છે. અત્યાર સુધી
યુનિવર્સિટીની ડીગ્રીઓથી સમાજમાં દંભજન
અંકાતી હતે; નૃત્ય અને સંગીતની ડીગ્રીઓથી
સમાજમાં માન સન્માન અર્જિત થશે! અંકબર
હસાહાબાદીએ ખરું જ કહ્યું છે કે:

“તાંદીએ કુખતરસે થેડ ઉખાલ હે સુરર;
નાથે કુલ્લન ખુશિસે ખુદ અપના બરતમે”

૦.

જોઈ ગોરને જન્મમાન લીન ગોલવા મોકલે
અને ગોર મધ્યગજ પેતેજ તે કન્વાને પરણી.
નય તેમ વડેદરા રાજ્ય સુરિસમ કાન્દર-સના
આગેવાનોએ કહ્યું છે! પ્રજાને સુરેણીના
બહિરકારેનું કહ્યું અને પ્રજાએ પણ સંપૂર્ણ
બહિરકાર પોકાર્યો; ત્યાર હવે આ આગેવાનો
નોર્મનેડાં એમ્બેસાદરિકે ધારાસભાની ખુરસી-
ઓમાં ગાંધીજી ગયા છે અને પોતાની પાછળ

ચાલનારાઓને પૂછતા પણ થોભ્યા નથી.
સંચોરતે સારધાન ન રહે તેને લીધર કાણ
કહે? વડેદરા રાજ્ય મુ. કા. ના સકાનિયોએ
પોતાની છાજતી રીતે પેલપેતાનું ફાડી લીધું
છે તેમાં કંઈ ખોટું કંઈ નથી!

કૌભ પર મેમ્બરીકા ફેર હુવા,
કલ અપનાયા આજ ખેર હુવા,
શૌખજી ઠસ ગયે કમિટિમે;
કૌમકા ખાતેમા બિજા ખેર હુવા!”

૦.

આવાઝકી હુનિયાં કે દોખો! ક્રિકેટની સીઝન
આવે છે એટલે નવા નવા ક્રિકેટના સીતારા
અમદા ઉદરો પણ અમને તો એ લાકડાના બેંડ
અને ચામડાના બેંડ સાથે રમતા થનવત ક્રિકે-
ટરોમાં જરાયે રસ નથી. કારણકે તેમનામાં
ખેલ દિલીજ ક્યાં છે? આખા હિંદની ખેલદિલી
તો ખસ મી. કે. એસ. પુરીમંજ આવીને બસાઇ
છે! કૃત્ય કરવામાં એ અજોડ નિવડ્યા છે!
બાંએ ક્રિકેટ કલમમાંથી પણ એમણે એક
સદર કૃત્ય પકડ્યો હતો, જે આર. ડી. તાતાની
ચંક્રચુકને પણ કૃત્ય કરી હતી પણ તે ખસ
એમને અભિનંદન આપવાને બદલે મેજસ્ટ્રેટ
૨૭ માસની જેલ કરી પોતાની ખેલદિલીને
અગાવ ખેંચેરે કર્યો છે! કોઇપણ બેંડસમેન
અત્યાર સુધીમાં આખા એક મંદિના સુધી બેંડ
લાઇને રીક્ટ પર ચીટકી રહ્યો જોગમાં આળ્યો
નથી; ત્યારે મી. પુરી એક મંદિના સુધી મુંબ-
ઇની એક માતખર હોટલમાં એક પણ અન્ન
આપ્યા વગર ચીટકી રહ્યા હતા. અતે
હોટલના માલિકને ન છુટકે એ મેચ રૂં કરવી
પડી! આશા છે કે જેલમાંથી આવ્યા પછી
દિલી ટીમ ક્યાંય પણ બહાર દેશમાં
રમવા નય ત્યાં મી. પુરીનેજ કેટલ બતાવીને
પોતાની ખેલદિલી બતાવી આપે! અરવ:

ઝોન ઇડીયા મુસ્લિમ એજ્યુકેશન ડૉન્-
રન્સ અગ્રીગેટો પૃષ્ઠો વાર્ષિક જર્સી આ
વખતે પુના ખાતે ચાલુ હિસેબ્બરની ૨૮, ૨૯
મી ને ૩૦મી તારીખે થવાનો છે. મુખ્ય ઉદ્દેશ-
કાના ઇસ્તમ્મી સન્નિવર્તો જરૂર તેમાં ભાગ
લઈ પોતાની ઇસ્તમ્મીનો પુરાવો આપે, અને
નાણુક ધરીમાંથી પ્રસાર થતા મુસ્લિમ
સન્નિવર્તોનો વિચાર કરી કેળવણીના એ ઉપયોગી
મોકાને વધારી લેવામાં પોતાનાથી બનતું કરી
છુટ્યા તૈયાર થાય. એ જળવંશીથી કોમને
ઉદ્ધાર થઈ શકતો હોય એમ તમે માનતા
હોય તો પુના કેળવણી ડૉન્-રન્સને વધારી
લેવી અને તેમાં સહકાર કરવો. એ શું તમારી
ફરજ નથી? પુના મુસ્લિમોને પોતાની ફર્જનું
ખાન કરાવે!

આમીન.

અમને જણાવતાં દિલ્લીની ઉપર છે કે
જાણીતા મુસ્લિમ લેખક અને કવિ બાઈ
'નિયાઝ' ૪૦ વરસની બર યુવાનીમાં જન્મત-
નશીન થયા છે. ઈન્નાસિદ્દીકે વધુનાઇએ
રાજેલિન. મરહૂમ બાઈ નિયાઝ ગુજરાતી સાહિ-
ત્યમાં દરેક દિશામાં પ્રયત્નશીલ હતા. એમની
કવન પ્રતીમાચળી હતી. અનુવાદક તરિકે તો
લગભગ અગ્રેક હતા. ગરીબીમાં જન્મ્યા,
ગરીબીમાંજ મોટા થયા, અને ગરીબીમાંજ
ગુજરી ગયા. એમની ગરીબીએજ એમને
પ્રકાશમાં આવવા દીધા નથી. બાકી કવન પર
કાણુ અગ્રેક હતો. ખુદ મહંમને ગરીબે રહમત
કરે! આમીન!

જાણીતા મુસ્લિમ લેખકોના ગુજરાતી પુસ્તકો

‘એકાર’ કૃત:-

- ૧ જીની આંખે નવા તમાશા
કી. રૂ. ૧૧
- ૨ કલમ આયુક કી. રૂ. ૧૧
- ૩ અકકલના ઈસ્તમ્મદાર
કી. રૂ. ૧૧
- ૪ ચાલ હોઈ તો? કી. રૂ. ૨
- ૫ રમતા રામ કી. રૂ. ૨

ઈમામુદ્દીન દરમાહવાલા કૃત:-

- ૧ હિન્દુ મુસ્લિમ એકતા
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ મુસ્લિમ સમ્યક્ રૂપેન
કી. રૂ. ૦૧
- ‘અસર’ કૃત:-
૧ મુદમદઅલી જિન્નાહ
કી. રૂ. ૧૧

‘ઝાર’ રાંદેરી કૃત:-

- ૧ શાકરી ભા. ૧-૨
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ આત્મા અને પુનર્જન્મ
કી. રૂ. ૦૧
- હુસેનખાન બખ્તર કૃત:-
૧ ગાઝી મુદમદ બિન કાસિમ
કી. રૂ. ૧
- ૨ જમીલા યાને બંગાળની
બગેચો કી. રૂ. ૦૧
- ૩ કંઈદે આજમ કી. રૂ. ૦૧

‘તુરાગ’ કૃત:-

- વિજયગીરી કી. રૂ. ૧
- ‘સાદોલી’ કૃત:-
જીવન પ્રકાશ કી. રૂ. ૧
- બાજમે ઉકળાલ (કઠોરના):-
૧ ધોડાંક ચરિત દર્શનો
કી. રૂ. ૦૧
- ૨ જંગે યરેમુક કી. રૂ. ૧
- ૩ વતનની વેદી કી. રૂ. ૧

અન્ય ખીલ લેખકોના:-

- ૧ કુઆન અને ઈન્સાન
કી. રૂ. ૧
- ૨ મીલાના મદમદઅલી
કી. રૂ. ૧૧
- ૩ ઈસ્લામી સંપર્કન કી. રૂ. ૦૧
- ૪ નમુદની તવબા કી. રૂ. ૧
- ૫ ઇન્કિલાબે હિમાની
કી. રૂ. ૧૧
- ૬ અદ્દારક કી. રૂ. ૨
- ૭ તોફાનું હિન્દ કી. રૂ. ૨૧
- ૮ મધારેકલ અન્વર
કી. રૂ. ૧૪
- ૯ આંસુની હિમારત કી. રૂ. ૦૧
૧૦. ખા. જુદાં

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ પુસ્તક સેલર્સ કલુખીક, સુરત.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

Scientific & Modern
Tailors

MURAD TAILORING WORKS
Try our Secret
Good fit.

Prop:-SULEMAN G. MURAD
Big Bazaar, Rander.

**THE GUJARAT RADIO
CORPORATION**

Authorised Dealers for

G. E. C. Crosley, Midwest,
Expert Servicing by
Bombay Engineer

Kindly Visit our Show Rooms at
Bhagatalao, SURAT.

ખનાવટી દાંતની ઝરીમી ઉપરના

કાળા કાઘા અને ચિકાસ

"Dexol" (રજીડ) યાવારથી

સહેલાઈથી સાફ થઈ જાય છે. બહારગામ
માટે એજન્ટો જોઈએ છે.

અગ્રે:-DR. J. P. LAFA. L. D. S. C. (C. D.)
Bhaga Talao, SURAT. (INDIA)

ધો જનરલ રેડીઓ કું

લાલ જેટ પાસે, સુરત.

અગ્રે:-H. M. V., EKCO, MARCONI

G. E. C., PYE, CRYSTLESTONE,
COSSOR, PHILCO

વગેરે

રેડીઓ ખરીદવા માટે મળે.

એચ. એચ. મોહમદભાઈ

સ્વાસ્થ્યેર મરચાંદસ

ચોક બજાર, સુરત.)

હુમારે ત્યાં દરેક જાતના ચીનીનાં વાસણો
કિશ્વયત ભાવે મળશે.

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

ચોક બજાર, સુરત.

(જુગ્યા મસ્જિદ પાસે)

માલિક:-ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અલ્લુ
ગરમ તથા સુતરાઈ કાપડના વહેપારી

The Holy Quran

Arabic Text With English

Translation & Commentary

By

Allama Abdullah Yusufali

Complete in two Volumes

Rs 35-8-0

The Rander Stores, Kanpith, SURAT.

આ ખાના માટેનો માસિક ચાર્જ

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આખાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

પત્રવહેવાર વેળા ‘કારવાં’નો સ્વામી જરૂર આપે

અરમાઉલ હુરના

સં
પા
દ
ક

[રફાઈ-સાબેદી]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“યા યુઝમેનો” یا مومن (સંખ્યા ૧૩૬)
“એ અમન દેનારો” (૧) જે કોઈ સવારે
ઠંકતાની સાથે ત્રણ વખત પઢશે તો આખો
દિવસ કાઠપણ રીતનો ખૌફ તેની ઉપર અસર
કરશે નહીં એટલે આખો દિવસ સુખ મેનથી
બસર થશે. (૨) જે કોઈ એને હંમેશા પુછળ
પઢતો રહેશે તો ખુદાપાક તેને તેમજ તેના
આજ બચ્ચાં, માત્ર વગેરેને શયતાનની બઢીથી
બચાવશે અને હંમેશા અલ્લાહના અમનમાં
રહેશે. (૩) એને કસરતથી પઢનારને તાબે
અદકત થશે અને બધા લોકો તેનો ભરોસો
કરશે. (૪) કુમાન કાપમ રાખવા માટે આ
ખાસ અમલ છે. (૫) બીમાર માણસ દરરોજ
૧૧૫ વખત પઢી પોતાના બદન ઉપર દમ
કરશે તો ઇ. અ. જલ્દી સારો થઈ જશે. (૬)
દરરોજ ૧૩૬ વખત પઢનાર અકિમોના બુદ્ધિથી
બચેલો રહેશે અને દરેક આફત બલાથી બચેલો
રહેશે.

“યા મોહુબમેનો” یا مؤمن (અદદ ૧૪૫)
“એ નિગેહ્યાન” (૧) જે કોઈ દરરોજ ૨૯
વખત પઢશે તો તેને કોઈ તરેહનો ગમ થશે
નહીં (૨) એને હંમેશા કસરતથી પઢનાર દરેક
આફત-બલાથી અમનમાં રહેશે. (૩) દરરોજ
નકકી કરેલા વખતે યુસલ કરી કિન્નાર બેસી
૧૫૦૦ વખત પઢનાર આતિન અને ગંજથી
વાકફ થઈ તેવું દિવસ નૂરથી ભરપૂર થઈ જશે.

અને જન્મતીઆમાં તેની ગણતરી થશે. (૪) એને
૧૪૫ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૪૫ વખત પઢ-
નારને ઇઝઝન હાસિલ થશે લોકો તેની ઇઝઝત
કરશે.

“યા અઝીઝો” یا اذی (અદદ ૯૪)
“એ ગાલિબ અને બેમિરલ” (૧) દુકાળ વખતે
મોડી રાતે ગામવાળા જમા થઈ દરેક જણ બે
બે હમ્મર વખત પઢશે તો ઇ. અ. વરસાદ
વરસશે, અને દુકાળનો ભય મટી જશે, (૨)
એને કસરતથી પઢનારની બધા ઇઝઝત કરશે
અને દુરમન પર ગાલિબ રહેશે. (૩) સવારની
નમાઝ પછી અગર સુન્નાત અને ફર્જની વચ્ચે
૪૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૪૧ વખત પઢનાર
દુન્યા અને આપિરતમાં કોઈનો મોહતાજ થશે
નહીં (૪) નકકી કરેલા વખતે કિન્નાર બેસી
દરરોજ ૯૪ વખત ૯૪ દિવસ સુધી પઢનારની
બધા લોકો ઇઝઝત કરશે અને જે કંઈ હાજત
હશે તે ખુદાપાક પૂરી કરશે. (૫) શરીરવત
મુગજના દરેક હતાક કામ માટે ઇશાનીનમાઝ
પછી મરિન્દ અગર મકાનમાં પ્રથમ ૨૦૦
વખત દરદ શરીફ પઢી “યા અઝીઝો” ૪૧૧
વખત પઢી પાછું ૨૦૦ વખત દરદ શરીફ પઢી જે
કંઈ હાજત હોય તે ખુદા પાકથી માંગશો તે
ખુદાપાક પૂરી કરશે. આ અમલ ૪૧૧ દિવસ
સુધી કરવો જોઈએ (૬) કોઈપણ હાકિમ
પાસે કંઈ કામ કરાવતું હોય તો સવારે ૪૧

વખત પડી દાક્ષિણ પાસે જવાથી છ. અ તે કામ થઈ જશે. (૭) "યા અઝીઝો મિન કુદસ અઝીઝીન બેલુકકે યા અઝીઝો" નો વર્ણિત દ્રવેશ દસરતથી પદનારની કુન્યાવાળા મુજબ કરે (૮) "યા અઝીઝો યા અઝીઝો મિન કુદસ અઝીઝીન અદલિ બેલુકકે યા અઝીઝો" ન હયાની નમાઝ પછી ૨૦૦૦ વખત અગર એટલી વખત ન થઈ શકે તો ૨૦૦ વખત પદનાર તરફ ખુલ્લ પક રલુઅ થશે એટલે ખુલ્લપાક તેના દરેક રીતે મદદ કરી તેની દરેક કુઆ કયુલ કરશે.

"યા દાએમુલ અઝીઝો વદમકાયા યા હુદન્જાઝો વદલુદો વદઅતાયા, યા અદ્દાહો, યા રદમાનો, યા રહીમો બેલુકકે હયાકનાઅબોહો વ હયાક નરેતધન"

દરેક મુરિકત આસાન થયા, કુઆ કયુલ થયા; કાઠપણ કામ પૂર્ણ થયા, દરેક દાખત પૂરી થયા દિલની ગભરાટ, રંજ, મુસીબત

વગેરે દર થયા. દીન કુન્યાના દરેક કામે પૂર્ણ થયા, એનો વર્ણિત અકામીર છે, એનો વર્ણિત દ્રવેશ આલુ રાખનાર કદી કાબો મોવનાજ થતો નથી. તેની બધી દાખત ખુલ્લ પાક પૂરી થઈ છે અને તે જે કંઈ કુઆ માંગે છે તે ખુલ્લપાક કયુલ કરે છે. કામ ખાસ કામ માટે રાત્રે તદઅલુદ પછી ચાર રકઅત નફીલની (જે કામ માટે હોય તેની) નિમ્યન કરી નમાઝ થઈ દરવી અને "સલાતુલ રેખીલ" જેવી રીતે પદનામાં આવે છે તેવી રીતે મજદૂર નમાઝ પદવી અને એમાં "તરબીહ" ને બદલે મજદૂર કુઆ જોટલી ગણતરી "તરબીહ" ની પદનામાં આવે છે તેટલી ગણતરી પ્રમાણે પદવી. નમાઝ પૂરી થયે બહુ આઝેઝી સાથે કુઆ માંગવી છ. અ. બહુજ જલ્દી કામ પૂર્ણ થઈ જશે; એવી રીતે કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી આલુ રાખવું.

(અપૂર્ણ)

૦

એ. એસ. ગુલની માલેકીની
પાગલ કેટેજ બેકરી

ઉમદ ફલીયા, રાંદેર.
કેકસ,

બદામ અને સાદા બીસ્કીટ,

નાનખરાઈ,

લુકીમી બીસ્કીટ,

પાઈ,

નાન,

શીરમાલ,

વીંગરે.

એકવાર ટેસ્ટ કરે.

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

બંધ માસિક "માંદગી"

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'શ્રી નોટ' ગોળાઓથી આલુ થાય છે. માસિક અડ-અણની કાઠપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મળે. દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમલ રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રૂ. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

"રાહુત" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી હાંધીબરમાં કદી મર્જ રહેતો નથી, માસિક આલુ, કયુલ નુકસાન નહીં, ઝાંકટર, વેદાએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમલ રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રૂ. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચચંગેટ સ્ટ્રીટ, મેનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ. ફોન. ૨૧૪૪૩.

પોઠ

R. R. Mistry
© 1952

“આજકાલ હાપાંઓમાં ૧૯૪૯ના સ્થિત વાહનપત્રી સમાજોચ્ચના એવા સજ્જો ધણા વોચવામાં આવે છે તો એ વાહનપત્રી અર્થે શું થતો હશે?” સદાએ નવરા ફરતા અડવાણએ સંકારની મુશકાતમાંજ એ પ્રશ્ન પૂછી નાંખ્યો.

“દોસ્ત, તું દિલ્લીમાં બાર વરસ રહ્યો છતાંયે બહુભૂતનેજ રહ્યો કે? અલ્યા! સોલિતપત્રી મોટી મોટી બધાંજા મારે છે, પ્રમુખ પુનવા માટે અંધિરી સુધી ધક્કા ખાઈ આવે છે છતાં હજી વાહનપત્રી અર્થે જાણતો નથી?” મેં અડવાણને ઉપડા લીધા.

“પણ તું મોટો ડાહ્યાણનો દરિયા યદ્ય ગયો છું તો બનાવને વાહનપત્રી અર્થે! બીજી બધી માયાંત્રીક કરવાની જરૂર શી છે?” અડવાણએ મો ખેંચી દે ક્યો.

“વાહનપત્રી એટલે સાહિત્ય.”

“તો આમ સીધે સીધું બસી મરવાને બદલે લાંબા ઉપડા લેવાની જરૂર શી હતી? તમને પણ પેલા સાહુકારની જેમ દરેક વાતને સુધી સુધીને ચીકણી કરવાની આદત પડી છે ને?”

“શું ફરીએ? તમારા જેવો સર્વેશ માણસ પણ આની નજીવી બાબતોના સવારો કરે

પછી રીસ ન ચડે? અને રીસ ચડે એટલે બોહનું ચોડ વેતરાઈ જાયને?”

“વાર, એ બધું તો ફીક પણ મેલાણીનો દક્ષમ-કિતાબનો અપાટો વાંચ્યો? કાંઈ બિચારા મનુષ્યો મેલાણીને ઊંચી નાખ્યો છે! મનુષ્યોએ કજાપીના પગે ચાલીને સનમના ગાત્ર અને બોસા પર ગજમો રચીને સંગ્રહ હપાંચો છે જેને જોઈને મેલાણીજી પાકી આવ્યું છે અને દક્ષમને વાંસજાનું રૂપ આપીને મનુષ્યોને ખૂબ ઊંચી નાખ્યા છે! કહે છે કે એ બોસાઓથી લાગ ટપકવા માંડી છે!”

“એમાં મેલાણીએ બોહનું શું કર્યું છે? ચાચકના ગાંધોને એ સાહુકારને કનિઓ ક્યાં સુધી ચાટ્યા કરશે? એ તો ફીક છે કે સાહુકારની જલો બિખારીની જલ જેવી કાકર-પાળા નથી; નહિ તો માચકોના ગાંધો ક્યારનાય છેડાઈ છેડાઈને દેવદારનાં પાટીયાં નેચા યઈ ગયા હોત! ઉર્દૂ ગઝલશ્વરનામિઓની પણ એજ શ્લા હતી. બહું ચાપ બિચારો મરદમ અકબર, હાસી, અને છકબાલનું કે તેમજ સાહુકારને બીજી દિશા દેખાડી!”

“બાપ સાહિત્યની બે ત્રણ નવી ચોપ-ફીએ પ્રગટ યદ્ય છે તેના ઉપર પણ મેલાણી

જીની કમમ ખૂબ ઉપડી છે. કહે છે કે ગમે તેવા કચરા જાપી થાકવો અને તેવું નામ ખાળ સારિલ પાડું!"

"એ વાત પણ હીક છે. મેઘાણીજ આમ કાંઈ કાંઈ વાર કમમને હીક સરોજી ચલાવે છે. એમની કમમ આમ ધણી વેળા ધોસલા કે રંદાનું કામ કરી સાદિલના લાકડાં ઉપરના ટેકા હળીઆ છેલી નાખે છે પણ વાર પોતાની મંજીના માણસોનાં પ્રસ્તકાની

સમાજોચના કરતી વેળા તે એમની કમમ પીછી જેવી સુવાળી અને નરમ ખની નમ નમ છે એવું કારણ શું હશે?"

"ઝોતા હોય, વેલા ચલાવના માટે વાડની તે જરૂર પડેજ ને! આપણા આપણા માનુસની પીઠ યામ ક્ષી એ સજકારી હોતમાં કંઈકુનો નથી તેમ સાદિત્પક્ષેત્રમાં ય ગુનો મણુનો નથી!"

"અરે! આદિત્પમાં તે હીક પણ રેડીયો રેડેશનમાં પણ અને તે આપણા આપણા માનુસનીજ મધ આવે છે! જીવોને છેલ્લા બે હાલકા થઈ મુસ્લિમ લેખકો અને દલિજો ગુજરાતી સાદિત્પમાં અખ મારતા થયા છે; છતાં મદલુની જેમ વરસમાં એકાદ બેનેજ ન છુટકે રજુ કરવામાં આવે છે, એવું કારણ શું હશે? શું રેડીયોની દાર ઉપર પણ કીમિવાદો મંજો ચલેતા હશે? ના, ના. એ કૃત્રીઓને કાંઈ જાગરીઓ રેડીયો રેડેશનમાં

નથી તેથીજ એમ હશે! કાંઈ જાગરીઓ મદલું વગાડે તે એ જાગરીઓ કુળે ને! પણ બિયાન મુસ્લિમ લેખકો પણ બોલાવ રહ્યાને! આ જમાનામાં તે ટંગરી ઉંચી રાખવાની કળા જાણનારાઓ કરતાં ધુસલુકળા વાળાઓ જ હીક કૃત્રી નામ છે! વધુ માટે પૂછી જીવો રંગીલા કવિ "આસિમ" ને!

"પણ 'આસિમ' કપાને લીલા'ની સાર-વારમાંથી દુરસદ મળે તે બીજાઓને જવાબ આપેને!"

* સાદી સમજ *

કાંઈ પણ સમામાં પાછળ ખેસવામાં મોટો લાભ એ છે કે: જ્યારે ભાવજી જાકવાસમાં ફેરવાતું હોય; ત્યારે ખગાસાં ખાધા સિવ.ય વગર ટોકે ઘરભાણી હાલતા થવાય છે. અને એ કદાચ ભાવજી ઉચરૂપ ધારણ કરે અને ખાસકાં ઉછળે; તોય પાછળ ખેસનાર નાસી જઈને અડપથી પોતાની જાતનું સંરક્ષણ કરી શકે છે! શ્રી. રોખચહી (એક અનુભવ)

"આ સાલ જે

ઉદયો વરસાદ અણ-ધાર્યો આવ્યો હતો તે "આસિમ" લેખના બેળાને હીક અનુકૂળ પડ્યો છે! જેમ વર-સાદથી વાનેસ ખેત-રોમાં એકાએક લાસ કુટી નીકળે તેમ હીકે હીકે દિવાળી અંકમાં "આસિમ" લેખની "લીલા" કુટી નીકળી છે! જેમ કવિ કલાપીએ શોક-નાને અમર કરી તેમ કવિ "આસિમે" લીલાનું

પછડું પકડ્યું" લાગે છે. સાદિલના લાવિના છતિદાસમાં કાંઈ છતિદાસકારને શીશી-ફરવાદ ને લયલા-મજનની લાકડાંમાં લીલા-આસિમને પણ ગાંઠરી દેવાં પડે તે નવામ નવિ!"

"પણ તે આવી રીતે જીલ જીલ અખા-કાઓમાં લાકડાંન જાકડાંન કરે તેના કરતાં એકજ મોરચા પર રજુ થાય ત્યારેને? જ્યાં સુધી પુસ્તકરથે એ પોતાના કાન્ય પ્રવાહને એકત્ર ન કરે ત્યાં સુધી સાદિત્પની સરાંજ પર શી રીતે ચડે?"

“સાંભળ્યું” છે કે “આસિમ” જોયા પોતાની લીલાને શણગારીને પ્રેસમાં પધરાવવાના છે !”

“આમીન !”

“એતો ખરું” પણ ગયા મહિનામાં તમે અઠવાડિક કાઢવાની વાત વહેતી મૂકી હતી તેવું શું થયું ?”

“ભણિયારે ! હજુય તું મૂર્ખા, રહો ? વાત વહેતી મૂકવામાં આપણા આપતું શું જાય છે ? હજુ તો અમે અઠવાડિક કાઢવાના વિચારોને ભટ્ટીમાં મૂક્યા છે ખાજીને તૈયાર થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી રહી !

ઉતાવળે આંખા ન પાકે તેમ ઉતાવળે અઠવાડિક નીકળતાં નથી સમજ્યોને ?”

“તમને લાગતું” નથી કે દિવસે દિવસે આપણું સાહિત્ય માર્કેટ થતું જાય છે, મૌલિક તત્વ ઓછું થતું જાય છે અને અનુવાદીયું સાહિત્ય વધતું જાય છે !”

“તમાપડું” બાકાતું લી બજારમાંથી ઝાણું

થતું જાય છે અને વેળાએ ઘીના ડ્રાખાઓની છત વધતી જાય છે એટલે એ તો એમજ થવાનું ! થોડી મહેનતે વધુ લાભ મેળવવાનું કાણુ ના પસંદ કરે ?”

“જુલો વિજયપ્રસાદ ત્રિવેદી પણ ફરિયાદ કરે છે કે : “આપણે ઢંગ ધણ વગરનાં લાખાં-તરોનો ટાપડો ફેરવીએ છીએ તે જરા સરમથનું” છે !”

“પણ ન મામા કરતાં મણાં ખમો શું ઓટા ? એલિઝબી દિશામાં દંડું ન દોડતું હોય

તો પછી લાખાંતરના ખચચરનેજ દંડું સમજીને વાપરવામાં મને તો કંઈ વધી જણાતો નથી !”

“એતી કાણુ ના પાડે છે ? પણ બંગાલી, દિંદી, અંગ્રેજ કે ઉર્દૂમાંથી જે દોટ ચડ્યું તેને વગર વિચારે ગુજરાતીને સાફી-લાધરા પહેરાવી દેવો શું ઉચિત છે ? દેશકાળનો પણ વિચાર કરવો કે નહિ ? અને લાખાંતરમાં સૂકકેસુક્કા સપ્તેનાં ચોકાંગ ગોઠવી દેવાં ! કંઈ લાખા લાલિત્ય કે મૂળ લખાણના રૂપરંગનો ઢંગ પણ ગુજરાતીમાં ઉતારવો કે નહિ ? કાપણુ બે

* સાદી સમજ *

કથા કે વાંચેજમાં આમળ બેસવામાં મોટો લાભ એ છે કે; આગળથી પ્રસાદ કે શીરની લાઇને પાછળ સરસી જતાં ફરીથી બેવડા પ્રસાદ કે શીરની મળી શકે ! અને પ્રસાદ કે શીરની કબલ ખાવાથી બેવડું પુન્ય કે સવાબ મળે છે એ આ આસ્તિક યુગમાં કોઇને સમજાવવાની જરૂરત ન હોય ? (કયા કરતાં નજરે નેએલા બનાવ ઉપરથી)

રા. હડમતઓઝા.

લાખા જાણનાર લાખાં-તરકાર બની જતા હોય તો પછી ગુજરાતમાં હમણે નહિ પણ લાખોની સંખ્યામાં સાહિત્યકારો પાકે અને પછી તો સૌંદર્યનો સંસ્કરણો મોટે કબાટો નહિ, પણ ઘોડા કે મોટરના તમેક્કા જેવા તમેક્કાજ બાંધવા પડેને ?”

“શું” કાઈ અનુ-વાદકે તમારો આંધ માર્યો છે કે આમ

કલમને બદલે લઠુ લાઇને અનુવાદકોની પાછળે પડ્યા હો ?”

“શું” કરીએ ! સાંદને પણ બળદના રૂપમાં ફેરવેલા હોય તો તેને નામ બાલ્કરી પડે છે ને ? અરે ! હાટ પણ નકીલ વગર સીધું ચાલતું નથી. ઘોડા કે હાથી પણ લગામ કે અંકુશથી સીધા ચાલે છે, તો આવી રીતે કંઈમથી એ લોકોને જરાતરા સીધા ન કરીએ તો જાણો છો ?”

“શું” ચાપ ?”

“અરે! સાહિત્યમાં કાવ્યનો દુકળ આજ આવી પડે!”

મોટા સાહિત્યનો દમ ભરી રહ્યા છે તે શું અધેરી સાહિત્ય પરિપક્વ આમંત્રણ મળ્યું?”

“જાણે મોટા સાહિત્યના સરમુખત્યાર પશુ

“આમંત્રણ નથી મળ્યું” તેમાં શું થયું?”

અગતે તે દુળગા કાઢી બનીને આખા દેશની દિકર રાખે છે? જનમાં તે કાષ્ઠ બાણે નવિ ને હું વરતી ફોર્ષ બનીને કરે છે?

“હૃદયના શુદ્ધ પ્રેમાને નિગમનાં જ્ઞાન બોધો; ન પરવા માનની તે એ બધાં સન્માન બોધો છે!”

પરમે, (પ્રમેહ) તેમજ, તેને લગતા—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ડાક્ટર જસાણીની જગમરાહુર દવા

ગોનો-કિલર [૧૯૨૬]

બેધડક ગાળેજ અજમાવો

અમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતને અથવા જુનામાં, જુનો પ્રમેહ (પરમેહ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) થતી સખત બગતર, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ, મુત્રારયમાં આવેલાં સોજો તથા ચુલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરખાનો પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડમુશથી નાબ કરી બગટેલી ધાતુને સુધરી સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

પ્રયાસ પા) ગાળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. અર્થ આઠ આના જુડું.

• ચેતવણી •

ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ

; ગોનો કીલર :

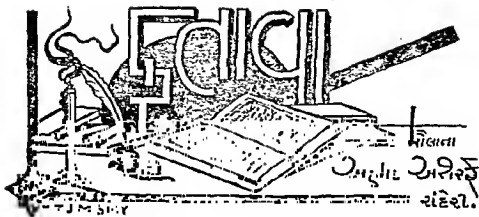
અને કુકાણપ સીલ-બંધ પાકે તથાસીને લેજો.

સ્ટોડીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકુલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આફ્રિકાના એન્ટા—યુનીયન પ્રીવીંગ વર્ક્સ, હા, વિક્ટોરીયા સ્ટ્રીટ, ઈર્થન.

સવાલ-કુરબાનીના જનાવરમાં અકીકા કરવામાં આવે તો એ વિષે શું હુકમ છે ?

જવાબ-કુરબાનીના જનાવરમાં અકીકા સાથે કરવો જાએ છે જેમકે ગાયમાં સાત દિરસા રહે છે તેમાં પાંચ દિરસા પાંચ કુરબાની-વાળાના હોય અને બે દિરસા છોકરાના અકીકા હતા હોય મતલબ કે છોકરાનો અકીકા હોય તો બે દિરસા રાખવામાં આવે અને છોકરીનો અકીકા હોય તો એક દિરસા રાખવામાં આવે. એવી રીતે કરવાથી કુરબાની અને અકીકા બંને અદા થઈ જશે. એમાં કશો વધારો નથી.

સવાલ-તજરૂક માટે ઝમઝમના પાણીને આંખો પર લગાવું અને શુસક કરવું જાએ છે કે નહિ ?

જવાબ-અરકત હાંસિય કરવા તેમજ આંખોની શિકા માત્ર યાવ એવા હેતુથી આ બે ઝમઝમ પાંખો ઉપર મસખતું અને પાક માણસનું ઝમઝમના પાણીથી શુસક કરવું જાએ છે. પણ તે પાણી નાપાક નાશામાં કે ખાસ કુવામાં જવું ન જોઈએ કારણ કે એમાં સખત બેઅદબી થાય છે. અને ઝમઝમના પાણીથી જનાવતનું શુસક કરવું તેમજ હાથ પાણી લેવું જાએ નથી આ બે ઝમઝમથી છરતીનામદ પાક કરવો જાએ નથી એ વતરાક બેઅદબીના કારણે જવાબદારી બીમારી પેદા થવાનો સંશય રહે છે. (મરાકિસદ ૧૫)

સવાલ-સંગે મરમરના પથ્થર ઉપર તથમ્મુમ કરી ચકાવ કે નહિ ?

જવાબ-જાએ છે. (મરાકિસદ ૧૫, દિવાનદ.)

સવાલ-કેટલીક વાંશિંગમાં ગરમ કપડાં સાફ કરવા આવવામાં આવે છે તેમાં એવી રીતે સાફ કરે છે કે કંઈ દવાઓથી મચીનમાં કપડાં નાંખી બાફ દેવામાં આવે છે પણ પાણીથી ધોવામાં આવતા નથી તો તેથી પાક થઈ જશે ?

જવાબ-અગર તે કપડાં નાપાક છે તો લખેલી મુરતમાં ધોવા બગર સાબ બાફથી પાક થશે નહિ જોકે નજિસ રહેશે અને પાક કપડાં પહેલાંથી હશે તો માત્ર ઝાધા વિગેરે પડેલા સાફ થઈ જશે લેડીન જે વસ્તુનો બાફ દેવામાં આવે છે તેની હકીકત જાણવી ઝરેરી છે કે તે વસ્તુ હરામ તો નથી. જેથી કપડાં વધારે ખરાબ થવાનો ખતરો રહે છે

સવાલ-મરિજદની માટે ઝમીન ખરીદી. ખુદાગારી હાજમ્દી કરી, જેટલું જમાતખાતું જનાવતનું હતું તેટલા ગરાડા ખોદાવ્યા, પાંખો ચર થયો દીવાલ ઉપર સુધી આવી ફરી વિચાર બદલાયો અને મરિજદ હજી લાંબાવવાની વાત થઈ અને એક તરફથી ઝમીન છોડવાનો મસલેરો થયો એટલે કુટ્ટી કરવા વિચાર થયો તો હવે એમ કરવું જાએ છે ?

જવાબ-હવે મરિજદ વધારવી તો હરહાલમાં
જાણ્યું છે. પણ એથી એછી કરવી એટલે
જમાવતખાતું હુંકું કરવું ફરસ્ત નથી. હવે
ક્યામત સુધી એ-મરિજદ રહેશે. (દુરેં મુખતાર)

સવાલ-મારા એક કાકા હતા તે ગુજરી
ગયા, તેમની બે છોકરીઓ છે અને એક હું
ભત્રીજો છું. ખીજો કાકા વારસ નથી પછી
ખીજી છોકરી ગુજરી ગઈ તેની ઓસાદમાં
એકજ છોકરો છે હવે મારા કાકાનો તરફ
કેવી રીતે વહેંચવો ?

જવાબ-પ્રથમ કદન-દફન અને કઈ હોય
તો તે અને વસીયત હોય તો તે ત્રીજા ભાગ
સુધીમાંથી એ સર્વે અદા કર્યા બાદ જે કંઈ
બચે તેના સરખે ભાગે ત્રણ દિરસા કરવા
જેમાંથી એક ભાગ મહૂંમની મ્હોરી છોકરીને
અને એક ભાગ ન્હાની છોકરીને અને એક
ભાગ ભત્રીજાને (તમને) મળશે. (સિરાત). જે
ન્હાની છોકરી મહૂંમના બાદ છોકરો છોડી
ગુજરી ગઈ છે તેના ધણી હયાત છે કે નહિ
તે લખી જણાવશો તો જવાબ આપી શકું.

સવાલ-અમારે ત્યાં એવો રીવાજ છે કે
કાકા મરદ ગુજરી જાય છે તો તેને ગુસલ દેવા
કાકા ઓરત પાસે પાણી લરાવતા નથી અને
મના સમજે છે એવો અકાદિ રાખવો કે કેમ ?

જવાબ-એ જોટા અકાદિ છે. મઈ મૈયત
માટે નગથી કાઈ ઓરત પાણી લરી આપે
એટલે મૈયતના ગુસલ માટે ઓરત પાણી બરે
એમાં કંઈ વાધો નથી.

સવાલ-મૈયતને દફન કરી દુઆ માંગી
ખુદા ચાલ્યા જાય તે વખતે કબર ઉપર બે
માથુસ બેસાડવામાં આવે છે તેઓ ચાલીસ
કદમ લોકો જાય ત્યાં સુધી યાએ છે.

જવાબ-એની કંઈ સાબેલી નથી માટે
એ બિદઅત છે. જેથી એવા રિવાજો બંધ
કરવા પશુ જરૂરી છે.

સવાલ-મરિજદના પૈસાથી સરદીમાં લોકો
માટે ગરમ પાણી કરવું, દુવાલ સાખવા જાએ
છે કે કેમ ?

જવાબ-માલદાર મરિજદ હોય તો મુસ-
લ્લીઓ માટે વઝૂ કરવા ગરમ પાણી તેમજ
દુવાલ વિગેરેની મરિજદના પૈસાથી સગવડ કરી
આપવી ફરસ્ત છે.

સવાલ-મરિજદમાં પાણી લરાવવું અને
પાણી પીવું જાએ શરો ?

જવાબ-મરિજદમાં પીવા માટે પાણી
રાખવું, રખાવવું તેમજ પીવું એ સર્વે જાએ
છે. એમાં કંઈ વાધો નથી.

સવાલ-કાઈ જણ પોતાના મેથ અમર
બાની કુરબાની મરેલા તરફથી આપે તો જાણ્યું
છે કે નહિ અને સવાળ પહોંચરો કે નહિ ?

જવાબ-મરેલા માથુસ તરફથી તેના સગા
સ્નેહી કુર્બાની કરી શકે છે. જાએ છે અને
મ-શાઅલ્લાહ સવાળ અરર મળશે.

સવાલ-કાકા માથુસ, કુરબાની ન આપે
અને તે બદલ પૈસા વહેંચી આપે તો કુરબાનીનો
સવાળ મળી શકે ?

જવાબ-જેના ઉપર કુરબાની વાજેબ હોય
તેને કુરબાનીજ આપવી જોઈએ તે બદલ પૈસા
ખેરાત કરવાથી કુરબાની અદા થશે નહિ. જો
કે તે માથુસ કુરબાનીના જાનવરની કીમત
કરતાં વધુ ખર્ચત કેમ ન કરે કુરબાનીના
દિવસોમાં કુરબાનીજ આપવી જરૂરી છે એજ
મુજબ હદીસ અને ફિકહની કિતાબોમાં
મોખુદ છે.

ફૂલવાડી :

‘કારવાં’માં હર ત્રણ માસે મેદફિલમાં પંક્તિ આપવામાં આવે છે અને તે ઉપર મજલો મંગાવી પ્રગટ કરવામાં આવે છે. આ વેળા તેમ ન કરતાં દરેક કવિનાં પોતાની પસંદગીનાં કાવ્યો મેદફિલમાં પ્રગટ કરવામાં આવે છે. મતલબ કે દરેક વખતે પદ્ધતિસરનાં આમ રચવામાં આવે છે; આ વેળા વાંચી રચવામાં આવી છે. બગીચામાં ફૂલો પુષ્પ સોદંર્ભ અને સુવાસની માન મળે છે; ત્યારે વાંચીમાં ફૂલ સાથે ફૂલ પણ આપવા મળે છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે કારવાંના સચિત્ત વાંચકોને આ ફૂલવાડી પસંદ પડશે. તંત્રી.

[૧]

‘સાફું જીવન’

હૃદયના લોભ લાલચ મોહ માટીમાં મિલાવી જો સહનશીલ થા. અને જો કોઈ આવે તો દુખારી જો હાથે શાદમાની એ મઠીં શયદા છુંપાઇ છે બધી વાતો તણ તારું જીવન સાફું બનાવી જો.

‘સુવાસ’

રહેજો કાષ્ઠના દિવમાં તો એની આશ બની રહેજો આંખમાતો આંખને પ્રકાશ બની જવાતું થાય જો શત્રુની કઠી મેદફિલમાં જજો ખુશીથી મગર ફૂલની સુવાસ બની

‘પાકે તસવ્વુર’

જીવન જુદું બનાવી લે જીવનમાં કંઈ સુધારા કર કરેમાં ખાપ ધોવા છું નવનથી અશુધારા કર

અને કિરતારતું જો પ્યાન ધરવા ચઢાય છે શયદા પછી છું પ્યાન ધર પહેલાં તસવ્વુર પાક તારા કર

‘ધૂળ’

શું રહ્યો છે શોધી લેયા ફૂગમાં ?
જો તપાસી મૂળ શું છે મૂળમાં ?
ધૂળમાંથી ઝિંદગી ‘શયદા’ બની
ઉવટે એ ધૂળ થાશે ધૂળમાં

‘જયેતી કે મોતી’

મુજ આંખમાંથી કાઢ સને અશ્રુ વહે છે
જોનારના એનાથી હૃદય મંબી રહે છે
આ પૂછનારા બેદ શું કું તુજને બતાવું
જયેતી કહે છે કાઢ તો કાઢ મોતી કહે છે.

‘શયદા’ (મુનબ)

[૨]

ત્હારોજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે

દિપક ને પતંગોની એ વાત પુરાની છે;
 યુદ્ધને ક્રુરેખાની મદદર ક્ષાની છે,
 જે પ્રેમની પાછળ યજ્ઞ આલમ આ દિવાની છે,
 ફરહાદને મળતું પશુ જેમાં થયા ફાની છે,
 એ પ્રેમ તકષ દિલમાં, એ પ્રેમ પુકારો છે,
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

એક ધ્યાનમાં તારા હું શુદ્ધીન બની જાઉં,
 મરતીમાં પ્રજ્વળી હું રંગીન બની જાઉં;
 સંખવામાં કવન તારા તલ્લીન બની જાઉં;
 હું-એને પછી ગાવા સ્વખીન બની જાઉં,
 છે માદ સદા ત્હારી, ત્હારોજ લવારો છે,
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે,

આખિમાં અને ઉરમાં, હર એક તરંગોમાં;
 ધ્રુજા અને આશમાં ઉત્સાહ ને ઉમંગોમાં,
 આંકારા ગ્રહો કેરા બદલાતા એ રંગોમાં,
 જીવનના-હર એક દ્રષ્ટે, કુદરતના હર રંગોમાં,
 સાગર ને સરિતામાં ત્હારાજ વિચારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

હર પ્રેમ અદાઓથી મુજ દિલને ગિપાતું છું;
 એક તારી પ્રજ્વળ મુર્તિ હું તેમાં વસાતું છું;
 અરમાનેને આશાનાં કુસોથી સળતું છું;
 ને એને પછી દિલના સકુ બેદ બતાવું છું;
 એમાં છે જીવન મારું, જીવનનો ગુઝારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

એક આશમાં તારી હું જીવનને ગુઝારું છું;
 એક ત્હારા તસવુરમાં નિન-રાન વિદારું છું;
 ને ત્હારા પ્રજ્વળ ગીતો હું ન્યારે પુકારું છું;
 વિરહના બધાં મારાં દુઃખ હઈ વિસારું છું;
 એક તારાં પ્રજ્વળમાં પશુ કંઈ રંગ લગારો છે;
 ત્હારાજ વિચારો છે ત્હારાજ વિચારો છે.

‘મઝલૂમ’ જેતપુરી

[૨૫૮]

[૩]

પુખડી

એક સમે હાથ ફેલ કેસરી,
 વીર વર પુન્દીના નાથ,
 નિદા લે એકજ સંધ્યામાં,
 પુષ્પ સુકામલ રાણી સાથ.

હી અચાનક પુખડી ભારે,
 રાગના અંગે અલંગ,
 નિદ્રામાં નિજતું સમજી
 ખજવાળા ઉઠ્યા રાણીતું અંગ!

મદી ન પુખળી કે ખજવાળતું
 પશુ વદી રહ્યા બેઉ એક સંગ
 કિન્તુ ક્યાં ને કહીન હાથ ને,
 ક્યાં કોમલ રમણીતું અંગ?

નાજી ગોરા અંગ મદીથી
 હી રહી લોહીની ધાર
 તોય રહીને મીન રાણીએ
 સહન કર્યું દુષ્પ પારાવાર

હન્દી હન્દી રક્ત-ધારથી
 રાખ્યા ધર્ષ બની ન્યારે
 જગી, દેખી દશા રાણીની
 બોલ્યા બની દુઃખી ભારે

‘કામા, પ્રિયે! કાં જગાડ્યો નહિ,
 કરી મેં હાથરે, આવી બૂલ ફ’
 બેઉ ચરણ પકડી પ્રીતમના
 બોલી. ત્યાં રાણી અજમર,

‘નાથ! છે આ શરીર તમારું’
 એ પર છે ના મુજ અધિકાર,
 ‘સદા સર્વદા, ભાવ રહે આ
 એજ વિનય મુજ વારંવાર’

‘દુષ્પ’ માતરી

[૪]

એવો ચમકાર

એવો ચમકાર ડોહ છવનમાં આવી ગયો,
અંતર અંતર ન રહ્યું ખારો સંભાર થયો.
માની'તી ચંદ્રિકા એ પ્રજાળ'તી વીજ હતી,
જાંઝર ઝણકાર સાથ છવન રણકાર વહી.
ગાતાં સુખકાર રાગ જોગીના સૂર સર્વા,
જ્વળતાં દિવની બકાર મિજલસને માર રહ્યો.
દિવની કજ્જેલી કુંજ હાયાં નવ ફૂલ ધરે,
ગદ ને કમનીયના તો મ્લેત શણગાર રહ્યો.
હોસિ પર છે દરરી ને ચેતન છે અંગમાં,
ક્યાં છે પશુ સ્નેહ સુધા, સંછવન સાર ગયો.
રમરણીમાં સંભરી એ મ્લેતી સવેદના
ગાઈ છે ગીતકાં, ન એમાં લલકાર રહ્યો.
'સવેદ'

[૫]

એ નાયતી'તી

એ નાયતી'તી
તેજવેરાયલ રંગયાળી પર કુંકુમની તરખાટી'તી
ઉભી હતી છતાં નાયતી'તી:
નાની નાની એની જાંબુડીઆ રંગી
આંખડીઓ કણ વાંચતી'તી.
આગમાં ચન્દ્ર ન્હોતો, ન'તા તારા
ખતોઆના હતા તેજ કુવારા—
એમેર સુખન તાળો-ઈશારા
કાંઈની આગે આજ વસંતનું
શીતલ રિમત છંદાવતી'તી
માનવીની નાની અંતરકથારીઓને
ચપલા ચમકાવતી'તી—
એ નાયતી'તી
એણે જોયાં ન્હોતાં મોટા-ચોરી
ન્હોતી એ કોઈની રિત-ચોરી:
આંધળુના ઉકાગાટી નેમ એ
હાંસી જિજી અકાવતી'તી
વર્ણર ઉપર કુની પાનાએ
અમૃતને વરસાવતી'તી
એ નાયતી'તી—
ઈન્દુલાલે ગાંધી (મંત્રી)

[૬]

ગાઝલ

ધરીને દિવજરના ચરણે દિવને,
દિનેર ગાઉ ખપી રહ્યો છું;
સકળ સ્વાગત, હું સંકેતોનું,
કરીને મુખમાં ખપી રહ્યો છું.
વસાવી પ્રતિક્ષા વિશ્વ આંખે,
વિશાગના વિશ્વમાં વસું છું;
વિસારી ખેડો જે દિવને દિવથી,
ખસ એની માલા જાપી રહ્યો છું.
પ્રભુપના પથે ન: કો' સદાયક ન:
માર્ગદર્શક મને મળે છે;
ખજો તમે કટોકતી કટકા,
લઈને પથે ટાપી રહ્યો છું.
નથી ખજર મુજને લેશ એની,
એ ટાણે છે, કેમ છેને ક્યાં છે ?
જે મુજ દેરા હું તેજ તાપે,
ખજી રહ્યો છું. તપી રહ્યો છું.
કસમ તમારી "કલીમ" કો'દિ
મે' એણે પશુ તપી લગાડ્યાં.
હું આજ સાકીના આત્માને કંઈ
પુષ્ટ દેવા જાપી રહ્યો છું.
"કલીમ વાદિદી" ધોરાજવી.

[૭]

ગાઝલ

હવે બીમાર દીલની લે ખમર એ બેખબર આવી:
કે તુજ રમરણમહી મુજ શદ આને એણે પર આવી.
ખનીશું આજ તારા પ્રેમમાં મસ્તાન-મતવાલા:
મદીરા જામને સાકી કરી દે આજ તર આવી.
ગિરો સાજી કને મૂડી અમે જે છુંટ પી 'લેશુ':
હે ઉપદેશક તમારી પાંચડી ઢરને અગર આવી.
દયા મમ બોધ દેશે તમ જહાંએ ને વક્ષાઓનો:
જહાંવળા કદિ જોશે વક્ષાઓની અસર આવી.
પરીક્ષાની નથી જલ્લાદ મુજમાં લેશ પશુ તાકત:
ખુદ ખાનિરે કવે ને કપમતે તું શિષ્ય કર આવી.
નિયોગલાવર અદ નિશ: રાવ હું સાર્વ પર બન્ને:
નિદાએ ચંદ્રમા આવી પ્રજાને ખારકર આવી.
પ્રત્યેક દુકાં મર્દા દિલને પ્રત્યેક દુકાંના દુ:ખમાં:
મન "રાગર" બધેબધ પ્રેમના કુન્ન અગર આ II.
"રાગર" (જેતપુર)

[રિપંદ]

[૮]

ગઝલ

ધૂન અડાલેકની લગાવી દે।
 ઉર-અયાબાનને વસાવી દે।
 એક એક બિન્દુ ફૂલ થઇને ખીસે।
 નયન દવ એમ કંઈ વડાવી દે।
 આસે આસે પ્રણય સુવાસ ઉઠે।
 પ્રેમની જિન્દગી બનાવી દે।
 રસિકલય થઇ બહુ બધે નહમાં।
 તેજના પુજમાં કુબાવી દે।
 આંખ નરગિસ તણી બની જાઉં।
 દર્શની બાવના જગાવી દે।
 કુન્નમાં જોઈ છું પ્રભા તારી।
 દિવ્ય બુલબુલની લય સુણાવી દે।
 હું ઉડી જાઉં નવ-દિગ્ગત મહિં।
 પ્રેમની પાંખમાં શમાવી દે।
 રાખ થઇ જાઉં હું પતંગ બની।
 દીપ અન્તર તણી જલાવી દે।
 પારદર્શક દીસે નિસર્ગ 'નસીમ'।
 આખલું આવણુ ઉઠાવી દે।
 "નસીમ"

[૯]

ગઝલ

નયન બાણો બહુટી ધનુષ્ય લઇ દિલ્લાર આવે છે।
 હૃદયને વીધતી કરતી એ મારાપાર આવે છે।
 જિગર ઝાલીને ખેસે પ્રેમીઓ બેઠોય ના ચાળે।
 અબ્દે લીજળા સૌંદર્યની સરકાર આવે છે।
 જુઓ જાગીને અંતર-ચક્ષુએ દર્શન કરે એનાં।
 અમૂલ્ય રંગબેરંગી સજા શબ્દગાર આવે છે।
 છે માથે તાજ પીળો, ધાનમાં છે વાળી મોતી।
 ગળામાં પહેરીને એ લાલ રંગનો દાર આવે છે।
 કોઇ મરજવા મૌજે માણતા બીજાએ શું જાણે।
 જુઓ 'સત્તારશાહ' ચૌદ બૂતનનો સાર આવે છે।
 "સત્તારશાહ" નિઝામી (રાજપીપશા)

[૧૦]

ગઝલ

અંતરની ઉર્મિઓને કદી વિસરી ને ખેસ,
 એનાં પ્રણયને દિલને છગરમાં બારીને ખેસ।
 તારા હૃદયનાં લાખ ખરીદાર થૈ જરો,
 એકવાર પ્રેમ-રાહે હૃદય પાથરીને ખેસ।
 કોની નજરના તીર ને આ પ્રતિ આવે તો,
 એ તીર સામે દિલને, છગરને ધરીને ખેસ।
 આજે નહોં તો કાલ, મળીનેજ રહી જરો,
 એનાં મિલનનું એકલું તપ આદરી ને ખેસ।
 પ્રારબ્ધ ચક્ષરોમાં ફસી ચૂર થૈ જરો,
 હૈ! નાશવંત છવ હવે ક્યાં કરી ને ખેસ।
 પ્રગટી નવથ પ્રભાત નૂનન સાત "આરઝુ"
 જૂની કથાઓ દિલથી હવે વિસરીને ખેસ।

—“આરઝુ” ધીરાજવી

[૧૧]

“યાચના”

નાની પૂગથી પંથ લાંબો કાપવો।
 ભાર ભાર શિશ ઉપર ઉઘાવવો।
 છે સમય થોડો ને અંતર છે ઘણું।
 ને અમારું દર મળુ ધર છે મળું।
 કર અમારા પર દયા કિરતારવું।
 કંઈ કર અમ વિશ્વમાં ઉદાર વું।
 વિશ્વ ઉપવનના અમે છે પંખિયં।
 તેજ અમને શિષ્યાગણુ અમેને ઉડતાં।
 યાક નવ લાગે તું એવી પાંખ દે।
 દષ્ટિ પહેલે દૂર એવી આંખ દે।
 અમને તારા પર પુરો વિશ્વાસ છે।
 નાથ તું છે વિશ્વ તારું દાસ છે।
 એજ “ઘાયલ” દિલ તણી છે યાચના।
 સિદ્ધ કરજો હૈ! પ્રભુ અમ સાધના।
 “ઘાયલ” (પાળેક)

[૧૨]

ગઝલ

હિલ દીધું મેં દિલરખાને,
ઝિન્દગી સોંપી કઝાને.
ધન્ય દિપક તુજ પ્રધાને.
તું બળે છે બાળવાને.
રોબુજ બૂલી ગયા શું ?
આદમાં મિસતી ખુદાને !
ખાઈ મારું દદ મસ્તીદા,
શું કરે તારી દરાને ?
શર્મ આવે છે ગુન્દાથી,
કેમ પુઝાર ખુદાને ?
પ્રેમ મસ્તી છે રંગે રંગ,
શું કરે સાંઝી સરાને.
વાત વાતોમાં લુભારી,
પાપ મય મુજ પારસાને.
એ હસ્યા શી વીજ તૂટી,
બાળ્યા મુજ દિલજલાને.
નિશ્ચમાં કેતો દરે છું,
કુખબરી જીવન ક્યાને.
એ જમાના ઓળખું છું,
ચાલ તારી તુજ આગને.
દિલની બ્યાખુજતા એ કીધી,
વિશ્વમાં રસ્તા "ફેના"ને

"ફેના" રહિરી

[૧૩]

ગઝલ

કાલની વાતો બધી લુલાય છે,
આજ તો બસ એટલું સ્વપ્નભય છે.
મમ અને મુજ દિલ તણી છે દેહસ્તી,
દિલ કને તેથીજ આવે નય છે !
પુણ્યથી જેવું ચમન ખીલી છે,
દાગથી મુજગર મુજ દિલ ચાપ છે.
લાખ છે એકસાન ગમનાં દિલ પરે,
દાગ લાખો એજ આપી નય છે.
એજ દિલ ન્યાં ત્યાં હતું કાંઠડી રહ્યું,
એ. દેવે નય નોહને પછુ વ્હાય છે.

"ઈશ્કત" (પોરબંદર)

[૧૪]

માંખો મારતાં શીખે

કદમને ચૂમનારાઓ ને ઠાકર મારતાં શીખે;
તો એ માથક આપોઆપ સૌ નિચારતાં શીખે.
મને મન મારતાં કહી બધા ઉપદેશ આપે છે;
કાઈકેતું નથી તુજને ન આંખો મારતાં શીખે !
નવી ફેશનના એ વિવેકની શી દાદ દેવી કે;
વધુ લણતંજ બેટા ખાપને હુંકારતાં શીખે !
બી. એ. યદનેય સર્વિસ દાખ તો બે કામ બાજા છે.
યા માથું મારતાં શીખે, યા માંખો મારતાં શીખે !
મુસોલીનીથી કંઈ બનતું નથી તો એમ કહી દેખે,
એ હજરત હિંદમાં આવીને ડોળ્યાં મારતાં શીખે.
ગઝલ સારી લખીને બેસી રેવાથી નથી થાવું.
જરા એકદિલમાં નયે શોખને લલકારતાં શીખે !
હજારો વાતની એક વાત કે "શોખગલી" કે
મુસલમાં ધર્મને માટે મરી પરવારતાં શીખે.
બી. "શોખગલી"

[૧૫]

ગઝલ

હું દોરતોને એજ ધરી ગમ કરી ગયો;
ચાલુ છે દમ ને સમજ ગયા એ મરી ગયો.
હું કેદમાં જવાનીની શું શું કરી ગયો ?
જીવન અને મરણની રમતમાં મરી ગયો !
આખી ન ધસ યુવક પછી કહેશે સરી ગયો ?
પાછળ ફરીને ને કે કમાનો ફરી પયો.
લ્યો લાય એઈ લ્યો તમે એ માત્રદારની,
એકજ કદન છે લઈ ગયો ક્યાં ને ભરી ગયો ?
જલ્દી જુદાપો આવશે નોતી એ ધારણા,
કમખખત મારી મીઠી જવાની દરી ગયો !
મિત્રો મણા છે ઘોઘા વિરાધી થયા તો શું,
ઘોઘાક એવા મિત્રોથી શાને ડરી ગયો ?
ખરવામી કામમાંથી એ "ઈકલાવ" શું ગયો,
સાદિત્વ આલમના સિતારે ખરી ગયો.
રશિયા એ હિંદ જેવું હતું કાઈ દી "અમીન"
બેનિર્ન જેવો કેઈ કાઈ ત્યાં મરી ગયો.

-"અમીન" આઘાદ

[૧૬]

[૧૬]

(ગઝલ)

યુવાના બતને શિરપર સવાર રાખું છું.
જરા ખિજનો સમય પૂરવંદાર રાખું છું.
બુતોને બેઠું છું હા દેહરની પ્રતીઆમાં
હરીએ દિલ તને પરવરદિગાર રાખું છું.
ક્ષમા કરી દે-વિચારે છે શું પ્રશ્ન થઈને
યુનાહ કરતાં હું કંઈ એ વિચાર રાખું છું.
ક્યાંક નવ ન વૃજ એમીતું છવન માટે.
હરીશ થઈને હરદિથી પ્યાર રાખું છું.
દે સાંજનાએ પુષ્પગામાં દૂર બેલું છું.
નયનની ન્યોત ખચિત આખવાર રાખું છું.
વિચાર મગ કરી ઉઠું છું એમને 'સાબિર'
પવિત્ર ચર્ચું હૃદય ખાદાખવાર રાખું છું.
'સાબિર' (વટવા.)

[૧૭]

ગઝલ

ચમે ગમ ને આખ્યાંતા ગમખવાર ચેને;
રવા દિલ મહી હાપ! આઝરે ચેને.
મજા છે ગઝલની રહમતી નહરમાં;
સા આઝમાએ શનદગાર ચેને.
અરેરે! શું આખ્યાં હો અહિં તમે પણ!
શયખીની દુનિયામાં ગમખવાર ચેને!
હી ક્ય કરું તું નથી શોભતો ગમ;
પડી શું રહ્યો છે તણખગાર ચેને?
સજા ધરકની પણ નિરાહી સજા છે;
ગયા મંઝિલે દિલથી હૃદયાર ચેને!
પ્રુદ વાસ્તે ચિરહની રાતના તો;
ન આવેાં અહીં કોઈ ગમખવાર ચેને.
મજા છે દવામાં કે દે જે બિગરમાં;
ન બપયું મરી! હાપ! બીમાર ચેને.
તને પણ પ્રુદ માદ આવે છે કેવા;
ઝરા બેઠું લે-વું બી હાચાર ચેને.
નસીકત તો કરવાને આખ્યાંતા નાસેવ;
ગયા મવકદેથી તે મવખવાર ચેને.
અરેરે! શું આખ્યાં હો દાના તમે
મહબ્બતની દુનિયામાં હુશ્યાર ચેને!
'હુજી' એ ખખર જગ મહી ખાખખર છે;
મવયું આપને શું ખખરદાર ચેને!
'હુજી' - શહી

[૧૮]

ગઝલ

ફકત દિલ્લાર એકગને ધણા ચાહનાર બેઠા;
ન તસાવી દિયો દર્શન બધા એકતાર થઈ બેઠા.
થયા જગમાં કહીમુદ્દાહ ખલીબુદ્દાહ રુદ્દાહ;
બધામાં ખાસ પ્યાર અદમદે મુખતાર થઈ બેઠા.
બને વહરી કોઈ મગડું છૂપાવી બેઠ ઉઘતને;
ખના દાતા થયા તેઓ ખર હુશ્યાર થઈ બેઠા.
નથી બે દોલત ધમાન તો કે પલુ નથી પાસે;
બંધને નામના દુન્યા મહી ઝરદાર થઈ બેઠા.
તમે ઉપર દિદા થઈને તમારી રાહમાં મરડું;
કરીને કરદુ એ દિલમાં અમે તોયાર થઈ બેઠા.
હવે આવીને આ નાદાં તખીએ શું દવા કરશે!
નકામાં ન્યાં મસીહાના બધા ઉપચાર થઈ બેઠા.
અજબ દર્શી સગવી છે સકળ મેહફિલને સાકીએ;
ન સાગર છે ન મીના છે છતાં સરદાર થઈ બેઠા!
દયાસાગર દયા લાવી મદદ કરે વું હવે મારી;
હતા ને યાર દુન્યામાં બધા અગ્યાર થઈ બેઠા.
પશકમાં રંજ સાગરથી થશે તે પાર અમ દિલિત;
અમારા નાખુદા ગર સૈયદે અખવાર થઈ બેઠા.
સાખત કરે વું 'ખાકી'ની ખુદરાજદ મેકશરમાં;
હતા ને કંઈ અમલ તેતો બધા બેઠાર થઈ બેઠા.

[૧૯]

ગઝલ

દિલથી યાર પ્રુદ તાર હૃદય ચર કરે!
ને તને ખેય તરફ જતમાં મગખૂર કરે!
ધ્રુક અપાને તને શોધથી બરપર કરે!
વુંજે મંઝિલમાં વસે તેનેય પુર નર કરે!
એ તડપ વુજને મળી નવ ને તડપી તડપી.
દિલમહી બેઠા કંઈ દેથી મસર કરે!
પ્રુદખપ્રુદ આઝ ભઝક દિલમહી નવાળા બેને,
કે નજર તેજ બની આખને મગર કરે!
આ દવા ઉકે જરા બેઠા લઈ એવો કે.
માગ પર મોજ ચડી નવ વમગ દૂર કરે!
વું હરીકને નિરાળી લે ખમરદાર બને,
સત્યનો રંગ ચલ્યા તને ખિલ્લાર કરે!
નિત 'અપારાદ'ની એવી છે તમન્ના ધા રમ.
અથ આખોમાં હરી આખને પુર નર
"અપારાદ" (ધ

[૨૦]

[૨૦]

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

વિખરાઈ જિગરનો દાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

કરી કાતિલ મુજ પર વાર ગયો !

દિલડાનો તૂટી તાર ગયો !

એ મ્હારો રવ રણધાર ગયો !

હું સાવ થઇ બેચાર ગયો !

નિરસ થઇ આ સંસાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

એ બાગ હવે રણો બાગ નથી !

એ ફૂલ નથી એ પથ્થર નથી !

દુઃખ દઈ તણી રજ તાગ નથી !

મુજ ઉરમાં સમતી બાગ નથી !

દિલ કંઠકનો કરનાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

બની મસ્ત અને હું રમતો' તો !

કરી મોજ હું જો પર ભમતો' તો !

પ્રથ થઇને કંઠક ખમતો' તો !

રસ મેવા નિત્યે જમતો' તો !

એ રસિયો રસ પાનાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

હું પ્યાર મડો બેભાન હતો !

એનાજ પરે કુરબાન હતો !

ના અન્યતું ધરતો ધ્યાન હતો !

માતો એના ગુણ-ગાન હતો !

પણ એ દહ દાગ હઝાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

આ પ્યાર અમાનો અભંગ હતો !

જીવન તક એ મુજ સંગ હતો !

એ રૂપ હતો એ રંગ હતો !

ને મુજમાં એજ ઉમંગ હતો !

એ ખ્યાલ ગયો એ પ્યાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

નવ અંતરમાં હતી રહુમ જતી !

એ નિર્દય દિલ પાપાણુ કરી !

નિજ નયનોમાં અંગાર બરી !

મુજ જીવન-ધન પગમાં એ હતી !

કરતો મુજને લાચાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

મુજને એનાથી દૂર કરી !

મુજ જીવન મુજ નિશુર કરી !

ભરપુર અખમથી ઉર કરી !

ગયો મરકરી એ મુજ દૂર કરી !

એ મ્હારો લઇ દિલ્હાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

ક્યાં જાણું નવ સમગળ હવે !

મમ અંતર બહુ મુઝાય હવે !

શું ચાપ હવે ? શું થાય હવે ?

કેમ લાગી અગન પુઝાય હવે !

એજે "ઉન્મત" અવતાર ગયો !

મુજ જીવનનો આધાર ગયો !

"ઉન્મત"

[૨૨]

ગઝલ

નજરથી નજરું ને તુફાન યારો,
તને મારા સત પ્રેમનું બાન યારો.
વિરહમાં મિલનનું તને ઝાન યારો,
મિલનમાં વિરહનું તને બાન યારો.
ગઝલ થઈ જશે, શબ્દોને ના જલાવો,
કરોડો પતંગોએ બેળન યારો,
જલાવું તો આશ્વ યુગનું તો આશ્વ,
ઉભય રીતે પરવાના હવરાન યારો.
બુદ્ધિની વાતો મને ના કહેસો,
એ સુલુવાથી અંતરમાં તફાન યારો,
હું સમગ્રીય છે ધન્યપુત્ર સ્રીનંદ્યાની.
ફરીથી ને તુજ હરતે મલયાન યારો.
ચમનમાંથી ઝાલિમ તું શુદ્ધ તોડશે તો:
બિચારૂં 'દા' બુદ્ધબુદ્ધ પરેશાન યારો.

“જાગી” ધોરાજી.

[૨૨]

ગઝલ

મુજથી મગજ તુ હવે છકર કર,
પ્યાર કર પ્રેમીથી તારા પ્યાર કર.
પ્રેમના દરિયા મહી તુફાન છે,
પ્રેમની મુજ બેઠલી તુ પાર કર.
તેજ બીમને જગાવો માનજે,
તુજ ને ગારિશ તને હુસ્યાર કર.
તું મરાડી યાર પર આ જાંગી,
તુજ મહી હું ધારના દીધર કર.
આરસી દિલની અજબ છે આરસી,
આરસી એ ભેળેને શબ્દગાર કર.
કહી ગયા સપા ને કહેવાનું હતું.
જાંગી ભાંગીને ભાગાકાર કર.
શું લખે “સાધલ” હવે તું શું લખે,
જાંગીનો વફવ કાં બેકાર કર?

“સાધલ” (લુનાચ)

[૨૩]

ગઝલ

ચીતી જતાં મુવાની કે છે કંઈક રોષ;
મુશબ મને નકશી અને ધડીક બોલ,
મેં પ્રેમમાં બધું એ જીવન તનેજ સોંપી,
તો એ કદર ન મારી વિલથી કરી ન રોષ.
મેં પ્રેમ એખનામાં શાંતિ બધીજ બોલ,
આનંદની ધડીતા ક્યાંએ મેં તો ભેલ,
શને રહું કહે હું તારા ઉપર મરિને,
હેયું કહે જીવન તો આમજ જરોજ, રોષ!

તું મોજની નિલાસી આનંદની સિરોષ,
લપકપ ને અન્યાડી નામે છે હાથ ધોષ,
તેં તો મને નરાની પ્યાડી ખરેખ પાષ,
પણ પ્રથ દિલ પર કંઈ લાગ્યો ન વાંલ સોષ.
હેયું હસે છે જાતું આશ્વ એમાં શાનું,
બેયું જીવન છરામાં અચ્છીક રૂપ ઝાંઝ,
એ “પ્રેમ” ઉડીના લપકપ એ વિનાની,
દિલ ઇશમાં પરોતો મળતો રશીમ રોષ.

“પ્રેમ-સાગર” (વડાણ)

[૨૪]

ગઝલ

વડાની કર આસ કાં બે વડાથી,
વડાઓનો બદલો મળે જ્યાં જડાથી.
અમારું જીવન છે તમારી કુપાથી,
મરીશું તો કાંતિલ અમારી કડાથી.
ખલાશી બુતોરી મને બસ બચાવે ?
હું તોના કરું હું એ રાકે ખનાથી.
જાજમ મુજ હવેના કહી ના રજાશે,
મસીહા એ તારી દુઆથી દવાથી.
હું ડરતો નથી હે કજા તુજથી કંઈપણ,
તું આવે બસાથી તું જાએ બસાથી.
મલાકી છે કાંતિલની તુજથી દુઆએ,
ભણ ચાએ મુજનું બંધાના બસાથી.

“કાંતિલ” (મિર)

(બાકીના કાવ્યો આવતા અંકે)

[૨૬૪]

“ચાણેદાર!”

રૂપાન્તરકાર : અસીર (ખાંડવા)

ચાલીસ વર્ષ પૂર્વેની વાત છે. ત્યારમાં અને અત્યારમાં જમીન આરમાનતું અંતર પડી ગયું છે। તે સમયજ કંઈ આર હતો. ત્યારે અંગ્રેજ અમલદારીની ખેલ બાલા હતી। અમારી ચાણેદારી શું હતી, લાઠ સાહેબી હતી। અમારા ચાણાના સોળે આના અને કર્ના હતો અને માસિક હતા। કાણુ ધોણુ બધુય કરવાને અમને હક હતો। હા, પગાર ત્યારે અત્યાચારથી ઓછો મળતો હતો, પણ પગાર માટે કાણુ ચાણેદારી કરતો હતો? એવા એવા તો ત્રણ પગાર અમારા ખગીરી તમ્બા કુર્મા ખર્ચ થતા હતા। અમને જે હક મળતો હતો તેના ઉપર અમારી ચાણેદારીની ધાન ચાલતી હતી।

હું પહેલ વહેનો ચાણેદાર થઇ ગામઘના ચાણામાં આવ્યો હતો. ખાનદાની માણસ હતો, મારા હાથએ બળવામાં અંગ્રેજોને લારે મદદ કરી હતી અને મારા પિતાશ્રીનો રિસાલામાં રિસાલદાર થઈ ગીનની લાઠમાં અંગ્રા ગાડી આવ્યા હતા। અમારા ધરની સૌથી લુની સન્દુક લુનાં સર્ટિફિકેટ, સનદો અને સોનેરી ઝખ્ખાઓથી ભરેલી હતી। સર્ટિફિકેટોને તો ઉધઈ ખાઈ ગઇ હતી. અંગ્રા એલા થઇ ગયા હતા; પરન્તુ પિતાથી મરતાં સુધી એનો દમ ભરતા રહ્યા। તે સન્દુકની દર એક ઝીલની એક કથા હતી કે મેં પિતાશ્રીનાં મુખેથી હજારો વાર સાંકળી હતી। હું મોટો થયો તો મારા મનમાં પણ કંઈ કરવાનો હોસલો પેદા થયો। સર્ટિફિકેટ અને સનદોએ મને બહુજ મદદ કરી। એક તો હું અંગ્રેજ લાણેશ અને બીલુ આ સનદોનું નોર. તે સમયમાં આજની પેઢે બી. એ. અને. એમ. એ. દર ગદરની

ઠોકરો નહોતા ખાતા। હું મામુલી અંગ્રેજ ભણતો હતો પરન્તુ કવેક્ટર સાદમે મારી લાયકાત બેઠ એકદમ ચાણેદાર તરીકે મારી નીચળુંક કરી દીધી। સાચું પૂછોના ચાણેદારી મારા પર કૃપ કરતી હતી! રંગતો મારો આપ બેઠેજ રહ્યા છો? મોનોનાં પાણીનેય મ્હાત કરતો હતો, ઉમે ઉમે પીધું હતું બેંસતું દૂધ અને ખાધું હતું માખણ; કંઈ આજઠાણનાં જેન્ટલમેનોની પેઢે નહોતી પાંધી ચા।!! બસ શેર જેવી છાતી અને શુભેલા જેવો ચહેરો હતો। મૂંઝો મરોડવાનો મને અતિ-શય શોખ હતો; કર્મન કેશન ત્યારે પેદાએ નહોતી થઇ। મર્દની નિશાનીજ મૂંઝો હતી। તે દિવસોમાં જ્યારે હું ચુરત ચાણેદારીનો ડ્રેસ કરી, સોનેરી બોર્ડરવાલી લાલ પાંધડી માથા પર રાખી, મૂંઝોને મરોડી, છાતી કાઢી, થોડી પર સવાર થઈ સવારીમાં ફરવા નીકળતો, બે કોન્ટેબલ જમણી તરફ અને બે કબી તરફ પેદલ રોકતા, ખિદમતગાર પેથવાન લઇ પાછળ પાછળ આવતો; ત્યારે ગામઘનાં કિસાનો જુઝીજુકીને જસામે ભરતા, ‘હુઝૂર’ કહી હાથ બાંધી અદખથી પાછળ, પાછળ આવતા; ત્યારે હું સમજતો કે હા હું હું ચાણેદાર! અત્યારનાં સમયમાં લાલા કોઇ શું ચાણેદારી કરશે? હવે તો ચાણેદાર સાદખ ગર્વાઓ ગલી ભરકે છે, કોઇ કુટી આંખ પણ એમને નોતી નથી!!

“હા તે દિવસોમાં એક વાત ઓર હતી। હેઠ કલાઈનું કામ પણ ચાણેદારને જ કરવું પડતું હતું। મનસખ કે ચાણેદારજ હેઠ કલાઈ અને હેઠ કલાઈ જ ચાણેદાર હતો। ડી. એસ. પી. અંગ્રેજ હતો. તે કદી પણ ચાણેદાર નહોતો

કહેતો-હેઠ કક્કાઈ જ કહીને બોલાવતો હતો !
બસ, તે વખતે અગર ચાણુદારીમાં કંઈ પણ
ઓછપ હતી તો તે એજ હતી !

કાગળ પસાર થઈ રહ્યો હતો, બેનરોમાં
ધર્મ અને જીવાર પાકી ગઈ હતી, હવાની ગતિ
મંદ પડી ગઈ હતી, ગરમી શરૂ થઈ ગઈ હતી,
ગપોરનાં સમયે સુરતી જેવું લાગ્યા કરતું ! ફિસા-
નેને બેનરોથી દુરસદ ન્હોતી પરંતુ ચાણુમાં
સંભાળ રહેતો ! ન હુંડકાઈ, ન ચોરી, ન
રિપોર્ટ, મનહસ દિવસો પસાર થઈ રહ્યા હતા !
ધન્ય દિવસોથી પાકી ન્હોતું લગાણું. મૂકી
ગર્મ ન્હોતી થઈ !!!

બપોર થવામાં થોડી વાર હતી, જરૂરી કાગળોને
ચાણુમાં પહેંચાડી હું એકમાં લીમણનાં આક-
નીને ખાટો નાખી વિચાર તન્દ્રામાં પડ્યો હતો.
ખિદમતગાર હુકકા ભરી મૂકી ગયો હતો, હું
હુકકાના દમ ખેંચતો વિચારી રહ્યો હતો !

કરીમ બક્ષ કોન્ટેનલ, ચાણુમાં સૌથી
હુલો હતો, દુબસો પાતળો છટકાં ભરતો માલુસ,
દાઢીમાં ગહેદી, આંખમાં સુરમે, હોઠો પર
ગઝલ ! એક તો ગામડું ને બીજું ચાણુ, આંદિયા
ભણ એવા માણુમતું શું કામ ? પણ કરીમ બક્ષ
અદાર વર્ણથી ખીલાની પેટે તાને ત્યાજ ખુચી
રહ્યો હતો ! અગર હું એમ કહું કે, ચાણુમાં
અરતી ચાણુદાર એજ હતો તો એમાં કંઈ પણ
અતિરેચાકિત ન કહેવાય !

અમે ચાણુદાર તો કપડાં પહેરી મૂઝાજ
મરોડવા બાજુતા હતા, ચાણુદારીનાં દાવ પેચ
અમે આ કરીમબક્ષ પાસેથી રીખતા હતા !

કરીમબક્ષે મને વિચાર મગત જોઈ પામે
આની પુછ્યું :-

“આજે હુઝૂર શું વિચારમાં છે ?”

મેં રિમત કરતાં કહ્યું :- “કરીમ, આ મન
હસ દિવસો કેમ દેખાશે ? કેટલા દિવસ થયાં
કેણ પપી ફસાવું હોય એમ લાગતું નથી !

દશેરીમાં ખુશી થઈ રહી છે પણ મુઠી
ગરમ થતી નથી !”

કરીમબક્ષે હસીને કહ્યું :- “જપા દિવસો તો
એક સરખા નથી હોતા હુઝૂર ! જ્યારે-આટલું
મેહું ચાણુનું પિંગડું ઉતું છે તો પછી
પડી કેમ નવિ ફસાય ? જરૂર ફસાશે, એતો
મીઠાની યાત છે ! બાકી આ જિંદગી બપોર
લોકોને મુઝક છે ! શાંતિ રથાપવામાં તો
હુઝૂરના નાકમાં દમ આવી જશે ! !”

મેં હુકકાનો લાંબો દમ ખેંચતા કહ્યું :-
“અરે ! કેણુ યાને શાંતિ રથાપવા માંગે છે ?
અહિં તો હલવા મીઠાની જરૂર છે !”

કરીમબક્ષે હસી પડ્યો, તેણે પોતાની
દાઢી પર હાથ દેશવતાં કહ્યું :- “હુઝૂર તો.....
“તે હજી કંઈ વધારે બોલવા જતો હતો કે
સામેથી કોઈને આવતાં જોઈ ચૂપ થઈ ગયો !

મેં જમું એક વડ અધિક માલુસ ધુંદલોથી
ઉપર મેલી પોતી, બાદ ઉપર બારીક કમીસ
અને માથા પર બે આનાની ટોપી મૂકી થમ
રતા શરીરે ચાણુમાં દાખલ થયો ! તેને જોઈ
હું અકકક થઈ પેસી ગયો, કરીમબક્ષ ઉભો
થઈ ગયો, તેણે ધીરથી કહ્યું :- “ખુદા ખૈર
કરે આ મનહસ મખખીયુસ વાણીયો સયા
રનાં પહેરમાં ચાણુમાં.....”

વાણીયો સયામ કરી હાથ જોડી અમારી
સામે ઉભો રહી ગયો

“નિત્યકેમ મુજબ કરીમબક્ષે પ્રશ્ન કર્યો:
“શું છે લાલા ? આજે કાં જુલા પડી ગયા !”

વાણીયાએ રમમ અવાજે કહેવાનું શરૂ કર્યું:
“મારા જાનમાલને બચાવો !” આટલું કહી
એણે એક અર્ધ કારેલ કાગળ કરીમબક્ષનાં
હાથમાં મુકતાં કહ્યું :- “હુઝૂર, આજે સવારે
ઉઠતાં વેત મને આ કાગળ દરવાગ પર
ચોડેમો દેખાયો. ચેતવણી છે હુઝૂર, ચેતવણી !
સંત્રામ સિંહની ચેતવણી ! ! ! એમાં લખ્યું

છે, પાંચ હજાર રૂપિયા પ્રત્નની પાસે મૂકી
ગયા, નહિ તો લૂટ થશે ! લૂટાઈ જઈશ
દુનુર, બર્બાદ થઈ જઈશ, ગરીબ વાણીયો છું !
પાંચ હજાર રૂપિયા મારા આપણાએ પણ
સ્વપ્નામાં નથી જોયા ! બચાવો હજુર, બચાવો,
મરી જઈશ, લૂટાઈ જઈશ, બર્બાદ થઈ
જઈશ.....!" અને વાણીયાએ રડતું રડી કરી
દીધું !!!

વાણીયાના શબ્દો સાંભળી સાંભળી, મારા
જવાન ખૂનમાં જોશ ચડી રહ્યો હતો ! મેં સંપૂર્ણ
પ્રાર્થા કરી લીધી કે આજે તો આ ડાકુથી બે
હાથ જરૂર કરીશ. એને ગિરફતાર ન કરી લઈ
તો ચાલુદાર નહિ ! મેં મારા જોશમાં જોશમાં
મૂંઠા પર તાવ દઈ કંઈ બોમ્બા મોડું જોડ્યું
કે તરબજ કરીમખાને ઇશારો કરી મને રોકી
લીધા અને પછી ગંભીરતાથી એણે વાણીયાને
કહ્યું:—"અરે, નાલાયક, શું બહાર આદ્યો
છે ? આ ચાલું છે કે, તારું ઘર ? અહમ, કાપદો
કંઈ નથી જાણ્યો ? સીધી રીતે રિપોર્ટ લખાવ,
આ રોવા ઘોષાની શું મનદબ ? સરકારના
મિત્રજને નથી જાણ્યો ?"

આ ધમકી પડતાં વાણીયા રીધિ થઈ ગયો !
તે ચૂપચાપ હાથ ખાંધી કંપના લાગ્યો ! મેં
કરીમખાને તરફ જોઈ પ્રત્ન કર્યો:—"શું" વાત છે
કરીમખાને ?"

"દુનુર, કંઈ નથી ! લાજ, આવી રીતે
કોઈ વીટ પણ કરતો દશે ! આ અંગ્રેજ અમલ-
દારી છે, કંઈ નાનીવું ધર નથી ! !"

મેં જરા અડક થઈ મૂંઠા પર તાવ દેતાં
કહ્યું:—"સાચેસાચું" વણું ન કરો !"

મારા આ કડક શબ્દો સાંભળી વાણીયા
નીચે જમીન પર ઢળી પડ્યો અને કરગરવા
લાગ્યો !

કરીમખાને કહ્યું:—"અર્ધિ" આવો લાલા-
તમારી કમબખ્તી અર્ધિ, તમને બેઝી આવી

લાગે છે ! સરકાર, બહુજ નાણક મિત્રજ છે !"
આટલું કહી તે વાણીયાનો હાથ ખેંચી ખીંચ
જાણી લઈ ગયો ! ઇશ્વર જાણે તેણે એને શું
મંત્ર પઢાવ્યું ! જ્યારે કરીમખાને તેને લઈ
પાછો મારી પાસે આવ્યો ત્યારે તેના હાથમાં
એક પોટલી હતી ! વાણીયા અદ્યથી હાથ જોડી
જામો રહી ગયો. કરીમખાને હોઠમાં ક્રિમત
છુપાવતાં કહ્યું:—"દુનુર, રરીજ માર્યો જશે,
એનો રિપોર્ટ તો દાખલ કરવોજ જોઈએ અને
દિક્ષાજન પણ થઈ જોઈએ !" તેણે પોટલી
ખોલી પચ્ચીસ પચ્ચીસની ચાર ચાપી મારી
ગામે ધરી દીધી અને હોમેયું:—"સરકાર, કામ
થઈ જતાં અન્ય રોવાસજીસા કરશે ! બિચારો
બહુજ ભગે માણસ છે ! એના પર સરકારની
દૃષ્ટિ ચડી જોઈએ ! !"

હું સમજી ન શક્યો, હવે મારે શું કહેવું ?
હું એકી ટોચ કરીમખાને તરફ જોવા લાગ્યો !
કરીમખાને આખીથી ઇશારો કર્યો અને વાણી-
યાને કહ્યું:—"સરકારને સલામ કરો લાલા,
ઈશ્વરને પાઠ માનો કે સરકારે તમારા પર..."

"પણ કરીમખાને...મેં સંકલ્પતાં સંકલ્પતાં
કહ્યું. પણ કરીમખાને મને અર્ધથી અટકાવતાં
કહેવા માંડ્યું:—"દુનુર, મારી ખાતર લાભાવું
કામ કરી દો, હું દમણમાં રોજનામું લઈ આવું
છું" એટલું કહી તે ત્વરિત ગતિએ રૂપીઆ
ઢાપાડી અંદર આવ્યા ગયા અને રોજનામું,
સાકી, ખરીયો પાંચે લઈ આવ્યો ! રિપોર્ટ
લખવામાં આવ્યો અને લખાને તસદલી આપ-
વામા આવી કે, "ચિત્રાસ રાજા, અમે પુરો
બંદોબસ્ત કરી આપીશું !"

વાણીયા ઝૂંટી ઝૂંટીને સલામો ભરતો આવ્યો
ગયો ! "

(૩)

મારા ખૂનમાં જોશ આવી ગયો, રા. રૂપિ-
યાની રકમે દારી ગર્મી પડી કરી દીધી ! બસ,

મેં યાજ્ઞમાં ધૂમ મચાવી દીધી, થોડી ઊપર ઊન કરી દેવામાં આવી, રિવોલ્વર બગડી લેવામાં આવી, ગોલીઓની કમર પડી કમર ઊપર મેં કરી લીધી ! છ જવાનોને પસંદ કરી તેમને એક એક બન્દુક અને ગોલીઓની કાચાં આપવામાં આવી ! હું બેચેનીથી અદિ તદિ દહેલવા લાગ્યો ! મીમાં કરીમખાન ચુપચાપ એક તરફ બેસી પોતાની દાડી સંવારી રહ્યો હતો, વચમાં એકાદ ગજલનો મીસરો મળુગણી લેતો હતો ! એ બુદ્ધાને સાથે લઈ જવું મને ઉચિત લાગ્યું નહિ, લાકડાના મામલામાં તો જવાનોનું જ કામ છે, એટલે મેં એક એકથી ચીટીઆના જવાન પસંદ કરી લીધા, જ્યારે હું પુરેપુરે બન્દોબસત કરી ચૂક્યો તો મોઢો તોઈ કરીમખાન મારી પાસે આવ્યો અને ધીરથી તેણે મને કહ્યું:—“ને કે હુઝૂર ગાળાપ છે પણ મારી વચ મોટી છે, અને પોલીસની પાપડી માયાં પર રાખનાં આગે પચીસ વર્ષ થઈ ગયાં છે ! હુઝૂર બહુજ રીયા સાદા અને ઊંચ ખાનદાન છે, પણ અનુભવી નથી ! હું હુઝૂરને બહુજ પ્યાર કરું છું, મારો પણ એક પુત્ર હતો તે હુબહુ હુઝૂરનાં ચહેરાને મલત્રો હતો; હુઝૂરને જોઈ તેની યાદ આવે છે. જોઈજ મને હુઝૂરનો વધારે ખિયાલ રહે છે !”

કરીમખાનની આ લાંબી બકવાટી દં તંગ આવી ગયો ! શું એ એક ફાન્સેગજના મુખથી ચાણુદારને દહેવાની વાત છે ? મેં કહ્યું:—“તમે શું કહેવા માગો છો કરીમખાન ?”

“મારી કહેવાની મતલબ એ છે હુઝૂર” એણે મારી નજરથી નજર મેળવતાં કહ્યું:—“આપ જવાન છો, બાલ બચ્ચેદર છો, આગળ પાછળનો ત્રિચાર કરી કામ કરવું ઠીક છે આપ.....”

“આખર તમે કહેવા શું માગો છો ?”
“હુઝૂર સંઆમસિંહ અવાજ ઉપર ગોઘી

મારે છે, હોશિયાર રહેવું” આટલું કહી કરી મળ્યું આવતો થયો !

કરીમખાનના આ શબ્દો સંભળી મારું જોશ ચઢેલું ખૂન ઠંડુ ગર થઈ ગયું, પરંતુ મેં મારા રૂઆબને સ્થીર રાખવાની મેલિશ કરી પણ થોડીજ વારમાં બધી ગર્મી ઉતરી ગઈ અને કરીમખાનનાં શબ્દો કાનમાં યુજવા લાગ્યા ! રહી રહીને દિલ ધંપવા લાગ્યું ! છેવટે મેં કરીમખાનને બોલાવ્યો તે આવી ચૂપચાપ ઉભો રહી ગયો મેં કહ્યું:—“કરીમખાન તમારે પણ અમારી સાથે આવવું પડશે !”

“શું મારે હુઝૂર ? હું બુદ્ધો ત્યાં શું તીર ચલાવીશ ? ત્યાં તો જવાનો.....”

“તમારે આવવું પડશે !” મેં ચાણુદારના રૂઆબથી કહ્યું તે સલામ કરી ચાલતો થયો અને થોડીવાર પછી પોલીસનાં ધુનડિમમાં સજ્જ થઈ અમારી દુકડીમાં શામિલ થઈ ગયો !

સૂર્યાસ્ત થતાં અમે સાને જણા થોડા ઉપર સવાર થઈ ગામ બહાર નીકળી ગયા ! ચાંદનીનું અજવાળું એકદમ સાફ હતું, ગામથી લગભગ અમે બે ફર્કાંગ દૂર પહોંચ્યા જ્યાં ચાર પાંચ જાણનાં દતાં અને પાસે પુત્ર હતો, કરીમખાન કહ્યું:—“બસ હુઝૂર !”

મેં થોડીને થોડાં પ્રશ્ન કર્યા:—“શું બસ કરીમ ?”

“બસ હુઝૂર આપણે અહીંજ મોરચો બાંધીશું !”

“અડિયાં જંગલમાં ?”

“સરકાર સલામતી કાંસાઝી તો જીએ, બહુય ઠીક ઠીક થઈ રહેશે !”

અમે ચુપચાપ કરીમખાનને જોતા રહ્યા ! જેમ જેમ વખત જતો હતો તેમ તેમ મારા દિલની ધડક ન વધતી જતી હતી ! અને કરીમખાનના પેટા શબ્દો જાણે કાંઈ

પાસે આવી જોરથી શ્વેતમાં ન કહી રહ્યું હોય એમ લાગવા માંડ્યું !

એકાએક કરીમખાને કહ્યું:—“હવે ડાહ્યો આવી રહ્યા છે, ઘોડાની શપના અવાજ સંભળાઈ રહ્યા છે !” એટલું કહી તેણે સાકની નીચે તરફ ચાલવા માંડ્યું અને કહેતો ગયો કે:—“હું તો આ ચાલ્યો, પૂલ નીચે સંતાવવા !” અને તેની પાછળ છ એ કોન્ટેનર પછી ચાલતા ગયા ! કરીમખાન શિયાળની પેઠે ચાલતો લગભગ પૂલ નીચે ધસી ગયો, અને તેની પાછળ છ એ કોન્ટેનર પછી ! ફક્ત હું જ એક બદલ રહી ગયો ! મારી કમર પર ગોળીઓનો કમરપટા અને ખિસ્સામાં રિવોલ્વરો હતી છતાંય હું પગથી માથા સુધી કાંપવા લાગ્યો, જાણે કે તાવ ચઢ્યો છે ! ઘોડાના પગોનો અવાજ સ્પષ્ટ સંભળાવવા લાગ્યો ! મેં એક ચાબુક મારી ઘોડાને શેરડીનાં ખેતરમાં છુપાવી દીધી અને ધીમા સ્વેર કરીમને કહ્યું:—“સીધાં કરીમખાન મને પછી અંદર લઈ લો !” પછી પૂતળી નીચે પડેલાંથી જ્ઞાન જાગી ઊઠી ગયાં હતાં, હવે એમાં જગ્યા ન હતી, વળી મારી લોચા પછી ત્રણ માણસ જેવડી હતી, છતાંય પછી મારી આફસરીની મર્યાદા રાખી તેઓ મને અનાજની શેડની પેઠે અંદર ખેંચી ગયા, તોપણ માસ બૂટ સહિત પગ બહાર રહી ગયા ! મેં કહ્યું:—“હજી મને અંદર લઈ લો, મારા પગ બહાર છે !” કરીમખાને મારા મોઢા પર હાથ રાખી મને ચૂપ કરી દીધો ! તે અંધારામાં પછી મેં આંખો બંધ કરી લીધી ! હવે જે થવાનું હોય તે થાય !

અંધારો દસ પંદર ઘોડા અમારા કબજાને ઘયરાવતા પૂલ ઉપરથી પસાર થઈ ગયા ! અમે તેવી રીતે ગાસ બંધ કરી પૂલ નીચે પડી રહ્યા !

ઘોડા જવારમાં બંદુકોના અવાજ અને લોકોનો શોરબહાર સંભળાવવા લાગ્યો, પરંતુ

ખુદના લાખ લાખ અહેસાસ કે, અમે સૌ સેમક-સાળ હતા, હિમ્મત કરી મેં ખોરધો કહ્યું:—“હવે નીકળી જઈએ કરીમ ?”

કરીમે મારો હાથ દબાવી કહ્યું:—“પપ, હમણાં તો લૂટ થઈ રહી છે, તેઓને પાછા ખાજા ફરવા દો ! ! !”

બસ, પછી મેં કંઈ ન કર્યું !

થોડીવાર પછી ઘોડાની ટાપોનો અવાજ ફરીથી સંભળાયો, ડાક લૂટ કરી બાગી ગયા હતા ! ગામલોકો પછી શાંત થઈ ગયા હતા. કદી કદી કોઈના રડવાનો અવાજ ધીમે ધીમે સંભળાતો હતો !

કરીમખાને કહ્યું:—“હવે બધાનાં વાદળ ચાલ્યાં ગયાં, બહાર નીકળો,” અને અમે બંધાય બહાર આવ્યા. “જાન બચી લાઓ પાંચે” મેં કહ્યું:—“હવે શું કરવું જોઈએ કરીમખાન ?”

કરીમે કહ્યું:—“હું બધુંય ટીક કરી દઉં છું, હુઝૂર !” અને તેણે એક કોન્ટેનરને કહ્યું:—“તમે દક્ષિણ દિશાની તરફ બાગ પાસે જઈ બંદુકના બે ચાર ફાયર કરી દો, અને ફકાર મેલસિંહ, તમે પશ્ચિમ તરફ જઈ બેચાર ફાયર હવામાં કરો, અને હુઝૂર આપ આપનાં કપડાં ફાડી નાખો અને જેટલો ગોળીઓ કમર પટા અને રિવોલ્વરોમાં છે, બંધીય ખલાસ કરી નાખો-હવામાં ખાલો ફાયર કરો !” આટલું કહી તેણે પોતાના અને બંધાય કોન્ટેનરોનાં કપડાં ફાડી નાખ્યાં, મારી પછી તેણે આ બહાદુરીનાં ક્રમમાં મદદ કરી; અને બસ પછી અમે હવામાં ખૂબ ફાયર કર્યાં !

બધુંય કામ પૂર્ણ કરી મેં કરીમખાનને પૂછ્યું:—“હવે કરીમખાન શું કરવું જોઈએ ?”

તેણે નિર્જિંદાર બાવથી કહ્યું:—“હવે ગામ બાજી ચાલો હુઝૂર, ગામ જઈ બંદોખરત કરીએ, બદનસીબ બાણીયાનું શું લશાયું, કાલ મર્યો કિમેશ તપાસ કરીએ !”

અમે બધા એજ દાસતમાં ગામમાં પહોંચ્યા, ગામને બે વાણીયાનાં ફરવાન પર એકત્રીન થયા હતા, વાણીયા રડી રડો દતો. તેનાં પંદર દગ્ગર રૂપિયા છુટાણા હતા. અને એક માણસનું ખૂન થયુ હતું.

તરતજ માણસ મોકલી ડી. એસ. પી.ને ખબર આપવામાં આવી, પોલીસ દુકડી ચલિત તરતજ ડી. એસ. પી. સાહેબ આવી પહોંચ્યા, અમારા લોકોની દાસત તેમણે જોઈ. બંદન પર પહેરેલાં ફરિયા કપડાં પણ તેમણે જોયાં. રિપોર્ટ લખવામાં આવ્યો:—“દુનૂર, અમેએ ચારે તરફથી ઝડપે પર દુનૂરે કરે, પરંતુ તેઓ પચાસપીચે અધિક હતા. ન્યાં મુખી એક પણ ગોલી અમારી પાસે રહી અમે છેવટ મુખી લડના રહ્યા. અંતે સાંધર થઈ ગયા. તેમણે અમે હિંમત ન હારી બધે ત્રણ ત્રણથી બાથ બીડાં ચાણેદાર સાહેબ તે જતન પર ખેંચી ગયા, પરંતુ અફસોસ અંતે ઝડુ લાગી ગયા!!” ફરીમખશે પુરો રિપોર્ટ લખાવી દીધો.

અંગ્રેજ સાહેબે રિપોર્ટ સાથે મારી ખૂબ તારીફ લખી અને પગાર વધારી આપવાની સિફારિશ પણ કરી.

અમે બધા ચાણામાં આવ્યા. સાહેબ પણ સાથે હતા ફરીમખશે સાહેબ માટે આ તૈયાર કરી! સાહેબ આ જતના રિપોર્ટથી બેદર આનંદિત લાગતા હતા!

ફરીમખશે આ લાવી સાહેબ પાસે રાખી દીધી અને ચૂપચાપ હાથ બાંધી બેઠો રહી ગયો! સાહેબે ફરીમખશેને માથાથી પગ મુખી એક દષ્ટિએ જોયું અને પછી કહ્યું. “વેલ, ફરીમખશે તમને કામ તો પૂરા દુઆ, અળ તમ સજ દાલ સર્યા દમશે જ્યાલ કરો!” સાહેબના આ શબ્દો સાંભળી મારું દિલ ધ્રુવતા લાગ્યું. હું ફરીમખશેનાં એકા તરફ જોતા લાગ્યો.

ફરીમખશે નિર્ભય કાવથી કહ્યું. “દુનૂર અમે બધાપ તો પુલની નાચે સંભાળે ગયા હતા, ત્યારે ઝડુ પૂટ કરી આવ્યા ગયા અને અમે જોયું કે હવે કેઈ ભય નથી ત્યારે અમે ચારે તરફ બંદુકોના ફાયર કરી કપડાં ફાડી નાખ્યાં!”

મારા બદનનું ખૂન મુકાબ ગયું પણ સાહેબ એકદમ મોટેથી દસી પડ્યા અને બોલ્યા “ફરીમખશે અગર હમ બેસ મોકે પર હોના તો એસાહી કરતા!”

“દરેક માલ ભાવ અને કૌશલિની ગરેન્ડી સાથે વેચવામાં આવે છે અને તેમાં ફેર પડે તો અડવાડિયાની મુદતમાં પાછો લેવામાં આવશે.

દરેક જાતનાં કાપડ

મુઝેંગ, શર્ટ્સ, નાનકલાક, મલમલ, દુવીલ, સાડીન જીન, ટસર, ડાંગ્રેડીન, તવેલવાર ચોપદસ, ધોએલો તથા કોર્ડી આદરે, કાઝિન્ટર-પીન્સ (ચારસાં ટરકીશ ટાવેલસ)

પાકા રંગના રંગીન: બેડશીટસ, પીલો કેસીસ, ટીપોઈ કવર્સ તથા નેપકીન્સનાં સેટસ

સરતા લાવે અને એકજ દામે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,
ચોક બત્તર, (જુમ્યા મસ્જિદ પાસે)
સુરત.

માલિક: કપ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ

યુરોપ ઉપર મુસ્લિમોના ઉપકારો

સ્પેનમાં અરબોની પ્રવૃત્તિઓ

લેખક : હાદિઝ “ઉલ્લૂત” (અરબોધન)

“કુન્હ કુમરિયો કા ચાદ દે, કુન્હ જુલુલોકો દિદ્દમ,
“આલમ મે” દુકમે ‘દુકમે, મેરી દારતા કે હય”

અરબોનો વિજય અને ઉન્નતિનો સમય અબ્બાસીઓની ચઢતીથી શરૂ થઇ છઠી સદી ડિગ્રી લગી દેશાધિપતિ હતા. એમનો ખાંચ સૈનાના લાંબા સમયમાં જંગનનો કોષ પથ ખુલ્લો તેઓના સામાન્ય ફેરથી અલાગી નહિ રહ્યો હોય. અલબત્ત યુરોપને એનાથી સર્પ કરતાં વધુ પ્રમાણમાં લાભો પ્રાપ્ત થયા છે અને આ ત્રિવિધ વાત છે કે ઉપકારનો બદલો અપકારથી વાળવામાં યુરોપ સર્વથી આગળ છે. યુરોપના પુરાતન કાળના ઇતિહાસકારો તો બહુચેષ્ટે પણ અરબોના એકસાનોયું વર્ણન નથી કરતા. યુરોપી ઇતિહાસમાં જે કંઈ રિપકારવામાં આવ્યું છે તે પાસેના ઇતિહાસકારોને આભારી છે. તેમાં ગીબન, ક્રીપર, બેનપુલ અને રોકોના નામો મુખ્ય છે. ક્રીપર લખે છે કે:- “જ્યારે અરબોએ સ્પેન તરફ પયાન કર્યું ત્યારે તો યુરોપના લોકો વદસત અને જંગલીપણના કુંડાળા મહીથી હજી બહાર પાણી નીકળ્યા ન હતા, તેઓ કુંપડાઓમાં જીવન વ્યતીત કરતા, ઘસોની જડો અને કોષક વેળાનો લીલા લાકડાઓ વડે પોતાનું પેટ ભરતા, ચામડાનો વિખાસ પહેરતા. અકસર વખતે તો આમરું રંગાએલું પણ ન હોતું, ન્હાવા અને કપડાં ધોવાનો રિવાજ તો જાણુ હોનાજ નહિ. તે સમયના ઈસાઈ રાજ્યોની રિયતીનો અંદાજો આ વાત ઉપરથી થઈ શકે છે કે તે વખતે બાદશાહોની ગાડીઓ સાથે સાથે નોકરો પણ હાથેમાં કારણ લઇ દોડતા અને બળદોને કોરડા

મારી મારી દંડારતા અને દોઢાવતા હતા. મરહૂમી શહીદોના હાડકાં અને કોસનાં દુકાં તે લોહોના મનથી મઝા મૂક્ય દૌરત હતી, માની ચર્ચાઓની તો વાતજ શી? તેઓના ઔશિયાઓના ચમત્કારોની પાયા વગરની દારતાનો અને નકામાં ગીતો સિવાય કોઈ પણ સાહિત્ય કાર્ય એવું નથી જેના ઉપર ઇસ્લામથી પહેલાંની ઇસ્લાઈ કુન્યા ગર્વ કરી શકે.”

સંસ્કૃતિ:-સ્પેન ઉપર અરબોનો કબજો થયા પછી ત્યાંની રિયતિ તદ્દન બદલાઇ ગઇ. કુરુતુયા (કારકોયા)ના ઉમવી બાદશાહો ધણુજ દિલાવર, સખી અને દરેક પ્રકારના શિક્ષણ, જ્ઞાન તેમ જ નર-ઉદ્યોગના ધણુજ શૌકીન હતા. જેથી અરબ, ઇરાક, શામ અને ઇરાનથી દરેક કનના કારીગરો કળાકારો અને વિદ્વાનો ત્યાં જઈ પુગ્યા હતા. ઉમવી કુદૂમનના સમયમાં કુરુતુયાની વસ્તી દસ લાખ ઉપરની હતી, ત્યાંની સામાન્ય સડોઝ અને માગો ઉપર ફાનસો ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. જેમાં સાંજથીજ દિવાળો રૌશન કરવામાં આવતા હતા સહેરનો દેખપણુ ભાગ રૌશનની આ વ્યવસ્થાથી કોરો ન હતો. કુરુતુયાની સડોઝ પાટી બનાવવામાં આવી હતી અને સડોઝની બને બાજુએ ઝાડો રોપવામાં આવ્યાં હતાં. બેઠે તે સમયને સાત સાત સૈકાઓ વ્યતીત થયા ફરી પણ લંડેરના ઘોરી માગો ઉપર એક લેમ્પ પથું દેખાતો ન હતો. અને નરસાદની જગુમાં પેરીસની રિયતિ આ હતી કે જ્યાં ઘર મહોથી બહાર પગ મૂક્યો કે

કીચમાં જુઓ જો. રથેનમાં ઉપર જણાવેલી વ્યવસ્થા માત્ર કુરુવ્યામાં જ ન હતી બલકે દરેક મોટા શહેરો અશ્વનીધ્યા, ગિરનાતા અને તલિતલા (તોલેડો) જે એક બીજાનાં હરીફ હતાં તેમાં પણ એવા દરેક પ્રકારના મુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.

ઈમારતો:-ખાંડકામમાં પણ અરબોએ પોતાનો કમાલ આપ્યા જ્યારે બતાવી દીધા છે. રથેન, બગદાદ અને મિસ્ત્રમાં એવી ઈમારતો અને એવા એવા સુંદર, કળામય અને પ્રવાહ-શાળી મહેલો બાંધ્યા કે દુન્યા દેખે રહી નહોતી. રથેનના મહેલો તો ઉચ્ચકોટીની તઅમીરી કળાના સર્વોત્તમ નમૂના રૂપે ગણાતા હતા, ત્યાં કસરલ હમરા, કસરઝમ્હરા અને જમ્બેઅ કુરુવ્યા તો દુન્યા ભરમાં અત્યંત મનાતા હતા. રથેનના અમીરોના મહાધર્મો એવા તો સુંદર હતા અને વળી તેમાં તો શણગાર એવી હોતો હતો કે તેની રસમે જર્મન, ફ્રાંસ અને ઈંગ્લાન્ડના રાજામહેલો પશુઓના તમેલા જેવા દીસતા હતા. નતો તેમાંથી ધુમડો બહાર નીકળ્યાં સાધન હતું અને નતો પુરતા પ્રમાણમાં બારીઓ હતી રથેનમાં અરબો પોતાની સાથે એશિયાઈ શાન શૌકતની બધી સામગ્રીએ લઈ આવ્યા હતા. તેઓના ધરોમાં સંગ્રહરમરની બેઠો, રથો અને દાંતરો ઉપર સુંદર કોતરકામ કરવામાં આવતું. ત્યાંના મહાધર્મોના શણગાર નિરખી પ્રવાહીઓ દેખે રહી જતા. બિલ્સેરી કાચની હોતો જેમાં હોરા માણુકના ફૂલ પાંદડા અને ફરવાળ તેમ દિવાલો ઉપર જવાહિરત તેમ સોના ચંદીનું ચિત્ર કામ કરવામાં આવ્યું હતું. શિશ્મ ઝળઝળમાં મિનારો ઉપરથી હવા અને હંકક પહોંચાડવાનો બદોબસત હતો, અને સદીમાં માંદીના નજી વડે ધરોના ઓરડાઓને મર્મ કરવામાં આવતા હતા. રૌસની માટે હોતોમાં મોટા મોટા ઝુમરો (લિન્ચ-

ઝાડો) લટકતા રહેતા. એક ઝુમર એકલું મોટું હતું કે તેમાં એક હજાર આંખો ચાર દિવા રૌસન થતા. સુમલિરી એટલે જાનહારોની ચિત્ર પાડવાની ઈસ્લામમાં મનાઈ આવી છે એટલા ખાતર અરબોએ તેને પકડી મૂકી તેના બદલે સુંદર કોતરકામ, લેખનકળા અને ફૂલ પાંદડા બનાવવામાં એક નિરાશીજ છાત પાડી હતી. રથેનમાં તે સમયે શહેરોમાં પાણી પુર પાડવાનું સાધન ધણું જ સારું હતું. વાંચક બંધુઓને અચળો યશ કે આજથી હજાર વરસો પહેલાં રથેનના દરેક મોટા શહેરોમાં ભેતરાય નહોતી વળી ધરપર પાણી પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા હતી સહેરોના ફરતે તળાવો બાંધવામાં આવ્યા હતાં અને તેમાં જલત જલતની સાઝડીઓ ઉઠેવામાં આવતી, કેટલીક જગ્યાઓએ અનર્થ બરો બનાવવામાં આવ્યાં હતાં. જેમાં મિનન લિમ જંગલી જાનવરો રાખવામાં આવતાં. ટૂંકેટ અગીઆઓ અને કોડીઓ હતી જેમાં પ્રકાર પ્રકારના ફળ ફૂલના ઝાડો ઉઠેવામાં આવતા. બગીચાઓના શણગાર અને સોલામાં કાંઈ કૌમ અરબોના શોખ અને સફાઈનો સુકામતો નથી કરી શકતી.

ડાઝા રૂપર લખે છે કે:-“ધરોમાં નાસ્ત પતીને કોઈ જાણતું ન હતું, આ રૂપની એજાબ અરબોએજાબ ધરોપને કરાવી” આગલ ચાલતાં લખે છે “ધસાઈઓને નહાવા અને કપડાં ધોવાની તાલીમ પણ અરબોથી જ મળી. ધરોપના લોકો ત્યાં લઈ પોતાનો સિંબાસ નહેતા ઉતારતા ન્યાં લઈ સિંબાસ આપ મેલેજ સડી સડીને જહન ઉપરથી સરસી ન પડતો. તેઓના સન્નાશીઓ અને ધર્મ સુરુઓ નહાવા અને કપડાં ધોવાને ધણુંજ અનિષ્ટ હતું જણાતા. ઈંગ્લાંડનાં પ્રખ્યાત પાદરી રોમ્સ બેકેટરનું જૂન થવા પછી જશદે તેને સિંબાસ (જે વાગેતો બનેતો હતો) ઉતારવામાં આવ્યો ત્યારે સુસહ નહીં કરેલા

કારણે તેનું ગંદુ બદન નિહાળી લેકિએ પોતાના મોઢાં ફેરવી લીધાં.”

લેનપુલ વર્ણવે છે કે “અક્સર પાદરીઓ એના ઉપર ગર્વ કરે છે કે તેઓ મુસલમાનોનું અનુકરણ કરી કદાપી નકાવા નથી.”

“એક સંચારીની ધણાજ ગર્વ પૂર્વક વર્ણવે છે કે મેં ચાળીસ વર્ષ લગી પાણીને અડક્યું પણ નથી”

બધા છતીસકારોમાં યુરોપના જંગલીપણાનો ડાઠ હીપરે ધણાજ વિશાળ હાથે સ્તીકાર કર્યો છે. અને ખુલ્લા દિને કપૂર્યું છે કે યુરોપે નહાવું, કપડાં ધોવું અને કપડાં બદલવું મુસલમાનોથી શીખ્યું છે. મતલબકે અરબોના સ્પેન સર ક્યાં અપાઉ યુરોપની સ્થિતિ ધણીજ કડોડી અને દયાજનક હતી. અરબોના સંગ અને તાલીમથીજ માનવતાની ગણતરીમાં આવવા સક્તિમાન થયું, નહાવું, ધોવું, કપડાં બદલવા, ચોકખાઇ રાખવી, પીંતું એ ઉપરાંત દુન્યર હલોગ વિદ્યા, ઇમારત, આર્ટસ અને વૈદ્ય વિગેરે ધણી ખરી બાબતોમાં અરબો યુરોપના ઉસ્તાદ મનાય છે. સ્પેનીસ અરબોએજ યુરોપને ઝોકડરી પણ શીખવી. જ્યારે સ્પેનમાં ડેર ડેર હોરિપટયો હતી ત્યારે યુરોપના લેકિ પોતાના સન્યાસીઓ અને શહીદોની કબ્રો ઉપર બેસી અને કબ્ર ઉપરથી ઓવારેલા પાણીથી પોતાના દર્દીઓનો ઉપચાર કરતા હતા. ઓપરેશનના ઓબરો પણ અરબોએજ બનાવેલા છે, જે આજે પણ નજવા ફેરફાર સહિત જેમનાં તેમ આખા જગતમાં વપરાઈ રહ્યાં છે.

વિદ્યા-જેમ આજકાલ દુન્યા ભરના લેકિ વિદ્યા પ્રાપ્તી માટે ઈંગ્લેન્ડના ઓક્સફર્ડ અને કેમ્બ્રિજમાં જાય છે તેમ એક તે પણ સમય હતો કે જર્મન, ફ્રાંસ, છલ્લી અને ઈટાલીના લેકિ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા માટે સ્પેન જતા હતા. સ્પેનમાં અરબોએ દરેક પ્રકારના શિક્ષણ-જ્ઞાન

અને વિદ્યાના સમુદ્રો વહેવધતી મૂક્યા હતા. જગતભરના વિદ્યા પ્રેમીઓ ત્યાં આવી પોતાની તૃષ્ણા પુરવતા. શોધખોળમાં પણ અરબોએ જગતને કંઈ નહોતો ઝુતો ફાળો નથી આપ્યો? એવી એવી વસ્તુઓને પ્રકાશમાં આણી કે દુન્યાને તેનાથી અગણિત લાભો પ્રાપ્ત થયા અને આજે પણ જીવનના દરેક વિભાગમાં ઉપયોગી અને બ્યવહાર સાચિત યથા છે. દારૂઓ, તેજોઓ, કુતુખનુમા, (હોદાયન) કાગળ, ખાંડ વિગેરે સંખ્યાગંધ શોધો પ્રથમ અરબોએજ કરી છે. અરે એ બધી વસ્તુઓનું છતિહાસના પ્રકાશમાં દાખલા દલીલો સહિત જુદું જુદું વર્ણન કરીએ તો લેખ ધણો લંબાઇ જવાનો સંભવ છે અને કદાચ “કારવાં” ના વાંચકો કંટાળી જાય એની પણ બીક છે. માટે બીજી કોઇ પૂરસદની ધડીઓમાં અરબોની કારકિર્દી ઉપર પ્રકાશ નાખીશું. હાલતો એટલુંજ વિશેષ છે. યુરોપ ઉપર અરબોના આટ આટલા ઉપકારો હોવા છતાં દુઃખની વાત છે કે યુરોપના નરણા લોકોએ હર હંમેશા અરબોના આ પાડોના પહોડોને ધણીજ બેશર્મી અને ઉદ્દતાઈથી ઇન્કાર્યા છે, એ વિગેરે ડાઠ હીપરે ધણાજ ઠાવાસ લખ્યાં શબ્દોમાં યુરોપની એહસાન ફરામોશીનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે:- “યુરોપે આજ લગી અરબોના એહસાનોને ગુપ્ત રાખવાના ધણાજ પ્રયત્ન કર્યા છે પરંતુ હવે તે દુન્યાની દ્રષ્ટિથી ગુપ્ત રાખી શકાશે નહિ.”

“કારવાં” આક્રિકમાં મળવાનું
રેકાણું—

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

આનંદ રસ : રાંદેર.

ઝાર પીલ્સ:—આ ગોળીઓ ધણાં લાંબા અનુભવ પછી જાહેરમાં મુકી છે. કેટલું પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાંઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર અતિ-શયોક્તિ નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું પુરુષત્વ (મદાંઈ) પાછું મેળવવામાં આમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આપ્યો નથી. મેજ દિવસમાં જિયાંન, પાચનશક્તિ, રક્તવદમાં પણ પેતાનો ગુલુ બતાવેલો શરૂ કરે છે, અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રગોના દુઃખાતાઓને દૂર કરે છે. એમાં કરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિસના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાષ્ઠપિણુ રીતની જલત કે ફેશ્લીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળતાજ આમડીમાં ઘુસી જાય છે. રગોની નબળાઈને દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મદાંઈ અને ઈન્સાક (વીર્થ સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કુકીરી તિલો જાહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઈન્સાકમાં બેવડો વધારો થાય છે. કીમત ૭ખ્ખીનો રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુખ્સિક:—કરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઈન્સાક અને મદાંઈ માટે અજોડ છે. જિયાંન, (ધાતુસાવ) ઈકલિલામ, (સ્વપ્નદિપ) તેમજ વીર્થ વિકારની દરેક ફયાંદો આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શાખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા બાર દિવસ ચામે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક:—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હળવો માણસો સારો થયા પછી આ દવા પબ્લીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સ્વાત દિવસ ચામે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઈન્જ-કથનો વડે પેતાનું ભવિષ્ય પાપમાય ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા આમારી બલામણ છે. કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રમ્પમાં પરમિયાનો સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)

હિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવે. કાર્મરમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ મુક્ત મોકલવામાં આવશે. લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી.

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફીકાના એજન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

આ આ આ દી દી

દહને મુસ્તુકા.

સ્વાધીનતાનો શબ્દ એટલો પ્રચલિત બની ગયો છે કે તેની કંઈ વિશેષતા હવે રહી નથી. દેશની દશે દિશામાં સ્વાધીનતાનો પોકાર મૂંઝ રહ્યો છે. કોઈ વિચાર સ્વાતંત્ર્ય વાંછે છે તો કોઈ અમમતની આજ્ઞા દિવે છે; અને એમાં પણ કેટલાક એવા છે, કે જેઓ પીડિતો ખૂન શોષના અને પારડી મહેનત પચાવના માટેજ આજ્ઞા મારે છે. લિનન-લિનન પ્રકારની માગવામાં આવતી આ મનમતની આજ્ઞા, જે આજે મળી નય તો હિંદુસ્તાનની રિયલિટી એક 'પાગલખાના' જેની નહિ અને વાર? જ્યાં નિરંકુશતાનું વાતાવરણ હોય-આજ્ઞા વિચાર અને આજ્ઞા આચારના શિસ્ત વિનાના સ્વછંદી માનવીઓની દુનિયા પણ નિરાશી હશે !

આજ્ઞાની લિનન-લિનન વ્યાખ્યા ઉપર અનેક ચિંતનીય વિવાદો તથા શાસ્ત્રીય નિબંધો અને પુસ્તકો આવેખાયાં છે, પરંતુ હજી સુધી કોઈએ સ્પષ્ટ રૂપરેખા રજૂ કરી નથી. આજ સુધી પ્રત્યેક વિચારકોએ પોતાનાજ વર્તુળને લાભ જળવ્યો છે. આજ્ઞાની ટૂંકી વ્યાખ્યા સમાજવાદના અધઃપ્રણેતા અને ચિંતક એંગેલોએ થોડાક શબ્દોમાં આ પ્રમાણે કરી છે કે, "આજ્ઞા જરૂરીયાતની જનેતાનું નામ છે" આ વિચારસરણી પણ સર્જનજૂની છે. પુરાતન કાળમાં પણ ઉપર્યુકત માન્યતાને સ્થાન હતું.

માનવજીવનની શરૂઆતમાં જ્યારે માનવતા સામાજિક સંપ્રદાયકતાથી પર હતી ત્યારે પણ

પુરુષ અને પ્રકૃતિ વિરૂદ્ધ હૃદય યુદ્ધ તો આજુબ દલું; પરંતુ પુરુષ નિજ આવશ્યકતા પરિપૂર્ણ કરવા માટે, પ્રકૃતિ સામે બાધ બીકવા અસમર્થ હતો. જરૂરીયાત જેટલી ઓછી હતી એટલી આજ્ઞાની ગમ્યમય પણ થોડી હતી, પરંતુ જેમ જરૂરીયાત વધતી ગઈ તેમ આ લડત પણ ઉઘ બનતી ગઈ અને સાથેજ એના આકાર-પ્રકાર પણ બદલાતા ગયા. સામાજિક વર્ગીકરણ પહેલાં જે યુદ્ધ માત્ર કુદરત સામેજ હતું તે, આગળ વધીને આંતરિક વિખવાદમાં પરિવર્તન પામ્યું. આ લડતે કદી ધાર્મિકરૂપ લીધું. તો કદી રાજકીય વાદા સભ્યા. જે વર્ગને જેની જરૂર હતી તેવાજ પ્રકારનો જંગ મંડાયો.

યૂરોપ અને અમેરિકાના છેલ્લા ચાર-પાંચસો વર્ષ પહેલાંના "જંગે આજ્ઞા"ના ઇતિહાસમાં કહે છે કે:—ઉભરાતા મધ્યમ વર્ગની સામાજિક આવશ્યકતા અને તેની પરિપૂર્ણતાની કથા આવેખાઈ છે.

જર્મનીમાં માર્ટિન લ્યુથરના ધાર્મિક સુધારાથી લઈને ઈંગ્લેંડનું ૧૬૪૦નું બંડ, ૧૬૮૮નો બળવો અને અમેરિકાની જંગે આજ્ઞા તથા ફ્રાંસની ક્રાન્તિ; આ સમય દરમ્યાનની લડતે સામંતરાજીને નિર્મૂળ કરી નાખી હતી. પરંતુ સાથેજ મધ્યમ વર્ગની સામાજિક રિયલિટીને હવે લાવવામાં પણ આ લડતોએ મોટી સફાય કરી હતી. પરિણામે મૂડીવાદ અને સામ્રાજ્યશાહીના રૂપમાં સૈકાઓની આ લડત પરિણામી અને ઉપજ નિપજની ચાવી આ પૂંછપતિઓના હાથમાં આવી. અર્થાત સર્વપ્રકારનો કુળને મેળવ્યા પછી કહેવાતો એ મધ્યમવર્ગ જેઓ પોકારી રહ્યા હતા કે, "આજ્ઞા માનવીનો જન્મ સિદ્ધ દ્રવ્ય છે" તેઓ હવે આજ્ઞાના અજખામણા બન્યા. બહિઃ સુધી કે આજ્ઞાનું નામ લેનારને તેમણે કેદ અને મૃત્યુની સજા કરવા માંડી. કવિવર ટાગોર એ માટે કહે છે કે

[રહસ્ય]

“એક અલિખિત આજાદી કૃપા અને તેને પોતાના સુધીજ મર્યાદીત રાખવા માટે ‘આજાદી’નો કાવો કરે છે.”

આજે આ મુઠ્ઠીભર મુઠ્ઠીવાદીનો વર્ગ અમલદાર-હુકમ-કરનારો બન્યો છે. જેમણે સમાજની આમલતી અને ઉપજ ઉપર બળાકારે વ્યૂહો જમાવ્યો છે. સંસ્કૃતતત્ત્વના માનિક બની ભેડેલા આ આંધળ લોકુપ વર્ગ આજે સ્વાર્થી કાપદાઓ ઉપજાવીને પૂરેપૂર્ણ પશુનાતું પ્રદર્શન કરાવી રહ્યા છે. એમનું રાજ્ય, એમના કાનૂન, એમની પશુતા અને માત્ર મિલકતવું રક્ષણ કરવા તથા વ્યસન પાડિતો ઉપર ભોગવરો ભોગવવા માટે છે. આ અમારી દુનિયાનો આજાદ વર્ગ છે જેના માટે “હુદીઝ” નામક થી કહે છે:—

“દોષ કે આજાદી હૈ, આજાદી કે પાબદ રહે, હરકો આદે પાકે ફાજે, ખાપે ખામે આનદ રહે.”

અને આજળ વધાને બોલે છે:—

“જનતક કનો આજાદી હૈ, કાક કો આજાદ નદિ.”

એમના સંઘર્ષમાં પીડિતો અને દસીતોનો વર્ગ છે, જેમણે જીવસા એમની મુશ્કેલીઓ સ્વીકારી છે.

કલિદાસ ઉદ્દ્યોધે છે કે, આરંભ કાળથીજ મનનીતી ઉપયોગની વસ્તુ માટે લકી રહ્યો છે. માનવ જાતિની પ્રત્યેક જરૂરીયાતની સાંકળ સમાજ સાથે સંકળાયેલી છે, પરંતુ અમલદાર વર્ગે તે ઉપર ચિત્ર વિચિત્ર પ્રકારના પ્રતિબંધો મૂક્યા છે. અમલદાર વર્ગે એ માટે જ્યારે તેઓ જગ્યાબદારીનું જાન રાખી પોતાની આવ-સ્થકતાને પૂર્ણ કરવાના પ્રયાસ આદરે છે ત્યારે આ પ્રત્યેક કિલ્લેબંદી સાથે-જે એમની સામાજિક આવસ્થકતાને પરિપૂર્ણ કરવાના માર્ગમાં આડે આવે છે, તેની સાથે. તેમને પરાણે દબર ઝીલવી પડે છે. અને એજ રીતે અમારા આદરેલા પ્રસાસી રાજકીય, કાનૂની, ધાર્મિક અને નીતિ-

રીતિના મુદ્દામાં પરિવર્તન પામે છે. દૂંઠમાં એવું નામ ‘જંગે આજાદી’ છે.

અંગ્રેજ અમલતા હિંદમાં આ જંગને આરંભ ૯: ૧૮૫૭થી થાય છે. એ પહેલાં અંગ્રેજોની શક્તિ, હિંદુસ્તાનને શુભામ બનાવવાની નહિ હતી. પરંતુ પછીથી બંધસ્થિત રાજ્ય અને કાયદાઓ દ્વારા જ્યારે હિંદની આજાદી આંધકી લેતામાં આવી તો જનાળ રશી અહમદકિ વાઈ કહે છે તેમ:—“જીવનની જરૂરીયાતે તરતજ બાતી આપ્યું કે, અમારી એક વસ્તુ છીનવી લેવામાં આવી છે. અમે કાઢ વસ્તુ મુશ્કેલી બેસ છીએ, આ શક્તિએ અમારામાં આજાદીનો એક આડેરા આજાસ જનમાવ્યો.”

આ આમાસની મંદ જ્યોતિ અમારા આજના કવિ અને સહિત્યકારોના લેખનમાં દર્શાવે પડે છે. સંકલિત છે કે તેઓને એ ખબર નહિ હોય કે અમારી આવસ્થકતાઓ ફરી રીતે પૂર્ણ થશે, નિઃશંક તેઓને માલીની કનીજ કે, અમારી જરૂરીયાતો હજી અપૂર્ણ છે.

‘આલિમ’, ‘બોમિન’, અને એમના સમકક્ષીન પ્રત્યેક કાયદોના ક્ષેત્રમાં ‘બિચારા’ પછું તથા શોક અને કોપના ચિન્હો દર્શિગાયર થાય છે; તે સમયના પ્રતિબંધો પૂર્ણ કરતાં ‘આલિમ’ કહે છે કે:—

“અસકે ક્યાત માયરીદે હૈ આજ,

દર મુસ્લિમ દોર ઉચ્ચરતાનકા,

જોષ હસો કહે વો મકલત દે,

ધર બના દે નખૂના કિલ્લા;

મદર દેહલીકા કરો-કરો એ ખાલ

તીરનએ ખૂલ હૈ દર મુસલમાંગા.”

‘આલિમ’ આરંભેલું આ રહન-વ્યથા

‘અકબર’ કથાદાખરી સુધીના રાષ્ટ્રરોની આંખમાંથી પછુ અશ્રુ બની ટપકી પડે છે. (અને હજી પછુ નવા કવિઓની કવિતામાં એની આજી-વસી છાપ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. એ અનિચ્છ્ય હોવા છતાં એમની કવિતામાં

દયાવશી આ લાચારી અને બિચારાપણાની 'બીમારી' દૃષ્ટિએ પડે છે, જે એમની વૃત્તિને ઉગ્ર બનાવે છે અને જેના કારણે આ ઉગ્રતા એક કળાત્મક રૂપ ધારણ કરીને એમની કવિતાઓમાં દીપે છે.)

ધીમે ધીમે આવશ્યકતા વધવા સાથે તેને પૂર્ણ કરવાના ઉપાયો પણ ચોક્કસવા માંડ્યા. અંતુભનો અને સંરચાઓની રચાપનાઓ યવા માંડી, માંગણીઓ રજુ થવા લાગી, જેનો પ્રભાવ પડ્યો હોય કે નહિ પડ્યો હોય, પરંતુ એટલું નિશ્ચિત છે કે, આઝાદીની કલ્પનાએ એવી પ્રગતિ સાધી કે, 'આઝાદી'નો રાષ્ટ્ર તમજાઓનું કેન્દ્ર બનીને રહી ગયો. ઉદાહરણ રૂપે મૌન મોહમ્મદ ફરિમાઇલ કહે છે કે:—

“મિઝે ખુશ રોશી ને આઝાદ રેંદ કર,
તો વાખોઈ વ સિદ્દત કે હલ્લેસે ખેલતર,
ને દૂદી દુધ યુપડી ખેડતર હો,
લશી હસ મહેલસે, જહાં કુછ ખતર હો.”

પરંતુ સાથેજ રાજકીય મંડળોના ઠક્કરાના કારણે અમારા ઉર્દૂ શાયરો સહજ ચંચી ગયા, જેનું કારણ મૌન “શિખલી”ને ત્યાંથી મળે છે. પરંતુ તે કાર્પનિક ભાવનાઓ જેના મૂળ તે સગથે રોપામાં હતા, અવિરત પ્રગતિ કરતા રહ્યા અને “છકબાલ” તથા “લેશ”ના અપવાદ સિવાય સર્વને ત્યાં એ ચિહ્નો દૃષ્ટિએ પડે છે.

જનનાં “લેશ” પકારે છે:—

“સુનો અય બસ્તખાને ખુદ્દ જેલી,
નિદા કયા આ રહી દે આસમારો,
કે આઝાદીકા એક લદ્દમા દે ખેલતર,
ગુલામી છી દયાતે બલેદાંસે.”

આઝાદીની સાથે વતનપરસ્તીની પાંખો પણ ફેટવા લાગી અને શાયરો જેમ નિજ પ્રેયસી ઉપર કુર્બાન થતા તેમ વતન ઉપર ન્યોઝાવર થવા લાગ્યા. પરંતુ ઝિંદગીએ તેમને વેળાસર બતાવી આપ્યું કે વતન અને આઝાદીની કાયામાં વૃદ્ધા વૃદ્ધા પ્રાણો ધબકે છે. એની મેનેજ સાદિક આદિસ, રાંદેર (જ. સુરન)

અસર અમારા અને શાયરો ઉપર પડી જેથી અતિ સાધારણ બનાવને આપણે મહારવરૂપ આપવા રીઠા બની ગયા, જે એપ આપણને યુરોપે લગાડ્યો છે. બીજાઓ તો ઠીક પરંતુ ‘લિગર’ મુરાદખાદી ન્યારે કાનપુર પ્રકરણ ઉપર નહમ લખવા પ્રેરાયા તો તેમને લાચારીએ લખવું પડ્યું કે,

“ફત્તહ બ મુકેલસી મપુલે, સીમાહર વતન મને
રખ બ તુમા છુલ્લન વ સીપોહર વકન નયર.”

(અમારી ગરીબીનું કારણ ન પૂછો અને વતનની લાક્ષી પ્રત્યેથી આંખ ઉઠાવી લે. તમારા મુખને ધુલ્લદીની બીજ દિશાએ વાળો, વતનની મિશ્કતને ત્યાગી દો)

અત્યાર સુધી વતન પરસ્તીનું વર્તુળ બહુ સંકુચિત હતું, એ કાયરને ઉલ્લંઘિને સૌથી પહેલાં મહાકવિ ‘છકબાલ’ બહાર આપ્યા. જેમણે બહુરે કહ્યું કે,

“હર મુલક મુલકે માસ્ત કે મુલકે ખુદાએ માસ્ત”

(પ્રત્યેક મુલક અમારો મુલક છે, જે મુલકનો માલિક અમારો ખુદા છે) અને એમના કદમે-કદમે નવયુગના શાયરોએ આ સંકુચિત સીમાબંધીનો સમૂળગો ત્યાગ કર્યો. આજે તેઓ પોતાનો સંબંધ વિશ્વબંધૂત્વથી સાંધી રહ્યા છે જેઓ દેશ-વિદેશમાં અમારા જેમ ગૂડીવાન અને સામાન્યશાહીના શિકાર બન્યા છે.*

(૦ ઉર્દૂ ઉપરથી)

વાંચકોના એક વારના માનીતા માલિક ‘સાદિકના’ ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા વરસની કંપ્લીટ ફાઇલો તૈયાર છે.

જેમને જરૂરત હોય તમણે દરેક ફાઇલ દીઠ પોસ્ટેજ સહિત રૂપીઆ સાઠાનણ મોકલાવી મંગાવવી.

મેનેજ સાદિક આદિસ, રાંદેર (જ. સુરન)

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુસ્થિત ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુર્બાને પાકને માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતલ એક મચ્છર કાતિળ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેઞનો મુંદર ખેલોડ ખનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને ખીલ કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફ્સીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. દુકમાં અમારા તરફથી પ્રગટ થએલા સીપારાઓને જોયા વિના આવી બહેર ખજારથી તેની બહેરી અને ખાતિની ખુખીઓનો આપને વિચાર આવી શકશે નહિ. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. છપાઈનું કામ માત્રુ છે અને અત્યાર સુધીમાં તેર સીપારા પ્રગટ થયા છે.

અમ્માનો	પારો હદિઓ	છ આના	ચોસ્ટેજ ૦)-૧
અલિફ-લામ-મીમનો	”	છ આના	”
મ-ચફ્ફલનો	”	છ આના	”
તિલકર-રૂમ્મલનો	”	છ આના	”
લન-તાનાલનો	”	છ આના	”
વલ-મુલસનાતનો	”	છ આના	”
લા-યુલિખુલાહનો	”	છ આના	”
વ-એઝા સમેઉનો	”	છ આના	”
વ-લવ-અન્નનાના	”	છ આના	”
કાલલ-મલઉનો	”	છ આના	”
વઅલમૂનો	”	છ આના	”
યઅતઝેરન	”	છ આના	”
વમામિન દાખખતીન	”	છ આના	”
વ-મા-ઉખરેઝો	”	છ આના	”
ર-ખ-મા	”	છ આના	”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે બાજુ ની અને બે સીપારા માટે ગાળા ની પોસ્ટ ટીકીટ ખીડવી.

પંચસૂત્ર (આઠ સૂત્રનો સંગ્રહ) તરજુમા સાથે રૂ. ૧ (ટપાલ ખર્ચ જુદું)
 રોકિટ-ધી રાંદર } સાદિક બુક ડીપો, રાંદર. (સુરત)
 રોકિટ. કજુપીક, સુરત.

સંયમ

સંયમ : "ગાદિલ"

સંયમની ઉપયોગિતા વિષે તો કોઇને બે મત છેજ નહિ, પણ દુઃખની ખીના એ છે કે સંયમ કેળવવા માટે લોકો તત્પર નથી. આજનાં સંયમી પુરો-સ્વેચ્છાએ સંયમ પાળતાં હોય એમ દેખાતું નથી. નિષ્ફળ નીવડયા પછી ડહાપણની વાતો કરતાં સહુને આવડે છે. ખાસ કરીને વિધવા લોકોમાં સંયમનો દંભ ઠીક ઠીક જોવામાં આવે છે. દેહજૂખ્યા માનવરચ્છો જ્યારે સર્વ શસ્ત્રો ઉગાર્યા પછી, એકંદર પ્રયોગમાં નિષ્ફળ નીવડે છે, ત્યારે પાંચ માથુસો યંત્રે પોતાનાં સંયમનાં બધાં કૂકે છે, જે કે વારતવીક રીતે એમણે સંયમ પાળ્યોજ હોતો નથી, પણ પોતે નિષ્ફળ નીવડયા હોવાનું જાહેર કરતાં બેવડી શરમ તેમને રહે છે. દાષ્ટિ પણ હુમલાનો, ખાસ કરીને વીકારોનો વળતો જવાબ આપવામાં આવેલા પૂરવાર શ્લેષાઓજ સંયમની વધુ વાતો કરે છે. સંયમ સાચો અને સ્વેચ્છાએ પાળેલો જડે તેમ નથી. શક્તિ, સાધન, સગવડ સંયમ ને એકાંત એટલાં વાના હોય છતાં ન લક્ષ્યાય, ન ચળે, ન લપસે તેજ સાચો સંયમી ગણાય. પણ આજે તેવું જોવામાં આવતું નથી, એ ક્લોસીજ અતિ આકરી છે, આજે તો પરભીની છડતી કરનાર જ્યારે ન ફાવે ત્યારે તેને માવડી કહી મુક્તિ મેળવે છે, એવા પ્રકારનો સંયમ જથ્થાબંધ જોવામાં આવે છે. આજે તો અભ્યર્થ પાળવાનું એથી ડઝન સંતતિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સુઝે છે, ઈન્દ્રિયો સાવ નકામી પૂરવાર થયા પછી સ્ત્રીને પણ અસુકયા એમ મહાન ગણુતા માનવીઓ કહી શકે છે. સંયમ કે અભ્યર્થની વાતો એટલી બધી વધી પડી છે, કે

સર્વસાધારણ લોકોને એ વાતો ઉપર વિચાર કરવાનો અવકાશ પણ મળતો નથી. એ વિષય ઉપરનાં પુસ્તકો પણ એટલાં થોડાંબંધ હપાઈ ને ઝડપી રીતે બહાર પડતાં જાય છે, કે લઘુએ વર્ગ પણ શું વાંચવું અને શું માંડી વાળવું એની મુશ્કેલીમાં પડ્યા છે, સંયમ અને તે પણ સાચા સંપૂર્ણ અને સ્વેચ્છાએ પાળાયેલા સંયમનાં દાખલા ઇતિહાસમાં અનેક નથી, પણ આંગળીનાં વેટે માંડ ગણી શકાય તેટલા છે, કારણ કે વિશ્વામિત્ર જેવા મહાન ઋષિમુની ગણુતા-કહેવાના મહાત્માઓ પણ સંયમ પાળી શક્યા નથી. અલીત થયેલા, લપસી પડેલા અનેક કહેવાતા-મહાનપુરોનો દ્રષ્ટાંતો ઇતિહાસમાંથી રહેજે મળી આવે છે. સંતોષનો વિષય છે, કે છત્રામનો ઇતિહાસ અલીત ન થયેલા નરસીરાનાં દ્રષ્ટાંતો પણ જગત આગળ રણુ કરી શકે છે. અને તેવા દ્રષ્ટાંતો વિક્રોનો માત્ર એકજ દ્રષ્ટાંત અહીંયાં રણુ કરે છું.

કદપતાયે ધંભી જાય એવા એક રૂપાળા, એવા એક અબ્બેડું હુંદર ને સરાકત યુવાન વૈગંબરની એ કથા છે.

હજરત યસુફ (અ. સ.) નાં સૌંદર્ય વિષે એક શબ્દ પણ લખવાનો અર્થ શેઠ? જગતનાં સર્વ માનવીઓમાં સર્વથી સર્વ રીતે સૌંદર્યમાં ચડી જાય, એવા એ મહાન વૈગંબર ઉપર એક ઝુલેખા નામની સ્ત્રી આસકન થાય છે. જાણે છે ઝુલેખા કેણુ હતી? મિસરની મદારાણી. આજે સ્ત્રીને ફિસાવવા માટે જેમ પુરો અનેક કાવા દાવા કરે છે તેવી રીતે યસુફ (અ. સ.) એ ઝુલેખા સામે કાવાદાવા કર્યાં ન હતા, પણ એથી ઉલટું ઝુલેખા પોતે હજરત યસુફ (અ. સ.) ને પોતાના બનાવવા તકલી રહી હતી. વ્યાકુળ થઈ હતી યસુફ (અ. સ.) ઉપર આસકત થયેલી સર્વ રીતે સાધન ગ્રંથન્ન મિસરની મદારાણીએ કેવી રીતે યોજનાઓ અમલમાં મૂકી

હરી, એ વિસ્તારપૂર્વક કહેવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી. વાંચક તું પોતે વિચારી લે કે એક અર્થ સત્તાધારી મદારાણીનાં દરમાનને કોણ ઉઘાડી શકે? પણ હજરત યસુફ (અ. સ.) નો સંપત્તિ અપેક્ષા, આદર્શ અને અનોખો હતો. તેઓ અગમ્ય રહ્યા-અનેક આપત્તિઓને સદર્પે વધારી લીધી, જાણીએ નહીં! પ્રથમ માથું વધેરવાની યોજના હતી. પણ એમાં સુધારે થયો ને જીવતા કુવામાં હસેલી દેવામાં આવ્યા-લાં પણ તેમણે આજ્ઞાદની ઈમદાદ આપી, કુવામાંથી પ્રુદાવંદ આવ્યો તેમને આજ્ઞાદ જવાબ-પછી આવ્યો સગાંઆ પાછળ પુરાવાનો વારો. ટુંકમાં અનેક કસોટીઓ કુદરતે કરી અને એ સર્વ કસોટીઓમાંથી હજરત યસુફ (અ. સ.) અણીશુદ્ધ ઉગરી ગયા. ટુંકમાં અતિ આકરી કસોટીઓમાંથી આજ્ઞાદ રીતે પસાર થઈ ગયા હતાં છતાં પણ તેમના સંપત્તિમાં અંશ માત્ર પણ ઉણપ આવવા પામી નહિ, જેનું પરિણામ એ આપ્યું કે સર્જનદારે તેમને દેહજાતામાંથી મૂકી અપારી મિસરની સત્તાનત અર્પણ કરી સંપત્તિને ચોખ્ખું બદલે તેમને મર્યાદા આવો એકાદ દાખલો પણ શોધ્યો જડે એમ નથી.

સંપત્તિ અને અભ્યર્થનું શિક્ષણ લેનારાઓએ માત્ર યસુફ (અ. સ.)ના સંપત્તિ ઉપરથી ચક્રવર્તી તેટલો ધોડો લેવો જોઈએ. બાકી વાતો કરવી, ને ન પહોંચી વળાય શકે ન છુટકે ગળા યદ્ય એસી રહેવું, ને સંપત્તિ ઉપર લાંબુ લેકચર આપવું એ સંપત્તિ નથી. મુસ્લિમોએ જીવનપથે અજ-વાજનાજ હોય, તો તેને પારકાં દ્રષ્ટાંતોની શોધ ખોળી કરવાની જરૂર નથી. જીવનસિદ્ધિનાં સર્વ પથો આપણાજ ઇતિહાસમાંથી મળી આવે છે. જરૂર છે માત્ર ધોડો લેવાની. ઇતિહાસનું વાંચન એ માત્ર દિલ બેદલાવવાનું કે નવરાત્રીનો વખત પસાર કરવાનું સાધન નથી, પણ સ્વમાન પ્રાપ્ત

માનવીને ત્રેરણાનાં પીયુષ પાનાર એક સર્વોત્તમ સાધન છે.

અભ્યર્થનની રિતસરી જાણવા માટે આપણને આવે જવું પડે તેમ નથી. દીલગીરી સાથે કહેવું પડે છે કે મુસ્લિમો પોતે કેવા હતા એ પોતેજ જાણી ગયા છે મુસ્લિમોની બેદરકારીને સીમા નથી રહી, જગતને જીવનની અંખી કરાવનાર મુસ્લિમો પોતે આજે પ્રકાશને અંખે છે, મુસ્લિમોની દશા આજે એવી છે કે વ્યકિત ગત અનેક ભાષાઓ મનમાં એમ કહેતા હશે કે:- “જિન્દગી લી તો યદાં લાકે પરોમાં દય મુઝે; હુંદતી દય કાઈ હીલા મેરે મર જનેકા”

પધારો!

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ,

ચોકે બગીચા, (જુમ્લા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

જાણીતી ગીલોમાં બનેલા

બધાં

હનાવા-રીવેરા

ઉપરાંત

સ્ટર્ટીંગ્સ

અને

ઉંચી જાતનાં

શર્ટીંગ્સ

લેટેસ્ટ ડિઝાઇન્સમાં મગજો

ઓછામાં ઓછા અને સરેના દર

માત્ર એકજ મુલાકાતથી જરૂર સંતોષ પામી

માલિક: ઈમામી મુહમ્મદ સાલેહ અલ્લેહ

એલેક્ઝાંદ્રિયાની પ્રાચિન લાયબ્રેરી

કાણે બાળી નાંખેલી ?

૭

રજુ કરનાર : લલિત લુણા માસ્તર, (ગઢડા સ્વામિનારાયણ)

[આ લેખ કેટલાંચેક બંગાળી લેખોના આધારે લખેલો છે, લગભગ ૭૨ વરસની વૃધ્ધાવસ્થા સામે નજર નાંખીને જૂલયુગ દરમિયાન કરવા મળે લેખક વાંચકર્ષને વિનંતિ કરે છે.]

જગતમાં એવું કહેવામાં આવે છે કે, એલેક્ઝાંદ્રિયાની પ્રાચિન મહાન લાયબ્રેરી અરબોએ બાળી નાખેલી હતી. યુરોપના સાહિત્યમાં એક વખતે આ વાત અનેક રૂપે પ્રસિદ્ધ થયેલી હતી. એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે જ્યારે અરબ બેકાની જંગલી અવસ્થાનું વર્ણન કરવામાં આવતું ત્યારે ત્યારે આ પ્રખ્યાત લાયબ્રેરીને સજાગી મૂકવાનું પ્રમાણ આપીને મુસલમાનોની જંગલી અવસ્થા સિદ્ધ કરવામાં આવતી હતી.

એવું કહેવામાં આવે છે કે અરબોએ મિસર છતાં પણ મિસરના હાકિમ આમરે આ લાયબ્રેરીનાં પુસ્તકોનું શું કરવું એ સંખ્યામાં ખલીફા હઝરત ઉમર (૨૬) ને એક કાગળ લખેલો તેના જવાબમાં હઝરત ઉમરે (૨૬) લખેલું કે:- "If the books in the Alexandrian library are in conformity with the Koran there is no need of those, if they are adverse to the Koran they should be destroyed."

But they are either conformable to the doctrines of koran or adverse to them"

"Therefore they must be destroyed."

એવું કહેવાય છે કે, મિસરના હાકિમ આમરેના પુત્રાથી ખલીફા હઝરત ઉમરે (૨૬) ઉપર પ્રભાણ મજકૂર લાયબ્રેરીનાં સધર્મી પુસ્તકો બાળી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો હતો. ઉપર જણાવેલા હઝરત ઉમરના જવાબમાં એમોના લેણકના જ્ઞાન ઉપર એક ઉપાડો થા મારવામાં આવ્યો છે, કારણ કે એક તો મહાન લાયબ્રેરી બાળી નાંખવાનો જોરો આરોપ અને તેમાં વળી લેણકના જ્ઞાનની મુરખાઇ બારેલી અજ્ઞાનતા આ સધર્મી જ્ઞાનીને કેવી પ્રકૃતિવાળો મનુષ્ય પોતાના સ્વભાવને શાંત રાખી શકે ? અંગ્રેજીમાં adding insult to injury આનેજ કહેવામાં આવે છે.

ગમે તેમ હોય પણ યુરોપના કેટલાંચેક ઇતિહાસ લખનારાઓની પક્ષપાત વિનાની ઉદ્ધર રોપના પરિણામે કરીને મુસલમાનો ઉપરનું આ તોહમત દૂર થવા પામ્યું છે.

આ અફવા પણ લાંબા સમયથી ચાલતી આવેલી હોવાથી લોકોમાં તેના માટે એવો સન્નિધિ વિશ્વાસ જાગી ગયો છે કે, તેના વિરુદ્ધની કોઈપણ વાત ગમે તેની પ્રજા હોવા છતાં તે માનવામાં આવતી નથી. ગમે-તેટલાં ન્યાય યુક્ત પ્રમાણો આપવામાં આવે પણ લોકો તો એમજ કહેવાના કે:- "અમે જે વાત લાંબા કાળથી સાંભળતા આવ્યા છીએ

તે વાતને આજ તમે ખોટી કહેવા ઉઠ્યા થયા હો તે કેમ ચાલી શકે ?' પ્રખ્યાત ઇતિહાસકાર મી. ગીબનની ફિરમતમાં પણ કંઈક અણબધા પડ્યું છે. મી. ગીબને પોતાના Decline and Fall of the Roman Empire નામના પુસ્તકમાં આ ઘટના સંબંધી લખેલું છે કે:—
 'For my own part i am strongly tempted to deny both the fact and consequences' (chandos classics vol III p 568)

અર્થાત-આ ઘટના કહો કે તેનું પરિણામ કહો, એ મહેના કેળના વિષય મદારો તે વિશ્વાસ નથી. પણ ઘણા લેખકોએ મી. ગીબનની આ વાતને હરી કહાડેલી છે. કેઈ કેઈ ઇતિહાસ લખનારાએ તે મી. ગીબનના મતનું ખંડન કરવા માટે બહુ પ્રમાણો એકઠાં કરીને મોટા મોટા નિબંધો લખવાની શરૂઆત કરેલી હતી. અમે આ જગ્યાએ એ એક પક્ષકારોનાં પ્રમાણોને ન્યાય અને યુક્તિની સાથે અમારા વાંચક વર્ગની પાસે રજૂ કરીએ છીએ.

મી. ગીબને પોતાનો પક્ષ સત્ય દર્શાવવા માટે ખૂબ્ય બે પ્રમાણો આપ્યાં છે. તે મહેનું પહેલું પ્રમાણ એ બનાવ્યું છે કે આ બનાવ ને સમયે બનવાનું કહેવામાં આવે છે. (ઈ સ. ૬૪૦) તેના પછી ૬૦૦ વરસ બાદ અબુબક્રરાજ નામના એક આરબિનિયન ખ્રિસ્ત ઇતિહાસકારની પાસે આ વાત આપણે પહેલ પહેલી સાંભળીએ છીએ. પણ આ હસી વરસના લાંબા ગાળાની અંદર કોઈ દેશી કે પરદેશી, મુસલમાન કે ખ્રિસ્ત કોઇપણ ઇતિહાસ લખનારના અંશમાં આ બનાવના માટે એક અક્ષર પણ બેવામાં આવતો નથી.

બીજું પ્રમાણ:-એ છે કે અરબ લોકોએ જ્યારે મિસર હતી લીધું એ વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં નહાની કે મોટી કોઇ લાપછેરી

હતીજ નહિ. લાંબાં સમયમાં પ્રાચિન પુસ્તકોને મુસલમાનો આવવા પહેલાં લગભગ ૨૫૦) વરસો પૂર્વે રોમન સમ્રાટ થીયોડોસીયસે નાશ કરાવી નાંખ્યો હતો.

એ વાન તે આપણે પહેલાંજ કહી ગયા છીએ કે, મી. ગીબનના સામાવાગાએ ગીબનના પ્રમાણો કબૂલ કરવાને ચાહતા નથી. તેઓએ પોતાના દરતૂર પ્રમાણો અરબી પુસ્તકોમાંથી પ્રમાણો (સાલ્વિનીઓ) ચુંટી કઢાડીને એનું બતાવી આપ્યું કે મહાન લાપછેરી અરબોએ બાળી નાંખેલી એ વાત સત્ય છે. હવે ફરાનના પહેલાં હસી વરસના લાંબા કાળની અંદર બીજા કોઇ પણ ઇતિહાસ સાક્ષી આપી ન હોય છતાં એ લાપછેરી અરબોએ જ બાળી નાંખેલી, એ વાત સી એ સી દક્ષ સત્ય છે આ જવાબ મી. ગીબનના પહેલા પ્રમાણ માટે છે.

પણ મી. ગીબનના બીજા પ્રમાણને જવાબ કેઈ આપી શક્યું નથી. એટલે કે મુસલમાનોએ જ્યારે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા હતી લીધું તે વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં કોઇપણ લાપછેરી હતીજ નહિ. આ વાતને કોઈ ખોટી દર્શાવી શક્યું નથી તેમ ખોટી દર્શાવવા માટે કોઇએ કંઈ કોશિશ પણ કરેલી નથી; અને કોશિશ કરી પણ શક્યા નથી તેઓ તે મી. ગીબનના પહેલા પ્રમાણને જવાબ આપીનેજ પોતાની બાજુ સંપૂર્ણ રીતે સફળ થયેલી માને છે. હવે એ તે સત્ય તેમ હોય પણ મી. ગીબનના સામાવાગાએ જે જવાબ આપ્યો છે તેની આપણે જરા બારી-કાથી પરીક્ષા કરીએ.

લાપછેરી આરબોએ બાળી નાંખવાની અસંભવ વાત અબૂલ ફરાને લખેલા "મોખત-સર ઉલ્લખ્લાલ" નામના એક અરબી પુસ્તકમાં બેવામાં આવે છે અબૂલ ફરાને આ પહેલાં સીરીયન લાપામાં એક ઇતિહાસનું મોટું પુસ્તક

લખેલું છે અને ઉપર કહેલું “મોખતસર ઉફાળવાલ” નામનું અરબી ભાષાનું પુસ્તક ઉપર કહેલા સીરીયન ભાષાના પુસ્તકમાંથી કરેલી એક સંક્ષિપ્ત નોટ-માન છે. વધારે તાજુબ થવાનું તો એ છે કે જે સીરીયન ભાષાના ઇતિહાસ ઉપરથી આ ટુકડી નોટ લખવામાં આવી છે એ અસર સીરીયન ભાષામાં લખેલા ઇતિહાસના પુસ્તકમાં તો લાયબ્રેરી સંબંધી એક અક્ષર પણ નથી. જે કાંઈ છે તે આ અરબી ભાષામાં લખેલ સંક્ષિપ્ત નોટમાં છે.

ડૉક્ટર પોલક નામના એક અંગ્રેજ લેખક ઈ. સ. ૧૬૬૩માં અબૂલ ફરજના અરબી ભાષામાં લખેલ ટુકડી નોટનો અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે તરજુમો કરેલો છે.

“એ સમયમાં (ઈ. સ. ૬૪૨માં) મી. જોન નામનો વ્યાકરણનો મહાન પડિત અરબ લોકોમાં વધારે પ્રખ્યાત હતો. મી. જોન વ્યાકરણ અને દર્શન શાસ્ત્રમાં સારા પડિત હતો. તે જોગ્યાપટ્ટ ખ્રિસ્તિ હતો અને એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં રહેતો હતો. આ માણસનું આયુષ્ય અડધું લાંબું હતું. જ્યારે આમરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા ઇત્યુ ત્યારે મી. જોન દાહિમ આમરની મુલાકાત લીધી હતી. મી. જોનની નિંદતાથી દાહિમ આમર પડેલાંથીજ નળીતા હતા. એટલે મી. જોનની માનભરી મુલાકાત લીધી હતી અને તેની પાસેથી દાર્શનિક તત્ત્વોને આનંદથી સાંભળ્યાં હતાં.

આમર એક ઉંચા ગાનવાળા બાકોસ પુરુષ હતા. દર્શન શાસ્ત્રનાં નવાં તરતો મી. જોન પાસેથી સાંભળીને દાહિમ આમર તેના ઉપર મોહિત થઈ ગયા હતા. તે એટલે સુધી કે દાહિમ આમર મી. જોનને પોતાની સંગેજ રાખવા હતા.”

“એક દિવસે મી. જોને દાહિમ આમરને કહ્યું કે:—“આ સંદેશમાં જે કાંઈ હતું તે સમય”

આપે કયજને ક્યું છે, જે કાંઈ તમારા ઉપયોગનું હોય તે તો તમોજ રાખો પણ જે તમારા ઉપયોગનું ન હોય એવા માટે હું કાંઈ આશા રાખી શકું છું?” દાહિમ આમરે પૂછ્યું કે, “તમો શાની આશા કરો છો?” તેના જવાબમાં જોને કહ્યું કે “સરકારી લાયબ્રેરીમાં જેટલાં દર્શન શાસ્ત્રનાં પુસ્તકો છે તે સવળાં મને મળે એમ મહારી ઇચ્છા છે.” દાહિમ આમરે કહ્યું કે “ખરીદના હુકમ વિના એ સંબંધમાં હું કાંઈ કરી શકું નહિ” તે પ્રમાણે દાહિમ આમરે ખરીદના કાગળ લખેલો તેનો ખરીદના હકરત હિમર (રદી) તરફથી જે જવાબ આવ્યો, તે આપણે અંગ્રેજીમાં ઉપર વાંચી ગયા છીએ. તેની મતલબ એ થાય છે કે:—“જે પુસ્તકો માટે તું પૂછે છે જો પાક કુર્બાન શરીફની સાથે આ પુસ્તકોના નિચારોની એકતા હોય તો પાક કુર્બાન શરીફ આપણી પાસે છે એટલે એ પુસ્તકોની જરૂરીયાત નથી અને જો વિચારો વધુ હોય તો ઘુરતજ તેનો નાશ કરાવી નાંખવો.”

આ હુકમ પ્રમાણે ગવર્નર આમરે આ સવળાં પુસ્તકોને તે સમયના એલેક્ઝાન્ડ્રિયાનાં હમામખાનામાં બંધેચારી નાંખીને તેને બાળી નાખવાનો હુકમ ફરમાવ્યો. એવું કહેવાય છે કે આ સવળાં પુસ્તકોનો સળગાવીને નાશ કરતાં છ મહિનાનો લાંબો સમય લાગ્યો હતો.

સાંભળો અને આશ્ચર્યતાથી ચકિત થાઓ.

એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની મહાન લાયબ્રેરીમાં પુસ્તકોની સંખ્યા ક્રોડ કોઇના મત પ્રમાણે સાતથી આઠ લાખની હતી એની રચાવના ઈ. સ. પૂર્વે ૨૮૩માં મીક રાજ ટેમ્પેસ્ટોસ્ટરના હાથથી થયેલી હતી અને પાછળના સમયમાં મિસર અને મીકની સંપૂર્ણ ચાળીના વખતે આ લાયબ્રેરીની ઘડુ ઉન્નતિ થઈ હતી. જેના પરિણામે આ અમૂલ્ય રત્નભંડાર ગાંધ રહ્યો હતો. મોટા વિચારાળ ગાન ભંડારે એ વખતનું એલેક્ઝાન્ડ્રિયા પ્રાચિન ગ્રંથોથી

જગતમાં બહુ પ્રખ્યાતિ મેળવી શક્યું હતું. આવા અમૂલ્ય જ્ઞાનભંડારનો નાશ કરનારાએ જગતને મેટું નુકસાન કરેલું છે, હાલનો મનુષ્ય સમાજ તેનો વારસો મેળવવાને લાગણીથી હોતતો સભ્યતા અને ઉન્નતિના માર્ગે દળ પથ કેટલો આગળ વધ્યો હોત તે કોણ કહી શકે તેમ છે !

એટલાજ માટે “ મોખતાર ઉદ્દાવવાલ ” નામના પહેલાં કહી ગયેલા સંદિપ્ત ઇતિહાસનો લખનાર આ વાર્તાના ઉપસંહારમાં જે પ્રમાણે લખે છે તે પ્રમાણે આ ઘટના ખરેખર સાંભળીને આશ્ચર્ય પામવા જેવી છે. આ, જે પ્રાચિન યુગે જગતના ઉપર દેવાઇને મહાન અમલદાર પેદા કરી આપ્યો હતો કે જેને લઇને સંસારના દરબે માણસોનું દિલ તેના તરફ ખેંચાયું હતું.

એ સમયમાં-પૂરોપીયન-લોકો મુસલમાનો ના મુલકમાં આવા પ્રકારની વાર્તાઓ નોડી કાઢવામાં અને તેના ઉપર લોકોને વિશ્વાસ જમાવવામાં ધર્મ માનવા દતા, ધણુજ અફસોસની વાત એ છે કે, તે વખતે પશ્ચિમના લોકો, પૂર્વના લોકોને એવા માટે આંખો ઉપર જે ચરમા ચાકવતા હતા તે ચરમાનો એક કાચ ધર્મ અને બીજો કાચ એક સરકારોના મહાનગરથી રંગાયેલો હતો. એ વખતે પૂરોપીયન ખ્રિસ્ત લોકોએ, એશિયાના મુસલમાનોની વિરૂદ્ધમાં ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ કુઝે હતું ધર્મ મુદ્ધ જાહેર કરેલું હતું અને તે મુદ્ધ ધરવીસનના અખ્યાતી તરફ સૌથી મુધી દર્શી રહ્યું હતું. ખ્રિસ્તિ કુઝેકારોએ મુસલમાનોને ચેતાના ધર્મશત્રુ માનીને તેમની વિરૂદ્ધમાં પૂરોપીય લોકોને ઉત્કેરી મુકવા માટે ઇસ્લામના મહાન ચેમ્પીયન હઝોત મુહમ્મદ સહ. ના વિરૂદ્ધમાં પથ્ય અનેક ગંદી વાતો ઉપજાવી કહાલવી હતી કે જેની હદ નહોતી. એના પરિણામે

લોક વાર્તાઓમાં કે જનસમાજના કિસ્સા કહાલવીઓમાં તેમજ સાહિત્ય, નાટક અને ઇતિહાસમાં સર્વસ્થળે મુસલમાનોના ઇતિહાસને તદ્દન હારથ જતનક અને રોપ ભરેલો ચિત્તરો છે. એના માટે પાંચકુર્બા પાસે આવે એકજ દ્રષ્ટાંત રણ કરીને વાંચકોની ખાતી કાવવા ચાહ્યે છીએ. અંગ્રેજ ફિઝનરીમાં લખેલા પથ્ય “Mohound” એ નામનો એક શબ્દ છે એ શબ્દ Mohammad ને મળેલો અને તેનો અપભ્રંશ છે એનો અર્થ “The Devil” શૈતાન કરવામાં આવ્યો છે. હા. અમે એ પથ્ય આ જગાએ કબૂલ કરીએ છીએ કે આ અપ્રિતિકરે શબ્દ હાલ વપરાતો નથી, પણ આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે એ સમયમાં પૂરોપીયનોમાં ધર્મનાં જીવનને લઇને મુસલમાનો વિરૂદ્ધ વેરભાવની આગ કેવા નેરવી ધરધગી રહી હતી.

કુઝે અને તેને લઇને મુસલમાનો વિરૂદ્ધના અપવાદોના આરંભ ઇસી સનના અખ્યાતમાં સેકંડના ઉપરના સમયમાં થયો હતો. એટલે જ્યારે લાયબ્રેરી બાળી નાંખવાની મળે પ્રચાર થયો, ત્યારે ખ્રિસ્ત જગતમાં મુસલમાનોની વિરૂદ્ધના અપવાદોની વાર્તા ઉત્તરાર્ધ ગઈ હતી. એટલે લોકો તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખે તેમાં નવાઇ રી ! એટલા સમયની અંદર તો એવી બનાવટી વાતો ઇતિહાસ સાહિત્ય અને નાટ્યો દિગેરેમાં સારી રીતે રધાન મેળવી શકી હતી. એવા નખતમાં આ વાતો જૂઠી છે એવો પ્રતિવાદ કરનાર ત્યાં કોણ હોય ?

હવે આપણે જોઈએ કે પૂરોપીય ઇતિહાસ કારોએ કેવા કેવા પ્રમાણોનો આધાર લઈને આ ઘટનાનો સાત્ત તરીકે દિશકાર કર્યો છે જ્યારે મી. ગીમને બેસ્ટ ગાયન ગાયુ તે વખતે ફિકટન, અર્થિક વગેરે લેખોએ, તથા અરબી ઇતિહાસકારોની સાક્ષી આપીને

આ બનાવરી ઘટનાને સત્ય મનાવવા બહાર આગ્રહ છે. આ ત્રણ અરજ લેખકોનાં નામે અનુક્રમે અખટલ લતીફ બગદાદી (૧૨૬૧-૧૩૨૬ ઈસ્વી), તકીઉદ્દીન અહમદ મકરીજી (૧૩૬૦-૧૪૪૨) અને હાજી ખલીફા (મરણ ૧૬૫૭). આ ત્રણ જણાઓજ યૂરોપીયન લેખકોની આયોરીટી છે તેઓએ પોતાને ત્યાં ત્યાં ચોખ્ખા લાગ્યું ત્યાં ત્યાં આ ત્રણ જણ અરખી લેખકોના વચનેનો આધાર આપીને લખેલ છે. એ લોકોની પાસે આ સિવાય બીજી કોઈ આયોરીટી નથી.

એટલા માટે ઉપર જણાવેલા ત્રણ યુરોપીયોની આપણે કંઈક ઓળખાણ આપીયે. પહેલો પુરખ અખટલ લતીફ, આ માણસ એક પ્રખ્યાત હકીમ હતો તેના લખેલાં વૈદક વિદ્યાનાં પુસ્તકો હમણાં પણ મળે છે. આ માણસ ઇતિહાસ લખનારો નહોતો. ઈસ્વી સનના તેરમા સૈકાના આખરી સમયમાં હકીમ સાહેબે એક વાર મિસરની સુસાફરી કરી હતી અને તે સુસાફરીના વર્ણનનું તેણે એક પુસ્તક લખેલું છે. આ સુસાફરનામામાં તેણે મિસરની હાલત જે પ્રમાણે પોતાની આંખોએ જોયેલી અને જે પ્રમાણે લોકોના મુખથી પોતાના કાને વડે સાંભળેલી તેજ પ્રમાણે લખેલી છે એવેકઝાંડિયાના સેરાપિયનના તુરુલા ખંડેરનું વર્ણન લખતાં લખતાં તેણે એક જગ્યાએ લખેલું છે કે:—

“મેં સાંભળ્યું કે, આ રથને એજ મિનારો હતો કે જેની નીચે બેસીને એરિસ્ટોટલ વિદ્યાભ્યાસ કરતો હતો, અને ત્યાં દિગ્વિજયી એલેક્ઝાંડરે નગરની પ્રતિષ્ઠાકાળે એ પ્રખ્યાત વિદ્યામંદિરની સ્થાપના કરેલી હતી. (લાયબ્રેરીની) કે જેમાં અમૂલ્ય પુસ્તકો હતાં કે જેને આમર ઇબને ઉલ આસે ખલીફા-ઉમર (રહી)ના હુકમથી બાળી નાખાયા હતાં.”

હકીમ સાહેબે આમરની વાત એક એટિહાસિક સત્ય સ્વરૂપે લખી છે એમ માનવાનું કંઈ કારણ નથી, કારણ કે તે ઇતિહાસ લખવા તે બેસી નહોતો. “મેં સાંભળ્યું છે” એમ કહીને જેણે પોતાના લખાણની શરૂઆત કરી છે, તેની કિંમત એક સાંભળેલી વાત સિવાય વધારે યર્થ શકતી નથી અને સાંભળેલી વાતને એક ઐતિહાસિક સત્ય તરિકે સ્વિકારી શકાય નહિ. એ પણ બનવા ભેગ છે કે એ ઉપબન્ધી કહારેલી વાતની એ વખતે મિસરમાં આમદ યર્થ હોય અને હકીમ સાહેબે તે સાંભળી હોય. ત્રણસો વરસ સુધી જે વાર્તા આખા યૂરોપના લોકોમાં પ્રચલિત થઈ ગઈ હતી તે હકીમ સાહેબના વખતમાં મિસરના લોકોના સાંભળવામાં ન આવી હોય એ સંભવિત નથી.

વળી હકીમ સાહેબે સાંભળેલી વાતોમાં કંઈ કંઈ વાત સત્ય છે અને કંઈ કંઈ વાતો કાલ્પનિક છે તેનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. પ્રથમ એ જોઈએ કે એરિસ્ટોટલ એનેકઝાંડિયામાં કદિ આવેલોજ નહોતો તો પછી અભ્યાસ કરવાની તે વાતજ રહેતી નથી. વળી તે વિદ્યામંદિરની સ્થાપના થવા પહેલાં ૪૦ વરસ પૂર્વે તો મરણ પામ્યો હતો. બીજું વિદ્યામંદિરની સ્થાપના એલેક્ઝાંડરે પોતે કરેલી નહોતી પણ તેના મરણ પછી ૪૦ વરસ બાદ થયેલી હતી. હકીમ સાહેબે પોતે સાંભળેલી ત્રણ વાતો પૈકી બે વાતો તો ઉપર પ્રમાણે લોટકના કાંઠે અસત્ય કરે છે ત્યારે આમરે લાયબ્રેરી બાળી નાખાવાની વાતને હવે આપણે શી રીતે સત્ય માનવી ?

હવે બીજી આયોરીટી મકરીજીના વિષયની આપણે થોડી આગેયના કરીએ. આ માણસ એક ઇતિહાસ લેખક હતો અને હકીમ અખટલ લતીફની પછી ૧૦૦ વરસ નહેરમાં આવેલો છે. પારીસના એલિસર ડી. સેસી નામના એક પ્રખ્યાત ઇતિહાસ લખનારાએ અખટલ લતીફ

અને મકરીશ એ બેઉ જાણીએએ લખેલાં પુસ્તકાનાં લાખાંતર કરેલાં છે આ બે ભાષાંતરના ઉપરજ મી. મી.અનના સામાપક્ષવાળાઓએ વધારે જોર આપેલું છે પણ પ્રેક્ષિસરે જોતે એક જગ્યાએ લખેલું છે કે:—

“Makriri copied his account from Abdullaif”

અર્થાત:—મકરીશએ અબ્દુલ લતીફના વિષયની નકલ કરેલી છે” અલીમદના પ્રખ્યાત વિદ્વાન મૌલાના શિખરીએ બેઉ અસલ અરબી ત્રથોનો મુકાબલો કરીને એટલે સુધી લખેલું છે કે મકરીશએ અબ્દુલ લતીફના, સખરે કુટનીજ કોપી કરેલી છે તેમ નહિ પણ લાપાની પણ કોપી કરેલી છે; એટલે જ્યારે હકીમ સાહેબની સાક્ષી આપણે ઉપર ના મજૂર કરી ગયા તો તેની કોપી કરનારા મકરીશની સાક્ષીને આપણે શી રીતે મંજૂર રાખી શકીએ?

ચીથ આંધારીટી હાથ ખસીકાની રહી, આ પુસ્તકનો આવિર્ભાવ ઠાન્-ટાન્ડીનોપક ૧૭માં સૈકામાં થયો હતો, એ સાહેબના પુસ્તકમાંથી ગ્રે. ડી. સેસીએ જે લાખાંતર કરેલું છે તે આ છે:—

“In the early day of Islam... as its tenets had not yet obtained a firm hold on the minds of the People, it was feared that the ancient Sciences would interfere with Popular beliefs, so much so that it is alleged that the books they found in the Conquest of different Cities were burnt.”

“અર્થાત” પ્રથમ જ્યારે ઈસ્લામ પ્રચલીત થયો હતો એ વખતે એનાં ધર્મતત્ત્વો લોકોના મનમાં ધ્રુસાવે કેસાં નહોતાં એટલે પ્રાચીન

વિજ્ઞાને કરીને લોકોનો ધર્મ ઉપરનો વિશ્વાસ મોજા પડી ગયો એ બીકથી જ્યારે કોઈ નગર જીતી લેવામાં આવતું ત્યારે ત્યાંનાં સધળાં પુસ્તકા બાળી નાંખવામાં આવતાં એમ સાંભળેલું છે.”

કાંઈ દલીલ કાઢી નથી, કાંઈ પ્રમાણ આપ્યું નથી. તેમજ કોઈ દેશ, કાળ, કે પાત્રનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી માત્ર “સળગારી હતા હતા એવું સાંભળેલું છે” એલેકઝાંદ્રીયાની લાખણેરી મુસલમાનોએ બાળી નાંખેલી તેનું આપણુ એક પ્રમાણ માનવામાં આવે છે. આ આગળ પાછળના કાંઈપણ આધાર વિનાનું પ્રમાણ કેટલી હદે માનવા યોગ્ય ગણાય તે વિદ્વાન વર્ગને અમે સોંપીએ છીએ.

વળી આ પ્રમાણને અધૂલ ફરાજના મતને અનુમોદક તરિકે કબૂલ કરી શકાય નહિ. અંતિહાસિક તત્વાતુસંધાનનો નિયમ છે કે, કોઈ આધુનિક લેખકના મતને અનુમોદન આપવું હોય તો જૂનામાં જૂના લેખકના મતની શોધ કરીને તેને અજવાળામાં લાવવો જોઈએ. જો એમ ન કરવામાં આવે તો માત્ર કોપી કરેલી મનાય એટલે તેવા મતને અનુમોદન આપનાર તરિકે માની શકાય નહિ. જો એ લખનારના મતને ટેકાની જરૂર હોય તો ફરાજના મતનો તેને ટેકો આપી શકાય; પણ ફરાજના મતને ટેકાનો જરૂરને માટે તો ફરાજની પહેલાંની લેખકનો ટેકો આપી શકાય.

હવે આ સધળી વાતો તો આપણે માત્ર સાક્ષીઓની કાઢી પણ ફરિયાદી પક્ષની કાંઈક કોસ એકઝાંસીનેશન કરીએ. ફરિયાદીનું પર્ણન તો આપણે પહેલાંજ કરી ગયા છીએ. અધૂલ ફરાજે આ જાનવાને ૬૦૦ વરસ પીતી જવા પછી તેને ઇતિહાસ લખેલો છે પણ તેની પહેલાંના કોઈ લેખક કે ઇતિહાસનો આધાર આપીને પોતાના

લેખનું સમર્થન કરેલું નથી, વળી પેતે સીરીયન ભાષામાં લખેલા ગ્રંથમાં આ સંબંધી એક અક્ષર પણ લખેલો નથી. માત્ર સીરીયન ભાષાના અસલ ગ્રંથ ઉપરથી એક સંક્ષિપ્ત પુસ્તક લખેલું છે તેમાં આ ઘટના છે. આ ઉપરથી એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે, આ ઉપગમી કહાડેની વાર્તા કદામ અખૂલ ફરાજની લખેલી ન પણ હોય પણ પાછળથી કોઈ બીજાએ એ પુસ્તકમાં ઉમેરી દીધેલા હોય. (જુઓ ૧૮૯૯ અક્ટોબરના “નાઇટીન્ક સેન્ચુરી”માં વાસુદેવરાવનો લેખ)

વાર કદાચ એમ માની લઇએ કે આ લેખ અખૂલ ફરાજનોજ લખેલો હોય તો પણ એક મોટા પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાનો રહે છે. ઇતિહાસીના જૂના બનાવો કેટલાએક ઉપાયો વડે જાણી શકાય છે જેમાં:—

(૧) તે સમયના બીજા કોઈ લખનારા એ સંબંધમાં કંઈ લખી ગયા હોય તે જોઈને.

(૨) તે સમયની કોઈ ચોક્કસ ઇમારતોનાં બચેલાં ખંડો જોઈને.

(૩) એ સંબંધની લોકવાર્તાઓ સંગ્રહીને.

આ મંદિર: કોઈપણ ઉપાયો કરી ફરાજ પોતાની વાતને સાબિત કરી છે? કંઈ લેખીત આધાર તો હશેજ નહિ. જે હોત તે તેની પહેલાંના લેખકો તેને જાહેરમાં લાવવાને ચૂકત નહિ. કદાચ એમ માનો કે મુસલમાનો એવા આધારને જાહેર ના કરે પણ તેમના પરમ હુકમનો જે ખ્રિસ્તી લોકો તે તો ટોલ વગાડીને જાહેર કરે. અલમાસીનસે તેરમા સૈકામાં મુસલમાન જાતીના ઇતિહાસનો એક મોટો ગ્રંથ લખેલો છે તેમજ તે પહેલાં યુરોપીયસે દશમા સૈકામાં “અરબોના એનેકડોટીયામાં વિજય” એ નામનો મોટો ગ્રંથ લખેલો છે. આ બેઉ પુસ્તકોમાં ઉપરની મહાન લામણેરી

સમગ્રાવી નાંખવા સંબંધમાં એક અક્ષર પણ લખેલો નથી. આ બેઉ લેખકો મિસરના રહેવાસીઓ હતા. (ગીબન પા. ૩ પાનુ ૫૦૮). એ લેખકોની પહેલાં એનેકડોટીયાના વિજયની પચાસ વરસની મધ્યે જોન ઓફ લોક્યુ નામના એક મિસરના પાદરીએ એનેકડોટીયાના ઇન્દિ-લાસનું પુસ્તક લખેલું છે. મોટા આશ્ચર્યની વાત છે કે આરડો મોટો બનાવ પોતાના પુસ્તકમાં લખવાને આ પાદરી પણ જુડી ગયેલો જણાય છે (બટલર “અરબ ક્રેડિટ, ઇસ્ટ” પા. ૪૨૪).

જો માત્ર લોકવાર્તાના આધાર ઉપરજ લખેલ હોય તો એ જરૂર કબૂલ કરવું પડશે કે તેની પહેલાંના લેખકો આ વાતને જાણતા નહોતા. જે જાણતા હોત તો તે સમયના ખ્રિસ્તી લેખકો તેને જાહેર કરવા વિના રહેત નહિ એટલે એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે જે આ વાર્તા અખૂલ ફરાજ પેતેજ લખેલી હોય તો તે વખતે કુએડની મહેરબાની વડે તેની ચૂરેપમાંની નવી આમદ થયેલી હશે.

જો અસલ કહાણીના દરેક અંગને ખારીક નિરિશ્લુથી તપાસવામાં આવે તો જરૂર એવા નિશ્ચય ઉપર આવવું પડશે કે એક ગાંઠ પીનારની હાલતમાંજ આ સમયે લખાયેલું છે. આ નિબંધની શરૂઆતમાં એ કહાણી પૂરેપૂરી લખવામાં આવી છે. વાંચનારા સજ્જ નોતે વિનંતિ કરવાની કે એ કહાણી ફરીથી વાંચી જુઓ. ખરીફાને આમરે જે પત્ર લખેલો હતો તેમાં લખેલું છે કે તે સમયે એનેકડોટીયા માં ચાર હજાર બાથ રમો હતા (બટલર “અરબ ક્રેડિટ એન્ડ ઇસ્ટ” ૩૬૮) અખૂલ ફરાજ કહે છે કે એ ચાર હજાર બાથ રમોમાં આ સાત લાખ પુસ્તકો સમાન લાગે પહેલાં આખવામાં આવ્યાં હતાં. અને એનાથી છ મહિના સુધી ખાણી ગરમ કરવામાં આવ્યું

હતું. કદાચ એમ માનવામાં આવે કે બાધરોની સંખ્યા એવડી મોટી ન પણ હોય અને આમરે બાધરોની સંખ્યા ખતાવવામાં અતિશયોક્તિ કરેલી હોય તો તો દરેક બાધરમમાં દસ દસ કે વીશ વીશ હજાર પુસ્તકો આપવામાં આવ્યાં હોય પણ ન્યારે સઘળાં પુસ્તકો બાળી જ નાંખવાં હતાં તો પુસ્તકો સહિત લાપચેરીના મકાનનેજ શા માટે આગ લગાડીને સળગાવી મૂકેલું નહિ હોય ? અથવા મકાનની બહાર ખુલ્લા મેદાનમાં સમાન હજલા કરીને આતશ બાળ કેમ કરેલી નહિ હોય ? આમ નહિ કરતાં સઘળાં પુસ્તકોને આકેલિસ પહાડની ટેકરી ઉપરથી નીચે ઉતરાવીને બાધરોમાં પહોંચાડી આપવાની તકલીફને શા માટે પસંદ કરેલી હશે ? હાકિમ આમરના મિત્ર શીં જોને આ પુસ્તકો માટે ધણા આગ્રહપૂર્વક માગણી કરેલો હતો તે પોતે કે ગમે તે વિઘ્નાવિલાસી જો આવડત, તો, મજૂરો સાથે બંદીખત કરીને જો, ચાર, હજાર પુસ્તકો તો જરૂર અચ્ચાવી શકત. એવામાં એવા યુક્તિહીન-જ્યોતેન્દ્રીના સાતમાથી દશમા લાગ સુધીના વિભાગો તો જરૂર બચાવી શકત. જો આમરનો હેતુ પુસ્તકોને બાળી જ નાંખવાનો હતો તો તે શું એટલું પણ નહોતા સમજતા કે આવી રીતે આખા શહેરમાં પુસ્તકો ફેંકી મારવાથી વખતે સઘળાં પુસ્તકોને નાશ ન પણ થાય ?

બીજી બાજુએ તે વખતે ધણાં ખરાં પુસ્તકો સામગ્રી મિશ્રિત પાર્થમેન્ટ ઉપર લખાતાં હતાં. પુસ્તકોમાં કાગળોનો વપરાશ બહુજ એવો થતો હતો. પાર્થમેન્ટ એવી વસ્તુ છે કે જો એને સળગાવવી હોય તો અગ્નિ ઉપર પરી રાખવી જોઈએ. એમ કરવામાં આવે તો તે ધીરે ધીરે બળે છે, પણ તેનો ભડકો થયા વિના હામખાનાતું પાણી ગરમ થઈ શકે નહિ, એટલે સહેજે સમજી શકાય છે કે પાર્થમેન્ટથી

ઉઠિયતું કામ થતું નથી બલે ખલીફા ઉમર રહીના એકના બદલામાં સો હુકમો આવે પણ પાર્થમેન્ટ કાગળની માફક સળગી શકે નહિ. ત્યારે શું મોટી સંખ્યાના પાર્થમેન્ટ ઉપર લખેલાં પુસ્તકો બાક કરીને માત્ર કાગળનાં પુસ્તકોજ આમરે બાધરોમાં મોકલ્યાં હતાં ? જો એમ થયું હોય તો પાર્થમેન્ટ ઉપર લખેલાં પુસ્તકોનું શું થયું ? તે સઘળાં કયાં ગયાં ? અને ઘોડાં કાગળનાં પુસ્તકોથી ચાર હજાર બાધરોનાં પાણી છ મહિના સુધી થી રીતે ગરમ થયાં ? (બટલર ૪૦૫)

નગરની વાત તો એ છે કે ઉપજતી કહાડેલી વાતાં એવી ચતુરાઈ ભરેલી વાતોથી લખવામાં આવી છે કે અબૂલ ફરાજ જેવો વિદ્વાન લેખક પણ તે મહિની ચતુરાઈને પકડી શક્યો નથી, આ બનાવનું જેમ જેમ બારીકાથી અવલોકન કરવામાં આવે તેમ તેમ એ વાતની ખાત્રી ખાત્રી થાય છે કે અબૂલ ફરાજના પુસ્તકમાં પાછળથી આ ઘટનાને કોઇના તરફથી ઉમેરી દેવામાં આવેલ છે. વળી એમ પણ ખાત્રો થાય છે કે જેણે આ ઘટના ફરાજના પુસ્તકમાં ઉમેરી દીધી છે તે પુરૂષ ફરાજના લખેલા અસલ સીરીયન ભાષાના પુસ્તકથી જરૂર અભણ્યો છે અથવા તે પુસ્તક તે હાથ કરી શક્યો નહિ હોય. જો એ પુરૂષ ઉપર કહેલ સીરીયન ભાષાના પુસ્તકથી જાણીતો હોત તો આ બનાવને હજુ પણ વધારે ચતુરાઈ ભરેલો કરત, એમાં કાંઈ શક નહિ.

વળી બીજું પણ વિચારવાનું છે, આમરે પોતાના મિત્ર જોનેને આ પુસ્તકોના સંબંધમાં કહેલું કે:—“ખલીફાના હુકમ સિવાય એ પુસ્તકોના સંબંધમાં કંઈ કાંઈ કરી શકું નહિ.” આ ઉપરથી એણે પુરવાર થાય છે કે આમર ખલીફાના હુકમનું જરાબર પાલન કરનાર એક આદેશિત સેવક હતા પણ ક્રિતિકાસ તે વાતની

ના પાડે છે. ઇતિહાસના પાના ઉચ્ચાવનાં મિસર ઉપર આક્રમણ કરતી વખતે આમરે ખતીશના હુકમની પરવા કરેલી નહોતી. (ગીઝન ૫૬૨) આમર પ્રથમ સિરીયા હતવા ગયા હતા અને સીરીયાથી મિસર ઉપર ચડાઈ કરવાની તેણે કક્ષેપના કીધી હતી અને તુરતજ મિસર હતી એના ચમણ કરી, આ બાબુએ ખતીશા હૉ ઉમર (૨૬૦)ના નાબુલામાં આગ્રુ કે આમરે પરવાનગી વિના મિસર ઉપર ચડાઈ લાઇ ગયા છે એટલે પોતે એક પત્ર લખીને તુરતજ સવાર સાથે રવાના કીધા.

“જો તું હવે સુધી શામ છોડી ગયો ન હો, તો પત્ર લખ્યાંજ સૈન્ય સહિત પાછો ફર, અને જો આ પત્ર મળતી વખતે તું મિસરમાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યો હો તો ખુદાપાક ઉપર વિશ્વાસ રાખીને આગળ વધજે?”

આ ઉપરથી એટલેજ વિચાર કરવાનો રહે છે કે, આમરે, ખતીશના હુકમ વિના, પોતાના મિત્ર જોનને તેણે માંગેલા પુસ્તકો આપવા આદન. તો શું નહિ આપી શકને? હવે ખતીશને ભગામણ કરીને પણ થોડાં પુસ્તકો તે આપી શકે. જે મિત્રની સાથે આમરની એટલી ગાઢ મિત્રતા હતી કે તેને હંમેશાં પોતાની સજે રાખતો હતો એવા મિત્રની આમર આટલી માગણી ન રિત્તકારી શક્યા?

પારકા ધર્મનાં પુસ્તકો હોવાથી, તેને બાળી નાંખવા વિના પોતાના ધર્મનું રક્ષણ ચાલ શકે નહિ એટલા માટે ધર્મની ખાતર આમરે, મિત્રનું સન્માન રાખી શક્યો નહિ હોય. અથવા ખતીશા હૉ ઉમર ૨૬૦ એ તે સન્માન રાખવા આપ્યું નહિ હોય એ વાતને પણ કદાચ માની લઇએ, પણ મીૉ ગીઝન કહે છે કે:—“અરબો પારકા ધર્મનાં પુસ્તકો બાળી નાંખવાનું પસંદ કરતા નહોતા, કારણ કે તેમનો ધર્મ નૈતિક નીતિ, અને ગ્રંથો બાળી નાંખવાના કામને અનુમોદન

આપતો નથી, કારણ કે માફદી અને ખ્રિસ્ત ધર્મનાં પુસ્તકોમાં ખુદાનું નામ હોવાથી તેનાં પુસ્તકો બાળવાથી ખુદા નારાજ થાય છે અને વિજ્ઞાન સંજ્ઞાથી સધળા ગ્રંથો મુસલમાનોના સંસારિક વ્યવહારમાં ઉપયોગી થઈ પડે માટે તેનાં પુસ્તકોનો નાશ કરવાથી મનાન ગુન્હો છે એમ મુસલમાનોની માન્યતા હતી. (ગીઝન ચે. ૩ ૫૬૮) ગીઝન એક પારકા ધર્મનો હોવાથી તેના સતને અમે પક્ષપાતી માનના નથી.

કેણે કેટલી કેટલી લાખએરીએ બાળી નાંખવાની બંદીશ કરી છે એ વિષયમાં ફુનિયાની લુદી લુદી જોના સાથે મુસલમાનોને હુકામતો કરવામાં આવે તો જાની કોઈને કહેવું પડશે કે એમાં મુસલમાનોના નબર હેડનો આદર્શ પણ આનું અવતોદન કરવાનો આ નિર્બંધનો હેતુ નથી.

અત્યાર સુધી તો માત્ર તર્ક વિનંદજ કરવામાં આવ્યો છે. હવે ઇતિહાસના ધોળા પાનાં ઉચ્ચાવો જોઈએ. પહેલાં તો આપણી મુખ્ય પરવાનો નાયક મીૉ જોન જે એલેક્ઝાંડ્રિયાનો રહેવાસી હતો તેની તપાસ કરીએ કે ઇતિહાસ તેના માટે શું કહે છે? ખરી રીતે મીૉ જોન ક્યારે ચલ રયો તે જોઈએ. આમરે ઈ. સ. ૬૪૦માં મિસર હત્યું હતું પણ મીૉ જોન સત્રાટ જર્સીનીયનના વખતમાં હોવાનું ઇતિહાસ કહે છે. જર્સીનીયન ઈ. સ. ૫૪૭માં ગદાએ બેઠો હતો. લુદી લુદી વખતે એલેક્ઝાંડ્રિયામાં જોન નામના બે પુરો ધર્મ જનાનું પણ ઇતિહાસ કહેતો નથી. માટે મીૉ જોન ગમે તેટલી લાંબી જીંદગી જોગવવા લાખચાળી થયો હોય પણ જે સત્રાટ જર્સીનીયનના વખતમાં હવાત હતો, તે જોન મિસરના દાકિમ આમરના વખતમાં હવાત હોવાનું કાઢ રીતે સંભવિત નથી. (Butler ૩૨૦)

બીજું—એલેક્ઝાંડ્રિયાના વિનંત પડી ત્યાંના રહેવાસીઓની સાથે મુસલમાનોની જે સંધિ

થયેલી (બદલ ૩૨૦) તે માંહેના કરારો પૈકી એક સરત એવી હતી કે, મુશ્કેલીમાં આવે તો મરિના સુધી એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાં પ્રવેશ કરવો નહિ. એ સમયની અંદર રોમન લોકો પોતાના પરિવારની સાથે સ્થળાંતર આચાર મિલકત લઈને જળમાર્ગે રવાના થઈ શકે. આ વખતે દરિયાઈ માર્ગ ખુલ્લો હતો એટલે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાથી કોન્સ્ટાન્ટીનોપલ કે બીજા કોઈ રોમન બંદરે સહેલાઈથી જઈ શકાતું હતું. આ વખતે એલેક્ઝાન્ડ્રિયા માંહેની મદાન લાયબ્રેરીની કિંમત અમૂલ્ય લેખાની હોવા જોઈએ. વળી જ્યાં આવી મદાન લાયબ્રેરી હોય ત્યાં મોટા મોટા સમર્થ વિદ્વાનો પણ હોવા જોઈએ. શું તેઓ અચ્ચાર મહિનાના લાંબા ગાળાની અંદર આ મદા મુશ્કેલી લાયબ્રેરીને એલેક્ઝાન્ડ્રિયામાંથી નજીકના કોઈ રોમન બંદરમાં ટ્રાન્સફર કરી શક્યા નહીં હોય? અને દુરમનોની મહેરબાની ઉપર છોડી જવાનું તેઓએ વ્યાજબી વિચાર્યું હશે? એટલજ માટે મી. જોન કપરમાંથી ઉગ્રીને આગર પાસે પુસ્તકોની લોખ મંગવા આગ્યો હશે?

નોંધ—જે લાયબ્રેરીના નાશ થવાની વાત કરી તેના જન્મની વાત પણ કરવી જોઈએ. મિસરના રાજા ટોલેમીસર્કરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની આ લાયબ્રેરીની સ્થાપના ઈ. સ. પૂ. ૨૮૩માં કરાવી હતી. આ સંદર્ભમાં તેની રાજધાની હતી આ રાજ્યે માત્ર લાયબ્રેરીની જ સ્થાપના કરાવી હતી એમ નથી, પણ સાથે સાથે એક વિશાળ મકાનની અંદર એક મ્યુઝિયમની પણ તેણે સ્થાપના કરી હતી. તેમાં અનેક પુસ્તકો, ચિત્રો, અને અનેક જાતના વૈજ્ઞાનિક અને શિલ્પ પદાર્થોના પણ તેમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો. પાછળના ત્રણસો વરસોની અંદર આ મ્યુઝિયમ અને લાયબ્રેરીની બહુ ઉન્નતિ થઈ હતી તેમાં ખાસ કરીને પુસ્તકોની

સંખ્યામાં બહુ વધારો થયો હતો. વળી તેની સાથે સાથે સેરેપિયનના દેવળમાં પણ એક નવાની લાયબ્રેરીની સ્થાપના કરાવી હતી. અને તે પણ ધીરે ધીરે ઉન્નત દશા પ્રાપ્ત કરી શકી હતી.

ઈ. સ. પૂ. ૪૮ની સાલમાં બપોરે ઘુલીયસ સીઝરે એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની સાથે યુદ્ધ કરી પુરું, તે વખતે આ મદાન લાયબ્રેરી અને મ્યુઝિયમને સમગ્રમાં બાળી નાંખવામાં આવ્યાં હતાં. આ સંબંધમાં પ્લુટાર્ક, સ્ટ્રેબો, આરોસીયસ વગેરે પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન ઇતિહાસકારો સ્પષ્ટ એકમત છે. તેઓ સ્પષ્ટ એક વાક્યે કહી ગયા છે કે, 'એલેક્ઝાન્ડ્રિયાની મહાન પ્રાચીન લાયબ્રેરી સીઝરે બાળી નાંખાવી હતી. અને રાજાની ગથેત્ર પુસ્તકોની સંખ્યા કોઈના મત પ્રમાણે સાત લાખ ને કોઈના મત પ્રમાણે ચાર લાખની હતી. (બદલ ૪૦૭ ગીજન ૨૫૫)

આ વાન તો આપણે મ્યુઝિયમ અને મોટી લાયબ્રેરીની કરી પણ સેરેપિયન દેવળમાં જે નવાની લાયબ્રેરી હતી તેનું શું થયું? તે જોઈએ. સીઝરના અગ્નિકાંડથી છ કે સાત વરસ પછી માર્ક એન્ટોનીએ પાર્થ માસની રાજકીય લાયબ્રેરી બાળીને આખી લાયરીને મિસરની રાણી ક્લિયોપેટ્રાને ભેટ આપી હતી. આ લાયબ્રેરીમાં જોહામાં જોહા એ લાખ પુસ્તકો હતાં. મ્યુઝિયમ સમગ્રી જગતથી ક્લિયોપેટ્રાએ આ પુસ્તકો સેરેપિયનના દેવળમાં રાખ્યાં હતાં. (કેપર 'સાપ્સ અને ધર્મ વચ્ચે લગાડ' પાનું ૨૧) વળી કોઈ કોઈ એવું કહે છે કે આ પુસ્તકો મ્યુઝિયમના ખૂંડે માંહેના બનેલા મકાનમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. (જેન સાઇકલો પીટીયા ૧૮મી ઈડીશન 'લાઇબ્રેરી') વળી કોઈના એવો પણ મત છે કે ક્લિયોપેટ્રાએ સીઝરના નામે એક દેવળ બંધાવીને આ પુસ્તકો એમાં રાખેલાં હતાં. (બદલ ૪૧૧) એ ગમે તેમ હોય પણ સીઝરનાં અગ્નિકાંડ પછી મ્યુઝિયમના ખૂંડેમાં

તેમજ સેરાપિયન અને ગ્રીસીયન એમ ત્રણે જગ્યાએ થોડાં થોડાં પુસ્તકો હોવાનો સંભવ માની શકાય છે.

જે જગ્યાએ મ્યુઝિયમનું મકાન હતું તે જગ્યાને કુશિયમ, કહેતા હતા. આ જગ્યાની વ્યાસપાસ એનેક્ઝાંડ્રિયાના સારા સારા લોકોનો નિવાસ હતો. ઇ. સ. ૨૭૩ની સાલમાં રોમન શહેનશાહ અરલીયને આ કુશિયમના આખરદાર મોહોલ્લાનો તાલન નાશ કરાવી નાખ્યો હતો. એ વખતે ફરમાસ નામના એક મહુસે ત્રિદોડી બનીને એનેક્ઝાંડ્રિયામાં સ્થાપિતતાનો ઝંડો ફરકાવ્યો હતો. શહેનશાહ આરલીયને ઉપર પ્રમથ્ણે પ્રસિધ્ધ મોહોલ્લાનો નાશ કરીને ત્રિદોડને શાંત થયો હતો. ત્રણ આ સંગ્રહમાં કોઈકોઈનું એવું કહેવું છે કે, એ પ્રખ્યાત મોહોલ્લાનો કિશ્તીયાનના અમલમાં નાશ થયો હતો. એ પ્રખ્યાત મોહોલ્લાનો નાશ થવાની સાથે લાયબ્રેરીનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો અને પછવાડે ઇ. સ. ૩૬૬ની સાલમાં ગ્રીસીયન દેવળનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. એટલે તેની સાથે સાથે પુસ્તકોનો પણ નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. એ ગમે તેમ હો પણ છત્રી-સનના મૈયા સંક્રામાં પુરાતનીક લાયબ્રેરીને કોઈ પ્રંય એનેક્ઝાંડ્રિયામાં બાકી નહોતો. માત્ર સેરાપિયન દેવળની અંદરની નાદની લાયબ્રેરી બચવા પામી હતી.

દવે બાકી રહેલી સેરાપિયન દેવળ મંદિરની લાયબ્રેરીનું સું થયું તે જોઈએ. આરલીયનને કુશિયમના પ્રસિધ્ધ મોહોલ્લાનો નાશ કરવા પછી એકસો વરસ પછી એટલે ઈસવી સનના ચોથા સંક્રાના આખરી સમયમાં બાદશાહ થાયોડોસીયસે પોતાના રાજ્યમાં ખ્રિસ્તિ ધર્મની પૂન, અર્ચનાની વિરૂધ્ધમાં કેટલાએક કસે બની દીધા હતા પણ એનેક્ઝાંડ્રિયાના સેરેપિયન દેવળમાં એ વખતે પણ પૂજના અસક

નિયમને લગ કરવામાં આવ્યો નહોતો એ વખતે એનેક્ઝાંડ્રિયાનો મુખ્ય પાદરી થાયોડોસીયસ હતો મી. ગીયન આ પાદરીને The Perpetual enemy of Peace and Virtue” કહે છે, એટલે કે, શાંતિ અને સમ્પત્તિનો હંમેશનો શત્રુ મી. ગીયને આ પાદરીને આરી રીતે એજાખાવ્યો છે. આવો દુષ્ટ અને નાણાનો લાલચુ તે સમયમાં એની બચાવરી કરે તેવો બીજો કોઈ નહોતો. સેરાપિયનના દેવળની પૂજના બંદને જોઈને થાયોડોસીયસના અંતરમાં ધર્મની આગ સળગી ઉઠી હતી એટલે અનેક રીતે આ પાદરી એ દેવળમાં અપમાન કરવા લાગ્યો હતો. આ જોઈને મિસરના લોકો મેલી ગયા હતા અને કોઈ કોઈ વાર ખ્રિસ્તિ પૂજારીઓ માઠોમાઠો લડાઈમાં પણ ઉતરી પાના હતા. આખરે આ તકરાર દસાક માટે બાદશાહની પાસે રજુ કરવામાં આવતા બાદશાહ તરફથી એવો તુકમ કરવામાં આવ્યો કે, “એનેક્ઝાંડ્રિયાના સધળા દેવળો મંદિરની મૂર્તિઓને તોડી નાખવી” આ ફરમાનથી ખ્રિસ્તિઓ બહુ રાજ થયા પણ મિસરી એકાનાં માથું કંપવા માંડ્યા હતા. તેઓ ખ્રિસ્તિઓની તાવ-રતી ખીકથી દેરા છોડીને નાસવા લાગ્યા હતા.

રાગનો આવો તુકમ મળતાં પાદરી થાયોડોસીયસ સેરાપિયન દેવળ બાંગવાને દિગ્મત સાથે બદાર આવ્યો હતો. રાગનો તુકમ મંદિરની અંદરની મૂર્તિઓ બાંગવાને હતો, દેવળો તોડવાને નહોતો છતાં પાદરી સાહેબે સેરાપિયન દેવળ તોડવા મર્યું પણ કિસ્મત સંનને મંદિરની દીવાલોનું ફાંડેલન ઈશ અને સીમાઈથી એટી મળ્યુતાર્કથી નહિ પણ જ્યાં સુધી બની શક્ય ત્યાં સુધી દેવળનું નુકસાન કરીને દેવળની અંદરની નાની લાયબ્રેરી જે દમણું સુધી બચવા પામી હતી તેનાં સધળાં પુસ્તકોને બાકી નાખ્યાં. આ બનાવ ઇ. સ. ૩૯૧માં બન્યો હતો.

વાર! આ પશુ કંઈ વાત છે? બુઝો! આગળની ટપાલમાં "ચમનેઝાર" આવેલું છે! કેરી ફક્તી ગઝલ લખેલી છે; મિસ શીરીન લખનારીએ!" ખાનસાહેબ ખુરસીમાંથી ઉઠતાં બોલ્યા.

મારે લાચારી સાથે થોભતું પડ્યું. મેં ખુરસીમાં બેસતાં કહ્યું—“શું ખરેખર! ગઝલ એવી ખાસ છે? ખાનસાહેબ!”

“વરસાદ! એકદમ ફક્તી! વાણીની મિઠાશ! તેની કાઢિયા બંદી! બુરસા અને ઉભરાતું સ્પષ્ટિકરણ! શબ્દોત્તું મળતાપણું! ટુંકમાં પ્રત્યેક ચીજ ઈસાફને પાત્ર છે! તેની ચંકિત ભુઝો!”

“એકદો ગમ લૂલ જાએ દમ દોડું.”

આ! કે પ્રસિદ્ધ મનાએ દમ દોડું.”

“ખરેખર! કેટલો સાફ મતલબ છે!” મેં કહ્યું.

“છ હા! જાણે દમણુંજ વાણ વરસીને ઉપાડ થઈ ગયો છે! ન ધૂળ છે, ન વાણ કે હવા!”

“મતલબથી વધીને તો આપની દાદ કાબિજે દાદ છે!” મેં કહ્યું.

“શબ્દે જરા ભુઝો!” ખાનસાહેબ આગળ વધ્યા.

“બઝમે જોહરા બી શીકા પંડ જાએ;

આજ ચું જગમગાએ દમ દોડું!”

“સું કહેવું? વાદ, વાદ!” મેં પશુ હાંકે સમયે.

ખાનસાહેબ આગળ વધ્યા.

“પી કે સહબાએ ઈરકે જોરો શખાબ;

કયાક મેં દુખ જાએ દમ દોડું.”

જોરો શખાબતું પી જતું કેટલું અછુતું ગઝલમાં વર્ણવ્યું છે?” ખાનસાહેબ આગળ વધતાંજ ચાલ્યા.

“છ બેશક! જાણે કોઈ કુમારિકતું યૌવન?” મેં પશુ હામાં હા મિઠાવતાં રિષ્ટવેગ તરફ ભ્રમ્યું.

“આલમે તિરનગી મેં દોડું કા;

પ્યાર કરતા સિખાએ દમ દોડું.”

“આ શબ્દે સંબંધી તમારી શું દલીલ છે?” ખાનસાહેબ મારા પ્રત્યે નિકાળતાં બોલ્યા.

“ધણીજ ઉતમ શબ્દે છે!” મેં ટુંકમાં પતાવ્યું.

“પરંતુ હું જો બાળતમાં સંમત નથી. તિરનગી-તૃણા અને પ્યારમાં શું સંબંધ છે! આમ દેલું જોઈતું હતું.”

“આલમે તિરનગી મેં દોડું કા;

દુધ પિના સિખાએ દમ દોડું.”

ખાનસાહેબ! આ ગઝલતો કયાંક મારા વાંચવામાં આવી છે, જાણે પંખનાનાજ કોઈ પેપરમાં મગદ થઈ ચૂકેલી છે.” મેં કહ્યું.

“બનવાન્નિગ છે, આવી જાતની કોઈ બીજી ગઝલ પશુ હોય!” ખાનસાહેબ બોલ્યા.

“અને આ પશુ બનવાન્નિગ છે. કે મિસ શીરીન સાહેબાએ કોઈ અન્યની ગઝલ ઉઘાવી લીધી હોય!” મેં કહ્યું.

“જનાબ! સ્ત્રીઓને તમે આટલી ગર્ધ યુઝરી અને નાસમજ કેમ ગણો છો? તેઓ રાઉન્ડ ટબલ ફોન્ડર-સમાં જાય છે! મોટા લાલ સાહેબ સાથે શેકહેન્ડ કરે છે! એરોપ્લેનમાં ઉડે છે અને પાયપાટ બને છે! જાજ, વકીલ ને બેરિટર પશુ બને છે! તો શું પછી આટલી ગઝલ નહિ લખી શકે?” ખાનસાહેબને તેમની ફર્મી માથકતું અપમાન થતું લાગવાથી બોલ્યા.

“મારું કહેવું એમ નથી ખાનસાહેબ! કે સ્ત્રીએ ગઝલ નથી લખી શકતી? તેઓ તો આપણુ પ્રયોનાં તકદીરના ફેસલા પશુ લખી શકે છે, મેં તો એમ કહ્યું કે આ ગઝલ મારી જોએલી જણાય છે.” ટુંકમાં આ વાદવિવાદમાં જેનો મને હર હતો, તે એક કલાકનું ખૂન થઈ ગયું.

પોતાની આદતાવુસાર ખાનસાહેબે મિસ શીરીન પર નીચે પ્રમાણેનો પત્ર લખ્યો.

સી ફ્રેન્સ, બોમ્બે.

૧લી ઑગસ્ટ સને ૧૯૪૦

તર્જુમાને શબ્દામિસ શીરીન સાહેબા.

જો કે આપણે બંનેમાં કોઈપણ ગતની નળુ પિછાણુ નથી; પરંતુ આપની 'હમ દેતુ' વાળી ગઝલે મને આપનો કદરદાન બનાવી દીધો છે. એ માટે કંઈ હરકત જેવું નથી લાગતું, કે હું મને આપનો આસ્ના લખું! અને આ પત્ર પછી તો મળે આપ પશુ આ નિયામકમંદથી નાઆસ્ના નહિ રહેશે; હું આપની ગઝલ વાંચીને ફક્કી ફક્કી ઉઠ્યો. અને એક એક સંચરને ખુદા લુક ન બોલાવે, કેટ કેટલીએ વાર વાંચી ગયો. આપને કદાચ ખબર હશે, કે એક અકચારિકમાં 'હું' કંઈ ગઝલ ગાઉ છું! નો કાલમ વાંચેકા માટે ખુદતો મુક્યો છે. અને હું દરરોજ આપની ગઝલ ગાઉ છું; એ માટે એ પેપરમાં આપની ગઝલ મોકલી આપીશ આશા છે. કે એ છપાયા પછી આપની ખુશાલીનું કારણ બનશે. પરંતુ કેટલાક અરઆર તો અર્થસૂચક જણાય છે. આથી એમને બેદ ખુદતો પાડી ઉપદારી કરશે. જેમકે આપે ફરમાવું છે કે—

"પાકે સદબાએ હરકે જોયો રાજાબ કયફ મંચ દૂબ નએ હમ દેતુ"

ખાકસારની નાકિસ સમજમાં નથી આવતું, કે આપણે બંનેની જોડે રાજાબ પીવાની શું તદ્દખીર નીકળી શકે છે? એના પર પ્રકાશ પાડી એદસાનમંદ કરશે.

આપ આગળ લખો છો:—

"આલમે તિસ્તગી એ હોદુકા પ્યાર કરના સિખાએ હમ દેતુ"

મને આપની યુક્તિ તો ઘણીજ પસંદ છે. પરંતુ તિસ્તગી-નખ્યા અને પ્યારનો સંજ્ઞ સમગ્રની દેશ તો અતિ ઉપકાર થશે.

વળી આપે ફરમાવું છે—

"સુખડ સોલી કી સોલી રહે નએ;

સાગકા નહુ જગાએ હમ દેતુ"

આ પશુ ઘણું ઉત્તમ છે; પરંતુ એ પશુ અર્થ સૂચક છે. તો લખશે કે એ "સાગકા નહુ" માને સત્રીનો નહુ શું મીસરના કાળા નહુની પેકે કોઈ ચીજ છે?

આજે આટલેથીજ હું બસ કરું છું. જો આગળ ઉપર આપે મારી હિંમતને વધારો દીધી, તો પછી કંઈક હિંમતથી કામ લઈશ.

આપનો વફાદાર
શેહબાઝ

ખુદાઈ ટાકા,

શીરીન મન્નિજ, લખનૌ.

૩૭ ઑગસ્ટ, સને ૧૯૪૦

મને કંઈ સમજ પડતી નથી કે આપને કયા માનવાચક શબ્દથી સંબોધું અને કયા શબ્દોમાં જવાબ આપું! આપના પત્રના લખાણે મારામાં જગાગા પ્રગટાવી દીધી છે! આપને શું દક છે કે એક કુમારિકાને આવી રીતે સંબોધી શકે? અને તેને આસ્ના અને આસ્નાઈ વગેરે શબ્દો લખો? જ્યારે આપની ગઝલ સમજવાની લાયકાતજ નથી, તો પછી ગઝલ શા માટે લખ્યો છે? અને તે પશુ મારી ગંઝલ! જે ઉસ્તાદો અને અલિમોને સમજવાની ચીજ છે! આ લખો! આ છે આપના પત્રની ગત! ચાર દુકડા! અઠ દુકડા! અને આ આંગેને રવાનિન! દરે પછી લવિલ્લમાં આપે આવી હિંમત કરી છે, તો તેના પરિણામના આપ જોખમદાર છો! હું કંઈ એવી તેવી નથી! હું સાચા સારાને જો લગાડતી નથી. આપની તો શું હસ્તી છે? જે આપે આવો નિરપણે પત્ર લખ્યો!

મિસ-શીરીન

શ્રી કૃષ્ણ, બોમ્બે.
૫મી ઑગસ્ટ, સને ૧૯૪૦

શ્રીરીન મન્નિસ.
લાખતી ૭મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

શેઢબાજ નવાજી.

સવિનય સલામ! આપને સ્ત્રેમ પત્ર મળ્યો. કોથ કે મહેરથી ગમે તેમ પણ મને આપે યાદ તો કર્યો! હું તે મારે પણ ઉપકારી છું. કેમ અનુભવીનું કહેવું છે-“અનંદક અનંદક ઈરક દરકાર આવરદ બેગાનારા!” ઇન્શાદ અદલાદ! ધીમે ધીમે આપનો ચિન્તન રહે રાત પર આત્રી જશે, આપને મારા પત્ર લખવાથી કોથ તો ચડ્યો છે, અને જિવિખમાં તેમ ન કરવાથી તારકાદ કે સુચના આપી છે એ તો પોત પોતાની મરજી પર આધાર છે.

“કુટકો આતા દય આર પર ઇરકાર;
કુલકો ગુરસે ચે આર આતા દય!”

સરકાર! ઉલ્ટે એ તો ફરમાવો, કે એ ક્યાનો ઇન્સાફ છે, કે આપ મારા પર કાવત્રી કસમ પણ લગાવી દો? સત્ર પણ ફરમાવી દો? અને હલીલ મળુ કરવામાં દમદારી દઇ મુખ બંધ કરી દો! મેં આપના અરઆરની સમજૂતી પૂછી અને મારા વિચારો પ્રગટ કર્યા; તેમાં આપના હીમાયતને શું વાધો આપ્યો

સરકાર! આપ ગઝલ લખો છો પોતાના વિચારોનો પ્રકાશ પાડો છો, ગઝલ પેપરમાં પ્રગટ થાય છે; જેને હજારો માયુમો બુએ છે અને મનમાન્યા અર્થ કરે છે. આપ આ વાતોમાં પોતાની હલકાઈ પ્યાનમાં લેતાં નથી, અને આ મિસ્કીને જે લીટીએ લખી પોતાના વિચારો જાહેર કર્યા, તેમાં તેને મદદ મારવાને લાયક ગણ્યો છો? આપની સરકારને એજ ઇન્સાફ છે? મહેરબાનીની ખાતર આપ પોતાના મુરસાને ઠડો પાડશો અને જાદને ગુલામોના સફલમાંથી જાતિલ ન કરશો.

“મયને મુન્દે કયું ચાહા ઇસ પરહી ખડા દેખા;
ફરને તુન્દે દેહા દય મુગી મુઝે ચાહોના!”

આપનો પ્રેમપાત્ર, શેઢબાજ.

ખાનસાદુમ!

આપ ખરેખર ખાનસાદુમો છો! જે આપની જગ્યાએ ડાર્ડ અન્ય લેતા, તો મારી દમદારી પછી કોઇપણ પ્રકારે પત્ર લખવાની દિમન કરત નહિ! પરંતુ આપ પર તો મારી દમદારી એવીજ બેઅસર સાબિત થઇ, જેમ્ મીકણા લખ પર પાણી! આપની આ ખૂશીએ મને આપ પ્રત્યે જબરદસ્તી આકર્ષા છે, અને મને આપની જાન સાથે એક પ્રકારની દિલ્લસથી પેદા થઇ ગઇ છે. આપ મને ઘણાજ ઝિન્દગિલ ઇન્સાન જણાવો છો. જે મારે ધારવું મૂઝા કરેલું નથી, તો જેની રીતે કુતરો પૂછડી હસારી હસારી પોતાના માલિકના ચલોમાં આજોડે છે; એમ આપ પોને પોતાની પતિનના પગોમાં આજોડતા દશો!

શ્રીરીન

શ્રી કૃષ્ણ, બોમ્બે
૬ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

“સીતમ દેખકર યા કરમ દેખકર;
ગરઝ મર મિદે કુલ્લ તો હમ દેખકર!”

શ્રીરીન બાબુ! સલામ.

પત્ર મળ્યો, આપે જે કંઈ લખ્યું છે, તે મારા મારે તો સૌ કંઈ હુસે કરમ છે, “કર એ અઝ દોસ્ત મી. રસદ નેહસ્ત!” જે આપ જબરદસ્તી મારા પ્રત્યે આકર્ષામાં છો, તો મારા તરફથી આપને ‘કુલ્લ’ અખત્યાર છે, તો મને મીકણા થડો સમજે કે કોરો થડો! કુતરો માનો કે બિલાડી! મને કોઇપણ વાતથી માફ સાગશે નહિ. મને તો શરબ્યાલથીજ આપની સાથે દિલ્લસથી થઈ ગઇ છે. બદ ફિરમતી કે પછી ખુલ ફિરમતીથી મારે પતિનજ નથી, કે હું તેના પગોમાં આજોડું!

આપનો શેઢબાજ.

શીરીન મન્નિજન, લખની.

૧૧ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦

મારા મોહત્વિમ ખાનસાહેબ સલામ.

હમણા આપનો પત્ર મળ્યો છે. હું મારા કૃત્યથી શરમાતું છું. મેં મારા પત્રોમાં જે કંઈ લખી માર્યું છે, તેના માટે આપની મારી ચાહું છું. શું ખરેખર! અત્યાર સુધી આપની શાદી થઈ નથી? આપ પણ મારી પોં એકલવાણી જિન્દગી જીવી રહ્યા છો? કોણ જાણે શા કારણે આપને મળવા માટે અંતર ઉઠાવ્યા મારી રહું છે અને દિલ તલપાપડ થઈ રહું છે. લાંબા સમયથી મુંબઈ જોવાનો પણ વિચાર છે, પરંતુ શું કરું? લાચાર છું! ઠીક! પ્રુદાને મંજૂર છે, તો મુલાકાત થઈને રહેશે.

"દિલ મંચને દિયા હય જિસે દિલ્દાર સમજકર
કયા દુમ વેઠી દિલ્દાર હોયા મુજકો ગુમા હયા!"

આપની મિત્ર શીરીન.

રફિક્કિસ જોખમે

૧૩મી ઑગસ્ટ ૧૯૪૦

ચહેર્યાઝ નવાઝ-ડીયર શીરીન! સલામ.

"દુમ બેઠાત દિલમે ધુરો આતે હો
જર્મનકા સિતમ બન્ડર."

મેરા તકવા કહાં તક તુકો
રોકે ખેલિયમ બન્ડર"

આપની મહેરબાનીનો ઉપકાર! હમણી અને શોખીનો આપના પત્રનાં પ્રાણ છે. આ માટે પ્રુદાની ખાતર સરમફુ નામ ન લેશો. જે દિલમાં આવે તે પ્રુદાથી કહે જાઓ. કોઈ વાતનો પર્દો ન રાખશો.

"તોર પર તોર ચલાઓ તુમહે" ડર ફિરકા હયા!
સીના ફિરકા હયા! મેરી બન! જિગર ફિરકા હયા!"

આપ મને જેટલો બનાવો છો, તેમાં તેરલીજ મને મજા પડે છે. આપ જેટલો તેરલીજ હું કુચ્છનકુચ્છ હમ તો દુવે વેઠે પૂતી બલિવ રહેવા.

મારી ઇજાત સમજું છું. હું તો આપને એમજ કહેવાની ઇચ્છા રાખું છું કે—

"નારવા કહીએ ના સજા કહીએ;
કહીએ કહીએ મુઝે છુરા કહીએ."

ખરેખર! મારી શાદી થઈ નથી. હું પણ આપના સૌન્દર્યનો દર્શનાત્મક અને છું! જો કે આપને મુંબઈ જોવાની ઇચ્છા છે, નહિ તો હું પોતે લખની આરી થકતો હવો. સો રૂપીઆ મુંબઈની મુસાફરી માટે આપની સેવામાં રવાના કરી રહ્યો છું આશા છે કે આપ આ તુમ્હો રકમને કબૂલ મંજૂર કરી ઉપકારી બનાવશો.

આપનો દર્શનાત્મક

શૈડબાઝ

શીરીન મન્નિજન, લખની.

૧૫ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

મારા પ્રાણાધાર ખાનસાહેબ!

પ્રેમી પ્રણામ! પ્રણય પત્ર સાથે સો રૂપીઆ મળ્યા, આમ કરવાની શું જરૂર હતી? ડીયર ખાનસાહેબ! આપના માયાની કસમ! હું મનીઓઈર પાતું ફેરવાતી હતી; પરંતુ આપની નારાજગા ડરથી હાથને પત્થરતું બનાવી રૂપીઆ લેવા પડ્યા છે. ઠીક એક રીતે સારું થયું છે, કે આ રૂપીઆ મોકલ્યા. હું રાત્રી દિવસ આપની મુલાકાતના સ્વપ્નાં સેવ્યા કરું છું. મારી પાસે અજાકાસ સીકક નહીત. આ માટે આરી રાકતી નહીત. હવે મેં મુંબઈ આવવાની તૈયારી કરવા માંડી છે.

આપની શીરીન.

રફિક્કિસ જોખમે

૧૭ મી ઑગસ્ટ, ૧૯૪૦.

"કરેશા હમસરી કયા હંરકમે" કેળ ભલા મેરી;
કે મિલેને રાત દિન બરતાયા મનનુકા બિયા મેરી"

"કેસે આર હમમે ફિજિયાને જીતું મેં" દમ અકક.
કુચ્છનકુચ્છ હમ તો દુવે વેઠે પૂતી બલિવ રહેવા."

[૨૯૭]

મગ ઝાલિંગ શીરીન.

પ્રેમપત્ર મળ્યા અત્યાનંદ થયો. આપે રૂપીઆની વાત લખી મને સરમમાં નાખી દીધો. હીયર! મારા રૂપીઆ કાના છે? હું કોનો છું? આપ ખાત્રી રાખો કે મારું સૌ કંઈ આપ પર કુખાન છે હું પણ પ્રત્યેક પળે આપની મનઘડત છાંતી જોવા કરું છું. કોઈ શાહરના કહેવા પ્રમાણે "પુતલિયુકા ડોઈ કરતા હવ તમારા દિલમે" કહેવો મુખારક દિવસ હશે જ્યારે મુખજ આપના સુવર્ણ સૌન્દર્યથી અગમી હિરો! હું આપના માટે પ્રત્યેક પળે ધનતેમરીમાં છું. જો વધુ રૂપીઆની જરૂર હોય તો રવાના કરું!

આપને મગવાને અતુર.

શેઠબાજ

શીરીન મન્નિસ, લખની

૧૨ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૦.

પ્રાણ પ્યારા ખાનસાહેબ!

દિલોખતથી સલામ. આપે મને પ્રેમના પ્યાલા પર પ્યાલ પીવડાવી મરત બનાવી દીધી. હવે હું મારી હાલત છુપી રાખવાથી બિરકુલ અસહ્ય બની ગઈ છું. તેજ સમયથી હું આપને દિલ અર્પણ કરી ચુકી છું જ્યારે મને આપનો પ્રથમજ પત્ર મળ્યો હતો. એના જવાબમાં મેં આપને જે જે દમ દારી દીધી હતી, તે આપના પ્રેમની કસોટી હતી. પત્રોમાં એવી ન્વતરું મારું લખાણ અકારણે ન હતું, તેમની અંદર મારા પ્રેમનો ઉત્સાર રમી રહ્યો હતો. આપના પત્રોથી હું પણ આપના દિલનું માપ કાઢી શકી છું. કે આપ પણ મારી રાધે પ્રેમ કરો છો. કાણ જાણે કુદરતે એજ કારણથી અત્યાર સુધી આપણને કુવાર્સ રાખી મૂક્યાં હતાં? મારી પાસે કપડાં તો છે, પરંતુ સેકન્ડ હેન્ડ થઈ ગયાં છે. મુખજ પણ આવડું છે અને

મારી એક સાહેલીની શાદી પણ છે. આપે જે રૂપીઆ મોકલ્યા છે, તેમાંથી હું મારા નવાં કપડાં બનાવવાનું છું. હું એમ નથી લખતી કે હજાર બે હજાર મોકલો! મુખજ આવવા માટે બસો પાંચસો તો રૂં; પરંતુ આપની મરજીમાં જે કંઈ આવે તેટલા રૂપીઆ મોકલશો.

આપની શીરીન

સી ફેબ્રુસ, બેંગલો

૨૧મી ઓગસ્ટ ૧૯૪૦

"દેખર દોલી હવ તરકીત લોહ પ્યારા ખાન હવ! તુરખમે દોઈ નિગર હવ! કે તુરદારા ખત હવ!"

જાને શેઠબાજ! પ્રાણથી અધિક પ્યારી શીરીન! સલામ! આપનો પ્રેમ જ્યો પત્ર મળ્યો, વાંચી એટલી ખુશાલી ઉત્પન્ન થઈ છે, કે જાણે હું મારા કસાકાને પ્રાથમ મિનિષ્ટર બની ગયો છું. બસો રૂપીઆ બીજા મોકલી રહ્યો છું. હું તમને કોડી આઉં છું, તે તો તમને પણ ખબર નહિ હશે? પરંતુ મારા માયાના સેગન! સાચું કહે! તમે પણ મને આપો છો? શું તમે જે કંઈ લખ્યું છે, તે ખરેખરી બીના ધરાની છે! કે પછી ગરીબ શેઠબાજને આમ બનાવે છે? જો તમે ખરેખર મારી સાથે પ્રેમ કરો છો તો સત્તર આવો! મારું હૃદય સિંકાસન સુનું પડ્યું છે. દિલની રાણી બની તેની શોમામાં વધારો કરો! જરા જુઓ મારી દિવાનગી! પાગલપણું! શીરીન!! હું આપને "તમે"થી હવે સબોડું છું "તમે" અને "તમારા"થી જે પ્રેમની જગ્યા પ્રગટ થાય છે તે "આપ" અને "આપથી" થતી નથી, એનાથી તો તો અબુખાબુપણું જાહેર થાય છે. હવે તમારે પણ મને એવીજ રીતે સંબોધવો જોઈએ. હીક! પ્યારી શીરીન! કહે! તમે ક્યારે સુધી મુખજ આવી પહોંચશો!

બહાલી ! જલ્દી આવો ! તમારે એ પથ્રુ લક્ષમાં લેવું જોઈએ કે તમે તો તમારી સાહેલીની શાદીમાં ખુશામી મનાવશો અને તમારી ઇંતિગરીમાં મારી શું દશા યશે ?

તમારો પાગલ પ્રેમી,
શેઢખાઝ

શીરીન મજ્જિલ, લખતો
૨૩ મી ઑગષ્ટ, ૧૯૪૦.

“મુઝસે લાહાસિલ હય મેરી હસરત કા પળના; તુમ વોહી આખર કરોગે, જો તુમહારે દિલમે હય.”
મારા પ્યારા ખાનસાહેબ !

સલામ. પ્રેમ પત્ર અને ઝસો રૂખીઆનો મનીઆઈર મળ્યો. અલગત ઉપકાર ! પ્રેમ વેચાતો લેવાતો નથી, પરંતુ આપે ખરીદી લીધી. આપે “તમે” અને “તમારા” રાખેલી પત્ર લખી મને પ્રેમની વર્ષામાં નવરાત્રી તરબોળ કરી દીધી, પરંતુ હું આપને એવી રીતે લખવાથી લાચાર છું. મારી સખતતા મને એની આજ્ઞા આપતી નથી.

અરે હાં, મારા ! આપ એતો કહો, કે આપે એ શું પૂછ્યું, કે મેં જે કંઈ લખ્યું છે તે સત્ય બીના છે કે નહિ ? કે પછી મેં આપને બનાવ્યા છે ? એનો ખરો જવાબ હું નહિ પરંતુ આપનું દિલ આપી શકે છે ! જો આપનો પ્રેમ સાચો છે, તો મારો પથ્રુ ! અને જો આપ મને બનાવો છો, તો હું પથ્રુ આપને બનાવું છું. હવે આપજ કહો, કે આપ મારી સાથે સાચો પ્રેમ કરો છો કે મને બનાવો છો ? મને તો સ્વપ્ને પથ્રુ એ વિચાર ઉઠેલ્યો નહતો, પરંતુ આપે આ સખત કરી મને આપના પ્રત્યે સંકામાં નાંખી દીધી છે. ખાનસાહેબ, જમારની આપની સાથે મારો પત્રવ્યવહાર ચાલુ રહ્યો છે, ત્યાર પછીથી કેટલાએ અમીરજાતાઓએ મારા હાથની માંગણી કરી છે. અને મારી સાહેલીઓ

મને લાચાર બનાવી રહી છે, કે હું તેમનામાંથી કેમ ઉત્તમ સુગતીયો પસંદ કરું ! પરંતુ આપે ન જાણે કેવો જલ્દ ચલાવ્યો છે, કે મારી તળીયત કોઈના પથ્રુ પ્રત્યે યતી નથી. મુ’બદ્દમાં ધણુ તાલીફ-ગંડાવાળા અને મેલા હિમચાળા રહે છે; જણાય છે, કે આપે તેમનામાંથી કોઈની મદદ લીધેલી છે, પરંતુ જો આપને મારી સાથે સાચો પ્રેમ નથી અને જો આપ માત્ર મારી સાથે પ્રેમનું નાટક રમી રહ્યા છો, તો ખુદ ખાતર રપટ રાખેમાં લખી દેશો. એક બેલી ભાલી મા ખાપ વિનાની શરીફ કુમારિશનું જિવન બરબાદ કરશે નહિ, આપને દિલ ખહેલાવવાની ખાતર મુ’બદ્દમાં ઘણીએ વાતરવાળીઓ મળી શકે છે. આપ એમની સાથે દરેક પ્રકારના ખેલ ખેલીને પથ્રુ શેઢખાઝની શેઢખાઝ રેકશે; પરંતુ ગરીબ શીરીનની મિઠાશ હંમેશના માટે કઠવી બની જશે, હું ૨૫ મી ઑગષ્ટના દિને સાહેલીની શાદીમાં બાગ લઇ ૨૭ મી એ મુ’બદ્દ રવાના થવાર હતી. પરંતુ હવે આપ તરફથી ખાત્રો પૂર્વક જવાબ નહિ આવે ત્યાં સુધી મુક્તગી રાખીશ.

“રુચા અગર ન કરના યા આલમ મેં થું મુઝે; અવરો બનોખી તમરો તિકખાયા કયું મુઝે ?”
મિસ શીરીન

રાદિહસ, બોરબે

૨૫ મી ઑગષ્ટ, ૧૯૪૦

“ભાત રેઠ જાએ ઈસ પે મરતે હંય;
દગ જો કદતે દય કર મુઝરતે હંય”

મારા દિલની રાણી-ખારી શીરીન !

તમે ખરેખર મિઠકૂલ બેલીસાલી જણાવ્યો છો ! એક જરા સરખી પાત પર તમે શું શું લખી માધું ? કેમ આવી રીતે રાખેલો પર્વત બનાવી રહો છો ! કીક, તો ! હું તમારી મારી માધું છું અને મારા રાખેલ પાલ ખેંચી કાઢું

હું ! મારી તો તમારા વિના ખરાબ દાવન થતી જાય છે; અને ઉપરથી તમે મારા પર વર્ષા રહ્યા છો ! તમે તો સાહેબીની શાદી મનાવવામાં રહેલાં છો અને મારા પ્રેમની જગ્યાએ વધુ બાંધાવતાં જાઓ છો ! તમેજ કહેા, કે નું માફ પેનાર્નું ઉલ્લેખ કરી રેવી રીતે તમારા પર પાસલ કરી શકું, કે મારા પ્રેમની કશિયન તમે તમારી આંખે જોઈ શકો !

મહેરબાની કરીને સત્તર લખો કે, કહ તારીબે લખનીથી મુબબ તરફ રવાના થશે.

"જે અંચ દમ હાતે હાતે હનિતાર.

જેક કબાલત આપડા આના દો ગયા !"

આપનો પ્રેમ પતંગીઓ

ગ્રેદખાજ

શીરીન મનિઝલ, લખની

૩૧મી એપ્રિલ, ૧૯૪૦

મનના માલિક-ખારા ખાન સારેબ !

સકામ, આપને મારા પત્રનો હનિતાર

શીરી; પરંતુ હું પત્ર લખવાથી લાચર હતી. આજ તો આવી હું. સાહેબીની શાદીથી પરવારી એક અઢવાડિયે તેને ત્યાંજ રહી. પરંતુ અકસ્માત લુગે ! શાદીના આગળ પંચર ગમડયા કરે છે હમણાંજ પોરટમેન પત્ર આપી ગયો છે. કાનપુરમાં મારી મોટી બેનમાં બે પુત્ર અને ત્રણ પુત્રીઓની શાદી છે, સપ્ટેમ્બરની ૨૭. ૩૭ તારીખે, બહુજી તારીખથી લખ્યું છે, કે મારે તે તારીખ સુધીમાં કાનપુર પહોંચવું. આ રીતથી આપના હાથને આઘાત પહોંચશે તેનો અનાલે હું પોતે મારા અંતરમાં કરી રહી છું, જેને અર્થ એ છે, કે ૮, ૧૦મી તારીખ સુધી અને દુરસદ થશે, પુરો બે અઢવાડિયાં ! ઉફ ! મને બે વરસ જણાય છે પરંતુ હાતી પર પીરજ અને સદનશીલતાને જે બે અઢવાડિયાંના વિષે ! કરતી પડશે.

બેનની દિકરીઓની શાદીમાં મને ખરચી જાર પડશે અને ખરચ પજુ ઝાલામાં ઝાલે બસો પાંચસોનો યશ. પરંતુ મારી બેન પજુ કાનપુરના એક માલદારને પરવેશી છે આપણી શાદીમાં પજુ એ દગ્ગર બે દગ્ગરથી ઠઈ ઝાલા ખરચ કરશે નહિ તે મને બહુજી ચડે છે. તેના છોકરો પજુ મને બહુજી ચડે છે. અને એ સંબંધો મારા હાથમાંજ રહેલાં છે. એ એવાં રમતિયાળ ને દસપ્રખ છે કે તમે નો જોરો, તો તમને "ખાલુ" "ખાલુ" કરી ખૂબજ સનાતરી ને જપવા દેશે નહિ.

ને બીજા પોષ્ઠો મામએ હોત તો હું એક દિવસ પજુ રોડાત નહિ, પરંતુ મારી બેન અને તેનાં છોકરોઓની મડખખને કરી રીતે દોઢર માર ?

હવે જેની રીતે હું પીરજથી કામ લઈ રહી છું, આપ પજુ એરીજ સગરથી કામ લેશ અને આ સંવિદાને બે અઢવાડિયાંની રજા આપશે.

આપની દાસી

શીરીન

સી ફેસ. બોમ્બે

૧ લી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

ખારી શીરીન !

તમે તો શાદીમાં જઈ, બિવાંની અને મિઠાઈઓ આપને તાન્તે યજ આત્રો. મારે પજુ તે પહેલાં કાલમપાક, બગમપાક, શિવાજી પાક, રાજપોરી પાક, વગેરે આપને તૈયાર રહેવું જોઈએ. અને હજુ બે અઢવાડિયાં વધુ પસંજ પર પડ્યાં પડ્યાં વળાઓના દાંડા મજુવાના રહ્યા ! ઉફ ! પુરો બે અઢવાડિયાં ! એટલે પંદર દિવસ આ કેરી રીતે જરો ? તમને શું ખબર કે મહું અઢવાડિયે કેરી રીતે પસાર થયું ? અને આ અઢવાડિયાંની ખબર તો જાણે મને હરમાતી છે. તમે બે

અઠવાડિયાને બે વર્ષ કહો છો, પરંતુ મને તો પુરી ઝિન્દગી માલુમ પડે છે આખર તમારી ખાતર હૃદયને પત્થરનું જ બનાવવું પડશે.

અને જ્યારે તમારી બેન આપણી શાદીમાં હજાર બે હજાર ખર્ચવાનાં હોય તો પછી તમારે તેમનાં છોકરાંઓની શાદીમાં પાંચસો ખર્ચ કરવામાં શું બગડી જાય છે? પાંચસો રૂપિયા રવાના કર્યાં છે.

તમારો શેડબાઝ,

શીરીન મન્જિસ, લખનૌ

૩ જુલાઈ, ૧૯૪૦

જિગરે શીરીન!

સલામત! ક્યામત! પાંચસો રૂપિયા મળ્યા. આજે હું દાનપુર નહીં છું. ત્યાં પત્ર વ્યવહાર કરવાનો લાગ મળશે નહિ દાનપુરથી પાછી આવ્યા પછી મુબંબ તરફ આવવાનો પત્ર લખીશ.

આપની સલામ

શીરીન

શરિફસ, બેંગલોર

૧૦ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

હૃદય ચણી શીરીન!

આજા દત્તી. કે ૮ મી તારીખ સુધીમાં તમારો પત્ર મળી જશે; જેમાં મુબંબ તરફ આવવાની ખબર દશે. પરંતુ આજ ૧૦ મી તારીખ સુધીમાં ઇન્દોરથી ફરિયાદોમાં આ પત્ર લખી રહ્યો છું. મને એ પણ ખબર નથી, કે તમે હમણાં દાનપુરમાં છો, કે લખનૌ પાછાં આવી ચર્ચા છો? મત્ર લખનૌનું સરનામું જાણું છું. તમારી કુશળતાના સમાચાર સત્વર મોકલો. તમારો આવવામાં ટીક કેમ થઈ છે? મારા લાલકા મામ સેરા ફરમાવશે.

"મેરા વોહી કિસ્સા હય જિસે તુમ નહિ સુન્તે; મેરા વોહી મતલબ હય જો હાસિલ નહિ હોના।"

બેંગલોર,

શેડબાઝ.

શીરીન મન્જિસ, લખનૌ

૧૫ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૦

ખાસ દિવાલમ ખાન સાહેબ!

હું લખનૌ આવી સખત બિમાર થઈ ગયું. ચાર પાંચ દિવસથી આપનો પત્ર આવેલો, જેનો જવાબ હું આજે હું કરી લખી રહી છું. સખત તાવ છે. ટાંકટરે જવાબ આપી દીધો છે. બસ! હવે માથું ભરી રહ્યું છે, લખી શકતું નથી.

શીરીન

આ પત્ર મળતાં જ ખાન સાહેબ તપ્પી ઉઠ્યા. તેજ સમયે લખનૌની સફરની તૈયારી શરૂ કરી દીધી. મુબંબથી લખનૌ તરફ રવાના થઈ ગયા. ખન સાહેબ લખનૌ પહોંચ વહેલા જતા હતા. લખનૌ પહોંચી જુલાઈ રોલામાં જઈ શીરીન મન્જિસની રોષ બોગ કરવા લાગ્યા. તેમનું ધારવું હતું, કે, શીરીન મન્જિસ ડાઈ શાન્દાર હમારત દશે. ખાન સાહેબ એકેએક મક્કાન લોઈ વળ્યા પરંતુ શીરીન મન્જિસનો પત્તો લાગ્યો નહિ. અને ત્યાં કોઈએ પણ શીરીન મન્જિસ અંદા, છે એમ કહ્યું નહિ. છેવટે પોસ્ટમેન તે લત્તામાં કામગ વહેંચેના વહેંચેના તેમને મળી ગયો. ખાન સાહેબે વિચાર્યું જ્યારે શીરીન મન્જિસના ટેકા છાંયી કામગો ને મતી આંદાંર પડેંચના હતા. તો પોસ્ટમેનને એના ટેકાખાથી જરૂર ખબર દશે. આથી એમણે પોસ્ટમેનને શીરીન મન્જિસનું ટેકાણું પૂછ્યું. પોસ્ટમેને તરતજ સાંભળે એક પડપડ થઈ રહેલા મક્કાન તરફ આંદાંર કરનાં

હજી—“હુઓ! તે મકાનની લોત પર પતર
છે. તેના પર હાથથી શીરીન મન્નિઝ સખેલું છે.”

“એજ શીરીન મન્નિઝ છે? અને તમે એ
પણ જાણતા હશે, કે એમાં કાઈ શીરીન રહે
છે!” ખાન સાહેબે અચંબા સાથે પોસ્ટમેન
સામે જોતાં પૂછ્યું. ને તેમને પરસેવો થવા લાગ્યો.

“ગયા અઠવાડીયા સુધી તો તેમાં એક
હીજડો રહેતો હતો, અને નાચવા આવતું કામ
કરતો હતો, તેજ પોતાને મિસ શીરીન કહેતો
ફરતો હતો, પરંતુ આજ કાલ જોવામાં આવતો
નથી. મુંબઈથી એના નામે કાગળો અને મની
ઓર્ડર આવતા હતા.” પોસ્ટમેન ખુલાસો કર્યો.

“તો એ હીજડો હતો? જેની પસે મુંબઈથી
કાગળો ને મનીઓર્ડર આવતા હતા?” ખાન
સાહેબે ગભરાઈને પૂછ્યું.

“હા હા.”

“તો આજકાલ એ દેખાતો નથી, ક્યાં
રહે છે?”

“સાહેબ! માફ કરો! મહેલાવાળાએને
પૂછી જુઓ! મને હમણાં ઘડું કામ છે!”
એમ કહી પોસ્ટમેન ચાલતો ગયો.

ખાનસાહેબે મહેલાવાળાઓને પૂછ્યું, તો
માલમ પડ્યું, કે તે હીજડો હુદાઈ ટાલાનો
રહેનારો નહોતો. પાંચ છ મહીનાથી આ મહે-
લામાં આવેલો હતો અને બાડેથી રહેતો હતો.
પરમ દિવસે મકાન ખાલી કરી ક્યાંક ગયો
ગયો છે.

આ હકીકત સાંભળી ખાનસાહેબ પરસે-
વામાં એમ એમ થઈ ગયા. અને તેમનો આધેસો
બદમપાક, સાલમપાક, શિલાજીતપાક અને
સવલપોડીપાક પરસેવા વાટે બહાર નીકળી ગયો!
મનમાં હિસાબ કરવા લાગ્યા. પાંચસો ને બસો
સાતસો ને સો આઠસો! પછી બોલી ઉઠ્યા:-

“ખુદા મેહકુલ રકમે હર બલાસે;

ખુસુસન, હરકી મુઝી વજારો!”

તેમનો ઇશકનો નશો ઉતરી ગયો. હું
બહારગામ ગયો હતો. પાછો ફર્યા પછી ખાન
સાહેબને ત્યાં મુલાકાત માટે ગયો. તેમણે મને
આ ગ્રેમપુરાણું સંભળાવ્યું. અને મિસ શીરીનના
પત્રો અને પોતાના પત્રોની નકલો મને વાંચાવી;
જે વાંચે ઉપર વાંચી લીધી છે પાંચવાએ પણ
ખાનસાહેબને કેવો દિલ્લચરપ ફરેલ દીધો! મેં
ખાનસાહેબને આ ગ્રેમપુરાણુની સાદગાર કાલમ
કરવા સચચું ને મિસ શીરીનનું ‘રમારક
બનાવવા જણાવ્યું.

જવાબમાં તેમણે આ તેમનું ગ્રેમપુરાણું
કાઈ પણ પેપરમાં પ્રગટ કરવાની મને પરવા
નગી આપી દીધી; જેથી “કારવાં”માં તેમનું
ગ્રેમપુરાણું વહેતું મુકવામાં આવ્યું છે તમે પણ
કાંઈ મિસ શીરીનની બેનથી બચશો.

(હજીનો હાથનું લાઈ)

... હરેક જાતની ...

ટોપીઓ, હુગીઓ, હાઝિયરી,

શુજરાતી તર્જુમા સાંચના

પંજસૂરહ અને સીયારાઓ

તાજ કું. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને હુઆઓની

કિતાબો.

* શુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોના પુસ્તકો.

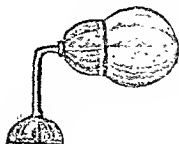
:::: કિફાયત લાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પંચારો ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

૦

દરેક જાતની પેટ્રોલેક્ષ વાત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના આલવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વાટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે કીફાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બતાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ:—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦ કલુખીં બજાર, લાલગેટ પ.સે, સુરત.

“ઈકબાલ”

તંત્રી:-“મરહુમ” સંદેરી.

અઠવાડિયામાં બે વાર ગુજરાતી બાપામાં છેલ્લાં બે વર્ષથી પ્રગટ થયા છે.

રશુદ અને બર્માના સમાચાર મેળવવા માટે અતુપમ પત્ર પુરવાર થયું છે. બર્મીસ પત્રોમાંના લેખો પણ અગ્રતા રહે છે. ગુજરાતી જાણનાર અને બર્મા સાથે સંબંધ રાખનાર દરેક સુસ્તિમે આહુક થવું જોઈએ.

: લવાજમ :

સ્થાનિક બર્મા માટે

૧૨ માસના રૂ. ૭૫

છ માસના રૂ. ૪૧

હિન્દ માટે

૧૨ માસના રૂ. ૯૫

છ માસના રૂ. ૫૫

પરદેશ માટે શીર્ડીંગ ૧૪.

લખો:-મેનેજર, “ઈકબાલ” નંબર ૧૪-૧૮ ગલી નંબર ૨૭ રંગૂન.

શુદ્ધતા

યુવાન હૈયા ઉલ્લસની મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

"તુરાણ"

પ્રકરણ ૪ થું.

કુટુંબ પરિવાર

"પહેલાં ત્રણ પ્રકરણના વાંચનથી આપણે પ્રેરણા રીતે બહુ શક્યા છીએ કે ઝરીનાના માતાપિતાના નામ અનુક્રમે સહીતા અને શરીફ છે. શરીફભાઈ મુખ્યક્રમાં એક શાક વેપારી છે. તેમની કેળવણી સામાન્ય છે પણ વેપારીશુદ્ધિ ને અનુભવના કારણે પોતાના ધંધામાં તેમણે સફળતા મેળવી છે અને સારી જીવી મૂકી ગઈ કરી લીધી છે. પૈસા કમાવવામાં સફળ નીવડનાર કુનિયાની નંદનમાં જીવનમાં જે સફળ જણાય છે. ધન સંપાદન કરવાની દૃષ્ટિ તો શરીફભાઈમાં બાળપણથી જ હતી અને તેમાં સામાન્ય કેળવણીના મિશ્રણથી તેમણે પોતાના બાપના રૂના ચાકુ ધંધામાં પડી સારો અનુભવ મેળવી લીધો હતો. એજ અનુભવના આધારે આજના જતાં પોતાના બાપના ધંધાને શરીફભાઈએ સંસ્કારી લીધો હતો એટલુંજ નહિ પણ ધંધાને ધીકતે કપોઈ હતો અને આજે તેમણે રૂની શાક સોસાયટી બિરુડ મેળવ્યું હતું.

પણ રૂના આ શાક સોસાયટીના કબેરમાં "રૂડ"નું અસ્તિત્વ નહોતું કેમકે તેમણે રૂના વ્યાપારમાં "રૂડ"નો સોદો કપોઈ દેતો. લક્ષ્મીની લાવસામાં તેમણે પોતાના કબેરને કસદારત્વ યંત્ર બનાવ્યું હતું. શરીફભાઈનાં દિલ અને દિમાગને દોલતના સોનેરી ગોપ અડી મળી હતા માનવતા માટે તેમનાં દિલમાં રચાત નહોતું. માનવતાનાં મુદ્દા અંકવાનો યોગ પડતો ત્યારે શરીફભાઈ મનુષ્યની કૌમન નહો કરવાને ચૂકના નહિ. શરીફભાઈ દંમેશ પોતાના મુનીમને કહેતા, "Every man has his price" સ્વાભાવિક રીતે માનવ, કુનિયા, સંસાર, જીવન, આદિ વિશે શરીફભાઈને પ્રતિષ્ઠા લાદણિક બની ગયો હતો અને એમને આ સ્વભાવ એમની પત્નિ સહીતાબાઈને સાંભળી આવતો પરંતુ પતિવ્રત્ય ને સુચીત મદલુની રીતે તે આ બધું જ્ઞાન્તિથી નકારી લેતો.

મુરલિમ સમાજમાં જોના સંબંધમાં કેળવણીની વાત કરવા કરતાં સંસ્કારની વાત કરવી વધારે યોગ્ય છે. સંસ્કાર ધડવામાં શિક્ષણને મોટો ભાગ છે એ વસ્તુસ્થિતિનો પ્રતિકાર પણ કરી શકાય તેમ નથી. સહીતાબાઈએ અંગ્રેજી સાતમા ધોરણ લગી વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હતો, અને મેટ્રીકની પરીક્ષામાં બેઝે તે અગાઉ તેના માતાપિતાએ તેનાં લગ્ન શરીફભાઈ નેરે કરી દેવાનું વધારે ઈષ્ટ સમજ્યું હતું આ રીતે શરીફભાઈને લણેલી પત્નિ મળી અને સહીતાબાઈને પૈસાવાળો પતિ મળ્યો.

સહીનાખાઈને માતપિતા તરફથી સંસ્કારનો તો વારસોજ મળ્યો હતો. વળી અંગ્રેજ સ્કૂલમાં શિક્ષણ લીધું હોવાથી પશ્ચિમની સભ્યતાના પર્યય ગણેા પશુ તેના સ્વભાવમાં લળ્યા હતા. પૂર્વ અને પશ્ચિમના સંસ્કારના રાચક સમન્વયે સહીનાખાઈ ધર રખાયું પત્નિ અને ગુણીયક માતા નીવડી હતી. શરીરભાઈની ધર તરફની નિષ્કાળગચ્છે સહીનાખાઈનું દિલ પોતાની દિકરીમાં વધુને વધુ પૂરાય લાગ્યું હતું પૈસા અને પ્રેમનાં મૂલ્ય અને નેલત અને દિલ વચ્ચેનો બેદ તેને હવે સમજાવવા લાગ્યો હતો. પોતાના જીવનના વેક્રમલકા આદર્શ અને અભિલાષને સજીવન કરવા અને પોતાની યુવાનીના બગટેલા મધુરસ્વપ્નને બનાવવા સહીનાએ પોતાની પુત્રીમાં પ્રાણ પૂર્ણ કર્યાં હતાં; જરીના તરફ વધુ મમતા, વધુ માયા અને વધુ કાળજી બતાવવા લાગી. સહીના પોતાનું જીવન ફરી જરીનામાં જીવવાના પ્રયાસ કરી રહી હતી.

જરીનામાં માતાનો સંસ્કાર પ્રભાવ અને પિતાની દાલતનો પ્રભાવ ઉતર્ણ હતા. યુવાનીએ તેમાં સ્વાભાવિક ઉગ્રપ્રભલતા હાંડી હતી. કુદરતે તેમાં રપની કલા પુરી હતી. આ બધાના પરિણામે જરીનાનું પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ ધણું હતું. તેજસ્વી કુમારીની અનેાળી ખાત તે પાઠતી પરન્તુ જરીનામાં એક નિર્બલતા હતી તેવું હલ્ય વધારે પ્રમાણમાં લાગણીવદ્ય હતું. તેના દિલમાં પ્રેમનો સાગર ધુધવતો. ઓનો સ્વભાવજ પ્રેમબીનો છે. જરીનાની નિર્બલતા સ્ત્રી-નતિની નિર્બલતા હતી અને સ્ત્રી સુલક નિર્બલતાને જરીનાના હલ્યની આદર્શતાએ વધારે નિર્બલ બનાવી હતી. જીનીઅર બી. એ.ના અભ્યાસક્રમમાંને “રોમીઓ-જુલીઅટ”નો દ્રામ, અંગ્રેજ સંસ્કાર રેડનું શિક્ષણ, કૌચેજની આઝાદી કે મૂલત યુવાનીમાંથી ઉલ્ભવના રોમાન્સમાંથી કદાચ જરીનાની આ આદર્શતા પ્રકટી હોય ! સારું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાને જરીના બાગ્પશાળી ધણ હતી. તેનામાં કુશાલ બુદ્ધિ અને અમેાષ જીવનશક્તિ હતી. તેજસ્વી માનવમાં અમેાષ જીવનશક્તિનો લાંઘાર હોય છે એ અનુભવની કિનાબમાં લળેલું છે, અને સથે આ પશુ લળેલું છે શક્તિના પૂરને સાથે માર્ગે દોરવામાં આવે તો શક્તિ સાર્થક થાય છે અને શક્તિની ગંભા અવળે માર્ગે વહે છે ત્યારે માનવ દાનવ બને છે. “રાસપુટીન” શક્તિના દુરોપયોગનો સાચો દ્રશ્ય છે અમેાષ જીવન શક્તિ જરીનાની બીજી નિર્બલતા હતી સ્ત્રીમાં ત્રણ પ્રકારની દુર્બલતા હોય છે ઉપર વર્ણવેલી એ દુર્બલતા તો જરીનામાં હતી અને ત્રીજી દુર્બલતા તે સૌંદર્ય ! જરીનામાં તો સૌંદર્ય ફરી ફરીને લરવામાં આવ્યું હતું.

.. એક આદર્શ સ્ત્રીના સર્વ તત્વો જરીનામાં વિલમ્બાન હતાં. પરન્તુ જરીનાએ બી. એ. નો અભ્યાસ પૂરો કર્યો નહોતો ત્યાં તેના લગ્ન સુલતાન બેટો ફરી દેવામાં આવ્યાં. આ વિષયમાં જરીનાના જીવનમાં અનુવંશિક પ્રદો કદાચ ગતિમાન થયા હોય જરીનાની માતા સહીનાને લગ્ન માટે મેટ્રિકની પરીક્ષા હોડતી પડી હતી અને પુત્રીને લગ્ન માટે બી. એ. ના અભ્યાસનો ત્યાગ કરવો પડ્યો. હિન્દી સ્ત્રીના જીવનમાં વિવા કરતાં લગ્નની મકતા કદાચ વધારે હશે ! છતાં કાળે ફરી વિવા અને લગ્નનું છેડું વધારે ને વધારે ચર્ચુ બન્ય છે એ ઉપરના માતાપુત્રીનાં વિવાબ્યાપ્ત અને પ્રભુતામાં પગલાં માંડવાના સમારંભ વચ્ચેના અંતર પરથી સમજી શકાય છે. સુલતાન અને જરીનાનાં લગ્ન “રોમીઓ-જુલીઅટ”ના લગ્ન જેવા કાં નહિ હોય ? એકજ કાલેજમાં તો તેઓ ભણ્યાં હતાં.

સુલતાન ગરીબ માખાપનો પુત્ર હતો. સુલતાનની માતાનું નામ ખતીબ અને તે આપણે આગળ ઉપર જણી ચૂક્યા છીએ. સુલતાનના પિતાનું નામ મડમક.

વાંચક! અત્રે એક કૃત્રિમ ઉપરિચિત થાય છે. આપણી વિદ્યમાન સમાજ રચના બાબતે નામે આવે છે: 'પણુ વ્યવસ્થિક રીતે સંતાનના સંસારી વિનના સંબંધમાં માતું નામ મોખરે આવે છે' આપણી વાર્તામાં જે સુસતાનની માતાનું નામ આપણને પહેલાં જાણવા મળ્યું. કાવલની કથિએ પિતા અમરયાને મિત્રાને છે. આપણી સમાજરચના પુર્વપરિચિત હોવાથી કદાચ આવી સંવાર્થ રચના કરી હોય એવી આ સમરયાના ઉકલની ગડમચનમાં હું ઉતરવા મંથિતો નથી પરંતુ આ હકીકત સદસા મને યાદ આવી જતાં એનો ઉદ્દેશ્ય ક્યાં છે બાકી પૃથ્વીના વિશાળ પદ પર માત્ર નામધારી ધનસાને પણ વસે છે એ જિજ્ઞાસુએ જાણવાની જરૂર છે. સંતાન કેવું માતું કે બાપનું! એવી ધરમાં મીઠી માયાઓ કે કાઈમાં કહી દલીલ કરનાર માતૃપિતાના દિવેશ આ પ્રશ્નો ઉત્તર આપવાનો છે. સમાજસુધારકો આ સમરયાનો ઉકલ બંધે કરવા રહે!

સુસતાનની એક જ નાની બહેન હતી; સુસતાનથી ત્રણ વર્ષ નાની તેનું નામ મહેરનિસાનું હતું. મહેર, મહેરનિસા એટલું જાણ્યું પીરણ સુધી ગઈ હતી. સુસતાન મેટ્રિકમાં પાસ થઈ કોલેજમાં જાયો ત્યારે મહેર એથી પાસ કરી પાંચમીમાં ચડી હતી નિર્ધનતાના કારણે ભેટની રજવણીને ખર્ચ પરવડી નહિ શકતાથી, સુસતાન પોતાનો અભ્યાસક્રમ પુરા કરી રાત્રે અને ગરીબ ધરનાં દળદર શીઘ્રે એ બાવનાએ મહેરનિસાને રૂઢમથાં ઉઠાડી દેવામાં આવી. વિદ્યમાન સમાજ રચનામાં માખાપને પુત્રીથી પુત્ર પ્રતિ વડાલ વધારે વણ્ટે છે, કારણ કે શેડીને રજનાર પુત્ર છે પુત્રની રજવણી માટે પુત્રીનાં શિક્ષણની કુરબાની આપવામાં આવી અને મહેરએ પોતાનાં વસાહા બાઈ માટે આ કુરબાની પુરોશી આપી!

સુસતાન ઈન્ડર આર્ટસમાં અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે તેના પિત્ર મકમલમાંએ દેવનિલય થયેલ સુસતાનની પરીક્ષાને બે મહત્ત્વ બાકી હતા. કોલેજની ટર્મ પૂરી કરી સુસતાન પરીક્ષામાં બેઠો અને પરિણામમાં નાપાસ થયેલો જાહેર થયો. સુસતાનની નિષ્ફળતાં એની અસહિષ્ણુને કારણે હતી કે એના સંજોગો તેના માટે જવાબદાર હતા તે કાણુ કહી શકે એમ છે? સુસતાનનાં ભગ્ય દબે વધુ વિશ્વથી હોય. એવું જણાતું હતું. પણ એમ તે. ગરીબીમાંજ તેનું પોષણ થતું હતું. ક્યારે ક્યારે ઈન્ડર લગી તે પહોંચ્યો હતો. એટલે એક સમય વૉજાયેલા કિરમતના આ બે કારકર્થી સુસતાન વંદુ સોજા પાગ્યો નહિ. તેણે કોમેજ છોડી દીધી નોકરી શોધી લીધી અને પોતાની આહુતિધર્મ સંપૂર્ણ કરી લીધું. માસિક રકમ ૧૫ નો પગાર તેને મળતો અને તેનાથી ત્રણ જીવન ગુજરાન આપતું તકરીરના તાડનથી સુસતાનનું જીવન પુષ્કર્તાથી ધણું હતું. તેના અંતરમાં મનવતારનું જોજસ પ્રકટ થતું હતું અને જગતના અન્ય પાસર માનવીઓ જ ન જોઈ શકે તે નયનના દુરથી સુસતાન જોવાને શક્તિમાન થયો હતો. નિષ્ફળતા અને નિસહાના એરણે તેનું જીવન હોમથું હતું, પણ તેમ યતાં તેની આરા અને અજિજાયા સુઝોજ અને હતી સુસતાનના કલેવરને વિધિએ તાણું હતું. પણ તેના અંતરમાં સુરાસ પ્રકટાવી હતી પરંતુ આશિષ વણ્ટેએને. જેણે દેવાલ્લી કુનિયાની આંખોમાં આંતરિક નિર્ભય શુભા પેખનની શકત ક્યાં!

ઝરીનાનાં આખાપની આંખોએ સુસતાનમાં એવું કશું કદાચ નોંધુ હોય અને પોતાની સામર્થ્ય પુત્રી તેને વંચાવી.

કુનિયાની નજરે સુસતાન જેણે નિર્ધનની જોડે ધનવાનની પુત્રી ઝરીનાનો સંયોગ ક્યાંથી સંભવે? સકીનાએ પોતાની દીકરી શું સમજીને સુસતાનને આપી? ઝરીનાના પિતા ચીંઈ શ. ૫,૦૦૦ નો એક સુસતાનને દા માટે આપ્યો? લગ્નની પેદશી રાતે ઝરીનાં અને સુસતાન વચ્ચેના ભવિષ્ય દંપતિ જીવન પાછળ શું રહસ્ય સમાપ્તું હોતું જોઈએ!

મામચર્યાની પારાધીશીએ આ બેઠની ગંભીરતા માપવા જઈશું તે કેટલી બાબતો આપણે સહેજાંથી તારતી રાકીશું. પંડેલી વાત તો એ છે કે પતિએ પત્નિ કરતાં ઓછું શિક્ષણ મેળવ્યું હતું પોતાથી વધારે બહુશી બાર્યા એવવવામાં બરબારને સ્વાભાવિક રીતે સહેજ સંકેત થાય છે. પુરુષ ભતિનો ગર્વ ખંડિત થવાની આ વાત છે. ઓછા બહુશી પતિ તરફ પત્નિની દિવમાં પણ કંઈ ઉપરવટ જોતું રહે છે કેજવણીનું આવું નિરોધી અંતર એ દિવસંપુરને બોડ્યામાં અંતરસયરેષ હોઈ શકે કે કેમ એવું તો દિલ દેવામાં જાણે.

“ચાર-ચોટલા ‘વાળા પ્રકરણમાંની પેલી ‘બીજી સી’ એ મામગપાટે વાત ચક્રાવી હતી કે ‘સુલતાનની માસિક કમાણી ‘પચાસ રૂપાડી’ની છે હકીકતમાં તેને મહિને પાંસડ રૂપિયાનો પગાર મળતો હતો એ આપણે ચાલુ પ્રકરણમાં જોશું છે. એ તો મનુષ્યસ્વભાવનું થઈ ગયો છે કે દીકરાવાળા દીકરાને પગાર જમણો બતાવે અને, દીકરીવાળા બાદશાહી કરી તેનું પ્રમાણ કઢાડી લઈ જોઈ નિયોરીને પોતાની દીકરીનું નક્કી કરે છે. પરણનારાંની ઉમરનો હિસાબ પણ પરણાવનારાં આ પ્રમાણે નથી કહીશું? પણ તેમાં આ ત્રાદિત સીને શી માયાજીક કરવાની હોય? કંઈક તો આપણે બધી વ્યૂહવાદીએ પેલી ‘બીજી સી’ અને સુલતાનના કુટુંબ સાથે કાંઈ લેવાદેવા નહોતી એમની નિર્ધનતાજ એમને આડે હતી એટલુંજ પણ તેને સ્ત્રીનાના કુટુંબ જોડે થાણું લાગતું વળગતું ખડું। પોતાના પુત્ર માટે ‘બીજી સી’ની આંખોમાં સ્ત્રીનાં રમી રહી હતી રૂપ અને રૂપિયા જોને સ્ત્રીના પાસે હતા અને સ્ત્રીનાના હાથનું માથું, તેણે મોકલ્યાનું હતું. માંગાતો નિનય પૂર્વક અસ્વીકાર થયો અને બીજી સીને સ્ત્રીનામાં કુટુંબ દેખાવા શરૂ થઈ ગયા સ્ત્રીનાના સુલતાન જોડેના લગ્નમાં પધારવાને ‘બીજી સી’ને નોતરું તો મહંમુદ હતું પણ તેને કંઈ નહોતો ઉત્તરો એટલે તે પોતાની અભિલાષાને સંગ્રામી નિર્ધનતામાં નહોતી ગઈ.

સુલતાનની વાત તો અંતરની ધુપી વાન છે અને સુલતાન કે સ્ત્રીના બેમાંથી કાંઈ અંતર ઉધાડે નહિ ત્યાં લગી આપણે તે કેમ જાણી રાકીએ? મનુષ્યનું દિલ પોપણ ક્યારે ને ક્યારે ઉધડતું!

પેલા પાંચ હજારના ચેકની વાત સુલતાન અને સ્ત્રીનાના માંગાપ સિવાય કાંઈ જાણતું નથી. ‘પુલ સ્ત્રીનાને પણ તેની ખબર નથી પેલી સર્વેજ ‘બીજી સી’ની સુખી આંખો પણ આ બાબતમાં ચંચુપાત કરી રાકી નથી તો દુનિયાને તો ક્યાંથી ખબર હોય? સંતીકામના સંદેહને અને સ્મરણ અને ચર્ચા અને છે:—“Every man has his price.”

સમય આવતાં બધા પ્રેમણ આપો આપ ઉઠારો.

(અખર્ચ)

તારીખે મુસ્લિમ લીગ (ઉર્દુ)

કર્તા:—મિર્ઝા અખતર હસન સા. બી., એ., એલ. એલ. બી.

આ પુસ્તકમાં મુસ્લિમ લીગની સ્થાપનાથી લઈ આજ દિન સુધીનાં હાલાત નથી જઈકે અદ્વારમી સદીથી લઈ આજ દિન સુધીની ઇસ્લામી વિસાયત અને આઝાદીના જંગ ઉપર આ અંગ્રેજ અને હિંદુ અંગ્રેજ પુસ્તક છે. ૬૦૦ પૃષ્ઠ, પ્રમુખો વી.તો આર્ટ પેપર ઉપર-૧૫ ફોટો સાથે, ક્રીમત રૂપિયા અડી, ૮૫ પાટ અર્થ (હિન્દ ગાટે) પાંચ આનાં વધુ.

ધી રાઈટર રેડોર્સ. બુક્સેલ્સ : કલુપીઠ, સુરત.

[૩૬૭]

નિમણુ છુલેલન—

ફિનિયાનાં અસીમ પદ ઉપર ઉભારાલી માનવતા વચ્ચે ઉભેલો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણને ઝાલી બેસે છે અને એ વીણનો અધિક તાર હળવે હળવે બળની રજો છે, અને એ બાજતી વીણમાંથી સરો નિકળે છે. ડાહ્યામાં રૂઠન છે પ્રાણમાં દર્દ છે, કાઠમાં હર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના ઉંચા ગુંબજને સાથે અચાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી નાખે છે.

કલ્પમાધવી—

નરો દરેકના હૃદયનું કાલ્ય આતા હોય, તેવું મુંદર ગદ્ય કાલ્યો સગ્યા છે. હૃદયનાં પાનાં પછી પાનાં ઉઠતાં હોય તેમ એક એક કાલ્ય નક્કી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. કલ્પમાધવી (દૈનિક)—

લીઝિ લીઝામાંથી પ્રેરણાના પ્રાણ રુદુર છે, ગુર્જરગિરિને એપાવલી અને સમક બનાવતી શેઠામાં સુરિલમ લેખક બાઈ 'લુચેન' ગુજરાતને એક સુંદર ક્ષિતિજ આપી છે.

ગુણસુંદરી—(ચોથા હં ગુકલ)—

મૃગ્ય સાહિત્યમાં રોહતી ભાવનાએને પ્રથમાં રજુ કરતી શ્રી લુચાવની 'ચિનગારી' માંથી કેટલીક ભાવના સચેત મનોરમ છે. એમાંથી ઘણા વિચારો મૌલિક છે અને એની રજુઆત પણ મજાની રીતે થઈ છે.

Modern Review (Vol. 20)
Chimpari really verities what it is to be a...

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિન્નગારી

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયા એક

(આફ્રિકાં માટે રૂ. ૨)

પન્નકારોએ આ પુસ્તક પરશ્રમાસના પુણ્યે વેપાં છે.

આંજેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, ઝકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ

સુબા. ૯

સ્ટોરિસ્ટ-ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલ્પાપીઠ, -સુરત.

-બાણીતા છુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળશે.

કવિશ્રી ખખરદાર—

“ચિનગારી” હું વાંચી ગયો છું. તે તેમાંથી ઘણું કેટલું મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કલિતલો એરા ફરેલો છે, અને તમારી આંખની કીર્ણમાં કિરણોમાંથી, ને ચિનગારીઓ ઉઠી છે, તે ધીમર ઘરખાનામાંથી ઉડીને આકાશ ચઢેલું બાધુ (Rochet) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા ઝળી રહે, તેની ધારે છે. તમારી ગદ્યવલિઓમાં ઓસનાં તાજાં બિંદુ છે ને તેમાંથી સૂરકિરણોના પ્રતિબિમ્બારા થાય છે. મનાજ સુનારી સાહબ—

“ચિનગારી” રૂપ રીતે અગમચેતી આપે છે કે ગુજરાતમાં એક નવો સુસ્થિત દલિ બની ચુક્યો છે અને પોતાના બાંધે સંશોધને બદલી નક્કી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ઘણી કલ્પિતઓમાંથી ચારા સુખદો સદે શકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપથી વિન ઉદેશી—

ચિનગારી મને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે

Mr. P. B. Isakhani

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

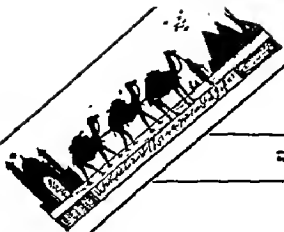
રીલ્યુ અંને પાટલા માટે.

ન્યુઆરી

૧૯૪૧

મીરવા

આ અંકમાં ←

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
ઉર્દૂ (અઝલ)	“માહિર” અઢકાદરી	૩૦૯
ઈસ્લામી શિક્ષણ (કુર્આન)	મૌલ અ. રહીમ	૩૧૦
” ” (હદીસ)	” ”	૩૧૧
આવાઝકી હુન્ના	” ”	૩૧૨
અસ્માઉલ હુસ્ના	” ”	૩૧૭
પોઠ	શ. વલુજરો	૩૧૯
ફતાવા	મૌલ અ. અર રફ	૩૨૩
મેહફિલ (દેલવાઝી)	સ. પાઠક	૩૨૫
શુલુ શાહીવાઝો	” ”	૩૨૭
ઈસ્લામ કાયદોનો નહીં	” ”	૩૨૮
ન્યાં હંમ	” ”	૩૪૨
શુજરાતીઓમાં લડવાનું નોર	” ”	૩૪૩
હું સમજું અબી વકાસ (રેદી)	અલિફ, સ્વાહ, ફાલ.	૩૪૬
શાએરાતે હિંદ	એ. એ. હામી.	૩૪૯
વિચિત્ર અમ	” ”	૩૫૭
પશાગ	” ”	૩૬૯
ભૂખ	” ”	૩૬૨
સ્વીકાર સમાલોચના	” ”	૩૬૪
તમે જાણો છો ? ...	મ. ઉ. ખત્રો	૩૬૫
પ્રેમ રહસ્ય.	” ”	૩૬૭
મુલતાન (ચાલુ વાર્તા)	” ”	૩૭૨

પત્રવ્યવહાર વેળા માફક નંબર લખવા ચૂકશે નહીં.

“ફારેશો” ના પ્રથમ વર્ષ (૧૯૨૯ થી ઑગ. ૧૯૪૦ સુધીની) કમ્પીટ નંબરો ૧૧ અપ ડુ-૨૨ ગેટઅપ સાથની ફાઇલ કૌમત રાંચ રૂપીયા (૮. ખ. સહિત).

આજકે નવનુવાન

પહેલેકે બુઢું

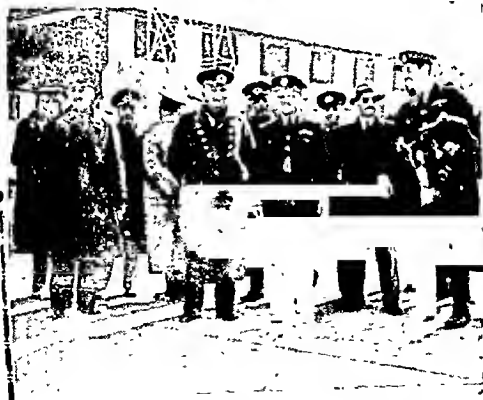

T. J. M. 1987

સેયદ અહમદ વલદે સેયદ પીરસાહબમીયાં હરિકૃષ્ણ ખો. એ. એસ. એસ. ખો.

[રાંદેર પીપરડીવાલા હાર્દિકૃષ્ણના આંધ્ર બ્રામણ એસોસીએશનના નવા વરસના ચુંદા-એલા પ્રમુખ અને રાંદેરના પ્રખ્યાત શિક્ષક ખાનદાનના સાહબઝાદા, જે ૧૯૪૦ની સાલ-માંજ નવા વકીલ બન્યા છે. ખુદા એમની નેક કામનાઓ પૂર્ણ કરે અને ખાનદાનને ઉજવણી કીર્તિ અપાવે.]

ટર્કિશ મીલીટરી મીશન

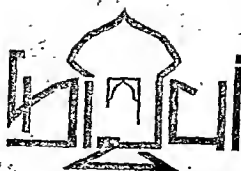
પેશાવર એવેરેડોમમાં, જે પઝીરીસ્તાનને માર્ગે અફઘાનીસ્તાન જઈ રહ્યું છે

તંત્રો :—

“વહશી” રહેરી

સહતંત્રો :—

“ખેકાર”

લેવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

ખર્ચા રૂ. ૫

પરદેશ શી. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીલું

જાન્યુઆરી ૧૯૪૨

અંક ૫ મો

ઉદ્દેશ

જાનામ : “માહિર” અઘાદરી સારખ.

મોઝે ધોસરકી તરહ નર્મો રવાં હૈ ઉર્દ્દ;
 તળ્યે દુશ્મતયે મગર ફિરબી ગિરાં હૈ ઉર્દ્દ.
 હિન્દવાલોંયે ઝુરરી હૈ તહકુખ ઇસ્કા;
 ખાહમી રખતો મહુખતકા નિશાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્મે મિલ્તી હૈ ખરીદારકો હર મેલકી ચીઝ;
 ઇલેમો આદાબકી કયા ખૂબ દુકાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ‘ગાલિખો’ ‘મોમિનો’ ‘ખુરરૂ’ હોંકે ‘તુલસી’ વ ‘કબીર’;
 સળકી કોશિશકે અમાનેમેં અયાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્કો ઉળા તો બિખર નાચેગા શીરાઝ્યે દિલ;
 હિન્દ હૈ જિસ્મ તો ઇસ જિસ્મકી નાં હૈ ઉર્દ્દ.
 જિસ નશેમનકી હો તઅમીર બહુ અંદાઝે કસાદ;
 ઉસ નશેમનકે લિએ ખર્કે ત પાં હૈ ઉર્દ્દ.
 કયા મિટાએગા કોઈ ઇસ્કો મિટાનેવાલા;
 દિલમેં આંખોમેં ખિયાલોંમેં નિહાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ઇસ્કો કોમોં કે તમદુનને કિયા હૈ પૈદા;
 કોન કેહતા હૈ કેહ લશ્કરકી અંખાં હૈ ઉર્દ્દ.
 ને દિયા નતા હૈ હર સુલ્કકો ઝોંકે ફિતરી;
 બસ ઉસી ઝોંકકી તફસીરો બયાં હૈ ઉર્દ્દ.
 એહલે મેહફિલ તુમહેં ‘માહિર’કા સખુન યાદ રહે;
 હિમમતેં અપની જવાં હૈ. તો જવાં હૈ ઉર્દ્દ.

“મદીનહ” ઉપરયા

ઈ સલા મી શિ ક્ષણુ

અલ્લાહ તઆલાતું ફરમાન (કુઆન)

મોસાના અખ્દુરુહીમ આદમ, રાંદેર

(૮૬) જ્યારે તું કુઆન પઢવા લાગે તો મશ્હૂક શૈતાનથી અલ્લાહની પનાહ માગી લે. (કારણ કે) તેનું જોર એવા લોકો પર ચાલતું નથી જેઓ ઈમાન રાખે છે અને પોતાના પરવરદિગાર પર બરેસો કરે છે.

(૮૭) જે લોકોને અલ્લાહની વાતો પર યકીન નથી તેઓને ખુદાયાક સીધા માર્ગ દેખાડતો નથી અને તેઓને માટે હુઝુમદાયક અબ્રામ છે.

(૮૮) જેમણે નાહાનીથી ધુરાં કામ કર્યા ફરી તે પછી (કાયદેસર) તબબહ કરી અને સુધરી ગયા તો એ વાતો પછી તારો પરવરદિગાર બહુ અખ્શનાર મહા કયાળુ છે.

(૮૯) પોતાના માળાપની સાથે લલાઈથી વર્તો, અમર તે બનેમાંથી એક અથવા બન્ને તારી ફાગ્ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચી જાય તો તેમને હું પણ કહેવું નહિ. અને તેમને તરછેડ નહિ. અને તેમની સાથે બહુ અદબથી વાત કર. વળી તેમની આગળ માયાળુપણે નમ્રતાથી બુકીનેજ રહે. અને એવી કુઆ માગ હે પરવરદિગાર! એ બન્ને પર રહુમ કર જેવી રીતે કે એમણે મને નાનપણમાં દયાલાવથી ઉછેર્યો છે.

(૯૦) સગાં વડાજાને તેનો હુક તથા મોહતાએ અને સુસાફિરને આપ પણ (માલને) નકામો ઉકાવ નહિ. બેશક ઉકાઉ લોકો શૈતાનોના લાખબ છે, અને શૈતાન પોતાના પરવરદિગારનો બહુ નાશુકરો છે.

(૯૧) પોતાનો હાથ પોતાની ગરદન સાથે બંધાયલો ન રાખ અને ન તેને તદન ખોલી દેવો જોઈએ. નહિ તો કપકાને પાત્ર ખાલી હાથ થઈ બેસીશ.

(૯૨) જ્યારે (કોઈ વસ્તુ) માપથી આપો તો માપ પુરું જારીને આપો, અને (જ્યારે તોફાને આપો તો) તરાબુ સીધાં રાખી તોલો; એ ઘણી સારી વાત છે અને પરિણામે પણ બેહતર છે.

(૯૩) જે વાતની તને ખબર ન હોય તેની પાછળ ન પડ, (કારણ કે) જ્ઞાન અને આંખ તથા દિલ એ સૌની (દિયામતમાં) તેના કામો વિષે પૂછ થશે.

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું (હરીસ)

મૌલાના અખ્તરુલ્લીમ સાહબ, રોદર

(૮૬) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે સુનાશિકની મિસાલ બકરાના બે ટોળાં વચ્ચે (આમતેમ) ભટકતી બકરી સમાન છે. જે કદી આ ટોળામાં ભટકે છે તે કદી પેલા ટોળામાં. (મુસ્લિમ)

(૮૭) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે (હે લોકો!) તમે ખોટી ધારણાથી બચતા રહો. કારણ કે ખોટી ધારણા (બદગુમાની) ઘણી જુડી વાત છે. (ખુષારી)

(૮૮) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે (હે લોકો!) તમે મજલૂમની બદગુમાની બચતા રહો. અમર જો તે મજલૂમ કાફિર હોય. (સહીહૈન)

(૮૯) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે હું અને યતીમને પાળનાર જન્નતમાં આવી રીતે હુદયું; અને આપે (સલો) કલેમાની આંગળી તથા વચલી આંગળીની વચ્ચે રહેજ અંતર પાડી ધરારે કર્યો. (મુસ્લિમ)

(૯૦) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે દરેક નખીને માટે એક મકબૂલ હુઆ હોય છે; જેને તે માગે છે. અને હું ચાહું છું કે ઈન્શા અલ્લાહ, કિયામતના દિને મારી ઉમ્મતની શકાવત કરવા મારી હુઆને છુપાવી રાખું. (સહીહૈન)

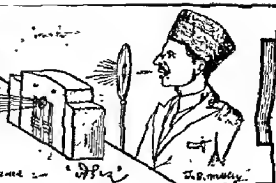
(૯૧) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે દરેક ખીમારી માટે દવા છે. પછી જ્યારે તે દવા રોગને લાગુ પડે છે ત્યારે અલ્લાહના હુકમથી તે સારી થાય છે. (મુસ્લિમ)

(૯૨) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે તમારામાંથી કોઈને તેની કરણી જન્નતમાં લઈ જશે નહિ. સહાબાએ પૂછ્યું શું આપને પણ નહિ લઈ જશે? હુઝરતે (સલો) દરમાન્યું કે હા, મને પણ મારી કરણી લઈ જશે નહિ; પણ જો અલ્લાહ યોતના ફઝલ અને રહમતથી છુપાવી લે તો હું જઈશ. (સહીહૈન)

(૯૩) સ્મૃત્સલાહ સલગ્ન્યે દરમાન્યું કે જેણે એવા વિચારે કોઈ મુસલમાનનું કામ કર્યું કે તેને ખુશ કરે; તો તેણે મને ખુશ કર્યો, અને જેણે મને ખુશ કર્યો તેણે અલ્લાહને ખુશ કર્યો, અને જેણે અલ્લાહને ખુશ કર્યો (તો) અલ્લાહ તેને જન્નતમાં દાખલ કરશે.

ગ્લોબલ ડી દુનિયાં કે દોર તો

સંપાદકશ્રી

આવાઝડી દુનિયાંકિ દોરતો ! આજે લગભગ અર્ધી દુનિયાં લગાઇમાં સપડાઈ ગઈ છે. સર-મુખ-યારો તો એક હોળિનાં નાગિએર બન્યા છે; પશુ શત્રુસન્ધાસની બીડીબી વ્યતો કરનાર મૌતના સોદાગરોજ આ વિશ્વયુદ્ધ માટે જવાબદાર છે. દરેક દેશના મોટા મોટા પ્રધાનો અને ખુદ સરમુખ-યારોની સાથો અને કરોડોની મૂડી સ્થેર બનાવનાં કારખાનાં કે રસાયનો બનાવવાની ફેક્ટરીઓમાં રોકાયેલી છે. જ્યારે એક બજુ શત્રુસન્ધાસની વાલો મરી હતી; ત્યારે બીજી બજુ નહી ખાવા એ શેરહોડરો શત્રુસરંજમ વધારેજ જના હતા. જર્મની, ફ્રાન્સ, ઇટલી, ઇંગ્લાંડ, જાપાન, અમેરિકા પગેરો એ ધનકુરોજો શત્રુસરંજમની ફેક્ટરીના ચાલકાઓજ આ યુદ્ધના જન્મદાતા છે ! જલ્દી દેશ ઉદ્ધા મકાભારત યુદ્ધમાં એક સૈનિકને મારવાનું ખર્ચ ૧ લાખ રૂપિયા આવ્યું હતું ! માત્ર યુદ્ધમાં તો એક સૈનિકનું મૌત એથીજે મોટું થયું છે ! આમ મૌતની મોંઘવારી વધી છે તેમ તેમ મૌતના સોદાગરોનાં ખીસાં તાળાં ચતાં થયાં છે. કાલે આખી દુનિયાના વહેપારમાં મંદી હોય પણ દારૂગોળના વહેપારમાં તો તેજ છેને ? ત્યાં ફરો હવે શાંતિ અને સમપ્રધાનની. આજરોની પશુડીઓનો સર એ નગરખાનામાં કચાંકુંધી સંભાળાય ! તો કે પોતાની દુકાં સમજ અને કાંઈકાંને પરિચયે ચરોપના ખુને નાકકના ખેલમાં વીલન કેરેક્ટર લગજવા સરમુખ-યારો મેદાને પડ્યા છે પણ ખરા સુવધારો તો રંગબીમીની

અંદર બેઠા બેઠા દોરી બેંચે છો જ્યારે રંગેતા સુજળ બેકતો છેકરો ટુકરો થશે ત્યારે વીલન કેરેક્ટરવાળાઓ કાંતો કીરાની ગોગાઓથી વિધારો કે આપધાનથી પોતાની જાતનો અંત આણુશે અને બાકી જીવનું રહેલું ઓડીપસ એ મસાણુનો છેલ્લો સીન ભોળને તાળીઓ પાડશે પણ તેવેજા પેલા મૌતના સોદાગરો તો ધનના પદાડોની રોચ પર બેઠા દશે જૂનની નહીઓ એમના પગની પાનીઓને પણ ભોંજવી ચકશે નહિ !

હોયો બૂમ બરાડા સાંભળી સાંભળીને ત્રસી ગયા હતા તે બૂમધવો વાપ તો અતે મોડરમનો વાપ નાકયો ! એ વાપને ઘૂર ચલાવવા જર્મનીએ ખૂબ દોલ વગાડ્યું પણ બીયારો એક ઝીસ જેવી એક બકરીથી ધરી ગયો ! ધરીરાત્રીએ રોજાવેલી ઈજાત ધૂળમાં મેળવી. અપુરામાં પુરં મીસરી લરકેરે પણ લીખીયામાં એની રેવડી ફાણા ફાણુ કરી નાખી ! મુસોલીનીને તો 'ગ્લેન મર્ફ પુત ઔર બે મર્ફ ખસમ !' જેતું પ્રયુ ! નકશામાંથી બીજા મુકદ્દાનાં નામે બુલ્સવાની તમજાવાળા મુસોલીનીનું ખુલ્લું નામ ધરાવીતા નાકડી તખ્તા પરથી નાપુદ થાય એવી મડી આવી લાગી છે ! રોમન સામ્રાજ્યનાં સ્વપ્નાં સેવનાર બજરપીઓને પુત : રસોડામાં કાચાનો વારો આવ્યો તોઈ એમનો મેક-અપ અપરેક્ટર હીલર પણ વિમ.સંજુમાં પડ્યો છે. પીયોની પાણીએ જનરલ ચેટ એક તો તોલનોજ નયા તેને મુસોજ નમતું તોલવાડું

કહે છે । હીટલર જેવો ખંધો મુસલ્મી એટલું
તો સમજી ગયો છે કે ઇસ્લામીયન બખરખીઓની
કહાણીઓની મદદ લેવા કરતાં ક્રાન્સની કટાક્ષિયી
બરછીઓય કામમાં લેવાય તો બસ છે ।
સંભળાય છે કે મુસોહીની ધૂળ ખંખેરવા
હીટલર તેને ખાનગીમાં મળવાનો છે અને
કહેવાનો છે કે “જાન માણસ ગોળાને બદલે
ગરમાગરમ બાફેલા બટોટાએ હોંબત પૂરક
ફેંક્યા હોત તો મીસ કપાઇ જત । આ
તો તે વાધતું બોળાઈ બોલીને ગમેલા
ગર્ધવરાજ જેવું કહ્યું । તારી સાથે મારી છાનજ
તને પણ ધૂળ ભેળી કરી । ને હજુય હિમરતું
હોય તો તારો રસોડામાં બાફી રહોસલો મસાલો
મારે સ્વાધીન કરી દે અને હું ને કરું તે મુજો
મુજો નેવા કર । ને હવે છેલ્લો દાવ મૂકીશ.
ફિરમતે મારી આપી તો ફીક નહિ તો હું મરીશ
પણ આખી પૃથ્વીને રાંડ કરીશ । ને તે મીસમાં
ધોલ ખાધી તો આ ત્રણ ટકાના તરકાએતુલ્ય
ચડી વાગ્યું છે (?) પેલું મરબીનાં બેમાં નેવડું
બગેરીયું અને હું ગાલ લાડી કુલાનીને કુંક
માફ તો જૂમખમાં ઉડીને પડે તેવું ચકલીના
બગ્યા જેવું યુગોસ્લાવીયા પણ તરસ્યતાની
બડીબડી બાત્તા કરી રહ્યા છે, ને પેલો મોટી
મજબૂતો રરાનલીન દાદો પણ કંઈક ખોખારા
કરી રહ્યો છે । તે મીસમાં કંઈ ધોળકું હોત
તો આવો દાડો દેખવાનો ન આવત । ને જે
તારી તાલશી પર દારો મારીને વિચાર કરી
ને; કે મારા એક હુંકરાયી દબાઇ જતો પેલો
અમેરિકાનો પાણીપો રહવેટ્ટ પણ હવે આપણને
પછેડીમાં પાંચરેડી મારી રહ્યો છે । અને તે
ઉત્તર આફ્રિકામાં પેલાં ડિહી અને ઓરંજીયન
સપાયનો માર ખાધો એટલે ચર્ચોલ ચાચાણું
પણ કેવું ચડી વાગ્યું છે ? માટે બાવાજી તારો
બીજો બધા ધખારો પડતો મૂકી તારા બખરખી
ઓને મારે દવાસે કરી દે અને “દરતું મોટું

રખીને નેવા કર બાકીનું બધું તારાપોરવાળો
સંભાળી લેશે ।”

આવાઝકી દુનિયાં કે દોરતો । પુનાની મુસ્લિમ
કેળવણી ટ્રાન્સ સફળતાથી પાર ઉતરી છે । એક
એકથી વધુ ભોશદાર તકરીશ યઇ અને મુસ-
લમાનો કેળવણી માટે આકાશ પાતાળ એક
કરવા તૈયાર છે એમ પુનાના વાતાવરણમાં
પડ્યા પાડ્યા । દિવસે દિવસે બીજાં દેવોની
જેમ ખેટફોર્મ ગર્મ કરવાની તરકીબ પણ
આપણા આગેવાનોએ સાધ્ય કરી છે.
શુક છે અસ્તાદનેકે ચુસ્તારના ગામીઓની
સંખ્યા આપણે ખૂબ એકઠી કરી રાક્યા છીએ,
પણ મરહમ સર સૈયદ જેવો એક પણ
કિરદારનો ગામી પાકે તોય બસ છે । આપણે
જગ્યા તો છીએજ પણ કેળવણીના તકનાં
નીચેની ડાળાઓનાં બધાં ફળો બીજાઓ ખાઇ
ગયા પછી આપણે જગ્યા છીએ. હવે તો આપણને
હંધા ડાળાઓએથી તે ફળો તોડવા માટે ખૂબ
દૂદકા મારવા પડશે. પણ આર્થિક બૂબધી
આપણા દાંડીયા તો લૂંચા યઇ ગયા છે તો
એ દૂદકા શે મરાશે ? ફિકર નહિ, મુસલમાનો
મરીજ છે એવું કહેનારા માંડા છે અથવા
રતાધગા છે । ટાણું કહે છે કે મુસલમાનો
પેસાદાર નથી ? જુવો કમાસપારજગ સમિતિ
આપણા શિક્ષણની તપાસ માટેજ નીમણ છેને ?
તેણે હજુ પોતાની તપાસનો રિપોર્ટ તો પુરા
કર્યોય નથી છતાં ૨૯ હજાર તો ખર્ચી નાખ્યા
છે ! રિપોર્ટ પુરા થતાં તો ટાણું જાણે કેટલાં
યશે ? ગ્રાંચ કમીશનોની જેમ બાદશાહી શાનથી
સમિતિ ન વર્તે તો શું જૂબડી બારોની જેમ
ચટાઇ પર બેસીને જમે ? અને ખરું પૂછવે
તો અત્યારે જે તાલીમ અપાઇ રહી છે તેમાં
તપાસવાનું શું છે ? સત્કાર પ્રમુખના શબ્દોમાં
કહીએ તો “કારકૂનીયા” કેળવણી અને મરહમ
અખરના શબ્દોમાં કહીએ તો

“તાલીમ હશે” હી જાતી હય

વે કયા હે ફક્ત બાચારી હે!

જે અક્ષર સિખાઈ જાતી હય

વે કયા હે ફક્ત સરકારી હે!!

જીવી કળવણીને માટે આરતું આકાશ પાતાળ એક કરવાની જરૂર શી? છતાંય “જાગ્યું જાગ્યું તોય લાયક! અને જે અભિયાનો મામે ન મળે ત્યાં સુધી આ-કાશો મામેય થું ખોરા છે! એમ સમજી કળવણી માટે યજ્ઞવત્તા અને રોહરશીપેની ભીખ માટે જોડનાં તળીયાં ધસતા મધ્ય અને ગરીબોનાં બાજકોને માટે અમલી કાર્ય કરવા કાઈ મેદાને પડશે કે!

ખેરી બાતે હી બાતે હે

ઝોર સૈયદ દામ કરતાથા;

ખુદ બખ્ષી બહોતસી

ખૂબીયાંદી મરને વાલેમે”

વાચનમાળાની ચોપડીમાં એક કવિતા છે કે:-

“જેવા આપી આંખડી સાંભળવાને ઠાન,
છલ બતાવી બેસવા લાડું કર્યું લગવના”

એમાં પ્રથમ આંખની વાત છે, અને તે ખાસ જોવા માટેજ બતાવી છે. પછી ખરે ખોટું જે આંખની સામે આવે તે જોઈ નાખતું! અને આંખનો સદુપયોગ પણ એજ કહેવાયને? આંખનો ખરો ઉપયોગ કરનાર શોખીન યુવાનોની હીંમતમાં શક્તિ થાય એવો એક બનાવ કલકત્તાના ઈલકિદાર મેટ્રોપોલિટી કોર્ટમાં બની ગયો છે. “કલકત્તાના કોર્ટ સીને-મામાં નવજ સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો જાહેરમાં બતાવવામાં આંખમાં ફાટા તે ચિત્રો બતાવનારાઓ ઉપર કેસ થયો તેમાં મેટ્રોપોલિટી સી. આર. યુપીએ ચુકાદો આપ્યો કે ૧૯૪૮ની ચોક્કસમાં એક

ચિત્રો બતાવનાં તે કાંઈ મુન્દો ન મણાય! ”

આ વાંચ્યા પછી નાગાઓને કુવે બાવળીઓ ઉમે તો હાંવતું સાધન થયું એમજ એવા લોકો સમજી લેશેને? પશ્ચિમથી આપાત થયેલી કળાઓની ખેતી આમ પૂર્વમાંએ ફાગૂલી રહી છે. એથી હવે પામતું કે રોલું એ તો દોઢી સમજ સમજની વાત છે! .

૬૧ માં ડીસેમ્બરે બરુચમાં “બરુચ જીવજા જીવજા”ની શાખા કાયમ થઈ છે. બરુચ જીવજા લીગને તો શોખીનાં સાલ જેવું લાગ્યું હતું. અહેવાલમાં એક દરજી હોય ને બીજો દરજી આવીને વસે કે એક બકાલુ વેચનાર કાઢીયો હોય ને બીજો આવીને વસે કે એક હળમ હોય ને બીજો આવીને વસે તો પેલા પહેલાં વાળા દરજી, કાઢીયા કે હળમને ધર્ષા ઉત્તમ થાય; તેમ આ જીવજા જીવજાની શાખા નીકળનાં સરુચ લીગ કંઈ વિરક્તતા કરે એ વાગળી છે. પણ બકાલુ એકજ વાંસનાંએ જે છાખરું છેને? તો એમ વિરક્તતા કરે થું પાકે? એ બંને છાખરુંને એકજ ધન્યગના રૂપમાં ફેરવી નંખાય તો કેમ? લીગ-કોમિસ સમાધાન તો કદાચ વિરેલ સંસ્કૃતિના કારણે રાક્ય ન હોય; પણ એકજ ખુદાને માનનાર, એકજ પયમખર (સલ્વે) અને એકજ કુર્બાનને માનનાર મુસ્લિમ સંસ્થા જીવજા જીવજા, અને લીગનું સંધાન કેમ ન થાય? પ્રતિષ્ઠાના બાકુને આગળો કરીને લીડરો ખુદુસ દિલથી આડે તો બહુય થાય પણ કોણ જાણે વાજનંધીના સંકુચિત વિચારોના સનેપાતથી આરજી ઉઠાર દિલ ચલુજતા લીડરો પણ બચ્યા નથી! બાકી પ્રમુખ જનાબ મુક્તી મેદદોલસન સાદબની તકરીરના સારે ૨૫ કુર્બાન પ્રમાણે મુસ્લિમોએ મિલગી ગાગવી જોઇએ, ધરકામી વાઈ ચારો, ધરકામી: કુરબાની, -કામિસ્તતા અને ધરકામી ન્યાયના જે સુદા રેલુ કપાં હતો

તે તો દરેક મુસલમાને દિલ પર નક્કર કરવા યોગ્ય હતા. મુસ્લિમોને જે હાવણીમાં બેઠે ચાઈ જતા અટકાવવાનો સમય હજુ હાથથી ગયો નથી. દીનના કાષ્ટપણ સવાસમાં, ગાયની કુરબાનીના પ્રશ્નમાં કે મસ્જિદની કુરમતના સવાસમાં મુસલમાનો એકજ છે તો પછી રાજદારી પ્લેટફોર્મ પર એક કેમ ન થાય ? એક જરા પાછળ હડે, બીજો જરા આગળ વધે તો બહુવચ અસહ્ય સહ્ય થઈ શકે; મગર એસે દિન કહાકે...?

❖

હિંદુ મહાસભાની કેરલીક વ્યક્તિઓ પણ પછી વેળા હંગાની રીસ લેવાપર ઉતારે છે ! જેમ સાવરકરનું ન્દુ ગાંધીજી સામે ચાલતું નથી ત્યારે જનાબ ઝીલ્લા સામે કાલ્ક ઉશડે છે; તેમ હિંદુ મહાસભાના ઉમેદવારોનું અમદાવાદ મ્યુ.માં કોંગ્રેસ સામે કંઈ ન ચાલ્યું ત્યારે એ બદલે સુરતમાં વાળયા મુસલમાનોના ગાયની કુરબાનીના પ્રશ્ન સામે અચાજ ઉઠાવ્યો ! એ બદલે સુરત મ્યુ.માં પોતાનો પંતે જમાવાની તરફીય હોય એમજ લાગે છે ! એટલે કે જે ગાયની કુરબાની બંધ થાય તો હિન્દુઓ િ લાગણી બિચાળ અને મત આપે. પણ મુસલમાનોએ અને તેમાંએ ખાસ રહિરના મુસલમાનોએ મજબૂત વિરોધનો વટાવ્યો. ઉઘાડી એ મહાસભા દરારને દવામાં પાછો ઉઘાડી દેવાની ફરજ પાડી છે ! ચાલે દાલ તો અપાતું દઈ કંટાળી ગયું પણ સેંકડો વરસોથી પાડોથી તરિકે રહેતી હિંદુ કૌમતી એ કંટાળાજ વ્યક્તિઓ ધર્મ ઝનુનમાં આપા બોના પોપા ઉઘેડીને શું કાંદા કાઢવા માગતી હશે ?

❖

રહિર પીપરીવાલા હાઈરિફ્ફની ઝોહક બોયઝ એસેસીએસનનું ૧૩ મું અધિવેશન રહિરના નવા થએલા વકાલ જનાબ સૈયદ અડમદ વસદે સૈયદ પીર સાદબુખીયાં રિશાખા

પ્રમુખરથાને મજૂર દાહરફૂલમાં તા. ૨૪ મી ડીસેમ્બરે સમૂળતાથી ઉજવાયું હતું. રાત્રે રફૂલનું વાર્ષિક ગેવરંગ પણ ગઈ સાલ કરતાંય બહુ સફળતાથી ઉજવાયું હતું; પણ શરીર મજબૂત હતું અને તેમાં આત્મા મદિા હતો. ચોહ બોયઝોની હાજરી ચોક્કી હતી. કુળવણીનાં જે મીઠફૂલો આરોગી એ મિત્રો મેજરફેરેડ, વકાસો, મુન્સદો, ડૉક્ટરો, એજીનીયરો, ગાર્ડો, ટી. સી. ઓ, ઈન્કમટેક્સ ઓફીસરો, કસ્ટમ ઇન્સપેક્ટરો, ઓડીટરો, રજીસ્ટ્રારો, સર્વેયરો, પ્રીન્સીપાલો, ક ટ્રેડિસરો બન્યા છે તે ફૂલ આખવામાં પોતાની બીજા ગરીબ વિદ્યાર્થી બહુઓને સહાય આપવા અને જાતી સહકારથી તેમને ઉત્કર્ષવા વર્ષમાં એક દિવસનો પણ ભોગ આપી શકના નથી ! જે હેનુધી એસેસીએસન નીકળ્યું છે તેના મકસદમાં પણ મેમ્બરો દિવસે દિવસે ઉત્સાહમંદ થતા જાય છે ! ભલા શું એ તમારી ફરજ નથી કે તમે મેમ્બરો થયા પણ બીજાઓને મેમ્બર બનાવી મરીમ વિદ્યાર્થી બહુઓના કુળવણીના માર્ગને સરળ બનાવામાં જાનની રાહત ઉભી કરે ! મજૂર રફૂલમાંથી પારંગત થએલા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી આજે સગમય ૧૦૦-૧૫૦ વિદ્યાર્થીઓ તો એવી રિયલિએ પહેંથી થૂક્યા છે કે તેઓ ધારે તો વાર્ષિક બે હજારનું સ્કોલરશીપ ફંડ પોતામાંથી ભેગું કરવું એ તેમનું યત્ન દાયતું કામ છે; પણ દમદદી, ઉત્સાહ ને દહતાના અમારે બહુ કયું કારણ એ ઇમેન્ટના પ્હારટર પર હાથુના લોપણની ગરજ સારે છે ! ખુદ એ દરેક ભાઇને પોતાની ફરજ વિચારવાની તૈયારી અતા કરે !

" આમીન "

“તાલીમ હમ હી જાતી હય
 વો કયા હે ફક્ત બાજારી હે।
 જો અક્લ સિખાઈ જાતી હય
 વો કયા હે ફક્ત સરકારી હે!”

જેવી ડેજવણીને માટે આવડું આદાર
 પાતાળ એક કરવાની જરૂર શી? છતાંય
 “ભાણું ભાણુ તોય ભર્ય! અને જો
 આંખોએ મામે ન મળે ત્યાં સુધી આ-
 મણા મામેય શું ખોટા છે? એમ સમજી
 ડેજવણી માટે ટળવગતા અને રોકાવણીયોની
 બીજા માટે જોડનાં તળાયાં ધસતા મધ્ય અને
 ગરીબોનાં બાજારોને માટે અમલી કાર્ય કરવા
 કાર્મ મેદાને પડ્યો કે?

“મરી ખાતેહી ખાતેહી
 ઔર સૈયદ કામ કરતાય;
 ખુશ બચ્ચી બહેનસી
 ખૂબીયાંધી મરતે વાલેમે!”

વાચનમાળાની ચોપડીમાં એક કવિતા
 છે કે:-

“જેવા આથી આંખડી સાંસગવાને કાન,
 જલ બતાવી બોલવા બેઠું કર્યું ભગવાના”

એમાં પ્રથમ આંખની વાત છે, અને તે
 ખાસ જોવા માટે જ બતાવી છે. પછી ‘ખરું
 ખોટું’ ને આંખની સામે આવે તે જોઈ
 નાખ્યું! અને આંખનો સફાઈપણ પછી એજ
 કહેવાયને? આંખનો ખરો ઉપયોગ કરનાર
 જોખીન યુવાનોની હીંમતમાં વૃદ્ધિ થાય એવા
 એક બનાવ કલકત્તાના ઈલાકિદાર મેટ્રોપોલિટી
 ટાઉનમાં બની ગયો છે. “કલકત્તાના કોન્ટ્રી-
 મામાં નગ્ન સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો જાહેરમાં બતાવવામાં
 આવ્યા હતાં. તે ચિત્રો બતાવનારાઓ ઉપર
 કેસ થયો તેમાં મેટ્રોપોલિટી મી. આર. ગુપ્તાએ
 મુકદ્દમા આપ્યો કે ૧૯૪૦ની સાલમાં એમાં

ચિત્રો બતાવનાં તે કાંઈ યુનુંદો ન બધાય।”
 આ વાંચ્યા પછી નાગાઓને કુદે આવ્યાઓ
 ઉમે તો હાંપનું સાધન થયું એમજ એવા લોકો
 સમજી લેશેને? પશ્ચિમથી આવતાં કોઈ
 કળાઓની ખેતી આગ પૂર્વમાંથી ફાટી રહી
 છે. એથી હર્ષ પામવું કે રાવું એ તો દરેકની
 સમજ સમજની વાત છે।

૯૧ મી ડીસેમ્બર ભર્યમાં ‘ભર્ય જલ્લા
 જમીનપુલ ઓલમા’ની શાખા કાયમ થઈ છે.
 ભર્ય જલ્લા લીગને તો શૈક્ષણિક સાલ જેવું
 લાગ્યું હશે. મહેલમાં એક દરજી હોય ને
 બીજો દરજી બાવીને વસે કે એક બગીચા વેચનાર
 કાંઈકા હોય ને બીજો આવીને વસે કે એક હનુમ
 હોય ને બીજો આવીને વસે તો પેલા પટેલા
 વાળા દરજી, કાંઈકા કે હનુમને ક્યાં ઉત્તમ
 થાય; તેમ આ જમીનપુલ ઓલમાની શાખા નીક-
 ળનાં ભર્ય લીગ કંઈ વિશ્વતા કરે એ વાજબી
 છે. પણ બેલા એકજ વાંસનાંએ બે હાથપૂં હોને
 તો એમ વિશ્વતા કરે શું પાકે? એ બંને હાથપૂંને
 એકજ હાથપૂંના રૂપમાં ફેરવી નંખાય તો કેમ?
 લીમ-કોલેસ સમાધાન તો કદાચ વિશ્વ સંસ્કૃતિના
 કારણે ચક્ર ન હોય; પણ એકજ ખુદાને
 માનનાર, એકજ પપગંબર (સહૃદય) અને એકજ
 કુઆંને માનનાર ખ્રિસ્તી સંસ્થા જમીનપુલ
 ઓલમા, અને લીગનું સંધાન કેમ ન થાય?
 પ્રતિષ્ઠાના બાહુને અગ્રણી કરીને લીગને ખુલ્લું
 દિશથી આડે તો બંધાય થાય પણ કાલુ જાણે
 વાઝાબંધીના સંકુચિત વિચારોના સનેપાતથી
 આપણા ઉદાર દિલ ગણતા લીગને પણ બચ્યા
 નથી! બાકી પ્રમુખ જનાબ મુકદ્દમી મેહદીહસન
 સાહેબની તકરીરના સાર રૂપ કુઆંન પ્રમાણે
 સુસ્વિક્ષેપે કિંગ્ડમી માગની જોઈએ, ધરવાળી
 પાઈ-આરો, ધરવાળી, કુરવાળી, નકમ-નિષ્ઠાના
 અને કદશાખી ન્યાયના જે હુંદા રેણુ ક્યાં હતો

અસ્માઉલ હુસ્ના

સં
ખા
દ
ક
રિફા-સાબેરી

“યા જબર” (અહ ૨૦૬)
એ મુકસાનને પૂરા કરવાવાળા. (૧) સવાર સાંજ
૨૧૬ વખત પઠનાર અસિમોના મુદ્દમથી બચેલા
રહેશે. (૨) હાકિમ અગર અસિમના મુદ્દમથી
કોઈ હરતો હોય તો એને કમતીમાં કમતી
દરરોજ ૪૧ વખત પઠનાર તેઓ તરફના દરેક
મુદ્દમ વગેરેથી બચેલા રહેશે (૩) એને કસર-
તથી પઠનાર દુન્યાવાલાઓની ગીબત અને
બદગોષ્ઠીની નીકર અને લોલતમંદ થઈ જશે.
(૪) દરરોજ ૨૦૬ વખત ૨૦૬ દિવસ સુધી
પઠનાર દોઢતમંદ થશે અને કરજદાર એ મુજબ
પડશે તો ઈ. અ. કરજથી છૂટા થઈ જશે.
“અલ અઝીઝ જબર” મુતકબ્બેરે”
એને હમેશા યુષ્કળ પઠનારની ઈજ્જતમાં
વધારો થાય છે. (૨) અને પઠનારનું દિલ નરમ
થાય છે (૩) કોઈ મગરૂર અને તકબ્બુરવાળા
માણસની રૂબરૂ પડવાથી તેનું દિલ નરમ થઈ
જાય છે.

“યા મુતકબ્બેરે” (સંખ્યા
૬૬૨) “એ યુઝુર્ગ અને ખેમિસ્” (૧) પોતાની
મનકુદા સાથે એકાંતવાસ કરવા પહેલાં ૧૦
વખત પઠનારને ખુદાપાક નેક અને પરહેઝ-
ગાર ઓલાદ આપશે. (૨) દરેક કામ ચરૂ
કરવા પહેલાં એને કસરતથી પઠવાથી તે કામ
ઈ. અ. આસાનીથી પૂરું થશે અને કામને
કોઈ અટકાવી શકશે નહીં. (૩) રાત્રે સ્વપ્નામાં
જાપાનક ખાખ જેમ તળીઅત ગલતની હોય

તો સુવા પહેલાં દરરોજ ૨૧ વખત પઠી
મુવાથી ઈ. અ. એવાં સ્વપ્નાઓથી નાગત
મળશે. (૪) નકી કરેલા વખતે ૬૬૨ વખત
૬૬૨ દિવસ સુધી પઠનારનો શાખ દબ્બો
દુન્યાવાળાઓ ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) કસરતથી
પઠનારને યુઝુર્ગ અને ખાંકત હાસિલ થશે.

“યા ખાલિકા” (અહ ૭૪૧)
“ઓ બધી સંહિના પેદા કરનાર” (૧) જે કોઈ
દરરોજ રાત્રે “અલ ખાલિકા”ને કસરતથી
પઠી તેના બધા ગુન્દા માફ થઈ જશે અને
તેનું દિલ અને મોઢું નરથી રીશન થશે અને
તેના બધા કામો સહેલાઈથી પૂરા થશે. (૨)
એને હમેશા કસરતથી પઠનાર માટે ખુદાપાક
એક ફરિસ્તાને પેદા કરે છે જે પઠનાર માટે
કયામત સુધી હંબાદત કરી તેનું (પઠનારનું) દિલ
અને મોઢું નરથી રીશન કરાવી દેશે. (૩)
લગાઈમાં ૩૦૦ વખત પઠનાર દુરગમ પર ગાલિબ
રહેશે. (૪) સાત દિવસ દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઠનાર બંધી આફતોથી બચેલા રહેશે.

“યા બારેઓ” (સંખ્યા
૨૧૩) “ઓ અલકના પેદા કરનાર” (૧) જે
કોઈ કફતામાં (સાત દિવસ) દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઠી તો તેના મરણ પછી તેને કષ્ઠમાં રહેવા
દેવામાં આવશે નહીં એટલે તેને જન્મતમાં દાખલ
કરવામાં આવશે. (૨) જુમ્આને દિવસે ૧૦
વખત હમેશાં વિદી કરનારને ખુદાપાક ઓલાદ
આપશે. (૩) હાડમ ડાકટર એને હમેશા

સ્ત્રીની સફેદ પાણીની ખીમારી

❀ અને ❀

તેનો આશ્ચર્યકારક ઉપાય.

અત્તીસે મરતૂરત—આ હેરતજનક દવા નવિન રસાયણિક - રીતે બનાવવામાં આવી છે. અને અત્યાર સુધીમાં આ દવાના સ્ત્રીઓના ઘણા રોગો પર જેટલા અખતરા કરવામાં આવ્યા છે તેમાં અત્યંત ગુણકારક ને કારગર થઇ છે. આ નિદરમી દવા સ્ત્રીઓની જનને-દ્રીષ્ટતા રોગો, પડસુત તથા લંકિરીયા માટે ખાસ કરીને અત્યંત ફાયદાકારક ને સે એ સે ટકા કામચાલ છે. જો દેહીય જનના આ હેરતજનક દવાની કદર ખુબે તો દવા એક હપ્તે રૂપીયાની કિંમતમાં પણ સાતી છે. જનને-તમામ ખિમારીઓ જેવી કે નખગાઇ, સોજે ને : પછું, અટકાવના દિવસોની તમામ ખોડો જેવી કે અનિયમિતપણે આવવો, રહી રહીને આવવો. દર્દ સાથે આવવો. ખમાદિ, ફેડ, ઘુટણ વગેરેમાં દુઃખાવો. ગર્ભ-પાત થવો આ ગર્ભ ધારણ ન કરેલું તેમજ ફાઈ ખાસ રોગ ન હોવા છતાંયે દિન પર દિન અસક્તિ અવધી.

શરીરની નખગાઇ માટે તો એ અક્સીર કરનાથે વધારે ગુણકારક છે. દિરૂદીવા માટે અમારો તો દાવો છે કે આટલી સફળ દવા કેણ અન્ય દવાખાનામાં મળતી મુશ્કેલ નહિ બલકે દુર્લભ છે. અર્ગર કેઈ દવાખાનામાં હોય તો મુકાબલામાં લાવવા માટે અમારી એલેજ છે. તંદુરસ્ત સ્ત્રીઓ પણ આ હેરતજનક દવાનો ઉપયોગ કરી ઘણી ખીમારીઓથી સુરક્ષીત રહી શકે છે. આજકાલ લગભગ દરેક ઘરમાં સ્ત્રીઓને સફેદ પાણી એટલે ધાતુ જેવા રાગોડી રંગના પદાર્થ ઝરવાની અકસર શિકાયત છે. જેનાં કારણે સ્ત્રીનું બદન નખણું, અને રંગ પાળો પડી જાય છે. હાથ પગમાં બગતરા, મગજમાં દેર ચડે છે. કમર કમજોર થઇ જાય છે. આ બધી ચિન્તા-યતો માટે અમારી આ દવા સોએ સે ટકા સફળ પુરવાર થઇ છે.

કિંમત સંપૂર્ણ ફાર્સના ૮૦ ટિકીઓના રૂ. ૨-૪-૦૦ ટ. ખ. અલગ.

અગર અત્યારે એંગે છજાજ નહિ દરવામાં આવે તો આરણ જતાં આ રોગ અત્યંત હવસેણ સાખીત થાય છે.

દિલ્હીનું નામાંકિત :- ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજી.) કારખાનું

બુન્મા મશિનદ ચોરઠ ઓપીસ પાસે, દીલ્હી-૨૪.

સરટીફિકેટ

“અમ અમાન” ના એડીટર સૈયદ આશિકઅલી સાદખનો અભિપ્રાય. “મે” પોતાની નજરે ઘણા રોગી ઓના તે પત્રો જોયા છે જેમણે આ દવાખાનાની હેરતજનક ને ગુણ-કારક ઔષધીઓના લાભ લીધો છે અથવા હું તેના ઉપયોગની લાંબુપુર્વક બજામણ કરે છું આ કારખાનું સત્તી ને ગુણકારક દવાઓ પ્રાપ્ત કરવામાં વિશિષ્ટ મકતા ધરાવે છે. હજારો કાકટરો પોતાના દવાખાનાઓમાં આ દવાનો ઉપયોગ કરે છે.”

અરમાહિલ હુરના

સં
પા
દ
ક

રિક્ત-સાબેર

“યા જુઝમારો” یا جڙو (અદદ ૨૦૬)
એ તુકસાનને પૂરા કરવાવાળા. (૧) સવાર સાંજ
૨૧૬ વખત પઢનાર આસિમના બુદ્ધમથી બચેલા
રહેશે. (૨) હાકિમ અગર આસિમના બુદ્ધમથી
કોઈ ડરેતો હોય તો એને કમતીમાં કમતી
દરરોજ ૪૧ વખત પઢનાર તેઓ તરફના દરેક
બુદ્ધમ વગેરેથી બચેલા રહેશે (૩) એને કસર-
તથી પઢનાર દુન્યાવાલાઓની ગીબત અને
બદશામતથી નીકર અને દોલતમંદ થઈ જશે.
(૪) દરરોજ ૨૦૬ વખત ૨૦૬ દિવસ સુધી
પઢનાર દોલતમંદ થશે અને કરબંદાર એ મુજબ
પડશે તો ઇ. અ. કરબંદાર છૂટા થઈ જશે.
“અલ અઝીઝુલ જુઝમારુલ મુતકબીરો”
એને હમેશા પુણ્ય પઢનારની ઈબ્જતમાં
વધારો થાય છે. (૨) અને પઢનારનું દિલ નરમ
થાય છે (૩) કોઈ મગરૂર અને તકબુરવાળા
માણસની રખાર પડવાથી તેનું દિલ નરમ થઈ
જાય છે.

“યા મુતકબીરો” یا مکتوب (સંખ્યા
૬૬૨) “એ બુઝર્ગ અને એમિસ્લ” (૧) પોતાની
મનુહા સાથે એકત્રિતવાસ કરવા પહેલાં ૧૦
વખત પઢનારને ખુદાપાક નેક અને પરહેઝ-
ગાર બોલાદ આપશે. (૨) દરેક કામ રાત્ર
કરવા પહેલાં એને કસરતથી પઢવાથી તે કામ
ઇ. અ. આસાનીથી પૂરું થશે અને કામને
કોઈ અટકાવી શકશે નહીં. (૩) ગરે રવખામાં
બાબનક ખાત્ર બેઠા તબીબત ગમતારી હોય

તો સુના પહેલાં દરરોજ ૨૧ વખત પઢી
સુવાથી ઇ. અ. એવા રવખાઓથી નામના
મળશે. (૪) નકશી કરેલા વખતે ૬૬૨ વખત
૬૬૨ દિવસ સુધી પઢનારનો શેખ દબબો
દુન્યાવાળાઓ ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) કસરતથી
પઢનારને બુઝર્ગ અને બંકત હાસિલ થશે.

“યા આસિકો” یا آسک (અદદ ૭૪૧)
“ઓ બધી સુષ્ટિના પેદા કરનાર” (૧) જે કોઈ
દરરોજ રાત્રે “અલ આસિકો” ને કસરતથી
પડશે તેના બધા ગુન્હા માફ થઈ જશે અને
તેનું દિલ અને મોહું નરથી રીશન થશે અને
તેના બધાં કામો સહેલાઈથી પૂરાં થશે. (૨)
એને હમેશા કસરતથી પઢનાર માટે ખુદાપાક
એક ફરિશતને પેદા કરે છે જે પઢનાર માટે
કયામત સુધી કબાલત કરી તેનું (પઢનારનું) દિલ
અને મોહું નરથી રીશન કરાવી દેશે. (૩)
લગાઇમાં ૩૦૦ વખત પઢનાર દુરગમ પર ગાલિબ
રહેશે. (૪) સાત દિવસ દરરોજ ૧૦૦ વખત
પઢનાર બધી આફતોથી બચેલા રહેશે.

“યા બારેઓ” یا بار (સંખ્યા
૨૧૩) “ઓ ખરકના પેદા કરનાર” (૧) જે
કોઈ લક્તામાં (સાત દિવસ) દરરોજ ૧૦૦ વખત
પડશે તો તેના મરણ પછી તેને કબ્રમાં રહેવા
દેવામાં આવશે નહીં એટલે તેને જન્મલગ્નમાં લખાઈ
કરવામાં આવશે. (૨) લુખ્યાને દિવસે ૧૦
વખત હમેશાં વિદે કરનારને ખુદાપાક બોલાદ
આપશે. (૩) હઝીમ ડાક્ટર એને હમેશાં

ક્ષતરતથી પડશે તો ખુલાપાક તેના કામમાં સિદ્ધિ આપશે. (૪) દરરોજ સાન વખત પડનાર ઉપર કમનો અઘળ યતો નહીં. (૫) સરીઅન મુઝબબા દરેક દલાલ કામ માટે ૪૧ દિવસ સુધી નક્કી વખતે દરરોજ ૨૪૮ વખત પડનાથી તે કામ ઇ. અ. થઈ જશે (૬) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનાર કદી એકબે રહેશે નહીં એટલે ખુલાપાક તેને માટે કાબજે કાઢી મૂલીસ હમદમ-મદકાર પેદા કરી દેશે, જે દબેશા તેની અખર રાખી બનતી દરેક મદદ કરશે

“યા મુશવ્વેરો” يا مصور (આદ ૩૩૬)

“જો ખદકતની સુરત બનાવનાર” (૧) જે વાજ ઔરત સાન દિવસ રોજા રાખે અને ઇતનાર વખતે ૨૧ વખત “અમલ મુશવ્વેરો” પડી પાણી પર હમ કરી તે પાણીથી રોજો ખોતે તો ઇ. અ. તેને તેક ઔતાદ ખુલાપાક આપશે. (૨) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનારના બંન્ના મુદિકલ કામ આસાન થઇ જશે. (૩) એને દબેશા ક્ષતરતથી પડનાર પાણી પીતી

વખતે પાણી પર હમ કરી પીશે તો તેને ઉચા મુર્બા મળશે.

“યા ગરફારો” يا غفر (અ/ખા ૧૨૭) “જો ખદખોના ગુન્ના બખ્શનાર” (૧) ગુમ્બાની નમાઝ પછી ૧૦૦ વખત “યા ગરફારો અગરફારો એ નૂત્રી” પડનારનું ખુલાપાક બખ્શી દેશે એટલે તેના ગુન્ના માફ કરી દેશે. અને આખરતમાં મગ્ફેરત અને ખુલાપાકની મહેરબાની મેળવવા લાગ્યથાથી યશે (૨) “યા ગરફારો”ને દબેશા પુઝળ પડનારના બંન્ના ગુન્ના નાબૂદ થઇ જશે અને તેના નફસની ખરામ અને પુરી ઈજાએ દૂર થઇ જશે. અને તંગદસ્તી દૂર થઈ ગૈનથી રોજી તેને મળશે (૩) જે એને દબેશા પકાઈ કરશે તેનું ઈમાન કામિય થશે (૪) નફસને તાબે કરવા તેમજ પુરાં કામેથી બચવા એના વઝીફ અકસીર છે. (૫) “યા અફકારો યા ગરફારો વગરફારના કફીરતકા ખેદલ ગરફારીન” દબેશા પડનારના બંન્ના ગુન્ના ઇ. અ. ખુલાપાક માફ કરી દેશે અને દબેશા ગૈનથી તેને મદદ કરશે.

રો
ગા
ને
તિ
લ
રમી

રોગને તિજરમી—આ તેમ નથી ખદક એક નહુ છે. જેની આશયકારક અરદે તિખ્ખી (વેદક) કુન્યામાં અદલુન કાંતી ઉપનન કરાને મોરા મોરા નામગીન હજમોની અકમતે ચકરમા નાખી લીધી છે આ દવાના ઉપયોગથી ૭ માસ જેટલા દુઃકા ગાગામાં પાંચ દઝાર કરતાં વધુ નિરાસ અને કબરને કાંદે પહેમિલા દર્દીઓએ નવચલન પ્રાપ્ત થયું છે. પૂરવેન્દ્રીપતી તમામ આગ્રીઓ અને ખરાબીઓ જેમકે વાંકપણું, દુઃકાપણું સુરતી અને નામરહી વાગરને દુર કરવા માટે અકસીર અને અસરકારક છે કે એક અઠવાડીયાના ઉપયોગથી એટલી લાબાઇ અને નમઘ આપી નવ્ય છે કે મહુષ્ય હુદિ હમ રહી નવ્ય છે. એક દરદીને માટે એકજ સીધી પુરતી છે. કામન ૧ સીધીના રા. ૩) આગીરો પામેથી રા. ૬લ.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (૨૯) જામે' મસ્જિદ, હીલ્લી ૧૪

પોંક

T.P. Mistry
© 1977

સાહિત્ય પરિષદ મુલતરી રહી જેથી સાહિત્યના ખગરમાં કંઈ કસ જતું ન લાગવાથી રા. અડવાણ દોર વેચવાના ધંધામાં પડ્યા હોય, દોર ખરીદવા અમદાવાદની શુગરીમાં ગયા હતા એવામાં અમદાવાદના ત્રણ દરવાજાની વચમાં રહિરના રંગીલા કવિ જનાબ 'આસિમ' સાદબની મુલાકાત થઈ ગઈ. આસિમ સાદબ કંઈ કામ સર અમદાવાદ ગયા હતા. વાત દરમિયાન અડવાણએ આસિમની 'લીલા'ની ખગર પૂછી તો રોશન થયું કે લીલાનાં લગન ધામધૂમથી થોડાક વખતમાં થઈ જશે અને ઉમારાંકર જોડે તેમાં ગોરપડું કરશે! હજુએ ન સમજ્યા! જો આ દિવસથી લાગતો હોય તો રીધે સીધું કહી દઉં કે જો વાર થોડીયું નહિ નડે તો 'લીલા' થોડાક વખતમાં જ પ્રેસ પર પહોંચી જશે અને એની પ્રસ્તાવના ઉમારાંકર લખશે, પછી 'શુદ્ધ'જીની 'ચિતા'ની જેમ એનેય કોઈ સંજોગોનું ગૂઢણ ન નડે તો સારું!

એક સાહિત્યકાર મિત્રે તો પૂછ્યું 'પણ ખરું કે "ગામડાઓમાં રામલીલા લગજાય છે, અને બાણમાં કૃષ્ણલીલા લગજાય છે તેનું તો કંઈ એ લીલામાં નથી ને!"

"ના, ના એરી કોઈ 'લીલા' એમાં નથી તેમ લીલા દેસાઈ કે લીલા ચીટનીસની જેમ

એ લીલા કોઈ સીને એક્ટ્રેસ પણ નથી!"

"તારે છે શું?"

"એક કલ્પિત પાત્ર છે. 'કલાપી'ની શોશના કે 'અખતર' શીંગનીની 'સદમા'ની જેમ 'આસિમ'ની 'લીલા' કવિતામાં ઉતરશે, પછી 'બાનેંદી બાને' "હોય તો લગવાનું જશે!"

કારવાંના વાંચકોને!

અમારા વાંચકોને જણાવતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે કે ઘણી શોધને અંતે તમારા માટે અમે એક અતિ ઉપયોગી લેખમાળા મેળવવાને લાગ્યશાળી થયા છીએ. તે લેખમાળાના મૂળ લેખક "ફ્રેન્ક કેમ્બર" નામે એક જર્મન વિદ્વાન છે અને તંત્રી સાપાંતર કરનાર મુસ્લિમ શુગરાતના બદલીતા યુવાન લેખક રાજમાન્ય "સાલેહ ખડીવી" સાહુબ છે. તે લેખ માળાનું નામ છે "મુસ્લિમ કલાકૌસલ્ય." આવતો અંક જરૂર જુવો.

તંત્રી.

ચોક્કા વાંચકોને એક ખૂબ ખુબર સંસ્કારાનું
 પું. મયા અંકમાં એ 'આસિમની' યુગલુપી
 કળાની તારીફ કરી હતી અને તે કળાને
 પ્રતાપેજ રેડીયો ઉપર યુગ્મરાતી મુશાએરો
 કાયમ થઇ ગયો છે રરોક વાંચક તા. ૧૧મી
 ફેબ્રુઆરીને મંગળવારે રાત્રે ૯-૪૫ કલાકે મુંબઇ
 રેડીયો રેસન પર તમારા રેડીયોની આવી
 ફેરવળે અને તમારા યેર રેડીયો ન હોય તે
 મિત્રો કે કાગળ વગમતાઓને ઘેર જળે અને
 સાંભળજો, આપણા યુગ્મરાતી શાસ્ત્રીની ગઝલ
 હુન. કહેવામાં ધણુના દીદાર તે તમે કહેજા
 છેજ પછી હવે તે આવાજ સંભળવાની પચ
 નેગવાઇ થઇ ગઇ છે. રેડીયોમાં તે દાઝમ
 થોડો મજા અને ધણુ શાસ્ત્રીનાં અરમાન
 નીકળવાં ખાડા રહી જાય તે પછી કેમ અને ?
 સડક નાની અને રેસના થોડા એક સાથે થોડી
 સંખ્યામાં દોડે તે કેમ હાલે ? માટે બધાએને
 સારી રીતે દોડવાનું જ્ઞાન મજા એ માટે
 મુંબઇમાં રેડીયો મુશાએરો બીજા જિવસે એક
 જાહેર મુશાએરો કરવાની મુંઝવે વહોરા મુખ
 લીંગના સંચાલકો વિચારણા કરી રહ્યા છે.
 સાહિત્ય પરિષદ મુસ્તવાવાથી નિરાશ થએલા
 મુંબઈના સાહિત્ય રસિકોએ આ પ્રસંગને વધારી
 લેવા બેઠાં. એવો અનુભવ સિદ્ધ થાય છે કે
 સુઝાં બીરકીદ જેવાં સાહિત્યનાં લાખણો કે
 વાંચકોને દોષમાં એખતા કરી દેનાર શુદ્ધ નિર્મલો
 કરતાં આવાં કવિ સંમેલનોમાં બે બધું કલાકનો
 સમય ખૂબ આનંદથી વિતે છે. પછી જે
 જનમનાજ બેગી હોય, અને આવી રસ રાહિયો
 સંન્યાસ લીધો હોય તેમને તો કહેવુંજ શું ?

એમ જાણુજો હતાં પછી ના. ના. એન દીકરીને
 લાભ લાગે રા. હામત યોગી તથા શ્રીકૃત
 શેખરજી પીડ પર ચિત્તરો બાંધીને આવી
 લાગ્યા. પછી તો પૂછવુંજ શું ? સાહિત્યની ચર્ચાથી
 પર મામમી ઉઠ્યું ? રા. હામત યોગીએ હેડ
 ઠાક દાર કરી. "આ સાહિત્ય પરિષદવાળા પછી
 જગત શાશ્વત પાણી હેણું ?" એ વધુ અંગેના
 સાહિત્યકારો જેલમાં મયા તેમાં આવી થોડી
 પરિપક્વને યુક્તરી રાખવાનું શું કારણ ? શું
 લક્ષરના એક એ આગેવાનો કેડ પકડાય એટલે
 બાકીના લોકો દલિયાર મુઠી શરૂ કરી આવવું ?
 બીજું બધું તો ઠીક પછી બિચારા ખજાણરહ્યો
 થરો ધણુ કમર કસીને પ્રમુખરમાનના બાપુ
 માટે જે દરજોના તેવાર ક્યો દશ તે તો પડ્યો
 પડ્યો હવાઇ જશે તેવું શું ? ઉદ્ધ સાહિત્ય
 પરિષદ મળી શકે, દિંદી સાહિત્ય પરિષદ મળી
 શકે, મરાઠી સાહિત્ય પરિષદ મળી શકે, કલા
 પ્રદર્શનો ભરાય, પુસ્તકાલય પ્રદર્શનો ભરાય,
 વનપ્રવેશના જલસા ઉજવાય તે પછી યુગ્મરાતી
 સાહિત્ય પરિષદ કેમ ન ભરાય ? મામમુમમી
 નહિ તો સાદી રીતે તો ભરી શકાય ને ?" એટલે
 શ્રી શેખરજી બોલ્યા. "પછી જણુનારીમાંજ
 ભેર ન હોય ત્યાં તમારા જેવી સુચાણીઓનું
 શું આવે ? જવા દોને એ કુદી કુદીને સુધવાય
 અને ભેદ ભેદને ચાકનારા દુઢીઓ શું ધોષવાના
 હતા ? એના કરતાં તો આપણા અરબી થોડો
 જેવા ગઝલકારોનીજ એકાદ પરિષદ ભરી
 શકીને ?"

"પછી પ્રમુખ રમાને કોને બેસાડીશું ?" રા.
 હામત યોગી ઉચ્ચ
 "પતીલને વળી બીજા કોને ? કલાપી, ને
 આસાજ કરના સ્વર્ગવાસ પછી કોય માયનો પુત
 મતીલની ખરાબરી કરે એવો પાકો છે ?"
 શ્રીકૃત શેખરજી બોલ્યા.
 "પછી ખર્ચની વ્યવસ્થા શી રીતે થશે ?"
 એ કહ્યું.

આવાજ દોરોના ધધામાં પડ્યા જેથી
 સાહિત્યના સંજેખમથી આ વેળા બચી નહતી,

“એમાં શું ? શેષીક ખાનદાની સ્ત્રીઓનાં તુલની જાહેરાત ધામધૂમથી કરી દબાવું કે દીકરાને ખપતાં વાર નહિ લાગે.” રા. એકાએ બોલ્યા.

“પણ એરી કોઈ ખાનદાની તસિકા ન સાંપડે તો ?” મેં સંકેત ઉઠાવી.

“તો શું કોઈ ખાનદાની હીજડા તો મળી આવશે ને ?” એપ્રીલની પહેલીજ તારીજે એ પ્રોત્સાહન રાખીયું તો કોઈ પેપરવાળાથીએ મુન્સા નહિ આપે !” શ્રી શેખઅલીએ પોતાના મગજને સરાણું ચડાવ્યું.

“અને સાથે સાથે પહેલવાનોની કુસ્તી, પાઝા અને સાંદની સાઈમારી, મેંદાની કુસ્તી, તીતરની કુસ્તી, મરધાઓની લાગમ વગેરે ગોઠવીને વાગિદઅલીશાહની પુરાણી સંસ્કૃતિને તાજ કરીયું તો આપણા કલ્પપ્રેમી મીયાં સાહેબો પછુ મોટી સંખ્યામાં વડી પડશે !” રા. હામતબોબા બોલ્યા.

“અને એ બધી કુસ્તીઓને સાઈમારીઓનું ન અને તો હવે શાધરેની સાઈમારી તો ચીરેનું ?” શેખઅલી બોલ્યા.

મેં કહ્યું “એ તમારા હવાઇ ફિલ્લાઓ પડતા મૂકે અને બીજી કોઈ વાત છેકે.” એરલે બાશું કે દોઢીવાની દરવાજાનો દમ લગાવતા શેખઅલી બોલ્યા,

“આટઆટલું ફંડ બેશું” ચલુ તોય ઝીણુ સાહેબ એકાદ ડેકી પેપર કેમ કઠકતા નહિ હોય ? પારસી જેવી ૯૦ દળરની વસ્તીવાળી કેમ પોતાનાં ૩-૪ ડેકલી નમાવે ને મુસલમાનોની લાગેલી વસ્તીમાં કેમ ડેકલી ન નમે ?”

“ડેકલી પેપર તો નીકળશે ને ? પણ અંગ્રેજોમાં નીકળશે એમ સંભાળ છે.” મેં કહ્યું.

“તો આપણાં જેવા લોગકાની લાગેલાં બેકલું અંગ્રેજ બાલુનારાઓનું શું ?” શેખઅલી વિચાર્યું.

“એને માટે એક વગરે પૈસાનો ઇલાજ મારા ખાનમાં છે. એમેય અત્યારે છ અંગવા-

ડિકા તો મુસલમાનોનાં છેને ? તેમાંથી પાંચ તો શુક્રવારે નીકળે છે અને એક સોમવારે નીકળે છે. તેને બદલે એક શનિવારે નીકળે, એક રવિવારે નીકળે, એક સોમવારે નીકળે, એમ સરવાર સુધી છ પેપરો નીકળે અને શુક્રવારને પબ્લીક હોલીડે તરિક ઉઘવી તે દિવસે કોઈ પણ પેપર ન નીકળે, બધા વાંચકો, લેખકો તથા એપ્રિટરો જુમ્માની નમાઝ પડે અને શુક્રવારે દાખીઆ કુંજને હોલીડે ઉઠવે ! કેમ આ ખાન કવો છે ?” મેં મારી અછલતો ઉપયોગ કર્યો.

“લાન તો ઘણો મજાનો છે, આમ છ અંગવાડિકો મળીને એક ડેકલીની ગરજ તો સારશે; પણ છ છ અંગવાડિકો લવાઝમ એક મુસલમાનના ખિરસામાંથી નીકળવું અઘરું છે ને ?”

“તમને પસ્તીના લાનની ખબર ક્યાં છે ? છુટકે પણ એ માને શેર કાઢળ, વેચાય છે. જરા અંગવાડિકો યોડીક દિલ્લી તરફની “મરદાણ” ની જાહેર ખબર વધુ મમાણુમાં હાપે અને જરા બધાઈ વધારી દે તથા જકાત-મેરાત સમજીને એક એક પૈસો લવાઝમ ધરાડી દે તો બંને બાજુ સમતોલ થઈ જાય !”

“પણ બધા છાપાવાળાએ વાત માને તોને !”

“કેમ ન માને ? એમનાજ લાભની વાત પણ છેને ? અને ન માને તો પબ્લીક મીટીંગો લારીને તેમને મનાવે !”

“અરે ! જાણ સાહેબ, એ બધું તો ખરું પણ ફત્તે ભૂખ્યા પેટે ક્યાં સુધી સાહિત્ય ચર્ચા ચલાવીયું ?”

“આ તેજ થાય છેને !” અને પછી તો પસંદવાળીને ખંડાય ચઢવીને અમારી મંદગા ખાવે પાછળ ચડી તે ચડી !

એક જાણીતા સુસ્થિત લેખકનો
ઈતેકાલ.

અમને જાણવાતાં દિલગીરી થાય છે
કે 'નિયાત્ર' જેવા એક મિત્રાદુસ્ત અનુ-
વાદકના ઈતેકાલ મળી થોડાક દિવસમાં
ખીજા જાણીતા ઇતિહાસિક લેખક અને પાકા
અનુભવી અનુવાદક માસ્તર-અદારખ્યા
'જિસ્મિલ' જે કશ્શ-બૂજના રહેવાસી હતા
તે જન્મતનરીન થયા છે. ખુદા મહૂંમને
ગરીકે રેહમત કરે અને તેમના કુટુંબને
સાથે જમીલ અતા કરે, આમીન.

સંદેરની સુલાકાત લેતાં
કયાં જન્મશે ?

ધી પાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

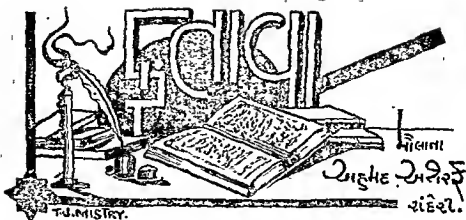
હમડ ફલીયા, સંદેર
જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં
યાદદારત રૂપે રહી જશે,
માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

રેડીઓપર ગુજરાતી ગઝલ મુશાએરો

ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતના ગઝલ રસિકો આ વાંચીને ખૂશ થશે
કે તા. ૧૧-૨-૪૧ ને મંગળવારે રાત્રે સુબંધના રેડીયો સ્ટેશને સ્ટા. ટા.
૯-૪૫ થી ૧૦-૪૫ કલાક સુધી મુશાએરોનો પ્રોગ્રામ રાખવામાં આવ્યો છે.
જેમાં નીચે પ્રમાણેના કવિઓ રજુ થશે.

૧ "ઝાર" (સંદેર)	૧૧ "મરીઝ" (સુબંધ)
૨ "વહુશી" (")	૧૨ હરિહર "દીવાના" (")
૩ "ફના" (")	૧૩ "બાદશાયણ" (")
૪ "બેકાર" (")	૧૪ "સાગિર" (વટવા)
૫ "રાયદા" (સુબંધ)	૧૫ "નિશાર" (ચેટલાદ)
૬ "આસિમ" (")	૧૬ "સત્તારશાહ" (રાજપીપળા)
૭ "સગીર" (")	૧૭ "બટ્ટી દાયવાદા" (વડોદરા)
૮ "નસીમ" (")	૧૮ "ખાદી" (સુરત)
૯ "ફકીર" (")	૧૯ "આઝાદ અમીન" (")
૧૦ "નારાહ" (")	

નોંધ : જો જો હાથમ તમારી ઘણીમાં મોંઘી રાખ્તો અને ઘણી ન હોય તો
તમારા બેગમાં મોંઘી રાખ્તો.

સવાલ-એક માણને કાંઈ પાસેથી રૂ. ૧૦૦) કર્જ લેવાની લીધા. પણ પાછાં અદા કરવાની કાંઈ મુદત નહીં દેવી નહિ. અને કરજ લેનાર મરતાં દમ સુધી તે રકમ અદા કરી શક્યો નહિ. હવે મરનાર મરતું કર્જથી છુટા થઈ શકે કે નહિ? મરનારે પોતાની પાછળ વારિસો માટે કાંઈ મોક્ત છોડી શકે નહીં, તેમજ વસીયત તરીકે ન કરી. મતલબ કે વારિસો મરહમ તરફથી કર્જ આપના નથી અને માગનારને જવાબમાં કહે છે કે-મરહમ તો હવે કર્જથી છુટી ગયો. કારણ કે દેવાવાળાનો માંગવાનો મરદો ન હતો. બસકે એવો ખ્યાલ હતો કે અમર મકરૂં દેશે તો ના કહીશ નહિ. અને જો ન દેશે તો માંગીશ નહિ. કેમકે કર્જ લેનારની મતલબ એજ થાય છે. માટે તેનો ખુલાસાદ જવાબ આપશો.

જવાબ-પ્રછેલી સુરતમાં કર્જ લેનારની મતલબ એ નથી. કે કર્જ અદા ન કરવામાં આવે? શા અદા કરવાની ફિકર ન કરવામાં આવે? જ્યાં સુધી બની શકે કર્જ અદા કરવાની પુરેપુરી કોશિશ કરવી જરૂરી છે અમર મરહમ કર્જ અદા કરવા પહેલાં યુજરી થયો છે અને માત્ર પણ કંઈ છોડ્યો છે. તો જોવા-હવે જોઈએ કે પ્રથમ મરહમના માત્રમાંથી મરહમનું કર્જ અદા કરે, ત્યારબાદ જે કંઈ બચે તેને વારિસો શરીઅનું મુજબ વહેંચે. નહિ

તો બધા ગુન્હેગાર થશે. જો મરહમનો માત્ર કર્જ અદા થઈ શકે એટલો ન હોય તો જેટલું કર્જ અન્ય થઈ શકે તેટલું અદા કરે અને બાકી રહેલું કર્જ વારિસો અથવા સંબંધ મરા-પનાસ ખુશીથી અદા કરે તો અદા થઈ જશે. જો મરહમ પોતાની પાછળ કંઈ પણ માત્ર છોડી ન ગયો હોય તો એ સુરતમાં પણ જો વારિસો પોતાની ખુશીથી અદા કરશે તો અદા થઈ જશે. અને એથી મોટો સવાબ મળશે. અને મરહમ પર એકલાન થશે, તેમજ મરહમ કર્જના બોઝથી લક્ષ્ય થશે. મરનારે વસીયત કરી હોય કે ન કરી હોય દરવાજામાં-મરહમના માત્રમાંથી દરજ અદા કરવું જરૂરી છે. કર્જ લેનારથી મતલબ જે એમ લેવામાં આ છે કે-આપણે તો લખ્યા અને ન આપણે તો કદી માંગીશ નહિ. એ જલસરી વાત છે. કર્જ લેનારે કર્જ અદા કરવું જરૂરી છે. પણ જો મરજવાર ખુશીથી મરનારને માફ કરી આપશે; તો મરહમના સીરેથી કર્જ અદા થઈ જશે. અને માફ કરવાના બદલામાં અજ્ઞાત મોટો સવાબ આપશે જેમકે-કુરઆને શરીફમાં મોજુદ છે-જેણે અજ્ઞાત એકલાન કરવાવાળાના સવાબને નક્કી કરેલો નથી. એવીજ રીતે લોકો અને ફિક્કની કિતાબોમાં છે

સવાલ-એક ગીયાંબીગીને ઝાડો પડવાથી બીબી પોતાના બાપને ત્યાં ચાલી ગઈ. તે ત્યાં

ત્રણ વરસ રહી ત્યાર બાદ મીયાંએ તેને તલાક આપી દીધી તલાક આપવાને મહીનો દોઢ ચંદ્ર ગયો હવે તે બીબી ખીન્ને નિરાશ કરવા મગિ છે તો એ બીબી માટે ઇંદત માટેનો થું હુકમ છે ? ઇંદતની અંદર નીકાલ કરે તો જાઈએ છે કે કેમ ? તે લખવા મહેરબાની કરશે.

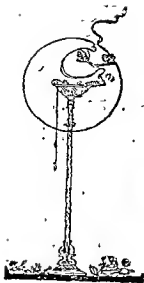
જવાબ-કમ તલાક આપી તે તમે લખતા નથી ને તલાક રજૂ આપી હોય તો સુદતની અંદર ધણી રજૂ કરી ચકશે અને ને તલાક મોગલજા આપી હશે તો નવેસરથી નીકાલ પડવા પડશે નો તે યોરત બીબા માણસ સાથે નીકાલ કરવા આહતી હોય તો તલાકની ઇંદત ત્રણ હપ્ત પસાર કર્યા પછી કરી ચકશે અને ને તલાક મોગલજા આપવામાં આવેલી હશે તો દલાલા વગર તેના ધણી માટે જાઈએ થશે નહીં. પણ ને તે યોરત બીબા માણસ સાથે નીકાલ પડવા આહતી હોય તો ઇંદત પુરી કરી બીબા સાથે નીકાલ પડી ચકશે.

સવાલ-અત્રે અમારા તરફ લોકો મોદરમ માસમાં ધણી શોખથી તાલુકાં બનાવે છે અને તેને માને છે, અને તેને સવાખતું કામ સમજે છે. કાઠિઆવાડના એક મુફતી સાહેબને પૂછવામાં આવ્યું તો તેમણે એવું જણાવ્યું કે: એ કામ તો કીક નથી પણ તમને ધણીજ મોહબ્બત હોય તો તમારા ઘરમાં બનાવી રાખશે. હવે એ વિશે આપણું ફરમાવો છે ? તે વિગતવાર લખી જણાવે.

જવાબ-મોદરમ મહીનામાં તાલીયાં બનાવવાં ફરજત નથી મુસલમાને માટે એ ધણીજ અણુજાજતું કામ છે. અને એકલેબૈતની એમાં ધણી સખત બે અઘળી થાય છે. અને એકલેબૈતને નારાજ કરવા તે રમણુસ્વાદ (સદા)ને નારાજ કરવા સમાન છે. વળી એની મન્નન લેવી તેમજ એને માનવું એ સર્વે શિક્ષે છે. મુસલમાનોએ એથી બચવું જોઈએ. ને મોદરમ

સાહેબે એમ કહ્યું છે કે “બહે તમને મોહબ્બત હોય તો ઘરમાં બનાવીને રાખો.” એ તેમનો જવાબ કેવળ ખોટો છે. નતો ઘરમાં બનાવીને રાખવું ફરજત છે, અને નતો બનાવી રાખ્યા ફેરવવું ફરજત છે. એ લખુજ બૂકું કામ છે. અદાનતાને લઈ તેમાં બેળાભાલા મુસલમાને ફસાએલા છે. તેમને સમજતી રીધે માર્ગે દોરવામાં એ સમજી મુસલમાનોની ફરજ છે. ને પ્રમાણે તાલીયાં બનાવવાં હરામ છે એ મુજબ તેમાં પૈસા આપવા કે નેત્રા જવું બધવા કેમ પણ પ્રકારની મદદ આપવી વિશ્વકુલ હરામ છે. અગ્રે કાફિરોને મુર્તિપૂજાથી રોકાએ છીએ, અને મુસલમાનોની હાલત એ છે કે કાગળ અને કામગીરી પૂજા કરે છે ! એ કેટલી ઘરમતી વાત છે ? મુસલમાનોએ એવા કામથી શરમવું જોઈએ. હિંદુસ્તાનના બધાપ મોગા મોટા આલીમોએ એનાં દગમ થવા વિશે ફતવા આપ્યા છે. લખની, દેલાબાદ, રોક, ખરેલી, દેવબંદ, દેડલી, સદારનપુર, ફાટી, રાદેર, ગમેલ વગેરે બધી જગ્યાના મુફતીઓએ એના હરામ હોવા વિશે ફતવા આપ્યા છે અને એજ મુજબ હકરત શાહ અબ્દુલ અઝીઝસાહબ (રહ) પોતાના ‘ફતાવા અઝીઝયાદ’માં હરામ લખે છે તથા મોહાના અબ્દુલકદે લખતવી (રહ) પોતાના ‘મજલુઆ ફતાવા’માં પણ સખત હરામ અને મોટા સુનેહ લખે છે. અને એ વિશે બાંકીના મુસલમાન લાઇઓએ ગુજરાતીમાં બધા હિંદુસ્તાનના આલીમોના ફતવાઓ બેગા કરી ગુજરાતી નિસાસો છપાવ્યો છે; તે જોઈ તે પર અમલ કરશે.

“આવાજ” ઉર્દૂ વાંચો,
અને રીડીયો સાંભળો !
છુટક નકલ અઢી આના.
ધી રાંદર રોહાસ . . . કણીસ . સુન્દ.

(ગુપ્તા અંકથી આરંભ)

[૨૫]

ગાંધી

મેહરિલ (ફૂલવાડી)

[૨૬]

ગાંધી

આસ લીધા ન શાદમાનીના;
વહી ગયા દિન બધા જવાનીના
આજ આ હાલતે ન જો સહચર;
દૌર છે, દૌર, દૌર ફાંતીના.
આપ આંખે કે, આજ બાંકી છે;
આસ બે ચાર ઝિન્દગાનીના !
રોજની જાંખના મટી જાએ;
કેડ લઇ બે બધા જવાનીના.
મૌતથી એનેથી જરા એણું;
બાર ઉચકું છું, ઝિન્દગાનીના !
દાગ પોતેજ એ કયાં, કહેશે;
આપના તીરની નિશાનીના !
બાકમાં એક દિ', મળી જશે;
ગર્વ ને આ ધમક જવાનીના !
આજ ક્યાં? લાખચાર જોયું છે;
આપ જુદા થયા જવાનીના
કોણ સમજે? ને કાણ સમજાવે કે
મેહ "નાશાદ" ઝિન્દગાનીના !

ચિંતાવત છે કે આશિકે ૩૫માં માંગૂરે સંગે છે;
અને તેથીજ પરવાના શરૂઆતી ફૂર સંગે છે.
લગાવી બેવકા તે આંખડી મુજ આંખડી સાથે;
ક્યામત છે, કમેળે તીર ચિન્તાવર સંગે છે.
નથી જોવા જિગર ચાકું જગતની અન્ય વસ્તુને;
હૃદય બસ પ્રેમ જવાગામાં યદિ રજૂર સંગે છે.
થયા બરબાદ દિલના ટુકડે ટુકડો એક ટુકડે નથી;
જીવન-મંદિર મહો અંદર જાદુ કાફર સંગે છે.
અજાબ કુદરત ખુદા તારી અંજળ કંઈ પ્રેમની લીલા;
કે મૂસા એ કદયું 'અરની' અને ત્યાં વર સંગે છે.
ખૂશી છું એટલા માટે; ખૂદાનું નર છે દિલમાં;
અને તેથીજ દિલ માર' અતિ મગર સંગે છે.
કહી દે; કેની ઉદ્ધતમાં કહી દે; કેની કુરકતમાં;
રવિ તું આંખડી રાંતી કરી નિષ્કૂર સંગે છે.
પરસ્પર પ્રેમથી રહેતા નથી બારતના સંતાનો;
વતન મ્યાર' વતન તેથી વધુ મંજૂર સંગે છે.
"વંડી" કાણ મધુરસ પાંખે મેહોંશ કાધો કે;
"જીવર તારૂં કદમ કો' સુમરા આગર સંગે છે.

"નાશાદ" (અંખડી)

"વંડી" (કરમાડ)

[કંઈક]

[૩૪]

કંઠી હવામાં ! ! !

હતા 'શેખર' પણ એ જોઈ મનમાં
પ્રજા નાચી રહીતી રવિની ભૂખમાં
હોને એ મિસ્ટર આ રજનીને ત્યાં
હવે ચિત્ત પરાની દેવો ન્યુતન ઉપામાં
પ્રજા ફેરી હાંસ કઈ 'શ' 'શ' આપે ?
બહુ 'સબો' નોખ્યા હતા 'મા'સનામાં ?
કોઈ 'પરગણુ' આવીને નિર સિંચે
રહું ક્યાં છે ચેતન ચિત્તારી સત્તામાં ?
થયા હાંડુ કેમકરી પર મહાશય
મજા ફેવી આવી વિદેશી સરામાં ?
કનકેલો છે 'શ' કોઈ 'ધન્ય'તરી' પણ
ગુગન પર હો છે ને કંઠી હવામાં !

'ધન્ય'તરી'

[૩૫]

પસંદ

છે કલ્પ તો પસંદ અને વસ્ત્ર ના પસંદ ;
એ પણ છે ના પસંદ તો શું છે જલા પસંદ ?
હું હું વહા પસંદ તો, તે છે જહા પસંદ
મુજને છે તે પસંદ ને તેને છે ના પસંદ
હોય વહા નો હું તો, અને તે વહા પસંદ
તેને છે ને પસંદ મને છે તે ના પસંદ
હર એક અહા તો આપની મુજનેય છે પસંદ ;
રીસાઈ એસવું, નથી મુજને ઝરા પસંદ
ખૂને મહિદિ નાઝથી રંગીન તો કરે
હાથોમાં નો છે આપના રંગ દિના પસંદ

'મહાક' (કોણ)

[૩૬]

કવિતાનું દોહ હોડાપણ ! ! !

બહુવાધા નો કંટાળો, કોઈ એસતાં કોઈ
સીનેમા જોવા ડગલો, ગીરો મેસતાં કોઈ
ડીઝી મળી છતાંય કાં 'એકાર' ફેરો હો !
ખીનું ન કંઈ અને તો પાપ્ય વેલતાં રીખો !

શાએરી રહી દૂર ફક્ત બોલતાં રીખો,
મેડફિલમાં જઈ મોડું તમે બોલતાં રીખો,
છાપામાં વિવેચક અને 'એકાર' શું વલે !
પરમાં જઈ વેંજણ-ખટાકા ડાકતાં રીખો !

મંદીર તણા મકંત કે હરગાડના મુજારો,
ખની તમે ઇપરના નામે ડાલતાં રીખો,
તો જગણું તમ ચલુને પખાળું આવે
'એકાર' અને કુઠે મારી ફાલતાં રીખો !

કહે છે કાણ દિ'હોએ કંઈ ધોળતા નથી !
મા-બાપ ફેર નામ ફક્ત બોળતા નથી !
'એકાર' કુટશટ ફેરવે છે ટોષ તોય ;
રસે જતાં અધરા નકામા બોળતા નથી !

અમ લીડેરો નકામા 'માથાં' ફાડતા નથી,
એક ખીનને પારાસત્તામાં હોડના નથી,
ખિનાય ફેરો અસ્તરો 'એકાર' લાઇ તમે ;
નિજ બાપુઓનાં મસ્તકા કાં બોડતા નથી !

ગુલામી નંધનેને અમે તોડતા નથી,
ને એકપતે ખટારો અમે બોડતા નથી,
સ્વરાજ્ય ગાડું અમે ઉત્તેરી મેડ
અમરની સડક થઈ છતાંય દોડતા નથી !

[૩૭]

'એકાર'

[૩૭]

ગાઝલ

આજ સાથી રંગમાં મહેલિલ નથી ?
 કાબુમાં શું કામનાયે દિલ નથી ?
 આશિકો ફેરી નિરાશા જોઇને;
 જે હસે છે તેજલા સંગ દિલ નથી ?
 વાર કરતા શીઠ અચકાઇ ગયા ?
 કલ કરવે પ્રેમીને સુલકલ નથી ?
 કાં હસો છો કલ કરનારા પરે ?
 છ દયાળુ, એ જાણ, કાલિલ નથી ?
 કેમ જાકારો મળે મેલિલ ચડી ?
 શું હજી 'અમકાર' એ કાબિલ નથી ?

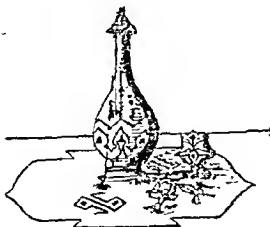
‘અમકાર’ (ભાવનગર)

[૩૮]

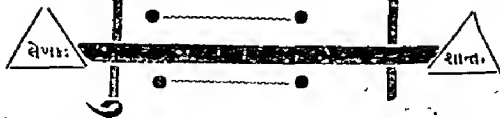
પુનરુત્થાન

ભાગ્ય મન-મંદિર તણા ઉધડી ગયાં !
 તૂર-દીપક લઇને તે આગો ફરી,
 ઉર તિમિરતાને ગયો જે પરદરી,
 દિલ તણી કુન્દા ફરીને ખગભળા,
 પુનઃજનન-જ્યોત મહારી અગદળા,
 પ્રેમ ફરી વેદના પ્રજ્જા ઉડી,
 દિલ તણી આગૂરતા સગળી ઉડી,
 મુગ હૃદય વ્યાધૂળ થઈને ટળવળે,
 કિંદગી-સંદેશ આશા પાડવે,
 ભાગ્ય મન-મંદિર તણા ઉધડી ગયાં !

‘‘સીરતી’’ (ઢોર)

ગુલુ ગાડી વાળ

ગુલુ ગાડીવાળો મસ્ત અને બેપરવા રહેતો; ઉંટના કાઠ્યા જેવી ડબાએલી બાથરોપી, જુનની ટાઈથી બાંધેલું પાટલુન, ખભા પર રાખેલો કોટ, ખસખસી દાઢી-એટલી તેની લાક્ષણિક એળખ હતી.

પેતાના શેઠની નોકરી બરાબર બખલતો. કાર્બનિર કાંઈ કહેવું પડ્યું હોય તેવા સંજોગ શેઠને આવવા દીધા ન હતો. બનારી જરૂરી વસ્તુ લાવવી, પરચુરણ મરકામ કરવું અને નોકર તરીકેની એવી બીજી ફરજો અદા કરતો. ધોમ તકો ધીખતો હોય ત્યારે, શેઠના બહારના બંગલેથી, મારતી સાયકલે સહેરમાં આવી બરફ અને સોડાની બાટલીઓ લઈ જતો. જનપીઠાન-વાળા રસ્તામાં સામે મળે કે કોઈ દેસત રોકી રાખે તો બનતી તરસે સાયકલ હાંકી મૂકતો; એથી એ કાંઈક શુભાની જણાવતો પણ વાસ્તવમાં એ બહુજ વિનયી હતો. આવતી સાયકલે સૌને હસ્તા મહેંચે સલામ કરતો ત્યારે એનો વિનમ્રવાવ દેખાઈ આવતો.

હુંક પગાર છતાં કપડાં હાથે ધોઈ સ્વચ્છ રાખતો. ધર્મપરાયણ હતો. વિધવા માતા તથા બાપ, બાંહેડો, નિશ્વાલો, નાતતું ગરીબ, ધર-એટલે સમાજ સગપણ થયું ન હતું.

શેઠના છોકરને સારું બહાર ફેરવવા લઈ જવાનો નિયમો કાર્યક્રમ હતો. સાથે ધરડી આપા આવતી; ઝંઝીના સખળે તેણીની જુવાન એકરી કાંઈ કાંઈવાર ગાડીમાં ડાહ્યાં આપે જતી

ત્યારે, ગુલુ. હમેશનો ગુલુ, તેનો ઘેડો અને જુનો રસ્તો-એમાં ચેતન આવતું. ઘેડો કાપી ફળો ભરતો; ગુલુ ખોખારો ખાઈ અછક બેસતો પણ શરમના લીધે મોં મલક મલક થતું. શર શરના સદવાસ અને સુવાગી હુંકથી, ઉભાજ રસ્તો મનોહર લાગતો; હવા પુશુભા જણાતી; રડ્યું ખડ્યું ઝાડ, ઝાળ નમાવી, પાંદડાં ખખ-શવતું તેમાં એ આવકારતું દારૂ શાંભળતો અને તોરમાં ગાડીને બેચાર માર્શલ વધુ દોડાવી મૂકતો!

હવે તો ફરવાના રથો નિત્ય ત્યાં થતાં. હમણાં એક રથના તેમને બહુજ પર્સદ પડી ગયો. જુવાનીને સત્કારે ઉર્મિએને સતેજ કરે અને પ્રેમને પોને એવું એ રળિયામણું રથના હતું. નદી તટ હતું? પાણી ત્યાં ઉંડું રહેતું હોવાથી ઝડી લીલીછમ હતી. ધટારોપ વડલાની લાંબી લાંબી વડવાઈઓ પાણીમાં પડતી. દિવસ તપતો; ઉન્હાળાની સાંજ ધખતી; રહેરો ઉછળાટ મોડી રાતે શમતો ત્યારે અહીં નિરવ શાંતિ હતી; દૂર હરિયાણાં ખેતરો, તમરોનો અવાજ અને પાંખીઓનો કહરવ હતો.

અળોલ આંખડીની રમત ખૂબ યથ; આજ તો અનેનાં હૈયાં બેઠું બેઠું અંક પર્ષા હતાં-

“તને ખબર છે ને?” ગુલુ બોલ્યો, “મારી મા, માંચ નાખવા તારે ઘેર આવી હતી; તારી માની છંછા હું” જણાવતો હતો પણ તારા લાખળે કહી નાખ્યું કે ‘તમારા ધરનાં ધર નથી-ધરમાં મોરી સુધ્યાં નથી-મારી ખેડને ફુખમાં હસેલા જેવું થાય”

તરૂણી નિરંતર રહી.

નાતના વડા પટેલના જયેષ્ઠ પુત્રનું ઘર આખરવાણું અને અભરેભંડું હતું. ત્યાં ઊંઘી રવાણી.

યુવકના શેઠની નોકરી એટલે વતન આવે ત્યારે આખી નાતના માણસો રોશને સામે લેવા આવે, એવા વેવાધને પ્રભાવ હતો. અંગત લાપકાત તો કોણ ગળે પછ પટલાણીના પ્રતાપે શેઠની સારી મહેરબાની હોવાનું સૌ માનતા હોય (પૂરવો) અને આંખે દીકી વાત એટલે નોકરી અને નાક મુકી વતનની વાટ લીધી. મનદુઃખ ને હવાશે તેમનાં જીવનમાં શટ પાડી. વેવાધને શૂદ્ર ત્યાગ્યું; વડા પટેલ યુવકના ભંડું ધર વેરાન બન્યું અને દાયકો મોજો પડ્યો. પટલાણી, વડુ ઊંઘીને લઇ. નછુકના શહેરમાં રળી ખાવા આવી. એક બેરીસ્ટર સાહેબના ધરકામની નોકરી મળી.

વડુ કરતાં ઊંઘી પાંચ વર્ષ નાનો હતો તોય જમાનાની ખાધેલ સારું તેમને સંસાર રેડવી લેતી. જાંક, શહેરના પ્રયોજનો, મહિન વાતાવરણ, સાસુના રંગદંગ કે ગમે તે કારણે ધરની જોને અસંતોષ રહેતો; મન અરિધર રહેતું. દિલ ક્યાંય ક્યાંય દોડતું; અરમાન આવે ચકતાં. તેણીને દરસો, (Gait)-યનગનતી ચાલ, નાયતી આંખો, શરીર સોજ્ય અને શટશટ થતી જીવાનીના આકર્ષણનો એક પ્રસંગ ને પોષક મળી રહ્યો.

મહેલાતમાં બેરીસ્ટર રહેતા અને ત્યાંજ આ કુટુંબ કમ્પાઉન્ડમાં રહેતું. તેમના નના ભાઈ રંગીલી તબીબના હકકડ નવજવાન હતા, એમને સૌ “છાટે સાબ” કહેતા હોય પામળમે, કાળી શેરવાની, વાંકડીયા બાલ અને છકડી દબ, એમની એસ-પરસત રફારની પ્રતિભા આપતાં.

ઊંઘી, દૂર સીમેન્ટના કારખાને કામે જતો. રાતપાળો આવે ત્યારે મોડી રાત્રે ઘેર આવી પડી રહેતો. ધર સંભાળવાની, જીવન જીવવાની કે દુનિયા સમજવાની તેને હજી તક સાંપડી ન હતી. કામી ઉંઘી, કુ-વાદારીમાં પ્રવેશ કર્યો અને ઉગી ઉભો થાય ત્યાં તો પેટ પુતું રળવાની ફરજ પડી. રતવાનું દર્દ એને જન્મથી હતું; જે વાર તો આપરેશન કરાવેલાં કારખાનાના ગળતૂટ કામથી શરીર ધસાણું અને ત્રીણી રંગોટિના લીધે ગળતું કેન્સર તેને થયું.

દર્દની શકાએ એટલે ગભરાયેલાં જીવનથી હાથ ધોવા પડશે એમ તે માનવા લાગ્યો. “મીરજ નર્સ કે આણુંદ મીશન હોસ્પિટલમાં ગઈ કે ફાલાણું વેદ હકીમનો ઇલાજ કરાવું?” એમ વિચારમાં વખત નીકળી ગયો અને દર્દ નેર કયું. “છાટે સાબ, એમ તો હમદર્દ હતા. સહાનુભૂતી દર્શવી, ધરવાળાઓની માયા મેળવી લીધી હતી. ડોક્ટરોનો પરિચય હીકરીક ધરાવતા સમજીને દર્દને જવાખાના બેળો કર્યો. ચિકિત્સા કરી અને ત્રીજી સંગે અસ્થિયા કરવાનું નકકી કયું, આપરેશન સફળ થયું. જવાખાનાની વીશીમાં ખાવાનો બંદોબસ્ત કરી દીધો હતો. “છાટે સાબ” ખજર દબા આવતા અને કમ્પાઉન્ડને બસામણ કરી જતા.

પતિ પ્રત્યે, જાને મૂળથી અમાન હતો. દર્દની સેવામુદ્રણ કરતી, દર્દિ કાંધે રસોઇ કરી ગરમ જમવાનું લાવતું, દર્દિ વિવેકપૂરતી તબીબી અત પૂજ્યા જનુ-એવી પતિ પરાયણ કે હેતાગ લાગણી નજર ઉઠતી.

તેણીની તબીબત દર્દીક અસ્વસ્થ રહેતી હોવાથી “છાટે સાબ” દારિદ્ર્ય જીવધી (Chivalrous Spirit) પ્રેરાઇ નતે દવા લાવી આપતા; છાણું કે રસિક નવેલ વાંચી

સિંબધાવના, એમ પેલે દેશના સહૃદયો છે તે
હસી બતાવી, હર્ષિને સાંત્વન આપવા પ્રયાસ
કરતા.

સજ્જનોની દયા ઉપર હોયએલા એકલા
ખીચારા હર્ષિને થોડા દિવસ બાદ ઓપરેશનની
અવળી અસર થતી જણાઈ; દુઃખાવાની અસર
રહ્યા કરતી; ચિત્તદમ્ભ. ચક્રકર આવતાં, કેદ-
સામાં ગળ આવી વિગેરે દુખાએલાં દર્દોએ
પણ ઉચ્ચે માર્યો. અશક્તિ, પસાની તબીબન
અને ઓપરેશન બાદનું નાંખાઈ ગએલું ચરીર
એટલે કેસ બગડ્યો ધરની જાંખના કરતો,
હવન સાથે બાથોડીયાં ભરતો એવું જ્યારે દેદ
છાડ્યો; ત્યારે તેની ઓએ “છાટે સાંખ” સાથે
દર દર નાશી જવા એકલ દેન પહોડી.

મોટા શહેરમાં તેમજ આસરો લાંબા. રંગીલા
“છાટેસાંખ”નો શબ ન્યારો હતો. એમના શરીર
અનેકવિધ જવાબદારીઓ હવાએલી હતી. એક
કાસતુ માચકના ખીંચે જકાકાઈ બંધાઈ રહે
એવા એ ન હતા !

બાહ્યે પણ મોટે મોટે સમજણ પડી કે
મારે યહ ! ! !

કુશળ પાંડોનો અનરાધાર વર્ષો પડતો
હતો. ધરતી ધરાણી ને વધુ પાણીથી નદી
નાળાં હલકાઈ ગયા હતાં. રેલ્વે લાખન કપાંચ
પોત્તાઈ ગઈ હતી. એટલે દેન પણ દેદશનથી
રોડી રહી હતી.

આજ નિતરીને નરમ પડ્યું હતું. રોશન
નજીક આવતું હોવાથી, દેનની ગતિ પણ નરમ
પડી. તેમાંથી એક બાઈ ઉતરી. જુવાનીનું
તેણીનું જોમ નિતરીને નરમ પડેલું હતું; વ્યાકુળ
દૃષ્ટિએ કાષ્ટને બેગાવા પ્રવળ કરી રહી હતી.

વર્ષોના લીધે રરતા પાણીમાં કુળેલા હતા
માન થોડે દૂર આંખે એથિ એક ગાડી ઉભી

હતી. ગાડીવાળો ફુડવાઈને તેમાં પંઓ દને
થોડાની કેશવાળી પાણીમાં નીતરી રહી હતી.

શેઠ મરી પરવાઈ એટલે યુવકે ગાડી
ધરની કરી હતી. અને રોશને કેસ કરતો.

“યુવક કે દુ” આવી પુ, પાછી તારે અંબજે,
તને યોધતી અને તું મગ્યો.” બાઈ ગમરાની બેસી

દગીએ પુછ્યાહ વિના. યુવકે તેણીને
ગાડીમાં લઈ લીધી. થોડાને સિરકાળો; અને
થોડે જુના હડીખને (Passenger) પીછ-
નતો દેવા એમ દરખામાં પાણી હળકાઈવેલું
પરબણી ઉપડ્યો ! ! !

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, લુગીઓ, હાગિયરી,
ગુજરાતી તર્જુઆ સાંધના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ હાં. લીં લાહારના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોના પુસ્તકો

:: :: કિફાયત ભાવે મળશે :: ::

દેકા એકવાર પધારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબંતાર (લુગા મરિજા પાસે)

સુરત.

ଆନୁରାଗ
"ଆମ" ଶିକ୍ଷା

ઝાર પીલસ:- આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે

શુભાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-શ્યોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેલું પુરુષત્વ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા સાંખ્યા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ધિક્કારીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. જેજ દિવસમાં નિર્માન, પાચનશક્તિ, રક્તપ્રવાહમાં પલ્લુ પોનાનો ગુણુ બતાવવો શરૂ કરે છે, અને શરીરમાંથી સુરતી, લીલાપલું, દમર, માથા, સાંધા, અને રગોના એમાં ફરતુરી, અંબર અને સોનાની લસમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા સાર્થકે ડર ગાળાઓની પ્રીમત રા. ૧-૦-૦ પેરડે ખર્ચ બુદ્ધિ.

આર તિલા:— આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખુશી દે છે એ છે કે એના ઉપયોગથી કાષ્ઠિય રીતની જલન કે ફેશ્લીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસળાતુંજ ચામડીમાં ધુસી જાય છે. રંગોની નબળાઈને દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર સગઃકારી છે, હળવો રૂપીઆ ખર્ચ જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અત્રી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અઢી) પેસ્ટ ખર્ચ જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિમે મહાંઈ અને ઇતિસાહ (વીર્ય સ્તંભન) માટે ખાસ છે. જીભોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કુદરી તિમે જાહેરમાં સુકથો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇતિસાહમાં શેવડો વધારે થાય છે. ક્રામત કચ્છીનો રા. ૧) પોસ્ટ ખર્ચ લુદ્ધ.

મુકાબી વ મુમ્તિલક:- કરવરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઇન્સાક અને મદાર્ધ માટે અત્યેક છે. નિર્ધાન, (ધાતુસ્થાપ) દર્દનિલામ, (સ્વપ્નદીપ) તેમજ વીર્ય વિકારની દરેક ક્ષયો આ દવા માત્ર એજ દિવસમાં દર કરે છે. ગોળીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તેલો દવા બાર દિવસ ગ્રાહે છે. કીમત તેલા એકનો કપાળો એક, પાંદડ ખર્ચ છુટી.

દવાળે સુઝાકઃ—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મારાં છે. દબરો મણાઓ સારા દવા પછી આ દવા પળીક સનકુખ પરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એક જ શીશીમાં સારો દર્દ રહે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કારી છે. ઈન્જકશને વડે પેતાતું ભવિષ્ય પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમીરી ભલામણ છે. કીમત શીશીનો રૂપિયા દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (દુકાનમાં પરમિયાનો શર્તાયા દલાવ કરીશું)

Unani Pharmacy : નાનારો મોઢલવો. ધર્મશીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર સુલભ મોઢલવામાં આવશે.
લખો અથવા મળો : મેનેજર

લખેા ત્યથવા મળેા : મેનેજર

ધી સંદેર યુનાની કાર્મસી

સિંદર, Rander, Dist. Surat.

ਆਪਣੀ ਭੈਣ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

દસ્તામ કાયરોનો નહિ; મહેનો મઝહબ છે.

મૂળ લેખક : મૌલાના સૈયદ અય્યુબ અઅલા મૌદૂદી સાહબ

[અનુવાદક : ઇસાભાઈ ઇબ્રાહીમ. (કાવી)]

‘વ્યાજ’ના વિષય પર અમારા નિર્ણયો
 જોઈને એક વિચાર વારંવાર પ્રગટ કરવામાં
 આવ્યો છે. તે વિચાર આ છે કે “વર્તમાન
 સમયમાં મુઝીવાદી વ્યવસ્થા રાજકીય જગ્યા સાથે
 આપણી સાથે સંકળાએલા પુરા આર્થિક જગત
 પર હવાઈ સુકો છે। છતાં વ્યવસ્થાનું ગાંઠું
 મુઝીવાદી સિદ્ધાંતોના પૈશ્વિક પર આવી રહ્યું
 છે. મુઝીવાદોજ એને ચલાવી રહ્યા છે અને તે
 કારણ તેજ હોયો પ્રગતિની મંજિલ પ્રતી પ્રયાણ
 ॥ રહી છે કે જેમના ઉપર રોલન કમાવા કે
 કરવા સંબંધી કોઈ ધાર્મિક અથવા
 તાતક અંકુશ નથી। ખીજ તરફ આપણું
 સામુદાયિક સામર્થ્ય હિન્ન બિન્ન થઈ ચૂક્યું
 છે. જગતની છતાં વ્યવસ્થાને પડતાવત્તાની વાત
 તો ફેરે રહી આપણે ખુદ આપણી કૌશલમાં
 પણ ધરલામી છતાં પદ્ધતિ પ્રચલિત કરવાની
 શક્તિ ધરાવતા નથી। હવે જો આપણા ધાર્મિક
 અંકુશ આપણને આધુનિક છતાં વ્યવસ્થામાં
 પુરેપુરો લાગ લેતાં અટકાવે તો પરિણામ એજ
 આવશે કે આપણી કૌશલ આર્થિક દિનની તેમજ
 સુખ સાધનોથી લામ ઉઠાવવામાં બીજા કોયે
 કરતાં પાછળ રહી જશે। આપણે નિર્ધન અને
 પાઠશાળી કૌશલ ધનવાન થતા જશે, વળી આપણી
 એ આર્થિક નિર્બળતા આપણને રાજકીય નૈતિક
 અને સંસ્કારિક દ્રષ્ટિએ પણ નીચ અને અપ્રસૂય
 બનાવી દેશે। આ માત્ર સંદેહ અને ભય નથી
 પણ વર્તમાન સમયની ઘટનાઓમાં એ પરિણામ
 અમે અનુભવી રહ્યા છીએ, વરસોથી અનુભવી

રહ્યા છીએ. અને ભવિષ્યમાં આપણી જે સ્થિતિ
 થવાની છે તેનાં ચિન્હો કંઈ એવાં આંખોં નથી
 કે જોઈ ન શકાય ? તો અમને માત્ર શરીરવતતા
 નિમ્નો વતલાવવાથી શું ફાયદો ? છતાં વ્યવ-
 સ્થાના ધરલામી સિદ્ધિતિ વર્ણવવાથી શો નામ ?
 અમને તો આ બનલાવો કે સફર્ત સંજોગમાં
 ધરલામી નિમ્નોની પાળંદી સાથે અમારી પોતાની
 આર્થિક સ્થિતિ સંભાળવાનો અને ઉન્નતિની
 મંજિલો કાપવાનો પણ કોઈ માર્ગ છે ? જો
 નથી તો આ મેમથી એક વાત જરૂર થવાની
 છે આ તો મુસલમાનો તદ્દન તજાહ થઈ જશે,
 આ તો તેઓ પણ લાચાર થઈને અન્ય કોયેની
 જેમ એવા તમામ નિમ્નોથી નિરંકુશ થઈ જશે
 જે સમયનો સાચ નથી આપી શકતા।

સફર્ત સવાલ માત્ર વ્યાજના વિષય મુઝીજ
 વિકલાએશે નથી પણ ખરું જોતાં એનો વર્ણન
 ઘણા વિશાળ છે. જો છતાં જો એને શાખા-
 ઝોમાંથી માત્ર એક આર્થિક વિભાગજ એવો
 હોત કે જેના ઉપર એક અણુધરલામી વ્યવસ્થા
 હવાઈ મર્ફ હોત તો કદાચ મામલો પચાણ
 હટકો હોત પરંતુ વર્તમાન ઘટનાઓની મલાવી
 કંઈ જુદીજ છે પોતાની આસપાસ દ્રષ્ટિપાન
 કરો, ખુદ પોતાની હાલત જુઓ, જિંદગીની
 કંઈ દિશા એવી છે કે જેના ઉપર અણુધરલામી
 વ્યવસ્થાનો કાળુ નથી ? શું વિચારો, કદપનાઓ
 અને માન્યતાઓપર જરૂરવાદ અને નાસ્તિકવાદ
 આ ઝોડામાં ઝોડું વહેમ અને સંકેતોનું
 સ્વામિત્વ નથી ? શું સિસલુ પર અધર્મતાવું

સામાજ્ય નથી ? શું સંસ્કાર અને સમ્યક્તા પર કિરંગીયત્વો કબજો નથી ? શું રહેણી દરેણીનાં મળ સ્થા મળદિબાલતનું એર હિતરેલું નથી ? શું વિવેક અને નીતિ એ પુરા અસરથી બચેલાં છે ? શું લેનડેવડ એના પંગળથી વિમુક્ત છે ? શું કાપડો, રાજકારણ, અને સત્તાના સિદ્ધિતા તથા પેટા નિયમો, લક્ષ્મિન્દુઓ, અને કાર્યોમાંથી કાઢપણ વસ્તુ એની અસરથી બચેલી છે. ? ?

ત્યારે પરિસ્થિતિ એમજ છે તો તમે તમારા સદ્દુ સંવાદને આર્થિક અને તેની પછી માન એકે દિશા સુધી કેમ દુકાંથી રાખ્યો છે ? એને વિકાસ આપો. પુરી ઝિંદગી પર ફેવારી દ્યો એમ કહો કે ઝિંદગીના દરિયાએ પોતાનું વહેણ પદ્ધતી દીધું છે. પદ્ધતી તો એ તે માર્ગ વડી રહ્યો હતો; ને ઇલામનો માર્ગ હતો. હવે તે અણધરલામી માર્ગ વડી રહ્યો છે। અમે તેના પ્રવાહને પટ્ટાવવાની શક્તિ ધરાવતા નથી, અમારામાં એટલી શક્તિ પછુ નથી કે તેના વહેણ વિરુદ્ધ તરી શકાયે, અમને થોભવામાં પછુ મીતનો લય છે. હવે અમને કાઈ એવો માર્ગ બતલાવો કે અમે સુસલમાન પછુ રહીએ અને એ દરિયાના વહેણ પર અમારી 'નાર' પછુ છોડી દઈએ। કમળા શરીફના અનિલા-પીચા પછુ રહીએ, અને તુર્કસ્તાન તરફ જનાર 'કારેવા' નો સાથ પછુ ન છોડીએ। અમે અમારાં વિચારો, બાવનાઓ, કદવનાઓ, હેતુઓ, ઇર્ષ્યસિદ્ધિતા, અને કર્મફલોમાં "નામુસલમાન" પછુ રહીએ, અને વળી "સુસલમાન" પછુ। ને તમે એ પરસ્પર વિરોધી વસ્તુઓને એક સ્થળે એકત્ર કરવાનો માર્ગ ન કાઢ્યો તો પરિણામ આ આવશે કે યા તો અમે એ દરિયાને કિનારે કાઈ સ્થળે મરણ પામીશું, યા તો અંધારી 'નાવડી' પર ને 'ઇલામ' નું લેબલ ચોટીશું છે તેને એક દિવસે જોતરો કાઢવામાં ચીંચીશો. અમે એ 'નાવડી' પછુ બીજી નાવ-

ડીઓ સાથે દરિયાના પ્રવાહ પર વહેતી દ્રષ્ટિગોચર થશે।

પ્રત્યેક નવી વસ્તુ પર મોઢી પડનાર આપણા "રાશન ગિયાત" મિત્રો ત્યારે કાઈ પ્રશ્ન પર ચર્ચા કરે છે; ત્યારે તેઓની ધણીજ સચોટ ગણતરી અંતિમ દલીલો આ હોય છે કે "સમં-યનો સંગજ એવો છે. હવાનું રૂપ એ તરફજ છે। જગતમાં એમજ થઈ રહ્યું છે। ફરી અમે એની વિરુદ્ધતા શી રીતે કરી શકીએ છીએ ? કારણ કે વિરુદ્ધતા કરીને જીવતા રહેવું મુશ્કેલ છે।" નીતિનો પ્રશ્ન હોય તો કહેશે કે "જગતનું નીતિ ધોરણ પદ્ધતિ ચૂક્યું છે।" એનો અર્થ આ કયો કે સુસલમાન પુરાણ 'નીતિ ધોરણ' પર શી રીતે કાયમ રહી શકે છે। "પર્વ" વિશે ચર્ચા હોય તો ફરમાવશે કે "વિધિમાંથી પદો વિનારા પામ્યો છે।" એની મતલબ એ ચર્ચા કે ને વસ્તુ જગતમાંથી નારા પામી ચૂકી હોય તેને સુસલમાન કેમ ન ત્યાગે। શિક્ષણ સંબંધી ચર્ચા હોય તો તેઓની છેલ્લી દલીલ આ હતી કે "દુન્યામાં ઇન્દ્રજામી શિક્ષણની માંગજ નથી।" ખુલાસો આ કે સુસલમાન બાગેકો તે માટે વસ્તુ શર માટે બને કે જેની માંગજ ન હોય ! અને તે માત્ર કેમ ન બને કે જેની માંગ વધારે હોય ! બ્યાજ રિયે ચર્ચા હોય તો છેલ્લું વાક્ય આ હતી કે "હવે એના સિવાય ત્રિસ્વ વ્યવહાર ચાલી શકતોજ નથી" યાને સુસલમાન કાષ્ટ એવી વસ્તુનો ત્યાગ શી રીતે કરી શકે છે ને ઉલ્લેખિત વ્યવહાર ચલાવવા માટે અજતના ધરાવતી થઈ ગઈ હોય ?

મતલબ કે સંસ્કારો રહેણી કરણી, નીતિ, શિક્ષણ જીવન વ્યવસ્થા, કાપડો, રાજકારણ, અને ઝિંદગીનાં બીજાં સંયોમયા ને ક્ષેત્રમાં પછુ તેઓ ઇન્દ્રજામી ઝિંદગીયાતે ત્રિપ્પ ચડીને

કિરંગીયતનું અનુકરણ કરવા હૃદયે છે, તેને માટે 'સમયનો રંગ' 'હવાનું રૂપ' અને 'જગતની ગતી' આ ત્રણ એવી અંતિમ દલીલો છે જે એ 'પાશ્ચાત્યાનુકરણ' અથવા ખરી રીતે નાસ્તિકવાદ ને વ્યવહાર કરવા માટે સચોટ દલીલો સમજીને આગળ ધરવામાં આવે છે. અને એમ સમજવામાં આવે છે કે ઈસ્લામી ઈમારતના અગત્યના અંશોમાંથી તે પ્રત્યેક અંશને તોડી પાડવો ફરજ છે જેના ઉપર સદૃઢ દલીલોથી આક્રમણ કરવામાં આવે !

એમ કહીએ છીએ કે કાંઈ કોણની એ જુદી જુદી અને જુદી છવાઈ રહ્યોને બદલે એક સામાન્ય રક્ષા કેમ નથી થોડું કાઢતા ? ઈમારતની એક એક ભોંત એક એક ઝોરડી અને એક એક ઝોરડાને તોડી પાડવાની જુદી જુદી રજાઓ રજુ કરવામાં અને દરેક પર અલગ અલગ ચર્ચા કરવામાં નાહક સમયનો... ચાપ છે, કેમ નથી દહેતા કે એ પુરી 'ઈમારત' (મુસ્લિમ ઈસ્લામ) તેજ હાથીનદોસ્ત કરવાની જરૂર છે ? કારણ કે એનો રંગ સમયના રંગથી જુદો છે ! એનું રૂપ 'હવા'ના રૂપથી ફરેલું છે અને એનો ઘાટ તે ઈમારતો સાથે કાંઈપણ રીતે મળતો નથી જે અત્યારે જગતમાં બની રહી છે !

જે દેશના મુજા વિચારો એવાજ છે તેમની સાથે તો ચર્ચા કરવી નકામીજ છે. તેમને માટે તો સીધો સરળ અને સ્પષ્ટ જવાબ એજ છે કે 'એ ઈમારત તોડીને તેની જગ્યાએ બીજું મકાન ચણવાની તકલીફ આપ શા માટે ઉઠાવો છો ? ને બીજું બાંધીશું સુંદર અને રંગીન મકાન આપને પસંદ પડે તેમાં તક્લીફ લઈ નહોતો અને ને દરિયાના વહેણ સાથે પહેલાને શોખ હોય તો એ નાવડીનું લેમલ ખોતરવાની તકલીફ પણ શા માટે ઉઠાવો ? જે નારડીએ પ્રયેમથીજ પ્રવાદમાં તણાવી હોય તેણીઓમાંથી

કોઈ એકમાં બેસી બહાર જે લોકો પોતાના વિચારો, પોતાની નીતિ, પોતાની રહેણી કસ્ટમી, પોતાની જીવન વ્યવસ્થા, પોતાના શિક્ષણ, મતલબ કે પોતાની કોઈ બીજામાં પણ મુસલમાન નથી અને મુસલમાન રહેતા હજીતા પણ નથી તેઓના નામના મુસલમાન બની રહેવાથી ઈસ્લામનો કોઈ ફાયદો નથી, ઉલ્ટું તુકસાન છે. તેઓ ખુબ પરસ્ત નથી મનેમહાઓના પૂજારી છે જે દુન્યામાં મૂર્તિ પૂજનું પ્રમાણ વધી જાય તો બેચક તેઓ મૂર્તિઓને પૂજશે ને જગતમાં નમ્ર રહેવાની પ્રથા વિસ્મૃત થઇ જાય તો બેચક તેઓ પોતાનાં વસ્ત્રો કાઢી નાંખશે. ને દુન્યા ગંદકી આરોગ્યના લાગે તો તેઓ ચોક્કસ કહેશે કે 'ગંદકીજ પવિત્ર વસ્તુ છે અને પવિત્ર વસ્તુઓ તો તહેન ગંદી છે ! તેઓના દિલ અને હિમાન ગુલામ છે અને ગુલામી માટેજ સર્જેલા છે. આને 'કિરંગીયતનું' ઝોર છે તેથી પોતાના અંતરથી લઇને બદલના એકે એક ખૂણા સુધી કિરંગી બનવા માટે છે કાંઈ કાંઈ 'હવેલીયતનું' ઝોર વધી જાય તો બેચક તેઓ 'હવેલી' બની જશે અને પોતાના એકરાઓ કાળાં કરશે ! પોતાના ઝોરો જામ કરશે. હવેલીઓની જેમ પોતાના વાળ ઘુંપરાવળાં બનાવશે ! અને તે પ્રત્યેક વસ્તુની પૂજા કરવા લાગશે જે તેઓના હવેલીઓ તરફથી પહેલાયકમાં આવશે ! ઈસ્લામને એવા ખુલાસોની ખિદકુલ જરૂર નથી. ખુલાસી હસમ ને કરોડોની વસ્તીમાંથી એવા યુનાઈટેડ અને ગુલામ પ્રકૃતિ તથા ગુલામી મનોદશાવાળા લોકોના નામો ઝોલાં થઇ જાય અને દુન્યામાં માત્ર અમુક હકાર એવા મુસલમાનો રહી જાય જેઓ ખરા અર્થમાં આ ગુણ ધરાવતા હોય "યુહિબ્બુહુમ વ યુહિબ્બૂન" અહિક્કનિન અહિક્ક, મુઅમિનીન અહિક્ક શરતિન, અહિક્ક, કાફિરીન મુઅહિફૂન

સખીસહસાદિ વસા યખાદૃન લવમત લામ્બમ” અર્થાત “તેઓ અશ્વાદના મદ્યુષ અને અશ્વાદ તેઓનો મદ્યુષ હોય મુસલમાનો સાથે નરમ અને કારિરો પર સખત હોય, અશ્વાદના રસ્તામાં બિહાદ કરવાવાળા હોય, અને કાઈ મત્રામત કરવાવાળાની મત્રામતનો તેઓને લય ન હોય” તો ઈસ્લામ આગળથી અનેકઘણો ખગવાન હશે અને એવા કરોડોનું નિકળી જવું તેના હકમાં એવું ગણશે જેમકે કાઈ દર્દીના બદનમાંથી “પીપ” અને ખરાબ થોડી નિકળી જાય !

‘નખશા અન તુસીખના હાઈરતુન’ અર્થાત “અમને લય છે કે અમારા ઉપર મુસીખત આવી પડશે”

આજે એ કાષ્ટ નવો ‘સૂર’ નથી, અતિ જુનો પુરાણો અવાજ છે જે હંમેશા મુનાફિકાની જીભે બોલાવો રહ્યો છે. એજ અવાજ હંદ્ય-મક્ષિનતાની તે બીમારીના પ્રતિકરણ છે જે હંદ્યોમાં ગુપ્ત રહેલી છે। એ સૂર અલાપનારા-ઓજ હંમેશાં ઈસ્લામ શત્રુઓના કેમ્પ પ્રતિ પ્રેરિત રહે છે। તેઓ હરહંમેશ અદલાહે કાયમ કચેલી દહોને ખગની બેઠીઓ અને ગળાનો તોફાન સમગ્રતા આપ્યા છે ! તેઓને પ્રુદા અને રમલ સહાનવી ધેરવી હંમેશા મુસ્લિમ જાણતી રહી છે। તેઓ આતા પાલનમાં જનમાલનું તુકસાન અને આતા ઉલ્લંઘનમાં દુન્યવી જિંદગીની સંપૂર્ણ સફળતાઓ દેખતા આવ્યા છે। તેમની ખાતર ખુદાની ચરીઅતને ન તો પહેલાં ખદલ-વામાં આવી હતી, ન હવે ખદલી શકાય તેમ છે, અને કદી ખદલી શકાય પણ નહિ, એ ચરીઅત કાયરો અને નામદેને માટે નથી ઉતરી, મનેન્હા અને ફાજુબંશર દુન્યાના શત્રુઓ માટે નથી ઉતરી, હવા સાથે ઉડનારાં તણખવાંઓ, અને પાણીના પ્રવાહ સાથે વહેનાર જંતુઓ, તથા પ્રત્યેક રંગમાં રંગાઈ જવાવાળા રંગ-

નિહોણાઓ માટે નથી ઉતરી. એ એવા બદાહર ચરનીરો માટે ઉતરી છે જેઓ સમયવિરોધી હોવા ઉપરાંત હવાનું રૂખ પટ્ટાવવાની આકાંક્ષા રાખતા હોય, જેઓ દરિયાના વહેણ સાથે યુદ્ધ આદરવા અને તેના પ્રવાહમાં પરિવર્તન પૈદા કરવાની દિમ્મત ધરાવતા હોય, જેઓ ઇશ્વાહી રંગને દુન્યાના દરેક રંગથી વધુ પ્રીય ગણતા હોય, અને તેજ રંગમાં આખા વિશ્વને રંગી દેવાના અભિલાષીના હોય ! જેતું નામ મુસ-લમાન છે તે દરિયાના પ્રવાહ પર વહેવા માટે જન્મવામાં આવ્યોજ નથી.

એના અસ્તિત્વનો તો હેતુજ આ છે કે ‘જીવન સાગર’ને તે માર્ગે વહેતો કરી દે; જે તેની આરથા અને માન્યતા પ્રમાણે સીધો માર્ગ છે જે ‘સાગર’ પોતાનો પ્રવાહ ઉઠરી દિશામાં પડ્યાની દીધા; તો તે માણસ ઈસ્લામના તાવામાં અસત્યવાદી છે જે એ વિશ્વ દિશાએ વહેવા માટે રાજ થઈ જાય. ખરા અર્થમાં જે સાચો મુસ્લિમ છે તે એ આરે માર્ગે વહેનાર દરિયાના વહેણ સાથે યુદ્ધ આદરશે, તેનો પ્રવાહ પટ્ટાવવાના પ્રયાસમાં પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિ ખર્ચી નાખશે, સફળતા કે નિષ્ફળતાની દરમર રાખ્યા વિના, એ યુદ્ધમાં પહોંચવાવાળા પ્રત્યેક તુકસાનને તે વધારી લેશે; હાં સુધી કે હાથ દરિયાનાં વહેણ સાથે લગ્યાં લગ્યાં તેના હાથ અને સાંધા ટીલા ચર્ચ જનમ, અને પાણીનાં ‘ગોચ’ તેને અધમુલ્ય કરીને કાષ્ટ કિનારે ફેંકી દે; તો પણ તેનો આત્મા કહીએ પરાજીત થશે નહિ ! તેના હંદ્યમાં પગચાર માટે પણ પોતાની એ બાલ નિષ્ફળતા પર અફસોસ, અથવા દરિયાના પ્રવાહ સાથે (તરણાઓની જેમ) તણાતા કાફિરો અને મુનાફિકાની સફળતાઓ પર ઈર્ષ્યાની લામણી ઉદભવશે નહિ.

કુર્આન સારીજ તમારી સ્કાને છે, અભિનયા (અલેન)ના જીવન ચરિત્રો તમારી સ્કાને છે; આરંભથી આજ સુધી ઈસ્લામનો ‘ધવ’ ફર-

કાવનાર ધર્મધુરધરોની પવિત્ર હિંદીઓ તમારી દ્રષ્ટિ સમીપ છે. શું એનાથી તમને એવુંજ શિદ્ધાણ મળે છે કે 'હવા' જે તરફ ઉડવે તે તરફ ઉડતા હશે ? પાણી જે તરફ ધસી જાય તે તરફ તણાઈ જાય ? સમય જે રંગ ધારણ કરે તેજ રંગમાં રંગાઈ જાય ? જે એજ મુદ્દો હોત તો કાર્ક આરમાની કિતાબ ઉતારવાની તેમજ કાર્ક 'નખી' પેદા કરવાની અગત્યતાજ શું હતી ? હવાનાં મોગ્ગ તમારા પ્રયોગ માટે, અને દુન્યવી જીવનનું વહેણ તમારી દોરવણી માટે, અને સમયના રંગો તમને "કાંચીડા"ની ચાલ ચિખવવા માટે પુરતા હતા !

ખુદાએ કેાઝ કિતાબ એવું અપવિત્ર શિક્ષણ આપવા માટે ઉતારી નથી, તેમજ એ હેતુ માટે કાર્ક નખીને પણ મોકલ્યા નથી. તે મકાન અને પાઠશાળા તરફથી તો જેટલા પૈગમ્બરો પણ આવ્યા છે; તે એટલા મારેજ આવ્યા છે કે દુન્યા જે જે માર્ગે જઈ રહી છે તે સર્વને ત્યાગ કરીને એક સીધો માર્ગ નક્કી કરે. તેના વિરુદ્ધ જેટલા માર્ગો હોય તે સર્વને નાશ કરે. અને દુન્યાને તે માર્ગોપરથી દૂર ખસેડવાનો પ્રયાસ કરે. ઈમાનદારોની એક એવી જમાઅત બનાવે કે જે પોને એ માર્ગ ચડણ કરે એટલુંજ નહિ, પરંતુ દુન્યાને પણ તે પ્રતી એવી લાલ વાંતો પ્રયાસ કરે. અંબિયા અલૌહિમુસલમામ અને તેમના ઉપાસકોએ હંમેશાં એજ હેતુ માટે જિહાદ કર્યો છે ! જિહાદમાં કોટો ઉઠાવવા તેમજ નુકસાનો સહન કરવા ઉપરાંત પેતાનાં અને અર્પણ કર્યાં છે ! તેઓમાંથી કેાઝએ કહી પણ મુસીબતોના ભય અથવા લાભોના લોભથી સમયાચારેલું અનુકરણ ક્યું નથી ! ! હવે જે કેાઝ વ્યક્તિ યા કાર્ક રોગકીને (સર્કડ) આરમાની ઉપદેશો દર્શાવેલા માર્ગે ચાલવામાં નુકસાન, મુશ્કેલીઓ અને ભય જણાતો હોય; અને તેનાથી ભયગ્રસ્ત ચંદને કેાઝ એવા માર્ગે જવા પડેતો હોય કે જેના ઉપર ચાલવાવાળા

તેને વિશાસી અને વિજયી જણાય છે; તે તે અતિ હર્ષથી પે.તે પસંદ કરેલાં માર્ગે જાય પરંતુ તે કાલ અને લોભી માનવી જેવજ દિંદને તેમજ દુન્યાને આ પથડે જાય એકાવચનો પ્રયત્ન થા માટે કરે છે કે તે ખુદની કિનાય અને તેનાં નખીએ બતલાવેલા માર્ગની ઉપેક્ષા કરવા છતાંએ તેનો ઉપાસક છે ! ખું આજો ઉલ્લંઘન એક મહા દોષ હતોજ તેજ ઉપર અસહ્યતા પ્રપંચ અને 'હુદયમસિનતા' ની અભિદ્રદિ કરીને આખરે શું લાભ ઉઠાવવા ધાયો છે !

આ ખિયાલ કે 'જીવન સાગર' જે દિશાએ વહન કરી રહ્યો છે ત્યાંથી પડારી શકે તો નખી ખુદિની રૂએ પણ ખોટો છે અને અનુભવ જ્ઞાન પણ એના વિરુદ્ધ સાક્ષી પુરે છે, જરતમાં સે'ટકો પરિવર્તનો થયાં છે તે પૈકી પ્રત્યેક પરિવર્તને એ દરિયાની દિશાને પડારી નાખી છે ! એનો સક્રીય વધારે જળકતો નખો ખુદ ફરિશમમાંજ મોજૂદ છે ! હઝરત મોહમ્મદ સાલ્લાલ્લે અલેહે વસલ્લમ નખારે જગતમાં તથરીફ લાવ્યા; ત્યારે હિંદીઓએ એ મહાસાગર કંઠ દિશાએ વહી રહ્યો હતો ? શું સમસ્ત વિશ્વ પર 'શિક' અને કુરનું વર્થસ્ત નંડતું ! શું અન્યાય અને અસાચારની સત્તા ન હતી ? શું હંચ નીચની અસાચારની વહેંચણીએ માનવતાને કલંકિત બનાવી રાખી ન હતી ? શું સદાચાર પર 'ખીતિનાય', રહેણીકરણી પર સ્વાર્થ, આર્થિક જીવન પર અસાચારી, મુદીચાદ, અને કાલદાઓ પર અન્યાય હંચએલો નહોતો ? પરંતુ માત્ર એકજ બક્ષિએ આખા વિશ્વને પડાર કર્યો ! તે સમયે જગતમાં પ્રચલિત ચએલા સધળા કુચિચારો અને દુરાચારોના અંત આરયો ! તે સર્વના મુકાબલામાં પોતાની એક માન્યતા અને એક તરીકી રાહ ક્યો, અને અમુક વર્ષોના કુંક સમયમાં પોતાના 'આદે' !

અને જિહ્વા વડે દરિયાના વહેણ અને સમયના રંગને પટ્ટાવી નાંખ્યો.

તાળે નમૂનો 'સામ્યવાદ' ચળવળનો છે. ઓગણીસમી સદીમાં મૂડીવાદી સામ્રાજ્ય વિકાસના અંતિમ દરજ્જે પહોંચી ગયું હતું. તે સમયે કોઈ નામદાર અને કાયર આ કલ્પના પણ કરી શરતો નહોતો કે જે સત્તા અને વ્યવસ્થા આના હાથે રાજકીય અને જાગી સામર્થ્ય સાથે જગત પર પ્રસારી રહેલી છે તેને પટ્ટાવી દેવી શક્ય પણ છે! પરંતુ તે સંલોગાભાજ એક 'કાર્કશકસ' નામનો માણસ ઉઠ્યો અને તેણે સામ્યવાદનો પ્રેરિતો આરંભ્યો. સત્તાવાળાઓએ તેની વિરૂદ્ધતા કરી, તેને દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યો, તે દેશ પરદેશ રખડતો ફર્યો, નિર્ધનતા અને મુશ્કેલીઓનો શેરો થયો, પરંતુ મરતાં પહેલાં સામ્યવાદીઓની એક બળવાન ટોળી પૈદા કરતો ગયો જેણે યાળાસં વર્ષોમાં માત્ર રૂશિયાની સઘીયા વધારે માર્કસ સત્તાનો નાશ કર્યો એટલુંજ નહિ પણ આખાએ જગતમાં મૂડીવાદના મૂળ હચમચાવી શાખ્યાં અને સરકાર તથા જીવનવ્યવસ્થા કરવા કાર્કશી પોતાનું એક "કલ્પના ચિત્ર" એવા બુદ્ધપૂર્વક રજૂ કર્યું કે આજે દુન્યામાં તેના ઉપાસકોની સંખ્યા દિનપ્રતિદિન વધતી જાય છે! અને તે રાષ્ટ્રોના રાજકીય સિદ્ધાંતો પણ એના પ્રભાવથી અંતર્ય ગયા છે જ્યાં મૂડીવાદી રાજ્ય સત્તા ઉઠા મૂળ નાંખી ચૂકી છે.

પરંતુ વિકાસ અને પરિવર્તન હમેશાં પ્રક્રિયા વડેજ મગરોલાં છે. અને "શક્તિ" કહી જવાનું નામ નથી, શુકાલી દેવાનું નામ છે, નથી પડવાને શક્તિ કહેતો રહી, નમાવી દેવાને કહે છે. જગતમાં તો પણ નામદારો અને હાથરોએ કેઈ પરિવર્તન પૈદા કર્યું નથી જે લોકો તાતો કોઈ સિદ્ધાંત, કોઈ જીવન આદર્શ,

કોઈ લક્ષ્યબિંદુ ધરાવતા નથી, જેઓ કોઈ ઉચ્ચ આશયને માટે ભેગ આપવાની ધગશ સેવતા નથી, જેઓ હાથ અને મુરકેલીઓના શુકાબલાની હિમ્મત રાખતા નથી, જેઓ જગતમાં માત્ર મોજશોખનાજ અભિનાયીઓ છે. જેઓ પ્રત્યેક જીવિમાં ઠળી જવાવાળા અને દરેક ક્યાલુથી દુઝાઈ જવાવાળા છે એવા લોકોનું કામ વહુંવવા લાયક મહદ કાર્ય માનવતાના ઇતિહાસમાં દ્રષ્ટિ ગોચર થતું નથી! ઇતિહાસના ઘડવો એ કેવળ બદલાદાર મદોલનજ કતવ્ય છે. તેમણેજ જિહ્વા, સ્વાર્થ ત્યાગ અને આપલોગ વડે જીવન સરિતાનું વહેણ પટ્ટાવ્યું છે. દુન્યાના વિવારો પડી નાંખ્યા છે, અને કર્મક્ષેત્રમાં પરિવર્તન પ્રવર્તાવ્યું છે! સમયના રંગમાં રંગાઈ જવાને બદલે સમયને ખુદ પોતાના રંગમાં રંગીને જ રખા છે!

માટે એમ ન કહો કે દુન્યા જે માર્ગે જઈ રહી છે ત્યાંથી ફેરવી શકતીજ નથી! સમયનો રંગ મહણ ક્યાં પિના છુટોજ નથી! સાચારીના બોટા દાવા કરવાને બદલે તમારે ખુદ પોતાની નિર્મળતાનો સાચો ઇકરાર કરવો નેહએ અને જ્યારે તમે એ વાતનો ઇકરાર કરશો તો તમારે આ પણ સ્વિકારવું પડશે કે નિર્મળને માટે દુન્યામાં ન કોઈ ધર્મ હોય સકે છે ન કોઈ સિદ્ધાંત અને ન કોઈ નિયમ! તેને તો પ્રત્યેક બળવાનથી ફગાવું પડ્યો દરેક યદિની રદામે મુકવું પડ્યો! તે કદી પણ પોતાના કોઈ સિદ્ધાંત અને કોઈ નિયમપર સુરતપણે હાથમ રહી શકતો નથી. અને કોઈ ધર્મ તેને માટે પોતાના સિદ્ધાંતો બદલતો જાય તો કોઈ ધર્મનું અસ્તિત્વજ રહેશે નહિ.

આ પણ એક ફરજ છે કે ઇસ્લામના નિયમો (પાખાંદીઓ) તમારી ખુશાલી અને

ઉન્નતીમાં આડરૂપ છે. આખરે તમે ધરલામના કયા નિયમની પાખંદી કરી રહ્યા છો? કોઈ એવી પાખંદી છે જેનાથી તમે આગદ થયા નથી? અને કહ્યું એવી 'હા' છે જેને તમે તોડી નથી? વસ્તુઓ તમારો વિનાશ કરી રહી છે તેમથી કેાધને માટે પણ તમને ધરલામે આપ્યા આપી છે? તમે તમારી સંપત્તિના દુર્ઘટ્યથી વિનાશ પામે જઈ રહ્યા છો! જે કારણે દર વર્ષે કરોડો રૂપિયાનું વ્યાજ તમારા ખિસ્સાઓમાંથી શાહુકારોના ખમનાઓમાં જઈ રહ્યું છે. અને કરોડો રૂપિયાની મિલકતો તમારા કખખમાંથી નિકળી રહી છે! શું ધરલામે તમને એની આજ્ઞા આપી હતી? તમને ખુદ તમારા દુરાચારો તખાલ્ફ કરી રહ્યા છે! વ્યાજની નાદાર સ્થિતિમાં પણ સીનેમાગ્રહો, તેમજ એલ તમાશાના રથો તમારી વસ્તીઓથી નિર્જર રહે છે! તમારાથી પ્રત્યેક મનુષ્ય ધરો અને શહુકારોનાં દલન સાધનો પર પોતાની શક્તિથી ધધારે ખર્ચ કરે! તમારાં ખિસ્સાં-ઓમાંથી દર મહીને લાખો રૂપિયા કુરિવાળો, અને મોટાદાં મેળાવાનાં કાર્યો તેમજ ગાન વિહોણા તમાશાઓમાં ખર્ચ થઈ જાય છે! એમાંથી ધરલામે તમારે માટે કદ વસ્તુ દલાલ કરી હતી? - સહચી મોટી વસ્તુ જેણે તમને તખાલ્ફ કરી નાંખ્યા છે તે 'ઝકાન' અદા કરવા સંબંધી થતી ગદ્ગદ અને પરસ્પર રહાય કરવામાં રખાતી જેટરકારી છે! શું એ વસ્તુઓ ધરલામે તમારા ઉપર ફર્જ ન કરી હતી? તો ખરી વાત આ છે કે તમારી આર્થિક સ્થિતિનો વિનાશ ધરલામી નિયમોની પાખંદીનું પરિણામ નથી, પણ ઉલ્ટું તેનાથી વિરુદ્ધ અને વિચ્છેદન રહેવાનું પરિણામ છે! રહી એક વ્યાજની પાખંદી તો તે પણ કાયમ ક્યાં છે? ઝોલમાં ઝોલા સેંકડે-પંચાણુ ટકા મુસ્લિમો કોઇ ખરી લાચારી વિના પણ વ્યાજે નાણું ઉપાડે છે! શું ધરલામી

નિયમોનું પાલન અને પાખંદી એનું નામ છે! ધનવાન મુસ્લિમોમાંથી પણ એક મોટો સમૂહ કોઇ ન કોઇ રીતે વ્યાજ ખાઈ જ રહ્યો છે! કાયદેસર વ્યાજનો ધણ ન કુર્ચો તો શું પણ 'એન્ક' અને 'વીમો' તેમજ સરકારી-ગેનુઅ અને ટ્રોપિકન્ટ ફન્ડસ્તું વ્યાજ તો પશુપત્ય ધનવાન મુસ્લિમો આપ છે! ધણી તે વ્યાજ દરામ હોવાનો? અંકૂશ ક્યાં ગયો તમે તેના ઉપર પોતાની આર્થિક નિર્બળતા અને નિષ્ફળતાં તોડમન લગાવો છો?

આ અતિ આશ્ચર્ય જનક અને કસ પૂર્વ નિયમ દલીલ છે કે મુસ્લિમોના સ્વમાન અને સામાજિક બળનો આધાર મામલાદી પર અવલમ્બેનો છે! અને સંપત્તિનો આર્થિક ઉન્નતી તેમજ ખુશાલીના સાધનોથી લાભ ઉઠાવવા પર ટપી રહેલો છે, અને એ સર્વનો આધાર 'વ્યાજ', જાપજ હોવા પર છે! સમજી શકાય છે કે એ લોકોને હજી એટલી પણ ખબર નથી કે સ્વમાન અને શક્તિનો આધાર દર અરસ કદ વસ્તુ પર છે? એકથી સંપત્તિ ટદી પણ તે વસ્તુ નથી જે કોઈને ઈજ્જતદાર અને પ્રભાવશાળી બનાવતી હોય. તમારો પ્રત્યેક માણસ અગર લખપતિ અને કરોડપતિ બની જાય પરંતુ તમારામાં કેરેક્ટરનું બળ ન હોય તો ચોક્કસ માનને કે જગતમાં તમારી કંઈપણ ઇજ્જત યશે નહિ. એથી ઉલ્ટું જે તમારામાં અટગી છલામી જીવન અસ્તિત્વ ધરાવતું હોય, તમે સાચા અને અમાનતદાર હોવ, 'લોભ' અને 'ભય'થી પાક હોવ, પોતાના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં મક્કમ અને પોતાના મામલામાં ખરા હોવ, હકને હક અને ફરજને ફરજ સમજવાવાળા હોવ, પ્રત્યેક પજે દલાલ અને દરામના પ્રજેક્ટ બનાવવાવાળા હોવ, અને તમારામાં એટલું નૈતિક બળ હોય કે કોઈ નુકસાનનો ભય અને કોઇ પ્રયદનો લોભ તમને સત્યતા પરથી

શકિ નહિ, અને કોઈ પણ ભોગે તમારું ધર્મન ખરીદી શકાય નહિ તો જગતમાં તમારી 'સાખ' કાયમ યથ જશે. હૃદયોમાં તમારું સ્વમાન ધર કરશે, તમારી વાતનું વેગન લખપતિની સંપૂર્ણ સંપત્તિથી પણ વધી જશે. તમે જુપ-ઝાઝોમાં રહીને તેમજ થોંગવાળાં વસ્ત્રો પેદરીને પણ મંદાલયોમાં મંદાલનાર મ્હોટરાઓથી વંધારે માનની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવશે અને તમારી કૌમમાં એવું બળ પ્રાપ્ત થશે જેને કદી હુકારી શકાય નહિ. સહાયા (રહી)ના સમયમાં મુસ્લિમો કેટલા નિર્ધન હતા? જુપડીઓ અને કમ્પલના તુલુઓમાં રહેવાવાળા, સંસ્કારોના પ્રભાવથી નાવાકિંદ, ન તો તેઓના વસ્ત્રો ઠીક, ન હૃદયીયાર ઠીક, ન ખુરાક ઠીક, ન સવારી ઠીક! છતાં જગતમાં તેઓની જે ધાક અને સાખ હતી; તે ન તો બની ઉમૈયાના સમયમાં મુસ્લિમોને નરસીબ થઈ ન તો અબ્બાસ સમયમાં અને ન તો પછીના કોઈ સમયમાં! તેમની પાસે દૌલત ન હતી પરંતુ નૈતિકબળ હતું જેણે જગતમાં પોતાની ઈજ્જત અને પ્રભાવનો સિકકો જમાવી દીધો હતો. પાછળવાળાઓ પાસે દૌલત આવી, સત્તા આવી સંસ્કારોની શાન આવી પરંતુ એમાંની કોઈ વસ્તુ પણ નૈતિક બળાનુભવી ગોટ પુરી શકી નહિ!

આપણે દરવાખી ઇતિહાસનો સળક તો વિસરી ગયા છીએ પરંતુ જગતની જે કૌમનો ઇતિહાસ ચાહો છો તેને વાંચો, પછી જુઓ તમને એક પણ નમૂનો એવો મળશે નહિ કે કૌમે કેવળ સહેલાઈ, મોજશાખ અને લાલના લોભ વડે 'માન' અને 'શક્તિ' મેળવી હોય! તમે કોઇ એવી કૌમને માન પામેલી અને પ્રભાવશાળી જોશો નહિ કે જે કોઇ સિદ્ધાંત અને કોઇ ડીસિપ્લીનની પાળંદ ન હોય કોઇ મદાન આરાધને

માટે તંગી, મહેનત, અને કષ્ટ સહન કરી શકતી ન હોય તેમ પોતાના સિદ્ધાંતો અને હેતુઓને માટે પોતાની મનેચ્છાઓ અને પોતાની જાત સુધાને પણ કુર્બાન કરવાની ધગશ ધરાવતી ન હોય એ ડીસિપ્લીન અને સિદ્ધાંતોનું પાલન, તેમજ મદાન હેતુને ખાતર રાહન, આરામ, અને નફાનો ભોગ તમે કોઈને કોઈ રંગમાં દરેક જગ્યાએ જોઈ શકશો! ઇસ્લામમાં એનો રંગ કંઈ નિરાશો છે અને બીજા ઉન્નત કૌમોમાં કંઈ જુદો, અને અહીંયાંથી છટકીને તમે કોઈ બીજા 'સંસ્કાર-વ્યવસ્થા'માં જશો તો ત્યાં પણ તમને એ 'રંગ'માં નહિ તો બીજા રંગમાં કોઇ ન કોઈ નિયમનું પાળંદ થવુંજ પડશે. કોઇ ન કોઈ ડીસિપ્લીનની પકડ સહન કરવીજ પાશે. તમારે અમૂક ખાસ ખાસ સિદ્ધાંતોના સકળમાં જકડાવુંજ પડશે, તમારી પાસે કોઈ હેતુ અને કોઈ સિદ્ધાંતને માટે ભોગની માગણી અવશ્ય કરવામાં આવશે. જો તમારામાં એ દિગ્ભ્રમ નથી અને તમે કેવળ નરમી, ત્રિહાસ, અને મિસસનાજ મતવાલા છો અને કોઈ તકલીફ, કોઇ તંગી, તથા કોઈ કઠોરી વસ્તુ સહન કરવાની શક્તિ તમ રામાં નથી તો ઇસ્લામની પાખંદીઓમાંથી છટકીને ગમે ત્યાં જાઓ અને જુઓ તમને ક્યાંએ પણ માનની જગ્યા મળશે નહિ. તેમજ તમે કોઈ પણ રચણે શક્તિમંદાર પામી શકશો નહિ. કુર્બાન શરીફ એ સામાન્ય નિયમને માત્ર ચાર શબ્દોમાં વર્ણવ્યો છે! અને તે ચાર શબ્દો એવા છે કે જેની સત્યતા પર આપણું જગત પુરાવો આપે છે. "ઈન્ન મઝમલ હન્ને યુસ્સા" આરામનો પાલવ હરહાલમાં તકલીફની સાથે જોડાયેલો છે. જેના અંદર તકલીફ સહન કરવાની શક્તિ નથી તે કદી પણ આરામને ભેટી શકતો નથી.

ન્યાં જીવ ચાલુકું રૂપ ધારણ કરે છે!!!

["વિશાલ ભારત"ના તંત્રી પરિત બનાવસીદાસના
"સાહિત્ય અને જીવન" વિષેના બાવણમાંથી]

હિંદી સાહિત્યકારો પરના
આ આખા ગુજરાતી સાહિત્યકારોને કેટલે આ શે લાગુ પડે
છે તેનો દરેક પોતાના વિચારમાં
તોલ કરેલ. સંપાદક.

"આપ પણ અજ્ઞાન માણસ છો. આ શહેરમાં રહેો છો, પણ અહીંના સ્થાનીય કવિ સંમેલનોમાં બાજુ કેમ લેતા નથી? આપનામાંથી સાહિત્ય ગ્રેમ બિલકુલ વસાઈ ગયો છે કે શું?" પરિતજીને એમના મિત્રોએ આવીને કહ્યું. એટલે પંક્તિજીએ જવાબ આપ્યો કે: "ધૂણતા માથે કરશો, જ્યારે શહેરમાં ઉદર ભરી રજા છે, તે વખતે શું થેલપ છે. કવિ સંમેલન ભરેલું કે ઉદર પહોંચ્યા?" "તો આપનો વિચાર શું કવિઓ પાસે ઉદર પહોંચવાનો છે?" "એમાં વાધો શો છે? શું કવિત્વ એ જીવન અને મનુષ્યત્વથી પણ વધારે ઉંચી સીમા છે?"

"મારું જન્મસ્થાન રિશૌજાગાદ ચૂડીઓ માટે દિલ ભરમાં મશહૂર છે એ ને ભેવડી કળિતોને માટે કશી રાખે છે-ચુંદર ચૂડીઓ અને ગંદી ચોરીઓ.....દિલમાં ૬૦ લાખ માણસો દર સાથે મેનેરિયાથી પીડાય છે અને ૧૩-૧૪ લાખ એ દારૂ ભરણ પામે છે. એવા સંજોગમાં નિરર્થક કવિ સંમેલનો ભરવાનાં બંધ કરીને કિરનાબાઈ વડેચવાડું કામ કરીએ તો કેવું સારું? આવા સંજોગમાં સાહિત્ય સેવા કરવા કરતાં ગચ્છરા મારવા એ વધારે સાબરપક છે!"

"ઉપરની વાત અમારા કવિ બંધુઓને ખાસ કરીને દાગમખાજ કવિઓને કિરનાબાઈને જેવી લાગશે. પણ હવે એવો સમય આવી પહોંચ્યો છે કે મીઠી-મીઠી વાતોની જગ્યાએ સ્પષ્ટ વક્રાવણી કામ લેવાનું જોઈએ. અમારા લેખકો અને કવિઓને કળિતોના નશો રહે છે. પત્રોમાં લેખકે કવિતા છપાવે છે, તો પોતાનું નામ છપાવેલું દુખી બહુ આનંદ થાય છે. અમે પરાપરેથી કુરાળ છીએ, અમે કહીએ છીએ તે બનતાં સધી કરવા માટે હેતુજ નથી!"

"૨૮ વરસ લખાણ લખ્યા છતાં અરીક્ષા કે મહુકાના જાડને કે બદાકા છેડને હું એજીપ્તી શક્યો નહિ. આપણે પણ પક્ષી અને રક્ષ જગતથી ખૂબ જોખા પરિચિત છીએ. હિંદી જગતને હું એકલોજ મૂર્ખ શિરોમણી છું એમ નથી. મારા જેવી તો કેટલીએ વ્યક્તિઓ સાહિત્ય જગતમાં ફરે?...અહીં તહીથી જોયું કરીને કામચાલ પર પૂરતો લખનારને તો ગણુ ગણુ વર્ષની સખત મજૂરી સાથેની સખ થઈ જોઈએ. આ વિષય પર અધિકારી માણસો પાસે સરખા આપામાં સરતાં મંચો લખાવા જોઈએ."

"સરકારી શાખાબંધી અને મહાનિષેધક સજાઓનાં અનેક બાબતોના થવા છતાં હિંદીના હપ દકા પ્રકાશકો બાંજ, ગાંજો, અથવા અપીજીનો અમલ કરે છે: અથવા અરસનો દમ લવાવે છે! એવાઓ પાસેથી કયા સારા સાહિત્યની આજ્ઞા ચાલી રાકીએ? એઓ પોતાને સર્વે સમજે છે. વિલાપતનાં સારા સારા પ્રકાશકો પગારથી વિશેષનો રાખે છે, અને તેમની સલાહ પ્રમાણે અંધ છપાવે છે: ત્યારે અહીં તો વિશેષનોની મદત સલાહ લેવાની પણ પ્રકાશકો ઇચ્છા રાખતા નથી. હા, ઇચ્છા રાખે છે ફક્ત ચોપડી છપાઈ રહેતાં વગર પુદાની એક પ્રત મોકલી તેની સમાવેશના માંગવાની!"

ગુજરાતીઓમાં લડવાનું જોર!

‘ગુજરાતીઓ બાજીનું પાણી છે,
એમ કહેનારાઓ હવે ખાંડ ખાય છે!
સરહદના તાયફાનાળાઓની જેમ
ગુજરાતીઓમાં પણ લડાયક સ્પીરીટ
છે। તંત્રી.

લેખક : જનાબ ‘નિસાર’ સાહબ

રડીમરમાં એક એંગ્લો-બર્મન સિપાહી મળ્યો, તે આગલી અંગ્રેજ જર્મનીની લડાઈમાં બાગ લઈ ચૂક્યો હતો. વાત પરથી વાત નીકળતાં તેણે કહ્યું કે - “તમે ગુજરાતી લડવામાં પેાયા ખરા. બીજાઓ કરતાં ગુજરાતીઓમાં લડવાનું જોર એણું હોય છે એમ હું તો માતું છું. એની દલીલમાં તેણે જણાવ્યું કે “મહારી તોફરી દરમિયાન હિંદી સૈનિક સાથે થએલા ઘોડામાં કાંઈ ગુજરાતી મળે તે ખાસ ન હતો.”

મળે ગુજરાતીને આ સાંભળી ઘણું લાગી આવ્યું. આણું સત્ય શોધનાર એ સિપાહીમાં અવાંચીન મૂર્ખતા હશે, એમ તો મહારાથી શી રીતે કહેવાય? પણ મહારાથી સમજતું નથી કે આ પરદેશીઓને એમ અમારા કાજ થયેને કહાપણુ કહોળવાતું કહી આવે છે કાણુ? અને કંઈ નથી કરતા તો પણ કુન્યા અમારે માટે કંઈને કંઈ કર્યે જ નથી છે! અને અમે કંઈ કર્યે છીએ; સારે જગતની ત્રણ ઈંચની છતાં અમારા માઈલિના વિસ્તારવાળા વતન પર-કહે કે અમારા સ્વમાનપર-કાતરની માફક ચાલતીજ રહે છે। પેતાનો વિચાર કરવાનો છોડીને અમારી તમામ બાજોનો અર્થ કરવાની એ પરદેશીઓને સદા પુરસ્કૃત રહે છે. જેર એ ગમે તેમ હો પણ અમે ગુજરાતીઓ હવે કાંઈ મોટા ચમત્ક્રમથી પણ ડરવાના કે દબાવાના નથી? અને તે પણ વાણીસ્વાતંત્ર્યના યુગમાં! મેં સિપાહીને જગાન આગળ ન વધારવાની હાકલ સાંભળીયે મૂજબનો સહુસહુતો જવાબ આપ્યો.

“હે પરદેશી વતસ! તારું જ્ઞાન ક્યાં છે. કારણ કે તું રિગતિય વ્યવસ્થા બનેલો છે; એ ચોક્કસ છે કે, તું પણ માટીનોજ છે; પણ તને બનાવવાની માટી હિંદુસ્તાન બહારની લીધેલી છે. તેમાંથી અર્ધી અંગ્રેજ તથા અર્ધી બરશી છે. સારારોકે તું મૂળ મિત્ર રંગ છે, એટલે તને અમારા વિષે એમ લાગે છે! બાકી અમારામાં મૂળીથીજ લડાયક જુરસો મૌજૂદ છે. અને જનાબ સાહબ! અર્ધી અમે બ્રહ્મ જુદા ધર્મોના વરસોથી સાથે રહેલા છતાં પણ એક બીજાને નથી સમજતા, નથી સમજી શકતા, ત્યાં આપ દરથીજ અને થોડાજ કાળમાં અમને કેવી રીતે પારખી ગયા? તમે ગમે તેટલું સાચું અને ખરું માનીને બોલતા હશે પણ મળે તો તે બોલું અને હાંસીપાત્રજ લાગશે. લાગામલાને હસીને ઉગ્રથી દીધા ત્યાં આપ તે વળી કાણુ? આણું આણું બોલીને અમેને દબાવવાના હિં વહી ગયા!

“પણ રહે, એ અંગ્રેજોના લશ્કરમાં ભરતી થયેને અમે લડાઈમાં ન આવ્યા તેથી અમારામાં લડવાનો જુરસો નથી એમ આપણું ‘સત્ય’ માનવું એ માન્યતાની અશક્તિને છુપે સ્વીકાર તમારી શોધક શુદ્ધિ જેરથાને (આગળ જવાની લાગ્યારીથી) અટકી પડે તે સ્થાનને તમે સત્ય માની બેઠા છો. બસ માણસ, ‘સત્ય’નું ખરું ખરું ‘નવનીત’ પણ વડોલી વડોલીને કાઠનાર ગાંધીજી પણ ગુજરાતી છે! એ રખે બુદ્ધતા?

અમારામાં લડવાનું જોર ન હોય તો સત્યાગ્રહ માટેના અત્યાગ્રહનો જંગ અને તેના મૂળ સેનાના સારથી, મહારથી, અને અતિરથી

અમારે ત્યાંથીજ ઉદભવેલી બેસા છે. વળી અમારા રાષ્ટ્રદાયકોએ ગાયેલાં ગીતો “રજુમાં ઘસાહો ગુજરાતી વીરા” અને “તકલી નહિ પશુ તીર છે” વગેરે શું અમારી લઘાયક હિતોને ખ્યાલ તમને નથી આપી શકતાં ?

“જ્યાં વલ્લભભાઈ જેવા વીર અને બીજા ધણીએ દરબારો, સરદારો (વાણી) ચરા અને (કલમ) બહાદુરો વસે છે એ “મહુ ચંચો છતરા જંગ” કહેનાર નર્મદની ગુણવંતી ગુજરાતમાં લગવાનું બળ ન હોય એ વાત કાંઈ માનેજ કેમ ? એ બીજી વાત છે કે અમારી બહુદરચના અને અમારી લગતને ‘પ્રેધરવાળાજ વધુ સમજી શકે છે’ બીજાઓને ન સમજાય તેથી ક’ષ્ટ અમે લઘાયક નથી એમ તેા સાબિત થતું નથી ના ! અમે રૂપીઆનો ચળકાટ જોઈને શુષ્ક શુષ્ક બોધ જોસનારા મૂરખા નથી. લઘાયકમાં જીતે તો રાજ અને મરે તો લડવૈયા; એ અમારી વેપારી બુદ્ધિ સારી રીતે સમજે છે અને તેથી મરીને મારગે લેવા કરતાં જીતીને વેરા પામતું એજ કિસામ અમોને તો ઠીક લાગે છે ! લડવાની પશુ કળા હોય છે, કોને ભેટવું અને કોના પર આક્રમણ કરવું એ અમારાથી કોમ વડું સરાજે છે એમ અમે માનવાને તંબાડ નથી. અમે તો પછાયા કરતાં વરતુ સારે કામ ચાલીએ છીએ. સૈનિકની કાંતિ બાહુ બળ પર અને રાજ-પુરવંતી કાંતિ વિચક્ષણતા પર અવલંબે છે. અમે રાજ્યના પુરોએ છીએ ! અમે ધારીએ તો (પશુ ક્યારે ધારીશું તે કહેવાય નહિ.) સત્તા-ભલાને પાંદે પાણી પાકીએ !

અને આપ સાહેબ અહીં ‘સમંદર વચ્ચે અંધા દુકા છોડો તેથી શું વળે ? આપ પધારો અમારા પૂણ્ય પ્રદેશે, અને જુઓ અમારો લઘાયક જુસ્સો ! રેલ્વેની દિપાટ બારી, તળાવના એવા-રાઓ, કુવાના કાંકાઓ, શાકભાજીની મારકાટો, સાદિત્વની ચૂલકાઓ અને સીનેમાની બેઠકાનાં પાટીઆં, અમારા લઘાયક-જોમના કીર્તિસ્થંભો છે.

લગાવું નામ લેતાંજ અમને એવી રજુદમિએ પર ચર વણુરે છે; લગાઈના સમાચારોની વચ્ચે કરીને પશુ અમે લડીએ છીએ, લડી પડીએ છીએ, એ તો ઠીક છે કે અમે ગુજરાતી સિવાયનું બીજું કશું બતાવા મોગતા નથી લરકરી સપાઈઓ ? હૈં ! અમે ગુજરાતીએનું એવું થતું એક ભવંકર બૂલ છે !

કિતકાંસ કહે છે કે અમારે ત્યાં બે પક્ષો વચ્ચે એકસંધી રહી નથી; એક બીજાને કાવત્ત અટકાવવા આભ ધરતી એક ક્યાં કરો, અમારો ચાર ગુજરાતીઓ (અલગત ગુજરાતજી પક્ષ) બેમાં ઘાય અને લડવા સવાલને બૂલેચુકે પશુ વણુછાપો રહેવા કે એ બનાવને કુન્યામાં રચાતજ નથી ! અમે કૌમતી સલા નંધારણ ધાવા માટે ભરીએ છીએ, અને લડી મગડોને આસની પકડીએ છીએ બંધારણ બંધારણને કેમજો રહે છે, અને કૌમ પોતપોતાના ધરમાં ! બેગા ધવલગુજ અમે જાણતા નથી ત્યાં બેગા રહેવાનું અને બેગા કામ કરવાનું તો બનેજ શી રીતે ? અમારું ‘મેથ’ ગીત પશુ નથી અને એક બેગા જડો પશુ નહિ ! અમારી મેકિ-લોમા કોને લેવા ને કોને ન લેવાના પ્રખ-પરખ, એટલી લગત આવે છે કે પછી શું કરવું, ને શું ન કરવું એ વિચારવાનું રહેલુંજ નથી ! આ બંધુષ શું લઘાયક જુસ્સા વગર શાનું કરી ?

અમારા મૌલાનાઓના હુતાગ્રેસ અને પ’ધિ-તોના શત્રુઆઈ જેવા પછી તમારે બીજી કોઈ સાદમારી જોવાની બાકી નહિ રહે લાડ પસવા-રતા મૌલવી સાડખા અને ચોરલી ઉછાગતા પ’ધિતજ એ અમારા સાડખરા છે; એ આપને સમજાવવાનું ન હોય ?

અને અમારા સાડખરા ! લઘાયકપણ એ તો સાદુરંગાનો વિશેષ ધર્મ છેજ કુદરતે એમને સાદિત્વ ચર્ચા ન સજારી હોત તો ધણા કાગળો અને રાકી બચી જવા પામ્યા હોત ! લઘુએ

હુંકા પૂંછાળા લાંબા ઊંટા નેત્રા પુસ્તકોથી દેશના પૈસા અને સમય અકબંધ રહી રાકત! આપ અમારે ત્યાંની મૂખ્ય લગણક જાતોનું બપાન સાંભળ્યા વિના રહી જાવ એ ઠીક નથી તેથી એક જુની કવિતા રજુ કરે છું.

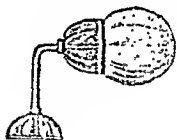
“કુતાં બીજાં ને જામણાં સંદાને સુધારાં,
વહેંચવું થોડું ને વેર ધણાં તે છટાં ચુનારાં.”

આમાં ગુજરાતની એક મૂખ્ય જાત રહી ગઈ છે અને તે (સુરત) લાગાતળાવની ધાંચણો પણ તે આપ ગુજરાતમાં પધારશે; ત્યારે બતાવીશ કે તેઓ બૌદ્ધચિંતિ કેવી વરસારી રોકે છે અને લોકોના કનનના કીડા કેમ દાહી જાય છે. આવી દુન્યાર વચ્ચે રહેવું અને આનંદ કાવમ રાખવો એ ન્હાની સુની વાત નથી! લગવૈયા

હોય તેજ એમ કરી રોકે છે, અને તેથી અમે ગુજરાતીઓ પુરા લગવૈયા છીએ.

મદારો આવો લાંબાણુ પૂર્વક જવાબ સાંભળી તેઓ કંટાળવા લાગ્યા હતા પણ એટલામાં રંગુન આવી પહોંચ્યું ઉતરતાંજ અચર પડી કે હિંદુ મુસ્લિમ હુલ્લક નેરથી આવે છે!

કહે છે કે હલપતરામે “દિબ ધિચારી બકરીનો પણ કોઇ ન જાતાં પકડે કાન” ગાયેલું તે બોલું એવું કરિ નાનહાસાસના સાથીઓએ એમની રૂબરૂમાં બકરીના કાન પકડી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું હતું! હું પણ રંગુનની એ લગણમાં ગુજરાતીઓનું લગવાનું જોઈ એ મદારા સૈનિક મિત્રને કાન પકડીને બતાવવા તૈયાર હતો પણ તેઓ ગયા તેમને સ્સ્તે અને હું ગયો મુસાફરખાનામાં!

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

○

દરેક જાતની ષેડ્ડાઇઝ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના ઝાળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફ્રેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ટોકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બટ્લ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે ક્રીકાયત ભાવે મલયે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦-કણ્ણપીઠં બજાર, લાલગોટ પાસે, સુરત.

[૩૪૫]

હઝરત સઅદ અબી વકાસ (રદી.)

૦ અનુવાદક : અલિક, સવાહ, હાલ ૦

હઝરત સઅદ અબી વકાસ, (રદી) નાનાના સંબંધથી આમારા રસક હઝરત મુહમ્મદ સં અં વંના મામા યાવ છે. ૧૯ (?) વર્ષની વયે મુસલમાન થયા. આમારા રસકે (સં અં વં) સદાબા (૨૦ અં)ને હિજરતનો હુકમ આપ્યો; તો, એઓ પણ મદીના આત્યા ગયા. અહીં એમણે જુદા જુદા પ્રકારની સેવાઓ અજામ આપી. બદરના યુદ્ધમાં અસાધારણ બહાદુરી બતાવી. ઉદ્દની લડાઈમાં મુસલમાનોના કદમ ઉખડી આત્યા, પરંતુ એઓ આખરી દમ સુધી અડગ રહ્યા. એ સિવાયના બીજા બધા યુધ્ધોમાં એઓ શરીક રહ્યા, અને ધણી શૌર્ય અને જોશ સહિત શત્રુઓનો મુકાબલો કર્યો.

હજરતુલ વિદા'ના પ્રસંગે સખત ખીમાર પડ્યા, (અને આં હઝરત (સં અં વં)ની કુઆની અસરથી સાજ થયા) આપે (સં અં વં) તેમને એવી ખુશખબરી સંભળાવી, કે "સઅદ! તમે તમા સુધી નહીં મરશો, જ્યાં સુધી એક કૌમને તમારાથી નહીં (અર્થાત લાલ) અને બીજાને તુકસાન પહોંચી ન જાય." આ લાલિબવાણી અજામી અને છતાં બિજાથી ખરી પડી.

શામ (સિરિયા) અને ધરાક પર મુસલમાનોના હુમલા, હઝરત અબુબક (૨૦ અં)ના ઝમાનામાં શુર યર્ધ ચૂક્યા હતા. હઝરત ઉમરે (૬૦ અં) એનો ઇન્તેઝામ વધુ મોટા પાયા પર કર્યો. તેમણે આખા દેશમાં જિહાદનો જોશ પેદા કરી દીધો. દરેક સ્થળેથી મુસલમાનો એમાં શામલ થવાને આપવા લાગ્યા. ધારણા કરતાં વધારે સૈન્ય જમા થઈ ગયું. હઝરત સઅદ અબી વકાસ રદી આ લડકરના સેનાપ્રિપતિ નિયુક્ત થયા, અને તેમણે આ મોટું સૈન્ય-જેની સંખ્યા ત્રીસ હજારની હતી-લઈ ધરાકની હાથ પકડી.

કાફરીયા પહોંચી ધરાકીઓને ઈસ્લામની દબવત આપવામાં આવી અન્તિમ પગ લગી મુનેકની કાશિસો, કરવામાં આવી પરંતુ મુસલમાનોની શક્તિથી ધરાકી અપરિચિત હતા, એટલે મુલેકના પત્નોને લશ્ક વિહાણા કરી દીધા, અને યુદ્ધ માટે કટિબદ થયા. આખર કાફરીયામાં જંગનો પડેલો મોરચો જમાવવામાં આવ્યો. ત્રણ દિવસ લગી ધમસાણની લડાઈ ચાલતી રહી, ત્રીજે દિવસે મુસલમાનોએ દુરમનના કદમ ઉખેડી નાખ્યા, અને જૈદાન સર કર્યું.

હઝરત સઅદ રદી અહીંથી બાબુલ (બેબિલોન)ના તરફ વધ્યા. માર્ગમાં મોટા મોટા સરદારોએ આપો આપ મુનેક અને રદીઓની દરખાસ્તો પેશ કરી, અને પ્રકાર પ્રકારની સફલતા કરી આપી. બાબુલ સરખતાથી ફતેહ થઈ ગયું, પછી મુસલમાનોએ "બદરએ શેર"ના પ્રતિ કદમ બદાવ્યા. તેને પણ એ માસના ઘેરાના અંતે સર કરી લીધું. હવે પાટનગર એટલે કે મહલવાનો વારો હતો. વચ્ચમાં હજલા નદી નડતરરૂપ હતી. દુરમનોએ તમામ પૂલ નિષ્પયોગી કરી દીધા હતા પરંતુ હઝરત સઅદ રદીના દરવાખી જોશની - આગળ આ રૂકાવટો કરી મણતીમાં ન હતી. તેમણે પોતાનો ઘોડો નદીમાં ઝુકારી દીધો. પોતાના સિપેહસાધારને જોઈ સૈન્ય પણ પાછળ-પાછળ દોરવાયું, અને એકે એક જાણી શાન્તિપૂર્વક વાતો કરતા સામે દિનારે પહોંચી ગયા. મુસલમાનોના આ જોશ અને નિશ્ચયને જોઈ શત્રુઓ ઉપર દહેશત છવાઈ ગઈ અને 'પાગલો: અજામ' કહીને તેઓ નાશી ગયા. સૌકું લડકર બાકી રદી ગયું હતું, તેને મુસલમાનોએ સરખતાથી હાર આપી દીધી, અને મહલવા ઉપર મુસલમાનોનો કબ્જો થઈ ગયો. હઝરત : સઅદ રદીએ જ હુલા અને

તકરેત ઉપર પશુ ચરાઈ કરી, અને બંને રચને મુસલમાનો વિજયને વર્ષા. આવી રીતે એમની આ લશ્કરી ચરાઈ ખતમ થઈ.

હજરત ઉમરે (૨૦ અં.) આ ફત્તેહ કરેલા પ્રદેશની વ્યવસ્થા એમનાજ હવાસે કરી દીધી એમનામાં સેનાધિપતિના યુદ્ધો ઉપરાંત, સગ વહીવટ અને શાસન ચલાવવાની દક્ષતા પણ હતી. આ સેવા પણ તેમણે સફળતાપૂર્વક અંગમ આપી. આખા ધરાકની વસ્તી ગણતરી અને મોજણી કરાવી. જમિયા અને મહેસુલના કાયદા બનાવ્યા અને પ્રજાના આરામ અને સગવડતાની પૂરી વ્યવસ્થા કરી. એમણે એમનાં સદ્ભાવ અને માયાભર્યા વર્તનથી અજમીઓના દિલ પર કબ્જો કરી લીધો. ઘણા મોટા મોટા લોકો એમની ખુશ-અખલાકીથી પ્રભાવિત થઈ મુસલમાન થઈ ગયા.

હજરત ઉમર (૨. અ.)ની આત્માથી એમણે “કુફ્રા”ના નામથી ઓળખી કબીલાઓનું એક નગર પણ વસાવ્યું. એકેક કબીલાને એકેક મોહલમાં વસાવ્યો. શહેરની વચ્ચેવચ્ચ એક શાનદાર મસ્જિદ બનાવી. એમાં ચાલીસ હજાર નમાઝીઓની યુગ્મશ દની. મસ્જિદની સમિપ પોતાનો મહેલ અને વ્યવસ્થાસર ચણાવ્યો. લાંબી મુદત લગી ઘણી કાબિલિયત અને દક્ષતા સંવિત, આ પ્રદેશ ઉપર શાસન કરતા રહ્યા. પરંતુ કેટલાક દિવસો પછી લેકિને તેમનાથી શિકાયતો પેદા થઈ ગઈ. આ શિકાયતો હજરત ઉમર (૨. અ.)ની પાસે પહોંચાવામાં આવી. હજરત ઉમર (૨. અ.)ને તેમની નિર્દોષતાની ખાતરી હતી તપાસ કરતાં આ શિકાયતોની કલ્લ પૂરી ગઈ, પરંતુ એમણે મસ્જેદતન તેમના રથાને બીજા શખસને આ પ્રદેશનો હાકિમ મુકદ્દર કર્યો.

હજરત ઉમરે (૨૦ અં.) પોતાના દુતે.

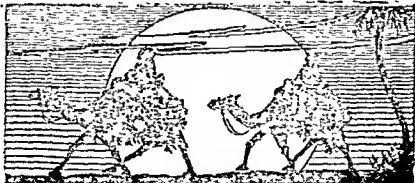
કાલથી પૂર્વે, ખિલાફતની પાતતા ધરાવનારાઓમાં એમનું નામ પણ લીધું. આપે એમ પણ ફરમાવ્યું કે “ઓહામાં યોધું એમની સેવાઓ અને અભિમાયેથી આવસ્ય ફાયદો ઉઠાવનામાં આવે. મેં તેમને ખિયાનત અથવા બીજા અપરાધના કારણે તેમના મનસબથી અલગદિદા કરેલા નથી.”

હજરત ઉમર (૨૦ અં.)ના પછી હજરત ઉસ્માન (૨૦ અં.) ખલીફ હયા તો તેમણે હજરત સઅદ રહીને ફરીથી કુફ્રાના મનર બનાવી દીધા. ત્રણ વર્ષ સુધી એ ઝોખાપર રહ્યા. એ પછી એમણે પોતાની બધી જિન્દગી એકાંતમાં વ્યતિત કરી દીધી. મદીનાથી દશ માઈલના છેડે એક ઘર બનાવ્યું હતું તેમાંજ રહેતા હતા. અતે એજ એકાંતમયી દશમાં દિવસો પપ (છ. સ.) ૬૩૫માં વફાત પામ્યા અને જનનુસ બગીમાં દફન થયા.

હજરત સઅદ અબી વકાસ રહીની ગણતરી “અબુલુલ મુઅમેનીન”માં થાય છે. મુહમ્મદનીના મુશાધન મુજબ હરલામ લાવનારાઓમાં એમનો નંબર સાતમો અથવા આઠમો છે. પોતાના સંબંધી પોતેજ ફરમાવે છે કે—

“હું અરબમાં પહેલો શખસ છું, જેણે ખુદાની રાહમાં તીરંદાગી કરી છે. અમે લોકો રસલુલસાદ (સં. અં. ૧૦) ની જોડે ઝાડના સુકાં પાંદડાં ખાઈ ખાઈને (દુરમનોથી) લડ્યા હતા.

ખરું છે કે સુકાં પાંદડાં ખાઈ ખાઈને પ્રાણને ભયમાં મૂકનારાઓના કારણેજ કોમી જિન્દગીની ખેતી થઈ છે, અને મિલકતના બાગમાં ખાડા (વસંત) આવે છે

અલંકારક

(૧) એમાં, ઇસ્લામના ચાર તેજસ્વી તારાઓમાંના એક તારા, અલ્લાહને તેના રસૂલ (સંદ.)ના આરા હઝરત ઉમર (રહી.)નું સવિસ્તર જીવન વૃત્તાંત છે.

(૨) એમાં સુસ્તિમોના પવિત્ર પૂર્વજોના ધૈર્ય, હિમ્મત, ધર્મ, શ્રદ્ધા, વીરતા, દૃઢતા ને સત્યતાનાં કથન છે. જે વાંચવાથી સુસ્તિમોનો મંદ પડેલો ઇસ્લામીક સ્પિરિટ ફરી સતેજ થાય છે.

(૩) મુઝીબાર રજુવાસી સુસ્તિમો સંગીન રામન શહેનશાહુત ને પોરસીઓના બળવાન સામ્રાજ્યના મૂળીયાં કેવી રીતે ઉઘેડી નાંખે છે. તેનું સચોટ વર્ણન એમાં છે.

(૪) સારાંચ કે જેઓ સીકંદરને એરિટોસ્ટલ હતા. મસીહ કે લુકમાન હતા. એરળના નેચોટીયન કે વોર્સિંગટન કે નોથેરવાન હતા. અબુ હનીફા ને ઇબ્રાહીમ અહલુમ હતા. તેમનું જીવનવૃત્તાંત વાંચવા તમે ઉત્સુક હશેજ.

(૫) એના મૂળ ઉર્દૂના લેખક મૈા શિખરી નો'અમાની છે એનું' ગુજરાતીમાં બાબાંતર બાહોશ ગુજરાતી લેખક મી. અબ્દુલ જબ્બારે અમીને કહ્યું છે જેમાં પુસ્તકની યુબી ચૌર વધી છે.

ઉંચા કાગળ પાકી બાહરીંગ સોનેરી નામ સાથે ક્રીમત રૂ. બે.

તોહફતુલ હિંદ

આ પુસ્તક ઉર્દૂ બાબાંમાં ૧૨થી વધુ વાર હપાર્કમાન પામેલું છે. તેનો તરજુમો ગુજરાતી બાબાંમાં ચઇ ૫૦ રતરી રૌયત્ર ઝેઝ આઠ પેઝ ૨૮૮ પૃષ્ઠમાં હપાયો છે. એમાં કુર્નાએ માત્ર હિંદુ ધર્મ તથા ઇસ્લામી ધર્મનો મુકાબલો કરી બતાવ્યો હતો; પણ બાબાંતર કરનાર વિદ્વાને નોટમાં ખ્રીસ્તી ધર્મનો તથા આર્યસમાજવાળાઓનો પણ મુકાબલો કરી બતાવ્યો છે. એમાં માત્ર મુકાબલોજ છે એમ નહિ પણ મુસલમાની ધર્મમાં ખુદાને કેમ માનવો તથા ફરિસ્તાઓને કેમ માનવા ? પેગમ્બરોને કેમ માનવા ? કિતાબોને કેમ માનવી ? ઇત્ય તથા પાંચે બીનાએ ઇસ્લામનું પણ વર્ણન છે. દુકાલુગી નીકાઠ; તસાક; હરોમ; હસાક; સહામ; પારકા ધર્મવાળા એને નોતર કરવું વગેરે પણ છે. પાદરીઓનાં એપાનીવાઓમાં ઇસ્લામના ચંદ્ર ઉપર જે ધૂંગ ઉડાવી છે તેનો ઉત્તર આપી તે ધૂંગ તેઓના પર પાડી છે. અને લગભગ બધી ચંદ્રાઓને જવાબ એમાં છે. દાખલા તરીકે કુરાઆનની ફસાહત ઉપર ચંદ્રા અને તે બાયબલથી લેવાયેલું કુરાનમાં આત્માને લાયક કંઈ નથી. તેમ જન્નનમાં ખાવા પીવાનું લંબેલું છે. ચંદ્ર દારવાના ચમત્કાર ઉપર ચંદ્રા. જોહાદ ઉપર ચંદ્રા, એકથી વધુ સ્ત્રીઓ સાથે નીકાહ કરવા ઉપર ચંદ્રા, તસાકપર ચંદ્રા, દત્તકપુત્ર ઝેઝ (પેઢે) પોતાની સ્ત્રીને મુકી દીવા પછી હઝરત મોહંમદ (સંદ.) સાહેબે તેણીની સાથે નીકાહ, કીધા તે ઉપર ચંદ્રા, દહીસોપર ચંદ્રા, મેરાજ ઉપર ચંદ્રા, નમાઝ પર ચંદ્રા, રોઝા પર ચંદ્રા, જકાત પર ચંદ્રા વગેરે પારસીઓના પુસ્તોથી હઝરત મોહંમદ સાહેબના બલિખ્યાદીપણાની સામેતી ઇત્ય. આ ત્રીજી આરતીમાં આપાંઓનું ખંડન પણ થયું વધાયું છે એની પ્રતાવના ખાસ વેદના ખંડનમાં વાંચવા લાયક છે. ઉંચા ઝેઝ કાગળ સુનેકરી બાહરીંગ ક્રીમત રૂ. ૨) પે. જુહું.

મળવાનું ઠં સાદિક છુક ડીપા, રાંદેર. [૭૦ સુરત.]

લેખક : એ. એ. હામી

હિન્દુસ્તાનની ફારસી-ઉર્દૂની મસહૂર શાયરોશ માને કવિયત્રીઓ અને તેઓનાં અશઆરો કાબો તથા નામો કમવાર એક પૂછી એક શાયરો સંબંધી, હુંકે માહિતી અને તેમના કાબો, અશઆરો આ નીચે રજૂ કરવામાં આવે છે. આશા છે કે 'કારવા'ના રસિક વાંચકોને એ પસંદ પડશે. [લેખક]

શ્રીયુત. રજુછતરામ વાવાભાઈએ ભારતની મુસ્લિમ સ્ત્રી કવિઓ અને મુસલમાન રાજ્યની પ્રશંસા કરતાં મળ્યું છે કે આપણા દેશમાં મુસલમાનોએ રાજ્ય કર્યું છે એટલુંજ નહીં પણ પોતાના પ્રિય ધર્મનો પ્રચાર પણ કર્યો છે...તેઓનાં પદ સાહિત્યે આપણા મનુષ્ય જીવનમાં રસ આપ્યો છે..... 'મુસલમાનો' આપણા પાઠશીળ નથી પણ આપણા ભાઈઓ છે. વળી રાત્રિ પર્વે રાજ્ય સંકરવાથી રાજબાપા અને રાજસાહિત્યને રેષત તરફથી-મુદિશાળી, રસિક, ઓજસ્વી હિન્દુઓ તરફથી પણ પોપણ મળ્યું છે...આજે પ્રગ-જીવનનો ઉત્કર્ષની અનેક નાની મોટી પ્રવૃત્તિઓમાં મુસલમાનની શામેલગિરી વિના આપણને આજે એમ નથી...મુસલમાનોના જીવનને પરિચય આવશ્યક છે. વર્તમાન પરિચય સાથે ભત્રાજીનો પણ જરૂરી છે...ઉર્દૂ અને ફારસી સાહિત્યનું વિશ્લેષન આપણને કાષ્ટ કરાવે એનાં સદ્ભાગ્ય આપણાં નથી. સરસ્વતી આરાપના કરનાર ધણી અગ્રેર અને તવંગર કુટુંબની સ્ત્રીઓ હતી...મોગલ, રહેનશાહતના ઉત્પત્તિ સાથે ભારતના મુસલમાન અમીર

ઉમરાવો અને વ્યાદશાહ નવાબોના અંતઃપુરં દરમાં સરસ્વતીની સેવા મુસલમાન સન્નારીઓએ કરવા માંડેલી.

મોગલ રહેનશાહત પહેલાંની એક કવિયત્રી ફકત "રઝિયા બેગમ"જ છે. સફમીનાં બેગામાજ સરસ્વતી પોપાય છે, એ કવિ કુસથુર, કાલિ-દાસનું અવલોકન પોટું કર્યું છે...હિન્દુસ્તાનની જે સન્નારીઓએ ફારસી અને ઉર્દૂમાં કવન કર્યાં છે તેમના સંબંધી...એક વાત તરફ ખાસ ખાન આપના જેવું છે. ધણી હિન્દુઓએ ઉર્દૂમાં કવ્ય લખી ઉર્દૂ સાહિત્યની સમૃદ્ધિ વધારી છે, પણ કોમ્યુંદિન્દુ સન્નારીઓ ઉર્દૂમાં કવન કર્યાનું જણાડું નથી. ઉર્દૂ રાજબાપા અને બ્યવહાર લાપા તરિકે હિન્દુઓમાં આદર પામેલી...પુરોજા જેવી કવિતા રચતા તેનીજ મુસલમાન સ્ત્રીઓએ રચી છે. એ કવિતામાં સ્ત્રીત્વના અંશો કાષ્ટ રીતે વ્હાપેલા નથી. "મીરાંબાઈ", "ગિરિન્દ્રમોહિની", "મિસિસ આઉનોંગ", "મિસ રોઝેડી" આદિના કવનપર તેમનું સુન્દરી હૃદય જેવું અનુભવગ્રસ્ત ચાપ છે તેવું આમાં થતું નથી...દિલ્હી, અને લખનૌમાં જેટલું ફારસી-ઉર્દૂ સાહિત્યને પોપણ મળ્યું તેટલું ખીજા સહેરામાં મળ્યું નથી."

ઉર્દૂ શાયરોશમાં સૌથી પહેલી શાયરોશ કાવયત્રી "હિલાલી" છે તેણી કથાઉટકની રહેવસી હતી અને "નિઝામ-ઉલ-મુલ્ક" "આસિફજાહ"ના રાજઅમલમાં દેરાબાદની દરબારી શાયરોશ તરીકે જાણીતી હતી. ઇ. સં

૧૭૪૮માં “આસિફજી”ના મરણ પછી તેના ચોથા છાતરા નિઝામખાની”એ “હિસાસી”ને દરબારની ગાનારી તરીકે રદ કરી અને ખીજ ઉર્દૂ શાએરા “ચન્દા ઉર્દૂ” માહેલકા ”ને દરબારી શાએરા તરીકે કાયમ કરી. “હિસાસી” ના કલામો:-

“અરમે કરમ નહોં હય, નહોં હિસાસી ગમ નહોં;
મુંદ મોળવે” ઉરસે તેરે, વેદ દમ નહોં.
જિના નંસીબમે” હય, બસ લતના મિલેઆ રિઝક;
મુન્દકો તેર અથ બિચાલે ગમે બેરો કમ નહોં.”

ઉર્દૂની ખીજ શાએરા “ચન્દા ઉર્દૂ” માહેલકા ” છે તેણી નિઝામી દરબારમાં ધણી માનવતી ગણાતી અને ધણી ધનવાન હતી. પેન્ન આદમીનો રસાયો ધરાવતી હતી. ચન્દા દયાળુ અને સખી હતી. તેણીએ એક મરિજ પછુ દેહાબાદમાં બંધાવી હતી. ઇ. સ. ૧૭૯૯માં એક મોટા નિઝામી દરબાર વેળા ચન્દાએ પોતાના કાબ્યનું દીવાન દરબારમાં બોલ્યા “કર્નલ આદમ”ના હાંથમાં મૂકી દીધું હતું. લંડનની કાયબ્રેરીમાં તે ઉર્દૂ ગઝલોની હસ્ત સિખિત કિતાબ ચન્દાનું દીવાન આજે પણ મૌલૂદ છે. ચન્દાના કલામો:-

“નિહલેગી નિહલેસે મહબ્બતજી નહોં ફાંસ;
યેદ નશ્વરે દિલ્લોઝ ડાઈ ખાર નહોં હય.
મુન્દસે રાબે કુરમતજી મુસીબતકો ન પહે;
યેદ રિસ્સયે ગમ કાબિલે ઈજદાર નહોં હય.”

હિન્દુસ્તાનમાં મોગલ શહેનશાહત કાયમ થઈ ત્યારથીજ ફારસીમાં અશઆર, કવિતા કહેનારી કવિયત્રીઓ હસ્તી ધરાવતી હતી અને ધીમે ધીમે રાજદરબારમાં ઉર્દૂનો પણ પ્રચાર થતો ગયો તેમ ઉર્દૂ કાબ્ય કહેનારીઓ પણ વધતી ગઈ.

ખાસ બાદશાહી ખાનદાનમાં ધણી શાએરા થઈ તે સર્વે ફારસી અને ઉર્દૂમાં કાબ્ય રચતી હતી.

“જહાંગીઆરા બેગમ” મેમલ સમ્રાટ “શાહજહાં”ની લાડલી બેટીનું નામ છે. બાદશાહ ધણી વેળા એની સાથે ખાનગી મસનેડ કરતા, અને સલાહ લેતા. તે ધણી અકબરે હતી. તેનું સાલીઆણું પણ ધણું બારે હતું. તે સખાવત કરવામાં અને છનામે આપવામાં ધણી જાણીતી ચએલી છે. એ “જહાંગીઆરા બેગમ”ની એક ફારસી કવિતાનો બાવાર્થ નીચે પ્રમાણે છે:-

“ખુશ થયને પણ અમે આસમાનની નીચે રહી શક્યાં નથી. ડોઈએ અમારી બજાર દયા ખાઈને પૂજી નથી. દીપક ઉપર જે પ્રમાણે પર-જનાઓ બજા મરે છે, તે પ્રમાણે ઉષાડી મેઠ-ફિશમાં અમને બાળી નાખ્યાં છે, મંદીરો અને મસ્જિદો શા માટે બાંધી છે ? તે તો લામકો થયને હરલિશમાં મકો થઈને રહે છે.”

જહાંગીઆરા બેગમ મરણ પામી છારે તેના અખતેહરન “નિઝામુદ્દીન-આમિઆ”ના મકબરમાં દફન કરવામાં આવ્યું. તેની કબ્ર ઉપર એક લેખ કોતરેલો છે જેનો બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:-

“ગઢારી કબ્ર ઉપર લીધું” ધાસ મકબર, કાચ બરીબની કબ્ર ઉપર ધાસ ઉગી નીકળે છે.”

“નૂરજહાં બેગમ” એ શહેન્શાહે રિન્દ “જહાંગીર”ની પ્રિયતમાને જગત આપ્યું જાય છે. એના જીવનમાં અનેક એવી ઘટનાઓ થઈ છે કે જેનું લંબાણથી વિવેચન કરવાની જરૂર જણાતી નથી કારણ કે પછા વાંચકોને એ મરાહર શાએરાના જીવન પ્રસંગો સુવિદિત છે. અશઆર બોલવામાં એ મરાહરે જહાં છે, એની કવિતાઓ રહસ્યપૂર્ણ અને ગમ્મતીર અર્થવાળી છે. તેના એક ફારસી કાબ્યનો, બાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:-

“હું” પ્રેમાસ હું, આમ હું, બામ હું, મસ્જિદ હું, મંદીર હું, નહોં નહોં હું એમાંની એક નથી. પણ હું ખુશખબરે શુલ હું, અસ્થાનનું મૂળ છું.”

“ઝહરી” એ “મીરઝાં ખાતે જહાં” ને મહાન શહેન્શાહ ‘અકબર’ના દરબારી ઉમરાવ તરફ પ્રસિદ્ધ છે તેવું નામ ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાં ધણી વેળા વાંચવામાં આવે છે. તેની પુત્રીનું તખલ્લુસ “ઝહરી” હતું. તેવું નામ “હુસન ખાન” હતું. તેણીના એક ફારસી કાવ્યનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે:—

“મને ખબર છે કે, માટે દિલ જાદુ રાખત છે પણ, તમારો સ્પર્શ ચતાજ તે પાણી પાણી થઈ જશે.”

“એવુંજ એક કાવ્ય બંગાળના કવિ સપ્રાટ રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે બંગાળી ભાષામાં કહ્યું છે:— ગીતાંજલિમાં કવિરાજ કહે છે કે:—

“જની આમાર કઠિન હૃદય—

અરણ્ય રાખાર થોગ્ય શે નય,
તલુ સખા દિ તેમાર બાનાશ લાગશે.
આમાર પાણુ દિ બલેનેવી ?”

“આબિદા બેગમ” તે નૂરજહાં બેગમની સખી અને સગી થતી હતી. તેણીએ ફારસીમાં ઘણા અરબીઓ લખ્યા છે, તેણીના ફારસીના એક કાવ્યનો ભાવાર્થ:—

“જોના હૃદયને શું સમજે છે ? ચીરી જોતાં તેમાં શર્મ-હયા અને પ્રેમ સિવાય કશું જણ્યારી નહિ.”

એવુંજ એક કાવ્ય બંગાળી કવિ સપ્રાટ ‘રવિન્દ્રનાથ ટાગોરે’ કહ્યું છે:—

“ભોગિયા દેખિને છિછિ નારીર હૃદય—

લાજ બયે ધરધર બાલો બાસા સહાતાર,
તાર લુખાજાર કાઈ કાંડિલે નિર્દય.”

ભાવાર્થ:—“હી: હી: નારીહૃદયને તમે જોયું પણ તે કાપીને, જે લાજ, સંકેપ અને લયથી યર યર મુછ રવી હતી, તેણીએ પ્યાર માટે કશુંજનો આરંભ કર્યો હતો, તેના છુપવાના સ્થાનને પણ તમે નિર્દયતાથી છીનવી લીધું.”

“ગુદશન”:—તેણીનું આખું નામ “ગુલ રૂખ બેગમ” હતું. તેણી ભારત સમ્રાટ “શાહ-જહાંના રાજવંશગામી દિલ્હીમાં મૌનુદ્દીન, તેણીનું “દીવાન” “ગુલામ મુસ્તફા ઇલાકાબાદી” કને હતું પણ કોઈક શાયર સાદબે ચોરી લીધાનું કહેવાય છે ‘ગુદશન’ના કલામોના ભાવાર્થ:—

“દારી ચાંદલ સિવાય બાગમાંના પૂલો કાંઈ સમાન બાસે છે. કોયલોના ટૂંકારો કાગડાના કાડા પ્રમાણે સંભળાય છે.”

“શાહજહાં બેગમ”:—એપાલના બેગમ સાદબા “સિકંદર બેગમ” અને નવાબઝાદા “જહાંગીરખાન”ની વડી શાહઝાદી સાદબા થાય. એનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૩૮માં થયો હતો. ઇ. સ. ૧૮૮૪માં તખ્તેનશીન થયાં. ઇ. સ. ૧૮૯૨માં લગ્ન કર્યાં. એના તખલ્લુસો બે હતાં. (૧) “શીરી” ઉર્દૂ માટે અને (૨) “શાહજહાં” ફારસી માટે. આપ ફારસી અને ઉર્દૂ ધણું સારું જાણતાં હતાં તેમજ આપ એક જાણીતી લેખિકા હતાં. આપની જાણીતી ક્રિતાઓ:—

૧. “તાગુલ-ઈકબાલ” ઇતિહાસિક ગ્રંથ.

૨. “તેહઝીબુલ-નિસ્વાન” એ સુંગાર મંત્રંથી નીતિગ્રંથ.

૩. “અઝીનતુલ-લુગાત” ઉર્દૂ-ફારસી શબ્દકોષ (ડીકનરી) ઇલાકા.

આપની એક ગદ્યલખી થોડી લીટીઓ:—

“આતે બતે કબી ડોહર બ્હો લગાહી દેગ,
જમ ગયે રાહમે” હમ નકરી કફે પા દોહર.
અરમે નમસે મેરે આંસુકો ન દેગે કાઈ,
રંગ લાયેશા યે કતરાર કબી દરિયા દોહર.”

આપના ફારસી કાવ્યનો ભાવાર્થ:—

“મદારો તો ઘણા વિચાર હતા કે, મઠકે જાઉં પણ દિલ સનમ તરફ ખેંચી જાય છે” હું એક તરફ જાઉં છું, દિલ ખીંજ તરફ, થોડી જાય છે.”

“શરીરો બેગમ”:-નવાબ “અલીકુલીખાન” ના બાઈ. “અલી બદાદુરખાન”ની વડી પુત્રી હતી. તેણીના લગ્ન “મુશિદાબાદ” ના નવાબી ખાનદાનના એક સરદાર સાથે થયાં હતાં. ઉર્દૂ ફારસીમાં બહુ સારો કાવ્યો રચતી હતી. તેણીના કથાઓ:-

“કુતબ નહોં દિયા મુજહે, આરતીર કર દિયા; મનતા છે કીમીયા, મેરી ખાકે મઝારસે, કોઈ નહોં દે અદિરો બાતિન બલુક ખુશ; બાહર નિકલે રેખ, ખુશ કે દિસારસે.”

તેણીના એક ફારસી અશ્વચારોનો વ્યવર્થ:-
“હું કહું છું કે દુનિયામાં કોઈના પ્રેમી ન થયો. કોઈને પ્રિયા પણ ન કરી. નહીં તે બન્ને એ દિવસ ઉપર બળી મરતાં પતંગવત બળી જશે. પ્રેમીઓ યહને આરામ નહોં બોગવે પણ ખાકે ધઈ જશે.”

“ચન્દા” બીજી:-આબુ નામ “બદર-નિસા” હતું. એ ચન્દા અને મિરજા રફિહીન “કૌદા” બન્ને એકજ અમાતામાં ધઈ ગયાં છે. લખતીના બાદશાહી અંતરપુર હરમસરામાં ચન્દા થયો સમય ગાળતી. ચન્દાના કથાઓ:-

“હમ પર હરમમેં નના તો ચુ દો ગયા હરમ, એ હમકો રામ કરચુકા, બેઠો ખુદ બેઠો નહોં. ‘ચન્દા’ અદમશી હસ્તીક કયા કરતી હો સવાલ? હો જેતે હમ જવાબ “નહોં” કી હમ “હા” નહોં.”

“સતીકી”:-“વાન્નિદઅલી શાહ”ના હમાનમાં એક ઉત્તમ શાયરો તરિકે જાણીતી થઈ ગઈ છે. તેણી વિષે કાંઈ જાણવા જેવી માહિતી મળી નથી. તેણીના અશ્વચારોનો નમૂનો:-

“દિલ્લા કયું કર નહોલા ફલે હમરે શહેરે ઉલ્લસ, સુસલિલ ફૂજ અરખાનોંધી હમ લેયાર રખતે હંધ. ખાં દરે બનાકો હમ ખાકે રાખ સમજે, મિરાતે હરે સરકો સમ્રમે હમ હર આર રખતે હંધ.”

“ગુલબદન બેગમ”:-મોગલ બાદશાહ ‘ખાજર’ની બેકી, ‘કુમાયુન’ની પહેન અને મહાન

‘અકબર’ની ફોઇ થતી હતી. અકબરને એ પાખંદે મજબૂજ હતી. તેણીએ જોનાના આખ ફૂળોને ઉતિદાસ લખ્યો છે. એના એ કુટુંબ જતાંતુ’ એક અંગ્રેજ લેખક અંગ્રેજીમાં બાજબી કયું છે. ‘ગુલબદન બેગમ’ના કથાઓનો બાવાર્થ:-

“હુસન અને જવાનીનો કાલો કોઇને રહ્યો નથી. તે ઉપર કંતરાલું નહીં, અજબનો પેશ આવી ઉભો રહેશે અને અદમ રહે જવાની લેવારી કરવી પડશે.”

“શીરો”:-બીજી નવાબ શરફ-ઉદ-દૌલાની વિધવા બેગમ. એનું આબુ નામ ‘મેગા બાબુ’ હતું. ‘શીરો’ તખલ્લુસ હતું. એના બે ઉત્તરો. કન્દા (૧) ચાર કુટુંબ ‘વસ્તીદ’ (૨) જેમ ધમદા અલી ‘નાઝીઝ’ તેણી ફારસી ઉર્દૂ બન્ને વાપાએ ઉપર કાવ્ય ધરાવતી હતી. તેણીના કથાઓનો બાવાર્થ:-

“હવે હરેક હમીશ છે, હવે હરેકે મંજાહ છે. કાઇ મરિજદ આપે છે કાઇ બુતખાના બાંધે છે, પણ મને મરિજદની અને મહેલોની પરવાજ ક્યાં છે? મને તો ખુદ ઉપરજ પાંચ વિધાસ છે. એ ‘શીરો’ ફારસીમાં પણ ત્વારો મિજાજ, બાદશાહી રાખજે.”

એમ કહેવામાં આવે છે કે, તેણીને ‘અર મધુર અને મીઠો’ હતા. તેણી સખાવત કરવામાં થણી જાણીતી હતી. દિગરી સન ૧૩૦૦ માં મરણ પામી.

“સુદીકી”:-આમદાવાસી ‘આગા મુકદ્દમ’, બખ્શની પરણેતર તેણી એક નામગીન શાયરો અને લેખિકા તરિકે જાણીતી છે. તેણીના જીવન વિષે વધુ માહિતી મળી નથી. તેણી ઉર્દૂ-ફારસી સારું જાણતી હતી. તેણીની ગઝલની ચાર લીલી નમૂના તરિકે નીચે લખવામાં આવી છે:-

“પત્થરકા દિલ દિવાદો રહે પ્રિદિગલને, જેન સંમરિલ છુતોસે વહી દોસ્તી કરે. મુદ્દત કે બાદ મુદ્દતી દેરી દે વાવરે, થર્મે સિતમચાઆરસે ન ફિર ફરમની કરે”

તેણીના ઉસ્તાદનું નામ 'મિરજા ઝરીફ' હતું. ઉસ્તાદના નામ વિપરીત પોતાનો તખલ્લુસ 'ઝરીફ' રાખ્યું હતું: -

"હિન્નખ" પહેલી:-આ કવયિત્રી અયોધ્યાના નવાબ 'ગાઝી-ઉદ-દીન' ના ભાઈ 'એ' તેમા-ઉદ-દૌલા' તી: બેટી થતી હતી. તેણીનું નામ 'નવાબ બેગમ' હતું. ઉર્દૂમાં કવિતાઓ સારી રચતી હતી. તેણીની કવિતાનો નમુનો:-

"હમે આબિર નહિં અરમાં સીનેસે નિકલતે હય,
હરરૂબ અય કહા કુચ્ચ એર છનેસે નિકલતે હય"

:"હિન્નખ" બીછ:-નામ કમરૂનિસા હતું. તેણી લકનૌમાં ડિ. સ. ૧૩૦૮માં દખાતી બોગવતી હતી. તેણી પાંચ કવિતાઓ સારી રચતી.

"કશ્મલ ચીર હંર કિસકા દિખાવ હીન દેખ્યા,
મેરે માઝુક નિગર કે દુકડે દુકડે દો બિખર લના"

:"ઝનાન બેગમ":-મિરજા અબ્દુર્રહીમ ખાન ખાનાનની બેટી. અતિ લણી સૌંદર્યવતી, પવિત્ર, મુદ્દા ઉપર કારેસો સાખતારી અને ઉદાર દિલની હતી.

:"શહેન્શાહિં દિન્દ" "જહાંગીર" (સલીમ)ના રાજવંશકાળમાં તેણી દયાત હતી અને ડિ. સ. ૧૦૪૦માં ઇન્તેકાલ કરી ગઈ. તેણી એક અચ્છી ફારસી શાયરો ગણાતી હતી. તેણીના ફારસી કલામનો ભાવાર્થ:-

"હારે માટે જાગેલા પ્રેમનું સ્વરૂપ આશિ-
કથી છૂપાવીશ નહિ, છૂપાવી સકશે પણ નહિ.
સખત કે, આંખોમાંથી ટપકેલા અશ્રુઓ તે પ્રત્યક્ષ કરશે"

"અખ્દી":-તેણીનું નામ "સલીમા બેગમ" હતું. "બાબર બાદશાહ"ની "ગુલરખ બેગમ" નામની બેટીની "સલીમા બેગમ" પાછક બેટી હતી. તેણીના પિતાનું નામ "મિરજાહુદદીન" હતું અને પતિનું નામ "બલરામખાન ખાનાન" હતું.

એકરામખાન ખાનાનના મરણ પછી તેણી મકાન અદખર શહેનશાહની બેગમ થવા બાબત-
શાળી થઈ હતી. ખૂબસૂરત હોવા સાથે રહમ દિલ-
હતી. સખાવત માટે બાણીતી અને ધર્મ પરાયણ
હોવાથી પ્રજાની પ્રીતી પાત્ર થઈ પડી હતી.
તેણીએ ચાર હજાર કરી હતી. તેણી એક
અચ્છી કાવ્યકાર હતી. તેણીના એક ફારસી
કાવ્યનો ભાવાર્થ:-

"મહબ્બતના મરીએ કાંઈ બીમાર કહેવાતા
નથી અથ હજીમો અડોથી જાઓ મને કાંઈ
આઝાર થયો નથી."

એવાજ કલામો "જનાબ હાજી હાફિઝ
મુદરમદ જમશીદઅલી" સાદબ "જમશીદ"

તરિમજીના પછી છે જે નીચે લખવામાં આવે છે.
બીમારે મહબ્બત કાજ, બીમાર નહિં હય,
બસ નચો તખીઓ મુર્દેદ આઝાર નહિં હય,
બે ખૈફ રખો સીનેમેં વમુ ફરતે તસલ્લી,
દે મેરા વનેઝાર કાજ ખાર નહિં હય.
"જમશીદ" "ગુલદે જુર્મકા કિયુ ખૈફ દે ધના,"
"કયા તેરી મદદકો સદે અબરાર નહિં હય"

એ સુદતાના સલિમા બેગમ એટલે
"અખ્દી" શાયરો ડિ. સ. ૧૦૨૧ માં રાફે
હકક થઈ.

"અખ્દી"ના અને "જમશીદ"ના કલામો
જેવા કલામો ગુજરાતીમાં પણ મવાય છે:-
"અય દુખીઓ લખો, દુનિયામાં કલા મારી નથી,"
હું હરને બીમાર, મુજને બીજી બીમારી નથી.

"સુદતાના રઝિયા બેગમ":-તખલ્લુસ
"શીરી" (ત્રીજી) તેણી ગુલશનવાસના મરહુમ
બાદશાહ "અલ્તામશ"ની શાદઝાદી અને "બારત
વર્ષ"ની સૌથી પહેલી છત્રામી "કયસરે-દિન્દ"
યાને બાનુ શહેન્શાહ કે જે ખૂબસૂરતીમાં, વીર-
તાવમાં, કળાકૌશલમાં થોડે સ્વારીમાં અને
હિંમતમાં મરહુમ જતાં હતી અનેક છત્રા-
સિક પુસ્તકામાં તેણી વિશે અનેક વર્ણનો પ્રગટ-

યમાં છે. તેણી વિશે અડી કાંઈ વધુ લખવાની જરૂર જણાતી નથી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:-
“મનુષ્ય, પ્રકૃતિ, નૈસર્ગી, સંગીત બાહ્ય સૃષ્ટિના અવલોકન વિના કાવ્યો રચી શકાતાં નથી.”

“મરણ પછી તમે ધનવાન ન હતા એમ જગત્ કહે છે, પણ તમે નીતિમાન, પ્રમાણિક અને પરમજીવ હતા એવું જગત્ કહે તેવું વર્તન રાખવું.”

“મદીના”:-આખું નામ “મુકુન્દમદી બેગમ” તેણી વિશે જણાવવા જેવી કાંઈ માહિતી નથી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:-

“હું ત્હારાથી જુદી છું તું ત્હારાથી જુદો નથી. હું તને કેવલ જુદીજ નહીં નિહાળું છું પણ મને તું બ્યવહારિક દૃષ્ટિથી પણ જોતો નથી, ત્હારું ને ત્હારું એ દુનિયાને ઇમાવડું બદાલું છે, તું અને હું એકજ છીએ.”

“શુન્તિબેગમ”:-તખ્તસ “દરમત” એના પિતાનું નામ “અલીકુલીખાન” કે જેઓ ૫૪૦૦, ઘેડેસ્વારના મનસખદાર હતા. એના પતિનું નામ “શુન્ત-ઉલ-હોકા” કે જેઓ નવાબ “સફરજંગ”ના વડા નવાબઝાદા થતા હતા. ખીજા પતિનું નામ “ઇમાદુલ-મુલક” હતું. તેણી ઇ. સ. ૧૭૭૫ માં મરણ પામી. તેણીનો મકબરો “ધોળપુર” પાસે “નર-આબાદ” નામના બાગમાં આવેલો છે. તેણીના કલાભો:-
“મને દુનિયાની દોસ્તની પસંદ નથી તેમ દુનિયાની દીલની પણ દરકાર નથી. જેવું જિગર છરકે ઇલાહીથી હંમેશાં જલે છે; તેને કાંઈ વાતે પણ કાર નથી, છરકના રંગમાં રંગાએ તેજ પાકે રંગ છે.”

“ઝેમ્નિસરા”:-પ્રસિધ્ધ સહે-સાહ “ઝૌ-રંગઝેમ”ની અકલમંદ અને નિરૂપત્રી, સાચેસા તરીકે આલેખમાં મશહૂર છે. તેણી વિશે વર્ચસ્વ કાંઈ ને કાંઈ જણાતાજ હશે? અહીં માત્ર તેણીના પૂરસી કાવ્યોના ભાવાર્થ જણાવવામાં આવે છે:-

“હું ઇચ્છતોને ચાહું છું. દિલ મુરખપને હવે તમેજ કહો કે, હું મને ચાહું! મૌન અને ઝિન્દગીનો ત્યારે ખ્યાલ આવે છે; ત્યારે આખું અને ઉલ્કૃત એ બંને દિલની મશરી કરે છે!”

“હુસેનઆરા”:-તખ્તસ “શામ” બનાવેલો હતીમ કમરદીનની પુત્રી અને જનાબ “ઝૌસ”ની સાગિદ થતી હતી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:- નમાઝના ફર્જને અદા કરી નથી શકતી તે છતાં વસીયો તારી-રહેમતનો છે. દુનિયાબરમાં તારીજ રહેમતનો ઝર સંભળાય છે. મેં પાપો કર્યા છે; અને જન્મતની ખવાહિરા રાખું છું તો તે તારી રહેમત ઉપરજ. તું બન્દે નવાઝીનો દાવો રાખે છે તો તમન્ના પૂરી કર. જો તું ઉમ્મીદ જર નહિ લાવશે તો તારી જન્મત શા કામતી!”

“ગીગા બાનુ”:-તખ્તસ “સોલસ” ઇ. સ. ૧૮૦૦માં મરણ પામી. તેણીના કલાભોનો ભાવાર્થ:- “ત્હારી આંખોમાંથી અમુઓ ટપકી રહ્યાં છે તેને લૂનાર કાંઈ નથી, અને હૃદયમાં દુઃખ ધર્મ રહ્યું છે; તે માટે પૂજનાર પણ કાંઈ નથી! હા તે (પુણ) દરિયા દિલનો છે. ત્હારી ખબર તે દેશેજ.”

“આલમ”:-નામ “ઝોદરા બેગમ” હતું, વાઙ્મય અલીશાહની ખાસ બેગમ. તેણીને સિનારવગાડતાં બહુ સાફ આવડતું હતું અને ગઝલો પણ ઉત્તમ રચતી તેણીના કલાભોના ભાવાર્થ:-
“નવો ઝુલમગાર આવશે ત્યારે ‘આલમ’ તારી તલજવારે ધરો.”

“મુરતરી”:-નામ “કમરખાનું” તેણી “આગા અલી રાસ” “શાસ”ની સાગિદ થાય, મુન્દર, દયાળુ અને સખી દિલની હતી સાથે મર્મભાષિણી હતી ઇ. સ. ૧૭૧૫ માં મરણ પામી. તેણીના અશઆરોનો સરળ અર્થ:-

“કાલિદ પ્રેમીના હાથમાંથી સુખી નહિ.”

નય; કારણ કે માણુકના કોમળ હૃદયના ખૂનથી
‘તે ખરણ્યેલા છે મેઢદીથી નહીં.’

“હુરન અને નાઓ અદા નાહકના છે.
કારણ કે તું બન્દે નવાજ ચાપ એમ લાગતું
નથી !”

“અખતર”:-નામ જણાવું નથી. “તેમુર-
લંગ”ના વંશમાંની એક શાહનશીનું. તખ્તસુસ
છે. દિ. સ. ૧૨૮૦માં દીલ્લીમાં થઈ ગઈ છે.
તેણીના કલાઓનો સ્વાર્થ:-

“હું હારોગી અને મુત્તલખીના ખાનદાન
ઉપર કુરબાન છું. દુનિયામાં એ એ કુળની
કુલીનતા બધે જણાતી છે. તેઓનો દખ્ખાનો
આખી ખંડકના દખ્ખાને બેસાડી દે છે. મઝા-
મદીના અને અરખ્તસાનના એ સૈયદોને હું
વધાવી લઉં છું.”

“સદર”:-અયોખાના નવાખ “વાજ-
અલી”ની ખાસ વિધાસુ હોસ્ત ઘણી હસકુખી
હાજર જવાખી અને તાકાળા કાબ્ય કહેનારી
હતી તેણીના કલાઓની મતલબ:-

“મુદખ્ખનની તમન્નામાં હું રાતદિન અલગ
રહું છું, લોક પથ અલગ છે.”

“ઘોરી કંઈ ઉપર દીવા નથી તે શું કાણ
એ ખૂજાની દીવા કે પવનથી ખૂજાઈ ગયો ?”

“વરદ અને દિવસ =

એ બધાનો છુટક =

સ્વાદ કિંવા મઝા કાંઈ ઓરજ છે, પ્રેમી-
ઓનેજ એનો અનુભવ સારો હશે !”

તેણીએ “બાદશાહ નામા” અને
“મુદરસ્તે-ખહાર” નામની કિતાબો લખી છે.

“ઝાતીબેગમ”:-અઝમેરના પી રખ-
પુતાના એએટ”ના તંત્રી મૌલવી મુરાદઅલી
સાહેબ “મુરાદ”નાં પતિ. પતિના મરણ પછી
તંત્રી પદ ઉપર પોતે બિરાજ ઉત્તમ લોકસેવા
કાંધી હતી આપે પતિની યાદમાં કેટલાક કલાઓ
લખેલા તેમાંથી થોડાક:-

“આતી હે યાદ આપકી યૌવાને દિનખે,
બસ વજદ ઝીસ્ત અય છુતે ગાદિલ યહી તો હય.
ખૂન કુંકતી હું રસ્તે દિનાઈ કી યાદમે;
‘દિલ્લે કિન્દગીસે હું મરજે સલ યહી તો હય.”

“જોહરા” નામ “લતીફાખાનુ”
કર્નુલની રહેવાસી મૌલવી અહરઅલી”
“અહર”ની શિખા. તેણી હારસી-ઉર્દૂમાં
કવિતાઓ બનાવી ગાતી. એની કવિતાઓ ઉત્તર
દિન્દમાં ઘણીજ વખણાય છે. દિ. સ. ૧૨૯૩
માં જન્મતનશીન થઈ. તેણીના કલાઓનો સારાંશ:-

“ન્યાં સંધી આખોમાંથી ઉઠી અશુઓ
નથી ગળતાં; ત્યાં સંધી જણાવું કે ધરકનું દહ
યથું નથી. જો કાઈના અંસુઓ ગળતાં હોય
તો તે મીઠુબતીનાં છે. સખ્ખ કે, મીઠુબતી
બળે છે; ત્યારે તે રહે છે અને આંસુ ટપકે છે.”

“શમશુન્નિસા બેગમ;-તખ્તસુસ ‘શમશી’
અંશિબાબાદના રાગ સાહેબનાં બેગમ સાહેબા
થાય છે. તેઓ સ્ત્રી જાતિનો છતિદાસ લખાવવા
માટે તનલોક મેદનત કરતાં અને તે માટે ખાસ
ધનામ કાઢ્યું હતું.

મુદ્દી અને કૌમી તાલીમ માટે તેઓએ
ઘણા બોગો આપ્યા છે. આજની “અનીગદની
મુરિલમ ડોલેજ”નાં દર્શન એમણે કરાવ્યાં છે.
નામદાર મહંમદ એકબંધ સાતમાના રાજ્યશિષેક
વેળા ઉત્તમ નજમ લખી મોકલી હતી. આપે
એક સમય સ્ત્રીઓ માટે નીચે પ્રમાણે કહ્યું
હતું.

“દુનિયા કે લોકોને ઔરલોધ કયા
સમજ રખ્યા હય ? ઔરતે” ઘરકી મલેકાએ
હંય, તેડઝિખકી. કાને (ખાણી) હંય. ઔર-
તોકી તાલીમકા જુઝર એ આવઅઝમ (મહેરો
દિસ્તો) અરમત (શિયળ) હંય. અરમતકે
ખાસ મચાની મુનાકસે ખાજરેદના હંય. હંયા
વ રામ, પદપોશી કરના હંય.”

“કારવાં”ના કાણ લેખક બાણ નીચે
લખેલાં નામોવાળી ચાએરાલ સંબંધી ગાદિની અને

તેણીના કાન્યો આદિની શોધખોળ કરી "કારવાં" માં તે વિશે લખ્યો તો સાદિત્ય. શેષમાં તેનો દિસો ગણ્યો. શાઓરાઓનાં નામોનાં "નાજ" "કરીના", "અખતર", "નસ્તર", "સગીર", "ધનીર", "ઝાર", "મુદેલા", "ફિરોઝ", "એવેન", "ગુઝાર", "દસ્તા", "અઝ્ઝર", "ચારમીના", "કનીઝ", "નાયુઝ", "રશિરા", "દીરા", "રાણી", "કુલારી", "ખોખી", "ગુલામ", "કેસર", "રમામાં", "શોલા", "ગુલામ", વિગેરે.

આ વિષયમાં સ્વ. ધીયુત રણુતરામ વાવાવાઈએ ઘણો સારો વિકાસ આપ્યો છે. જો કે પોતે કારસી-ઉર્દૂ કે અરબીનું જાન પરાવતા હતા નહિ, છતાં ઓનરેબલે રીવિઝીન અદમદ અને બરેલા કોલેજના પ્રેફેસર નવાબ અલી મુદમદ-અબ્બાસ" કૃત "મયદુર ઉર્દૂ અમ" મશાદિરે-નિરવાન" તથા "ગુલામની બદાવિદીન કોલેજ"ના કારસીના પ્રેફેસર "સર વિલસરાય મહીપતરામ મહેતા"ના સુચવેલા

પુસ્તકો Beale's oriental Biography અને 'મદિલા' મુદવાણી 'મુન્દરી ચલુપા' વિગેરે પુસ્તકોમાંથી દિન-દિન મુસ્લિમ સ્ત્રી કવિઓ સંબંધી અનેક માસિક પત્રોમાં લેખ લખતા હતા.

કારસી-ઉર્દૂ કાવ્યની શૈલી અને દ્રવ ઉપ ગુજરાતીમાં જો કોઈ દિવસ કવિઓએ કાવ્ય લખ્યા હોય તો રા. બાલાસંકર, રા. મણિલાલ, કલાપી, રા. સાગર, રા. રંભુર, રા. દી. બી. કંઠારિયા, અમૃત કેશવ નાયક, વગેરે અમરથાને આવે છે. "અહીનગુપ-ઉર્દૂમ" ઉર્દૂ "અદીશ" મખ-અન ઉર્દૂ, "વસન્ત" ગુરુચંન" ગુજરાતીને આધાર લેવાર્થ આવે છે. લેખક.

[ઉલ્લા કાવ્યમાં લગભગ એકઠું કાદ કદન સારા મુસ્લિમ કવિઓ ગુજરાતમાં પ્રાપ્ત છે અને તેમાંના ઘણાથી ગુજરાત પરિચિત છે, વગેરે.]

ગરમ ત્યા સુતરાઈ કાપડ

સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

નાનકાતક, મલમલ, સાદીન, ઝન, દુધીય, ટસર, પોપલીન, ગેરડીન તરેલવાર વાંચક

પોએલી તથા કારી આદરો ચારસા-કુવાલ

કરાંચી ત્યા મદ્રાસનાં પાકા રંગના બેડ-શીટસ, પીએકેસીસ, ટેબલ કવર્સ બધીજ વસ્તુઓ

સસ્તી અને સારી

ખાત્રી મારે પધારો

'ગીવ એન્ડ ટેક' સ્ટોર્સ

(લુગઝા: મસ્જદ પાસે)

ગ્રાંથ બજાર-સુરત,

માલિક: હામીદીમ મુદમદ સાલેહ અલ્લુ

બંધ. માસિક "માંદગી"

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'મો-નાટ' ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અનુ ચલુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મેળો દવા સાથે ગેરડી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રી. ૧૦

અર્ભ રહેતો અંટકાવવા

"રોહુત" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ

લેવાથી જીંદગીભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ, દરુજી-નુકસાન નહીં, ડોક્ટર, દોઢાએ અનુમાવેલી દવા સાથે ગેરડી પત્ર ગોઠવવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ રી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૪૪૨.

વિચિત્ર ભ્રમ

લેખક

‘ગાદિલ’

ઉદ્યોગ હુનરમાં પ્રગતિ કરનાર અન્ય માધ્યમ કેમો વચ્ચે મુસ્લિમોનું પહાતપહું ચાલ ખેંચે છે, ભાખરી માટે ચાકરી (ગુલામી) રવા સદા તત્પર એવા મુસ્લિમોને ન્હાના ન્હાના અનેક ઉદ્યોગો પ્રત્યે જાણે કેમ સગા કે શરમ હાય, એવું મુસ્લિમોની વર્તમાન સ્થિતિ ઉપરથી જણી શકાય છે. ગુજરાત કાદિઆવાડના મુસ્લિમોનાં ખીસાં ઉપર સંખ્યાબંધ કાતરો મૂકાય છે, પણ મુસ્લિમોની બેદરકારી એટલી વધી છે કે જો સ્થિતિમાં પણ તેઓ ગર્વમાને છે. છેલ્લામ મક્કાનો કટ્ટર વૈરી અને ઉદ્યોગ ધર્માર્તો અનેક માપતી છે, પણ કમનસીમે ઇસ્લામીઓ ઉદ્યોગ શરમાં શરમ પેળે છે, પ્રમાણિક નજીરી કરતાં રિશ્તો શરમાય છે, સત્તા સંસ્તનત ગઈ પણ નાં ટકાવી રાખવાનાં મિત્યા પ્રયત્નો દળ પણ થઈ રહ્યા છે, મજુરી કરવામાં શરમ આડે આવે છે, પણ બીજા માંગતાં અચકાતા નથી; એ મુસ્લિમોની પરતીનો એક અનેક પૂરાવો છે. ક્ષેત્ર અનેક છે, પણ મહેનત કરવી નથી તેટલા માટે ટેકા મળતો નથી, એવી દલીલો આગળ કરી પ્રમાદ સેવે છે. જો કે ટેકા-મેળવવા માટે ધરગોળું હેતું અત્યંત નજરી છે. એક તો લાપકાત વગર ટેકા મળી શકે નહિ તે બીજું પ્રમાણિકતાનો અભાવ હોય તો ટેકા આપનાર પણ દૂભે એ દીવા જેવી વાત છે. લાપકાત અને પ્રમાણિકપણું એ બન્નેની હાજરી હોય છતાં પ્રકાર ન મળે એમ બધું જાણું બને છે પણ કેપેરેક્ટ બન્ને ગુણોનો સદાતર અભાવ હોવા છતાં ટેકાની આશા શ્રાવણ એ પણ નરી નાદાની

છે. ઉદ્યોગ પ્રિય મહેનત, ઈમાનદાર ઇન્સાનને, ટેકા-મેળવ રહે છે, પણ મુસ્લિમોને તેમની પ્રગતિનાં આડે “ખોટી શરમ” આવી ઉત્તે છે. આ એકજ વસ્તુ (ખોટી શરમ) એવી છે, જેણે સમસ્ત મુસ્લિમોની પ્રગતિને રૂંધી નાખી છે. આજે પણ મુસ્લિમો જો ખોટી શરમને ત્યાજ્ય ગણે તો અનેક ઉદ્યોગો તેમને રાંટલી પૂરી પાડવા તત્પર છે. માત્ર “શાન” ઉપર પૂજા મૂકવાનીજ આવશ્યકતા છે. શાન મુસ્લિમોને માટે મૃત્યુ થઈ છે. સ્વમાનસદ જીવન જીવનારને ખોટી શરમ રોષી શકે નહિ, અને સાચી દૃષ્ટિકત તો એજ છે, કે મુસ્લિમો સર્વેશ શુભારી ચૂકયા છે, એવા સંજોગોમાં શાનને અને મુસ્લિમોને સંબંધજ શો છે ? શાન-સ્વમાનસદ રાંટલો રડી ખાવાથી ટકી રહે છે, નહિ કે અન્યની દયા ઉપર જીવવાથી શાન ટકી રહે છે. ગોતાના પગ પર ઉભનારને જગત ધિક્કારી શકતું નથી. અન્યનાં આધારે જીવનારને અલગત દુન્યા તિરસ્કારની નજરે જુએ છે. અનેક ઉદ્યોગ હુનરો એવા છે, કે જેની મોનોપોલી ડોહની પાસે નથી, ભેદભાવ વગર જે ડોહ પણ ઇચ્છે તે કરી શકે છે. આજે મુસ્લિમો, ખાસ કરીને ગુજરાત કાદિઆવાડનાં મુસ્લિમોના ખીસા ઉપર અનેક કાતરો મૂકાય છે. લાપકાત તરીકે હજમ-સુતાર, કડીયા, લુહાર, સોની, દરજી, મોતી ઇલાદિનાં કામકાજ એવાં છે, કે શરમ ત્યજ દેનાર દરેક મુસ્લિમ કરી શકે છે. અમુક ધંધો કર તેજ મુસ્લિમ કહેવાય એવું ઇસ્લામનું એકેય દરમાન નથી ! બીજા માંગવા ‘કરતાં

જાન્યુઆરી લાક્ષણિકતાઓ લાખી લાખીને વેચનારને
અનેકગણ ઉચ્ચ સ્થાન-ધરણામ અર્પણ કરે
છે. ધરણામ પ્રમાણિક મજૂરીમાં માને છે,
મજૂરીનાં પ્રકાર સાથે તેને કશોજ સંબંધ નથી.
જોય રીતવાથી પણ મુસ્લિમ તો રહીજ શકીએ
અમુક ધંધાઓ આપણાથી નજીક આવે
માની લેવું એ એક જામ છે. ઉપર ગણાવેલા
એકંદર ધંધાઓ મુસ્લિમો દરી શકે છે, મઝ-
હબની મનાઈ નથી ઉપરાંત ખીસા પાકીટ
સલામત રહે, એ કાયદો વધારાનો ગણાય.
મુસ્લિમનાં એકજ ખીસાને અનેક કાતરો વધે,
એ સ્થિતિજ લાંબો વખત ચલાવી ન લેવાય
એવાં છે. મુસ્લિમોનાં આર્થિક સ્થિતિમાં વધારો
ન થવાનાં અનેક કારણોમાંથી આ એક મુખ્ય
કારણ છે. છતાં આજે જોવાં છતાં પણ ખીસા-
પાકીટ સંભાળવાની દરકાર મુસ્લિમોને નથી; તે
એક આશ્ચર્યનો વિષય છે. ઉપરાંત ધંધાઓ
ઉપર કાંઈ પણ ચોક્કસ ગાતિનો અધિકાર નથી,
ધંધા જે કરે તેનો તે કહેવાય. હા તે
મુસ્લિમો પણ સોની, સુનાર, કે કડીયા, હુદાર
કહેવાય; એમાં શરમ જોતી? સોની યવાથી
મુસ્લિમ મટી નદિ જવાય. ધંધાને અંગે તમે
સોની કહેવાશો, ધર્મની દ્રષ્ટિએ તો મુસ્લિમ
તરીકેજ જગતમાં તમારી ગણના થશે. એટલુંજ
નદિ પણ આપણે જીવતાં સીખીએ તો જગતમાં
હમણાં મળે છે, તે કરતાં વધારે માન મળશે.
આવડત વગર શેક કે જનાબ કે સાહેબ કહેવ-
કાવી કુલાવડું અને દીનપ્રતિદીન સ્વેચ્છાએ
શક્તિઓને હણી નાખવી, એ કરતાં તો કહેવેને
આપણને કાંઈ શેક ન કહે છતાં આર્થિક સ્થિતિ
સફર હોય એ વધારે આવકારણ્યક છે. મુસ્લિમ
સમાજના મધ્યમ વર્ગ અને કેટલાક કહેવાતા
શ્રેણીઓ કરતાં તો સોની, સુનાર ને કડીયા
હુદારની આર્થિક સ્થિતિ અનેકગણી સારી છે.
આથી ખીસાવાળો મુસ્લિમ મધ્યમ વર્ગ લાવેને
આ ભાષ્યોને ગજૂર ગણે; પણ એ મજૂરી

પાથે જીવના જે સાધનો છે, તે તેમને મળે
કહેવારની પાસે ખરેખર નથી. વિપરીત એવો કે
કે વિરતારપૂર્વક ધણું લખી સમય, પણ
આવડતાં અભાવે જે કાંઈ કહેવાનું હોય છે,
તે હંકમાં કહી નાખું છું. એક વાત ચોક્કસ છે
કે જાણેકું કે સંકાગેકું કહેતો નથી. પ્રશ્ન
કેળાય છે, તેજ અને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી
નાખું છું. મુસ્લિમ સમાજની વર્તમાન
સ્થિતિથી અંતર વક્રોવાઈ જતું હોવાથી સંકેત
કહી શકાય એવું ક્યારેય લખી શકતો નથી, ને
તે છતાં દરગજર પણ આદવાનો ઓછા વિવેક
કરતો નથી.

એકાદ દશકમાં ગુજરાત દારૂઆવકમાં
મંજૂઆવ મુસ્લિમ ધંધાદારીઓ જોવા અત્યંત
ઉત્તર છે. "કારવા"નો વાંચક વર્ગ મુસ્લિમ
દારૂને આગળ વધારવા ઇચ્છતો હોય-તો તેણે
ખેતખેતાનાં ક્ષેત્રમાં ઉપરોક્ત મુશ્કેલી અમલમાં
મુકાબા કે મુકાબવાની સત્વર તત્પરતા દાખવવી
જોઈએ. બોલી કે લખી તો ધણું શકાય, પણ
કાગે વગળી જવાય એ વધારે અગત્યનું હોઈ,
સાંપીને કામ લેવાની વિનંતી સાથે વીરજી છું
"મુશ્કેલ હોંકર સહારા કે"

અમર કરતી કે હમ;

એક પક્ષે મુશ્કેલોંક;

અપના બેળા પાર હો."

“કારવા” આફ્રિકામાં મળવાનું
રેકાર્ડ—

(1) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,
DURBAN.

(2) LIMBADA & CO.

P. O. Box 7638,
JOHANNESBURG

“પૂરાંગ”

પ્રતિધોષ:—

નીલવર્ણ નભમંડળમાં તારલાનું અસ્તુ—
ધાયલને તૂટેલા હૃદયના પ્રતિધોષનું પ્રમાણ છે.

x x x

રહસ્ય:—

જો મારા નેત્રોમાં તારા મેઘ મંડળની શક્તિ
હોત તો હું મારા અશ્રુઓની વર્ષાથી સંતૃપ્ત હૃદયોને
શીતળ કરવાનો પ્રયત્ન કરત-!

જો મારા હૃદયમાં તારી વૃક્ષરાજીનો ત્યાગ હોત
તો હું કષ્ટોની અવહેલના કરીને પણ મારા શત્રુઓને
મધૂર મીઠાં ફળ અને શાંત શીતળ છાયા પ્રદાન કરત-!

જો મારા ફેફસાંમાં તારા હીપકનો સ્નેહમય સેવાભાવ હોત તો હું પોતે બળી
ભાખીભૂત ઘર્ષ અન્યને પ્રકાશ પાથરત-!

જો મારા આત્મામાં તુજ આત્મકની સાધના હોત તો હું મારી ઉર્ડક, વેશન,
અતૃપ્ત કામનાઓને એકત્રિત કરી તારા પવિત્ર પ્રેમના સન્માર્ગ પર ન્યોત્તર કરી દેત !

પરંતુ હું શું હું ? અને મારે શું કરવાનું છે ? એજ વિદંબણમાં માફ આ
અમૂલ્ય જીવન વ્યતિત ઘર્ષ રહ્યું છે.

x x x

કલાકાર:—

માનવી એક નિર્દોષ અખોધ બાળકની પેઠે જીવનની મટોડી પર ચિત્ર વિચિત્ર
રેખાઓ આંકિત કરે છે, પરંતુ ખીજા પળે પોતાનાજ હસ્તથી નિષ્ફળ કરી એને
હાથેશને માટે ભૂલી જાય છે.

x + x

સત્ય ભાવના:—

કવિ ! તું તારી કવિતામાં સંજીવની સ્પૃતિ ભરવા ઈચ્છે છે ? રજકણમાં
વિશ્વનું નમ્ર સૌંદર્ય જોવા આંહિ છે ? તારા શૂન્ય હૃદય કુસુમની અપૂર્ણતામાં પૂર્ણતાનો
પરિમલ ભરવા દ્રવ્ય છે...? તો ઈદ્ર ધનુષ અને શરહ ઈન્દુને નિરખ્યું ભૂલી જા...
વિશ્વની અશ્રુભરી આંખોમાં તારું સ્વરૂપ નિહાળ-! જેમાં વસુધાના અનેક વસંત
શીઘ્ર અને શીધીરની હુઝાર કયાઓ આવેખાયલી છે.

x x x

અસ્વાર્થીય સેવા:—

માનવી વંદનિય અને પૂજનિય મૂર્તિ છે. ઈષ્ટદેવના કળા કૌશલ્યની. પરંતુ એ
પદ પ્રાપ્ત કરવા વિશ્વવિશ્વરૂપે તેના પર પાડી ફરજનીજ બંદાની અસ્વાર્થીય સેવા કરવાની.

x x x

એને વાંચશોજ નહિ!!

અને જો વાંચો તો એનો લાભ ઉઠાવો

ખિરાદરાને મિલ્લત !

આજકાલ જાહેરાતોં મારફતે વેચાતી દવાઓ ઉપર પ્રજાને બિલકુલ ભરોસો રહ્યો નથી એ એક સૂચના પેઠે પ્રકાશિત વાત છે છતાં જોકે ન માનતા. ખુદાએ પાંચ આંગળાઓ સરખી બનાવી નથી. જો આપને અગત્ય હોય અને એવી દવાઓની જરૂર હોય છતાં જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ મંગાવનાં હરતાં હો તો માત્ર એકજાર ખુલાસું નામ લઇને અમારે તપાસી દવાઓ મંગાવો, છતાં અસ્લાહ અચુક છતાં પ્રમાણે લાભ થશે. જો અમારી દવાઓ સંતોષ અને કાયદો પહોંચાડનારી સાબિત ન થાય તો દસ રૂપીઆના હુનામ સાથે દવાઓની કોમલ પાછી ફેરવીશું. અમારી આ જાહેરાત ખુલ્લી છે. અમે ખુદાને હાજર નામર જાણીને અને તેની ભાત ઉપર સંપૂર્ણ ભરોસો મૂકીને આપને ખાત્રી અપાવીએ છીએ કે અમારી આ તપાસી જાહેરાતમાં શાક ખરાબર પણ અસલ નથી અને અમે આપથી દોઝો કરીએ તો ખુદા અને તેના રસુન સહનથી દોઝો કરીએ અમને અમારી જાહેરાત ઉપર એટલો ભરોસો છે જેટલો દિવસને દિવસ અને રાત ને રાત કેદના ઉપર ભરોસો ને ખાત્રી હોય છે. અસલમાં વાત એમ છે કે અમારી આ દવાઓ બેદર કામચાલ દવાઓ છે. એનો અનુભવ જરૂર કરવો જોઇએ અમારી આ દવાઓ બીજી છત્તીદારી કે જાહેરાતોમાં આવતી સાધારણ દવાઓ જેની નથી પરંતુ આપ મુખી આ દવાઓની ખબર પહોંચાડવાનું અમારી પાસે માત્ર એકજ સાધન આ જાહેરાત છે અને બીજું કોઇ પણ સાધન નથી કે જે વડે આ દવાઓની અમે આપને ખબર આપીએ એટલે અમે આપને ખાત્રી આપીએ છીએ કે આપ આ દવાઓને બીજી દવાઓની પેઠે છત્તીદારી દવાઓ ન ગણી અને ખુદા તથા તેના રસુન પર ભરોસો મૂકી વાપરો છતાં અસ્લાહ સંપૂર્ણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરશો, અને આપની સંકા દુર થઇ જશે અને આ દવાઓના વપરાશ પછી કોઇ પણ દવાઓની જરૂરત નહીં રહે.

સાચનીફીક ઓછાંક.

આ આશ્ચર્યજનક તેલની અસરકારક અસરથી લાભ ઉઠાવો. ન પાન બાંધવાની જરૂર છે કે ન તો હુમલું લપેટવાની અગત્ય, ન કોલિકા ઉઠવાની બીક છે. લગાડતની સંધેજ નસોમાં પેવસ થઇને બેચેન કરી દે છે, અને મુઠ રહેલી લાગણીઓમાં એક મક્કા વુકાન પેદા કરી દે છે. માત્ર એકજ શીશીને વપરાશ ચાહે ગમે તે કારણે વાંઘાપણું, પાતળાપણું, સુરતી, નડપેટલ (સાધન પા. ૩૬૧)

કે ઇચ્છા ન થવાની જતી પેલા યથ ગથ હોય તો તેને દુર કરી ઇન્દ્રીને કુંદન ને પોલાદ સમ બનાવે છે. ખાતીયાં માટે કે આ તેજથી હિતમ તેજ આજગતના પટ ઉપર ક્યાંય નહીં મળે. આના વપરાશ પછી નસો અને પદ્માઓમાં નવજીવન, ધણી સખ્તાઈ, ન સંકન થનારી તેજ આવી જાય છે જેને જાહેર કરતાં સમ્યક્તા આડે આવે છે. આ તેજ બધી વાતો માટે ચમત્કાર છે. દરેક વય ને દરેક મૌસમમાં વાપરી શકાય છે. એ તમામ ખાખીઓને દુર કરી નકામામાં નકામા યાત્રાગએલાને ગર્વ લેવા જોગ કમી પુરૂષ બનાવી દે છે. કીંમત માત્ર બે રૂપીઆમાં, પોસ્ટેજ લુકું, આના વપરાશ પછી દર્મીયાનાં માટે પુરુષાતનને લગતી તમામ ફરીયાદો દુર થઈ જાય છે. તકન બીન જોખમકારક અને અચુક આનંદ આપનાર છે.

હળૂબે ઇશારત

આ ગોળાઓ ભારે ટમક છે. ખાસ પ્રસંગે ઉપજતી લગ્નગથી બચારી લે છે. જલડી વિર્ધે રખસનની ફરીયાદ કદાપી થતી નથી. અભીમાનીનું અભીમાન પળવારમાં દુર કરી તેને શુભામ બનાવી લે છે. કીંમત બારલી એકના બે રૂપીઆ. દળરો જલ્દે અજમાવેલી ગોળાઓ છે. આ ગોળાઓ માદક વસ્તુઓથી પાક છે. પોસ્ટેજ મંગાવનારના શીર છે. બે દવાઓ બાયે મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ.

દાફોએ છરયાન વ એહતિલામ

આ જાદુઈ અસર ધરાવનારી ટીકડીઓ દરેક પ્રકારના હડીલા ધાતુધાર અને રવખમાં જતી ધાતુના રોગને ખુદાના ફઝલથી દુર કરે છે. પેલાબધી પહેલાં અથવા તે પછી આવતી સ્ફેડી અને પાતળી ધાતુને ઘટ બનાવી પુરુષાતનને બજવાન બનાવે છે. શરીરમાં તાજગી અને બળ પેદા કરે છે ચહેરાને લાલચોળ બનાવે છે. યોગ્યક દિવસના વપરાશથી શરીર પર અસર કરી વિર્ધને ઘટ ને મજબુત બનાવે છે. અને નવી ઘટ ધાતુ નવેજરખી પેદા કરે છે. આના વપરાશ પછી ધાતુને લગતી તમામ ફરીયાદો જીવનભર માટે દુર થઈ જાય છે. દળરો બીમારો પર અજમાવેલી દવા છે. ૮૦ ટીકડીઓની શીશીની શ. ૨) પોસ્ટેજ લુકું. આ દવા જંવેરાનમાં તેલવાને લાયક છે. દળરો નિરાશ યજ્ઞેલાઓને આદ્યારત બનાવી દેવા એ આ દવાનો અદલા ચમત્કાર છે. દિંદતી બદાર પશુ આ દવા ભારે પ્રખ્યાતી પામી ચુકી છે. ધાતુધારનો જડમુગમથી નાશ કરવા માટે આ દવાની બરાબરીમાં આવે એવી દવા હાજર કરવાની દિંદના દરેક દવાખાનને અમારી ચેરેન્ક છે. જેનું મન ચાહે તે અજમાયશ કરી લે.

પ્રાઇસ લીસ્ટ મફત મંગાવો.

ઇન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજિસ્ટર્ડ)

લુરમા મરિજદ પોસ્ટ એક્સીસની મામે દીલ્હી-૧૪.

ભૂખ

લે. 'પ્રહાપી' (કલાકતા)

અન્યાયોના આરે ને અત્યાચારોના ખપરમાં માનવતાના, મુખો, સર્વે કેવળ કાષ્ઠકોનાં દુઃખો પરજ ને અવગંધાપલા ન હોત તો “ભૂખ” શબ્દનો કેટલો મદિમા થઈ જાય ?

આક્રમણ ઉઠેને અસ્ત પામે ત્યાંજ કેટલાંય ધરોમાં એ “ભૂખ” ને લઈ કારમાં રહની કાળજીઓ ઉઠેને સમી જાય. છતાંય જગતને એનાં કંઈજ ધ્યાપ નથી દીસતાં !

કેવળ મહેનત કરવા સુભયલી એકાદ મહુરનંદાય પ્રેમના તાદ એવાં હોય છે. કે પોતાની પ્રિમાળ ને ડામળ હાથો આ દુલોનાય મારે સડન નહિ કરી શકે !

આકર્ષણોની હેંસમીનાં લાગણીના કામળ તરવો સર્વજ પ્રેમ ને સ્નેહ સરગમ્યેજ જાય છે ! કદાનાએ પ્રેમદેવની આશંકનાં કરી શકય તેટલા યતનના આરે રીઝી રીઝારીને સોમંદીને મેળવી હતી. ન્હાનકડી ઝુંપડીની, રિલ્લિની રલિ યહ હતી !

સાજના મોઢમાંથી રૂ સ્તરની ઝીણી ચરેલી ફૂગાળાં કપડાં સ્પર્શી મચુરે, સાથે કદાનો પથ્થુ ગદા ને અખો મરવા પાસેજ નખ્તું મેલું પાણી લાપરીને, લસતારાં ચેટલીયાંના ફળયાથી લૂછી અપાઝાખધ ધરે આવી. એની બાકી સોમલી સધે રોતો વિતાડ્યાં કંઈક હમડારાં વીંઈ વીતાવી નાંખ્યાં. હતાં. એમના જીવનનો ઇતિહાસ શું અને દુઃખાં શા ? છતાંય સેધક અસર ઉપજાવનારી અને અકથ્ય દુઃખો વળારી ગાથાઓ મચુરે લતાઓમાં

પુણે ખૂણે છુપાએલીજ હોય છે. અને હરે. ચર્ચું શું અને દુઃખું શું ? “માલિકોને એ બધું નિરખનાનો એટલોજ અવસર હોય છે, કે જેટલો ધન વગરનાઓને દાન કરવાનો હોય છે” !!

મકાશની પાછળ ફતાતી ધન્ય કુરબાની અર્થનાર પરવાનાની કબરોની તે વળી સમાધીએ હોલી હરે ?

પ્રેમમાં સોમંદીને પતી રિના બીજી કહ વરણ સુખદ હોઈ શકે ? દેવનો દોષલો કદીને એને મારે કે વાણ દાલો, બધું સરણું ! છતાંય સકળ કંપતિઓમાં હોય છે તેમ વધારે એવાં પ્રમાણમાં એમનાંય જીવનમાં શકય લાગતો હતોજ. કારણ પ્રેમના મધૂર તાંતણુ એમની અચાના વસ્થામાં નોંતા વણુપા !

એમના પહેરાની પેટી પર આવેલાં એક મઠા મોઢાં પહેળા પીપળાના જુદે જુદીને હેંજ રમતાં રમતાં એમણે સ્નેહ સાંખો હોતા !

ગામડામાં ધરો નજીકનો એવો કપો વડ પીપળો કે આંખડીનું આમરદાર વૃદ્ધ વૃક્ષ નહિ હોય કે ત્યાં બાળકોની અરપીટ, દોડદોડક પાછડો અને એમની માતાઓની બુમાબુમની તથા આંખલા પીપળીની મધૂર તવારીઓ સંતા-યેલી નહિ હોય ! અને હંમેશાં રમતારી જાણીની પ્રેમ જોડલીને-તો એમના પ્રેમ-જોડાણની મિટ લાલચો આપીને કંઈક પડેલીઓ મફત બખાર દામકાજ તેમના દારા કરાવતાં હતાં ! અને “સોમલી-કડાનો”ની બાલ જોડલીએ તો કંઈક બકાલાં, પાણી છાણીને લોટ ફળવાના મફત કાર્યો દોસે દોસે કરી આખ્યાં હતાં ! કંઈક શાલીમારને કારમીરના બગીચાઓની બુઝબુઝામણી તેઓ આ જગા આંક પાછળ રમી નાખી હતી ! આપતનોની પેટું મહેરજાની-જતાવી આ વધારે જુદો વર્ષ પથંત શીળી છાંપડી આપી આ ગલારોએ રમોડાં આખ્યાં છે !

બાળપણનાં સેવેલાં સોયણાં જ્યારે સાચા પડ્યાં અને ઉભય લગ્ન થયાં ત્યાં જોડાયાં ત્યારે એમના હૃદયો પાર નોતો. હોંસમાં ને હોંસમાં કંકાનો મીઠામાં ક્યાંય તરકારી કરી ગયો. ત્યાં સુધી કે એણે પોતાની કાયા સુદાં નીચેથી નાખી; હતીય નળીની દમપત્ની અને શશિકાન્તની નિર્મળાથી એમના જીવન કંઈક ઉતરતાં ન હતાં। અફસોસ! મીઠાના માત્રિકની કુદૃષ્ટિ રૂપાળી સોમલી ઉપર કરી અને એમ તે સ્વાત સાત મીઠામાં ઉભય કંપતિને નોકરી ત્યજવી પડી હતી। આ કાજે ધણી ધણીઆણીમાં રહેલી શ્રેષ્ઠતા ખાતર કંઈક રસથાં મનામથાં થયાં હતાં; આથી કંઈકવાર ઉભય વચ્ચે માર મારવાના, વાયુ ડેળવાના ને પરસ્પર વાજની લડો સમારવાના પ્રસંગો પણ જની ગયા. અતિ સોમલીની કમાઈ વિનાજ જિવન જીવવાનો સંપ્રદાય કરી એની બ્લાઇસેંચીને કાઠપિથ મીઠામાં કામં કરવાનું બંધન કરવામાં આવ્યું। આમ પતિ, પત્ની અને પ્રજામાં લીન રહેવાની તક આપી. ફળેલા કંકાનો મીઠે મજુરી કરી સજી ઉંડીને કરી કામે જઈ નિઃસ જિવનની આકરી વેડો સગત સામનો કરે. દિન પર દિન વધુ ફળેલા જનવા લાગ્યો। છતાંય એના જીવનને અસાધ્ય રોગ કોઇનેય નોતો સાતતો। કાંઈના તત્તત જે જોઈ મજુર પણ વધો હતો. ઉભયની બેવડી કમાઈના બદલે હાલને; એકવડીજ આમ-દાની હતી. તેમાં વળા ધરમાં કંડા અને કંડા પણ મોટાં થયા હતાં. ખાવાનું ખુટ્યું. જૂખમા જૂખ વધી, તંગીમાં તંગી વધી.

અધૂરામાં પૂરું ને વળી મંદાને લઇ મીઠામાં મજુરોના પગાર પર કાંપ પડી હતી; તેથી કંકાને એણી મજુરી મળવા લાગી. તેમણે તેની પત્નીને લઇ કંકાના ઉપર માલિકનો ડેળ તો હતોજ. પટેલાં તો દિવસમઃ એકેવાર સોમલી મીઠામાં જાતું આપવા

જતી તે પણ દવે કંકાનાએ બંધ કર્યું. ઘણી સવારે સાથેજ એ જાતું લઇ જતો.

ધીમે ધીમે એ કારમી 'જૂખ'ને સમાવવા જતાં કંકાનાના માથે કરજનો ભાર વધી ગયો.

સાંજનો સમય હતો. સોમલીના હૃદય દેવને આવવાનો સમય હતો. પ્રેમલીના હૃદય મંદિરમાં પ્રેમનો સાચો દેવતા. સોજે શયનાર સજી રહી હતો, આંગણું ને ઉમરો સ્વચ્છ કરીને સ્વાગિતી રાદ જોતી. કુખે સુખે તવાયકા બાળકોની સાથે જુખખી સુખખી હતી. સંધ્યા પૂખના મોઢાગણુગણી રહી હતી. રંદામે અદ્ભુત દેવતાઓની હાર નાથે ઉભેલી હતી-વગર પૂલે આરતીઓ નાથે ઉતરતી હતી। વગર ધૂપે, મનસા નાથે ખુશનો દેશાઇ હતી. આમ વગર અનંદની સ્વામ સંધ્યા વધુ કાળી થયે જતીતી। છતાં એનો પતિ હજી નોતો આવ્યો।

કંઈક આંતરિક કાલાહલ પછી સાચી કાલાહલો સંભળાઇ. એકસીના મનમાં હસજો પડ્યો. ધોળા પૂણી જેની તે બહાર ધાઇ બાવી। ફેટકા માણસોએ લોહીથી ખરડાયલાં જન કંકાનાનો દેહ સોંપ્યો। થીજેલી સોમલી કરનારના ખાટલા આગગજ હેડી પડી.

કરજના પૈસાની ઉપરાણી કરનાર જીવના ન મના મજુરની સાથેની વફાવતે લઇને એનો કરજ અંત આવ્યો હતો! 'જૂખ'ને લઇ આવ્યા તો ફેટકાંય કારમા બતાવો દોજમરોજ બંધે જાય છે।

૨। ચિકિત્સા એ 'જૂખ'।।

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ—

રંદિર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના નહિટા જે ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી કાયદો મેળવે.

ધી રંદિર રંદોર્સ ગુસ્સેલર્સ : કજીપી, સુરત.

જગતની બેન્કો કયાં રે સ્થપાઈ?

વેપારનો વિકાસ થતાં બેન્કોનું પદ્ધતિને પણ વિકાસ થતો ગયો. છેલ્લી બે સદીમાં અસમ અસમ રાષ્ટ્રોએ નાણેજીવિલ વર્ષમાં પોતાને ત્યાં મધ્યસ્થ બેન્કો કાયમ કરી.

સ્વીડનની રીક્સ બેન્કને ૧૭૯૮ બેન્ક બનાવી-
છ. સ. ૧૬૧૮. બેન્ક ઓફ ઈંગ્લેન્ડ સ્થપાઈ-
૧૬૯૪. બેન્ક ઓફ ફ્રાન્સ-૧૮૦૦, બેન્ક ઓફ
નેધરલેન્ડ-૧૮૧૪. ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
ઑસ્ટ્રીયા-૧૮૧૭. ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
હાપનડેગન-૧૮૧૮, ધી નેશનલ બેન્ક ઓફ
બેલ્જીઅમ-૧૮૫૦, ધી બેન્ક ઓફ
સ્પેઇન-૧૮૫૬, ધી બેન્ક ઓફ રશીયા ૧૮૬૦
ધી રીક્સ બેન્ક ઓફ જર્મની-૧૮૭૫, ધી બેન્ક
ઓફ જાપાન-૧૮૮૨, ધી ફ્રેડરલ રીઝર્વ બેન્ક
ઓફ યુ. એસ એ-૧૯૧૩. સાડેય આશીર્વાદ

રીઝર્વ બેન્ક ૧૯૨૧, પેરુ, લાટેવીઆ, બો
લીવિઆનીઆની બેન્કો-૧૯૨૧, બેન્ક ઓફ
હાલ્બીઆ-૧૯૨૩. નેશન બેન્ક ઓફ હંગેરી,
બેન્ક ઓફ પોલાન્ડ, બેન્ક ઓફ ડાન્ઝીગ, બો
કામન વેલ્થ બેન્ક ઓફ ઑસ્ટ્રોલીઆ સને
૧૯૨૪માં. નેશનલ બેન્ક ઓફ ઑસ્ટ્રોલીઆ
ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ સ્વીડી-૧૯૨૫. સેન્ટ્રલ
બેન્ક ઓફ ઇકવેડોર-૧૯૨૭, સે. બે. ઓફ
આર્જેન્ટા-૧૯૨૮, ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ દક્ષી
૧૯૩૧. ધી રીઝર્વ બેન્ક ઓફ ન્યુઝીલેન્ડ-
૧૯૩૪. ધી બેન્ક ઓફ કેનેડા, ધી રીઝર્વ બેન્ક
ઓફ ઈન્ડીઆ, ધી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ આર્જે-
ન્ટીના-૧૯૩૫.

૧. ઈતર વાચનમાંથી ટપકાવેલ નોંધના
આધારે-લેખક.

હરસની આ જોળીઓ માટે
'હીન' ના તંત્રી સાહેબ યં સખે
છે, તે વાંચી.

એક દિવસ પહેલાં મારા
એક સ્નેહીને હરસના મસાની
બારે તકલીફ વધી ગઈ. અનેક
ઉપાયો કર્યા છતાં કોઈ રીતે એન
ન પડ્યું. મેં ઈન્ડો જર્મન
કેમીકલ વર્કસને ઈન્ડોની હકી-
કત લખી મોકલી. તેમણે મને
આઠ દિવસ સુધી સવાર સાંજ
પાણી સાથે લેવાની જોળીઓ
મોકલી આપી. મેં તે દર્દીને આંખી
અને તેણે ઉપોચિત કર્યો. ત્રીજા
દિવસે મસાનો સોજો ઉતરી ગયો
અને આઠ દિવસમાં તે તમામ
તકલીફ દૂર થઈ ગઈ. છતાં હમે-
શના માટે તકલીફ દૂર થવા સારું
મેં વધુ દવા મંગાવીને આપી છે.
૫-૮-૪૦ નિયામુદીન કુરેશી

બવાસીર

ખુની હાથ કે બાદીની કે ગમે
સેટલી બુની હાથ.

બવાસીરનો દાવા પૂર્વક શતીય ઈલાજ

દારો દર્દીઓ અને ડાક્ટરો આ હેરત અંગેજ
દવાના વખાણ કરે છે. આ જાદુ અસર અને અકરીર
જોળીઓ છે જે બે અઠવાડીયા સુધી લેવાની હોય છે.
અને બે અઠવાડીયામાં જ ખુનીની કુદરતનો ચમત્કાર
માલમ પડે છે અને દર્દી સારો થઈ જાય છે, આખા
હિલમાં દગ્ગ સુધી કોઈ બનાવી શક્યું નથી, એક
આશ્ચર્યકારક બેટ છે. ફોમટ ૨-૧૨-૦

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (૧૯)

બમ્ મરિજ પાસે, ફીલ્ડી-૧૪.

પ્રેમ રહસ્ય

લેખક:

‘હર્ષી’ રાંદેરી.

“સુરેષમાં એવી તે શી વિશ્વશુભતા છે કે સરલા તેના પ્રત્યે આટલી બધી આકર્ષાય છે.” મહેવે વિસ્મયચુકત સ્વરે કહ્યું: અને પોતાની કાશ્વી ટેબલ ઉપર ટેકવી બેસી ગયો.

“એવી તે શી વાત હશે! મને તો કરીએ સમજ પડતી નથી. તેણે સરલા પર જાનુ તો કહ્યું ન હોય!” અરણ્ય ધૂમ્રપાન કરતો બોલ્યો: અને પોતાની લકુટિ ચઢાવી વિચાર દિગ્ગેએ ચઢ્યો.

“એક સમય એવો પશુ હતો કે જ્યારે વાત કરતી તો બાણ્યએ રવી પરંતુ તે કોષના શામે સીધું ભેતીયે નોતી; અને હવે સુરેષની સાથે બેસી કલકાના કલકા લગી વાતો કર્યા કરે છે. હરખડી સુરેષની પ્રશંસાના ગીત ગાતી કરે છે.” વિનોદ હાવડું મ્હોં કરી કહેવા લાગ્યો. “એમાં કંઈક રહસ્ય જરૂર હોતું જોઈએ, નહિતર આવી હઠીલી અને સ્વછંદી છોકરી આમ એકાએક કેમ ફેરવાઈ ગઈ?”

“એમજ હોયું જોઈએ!” અરણ્ય વિસ્મય-ચુકત સ્વરે કહ્યું. “સુરેષે આવતાંજ પોતાના પ્રભાવશાળી બ્યક્તિત્વથી બધાને આંજ નોખ્યા! તેણે સરલાના નામથી બેચાર નવસિકાઓ પશુ છપાવડાવી આપી છે. દુખ્ખો પાનજો માણસ! ન શારિરીક તંદુરસ્તીનું ટેકાણું! ન સિક્ક...!”

“એક દિવસ સરલાએ પોતાની એક નવસિકા મને બતાવી હતી.” મહેવ વચ્ચે બોલી ઊઠ્યો, “પરંતુ એ નવસિકા બાપા અને વિચાર-રચના બન્ને દૃષ્ટિએ ખામીવાળી હતી મેં કહ્યું; એમ તો આ વાર્તા છપાવવાને જરા પશુ

યોગ્ય નથી. પશુ જો તમે કહો તો શેલા બધું સુધારાવધારા સાથે છપાવડાવી આપું.” કહેવા લાગી, “અરે! વાહ, કોઈ મારી વાર્તામાં કાપકૂપ શા માટે કરે? જાણે હું તો કાંઈ જાણતીજ નથી! મોટા આગળ સુધારાવધારા કરવાવાળા!” મેં એને બધી સમજાવી પરંતુ એણે માફ જરાપશુ આનું નહિ; અને નારાજ થઇ ચાલી ગઈ! એ પોતાને મહાન સાદાર સમજ બેસી છે. ‘એ પડી જોજ’ અકવાડીકમાં એની નવસિકા સુધારાવધારા સાથે દાખલ કરવામાં આવી છે.”

“તેમાં સુરેષની મદદ જરૂર હોવી જોઈએ.” વિનોદે કહ્યું.

“અપ સમયમાં સુરેષબાપુએ એવું તે શું જાણ્યું?” કે એનો સ્વભાવ આટલો બધો બદલાઈ ગયો!” મહેવે વિસ્મયચુકત સ્વરે કહ્યું.

“એનો સ્વભાવ સુરેષ પૂરતોજ બદલાયો હતો. બીજાઓ પ્રત્યે એના સ્વભાવમાં જરાપશુ ફરક પડ્યો નથી. હા, સુરેષ પ્રત્યે એનું વલ્લભ ઉત્તરણ આવે છે! એને તો વાહ કડીનેજ સંજોધે છે! અને અમને.....ઓ મહેવ! ઓ વિનોદ! ઓ અરણ્ય!” એટલું બોલી અરણ્ય ચૂપ થઈ ગયો.

“મહેવ કેની ફરિયાદ થઈ રહી છે?” આમ બોલતી સરલા ત્યાં આવી પહોંચી અને મલકાવા લાગી. ત્રિપુરીના અપધેરા પર કદાશપૂર્ણ દાસ્ય હલકાવા લાગ્યું. ત્રણે અનિમેષ નયને તેને જોવા લાગ્યા. તેમના આ વિચિત્ર વર્તણૂકને લીધે સરલાને ધણું માડું લાગ્યું. જોતજોતામાં તેમનું મંદ હારણ અટકાવમાં ફેરવાઈ ગયું.

સરલા કોપીત સ્વરે બોલી, “તમે શા માટે દસો છો? તમને એના સિવાય આવડે છેજ રું!.....ઉદા.” તે ધિણારચુકત અને મચરરી ભરેલી રીતે દાંત કચકચાવતી ચાલી ગઈ.

તે એકએક ઉદાસ થઇ ગયો.

“સુરેપ ! તમે શા માટે ઉદાસ છો?” સરલાએ વ્યાકુળતાથી પૂછ્યું. અને સુરેપની નજીક આવી ઉભી રહી.

“સરલા ! હું મુંબઇ જઇ રહ્યો છું. મારું મન અહીંયા કશામાં પરોવાતું નથી.” સુરેપ દિર્ઘશ્વાસ લઇ બોલ્યો, અને સરલાના વદનકમળની પ્રતિષ્ઠાપાતું તીરછી નજરે અવલોકન કરવા લાગ્યો.

“તમને અહીંયા શા માટે સારું લાગતું નથી?” તે ઉત્તરે બોલી, અને આશ્ચર્ય દ્રષ્ટિએ સુરેપને જોવા લાગી.

“હું શું જાણું?”

“શું તમે આત્માજી જશો ?”

“હા, કદાચ પરમ દિવસેજ આત્મા જાઉં.” સરલાને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે તે ધડીબર સ્તબ્ધ થઇ ગઇ, અને બીજીજ પળે સુરેપે તેના વદનકમળ પર દ્રષ્ટિપાત કર્યો તો તેણે હસ્ય કપી ઉઠ્યું. તેના નરગિસમય નયનો.

માંથી અશ્રુબિંદુઓ સરી પડ્યાં. અને તેણે રક્તવર્ણા ગાંઠો ઉપાની રચ્ચિત તાણ કરી રાંધું.

“સરલા !” સુરેપની પ્રેમ ઉર્મીઓ ઉત્તરાય આવી.

“પ્રિય સુરેપ !” સરલા ગળગળા રસે બોલી. “આ તે શેષ ગળગળ ? જુનુંજ છે એ પછી તે વસ્તુ પણ જુદી પાડી લેતા જાઓ ને તમારા આદર્શોએ મારા હૃદયમાં આતપ્રેમ ફીટીકી છે. હું તમને અતિશય—અતિ—શય—કાંઈક બોધતાં તેવું મોટું સીવાઈ ગયું. સરલા સુરેપના પ્રતિઉત્તરની વાર જોઇ રહી. સુરેપની જીભ ન ઉપડી તે નજી ઉપડી તે. અશ્રુભીની આંખે સરલાને નિહાળી રહ્યો. તેની દ્રષ્ટિમાં પ્રેમ અને સત્યાધની ઝમક હતી ! સરલાના આરસ-મય હરત સુરેપની રેકે વિનંટગાઇ ગયા અને—

ઉપરોક્ત બનાવના આર માસ પછી ઉત્તમ લગ્ન ઘંટીથી જોડાઇ ગયાં.

‘વડું ઉપરથી’

તમારો ખોરાક હજમ કરો.

બહુજમી તમામ રોગોનું મૂળ છે.

અને શાયદ મૌતનું પહેલું.

પગથિયું છે.

હાઇડ્રુઃ આ એક અદ્ભુત ભુકી છે, જે ભુખ લગાડે છે, ખોરાક પચાવે છે, અને જઠરની તમામ ખરાબીઓને દુર કરે છે. બહુજમીવાળું પેટ કિચકાવવાની ગટર જેવું છે. આ ભુકી પેટને સાફ અને સ્વચ્છ બનાવે છે. જઠરનાં અને પેટના તમામ હોંને દુર કરે છે. અયચ્ચા અને આફસાને કાઢી મુકે છે. ખાંધા પછી જોનો ઉપયોગ કરવો, એ જોયા તન્દુરસ્તીનો વીમો ઉતરાવવા બરાબર છે. આ ભુકી ખાંધા પછી કળિચાતની શિકાયત ક્યારેય પણ રહેશે નહિ. એની અસર જાહેર છે. અજમાવી જુઓ. એક શીશીની કીમત ખેરૂપિયા છે. અને એક શીશી ઘણું લાંબા વખત સુધી ચાલે છે.

એનેજરા—ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (રજી.)

તમે મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

ખે અઠવાડિયામાં ઝખરદસ્ત ઇન્કિલાબ

(હા, દવાઓ પણ ઇન્કિલાબ
પયઠા કરી શકે છે.)

ખે મઠબૂલ અને મરહૂર ઇન્કિલાબી ઔષધો :

આપે વિદ્યાનીઓના કમાવ તો સાંભળ્યા હશે. પણ એક દિન્દુસ્તાની તખીમની હેરત-
મારક હામગીરી નિહાળો ! જેણે દુનિયામાં ખગમગાહ મચાવી દીધો છે. પુરા પંદર દિવસ ને
પંદર કલાકમાં નામરદ ઇન્સાનને સંપૂર્ણ મરદ બનાવી દે છે. એ શોધકની અજ્ઞાત હામગીરી છે,
જેણે અત્યંત મેકનતથી દવાઓ તૈયાર કરી છે. અગર ઇન્સાન સમાગમથી પંદર દિવસ પંદર
કલાકે પરહેઝ કરે તો યદિ કેમોએ નખુંસક કેમ ન હોય, નેમ્મે તેમની ચરમીદગી ઉઠાવવી પડતી
હોય, બિલકુલ નવજવાન બની જશે. તેની તાકત ચરીરમાં ઉઠાગા મારવા લાગશે. તેની નસોમાં
વિંછુત પ્રવાહ દોડવા લાગશે. તેનાથી ધર્મ પરી ચક્રશે નહીં. સામા પણ તરફથી (નાનો) પોઠાર
ચવા લાગશે. નવજવાન, ધરમ, ભોગવિલાસના શિકાર, બંબિયારમાં સપગએકા અને પોતાના હાથે
હત્યન કરેલી ખાખીઓના બીમાર ખુશી થશે, અને એમને આ ઇલાજથી મનુનેા ચમત્કાર
જેવામાં આવશે કે કેવી રીતે શક્તિ આવી ને કેમ કરીને યુવાની પાછી કરી આવી. ને કેવી
રીતે ખાખીઓ દુર થઈ ગઈ? નથી કહી શકાતું કે પુરુષતનની રી રિથની હશે !

અનુભવ હોય, મન્યાઈની પરીક્ષા કરો, આપની કમળેરી તાકતમાં ફેરવાઇને આપને
મજબૂર કરશે કે પુનઃમગ્ન કરવામાં આવે ! પહેલા દિવસથીજ એમ લાગવા માંડશે કે દવાઓ
અસર ચાર કરી દીધી છે. પછી દરેક બોરાક ચરીરમાં લોકી હત્યન કરતો જશે. મન નસોને
જાગાશે. બસ એ દિવસોમાંજ સૂચથી કામ લેવામાં આવે એવી ચારત કરવી પડશે. જેનાથી
પંદર દિવસ પરહેઝ નહોં ચઈ શકે તેને કાયમી લાઝ નહોં થાય તો યાદ રાખવાનું છે. આ શોધક
ખે દવાઓનો ફાર્સ બનાવ્યો છે, એક ખાવાની દવા મુઆવિને શાખાખ અને બીજી લગાડવાની
દવા ખરકી તીલા. આ ફાર્સમાં બને દવાઓ પુરવા પ્રમાણમાં હોય છે.

ખુવાની જાત પર વિશ્વાસ રાખો કે જેણે પોતાના એક બંદને માહીતી તથા અનુભવોની
દુનિયામાં જન સેવા માટે વક્ફ કરી દીધો છે. અજગાવો ને હેરત પાઓ. આ દવાઓ આ સદીની
કમળેરીનો અલુમોલ ઇલાજ છે.

કિંમત પાંચ રૂપીઆ રપાલ ખર્ચ આઠ આના થશે. પ્રાઈસ લીસ્ટ મફત
ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ, (રજી.)

જુમ્મા મસ્જીદ પાસે, દીલ્હી-૧૪

મુક્તિલાવ

યુવાન હૈયા ઉઝેલતી મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“લુરાજ”

મકરંદ પંથ.

સનસનીક પછી

પશ્ચિમના દેશમાં “હનીમૂલ” માણવાનો વિવાજ છે. એવો આપણે ત્યાં સમજાવતાંને વિવાજ પ્રચલિત છે અને તેને “સત્તાડો” કહેવામાં આવે છે. પરંતુ પશ્ચિમ અને પૂર્વની આ મધુરજનિની ઉગ્રવર્ણીમાં ભિન્નતા છે. પશ્ચિમમાં નરપરશ્વિતોથી મધુરજનિ એકાદ બે માસના સોંબા ગાળા સગી આવે છે અને આ સમય દરમ્યાન નરપુત્ર પોતાના દૈનિક વસવાટથી દૂર એકાદ સુંદર ટાપુ પર કે ઠરવાહરવાના સ્થળે સગી થઈ માણે છે. ત્યારે “સત્તાડો”ના અર્થસમ્યક નામાવિહાન પ્રમાણે આપણે ત્યાંની મધુરજનિ કેવળ સાત દિવસ માટે છે અને આ સપ્તાહ દરમ્યાન નવદંપતિ પોતાના સ્થાનને છોડી દૂર દૂરી માણવા જતાં નથી; પણ સગની આ પહેલી સાત રાત સગી લાગણ્યથી નરપરશ્વિતોને દિવસ પોતાના પિતાને ઘેર તેને તેમનામાં આવે છે અને રાતે પોતાના પતિને ઘેર તેને મૂકી જવામાં આવે છે, સગ સંબંધી કેટલી ક્રિયાઓ આ સગસપ્તાહ દરમ્યાન કેટલીક વાર વાળંગાળંગ અને પ્રામદ્યમથી કરવામાં આવે છે. મુશ્કેલીને આનંદાનંદે નામ નળવચને આવા જોડા ખર્ચને જરૂરી સમજવામાં આવે છે.

નવી નિશાળીએ નવ દહાડા અને નવી લાડી સાવ દહાડા!

ઝરીના અને સુલતાનનો સત્તાડો પૂરો થઈ ગયો હતો. સત્તાડની સાત રાતો સુલતાને ડાચ ઉપર કે બોંધ પર પાથરેલી સાદડી ઉપર પિતાની હતી પરંતુ સુલતાનને તેનો શોક નહોતો. મરીખીમાં ઉઠેલો રોતાથી સગ પહેલાં પણ તેની એવીજ રિયત હતી. બોંધ પર પિયરવેલી પૂંચારી પર સુલતાને તે દેખવસો હતો.

પણ ઝરીના તવગરની બેઠી હતી. બોંધ પર સુલતાને તેને દેવ નહોતી અને પોતાના મારે સુલતાનને આવી રિયતમાં મૂકવું પાડું હતું એ જણ તેણીની સુલતાને સ્વભાવને સ્પષ્ટ નહોતું.

એકે રાતે ઝરીનાએ વાત ઉપાડી—

“મને આ હીક નથી લાગતું.”

“શું હીક નથી લાગતું?” સુલતાને પૂછ્યું.

“જાણે તમે કોઈ જાણવાજ નથી!”

“હું શું જાણું જ્યાં સગી હું મને કોઈ જણાવે નહિ?”

[૩૭૨]

“બહુ ભોગાને !”

“ભોજા નહિ તો હુચ્ચો, પણ હુચ્ચાઓ કોઈના દિલની વાત શું જાણે ?”

“બળા દિલની વાત ! દિલની વાતની દુનિયામાં પડી છે કેની ? મને તો બોલવા જેવું કંઈ રહ્યું નથી, પણ મને આ ઠીક નથી લાગતું.”

“પણ કહે તો ખરી કે શું ઠીક નથી લાગતું ?”

“મારા કારણે તમે આમ સૂચો એ મને ઠીક જણાતું નથી.”

“ઝોડ ! આ વાત. પણ ઠીક અને અડીકની પંચાત તારે કરવાની નથી.”

“પણ મને આ ગમતું નથી.” જરીનાંએ આગ્રહ કર્યો.

“ગમતું બહુ દુનિયામાં ગમતું નથી.” વાત ટાળવા માટે સુલતાને ઉઠાડી જવાળ આપ્યો.

“આવી શ્રીવેશોરીની મને જરૂર નથી. બાપજીથી હું કંઈશી છું. મારા દિલ પર તમે પણ છરી ચલાવો છો !” જરીનાની આંખમાં જળજળિયાં આભ્યાં.

“અરે ! પણ મારા કહેવાની આવી મતલબ નહોતી. વગર વિચારે બોલવાનું આ પરિણામ છે. તારું દિલ દુઝાયું હોય તો હું દિલગીર છું, પણ મારા બોલવાનો તે જુદો અર્થ કઢાડ્યો છે.” અર્થનો અનર્થ થએલો જોઈ સુલતાનને પરતાવો થયો.

“મારા જખમ તાજા નહિ કરવાં હોય તો મહેરબાની કરીને મારી એક વાત માને ને એક ખાટલી ખરીદી આવો. હું તેના ઉપર સહરા અને તમે પમંગ પર સૂજો. મારાથી હોંય પર સુરાતું નથી અને મારા માટે તમે આવી તક્લીફ ભોગવો છો. એ પણ હું જોઈ શકતી નથી. બોલો ખાટલી લાવશેને ?”

“હા, લાવીશ.”

“ક્યારે લઈ આવશે ?”

“લઈ આવીશ.”

“જલદી લેજો.”

“જલદી લાવીશ.”

“એમ નહિ, નહી કહો.”

“કાલે રવિવાર છે. હું કાલેજ એડરે આપી આવું પછી કંઈ છે ?

“જો જો પછી કાલની અનેક કાલ નહિ થાય ?”

“નહિ થાય.”

“પણ પુરખનો સ્વભાવજ કંઈ એવો છે કે-”

“કેવો છે ?”

“પણ તમે જૂલી તો નહિ જાવ ?”

“નહિ જાઉં અને જાઉં તો ફરી યાદ દેવરાવજો.”

“ફરી ફરી યાદ અપાવવા છતાં પુરખનો સ્વભાવજ એવો છે કે તે જૂલી જાય છે. તેની સ્મરણશક્તિ બહુ અનુકૂળ હોય છે.”

“વિશ્વાસ રાખશે તો આવી જશે.”

વિશ્વાસનો શબ્દ કાને અથડાતાં જરીના ડાહ્યા.

“વિશ્વાસ ! પુરુષનો વિશ્વાસ ! વિશ્વાસે તો મારી આ દશા થઇ છે !”

સુલતાને સમય સમજી જતાં વાતનું વલણ બદલવા માંડ્યું.

“મારા પર એ તને બરોસો નથી આવતો ? બધા પુરુષ એક સરખા હોતા નથી.”

“વિશ્વાસ ! બરોસો ! એ વસ્તુને હું હવે જાણતી નથી. બધા પુરુષ એક સરખા હોતા નથી એ હું આટલા દિવસના અનુભવથી સમજી રહી છું. એ પણ હું જોઈ રહી છું કે માથે માટે તમે બધું ઉભે પડે કરો છો અને તમારા પોતાને માટે બહુ બેરહાસ છો એ પણ અજ્ઞાન બહાર નથી.”

“આટલી એ તારા માટે જોઈએ છે ને ? મને ક્યાં જરૂર છે ?” વાતનું વલણ ફેરવવાં પોતાની સફળતાથી સંતોષ પામતાં, મલકાતાં મલકાતાં સુલતાને કહ્યું.

“તમારો સ્વભાવ કેટલો સારો છે ! પણ સુંજ અભાગણી માટે કેટલું દુઃખ ખમતું પડે છે !” ઝરીનાએ વિશ્વાસ નાખ્યો.

“પાછી એ વાત ! તારી એવી એવી વાતોથી તો મને વધુ દુઃખ થાય છે. હું તને દસતી જોવા ચાહું છું. બૃતકાળને બુલાવવા ચાહું છું.”

“હું બુલવાની કશિય તો કરું છું, મારું દુઃખ જુદી એ જાહેર છું પણ મારા દુઃખે ખીજાને દુઃખી થતાં જોઈ મને પાછું બધું યાદ આવી જાય છે.”

“મને તો ઠાઈ દુઃખ નથી. હું તો તને સુખી જોવા ચાહું છું.”

“અને તમને સુખી કરવા હું કંઈ ફરી શકું એમ નથી.”

“મને ખીજાના સુખમાં સુખ મળી રહે છે.”

“મને તમારા દુઃખે દુઃખ થાય છે.”

“હું કહું છું ને મને તારાથી કાંઈ દુઃખ પહોંચ્યું નથી અને કાંઈના દુઃખે કાંઈ ખીજું દુઃખી નથી થતું બધા પોતાના દુઃખે અને પોતાના દુઃખ માટે દુઃખી છે. અન્યના દુઃખે દુઃખી થવા દિલ કેળવણી ત્યારે માનવતાના રૂપ બદલી જશે.”

“તમારી આ શીશોશી સમજાય એવી છે ?” ઝરીનાએ ભાવગર્ભિત જવાબ આપ્યો.

ઝરીનાની મુખરેખા પરથી ભાવ કળી સુલતાને અર્થનો રોડ ક્યો.

“મારા કહેવાનો અર્થ તો એ હતો કે હું દુઃખ પામું છું તો મારા દુઃખે મેં કાંઈ દુઃખ પહોંચાડ્યું હશે એટલે મને આ દુઃખ પહોંચી રહ્યું છે.” અત્રે સુલતાન કાંઈ ચુંચવણમાં પડીને ફરી બોલ્યો. “પણ મને કેાઈ દુઃખ છેજ ક્યાં ?

સુલતાનની ચુંચવણ જોઈ ઝરીના મલકી રહી હતી. ઝરીના બોલી—

“તમારી શીશોશી સાચી છે, એમાં યાદ રાખવા જેવું છે.”

“શું વળી ?” સુલતાન ચમક્યો.

“અન્યના દુઃખે દુઃખી થતા દિલ કેળવણી ત્યારે માનવતાનાં રૂપ બદલી જશે.” ઝરીનાએ ધીરગંભીરતાથી સુલતાનના શબ્દો જવણ્યા.

“ચાલ, જુદી જા જોએ, અને દુઃખ જુદી જવામાંજ સારું છે. મનુષ્ય સ્વભાવ એટલા માટેજ બુલકણો બધા છે.

“મારો સ્વભાવ પણ બુલકણો હતા !” ઝરીનાએ આદ બરી.

“મનુષ્ય સ્વભાવજ બુલકણો છે પણ એક વાતને વિસરવા માટે થોડા સમયની જરૂર છે. Time is the greatest healer. સમય શાન્તિ દેનાર છે.”

“પણ એ સમય અને સ્થાનિ મારા માટે નહિ આવે.”

“બધોય માટે આવે છે”

“મારા માટે પણ ?”

“તારા માટે, મારા માટે, બધા માટે આ દુનિયામાં અનેક પગલપસણીઓ છે. તેમાં નિર્બલ માનવ લપસે છે, અને માનવ તો નિર્બલજ છે. એટલે લગભગ બધા માણસો એક યા અન્ય પ્રકારે પગથી ચૂકે છે, પગથી ચૂકતાં પડે છે પણ પડીને પાછા ઉઠે છે. તે એક પગથી એક બીજી ચડકી જાણ માનવમાંથી દેવ બની જાય છે.”

“પણ દુનિયા પડેલાને પાછાં ઉઠવા દે તો ને ? દુનિયા તો પડેલાને પાટું” મારે છે અને તેને માનવ મિટાવીને દાનવ બનાવી દે છે.”

“મારા તરફથી તને પાટું” નહિ પડે.”

“તમે તો ફરિસ્તા છો. પાટું” મારવાને બદલે તમે મને પ્રેમ આપ્યો છે. પણ પ્રેમના બદલામાં હું તમને પ્રેમ આપી શકતી નથી. પ્રેમ પણ કેવી નિશિત વસ્તુ છે !”

“મને બદલાની જરૂર નથી. એક માનવ તરફની પવિત્ર ફરજ બજાવવામાં જ મને સંતોષ મળે છે અને મારા આત્માની શાન્તિ માટે એટલોજ બદલો પુરતો છે.”

વાતને આગળ વધતી અટકાવવા માટે સૂઝતાને કહ્યું.

“હવે તો મને ઉધ આવે છે. હું” મધ જાડું છું.” પું” પણ મધ જા. સવારે ખાટકીનો એકાંદર આપી આવીશ. એક બે દિવસમાં તૈયાર થઈને આવી જશે. એટલે તારી આ ચિંતા પણ દૂર થઈ જશે.”

વગર ઓપરેશને.....

વધરાવળનો કાલિલ ઇલાજ

● અંડકોષમાં આંતરડું ઉતરી ગયું હોય કે પાણી ઉતરી આવ્યું હોય, “સાઉન્ડ પ્લાસ્ટર”ની અમારી તાજા લિપ્શી દવા એને માટે અચુક અને નાયાળ ઇલાજ છે બીમારી ગમે તેટલી લુની હોય, એક અઠવાડિયામાં તો એ રૂપસદ થાય છે અને કાઢી શકાય મૂકતી જાય છે. આ લયકર બીમારીની આ એવીજ કાલિલ દવા છે જેની માલિકશાથી પરસેવા વાટે તમામ ખરાબ તત્વો બહાર પડેલાઈ જાય છે અને અંડ એના મૂળ રૂપ અને સ્વરૂપમાં આવી જાય છે. ઓપરેશનની સુદલ ઝુરત નથી. અને રહેતી પણ નથી. સમ્પૂર્ણ કાયદા માટે એક શીશી કાફી છે. અને તેની કીમત રૂ. ૪-૯-૦ રખાઈ છે. પોસ્ટ ખર્ચ અલગ. જવાબ માટે સવા આનાની ટીકીટ મોકલવાની છે.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. [રજ.]

જામે' મસ્જિદ પાસે, દીંહી નં. ૧૪

● સાહિત્યકોશના અભિપ્રાય ●

દરિશી ખજારાર—

“ચિનભારી” હું ત્યાંથી ગયો છું; તે તેમાંથી થયે દેશભે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં ફલિતનો ગરો ફૂટેલો છે, અને તમારી આંખની કીછામાંનાં ફરજોમાંથી ને ચિનભારીઓ ઉઠી છે, તે ધરીગર દારૂખાનામાંથી ઉઠીને આકાશે ચડેકું બાથ (Rocket) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા ઝળી રહે, તેની લાગે છે. તમારી ગદ્યનલિઓમાં ઓસનાં તાલં બિંદુ છે તે તેમાંથી ચૂર્દકિરોળના પ્રતિયમધરા થાય છે.

જનાબ મુનાદી સાદમ—

“ચિનભારી” સ્પષ્ટ રીતે અગમચેતી આગે છે કે ગુનચેતમાં એક નવો સુલ્લભ દ્રવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાનાં ભાવિ સંદર્શને જલ્દી જલ્દી ધખતર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

ચિનભારીમાંની થયેલી કવિશ્રક્તિઓથી તારા મુક્તકો સાઈ થકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપથી વિગ ઉદેશી—

ચિનભારી મને મળે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. B. Kalkhetti

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિન્ન • ગાં • ની

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આક્રિડા માટે શી. ૨

પરકાવોએ આ પુસ્તક પર-પ્રશંસાના પુષ્પાંવેર્ષા છે.

આનેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મલ્લિન્દ સ્ટ્રીટ

સુખધ. ૯

રોકિટક-ધી રૉસ્ટર સ્ટોર્સ. કલુપીડ-સુરત.

બાબીતા લુકસેલિશ્વ. પાસે

● પનકોરોના અભિપ્રાય ●

મેચલુ મુલેદાન—

ફિલિયાના અસીમ પદ ઉપર ઉભારતી માનવતા વચ્ચે ઉમેલો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણાને ઝાલી બેઠો છે અને એ વીણાને અકેક તાર હળવે હળવે બળતી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સરો નિકળે છે. કાકમાં રહેન છે કાકમાં દઈ છે, કાકમાં હર્ષ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના ઉચ્ચા ગુંબજો સાથે અથડાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાભીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે બળી જાય છે.

કિસમાઈસી—

બલ્કે રહેકના છવનવું કાલ્ય ગાતા હોય, તેવાં સુંદર ગદ્ય કાંવ્યો સજ્યાં છે, છવનનાં પાનાં પછી પાનાં ઉઢેલતાં હોય તેમ એક એક કાલ્ય નવી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. મંસાઈ (કિનિક)—

લૌકિક લીડીમાંથી ટ્રેસજાના પ્રાણ રુકે છે, સુન્દરિસને ઓપાવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી શૈલીમાં સુલ્લભ લેખક ભાઈ “તુગબે” ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ અર્પા છે. ગુલુસુંદરી—(યજ્ઞેશ લગુ શુકલ)—

કાલ્ય સાદિશમાં શેષતી ભાવનાઓને ગદ્યમાં રહુ કરતી શ્રી તુરાળની “ચિનભારી”માંની દેશીક ભાવના સ્વલેખ મનોરમ છે. એમાંથી થયેલા વિચારો મૌલિક છે અને એની રહુદખાન પૂર્વ અભીની રીતે થઈ છે.

Shankar (K. M. J.)
I am glad to read your work.

शुभमसि

१८४१
प्रारव

❖ ઈ સલા મી શિ ક્ષ ણુ ❖

❖ અસ્લાહ તખાલ્ફુ ફરમાન (કુર્આન) ❖

● મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાદખ, રાંદેર ●

(૬૪) જમીન પર ઈતરાઇને આલ નહિ. બેશક તું (ધમકારા સાથે) જમીનને કાપી શકીશ નહિ તેમ (અકકવાથી) ઉચો ઘર્ષ પર્વતોને કદી પહોંચી શકીશ નહિ.

(૬૫) જે દિવસે ખુદાપાક (ફરિશ્તા મારફતે) તમને પોકારશે તો તમે તેના વખાણ કરતા આશ્ચર્યા આવશે અને જોયું પારશે કે તમે (દુન્યામાં) બહુજ થોડી વાર રહ્યા હતા.

(૬૬) (હો નખી!) મારા બદાઓને કહી દે કે (વિરોધીઓને) તેજ વાત કહે જે બેહુતર હોય, કારણ કે (સખત વાતો વડે) શયતાન, લોકો વચ્ચે અધરો કરાવી દે છે. ખરેખર! શયતાન મનુષ્યોનો ખુશ્તો શત્રુ છે.

(૬૭) અને (કાફિરોની) કોઈ વસ્તી એવી નથી કે જેનો અમે કિયામતના દિવસ પહેલાં (કોઈ આક્રમણથી) નાશ કરી ન નાખીએ અથવા તેઓને સખત શિશા ન કરીએ. આ વાત (લોહ મહુક્ર)માં લખાયેલી છે.

(૬૮) (હો લોકો) તમારો પરવરદિગાર એવો (ઉપકાર કરતો) છે જે તમારા માટે સમુદ્રમાં વહાણ ચલાવે છે કે જેથી તમે તેના ફઝલ (રોશ્ન)ની તલાશ કરો, બેશક તે તમારા પ્રત્યે બહુ કયાણ છે.

(૬૯) અને જ્યારે સમુદ્રમાં તમારા ઉપર કોઈ આક્રમ આવે છે (એટલે ફૂળવાનો ભય હોય છે) ત્યારે અસ્લાહુના સિવાય જેને તમે પોકાર્યો કરો છો તે સૌ શુભ યઈ જાય છે, પછી જ્યારે તે તમને બચાવીને જમીન તરફ લાવે છે; ત્યારે તમે મોહું ફેરવી લો છો. અને મનુષ્ય છેકજ નાશુકરો છે.

(૧૦૦) જે કોઈ આ જગતમાં (નજાતનો માર્ગ લેવાથી) આંધળો રહ્યો તે આખી જગતમાં પણ આંધળોજ અને રસ્તાથી બહુ દૂર પડેલો રહેશે.

(૧૦૧) તું કહી દે કે અગર સમજા માનવી, અને જિન્નાત આ વાત પર એકત્ર થઈ જાય કે આ કુર્આન જેવું (ખનાવી) લાવે તો પણ એતા જેવું નહિ લાવી શકે. ભલેને એકબીજાના મદદગાર પણ બની જાય.

❀ ઈ સ્લા મી શિ ક્ષ ણ ❀

❀ રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે (હદીસ) ❀

❀ મૌલાના અબ્દુર્રહીમ સાહબ, રોદેર ❀

- (૯૪) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે હમ્દ તથા સલાત પછી વાત તો આ છે કે ખચીત બેહતર કલામ અલ્લાહની કિતાબ છે. અને સારો માર્ગ મુહમ્મદનો માર્ગ છે. અને ધુરાં તે કામો છે કે જે નવાં નીકળેલાં (નિહચત) ચુમસાદી છે. (મુસ્લિમ)
- (૯૫) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે જે ટેલ લોકામાં છે, જે તેઓ માટે કુદ છે. (૧) નસખમાં એળ કાઢવી (૨) તથા મૈયત પર વિલાપ કરવો. (મુસ્લિમ)
- (૯૬) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે કિયામતના દિવસે અલ્લાહ ત્રણ શખ્સોથી વાત કરશે નહિ તથા તેઓને (ચુનાહોથી) પવિત્ર કરશે નહિ. તેમજ તેઓને જોશે પણ નહિ. અને તેઓ માટે દુઃખદ અજાણ હશે. (૧) બુદ્ધ વ્યભિચારી. (૨) બાદશાહ જુદો. (૩) તે દરિદ્રી કે જે પીડી બચ્ચાંતળો હોય છતાં ગર્વિષ્ટ હોય. (મુસ્લિમ)
- (૯૭) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે ચાર વાતો મારી ઉમ્મતમાં કુદના સમયની છે જેને તેઓ છોડનાર નથી. (૧) ખાનદાન પ્રત્યે બદલ્ મારવી. (૨) બીબતના નસખમાં એળ લગાડવી. (૩) તાન્નઓથી વરસાદ આહવો. (૪) વિલાપ કરવો. (મુસ્લિમ)
- (૯૮) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે મારી પાછલી ઉમ્મતમાં હવે કેટલાક લોકો થશે જેઓ તમને એવી વાતો કહેશે કે જે તમે અને તમારા બાપ દાદાઓએ પણ સાંભળી નહિ હશે. માટે તમો તેઓથી બચતા રહેશો. (મુસ્લિમ)
- (૯૯) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું હું સાક્ષી આપુ છું કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ પૂજ્ય નથી, અને ખચીત હું અલ્લાહનો રસુલ છું. કોઈ પણ બંદો એમાં શક કર્યા વગર ખુદાની સુલાહાલ કરશે તો તે જન્મમાં જશેજ. (મુસ્લિમ)
- (૧૦૦) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે જ્યાં સુધી વુજુનું પાણી પહોંચે છે; ત્યાં સુધી ચુન્નલામાનને ઘરેલું પહોંચશે. (મુસ્લિમ)
- (૧૦૧) રસુલુલ્લાહ સલૉ એ ફરમાવ્યું કે “તું ખાણું ખવડાવે અને જેને તું ઓળખે અને જેને તું નહિ ઓળખે તેને સલામ કરે.” એક પુરૂષે પૂછ્યું કે ધિલામમાં ક્યાં લશ્વણ સારાં છે? તેના જવાબમાં હઝરતે આમ ફરમાવ્યું. (સહીહૈન.)

જીલ્લો કી દુનિયાં કે દોર તૈ

સંસ્કૃતભાષા - 'જીવ'

J.B. Malley

આવાજકી દુનિયાં કે દોર તૈ ! તમને આજે એક પુરાણી કહાણી નવેસરથી સંજીવું છું. એક બાદશાહને તેના વજીરે સલાહ આપી કે “આપણે આટલું બધું લશ્કરનું ખર્ચ વેઠવાની થી જરૂર છે ? આપણા રાજમાં ખાટકી તો ઘણાં છે જરૂર પડે એમને બોલાવી લશ્કરું તેજી હાથ લેખેને એવી સાધાની મારશે કે સામેયજાના તો સાધાજ દીસા યથ જશે !” બાદશાહે વજીરની વાત માન્ય રાખી અને લશ્કરને રળ આપી ખાટકીઓનું કામચલાઉ લશ્કર ઉભું કર્યું. એક વેળા પરદેશનો ઠાંઠ બીજો બાદશાહ ચડી આવ્યો એટલે આ બાદશાહે પોતાના લશ્કરને તેની સામે મોકલ્યું. ખાટકીઓનું કુહાડીઓ તથા કાંચતા સજ્જિતું લશ્કર જોઈને સામેવાળું લશ્કર પ્રથમ તો થંભી ગયું ને વિચારમાં પડ્યું; પણ થંભે લશ્કર આવી. ખાટકીઓ તો જોઈ જોઈને અને તાકી તાકીને સાધામાંજ મારવાની વાત કરે અને ગેલા લશ્કરીઓ તો એ તેમ તસ્વાર ચલાવે અને દીધેજ રાખે જેથી ખાટકીઓના લશ્કરને ભાગલું પડ્યું અને બિચારા બાદશાહને માથે હાથ દેવાનો વારો આવ્યો ! તેમ બજારમાંથી લશ્કર વડે રામન સામ્રાજ્ય સ્થાપવાનાં સ્વપ્નાં સેવનાર મુસોલીનીને પોતાનું રાજ્ય રહેશે કે નહિ તેની ફિકર પડી છે ! અને તેથીજ હીટલરને બોલે માથું મૂકી “મા મને કોડીમાંથી કાઢ !” જેવું કરી રહ્યો છે. ઇટાલીયન લશ્કર જર્મનીને હવાલે કરી આવો બનવાની તકવારી

મુસાભાઈ કરી રહ્યા છે. અમને તો ખાતરીજ છે કે અતે “મુસાભાઈને વા ને પાણી !” જે વોજ દિસાજ મશે !

આવાજકી દુનિયાં કે દોર તૈ ! હવે નવાન લડીવડીને યાકરું છે; જેથી ચીન સાથે સમાધાની સાધવાની વાતો કરે છે. કહેવત છે કે “ચાકમાંના માકિ બારે !” તે નવાની વગ્ર પ્રધાનને હવે સમજાયું છે; પણ સામે ચીંગકાક શક એટો મુસદ્દો નથી ? મો સાલના તો એક વડોનાય વારો આવે ને ? “સો સોનીના તો એક લુહારને” એ ન્યાયે હવે ચીનને આજગ્ર પ્રધાનવાને આશય એ કેમ મૂકી દે ? અમેરિકા અને બ્રીટન સાથે અજમાવવાને માટે પોતાનો હાથ છુટો રહે એ કારણેજ નવાન ચીનને સમજતી રહ્યું છે પણ ચીના હવે કંઈ પહેલાંના અંદુલ્યાન ચીના રહ્યા નથી ! ઓગકાક એ કંઈ હીરા નથી કે ધોધે જઈ આવે ને સોના સાઠ કરી આવે ? કોનોયને એ બેધક કહી રહ્યો છે કે :

“રહેવા દો સમાધાનની
એ વાત શેકેછ;

પોલાદના ચણા છે
એ લાજમાં ગરમ નથી !”

“વકત આને દે બતા દેંગે
તુએ એ આસમાં;
હમ અલીસે કયાં બતાએ
કયા હમારે દિલમે હય ?”

ઉપરોક્ત પંક્તિ રૂઝવેદર, હીટલરે એમ કહ્યું કે: “ને અમેરિકા હવે વધુ સુચા કરશે તો અમારી ટોરપીડો તેમની આગબોટોની પછુ ખચર લઇ નાખશે!” તેના ઉત્તરમાં બેધડક કહી નાખી હતી હ્યો હવે કોણ ના કહે છે કે રૂઝવેદર ફિલબર્ટ શાઉર નથી! વળી હીટલરના ઉલ્લા આપણુ વિશે પણ રૂઝવેદર શામેરીમાંજ કહે છે કે:

“હીટલરકી ચોખર ગોઈ

કુછ સુસ્તાનદ નહિ હય;

કેહનેકી કોઈ હદહે

બકનેકી હદ નહિ હય!”

૭

આવાજકી દુનિયાં કે દોસ્તો! તમે પેલી કહેવતો સાંભળીજ હશે ને કે “બેંસ ભાગેભે છાસ છાગેભે ને ધેર માખણની ધમાધમા” એવી હાલત આપણા આગેવાનોની છે. ત્રીજા સાહેબે પાકીસ્તાનનું પૂછડું પકડ્યું છે તે હોડતાજ નથી: ત્યારે સાવરકરજી પોતાના નમજા દેક પર લંગેટ કસીને ઝાંધ ઠોળીને સરકારને કુસ્તીની ચેલેજ ફેંકે છે કે “ને સરકાર લીગની પાકીસ્તાનની યોજના તરફ ટળી પડશે તો મારી હિંદુ મહાસભા આકાશ પાતાળ એક કરી નાખશે માટે ખચરદાર! એ વિશે કંઈ બોલ્યા તો? હિંદુ હિંદુઓનું છે! ને એમને પાકીસ્તાન નેહતું હોય તો ભને અરબસ્તાનમાંથી આવ્યા છે ને અરબસ્તાનમાં જાય!” એ સર સાંભળીને સરકાર તો સંકે ખાઇ ગઇ છે. કારણ કે મિયાં ત્રીજા પણ કંઈ દમદારી દેવામાં પાછા પડે એવા નથી તો! કહે છે કે: “પાકીસ્તાનથી એક રતીમાર પણ આણું મળે તે અમને પાલવે એમ નથી। ને સરકાર અમારૂં નહિ માને તો તેને આપણા પાડવાની કળા અને પુરેપુરી વાદ છે!” આ જાનેની ધમાધમાઈ

સરકારે બેધું કે “ન બોલવામાં નવ શુણ છે!” અને તેથીજ એમરીએ પાલમિન્ડમાં હિંદુ વિષે કંઈ બોલવાની ના પાડી દીધી છે. અને લાટ સાહેબ પણ “માસ્તર મારેય નહિ ને ભણુવેય નહિ!” જેવી નીતિ ધારણ કરીને બેઠા છે. સરકારને ઇચ્છિત વસ્તુ તો મળી રહી છે પછી બોલીને બગાડવાની જરૂર રહી છે? અને વળી બોલવાની છુટ મેળવવા માટે એટલે કે વાણી સ્વાતંત્ર્ય માટે તો કોંગ્રેસે જેટલા બરવા માંડી છે પછી આજુ બોલવાથી શું કાયદો! જુવોને યુગોલીનીએ પણ બોલી બોલીનેજ બગાડ્યું છેને! “બોલે તેનાં ભાર વેચાય!” પણ અહીં તો ભાર વેચવાંજ નથી પછી બોલવાની રહી જરૂર! બોલેને છાપાવાળા “નવનાં તેર” ક્યાં કરે!

૮

જાણે કોઇના હાથમાં સળગતો અંધારો મૂકો અથવા તો જીવતો લીંછી પકડાવી દો અને તે ભડખેને ફેંકી દે તેમ આજકાલ રાણી છાપના રૂપિયાને નેહતે લોકો ભડકીજ રહ્યા છે। એ રૂપિયા તો કશી માત્રથી બંધ થવાના છે અને સરકારી તિબેટીઓ તથા પોસ્ટ ઓફિસોમાં તો વધુ છ માસ ચાલવાના છે છતાં લોકો તે જાણે એમજ સમજ બેઠા છે કે રાણી છાપના રૂપિયા એ રૂપિયા નહિ પણ કીકાંજ છે। કેટલાક એ સિદ્ધા લે તો છે પણ કટાણું મોડું કરીને રૂપિયાને આઠ દસવાર ઠોકી વગાડીને પછીજ લે છે. હું તો કહું છું કે હજી દોઢ માસ બાકી છે ત્યાં સુધીમાં આવી દાવત રહી તો બધાજ રાણી છાપના રૂપિયા ઠોકાઇ ઠોકાખે વંકાચૂંકા ખરબચડા કે અપંગ બનીને પુરા ચાલતા હોય તેજ નહિ સામે એવી રિયતિમાં મૂકાઈ જશે। છે કંઈ આનો છકાજ? કે પછી આ બાબતમાં પણ સરકારનો વિચાર ચૂપચાપ તમારો નેચા કરવાનો છે?

સંજાણ છે કે “સિંધુ નદી માર્ગે જઈએ છે.” જ્યારે લોકો સાહેબના નામે રૂઝ કરોડું આંધળ સહર આગળ મુકતું હતું ત્યારથી જ જાણકારો તો કહેતા હતા કે “એ નદી જ નાત-રાની બેરીની જેમ ધડીમાં આ ધણી તો ધડીમાં પોતો ધણી કરે એવી છે. દરધડી માર્ગે જઈએ કરે છે તો પછી તેના પર બંધ બાંધવાથી શો ફાયદો ?” એ વાત સંજાણે ન સમજી અને કરોડોનાં આંધળ મુકાયાં. હવે નદી રસ્તો જઈએ તો શું પરિણામ આવે તે કહેવો છે? અમારું તો માનવું છે, કે સિંધુના વહેતા પાણી ઉપરથી જ સિંધના લોકો વખતો વખત પોતાનો માર્ગ જઈએ તો સિંધુ નદી રસ્તો જઈએ તો માર્ગ પકડી રાખતી નથી તેમ સિંધી લોકો પછી એક વિચારને ક્યાં વળગી રહે છે? ભૂગોળની માનવ જીવન પર અસર થાય છે એ વાત ખરી છે.

મી. એચ. જી. વેલ્સ કહે છે કે “મુતિલાસનો છેલ્લો દવે આપશે.” પછી તે પહેલાં મુરોપના ગીધાં અને અટકાંદીક તથા જુઓ પાંચ સિંદનાં માછલાં મુરોપીય મુકાંઓના બહુથી આંધળ પોતે તાલમ રાખે જશે! કાલુ ના કહી શકે કે દરિયાના મોગર માછલાં તથા જમીનપરનાં ગીધ કાદવાની પ્રાચીનાથી જ મુરોપની આ માનવ દેખી ન સળગી હોય! ગોરી સંસ્કૃતિનો દાવો અત્યારે તો આગ અને પાણીમાં ફના થઈ રહ્યો છે.

“કયા મુરોપીકી હોતી હય; તો ઉરકો પર નિકલતે હું.”

લગભગ જેમ અનેક વસ્તુઓનો ધાણ કાર્યો છે. તેમ લાગ મર્યાદાનો એ ધાણ મુરોપમાંથી નીકળી ગયો છે! ખુબસુરત નાબીઓને જનસુસ તરિકે તો જર્મની મોકલતું હતું પછી હવે તો જર્મનીની યુવતિઓએ દયાની દંડ કુદાવી છે તેમણે “યુનન ફંડ” કાર્યું છે યુનનથી ન આવક થાય તેમાંથી જર્મન સરકારને યોગ્યરે બનાવવા તે રકમ બેટ આપવામાં આવે છે. નીતિની વ્યાખ્યા તો પૂરી ગોળ હેઈ આમ ગયજીત રહેવાની પછી આપણા દિંદના યુનન પ્રેમી લરેરી જીવાનો આથી જરા હોટ ચારીનેજ રહી જશે! કારણ કે અત્યારે લોકો જન સલામત નથીને? વળી જર્મનીની કોટે બંધાયેલા જીવાની દરેક યુવતિઓની તો ત્યાંની સરકારે પરીક્ષા લેવા ડોક્ટરો દાયમ કર્યા છે. તે ડોક્ટરો તપાસ કરીને કહે કે આને આટલાં પેદીયાં થશે? હવે તો હજાર થાય છે ને? તો પછી જાણે રિપાની દવામાં ધકડું ને પેદીયાં બંધાવી દેનાર આપણા અપર ઈશિયાના દરજોનો મદદ જનપાન કેમ લેતું નથી? ત્યાંના ડોક્ટરોની અટકળો ઉપર લરેસો રાખવા કરતાં દિંદી હકીમેને ચાન્સ આપવો શું ઠીક નથી? હાય રે! હયા તું જમતમાંથી હકપાર ધઈ રહી છે કે શું?

ઉનનું ગૂંથણ કમ

ગલેષટા, રમાલ, ઝબાહું, ટેપી, જાળ, છુટ, વાસ્કોટ, સ્વેટર, પોલકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી રાહીગોરી

કોઈની પણ મદદ વગર ચિત્રો ભેંસ એકઠે એકથી ગૂંથવાનું રહેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.

મધ્ય ભારતીય બુકસેલરને ત્યાંથી મળી શકશે. અથવા લખો: હીરજીસાઈ વાલંભીયા, રહેવે ઝોડીસ, ભેધપુર

શોક નોંધ !

કારવાંના હિંમ્મત બે ત્રણ અઠવાળાં શોક નોંધી પ્રગટ થતી રહે છે. અમારા એક જુનાગઢના હિંદુ મિત્ર શ્રી. શંભુપ્રસાદ વઘીલ કે જેમના લેખથી 'કારવાં'ના વાંચકો પણ પરિચિત છે. તે એક સાહિત્ય પ્રેમી યુવાન હતા. તેમના બે અપ્રગટ લેખો પણ અમારી પાસે સિસીકે છે જે કારવાં ના આવતા અંકમાં પ્રગટ થશે. આવા યુવાન અને સંસ્કારી લેખકના શોકગ્રસ્ત અવસાન બદલ અમે દિવગીર છીએ. પ્રભુ એમના આત્માને શાંતિ અને એમના કુટુંબીઓને ધીરજ અર્પે.

૧૯

ખીજ એક રહેરના જુવાન અને જોશિલા સાહિત્ય રસિક મિત્ર તથા અમારા વરસા જુનાં ગાઢ મિત્ર અને એક લેખના મુ. ગુ. સાહિત્ય મંડળના સભ્ય ભાષ્ય શુભરામ મોદીયુદ્ધીન પ્ત્યાગ્ય હતીકે ભરપુરાનીમાંજ પોતાનાં વૃદ્ધ વાલિક, વાલિકાને રંજમાં મુખતેલા કરીને એકા-એક અકાળે જન્મત નશીન થયા છે. (ધન્યા-સિદ્ધલાહે) એમના પિતાના એ એકજ કમાઉ પુત્ર હતા. ગોપા એમના જન્મત નશીન યવાથી એમનાં ધરતો દીપજ પુજાઇ ગયો છે. ખુદા મરહુમને ગરીકે રહમત કરે અને તેમનાં કુટું-ખીજનોને સમ્રે જમીલ આતા કરે! આમીન.

૨૦

ત્રીજા 'અભ્યોરેન્તી'ના ગુજરાતી અનુવાદક અને બે દાયકા પહેલાંના એક સફળ લેખક અપ્કુલ્લાખાન પન્ની પણ જન્મતવાસી થયા છે. (ધન્યા) ખુદા મરહુમને ગરીકે રહમત કરે અને : એમના કુટુંબીઓને સમ્ર આતા કરે! આમીન.

રહેરની સુલાકાત લેતાં
કયાં જમશે ?

ધી ખાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રહેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં
યાદદાશત રૂપે રહી જશે,

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

સાપ્તાહીક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન જી. ઝરાદ

મુરાદ ટેલરિંગ વર્ક્સ

યુનારવાડા
મસ્જિદ પાસે,
રહેર

અસ્માઉલ દુસ્ના

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“યા કહ્લારો” (يا قحار) સંખ્યા ૩૦૬ “આ દરેક બીજ પર ગાલિબ (૧) દર-રોજ ૩૦૬ વખત પઢનારના દિલમાંથી ખુદ પાક કુન્યાની મદખબત દૂર કરી દેશે, કે જેથી તે કુન્યાની રસ્તાપ્રથી બચી જાય અને ખાતેમા બિલખેર થાય અને ખુદાપાકનો શૈક અને મદખબત તેના દિલમાં જળ્યા હો. (૨) જો કોઈ મુસ્લિમ માટે ૧૦૦ વખત પઢવામાં આવશે તો ઇ. અ. તે દૂર થઈ જશે, કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દરરોજ પઢવું જોઈએ. (૩) સવારે ફર્જ ત્યાં સુન્નત નમાઝની વચ્ચે દુસ્મનને જેર કરવાની નિયતથી દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. દુસ્મન જેર થઈ જશે. (૪) કસરતથી (પુષ્કળ) પઢનાર દુસ્મનો ઉપર ગાલિબ રહેશે. (૫) મરદની શેદવત જો કોઈએ જાદૂ વગેરેથી બાંધી હોય તો એને કસરતથી પઢવાથી ઇ. અ. તેમાંથી જલ્દી છૂટી જઈ ઔરત પર ગાલિબ થશે.

“યા વહ્લુહાબો” (يا وهاب) (અદ્દ ૧૪) અથ, કંઈ પણ બદલો લીધા વિના બેઠક આપનાર”

(૧) જો કોઈ ફિકી-પાકથી રંજીત હોય તો તેને જોઈએ કે એને હમેશા પુષ્કળ પઢ્યા કરે. એવી રીતે પઢનારને ખુદાપાક એવી રીતે રાક્ત આપશે કે દંગ થઈ જશે (૨) ચાસ્તની નમાઝ પઢ્યા પછી સિજદાની આપત પડી સિજદામાં જઈ “અલ્લાહુહાબો” સાત વાર

પઢનારને ખુદાપાક કુન્યાથી બેપરવા કરી દેશે. (૩) હમેશા ચાસ્તની નમાઝના વખતે ચાર રક્ત નરીલની નિયત કરી “સહાતુત્તરબીહ”ની નમાઝ પઢવામાં આવે છે તેવી રીતે મજકુર નમાઝ પઢવી શરૂ કરવી પણ એમાં “તસ્બીહ”ને બદલે “યાવહ્લુહાબો” તસ્બીહની ગણતરી પ્રમાણે પઢવું, એ મુજબ પઢનારને ખુદાપાક ગૈબથી રોઝી આપશે અને ઇ. અ. તવંગર થઈ જશે. (૪) અગર કોઈ હાજત હોય તો મકાનની અગાસી અગર મસ્જિદના સડનમાં ખુદે માથે અર્ધી રાત્રે ૩ વખત સિજદા કરી હાથ ઊઠાવી ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. તેની હાજત ૩ અગર ૭ દિવસમાં પૂરી થશે. એવી રીતે હાજત પૂરી થાય ત્યાં સુધી પઢવું બહેતર છે: (૫) ઇશાની નમાઝ પડી ૧૧૫૦ વખત હમેશાં પઢનાર ઇ. અ. કર્ઝદારીથી જલ્દી છૂટો થઈ જશે. (૬) દરરોજ ૧૪ વખત પઢનારની કુન્યા ખુદાપાક કબૂલ કરશે. કોઈ પણ કુન્યા માંગવા પહેલાં ૧૪ વખત પઢવું બહેતર છે. (૭) ઇશાની નમાઝ પડી હમેશા ૧૪૧૪ વખત પઢનારની રોઝીમાં જરકત અને વધારો થશે (૮) ઇશાની નમાઝ પડી ૧૧૦૦૦ વખત અથવા ૩૦૦૦ વખત અથવા ૩૦૦ વખત અથવા ૧૧૧ વખત હમેશાં પઢવાથી જે કંઈ હાજત અગર કામ માટે હશે તે ઇ. અ. ખુદાપાક જલ્દીથી પૂર્ણ કરી દેશે. કામ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દરરોજ પઢવું જોઈએ. (૯) ઇશાની નમાઝ પડી ૪ રક્ત નરીલની

નિખતથી નમાઝ શરૂ કરવી અને દરેક રકાતમાં “સરએ ફાતેહા” એકવાર પઢી “આયતુલ કુરસી” પંદર અગર અગીઆર વખત, અને સરએ “ઈશ્લાસ” પચ્ચીસ વખત પઢી સવામ ફેરવી “યાવલુહુમો” ૧૦૪૧ વખત હમેશા પઢનાર છ. અ. બહુ જલ્દી તબંગર થઈ જશે. અને નહીં તો તેને એનો બહુજ સારો ગદયો દુન્યા તેમજ આખેરતમાં મળશે. (૧૦) કોઇ સુરિકલ આસાન કરવી હોય તો રાત્રે ખુશ્વા મેદાનમાં જઈ બે રકાત નશીલ પછી દુઆ માટે હાથ ઊંચા કરી ૧૦૦ વખત “યાવલુહુમો” પઢી દુઆ માંગેથી છ. અ. બહુ જલ્દી સુરિકલ આસાન થઈ જશે. (૧૧) જે કોઈ મોલતાજ માણસ અર્ધા રાત્રે ઉઠી વઝૂ કરી બે રકાત નશીલ પઢી સજ્જામાં જઈ ૭ વખત “યાવલુહુમો” પઢશે તો છ. અ. જલ્દી તબંગર થઈ જશે અગર નહીં તો તેના મુજરાનનું કંઈપણ સાધન ખુદાપાક પેદા કરી દેશે. (૧૨) પઢનાર માણસ પોતાના નામના અન્દક પ્રમાણે હમેશા એનો વઝીફા ચાલુ રાખશે તો છ. અ. દુન્યામાં તે કોઈનો મોલતાજ થશે નહીં અને ખુદાપાક ગૈબથી હમેશા તેની મદદ કરશે.

“યા રઝઝાકો” (۞) (સખ્યા ૩૦૮) “અમબી મખલકને રોઝી દેનાર.”

(૧) સવારની નમાઝ પહેલાં સખ્દ સદિકે પછી જે કોઈ માણસ વઝૂ કરી દશ દશ વખત અગર બસો બસો વખત કિન્નારૂ ઉભા રહી પઢી મકાનના ચારે ખૂણાએ ટુક મારશે તો છ. અ. તેના મકાનમાં રંજ અને સુકલેમી કઠી આવશે નહીં પણ કિન્ના તરફથી બદન ફેરવતું નોંધએ નહીં; તેમજ જમણી તરફથી ટુક મારવી શરૂ કરવી નોંધએ. (૨) જે દરરોજ ૧૦૦ વખત પઢશે તે કોઈનો મોલતાજ થશે નહીં. (૩) સવારની ફૂજ અને સુન્નત નમાઝની વચમાં ૪૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૫૫૦ વખત

પઢનાર છ. અ. દૈવતનંદ થઈ જશે, પણ સવારની નમાઝ દર હાલમાં બાજમાઅત પઢવી નોંધએ, અને પઢવા પહેલાં ૧૧ વખત અને પઢી રહ્યા પછી ૧૧ વખત દરદ શરીફ જરૂર પડતું નોંધએ. (૪) જે કોઈ હમેશાં પ્રથમ અને છેલ્લે અગીઆર અગીઆર વખત દરદ શરીફ અને વચ્ચે “યા રઝઝાકો તઝોકો મન્તશાઓ યા રઝઝાકો” ૪૧ વખત પઢશે તો છ. અ. સહેલાઈથી રીઝક મેળવશે. એટલે ખુદાપાક તેને ગૈબથી મદદ કરી રીઝકની કિક-રમાંથી હોડવશે. (૫) “યા રઝઝાકો” એને હમેશાં પુષ્કળ પઢનારની રોઝીમાં વધારો થશે. (૬) જે કોઈ દરરોજ ૫૪૫ વખત પઢશે તો છ. અ. તેની રોઝી કુલાહ થશે અને રંજ મુસીબત વગેરેથી બચેલો રહેશે. (૭) જે કોઈ એને યોગ્યતાં હમેશાં ૧૦૦ વખત પઢશે તો છ. અ. હઝરત ખિઝર (અ. સ.) સાથે મુલાકાત થશે પણ શરીફતની પાખંદી અને હસાં રોઝી સાથે એ મુજબ કરતું નોંધએ. (૮) “યા અદલાહો યા રઝઝાકો વઝૂકેના ફૂખ્નકા ખેરરોઝીકીન” એને હમેશાં પુષ્કળ પઢનાર દુન્યામાં કોઈનો મોલતાજ થશે નહીં ખુદાપાક તેની દરેક હાજત ગૈબથી પૂરી કરશે.

આશુર શ્રી. કે. એમ. ઝવેરી:—

“એના જેવું બીજું એક પુસ્તક મારી નાંખુમાં નથી.”

શાઈરી લાગ ૧-૨

મુજરાતી ભાષામાં ઉર્દૂ, ફારસી-અરબી પોંગળતું સંપૂર્ણ જ્ઞાન કરાવે છે. તમારી લાખ્તેરી તે વિના અપૂર્ણ ગણાય.

શ્રી. આડ બાના. ટ. ખ. હિન્દ એક આનો. આજે લખો:—

શ્રી રોદર રોસર્સ કલ્પીક, મુરત,

પોઠ

અને આવવાછને દેરોનો વડેપાર પછુ
બંધ કરવો પડ્યો છે. કારણ કે ૧૦ દોર
ચારવા જાય તેમાંથીય એકાદ જુલોને આવે
એવા એમના ભૂલકણુ રવમારને પ્રતાપે ખોટ
આવી જેથી પાછા સાહિત્યની બાતરમાં આવી
પડ્યા છે. અને આવતાજ પડકાર કયો કે
આટલાકા મુસમમાન લેખકો અને કવિઓ
શુજરાતી સાહિત્યમાં કામે લાગી ગયા છે છતાં
સાહિત્યમાં સંમેલનોમાં, કે પુસ્તકાલય પ્રદર્શનોમાં
કે સાહિત્યની સમાજોચ્ચતાઓના પ્રશોમાં તેમનું
નામ કેમ દેખાતું નથી ?

“પણ કુવામાં હોય તો દલાડામાં દેખાયને ?
આખા વરસમાં માંડમાં છન, મીન ને સાટે-
તીન પુસ્તકો મુસ્લિમ લેખકો બહાર પાડના હશે
અને તેમાંય સાહિત્યમાં અમરતા પ્રાપ્ત કરે
એવું તો એકદેય બાગ્યેજ હોય પછી નામ તે
ક્યાંથી પ્રગટ થાય ! સમાજોચ્ચતા માટે મુસ્લિમ
લેખકોએ પોતાનાં પુસ્તકો એવી સંરચાએને
મોકલાવવાં નેહ્યો, પ્રદર્શનોમાં પોતાની કૃતિઓ
મુકુબી નેહ્યો, સંમેલનોમાં સક્રીય ભાગ લેવો
નેહ્યો, અને સારેજ બીબની દૃષ્ટિએ પડેને
કે આ બાઈ કયા ખેતરના મૂળ છે ? ખેતરમાં
ઉભા કરેલા ચાડીયાની જેમ દૂર ઉભા ઉભા
તિબીય બની તમણી નોખા કરવાથી શું વળે !

ડેઈલી પેપરો. કે અઢવાડિકોમાં ગમે તેટલું
લખાય પણ તે સાહિત્ય અમર શી રીતે થાય ?
કારણ કે પરતીના કાવો મોંઘા હોઈ તેનાં
પડીકાં વળી જતાં વાર લાગતી નથી ! જરા
તરે માસિકોનું સાહિત્ય જળવાઈ રહે એવું
ખરું પણ માસિકો કેટલાં ? અને તેમાં ખરું
સાહિત્ય કેટલું રચ્યુ થાય છે ? અને ને ખરું
સાહિત્ય રચ્યુ કરવામાં આવે તો તેના ખરીદાર
કેટલા થાય ! જેમ રેલ્વેમાં ફર્ટ કલાસનો
ગ્યામાં બેસનારા બોબા હોય છે અને યડ
કલાસમાં પેમેન્ટરોની પડાપડી હોય છે; તેમ
આદ્ય સાહિત્ય પ્રગટ કરનારાઓને દુશ્મન અતુ-
ભવો પડે છે, અને યડ કલાસ સાહિત્ય રચ્યુ
કરનારા ફારી જાય છે અને તે પણ મુસલમા-
નોમાં તો નહિજ !”

“ત્યારે પરિસ્થિતિને સુધારવાનો છવાજ શો ?”

“લેખકો જરા મહેનત ઉઠાવે સસ્તામાં
પની જતું અનુવાદીયું સાહિત્ય રચ્યુ કરવાને
બદલે થોડુંક પણ મૈસિક લખવા માટે મળ-
જવી સેપરેટ રચ્યુ કરવાને બદલે થોડાક શેરમા-
ખણ રચ્યુ કરે તે સારું, કે જેથી આપણા
વાંચકાનાં બેન પછુ તર થાય ! અને વળી
જેમ કેટલાક હિંદુ લેખકો અસ્મિતા, વાઙમય
જેવા શબ્દો સરળ શુજરાતીમાં ધકેલે છે; તેમ

મુસ્લિમ લેખકો પણ અરબી ફારસી શબ્દોનાં યોગ્યાં મારી તેને લમકદાર બનાવવા મથે છે પણ વિચારોનું ઠેકાણું રહેતું નથી ! આપણા લેખકો ભાષાનો વિચાર કરે છે એટલે લખાણુ નિમે વિચાર કરતા નથી ! દાખલને તો માંછને ચકચકીત બનાવે છે, પણ અંદર શું બહુ છે? અવેરાત છે કે ટેટના હીરા છે તે જોવાની ઝાઝી દરકાર થતી નથી ! ગુજરાતી સાહિત્યમાં મુસલમાનો કયાંથી અમર થાય ? બહુ થાય બિચારી ઉર્દૂ લાંબાનું કે એના પ્રતાપેજ આજે થોડકા બધ મુસ્લિમ ગુજરાતી લેખકો ટકી રહ્યા છે ! જેમ હિંદુ લેખકો બંગાલી પર આજકાલ છતી રહ્યા છે તેમ ! શું શરદાયા ન હોત તો ગુજરાતી વાંઝણી રહી જતી ?”

“કાણુને કાણુ કહે તો તેને કશું લાગે” પણ કલા વગર છુટકાજ ન હોય તો ?

“એ બધું તો હીક પણ કવિતાનું બમર તો તેજ પર છેને ?”

“હા, છેકાં થોડાંક વરસો થયાં યુરાધરી ભરી વારને કવિઓનો મોટો પાક મુસ્લિમ ગુજરાતે ઉતાર્યો છે ! પણ તેમાંય બિચારીના રોપ જેવી ધણુછવી કવિતાઓનો દુકાળ નથીને ? એ છતાંય મને તો લાગે છે કે એ ભાગ્ય ભાગ્યું તોય ભરત્ય કોઇ દિવસ રંગ લાવશેજ ? જુવોને છેલ્લા અડવાડિયામાં મુસ્લિમ કવિઓએ મુખ્યને ધમધમાવી મૂક્યું હતુંને ? પણ તો એ બધા મહોરમના વાધો ન હોય તો એમાંથી જરૂર, એ ચાર તો અમર થઈ શકે એમ હજી ! પણ તે કયારે બને ? સંજોગ મારી આપે અને સીધા પ્રયત્નો થાય તોજ બાધી દોલ વગાડી લોકોને એકલા કરવા તો સહેલાજ છે ને ?”

“વાર, પેલી અમદાવાદી એક ટાંગટી ગુજરાતીને બદલે નાગેરીકલિપિ મુસાફરી જાય છે એ વિં તમારો શું મન છે ?”

“હું તો એમ માતું છું કે અનેક ધરેણાં ધાકવાયા મારવાણુ જેની બેડોળ લાગે છે;

તેમ દાથે કરીને એ લોકો ગુજરાતીને બેડોળ બનાવવા નાગરિક અક્ષરો વગાડી રહ્યા છે ! અલગત સૌંદર્યને એક કુદરતી કોપ સમજનારા આ રીતે ગુજરાતીને બેધક બગાડી શકે ખરા ! જાણી જોઈને દરેક અક્ષર પર લાંટી દોરવાનું કેટલું અધક પડે ? પણ હશે, એ તો પોતાની ધૂનની વાત છે !”

“છેલ્લા રડીયા મુશાએરામાં એ સારું થયું કે શેખઅલીનો ધાડવો કુટી ગયો ને બેઠ ઉધાડો થયો કે એ બહારો કોણુ છે ? અત્યાર સુધી ઘણા જાણતા હતા કે ‘બેકાર’જ શેખઅલી છે ? ના, ના. એતો ખીજાજ વ્યક્તિ તીકળો ! ‘બેકાર’ જરૂર ખીજા તખ્તસુધી કવિતા અને લેખો લખે છે પણ તે કારવાંના આત્માક વાંચકોતો જરૂર સમજ જતાજ હશે કે આ ‘બેકાર’ની કલમ છે ? વાર, તો એ શેખઅલી વિં તમારો શો મન છે ?”

“મત શું ? એતો હીવા જેવી વાન છે કે પેલા લોલક, ટોમક, ને દોમક કરતાં તો એ શેખઅલીની કલમમાં વધુ પ્રતિભા છે; પણ જાણુજ છેને કે અપનાયાસઓને બકાર પડતાં કે પાડવાંજ આવડું નથીને ? આદરે કોઇ બીજા સકરલગાં હોત તો એ મિયાનો બાન વધી જત ? મગર એસે દિન કલા કે..... ?”

●

અધ્ય પ્રાંતના માછ પ્રધાન શ્રી ગુલશ નેજમાં આપમાંડતો દતિદાસ લખે છે. શ્રી. ખીચ. પુલ્કસીદાસની જેમ કવિતામાં ભાગવત લખે છે. શ્રી. મહેતા એક અંગ્રેજ પાતાં પુસ્તક લખે છે, અને શેક ગોવિંદદાસે તો ચાર નાટકો લખી કાઢ્યાં છે.”

આ ઉપરથી પ્રેરણા પામીને આપણા ગુજરાતી સાહિત્યકારો અંગ્રેજીની મુસ્તબી રહેલી સાહિત્ય પરિપાક જેવમોજ ભરી નાખે તો શું તોષો છે ? ખરેખર ! સત્યામદને પ્રતાપે જેઓની આજાદી વધતી જશે તેમ સાહિત્ય સમૃદ્ધિ પણ

વધતી જશે! આ ઉપરથી સમગ્ર વય છે કે જેમ
જેવીને માટે એક, ખાનગર ને પબ્લીકની જરૂર
છે; તેમ સાહિત્યની જેવીને માટે જેવી જરૂર
પડી!

બાર્થ 'આરિય' તો તેમના અભાને
'રોશની' માસિક પ્રગટ કરના રહી ગયા અને
બાર્થ ઝવણુનિસાએ તો મુખ્યત્વે 'રોશની'
પ્રગટારી હોય છે, અને તેમ શકિતવાળા બપ્પે
વાર પુરો કરના સ્ત્રીઓ આ જમાનામાં દિગ્ભ્રમ
પૂર્વક આગળ વધે છે; એનો આરંભ પુરો છે.
અમેય મુસ્લિમ બાનુએ દર્શક સાહિત્યક્ષેત્રમાં
આગળ વધતા હામી છે. વાંદરાયી પણ કાંઈ
શુરુનીયા કરી નામે બાનુ 'શાંદની'એ
ઈસ્લામ' નામનું અઠવાલિક પ્રગટ કરે છે. કાંઈ
બાર્થ સાહેબ આ બાર્થ સાહેબાઓના નામની આડમાં
જેલતા ન હોય તો જરૂર આ બીના અભિમાન
ધરના યોગ્ય મણી રાખાય!

અદમ્યબાદશા "કુરેશી" આપા એક આનામા
'દીન' તો વેચી જ રહ્યા છે, અને વળી દરે
મુખ્યબાળા 'સાદીક' લેવા પાંચ આનામા
'ફુનિયા' વેચતા તૈયાર થયા છે! પણ બસ
'દીન' કરતાં 'ફુનિયા'ની હોમત પાંચ ગણી
વધારે કેમ? 'બૂખ્યા પેટે ઈલાહન થઈ શકતી
નથી.' એ મસઅલો જાણો છો! મતલબ કે
ફુનિયાના પેટામાં-ના, પેટમાં દીન છે; એટલે
તેની હોમત પણ વધારે જ હોયને! બાકી 'દીન'
અમથળ એટલે દુઃ છે; ત્યારે ફુનિયા તો વિચળ
એટલે ફરતી છે તો 'સાદીક' લેવા 'ફુનિયા'ને
પણ 'દીન'નાજમ દર બતાવે, એ અપમર્થના
છે. બાકી 'ફુનિયા' વાલેકો ખુદા મિત્લા હો!'
તો પછી નવાં હાપાં કાઢવારને આદક કેમ ન
મળે?

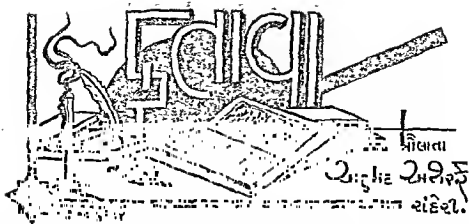
"નબુજાવો"

સ્વિકાર અને અમાસોચના

ધી ઝામ્મે મુસ્લિમ પટેલ એસોસી-
એશન મુંબઈના ૧૯૨૭-૪૦નો વાર્ષિક રિપોર્ટ
અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો છે. ભરૂચ જિલ્લાના
મુસ્લિમ પટેલ બંધુઓના આગ્રહ અને નવનુસ-
નોને કેળવણી વિષયક સદાય આપવામાં આ
એસોસીએશન ભરૂચ જિલ્લામાં સૌથી મોખરે
છે. મુસ્લિમ પટેલોએ પોતાની આ એસોસીએશ-
નને તબ, મન અને ધનથી વધારી લેવી એ
તેમની પ્રાથમિક ફરજ છે. જૂતકાગમાંય અનેક
રિપોર્ટના વટોળીયા ઉભા થયા હતા છતાં આ
સંસ્થાનું વડાનું નિર્વિધિ પાર ઉતરી ગયું છે
અને તે એના ખતીયા નાવિકોની દોમી લમ-
દઈ અને ધગદગું પરીણામ છે. આટું વરસના
પ્રમુખ જનાય શેઠ અલી હાજી મુસા, હરેલ અને
દીર્ઘચિંતાળા અનુભવી પુત્રક હેઈ. એસોસી-
એશનની વધુ પ્રગતિ ધવાની આશા રહે છે.
એસોસીએશનની રજીસ્ટ્રેશન, 'લુકુટામ' અને
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિઓ ખાસ અનિવાર્ય અને
ઉપયોગી સાબીત થઈ ચૂકી છે. ભરૂચ ખાતે
એકાદ મકાન ખરીદવાની દામ બીરે છે એ
આ સંસ્થાની પ્રગતિની નિશાની છે. ભરૂચી
પટેલો આ સંસ્થાના ઉપરદેશને ખૂબ અંતરના
ઉમંગદાયી વધારી લે એ આશા વધુ પડતી તો
નથીજ? આ સંસ્થાને અલેક બનાવરા અને ખાત-
બદાદુર અલીબાઈ, તથા ખાનમસદુર વશીબાઈનું
ખાન જોગીએ ધીએ. તેઓ રિલ પર લે અને
મક્કમતાથી કામ કરે તો આટલું જરૂર કરી
શકે કે મુખ્યમંત્રી એક યંગ મુસ્લિમ પટેલ
બંધુઓની સંસ્થા છે, તેમજ જુલુસરમાં પણ
એક વડેરા એસોસીએશન છે; તો આ બધી
સંસ્થાઓને એક કરી પોતાનું નામ અમર કરી
ભવ્ય સરકારની સેવા માટે તો એમણે શલું
કઈ? હશે; પણ હોમની સેવા માટે આટલું કરી
છુટે તથા આ એસોસીએશનું ડેપુટીશન ભરૂચ
જિલ્લામાં પરિભ્રમણ કરે; ત્યારે પોતાની લાગ-
વગને ઉપયોગ કરી તેને સફળ બનાવવાનો
પ્રયત્ન કરી છુટે એ વિનંતિ છે.

સદતની (કારવા)

સવાલ—મીઝરની ચારે કોર કુરઆન શરીફની આપતો કે દુવાઓ લખવામાં આવેલી હોય, ફરી તે પર હમામ ખુતબો પઢવા ચઢે તો બેઅલ્હી ખરી કે નહિ ?

જવાબ—મીઝરના પગથીયા ઉપર અથવા તેની ચારે બાજુએ કુરઆન શરીફની આપત કે દુવા લખવી તેમજ કોતરવી જોઈએ નહિ; કારણ કે હમામના લુઝઆના દિવસે તે પર ખુતબા માટે ચઢવાથી બેઅલ્હી થાય છે; જેથી સખત શુભે લાગુ પડે છે, માટે એમ ન કરવું જોઈએ. હા, મરજહની દીવાનેના ઉપલા ભાગ પર કંઈ આપતો કે દુવાઓ લખવામાં આવી હોય એમાં બેઅલ્હી થતી નથી; પણ બેકતર તો એ છે કે મરજહની દીવાનેની ઉપર પણ કંઈ લખવામાં આવે નહિ; કારણ કે બોગજોગે શામ ટાઈમમાં મરજહ શહીદ થઈ જાય, અથવા પુરાની થવાના કારણે તોડવામાં આવે તે વેળા બેઅલ્હી થવાનો સંભવ રહે છે.

સવાલ—અમારે ત્યાં ઇલાક છે છતાંય લોકો ઇંદની નમાઝ મરજહમાં પડે છે તો એવા લોકો માટે શરીઅતમાં કંઈ તાકીદ છે કે નહિ ? સાદી વખતની ઇલાક બનેલી છે, પણ મુસલમાનોની બેપરવાઈને લીધે તે વેરાન થઈ રહેલી છે. એ વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—ઇંદના દિવસે સખત ઉઝર વિના ઇંદની નમાઝ ઇલાકમાંજ પઢવી જોઈએ. કારણ

કે ઇલાકમાં પઢવી સુન્નત છે. મદીના તૈયબામાં હઝરત (સલ્વ)ની મરજહ નખવીમાં એક નમાઝ પઢવાનો પં બઝાર નમાઝ પઢવા જેટલો સવાબ મળે છે છતાંય આં હઝરત (સલ્વ) ઇંદની નમાઝ મરજહ નખવીમાં ન પડતાં પોતાના સદાબીઓ (રદી)ને લાઇને ઇલાકમાં પઢવા જતા હતા. આજકાલ દીનનાં કામોમાં મુસલમાનો મોટી ગફલત અને બેપરવાઈથી કામ કરી રહ્યા છે. મોટેથી તો દમ ભરે છે કે અમે સાચા આશિકે રમુઘ છીએ પણ અફસોસની વાત એ છે કે આપની સુન્નતોને તદ્દલ દેવામાં આવે છે, અને પોતાની મનેચાઓને પુરી પાડે છે. રસુલુલ્લાહ (સલ્વ)ની સુન્નત છોડી શયતાનની તાબેદારી કરવામાં આવે છે. મુસલમાનોની હબેતરી અને તરહી આપ (સલ્વ)ની તાબેદારીમાંજ સમાયેલી છે. વળી અલ્લાહપાક કુરઆન શરીફમાં ફરમાવે છે કે 'હો! મારા નખી તમે એ લોકોને કહી દો કે જો તમે અલ્લાહથી મોઢાળ્યત પેદા કરવા ચાહતા હો તો તેઓ તમારી નખી (સલ્વ)ની તાબેદારી કરો; તો હું તેઓને મારા દોસ્ત બનાવીશ.'"

સવાલ—આજકાલ એવા રિવાજ છે કે કેટલાક વેપારીઓ પોતાના નામના કાગળો ઉપર લિખાઈ ઉપર અને કાઠો ઉપર કાળુલક્ષા શરીફ અને મરજહ નખવીના કોથળો છપાવે છે; તેમજ એવીજ રીતના ઇલાકો છપાવે છે એ વિશે શું

હુકમ છે ? પણ એવા કાગળો ઉપર કંઈએ અને કુર્આન શરીફની આવત અને હદીસ છપાવવામાં આવે છે ?

જવાબ—સવાલમાં દર્શાવેલી હકીકત મુજબ એવી રીતે કાગળો, સિદ્દિકાઓ પર ખાનાએ કાગળના તેમજ મરજી નબવીના ફાટા અને કલમએ તેપણ તથા કુર્આન શરીફની આવત કે હદીસ શરીફ છપાવવામાં કંઈ વધી નથી. છપાવી શકે છે, પણ એ વાતનો ખિયાલ રાખવામાં આવે કે એવા કાગળોની કોઈ પ્રકારની એઅલ્લી થવી ન જોઈએ. એવા કાગળો જેમ તેમ ફેટી દેવા કે જેથી લોહના પગો નીચે આવે અને જોડાએ નીચે દબાય અને અહિંતલો ઉડાવી શકે ઉપર વેરવા અથવા નળસતોમાં નાખવા એ સખત એઅલ્લી અને મોટા ગુનોદ છે. તેમજ મુસલમાનો એવા કાગળો હિંદુઓને વેચે છે અને પોતાની દુકાનો ઉપર એ કાગળોને માત્ર બાંધવામાં વાપરે છે એ પણ મોટી જલ્લત અને ગુનાઈતું કામ છે. મુસલમાનોએ એવા કાગળો અને ચોપાનીયાંઓની સંભાળ રાખવી જોઈએ. આજકાલ મુસલમાનો એ વિશે ઘણી બેદરકારી વાપરી રહ્યા છે જે પડતીની નિશાની છે. એવા કાગળોની હદીસ અને સંભાળ રાખવી મુસલમાનો પર જરૂરી છે.

સવાલ—એક માણસ નમાઝમાં ઘણી ઉતાવળ કરે છે રકુઅ અને સિજદા જેમ તેમ કરે છે. એના વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—નમાઝને નમાઝના દરેક રૂકનમાં ઈતમીનાન રાખવું વાજબ છે, માટે મરજી હાથું વિશે છે એવી રીતે નમાઝ ઉતાવળે ન પડે, દરેક રૂકનને સારી પેઠે ઈતમીનાન અને શાંતિથી અદા કરે. (મરાફિસ ફલાહ)

સવાલ—લોકોએ ઉતાવળ કરી મૈયત પર જનાઝાની નમાઝ પઢી જેમાં તે મૈયતનો વહી હાજીર ન હોય નમાઝ યહ રૂઢી હતી અને

મૈયતનો વહી આવ્યો એવી હાલતમાં તે વહી તથમુમ કરી જનાઝાની નમાઝમાં શામિલ થઈ શકે છે અથવા ફરી બીજી વાર નમાઝ પઢાવી શકે છે ?

જવાબ—મૈયતનો વહી જનાઝાની નમાઝમાં તથમુમ કરી શામિલ થઈ શકે નથી. તેને તો બુઝુ કરવું જોઈએ કારણ કે વહીની રજા વગર નમાઝ યહ શકતી નથી. વહીની ગેરહાજરીમાં લોકોએ જનાઝાની નમાઝ પઢી હોય અને પાછળથી વહી આવી તે નમાઝને માન્ય રાખે નહિ તો ફરીવાર વહીના હુકમથી જનાઝાની નમાઝ પઢવી જોઈએ. વહીની ગેરહાજરીમાં લોકો કેટલીક વાર જમાત કરી જનાઝા પર નમાઝ પઢી શકે છે. પણ જેમાં વહી પોતે હાજર હોય તે પછી કાઢને લક રહેતો નથી, (શરહે મજમુકિલ બકરી)

સવાલ—સફરની હાલતની જે નમાઝ કાઢ યહ હોય તેને ઘેર પહેંચી ફરી રીતે અદા કરવી ?

જવાબ—સફરમાં જે નમાઝ કાઢ યહ ગઈ હોય કે જેમાં કસર લાગુ પડે છે જેમકે ઝોકર, અસર, અને હયા તેને ઘેર આવી કસર પડે મતલબ કે સફરની હાલતમાં જે નમાઝ કાઢ યહ હોય તેને ઘર પર કસર કરે અને જે નમાઝ ઘર પર કાઢ યહ હોય તે નમાઝ અગર સફરમાં અદા કરવા ચાહે તો પુરી પડે. જે વિનરની નમાઝ પણ છુટી ગઈ હોય તો તેની કાઢ કરવી પણ વાજબ છે (મરાફિસ ફલાહ તકતાલી)

સવાલ—ઘવનમાં ખાણું ખાધા બાદ કેટલીક જગ્યાએ એવા રિવાજ છે કે કાતેડા પઢવામાં આવે છે બધા લોકો બેગા યહ હાથ ઉઠાવી કાતેડા પડે છે અને એ આમ જરૂરી રિવાજ યહ ગયો છે એ વિશે શું હુકમ છે ?

જવાબ—એવી રીતે જરૂરી સમગ્રી કાતેડા પઢવા સાબિત નથી એ તો માત્ર રિવાજ છે

મેરકે ખાખા બાદ દુઆ પઢવી સુતત છે અને
અને હદીસ શરીફથી સાબિત છે અને તે દુઆ
આ છે:—“અલ્લહમ્મદો લિલ્લાહિદ્દલ્લી અતઅમની
વસકાની વજઅલની મિનલ મુસલેમીન.” દરેક
માણસ ખાખા બાદ હાથ ઉઠાવ્યા વિના આ
દુઆ પઢી લે.

સવાલ-મરદ માટે કાનમાં સોનાની બાલી
પહેરવી દુસ્ત છે કે કેમ ?

જવાબ-મરદ માટે કાનમાં સોનાની બાલી
અંધમાં હાથમાં સોનાની વોંટી પહેરવી જાએ
નથી. સોરું અને રેશમ મરદો માટે પહેરવું
દરામ છે. ઝોરતો માટે દુસ્ત છે. (ફરે મુખતાર)

સવાલ-રાતના રાંધમે આડુ આપવી અને
આમનામાં એદરો જોવો દુસ્ત કે નદિ ? એની
કાંઈ સાબેલી હદીસ કે દિક્કની કિતાબથી
ચાલ છે ?

જવાબ-રાતે આમનડ (આરસી) માં
જોવાની તેમજ રાતે આડુ આપવાની શરઅ
શરીફની રૂએ મનાઇ સાબિત નથી તેમજ એને
મનહૂસ સમજવાની વાત જે મશહર ચઇ રહેલી
છે તેની પણ કંઈ અસસ નથી. હા કોઇ કોઇ
જુઝુઝોએ પોતાની નસીહતોમાં મનાઈ કરી છે
તે હાથ દિક્કમત અને તિબનીરૂએ હોય એ
બંનવા નોગ છે. પણ એની મનાઇ વિગે હદીસ
શરીફમાં તો કોઇ રિવાયત જોવામાં આવી નથી.

જો. એસ. મેકુલની ખાલેકાની

પગાલ કોટેજ બેકરી

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર.

કેકસ,

બદામ અને સાદા બીરકીટ,

નાનખટાઈ,

હકીમી બીરકીટ,

પાઉ,

નોન,

શીરમાસ,

વીગેરે.

એકબાર દેસ્ટ કુગે

જરૂર તમને સંતોષ આપશે.

સવાલ-માણસ પોતાની દુઆમાં જુઝુઝોના
નામ લઇ તેમના નામની હુરમત કે વસીલાથી
દુઆ માંગે અને એમ સમજે કે જુઝુઝોના
પ્રદેલથી તે દુઆ કબુલ કરે.

જવાબ-જુઝુઝોને દીનના પ્રદેલ અને
હુરમતથી દુઆ માંગવી જાએ છે એમાં કંઈ
વાંધો નથી પણ એવા અપ્રોટો રાખવો કે ખુદ
તઆલા પર વાળિખ છે કે કબુલ કરે અથવા
તો એમ સમજે કે જુઝુઝો આપનાર છે એ
જેવળ ખોટો અપ્રોટો છે અને એમ માનવું
દુસ્ત નથી.

સવાલ-રેલગાડી કોઇ સ્ટેશન પર થોભી
ત્યાં ધણીનાર ઉભી રહેતો એવા ખિયાલથી
મુસાધીર રેલથી લિનરી સ્ટેશન પર નમાઝ પઢવા
લાગ્યો અને થોડીજવારમાં ગાડી માલસાની
સીડી વાળી તો નમાઝ પુરી કરવી કે તોડી
ગાડી પકડવી ?

જવાબ-ગાડી આડુ ચવાની સીડી વાગે
તો નમાઝ તોડી ગાડીમાં બેસી ગય અને
નમાઝ રેલ ગાડીમાં અથવા બીજા સ્ટેશને
ટકમ મજે તો ઉતરીને પઢી લે લેકિન કોઇપણ
હાલતમાં નમાઝ છોડે નદિ. જો રેલમાજ
નમાઝ પઢવાનો મોઢો હાય તો બનતાં સુધી
રેલમાં ઉભા ઉભા નમાઝ પઢે અને જો ઉભા
રવી નમાઝ પઢવી મુમકિન ન હોય તો બેસીને
પઢે. પણ નમાઝ છોડે કે કઝા કરે નદિ.

ઉદ્દ

વહદતે મિલ્લત

(મુસ્લિમ લીગ)

મો. “મુસ્લિમ” બી. એ. ટ્રસ્ટ

ડી. ચાર આના. ટ. ખ. નવ પાઈ વધુ.

ઈસ્લામી સંગઠન (ગુજરાતી)

(મુસ્લિમ લીગ)

વહદતે મિલ્લતનું આપાન્તર

આપાન્તરકાર ! “અમીન”

ડી. ચાર આના. ટ. ખ. નવ પાઈ વધુ.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કણ્ણપીઠ, સુરત.

❀ ખંડન ❀

ઉર્મિ-કથા

જીવન વસંતની પંદર વાટીકા પીતાવી તેણે વસંતના વધામણું કીધું. કુમળી કળી વિકસીત કુસુમ બની ચુકી હતી. તેનાં અમૃતા આંદોલનોને આનંદના ભુંગે અભાવવા લાગ્યા.

તે સૌંદર્યવતી હતી. પ્રભુજી મનોહર-અનુપમ સૌંદર્ય જે સમર્થ કલાકારની પોંછી દોરવાને અસમર્થ હતી. અશક્ત હતી.

સૌંદર્ય અને યૌવન-જીવનનો આસ્વાદક કાપડો.

મધુર્યતા તો હતીજ તેમાં યુવાનીનું અમૃત રીચાયું એટલે પછી બાકીજ શું રહ્યું? મૃત્યુ પડે પૂલકિત પરિમલ ને પરાગ પ્રસરાયો-કવિની અકૃત્ય, 'આદર્શ પ્રેરણાગતિ' સાચા સ્વરૂપે જાગી.

ખરેખર યુવાનીમાં સકળ સંસાર યુવાન બાસે છે...લાય...યુવાની...પરંતુ...કુરભાગ્યે તે ગરીબ હતી. એકલી અસહાય આ બવનિ પર.

નિરાધાર જોવાન કેટલું સહામન છે? કાઈ કહેશે...?

“સતત બહેતા પાણીના થોધ તીચેથી શુંગળાઈ જ્યાર ધસી ઉપર ડોડીયું કરતું. પૂલકિત પાણીના પરપોણા જેટલું.”

ધીંગતાબદને બૂસે બૂલતું યૌવન આણે છે મરતી, તોફાન, આનંદ અને ઉત્સાહ જ્યારે... ગરીબાબને બોલે ઉછેરેલું સૌંદર્ય શ્રાપ સમાન છે. અને...આખરે તેણીએ એ ગરીબાબની મદદથી ઉપર પોતાના સતીયતી બગી આપી. પોતાના પેટના ખાગમાં પ્રગળવા મંદાનજની પ્રજાણીન ત્રિપમ જ્વાળાઓને શાંત કર્યા.

કુદરતે બક્ષેલ અમૃદ્ય કૌમાર્યની એટ ધરી એક વિવેચનપટ, કૌમાર્ય-ખંડક લક્ષ્મીનંદને. અને...તે લક્ષ્મીયા લેલાપલી અને ગરીબાબથી શુંગળાપલી એક અબજાનાં નેત્રામાં પેવિત્ર પ્રેમ જોવાને નિર્ઘટ વધખાં મારી રહી હતો. કેટલું અસંભવિત...!

સોળ સોળ વર્ષથી જતન કરી, જીવનના અમૃત પાઈ ઉમારેલ કૌમાર્ય પુષ્પને આંદોના ફેશ દુઃકામાં ચૂંટાવા ગરીબીએ સોદા કર્યો.

તેનાં કૌમાર્ય ખંડનને જોવા આંખની; પલકા પર બે અશ્રુબિંદુ - સિવાય 'ત્યાં બીજું' કાઈ નહોતું.

અને...તે જોગી લમર એક વધુ કળીના રસ ચુકીને ખુશ થયો. મરત થયો. અને તેની સફળતાના પ્રચાર કરતા નફેદ હાસ્ય જ્વનિના પડ્યા ચારે તરફ અથડાવા લાગ્યા. એ હાસ્ય જ્વનિમાં મને ત્યાં આલોટલી કંગાલીપત અને કચ્છાટી ગાનજતાનો રૂંધાનો શ્વાસ સજળાયો. કેટલો વિચિત્ર સંયોગ...?

ગરીબીને આગણે આવેલું યૌવન વેચી નાખવાનીજ વસ્તુ ગણવામાં આવે છેને...!

એક આરામમાં વિલસતા જીવજી-ગરીબીના દોરે પંખમાં શુંગળાના પ્રાણીઓ બંને યૌવનની ઉન્નણી કરે છે. એક યરાળના પ્યાણથી બીજે લોહીના આંખથી.

અરેરે.....અધુરું જગત.....!

“નૂર નાચીઝ” માંગેલી.

આજની પ્રત્યાઘાતી નેતાગીરી

લે : હિંસાન-લીઆ.

યુરોપીય યુદ્ધ હજુપે લંબાયે જાય છે. હિંદમાંનાં ધણીપે ઉલોગે આની અસરથી મરવા પડ્યા છે. માનવતા અને લોકસાચનના નામે યુદ્ધ ખેલાઈ રહ્યું છે. કોણ છતશે, કોણ દાર પામશે ? એ કંઈ નક્કી નથી. હિંદ સ્વરાજ્યના હમણાં હમણાં પગલાં લેવા વિચાર કર્યો છે, પણ આ પગલાંનો અર્થ 'પાણી આંખ પછી પાણ બાંધવા' જેવો થશે છે. યુદ્ધ હિંદને આંગળે આવી ઉભું છે એ વાતને કોઈ નકારી શકે તેમ નથી હિંદને સ્વતંત્રતા બક્ષવામાં ઓટને હજુ કેન્દ્રસાથ છોડી નથી. કોણ જાણે હિંદની ફેરીપે કોટાકી સ્થિતિ આવી ઉભી રહેશે ? એનો સારાસારે વિચાર આજના કહેવાતા નેતાઓએ કર્યો નથી. 'એ'ય પક્ક મુંજે જોર આતા હય' આવી વક્ષણ દેશના નેતાઓએ અપત્યાર કરી છે. હિંદને એક જખ્ખર શક્તિશાળી દેશ સાથે યુકાબલો કરવાનો વખત આવી પડશે. જ્યારે દેશની પ્રજામાં જરાપે રાષ્ટ્રવાદનો જુરસો કે આત્મભાન હજુપે જાગૃત થયાં નથી આ કથન આજના નેતાઓએ સમજી લખને દેશાકારનાં પગલાં લેવા આવશ્યક છે. પ્રજામાં ઉત્સાહ, જુરસો અને મરી શીટવાની તમન્ના જગાડવાની જવાબદારી આજના નેતાઓ પર છે એ જુલો જવાવું નથી.

કોટાકી ભરી પરિસ્થિતિ

આજના બનતા જતા ઝડપી બનાવો પ્રત્યે દુર્લ્લક્ષ સેવવું એ નરી મૂર્ખાઈ છેજ. ત્યાં અને અહીં કોટાકી ભરી પરિસ્થિતિ ચાલુ છે. આવાં યાદમે હિંદમાં નીચિકૃતતાજ તરી આવે છે.

કેંગ્રેસના નેતાઓ ધડીક દિલ્હીના ઠરાવને વળગે છે, તો ધડીકમાં રામગદના ઠરાવને ચુથે છે, ધડીક કારેખારી ગોંધીજીને વ્યક્ત કરે છે, ધડીક શિરના તાજ બનાવી એમની દોરવણી લે છે આમાં કેટલી વિચિત્રતા તરી આવે છે ? દેશ જ્યારે કોટાકીની સ્થિતિમાં પસાર થઇ રહ્યો છે ત્યારે અહિંસાનાં લાગણીવેદના નાટકો-હિંદમાં ભજવાઇ રહ્યાં છે. 'અમારું ધ્યેય તે સંપૂર્ણ સ્વરાજ' આ સતના દિશાગમાં આવે એવી રીતે અર્થ કરાવાય છે. કેાઇ સંસ્થાનિક દરજ્જે સ્વીકારવા તૈયાર છે; અને તેને સંપૂર્ણ સ્વરાજ માને છે, કેાઇ અંગ્રેજોની સત્તાને ગાંસડા પોટલા બાંધ્યા વગરજ હિંદમાંથી દરિયા પાર કરવાને ઉત્સુક છે. ગમે તેવી માન્યતા ધરાવે પણ અમક્ષનું કાર્ય આવે ત્યારે આ બધા નિષ્ક્રિય બની જાણે કે પોતે કાંઇજ જાણુના નથી એવી વક્ષણ અપત્યાર કરે છે. આવા નેતાઓએજ હિંદની આઝાદી રાખી રાખી છે. એકે પણ નેતા આજે હિંદને એવો મળ્યો નથી કે જે એકે તે પાળવા દિમન દાખવતો હોય ! જે જે મળ્યા છે તે સ્વરાજ મળ્યા પહેલાં મારે આટલી ધારાસભાની બેઠકો જોઇએજ અથવા મારા કિરસા પ્રમાણે મારે મેજવની એ મારું મૂખ્ય ધ્યેય છે અને એ ધ્યેયને પહોંચી વળવા અમારે જેટલો ભોગ આપવો પડશે તે આપશુંજ. અમારા હક્કો અમે મેજવીશુંજ. હજુ તો સ્વરાજને અને હિંદને ખૂબ ખૂબ અંતર છે ત્યાં હિંદના નેતાઓ આજે જંગલી બની અંતર કલક જગાવેજ નામ છે. આનું પરિણામ કેવું આવશે ! એ તો બાવિ જાણે !

આને દિલો સંમંપ થજો જમી ગુપો છે તે દષ્ટી-
કન નીચિવા છે. આને ને નેવાનું છે તે બધી
નર્મ દિલો જનના અવજે રાદે નર્મ રહી છે.
એના નેવાએને નથી એજાખી રાજી એમ તો
આને ૨૫૮ જાણાં આવે છે દિલની આગ્રહીને
આરોપનરે બીજા રોષ નહીં પણ આજના
દિલ પ્રસિદ્ધિને લાગનારા નેનાએજા છે. આજ
મુખી આ નેનાએએ રું ક્યું છે ? એજાને ? એક
બીજાના સંમંધો વધુ જાણવાના પ્રયત્નો । દેશની
મરીજ જનના માટે, કયાનેસાએ માટે મળેરે
માટે એજો માટે રું રું ક્યું ? એજો જવાજ
રોષ આપી રોષ તેમ નથી. અત્યાર મુખી તો
એ લેતોએ એટલુંજ ક્યું કે “એક પાણીમાં
એને સાદું બાગરમાં” આ કહેવતને અસરક-
સસ કાગળ પોતાના જવા પ્રયત્નો કર્યા છે.
અજામુખી ફેલાવવા સિવાય કંઈજ ક્યું નથી
એમ આપણે ૨૫૮ પડે તારજા કાઢી રાજીએ
તેમ કીએ. સાચી આગ્રહીના આગ્રહને
જેસમાં પુસાપા સિવાયના રોષ
માર્જ અખતાર કાંઈ નથી । દિલની પ્રગતિ
અવરોધી અવગતિની દિશાએ લગ જવાના
પ્રયત્નો કર્યા છે. આજના કીમી બેલકાર
જાણનારા નેનાએને સમજવા આપણે આપણા
દિલ અમુએ જોલવાં પડે. આપણે આજની
કટોકટીની રિયતિને ખ્યાલ જરાપણ નહિ
રાખીએ તો વળે મુખી પજાન રહી જઈશું,
એ દષ્ટીકત છે.

કીમીવાદનો ફાલ

આજનું પત્રકારિત્વ કટલી કટે નજાનું બની
જત એક બીજાને આજેપવા તેજાર જાનું છે ?
તેનો ખ્યાલ આને કેહનેપ ખજાર નથી એવું
તો નથીજ. છતાં જાણી જોડેને આ નીતિને
અપનાવે છે. એક માણસ બસ કરે છે ત્યારે
તેને ખજાર દોળી નથી કે હું બસ કરું છું.
અને ખજાર હોય તો તે બસ કરેજ રાતો ?

દિલમાં આને જાણવા જાણેરું બધું કરે જૂલને
જેપણ મળે રજું છે. એ આ દેશની કમનસીબી
છે. આ બસ જાણવા જાણે કરે છે તેનું
અખ્યાલજ પણ કીમીવાદ છે. તેઓ જાણે છે
કે, આપણા પૂર્વજોએ દિલને પરાધિનતાની
બેડીમાં સડોવ્યું તે ખજા આ અંતર કલહોના
કારણેજ, આને તેઓ જાણે છે કે, ધીરીયરેનું
વર્ચસ્વ આપણી અવગ મંડાલ, આપણી સંક-
ચિત મનેદલા, આપણો કીમીવાદ, આપણું
વૈમનસ્ય છે; છતાં એવા કીમીવાદી વર્તમાન
પત્ર વાંચી પોતાની રસેરમમાં કીમીવાદનું અંદર
રેડી રવાં છે. આ દિલની વિષમ પરિસ્થિતિ
નથી તો બીજું રું દેલું રહે ? આને એ
કીમીવાદની દવા વધુ જાગવતર બની રહી છે.
રાખૂના સાલસાએમાં વૈમનસ્ય નથી રજું છે.
આ રિયતિ માટે જવાજાર મળુ છે ? તેનો
જવાબ કાઢીકટ પોણે બની બેડીના નેવાએજા
આપી રોષ. એક બીજા પાકીને ઉતારી પા-
વામાં પારંગત બનેલા નેવાએ પોતાનું આત્મ
બાન ગુમાવી ચૂક્યા છે. તેમજ દિલો જન-
તાનું આત્મ બાન પણ ખુશ્કી રવા છે.
કીમીવાદી વર્તમાનપત્રમાં કેર-કેટલું કીમી-
વાદનું અંદર જોડવામાં આવે છે. કેટલી કટે
એક બીજા કીમીને કુશ્મન અણી કાટે છે ?
તેનો ખ્યાલ આજની માર્જ બુલેલી જનતાને
નથી ! આ કીમીવાદનાં બીજા રોષાય, આ
વૈમનસ્યનો હોડ ફોડે ફાડે અને તેનો ફાલ
આવે તે પડેલાંજ એની જડ કાઢી નાંખવી
જોડએ. આને નહીં તો કાલે આ ફાલ સમગ્ર
દેશને ઝુરોલીમાં મૂકી દેશે. દેશની આજાદીને
અજાદીવા સ્વરૂપમાં બદલાવી નાખશે, દેશની
જનતાને વિના કારણે મુલુતા મુખમાં મૂકી
દેશે. આ કીમીવાદને પોષનારા પણ આજના
નેવાએ છે. અજર ને તેમને દેશની દાઝ લોત
તો આને જેટલો કુશ્મની ફેલાવનારાઓ કીમી-

વાદનાં ઝડેર ઓછી રહ્યાં છે. તેને બંધ કરાવવાના પ્રયત્નો હાથ ધરતાં એવી ઉત્કુન્ન આવા કૌમીવાદને પોતી રહ્યાં છે, એને ઉત્તેજન આપી રહ્યાં છે, નેષ્ટી મદદ આપતા નબ છે. આ બીના વિષે હીંદી જનતાએ કાંઈકતો પ્રયત્નો કરવા નેષ્ટીજ. નહિતો 'હિંદુ' બાવિ બચકર છે. એ નિશ્ચીત માનવાનું.

રાજકીય ક્ષેત્ર અને ધર્મ

હિંદુમાં રાજકીય ક્ષેત્રમાં બાળજાતીએ ધર્મને મૂકવામાં આવ્યો છે. આપણે એટલેજ વિચાર કરીએ કે આજના આપણા નેતાઓ ધર્મને કેટલે અંશે જનુસરે છે? ફક્ત ધર્મની આડ મૂળે હિંદી જનતાને ઉંઘા પાટા બંધાવી અવળે રસ્તે લઈ જવામાં આવે છે. સીધી અને સાદી સવાલ ધર્મનો છે તેને આજે વધુ મહત્વનો ગણીને કૌમી વેરઝેર વધારી રહ્યાં છે. એક બીજાને ધર્મ માટે કેરા એકા પર સહી કરવાનું કહીએ તો તેને કાણ અચ્છાદી શકે તેમ છે? શું બંને પક્ષે આ બીનાને હુતકારી કાઢો? નહીંજ. એક બીજાને ધાર્મિક કાર્યોમાં દબલગીરી કરવી નહીં એવી સંપૂર્ણ ખાત્રી મળ્યા પછી કંઈકાનો સવાલ ક્યાં આડી રહે છે? આ સાદી સમજ નેતાઓને ગણે ઉતરતી નથી, એવું કાંઈ નથી; પણ જાણી નેહને આ ધર્મના કંઈકાનો ને રાજકીય ક્ષેત્રમાં હુસાડવામાં આવ્યા છે. બીનાચીજ બંનેની નેતાગીરી ટકી રહી છે. આ કારણ? દેશ વધુ ધર્માધ છે. આ ધર્મનું પ્લટું કંઈ નેતાઓને કીક મળી ગયું છે. ધર્મના આજના નામે હિંદુની બે મહાન કોનો વચ્ચે દેવમાત્ર પેદા કરી પોતાનો સ્વાર્થ સાંધી લેવાની ચાલ-ખાજીઓ થતી રહી છે. આથી જનતાએ ધડ

લેવાનો છે કેએક બીજાએ પોતાની ધારણા કરેલી નીતિને ત્યાગી પડશેજ. દેશની જનતા વધુ બાગે બેકારી અને કારથી કંગાલિયતમાં સંપડી રહી છે. એના માટે અત્યારે રોડીનો સવાલ છે, એ રોડીના સવાલને આગળ લઈને દેશનો જૂથમરો અને કંગાલિયત દૂર કરવી એજ ઉત્તમ રસ્તો બાકી છે, કે જે મદદ કરવા આજે કાંઈ નેતાઓએ પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી નથી. બાપણો અને મંત્રણાઓને જમાનો વહી ગયો છે. આજે સુદર વાકયો અને છરાદાર વાકયો દ્વારા હિંદી જનતાને આઝાદી મળશે નહિ મરિબોનાં દુઃખો ટાળી શકાશે નહીં, અને કાપડું કાંઈ બહુ કરી શકાશે નહીંજ. નેતાઓમાં એટલીજ ખૂબી છે કે પોતે નાની સુતી વાતને એક મોટા સ્વરૂપમાં ગણાવી દે છે. થોડાંક મરિબોના કિતનાં માધ્યો એક અભિનેતા જેવી દમથી બોલી નાખે છે. એથી જનતા ભ્રમવાદ જઈ પોતાના હાથેજ પોતાના પગમાં કુકારી મારે છે એમ કહેવું જરાયે ખોટું નથી તેમ નીતિ વિરુદ્ધ પણ નથી. આજની જનતાને એમ પૂછીએ કે કયો સમુદ પોતાના ધર્મને અચ્છા રીતે સમારે છે? એટલે એમ નથી કહેવું થયું કે પોતાના ધર્મને તિલાંજલી આપવી નેષ્ટીએ પણ એટલું તો ખરજ કે જે લોકો ધર્મના નામે ધર્મોગ ચલાવી રહ્યા છે તેઓને ધર્મના ખરા રસ્તા પર ચલાવવા નેષ્ટીએ કે તેઓએ ચાલવું નેષ્ટીએ; પણ ધર્મના નામે ચરી ખાતું-અંધવા વડા પ્રધાનો અથવા નાના પ્રધાનો બનવું હોય ત્યારે જે લોકો ધર્મને પીછાનતા નથી, ધાર્મિક આગતોનો અન્યાસ કયો નથી, એ લોકોને તો જનતાએ સખ્ત નસીયત પરોઆવી નેષ્ટીએ અને એમ નહિ કરે તો તેમના માટે 'દૂધ પાઈ સર્પ' કહેયો' જેવું મરો એ સાફ સાફ જણાઈ આવે છે.

જનતાની ફરજ

આગળા યુગમાં રહેલા દેવાળાને અટકાવવા પ્રયાસો તો કરવાજ નોંધશે બીજા દેશોમાં હિંદ જંગલી તરીકે પ્રખ્યાત (?) ન બને એટલા માટે પોતે પોતાની જવાબદારી સમજતી નોંધશે, રાજ્યના કહેવાતા દૂટ પ્રશ્નોનો વિચાર પોતાની મેળેજ ચલાવી તેનું નિરાકરણ લાવવાના પ્રયાસો કરવા નોંધશે, હિંદી જનતાને કંઈ દુઃખ છે, આઝાદી કેવા પ્રકારની નોંધશે, ક્યા ક્યા પ્રશ્નો લાક્ષણીક થીએ અતિ મહત્વના છે ? એ વિગેરેનો ખ્યાલ કરીનેજ રાજકીય ક્ષેત્રનેજ સમાલવું નોંધશે. શા માટે આવા પ્રશ્નો લાંબ ધરાતા નથી? શું જનતામાં એનો તોડ લાગવા નેટલી સંકિત નથી? આઝાદીના અર્થને સમજતી નથી? રાજ્ય ખરપટ મદ્ય કરવા નેટલી બુદ્ધિ નથી? અથવા છે તો તેને અમલમાં મૂકવાની હિંમત નથી? આવા પ્રશ્નો જનતાએ પોતાના હૃદયને પ્રજ્વળા નોંધશે, એનો તોડ લાવવા પ્રયાસો કરવા નોંધશે. નીચિય બની બેસી રહેથી કંઈ વળગેજ નહોં. “માથા વિના મા પછી પીરસે નહોં” એ કહેવત શું ખોટી છે? અપારે અમલની આકરી ફરજ હિંદ ઉપર છે. તેને અલ કરવા માટે હિંદે પાછી યાત્રી કરી નોંધશે નહોં. હિંદે પોતાનું સ્વમાન, પોતાની શુભાશી, પોતાના દુઃખો એ વિગેરેનો ખ્યાલ કરવાનો અને બીજા માર્ગ રચનાત્મક યોજના લઈ પોતાના આદર્શ માટે, હેતુને માટે, ધ્યેયને માટે પોતાની બધી સંકિતઓ ખરચતી નોંધશે. આવા પ્રયત્નો કરવા નેટલા જલ્દી પ્રયાસો અને ચક્ર ગતિમાન કરવા પડે તે તે અજમોજવા નોંધશે. દુકામમાં સંતોષ મેળવવો નોંધશે નહોં. સખત ભૂખને પેટપૂર અનાજ સંતોષ આપી શકે, નહોં કે થોડા દુકામઓ! કલ્યા એ દુકામઓ થોડા વખત ચાલે; પણ એ દુકામ પલાસ ચામે ભૂખનો આગ નોરથી લગૂટી હોં છે. જનતાએ

પોતાની ફરજ, આઝાદીનો સાચો અર્થ એ વિગેરે સમજી પોતાનો માર્ગ મદ્ય કરવાનો છે. એ ચુક્યા એટલે એજ સ્થિતિ બચી ઉભી રહેવાની છે કે ને અધોગતિ છે. પ્રગતિ ત્યારેજ થઈ શકે કે માણસો પોતે પોતાનો રસ્તો નક્કી કરી તે રસ્તે બરાબર સમયે, નક્કી કરેલા સાધનો દ્વારા જવુંજ નોંધશે. આને હિંદને આવુંજ વર્તન દાખવવું પડશે, આવોજ એકલા પેલા કરવો પડશે, આવાજ આદોષનો જવાવવા નોંધશે. આવુંજ કંઈ કરવાની તમન્ના સેવરી નોંધશે.

“આપાજ” ઉર્દૂ વાંચો,

અને રેડીયો સાંભળો !

છુટકે નકલ અહીં આના,
ધી રાંદર રેડાર્સ . . . દલ્હી . . . સુરત.

.... દરેક જાતની

રાપીઓ, લુગીઓ, હોઝિયરી,
શુજરાતી તર્જીમા સાધના . .

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ હું. લીં લાહારના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* શુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

::: કિશ્કાયત ભાવે મળશે :::

ફક્ત એકવાર પકારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકખાતર (ભુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત

બે અઠવાડિયામાં ઝખરદસ્ત ઇન્કિલાબ

(હા, દવાઓ પણ ઇન્કિલાબ
પચાડી શકે છે.)

બે મહબૂબ અને મશરૂફ ઇન્કિલાબી ઔષધો :

આપે વિદ્યાનીઓના કમાલ તો સાંભળ્યા હશે. પણ એક હિન્દુસ્તાની તખીયની હેરાત-કારક કામગીરી નિહાળો ! જેણે દુનિયામાં ખળભળાટ મચાવી દીધો છે. પુરા પંદર દિવસ ને પંદર કલાકમાં નામરદ છન્સાનને સંપૂર્ણ મરદ બનાવી દે છે. એ શોધકની અજબ કામગીરી છે, જેણે અત્યંત મેહનતથી દવાઓ તૈયાર કરી છે. અગર ઇન્સાન સમાજમયી પંદર દિવસ પંદર કલાક પરહેઝ કરે તો યદિ કેવાયે નપુંસક કેમ ન હોય, ને ગમે તેટલી શરમોઘી ઉધવવી પડતી હોય, બિલકુલ નવજવાન બની જશે. તેની તાકત સરીરમાં ઉછળી મારવા લાગશે. તેની નસોમાં વિદ્યુત પ્રવાહ દોડવા લાગશે. તેનાથી ધૂબ ધરી શકાશે નહીં. સામા પશ્ચંતરૂથી (નાનો) પોકાર થવા લાગશે. નવજવાન, ધરમા, બોલવિલાસના શિકાર, બ્યબિયારમાં સપાડાયેલા અને પોતાના દારે ઉત્પન્ન કરેલી ખાખીઓના ખીમાર ખુદી યશે, અને એમને આ ઇલાજથી બહુનો મમત્કાર જોવામાં આવશે કે કેવી રીતે શક્તિ આવી ને ફગ કરીને યુવાની પાછી કરી આવી. ને કેવી રીતે ખાખીઓ દુર ચર્છ ગર્છ નથી કહી શકાતું કે પુરૂષાતનની શી રિયતી દશે ?

અતુભવ દ્યો, સચ્ચાઇની પરીક્ષા કરો, આપની કમળેરી તાકતમાં ફેરવાઇને આપને મજબૂર કરશે કે યુનઃમન કરવામાં આવે ! પહેલા દિવસથીજ એમ લાગવા માંડશે કે દવાએ અંસર શર કરી દીધો છે. પછી દરેક ખોરાક સરીરમાં લેલી ઉત્પન્ન કરતો જશે. જેત નસોને જગાડશે. બસ એ દિવસોમાંજ સર્વથી કામ લેવામાં આવે. એની શરત કરવી પડશે. જેનાથી પંદર દિવસ પરહેઝ નહોં ચર્છ શકે તેને કાચખી લાભ નહોં વાપ તો વાદ રાખવાતું છે. આ શોધકે બે દવાઓનો કેસ બનાવ્યો છે, એક ખાવાની દવા મુઆવીને શખાખ અને બીજી લગાડવાની દવા ખરકી તીલા. આ કેસમાં બંને દવાઓ પુરતા પ્રમાણમાં હોય છે.

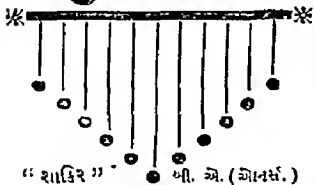
પ્રદાની ઝાત પર વિશ્વાસ રાખો કે જેણે પોતાના એક બંદાને માહિતી તથા અતુભવોનાં દુનિયામાં જવ સેવા માટે વકફ કરી દીધો છે. અજમાવે ને હેરાત પામે. આ દવાઓ આ સહીની કમળેરીનો અણખોલ ઇલાજ છે.

કિંમત પાંચ રૂપીઆ દપાલ ખર્ચ આઠ આના થશે. પ્રાઈસ લીસ્ટ મફત

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ, (રજી.)

ભુઆ મરજુહ પાસે, દીલ્હી-૧૪

છેલું પ્રકરણ

“શાકિર” બી. એ. (ઓનર્સ.)

એ અજ્ઞ મોહિતો યુવાન હતો. એના પ્રત્યેક હવનચક્રમાં જીવનનું જોમ હતું. એની વાતોમાં જાદૂ હતું એનામાં ધેવછા હતી. જીવનની શીણી શીણી બાળનેમાં પણ એ જાણે પાવરધો હતો. જ્યારે એ ધેવછામાં આવતો ત્યારે જીવનની અનેખી ફિચરી એ સમજાવતો. એતો એટલું જ માનતો કે જીવન એટલે જોગ, પછી તે સુખી હોય કે દુઃખી.

એની કલ્પનાશક્તિ બહુજ વિશાળ હતી. એ કહ્યા કરતો કે જ્યાં સુધી હું કંઈ ચકું છું ત્યાં સુધી તો લીલા લહેરજ છે. જીવનમાં એ એકજ વસ્તુ નહિ માનતો અને તે નિરાશામાં. એ ધણી વાર કહેતો કે હજી સુધી મેં નિરાશા અનુભવી નથી. વધારામાં એ કહેતો કે જ્યારે નિરાશા જેવું કશું મારા સુખી જીવનમાં આડે આવતું ત્યારે હું ગીદા ચર છડી અને નસાડી દેતો. એટલું તો એકસ કે એ ધણું સારું ગાઈ શકતો. હાક દુઃખી પ્રસંગો સિવાય એ કદી ગાતો નહિ. એણે જીવન-અને યુવાનીના રાગ ગાયા હતા; એણે પ્રેમ અને પ્રિયાના ચરે છેડ્યા હતા; છતાં ગાયન પ્રત્યે એને ઝાઝો પ્રેમ ન હતો.

લોહા, એના વિશે બહુજ ઓછું જાણતા. એક વખત કોઈએ એને પૂછ્યું “તમારા જીવન

વિશે અમને તો કંઈ કહો.” એણે ચોતાની કળી બમ્બર ગુદા દીક કરી અને બોલ્યો, “કહાર” જીવન એટલે મીઠું, એનાથી વધુ કંઈ જાણતો નથી.” એક ખીજ માથુસને પણ એવાજ એક સવાલના જવાબમાં કહેલું કે “જમત બેવકુફોથી બરાબ ગયું હશે છે; નહિતર કોઈ કોઈના જીવન વિશે પૂછે એ ખૂબ? ચાલો તમે તમારા જીવન વિશે મને કહો. એટલે તમને મારા જીવનની ખબર પડી જશે. આપણાં બધાંના જીવન સરખાંજ છેના!”

ધણીકવાર જોઈએ તેના કરતાં વધારે ખુશ હોવાનો એ પ્રયત્ન કરતો, અને બારીકોથી જોનારને તરત જણાઈ આવતું કે એ કોઈ અજ્ઞ દુઃખનો સામનો કરી રહ્યો છે, પણ અમરતો હસવાનો પ્રયત્ન કરે છે. એના એ બનાવટી હાસ્યની એક ગંભીર લાગણીની આછી હવા તરી આવતી. માણસો દુઃખી આત્માને આરામ આપવા શું શું નથી કરતા? બિચારો એક આત્મા જ્યારે લાખો દુઃખોમાં ધેરાય ત્યારે એ દુઃખમાંથી છૂટવા માટે કરોડો ઉપાય શોધવા પડે છે. અને ને એનો આત્મા એમાંથી સંતોષ નહિ મેળવી શકે તો માનવીને આપણાત કરવાનું મન થઈ આવે છે.

એક વેળા એ ખૂબ વાતે ચઢ્યો. વાત-વાતમાં એણે જીવન, કવન, પ્રેમ અને પ્રિયા વિશે ખૂબ ખૂબ બોલી નાખ્યું. એણે જાણે પ્રેમી! છતાં આવો રંગીલો અને મોહિતો માનવી પ્રેમ જેવા ગંભીર ક્ષણોમાં કસાય નય એ માનવું ધણું મુશ્કેલ જણાઈ. હજી સુધી જગત એમજ માને છે કે પ્રેમી એટલે ગંભીર-ગાંડા. પ્રેમી જેવો ઉદાસી ધીલો એક પણ નહિ એવી મારી માન્યતા જગત કબૂલ રાખે કે કેમ એ એક સવાલ છે. જીવનની ધણી બાબતો ગંભીર છે:

છવન આપું એક ગાલીસ કાપડોજ
છેના! આપણામાં પ્રેમી કેટલા! કાં બધાજ,
કાં એક નહિ. એ પ્રેમી હતો કે નહિ એ કાંઈ
નાણુડું નહિ પણ પ્રેમ જેવું કશું એનામાં હતું
એનો ઇન્કાર થઈ શકતો નહિ. એક વેળા તો
એણે કહી નાખેલું “પ્રિયા અને પ્રેમી બન્ને
પાગલ-બન્ને ભુક્ષાં-બન્ને ઠગારાં-બન્ને નિર્દય”
આવું આવું એ થયું બોલતો. છેવટમાં એ
હંમેશાં કેહતો કે કોણ જાણે કેમ હું તમને
મ્હારા છવન-વિશે કશું કહી શકતો નથી, જો
કે મ્હારા છવનમાં કશું હુપાવના જેવું નથી.”

એ એકએક શ્રમ થયો. લોકોમાં ચર્ચા
ભગી. કેટલાક એને ઠગારો કેહતા, કેટલાક
ઢોંગી. જગત માનવીની કિંમત એમજ
આંકે છે. માનવતા એનુંજ નામ હશે!
બૂદ્ધ જગતનો ક્રમ છે. એને પણ લોકો ભૂલી
ગયા. જીવું બૂદ્ધવું અને નવાને યાદ કરવું એજ
જગતની પ્રથા છે. બૂદ્ધી જવામાંજ છવ-
નનો ઉકેલ નહિ હોય! અને તેથીજ
જગતની ધણીખરી વાતો બૂલાઈ ગઈ છે. બૂદ્ધ
વગર જગત નથી. આમ બૂદ્ધભૂલામણીમાં
આપણે બધાજ બૂદ્ધ પરી જઈએ છીએ.

કોઈએ એના ધરમાં શોધખોળ કરી. એક
ધણી જીવે યદુ ગમેલ કળગ મગી આભ્યો,
તેમાં લખ્યું હતું:—

પ્રથમ:—

“આજે છવનનો અંત આણી તમને
તમારા પાપને સોંપી હું ચાલી જાઉં છું. બીજા
આત્માને કુ:ખ દેશો નહિ એટલીજ આશા
રાખું છું.”

હાં

આપની.....

કાળજી જેટલો હુંકા હતો એટલેજ વિચિત્ર
હતો. “મૌજમાં ફરતો માનવી આનાં કાળાં
ફૂલો કરી શકે ખરો કે?” સૌ કોઈ પૂછતા
લાગ્યું. લોકોએ વધુ શોધખોળ કરી. એકબીજો
કાળજી મગી આભ્યો. એમાં લખ્યું હતું:—

“આ પત્ર તું વચ્ચે તે પહેલાં તો કાળે હતો
અપા લીધી હશે. છતાં કોઈ મ્હારી પાસે આ

પત્ર લખાવે છે. હું લખું છું. કુન્ધા
માટે એ મ્હારો છેલ્લો પરિચય હશે. હું
આપવાત. કરીશ નહિ. હું પેલા મંદિરમાં
પાછો મ્હારા અસલ સ્વરૂપમાં જમ્યા.
કરેલાં પાપ ઉપર પશ્ચાતાપના પાંચ અંશ
સારીશ, ત્હારી માંડી માંગીશ. દેવો સામે
પ્રતિજ્ઞા કરીશ કે હવે છવનમાં બીજી વાર
પાપ તરફ વળીશ નહિ મેં કશું પાપ કર્યા
છે. જગત આખાને કહ્યું છે. એવકુંદ જગત!
મેં બધાને હન્યાં છે. બધા છાપ છે-નથી
કળાતો ઈશ્વર-બધાની આંખમાં ધૂળ નાખી
શકાય છે. આખરે ઇશ્વર સામે સવળું કબૂલ
કર્તા તિના છૂટકો નથી. એવી મ્હારી માન્યતા
હવે મોકલત ચર્ચા ગઈ છે. ઇશ્વર મ્હને માફ
કરશે. હું એમ જરૂર માતું છું. આત્માનો
સંતોષ પ્રાપ્તિમાં છે.

લીં પુત્રારી

છવન-કિતાબનું : સર્વોત્તમ પ્રકરણ એટલે
પ્રશ્નાતાપનું પ્રકરણ, છવનનું, દેહનું
પ્રકરણ એટલે પ્રશ્નાતાપનું પ્રકરણ.

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર “શ્રી નોટ”
ગોળાઓથી ચાતુ થાય છે. માસિક અપ-
ચયની કાર્પણ ફરિયાદ માટે રબર મળે.
દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે.
કિંમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહન” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ
લેવાયા હંદગીઝરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી,
માસિક ચાતુ, કશુંજ નુકસાન નહીં, ઝંકટર,
વેદોએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર
મોકલવામાં આવે છે. કિંમત રૂ. ૫-૮-૦
પરદેશ શી. ૧૦

હાં. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૩૪૩.

હુનર ઉદ્યોગ, વ્યાપાર અને ખેતીવાડી

કેઈ પણ કૌમ અથવા દેશના હુનર ઉદ્યોગ અને વ્યાપારનું જે માપ કાઢવું હોય, તે તેનું માપક મંત્ર તે કૌમ અથવા દેશની સામાજિક સંસ્કૃતિ અને સભ્યતા છે. વળી વ્યાપારમાં પ્રગતિ થવી એના ઉપર આધાર રાખે છે કે, માર્ગો સુરક્ષિત હોય અને જવા આવવામાં સરળતા હોય. આ સર્વ એક બીજા માટે ફરજિયાત અને આવશ્યક છે.

જે ઝમાનામાં બનીઅવ્યાસના હાથેમાં શ્રુતિસમ હુકમતની લગામ હતી, તે દિવસોમાં મુસલમાનોની સામાજિક-રિયતિ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચી ગઈ. માત્ર આજ વાત એની પુરતી સાબિતી છે કે, એ યુગમાં વ્યાપારીઓ નિર્બંધ હતા અને માર્ગોમાં તેમને દરેક પ્રકારની સરળતા હતી; નથી આવશ્યક રીતે વ્યાપારમાં પણ પ્રગતિ થઈ દરેક પ્રકારનો માલ જરૂરતેનો દોષ અથવા નિષ્ણાસ વેંભવનો મ્હોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થતો હતો. વ્યાપારીઓ તેને એક રથલેથી બીજો રથલે આસાની સાથે પહોંચાડી દેતા અને એક રથલેથી બીજો રથલે આસાની સાથે પહોંચી જતો હતો. એના ઉપરથી આ ખાતરી પૂરક પરિણામ કાઢી લેવું ક'ઈકઠીન નથી કે, આ વાતેએ સામાજિક ઉન્નતિમાં ઘણો મ્હોટો અને દૃઢ લાગ લગવ્યો હતો અને તે યુગમાં તેવાંજ ચિન્હો ઉપસ્થિત થયાં હશે, જે સભ્યતા અને સંસ્કૃતિની પૂર્ણ ઉન્નતિ સમયે જિન્ન મિન્ન. અસર સાથે ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, અને હાલત સાથે મળીને તે, કૌમી અને ધાર્મિક અવરોધોને એક સાથે નષ્ટ કરી નાખે છે, જે ગ્રામ્ય અને શહેરી વસ્તીની પ્રાથમિક સંસ્કૃતિમાં હોય છે અને જવા આવવાની સરળતા પોતાની સાર્વજનિક ખરકતોએ, કેઈપરિણામ રોક: રોક વિનો. એકાને નફા પહોંચાડે છે. આખેહુબ એવીજ રિયતિ તે સમયે ઉત્પન્ન

થઈ હતી. જ્યારે મહાન રેલે આખા જગતના શહેરો ઉપર પોતાની આજીવ વર્તાવીને તેને એક કાનુન અર્થે હતો. જે દરેક માટે અને દરેક ઉપર સરખી રીતે સત્તાધારી હતો. આ સામાન્ય અને આ કાનુને રોમનસાગર (બૌમધ્ય સમુદ્ર) ને જાણે લાટીની જગત ભાગેનો એક એવો સરોવર બનાવી મુક્યો હતો. જેના ઉપર ત્રણ ખંડો (યુરોપ, એશિયા, આફ્રિકા)ના વ્યાપારી બેઠાઓ સ્વતંત્રતા સાથે એ દેશની ઉત્પન્નતા વ્યાપારી કારોબાર કરતાં નજરે પડતા હતા.

એવીજ રીતે મુસલમાનોની તરફથી પણ તે સમયે જેવામાં આવી, જ્યારે ખિલાફતની ખરકતોએ દેશની રેયતને નિર્બંધતા અને શાન્તિની ભેટ અર્પિત, પોતાની જાહેજલાલીને ઉન્નતિની અંતિમ ટાપ ઉપર પહોંચાડી દીધી. સુવર્ણ ઉપર સુદાગો એ થયો કે દેશમાં કુઆન શરીફ જેવો સંપૂર્ણ અને જગજીત કાનુન કાયદો હિન્દી મહાસાગરના કિનારાથી લઈને ખરામિસની કુંગરાળ ભૂમિ સુધી જમી થયો. એનાથી જે અન્ય કાયદાઓ ઉત્પન્ન થયા તે તે એક કારે; ન્દાનકડું પરિણામ એ આવ્યું કે તરીમાં હિન્દી મહાસાગર અને બૌમધ્ય સમુદ્ર. અરબેનાં વ્યાપારી વડાજોયી કારેલા નજરે પડતા લાગ્યા, અને ખુરડીમાં દરેક તરફ અસંખ્ય માર્ગો મુસલમાનોના વ્યાપારી. કાફલાઓને કારણે સંકચિત જણાવા લાગ્યા. તરી અને ખુરડીના માર્ગોની અનુકૂળતા અને સુલેહશાન્તિની ખરકતોએ વ્યાપારને દરેક પ્રકારની મદદ મળી. કાયદામંદ અને રીતકદાર વ્યાપારી માર્ગોમાં રહેસ અને ઝકાત વગેરે ગ્રામીન કાજથી અવરોધ કર્તા ચાલ્યા આવતા હતા, તેને કુઅતિ-મજલદે દૂર કરી નાખ્યા; પછી કેમ ન વ્યાપારમાં પ્રગતિ થાય? સેંકડો મહાજ દરદરના દેશો અને ખિલાફતનાં એક પ્રાંતથી બીજા પ્રાંતમાં, વ્યાપારીઓ. કેઈ

પણ પ્રકારના મહેસુલ વગર, પોતાના આપારના માંસને લાઇ જઈ સક્તા હતા. માત્ર એટલું જ નહિ હતું બધે, પ્રવાસ દરમિયાન તેમને પોતાના રહેવા માટે પણ ખર્ચ કરવો પડતો ન હતો: *

બ્યાપારનાં સ્થળો.

અબ્બાસી શાસન સમયના આરંભથીજ એક તરફ બગદાદની દૌલતમાં થકિ અર્ધ, તો બીજી તરફ એવું આવશ્યક પરિણામ બ્યાપાર વખેલો. બ્યાપારે તો એવી રહિ કરી કે જોત-જોતામાંજ પોતાની અંતિમ હદ ઉપર પહોંચી ગયો. રાજ્યધાની હોવાને કારણે અધિકારીઓ અને માલદારોનાં જીવનમાં જીવ અર્ધિ કાયમ રહેતાં હતાં. વળી અન્ય પ્રદેશોથી દરેક પ્રકારના લેક્ષિ પોતાની જરૂરતોને માટે આવતા જતા હતા, જેથી એકાધુ છે કે, માલની ખપત અર્ધિ ધણી વિશેષ હતી.

કહી શકાય છે કે દરેક સ્થળ, જે રાજ્ય-ધાની બનશે, તે સમૃદ્ધિશાળી યશે. સંસ્કૃતિ અને સભ્યતામાં ઉન્નતિ કરશે અને માલ દૌલતની તેમાં કમી રહેશે નહિ. એવીજ રિયતિ આવશ્યક રીતે બગદાદની યવાની હતી અને થઈ, પણ વિચારપૂર્વક જોવામાં આવે તો મોટી વિશેષતા બગદાદની સ્થળ અને આજુ-બાજુનાં બંદરોની હતી. આ સ્થળ સર્વ બ્યા-પારી માર્ગોના કેન્દ્રમાં આવેલું હતું. જેથી એમાં સ્વભાવિક રીતે તમામ આબાદ દુન્યાની બ્યાપારી સત્તાનું કેન્દ્ર બનવાની લિધાકત હતી. જો તે બખર નહિ બનતે તો આશ્ચર્યજન હતું. હજુ તે રાજ્યધાની પછી બનવા પામ્યું ન હતું કે તે માર્ગો જે બગદાદ પાસે આવીને ખતમ

થતા હતા, રૌનકદાર રહેતા હતા. તે પોતે એક વડાજીવદાને લાલક નદી ઉપર આવેલું હતું. એ ઉપરાંત પાંચમી સદી ખ્રીસ્તીનું વર્ણન છે કે, એની પાસેજ પ્રાચીન બામિલની દક્ષિણમાં પુરાતન સરિતાની એક શાખા ઉપર હીરદ વસેલું હતું. જે રાતા સમુદ્ર, હિન્દુસ્તાન અને ચીનના વડાજીવનું બંદર અને સમૃદ્ધિશાળી શાબીનું શહેર હતું. (ધરમામ પૂર્વે અહીં દર વરસે મોટા પ્રમાણમાં માલ ઉતારવામાં આવતો હતો. જુઓ અગાની, જિલ્લ ૧૬. પૃષ્ઠ ૯૯) એક બીજું શહેર ઉબુલ્લાહ (Apologos) નામે પુરાતન અને જગલા (યુફ્રેતિસ અને તૈમીસ) ના સંગમથી રહેજ દક્ષિણ તરફ આવેલું હતું. જગલા અને પુરાતમાં આવતા જવા વાળા તમામ વડાજી અર્ધિ આવૃત્તિ લુગરાતાં હતાં. અહીં હિન્દુસ્તાનની બનાવટોનું મોટું બખર અને સાજ (સાગ)ના લાકડાનાં ગોદામ હતાં. સાગનું લાકડું હિન્દુસ્તાન અથવા આફ્રિકાના કિનારાઓથી આવતું હતું. બામિલોનિયા (ધરાકે અરબ)ના પ્રદેશમાં જંગલ મિલકુલ ન હતાં જેથી અર્ધિ આ લાકડાની ધણી કદ હતી. વડાજી એનાંજ બનતાં હતાં અને મકાનો બનાવવામાં પણ વપરાતાં હતાં. ઉબુલ્લાહને જે બ્યાપારી અગત્યતા પ્રાપ્ત હતી, તેનો અંદાજ એના ઉપરથી થઈ શકે છે કે સાસાની (ખરાની) બાદશાહોના હેસ્તા સમયમાં હિન્દુસ્તાનના ચાંચીયાઓની અદાઈથી સુરક્ષિત કરવા માટે આ શહેરને કિર્તિઆબ કરવામાં આવ્યું હતું. (જુઓ Rinoud કૃત "Relation des voyages faits et Lespersans" ભાગ ૧, પૃષ્ઠ ૧૫ થી ૩૭)

જ્યાં હાલ મરકત આબાદ છે, ત્યાં પ્રાચીન કાળમાં સુદાર નામે શહેર આબાદ હતું અને એક પ્રખ્યાત બંદર હતું. પુરાતની અખાતની તમામ વડાજી અર્ધિ આવીને લંગરાનાં હતાં.

● પાછલા સમયમાં કેટલાક ટેક્સો નવે નવે બનાવવામાં આવ્યા, પરંતુ તે સામાન્ય રીતે કુઓને મહદના હુકમ, વિરોધ દોવાને કારણે અન્યસ્થિત મનાતા રહ્યા.

બેરેનિસ (Berenice)ના રથજ ઉપરજ આવેલું હતું. બેરેનિસ સુધીના માર્ગે માટે બુદ્ધિભરસપૂર્ણગર ફૂત "Alte Geographie vom Arabien" પૃષ્ઠ ૧૦.]

એક બીજી સડક જૂમખ્ય સમુદ્રનાર પ્રદેશમાંથી પસાર થતી, ઉત્તર સામના કિનારા સુધી આવતી હતી અને અન્તાડીયા તથા હલબ થતી પુરાત પહોંચતી હતી. અહીંથી બગદાદ જ્યાં માટે નૌકાઓ મળતી હતી એ સિવાય કુવેજની સંયોગી જમિ ઉપરથી થઇને પણ રસ્તો જતો એના ઉપર પણ ધણી અવર જવર હતી. વડાજી હરમામાં આવીને થોભતાં અને બાપારીઓ અહીંથી ઉઠા ઉપર બેસીને કથપ્રમ (Klyasma) જતા હતા અને તે વડાજીમાં બેસીને જે રાત્રી સમુદ્રમાં બાડે ફરતાં હતાં સમુદ્રને ઝીળગતા હતાં ધરાની આખાત અને હિન્દુસ્તાનના કિનારાઓથી આવનારા વહાજીને માટે અડન અને પછી મમ્બોજની દક્ષિણે જાર અને કલપ્રમ અત્યંત ઉમદા બંદર હતા.

પરંતુ બગદાદથી જે આખી ખિલાફતું કેન્દ્ર હતું. જુદી જુદી દિશાઓએ સડકો જતી હતી. કુદાથી થઇને શામ જતી સડકનું વર્ષન તો અમે ઉપર કરી આજ્ઞા છીએ. અસરાથી જગજાને માર્ગે પણ અવર જવર થતી હતી. ધિરાની આખાતના કિનારાના પ્રદેશો ખવેસ્તિસ્તાન, ફારિસ્તાન, હરમાન અને મહરાનના કારિલા હિન્દુસ્તાનની સરહદ સુધી આવતા હતા. ધિરાકથી ઉત્તર અને ઉત્તર પૂર્વ તરફ બે બાપારી જોઈ હતા. એમાંથી એક સડક અરમિ-

નિયામાં યાઇને ઇતરાં બહિન-દહ પહોંચતી હતી. જ્યાં બાઝનિતનીયે સાથે બાપાર કરવાની ધણી મોટી બજાર હતી. બીજી સડક બગદાદથી શરૂઆ થઇને ઉત્તર પૂર્વ તરફ થતી. કારિયવન (ખરર) સમુદ્રને કિનારે પહોંચતી હતી. અહીંથી વડાજીમાં જિન્ન જિન્ન કિનારાવાળા પ્રદેશોમાં માલ મોકલવામાં આવતો હતો. આ પ્રદેશોમાંથી અંતિમ ઉત્તરની જમિ સુધી અરબોના બાપારી સંબંધો અને લેવડ દેવડ કાયમ હતી અમારા બપાનની પુષ્ટતા આ વાત ઉપરથી થાય છે કે રશીયા અને રવીડનમાં અબબાસી શાસનના અરબોના અસંખ્ય સૈના આફ્રીના અરબી સિલ્લા હમણાં સુધી નીકળે છે.

જે ઝમાનામાં અરબ બાપારીઓ, અથવા તેમના ગુમાસ્તા, મધ્ય એશિયામાં દેરકે રથજે પહોંચેલા હતા, વળી જ્યારે તેઓ કારિયવન સમુદ્ર અને કાળા સમુદ્રમાં બાપાર અર્થે પ્રવાસ કરી રહ્યા હતા, અને ઇન્દુસ (રેપેન) તથા સકલિપક (સિસિધી)ના માર્ગે પુરાપના રેશો સાથે મોટા નફાવાળા બાપાર કરી રહ્યા હતા તેજ જમાનામાં આફ્રિકાની જમિ પણ તેમની બાપાર બનેલી હતી. બાપારી જરૂરતોએ તેમના શહેરો આરલાટિક મહાસાગરના દક્ષિણ કિનારાના તમામ પ્રદેશોમાં પ્રસરતા આજ્ઞા ગયાં અને તેમજુ જોત જોતામાજ સમૃદ્ધિ અને ઉન્નતિના અંતિમ પંથો પણ કાપી નાખ્યા. એજ શહેરોમાંથી અરબોના બાપારી કારિલાઓ સોઘદીનો માલ લઇને નીકળતા અને મકાન રજુમાંથી થઇને આફ્રિકાના મધ્ય ભાગ સુધી પહોંચતા.

હતા એ એક તરફ આ કાફલાઓની પહોંચ મધ્ય આફ્રિકાની મહોટી મહોટી સરિતાઓ સુધી હતી, તો બીજી તરફ આ મહાન-શુભિખંડના ચોપ સરોવર સુધી એમનાં વ્યાપાર પહોંચેલા હતા. એ સિવાય એમનાં વહાણ મિસર અને અરબસ્તાનથી પણ પૂર્વ કિનારા સુધી આવતાં જતાં હતાં. એમનાં એજ વ્યાપારે ઝયલચ, મગદશન, (Magadosse) કમ્બલક અને સફા લક જેવાં વ્યાપારી શહેરો આબાદ કરાવ્યાં, એમને દહા ક્યાં અને રૌનકદાર બનાવ્યાં આ દેશો (આફ્રિકા)થી લાંબીદંત અને ગુલામ જેની અર્ધિઆં છત હતી, ખાસ રીતે નિકાશ થતા હતા.

પૂર્વ એશિયાની સેબ્ય, સંસ્કૃતિમય અને પ્રાચીન સક્તનતો હિન્દુસ્તાન ચીન અને જાપાન મૌલુદ હતી, જેમના હુનર ઉલોગ ઉત્પત્તિની રાએ પહોંચી ચૂકેલા હતા. અર્ધિની ઉત્પન્નતા પ્રમાણુ ધણું વધારે હતું. અર્ધિના વતનીઓ કાલકસિક અને હિન્દુમતવાન હતા અને એ યુગમાં જગતના વ્યાપારમાં એમને ધણું મોટું પદ પ્રાપ્ત હતું. એજ કારણે ખિસાફતને અન્ય કરતાં પૂર્વ સાથેવ્યાપારી સંબંધો સૌથી વધારે ઉત્પન્ન કરવા પડ્યા. ચીની અને હિન્દી વ્યાપાર માટે ખસરા અત્યંત સરસ અને લાયક બંદર હતું અને લાલ પર્યાંત છે. શહેરની આ હૈસિયતમાં આજ સુધી જણો થોડા ફેર પડ્યો છે. અર્ધિના એક વ્યાપારીએ વાતચીત કરતાં મને કહ્યું હતું કે, “ને કે શહેરની વાતીમાં આ સમયે ધણી કમી થઈ ગઈ છે; છતાં ખસરા હજુ સુધી હિન્દુસ્તાન અને ચીનનું દાર છે.” આ વ્યાપારની ખાતી ચીની ઇતિહાસો ઉપરથી પણ થાય છે અને અરબ ઇતિહાસકારોના લખાણો ઉપરથી જણાય છે કે ચીની ઇતિહાસકારોએ અતિસ્થોક્તિથી કામ લીધું નથી.

ચીની ઇતિહાસકારોએ તે પ્રતિનિધી મંડળનું વર્ણન ક્યું છે જે ઈ. સ. ૬૧૫ અને પછી ઈ. સ. ૭૧૩ (ઈ. સ. ૯૫)માં “સુલીમન”

(સુલેમાન)ની આગેવાની હેઠળ ચીન આવ્યું હતું. એ પછી ઇ. સ. ૭૨૬ (ઈ. સ. ૧૦૮) અને ઇ. સ. ૭૫૬ (ઈ. સ. ૧૩૯) માં એ પ્રતિનિધી-મંડળો મોકલવામાં આવ્યાં. પહેલાં કેપુટુશન સાથે ચીનના ફગફર (બાદશાહ) માટે ખૂબસરત ઘોડા અને અમૂલ્ય કમરબંદ બેટ તરીકે મોકલવામાં આવ્યા હતા. ઇ. સ. ૭૯૮ (ઈ. સ. ૧૮૨)માં ત્રણ બીજા કેપુટુશનોનું વર્ણન ‘સિયાક તા. રી.’ને નામે કરવામાં આવ્યું છે. એવું જણાય છે કે એનાથી સિયાક (કાળા) પોષાક અને સિયાક બુંડની મતલબ છે જે અખ્યાસી ખિસાફતને રાજ રંગ હતો (Brotschneider, 8-10)

આ બધા બધાનો ઉપરથી એવું માલુમ પડે છે કે જાહેર રીતે આ પ્રતિનિધિ મંડળો હતાં, પણ ખરી રીતે એમાં મોટો ભાગે માત્ર વ્યાપારી મતલબ સિવાય વિશેષ કંઈન હતું. આ પ્રતિનિધી મંડળોના આગેવાનો ફગફરને બેટા આપતા હતા અને દરબારમાં વધુ માન પ્રાપ્ત અને પોતાની પ્રતિષ્ઠા દર્શાવવાને માટે એવું જાહેર કરતા હતા કે અમે “તાશી” અર્થાત અરબ બાદશાહના પ્રતિનિધી છીએ. અરબી અને ઇરાની વડાણો જે ચીની ખંદરગાહો ઉપર આવીને ઘોમતાં હતાં તે ફોકેન અને કેન્ગોન છે.

ચીની ઇતિહાસોમાં ઇતિહાસકારોએ આરબ કાળના અખ્યાસી ખુલ્લના નામ પણ લખ્યાં છે. જેવા કે, “અપો લો ચા” (અખૂસ અખ્યાસ) “અપો ખા. ફા.” (અખૂ જઅફર) ‘ચી. તી.’ (મેદદી) ‘આ. લો’ (હારન)

સંગ વંશના સમય ઇ. સ. ૯૧૦-૧૨૮૦ (ઈ. સ. ૩૪૯-૬૭૯)માં વીસ અરબ પ્રતિનિધી મંડળો ચીની મહાસાગરને માર્ગે મોકલવામાં આવ્યાં હતાં.

ચીન જતો માલ

તે કુલ માલ સિવાય જે અરબ વ્યાપારીઓ

ચીન લઈ જતા હતા, ચીનવાસીઓએ અન્ય વસ્તુઓ ઉપરાંત આ વસ્તુઓનાં નામ ખાસ રીતે ગણ્યાં છે.

(૧) કાચની વસ્તુઓ, (૨) ખલુર, (૩) સફેદ કાચી ખાંડ (પી. ચા. તંગ = અરખી, કાનચદ), (૪) ફોલાદ, (૫) દી. (૫) ર,

(દી. પી. ઘણું કરીને અરખી શબ્દ 'કરખાસ'નું અપભ્રંષ છે.)

આ કીમતી વસ્તુઓનું વર્ણન આપ્યું છે તે યોગ્ય જણાય છે કે એના વિષે કંઈક સવિસ્તર લખવામાં આવે

(અપભ્રંષ)

પરમે, (ગોનોરીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફ્લેહમંદ ઇલાજ

ડૉક્ટર જસાણીની

જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[૨૯૨૨૪]

બેધડક આજેજ અજમાવો

ગમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા લુનામાં, લુનો પરમે પ્રમેહ (પરમીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (૫૩) થતી સખત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટકીને થતો પેશાબ, મુનાશયમાં આવેલો સોજો તથા ચમ્બેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડાયુથી નાશ કરી જમડેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

પચાસ ૫૦) ગાળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના લુડું.

• ચેતવણી •
નકલીઆઓથી સાવધ રહેા.

ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ

: ગોનો કીલર :

અતે હકકાણાપ રીલબંધ પોકેટ તપાસીને લેજો.

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકુલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આફ્રિકના એજન્ટ—યુનીયન પ્રીન્સિપલ્સ, લા, નિકોસીઆ સ્ટ્રીટ, હર્બન.

[૪૧૨]

પ્રાણી

જીવનના પ્રશ્નો

લે. 'અન્નિક'

સમાજના બાંધનથી સંગઠિત બની માનવ જીવન પ્રગતિની સાધનાના માર્ગે આગેકદમ બેર છે. એ માર્ગે ઉભી થતી વિધિવિધ મુશ્કેલીઓનો સફળ સામનો સાધવાનું કાર્ય સુગમ નથી. માનવીની મહત્તાને અવરોધનાર સામાજિક કાયદાના ઉદ્ધેશ અર્થે અન્ય પ્રાણીજીવનનું અવલોકન રસપૂર્ણ નીવડે છે કુદરતી જીવન જીવતાં અન્ય પ્રાણીની પ્રવૃત્તિનો માનવ પ્રવૃત્તિ સાથેના મુકાબલો માનવ સમાજની સામાજિક સમસ્યાઓના નિરાકરણ અર્થે આવશ્યક છે. માનવસમૂહમાં જેમ અનાથ, બીખારી કે દુકકાખાઉ માનવીનું અસ્તિત્વ છે તેમ અન્ય પ્રાણીમાં પણ તેવા પ્રકારનાં પ્રાણીની હયાતિ હોઈ એ કૃદ પ્રશ્નની તીકણતા સર્વસામાન્ય બને છે.

બુદ્ધિબળની કુદરતી બક્ષીસ ધરાવતો માનવી પરાપકારનો મહિમા સમજે છે. જૂઠું, રોગી કે અપંગ જેવા અશક્ત માનવીના પોષણ અર્થે આંતર્યક પ્રબંધની વ્યવસ્થા સુશિક્ષિત માનવસમાજનું અંગબદ્ધ કર્તવ્ય મનાય છે. કુદરતી જીવન જીવતાં અન્ય પ્રાણી તેથી પ્રબંધ સક્તિના અજાણે અશક્ત જીવન જતન કરવાની જરૂરિયાત સ્વીકારવા તૈયાર નથી. પરિણામે, રોગી કે બોડકામાં બનતાં પ્રાણીને મૃત્યુ વિના બીજો માર્ગ નથી મળતો. અન્ય રીતે પોતાનો

બચાવ કરવા - અશક્ત બનતાં પ્રાણીની પણ તેજ રિયતી માય છે. બંધી રીતે તંદુરસ્ત અને પરિપૂર્ણ પ્રાણીજીવનની ગડમથલ માટે અસ્તિત્વ ધાળ્યા કરવા યોગ્ય મનાય છે.

માનવીની માયાશુનાના પ્રભાવે પાંજરાપોળ જેવી સંસ્થાના નિર્માણ પ્રાણીજીવન માટે યોગ્ય છે. અને માનવી માટે તેમજ અન્ય પ્રાણીની ઉપયોગિતા અર્થે દવાખાનાંની ગોઠવણ ગોઠવાય છે. વિચાર શક્તિહીન પ્રાણી સમૂહ પાંજરાપોળ કે દવાખાનાની વ્યવસ્થાથી અનિચિત્ત હોઈ અશક્ત પ્રાણીનો વિનાશ કરીને સન્તુષ્ટ બને છે.

રોગી કે હાથલ સસલાને તેના ટ્રેળામાંથી માર્યું મારી મારીને દૂર કરવામાં જીવાન સસલાં ગૌરવ માને છે. ફળીમાં એકાદ કુતરું અપંગ બનતાં તેની સાથેનાં બંધાણ કુતરું તેની અનદક પગવણી કરી મૃત્યુનો ભોગ બનાવે છે. કાગડાની પાંખ વડે કે પગ કપાઈ જાય એટલે તેની જાતિના બીજા કાગડાઓ અગ્નિ મારી મારીને તેને મૃત્યુવશ બનાવે છે. રોગી અગર હાથલ માછલીને નિરાળતાંજ અન્ય માછલીઓ બીન શરમી નરબક્ષકનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે પોતાની જાતિ પ્રત્યેની જેમી ફરજ સંપૂર્ણ યત્ન ગ્રહ છે. એમાં પ્રાણીને પણ એજ પરિસ્થિતિનો ભોગ બનવાની ફરજ પડે છે. સામાજિક સવકારના સાચા મિદ્ધાન્તના ગડમથલ હજાન્ત : ૩૫ મધપુરામાં નર-મધમાખને તેમની ઇન્દ્રિયજનતા ભોગવાસનાની પરિપૂર્ણતા ધનાંજ અનેક દવાહીન કંખ મારીને પ્રાણહીન બનાવવામાં પ્રાણી પાની નથી યતી.

પ્રથમના જંગલી માનવી અપંગ અશક્ત તેમ વયોજૂઠું માનવીનો નાશ કરી સમાજનું બારણ દૂર કરવાનો અપન કરતા એમ કહેવાય છે. જડબુદ્ધિ જનાવર, તેમના સમાજના બારણથી મુક્ત બનવા તેવાજ કડક વર્તાવથી કૃદ પ્રજનનું નિરાકરણ સાધે છે. એનો અર્થ એ નથી કે આ પ્રાણી સમૂહમાં માયાશુના તેમ વાત્સલ્યનો

અભાવ છે. પરિણામવાદીના પ્રાણીજીવનને લગતા પ્રયોગો સિદ્ધ કરે છે કે નાનાં અને નાનુક બાળની કાળજીભરી સંભાળ રાખનાર વત્સલ પ્રાણીઓનું અસ્તિત્વ હોવાના કારણેજ તે જાતિનું જીવન વર્ષો સુધી લંબાય છે. જે જાતિમાં એ વત્સલતા દૃશ્યમાન નથી થતી એ નીતિ થોડા વખતમાંજ વખતના વહેણ સાથે અદૃશ્ય થઈ જાય છે. માત્ર અશક્તો પ્રત્યેના તેમને વર્તાવ માયાળુ માનવપ્રવૃત્તિને પ્રતિફળ સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

પ્રાણીસમૂહમાં જીવન ગુજારતાં, નાનાં કે મોટાં, પ્રાણી અન્ય પ્રાણીના ત્રાસ કે ઉપદ્રવથી મુક્ત બની ઉપાધિરહિત જીવન ગાળી શકે એ શક્ય નથી. પરિણામે, અન્ય પ્રાણીજીવનનો નાશ કરીને આત્મ નિર્વાહનું સાધન મેળવી સેનાર પ્રાણીઓનું અસ્તિત્વ માનવસમૂહમાં પણ જણાય છે પ્રયમના સમયમાં કેટલાક ગ્રીક પાદરીઓ જોડે જન્મતાના ખર્ચે અને જોખમે પોતાનું જીવન ગુજારતા. તે પછી સશક્ત શરીર ધારી છતાં ધર્મના નામે આશ્રય અને આરામ મેળવવાનો હક્કદાવો કરતાં ધર્મધુરધરો પ્રગટ્યા. ધર્મપ્રિય અને પરાપકારી જન્મતાની ઉદારતાથી પોતાની સમૃદ્ધિ સાધતા એ મદન્ટોએ પ્રયમના ગ્રીક પાદરીઓનું અનુકરણ કરી વિનાશને જીવનનિર્વાહ કરવામાં ગૌરવ લેખ્યું. પરિણામે, એ જીવનધારીઓને 'ટુકડાખાઉ'ની ઉપાધિથી જન્મતાં નવાજ્યા. આ ટુકડાખાઉ પ્રાણીનો પ્રશ્ન માનવસમૂહમાં સામાન્યતા ધારણ કરે છે.

વિભિન્ન પ્રકૃતિના પ્રાણીસમૂહનો સદકાર બન્ને જાતિઓના લાભાર્થે દિતકારક નીવડે છે અન્ધ બીખારીના ખળા ઉપર બેસી મુસાફરી કરનાર લંગડા બીખારીની જોડી જેમ બન્નેના દિત ભર્યે આવકારદાયક નીવડે છે; તેમ પ્રાણી જીવનના સદકારથી પણ એક બીજાની દિતટુદિ નીપજે છે. આ સદકારે ટુકડાખાઉ શક્તિના પરિણામ રૂપ નથી છતાંય કેટલીક વખત એ

શક્તિ પ્રજાગતા ધારણ કરે છે તે વખતે નિર્જળ પ્રાણી સંજગના જીવનનિર્વાહના સાધન રૂપ બની પ્રાણ ગુમાવે છે.

માનવ સમૂહના 'ટુકડા ખાઉ' માનવીની અવનતિ જેટલીજ બળતા પ્રાણીજીવનના 'ટુકડા ખાઉ' પ્રાણીઓમાં દૃશ્યમાન થાય છે કુરરતે પ્રાણીજીવનનું સમતોલપણું સાચવવા માટે આવા પ્રાણીઓનો ઉપયોગ કરી આ કૂટ પ્રશ્નનું આવકારદાયક નિરાકરણ સાધ્યું છે. મોટાં પ્રાણી નાનાં પ્રાણીનો બક્ષ કરી તેમની સંખ્યાનું વધતું જતું પ્રમાણ અટકાવે છે ન્યારે વધુ મોટાં પ્રાણી એ પ્રાણીઓના જીવન ઉપર તરાપ મારી તેમને ઉન્નત બનતાં અટકાવવામાં ધારણબદ્ધ બને એટલે એ 'ટુકડા ખાઉ' પ્રાણીઓ પણ એક બીજાના ઉપર અણુનમ જીવનનું અસ્તિત્વ કાયમ રહે એ કુરરતી હેઠુ પાર પાડવામાં આપો આપ સહાયક બને છે.

‘ચિરાગ’ માસિકના ચેતનવંતા

સમૃદ્ધ સાહિત્યની

ફકકડ આંધેલી પહેલાં વર્ષની ફાઈલ

માત્ર ‘કારવાં’ના ચાહકો માટે

રૂપીઓ એક : પોસ્ટેજ, પાવલી અલગ

✽

બીજાં પુસ્તકોનું સુચીપત્ર અને

પુસ્તકોનાં અહલા બદલાની યોજના

મફત મોકલાય છે. ફાઈલ વી. પી.થી

મોકલાવી નથી. ઉદાર ચતોથી એજન્ટો

નિમાય છે.

લખો:—

બી. પટેલની કું

બહેન સ્ટ્રીટ, જાવનમર

લેખક :

સં સં દેશ શી

‘આફિલ’

માનવ જગતને અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લાવવા અને મુક્તિ અપાવવા સર્જનકારે ‘કુઆન’ રૂપી ન આંકી શકાય એવી કિંમતની અળેડ અને અનોખી કિતાબ આપણને અર્પણ કરી. ‘કુઆન’ કેવળ મુસ્લિમોને જ નહિ પણ જગતની અન્ય પ્રજાઓને ઉગારનાર પ્રેરણાત્મક સંદેશ સંગ્રહ છે. કમનસીબે અન્ય પ્રજાઓ કરતાં પણ મુસ્લિમો એને સમજવામાં પછાત પૂરવાર થયા છે. પોતે ઉગરીને અન્યોને પ્રકાશની આંખી કરાવી શકે એટલા માટે જ અદકાહે એ અમૂલ્ય કિતાબ મુસ્લિમોને અર્પણ કરી. પણ એવાય મુસ્લિમ જગતે એની કદર ન પીછાણી. રેશમી વાંધાઓમાં વોટાળી ઘરની કાંઈ એક અલમદારીમાં ગાઠવી દીધી. કયારેય સમજવાની દરકાર ન કરનાર મુસ્લિમ જગત ઉપર ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચારકો કાળ્યા. શરીરનો શું આત્માએ વટલાયા પરિણામ એ આળું કે મુસ્લિમોની રૂઢ રના થતાજ મુસ્લિમો માત્ર નામના મુસ્લિમો રહી ગયા.

જો કે ‘કુઆન’ અને કુઆન પાઠવનારનું ધ્યેય ભુલુ જ હતું; પણ મુસ્લિમો એને ન સમજ્યા, સમજ્યા હોય તો દરકાર ન કરી બીજાઓને માર્ગદર્શક થવાનું તો દૂર રહ્યું પોતેય એ પ્રકાશ ઝીલી ન શક્યા, પરિણામે સર્વ જગતમાં સર્વથી વધુ અંધકારમાં અથડાતી પ્રજા બને કાઈ હોય તો તે મુસ્લિમ પ્રજા છે. અંધ અતુકરણમાં સાચનાર મુસ્લિમોને અત્યંતે ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચાર કાર્યનો મર્મ સમજાતો

નથી ક્રિશ્ચિયાનીટીના પ્રચારકો ફટલે અંશે કાળ્યા છે, એ નીચિના એક જ દ્રષ્ટાંત ઉપરથી સમજી શકાશે. વિશાળ ભારતની કાંઈ એક પ્રખ્યાત મીરાન કોલેજમાં બનેલો આ એક પ્રસંગ છે. એમ, એના એક વિદ્યાર્થીએ ‘ઈંગ્લિશ’નું શિક્ષણ લેતાં લેતાં એક દિવસે અચાનક પોતાના પ્રિન્સીપાલને એક પ્રશ્ન પૂછ્યો તેણે કહ્યું કે ‘તમે એ આ દેશમાં સંખ્યાબંધ શાળાઓ સ્થાપી છે. જેનાં ઉપર કરોડો રૂપીઆનો ખર્ચ તમે ભોગવી રહ્યા છો હજારો મીશીનરીઓએ યુરોપ અને અમેરીકા સદાને માટે લઈ દઈ આ દેશમાં પછાત નાખ્યો છે કરોડોના ખર્ચે સતત પ્રયત્નો કર્યા છતાં તમેને સફળતા મળી નથી. એ સર્વ બાબતો ઉપર લક્ષ આપતાં આપનું ધ્યેય શું છે, તે સમજી શકાતું નથી ?

દૂર અંદેશ પ્રિન્સીપાલે ટુંકા જતાં, સુ’દર અને સચોટ જવાબ આપતાં કહ્યું કે ‘અમારા એક દર પ્રપત્નોનો હેતુ માત્ર ‘એક જ છે તે એક તમને તમારા પોતાનાં ધર્મથી વિખુટા પાડી દઈએ, અર્થાત તમને ખુદ તમારા પોતાના ‘ધર્મ’માં વિશ્વાસ ન રહે, અનેક શંકા કુશંકાઓ જન્માવવી એ તે રીતે તમેને તમારા પોતાનાં માર્ગે જુલાવી દેવ-ચવવા કાંઈ પણ પોતાનાં મૂળ ધર્મ ઉપર ન રહી શકે, એ એક જ ધ્યેય નજર આગળ રાખીને અમે પ્રચાર કાર્ય કરી રહ્યા છીએ. અમારી મીરાન રફોડોમાંથી અત્યાર આગમય બહાર

એને વાંચશોજ નહિ!!

અને જો વાંચો તો એનો લાભ ઉઠાવો

બિરાદરાને મિલ્લત !

આજઠાલ જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ ઉપર પ્રજાનો બિલકુલ ભરોસો નથી એ એક સર્વની પેઠે પ્રકાશિત વાત છે છતાં જોઈ ન માનતા. ખુદાએ પાંચ આંગળીઓ સરખી બનાવી નથી. જે આપને અગત્ય હોય અને એવી દવાઓની જરૂર હોય છતાં જાહેરાતો મારફતે વેચાતી દવાઓ મંગાવતાં કરતાં હો તો માત્ર એકવાર ખુદાતું નામ લઈને અમારે ત્યાંથી દવાઓ મંગાવો, ઇન્દ્રિયા અસ્લાહ અચુક ઇન્જા પ્રમાણે લાભ થશે. જે અમારી દવાઓ સતોષ અને કાયદો પહોંચાડનારી સાબિત ન થાય તો આ રૂપિયાના ઇનામ સાથે દવાઓની કોમન પાછી ફેરવીશું. અમારી આ જાહેરાત ખુલ્લી છે. અમે ખુદાને હાજર નામર જણીને અને તેની જાત ઉપર સંપૂર્ણ કાર્સો મૂકીને આપને ખાત્રી અપાવીએ છીએ કે અમારી આ નીચેની જાહેરાતમાં રાષ્ટ્ર બરાબર પણ અસલ નથી જે અમે આપથી જો કરીએ તો ખુદા અને તેના રસુલ સલ્વાની જો કરીએ. અમને અમારી જાહેરાત ઉપર એટલો ભરોસો છે જેટલો દિવસને દિવસ અને રાત ને રાત કેદવા ઉપર લાગે તે ખાત્રી હોય છે. અસલમાં વાત એમ છે કે અમારી આ દવાઓ બેદલ કામ્યાબ દવાઓ છે. એનો અનુભવ જરૂર કરવો જોઈએ અમારી આ દવાઓ બીજી ઇસ્તીદારી કે જાહેરાતોમાં અપવિત્ર સાધારણ દવાઓ જેવી નથી પરંતુ આપ સુધી આ દવાઓની ખબર પહોંચાડવાનું અમારી પાસે માત્ર એકજ સાધન આ જાહેરાત છે અને બીજું કશું પણ સાધન નથી કે જે વડે આ દવાઓની અમે આપને ખબર આપીએ એટલે અમે આપને ખાત્રી આપીએ છીએ કે આપ આ દવાઓને બીજી દવાઓની પેઠે ઇસ્તીદારી દવાઓ ન ગણો અને ખુદા તથા તેના રસુલ પર કાર્સો મૂકી વાપરો ઇન્દ્રિયાઅસ્લાહ સંપૂર્ણ તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત કરશો, અને આપની સંકા કુર થઈ જશે અને આ દવાઓના વપરાશ પછી રાષ્ટ્ર પણ દવાઓની જરૂરત નહો રહે.

સાધન્ટીફીક જોઈએ

આ આશ્ચર્યજનક તેલની અસરકારક અસરથી લાભ ઉઠાવો. ન પાન બધિવાની જરૂર છે કે ન તો લુગડું લપેટવાની અગત્ય, ન દોસ્લા ઉઠવાની બીક છે. લગાડતાની સાથેજ નસોમાં પેવસ થઈને બેચેન કરી દે છે, અને સુષ રહેલી લાગણીઓમાં એક મહા તુફાન પેદા કરી દે છે, માત્ર એકજ શીશીનો વપરાશ ચાહે ગમે તે મારણે વાંકાપણું, પાતળાપણું, સૂરતી, નાચુંકતા (સાધન પા. ૪૧૯)

કે છપ્પા ન થવાની જતી પેદા થઇ ગઇ હોય તો તેને દુર કરી ઈન્દ્રીને કુંદન ને પોલાદ સમ બનાવે છે. ખાત્રીથી માને કે આ તેલથી હિતમ તેલ આજગતના પટ ઉપર કપાય નહીં મળે. આના વપરાશ પછી નસો અને પહાંઓમાં નરજીવન, ઘણી સખતાઇ, ન સડન થવાની તેજ આવી જાય છે જેને જાહેર કરતાં સખતા આડે આવે છે. આ તેલ બધી વસ્તો માટે ચમત્કાર છે. દરેક વય ને દરેક મૌસમમાં વાપરી શકાય છે. એ તમામ ખામીઓને દુર કરી તમામમાં નકામા થઈ ગયેલાને ગર્વ લેવા જોગ, કામી પુરુષ બનાવી દે છે. કીમત માત્ર બે રૂપીઆમાં, પોસ્ટેજ ભુકું, આના વપરાશ પછી હંમેશાનાં માટે પુરુષાતનને લગતી તમામ ફરીપાદો દુર થઇ જાય છે. તંદ્રા બીન જોખમકારક અને અચુક આનંદ આપનાર છે.

હુઝૂબે ધરાસ્ત

આ ગોળાઓ ભારે ટાઢ છે. ખાસ પ્રસંગે ઉપજતી લગ્નગથી બચાવી લે છે જલદી વિધિ સંપાદનની ફરીયાદ કદાપી થતી નથી. અબીમાનીતું અબીમાન પળવારમાં દુર કરી તેને મુશ્કામ બનાવી લે છે. કીમત બાઢલી એકના બે રૂપીઆ. હજારો જણે અજમાવેલી ગોળાઓ છે. આ ગોળાઓ માદક વસ્તુઓથી પાક છે. પોસ્ટેજ મંગાવનારના શીર છે. બે દવાઓ સથે મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ.

લાફ્ઝો છરયાન વ એહલિલામ

આ જાદુઇ અસરે મરાવનારી ટીકડીઓ દરેક પ્રકારના હડીલા ધાતુશાય અને સ્વપ્નમાં જતી ધાતુના રોગને ખુલ્લના ફૂલથી દુર કરે છે. પેશાબથી પહેલાં અથવા તે પછી આવતી સફેદી અને પાતળી ધાતુને ઘટ બનાવી પુરુષાતનને બળવાન બનાવે છે. શરીરમાં તાજગી અને બળ પેદા કરે છે અહોને લાફઝોળ બનાવે છે. થોડાક દિવસના વપરાશથી શરીર પર અસર કરી વિધિને ઘટ ને મજબુત બતાવે છે. અને નવી ઘટ ધાતુ નવેસરથી પેદા કરે છે. આના વપરાશ પછી ધાતુને લગતી તમામ ફરીયાદો છુટકા માટે દુર થઇ જાય છે. હજારો ખીઆરો પર અજમાવેલી દવા છે. ૮૦ ટીકડીઓની શીશીની રૂ. ૨) પોસ્ટેજ ભુકું. આ દવા અંતરાલમાં તેલવાને લાયક છે. હજારો નિરાશ ચએલાઓને આશાવંત બનાવી દેવા એ આ દવાનો અદના ચમત્કાર છે. હિંદની બહાર પણ આ દવા ભારે પ્રખ્યાતી પામી ચુકી છે. ધાતુશાયને જડમુળમાંથી નાશ કરવા માટે આ દવાની બરાબરીમાં આવે એવી દવા હાજર કરવાની હિંદના દરેક દવાખાનાંને અમારી એમેન્જ છે. જેનું મન ચાહે તે અજમાયશ કરી લે.

આઇસ લીસ્ટ મફત મંગાવો.

ઇન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજીસ્ટર્ડ)

ભુઆ મરિજદ પોસ્ટ એડ્રીસની સામે દીલ્હી-૨૪.

પ્રેજ્યુએટ

અનુવાદક
'મુહુર્તર' હાસિદી

હુન્દુમલ-એક રિયાસતનો અઠકલમંદ રાજા.

પુસ્તકતરાય:-હુન્દુમલનો પુશામતી દીવાન.
પ્રેજ્યુએટ:-એક દુઃખી માનવ પ્રાણી.
[મહારાજા હુન્દુમલ પોતાના દીવાનખાનામાં બિરાજમાન છે. સામે દીવાન પુસ્તકતરાય હસ્ત જોડી ઉભો છે.]

રાજા:-દીવાનજી કહો. શું કરું? કંઈ સમજમાં આવતું નથી. પોલિટીકલ એજન્ટ સાહેબે તો નાકમાં ફમ લાવી મૂક્યો છે, કે એક સેક્રટરી રાખો જે અંગ્રેજીમાં ક્ષમણેને જવાબ આપી શકે. બાબત એમ છે કે શું સાહેબમાં એટલીય લાયકાત નથી; કે આપણી દેશી ભાષાની ચિઠ્ઠીએને ન વાંચી શકે? આવા નજવા કારણસર અંગ્રેજી લખું વળગાડે છે પણ કંઈ આપણે છુટકો જવાનો છે? નહીં ત્યારે તમે કોઇ આપણા બી. એ. પાસ થએલા સ્વદેશી સાહેબને પકડી લાવો. ચોટામાં બહુએ જોઇનાં તળીમાં ધસતા મળી આવશે!"

દીવાનજી:-જેવી સરકારની આજ્ઞા અનન્ય હતા!

રાજા:-કોણ જાણે ક્યાં ક્યાંથી આ એજન્ટ સાહેબો માલ્યા આવે છે? બહા એમને કોઈ પૂછે; કે અલ્યા જ્યારે તમને હિન્દની કોઇ ભાષા આવડતી નથી તો હિન્દુસ્તાનમાં આવવાની જ જરૂરત શી હતી?

દીવાનજી:-[હાથ જોડી] શીમાન. આપ એવી ચિંતા શા માટે કરો છો? અખમ્મી કોઇ પ્રેજ્યુએટને પકડી લાવું છું. [દીવાનજી, નાચે છે. અને થોડીકવારમાં એક સદ-ખૂટવાળા દેશ

નેમલ પ્રેજ્યુએટની સાથે રાજાની સમક્ષ હાજર થાય છે.]

દીવાનજી:-ગરીબ પરવર, સર્વેવંશી મંદા રાજાની સેવામાં આ એક પ્રેજ્યુએટને આપનાં અણિમાં હાજર કરું છું. [પ્રેજ્યુએટ પ્રત્યે] અરે! તમે પણ કેવા અવિવેકી છો? મહારાજા-ધીરાજને સલામ કરો.

[પ્રેજ્યુએટ સલામ કરે છે]

રાજા:-[મૂંઝેલ હાથે તાવ આપી પ્રેજ્યુએટ પ્રત્યે] તમે કોણ છો?

પ્રેજ્યુએટ:-[જરા ખંચકાઈને] હું કું માણસ છું.

દીવાનજી:-[વાત કાપીને] "હ, હ, મા કહે. હજુર કહો. હજુર! શું તમે બી. એ થયા છતાં એટલેય વિવેક આવડતો નથી? [રાજા પ્રત્યે] નામદાર માફ કરો આ સાહેબ નર્વાજ રંગરૂર છે. હાલમાં જ કોલેજથી છુટીને આવ્યા છે."

રાજા:-[પ્રેજ્યુએટને] ત્હમે. હમણાં સુધી શું કરતા હતા?

પ્રેજ્યુએટ:-હજુર! હું અભ્યાસ કરતો હતો.

રાજા:-પણ લખતા હતા કે નહીં? મને તો વાંચનાર નહિ; લખનાર પ્રેજ્યુએટ જોઇએ. મહારે ત્યાં તો માત્ર ચિઠ્ઠીઓ લખવાનું કામ છે. વાચવાનું નહીં સ્હમજ્યા.

પ્રેજ્યુએટ:-[આશ્ચર્ય પામતાં] હજુર હું લખી પણ શકીશ. વાંચનની સાથે લેખનનું કામ પણ આવડે છે.

રાજા:-[અવિશ્વાસથી] હેંએ. શું મને જનાવવા આવ્યા છો? અરે! તમારા જેવા

હમણે છોકરાઓને મેં માર્ગ દેખાડ્યો છે ।
વાહ ! વાહ ! કંઈ વાંચનની સાથે લેખનનું કામ
પણ થઈ શકે 'અર' કે ? મેં તો એવું કહીય
સાંભળ્યું નથી । દીવાનજી જુઓ તો 'અર' ?"

દીવાનજી:-[દાય જોડી] "બેચક ! હજુર
નામદાર આપનું કથન બરાબર છે. એવું કહીય
સોઈ શકતું નથી । એક વેળા શું ? હું તો લાખ
વેળા કહેવા તૈયાર છું કે એમ થઈ શકે નહિ !
બાબા, વાંચનની સાથે લેખનનું શું કામ ?
[ચિન્મયએટ પ્રત્યે] શું ત્વમારી પણ્ય શુદ્ધિ બહેર
મારી ગઈ છે ? કંઈ એક મ્યાનમાં બે તલવારો
આંધ્ર લગી રહી છે ? જે કંઈ હજુર નામદાર
સરકાર કહે છે તેમ બરાબર છે. [ચિન્મયએટ
હેરતથી દીવાન જણી જુએ છે.]

રામન:-[ચિન્મયએટને] ત્યાં શું જોઈ રહ્યા
છો ? અહીં જુઓ । [ચિન્મયએટ પ્રતિ જોવા
મંડિ છે.] જુઓ ! અખરદાર બહુ ના જોમે
કહો લેખન અને વાંચન સાથે સાથે થઈ શકતું
નથી । મહારા કંબોધરમાં રહેજો તો રીત ખાત
શીખવી પડશે. હું જુદાઓને મહારે ત્યાં તોફાર
તરીકે સમજતો નથી."

દીવાનજી:-[ચિન્મયએટને] અનનદાના કહે
છે તે 'અર' છે. તેઓ પોતાને ત્યાં બહુ
નોકરો રાખતા નથી. ત્વમે હજી બિન અનુચારી
હો. કહો કહો બહુ કહો અને જુખમરો નવો
ચાલતા હો તો તરતજ કહો દા'ડામાં બીજો વાર
પેટ ભરી દુન્યામાં સન્માન સહિત રહેવાનું
ચાલતા હો તો કહો: નહિતર હું હમણા બીજો
ચિન્મયએટ લાવું છું આજકાલ ચિન્મયએટની
કંઈ અછત નથી ।

ચિન્મયએટ:-[કમકે મહારા બાપે એ મુર્ખતા
કરી કે માનુષીની જાણ્યો વેગી અને ઘર
ગીરો મૂકી મને બી. એ. પાસ કરાવ્યો મારાં-
બાલ બચ્ચાંઓ બૂખે મરે છે !]

...લેખન અને વાંચન ઉભય સાથે સાથે

ન તો થાય છે, ન કદી થયું અને ન કદી
થશે."

રામન:-હા ! હવે આવ્યા કેમણે !

દીવાનજી:-હા ! ગરીબ પરવર નામ-
દાર સરકાર !

રામન:-[ચિન્મયએટને] ત્વમે પમાર શું
કેશો ?

ચિન્મયએટ:-એ છામાં એટલો આવીશ
રૂપિયા.

રામન:-દીવાનને) આપ પણ કયા
જુખમીબારસને અહીં લઈ આવ્યા ?

જે આગતાની સાથેજ અમને ઉદ્ધાર
અસ્તરથી મૂક્યા આલે છે । આવીશ રૂપિયા !
જરા વિચારો તો 'અર' ? આવીશના બમણા
એ'સી થાય; ત્વમાં અગર જુખમકૂચી લીધાં
રૂપિયા ઉમેરવામાં આવે તો પુરા સો યજ્ઞજી.
પુરા સો ! હું લગ્યાન ? શું દુન્યા મને પણ
કયા આલે છે ? [ચિન્મયએટને] અરે ! એટલા
રૂપિયા તો હું મહારી મારી દાંધનારને પણ
નથી આપતો ? તો આપ કયા બેનરતા મૂકી-
છે ? તે મોઢો પાંચ મેં છે; તો હું ત્વમને દસ
રૂપિયા બે'લક સહિત આપીશ. બસ !"

ચિન્મયએટ:-હજુર 'મહારા' બાલબચ્ચાંઓ
શું ખાશે ?

રામન:-શું મહે' આખી દુન્યાને પાળ-
વાનો છામરો લીધો છે ? ઘરમાં ખાસનું
ન હતું તો બાલબચ્ચાંઓના બપડામાં દા માટે
પડ્યા ? દસ રૂપિયા કંઈ એટલો નથી ।
કેમ દીવાનજી ?

દીવાનજી:-મહારાજની ઉમર જોડે વર-
સની સાપ ! કાણ કહે છે કે દસ રૂપિયા
એટલો છે ?

[ચિન્મયએટને] અરે ! લાડલા, એ તો
અમારા હજુરની મહેરબાની છે; નહિતર જે
ગીજ બાગરમાં દે જોર વેચાય છે; ત્વને

એક આને શેર લે છે કાણુ ? વિચાર કરે છે
શું ? કંઈ એવી મૂર્ખતા ન કરી બેસતા કે
મળેલી નોકરીને શુભાવી બોલો ? સફળી ચાંદો
કરવા આવે ત્યારે કપાળ ધોવા જવું એ
મૂર્ખતા છે ! (પોતાની યાદી ઉપર હાથ ફેરવતી)
આ તરફ લુઓ, આ વાળ તડકામાં ધોળા
મયા નથી ? દુન્યામાં અનુભવ પણ કોઈ વરણ
છે ! ત્હમે તો આજકાલના નાદાન દોકરા છો !
રાજદરબારની કદર શું જાણો ?

એન્થુએટ:- (પોતાના ગુસ્સાને દબાવીને) બહુ
સારું, હમણા હું જરા વિચાર કરીને
આવું છું, પછી જવાબ આપીશ.

(એન્થુએટ જાય છે.)

રાજા:- (દીવાનજી પ્રત્યે) હાકરો નયો
પાગલ છે ! શું રહેશે અને કાલેજેમાં આવાજ
ખોટા ચિકાઓ પાડવામાં આવે છે ?

દીવાનજી: સરકારનો મત બિરુદ્ધ સાચો
છે, કાલેજેમાંથી આજકાલ એવાજ બેવડું
હાકરાઓ નિકળી રહ્યા છે; કે જેઓને કંઈ શાન
કરવાનું પણ જ્ઞાન હોતું નથી ! ગરીબ પરવર,
આપ એમ ન સહમજતા કે હું કંઈ ખુશામત
કરી રહ્યો છું ? હા મહારી સાડ વર્ષની વય યદ
હશે, મહેં આજ સુધી આપ સરકાર જેવા
કોઈ માણસને જોતાંજ પરખી જનાર હાથક
રાજા જોયાજ નથી ! મહારાજ એમાં રતીકર
પણ અતિસ્થાપિત નથી. અગર હોય તો જે
ચોરની સગ તે મહારી સગ.

રાજા:- “હું પણ આપ જેવા મંત્રી મળ-
વાથી મને ધણો ભાગ્યશાળી માનું છું. જે એ
એન્થુએટ દશ રૂપિયા નહિ લેશે તો પછી શું
માર્ફતું ઘર ફાડવા જશે !”

દીવાનજી:- “હાડો કેવી રીતે ? શી મનસ છે ?
કદી ફાડવા પામશે નહીં ! અપિતી દેખરેખ
રાખીશ ! મહારી જિન્દગી સગી રાજ્યમાં એવું
કદી થઈ શકશે નહિ.”

[એન્થુએટ સાધારણ ધોતીયું અને પહેરણ
પહેરી એક હાથમાં ઉલ્લુનું પિંજરું અને બીજા
હાથે ગધેડાને ધાન પકડી આવે છે.]

રાજા:- [અત્યશ્ચર્યથી] ઓહો ! આ શું !
તમારા કોટ ક્યાં ગયો ? જે ત્હમે પ્રથમ પહેરીને
આવ્યા હતા ?

દીવાનજી:- અને તો સોનાની વોટી ક્યાં
ગઇ જે પહેલાં તમારી આંગળીએ હતી ?

એન્થુએટ:- હજુરને હાં મારે દશ રૂપિયાની
નોકરી કરવાની છે, એ વિચારીને પોતાની ટેવા
બદલવા માટે મહેં વોટી ગીરે મૂકી ગધેડા અને
કોટ વેચી આ ઉલ્લુનું પોંજરું ખરીદ્યું છે !

રાજા:- કેમ ?

એન્થુએટ:- હજુર ! અલાર સુધી મહારા
દિવસો કાલેજમાં પસાર થયા છે. જ્યાં જન-
વાયજા લોકોની સોબત સાંપડી છે, માનવીઓમાં
રહી મહેં તેમની આદતો ગૂંડણ કરી હતી;
પરંતુ આપને હાં જે લોકોથી મહેં રાતરિન
કામ પડશે તેઓની આદત મહેં હજી સુધી
રતીકર નથી. કોટલે તેની ટેવ ખાધા, તેઓથી
વાતચીત કરવા અને તેઓથી કામની રીતજાત
શીખવા માટે હું આ બેઝ જનપરાને લાઇ
આવ્યો છું કેમકે જેમ એકને એક બે થાય છે
તેમ મહેં સંપૂર્ણ ખાનરી છે. કે એ પ્રાણી-
ઓની સંગત કર્યા વગર હજુરને ત્યાં કામ કરવાની
રીતજાત મહેં કદી આવશે નહીં. એ જન-
વરોથી વાર્તાલાપ કરવાથી અને તેમની સાથે
ઉઠ્યા બેસવાથી, થોપાક દિવસોમાં હું
એટલો જાનવાળો થઈ જઈશ કે પછી હજુરને
મહારા વિરે કંઈ કહેવાનું બાકીજ નહિ રહે !

રાજા:- [આશ્ચર્યથી દીવાન તરફ જોઇ]
દીવાનજી, એ શું કહે છે ? એનો બકવાદતો
કંઈ પણ મહારી સહમજમાં આવતો નથી ?

દીવાનજી:- (હાથ જોડી) નામદાર ! ગરીબ
પરવર ! એ ચીરણજીવીના બકવાદનો

આવાઈ એ છે કે આજ લગી કોનેજના માણસોથી એની સોજત રહી છે. કોલેજ ફિલ્મ પીછા કાઢ સંગતનો તો એને અનુભવજ નથી. ફુલુરની નોકરીમાં જો આ પ્રાણીઓના સમાગમમાં રહેશે તો ગરીબ પરવરને કંઈ ટીકા કરવાની તક નહીં મળે ।

રાજા:- (નરમારાથી) આપણે ટીકા શું કરવી છે ? હા, એ જ્ઞાન અવસ્ય રાખવું પડશે કે જો પ્રાણીઓને સ્પર્શ કર્યા પછી હાથોને સારી રીઠે એ ઘોષ નાખે કેમકે અમે વૈષ્ણવ ધર્મના છીએ.

દીવાનજી:- [ઝેન્યુએટને] સાંભળ્યું, ગીર-ણીની ! હાથ ધાવા પડશે ?"

ઝેન્યુએટ:- (દીવાનજી પ્રત્યે) હાથ ધું ? હું તો ચરણા સુદા ધાવા તૈયાર છું ।

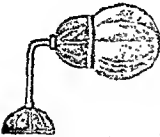
(રાજા પ્રત્યે હાથ જોડીને) જેની મહારાજની આજ્ઞા.

રાજા:- [ઝેન્યુએટને] તો બસ લદમારી નોકરી આગળી નક્કી થઈ । [દીવાનજી પ્રત્યે] સકમજદાર જણાય છે જરૂરી કામ શીખી લેશે ।

દીવાનજી:- [રાજા પ્રતિ હાથ જોડી] એમાં શું શક છે ! [ઝેન્યુએટને] લે બાર્ડ ત્હારી નોકરી પાકી થઈ ગઈ !

[ઝેન્યુએટ રાજાને હાથ જોડી પ્રણામ કરી જાય છે.]

(હિન્દી ઉપરથી)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પ્રેક્ષક બત્તીઓ, પ્રાથમિક સ્તંભ, સોનીના આજવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રિક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડોકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા ચઘે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, જેટરીના બદ્દન, એવરેડી પાવર, ફ્લોરો લાઈટ ટર્બ વગેરે ક્રીશયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું શીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટૂંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ આતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૬૦ રૂણપીઠ બનાર, લાલગોટ પાસે, સુરત.

[૪૨૩]

શ્રીયુત
શેખચલ્લીની
કલમથી

“રૂપી ચો નીકળ્યો
તે રાણી છાપનો”

આપ માની હો મહુને જો આપનો,
શું રહે ઇગડો પછી સંતાપનો? ૧
કોઈ દી' પણ રોખણ હસતો નથી;
ચોક પાળે છે, એ કેના બાપનો? ૨
છે જવાનીનો સમો જે હું ગણ્યો;
મોજનો માનો ચા પશ્ચાતાપનો. ૩
મેં જીવન સાથી ગણી સચડું કર્યો.
રૂપીઓ નીકળ્યો એ રાણી છાપનો. ૪
દેડીયોની પેઠ બસ મોઢ્યા કરે;
કાળ હમણાં છે નહિ ચૂપચાપનો. ૫
જીવન પર જીવો કરી ઈતરાવ ના;
ઘાડવો દૂધી જ્યે એ પાપનો. ૬
“શેખચલ્લી”નું વધુ તો શું કહું!
દીકરા છે એય એના બાપનો! ૭

સીધી સરળ એ વાત છે ભૂલ ચાપની નથી;
સાહિત્યની સેવા ઠાકના બાપની નથી!
મૂંઝા બંધેને મસ્તકે એમાં અમારે શું!
એ પાછડી છે; પણ તમારા ચાપની!
મારીને અગલમાં કંઈ ચૂપચાપ જાઓ હો!
શું પોતડી છે? પણ ઠાકના પાપની નથી!
ફાડીને ગળાં લીધરા મારે છે કૌમી તાન;
પણ કાણ કે' છે મેસરા અવાપની નથી!
કાં મોકલ્યો ટપાલમાં તલાક રોખણ?
શું આરા મિસીસથી પુનઃ મિલાપની નથી!
બીજું ન કંઈ બને તો બની જાઓ જ્યોતિષ;
અસોસ તમને ટેવ પણ જપ-જાપની નથી!
ફક્કડ છે કવિતા અને 'હડમત' છે ફાંકડો;
મેરેલી હો બસે પણ કંઈ એ આપની નથી!

રા. હડમત
ઓઝાની
કલમથી

જીવનના બધા દાવ હારે હસું છું.

પ્રણય-પંથ પર પ્રાણ વારી હસું છું;
 વિના મરણ મુન્નેજ મારી હસું છું.
 હૃદય-ઉમિંગાને વધારી હસું છું;
 વિચારોમાં ગમે વિચારી હસું છું.
 હું દિલની દશા દિલમાં ધારી હસું છું;
 બધા-આપદાએ વિસારી હસું છું.
 નથી ગમતી ઉપવન કે પુષ્પોની રંગત;
 નજર ફેરવી એકધારી હસું છું.
 જુઓ મારા ઉન્માદનો અંત આવે;
 રહી અશ્રુઓ ખૂબ સારી હસું છું.
 જ્યાં પર જ્યાં થઈ રહી છે પરવું;
 સદા લવ-હરશદેતાહ પુકારી હસું છું.
 સુણીને - અસા - કુદિલ - શયન-કંઠીરન;
 પડે બેઠીઓ તોઈ ભારી હસું છું.
 ભરે છે તે આશપનાં અણબોલ મોતી;
 નિકટ તેના દાવન પસારી હસું છું.
 "કલીમ" રૂપના આગળે હું પરાણે;
 જીવનના બધા દાવ હારી હસું છું.
 'કલીમ' વાઢિફી ધોરાળની.

રક્ત કોનું ભળી ગયું 'તું' ?

ત્રિવિ સધણું કળા ગયું 'તું' !
 જિન્દગીને દળા ગયું 'તું' !
 થઈ શકે યું ધનુષ્યને ખેત્રે;
 બાણ ક્યાં નીકળી ગયું 'તું' !
 દીપની જ્વાળે રૂપ હતું કેવું;
 ભર મારે બળી ગયું 'તું' !
 રંગ સતો ગુલાબનો ક્યાં !
 રક્ત કોનું ભળી ગયું 'તું' !
 તુજ પ્રભા શોધને ક્યો સધણે;
 મેં અખલે જળી ગયું 'તું' !
 દાસ્ય વિલસું પચિત્ર વદન ઉપર;
 કંઈ ગયેલું મળી ગયું 'તું' !
 નહિ મકરંદના હતાં યુગ્મન;
 રૂપ ભોજન દળી ગયું 'તું' !
 છુટું ઉરથી 'નસીમ' થઈ ન શકું;
 હું એવું દળી ગયું 'તું' !

"નસીમ" (મુંબઈ)

આ કવિ
શ્રી રાંદેર

ઝાર પીલ્સ:-

આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
ગંદરમાં મુકી છે. ઠાંધ પણ કારણે
ગુમાવેલી ચારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો લગભર અતિ-
સ્થોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરપલ્લ (મરદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
સુધી એનાથી ઈસીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. બેજ દિવસમાં
જિયાંન, પાચનશક્તિ, રુઝાવકમાં પણ પોતાનો ગુણુ બતાવેલો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણું, હમર, માથા, રાંધા, અને રંગોના

કુખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
જતાં માત્ર પશ્ચિમના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

ઝાર તિલા:-

આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
ઝાંઝપણ રીતની જલન કે ફાટ્ટીઓ થતી નથી. તેમ એને લગાડી
પાન કે પાટા બાંધવાનીયે અમલ્ય નથી. મસખતાજ આમીમાં છુટી જાય છે. રંગોની નબળાઈને
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, હળરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાલ ન મેલે તે લાલ
માત્ર બી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (બી) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

આનંદ રસ:-

આ વિચિત્ર તિલો મરદાઈ અને ઈસાક (વીર્ષ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફકીરી તિલો
ગંદરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સજ્જતી અને ઈસાકમાં બેવડો વધારો
થાય છે. કીમત ૭૫૫ની રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

મુકાબી વ મુન્સિક:-

કરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈસાક અને મરદાઈ માટે અન્યેક છે. જિયાંન, (ધાતુસાવ) ઈંદતિલામ, (સ્વપ્નદાપ) તેમજ વીર્ષ
વિકારની દરેક ક્ષપાંદો આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. ગોળીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક:-

આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. હળરો માંજુસો રાસ રચા પછી આ દવા
પગલીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકેજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઈન્જ-
કશનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાયમાલ ન કરતાં એક વારે આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (રૂબરૂમાં પરમિયાને સર્તીયા ઈલાજ કરીશું)

દિન્દ બદારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પોસ્ટલ એજંટ Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવે. કાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાએનું સચિપત્ર મુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો : એનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આફીકાના એજંટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

[વિદની કમાની સાજ રાખનાર તાજમહેલ વિં સે'કો વરસો થયાં સખાય છે, હવે એ ગેટલું સખાય તેટલું ઓછું છે. અમને અદિ લાઈ 'સાબિર'ની તાજ-મહેલ વિંની કપિતા રલું કરનાં આનંદ થાય છે. એ કપિતાએ તાજમહેલને કારવાના પથે પર મૂર્તમન કર્યો છે. ત'ત્રી.]

“કાજ એ કુદરત તાલું નિર્માણ છે; શું એ મુશ્કેલી ઝમાની રહી ગઈ? શાહજહાંના પ્રેમ કેરી વ્દય છે. કાજ પાને થઈ કહાની રહી ગઈ; પ્રેમ પંથિકની અમરતા સિધ્ધ કરૂં; મોત આવી લઈ ગયું નિજ ધામમાં; “તોત્રેના પાપાણો અંદર પ્રાણ છે.” નામવાળાની નિશાની રહી ગઈ.

પ્રેમને કેવો અનુરાગી ગયા ?

ત્યાગીઓ આ વિશ્વને ત્યાગી ગયા,

તાજ મસ્તકનો ધરી ચમૂના નિરે;

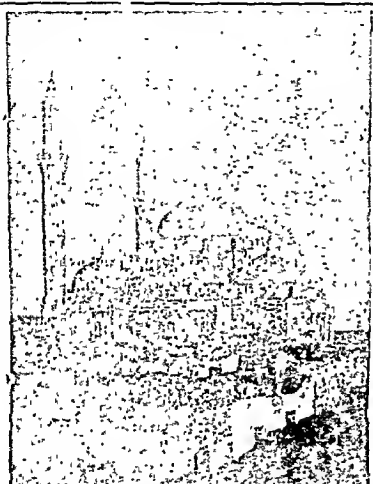
શાહજહાં શું રોષવા લાગી ગયા ?

કો મૂળે કીર્તિ ક્યા આવી ન જાય ? પારકા અર્જુમાં દેખી કાજ છે ? દિવ-રાત્રી કું કોઈ સંજાગી ન જાય ? શિર વીનાનો તાજ આને તાજ છે ! જો કળા સ્થાપત્યના શિરનાજ તાજ ! શું હતું, શું થઈ ગયું, ને શું થશે ? કાજ કોઈ ચાલ વિસરાવી ન જાય ? જો કળા સર્જક કયો કંઈ લાજ છે ?”

‘સાબિર’, (વટયા)

હઝરત ખાલિદ બીન વલીદ (રહીં)

● અનુવાદક: અલિફ, સવાદ, દાલ ●

‘કારવાં’

હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રહીં) મહાના એક ઉચ્ચ કુળમાંથી હતા. પોતે પણ સન્માનની દૃષ્ટિએ નોવાતા હતા. યુદ્ધ-કળામાં હતા, અને મુસલમાન પણ પૂર્વે. મુસલમાનો તેમજ ખુદ આં હઝરત (સં)ના હક્ક સત્તા હતા. કુરૈશીએ મુસલમાનોની ખિજાફ વે પુલ્લી આદર્શ, તેમ એએ કુરૈશની નેંડે શામિય હતા. ઉરદની લાગમી મુસલમાનોને મળેલા પરાજય, એમનીજ એક જગી ચાલને આભારી હતા. અને કુરૈશીયાના સંધી પછી, એએ હઝરત ઉમર બિન આસ (રહીં)ની નેંડે પડે મહીના આવી હરમામ લાવ્યા આં હઝરતે (સં) તેમને નોવા તો મુસલમાનોને ફરમાવ્યું, કે ‘મહાએ પોનાના જિગરના કદકાને તમારા તરફ દેખા દીધા છે.’

[સયયુદ્ધાદ એટલે અવાદની તજારનો નેને આં હઝરત (સં) તરફથી ખિજાજ મળ્યો હતો ને ફરમામના જિગરની મનાપતિ કે જેમએ જગતના કોઈપણ જગમં પરાજય અનુસંગે જ નથી તે મહાન વીર નર ખાલિદ બિન વલીદ (રહીં) આ જાન્ય ગકબરામાં આરામ લઇ રહ્યા છે ફરમામની એ તેજસ્વી તજવાર અર્ધે મ્યાન થઇ. એ આ મકાનના ગીરીયાનુ હુમ્મ સંદેરમાં આવેલો છે. રહેલો આ અવારનો દેખાવ છે.]

એમના મુસલમાન થતા પછી મુસલમાનોનું એક સૈન્ય હઝરત ઝંદ બિન દારિસ (રહીં) ની સરદારીમાં શામ (સિરિયા)ના તરફ જઇ રહ્યું હતું આપે (સં) હઝરત ખાલિદ (રહીં)ને પણ સાથે કરી દીધા મુનાના મધ્યે મસામએના એક જગી સમ્રે નેંડે આ મૈન્યનું વર્ણુ થયું સપ્તમાં હઝરત ઝંદ બિન

દારિદ્ર્ય (રેડીંગ) શરૂ થઈ ગયા. તેમના પછી
દરરોજ જમણે મિત્ર અમી તાલિમ (રેડીંગ)
અને દરરોજ અનુદાદ મિત્ર વીવાદ (રેડીંગ)
નેતા બન્યા, પણ તેઓ પણ શરૂ થઈ ગયા.
અંતે દરરોજ ખાસિદ (રેડીંગ)ને સરદાર બના-
વવામાં આવ્યા. એઓ એવી બાહુરી અને
જુરસાથી લાગ્યા, કે તે રિપસે સાત તરવારો
તેમના હાથથી લાંગી. બાજે દિવસે છસાઇઓને
પરાજય આપ્યો અને સૈન્યને તેમના ઘેરામાંથી
કાઢી લાવ્યા. આં દરરોજ (સંગ) આ કારનામા
પર એઓને "સયકુદસાદ" (અસલામી
તરવાર)નો ખિનાવ્ય આપ્યો. આપ (સંગ)
વખતો વખત તેમની સરદારી હેઠળ ફોજો
મોકલના રહ્યા હતા. મહત્તની લાગણ્યા એઓ,
આં દરરોજ (સંગ)ની સાથે દના. આપે (સંગ)
એમને લખરના એક રિમાગના સરદાર બનાવી,
આજી આવી હતી, કે બીજા માર્ગે મહત્તમા
દાખિલ થઈ. માર્ગમાં 'કેટલાક નવનવાનો
તેમના મુકાબલામાં આવ્યા, અને ફસાવાર
લાંબી મુદતને બાજી છુટ્યા. ફોજોની લગણમાં
પણ આપ (સંગ)ની જોડે, દરરોજ ખાસિદ
(રેડીંગ) હતા. આં દરરોજ (સંગ) જરવામના
પ્રચાર કરવાના આશયથી પણ એઓને કેટલીય
જગ્યાએ મોકલ્યા હતા.

આં દરરોજ (સંગ)ની વફા પછી કેટલાક
અરબી કબીલાઓમાં પુત્ર બેટીની પ્રસરવા
માંડી. કેટલાક લોકો તો પયગંબરોની માંડો
કરી બેઠા. એક શખ્સ તરફ. આ દરરોજ
(સંગ)ની જિન્દગીના આખરી સાતમા નર્મી
બની ગઈ હતી. આપ (સંગ)ની વફા બાદ
એ શખ્સને ફિત્તો જુલુજ વધી રહ્યો હતો
કેટલાક કબીલા દના તો મુસલમાનો; પણ
જેઠા આપવાથી છઠાર કરતા દના. અમારા
પંડિત પલીકા દરરોજ અબુઅકે (રેડીંગ) દરરોજ
ખાસિદ (રેડીંગ)ની અફસરીમાં ફોજો આમંત્રમ

મોકલી. દરરોજ ખાસિદ (રેડીંગ) બારે કાદિસ
કરી. આ ફિત્તો નાણુદ થયો.

એના બાદ દરરોજ અબુઅકે (રેડીંગ),
એમને છરાનીઓના મુકાબલામાં ધસક મોકલ્યા.
અર્થે તે વખતે છરાની રાજ્ય હતું. દરરોજ
ખાસિદ (રેડીંગ) અર્થે લગણ એક એક પ્રસંગે,
થોડા મુસલમાનોથી 'દરરોજ લાખોની ફોજોને
લિફ્ટ આપી. રૂપિઆ-પૈસામાં તાકત જરૂર
હોય છે, પરંતુ સમયાઈમાં તેનાથી પણ વધારે
હોય છે. દરના દરો બીજા તાકતોની આગળ
રોક્યા રોકતા નથી. અંતે આ (છરાની)
સલ્તનત જાતમ થઈ ગઈ, અને એના રચયે
ત્યાં મુસલમાનોની દુકમત કાયમ થઈ.

છરાની માફક સિરિયા પર પણ બીજા
કોમ એટલે છસાઇઓનું રાજ્ય હતું. દરરોજ
અબુઅકે (રેડીંગ) અર્થે પણ ફોજ મોકલી
દની એ છસાઇઓની એક ઘણી મોટી ફોજો
મુકાબલા કરી રહી હતી. દરરોજ અબુઅકે
(રેડીંગ), દરરોજ ખાસિદ (રેડીંગ)ને પણ આજા
કરી. કે છરાની ફોજો સરદાર, મુમના બિન
દારિદ્ર્યને બનાવી દો, અને તમે સિરિયાની
ફોજો મદદે સૈન્ય લાખે આપ્યા હતા. દરરોજ
ખાસિદ (રેડીંગ) છ દરરોજના સરકાર સદિન
સિરિયા પહોંચી ગયા. અર્થે એમને બારે
કોટકોટીની લગણમાં લાગી પડી. યરમહની
લગણ ખાતે અમલના પરાવે છે. પચ્ચીસ
દરરોજ મુસલમાનોના મુકાબલામાં બે લાખનું
સરકાર હતું. મુસલમાનો બારે યરેરીના પૂરક
લિસ બાજીને લઈ રહ્યા હતા. તેજ અખાનામાં
દરરોજ અબુઅકે (રેડીંગ) મુન્દેકાત થયો અને
દરરોજ ઉમર (રેડીંગ) તેમના રથને ખસીકા
થયા તેમને કેટલીક વાનોમાં દરરોજ ખાસિદ
(રેડીંગ) જોડે મનબંદ હતો, એ કરજે તેમણે
તેમને લખરની સરદારીથી અલગ કરી દીધા
જ્યારે આ દુકમત પડેલો, ત્યારે લગણ પ્રમ-

સાચુની ચાલી રી હતી એ કારણે તેને છૂપાવી દેવામાં આવ્યો, કે જેથી (સરકાર પર) ચુરી અસર ન પડે મુસલમાનોને ફતેદ મળી, ત્યાર પછી એ દુકમનો એવાન કરવામાં આવ્યો. હજરત ખાલિદે (રદી૦) આત્માકિંતણે તેને સ્વીકાર કર્યો, અને હજરત અબૂ ઊબયદદ બિન જર્વાદ (રદી૦)ના હાથ હેઠળ કામ કરતા રહ્યા. તે પછી પણ કોઈ મુદ્દિકત આવી પડતી તો એમનીજ સલાહ પર અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.

મુસલમાન થયા બાદ, ઘણે સમયે હજરત ખાલિદે (રદી૦)નું પુરું જીવન જિહાદમાંજ ખતમ થયું. કોઈ સાધારણમાં સાધારણ દલાલ દેખાડી ચકાવી નથી, જેમાં એથીને પરાજય મળે.

હોય આવું ગૌરવ બદુલ એવા ત્રિપેદમાસા રોને નમીત થાય છે.

જીવનના આખિરી કમાનામાં હજરત ખાલિદે (રદી૦) સિરિયામાંજ રહી પડ્યા, અને ત્યાંજ રિ. સં. ૨૨ (મુ. સં. ૬૪૨)માં વફાત પામ્યા. એમનો મઝાર દમર્જા પશુ દિસ્સમાં મૌબૂદ છે એકા જિયારને જાય છે. મઝાર પર એક ખાસ દેખાત અને ચિહ્નરૂપ છે જિયારત કરનારા વિશેષતઃ મુસલમાનોજ દેખ છે. તેઓ પોતાના આ મકાન સેવણપિતિની ખાકના સામે પડેલે છે, તે હમથી આંખો દુશી જાય છે. કે તેઓ (એટલે ૬૦ ખાલિદે રદી૦) "કોમી ખઝમન"ના નકાવમ કરનારા હતા, અને એઓ એના નાબૂદ કરનારા છે.

પરમાના હઝારો દર્દીઓએ તંદુરસ્તી

પ્રાપ્ત કરી છે.

સોઝાકી—પરમે નવે હોય કે જુનો, એ તેટલી પીડા વધી ગઇ હોય, પણ અમારી આ દવા એ બીમારીને દુર ન કરે તો કેઇ પણ હાલતમાં કિંમત પાછી. અમારો આ 'તે દાવો' છે કે વાંચી અને જડે એક જાહેર કરતા આવ્યા છીએ. દર્દી અને શકર આ તાન સ્વીકારી ચુક્યા છે કે સોઝાકી દવાથી બીજી સરસ કોઇ દવા પરમે મુશ્કેલી નથી. આ દવાના ઉપયોગથી એક અઠવાડિયામાંજ રોગીને આપો આપ એના પર વિશ્વાસ આવવો જાય છે. કેમકે સોઝાકીની દરેક માત્રા પોતાની વ્યસર સંખીત કરતી જાય છે ને આખી શરીર વાપમાં પછી રોગી તદન તંદુરસ્ત બની જાય છે. આ સત્યના પરિક્ષા માટે આવુર છે.

એકવીસ ખોસકતી કિમત રૂ. ૨-૦-૦ ટપાલ ખર્ચ અથગ.

..... ગ્રાહંસ હીસ્ટ મફત મળાવો.

હિંદીનું નામાંકિત :—ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજી) કોરવાં

લુન્મા મસ્જિદ પોસ્ટ એજીસ પાસે, હિંદી-૧૪

[અસલ વાઘ-બકરીવાલાની કુશાદિ દુકાનમાં અમારા સ્ટોર્સને લઈ ગયા હીએ]

‘ગીવ એન્ડ ટેક સ્ટોર્સ’

(જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

હનાવા-રીવેરા

સુટીન્સ

અને

લસટાલીન-આર્ટલીન

શાર્ટીન્સ.

થોકે બચાર : સુરત.

ગરમ, સુતરાઉ તથા ફેન્સી

શાપડ કીકાયત સાથે

ખરીદવાનું મલક.

ઈવ ફેબરીકસનાં

નવી ડીઝાઇનનાં

સુટીન્સ

અને

શાર્ટીન્સ

કેશમીર, ઓ ફેલાલીન, સરજ, બલેઝર, વીનીસન, અલપાકા,
નાનકલાક, મલમલ, સાટીન જીન, દુવાલ, તરેહવાર વૈયલા,
તૈયાર ફરોક્સ, બ્લાઉઝ, ચોરણા, ઈજર વગેરે વગેરે.

બવાસીર

જુની હોય કે બાદીની કે ગમે
તેટલી જુની હોય.

બવાસીરનો દાવા પૂર્વક શતીય ઈલાજ

દઝારે દર્દીઓ અને ડાકટરો આ હેરત અંગે
દવાના વખાણ કરે છે. આ જાનુ અસર અને અકરીર
ગોળાઓ છે જે બે અઠવાડીયા સુધી લેવાની હોય છે.
અને બે અઠવાડીયામાં જ જુદાની કુદરતનો ચમત્કાર
માલમ પડે છે અને દર્દી સારો થઈ જાય છે, આખા
હિંદમાં દજી સુધી કેષ બનાવી શક્યું નથી, એક
આશ્ચર્યકારક બેટ છે. દોમત ૨-૧૨-૦

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (૧૯)

જામે' મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

હરસની આ ગોળાઓ માટે
'દીન' ના તંત્રી સાહેબ શું લખે
છે, તે વાંચો.

“થોડા દિવસ પહેલાં મારા
એક રેનેડીને હરસના મસાની
ભારે તકલીફ વધી ગઈ. અનેક
ઉપાયો કર્યા છતાં કોઈ રીતે ચેન
ન પડ્યું. મેં ઈન્ડો જર્મન
કેમીકલ વર્કસને દર્દીની હમી-
કત લખી મોકલી. તેમણે મને
આઠ દોવસ સુધી સવાર સાંજ
પાણી સાથે લેવાની ગોળાઓ
મોકલી આપી. મેં તે દર્દીને આપી
અને તેણે ઉપયોગ કર્યો. ત્રીજા
દિવસે મસાનો સોળો ઉતરી ગયો
અને આઠ દિવસમાં તે તમામ
તકલીફ દૂર થઈ ગઈ. છતાં હું ‘મે-
શનાં માટે તકલીફ દૂર થવા સાર
મેં’ વધુ દવા મંગાવીને આપી છે.”

૫-૮-૪૦ નિઝામુદ્દીન કુરેશી

પાપ અને ક્ષમા

બી. એ. એલ. એલ. બી.

[આ લેખ વાંચ્યા પછી પરવર દિગાર તો મેંદા દયાળુ છે માટે
શુનાદે કરવામાં કેંઈ વાંધો નથી એવી યોગ્ય સુધ્ધિ કાઢી અકલંકતા
અધુરા ન વાંધે તો સારું ! સદતઃચી]

ઇન્સાનનાં પાપો અને પરવરદિગારની
ક્ષમાદાસિ વિશે જુદા જુદા કવિઓએ જે પંક્તિઓ
લખી છે તે મહિત્વી યોદ્ધાઓ આ નીચે રજૂ
કરું છું. એક કવિ કહે છે,-

“ઈવજ ન હો એરે જુનો શુનાદે બેદદાશ,
કલાલી તુલકો ગરૂરો રહીમ કહેતે હે.
કહો કહે નાં અદૂ દેખાર મુને ગોદનામ,
ચાં બને બદે હે ગિલ્કો કરીમ કહેતે હે.”

અર્થાત:-આરાં અસીમ પાપો અને શુના-
દોનો બદલો ન લે (કારણ કે) હે પરવરદિગાર !
તને તો ક્ષમા આપનાર અને કૃપાળુ કહેવામાં
આવે છે. અને મોહતજ નોહને રખેને દુરમન
એમ કહે કે “આ તેના સેવકો છે જેને દયાળુ
કહેવામાં આવે છે.” એટલે કે જે મારાં કરેલ
પાપોનો તું બદલો લઈશ તો પછી તું કૃપાળુ
અને મારી આપનાર નથી તેમ કહેવાશે માટે
જે તું કૃપાળુ ખરેખર હો તો મારા શુનાદ
ફરજુલ કરજો અને મને ક્ષમા આપજો. બીજો
કહે છે,-

“મોહરે નુર્મહીયે કરમકા જફર યા,
બદે અગર કસર ન કરતે કસર યા.”

અર્થાત:-પાપોને લાંબા ક્ષમા કે કૃપા
અસ્તિત્વમાં આવેલ. જે ઇન્સાન જલ (પાપ)
ન કરે તો તેજ તેની જલ છે. એટલે કે પ્રજા
કૃપાળુ છે, દયાળુ છે તેની સામીતી શું ? તેને
પુરાવો એ કે આપણે પાપ કરીએ, શુનાદ
કરીએ અને પરમેશ્વર તે માફ કરે. જે આપણે
પાપ, જલ, દોષ કે શુનાદ ન કરીએ તો પછી

મારી આપવાનું રજુ કર્યાં ? અને જો મારી
આપવાનું, ક્ષમા કરવાનું ન રહે તો પછી
પરમેશ્વર કૃપાળુ કે દયાળુ છે તેમ કહેવાય કેવી
રીતે ? એટલે પછી પરમેશ્વરને કૃપાળુ કારણ
માટે માણસે પાપ કર્યાં ત્યાં : નહોં તો કવિ
કહે છે તેમ આપણી તે જલ છે. જેની રીતે
એક કવિ કહે છે કે, -જો દિલ ન હોત તો
પ્રેમ ન હોત અને જો પ્રેમ ન હોત તો પ્રેમની
પીઠા પથુ ન હોત ; તેનીજ રીતે જો પાપ ન
હોત, તો દયા ન હોત અને પ્રજા દયાળુ ન
કહેવાત. વળી એક કવિ કહે છે,-

“શુનાદમ અગર આમદી દર શમાર,
તુશ નામ કે ખરી આશુર્ખમાર ?”

અર્થાત:-જો મારાં પાપોની ગણતરી થઈ
શકતી હોત તો અથવા તો જો મારા શુનાદનો
દિસામ લેવામાં આવે તો પછી (હે પરવરદિગાર)
તારું નામ ‘મારી આપનાર’જ કેમ હોત ?
એટલે કે તું અમારાં પાપો દિસામમાં લેતો
નથી, ફરજુલ કરે છે અને તેથીજ તું ‘ક્ષમા
આપનાર’ તરીકે યોગ્યભાવ છે. કાઆની નામનો
એક મંત્રહર કારસી કવિ મરજુશયા ઉપર
પડ્યો હતો. તેના કેટલાક મિત્રો તેની ખુબ
અંતર પૂછવા સાર ગયા અને તેને સલાહ
આપી કે તારાં પાપોનું પ્રાયશ્ચિત કર. અને
પરમેશ્વર પાસે ક્ષમાની માગના કર. તેણે જવાબ
આપ્યો,-

“શમિદદ અજ અનીમ કે દારદાર મહાફત,
અંદર ખૂરે અફે વ નકદીમ શુનાલી.”

અર્થાત:-'જે' કહે તેવું પાપે' એવાં રથજે (એટલે કે આ સુધ્ધિમાં) શંભે તો એ (વિચાર) થી ચાપ છે કે તારી કામાદત્તીના પ્રમાણમાં અમેએ પાપ ન કર્યાં. એટલે કે પાપ કરવાથી શરમાવાનું નથી પરંતુ તારી કામાદત્તીની ઉમેદમાં પણ પાપ ન કર્યાં તેથી શરમાવું નેહુંએ. કહેવાની મતલબ એટલીજ કે પરમેશ્વર તો મદાન કૃપાળુ અને દયાળુ છે. મસ્તૂર કારત્તી કવિ મોહાના જગીએ પણ એક દેહણે 'પ્રસન્ન પ્રેમી'માં લખ્યું છે કે,-

"ગુનાદાનમ અગર અઝદદ શુરનસ્ત,
હજારાં બારડાં ફલવત કુરનસ્ત."

અર્થાત: જો મારાં પાપ હદ બદાર છે તો તારી કામા (પણ) તે કરતાં હજાર ધણી વધારે છે. એટલે કે તારી કામા પાપે મારાં પાપ શા વિસાતમાં? ગમે તે સંજોગમાં કામાનું પ્રમાણ તો પાપના પ્રમાણ કરતાં અનેકધણું વધારે છે અને રહેવાનુંજ. મતલબ એજ છે કે તું (હિં) પરવરદિગાર) મદાન કૃપાળુ અને દયાળુ છે. તેવાજ વિચારથી પરંતુ જુદા સંજોગમાં બીજે એક કવિ કહે છે,-

"માધમ પુર ગુનાદ ૧ દર્ધએ રદમતી,
નઈકે ફલવે નસ્ત ચે'બારાદ ગુનાદેમા!"

અર્થાત:-અમે તો (નખથી શીખ સુધી) ગુનાદથી જરૂર છીએ એટલે કે સરાસર ગુનેદગાર છીએ (પરંતુ) તું તો રહેમતનો સમુદ્ર છે, દયાનો દરિયો છે. જે રથજે તારી કૃપા હોય ત્યાં અમારાં પાપ શા દિસાખમાં?

વળી પાપ અને કામાની સાથે બીજે એક કોટા છે અને તે બચાર બાંધેનો, મુકદ્દરનો છે તે પણ આપણે જરાં નેહુંએ. પ્રખ્યાત કારત્તી કવિ મોહાના હાફિઝ કહે છે કે,-

"હાફિઝ બખ્શ નયારદદ ઈ બિઈઈ મયાલુદ,
એ રીજે પાકદામલ માંજુર દાર મારા."

અર્થાત:-હાફિઝે પેતાની સ્વેચ્છાથી શરાબથી બગેલ જાગે ધારણ કર્યો નથી. હે પવિત્ર શેખ! (કટાક્ષમાં-અય આગબરી અને દાબિક ધર્મગુરુ! તું અમને કામા કર. એટલે કે એ જે કાંઈ પાપ કર્યાં છે તે તમે ધરાવા પૂરક કે મારી સ્વેચ્છાથી કરેલ નથી. એ તો મારા મુકદ્દરમાં ભાગ્યમાંજ લખેલ હતું; નસીબમાંજ નિર્માણ થયેલ હતું અને લખ્યા લેખ ફરે નહીં તેથી મને દરગુજર કર. તેજ કવિ એક બીજે રથજે લખે છે કે,-

"દર ફીએ નેઝામી મારા શુર ન દાદન્દ
ગર તૂ નથી પસન્દી તથદર દેદ કઝારા."

અર્થાત:-કીર્તિ કિંવા હુકમોની ગમીમાં અમને જવાની રંગ ન ગળી; જો તને તે પસન્દ ન હોય તો (હું નિંદાબોર શેખ!) અમારા પ્રારબ્ધમાં ફરફાર કરી નાખું, એટલે કે સુકમાં કરવાનુંજ અમારા ભાગ્યમાં નિર્મિત થયેલ નહોતું. કુકમો, પાપો કે ગુનાદો કરવાનુંજ અમારા લલાટે લખાયું; હતું તેમાં અમારો શો વાહ? તારામાં શક્તિ હોય તો હાડીના લેખ જદલી નાખને! વળી કહે છે,-

"ગુનાદ અગર ચેદ નખૂદ ઇખ્તિયાદે મા હાફિઝ:
તૂ દર તરીકે અદખ ફીશો તૂ ગુનાદે મનસ્ત."

અર્થાત:-ઓ હાફિઝ! જો કે પાપ કર્યાં ન કર્યાં તે આપણી મુસલ્માની પાન નહોતી કે નથી તેજ છતાં તું સમ્યક્તાના પંથ પર પ્રયાણ કર એટલે કે વિનયી ચા અને કહે કે 'હા' તે મારો વાંક છે, મારો દોષ છે, મારો ગુનો છે! મોહાના શેખ સાંદી એક જગ્યાએ ફરમાવે છે કે,-

"અજાદ બખ્તીઆ નેક બખ્તી કલમ."

એ મદદિહા મા દમગુના દર યિહમ."

અર્થાત:-અમે તો હજુ માના પેટમાંજ હતા જ્યારે જગતરિધાનાની કામે. અમારા

નસીબમાં સદ્ગુણ અને દુર્ભાગ્ય દસવી નાખ્યાં. એટલે કે પુન્ય કે પાપ કરવાં તે આપણા હાથની ગાત નથી. નસીબમાં જેમ પહેલેથી નિર્માણ થયેલ હોય છે તેમજ અને છે અને બન્યા કરે છે.

હવે એક કાંઈ બીજો. જે દિવસો દરરોજ મુદગમઠ મુદગમ (સં. અં. વં. સં.)ની સમાવેશ ઉપર આધાર રાખી લખે છે. એક કહે છે કે,-

“મુજે નહોં દય વમે કમવાત,

મુદગમઠી હું મુદગમઠી હું;

ગુનાદ બેદ દય મજેં મેરે,

મુદગમઠી હું મુદગમઠી હું.”

અર્થાત્—મને ક્યામનના દિવસનો ખીર નથી કે ફિર નથી દારણ કે હું દરરોજ મુદગમઠ મુદગમ (સં. અં. વં. સં.)ની ઉમ્મત-સાથી છું અને ને કે મારાં પાપ બેદ છે તે પશુ તેઓ મારી સહાઅત કરશે એટલે મને તે દિવસની જરાપણુ ડિના નથી. બીજો તે જા વધી કહે છે, (ને કે તેમ કહેવું ખસામી શિક્ષણની દ્રષ્ટિએ વ્યાજબી નથી) કે:-

“સિપાહ કાદિવાસે નનકરાવ ધારે;

કે હામી હૈ વોદ કમલીવાલા દમારા.”

અર્થાત્—મિત્રો ! કુર્બાને કે કાળાં કાળો કરવાથી મલકાવ નહોં કારણ કે દરરોજ મુદગમઠ મુદગમ (સં. અં. વં. સં.) આપણી ડિમા-પત કરવાવાળા છે. બીજો કહે છે,-

“ગુ-દગારોંકે એક આનમે બખ્શોગ પ્રદા;

બખ્શા નિરદા મુદગમઠકા વસીલા દોના.”

અર્થાત્—ખુદાના સોગંદ ખાઈને કહું છું કે જે ગુ-દગારોને દરરોજ મુદગમઠ મુદગમ (સં. અં. વં. સં.)ના વસીલા કરશે તેમને ખુદાપાક એક મિનીટમાં મારી આપી દેશે. આ જાતના વિચારો દર્શાવતી તો અસંખ્ય

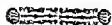
પદ્ધતિઓ છે પરંતુ તેમનો આ નાનકડા લેખમાં સમાવેશ થવો અસંભવિત છે.

હવે આ બધાથી પર એવી એક પત્ર અને ઉચ્ચ બુધિષ્ઠ ઉપર આપણે વિદગદિ કુર્બાને શરીફતા પત્ર શિક્ષણ ઉપર એકદિ નાખીએ. હું અને મૂળ આરબી આવતો નહીં. “લખતાં સરજતા ખાતર માત્ર તેમનો તરજુમેળ રજુ કરીશ.” હે અમારા પરવરદિગાર ! અમારી હૃદયિયત અમારી તાકત બદલોને બોલો અમારી ઉપર નાખ નહી. આ આવતને મોંઘાના નિઝમીએ ચોતાની કિતાબ “શીરીન ખુસરવ” માં આ રીતે લખેલ છે,-

“મનેદ બીરા અજ કસિશ તીમાર બરમન,

બાદે કોરેમન ને હું બાર બરમન.”

હે અમારા પરવરદિગાર ને અમે ચૂપ જાએ અથવા જૂલ કરીએ તો અમેને (શિક્ષા સાર) પકડ નહીં, હે અમારા પરવરદિગાર ! અને અમારી ઉપર ભારે બોલો નાંખ નહીં; જેમ અમારી પહેલાં જેઓ હતા તેમની ઉપર બોલો નાંખ્યા છે. હે અમારા પરવરદિગાર જે (ઉશ્વવાને) અમારામાં શક્તિ નથી તે અમારી ઉપર નાંખ નહીં અને અમને હામા કર અને અમને મારી આપ, અને અમારી ઉપર દયા કર; હું અમારો મદદગાર છે. હે અમારા પરવરદિગાર ! અમારાં પાપ અમને માફ કર અને અમારે માટે અમારા ગુનાદ દોષી દરગુઝરકર અને સદ્ગુણીઓની સાથે અમને મૃત્યુ આપ. હે અમારા પરવર દિગાર ! અમે અમારી જાત ઉપરજા હુમલ કર્યો છે અને નો હું અમને મારી નહીં આપે અને અમહરી ઉપર દયા નહીં કરે તો ખચિત અને નુકસાન ખમનારાઓમાંના છીએ.

શ્રીની સફેદ પાણીની બીમારી

ૐ અને ૐ

તેનો આશ્ચર્યકારક ઉપાય.

આનીસે મરતૂરાત—આ હેરતજનક દવા નવિન રસાયણીક રીતે બનાવવામાં આવી છે, અને અત્યાર સુધીમાં આ દવાના આગેના ઘણા રોગો પર જેટલા અખતરા કરવામાં આવ્યા છે તેમાં અત્યંત શુભકારક ને કારગર યત્ન છે. આ તિલસ્મી દવા આગેની જનને-દ્રીયના રોગો, પડછુન તથા લંઘિરીયા માટે ખાસ કરીને અત્યંત ફાયદાકારક ને સોએ સો ટકા કમગામ છે. જો કદાચ જનતા આ હેરતજનક દવાની કદર પુછે તો દવા એક હજાર રૂપીયાની કિંમતમાં પણ સગતી છે. જનને-દ્રીયની તમામ બિમારીઓ જેવી કે નળગાઇ, સેબે ને વાંઝાપાનું, અટકાવના કિવસોની તમામ ખેડો જેવી કે અનિયમિતપણે આવવો, રહી રહીને આવવો, ર્દ સાથે આવવો. છત્પાદિ, કેડા, ધુટંથુ વગેરેમાં દુઃખાવો. ગર્ભ-પાત થવો. યા ગર્ભ ધારણુ ન કરવું તેમજ કોઈ ખાસ રોગ ન હોવા છતાંયે દિન પર દિન અશક્તિ આવવી.

શરીરની નળગાઇ માટે તો એ અકસીર કરતાંયે વધારે શુભકારક છે. હિરદ્રીયા માટે અમારો તો દાવો છે કે આટલી સફળ દવા કેટલે અન્ય દવાખાનામાં મળવી મુશ્કેલ નહિ બરેકે દુર્લભ છે. અગર કોઈ દવાખાનામાં હોય તો મુકાબલામાં લાવવા માટે અમારી ચેલેન્જ છે. તંદુરસ્ત આગે પણ આ હેરતજનક દવાનો ઉપયોગ કરી ઘણી બીમારીઓથી મુરસીત રહી શકે છે. આજકાલ લગભગ દરેક ઘરમાં સ્ત્રીઓને સફેદ પાણી એટલે ધાતુ જેવા સખોડી રંગના પદાર્થો ઝરવાની આકસર શિકાયત છે. જેના કારણે સ્ત્રીનું બદન નળથું, અને રંગ પીળા પડી જાય છે. હાથ પગમાં બળતરા, મગજમાં ફેર ચડે છે. કમર કમળેર યત્ન જાય છે. આ બધી શિકાયતો માટે અમારી આ દવા સોએ સો ટકા સફળ પ્રુરવાર યત્ન છે.

કિંમત સંપૂર્ણ કોર્સના ૮૦ ટિકડીઓના રા. ૨-૪-૦૦ ટ. ખ. અલગ.

અગર અત્યારે એને હજાજ નહિ કરવામાં આવે તો આગળ જતાં આ રોગ અત્યંત જીવલેણ સાબીત થાય છે.

દિલ્હીનું નામાંકિત :—ઈન્ડો જરમન કેમીકલ વર્કસ (રજી.) કારખાનું

લુન્મા મસ્જિદ પોસ્ટ બોક્ષીસ પાસે, દિલ્હી-૧૪.

સરટીફિકેટ

“અત્ર અમાન”ના એડીટર સૈયદ આસિકઅલી સાહબનો અભિપ્રાય. “મે” પોતાની નજરે ઘણા રોગી ઓના તે પત્રો જોયા છે જેમણે આ દવાખાનાની હેરતજનક ને શુભ-કારક ઔષધીઓનો લાભ લીધો છે આથી હું તેના ઉપયોગની બારપુર્વક બસામણ કરું છું આ કારખાનું સસ્તી ને શુભકારક દવાઓ પ્રાપ્ત કરવામાં વિશિષ્ટ મદદતા ધરાવે છે. હજારો ડાકટરો પોતાના દવાખાનાઓમાં આ દવાનો ઉપયોગ કરે છે.”

કળી અને પુષ્પ

(કાર) રહેલી.

કળીએ પુષ્પને કહ્યું:—

"હાર અસ્તિત્વ ચમત્તે માટે પાનખરું ચિન્હ છે.

તારી સુવાસ આમ તેમ ઉડી ઉડીને એક એક પાંદડાને એવી મીઠી નિંદ્રામાંથી ઉઠાડવાના પ્રયત્ન કરે છે કે જેની સાથે જિવનની નળી બેળાયલી હોય છે. . .

તારા જિગરના ડાઘ બાગની હરિયાળીમાં આખરે અને કળક ફેલાવે છે.

હાર ખીણતું એની 'ભયંજન' તાઝગીના જેમ છે કે જેની રીતે પોતાના શિકારને મૌતના પંખમાં દેખી દરેક વિકારી પ્રાણીના અંદર ઉપર તાઝગી અગર થાય છે.

શું! હું અમારી મેહાંફના રંગે માટે મૌતનો પેગમ બનીને આવ્યું છું ?

પુષ્પે કળીની તરફ નેત્રા ફાડીને જોયું. ઉવાની ઠંડી લહરીઓએ તેની આહોની તસ્વીર ઉતારવાના નકામા પ્રયત્નો કર્યા.

નરગિસના નયનોએ તેના ગમને ચુપ રીતે નળી લીધા. સમુદ્ર તેના રંગ ઉપર વળ ખાવા લાગી. લીસોતરીએ તેની તન્હાઈ અને કુખની શક્તિ આઈ પોતાની આંખોને શકમાં ખીલાવી.

પુષ્પના પેડલમાં કંટક ચીમડી લીધી. કળી હથ સુધી પુષ્પને જોષ હસી રહી હતી.

પુષ્પના નાજુક અને સુંદર જોષે હવે કાલ્યા:—

"હાનકડી કળી! હું પુષ્પના જિવન ઉપર તારો કસે છે? કદાચ તને ખબર હોત કે મારું જિવન તારા જિવનના અંતની સાથે બંધાયેલું

છે. હું મારા પ્રારંભ સાથે જોડાયેલી પણ હથ તેની હકીકતથી બે ખબર છે.

મહાર અંતઃકરણ તારી સમય વિનાની ચુપખાલીથી વ્યાકુળ અને હથ તારી અજાનતાના કારણે રક્ત સમ ચક્ર રહ્યું છે.

મહારી મહેક મહારી હસ્તીના બેઠોને અંતઃકરણની ઉઝાડ સુધી પહોંચવાના પ્રયત્નો કરે છે, કે જેથી હું નયનો જોડે અને હેવડનો નકશો તારી જાન શકિતને નક્કર આવે.

મહારાં વજોલું ફાલું તારા ગાંડપણું દ્રવ્ય અને મહારા જિગરના ડાઘાઓ તારી બેચુદીના અંધકાર માટે દીપક સમાન છે.

તું મહારા ઉતરેલા રંગને ચમકદાર બનાવવાના પ્રયત્નો ન કરે, અને મહારા ઉતરી રહેલા રંગથી જે બેઠો પ્રગટ થઈ રહ્યા છે તેને સમજી નાખ તો કેવું સારું!"

પુષ્પના આ કથનથી કળીને હસતું આવ્યું. પણ સાથે સાથે સમગ્રનું કે કળી પોતે જ ચમત્તે માટે ખિંચોના પેગમ છે. તેની પત્તી પત્તીમાં મૌતની નળ ખીલાવવામાં આવી છે. એની વાસ મૌતના ખવાબનો રાગ અલાપી રહી છે, ડાંચે તેના જિગરને રયામ અને અંધકારમય બનાવી દીધું છે. અને તેની વિકસિતતાએ અસ્તિત્વના તત્વોને વેરવિખેર કરી નાખ્યાં છે.

"કારવાં" આફ્રિકામાં મળવાતું ઠેકાણું—

(1) UNION PRINTING WORKS
91, Victoria Street,
DURBAN.

(2) LIMBADA & CO.
P. O. Box 7636,
JOHANNESBURG

તમારા ખોરાક હાલમ ઉપર.

અને શાયદ મોતનું પહેલું પગથિયું છે.

હાલમ: આ એક અદ્ભુત ભુકી છે, જે ભુખ લગાડે છે, ખોરાક પચાવે છે, અને જઠરની તમામ પારાખીઓને દુર કરે છે. અદ્ભુતમીનું પેટ કિંચક કાઢવાની ગઠર જેવું છે. આ ભુકી પેટને સાફ અને સ્વચ્છ બનાવે છે. જઠરનાં અને પેટના તમામ દરોને દુર કરે છે. અપચા અને આક્રમને કાઢી મુકે છે. ખાધા પછી એનો ઉપયોગ કરવો, એ ગોયા તન્દુરસ્તીનો વીરો ઉતરાવવા ખરાબ છે. આ ભુકી ખાધા પછી કમ્પિઝિયાતની શિકાયત ક્યારેય પણ રહેશે નહિ. એની અસર નદુદ્ધ છે. અજમાવી જુઓ. એક શીશીની કીંગત એ રૂપિયા છે. અને એક શીશી ઘણાં લાંબા વખત સુધી ચાલે છે.

મેનેજર-ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્કસ. (રંછ.)

ભામે મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી-૧૪.

નાણીતા મુસ્લિમ લેખકોના ગુજરાતી પુસ્તકો.

‘મોકાર’ કૃત:-	‘ઝાર’ રાંદેરી કૃત:-	અન્ય ખીબ લેખકોના:-
૧ જીવંતી આંખે નવા તમાશા કી રા. ૧૧	૧ શામરી ભા ૧-૨ કી. રા. ૦૯	૧ કુઆન અને ઇન્સાન કી. રા. ૧
૨ કલામ ચાપુક કી. રા. ૧૧	૨ આત્મા અને પુનર્જન્મ કી. રા. ૦૮	૨ મૌલાના મદમદઅલી કી. રા. ૧૧
૩ અકકલના ઈગરદાર કી. રા. ૧૧	હુસેનખાન બખ્ત કૃત:-	૩ ઇસ્લામી સંપત્તિ કી. રા. ૦૧
૪ રાગ હોલે તો ? કી. રા. ૨	૧ ગાઝી મુદમદ પિત્ર કાસમ કી. રા. ૧	૪ નસ્રુદ્દીન તયબા કી. રા. ૧
૫ રમતા રામ કી. રા. ૨	૨ જમીલા યાને બંગાળો બંગો કી. રા. ૦૧	૫ મન્નિકાબે ઉરમાની કી. રા. ૧૧
ઈમામુદ્દીન દરગાહવાલા કૃત:-	૩ કમદિ આઝમ કી. રા. ૦૧	૬ અદ્દાલિ કી. રા. ૨
૧ હિન્દુ મુસ્લિમ ઐકતા કી. રા. ૦૯	‘તુરાન’ કૃત:-	૭ તોલકતુલ દિન્દ કી. રા. ૨૧
૨ મુસ્લિમ સમયનું રોપ કી. રા. ૦૯	ચિલ્લુગારી કી. રા. ૧	૮ મશારફ અન્નાર કી. રા. ૪
‘અસર’ કૃત:-	‘સારોલી’ કૃત:-	૯ આંખની ઈમારત કી. રા. ૦૯
૧ મુદમદઅલી બિન્નાસ કી. રા. ૧૧	જીવન પ્રકાશ કી. રા. ૧	
	બાઝમે ઈફખાલ (કહેરના):-	
	૧ યોડક ચરિત્ર દરનો કી. રા. ૦૧	
	૨ જંગે યરમક કી. રા. ૧	
	૩ વતનની વેદી કી. રા. ૧	
	૪ કુઆની કિસ્સા કી. રા. ૦૧	

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ બુક સેલર્સ કલ્ચ પીઠ, સુરત.

“ શિકારી ”

૭૭૭૭૭૭૭૭

—: લેખક :—

શ્રીરામ એ. સરકાર

૭૭૭૭૭૭૭૭

“ ધમકા ! ”

દરજીનું બચ્ચું પડ્યું. માએ લોલી નીતરતા બચ્ચા તરફ જોયું ન જોયું ને હાથાંગ મારી.

રાહકુલનો ઘોડો નીચો થયો. અને વીજળીની ઝડપે તેમાં જીલ્લે દારતુસ મુકાર્ડ ગયો—એક સેકન્ડમાં.

શિકારીએ નિશાન તાક્યું.

પણ ના.

એના જીવનના અંતને દહા વાર હતી.

જન બચાવવા દોડેલું દરજી થલું આથે નીકળી ગયું હતું. ઘોડો ઘોડો જીરી રહેલી આંખો વડે બચ્ચાએ માને બચીને દૂર દૂર લાગી જતી ટગર ટમર જોવા કીધી.

આ દસ્યે તેની મરજીવેલના હાંત કરી દીધી !

મા અદસ્ય થઇ કે બચ્ચાના પ્રાણ તૂટી ગયા.

“ અરે ! આને આમ કેમ થયું ? જલુજ કેમ જોઇએ ? ”

“ બાપુ ! બાપુ ! આ તમે શું કીધું ? મેં તો દરજીને માટે કહ્યું હતું. આ બચ્ચાને માટે નહિ. ! ”

આને પહેલેજા પ્રસંગ હતો કે શિકારી પ્યારે સાહબ પોતાના મારેલા શિકાર તરફ કંઈક-સરેજા ગજાનિથી જોઇ રહ્યો હતો.

“ બાપુ ! માની છાતીએ લાગી લાગીને, દૂદી દૂદીને તે કેવું ધાસ ખાઇ રહ્યું હતું ? મા પણ એની સાથે પગાથી કેવી ગેઢ કરતી હતી ? એની આંખોમાં ભરેલો પ્રેમ તો હું પણ સમજી શકતી હતી. બાપુ ! તમે બચ્ચાનું નિશાન શા માટે લીધું ? ”

“ દીકરા ! આને તને બનેલો શિકાર બતાવવો હતો. છતાં-ખેર ! આ દરજી ધાર્યું.

કરતાં કંઈક વધારે ઝડપી નીકળ્યું. ”

“ બાપુ ! આ વખતે એની માને કેવું થયું દશે ? કૂધ ખાઇ ખાઇને તેને મોટું કીધું તે આ જોવા ખાતર ? કાને પાછી મા તે અડી ચરવા આવશે તો...તો...એને બચ્ચું કેવું યાદ આવી જશે ? પછી એને આ ધાસ ભાવશે ? એ એના કૂદકા, લાડ એને કેવાં સાંભરી આવશે, બાપુ ! અને પછી ? ”

“ આને તું આમ કેમ કરે છે ? મારી સાથે આવે છે; ત્યારે કદી પણ તું આવું ગંડપણ નથી કરતી. આને તને ધમકા છે શું ? ”

“ એ મને પણ નથી સમજ પડતી ! આને મારું દિલ આમ કેમ થઇ ગયું ? હું પહેલાં તો એવી નોંતી, કેમ બાપુ ! ”

“ નહિજ તો ! ”

“ પણ, બાપુ ! ”

“ દીકરા ! શિકારીની દીકરી એવી ન હોય ? ”

“ પણ દરજીને મારવું... ”

“ યાસ, કાલે એનો વારો બસ ! ”

સુજતાના કંઈ બોલી નહિ. છતાં આગળ તેના હૃદયમાં શિકાર પ્રત્યે અણુગણે પેલ થા ગયો હતો. તેવું અંતઃકરણ એમ કહેવા યાદ હતું કે “ બાપુ ! કાલે તો શું પણ હવે પછી કદી પણ કોઇ પણ પ્રકારનો શિકાર ન કરો ! ” છતાં પિતાની બીકથી તે કંઈ બોલી સકીજ નહિ.

પ્યારેસાહેબે રાહિય આંધ પર લટકારી શિકારને બરોજર રાફ કરી લાયમાં લઇ લીધો ને પિતા પુત્રીએ ઘર તરફનો રસ્તો લીધો.

આને પહેલવહેલાજ સુજતાનાના હૃદયમાં પોતાનો પિતા કર છે એવી આંખી આંધ લાગણી પ્રગટી !

પ્યારેસાહબ શિકારી જન્મ્યો હતો. એના જન્મ વખતે એના માત પિતાની ખુશીની કંઈજ સીમા નહોતી. વરસો પછી પ્રથુએ તેમને ઘેર પારણું બાંધ્યું. તો પછી પતિ પત્ની દીવાનાં કેમ ન બને? અને વળી પુત્ર! એટલે તો પૂછવું જ શું? મા બાપની ખુશીમાં તેમના જેટલોજ ભાગ લેનાર-ખરા દિલથી ભાગ લેનાર રહીમ પણ હતો. રહીમ હતો તો તેમનો નોકર. પણ ભાગ્યેજ તેઓ તેને નોકર સમજતાં. પોતાના ધરતું માથુસ સમજીનેજ તેઓ તેની સાથે વર્તતાં. રહીમ પણ તેઓની મમતા જોઈને ખરા દિલથી-નિમકડલાથીથી કામ કરતો. અરે! ધણી વખત તે ખુદ પણ બહી જતો કે હું નોકર છું! તે તેઓની સાથેજ રહેતો. ખાતો પીતો અને સૂતો. ભારે રહીમને-આવા રહીમને પોતાનાજ ધરમાં પુત્ર થયો હોય એવી ખુશી કેમ ન લાગે?

વખત શેઠાય છે? વરસો વધી ગયાં.

પ્યારેસાહબ પારણાનું ઊંકરું મટી શેરીનો બાળક થયો. અત્યારથીજ તોફાન-મસ્તી તેના અંગે અંગમાં ફરેલાં હતાં. 'તોફાન-મસ્તી' એટલે જેમ બધુંજ બાળકમાં હોય છે તેવાં સાધારણ નહિ. પણ કંઈક જુદાંજ-કંઈક અસાધારણ. પ્યારેસાહબનો જીવન દોસ્ત એની 'ગોફલુ' એને એ એક પણ પણ વિખૂટી મૂકતો નહિ. જ્યાં હોય ત્યાં સાથે. હંમેશાં હાથમાંજ.

બાળક પ્યારેસાહબ એના હોડ ઉપરથી દલુ તો મારું દુધ સુકાઈ નંદતું, ગામડાના વચગાં હાથમાં માત્ર ગોફલુ લઇને ફરતા જતો! ઊંચા ઝાડો પર ચઢી તે કલાકોના કલાકો સુધી બેસી રહેતો. ગામમાં પાલ અને આખલાઓને ગોફલુ મારી મારીને અટકાવતો અને પોતાની પાછળ દોડાવતો. જીવનમાં બપો સી વસ્તુ છે એ પ્યારે સાહબ સમજીનેજ ન હોતો. બપો સાથે બપો બીડવામાં તેને હંમેશાં મજા પડતી. ટુંક સમયમાં

તો તે ગામના ટુકો, વવાનો, રૂપીઓ, અને બાળકોના વખાણતું પાત્ર થઈ પડ્યો. 'બધાંએ' તેના વખાણ કરી કરી તેની હિંમત-તેના બેશર્મા દશ ગણી વધારો કરી દીધો!

ખરેખર! પ્યારેસાહબ આટલી નાની વયે કંચન ગામનો બેતાજ રાજા થઈ ગયો!

આ દરમિયાન રહીમને લાં પછુ જોજ સોનેરી અવસર આવ્યો કે જે અવસરે પ્યારેસાહબના માત પિતાને દીવાનાં બનાવ્યાં હતાં. રહીમને તે દિવસે દશ હજાર હદની ખુશીનો એક સામઠો અનુભવ થયો! ફરક માત્ર એકજ હતો. રહીમના શેઠને ત્યાં પ્યારેસાહબે તેઓને દીવાના બનાવ્યાં; રહીમને ત્યાં ઝરીનાઓ. પ્યારેસાહબને પણ ઝરીના બહુજ ગમતી. તે તેને ખૂબ રમાડતો. પ્યારેસાહબને તો જાણી ધરમાં એક જીવતું જીવતું રમકડુંજ મળ્યું!

ધણીએ વાર રહીમ પ્યારેસાહબ અને ઝરીનાને રમતાં જોઈ રહેતો. તે વખતે તેની આંખોમાં અજબ સમકારો આવી જતો. હૃદયમાં કંઈ જુદીજ લાગણીઓ જાળવાળી ઉત્તી ને શાંત થતી. જેમ એક બનાવે રહીમને દીવાનો બનાવ્યો તેજ પ્રમાણે થોડા વખત પછી એક બનાવે તેને બેર બેર જેવડાં આંસુએ રડાવ્યો. ઝરીના પાંચ સાત વરસની થઈ દશે ન દશે કે તેને જાની મીઠી જોદ શુમાવરી પડી! મીઠી રનેદ શુમાવો પડ્યો. ઝરીના તો રહીમની દુનિયા હતી. તે માની જોદ પૂરી પાડવાની દોશિય કરતો કરતો નાની ઝરીનાને કંઈ જુદાજ વિચારો વચ્ચે ગોટી કરવા લાગ્યો. એક લાગ્ય પત્રાએ રહીમને હસાવ્યો; બીજાએ રડાવ્યો. રડાવ્યો એટલુંજ નહિ પણ—?

પ્યારેસાહબના જીવને પણ પવટો લીધો. આં પવટાએ પ્યારેસાહબને બરબાદીની પીળુ તરફ ધકેલવા માંડ્યો. પ્યારેસાહબ એ ન સમજી શક્યો ન પારખી શક્યો અને એ તો ધકેલા-તોજ ગયો!

પ્યારેસાહબની ચારે તરફ થતી 'વાહવાહ' નેમને કટકાકે તેની સાથે મિત્રતા સારી. કેટલાક તેની 'ગોફુ ઝંઘાઝી' પર મેલ્લી. પડ્યા અને તેના મિત્ર બની ગયા. આ બધાએ કહેવાતા મિત્રા ફક્ત પ્યારેસાહબની વાદવાદ, વખાણ અને માનપાનમાં લાગ લેવા પૂરતાજ હતા. પ્યારેસાહબ તો બધાનેજ મિત્ર સમજી ખુશ થતો-ગર્વ લેતો !

કુનિયામાં માણસની ચટતીની વેળા કીડીની સંખ્યામાં તેના મિત્રા કેમ થઈ જતા હશે ? કેમ તે જમાનામાં બધા તેના મિત્ર થવામાં માન લેતા હશે ? એમ કેમ થતું હશે ? શું એવો કંઈ કુદગતી નિયમ હશે ? અને પડતીની વેળા ? ખુદ તેનો દૃઢ પણ્ય તેનો નથી રહેતો ! આ કેટલું વિચિત્ર ! એટલુંજ અજબ ! આવા નિયમો ઘડામાં એ ઘડનારને શી મઝા પડતી હશે !

પ્યારેસાહબના અસંખ્ય મિત્રોમાંથી બશીર તેનો ખાસ મિત્ર હતો. બશીર પોતાની કલાથી પ્યારેસાહબને પોતાનો કરી લીધો હતો. પ્યારેસાહબને હવે તેના વગર જરા પણ ચાલતું નહિ. જેમ તેની ગોફુ ટમેટાં, દરેકે દરેક જગ્યાએ તેની સાથેજ હોય તેમ બશીર પણ તેની સાથે બધીજ જગ્યાએ દાજરજ હોયને ?

બશીર તો બરબાદ થઈજ ચૂક્યો હતો. તે હવે પ્યારેસાહબને પણ પોતાની સાથે ધસડવા લાગ્યો ! બશીર ચારિત્રની મહત્વતા જુદી ચૂક્યો હતો, તેને ખેઈ ચૂક્યો હતો. જીવનની પવિત્રતા બશીરને મન-કંઈજ નહોતી. એને મન જીવન પણ કંઈજ નહોતું, જીવનનો તેને કંઈ અર્થ હતો તો તે ફક્ત. વિષય સુખનો સતોપ ! બશીરમાંથી માણસાઈ ચાલી ગઈ હતી. તે વાસનાનો શુભામ ધઈ ગયો હતો. બશીર-ગામનો શુડો-પોતાલાજ ગામની મા બહેનોની લાજ લંટવામાં, તેઓને સતાવવામાં

તેઓને બરબાદ કરવામાં ખુશ હતો. આવે બશીર પ્યારેસાહબનો મિત્ર થયો ! જીવન દોરત બન્યો !

દિન પ્રતિદિન પ્યારેસાહબ બદલાતો ગયો તેની હિંમત. તેના નેશી કંઈ જુદોજ વર્ણ લીધો. પોતાની ગોફુથી પાડ્યો અને આખલાઓને સતાવવાને બદલે તે હવે ઓઝોને-યુંવતીઓને સતાવવા લાગ્યો ! જંગલોમાં ઘુમનાર વીર ઓઝો પાછળ ભટકવા લાગ્યો ! વગડાઓમાં ઝાડા પર બેસી રહેનાર હવે ગામના કુવા પર બેસવા લાગ્યો ! પાણિગારીઓને સતાવવા લાગ્યો !

થોડાજ વર્ષમાં તો પ્યારેસાહબ પ્યારેસાહબ ન રહ્યો, બશીરે તેના ઉપર જીત મેળવી. ગામમાં બધાને હથેલનાર પ્યારેસાહબ બશીરથી હાર્યો ! 'પ્યારેસાહબ પડ્યો, તેવું જીવન પડ્યું, ચારિત્ર પડ્યું' એના જીવનમાં પહેલો આનંદ ન રહ્યો. પ્યારેસાહબે શુદ્ધ, નિર્મળ અને પાવન જીવનમાંથી મળતા ઊંડા આનંદને તરછોડી કાપોળોના છાજરા આનંદને વધારી લીધો ! ગામમાંથી પ્યારેસાહબનું માન ગયું માનતી, જગ્યા અપમાને લીધી, રોડની જગ્યા ધિક્કારે લીધી. આબરની જગ્યા કલકે લીધી !

આ બધું થયું તે પ્યારેસાહબને મન કંઈજ નહોતું. પણ તેના માઆપનું હૃદય ચીરાય ગયું. જીવનની સંધ્યાએ તેઓને એક એવા વાતોએનો સામનો કરવો પડ્યો કે જે તેમના માટે અસહ્ય હતો, આ વાતોએના તોફાનમાં તેમની આસનો મહેલ ખેંદનમેદાન થઈ ગયો. તેઓના જીવનનો આનંદ ઉડી ગયો. રાતની શાંતિમાં જે પુત્રની ચાદથી પતિ પત્ની મીઠું મીઠું હસતાં, તેઓ હવે તેની ચાદથી આખી આખી રાત, રાતની શાંતિને ચીરી નાંખનાં ખુરકાં ભરવા લાગ્યાં !

હોદ્દારાની મુક્તિનો એકજ માર્ગ તેમને દેખાતો હતો, અને તે લગ્ન. પ્યારેસાડબ લગ્ન પછી સુધરી જશે એ માથાપના દિલની છુપી છુપી આશા હતી. કંચનગામની તો દવે કોઈ હોદ્દારી પ્યારેસાડબને મળે એમ નહોતી. શેઠજી વર્ષો પહેલાં કંચનગામના એક એક માથાપો પોતાની પુત્રીઓને પ્યારેસાડબના એકજ ચંદ પર આપવા તૈયાર હતાં. તેજ પ્યારેસાડબના માથાપને આજે હોદ્દારાની વડુ ક્યાંથી લાવવી તેની મદદ ચિંતા આવી પડી. અપાર મહેનત પછી પ્યારેસાડબના માત પિતાને પર ગામથી એક કન્યા મળી. પ્યારેસાડબનાં લગ્ન થઈ ગયાં.

પુત્રના લગ્ન કરવાજ હવતા માથાપે લગ્ન પછી વરસ દિવસમાં એક પછી એક અનંત શાંતિ મેળવી. મરતાં સુધી તેઓ પોતાના પુત્રને સીધા રસ્તા પર આવેલા ન જોઈ શક્યાં. લગ્નમાં છુપાએલી તેમની છુપી આશા પણ નાશ પામી. આ દારી આપાત તેઓ હરેલી શક્યાં નહિ. આ ધા સહી લે એવું મજબુત હૃદય દવે તેમનું રહ્યું નહતું. મરતી વખતે પ્યારેસાડબના પિતાએ રહીમને - પોતાના નોકરને પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું.

“રહીમ ! બાઈ ! હું જીવંત, પ્યારેસાડબને હું તારા હાથમાં સોંપી જાઉં છું. દવે તું એનો પિતા છે. રહીમ, તેની હાંડળી તારા હાથમાં છે.”

પોતાના શેઠના-લાચાર શેઠના મૂખમાંથી આ દર્દલાયં ઉઘારો સાંભળી રહીમ ગળગળે થઈ ગયો. તેનાથી એકે ચંદ બોલાયો નહિ. થોડીવાર શાંત રહી રહીમ મદામુશકેલીએ બોલ્યો.

“શેઠ ! પ્યારેસાડબ મારો છે. જેવી મારી કરીના તેવો મારો એ. વરસોથી આપનું નિમક આપું છે. આપ બેફિકર રહો.”

રહીમના શબ્દોથી શેઠને કંઈક આશ્વાસન મળ્યું. હૃદય પરનો કંઈક ભાર ઓછો થયો. છતાં હજી તેના દિલમાં કંઈક ખટક્યા કરતું

હતું. એ ખટકતા કાંદાને કાઢી નાંખવા શેઠે કહ્યું, “રહીમ ! બાઈ ! તારી પાસે એક છેવટની માંગણી છે.”

“શેઠ ! હુકમ કરો.”

“પ્યારેસાડબે તો પોતાનો કાબૂ ગુમાવ્યો છે. આત્મ સંપત્તિ ત્યાગવાની લાંચ કરે બુલ્લ ક્યાં પછી એ બીજી કંઈ બુલ નહિ કરે ? એજ મને નથી સમજતું ! છતાં—”

“કહે, શેઠ, કહે.”

“રહીમ, પ્યારેસાડબ જો કંઈ બુલ કરે તો એને માફ કરજો. એને તારું બાળકજ સમજજો. એની કંઈ પણ જુલની અત્યારથીજ હું તારી પાસે મારી ગાંધી લઉં છું. માફ કરીશને, રહીમ !”

“અરે ! શેઠ ! આપ આ શું બોલ્યા ? હું ! હું કોણ ? મરતી વખતે આપે મને બચાવ્યો, નહિ તો આજે અહિં હું હોત ? આપનો તે ઉપકાર શું હું ભૂલી ગયો ? શેઠ ! ત્યારે આટલા આટલા વરસે પણ તમે રહીમના દિલને નજી ઓળખી શક્યા !”

‘ના, ના. રહીમ હું તને સમજું છું. તારું હૃદય જાણું છું. છતાં એકવાર તું ના કહીદેક મને શાંતિ યાચ. મારા હૃદય પરનો ભાર ઓછો થાય.’

રહીમ શાંત રહ્યો. તેની અંખમાંથી આંસ ખરવા લાગ્યાં. હૃદય વલોવાઈ ગયું. મોં સિવાઇ ગયું. અતે જવાબમાં રહીમે માથું હલાવી ‘હા’ પાડી. તેનાથી માથું હલાવાઇ ગયું. શેઠની અંખમાંથી દવે અશ્રુ પ્રવાહ છૂટ્યો. તેનું હૃદય દલકું થયું. હૃદય દલકું અનાવવામાં થોડી મદદ રહીમે કરી; થોડી આંસુઓએ !

મા આપના ગયા પછી પ્યારેસાડબની રિયતિ લગામ વગરના થોડા જેવી થઇ ગઈ. જ્યાં મનમાં આવે ત્યાં ભટકવા લાગ્યો. બધા સાથે ગયે તેમ રતવા લાગ્યો. દવે તેને પૂછનાર કોણ હતું ? તેને શેઠનાર કોણ હતું ?

હવે નતો તેને ઘરની પડી હતી; નતો પતિની રેકાર હતી.

ધારેસાડળની પતિ મરયમ જીવતાં જીવત મરેલા જેરીજ હતી. સાસરે આવતી વખતે હૃદયમાં ઉઠેલી નાનુક નાનુક ઉર્મિઓ સતો-પાયા વગરજ પાછી હૃદયમાંજ શાંત થઈ ગઈ. પરણીત જીવનના રચેલાં મીઠાં મીઠાં સ્વપ્નો પૂરા થયા અગાઉજ તેનું યૌવન આધારી મળું પતિના પ્રેમની અધીરી પતિએ સુખ ભોગવ્યા વગરજ કરમાઈ ગઈ. પતિને સુધારવા મરયમે પોતાની આરાની, પોતાના અરમાનોની, પોતાના સુખની, પોતાના જીવનની કુરબાની આપી દીધી. પણ એ બધીએ કુરબાની એણે ગઈ! આટલા આટલા ત્યાગના ભોગે પણ ધારેસાડળ ન બદલાયો. મરયમે રડી રડીને જીવન પૂરું કર્યું! તે એક આશાને આધારે જીવી રહી હતી, કે પતિ કદી, કોઈ દિવસે પોતાનો ઘરો. એ આશા પર — એ એકજ માત્ર આશા પર તે પોતાના દુઃખી દિવસો સદનશીલ બની કાપવા લાગી. આશા! હું ન હોત તો મનુષ્ય જીવન કેટલું દુઃખી હોત? તારા વગરના દુઃખના દિવસો કેવી રીતે નિતાડત?

કંચનગામમાં મરયમનું કોઈ મિત્ર, કોઈ તેની દયા ખાનાર, કોઈ તેના દુઃખમાં ભાગ લેતો એ આસ સારનાર ને કોઈ હોય તો તે જીનીના હતી. જીનીના જીવનની વસંત ઋતુમાં બૂલી રહી હતી. તેનું સાદું અને નિર્ભળ સૌંદર્ય ગજબ હતું. કાંઈને પણ આકર્ષે એનું હૃદય. ખરેખર! જીનીના કંચનગામની રાણી હતી! મરયમ જીનીના પાસે પોતાના દુઃખની કડાણી કહી રહતી અને હૈયાને હળવું કરતી. જીનીના પોતાના મીઠા મીઠા, ભોલા ભોલા સખ્તો વડે તેને દિલાસો આપતી અને તેના આસ લૂછતી.

જીવનની પવિત્રતા ગુમાવી એકેએ અધમ મનુષ્ય ખરેખર અંધો હોય છે. પતિત ધારે-

સાડળ એક પગલું હજી આગળ વધે તો જ્ઞાન બૂઝે. અને એક દિવસે ન કરવાનું કામ ધારેસાડળે કરી નાખ્યું!!!

ધારેસાડળે આ કામ પોતાની નીચ વાસના સંતોષવા ખાતર કરી તો નાખ્યું પણ તેનું પરિણામ કંઈ જુદુંજ આવ્યું. ન ધારેલું!

ફરી એકવાર ધારેસાડળના જીવને પથથો લીધો. રહીમને આ વાતની ખબર પડી ગઈ. ખબર કેમ ન પડત? કુદરત કંઈ પાપ છૂપી રાખત? ખબર પડતાજ તેની રજોરમાં વેરની આગ લાગી હતી. આ કટોકટ સમયે તેને પોતાના રોકની વસીલત યાદ આવી. ધારેસાડળની આ એક બૂલ હતી એ વાત યાદ આવી. પોતાનું વચન યાદ આવ્યું. અને એ વેરની આગે કંઈ જુદોજ પથથો લીધો. કયો પિતા આ બૂલ માફ કરે? આવી બૂલ-આવું પાપ માફ કરે એ હૃદય કેવું દર્શી?

ગોડાજ વખતમાં ધારેસાડળના ધરમાંથી જીનીના અદરશ થઈ ગઈ. દુનિયામાં કોઈ ન જાણી શક્યું કે જીનીના ક્યાં ગઈ! તેનું શું થયું? આ વાત જાણનાર કોઈ એ જણ્યો હતાઃ ધારેસાડળ ને રહીમ. રહીમે જીનીનાના ભોગે-એક મનુષ્યના અમૂલ્ય જીવના ભોગે ધારેસાડળને શિખવાડ્યું કે જીવનની પવિત્રતા શું છે? મનુષ્યના જીવનમાં પવિત્રતા શું ભાગ ભજવે છે? વચન કેમ પૂરું થાય છે. વેર કેમ લેવાય છે?

ધારેસાડળની આંખ ઉઘડી. તે ભયંકર નિદ્રામાંથી જાગ્યો. પણ ધણે મોઝા. જીનીના જતાં-પોતાનો એકનો એક દુઃખભરે સાથી જતાં મરયમ પણ પોતાની પાછળ પોતાની નિશાની રૂપ સુવત્તાનાને મૂકી જીનીનાની રોડમાં આવી ગઈ.

ધારેસાડળના જીવનમાંથી વાસનાની મસ્તી તોડવા આવ્યાં ગયાં. તેના હૃદય પર એક મર-

ધા પાયો. જીવન શુન્ય બની ગયું. તેને પોતાનાં એક પછી એક કૃત્યો માદ આવી તેના હૃદયમાં લાખ લાખ વીંછીના ઝેરીશ્વા વીંછીના ડંખો મારવા લાગ્યાં. સુલતાનાને લાંધે તે જીવી રહ્યો હતો. જીવનમાં જો તેને કોઈ ઉપર પશુ નિર્માળ અને પવિત્ર પ્રેમ જન્મ્યો હોય તો તે સુલતાના હતી. સુલતાના તેણે જીવન હતી. સુલતાના તેની આશા હતી. સુલતાના વગર ભાગ્યેજ તેની જીવન દોરી રહી શકત.

કહી હસતાં હસતાં રહીમે રાવફલ સુલતાના તરફ તારી.

“લો. મારો, મારો. દાદા” કહી મલકાતા મુખે સુલતાના ઉભી થઇ.

“એમ ? નથી માનવું ? તોરે લે !” કહી રહીમે ખાતી સમજેલી રાવફલનો થોડો દબાવ્યો અને એક ભથ્થકર અવાજ સાથે સુલતાના લોહીમાં રંગાઇને પડી. રહીમના હાથમાંથી રાવફલ પડી ગઈ. તે પશુ પડી ગયો.

“શું થયું ? એ શાનો અવાજ થયો ?

ગભરાએલા સાથે પૂછતાં પૂછતાં પ્યારેસાહબ ત્યાં શિકારનાં કપડાં પહેરી આવી પહોંચ્યો. લોહીમાં ડૂબેલી પોતાની એકની એક સુલતાનાને જોતાં પ્યારેસાહબને ચક્કર આવ્યા. તેણે પોતાનું સમતોલપણું ગુમાવ્યું. અને તે પશુ પુત્રીના પગ આગળ પડ્યો.

તથુ પડેલા દેહમાંથી સુલતાનાનો દેહ કઢી પાછો ઊઠ્યો નહિ !

“સુલતાના ! બાપુજી શિકારે જાય છે. તારે નથી જવું ? જો મને તેઓએ રાવફલ સાફ કરવા પશુ કહ્યું છે ! માલ, જા, જા. તૈયાર થા.” રાવફલ હાથમાં લેતાં લેતાં રહીમે કહ્યું.

“ના રહીમદાદા” મારે નથી જવું.” ચોપડી બાળુએ મૂકી સુલતાના બોલી.

“ના, ના નહિ ચાહે. જાય છે કે નહિ ? નહિ તો ગાળા છોડીશ હોં ?”

વગર ઓપરેશને.....

વધરાવળનો કાતિલ ઈલાજ

૦ અંડકોપમાં આંતરડું ઉતરી ગયું હોય કે પાણી ઉતરી આવ્યું હોય, “સાઉન્ડ પલાસ્ટર”ની અમારી તાજા તિખી દવા એને માટે અચુક અને નાયાજ ઈલાજ છે બીમારી ગમે તેટલી જીની હોય, એક અકવાડિયામાં તો એ રૂપસદ થાય છે અને કાઈમી કાયદો મૂકતી જાય છે. આ ભથ્થકર બીમારીની આ એવીજ કાતિલ દવા છે જેની માલિશથી પરસેવા વાટે તમામ ખરાબ તત્ત્વો ખુદાર ધકેલાઈ જાય છે અને અંડ એના મૂળ રૂપ અને સ્વરૂપમાં આવી જાય છે. ઓપરેશનની મુદત ઝુરત નથી. અને રહેતી પશુ નથી. સમુચ્ચ કાયદા માટે એક શીશી કાફી છે. અને તેની કીંમત રૂ. ૪-૮-૦૦ રખાઈ છે. પોસ્ટ ખર્ચ અલગ. જવાબ માટે સવા આનાની ટીકીટ મોકલવાની છે.

ઈન્ડો જર્મન કેમીકલ વર્ક્સ. [રજી.]

જામે' મસ્જિદ પાસે, દીલ્હી નં. ૧૪

પિયા મિલનકી આશા !

* લેખક : 'દિના' રહેસી. *

વૃદ્ધ બેઠો હતો,
પહાડની તળેટીમાં,
વૃદ્ધોની ઘટામાં,
પ્રેમની બંસી વગાડતો,
બંસીથી નીકળતા સૂર પોકારતા,
“પિયા મિલનકી આશા !”

□□

પૂર્ણિમાની શીતળ આંદની,
મંદ મંદ વાયુ લહેરો,
શાંત રાત્રીમાં,
વૃદ્ધ ઉઠ્યો,
બંસી વગાડતો.
એજ સૂર, એજ ગીત, એજ નાદ.

□□

જગત ઘેરું બન્યું,
એના સૂર પર ! એના ગીત પર.
અને કરવા લાગ્યું નૃત્ય !
બંસી જોરમાં વાગતી હતી.
એવું હૃદય અધિર હતું, બ્યાકૂળ હતું,
દેહને મળવા.

□□

ત્વરીત ગતીએ ચાલતો હતો તે.
પોતાની મંઝિલે પહોંચવા.
એ 'ચંલી' ગયો.
મંઝિલ પૂર્ણ થઈ.
અસ્તિ કઠિ.

વહેલી સરિતાના કિલકિલ કરતા નીરમાં,
મળી ગયા બંસીના સૂર.

□□

એણે પગ ઉપાડ્યા,
વહેતા જળમાં મૂક્યા.
એ તણાવ્યો, સરિતાના વહેણમાં !
મૂખ પર હર્ષ હતો, આંખમાં તેજ !
છવનની પરવા કર્યા વગર,
તણાવો જઈ રહ્યો એ.
બંસી એના હોઠોએ લાગી હતી.
એજ સૂર હતા, એજ ગીત !

□□

મારે મળવું છે મારા પીયુને,
અર્પણું છે હૃદય,
પ્રેમથી છલોછલ,
સ્નેહથી ભરેલું,
મહાબળતથી ભરપૂર,
મારા નાથને ! દિલ્લહારને !

□□

બંસી એના હાથોથી પડી,
સરિતાના ઉદરમાં સમાઈ,
વિલીન થયા એના સૂર, સરિતાના નીરમાં.
અને વૃદ્ધ પણ તણાવતો, તણાવતો અદ્રધ્યથયો.
ઉછળતી મોતોમાં,
એની આશા ફળી,
એ ગયો.
પોતાના ખરા દિલ્લહારને મળવા !

સન્ધિ

કોલેજના રંગ!!!

એક દી' સંધ્યાએ હું બેઠો હતો આરામમાં;
અધ્યયન કરતો હતો કુદરતનું કુદરત ધામમાં.
મંદ મંદ સિતળ દવા ચો પાસથી વાતી હતી;
વેદનામાં એ ચર્ચા પ્રદિ કંઈ ચાતી હતી.
ઐતહાસમાં આવ્યો એક મિત્ર-યુધ્ધ અધુરો ચાર;
ઝાસરી સદ્ભાવનાની ઘૂર્ત મોરી ત્યાં બહાર.
હુંકમાં તે મુગ્ધને એક કોલેજ માંડી લઇ ગયો;
જ્યાં પ્રસંગોપાત મચ્યો એક ડોઝાડલ હતો.
ત્યાં મેં શું જોયું અધર સૌના બનેલા લાલ છે;
તે રૂપેરી હસ્તના ઊપર દિસે ધડીઆલ છે.
ચાલતો પ્રત્યેક જણ નાજુક કમર લયકાઇને;
આવતી હો ધીવના જણે ડોઝ શરમાઇને.
દેક પર પોપાકની કંઈ કંઈ બનોખી લાત છે;
ગૂંપ છે કિન્દીનું પલ્લુ મૂખમાં ફિરંગી વાત છે.
સર્પ સમ છે વાંક-બળ, મરોડ એની ચાલમાં;
ઘૂંચ છે જણે જગત આણું નગરમાં ખ્યાલમાં.
એક ફેશનમાં બનાવટથી બનેલા વાળ છે;
પારધીના હાથમાં જણે રહેલી નળ છે.
મૂછને દાદી સફા છે ઐતહા મારે અડો;
કે ન રહી જાયે તફાવત કાંઈ નરનારી મહો!
છે જમાનો સામ્યતાનો ભાવના એ ફળવે;
નર યહને નારીથી ખંભેથી ખંભો મેળવે.
ઐતહું નાજુક બદન કે બોલવું ભારી પડે;
કુદરતી આખો હવા પલ્લુ તેમને જગમાં નડે!
આત્મચર્યા તેમના જીવન તણે આદેશ છે;
નિજ તણા શૃંગારથી પુરસન મળે ક્યાં લેશ છે?
તેમને સ્વગત જ્યાં સંભાળતી ભારી પડે;
ચાક પછી છે શું કે એ દુન્યા યહી હારી પડે?
તેમના ધાજેતો છે લોભોગ લજ્જનો વિધવ;
કેમ દેખે ઐતલે શિક્ષિત યુધ્ધ આવો સમય!
ધર્મથી વચિત સુસંસ્કારથી અંતર ધણું;
ને વિચારોનું રહ્યું આચારથી અંતર ધણું.
આ છે અમ કોલેજને આ તેહનું શિક્ષણ રહ્યું;
જે મહો પૈસા અને શક્તિ તણું આંધણુ થયું!
‘દુદીર’ લુત્તાગરી

“આજે માણને ઘેર ગયું હતી.”

“તો માણએ તને કોઈ બધું ભૂંડું કહ્યું?”

“હા, કહ્યું તો ‘પર, પણ ભૂંડું નહિ, બધું કહ્યું.’”

“શું કહ્યું?”

“કહ્યું કે—”

“શું?”

“પણ હું કહું અને તમે તો સમજતા જ નથી!”

“પણ તારા કલા વગર હું શું સમજું?”

“સ્ત્રીની વાત તમે પુરૂષ સમજે પણ શું?”

“શું તને કોઈ તકલીફ છે?”

“હા, બહુ મોટી તકલીફ.” પછી ઝરીનાએ ધીમે સારે શરમાતાં શરમાતાં કહ્યું, “તમે બાપ ચનાર છો.”

“અહ!” સુલતાને ઉદ્ગાર કહ્યો.

આ ખુશીના સમાચાર સાંભળી સુલતાન આનંદથી ઉન્માદી બન્યો નહિ; કદાચ તેની પાંચલી દૃષ્ટિનું આ કારણ હોય. તેના દિલમાં કેવા કેવા આદર્શનો ગતિમાન થઈ રહ્યાં હતાં તે તેના વધન પરથી કળા શકતું નહોતું. અર્થી ઝરીનાને પણ સડેજ સુંઠવણ જેવું જણાવા લાગ્યું. તેણીમાં ઝરીનાની સુંઠવણું વિદ્યારણ કરતાં સુલતાન બોલ્યો.

“આપણે બહુ લાગ્યો છો.”

“પણ માણ કહે છે કે હવે મારી તબિયત સુખમાં સારી નહિ રહે” ઝરીનાએ હવે ખરી વાત કહી.

વાત પાછીને સુલતાને પૂછ્યું.

“તો હવે શું કરીશું?”

“સાત આઠ મહિના માટે સુખની બદલ આપણને ઉતાવળે ચાલ્યા જવું જોઈએ.”

“ક્યાં જઈશું?”

“કલકત્તે.”

“આટલા મહિના માટે નોકરીએથી બિન પગારે પણ રજા તો મને નહિજ મળી શકે અને તે માંગી પણ ન શકાય, કલકત્તે જવું તો રાજીનામું આપવું પડે.”

“તો રાજીનામું આપી દો. કલકત્તામાંના મારા બાપના એજન્ટને ત્યાં તમારી નોકરીની જોગવાઈ કરી આપશે.”

“પછી તો સુખમાં રહેવું કે કલકત્તે રહેવું એકજ થાય.” સુલતાને અર્થમંજિત શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

સુલતાનના આ કથનના અર્થનો સ્ફોટ થતાં ઝરીનાની સુંઠવણ વધવા લાગી. તેની માતાએ સરવેલા બીજા માર્ગનું તેને સ્મરણ થયું. તેની આ માસિક અર્થ પુરો પાડવા તેનાર હતી એ હકીકત સુલતાનને જણાવવી કે નહિ તેની ગમતમાં તે પડી. તે દરમિયાન સુલતાનની તીવ્ર બુદ્ધિએ કાર્પ વિચાર ધરી લીધા અને તે બોલ્યો.

“કાંઈ ચિંતા નહિ. હું બધી વ્યવસ્થા કરી લઉં. આપણે કમકમને જઈશું.” પછી કેનેડર જાણી બેઠાને કહ્યું. “આજે પચ્ચીસ તારીખ છે. મહિનો પૂરો થવાને છ દિવસ બાકી છે. પહેલી તારીખે હું મારી જગ્યાના રાજવાડાની એક માસ પહેલાંથી નોકરીસ આપી દઈશ એક મહિના પછી આપણે કલકત્તે રવાના થઈ જઈશું. મારી નોકરી બે વરખરથી અને બીજી કથી ચિંતા તારે કરવાની નથી. તું હવે સુઈ રહે.”

કેનેડરની એક તારીખ સુલતાને ફારી નાંખી. સિયરદ સગમતી સુલતાન પાવરલા ખાટલી પર પડ્યો.

“અહીં નહીં, પલગ પર” ઝરીનાએ કહ્યું.

“મને અહીંજ હીક છે.”

“ખાટલી તો મેં મારા માટે મંગાવી હતી અને રોજ તે પર તમે સૂશો છો. હું રોજ માયાઝીક કરું છું. દને મને આ સારું નથી લાગતું.”

“આટલા દિવસો હું અહીં રહ્યો છું તો આજે પણ મને અહીંજ સુવા દે. તારી નવી દસીયો હું હવે કાસે સાંભળાશ.”

સુલતાને સિયરદનો ઉડો દમ લગતી ધુમ્મસાવિ ચગાવી.

સુલતાન કાંઈ વિચારમાં હતો એ બેઠાને તેને છેડવું ઝરીનાને યોગ્ય લાગ્યું નહિ. પોતાની જગ્યા તેણે પલગ પર લીધી. પલગ પર પડ્યાં તેને પણ વિચારો સતાવવા લાગ્યા. તેને તેની માતા રાજદો યાદ આવી. “વરને ઘેર !”

પરચિત ઓતું ઘર કયું? પિતાનું કે પતિનું? પરણીને પતિ પોતાને ઘેર પાડો આવે છે. કન્યાને પોતાનું ઘર છોડવું પડે છે, તવા ઘરને સગવડો જુના ઘરનો ત્યાગ કરવો પડે છે આ કેવી વિચિત્ર સમાજ રચના ! કન્યાને જુનું ઘર છોડવું પડે તો વરને કાં નહિ ? બન્નેને કાં નહિ ? બન્ને એક જુદું નવું સ્વતંત્ર ઘર શા માટે નહિ વસાવે ?

આવા આવા વિચારના વંશોજિયામાં ઝરીનાને આજે ‘વરનું ઘર’ વડાનું ભાગવા લાગ્યું. સુલતાને બતી બૂઝાવી.

(અપૂર્ણ)

તારીખે મુસ્લિમ લીગ (ઉર્દૂ)

કર્તા:—મિર્ઝા અખતર હસન સા. બી., એ, એલ. એલ. બી.

આ પુસ્તકમાં મુસ્લિમ લીગની સ્થાપનાથી લઈ આજ દિન સુધીના જાણીતા નથી જઈએ અદાલતી સદીથી લઈ આજ દિન સુધીની ઇસ્લામી રિસાયત અને આઝાદીના જંગ ઉપર આ ગ્રંથો અને હૈરત અગેઝ પુસ્તક છે. ૬૦૦ પૃષ્ઠ, અને આઝાદીના જંગ ઉપર ૧૫ ફોટો સાથે, કીમત રૂપીઆ અઢી, ટપાલ ખર્ચ પ્રમુખો વીના આર્ડરેસર ઉપર ૧૫ ફોટો સાથે, કીમત રૂપીઆ અઢી, ટપાલ ખર્ચ (હિન્દ માટે) પાંચ આના વધુ.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ. બુકબેલ્ડર : કલુષીક, સુરત.

[૪૫૧]

૧ સાહિત્યકોશના અભિપ્રાય ૭

તેથી ખબરદાર—
 મનિનગરી” હું વંચી ગયો છું; તે
 માંથી ધણે રેઢાણે મેં આનંદ મેળવ્યો છે.
 આરા હૃદયમાં કવિત્વનો અંશ પ્રવેશ્યો છે અને
 આવી અખબતી પ્રજામાંનાં કિશોરોમાંથી ન્
 ચંદ્રાચારીઓ ઉદી છે, તે ધરીમર દર્શનમાંથી
 કેળીને આકર્ષી ચેટ્ટું બાણ (Rocant) ને
 તેમાંથી રંગબેરંગી તારા અંગી રહે, તેવી લાગે
 છે. તમારી મલાલિકાઓમાં એકલાં તાળાં બિંદુ
 છે તે તેમાંથી મૂર્ત કિશોરના પ્રતિરમકાર થાય છે.
 જતામ પુનઃથી સાદમ—

“મિનગરી” રમણ રીતે અગમનીતી આપે
 છે કે ગુજરાતમાં એક નવી મુસ્લિમ કવિ
 જન્મી ચુકે છે અને પોતાના બાવન સંદેશોને
 નરહી નરહી વાતર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—

નિગામીમાંની ધણી કદિમજોમાંથી સારા
 સુન્દરો સર્વ શકાય, તેમ છે.

શ્રી ચાંપલી વિગ ઉદ્દેશી—

ચિનગાદી મને મળે છે. તેમાં Original
 ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. H. Karbhal
 I have looked into some of the short pieces
 and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અમંત અંગના

ચિં • ન્ • ચા • ની

“તુ રાખ”

મુલ્ય રૂપિયા એક

(આફ્રિકા માટે શી. ૨

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર પ્રસાસના પુષ્પાંવેશો છે.

આંગ્લેજ મંગાલો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ
 સુલતાન, ૯

રોડિસ્ટ-ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલુશીક, -સુરત.

જળપીતા બુકસેલર્સ પાસેથી પણ મળશે.

૭ પત્રકારોના અભિપ્રાય ૭

મેમ્બર બુલંદામ—
 દુનિયાના અસીમ પટ ઉપર ઉભારતી
 માનવતા વચ્ચે ઉમેરેલી લેખક એક માનવની
 હૃદય-વીણાને ઝાલી ખેંચી છે અને એ વીણાને
 એકે તાર હળવે હળવે બજાવી રહ્યો છે અને
 એ બાજની વીણામાંથી સંદેશો નિકળે છે. કેદાર
 રૂદન છે, કેદારમાં હર્ષ છે, કેદારમાં હર્ષ છે, અને
 લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના ઉચ્ચ ગુણને
 સાથે અધ્યાત્મ માનવ હૃદયના એ સનાતન
 મહાગીતના રસો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતો
 સાથે જળી જાય છે.

કલકત્તાવાસી—

બહુ દરેકના જીવનનું કામ્ય થાતા હોય, તેવાં
 સુંદર ગદ્ય કાળે સંજ્ઞા છે, જીવનના પાનાં પછી
 પાનાં ઉઠેલતાં હોય તેમ એક એક કામ્ય નવી
 લાવના, નવા વિચારો, નવું ચિત્ત ઉજળવે છે.
 કાંસાધ (દેનિક)—

લીડરો લીડરો પ્રેરણા માલ
 સુર છે, ગુર્જરોએ આપાતની અને સચ્ચ
 બનાવતી રેલીમાં મુસ્લિમ લેખક સાથે “દુરાગે”
 ગુજરાતને એક સુર કિતાબ આપી છે.
 ગુલસુંદરી—(મનોરમ કં. શુકલ)—

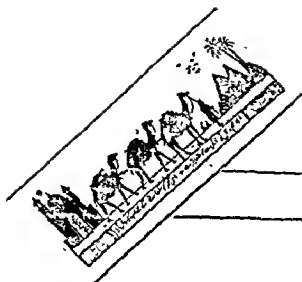
કામ્ય સાહિત્યમાં શેકાતી ભાવનાઓને
 ગદ્યમાં રચી દેતી શ્રી દુરાગની ‘ચિનગાદી’માં
 કેટલીક ભાવના સ્વેચ્છ મનોરમ છે. એમાંથી
 પણ વિચારો મૌલિક છે અને એની રચનામાં
 પણ મજાની રીતે ચર્ચ છે.

Modern Review (U. K. J.)
 Chinari really writes what we want to see.

भार्य

१८४१
रथ

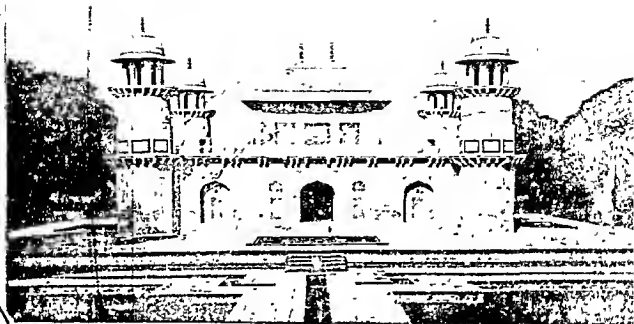
આ અંકમાં ←←←

વિષય મુજબ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
"કે મોં ખર્ચે હમો અંદાશી દેખી દે શાનમયી"...	દો. 'દના' રેડી ...	૪૫૧
ઈસ્લામી દિશાલુ (ફર્મન)	મી. અ. રદીમ ...	૪૫૪
" " (દલીલ)	" " " ...	૪૫૫
આવાજની કુતિયાં કે રોડો	"એકાઠી"	૪૫૬
સાબાર રીકાર	સંપાદક	૪૫૭
હાપણીવાની નોંધણીમયી	"દરમિયાન"	૪૬૦
પોક	મ. વજીર	૪૬૧
અસ્માઉલો દુન્ના	રિફાત-સામેરી	૪૬૪
ફાત્મા	મી. અ. અશરફ	૪૬૬
હુ લખુ'ં	"સાન દાદ"	૪૭૦
વિવિધ બેલકામી	"ગાવિમ"	૪૭૩
યુલિસિસ કળા 'દીદલ	સાંદે બગીચી	૪૮૦
રજા	"દારીકર બી. જી.	૪૮૮
અબ્દુલો ઉલ્લ	પ્રસાદ	૪૯૧
છવન-પુંઠ	દા. રીપોલ	૪૯૮
નગન માય	નૂ. નાગીજ	૫૦૦
ગુર્મી તાકત	ઈ. મી. મી.	૫૦૧
This matlening Century	L. E. Allou,	૫૦૨
મુસ્લિમ પિન સિસિમ	અનિક, રસદ, દાલ	૫૦૫
મેડિસિ (મુખમો રેડીઓ મુશાફરી)	સંપાદક	૫૦૭
સમતાન (અ. યુ. પાર્શી)	"મુરબ"	૫૧૭

વિનંતી:—આરોગ્યે પ્રત્યક્ષર વેળા મદક નંબર લખવા ચાહું નહીં, દરેક અંગના રેલો ઉપર નામની શરૂઆતમાં તે લખવામાં આવે છે.

આદિકાનાં આરોગ્યે બોરીસ પેટ્ટલ ઓફિસમાં નામે મુજબ નામ બાવું.

VAHSHI SAHITYA KARYALAYA SURAT CITY

આશોકાનો, ઇતિહાસિકાનો શેઝો

[આશોકાનો તાજ નગરનરમાં શિલ્પકળા અને સ્થાપત્યકળાનો એક સર્વોચ્ચ નમુનો ગણાય છે. પણ તાજ કરતાંએ મુલાયમ અને નાનુક કારીગરી માટે આ શેઝો ચીયાતો છે, એને નજરે નેતારે લાખો કળાપારખુ આંખો એની માફી પુરી શકે છે. મુગલોનો મળાપેસ, જ્યાં સોળે કળાએ ખીલ્યો છે એ ઇતિહાસિક યાદગાર કોઈ પણ હિંદીના દિલમાં વાજખી મગરૂરી ઉત્પન્ન કરી શકે એમ છે.]

“કારવા”]

[માર્ચ ૧૯૪૧]

લંચો :—

“વહશી” રંદેરી

સહતંત્રો :—

“એકાન્ત”

લલાજી

હિન્દ રા. ૪

બર્મા રા. ૫

પરદેશ રા. ૮

બ્રુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

માર્ચ ૧૯૪૨

અંક ૭ મે

“કે મેંને બર્જો
ગુલપે જિંદગી
દેખી હૈ
શબનમકી”

અન : મીસાના
‘ફના’ સાદમ રંદેરી
(રંદેરી)

ગિરહ કુછ ખુલ સકી આખિર ન બુદ્ધિ રાજે આલમકી;
ફસાના રેહુ ગર્બ બનકર નુમાઈશ સાગરે જમકી.
કોઈ ઉસ્સે તો પૂછે કાઈનાત ઇસ બાગે આલમકી;
લિયે મેકા હૈ પેહલૂમેં ને દુનિયા હસરતો ગમકી.
તગાપુલ બર તગાપુલ ઔર ઇગમાજે નજર હરદમ;
અરે બેદાહગર હલ્લી હૈ આખિર બુદ્ધિ પેહલૂમેં ?
ખુદા મઅલૂમ એ દિલ કયા તેરી કિસ્મતમેં લિખ્યા હૈ;
સુરક્ષા યાસકા હૈ ઔર હૈ તસ્વીર તૂ ગમકી.
અબ્દસે બેદરએ રંજે અલગ લેકર મેં આયા હું;
અબ્દસે દી ગર્બ હૈ મુજકો કિસ્મત નાલએ ગમકી.
અમર પેંદ્યા ફલક પર નાલએ બેતાબકા શાયદ;
પક કયું ઘબરા કર ઉસને આજ મુજએ પુરસિયો ગમકી.
નહિ ચેક બાઅસે દિલબસ્તગી મેરે લિયે હરગિઝ;
હકીકત મુજપે જાહિર હૈ તમાશાગહે આલમકી.
ઉસે કયા રસ આયે ફિર નજારા લાલઓ શુલકા;
મુકદ્દર જિંદગી નજરોમેં ફિઆ હો બાગે આલમકી.
ખુદા હાકિમ મેરી ઇસ દરતીએ સબો તહરમુલકા;
રહી બાકી ને કૈફિયત યરી ઇસ ચક્ષમે પુરનમકી.
યહી રહાક હૈ ઉસ્દી યહી ઉસ્દી હકીકત હૈ;
કે ચેક દુન્યા હૈ શોરિશગાહ શોરિશગાહે પેહલૂમેં.
તુજે સૂઝા હૈ ફિર કયા ઉલજનોમેં મુખિતલા હોના;
ચેક કયું ફિર યાદ એ દિલ આ રહી હૈ બુદ્ધિ બરહુમકી.
‘ફના’ હું એબતેબારે હસ્તીએ મૌહૂમતે વાકિફ;
કે મેંને બર્જો ગુલ પર જિંદગી દેખી હૈ શબનમકી.

(★) ઈસ્લામી શિક્ષણ (★)

[૨૨] અલ્લાહ તઆલામ્ ફરમાન (કુર્આન) [૨૩]

● મોહાના અબ્દુર્રહીમ સાલુમ, રાંદેર ●

●

(૧૦૨) અમે આ કુર્આનને સત્યતા સાથેજ ઉતાર્યું છે; અને અમે તને માત્ર ખુદ પાળરી આપનાર તથા ડરાવનાર બનાવીનેજ મોકલ્યો છે.

(૧૦૩) સૂર્યના નમી જવા પછીથી રાતનું અંધારું થતાં સુધી (અમૂક) નમાઝો અથ્થ કર અને સવારનું (નમાઝમાં) કુર્આન પઢવું (ફાયમ રાખ) એશક સવારની નમાઝ (ફરિશ્તાઓની) હાજરીનો વખત છે.

(૧૦૪) કુર્આનમાં અમે એવી વાતો ઉતારીએ છીએ જેથી (ગુમરાહીનો) રોગ દૂર થાય અને ઈમાનવાળાઓ માટે રહમત છે પણ અન્યાયીઓને તે એથી ઉલટું નુકસાન થાય છે.

(૧૦૫) જ્યારે અમે માણસને આરામ આપીએ છીએ; ત્યારે તે મોડું ફરવી લે છે અને ખામુએ ખસી જાય છે. અને જ્યારે તકલીફ પહોંચે છે; ત્યારે નિરાશ થઈ જાય છે.

(૧૦૬) અલ્લાહ જેને (સીધો) માર્ગ દેખાડી દે તેજ માર્ગ પર આવનાર છે પણ જેને આટલો માર્ગ રહેવા દે તે પછી તેઓને માટે અલ્લાહના સિવાય કોઈ સહાયક તેને નહિ મળે.

(૧૦૭) તું કહી દે અગર તમારા હાથમાં મારા પરવરદિગારની રહમતના ખજાના હોત તે તેના ખર્ચ થઈ જવાની બહીકથી જરૂર તમે તેને બંધ કરી રાખત, અને માણસ તે બહુ તંગ દિલનોજ છે.

(૧૦૮) (હે નખી!) તું કહી દે કે અલ્લાહ કહીને પોકારો અથવા રહુમાન કહીને પોકારો, જે નામથી પોકાર્યો તે (તે બેહતર છે કારણ કે) તેના ઘણાં બધાં નામો છે.

(૧૦૯) એશક અમે પૃથ્વી પરની વસ્તુઓને તેની શોભા બનાવી છે કે જેથી અમે લોકોને અજમાવીએ કે તેઓમાંથી કોણ વધારે સારી કરણી કરે છે.

★ ઈ સ્વા મી શિ ક્ષ ણુ ★

સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે જનાગને ઉતાવળે લઈ જાયો. કારણ

૦ મૌસાના અબ્દુર્રહીમ ચાહુખ, રાંદેર ૦

(૧૦૨) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે જનાગને ઉતાવળે લઈ જાયો. કારણ કે જો તે મુરદુ નેક છે તો તમે તેને ભલાઈની નજીક કર્યો (એટલે કબરમાં પહોંચી સવામ મેળવશે) અને જો તે નેક નથી તો છુલ્લને પોતાની ગરદન પરથી ઉતાર્યો. (સહીડેન)

(૧૦૩) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે મુરદાની પાછળ ત્રણ વસ્તુ નાંચ છે. તેની અડુલ (ઘરવાળા) માલ, અને કરણી. ફરી તેમાંની બે પાછી ફરે છે અને એક રહી નાંચ છે તેના ઘરવાળા અને માલ પાછાં ફરે છે અને તેની કરણી રહી નાંચ છે. (સહીડેન)

(૧૦૪) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે જન્મતમાં એવા લોકો જશે કે જેમના ફિલ પક્ષીઓનાં ફિલ સમાન હશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૫) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે મારી ઉમ્મતમાંથી એક ટોણું સિત્તેર હજારનું જન્મતમાં જશે કે જેમના મોં પૂનમના ચંદ્રની માફક મકાસશે. (સહીડેન)

(૧૦૬) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે તમે અરબના ટાપુથી જિહાદ કરશો તો અસ્લાહ તે પર વિજય આપશે પછી તમે ઈરાનથી જિહાદ કરશો તો અસ્લાહ તે પર વિજય આપશે. પછી તમે દક્ષિણથી જિહાદ કરશો તો અસ્લાહ તે પર પણ વિજય આપશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૭) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું ન્યાદે કિસરા હલાક થશે તો પછી ખીજે કિસરા નહિ થાય અને એજ પ્રમાણે કેસરની બરખાદી પછી ખીજે કેસર નહિ થાય. અને હું ખુદાપાકના સોગંદ ખાઈ કહું છું કે તમે તે બંનેના ખાજાઓને ખુદાના માર્ગમાં ખર્ચ કરશો.

(૧૦૮) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે દલગતલ પૂર્વના તરફથી આવશે અને તેના વિચાર મદીનાના હશે એટલે સુધી કે ઓહોહ (પહાડ)ની પાછળ ઉતરશે. ફરી ફિરક્તા તેનું મોં સામના તરફ ફેરવી નાખશે અને ત્યાં તે હલાક થશે. (મુસ્લિમ)

(૧૦૯) સસુલુસ્લાહ સલ૦ એ દ્રમાબ્યું કે સ્વાર ચાલનારને અને ચાલનાર બેઠેલાને અને ઘોડા ઘણાને સંલામ કરે. (સહીડેન)

શ્રેષ્ઠ કી દુનિયાં દોર તો

સંસ્કૃત - 'કેપ'

T.B. Mallya

આનામ્મી દુનિયાંકે દોરતો! તમે દેશુઆરીની
૧૧ મી તારીખે રેડીયો પર શુભરાતી મુદ્દાપરે
સાંભળ્યો હશે? રેડીયો મુદ્દાપરાની સફળતાની
આનંદી એક માસ વીતી ગયો છતાં હજી મુંબઈ
રેડીયો સ્ટેશન તેની સાક્ષી દર મંગળવારના
વાર્તાલાપમાં આપી રહ્યું છે. કોઈ પણ મંગળ-
વારે શુભરાત કે શુદ્ધ શુભરાતમાંથી મુદ્દાપરા
માટે આવેલા મુદ્દાપરા ન વંચાયા હોય એમ
ખન્યુ નથી. રેડીયો મુદ્દાપરા સફળ તો થયો
છે જ પણ કવિઓની વિપુલતા અને સમયની
કૃપાળુતાએ કરી, દરેક ગઝલકારને એક આંખ
કવિતાના કામળ પર તો બીજી આંખ હિન્દી-
આગના કાંઠા પર રાખવી પડતી હતી અને
તેને એજે જ કંઈક ઉગાવશે સહ આજ બાર
સપ્તમેન્ટું કંઈક પડતું હતું અને વળી તેમાં
દાદ દેનારાઓએ "વાહ! વાહ!" કરીને કંઈક
વધુ સમય રોક્યો; પણ તે છતાંય મુદ્દાપરા
નિયત સમયે પુરા થયો અને ધારી અસર
વિખળવી ગયો.

પણ રેડીયો મુદ્દાપરા કરતાં સર કાવસજી
હોલનો બીજા દિવસનો મુદ્દાપરા વધુ સફળ
થયો કલમ કિતાબકારના શબ્દોમાં કહીએ તો
મુદ્દાપરાની સફળતાનો પુરાવો હોલની દીવાલો
અને પુરેસીઓ આપી રહી હતી શુભરાત અને
મુંબઈમાં થયેલા અગાઉના એકેએક મુદ્દાપરા
કરતાં શુભની દૃષ્ટિએ આ મુદ્દાપરા ઘણા સફળ
ગણી શકાય, અને પોતાના કવિઓને સંજોગવા
આમ જનતા કેટલી બધી તૈયાર છે તે પણ.

આમ મુદ્દાપરાની ગણી શકાય કલમ કિતાબ-
કારે તો સ્પષ્ટ હતું છે કે "કવિઓને આમ
જનતા સમક્ષ રજુ કરવાનું સારામાં સારું સાધન
આ મુદ્દાપરાઓ છે." સુરતની નર્મદ સમાના
મુદ્દાપરામાં હું કહી ગયો હતો તેજ બીના કલમ
કિતાબકારે પણ રજુ કરી છે. મુંબઈના અનેક
પત્રોએ મુદ્દાપરાની સફળતા રિવકારી છે. અને
એ સફળતામાં ખાસ ફિરોજી જનાબ 'આર',
'અમલ', 'બાદશાહ', 'ફાત' માતરી, 'સાબિર',
'લાયલ', 'આઝાદ અમીન', 'નસીમ', 'નાસાદ',
'નિસાર', 'આસિમ', 'બરીદઅવાજા', 'કલીમ',
'મરીઝ' વગેરેના ગણી શકાય. બાકી 'વહશી',
'બાકી' ને 'એકાર' તો 'કારવાં'ના સ્ટાફનાજ
માથુસો રહ્યા તેમણે ત્યાં કેવીકે તોપ ફોડી હતી
તે કારવામાં શી રીતે રજુ કરાય ?

પણ એટલું તો ખરું કે આમ મુદ્દાપ-
રાઓ દ્વારા શુભરાતી બાપા ખૂબ ખેડઈ રહી
છે પ્રેક્ષકો તો સમજી જ ગયા છે પણ કવિઓએ
સમજી ગયા હશે કે સારી ગઝલ લખનાર
કરતાંય સારી ગઝલ વાંચનાર આવા દેશોમાં
ખૂબ ફાટી જાય છે અને પેલી સાદી કડીયું પુનઃ
રમરજી થઈ આવે છે કે:- "લાપાને શું વળગે
ખૂર ? જે રજીમાં જીતે તે શૂર !" વગેરે
કુદ ગીતની મહેનત અને તેમાં ખાસ 'આસિમ'
'બરીદ'ની હોમોદોડી, પ્રમુખ સંવાદન, પ્રેક્ષકોની
રસ ગીતવાની તૈયારી અને સાપરોની ખેલ
દિલીપી મુદ્દાપરા ખૂબ શબ્દોમાં મુદ્દાપરા
તરિક્કા પાર ઉતર્યો અને શુભરાતમાં એવું

આંદોલન જગતી ગયો કે કઠોરની બાંધે
 ઇકબાલ પણ પોતાને આંગળે મુશાયરા
 જમાવવાની તૈયારી કરી રહ્યાં
 સંજગાથ છે. કદાચ આ સમાચાર સાંભળીને
 અમદાવાદના એક પોરીયાના પેટમાં તેલ રેડાય,
 અને મુંબઈના એક લેબાયુ લેખકના પેટમાં
 ચૂંક આવે એવા સંભવ ખરેખરે પણ શું કરીએ
 યાર? લોકોનેજ મુશાયરાનું ગોડપણ લાગ્યું છે
 ને? બાકી કોઈના મુશાયરાથી કાંઈને મુંઝારો થઈ
 આવતો હોય એનો કંઈ ધ્યાન છે?

ફરેક વાતમાં આજકાલ અમેરિકાનો પહેલો
 નંબર આવે છે. “ન્યુયોર્કમાં શુભ ચએલાં
 માણસોની શોધ કરનારી એક ખાસ સરકારી
 કચેરી છે. ગયા વરસમાં ૭૦ હજાર સ્ત્રીઓએ
 પોતાના પતિઓ શુભ ચવાની તેમાં ફરિયાદ
 નોંધાવી હતી; ત્યારે ફક્ત ૧૫ પુરોએ પોતાની
 પત્નિઓ શુભ ચવાની ફરિયાદ નોંધાવી હતી.
 “આ ઉપરથી જણાય છે કે દિંદ જેવા જૂખ-
 ડીબારસ દેશમાં બેરીઓ ધરમાં બેસી રહી
 ધણીને ભારે પડે અને સંસ્કૃતમાં અને બાર્યા
 એટલે કે ભારે પડનાર કહી છે તે સામીત કરે
 પણ અમેરિકા જેવા સોનું સંધરનાર દેશમાં
 બિચારા માટીગ્રઓને બેરીઓથી પીછા છોડાવી
 ભાગી જવું પડે એ શું બતાવે છે? કે જેમ
 છુટાડેલાં, ચોરી અને છુટાડેલાં અમેરિકાનો
 નંબર પહેલો છે તેમ પરજીતરને પડતી મુશ્કેલી
 નાસી જવામાં પણ અમેરિકા પાછળ પડે એવું
 નથીજ. બિચારા પુરવાસીઓને બેરોનું લફર
 મરતાં સુધી કેટ વળગારીને ફરતા ફરે છે.
 હો તમેજ કહેાને કે ધાંચીના બળદો અને
 બાપણા પૂર્વના માટીગ્રઓમાં શું ફેર?

ફ્રેંચ લાઇનમાંથી સ્ટંટબાજ એક્ટરોનો
 યુગ લગભગ આપતી જવા આંચો છે; પણ

હજુ સ્ટંટબાજ લીકરો અને સ્ટંટબાજ એક્ટરો
 રોનો યુગ આચર્યો નથી. ડૉ. એમ. એન.
 રાયને તો હિંદુ નાનું બાળક પણ એંગળીજ
 ગયું હશે! એમના સ્ટંટોને દેશમાં કોઈ પહેાંચી
 શકે એમ નથી. એમને પગલે પગલે ચાલનાર
 ફરેક પ્રાંતમાં છોટા મોટા સ્ટંટ ખેડારીઓ
 ભયાં પડ્યા છે, તેવા મહાનુભાવોમાં ડૉ.
 આંગેલકર અને રા. જમનાદાસનું નામ બેવકફ
 મૂકી શકાય. બાકી હિંદીવાળા પીર અને
 એડીટર ખ્યામ-હસન નિઝામી સાહબ પણ એ
 લાઇનમાં કંઈ એાછા ઉતરે એવા નથી. હાલમાં
 એમણે હિંદુ-મુસ્લિમ ઐક્યતા માટે ગૌરાળા
 સ્થાપવાનો વિચાર જાહેર કર્યો છે. એમનાં
 ગોળની નવિનતા માટે બે મત નથી, અને
 વળી “કંઈને વાલોં કેા દુનિયાં બી નઈ
 મિલ્તીહે” તો પછી ખ્યામજીને ‘ગૌરાળા’
 નભાવવા થોડાક મહાજનો કેમ ન મળી આવે?”
 “જહાંમે” બે દેખાતો ઈસ પીરછ કેા;
 બસ બે સૂઝતી હે નઈ સૂઝતી હેા”

કલકત્તાના અમૃત બજાર પત્રિકા જેવા
 જવાબદાર પેપરે જનાય જિન્નાદને મુસ્લિમ
 લીજના સાંદની ઉપમા આપ્યા પછી ઉત્તર
 હિંદનાં મુસ્લિમ પેપરોએ કોંગ્રેસની ગાય અને
 મુસ્લિમ લીજના સાંદ વિષે ખૂબ ખૂબ લખ્યું;
 તો પાછાં એ મુસ્લિમ પેપરો સામે હિંદુ પેપરો
 હાંછેડ્યાં અને આમ ઉત્તર હિંદના એડીટરોમાં
 ખૂબ કદમી સાડમરી ચાલી. આપણા દેશની
 એ કમનસીબી છે કે માછલો અને વાઘચઢોની
 જેમ એડીટરો પણ લડી શકે છે. શું આમ
 એકબીજાને ગાળો દેવાથી પોતાની કૌમતી સેરા
 થતી હશે? શું એ એડીટરના ચતાઓ ગાળ
 દેવી અને ગાળ ખાતી એને પણ કોઈ સાદિ-
 ત્યની કળા સમજ બેઠા હશે? ખુદા સદ્બુદ્ધિ
 આપે અમારા એડીટરોને કે તે આવાં વત
 જાણી દેશને વધુ ના ડોહાશે.

છેલ્લી વસ્તી ગણતરીએ કૌભીલાદને પારો દીક દીક ઉગ્રો ચઢાવી દીધા છે. લોકોનું આશય તો લાક્ષણ્યનાં દુઃખને પણ માણસ તરીકે જાહેર કરી ચેતાની કોમમાં માણુમની રાખ્યા વધારી દેત। દિંદમાં માણુમની પણ દોમન અંકાય છે એ છેલ્લી ચુદ્ધી વખતે જણાયું। દેશના ખુશનસીએ ગણો કે કમનસીએ ગણો પણ વસ્તી સારી વધી ગઈ છે. પૂરો આકાશ તો દબે જાહેર થશે, પણ એ તો ખરું જ કે પુરો-પરમાં જેમ ભગવાનની જેવાજેવા ચાલી રહી છે. "અર્ચાલ કહે છે કે ભગવાન અમારા પક્ષે છે અને હીલસર કહે છે અમને પ્રવરના આશિર્વાદ મળ્યા છે" તેમ આદો ભાષાની જેવાજેવા ચાલી રહી છે! જેમણે સ્વપ્નામાંએ કહ્યો ન છુટપો હોય એવા અબણુ દિંદુ પણ ચેતાની માનુભાષા દિંદી લખાવી રહ્યાં સંભળાયું છે, ત્યાર બાંછ બાણુ મુસલમાનોએ પણ ઉદ્ધવું પડ્યું મજાનુ રીતે પકડ્યું જ પડેને! આમ દિંદી અને ઉદ્ધવની સાંઠાની જામી રહી છે. પરિણામ તો જે ઉત્તરવાનું હશે તેમ ઉતરશેને? કારણ કે જેમ હિંદી ભાષાના વધશે તેમ ઉદ્ધ ભાષાનાય વધશેને! ફક્ત હરી જરો મુજરાનીના બગર ભાવ। પણ મુનેય એ બિચારીની કોમત તો "શું શાં પેસા ચાર હતીને?" બાકી એટલું તો ખરું જ કે એક તરફ વસ્તી વધી છે, બીજી તરફ કરવેરા વધ્યા છે, એટલે એકારી પણ બમણા વેગથી વધશે એ તો નક્કી જ છેને!

૭

સેવાનાં બગર સસ્તાં થનાં જાય છે। જગતમાં જે કંઈ નવું થાય છે તે જાણે સેવા જાનથી જ થાય છે. કાર્મ એડીટર નવું પેપર કાઢે છે તો પ્રથમ સેવાનું જ દોલ પાટે છે। કાર્મ નવરા માણસને કામધંધા મળતો નથી ત્યારે આડુખવણું જેવા પિના સીધા એટ્ટેર્મીપર ચડીને લીધર બની બેસે છે તે પણ સેવાનું જ દોલ પાટે છે। કોલ્ટરો દંદી પામથા કકકકાને શી લે છે જનાં સાથે સેવાની કિસ્સીવારી ભેડતા નથી। વધારે ઘોળા દાંડે કારતમાં બસીયોને લગવી મારે છે, છતાં કોઈ પછે તો એમાં

ચેતાને! સેવામાવ આગળ કરે છે। પંચથ પગર લઇને વિદ્યાર્થીઓને બાણાં છે જનાં સેવાનું તૂન આગળ કરે છે। આમ કોઈ કોમની સેવાના દાસ કરે છે તો કોઈ દેશની સેવાના દાસ કરે છે। બિચારી સેવાની રેવી દાણુણુ થતી જોઈને હવે તો સેવા પણ મનમાં ધરમની હશે! અને તેમાંએ ખાસ આરામ ખુશીમાં પણ પક્ષાં દેશસેવાની બાંધ મારનાર લીધરે અને મોટરમાં બેસીને સેવા કરનાર રોટીચેતે પણ સેવાનો ઉકરો કાવવતા જોવામાં આવે છે; ત્યારે તો ખુદ સેવા પણ ધરમાડ જામે એટલેથી મોટું છુપાવતી હશે। કાણ જાણે સેવાના મેચ તે કેવાક ગળ્યા હશે કે તેને માટે દરેકના મોઢામાં પાણી છૂટે છે। જુદેવા કાઢવા ખાનાં ગાંભિની સેવા કરે છે એમ જાહેર કરે છે। એજ પ્રકારની સેવા મોટરોએ દેશની કરી રહ્યા છે એમ શું તેમને લાગતું નથી!

૮

અતે પોણું જોઈને પેસી ગયા. પણ કાણ! શું કાર્મ કોરકોપરને સલામ કરીને સિનેમાં પેસી ગયા! કે દાણુચોરી કરીને કાર્મ બીજ દેશમાં પેસી ગયા! કે વગર ટીકોટે ટી. સી. ની નજર ચૂકી રહેયનમાં પેસી ગયા! કે સત્યાગ્રહ ક્યાં વગર જેલમાં પેસી ગયા! ના એ બધામાં નહિ, ફક્ત ધામધૂમ કરીને જર્મનો બહોરીયામાં પેસી ગયા। અર્ધસક રીતે, રેંડીયો ફેરવ્યા વગર, કે લોકોનું ટીપું રેડ્યા વગર પેસી ગયા। પોણું જોઈને પેસવાનું ખાંધે હીલસર ચૂકે એમ નથી જ! નજા પાકેશીને કલાતી, પટાવી અને છોટે રૂબરૂની ખાઈું કરી જાય છે; પણ હવેજ લીલાના ચણા ચાવવાના છેને! જર્મોન યરતો ફાવે તેમ કઈું અને ગમે ત્યાં ચર્પું પણ ફોરમામો જ એને છેવટનો હિસાબ કિતાબ ચૂક વગરના છેને બધાએ હાનર માઇસ જમીન એક એ અકાલિયામાં એકદિયાં કરનાર દિલસરવી દણુ ૨૦ માઇલની ધગવાલ ચેનથ એળંગાની નથી। દરિયા તરી જતાર ખાંબોનીયામાં ફૂળી મરે એ સમો આવ્યો છે।

સૂત્ર ગામકુંડ-ગણિતા આગમ કવિ ગોલ્ડ સ્મીથની "ઉઝ્ટેડ વીલેજ" નો ગુજરાતી સમ-
ગ્રોહી અનુવાદ. અનુવાદક:-ડૉ. એમ. એ.
સુરેયા. ડૉ. સાહેબના આગલા પુસ્તક "જતિ"ની
સાધનમાં અને તેવાજ અપ-ટુ-ડેઇટ ગેટઅપ
કવર સાથનું આ નાનકડું પુસ્તક છે. કીમત
શ. ૨) મેળવવાનું સ્થાન એન. એમ. ત્રિપાઠીની
કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મું. ગઈ નં. ૨. સાહિત્ય-ગ્રેમ
અને તેની સેવામાં આ વ્યોટક ડોક્ટર પેતાનો
હિસ્સો આપતાજ રહે છે. એક પાનામાં અંગ્રેજી
કાવ્ય અને તેની સામેનાજ પૃષ્ઠ ઉપર તેનાજ
સવૈયા એકત્રીસા છંદમાં સમગ્રોહી અનુવાદ
વાંચકોને કાવ્ય રસમાં તરભોજ કરે છે. બ. ક.
કોટાર, શ્રીમતી સરોજની મહેતા, શ્રીમતી કંસા
મહેતા વીંના ઉચ્ચ અભિપ્રાયો સાધના આ
નાનકડા પુસ્તક માટે કશુંયે વધારે અમારે
લખવાનું રહેતું નથી. અમારે માટે તો ફક્ત
એટલુંજ લખવાનું બાકી રહ્યું કે એક પછુ
ગહેર અથવા ખાનગી લાઇબ્રેરી આ પુસ્તક
વિનાની ન રહે. એટલીજ તમન્ના અસ્થાને તો
નથીજ.

"દરિદ્રાધાર"

ભૂમનગરની ખત્રી મેદરિસે ઇસ્લામનો
ઈ. સ. ૧૯૪૦નો હિસાબ તથા રિપોર્ટ. નવમા
વર્ષનો નવમો રિપોર્ટ લુલ્લ લુલ્લ ફૂંડોના
આવક-જવક ફૂંડની વીગતો પૂરી પાડે છે.
મેહરિસના સંચાલકોની કોશિય દશ્યે વધુ શક્તિ
પાતે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

ચાંદનીએ ઇસ્લામ: તંત્રી-વરિન્નસા
શરીફ, પ્રકાશક-શ. એ શરીફ ૧૧-૬ દરગરોહ
વાંદરા મું. ગઈ નં. ૨૦-સદરેડુ અકાદમિકના
છેલ્લા ચાર-પાંચ અંકો ચાંચ્યા. સ્ત્રીઓને
ઉપયોગી વાચન હોઈ, ખાસ કરીને વધુ ભગે
ઓ લેખિકાઓના સહકારથી પ્રગટ થતું હોઈ,
ઓ જગતના પ્રત્નો મોટા ભાગે ઉપાડી લેતું
દોષ ઉત્તેજનને પાત્ર છે. ખાસ જોખ કુટુંબોને
વધુ ઉપયોગી છે વાર્ષિક લવાગમ શ. ૪)

ધી અંલુમને ઇતેહાદે તરફી: ટંકા
રીઆની આ ગ્રેસીસા લુનોની અંલુમનને
મેથો વાર્ષિક રિપોર્ટ અભિપ્રાય અર્થે મળ્યો
અંલુમનની પ્રવૃત્તિ ખાસ અગત્યનાં કાર્યોમાં
હોઈ નામની નરિ પછુ ખરા અર્થમાં કામની
સંસ્થા સાબીત થઈ છે. ઉત્સાહ અને સંપત્તીજ
આવી સંસ્થાનું કાર્ય દીપે છે. અમને નોંધ
લેતાં આનંદ થાય છે કે નાના પાયા પર સુદર
કાર્ય આ અંલુમન કરી રહી છે તે માટે
દેખન જેવા પીઠ કાર્યકરો અભિનંદનને પાત્ર છે.
અંલુમને ઇમવતુલ ઇસ્લામ: કુતી-
યાલુની આ સેવાભાવી સંસ્થાની દેખરેખ નીચે
આસતી ઝનાના હાસપીટલ, મુસ્લિમ ગર્લ સ્કૂલ,
અને મુસ્લિમ યતીમખાનાનો હિ. સ. ૧૩૫૯નો
રિપોર્ટ વાંચ્યો. અંલુમનની ત્રણ પ્રવૃત્તિયો એકી
સાથે ઉપયોગી અને અનિવાર્ય હોઈ ઉત્તેજનને
પાત્ર છે.

"જમાલુદીન અફઘાની" અનુવાદક: 'નૂર'
પ્રકાશક: બન્ને ઇકબાસ અંધમાળા કોટાર (વાયા
સાયજી) કી. ૦-૫-૦ ઇસ્લામી નવસજનને
આરંભ કરનાર, વિચાર અને આચારમાં ખરી
ઇસ્લામી કલિતું જેમ પ્રગટાવનાર, ખિસ્તીઓના
લુચરની જેમ મુસ્લિમોમાં દોષ અનેરું નવું
ધરન સર્જનાર, જમાલુદીન અફઘાનીના આ
નાનકડા પુસ્તકને દરેકે દરેક મુસલમાને વાંચ્યેજ
છુટકા છે. વિપત્તી સંગીનતા સાથે અનુવાદની
કળા પછુ સોજે કળાએ ખીલી છે. ઇકબાસો
આદરોને પોષતી બન્ને ઇકબાસ આ પુસ્તક
દ્વારા પોતાના આગ્રહમાં સારી પ્રગતિ કરી
શકી છે. પછુ જેટલું પુસ્તકની શૈલીમાં જેમ છે
તેટલી બાપામાં સરળતા નથી. આ જાતનું
સાહિત્ય આમ મુસલમાનો માટે પ્રગટ થાય છે
કે ફક્ત અમુક એડીટરો અને લેખકો માટેજ
પ્રગટ થાય છે? એ પુસ્તકની લાપા ભેતાં
સમજાતું નથી! અંધમાળાનું નેખન દલુ સરજ
હોતું નેખમે.

પહેલેથી. પણ જ્યારે પહેલેથી પર પગ મૂક્યો ત્યારે કુશીઓ પણ એમનું ઉતરેલું મોઢું જોવાને ઉભા રહેતા ન હતા. બગવાએલા બાવરા જેવા તેઓ આમત્રેમ આંદોરે ભારતા હતા. તેવામાં પોલીસે તેમને પકડ્યા. મૂળ શુભરાતીભાઈ એટલે જીવ તો ચાલતીજ હતી. પણ પગ રિયર રહેવા મુશ્કેલ હતા. એ તો સારું થયું કે સામેથી શ્રી શેખઅલીની સ્વારી આવતી દેખાઈ. અને જીવમાં જીવ આવ્યો. અસ્તમ પરદમ સમગ્રની પોલીસથી છુટકારાને દમ એવો અને બહાર નીકળ્યા. હજી ઘોડા-ગાડી વાળાઓની ફોજમાંથી પસાર પણ નહોતા થયા કે, જીની પેટી પકડીને ઉમેલા બાઈ માતરી દેખાયા. “ઓહ તમારું બહું યાય તમે પણ અટવાવ છે કે” અડવાજી બોલ્યા. બાઈ ‘માતરી’એ જવાબ આપવાને બદલે પોતાની પેટી અડવાજીને માથે મૂકી અને એ સરખસ ચાલ્યું બાજુની હોટલમાં. હોટલમાં ઘોડો ટાઇમ બેસવાનું બાકું આપ્યું, એટલે કે ચાહ પીધી. અને ‘ઉડી રાણી’ના ઈન્જેનરમાં વળી પાછા રેશન પરના બાંકુ પર જઈને ચોંટ્યા. ગાડી આવવાને ટાઇમ થયો ત્યારે આ તરફથી સપદા, તથા આસિમ બદરી આણી કાં. આવી પહેલેથી. અને ગાડી આવતાં ‘ઝાર’, ‘બેકાર’, ‘વલશી’, ‘સાબિર’, ‘ખાડી’, ‘શત્તારશાહ’ આવી લાગ્યા. વતો અને મુલાકાતો થઈ. ઉતારે પહેલેથી. અડવાજી તો મુંબઈ જેવા નીકળી પડ્યા તે સાંજે પાછા આવ્યા. રાત્રે સૌ રેડીયો રેશન પહેલેથી અને ત્યાં મુલાકાતો જમાવ્યો. ‘મે’ તો ધાર્યું-હલું કે અડવાજીનું ટકું અહીં રેડીયો હાઉસમાં ચાલ્યું મુશ્કેલ છે. પણ જ્યારે બ્રોડકાસ્ટ શરૂ થયો ત્યારે વાજીરાની પેટી પર ટાંગ પર રાંગ ચઢાવી એ શીમાન ત્યાં બેઠેલાજ હતા !

બીજે દિવસે કાવસજી હોલમાં પણ અડવાજી તો મી. મસ્તકીરીની બાજુમાં જઈ અડવા

હતા અને ખુરશીમાંથી ઉછળી ઉછળીને શરૂ દેતા હતા, પણ એમની દાદ કાંઈ લેતું ન હોવાથી શ્રી શેખઅલીએ એમને પાપાળને ગુસ્સે થતા અટકાવ્યા હતા. આમ છતાં પણ માંડુરીની દોલત વગાડનારા શ્રી. કોલેક પોતાની કૃતિ રજૂ કરી ત્યારે અડવાજીએ મને બે ચાર દેવો મારીને કહ્યું કે “આના કરતાં તો હું જેને સારી ગઝલ લખી શકું છું !” અને અહીંમાં અમુક તમુક ભાઈના નખો રજૂ કરીને કોણે અન્યાય કરવા માંગતા નથી; છતાં ભાઈ બેકાર અને શ્રી. શેખઅલીની દારૂચરસની છાયા ઉઘા પડી પેલા જ્યોતિષ દેવે કંઈ ખુરશીમાં દેખાતા ન હતા ! એમ પણ તેઓ મોટી ખુરશીમાં બેસે તો દેખામ નહિ એવા હાડના છે ! અમારા અડવાજી તો એમ પણ કહેતા હતા કે પેલી “ચંપલવાળા” ગઝલ એમનાજ દોલો નોંધ્યો જો એમજ હોય તો એમની ગઝલમાં ‘દેખજો’ “ર” ન હતો. અને તેથીજ તો તેઓ બીજા પાસે બોલવાનું કહીને ગયા હોવા જોઈએ ? શ્રી. સ્નેહરશ્મિની ગઝલ આંદામાએ બાઈ છતાં તેઓએ ખીચડીને બિચાંની બનાવી શક્યા નહિ. આવે ટાકે આવ્યા હોત તો અમારા મિત્ર પતીલ અને યદ જીવ એમની એકાદ ગઝલ, તો એમને જણાવ કે માસિકાત્રા પાનાં બગડવાં સહેલાં છે ત્યાં અનિષ્ટ વાપાવતરને લીધે ફાવે પણ જવાય છે, પણ આ કાવ્યના રંગમાં તો ‘જીતે તેજ શર’ છે.

એ સૌ બાઈઓમાં સ્વરી ગઝલ લખનાર જોયા અને શ્રી. બારોણ પણ અમારું ક્ષેત્રજી ધરાવતી દેહવાળા એ બાઈ ચીવટથી લખશે તો પોતાનું સ્થાન જમાવશે એવી અમને ખાતરી છે. આ મુલાકાતમાં મધુર છતાં ક્યું કંઈ લાચું હોય તો તે શ્રી પ્રદીપેનું અધવચમાં સોદી ગીતો લલકારવું. મદીપેજના ગીતોને વિરોધ કરીએ એટલા નાદાન અંબે નથી, છતાં ‘યું ચી’ ના વાગ્દમાં ‘અમે તબેનો’ સર અરયાને હતા !

હિંદી બાપા ગુજરાતી કરતાં એમ પણ રૂઝાળ વાળી છે અને તે એક કામિય કવિના મુખેથી કાવ્યરૂપે કાઢ અનેરી ઢબથી રજુ થાય ત્યારે ખિચારી ગુજરાતીને માથું ખજવાળવાનું થઇ જાય છે। જો એમજ હોત તો ઉર્દૂનો એક શાધર ઉભો થઇ જત તો પ્રતીપછતી હિન્દી કવિતા આધુ એટલી લેત। બાપો અમારા અડવાણ તો એમ પણ કહેતા હતા કે “ચલ ચલરે નવજવાન” ના ચોજક થી પ્રતીપ જેવું આપણા જવાનો ચાલતાં શીખે તો...જસ જને દો ઇસ ખાનકુ”

સુરાપરો થઇ રહ્યા પછી હૃદયમાં ચાલ પીવા ગયા ત્યાં એક ખાદીની ટાપી મોલી કે પ્રતીપના ગીતોથી મદને ઘણી અસર થઇ. એના જવાબમાં અમે કંઈ મોલીએ તે પહેલાં તો અડવાણ મોલીજ પડ્યા કે “એમને તો જોરએ ટાટીઝ મોટા પગાર આપે છે ત્યારે આ અમારા શોખચક્ષી તો ધરનાં દોડીઆ ખરમીને અડી ગંજાજ મોલવા આવ્યા છે” એ સંજગી પેલી ઘેળા ટાપી તો ઉભીજ ન રહી। બાપો પાછળથી સાંજાળવામાં તો એમ આચું કે જેમના ગીતો પર જનતા મુગ્ધ બની હતી થી હરિ પ્રતીપને ઘેર પહોંચવાનું વાદન મળતું ન હતું। આવીજ બીજી એક હરી મીઠી પણ નોંધવા જેવી છે કાવસજી હાસમાં શી શોખચક્ષીના કાવ્યોથી સજામાં એટલી તો દસાકસ અને વાદવાડ ફેસાઈ હતી કે ન પુછો વાત। પણ બીજેજ દિવસે જ્યારે તેઓ શી મુંબઈના જાનરમાં રખાયા હતા ત્યારે બિખારીઓ સિવાય કોઈએ એમને મુલાકાતનું માન આપ્યું ન હતું અને એ બિરાદરો પણ તેમની પાસે દોડીઆ મંગતા હતા મતજળ કે રોડ પર નિરતે કાઢ ઉથું રહેવા પણ નડેલું હતું. આથી અકળાઇને શોખચક્ષીને તરત ધરની ડીપીડ કપાવતી પરી હતી આ વિષે વધુ ખાતરી

હરવી હોય તો પુછો ભાઈ માતરીને યા બદરીને. પાછળથી સાંજાળવામાં આવ્યું કે પ્રેક્ષકો તો આનંદથી તરખોલ થઇને સંખેથી સુઇ ગયા હતા ત્યારે એમને આનંદમાં તરખોલ કરનાર કેટલાક શાધરોને મુંબઈના રોડ પર પગપાળા લેકરાઈટ કરતાં ઉતારે જવું પડ્યું હતું. ચાલો ગમે નેમ થયું પણ પ્રેક્ષકોનો અને પત્રકારોનો ઉજાગરો વસલ થયો અને વહેરો યુથ લીગની મહેનત અને પૈસા વસજ થયા તથા શાધરોની ઘાંતી ખંડણી વસજ થઈ। “ધાર મિન્દા સે દ બતે બિસ્વાર બાપો”

સાયન્ડીકેટ ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

મુલેમાન છ. મરાહ

સુરાહ ટેલરિંગ વર્ક્સ

યુનારવાડા
મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસ:—

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મોટા ને ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી ફાયદો મેળવો.

સવાલ-શું ફરમાવે છે દીનના આલિમે
આ મસાઇલમાં કે કોઈ સખસ કોઈ નથી કે
વલીના નામની નહર માને યા કોઈ નથી કે
વલીના નામનો ખત પઢવો જેમકે રોખ
અખડુલ કાદિર છલાની રહેતો અથવા ખતો
ખાજમાં વિગેરે અથવા કોઈ નથી કે વલીનો
ઉર્ફ કરવામાં આવે યા મજકુરમાંથી કોઈને
મુસ્લીમના વખતમાં પોકારવામાં આવે જેમકે
'યા હઝરત પીર ફત્તગીર પીરાન
મોહીયુદ્દીન મુશિકલ કોશા ખે ઇઝતીહાઊ
બીલ ખૈર યા અલ મદદ' અથવા યા
રોખ અખડુલ કાદિર શયઅન લિહાહ
વિગેરે અથવા કોઈ પીરનો ખતાવેલો રાજદો
યા કસીદદ મૌસિયદનો વીર્ફ કરવામાં આવે
અથવા અખારમી દેવી અથવા કોઈ સખસ
મરી જાય તો તેની કબર ખોદવામાં આવે ત્યાર
પછી કબરમાં ઉતરી કબરના ચારે પુણીમાં
અખાન અને તકબીર આપવી અને મૈયતને
દફન કરવા બાદ કબર પર ઉભા રહી તકબીન
આપવી અને નમાઝે જનાઝક પછી તુરત દુઆ
કરવી અને ત્યાર પછી એક હલોઠ ખાંધી
કુઆન કરીદત્ત ફેરવવું અને એમ કહેવું કે જે
આ મૈયતના ફરાએઝ અને ત્રાજેખાત અને
મનઝરાત કમા થયા છે તેના કિફયતમાં અમે
આ કુઆન કરીદને આપીએ છીએ. કિફયાની
અમારામાં તાકાત નથી માટે અમે એક અમી.

મુશ્શાન અમીએ ફીદયામાં આપીએ છીએ કે
જેથી આ મૈયતના શુદ્ધ મરુ યજ જાય અને
કુઆન મજદના ફેરવાવા બાદ કંઈ પૈસા ના
કોઈ બીજી વીઝ રેવું અને મુર્દને દફન કરવા
બાદ ખેરાત કરવી એટલે લેકિને ખાતુ' ખવ
ડાવવું અને એમ સમજવું કે હું અગર ખેરાત
ન કરું તો લેકો મારે માટે વાતો કરશે કે
મુર્દ પાછા કંઈ ખર્ચ ન કરું અથવા ખર્ચ
ન કરીશ તો બીજા મોઝ પર કોઈ વેગા
મૈયતમાં અમારે ત્યાં લેકો આવરી નહિ યા
એમ સમજવું કે જો હું આજે ખેરાત ન
કરીશ તો બીજો કોઈ દીવસે મારી ખેરાત
કબૂલ થાય કે ન થાય, અને આજની ખેરાત
વધારે અફઝલ હોય અથવા કોઈ જગ્યા નકી
ફેરવી લેવી કે એજ જગ્યાપર સહો ખેરાત
કરવી ફૂલીલત રાખે. છે આ વિષરના કામો
કરવા કેમ છે? અને એવા સદકા તથા નહરોને
ખાતું ફરસ્ત છે કે કેમ?

જનાય (૧) પુછેલી ચરતમાં માલુમ થાય
કે ખુસાપાકે સિવાય કોઈ નથી કે વલીનો
નામની નહર માનવી ફરસ્ત નથી, (આલમ
ગીરી, ફતાવા અમીખીયક.)

(૨) કોઈ મુશુર્ફ અથવા કોઈપણ મુસલ
માન મૈયતના ઇલાલે સવાબ માટે તારીખ કે
દીવસ મુકદ્દર ક્યાં વિના તેમજ પૈસાની
ઉજરત અને રસમ રિવાજની પાખંડી વિના

કુચ્ચાને મચ્છ, તરખીલ, તલ્લીલ. વીગેરેના ખામ કરવો દુરસ્ત છે તેમજ ખરો ખાગ્યાં વીગેરે કે જેમાં શરીચતની રૂએ કોઇ ખરાબી કાચ પડતી ન હોય તો દુરસ્ત છે. (ફરેંમુખતાર, ઇમદાદુલ ફતાવા) (૩) કોઈ નખી અથવા વલીનો ઉર્સ કરવો જાએજ નથી આજ કાલ યુરોપીના મજારોપર જે ઉર્સો કરવામાં આવે છે તેમાં શરીચત વિરુદ્ધ થયું કામે થાય છે અને શિકં તથા દરામ કામે કરવામાં આવે છે તેમજ બિદઅતો પથુ કરવામાં આવે છે માટે ઉર્સ કરવો અને તેમાં કામિય થવું તથા કોઇપથુ જાનની મદદ કરવી દગમ અને નાજાએજ છે. હલીસ શરીફમાં આવ્યું છે કે દમરત રસમે ખુદા સલમ એ ફરમાવ્યું કે યા અલ્લાહ મારી કબ્રને ઈફ ન ખનાવીશ કે જેની લોકો ઈબાદત કરે. એક બીજી હલીસમાં છે કે આપે (સલમ) ફરમાવ્યું કે યા અલ્લાહ મારી કબ્રને હદ ખનાવીશ નહિ, (નક્સીરે મજદરી, મજમેમુલ અખ્બાર) (૪) મુરીખત અને તલ્લીફના કામે કોઇ નખી કે પીરને મદદના તોરપર પોકરેવું અને તેમને મુસ્લિમ કુરા સમજવું અને તેઓ અમારા પોકારને સાંભળે છે એવો અકીદો રાખવો અને યા શાય અખ્દુલ કાદિર રાયઅન સિદ્દીકાલ યા પીર દરતગીર મુશકેલ કુશાના નઅરા લગાકવા, આ બધી વાતો શરીચતની રૂએ દુરસ્ત નથી, હા, યુરુમનેદીન અને ઔલિયા અલ્લાહના ઉરેલ તથા વસીયતથી અલ્લાહ પાકના દરવાજામાં દુઆ કરવી દુરસ્ત છે, (ફરેંમુખતાર, ઇમદાદુલ ફતાવા)

(૫) પીરના બનાવેલા રાજરા અથવા કમીદા એસિપદમાં અકીદા અથવા ઇબાદતની રૂએ કોઇ વાન શરીચત વિરુદ્ધ મોજૂદ ન હોય તો તેના વિરં કરવો જાગજ છે.

(૬) અગીયારવી કરવી કે અગીયારવી આપવી એની શરીચતની રૂએ કંઈ સામેની નથી. (૭) કબરના ચારે ખૂશુઆમાં બાંગ આપવી અને તલખીર કહેવી એની કંઈપથુ સામેની નથી. તેમજ મુરદાને દફન કરવા બાદ કબર પર તલખીન કરવાને જરૂરી સમજવું યા નમાએ જન જા પછી ઘુરત દુઆ કરવી અને તે પછી એમિરે દસકો કરી કુઆન શરીફ ફરવું અને એમ કહેવું કે જે ફરજ વાજિબ વિગેરે આ મેયતના કમા થયા છે તેના કિદમામાં અમે આ કુઆન શરીફ અ પીએ છીએ વિગેરે વિગેરે જે બાજતો સવાલમાં દશવિધી છે તેનો પાક શરીચતમાં સમુત નથી. એ તો એક તરફનો રસમ અને રિવાજ થઇ પરણે છે. કબરના અંદર અથવા ટબરના બહાર મુદાને દફન કર્યા પહેલાં યા બાદ અઝાન કે તલખીર કહેવી બિદઅત છે. મેયતને દફન કર્યા પછી મુરએ બકરની રરઅતની આપતો મુસ્લેદુનક મેયતના સરને અને 'આમનરંસયો' હેતદ સુધી મેયતના પમની બાજુએ પડવું અને મેયત માટે દુઆએ મુશ્દેરત કરવી રાખેત બકો મણુજ સાફ સવાબનું કામ છે. જનાબની નમાઝ મેયતના દકમાં દુઆ છે માટે નમાઝ બાદ પાછી રિગજ દુઆ કરવી ન જોઇએ. તેમજ કુઆન શરીફનું ફરવું અને તેને કિદ્દપ સમજવો મટોડી બિદાલ છે અને એમાં કુઆન પાકની સખત બેઅઝમી થાય છે. કિદ્દાદનો જે તરીકા કિદ્દની મટોડી મટોડી માતખર કિનાયોમાં લખવામાં આવે છે તે મુજબ અમથ કરે અને આજ કાલના ખોટા રિવાજ પ્રમાણે એ કીતો કરવામાં આવે છે તે બીજુલ છેડવો જોઇએ (ફરેંમુખતાર, ફરેલખાદિઅલ તદતારી)

(૮) કોઇપથુ મકારના રસમ રિવાજની પાખાંદી વિના ઇસાએ સચળ કરવું. રોકક રસમ

ખેરાત કરવી કે ગરીબો, મીસ્ટ્રીનોને ખવાડણ કે કપડાં આપવા બિલકુલ દુરસ્ત બદલે બહુજ ઉમદા કામ છે પણ રિયાઝરી કે દેખાડવાની નિયત ન હોય, કોઈની પણ મલામત વીના પોતાની મઠ્ઠર અને હેસીયત માફક ને દીનસે અને ને રાહમે બની શકે પોતાના ચૈયત માટે ખુલુસ નિધનથી ઇસાને સવાજ માટે ખીરાત વિગેરે કરવું થણું અરજ અને સવાજનું કારણ છે ખુદપાક અરર કબૂલ ફરમાવશે.

(ક) સફફ ખીરાત માટે કોઈ જગ્યા ખાસ નામી ફેરવવી જરૂરી નથી. ને જગ્યા કે ને કામમાં સરીખતની રૂએ ખર્ચ કરવું જરૂરી હોય તેવા સારા કામોમાં ખેરાત કરવી, નાણા આપવા મહેરા સવાજનું કામ છે.

સવાજ-કપડા ઉપર કોઈ જાતની નાપાકી લાગી હોય તે બધા કપડાને ધોવું કે તેટલી જગ્યાને ધોવું. એથી આખું કપડું સાફ થઇ જશે?

જવાબ-કપડાપર જેટલી જગ્યામાં નળસત લાગી છે તેટલીજ જગ્યા ધોવાથી કપડું પાક નળસત લાગી છે તેટલીજ જગ્યા ધોવાથી થઇ જશે બધા કપડાને ધોવું જરૂરી નથી.

સવાજ-એક મહત્ત્વ ધણી જગ્યાએ રહેલા છે, ધણા લોકો તેને જોળાને પણ છે એક વલી અદલાકાતની ફરગાહ ઉપર વજીર પડતો હતો ત્યાંથી ઉદાકવામાં આવ્યો યદી તે ખીજ જગ્યાએ ગયો કે ત્યાં એક મચ્છર વલીની ફરગાહ છે ત્યાંના મુજવીર પાસે ત્યાં રહેવાની રજા મળી ત્યાં રહી વજીર પડવા બેઠો. બાદ ત્યાંના મુજવીર થોડા દીવસો માટે બહારગામ ગયો, એ અરસામાં સાંભળવા મળ્યું જાહેર થયું કે ફરીથી સારુ વલી દુનીયામાં પધાર્યા છે ત્યાંના ધણા લોકો પણ કહે છે કે એજ વલી છે કારણ કે મુજરી મજેલા વલીને પણ ગાય ઉપર એક મસો

હતો અને એમને પણ છે (ઉમરમાં ફરક કે નથી તે તો ખુદ જાણે) અને પેને જ એજ મનાવે છે કે હું એજ મુજરી છું, મો ધણાના મોટે સાંભળવામાં આવ્યું છે.

આ સર્વ ખીના ઇસ્લામ ધર્મ વીર કે ઇસ્લામમાં ખીજી જન્મ નથી. ક્યામત સિવા કબરમાંથી કોઈ નીકળી શકવું નથી માટે સર્વ ખુલાસો કરવા મહેરબાની કરીશ.

જવાબ-એ માણસ તદ્દન જુદો એ ધોળામાં છે એના ધોળા અને અર્થથી મુલ લખાનોએ બચવું અરૂરી છે. તેમજ સીધા સાધ અબાણ મુસલમાન લાખુએને એના ધોળાથી બચાવવા એ ધણા સરામનું કામ છે. અને તેના આ ઉત્પન્ન કરેલા ધોળાને મટાણું બેઠ્યો. ઇસ્લામમાં એ મહેરા કિતો છે.

ખંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘શ્રો નોટ’ ગળાઓથી ચાલુ ચાપ છે. માસિક આચરણની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મજા દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા “સાહુત” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખર્ચ લેવાયા છ’દગીઅરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ, કશુંજ નુકસાન નહીં, ઝાકર, વંદોએ અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન, ૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે કોટ, મુંબઈ. ફોન. ૨૧૪૪૩.

કવિની ખબરદાર—

“ચિનગારી” નું “વાંચો ગયો છું” ને તેમાંથી ધણે “કેળવું” કે “આનંદ” ગેળગ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિતાનો અંશ રહેલો છે, અને તમારી આંખની રીણમાંનાં કિરણોમાંથી ને ચિનગારીમાં ઉડી છે, તે ધડીભર દારૂખાનામાંથી ઉડીને આંધરો ચડેલું” ખણી (Rocklet) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તારા અંગી રહે, તેની લાગે છે. તમારી ગદ્યનિબંધોમાં આસનાં તારાં” બિંદુ છે તે તેમાંથી ચર્ચકિરણના પ્રતિબિમ્બકાય થાય છે.

ખતાય મુનહી સારવ—

“ચિનગારી” રમખ દીતે અગમચેતી આવે છે કે કામચલાઉમાં કોંક નવો સુરિક્ષમ કવિ નમી યુગ્યો છે અને પેતાના બાવિ સંસ્કૃતિને જાતી જલ્દી ધત્તર આપી રહ્યો છે.

શ્રી મુન્દરમ—

ચિનગારીમાંની ધબી કવિશ્રિષ્ટિમાંથી સારા મુન્દરમ સર્વ સકાય તેમ છે.

શ્રી ચાંપલા વિઠા ઉદેશી—

ચિનગારી ગતે એ છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. H. Kalkhaini

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અમંજન અમંજન

ચિન્મંચાંચી

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આક્રિડા માટે શી. ૨

પરચરોગો આ પુસ્તક પર પ્રશ્નના અુપોચો વેચાં છે.

જી આગેજ મંગલોચ

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, અકરીયા મહિજદ સ્ટ્રીટ

મુબમ. ૯

સ્ટોફિન્સ-શ્રી રાંદેર સ્ટોર્સ કલુપીક-મુરન.

ગાણીના બુકસેલર્સ ખસેધા ખજ મગશે.

ગેમણ મુન્દેટાન—

દુનિયાના અમીમ ૫૮ ઉપર ઉભારતી માનવતા વડે ઉનંતો લેખક એક માનવતા હૃદય-વીણાને આસી બેસી છે અને એ વીણાને બેધક તાર વગાડે વગાડે વગાડે વગાડે રહ્યો છે, અને એ બાજતી ચોભાનાં સૂરો નિકળે છે. કાકામાં રૂદન છે રેલમાં કંઈ છે, કાકામાં હર્ષ છે. અને લેખક પાને પાન માનવ હૃદયના હૃદય ગુન્જને સાથે અથવા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના નરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે ભગી ગય છે.

ઈશ્વરમાંથી—

ગણે હરેકના હજારો કામ્ય ગાતા હોય, તેવા સુંદર ગદ્ય કાવ્યો રજાયાં છે. હજારનાં પાનાં પછી પાનાં કૃત્તિનાં હોય તેમ એક એક કામ્ય નવી ભાવના. નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. ઇન્સાફ (રેનિડે)—

લોટાએ લોટામાંથી પ્રેરણાના પ્રાણ રકુરે છે, યુગરૂઝિરોને આપાતની અને સમૃદ્ધ બનાવતી શેલીમાં સુરિલમ લેખક ભાઈ “તુરો” યુગરૂઝિરોને એક સુંદર કિનાય આપી છે.

યુગરૂઝિરી—વલેશ ૬૦ શુક્રકે—

કામ્ય માનિત્યમાં ગાલતી ભાવનાઓને મદમાં રજુ કરતી શ્રી તુરાતની “ચિનગારી”માં કૃત્તીક ભાવના સર્વેજ મનોરમ છે. એમાંથી મહા વિચારો મોલિક છે અને એની રજુઆત પણ મગની રીતે થઈ છે.

Modern Review (R. M. M.)

Chingara really really is wonderful it touches.

શું લખું...??

લેખક : રવિ મેઘા

[એક ગૂઠ સમસ્યા]

“આજે તો કંઈ નવુંજ લખો!”

“હું હમેશ નવુંજ લખતો હોઉં છું. વાણી કદી કદી ઉઠાગતો નથી... સમજ્યા?” મેં જરા રોપમાં કહ્યું.

“અરે મારો કહેવાનો મહત્ત્વ સમજ્યાજ નહિ. હું કંઈ છું કે આજના નવા યુગને અત્યંત લક્ષી નથી રાશનીના યુવાનોને ગમી નામ એવું કંઈ લખો!”

“એવું... શું લખું? એમને શું ગમે છે?” એ હું કેમ જાણું?”

“નવી ભાવના, નવા વિચાર, અને આજના યુગ સાથે નવી વિચાર શ્રેણી રજૂ કરે, ચર્ચા રચા બને એવી ધેરી સમસ્યા ઉભી કરે, જગતની સાથે નૂતન દ્રષ્ટિનો પ્રકાશ વેરો!”

“બહુ સાફ પ્રેરણા દેવીને રિજીડું છું!” આટલું કહી તંત્રીરાજના ફરમાનને શરિમાન્ય કરી કે નવી ભાવના, કે નવા વિચાર લખવા તૈયાર થયો.

સુતેલી પ્રેરણાને જાગૃત કરવા સીગારેટ ચેનાવી. સાહિત્યકારોની સીગારેટ તો પ્રેરણાજ છે. કેટલાએ સાહિત્યકારો એના સહકારે કંપનાના કેટલાએ રંગીન પ્રદેશો પર ઉડ્યન કરી લે છે. હું પણ એક લાંબો દમ ખેંચી લેજુ છતાં હું એમને જોતો, કંપનાને આજ્ઞાન હોતો ટેબલ પર એક દાઘ ચાપી લમણે આંગળી મુકી વિચાર ખરત થયો.

“નવી રાશનીના યુવાનોને ગમી નામ એવું શું લખું? એમની સામે કઈ નૂતન દ્રષ્ટિ ધરું? સાહિત્યકારોએ ક્યાં કોણ પ્રશ્નને બાકી મૂક્યો છે? ‘બોડાઈ માયા’ ઉપર મસ્ત ફૂંકે લખ્યું. બનવું-બનવું કેવા ગાંધીદાસ એ ઉપર

એયુઝખાન ખમીએ લખ્યું, જીવીયા સલા ઉપર ‘બગીરદાર’, ચાક ઉપર જ્યોતીન્દ્ર દવે, જે ‘આગાહી’ ઉપર ચંદ્રવદન મહેતાએ, મોહન ઉપર ‘વહરૂ’એ, નોદ્રા ઉપર રામુ દક્ષરે, જગદી ઉપર ‘દીપકે’ અને બીલાડી ઉપર નરિ તે બીલાડીની આંખ ઉપર ‘બેકાર’ લખી માયું. પાન-સુના, ગપ, વાન વિદાસ, અને જીવન વગેરે વિષયો ઉપર ‘આરજૂ’એ ઘસડી નાખ્યું. બાકી રહ્યું તે જોડા, ખાસા અને સમાજના ઉક્તા યા વેદાના ‘દાનમ’ ઉપર ‘હંનને’ ‘કારવા’માં ચિતરી દીધું.

હવે રહ્યું શું? કોઈ ‘પાછળ દોડો’ એ ઉપર લખે છે તો કોઈ ‘આજે બટો’ ઉપર લખે છે કોઈ ‘લેખક બનો!’ એવું લખે છે ત્યારે કોઈ ‘લેખક થવામાં માલ નથી’ એવું કહે છે આ રીતે સાહિત્યમાં ચાલી રહેલા વિષય-વર્ષણમાં શું નવું. શું જીવું એ કેમ સમજવું? મારે નવું લખવાનું છે, તંત્રી નવું મળે છે! યુગ નવું ધ્રુવે છે અને નવું મેળવવાં હવે મારે કર્મસિદ્ધિમાં કંપના દોડાવવી? નવી દ્રષ્ટિનો પ્રકાશ શોધવા મારે ક્યા પ્રદેશમાં જવું?

આજનો પ્રશ્ન શું? એવું નામજ વાન દ્રષ્ટિ! એમ યુગ માને છે એવીજ રીતે આ પ્રશ્ન ઉપરજ જરા કલાત્મક રીતે રંગો ચાલી આજના યુગની આકર્ષણ એવી પ્રગતિશીલ લેખન શૈલીએ અંકારા કરે છે, રૂઢીની દીધેલો તમે સુરંગો ચંપાઈ છે. ક્ષિતીજની ચારે દિશાએ નાસતી નૌબતનો ગડગડાટ આજે છે! એના કંઈક પ્રતિબંધની ક્લોને વીધે છે..

બસ આજની આ પ્રગતિવાદી શૈલીએ એવું રસીક વર્ણન કરી સંજોના સાથીયા પુરી

દેશુ' કે એવું રચાન નૂતનમાં આપી જશે.

વિચાર નવો છે, વસ્તુ પણ નવીન મળ્યાંને? પરંતુ આજનો મૂખ્ય પ્રશ્ન શો છે?

"લગ્ન" "બંધન" અને પછી "તસ્લાહ" અને એવું નામ "આજનો સુધરેલો વ્યભીચાર!"

શ્રી સન્માનના ચાકડો, શ્રી-ઉદ્ધરના સહેલા કાર્ય માટે આજના "લગ્ન" જીવનમાં પરિવર્તન માંગે છે. કોઈ 'રેનેડ લગ્ન'ની પ્રત્યાશિકાનું સ્વપ્ન કરે છે કોઈ "સિવિલ મેરેજ"ની પ્રયાને પસંદગી આપે છે ત્યારે સુરિલમ લગ્નોના હેરફેરમાં મર્મનો બાધ છે. હીન્દુ રીતોમાં લગ્નોમાં ધર્મી દિન્દુ આદર્શ લુપ્ત છે. એમાં જરાએ સુધારા કરવાના નામ માનથી એવું દિન્દુત્વ દુભાય છે, છતાં એ રીતોમાં ઇન્કિલાબ ઇચ્છે તો સમૂહ તો સુધારાની બાગો પોકારી જ રહ્યો છે.

વિચાર સુંદર છે, બસ નવી દ્રષ્ટિમાં એની ગણના થયેજ, લેખનો પ્રારંભ કરવા શિર્ષક લખ્યું:

આજનું લગ્ન: એક સુધરેલો વ્યભીચાર
હેઝીંગ વધુ સ્પષ્ટ છે કદાચ ધર્મી કે રૂઢી ચુસ્તો હેઝીંગના કર્ચન માનથી ભડકી જઈ અશ્લીલ શબ્દોનું પ્રવચન શરૂ કરી દેશે એટલે "લગ્નના નામે.....!"

શિર્ષક લખી "નરોમ" સાદબંધ કાગળની એક પંક્તિ દોડી.

"લગ્ન જીવન છે પ્રયુલ તણી દિવ્ય મંત્રિવ...."
કાગળની પંક્તિ લખી લેખ લખવા તત્પર થયો ત્યાં—

"સાદબંધ દોન આને દયા!"

"કાંવ....!"

"જુમયા નાટ પેટ લેટર આરો!" દપાલીને રૂચર તરફ આંગળી નિર્દેશ કરી બાણની દપાલ લઈ દેખાડ પર રાખી. દપાલમાં બેત્રણ સાપ્તાહિક પત્રો ફાં. એ પૈકીના એક પેપરને ઉપાડી કે નિચારોને વેગ મળે એ આશય રેપર ફાડી એના પુષ્ટો ફેરવા લાગ્યો.

મજા: ફેરવનાં "વાંચકોના પત્રો" નામક દોષમ પર દ્રષ્ટિ કેન્દ્રીત થઈ એમાં એક વાંચકનો પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો

લુના રોડમાં

"તંત્રી સાદબંધ ..છેલા કેટલાક લખતા થયાં આપના સાપ્તાહિકમાં પ્રગટ થની 'પ્રભુતા' નામક દોષમ હું જોઈ છું, જોતાંની સાથેજ એ પ્રત્યે ઉપાસંગ પેદા થાય છે પછી વાંચનની ઇચ્છા તો સ્ફૂરેજ ક્યાંથી?

'લગ્ન' બંધન છે, લગ્ન પ્રભુતા છે. એ દીધુખી વાતો તો હવે છેક જીનવાણી થઈ છે. ચેકાઓ થયાં એવું પોંજણ થતું આવ્યું છે તેમાંજે ગુર્જર સાદિત્યકારો પાસે તો એ એક વિપવ સિવાય કોઈ વિપવજ રહ્યો ન હોય એમ લાગે છે. આ જોતાં આશ્ચર્ય થાય છે કે શું આજના પ્રગતિશીલ યુગમાં પણ આવાં જીના રોડમાં સાંભળનારો વાચક વર્ગ છે?

હું માનું છું ત્યાં સુધી તો એ પૈકીનો ખાસ વર્ગ હોવો ન જોઈએ! છતાં પણ થોડીક જીનવાણી વર્તુળમાં નિહરતી ભક્તિઓ વાંચન પાછળ દાર્ધમ પસાર કરવા ખાતર એવું અપખન કરતી હોય તો એવું મદતર શું?

આધુનિક વિચારોને પોષણ દેનાર આપના પ્રગતિવાદી સાપ્તાહિકમાં આ જાનનું જીનવાણી સાદિત્ય પ્રગટ થાય એ તો આપના પત્રનું નરિ પરંતુ નવા યુગનું એક કથકજ ગણાય.

એક વાંચકની હેસીયતથી આ દોષમ મારેનું માફ મંતવ્ય રહુ કરું તો તો આપને અસ્થા-મદ "ઇન્કલાબ"ના સજ્જોમાં બેધક રીતે કદી શકું કે—

"નરે હમાનેએ" આપ દગો.

પુરાની ખાતે સૂના રહે દંધ."

લી૦ "એક વાંચક"

થઈ રહ્યું કુમારખન પેપર આ સમયે ક્યાં દરતે ચડી ગયું! અત્યાર સુધી વિચાર કરતાં

કરતાં લંગ છવન ઉપર લખવાની પ્રેરણા મળી.
હવે હું એ જુના શેઠાં પુનઃ ક્યાં આશાપું ?

લખવાં ધારેલ જેવના કાગળને ઝડપથી
પેડ ઉપરથી ફાડી બન્ને હસ્તો વચ્ચે કાગળને
ખૂબ મક્કળી રસ્તાં વચ્ચે લા ક્યો.

પેપરને ટેબલ પર રાખી પાછો વિચારવા
લાગ્યો કે હવે શું લખું ?

કંઈ વિચાર ન સાંપડનાં પુનઃ એ સાપ્તાહિક
કની કાલમને જોતો રહ્યો...એક બીજા વાચકને
પત્ર-પણ એજ પત્રની નાવે છપાએલો હતો.
જનાથ એડીટર સાદાથ.

સકામ બાદ લખવાનું કે આપના પેપરમાં
કેટલાક સમય પૂર્વે “પ્રેમની કુન્યા” નામક
એક રંગીલી કાલમ છંપાતી હતી એ રંગીલી
દારતાન હું જણાં શોકથી વાંચતો હતો...

પણ હેલા જે પણ દત્તા થયાં એ પ્રેમની
રંગીલી દારતાન આવતી નથી એવું કારણ શું ?
હું આપના પેપરમાં માત્ર આ એકજ કાલમ
વાંચતો હતો અને એને ખાતર દર દિવસે-એક
આનાની પસા ક્યાં વિલા ખરીદ કરતો હતો.
હાલ પણ એ કાલમ દમે એ કાલસે ખરીદ
કરે છું પણ એ પ્રેમની કાલમ તો ફીક પણ
પ્રેમના કાંઈ બીજાં લખાણે દેતાં નથી એ
જોઈ હું બહુ નિરાશ બનું છું. મારી જેમ
કેટલાંએ નિરાશ થતાં હશે.

એનાં એ “પ્રેમની કુન્યા” એ રંગીલી-
દારતાન કેટલી મોડી હતી? કેટલી આનંદ-
મય હતી ?

“જો સૈકસે સુનતે રહેતેયે હમ સજા
ઔર તમ થક અમે દાખા કેહતે કેહતે”
લીવ રંગીલો પ્રેમી

ખૂબ દોસ્ત ખૂબ ! ચાત્ર હુંએ એ પરીઓની
કુન્યામાં પોણી બાઉ...બસ એ ખરેખર છે
પ્રેમ...નામ જુનું છે. ક્યાં શું ? પણ પ્રેમ
તો અમરજ છેને ? અને “જગત એ પ્રેમ
હી...પ્રેમ બસ હે...”

“અરે આ શું ઓરિસ છે કે નારવશાળા ?
જેમ...?”

“પ્રેમ...પ્રેમ, એ શું ? કાલસ તો યજ
નથી ને ?”

“નહી...હું” તો પ્રેમની એક રંગીલી
દારતાન લખવા માટે પ્રેરણાને જન્મતું કરે છું

“પ્રેમની દારતાન...તમેને શું થયું છે !
“લયલા મગ્ન””, “શીરી ફરવાડ” વગેરે એ
કુન્યાને સાચી દારતાનો આપી છે હવે વધારાની
શી જરૂર છે ? અરે બિગદર આ તો વીસમી
સદી છે. તમે દસમી સદીમાં ક્યા વિદ્વા છે ?
પ્રેમની દારતાન અને એ આપણાં પેપરમાં ?
કેમ બેજુનું તો બસાબર છે ને ? કેમ દોસ્ત...
તળીબત તો ફીક છે ને ? સામે બેઠેલા ઓરિસના
સકારીએ કહ્યું.

“ત્યારે હવે પ્રેમ વિના બીજું લખવાનું
બાકી શું રહ્યું છે...શું લખું ? તમેજ કહેલો.”

“કંઈ નવું લખો, નવી કુન્યા છે. નવે
જમાનો છે. નવો દોર છે, હવે પ્રેમના પ્રેમવાને
જમાનો નથી સમજ્યાને બિરાદર ?”

“એના, નવું લખું ? અરે પણ નવું છેજ
ક્યાં ? વિશ્વની ઉત્પત્તિ સાથે બધા નવા તત્વોનું
સર્જન તો ક્યારનું એ થઈ ચૂક્યું છે, ઉત્તા
મર્ધની પૂજા કરવાને દેવાએલું આજમ
કે નૂતના ધર્મ છે પરંતુ સુદમ દ્રષ્ટિએ જોતાંએ
નૂતનમાં કયું નૂતન તત્વ છે એ નહી કરું
સુરેલ બની જશે. જુનું એજ નવું છે. અને
નવું એજ જુનું છે આ સ્પષ્ટ ઉચ્ચારના તથા
વતમાં હું તો સુખાઈ જઈ છું.”

“વાહ, દોસ્ત ! તમે તો ગાંધીજીના લક્ષ્મીની
જેમ ગાંધી એટલે રંગીલો, રંગીલો એટલે
એરિસ, એટલે ગાંધીની જેમ નસા-જુનાનું સુલ
પૃથકરણ કયું ? પરંતુ નવું તે નવુંજ છે, અને
જુનું તે જુનુંજ છે !

“બસ...રહેવા છો...હું કે નવુંજ લખું”
હું હવે વ્યાખ્યાની વિશેષ આવશ્યકતા નથી !”

બુદ્ધિ શૂન્ય બની ગઈ. નાણું વિકટ શૂન્ય-
તાનું સાત્તાત્મ્ય વ્યાપેલું હોય એવું પ્રતિત થયું
પરંતુ કલગ ઉપર નાજ કરનાર એક સાહિત્ય-
કાર થઈ હું હતાશ ચાઉં તો...તો પછી...
યશ્વંત રહ્યું !

સીગારેટ ચેતાવી પાછો સન્ન થયો. પેન્સીલ
છાલી લઈ વિચાર કર્યો કે “સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય”
ઉપર લખું ? વિચાર સાથે સ્ત્રી આઝાદીના
અનિષ્ટ તત્ત્વોએ દ્રષ્ટિ સામે નાચ કર્યો, “લીડર
બનો” બસ ધર્મકૌમના નામે પ્રચાર કરી લીડર
ચલાનો માર્ગ બતાવું. અરે...પણ હવે લીડરનું
બાહ્યર ક્યાં શૂન્ય છે ? બસ “કલાકર” “કલા-
ધર” બનો, જીવનની કલા શું છે ? જીવનકલાનો
વિષય ઉપાડી લઉં...અરે...પણ એ પ્રત
નવો ક્યાં છે ? આજે તો સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં
પોતે કે છે એ સિદ્ધ કરી દેવા જીવન-
કલાના વિષય ઉપરજ ધણીએ કલ્પો
દોડાવે છે. સીનેમા ક્ષેત્રની સેવા કરનારા
પેપરો પણ આજે જીવન-કલાની સેવા કરવામાં
તંબાય બન્યાં છે પછી એનું સ્થાન નૂતન
દ્રષ્ટિમાં ક્યાંથી રહેશે ? જવા દો તો “રેડીના
પ્રશ્ન” ઉપર લખવું કીક પડશે.. પણ એમ
લખતાં કેટલોક ભય છે એનું શું ? જે પ્રશ્નનું
આજ સુધી નિરાકરણજ કાઢ કરી ચકયું નથી !
એ પ્રશ્નને હંડતા ક્યાં પ્રશ્ન પ્રશ્ન મરી ગંભીર
સ્વરૂપ ધારણ કરી લે-તો... ? કોંગ્રેસીઓની
નજરો એ પ્રત્યે આકર્ષાઈ ચુકી છે, અમદાવાદ
મુસ્લિમ લીગ કોન્ફરન્સમાંએ એ પ્રશ્નનું પોંજણ
થઈ ચૂક્યું છે, એ પ્રશ્નની હડતી માટે જવાદર-
સાક્ષને એમની વાણી પર અંકુશ મૂકવો પડ્યો,
લીગ કોન્ફરન્સમાં પ્રશ્નને લાવનારા કૌમના
ગદાર ક્યાં...ત્યારે હું એ પ્રશ્નને હંડવાની કેમ
હોમત કરે ?

સીગારેટ ખસાસ થઈ, હજુ પ્રેરણા-નગીજ
નકી હવે શું... ? સીગારેટનો બકાર ધા કર્યો
ત્યાં તો ઔપરીસના પડાણ ખાનસાદએ પકકાર કર્યો.

“સાબ-જલી હુઈ ખીડી કદાં ફેંક રહે હો ?
કલો ઔપરીસમે ગીરી તો કબી... !”

“બહોત અમઝા ખાનસાદબ, અબ યુઝાઈ
હી ફેંકગા !” આટલું કહી હું એ પડાણ તરફ
ટગર ટગર જોતો રહ્યો. એને જોતાંજ નાણું
કલ્પનાની પાંખે ચઢી વિહાર કરતો હોઉં એનું
લાગ્યું, અનાયાસ મુખેથી ચાપો સરી પડ્યાં
“બિચારો ! પડાણ ! કેવું છે એનું જીવન ?
જીવન નામ માત્રનું જીવન છે, એની જીવન
ચાતનાઓ ? જોડ, વીસ પચ્ચીસ રૂપિયાનો
અલ્પ પગાર અને રાત્રિ-દિવસ બન્ને સમય
કર્તવ્ય ? માનવ જીવનની કેટલી ઉપેક્ષા છે ?
જીવન હેતુનો કેટલો ઉપાસબ છે ? જગત
આખું રજની ગણીની ગોદમાં સુખની મીઠી
નોંદા જેવું હોય ત્યારે એ પહેરેગીર તરફના
કાર્યમાં રહી એની ફર્જ બજાવતા રહે, દિવસો
ઔપરીસના ઉમરે એક નાના દુલ ઉપર અજીતની
જેમ “શેઠ સાહેબો”ની ધંડીના રણકારે “જી
દુઝર” કહેવા-તત્પર રહે, અને રાત્રે એ પહે-
રેગીરી કરી પડે.

મુઝીવાડી સમાજ રચનાના પાપે શ્રમજીવી
વર્ગના જીવનની કેવી મસ્કરી થઈ રહી છે !
શ્રમજીવનના ભાર તજે કબાએલા એ વર્ગ
પેંડીના આ પહેરેગીર શ્રમજીવીની જીવન ચાત-
નાઓ તરફ કાઢ્યે દ્રષ્ટિજ દોડાવી નથી !”

હલ્લ નાચી ઉઠ્યું ! બસ આ ભાવના
સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં જરૂર નૂતન દ્રષ્ટિનું સ્થાન પ્રાપ્ત
કરી લેશે.

વિચાર ને સ્વરૂપ દેવા પેન્સીલ ઉપાડી બને
લખાણનું શિર્ષક લખ્યું.

“વિચારો પહેરેગીર”

જગતની એક મહાન સેવાધારી ગદિતના છત્રનું એક પાનું ત્રીજું હોંઝે શું લખું? એ વિચારે છું ત્યાં બહાર હોદાકાર થયો. કેટલેક ક્ષતિને સતોપત્ર બહાર નીકળીને જોયું તો પોલીસોની આવનવ સાથે એક જગત માનવ ટોળું એકત્ર થઈ ગયું હતું.

“આ શી ધમાલ છે?” ટોળા પૈકીના એક જણને પૂછ્યું.

“ચોરી થઈ છે!”

“શું ચોરી?”

“હા, બાળુના મંદીરમાંથી દેવમૂર્તિ ઉપર મહેલા ચોટી રકમના સોનાને કોઈ તકઠારી ગયું છે.”

“દેવના બકલેખાની કોઈ શકાણુ બકલે બકિત કરતાં યાદી જઈ આ જગતનું ઉતાવળું પગલું ભરી લીધું હશે!”

“અરે! પછી ચોરી અને ચોરી ક્યાં? દેવોના સ્થાનમાં...? અરે! અરે...કેટલું અધમ ફૂલ!”

“એમાં અધમતા શેની? દેવામાં બૂખના ફૂતાશન બાકતા હોય ત્યાં એ શું કરે?”

“પરંતુ દેવસ્થાને!”

“કદાચ હીંદની સખી વ્યક્તિઓનો એને પરિચય હોવો જોઈએ, એ જાણુતો હશે કે મંદીરમાંથી ઉપડેલા માલનાં સ્થાને તરતજ નવે માલ આવી જશે એમ સમજીએ છીએ ઉપાસવાની હીંમત કરી હશે—પણ મંદીરમાં કોઈ પૂજરી નથી!”

“પૂજરી...તો એ ચાર છે છતાં પણ ચોરી થઈ છે!”

“ત્યારે તો બેદરકારી ધર્મસ્થળોની રક્ષાના નામે આ પેટ પૂજક પૂજરીઓ કરતાં એકાદ પહેરેગીર હોત તો આજનો પ્રસંગ નબળો હોત.”

“શું કહ્યું પહેરેગીર!”

“હા પહેરેગીર?”

“જવાબોને એ વાત એમના પ્રતાપે તો આ ધમાલ થઈ છે!”

“ત્યારે પહેરેગીર હશે?”

“એક તદિ સાબળ, પરંતુ પુરા પાઠાં દેવધારી એવા ચાર શાખ પહેરેગીરોને પહેરે હોય છતાં આ કામ થયું છે!”

“અરેજ!”

“અરેજ, પહેરેગીરોને હવે એમની ફર્જ બાન ક્યાં રહ્યું છે? રાત્રે થોડા ટાઇમ સુધી “હમ બી કુઝ થે”ની વાતો કરતાં પોતાની ફર્જ શ્રી ચારે જણ સુખે સુખ રહ્યા...અને કામ કરનારાએ બધાની પરવા કર્યા વિના સુખે પોતાનું કામ આટોપી લીધું.”

“ખોડા ચાલાક ચાર!”

“પહેરેગીરોના પાપે આ કામ થયું...”

“રહેવા દો...પહેરેગીર ઉપર આવા એકાદ દ્રષ્ટાંતથી આલેપ કરતાં પહેલાં એના ઉજ્જવળ છત્ર ઉપર એક દ્રષ્ટિ ફેંકો!”

એમનો કંઈ પણ પ્રતિકર સાંભળ્યા વિના હું ઓછીસ અંદર ટોડી આંખો. પ્રેરણા ઉડી ગઈ હવે—“પહેરેગીર” ઉપર શું લખી શકાય? પછી પહેરેગીરો પોતાની ફર્જ બરાબર બાળવતા હશેજ; પરંતુ આ પ્રસંગને જોઈ મારા વિચાર અલેપ થઈ ગયા. કદપના સુધ રહી, અને ભાવનાનું જાણુ અવસાન થઈ ચૂક્યું, તર્કશક્તિ મૃત્યુના આરેથી છેલ્લા પાલ લઈ વિરુદ્ધ થતી હોય એવું લાગ્યું! આતી રિયતિ વચ્ચે શું નહું લખું? નહું તો બાળુએ રહ્યું પણ જીવું એ હવે શું લખી શકાય?

હવે શું કરે? કંઈ લખ્યું તો છેજ? ન લખી શકાયું તો પછી સ્વમાન શું રહ્યું?

એક તરફ સ્વમાનનો પ્રશ્ન છે, ત્યારે અહીં ચોગેર અંધકાર છે. વિકટ શૂન્યતા છે.

નહું શું? જીવું શું? અને મૌલિક એ શું માત્ર લખાએકું સાહિત્ય વાંચન અર્થજ છેને!

પછી આ બધી પંચાત શા માટે ?? અને યુગ નવું જ મંગે છે તો બીજી બાપાઓમાં એવું નૂતન સાહિત્ય ક્યાં પ્રગટ થતું નથી ? બસ સીધી રીતે એવા સાહિત્યમાંથી એ પછી ઉર્દૂ હોય કે હિન્દી હોય ગમે તે હોયને એમાંથી બાપાનંતર કરી પ્રગટ કરવા આપીજ દઉં !

પરંતુ એ પણ કેમ દઇ શકાય ? તંત્રી સ્તાફના ઓત્પા ચરમાધારી સામેજ ચોટા કરતા બેઠા છે. એવું કેમ ? એમની આંખ ચૂકાવી આખો અનુવાદ કેમ કરી શકાય ? પ્રગટ કરવા કેમ આપી શકાય ? ?

હજારો પિત્ર અંતઃકરણથી હવે તો નૂતન દ્રષ્ટિનું સર્જન નહિ કરી શકવાની અશક્તિનો સ્વીકાર કરી લેવા બેઠાએ. એ માટે તંત્રીરાજ ઉપર એક ચીટી લખી જણાવી રેવું બેઠાએ કે—આપે મને કોઈ પ્રતિભાશાળી હલમકર શાશ્વી કંઈ નૂતન લખવાનું કહ્યું છે એ મારી હરદયની બદલ આપનો ખરા અંતઃકરણ પુર્વક આભાર માનું છું. પરંતુ અશક્તિનો ઉલ્લેખ કરી મારે જણાવી રેવું બેઠાએ કે હું તો એક છુપો બકવાસ કરનારો માણસ છું એટલે નવું નહિ લખી શકવા બદલ મારી અશક્તિનો

સ્વીકાર કરું છું. ‘હું કંઈ’ છું એવું આપે માન્યું છે. પરંતુ હું નિખાલસ હૃદયે કહી દઉં છું કે એ પૈકીનો હું નથી. કંઈ છું એવી નકામી ફોજીયત કરતો નથી.

આવું કંઈ લખી તંત્રી ઉપર મોકલી આપું !... પરંતુ આમ કરતાં આ પ્રશ્ન ચર્ચા સ્પષ્ટ બનશે, ચોરીસમાં મારા નામનો હાસ્ય સાથે ચુંબરવ થશે. તંત્રીની દ્રષ્ટિએ લુહિ સુન્ય કરીશ બીજાઓની દ્રષ્ટિએ અદ્યપતાની કહેવાઈશ હું એક સાહિત્યકારક યાં આવું કહીજ કેમ શકું ?

તો દવે કરું શું ? કોઈ ઉજ્જવળ દિશાજ ક્યાં સૂઝે છે ? “ખિયાલીસ્તાન” નો વિષય મેળવી લેવા મારી કને રેડીયો નથી, ‘ચિજુગારી’ ખૂંદે એવું સાહિત્ય સર્જવા લાવના નથી, પ્રિયાના નામે લખવાનો એ અધિકાર ક્યાં છે ? પ્રિયાના નામે પૂર્વે લખાયું છે આજે પણ શાશ્વી ઘેલા ‘આસિમ’ ની ‘લીલા’ એ ગુનંદર સાહિત્યની દિશા રજસ્ટર કરી લીધી છે. તો દવે શું કરું ? શાશ્વી ઉપર લખી શકવા બેઠાએ બેખુદ નથી બંજનું સલામત કરીને બેઠું અને ગ્રેરજા રિસારી ગઇ છે તો આમે આપણે પણ આજે કોરે પાનેજ રહેવા દઇએ !

ઉનનું ગૂંથણકમ

ગંભીરપટા, રૂમાલ, ઝલકું, ટોપી, મોઝાં, છુટ, વાસ્કોટ, સ્વેટર, પોલકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી દાહીગેરી

કોઈની પણ મદદ વગર ચિત્રો બેઠા એકઠે એકથી ગૂંથવાનું સહેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.

બધા જાણીતા બુકસેલરને ત્યાંથી મળી શકશે. અથવા લખો : હીરજીભાઈ વાલ્લીયા, દેવે ઝોડીસ, બેઠાપુર

અનંદ રસ:
ધી રાંદેર:

ઝાર પીલસ:—આ ગોળીઓ ઘણાં લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કેમકે પશુ કાનું

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેને
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર સ્ત્રી
સ્થોકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું
પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં એક
સુધી એનાથી ઈક્સીર ઉપાય એકે આખોયે નથી. બેન્ડ દિવસમાં
નિર્ધાન, પાચનશક્તિ, રૂઝવટમાં પશુ પોતાને શુભ બનાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણ, કમર, માથા, સાંધા, અને રોગો

દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કમ્બુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોય
છતાં માત્ર પશ્ચિમકના લાભાર્થે હર ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
કાષ્ઠપિણુ રીતની જલન કે ફેલ્લીઓ થતી નથી. તેમ એને લગતી
પાન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજીદનાં આમીમાં ધુસી જાય છે. રંગોની નજાબતી
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, કળારો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે શાસ
માત્ર અદી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અદી) પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મર્દાઈ અને ઈન્સાક (વીર્ષ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ ફરફી તિલો
જાહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઈન્સાકમાં બેરબે વધે
યાય છે. કીમત ૫૦૦૦ની રૂ. ૧) પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુન્સિક:—કમ્બુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તેમાર કરનામાં આવેલી આ દવા
ઈન્સાક અને મર્દાઈ માટે અનોક છે. નિર્ધાન, (પાતુસાવ) હિલિલામ, (સ્વપ્નરોપ) તેમજ વીર્ષ
વિકારની દરેક ફાંદો આ દવા માત્ર બેન્ડ દિવસમાં દૂર કરે છે. શાખીનો માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોયો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તોલા એકનો રૂપીઆ એક, પેસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાગો સુઝાક:—આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા તવા કે જુદા પરમિયાને
મર્યાદે છે. હળારો માણસો સારા રથા પછી આ દવા
પણ્ડીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો ચર્ધ થઈ છે. ગમે એવા જુદા પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કરી છે. ઈન્સ-
કાનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાલમાત્ર ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પેસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રવરમાં પરમિયાનો ચર્તાયા ઈલાજ કરીશો)

દિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ બ્રીટીશ પેસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવો. ફાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર આ
મોકલવામાં આવશે...

લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

અધીકાર એન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

વિચિત્ર બેદરકારી

લેખક : 'ગાદિલ'

(દરરોજ સત્તાવીશ કરોડ રૂકાડોનો લોભ)

માનવ જીવનની બેદરકારી પણ અનેક પ્રકારની હોય છે. અને મુસ્લિમ સમાજની બેદરકારીઓ તો વર્ગી અન્ય એકંદર સમાજને કરતાં અધિક અને અવર્ણનીય છે. પ્રભુઓની ચઢતી કે પડતીનો આધાર તેનાં હુમેશનાં કાર્યક્રમ ઉપર અરસાબેલો છે. ઝડપથી આગળ વધતા વર્તમાન જગતમાં જીવવા માટે અને વખતની યોગ્ય કિંમત આંકવા માટે સમયને પૈસા કરતાં અધિક ઉપયોગી અને કિંમતી ગણવામાં અને સ્વીકારવામાં આવે છે. "Time is more than money" "વખત એ પૈસા કરતાં અધિક કિંમતી છે" એ સિદ્ધાંતને દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખી આજની અન્ય એકંદર પ્રજાઓ પ્રગતિ સાધવાનાં સતત પ્રયત્નો કરી રહી છે, કમનસીબે મુસ્લિમોના વખતની કિંમત પિછાણવામાં સર્વથી પછાત પુરવાર થયા છે. પોતાની જવાબદારીમાંથી આજીવ દરિયે હટી રાકાય તેટલા માટે કેટલાં પણ જાતનાં પ્રયત્ન વિના તકદીરનો આશ્રય શોધનારા મુસ્લિમો સ્વેચ્છાએ અન્ય લોકોની કૌશલ્ય કરતાં પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં પછાત રહી ગયા છે. એનું લાભ એમને ક્યારે યશો એ કાણુ જાણે, પણ એક વાત ચોક્કસ છે કે, જો મુસ્લિમો પોતાનાં હુમેશનાં કાર્યક્રમમાં સત્તર સંધારો નહિ કરે, તો દાસમાં પછાત ગણાતી એવી એકંદર પ્રજાઓ કરતાં પણ પછાત રહેનાર માત્ર મુસ્લિમોના દશે કારણુ કે આજનાં મુસ્લિમો માત્ર વાતોમાંજ વખત વેચી રહ્યા છે. છકાખાલનાં રાષ્ટ્રોમાં કદીએ તો:-

"અમલ સે ફારિગ હુવા મુસલમાન"

બનાઈ તકદીરકા બહાના."

એ હકીકત સાર સાચી છે. મુસ્લિમોની બેદરકારી હવે મર્યાદા યોગની ગણ છે, પ્રાણી માનવો નીચા છે કે, તે પ્રભાતમાં વહેલાં ઉઠી પ્રમાદ ખંખેરી કામે વળગી જાય છે. પણ પશ્ચિમો પણ પોતાની જવાબદારીનાં જાન સાથે પડે ફાટતાંજ આગસ લયછ દે છે, ભ્રષ્ટ્રબંધ પ્રજાઓમાં પણ વહેલી સવારે ઉઠવાનો અને કામે વળગી જવાનો નીચમ નજરે પડે છે, નથી ઉઠી શકતા માત્ર ચીંપાસ મુસ્લિમો! એમની સવાર બીજાઓ કરતાં સરેરાશ ત્રણુ કલાક મોડી ચાપ છે. જ્યારે સમગ્ર જગત પોતાનાં કાર્યને વળગીને અને મજેદાં કાર્યનાં અમુક જાગને આટોપી નાખે છે ત્યારે આજસુ મુસ્લિમ નાહુટકે પચારીમાંથી અળગો થાય છે. રોડની વહેંચણીનાં કુદરતી કમને લક્ષમાં લેતાં એમ કદી રાકાય કે જ્યારે સમગ્ર માનવજગત રોડલીની વહેંચણી કરી દે છે, ત્યારે મુસ્લિમની આંખ બંધ છે, પચારીમાંથી માંડ માંડ બહાર આવનાર પ્રમાદી મુસ્લિમ જ્યારે જગત યોગાનમાં લાખરી માટે જહાર પડે છે, ત્યારે લાખરીનાં ભાગવા બીજાઓ વચ્ચે વહેંચાણ ગોઠવા હોય છે. મુસ્લિમ વિદ્યે મોટ આમ તેમ રોડલી માટે આપડે છે, અને છતરે પોતાની અયોગ્ય ટેવને આધિન રહી તકદીરનો આશ્રય શોધી આશ્રા-સન મેળવે છે. પોતાની બેદરકારીએ બેકાર રહેલા મુસ્લિમમાં એ પડી આખો દીવસ

તેને ટકાવી રાખતા માટે પણ આગસ્ટ મુસ્લિમોને અન્યતી મદદ માગતી પડે. આઝાદી પણ અનેક પ્રકારની હોય છે. ધર્મનાં બોગે મળેલી સ્વતંત્રતાયે શા કામની? મુસ્લિમો માટે મઝહબ પહેલાં જરૂરી છે. ધર્મનાં રક્ષણ સાથે મેળવેલી આઝાદીમાં મુસ્લિમોની સાચી મુક્તિ સમાયેલી છે. અને એ બધાય માટે મુસ્લિમોએ પ્રથમ આશરય ત્યજ દેવું જોઈએ. એ આશરય ત્યજ દેવાનાં કાર્યક્રમમાંજ સવારે પહેલા ઉઠવાનું આપમેળે આવી જાય છે. સવારના ત્રણ કલાક એ બપોર પછીનાં અર્ધા દીવસ કરતાંયે અધિક બપોરગી છે. કાર્ય કરનાર પ્રત્યેક માણસ બપોર પછીજ યાક અનુભવે છે. પણ સવારના જોમ, ઉત્સાહ અને ખંત અનેરાં હોય છે. ત્રણ કલાકમાં તો કેટલીક વખતે તે

કનાક જોટણું કામ આટોપી શકાય છે, માટે મુસ્લિમોએ આલોક અને પરોક્ષ બંનેમાં જીત મેળવવી હોય, તો પ્રસાતનાં એ પ્રાથમિક કલાકોને આખાપે દીવસ કરતાં વધારે ઉપયોગી ગણતાં શીખવું જ જોઈએ. થોડાક મુસ્લિમો પણ પધારી-પેમ ત્યજ દેવા તત્પર થાય તો અનુકરણ કરનારાઓ તો અનેક આવી મળશે. “કારવાં” મારફત ગુજરાત કાઠિયાવાડનો મુસ્લિમ કાફિલો આગળ અને આગળ વધવા અભ્યુદયકથા ગાવત્ન કરે એ હિતિવા યોગ્ય છે. અને એ દ્રષ્ટિએજ “કારવાં” દ્વારા હું મારા અરિયારો પ્રસંગોપાત રજુ કર્યાં છું. કારણ કે મને વારંવાર એ પ્રશ્ન સતરવે છે,

“ક આપણે:—

“રહી અજનમસ્લમાની સ્વામી શૂરવીર થઈ ક્યારે?”

ગરમ, સુતરાઉ ત્યા ફેન્સી કાપડ સજ્જતા બાવે ખરીદવાનું મથક

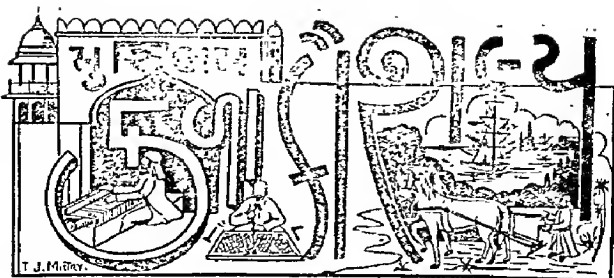
‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(ગુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

મદ્રાસનાં હુનાવાં-રીવેશ સુટીંગ્સ અને લસડાલીન-આર્ટલીન શરટીંગ્સ	ચોક બગ્ચર : મુન્ત. * આપની નવી ખરીદી વખતે અમને નહિ ભૂલવા ચિનતી છે. *	નવી ડિઝાઇનનાં ‘ઇવ-ફેબરીકેસ’ નાં સુટીંગ્સ અને શરટીંગ્સ
--	--	--

[રેશમી કાપડોનાં બર પણ આપ્યો છે.]

માલિક:—ઈબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અદલુ.

જર્મન વિદ્વાન ફ્રાંઝ કેમર દ્વારા 'યુલકાના સમયની પૂર્વની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

સાપાંતરકર્તા :

સાહુ બકી સાહુ

[ગયા અંકથી આશુ]

કાચની કારીગરી

કાચ બનાવવાનો દુનિવર ધણા લાંબા વય તથી અરજોમાં આમ હતો, પ્રાચીન સમયમાં બિસ્ફોરી નામ સામાન્ય રીતે જાણીતા અને પ્રખ્યાત હતો (જુઓ 'મસઉદી' છ. ૮, પા. ૮૦) બની ઉમયવદના પહેલા બલીમ અમીર મુઆવિયદએ એક યુવાની બતરીકને જે વસ્તુ આ બેટ આપી હતી, તેમાંથી એક પોલીસ કરેલા કાચ (અમજ મખફત)નું નામ પણ લેવામાં આવ્યું છે. શામ દેશનો કાચ મશહુર છે. (જુઓ, 'શાચસખી.' લનાઈક પા. ૬૫) ખાસ બગદાદમાં પણ આ કારીગરીએ ઉન્નતિ

પ્રાપ્ત કરી હતી. +

કાચ બનાવવાની કળાને જલ્દીથી 'સુ'દર કળા'નું પદ પ્રાપ્ત થઈ ગયું. ધણી કોમતી વિલાસ વૈજાદની વસ્તુઓ કાચની બનાવેલાં. એના ઉપરથી જણાય છે કે એની લિન્ન લિન્ન બનાવશેનું જ્ઞાન તેજ સમયમાં હતું. બીજી સદી ક્રિસ્તીમાંજ કાચ ઉપર મીનાકારી અને પોરીશ કરવાની કળા આજુ હતી. કાચને ઓગળાવવાનું પણ એકોને આવડતું હતું. જુદા જુદા રંગના કાચો પણ એક બીજા સાથે જોડાતા હતા. એક રાખસ જે આ દુનિવરને જાણતો

+ દરદી (SELIGMANN ના કતારી)એ જમ-દાદના બનેલા બિસ્ફોરીની સરખામણી કરી સાથે કરી છે.

● આના' અસ-હાજ. ('કામિલ' પા. ૧૬૨)

હતો. “કિમીયા હા”ને નામે પ્રખ્યાત હતો, કાચ ઉપર લખી શકતો અને ગોટા મોતી બનાવી શકતો હતો. તેણે આ કળા ઉપર એક ચોપાન્ય પથ્થુ લખ્યું હતું. x

ભાંગેલા કામ નકામો જવા દેવામાં આવતા ન હતા. એનાથી કોમતી વાસણો અને યુવદાન બનાવવામાં આવતા હતા.

તે સામાન જે દૈનિકમુદો અને અમીરોના મદાસેથી માટે તૈયાર કરવામાં આવતો અને કાચના મીનાકારી વાસણો ખરેખર ઘણા સુંદર અને અત્યંત કોમતી થતા હશે. સુવર્ણથી મીના-કારી કરેલા વાસણો “અલમીના મગરર બિઝકકબ” કહેવાતા હતા અને તે શાફ કાચથી, જે બગ-દાદમાં તૈયાર થતો હતો, બનતા હતા.

વિદ્વાન ઇતિહાસકાર મકરિઝીએ બયાન કર્યું છે કે મિસરના ફતેમી યુલકાના ખજાનામાં એક બિસ્તોરી ભાગ હતો, જે તથુસે સાક દીનાર (લગભગ ત્રણ દહાસે સાતસે વીસ રૂપિયા)માં વેચાયો હતો. (બુઝો “મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૨૪.)

હિરાકમાં સુદેહ કાચના કન્દીલા, જેના ઉપર વાણી રંગની ફૂલવેલીઓ બનેલી હતી અને અનેક પ્રકારના લખાણોથી શણગારવામાં આવતા, મરજહમાં રાંગરાને માટે તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. (“ઇબ્ને બુઝૈર” પા. ૮૧)

તે સુગમાં કાચની બનેલી વૈભવની વસ્તુઓનો વિશાળ પ્રમાણમાં રિવાજ હતો. એનો અંદાજો એ ઉપરથી થઈ શકે છે કે ન્યારે ફતેમી યુલકાના ખજાના અને અલજી ગીઝો લીલાખ યથ તો હુંક વખતમાં મદાર કાચની વસ્તુઓ વેચવામાં આવી હતી (“મકરિઝી” જિ. ૧ પા. ૪૧૩)

એવો રિવાજ હતો કે સામાન્ય રીતે બત્તી કોમતી કાચની ચીજો ઉપર અંદર અને બહારની બાહ્યોએ ચિત્રો બનાવવામાં આવતા હતા. તે ઉપસેલા હતા અથવા બિન્ન બિન્ન પ્રકારનાં રંગોએ ચિતરેલા. આ વાસણો દરેક પ્રકારનાં થતાં હતાં. જેનાં કે સુરાકો, (પાતિવહ) પ્યાલા (ખરદારી) જેમાં આક રત્નથી દસ રત્ન સુધી પાણી રહેતું હતું. સાંગા, તરેહ તરેહના ધાટ અને પ્રકારના કુચી, જે જુદા જુદા કામોમાં આવતા હતા. પાતલી અથવા વાંકી મરદનની બોતલો, જે “કફાઅ” (એક ભત્તું ઘરબત) બરવાને માટે કામ આવતી હતી. એ સિવાય બીજી પથ્થુ અનેક વસ્તુઓ બનતી હતી. (બુઝો “મકરિઝી” જિ. ૧ પા. ૪૧૪, અને “હરફ દાની” જિ. ૧ પા. ૪૪૦)

ખજુર

પ્રથમતો બસરામાંનું પુષ્કળ ખજુર પાકતું હતું, અને વળી દેશાવર મોકલવા માટે મોકલો પ્રમાણમાં અરબસ્તાનથી પથ્થુ અર્ધ લાવવામાં આવતું હતું. ખજુર ઉત્પન્ન કરવાનું કાચ જેવું આ દ્રીપકલ્પમાં વર્તમાન સમયમાં નહોતું. છે. તે સમયમાં પથ્થુ હતું.

ફસલ તૈયાર થતાં ખજુર ભેંચું કરવાની મોસમમાં અહીં એક ઘણો મોટો ગ્રામ્યમેળો ખરાતો હતો, જે વખતે આજુબાજુના અસંખ્ય બાજો મઝહુરાથી બરત્ક રહેતા હતા, જેઓ પાકાં ખજુરો ભેગાં કરતા હતા. એને ભેગાં કરીને ધાસના વણેલા રોકરાઓમાં ઘણી સંભાળ પૂર્વક બંધ કરવામાં આવતું હતું એ પછી દર દરના દેશોમાં નિકાસ થતી હતી. (“મસઉદી” જિ. ૮, પા. ૧૩૨)

બસરા ઉપરાંત ખૈરખિલ અને હરાતના કટલાક બિદલાઓમાંથી પથ્થુ ખજુર બહાર જતું હતું. કાઝેનનું ખજુર ઘણું પ્રખ્યાત હતું અને એ ઉત્તમ પ્રકારનું થતું.

x ફેહરિસ્ત પા. ૩૬૦ (આ ચોપાન્યનું નામ “સનાઅત ફૂલ સમીન” હતું.)

નગદીકે દરે કોમતી વસ્તુ પ્રમાણે નિકાસ થતું હતી. ('યાત્રત' જિ. ૪, પા. ૨૨૫) કાઝરનમાં ખજુરતી એટલી બધી છત હતી કે 'અહીંના વતનીઓને જીવન નિર્વાહ એનાજ પરદેશ મોકલવાથી થતો હતો. એ લોકોએ એના વ્યાપારની ઘણી વૃદ્ધિ કરી હતી. કાચી ખાંડ

ખૌઝિસ્તાન, સયરાહ બંદર મહરાનની આજુબાજુ અને ધરાનનો આખો ક્ષાંધ કિનારો જાણે ખાંડનું ધર હતું. આજ પ્રદેશોમાં સૌથી પ્રથમ મોટા પ્રમાણમાં ખાંડ તૈયાર કરવાના અને તેને સાફ કરવાના કારખાનાં જુદા જુદા સ્થળે બનાવવામાં આવ્યા હતા. આ કારખાનાંઓને લીધેજ ખાંડ આટલા મોટા પ્રમાણમાં બનાવવાનું શક્ય બન્યું કે તે પરદેશ પણ મોકલી શકાય. એના ઉપરથી સ્લેસાઈથી સમજી શકાય છે કે આ નવી વસ્તુનો નિકાસ કરવાથી જેની અપત રોજ રોજ વધીજ રહી હતી-ફેટલી બધી દોસત દેશમાં આવતી હશે ? લોખંડનો ઉદ્યોગ

લોખંડના હુન્નર ઉદ્યોગ વિશે જણાય છે કે ઘણા પ્રતિમાં ચાલુ હતો. એમાં શંકાને સ્થાન નથી કે ચીની શબ્દ "પન-તી"નો આશય કાંચું લોડું નહિ બરફ, પાકું લોડું હતું. લોખંડ ખુદ અરબસ્તાન અને કિરમાનમાં ખાસ રીતે મળતું હતું. એજ કારણે અહિં પ્રાચીન કાળથીજ ધાતુઓના હુન્નરની ઘણી પ્રગતિ થઈ હતી. આ કારીગરીમાં અરબોએ ખચીત ધરાનીઓ પાસેથી ઘણું કંઈ શિખ્યું. હરો; કેમકે અરબી શબ્દ "ફોલાદ" કારસી "ફોલાદ"નુંજ અપભ્રંષ છે. કિરમાનમાં દમન્દાનની પાસે મોટી મોટી ખાણો હતી જેમાંથી લોડું તાંબુ અને ચાંદી સોનું નીકળતું હતું. (જુઓ "યાત્રત" દમન્દાન શબ્દ) સિવાય બસ્રોમાં પણ લોડું નીકળતું હતું.]

લોખંડના સામાન્ય રીતે વાસણ બનાવવામાં આવતાં હતાં અને ચીન પ્રત્યે નિકાસ થતાં હતાં. ફરગાહનના લોખંડના કારખાના ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતાં અહિંની બનાવટોને મોટા ભાગ બગદાદ મોકલવામાં આવતો હતો. ('ઈબ્ને કવકશ' પા. ૪૮૪)

બદરૈન, ઉમાન, યમન અને ખાસ કરીને ઈરાકની પ્રખ્યાતી એટલા માટે હતી કે ત્યાં દધ્યાર અને બખ્તરો તૈયાર થતા હતા. એક પ્રાચીન લેખક (હમદાની) નું બ્યાન છે કે યુનાની બખ્તરો કમગ્રેર થતા હતા અને તેના મુશયકામાં ઉપર દશવેલાં દેશોના બખ્તરો મજબુતીને કારણે વિશેષ પશ્ચદ કરવામાં આવતા હતા. રસો બનાવવાની કળામાં મોટી પ્રગતિ થઈ હતી. શામ અને હશિજમાં મુનક અને દિયાફના સ્થળોમાં જે અરબસ્તાનની સરહદ પાસે આવેલા હતા, તત્વારો ઘણી સારી બનતી હતી, કેમકે આ પ્રદેશ "મશારિક અસ્શામ" કહેવાતો હતો, જેથી એના ઉપરથીજ અહિંની તત્વારોને "મશારફ" કહેવા હતા. યમનની તત્વારો તો ઘણીજ મથાદુર હતી એવીજ રિયતિ ખુરાસાનના સહેર સુલુરકાનની હતી. આ સ્થળે સિવાય તત્વારો હિન્દુસ્તાનથી પણ આવતી હતી હશિજ અરબસ્તાનની તત્વારો પહેળી સીધી અને બસરાની તત્વારો, કાઝની તત્વારો જેવી વાંકી થતી હતી, નામની દમિસ્કી તત્વારો, જે સલીબી (કુએક)ની લડાઈઓના સમયથી યુરોપમાં ઘણી પ્રખ્યાત થઈ ગઈ હતી, તે પહેલ પહેલાં ખાસ રીતે કોમતી સમગ્રતામાં આવતી નહિ હતી. દમિસ્કમાં આ હુન્નર બીજા કરતાં, પાછળના સમયમાં શર થયો. એજ કારણે દમિસ્કી તત્વારોનું વર્ણન પ્રાચીન અરબી પુસ્તકોમાં મળતું નથી. તત્વારો

• જુઓ, "ઝારનાહ એસિયાતિક" બન્યુઆરી ૧૮૫૪ ઇ. પા. ૭૧

પેઠે બખ્તરોની કારીગરીમાં પણ પ્રગતિ થઈ. એવીજ રીતે ધરાની અરછાઓની દંતી. જેને 'કરોગ-દ' કહેતા હતા. એની અંદર એક ધાતુનો સળીયો લગાડવામાં આવતો હતો અને બહારની તરફ દબિરકી કામ થતું હતું. સુન્દેરી અને સુન્દેરી દોળનાળા જનશન (બખ્તર) પણ બનતા હતા. એની અંદરની બાજુએ કપડાં અંતર લગાવવામાં આવતું હતું. એ 'મુખલિ નંદ' કહેવાતા હતા. કઠીયાળા લાંબા બખ્તરો 'અરિધ્યાન' કહેવાતા હતા અને એની સાથેજ લોખંડી ટોપ પણ વળગેલા હતા. એ સિવાય સુવર્ણ કામના ટોપ પણ થતા હતા. કાલાની લાકડી બાંસની થતી હતી અને અણી સારી થતી હતી. સુન્દેરી અથવા સાથ પોલીસનાળા મુરજ (કન્નારિયાત=મથ) થતા હતા તીર બનાવવામાં ઘણી પ્રગતિ થઈ હતી સામાન્ય રીતે અરબી કમાન વપરાતી હતી. એ પછી પણ ઘણી જમ્હી મજબુત કમાનો બનાવવા લાગી, જે પૂર્વે ચલાવવામાં આવતી હતી અને 'કસરલ રજલ વલ રિકાબ' કહેવાતી હતી. એક ખીંછ બનતી કમાનો 'કસરલ લવલબ' થતી હતી. જેમાં પાંચ રતથી તીરો વપરાતા હતા. આ તીરો અને 'બનલ લવન'ના તૈયાર કરવામાં ઘણી કારીગરીએ કામ લેવામાં આવતું હતું. જેને મરહુમ ઉસ્તાદોજ કરી સુકના હતા. તીરોની ફેટલીએ બંને થતી હતી. 'એમાયી એકનું' નામ 'જરોદ' (લીક) હતું. જે એક વેંત લાંબા થતાં હતાં અને માત્ર 'કસરલ લવલબ'માંજ કામ આવતું હતું. ('મકરિફી' જિ. ૧, પા ૧૧૭) આ વસ્તુઓ સિવાય ફોક્લોરથી આપના પણ બનાવવામાં આવતાં હતાં.

તે અમાનામાં મુસલમાનોએ સામાન્ય રીતે ધાતુઓના કામમાં એટલી જાણી પ્રગતિ કરી હતી કે તેને સંપૂર્ણતાના શિખરે પહોંચાડી દીધી હતી. એનો થોડો ધણો અંદાજો તે વસ્તુઓ

ઉપરથી થાય છે. જે આપણા સુધી પહોંચી છે. અદ્યેસ છે કે આ કુશાની બિન્ન બિન્ન શાખાઓની ઉન્નતિનો ઇતિહાસ વર્ણવે અસાધ્ય છે.

ધાતુઓની કળા પછી, કપડાની વણક-કળા હતી.

વણક કળા

આ વાત શીષ્યોળા મળે છે કે, જે કાપડ ગાળ તરફ નિહાસ થતું હતું તે માત્ર સુતરાઉ ઉજ હતું અથવા ઉની પણ. જે માંદુમાંતના સાધનો હાથ અમારી સામે છે, તેના ઉપરથી સુતરાઉ, ઉની, રેશમી, કંતાની અને સુતરાઉ-રેશમી કાપડાં અલગ અલગ હાથ નાણી શકાતું નથી. પ્રાચીનકળાના એશિયાઈ ઇતિહાસકારો એવું વર્ણનજ કરતા નથી. ૨૫૭૮ છે કે વર્તમાન રીથતિમાં એવું વર્ણન કોણે અમારે માટે તૃણ અલગ છે. એમાં જરા પણ સંદેહ નથી કે ઇરાકમાં રતી કારીગરીએ ઘણી જમ્હી રૂઢિ કરી હતી. આ પ્રાંતમાં માત્ર મહોરા પ્રમાણમાં ૩ ઉત્પન્ન થતું હતું એટલુંજ નહિ, બહાર તેનાથી સુતર પણ તેરલાજ પ્રમાણમાં તૈયાર થતું હતું.

અખ્તારીઓના સમયમાં કપડા વણવાની કળા ખિલાફતના દરેક મહોરા પ્રાંતમાં પૂર્ણ ઉન્નતિએ પહોંચી ગઈ હતી. કાપડ એટલું તૈયાર થતું હતું કે રચાનિક ઝરીયાત પુરી કરીને મહોરા પ્રમાણમાં ખીન્ન દેશોની બજારોમાં મોકલવામાં આવતું હતું. આ માલની ખર્ચત ઘણી હતી અને એના બંધારમાં ફાયદો પણ ઘણો હતો. ઉન, સુતર અને ઉંટના વાળોથી બિન્ન બિન્ન પ્રકારના માત્ર અત્યંત બારીકજ નહિ બલકે, ઘણું જાડું કપડું પણ વણાતું હતું. જે દેશોની વિશેષતા છે કે એમનું બોજોગીક રચન એવું છે, જ્યાં પશુઓની વંચરૂઢિ અને દેખઅરસત સારી રીતે થાય છે. એ બધા

દેશો એવા ભૂમિ ભાગમાં આવેલા છે જે બિલકુલ બંધર છે; કેમકે અહીં વરસાદ ઘણો ઓછો થાય છે, જેથી અહીંની ઉંચી નીચી કમીન ખેતી કરવાને લાયક નથી. આપ સુકા રથગાથી જે કાંઈ નફો મળી શકતો હોય તો માત્ર એવી રીતે કે ત્યાં પશુઓ પાળવામાં આવે અને તેમની વંશવૃદ્ધિ કરવામાં આવે. અહિં એવા નીચા ભાગો પણ છે, જે પડારી નદીઓથી ખૂબ પાણી પીધેલા રહે છે. અને ખેતીને માટે અનીયોગ્ય, બહુ ફળદ્રુપ હોય છે. એવી રીતે તે ભાગો જે પાણીની કમીના કારણે ખેતી લાયક નથી, પશુઓની પરવરિશ માટે યોગ્ય અને ખાસ હોય છે. જે ખેતી કરવા લાયક છે, તેમાં પુષ્ટિ પાક પકે છે. આ કહેવાની જરૂર નથી કે જ્યાં જે પ્રકારની પૈદાશ થાય છે, ત્યાં તેજ પ્રકારનો હુન્નર ઉદ્યોગ પોતાની મેજેજ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. અને એવુંજ આવરમક પરિણામ આપારની પ્રગતિ હોય છે.

અહિં ઉંઠ, ગધેડાં, ઘેરાં, બકરાં અને ભેંસ ખાસ રીતે પાળવામાં આવતાં હતાં, પરંતુ ગાય ઘણી કમી. પહેલાં તો ગાય બળદ ગરમ દેશોમાં ઘણા ઓછા ફળે દુધે છે, બીજાં એવું માંસ પણ વિશેષ પસંદ કરવામાં આવતું નથી, બહુ એશિયાવાળાઓને એનાથી એક પ્રકારની કિરાકત છે. એના માંસ ઉપર ઘેરાં બકરાના માંસને સરસાઈ આપવામાં આવે છે. ગાયની પરવરિશ

જ જાણ છે કે ગાયના માંસથી કિરાકત ઘણા પુરાતન કાળથી આવી આવે છે. ખલીફા મુસુન રીહાને ખાસ તબીબ એને સખ્ત મુકશાનકારક કહે છે. તેવું આ કહેવું મરાઠુર છે કે "મને ગાયના માંસથી નફો રહે છે. જ્યારે હું તે જાહાજમાંથી, જ્યાં તે વેચાય છે, પસાર થાઉં છું ત્યારે મારી અને ઘોડાની આંખો બંદ કરી લઉં છું, કેમકે તેને જોડું પણ મુકશાનકારક છે. (જુઓ: હંબુન જિ-૧, પા. ૨૧૫)

મતી ઓછું ખ્યાન આપવાનું એક કારણ આ પશુ હતું કે એવું માંસ ખાવાને લાયક સમજવામાં આવતું ન હતું. હુંકમાં પશુઓ ધણી કાપટો બખરાતા હતા.

અરબોએ જનવરોની બિમારીઓ વિશે ઘણી શોધખોળ કરી હતી અને તેમની બિમારીઓ દૂર કરવાની ઘણી ઇલાઓ પણ શોધી કાઢી હતી. પશુઓની દેખભાળ કરવામાં ઘણી મેદનત લેતા હતા અને તેમના ઉપર પૂર્ણ પ્રેમ ધરાવતા હતા.

અરબોને હમેશાં ઘોડાઓ અને રમતોનો શોખ રહ્યો છે. જેથી એ મકસદ માટે અત્યુત્તમ ઘોડાઓ પાળતા હતા અને તેને ખાસ રીતે તૈયાર કરતા અને શિખવડાવતા હતા. *

ગાય સિવાય બીજા જનવરો એટલે ઉંઠ, બકરાં, ઘેરાંની માવજત એટલા માટે પણ થઈ કરવામાં આવતી હતી કે તેનાથી ઉન અને વાળ પ્રાપ્ત થતા હતા. પહેલ પહેલાં તો એ લોકોને આ જનવરો ઉપર એટલો બધો વફાવ દેતા કે તેને પોતાને ઘેર લઈ જઈને તેમની સેવા કરતા ત્યાંજ ઉન ઉતારતા અને ત્યાંજ ઉની કપડાં વણી લેતા હતા, પરંતુ જ્યારે પાછલા સમયમાં પૂર્વના દેશોમાં ઉની કાપડ વણવાના કારખાના સ્થાપિત થઈ ગયા અને આ હુન્નર અસામાન્ય રીતે પ્રગતિ કરી ગયો ત્યારે આ વફાવમાં પણ કમી આવી ગઈ. આ કુળાની ઉન્નતિના ચિન્હો એક હા સુધી હાલમાં પણ મોજુદ છે.

* અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારાથી કુરાવ નદીના પ્રદેશોમાં ઘોડા નિકાસ કરવાનો વ્યાપાર જે આજ કાલ એટલો બધો હોર ઉપર છે, તે તે સમયનામાં ન હોતો, કેમકે સામાન્ય રીતે ઘોડાઓની કમી હતી અને તેની મેદાઈ કિમત આપવી પડતી હતી. એજ કાલે હાલના પોતાની ફોજને માટે સિબસ્તાનના શહેર અરબથી ઘોડા મંગાવ્યા હતા.

તત્કાલના નમદા, (ઉનચાગાં ચામર્થ) ખાસ રીતે મરાઠુર દતા. ઉની ફર્શ અને કાલીન (પાથરણી) પણ અર્ધ બનતા દના અને અર્ધનાગ બનેલા ગરમ કપડાઓમાં "રિદાઅ" અને "અચા" ખાસ રીતે વપરાતા દતા. ("છંને દવકલ" પા. ૨૧૩)

સુનરાઈ કાપડની ઝેની ફેકિયત છે કે જેમ જેમ રૂની ઉત્પન્ન થયતી અને ખિસાફતના તાબાના દેશોમાં પ્રસરતી ગઇ, તેમ તેમ વજુદ કળામાં પણ પ્રગતિ મતી ગઇ. ખિસાફતના દરેક પ્રાંતનું કોઇ ને કોઇ પ્રકારનું ખાસ કાપડ પ્રખ્યાત હતું. એક સમયે દક્ષિણ અરબસ્તાનની ચારો વિશેષ મરાઠુર હતી અને એજ ચાદરો પાછલા સમયમાં "રિદાએ અદની" કહેવાયા લાગી, કેમકે એ અવનમાં બનતી હતી અને ત્યાંથીજ પરદેશ મોકલાતી હતી ("છંને દમ્દુન" પા. ૮૬)

દિરાતના બનેલા કપડાઓએ પણ ઘણી જાહી એવીજ પ્રખ્યાતી પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી. ("કામિશ" પા. ૬૫૬)

એ ઉપરાંત સુનરાઈ કાપડ ધરાક, ધીરાન, યઝદ અને અબરોફાદમાં પણ વજુદનું હતું અને મોહરી સંખ્યામાં નિકાસ થતું હતું. એના વ્યાપારે ઘણી પ્રગતિ કરી હતી. ("છંને દોકલ" પા. ૨૧૪)

કિરમાન અને બગમાં ખાસ પ્રકારનું 'પલું' સુંદર કાપડ વજુદનું હતું અને દરેક રચણે મોકલાતું હતું. એ શહેરના બનેલા નિકાળો (તિલાલિસક)ની ખાસ રીતે પ્રખ્યાતી હતી. એ નિકાળોના દાસિયા (કોર) ઘણા ખુબસુરત બનાવવામાં આવતા હતા. એ અર્ધિયાં નિકાસ થઇને ખુરાસાન, ઈરાક અને મિસ્ર સુધી જતા હતા. એની કિંમત ત્રીસ દીનાર સુધી આવતી હતી. બગમાં અગ્રમાં પણ ઘણા મરાઠુર દતા અને ઉપર દશવેલા દેશોમાં ઘણા ચીકે પૂરક ખરીદવામાં આવતા હતા. અર્ધિના

કપડાની એક વિશેષતા એ હતી કે તે ઘણા ટકાઉ મતાં હતાં. અન અને સન્નાના કપડાંઓ પોંચે આ કપડા પણ કમગાં કમ પોંચે અને મોટા ભાગે વીસ વીસ વર્ષ સુધી કામ આવતાં હતાં ("મુઅજિમ" જિ. ૧, પા. ૭૯૭. "છંને દવકલ" પા. ૨૨૨)

કારિસ પ્રાંત વજુદકળાની દૃષ્ટિએ બીજા પ્રાંત કરતાં પાછળ ન હતો. પરંતુનાં કપડાં અને મન્દીશ આ પ્રાંતમાં સારાં બનતાં હતાં. જન્નાથાના મન્દીશ તે ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતાં. તબાજ અને હિસાના વજેલા કપડાં આખા જગતમાં પોતાની જોડ ધરાવતાં ન હતાં. ("છંને દવકલ" પા. ૨૧૩) અને મોહરા પ્રખ્યાતમાં પરદેશ ચડતાં હતા. એવીજ રીતે કારિસનાથા મજેલા ખૌજિસ્તાન પ્રાંતમાં પણ વજુદકળાને ઉલ્લેખ લેવામાં આસતો હતો. અર્ધિ ખાસ રીતે રેશમ અને રૂનું કામ કરવામાં આવતું હતું ("ઈસ્તખરી" પા. ૬૧).

ધીરાકમાં પણ વજુદકળાને અન્ય દેશો કરતાં કંઈ ઓછી પ્રગતિ થઈ ન હતી. એના અંદાએ એના ઉપરથી યઝ શકશે કે બગદાદના વજેલા કપડાની માંગ એટલી બધી વધેલી હતી કે બીજા રઘણાએ એની નકલો કરવામાં આવતી હતી અને તેને અસલી કહીને વેચના દતા ("ઈસ્તખરી" પા. ૬૩) તે પ્રાંતમાં જ્યાં તે યુગ પડી દુનર ઉઠીયોના નાશ થઇ ગયો હતો, કપડાં વજુદનું ઘણી સુંદર રીતે આવતું હતું. જેના કે ધીરાકનો ઉત્તર ભાગ અને અરમિનિયા. ("છંને દવકલ" પા. ૨૪૬).

નિસ્તાનની ઉન અને રેશમની બનાવટો ખાસ રીતે પ્રખ્યાત હતી. લાં કાલીન અને ચાદરો ઘણી સારાં તેજાર થતી હતી. ("છંને દવકલ" પા. ૨૭૨, "મુઅજિમ" પા. ૫૪).

દક્ષિણ અરબસ્તાન ઉંચા સમય સુધી ઝરખત અને વગી સુનરાઈ-રેશમી કપડાંઓને

કારણે ખાસ વિખ્યાતી ધરાવતું હતું. (“ધ્રુવને ખદ્દન.” મુકદ્દમ જિ. ૨, પા. ૩૬૬) એજ રિયલિ ઉમાન અને ખાસ કરીને કતરની હતી. અદિઆ આ કળા હજી સુધી છત્ત છે.

નિર્ભેજ કંતાન અને સુતર તથા રેશમની મેળવણીવાળું કપડું મોટે ભાગે વપરાતુ હતું.

અમીરો અને ઉમા કપડાં પહેરવાના શૌકીનો પોતાનો લિખાસ હંમેશાં ઉમા અને ગદ્ કપડાંનો બનાવતા હતા. આ કપડું ઉત્તમ કંતાનમાંથી તૈયાર થતું હતું અને ચિત્રવિચિત્ર રંગો જેવા કે જન્નાબી, દમીકી વીગેરે આપવામાં આવતા હતા. (“કિતાબુલ મુશા” પા. ૧૨૧).

એશિયાના કીણા કપડાં હંમેશાથી પ્રખ્યાત આસ્થા આવે છે. દમિરકના કપડાં “દશી”નું વર્ણન મધ્ય ગયું છે. એજ શહેરના નામ ઉપરથી તે કપડું મશહુર છે, જેને આજકાલ યુરોપમાં “દમીક” કહેવામાં આવે છે. પ્રાચીન યુગમાં ધમન, ધરાક અને મિસ્તના શહેરો જેવાં કે કુશ અને ઇસ્ફંદરિયામાં એવીજ જાતનું મજલુત રેશમી કાપડ વણાતું હતું. (“મસઉદી” જિ. ૫, પા. ૪૦૦) બારીક અને મુલાયમ કપડાંની ક્ષરીગરી પુરાતન કાળથી જાણી હતી. જેથી એમાં આર પથ્ય ખાસ રીતે પ્રગતિ થઇ હતી ખાસ કરીને ટયુનીસના શહેરમાં લિન્ન લિન્ન પ્રકારનાં કોમતી કપડાં, જેવાં કે મરાસાવશી, કંતાનનું કપડું, દયબકી, ઝરબકત (કસબ), મખમલ અને ખુરાસાની ઇસાદિ અને એ સિવાય બીજાં જુદી જુદી જાતનું કપડું તૈયાર થતું હતું. (“મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૧૭.) મિસ્તની ઉપરના શહેર સમુતમાં કંતાનના કપડાં બનાવવાનો કુન્નર વધેલો હતો.) એવીજ રીતની ક્ષરીગરી દિમાતમાં પણ ઓર ઉપર હતી (“યઅકુબી” પા. ૧૨૬) દિમાત અને લિન્નીસ બન્ને શહેરોમાં, આ વ્યાપાર ઝિમ્મી ધસાઇ

એટલે કિપ્તીઓના હાથમાં હતા. લિન્નીસ (ટયુનીસ)માં ઉમદા બારીક તનજેબ (શરબ) તૈયાર થતી હતી; પરંતુ દિમાતનું મુખ્ય કપડું ગદ્ ઝરબકત હતું. ટયુનીસમાં સફેદ અને દિમાતમાં રંગીન કાપડ વણાતું હતું. સફેદ કપડાં એક થાન, જેમાં ઝરદોઝીનું કામ થતુ હતું, ટયુનીસમાં ત્રણસો દીનાર સુધી કોમત ઉપજતી હતી. દિમાતમાં આ કપડાં ઉપરાંત જાતભાતના સુશોભિત રંગના કુશ (પાયરણ)ના કપડાં (અલ-કુર શુબ કલમુની), ઝરદોઝીના કપડાં અને મન્દીલ બનાવવામાં આવતાં હતાં. (મુઅજિમ) આ કપડા જુદા જુદા નમુનાના બનતા હતા અને એની વજુદમાં ઝરીના તારનું કામ થતું હતું. જુદા જુદા જાનવર જેવા કે ઘોષ, હાથી, સિંહ, ખેર અને પક્ષીઓના ચિત્રો વણાટમાંજ ચિતરવામાં આવતાં હતાં. એજ જાનવરોના નામે ઉપરથી આ કપડાંએને મુખરયલ, મુલાયલ, મુસબ્બદ, મુનયર ઇત્યાદિ કહેતા હતા. (જુઓ. “મકરિઝી” જિ. ૧, પા. ૪૧૭-૪૧૮) આવા કોમતી કપડાના નમુના હવે મળના નથી. જુઓ Bockનો લેખ “ઝેરનાસ એસિયાતિક” નવેમ્બર ૧૮૫૫) નિર્ભેજ રેશમનું અતિ કોમતી કપડું દીબાજ કહેવાતું હતું. એ ઘણું મજલુત થતુ હતું અને પોતાના લિન્નલિન્ન નમુના તથા ચિત્રવિચિત્ર નકશોનિવારને કારણે ખાસ રીતે આકર્ષક અને દિલ-પસંદ થતું હતું. અમારા સમય સુધી એવાજ કૂશવાળાં અને ઝગઝગતા કપડાં રેશમ કલીસાના માસ (MASS)માં વપરાતાં હતાં. દીબાજથી ઉતરતું, તેનાથી સહેજ કમઝોર કપડું ખઝર હતું. જેવામાં એ તેજ કપડું છે જેને આપણે અતલસ કલીએ છીએ. (“મુઅજિમ” જિ. ૪, પા. ૨૫૮) એ અરમિનિયામાં સૌથી સરસ જાતનું હતું. (ખઝતારવતી “ધ્રુવને ખદ્દન.” જિ. ૧, પા. ૪૦૬) આવા ઉપર આપવાના રમાલ (મન્દીલ)

મિત્રકુલ તેવાજ થતા હતા, જેવા અજ્ઞકાલ સામાન્ય રીતે “કૌલિયક” કહેવાય છે. આ મંદીલ યમન, મીસ અને બીજાં રથગાએ તૈયાર કરવામાં આવતાં હતાં (“કામિલ” પા. ૩૧૫) એક બીજાં કમ કિંમતનું કપડું—જેની માંઝ હંમેશાં ઘણી રહેતી હતી—“ખર્ચુ” કહેવાતું હતું. એના ઉદ્ધોગ મિસમાં ઘણા ઓર ઉપર હતો. એ ખાસ રીતે ફરુમમાં મ્હોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થતું હતું. “એ જાડુ” અને ખરબચડું કપડું હતું, એની માંઝ પણ ઘણી હતી બગદાદવાસીઓ ગરમીની યોસમમાં, ગરમીથી બચવા માટે, પોતાના મકાસયોમાં એના પરદા ચટકાવતા હતા. એ પરદાઓને પાણીમાં ભોજવવામાં આવતા હતા, એમાં યહને ઠંડી દવા આવતી હતી. (“પચકુળી” પા. ૧૧૬). શરાબ અને પાણી ઠંડુ કરવાને માટે પણ ખપ્પસને ભોજવીને સુરાલીઓ ઉપર લપેટવામાં આવતું હતું. (“સાલાબળી” લતાઈફ પા. ૧૪, “અમ્માની” જિ. ૭. પા. ૧૦૦). અઝ્ઝબ વાત એ છે કે આ કપડું હાલ પર્ષત મિસમાં વધુવામાં આવે છે. (“Aegyptia” ભા. ૨. પા. ૨૧૫).

અરબોની વણાટકળાના જે નમુના હાલ સુધીમાં હાથ લાગ્યા છે તેના ઉપરથી જણાય છે કે સામાન્ય રીતે એવા સુશોભિત રંગ અને લપકાદાર કપડાં પસંદ કરવામાં આવતાં હતાં, જેમાં જીર્ણ કામ હોય, અથવા ડોરીયા અને ચારખાના, જેવા કે આજકાલ પણ શામ દેશમાં મળે છે. સિખાસ માટે પણ એવાં કોમતી કપડાં તેવાર થતાં હતાં, જેના ઉપર ચિત્રારતી તરતીરો વણાટમાંજ બનાવવામાં આવતી હતી. સિક્કલિયક (સિક્કલિ)ના ઘડેર બહુરમ (પદમો) માં ખ. સ. ૧૩૪૪ (દિ. ૪૫૨૮)માં અરબોના બનાવેલા એક રેશમી વખા (અબ્જો) પરિવરૂપી સસ્તનતના સંમદરયાતમાં કાગળ પૂર્વક રાખેલો હતો. એ સસ્તનતના કપડાં તેને

તાજખેશીના પ્રસંગે પહેરતા હતા. આ કપડામાં રકતરંગની ઝીંબા ઉપર ચિત્રારતું એક દ્રવ્ય દેખાડવામાં આવ્યું હતું કે એક સિંહ (અથવા મિત્ત) એક ઉંટ ઉપર હુમલો કરીને તેને ચોરી ફાડી રહ્યો છે, એવું જણાય છે કે તે યુગમાં આ ફારીગરી ઉત્તરિના અંતિમ સિખર ઉપર પહેંની ગઇ હતી, સનીબી (ફુઝ)ની લગાઇઓ દરમિયાન તે યુગના જગલો યુરોપવાસીઓએ એશિયાઈ મિથાસની યાનો શૌકતને પ્રથમ વારજ જોઈ અને તે વખતથી એશિયાના કોમતી કપડાં અને વિશાસ વેશ્વરની વસ્તુઓ પ્રત્યે તેમનું આકર્ષણ વધતું ગયું, અને એટલું બધું વધુ કે કેટલાક દેશો, ખાસ કરીને ફાંસમાં એના રૂપ પ્રકારો આમ લોકો સુધી પહોંચીને ફરેક રાખસની અસુઓને આંછ નાંખી અને ફરેકનાં દિન અને દિમાગ ઉપર શતા જમાવી દીધી. એમની માંઝ એટલી વધી ગઇ કે એની નક્કલ ઉતારવી એક ફાયદા બધેં બંધાયું થઇ પડ્યો. ઉત્તર ઈટલીમાં આ કપડાંઓની નક્કલો ઉતારવાની ‘કળા’ અત્યંત ઓર સાથે જતરી થઈ ગઈ. જે નક્કલી કપડાં મ્હોટા પ્રમાણમાં બનવા લાગ્યાં. છતાં એ છે કે માત્ર કપડાંની નક્કલોજ ઉતારવામાં આવતી હતી અને આરે છે બહો, અરબી બાખાના લખાણો પણ—જેનાથી એ કપડાં શોભતાં હતાં—આબેહબ ભરવામાં અથવા વધી સેવામાં આ નક્કલી કપડાંઓને અસલી એશિયાઈ બનાવટ કરીનેજ યુરોપના દેશોમાં વેચવામાં આવતાં હતાં.

[અપૂર્ણ]

“આવાજ” ઉર્ વાંચો,
અને રૂઝિયા સાંભળો !
દુષ્ટક નકલ અઢી આના.
ધી રોરેર નોરસ . . . કુણીક . મુરત.

રૂપા બા

‘શાકિર’ બા. એ.

રૂપાબને લાગ્યા કરણ કે નીતિ અને અની-
તિમાં આજે ફરક નથી. એ કહ્યા કરતી “જગતને
જે ગમે તે નીતિ અને જગતને જે ન ગમે એ
અનીતિ.” અને દલીલમાં કહેતી કે “ધણીવાર
જગત ડાહ્યાને દીવાના અને દીવાનાને ડાહ્યા
ગણે છે.” કાણે એમાં સત્ય દેખાય કે ન દેખાય.

હું તો માનું છું કે જગતને અવળું જોવાની
અદ્વિત પડી ગઈ છે. એટલે રૂપાબના કેદવામાં
મને પરમ સત્ય દેખાયું. વળી જગત આખું
એક અણુ ઉકેલ કાષ્ઠકોજ છેને ?

કોઈ કવિની કલ્પના મૂર્તિ જેવી રૂપાબ,
આ જગતમાં વસે છે એમ માનવામાં ધણકને
વિચાર કરવો પડે એમાં નિર્ધાર જેવું તો છેજ;
જ્યાં અસંભવિત તો નથીજ. અને એની કેટ-
લીએ રૂપાબ પાગલોમાં ખપી જઈ પોતાનું
નિરસ જીવન ગાળી અલોપ થઈ જતી હશે,
જ્યાં જગતને એને પિછાનવાની પુરસદ નથી !
અને પુરસદ હોય ક્યાંથી જ્યાં જગત આખું
ડાહ્યાઓથી ઉતરાય જતું હોય ત્યાં એક નિર્મળ
હૃદય જગતની કૂરતાપી વસોવાઈ, વસોવાઈ,
ખાકમાં કેમ ન મળી જાય ?

એને એક પુત્ર લાગી હતી. જગતને કાંઈક
આપી જવાની; એણે શોધેલાં પરમ સત્યો; એણે
મેળવેલાં વિચિત્ર અનુભવો; એણે જીવેલાં અનેક
અમૃત બિંદુઓ અને હૃદયમાં છુપાવી રાખેલાં
અનેક દુઃખો ! સુખનીજ લીધે માગવા
દેવાયેલા આખો માનવ સમાજ દુઃખનું
નામ સાંસળતાં કંપી ઉઠે છે; દુઃખ જાય
છે ! અને આજના જગતની કર ઠેકડી એમાંજ
છે કે તે દુઃખથી દૂર નાસવાની કોશિષ કરે છે.

દુઃખથી બચવાનાં અનેક સાધનો શોધી
એણે જગતને ખુબજ દુઃખી બનાવી
દીધું છે ! એજ માનવ સમાજ સમાજના
કામદા કાર્યો પડી, માનવ શાસ્ત્રનો કમ ચોકડી.
નીતિ અનીતિની દીવાનો ઉભી કરી, માનવ
સમાજને રૂઢ અને નિસાસાની બંધારી એર-
ડીમાં પુરી દીધો છે ! કમને પગલે સંસ્કૃતિની
બાજો ન પુકારતી હોય, વાત વાતમાં નીતિ
અનીતિ ઉભી ન થતી હોય, અને દુઃખી જગતને
સુખ આપવાના ઈન્કાર ન લેવાતા હોય તો
આજે આપણું જગત સ્વર્ગ બની જાય.

પણ એ બધું યાચ શી રીતે ? રૂપાબને
એજ સમજ નોતી પડતી. એ યુગવલમાં પડી
જતી દિવસોના દિવસો સુધી એ વિચારમગ્ન
રહેતી. એ સુકાવા લાગી. એને લાગ્યું કે એ
નિર્બળ છે, નિરાધાર છે, અને છેવટે એને
લાગતું કે એ પાગલ છે. અને આખા સમાજ
સામે બેઠે જગતનાર એક સ્ત્રીની શક્તિ કેટલી ?
ભલભલા ગોચાં ખાઈ જતા હોય ત્યાં એકથી
રૂપાબના શા ભાર !

એ સ્ત્રી હતી એટલે એને એક સાથીની
જરૂર હતી એના જોવાજ. પણ તે શોધ્યો
મળતો નોતો. પાગલો આજની દુનીઆમાં
ઘણાજ એસાજ જણાય છે. એને પાગલ
જોઈતો હતો, પણ જગતને, સમાજને, સંસ્કૃતિને
પાગલ સ્ત્રી નોતી જોઈતી. એના માતપિતા પણ
અહાં હતો એટલે કોઈ ડાહ્યાનીજ શોધમાં હતો.
ડાહ્યો મળતો નોતો; પાગલને કોઈ લઈ જવા
રાજ નોતું ! એમ રૂપાબ માટે એક મદાન
આકૃત ઉભી થઈ ગઈ.

એક દિવસ રૂપાબે મને પૂછ્યું “જગત
પાસે અજ્ઞા હોવાનું જે પ્રમાણુપત્ર છે તે મને
નહિ બતાવો ?”

મેં જરા કટાક્ષમાં કહ્યું. “તું પાગલ છે
એજ પ્રમાણુ પત્ર, જગત માટે બસ નથી શું !”

એ જરા મીઠાઈ ગઈ, હું જોઈથી હસ્યો. એ ખામોશ રહી,

મેં કહ્યું:—“રૂબાબ તું એકલી આખા સમાજ સામે બંડ જગાડે, જગાડવાના પ્રયત્નો કરે, એ નરી મૂર્ખતા નથી વાઈ?”

રૂબાબ બોલી ઉઠી “હું એકલી છું માટેજ મને પાગલ ગણવામાં આવે છે, મદારો સાથી હોય; અમે હોઈએ તો પછી ત્વમે જોઈ દેશો કે હું બતાવી આપીશ કે હું પાગલ છું કે તમે બધાં.”

“એતો થાય ત્યારે ખરું. આજે તો તું પાગલજ છેના?” મેં એને વધુ ચીટવવા પ્રયત્ન કર્યો.

એની આંખોમાં અથ્રુ આવી ગઈ. એ રડી પડી. એકાદ ડાકી સ્ત્રીને હાના હાના આંસુ, સારવા સિવાયનો કોઈ પંછુ અધિકાર સમાજે દેહવાજ કાં દીધો છે! સ્ત્રીનાં આંસુજ સમાજને કોઈ વેળા બાળીને ભરમ કરી નાખશે એમ આજે કોઈ માનતું નથી. અને એ સમય પછી દૂર નથી જ્યારે સ્ત્રીના આંસુની બદુલ મોટી રકમ આપણે આપવી પડશે.

દુઃખી રૂબાબ, પીડાઈ પીડાઈને પટકાઈ પડી. સૌને લાગ્યું કે રૂબાબ હવે વધુ છંપી નહિ રહે અને મરણ પધારીએ પડેલી રૂબાબે જતાં જતાં કાંઈ કહેવાનો પ્રયત્ન કર્યો—જગતને યોરી દીવાનગી આપવા પ્રયત્ન કર્યો, યેતી રૂબાબ! પાગલ રૂબાબ! પોનાની આસપાસ બેઠેલાંએ એણે કહેવા માંડ્યું “તમારા વ્હાપણમયાં કાવટ, તપાસ, નીતિ અનીતિની દીવાલો, બીજાને સુખ આપવાની તમારી મોટી મોટી પુકારોએ એક સી ઉપર ને બુદ્ધ કર્યો છે, ને દુઃખ ગુળથઈ છે, તેને બદલે જગતને આખોજ છૂટકો અને તમારી આજની બધી આપણે ગદાગ જતી અનેક રૂબાબોના હાનાં અથ્રુઓનું પરિણામ છે. આજનું જગત અપરાધી છે. એણે સ્ત્રીનું

ચથું દબાવી દીધું છે, એણે સ્ત્રીને કચડી નાખી છે. સ્ત્રીને ન્યાય આપનાર આજની સમૃદ્ધી દુન્યામાં શોધો જડતો નથી. ન્યાય મંદિરોની દીવાલો સી ઉપર થતા અન્યાય સાંભળી કંપા ઉઠી છે. એક દિવસ એ બધાં ન્યાય મંદિરો ભાંગીને ભુજા થઈ જશે. એની ખાકમાંથી બીજાં નવાં ન્યાયમંદિરો ઉભાં થશે. ત્યાં સૌને માટે ન્યાય હશે. સી માટે પણ એ ન્યાયમંદિરો ન્યાં ગુપ્તી ઉભાં રહેશે ત્યાં સુધી જગત આખામાં સુખશાંતિ હશે, આરામ હશે અને પુન્ય હશે.”

આટલું બોલી રૂબાબ ખામોશ થઈ ગઈ, હંમેશને માટે રૂબાબ રૂબાબ હતી એટલેજ પાગલ કહેવાઈ; એ માનવસમાજની આખર હતી એટલેજ એની કોમત ન થઈ શકી.

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, લુગીઓ, હાઝિયરી,
ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કુર્. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: દિક્ષાયત ભાવે મળશે ::::

દેખ એકવાર પધારો ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (લુગમા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

ધી તાજ ઑરીસ

સુહમ્મદઅલી રોડ, મુંબઈ ૩

માંથી સાત આનાની

દીંમતે 'કારવાં' ની છુટક નકલો ખરીદો.

'કારવાં' એજન્ટસ:-

UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN.

'કારવાં' એજન્ટસ:-

LIMBADA & CO.

P. O. Box 7686,

JOHANNESBURG.

'જલાલુદ્દીન અફઘાની'

પંચમું પુસ્તક

કી. પાંચ આના

૮. ખ. છુટક.

ખજમે ઇકબાલ, કોટાર.

ધી રાંદર રોડર્સ : કલ્કી, સુરત.

ફાટો કાઈદે આઝમ

સુસ્તિમ લિખાસમાં

૨૪" x ૧૮" સાત આના } ૮. ખ. છુટક
૧૦" x ૭" એક આના }

ધી રાંદર રોડર્સ : કલ્કી, સુરત.

ભાડે આપવાનું છે.

The Holy Quran

Arabic Text With English
Translation & Commentary

By

Allama Abdullah Yusufali

(Complete in two Volumes)

Rs 35-8-0

The Rander Stores, Kanpith, SURAT.

આ આના માટેનો માસિક ચાર્જ

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આનાનો 'કારવાં'નો અંક પણ મળે છે.

પત્રવહેવાર વેળા 'કારવાં'નો હવાલો જરૂર આપો.

[મૂળ લેખક : મવ. સૈયદ અબ્દુલ અબ્દુલ મવદુદી સાહબ]

(અનુવાદ : ઇસાબાઈ ઇબ્રાહીમ કાવી)

સમાજમાં એક આમજનતાનો અને બીજો વિશિષ્ટ જનોનો એમ બે વર્ગો હોય છે. જો કે આમજનતા સંખ્યા-પ્રમાણ અતિ બેહોશ હોય છે. અને સમાજનું સંખ્યાબળ એ વર્ગ પરજ અવલંબિત હોય છે. પરંતુ ચિંતન, માર્ગ-દર્શન, અને અભ્યસન કરવાવાળાં જોળાં એ રોજામાં હોતાં નથી. એ વર્ગમાં ન તો શિક્ષણ હોય છે, ન આર્થિક બળ, ન પદવીઓ હોય છે ન સત્તાધિકાર, જેથી કૌમતી દેરવણી કરવી એ લેહિયું કાપું હોયું નથી બલકે દેરવણીકારો અને પ્રચલિતો પાછળ દોરણું અને ચાલતું એજ એમનું મુખ્ય કર્તવ્ય હોય છે. તેઓ પોતે સહો એને માર્ગો કાઢનાર કે બનાવનાર હોતા નથી, પણ તેમના માટે જે કાર્ય-દિશાઓ નક્કી કરવામાં આવે છે તે પ્રતિ પ્રયાસ કરનાર હોય છે. કાર્યદિશાઓ નક્કી કરનાર અને તેના ઉપર આખી સમાજને ચલાવનાર ખરી રીતે વિશિષ્ટ વર્ગ હોય છે. જેઓની પ્રતીક વાણી અને વર્તન સાથે સમજ, સંપત્તિ, સામર્થ્ય અને સત્તા જેવી અનુપમ શક્તિઓનું પાકાણું હોય છે. જેથી સમાજને રેનેન્સાન્સ એકે અનિબલ એ તેમનુંજ અનુસરણ કરવું પડે છે. તો પછી આ કથન તદ્દન વસ્તવિક છે કે કૌમતી મૂળ શક્તિ તેના સામાન્ય વર્ગ નહિ પણ વિશિષ્ટ વર્ગ છે! તેઓ પરજ કૌમતી વિકાસ અને વિનાશનો આધાર હોય છે. તેઓનું સંસ્કૃતિ અને સદાયરણ પુરી સમાજના સદાયરણ અને તેઓનું દુરાચરણ પુરી સમાજના દુરાચરણમાં

પરિણમે છે. ત્યારે કોઈ કૌમતી સલાહનો સમય આવે છે: ત્યારે તેમાં એવો વિશિષ્ટ વર્ગ જન્મે છે જે પોતે સુમાર્ગે ગતિમાન થઈને પુરી કોમને તે ઉપર ચક્રાવે છે. ‘વજઅદનાહુમ અફઝિમ તઅહુદુન’ મિ અફઝિના વ અવદુ-યના ઇસ્યદિમ ફિઅ સદમ્પેરાત [અને અમે તેઓને સરહાર બનાવ્યા કે અમારા દુષ્કર્મથી ઉપરેશ આપતા રહેતા દના અને અમે તેમની પાસે નેક કામો કરવાનો (અને નમંજની પામીદોનો તથા ઝકાત અદા કરવાનો) દુષ્કર્મ મેકલો] અને ત્યારે કોઈ કૌમતી દુર્દશાનો સમય આવે છે તો તેની ખરાબીનો આરંભ તેના વિશિષ્ટ જનોથી થાય છે જેઓની યુગશક્તિ અને નીતિ નાશથી આખરે પુરી કૌમ નિષ્ક્રિયતામાં હોમાઈ ગય છે. “વદંછા અરના અન તુલ્લિક કરપતન અસનાં સુતરફીદા ફંદસક ફીદા ફદલ્લ અસેદુફેતુ ફદમ્મનાંદા તદમોશ” [અને જ્યારે અમે કોઈ વસ્તીનો વિનાશ કરવા ઇચ્છીએ છીએ ત્યારે તેના ‘સુતરફી’ (બાને અખીર, રહસ) લેહિયો દુષ્કર્મ આપીએ છીએ ફરી (જ્યારે) તે લેહિયો (ફેરું) નથી માનતા ઉછેરા) ત્યાં સારાત કરે છે: ત્યારે તેઓ પર દલીલ પુરી થઈ ગય છે. ફરી તે વસ્તીને તખાદ અને બરખાદ કરી નાંખીએ છીએ.]

કુઆંતની પરિભાષામાં કૌમતી વિશિષ્ટ વર્ગને ‘સુતરફી’ આગેવાનો કહીને સંખ્યા

છે. માને તે લોકો જેઓને અક્ષાદ તત્વાવાએ પોતાની નેઅમતોથી ખૂબ નવાજ્યા હોઈ જગત-કર્તાનો પુરાવા પ્રમાણે હરહમેશ એમજ થવું રહ્યું છે કે કૌમર્માં પ્રથમ એ નેતાઓજ દુષ્કર્મ, દુરાચાર અને અસાચારના ધ્વનિવાહક અને છે। પછી સારીયે સમાજ દુરાચારની ભોગ ચર્ચ પડે છે।

એ પુરાવાની સત્યતામાં શું શંકા છે? આપણી પોતાની કૌમર્ની રિથિતિ જુઓ! એની દુર્દશા, નીતિનાશ, અને પાપમાત્રી પણ આપણા 'મુતરશીનો'થીજ થઈ છે। એ લોકોએ ઇલાહી ફરમાનો અનુસાર ઉપદેશ અને આદેશ આપવાવાળા ઇમામોની ઉત્તમ પ્રધાને ત્યાજ કરી શમતાની અને રાક્ષસી પ્રધાઓનું અનુસરણ શરૂ કર્યું. એમણેજ સ્વાર્થ અને સ્વપૂજા માટે શરીઅતના બંધનો દીધા કરવાની હારમાળાનો આરંભ કર્યો। એમણેજ 'ફિઓનો' અને 'કેસર'ની જેમ ખુદના સેવકો પાસે પોતાની સેવા કરાવવી શરૂ કરી, અને પોતાની કૌમર્ને ખુદપરસ્તીને બદલે હાકિમ-પરસ્તી તથા ઉમરાવ-પરસ્તીની દૃઢે પાડી। એમણેજ તે ગરદનેને શુદ્ધાઓ રહામે ઝુકતાં સીખવ્યું। એમણેજ સુશોભિત વસ્ત્રો અને હાલ્ય મહાકવોમાં મહા અપરાધો સેવીને પોતાની સમાજ માટે અપરધોને મુંદર અને શોભાવમાન બનાવ્યા। એમણેજ હશેમનો માલ ખાધને પોતાની કૌમર્ને હરામ ખાવા ખવડાવવાની ટેવ નાંખી। એમણેજ ધર્મશીલ માટે શિક્ષણનો, શયરત માટે શુદ્ધિનો, પ્રવચ્ચો અને કાવત્રાઓ માટે મનોવૃત્તિનો, ઇમાન ખરીદવા માટે સંપત્તિનો, કુર અસાચાર માટે શાસન-પદ્ધતિ, અને અભિમાન માટે શક્તિઓનો ઉપયોગ કર્યો। વળી એમણેજ હક્કો અને હિતો સુધી પહોંચવાના અને ઉત્કર્ષ સાધવાના અનેક યોગ્ય મર્જો બંધ કરી દીધા। અને લોકોને લાચાર બનાવ્યા કે ખુશમદ, લાચરચત,

ધીઠાળાઇ, અસત્યતા, અને એવા બીજા સ્વમાન વિહોણા માર્ગો વડે પોતાના હેતુઓ સાધે।।

મતલબ કે નીતિ અને કર્મોની કાંઈ વિકૃતિ એવી નથી જેનો પ્રારંભ એ કહેવાના વિશિષ્ટ જનોથી ન થયો હોય। એમને અગ્રાદે જે ઈન્આમો આપ્યાં હતાં તેનો તેમણે અવજા ઉપયોગ કર્યો. પોને પણ ખરાબ થયા અને પોતાની સાથે પોતાની સમાજને પણ ખરાબ કરીધી.

આ બધું સદીઓથી થઇ રહ્યું હતું અને દુરાચાર તથા નીતિનાશનો લુણ સુરલીમોના સામાજિક સામર્થ્યને અંદરથી ખોખરું કરી રહ્યો હતો. એમ છતાં પણ હદયોમાં ઓછામાં ઓછે, ઇમાનનો પ્રકાશ પથરાયેલો હતો. જે કે ખુદા અને રસલ (સલ.)ના ફરમાનોનું સંપૂર્ણ પાલન ન હતું છતાં ખુદા અને રસલ (સલ.)નો પ્રભાવ અને પ્રેમ-લાગણી હિલોમાં ખાડી હતી. ઇસ્લામી નિયમોનું ઉત્કર્ષન આહે તેટલું કરવામાં આબુનું હોય. પરંતુ તે 'નિયમોના સન્માનથી હદયો ખાલી ન થયાં હતાં, ઇસ્લામી સત્તનનની વિરુદ્ધતા આહે તેટલી વધી અંત હોય પણ તેના વિરુદ્ધ બળવાતું સાડસ કદી પણ થયું નહોતું. જેને ઇસ્લામે સત્ય કહ્યું તેને સાચુંજ માનવામાં આવતું હતું કલે તેનો ત્યાગ કરીને અસત્યના અનુસરણમાં અતિશય આગળ પડતો લાગ કેમ બન્યો ન હોય; પરંતુ આ કૃતમતા અને ધૂણા-લાગણી કાંઈમાં પણ ન હતી કે ઇસ્લામી બતાવેલ 'હક' ને 'આતિશ', અને 'આતિશ'ને 'હક', 'ફર્જ' ને 'પ્રજુલ' અને 'યોગ્ય' ને 'અયોગ્ય', 'હરામ' ને હલાલ અને 'પાપ' ને 'પૂણ્ય' કહેવામાં કે સમજવામાં આવે। બેશક યુનાહો થતા હતા. નિઃશંક અપરાધોથી પવિત્ર પાકવો ખરડતા હતા, શરીઅતની સીમાઓ ઓળંગવામાં આવતી હતી, ઇસ્લામી નિયમોનો અનાદર દરથી વધી જતો, પરંતુ એથી હદયો શરમાઈ

જતાં હતાં ! શરમથી ગરદનો ઝુકી પછી જતી હતી ! કમમાં કમ ઉઠ્યો આ વાતને સ્વીકાર કરતાં હતાં કે અફસોસ અને ખુદા અને રસમ (સભા)ની નાશરમની કરી રહ્યાં છીએ ! !

એવું કારણ આ - હતું કે માન્યતાઓની નિર્બળતા અને સુકોતેની કુશળ હોવા છતાં ખુદામાનોની સંસ્કૃતિ ધરણે ચલેલી બુન્યાદ પર અચ્છ હતી. એ કે ઓસ અને ધરિત્રની કંપનાઓએ ધણીપરી (માનસિક) નિરૂતિએ વિકસારી, પરંતુ તેમને એટલી સફળતા કરી પચે મળી નહિ કે તેઓ ધરિત્રોના દ્રષ્ટિબિન્દુને પહોંચી શકે. તેમની મનોરતિના બીજાને ધરણથી કેવળ વિમુખ કરી દીધો, અને તેમની માનસિક સંકીર્ણતાને અહીં સુધી આપ્યું કે તેઓ ધરિત્રોની દ્રષ્ટિએ અવગણ્યતા અને ધરણથી બેગળી વિચારવાનું બિરુદ સંપાદી દીધો !

પરંતુ ઝોળણીસખી સદીમાં શાસન શુભાચ્ચ પછી ત્યારે આપણી કૌચના "મુતપ્તીનો" એ નિદાળુ કે સુરિયો દાસન સત્તાઓ સાથે હોદાધિકાર, સન્માન, સંપત્તિ, એ બધું જ શુભારી રહ્યું છે. અને શુભારી દશમાં એને રક્ષા તથા શુભાવેલી વસ્તુઓની પુરવણી કરવા માટે પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિ અને વિદ્યાધી વિજીવિત ધંધા સિવાય કશું અન્ય સાધન નથી ! તે તેમના પર્તનમાં એક અનેરો વિહાર યોગ્ય ને ખરા અર્થમાં માત્ર વિહારજ (કેરાર) નહિ બલકે એક પરિવર્તન હતું ! વિહારના અર્થ માત્ર બદલાવાના જ શાય છે. પણ પરિવર્તન પદ્ધતિ જવાને કહે છે, અને ખરે ખરી તે આ બીજા પરિવર્તનમાં તેઓ એવા પદ્ધતિ ગયા કે તેમનું દ્રષ્ટિબિન્દુજ પદ્ધતિ ગયું ! તેમનો મનોરત્ન પદ્ધતિ ગયો ! તેમની દ્રષ્ટિઓ પદ્ધતિ ગઈ ! તેમનું હૃદય ધરણથી મલિત મહાને દિરંગીપત પ્રતિ પદ્ધતિ ગયું ! ને ધરણથી તદ્દન ઉઠી દિશાએ આવેલી છે !

આવ ! બપોરે એ પરિવર્તનનો પ્રારંભ થયો ત્યારે તે શરમની સામગ્રી ને ધરણથી નિવમણું ઉત્તરણ કરતી વેળા પ્રથમ દ્રષ્ટિયપર, યતી હતી ધીમે ધીમે અદ્યત્ત રવા થાણી. બલકે એ ખાતરો અત આરવા સાચો કે તેઓ સરીચનની સીમાઓ તોડીને કોઈ અપરંચિત સિદ્ધાર મદ રહ્યા છે. ત્યાર પછી કોઈ કોઈ અંદરની જગ્યા સારાત અને બેશર્મીએ લાગી પડી ! પ્રલેક પ્રકારનો નિયમબંધ છડીએક થવા સાચો અને તે ઉપર શર્મને બંધને ગઈની અભિચ્છિત થવા લાગી ! પરંતુ પરિવર્તનને પ્રસાદ એ હરે પહેલાંને પણ અદ્યત્ત નહિ. હવે એ દિરંગી રંગમાં રંગાઓના માનવ પુતળાઓની મિશ્રિઓમાં જે વાતો જાહેરવા કે જોવામાં આવે છે તે બેશર્મીથી વધીને ધરણમ વિરુદ્ધ યુગ વિરોધના ચિન્હો બધા કરે છે ! હવે વાત આ હરે પહેલાં છે કે એક મુખ્ય ને અમુક ધરણથી નિયમના સુરેચ્છા કરી નાખે છે તે પોતાના અપરંચ પર શરમાવાને બદલે ઉદ્ધા તે માણસને શરમાવવાને મપાન કરે છે ને એ સાચિન નિયમોની પાળી કરી રહ્યો છે ! અર્થાત્ હવે શરમારે અને અપરાધી તે નથી ને ધરણથીએને તોડે છે બલકે તે છે ને તેનું અનુસરણ કરે છે ! હવે માત્ર નમોંક, શેષનો ત્યાગ કરવામાં આવતો નથી, બલકે તેવા ઉપર તિરકારિત્તક ગઈ પણ કરવામાં આવે છે ! શેષ નમારને ત્યાગવાની તબ્લીગ કરવામાં આવે છે. શેષ રાખનાર અને નમાર પદનારઓની કેડી કરી તેને દત્તી કાઢવામાં આવે છે ! અને આશાઓ સેવવામાં આવે છે કે શેષ નમારના પાત્ર લેતા (ખાસ કરીને બપોરે તેઓ કેવળાએવા હોય) પોતાના શાપથી ઉદ્ધા શરમારના થશે. હવે આ છે કે અગરે કશું નમારમાં એક કે ઉચ્ચ જગ્યા છે. તે તિરકારિત્તક શેષનામાં કહેવામાં આવે છે કે

આખરે તે સારેજ નમાજી છે ને !
અર્થાત એ માણસમાં અંત હોવાનું મૂળ કારણ
ગીજીનું કંઈ નથી પણ માત્ર તે અમલ છે જેને
અશ્વકે સર્વ વિનિયોગના પ્રતિબંધક રૂપ દેરેલો
છે અને જેને રસહુલાદે (સહ) બધા સરકોથી
સેકે ગયો છે । (પાને નમાજી).

આ દ્રોહ માત્ર નમાજી, રોજા સુધીજ
મર્યાદિત નથી પણ છાંદોગીની કાચબા બધીજ
દિશાઓમાં વ્યાપી ગયો છે । હવે ધરલાખી
અદાઓની પાળીદારને “મુદ્દાંવાદ”ની ઉપમા
આપવામાં આવે છે । અને ‘મુદ્દાંવાદ’ આપણા
નૂતનયુગની પરિણામમાં સંકુચિત શક્તિ, સ્વામ
કમળતા, અજ્ઞાનતા, પ્રાચીન-પ્રિયતા, અને બુદ્ધિ-
દિનતાના વિનાશક મિત્રશત્રુ નામ છે । ।
અર્થાત એમ સમજો કે સુસ્ત માન્યતાવાળા
અને શરીરવ્યતીત સેવક એવા મુસ્લિમનું નામ
‘મુદ્દાં’ છે । અને ‘મુદ્દાં’ તે છે જે નૂતન-
અવ્યવસ્થા અને રોજાન-ખિયાલીથી કેસો દૂર
રોપ । સુધરેલી સોસાયટીમાં કાંઈ પણ રીતે
અપી શકેતોજ ન હોય । આ સેંકડો ગાંજોની
એક ગાંજ છે । અને તિરેકોપૂર્ણ વૈરાગ્યના
અંકત કરવા માટે અનેક વાક્યો વાદવાને બદલે
આપણે “કાજો દિરંગી” પોતાની બધી વૈર
જવાળાઓ સંગઠિત કરીને માત્ર એક શબ્દ
“મુદ્દાં” બકી દે છે ।

આજે દેશ કથન અને વર્તનના અનુભવન
અથવા સમર્થનમાં આ દલીલ કેઈ દલીલજ
નથી કે તે કુર્આન અને હદીસને અનુરૂપ છે ।
બિમુસ્લિમ નહિ બ કે એક મુસલમાન જે
બહાનસીથીથી ‘તાલીમવાદ’ અને ‘રોજાન-
ખિયાલ’ યાદ ગયો છે કુર્આન અને હદીસની
જનરલને બેધડક રદ કરી દે અને સહેજ
પણ ધરમતો નથી બલકે આશા સેવે છે કે
હરો ધરલાખી નિયમોની સત્ત્વ લાંબાવાગાએ
સંમિલન થવું જોઈએ । કુર્આન અને હદીસની

દલીલોને માનવું તો દૂર રહ્યું જ્યે તો આ
લાલ જોયો છે કે જે ચાતને ધરલાખને નામે
રહ્યું કરવામાં આવે છે તેના વિરુદ્ધ તરતજ
ખોટા પક્ષપાત પેદા થઈ જાય છે પણ જે તેજ
વાત અઢી દલીલો સાથે રહ્યું કરવામાં આવે
અથવા કાંઈ પાયાલ-અંધકારના પુસ્તકોનો
દવાનો આધીને વર્ણવવામાં આવે તો તરતજ
ધમાન લઈ આવરી ! પરંતુ ધરલાખનું નામ
આવતાંની સાથેજ આપણા દિરંગી રંગમાં
ખરડાએલા મુસ્લિમોના ભેગાઓમાં અનેક
પ્રકારની વિરુદ્ધ લાગણીઓ અને શંકાઓ
ઉત્પન્ન થવા લાગે છે । ।

અમુક વરસો પહેલાં એ વખતે માત્ર
આપણા પુરોમાજ વ્યાપી હતી અને આપણે
શી ‘વર્ગ’ એનાથી સુરક્ષિત હતો જોહામાં
જોહું ધરલાખી સંસ્કૃતિની હદ સુધી જ્યે હદી
રાજીએ છીએ કે “હરમ” (પરો) રક્ષણનું જોહું
અંતિમ રથગ છે કે જ્યાં ધરલાખ પોતાની
સમ્પત્તિ અને સંસ્કૃતિનું રક્ષણ કરે છે. અને
જે કારણોસર ધરલાખે ધર્મ-પર્યામાં રાખી છે
તેમાંથી એક મદદારજી આ પણ છે. જોહામાં
જોહું તે અંતરપટ તો ધરલાખના, પ્રકાશથી
પ્રકાશમય રહે કે જ્યાંથી એક મુસ્લિમ બાળક
દૂધ પીએ છે. જોહામાં જોહી તે ‘ગાદ’ તો
અધર્મવાદ, નાસ્તિકવાદ, નીતિનાશ, અને ક્રમ-
નાશથી સુરક્ષિત રહે જેમાં એક મુસ્લિમ બાળક
પીણા છે । જોહામાં જોહું તે પારણાની
આસપાસ તો શુદ્ધ ધરલાખી વાતાવરણ વ્યાપી
રહે કે જ્યાં મુસલમાનની નસલ પોતાના
જીવનની પ્રાથમિક મજ્જિયોમાંથી પસાર થઈ
રહી છે । જોહામાં જોહું તે વર્ણ તે
બહારની અપવિત્ર અસરોથી રક્ષિત રહે જેમાં
મુસ્લિમ બાળકના નિર્મળ હૃદય અને કુમળા
મગજ પર શિશુજી, પરવરિશ અને દ્રષ્ટિવાદની
પ્રાથમિક રૂપરેખાઓ કાતરાય છે. માટે “પહે”

એ દરબારમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનો સૌથી વધારે મંજૂર દિલ્લો છે જેને એટલા માટે ચલુવામાં આપ્યો હતો કે આ (ઇસ્લામી) સંસ્કૃતિ ને કલાય પરગળા-પામીને પાછી પડે તો એમાં પોતાનો બચાવ કરે ! પણ અફસોસ કે હવે એ દિલ્લો પણ એકઠું રહ્યો છે. દિરંગી "સુતરરીનો" હવે પોતાની ક્ષતિઓને પણ ખેંચી ખેંચીને બહાર લાવી રહ્યા છે. કે તેણીઓ પણ તેજ ઝેરીલા અસરથી આકર્ષાય કે જેનાથી તેઓ પિતે ઝેરીલા યજ્ઞ ચૂક્યા છે ! આપણી સમાજની બાળકોઓ હવે કોરોને અને સિદ્ધાન્ત ગ્રંથોમાં શુભરાષ્ટ્રી, માનસિક અને સક્રિય નિહિતિ, તથા દિરંગી સંસ્કૃતિનો પાઠ શીખવા મોકલવામાં આવી રહી છે ! જે આપણા બાળકોને એ બધું શીખી ઇસ્લામ દોહી બનાવી ચૂકી છે. આ અંતિમ યોદ્ધા અમારા નજીક એ પરિવર્તનની પૂર્ણાકૃતિ કરવાવાળા છે. જેનું હાથબાજુ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ માત્ર અમારી કલ્પનાજ નથી બલકે પરિવર્તનની પૂર્ણાકૃતિને આ બદલનીય અશુભો નેહ ચૂક્યા છે ! આહ ! આ બદલનીય દર્શન શ્રવણ કરી ચૂક્યા છે ! હવે વાત આ દરે પહોંચી છે કે એક મુસ્લિમ શાન્તા કુઆન અને હઠીસના રુપરૂપ ફરમાનોનું ઉત્તરન કરીને પોતાના રાજ્ય આર અને સૌદર્શન પ્રદર્શન દરાવતીનીકળે છે ! અગ્રણ્ય હોયસોમાં બન્ય અને ડીનર આરોગે છે ! સીનેમાગ્રંથોમાં જીને પુરો સાથે બેસે છે ! બહારમાં ફરીને "શોપિંગ" (વેચાણ) કરે છે અને અત્યાચાર પર અત્યાચાર આપે છે એ મંત્રીને સજામાં નિયમોના અત્યાચાર કરીને

સરમાવાને બદલે ગર્વની સાથે પોતાના એ "મદદ દારો"નું વર્ણન કરે છે !.....એને અર્થ આ છે કે ઇસ્લામ વિરદ બળવાનો સ્પર્ધિત પુરોથી આગળ વધીને સ્ત્રીઓ સુધી પ્રસરી રહ્યો છે ! છતાંહાલે.....પ્રધાને વારતે દર્શવે કે પુરાણી ધર્મચુરત સ્ત્રીઓની ગોદમાં ઉછરવા છતાં જ્યારે તમારી આ સ્ત્રિપતિ છે તો જ્યારે તમારી મદિલ્લીઓ હમાનપૂર્ણ સ્વમાનથી ધારી રહેશે અને પ્રધાની છાવણ તથા રક્ષ (સમ)ના અનુસરણની સીમઓ ઓળંગી જશે તો આવી નસરોની શું રિયંતિ થશે ! જે એ દિરંગી દળની નુતન શાન્તાઓની ગોદમાં પેપાળને નીકળશે ! જે બાળકો આજ ઉદાઝતાં પોતાની ચેતેર દિરંગીપણ શીરગી-વતનાં ચિન્હો નીકળશે, જેઓની નિર્ણય દ્રષ્ટિઓ ઇસ્લામી સંબંધના અને સંસ્કૃતિના કોઈ એક ચિન્હથી પણ પરિચિતજ ન હશે ! જેઓના દર્શનમાં કદી પ્રુદા અને રક્ષ (સમ)ની વાતો પડશે નહિ ! જેઓનાં હૃદય અને મગજ રૂપી સાદી રમેટ પર પ્રયમથીજ દિરંગીવતના ચિત્રો અંકિત થશે શું તેઓથી આ બાધા રાખી શકાય છે કે વિચારો, ત્રેરણાઓ કમો અને ફેરફાર સારંગ કે મોહ દલિએ પણ તેઓ મુસપ્રમાન દશે ! !

અપરાધનો પ્રથમ દરજ્જો આ છે કે મનુષ્ય અપરાધ કરે પણ તેને અપરાધ સમજે અને તે ઉપર શરમાઈ જાય એ પ્રકારનો દોષ પોતાની દર સુધી સમજે પણ દોષ છે. પણ તોઆ અને શરમની અગિયમકિતથી માફ પણ કરી શકાય છે. શરણ કે અસ્વી અપરાધ એ

મનુષ્યની નિર્બળતાનેજ આસારી ગણાશે.

અપરાધનો બીજો દરજ્જો 'આ' છે કે મનુષ્ય અપરાધ કરે અને તેને હથુપને બદલે ખૂબી સમજે. અને ગર્વની સાથે હુએક તેને અંગત કરે, એનો અર્થ આ છે કે તે માનવીના હૃદયમાં તે કાયદાનું કાર્ષ પશુ વળન કે સન્માન નથી જે એ કર્મને અપરાધ તરીકે ઓળખાવે છે.

અપરાધનો અંતિમ દરજ્જો આ છે કે ઇન્સાન માત્ર એક કાયદા વિરુદ્ધ અપરાધને અપનાવે એટલુંજ નહિ પણ તેના મુકાબલામાં એક બીજા કાયદાની દ્રષ્ટિએ તે અપરાધને ન્યાય (બ્યાગ્રબી) અને સાક્ષાત સુકર્મ સમજે. અને જે કાયદો એ કર્મને દુષ્કર્મ (અપરાધ) દર્શાવે તેની ઠેકડી કરે, અને તેનું અનુસરણ કરવાવાળાઓને દોષિત સમજે, તો એવો મનુષ્ય માત્ર કાયદાનો વાંગજ નથી કરતો બલકે તેનો ઉપહાસ કરે છે અને તેના વિરુદ્ધ વિદોદ કરી રહ્યો છે.

કરેક અપપશુકિ અને સાધારણ સમજવાળો મનુષ્ય પણ આ વાતનો સ્વીકાર કરશે કે જ્યારે મનુષ્ય એ હૃદયે દરજ્જો પહેંચી ન્યાય તો તે એ કાયદાની મર્યાદાઓમાં નથી રહી શકતો જેના વિરુદ્ધ તેણે પ્રુક્ષો વિદોદ કર્યો છે. હજાં પણ તે શપથના કેટલો બધો મરદૂદ છે જે તેમને બરોસો આપી રહ્યો છે કે તમે ઇસ્લામી નિયમોનો ઉપહાસ કરીને, તેની ઠેકડી કરીને, તેના અનુસરણને હિંચ ગણીને, તેના અનાદરને શોખ ગણીને પણ મુસલમાન રહી રહો છો. એક સમયે તો તમારી આ સ્થિતિ કે જેને

પ્રુદા અને રસૂલ (સહ) સારું કહે તેને તમે પુરું કહે, તેઓ જેને પુરું કહે તેને તમે સારું કહે, તેઓ જેને યુનોહ કહે તેને તમે વાસ્તવિક કહે, તેઓ જેને બ્યાગ્રબી કહે તેને તમે અપરાધ સમજો, તેઓ જે આગાઓ આપે તેની તમે ઠેકડી કરો, તેઓ જે કાયદો બનાવે તેનો તમે શરમચિહ્નો આનાદર કરો, અને બીજા તરફ તમારો આ દાવો કે તમે પ્રુદા અને રસૂલ (સહ) પર હિમાન રાખો છો અને તેઓનું સન્માન તમારો હૃદયમાં છે, અને તેણે પસંદ કરેલા 'દીન' માને ઇસ્લામના તમે ઉપાસક છો!!! શું કાંઈ સમજદાર મનુષ્ય માની શકે છે કે તે કાર્યપદ્ધતિ સાથે તમારો એ દાવો વાસ્તવિક છે!

પ્રુદાની કૃપારી દલુ સુધી આમ મુસ્લિમ જનતા એ અપર્યાપ્તતા અને નાસ્તિકતાના પાશ્વત્ય પ્રવાદથી સુરક્ષિત છે દલુ સુધી તેમના હૃદયોમાં પ્રુદા અને રસૂલ (સહ) ની આત્માઓનું માન અસ્થિતત્વ ધરાવે છે અને ઇસ્લામી નિયમોનું થોડું ઘણું પાલન તેઓમાંજ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. પરંતુ પહેલાં જેની રીતે વિશિષ્ટ વર્તનું વર્તન તેઓની નીતિ રીતી અને રહેણી કંદણી પર અસર કરી ચૂક્યું છે તેની રીતે બધ છે કે દલાય આ 'તુનન' વર્તનને માને તેઓના હિમાન ઉપર પશુ ચોનાની વિવંધ વિનાશક અસર પાડે નહિ.

નમાઝ રાઝાનો ત્યાગ દુરાચાર અને દુષ્કર્મોના વિશાસ ફિરંગી પ્રધાઓના અનુસરણને શોખ અને પાશ્વત્ય સંસ્કૃતિને અપર્યાપ્તતા

વીને બતલાવવાવાળા એક તમાચાએ તરફ આમ મુશ્કેલીમાં વસણુ જે ઝડપી ગતિએ વ્યાપક થઈ રહી છે તે દરમિયાન બાની ભયનું સૂચન છે. જેને આપણા "મુતરશીનો"ના વિચારો સુધારવા પામશે નહિ અને તેઓ દરરોજે આંકેલા ધોરી માર્ગથી પર્વત વિમુખ રહ્યા

તે તે દિવસો દૂર નથી કે જ્યારે આખીયે સમાજ એ મુતરશીની ગટરમાં હોમાઈ જશે અને અદ્યક્ષની આ સન્નત પૂરી થઈને રહેશે કે "ઈંડા અમરનાં અન્નુદ્ધલિક કર્પતન અમર્નાં મુતરફીદા કુદસક ફીદા ફેદકક અલેદલ કોણુ ફેદમર્નાંદા તદમીર"

પરમે, (ગોનોરીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ડૉક્ટર જસાણીની જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર [૧૯૨૨૬]

બેધડક આજેજ અજમાવો

એ તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જુનામાં, જુનો પરમે પ્રમેહ (પરમીઆ) સ્વપ્નામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) ચતી સખત બળતરા, ડીયું ડીયું તથા અટકાવે ચેતો પેશાબ, મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડમુળથી નાશ કરી બગડેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને શુદ્ધ કરે છે.

પ્રયાસ પ૦) ગોળીની બાટલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુદાં.

• ચેતવણી •
નહીઆઓથી સાવધ રહો.
ખરીદતાં પહેલાં દવાનું નામ : ગોનો કિલર :

અને કુકાછાપ સીલખાંધ પાકેડ તપાસીને લેજો.

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, સુરત.

એકલા બનાવનાર : ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકલસાર્થ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

આક્રિમતા સ્વરૂપ—મુનીયન પ્રીતીગ વર્કસ, લડા, વિકારીઆ રીડી, ભાનિ.

અવન-પું

અનુવાક:

હાશિમ એમ. દીમોલ.

અરદીની મોસમ !

કાળી રાત્રી પોતાની ઝુફોમાંથી આકળનાં ફામાં ખેરવતી આમળ વધી રહી હતી !

એકાએક પવનની શીતળ દહેરીએ કાઢતી અવન-કિતાવતી પ્રસ્તાવના શરૂ કરી.

"હું ખેડાર છું."

વસોના પીળાં પાંદડાંમાં દુનવા લાગ્યાં.

અંધારના શાંત આવરણને બેઠીને વળા પાછી એક માઝ સંભળાઈ.

"મને આશ્વેય કામ ન મળ્યું."

પ્રદીપ્તિ કિલોલ કરી ઉઠ્યાં પરંતુ તેમનો ફિલકિલાદ દર્દીપૂર્ણ હતો.

પવનની શીતળ દહેરીઓથી વસની ડાળે અને થડ ચરીયરી ઉઠ્યાં.

પ્રખળ ઠંડી... અને એના અંધ ઉપર એકમ્મ ચહેરણું ! તે પથ્થુ રથને રથને ફરેલાં દેસની કંગાળીયતનું મર્તિમંત સ્વરૂપ !

લાચાર મજદૂર ! !

ખલા પર કુદાડો, બારાવદાર છાતી, ગૌરવ-બહુ ! મસ્તક, મજબૂત કાંઠા, બળવાન બાકે-મહેનતની મહત્તાનું દર્પણ !

પરંતુ હવે અધિમત્તા સર્વ પેડે દગાયેલું, મુડીચાદીઓના રંગીન શરણ માટે ચરીર-માંથી શક્તિ ચૂસાઈ ગઈ હતી. તે પ્રાન્દાક્ષ્ય પહેલાં કામની શોધમાં અનન્યતા વિના બેઠી રહી હતો.

ક્યાં ક્યાં ન પહોંચ્યા ? સના મોઝ બારણાં

ન ટોક્યાં ! તો પથ્થુ ક્યાં કામ ન મળ્યું !

હવે તે વીણે મોઢ પોતાને ઝુંપડે જઈ રહ્યો છે,

પગમાં ફાંસા, હોઠ પર કરમલીયા, અમુ-બીની બાંબો, મુખમાંથી થેરા નિસાસા.

આ હતી દીવસબરની તેની કમી !

અખમરાનો સિકાર મજદૂર !

શહેરના ઝમઝમાટ સાથે એને શો સંબંધ !

સુંદર શણગારેલા બજારમાં એનું સ્થાન ક્યાં !

મગનચુન્નિયન મહેલાતો સાથે એ કંઈ કાપાને થી લેતા દેશ !

તે નગરની બહાર દૂર અંતિ દૂર જઈ રહ્યો હતો.

વસોના ઝુંકમાં એક વેરાન વનમાં એનો નિવાસ હતો. દવા પથ્થુ ભેર દરે તે ઉઝાડી ભેર એવી એક ઝુંપડી ! મહેલોની સાચી મરકરી !

તેણે ધકકતે હાથે અને લયમત્તા પગે એણે કુટિરમાં પ્રવેશ કર્યો.

કંઠપાંતોનો કશું અવાજ !

"આહ આરા થેરા....."

શરદ અનુમાં પથ્થુ એને પરસેવો છુટવા લાગ્યો. જાણે ઉન્દાગાની ઉની હુન્ન વાપરા તેને બાળા રવા હતો.

પોતાની દુઃખી સ્ત્રીનું હૃદય સાંમળાંમે તે એકમો.

ટમટમી રહેલા દીપકના આઠા પ્રકાશમાં તેણે જોયું તેના એક વર્ષના એકમોતા અજાણ્ય આકંઠ !

બાપ મેહનત અને અખમરાની બનાવળથી લડતો હતો.

અને એ દુષમય બાળક મેહનત અને અજાણ્ય વચ્ચે ઝૂલી રહ્યું મું.

પથ્થુ સ્વિસ થીયો.

બાળકને એક દીપ્ત દૂધ પથ્થુ નરીજ ન થયું !

બૂએ મળતી બિચારી માતા એને દૂધ ક્યાંથી પીવાડે ?

લોહી પથ્થુ પીવાડવા માંગે તોએ નીકળવું મુશ્કેલ હતું. એવું એનું શરીર સૂકસકડી બની ગયું હતું !

મજદૂરનું શરીર ક'પવા લાગ્યું.

દીપક હોલવામ ગયો અને સાથે.....

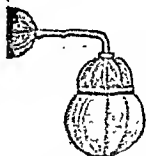
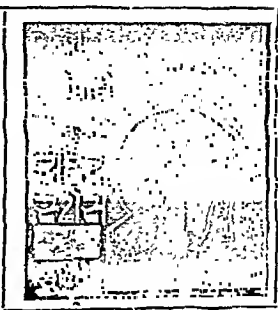
નિર્દોષ બાળકની છવત-લ્યોત પથ્થુ છુટી ગઈ !

મા ચીસ પાડીને એકેસ યત્ન ગઈ.

અને બાપ એ નિર્દોષ બાળકની લાચ ઉચકીને ગાંડપથ્થુમાં ગયો ત્યાં ધુમવા લાગ્યો.

માસદારોની દુન્યા, બે.....તારા અંધ.

કારમાં મારા છવનની પુછ.....લૂણક મઈ ! હથાકી ગઈ ! !

અહમદ એન્ડ કો.

લુના અને જાણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોલેશ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, મોનીના ઝાળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને રેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બક્ષ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે કીફાયત કામે મતશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું કીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક ગ્રાઈમ્મની સ્વીટ ટૂંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંભવટ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક ચોકલવામાં આવશે.

દે. કલુપીક બત્તર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

[૧૯૪૧]

નમ્ર સત્ય

૧. બધનું વિરામસ્થળ એટલે દેષિતનું દિલ.
૨. ઉત્તમ વિચારો અને વાળ્ય ભાવનાઓ ઉદ્ભવે છે માનવીની ગંભીર બૂલોમાંથી.
૩. જુકાણામાં સત્ય છુપાયું છે-અસત્યમાં જુકાણું.
૪. કાન ધીન પાયાદાર સાક્ષી છે-આંખની નજરે.
૫. સુરક્ષિત સંસ્કારી અને ક્રોમળ લય'કસ્તા' કર્યાવંતી વૃત્તિ તે ઈર્ષા.
૬. નામના-એક ઇંક જે ઉગે છે સ્મશાનમાં. અભિમુક્ત, યથેવ મનુષ્યદેહના આખના ખાતરમાંથી.
૭. આત્મ-વિશ્વાસ એ શીર્ષની કુચી છે.
૮. વાયદા ઉપજાવે છે કરજ ને કરજ ઉપજાવે છે. વાયદા.
૯. માનવી પોતાની કિસ્મતની કિતાબનો કર્તા છે.
૧૦. પસ્તાવો એટલે શુન્હા માટેની અશક્તિનો ઉચ્ચાર.

‘નૂર’નાચીઝ

રૂપીઆ પચાસ પચાસનાં બે ઈનામો

કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને બહાર નિમંત્રણ

“કાયદાની દૃષ્ટિએ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ”

૨૧. કરસનદાસ મૂળજી રમારક ફાંડની. યોગના મુજબ તમામ ગુજરાતી બોલતાં કોલેજનાં વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને શ્રી હાર્પસ ગુજરાતી સભા મુંબઈ તરફથી બહાર નિમંત્રણ કરવામાં આવે છે કે તેમણે ગુજરાતી ભાષામાં “કાયદાની દૃષ્ટિએ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ” એ વિષય ઉપર એક નિબંધ ૩૦ થી ૩૫ પુસ્તકોષ માગના કરવો, તા. ૧૯-૬-૪૧ ને વાર શ્રી સુધીમાં નીચેના સરનામે સીલબંધ પરખીડિયામાં રજૂ કરવા જે કોલેજમાં અને જે વર્ગમાં પોતે ભણતા હોય તેની વિગત અને પોતાનાં સરનામાં સાથે મોકલવો.

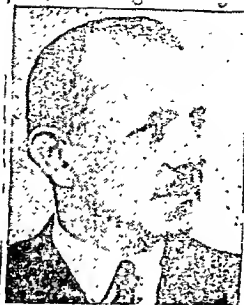
નોંધ:-આ દરિદ્રાર્થ, ગુજરાતી બોલતી, સધળાંને પ્રાપ્ત માટે પ્રુલ્કી છે.

૩૬૫, શ્રી હાર્પસ ગુજરાતી
સભામાંદર વિકુલબાર્થ રોડ,
કોમ્પેક્ષ લેહન, ગુલબ નં. ૪

અખાલાસ જુલાળીરામ બાની,
સંકાપક મંત્રી, શ્રી હા. ગ. સભા, મુંબઈ.

તુર્કીની તાંકત

તુર્કીના તાજેણકાર મહુમ
કમાલપાશા

: લેખક :

તુર્કીના પદ્ધેશ આતાના મધાન
સારા જોગુ

૦ —————] ઉગ્રાહીમ હાજ મહમદ મીસ્તી [————— ૦

તુર્કીના મામલો ચક્રોળે ચઢવાની દરેક સંભાવના છે. તુર્કી મોઢું યા વહેલું યુરોપીય સુદમાં સડોવારો એવી અટકળ પલ્લુ કેટલાક રાજદારીએ કરી રહ્યા છે. જો તુર્કી ઉપર આક્રમણ થાય તો તુર્કી સડોલાઈથી શરૂ થઈ અંધ તેવો દેશ નથી.

તુર્કી પ્રજાનો વતન પ્રેમ અપૂર્વ છે અને તુર્કીની બહાદુરી અને જ્વાળામંદીના અનેક દાખલા ઇતિહાસમાં થયેલા ખૂનખાર તુર્કીમાં મળી ચૂક્યા છે. આજે તુર્કીની આગાહીને ખાતર હથિયાર ઉપાડના સમયક ખમીર ધરાવતા ત્રીસ લાખથી વધુ તુર્કી તૈયાર છે. એમના માટે આજાદી એમની જીંદગીનો એક ભાગ બની ગઈ છે. તેઓ સાદસિક સિપાહી તરીકે આજે પૂર્વ અને પશ્ચિમની વચ્ચે અડીઅમ અને અચૂનમ ઉભા છે. કમાલ આતાતુર્ક એમના હિતમાં આગાહીની ભાવના ફરી ફરીથી જાગી ઊઠી છે આધુનિક રાજસામગ્રીમાં પણ તુર્કીએ જળવરસ વધારો કર્યો છે.

નમૂનેદાર નૈકાદળ:-તુર્કીનું નૌકા સેન્ય બચાવ અર્થે છે. એક અખબારનવેશના અંકિત્રાય અનુસાર તુર્કીના દરિયાઈ કાફલામાં ૨૪૦૦૦ ટનની લાખકની કુર્સ, ચાર જાખનરવાથી કુર્સો જેમાંની બે તો હેઠલામાં હેઠલી ટબની અને આઠ આઠ દગર ટનની છે, ચાર ટૉરપીડો જોટ હીરોપરો, દસ અધુનિક સખમરીને અને ટૉરપીડો જોટ્સ છે. આ દરકીકન ત્રણેક અંદિના પડેલાંની છે. દાખમાં તો એમાં એપાપે વધુ વધારો થયો હશે. તુર્કીના નૌકાદળની તાલીમ અને 'લીમીલીન' (Liman) પણ પ્રદર્શનીત છે. તુર્કીની દલાઈ ફોજમાં પણ સ્કોટ વધારો થયો છે. હેલા દસકા રમિયાન તુર્કીએ પોતાની દલાઈ તાકત પર વિશ્વેષ પ્પાન આપ્યું છે. ૧૯૨૫ની સાલમાં દલાઈફોજમાં વધારો કરવા માટે ત્રિશી વોજના પકી કાફલામાં આવી હતી. આ વોજના અનુસાર આજે તુર્કીમાં એરોપેનેલ બનાવવાની ફેક્ટરીઓ ધમધાકાર ચિમ્પો તૈયાર કરી રહી

છે. જુની ટપનાં જર્મન બોમ્બરો અને ફ્લાઇંગ બોમ્બરોની જગ્યાએ આજે આધુનિક બોમ્બરો અને ફ્લાઇંગ બોમ્બરો તુર્કીનું દરબારું સત્તર ચડ્યું છે.

ફરજયાત લશ્કરી તાલીમ: તુર્કી પ્રજાસત્તાકની સ્થાપનાના સમયથીજ અત્યંત ટુકે ફરજયાત અને સામુદાયિક લશ્કરી કૌશલ્યો માટે આગ્રહ કર્યો હતો. આથી તાલીમથી તુર્કની તાકતમાં વૃદ્ધિ થઈ છે અને સામાન્ય લશ્કરી હિલચાલ શરૂ થતાં તેમાં સેનાથી પાંસઠ વર્ષની વયનાં શહેરી નરનારીઓ લશ્કરમાં પોતાની સેવાઓ અર્પણ કરી શકશે.

તુર્કી ખાતુતોનો હિસ્સો: તુર્કની વાંચનાઓની લશ્કરમાં જરૂરી કરવામાં આવશે તો તેમને લડવા માટે યુદ્ધના મોરચા પર મોકલવામાં આવશે નહિ, પરંતુ તેમની પાસેથી ટ્રાન્સપોર્ટ, ફાર્મગોળાની ફેક્ટરીઓ, નર્સિંગ વગેરે પ્રકારનું કામ લેવામાં આવશે. યુધ્ધમાં મરજીયાત લડવા જવા છત્તનાર તુર્કી ખાતુતોને અટકાવવામાં આવશે. કમાલ અતા તુર્કની પાલક પુત્રી સાદિઆ જેફિન આજે તુર્કી હવાઇ ફોર્સની "સિનિયર ઓફિસર" (વડી અમલદાર) છે. વળી એકઠીય સર્જિસમાં પણ અનેક તુર્કી ખાતુતો નોંધપાત્ર છે.

કમાલના સાથીઓ: તુર્કી પ્રજાસત્તાકના નેતાઓ કમાલ અતા તુર્કની સાથીઓ છે. એમના આગેવાન ઇસ્મત ઇનેન છે. ઇસ્મત ઇનેન એક સૈનિક, રાજનીતિજ્ઞ અને ઉસ્તાદ મુસ્લિમ છે. કમાલની હયાતીમાં તેઓ જનરલ ઇસ્મત પાશા તરીકે ઓળખાતા હતા. લોકો ખાતે જરાયલી આંતર-રાષ્ટ્રીય પરિપક્ષમાં એમણે તુર્કીના પ્રતિનિધી તરીકે સરસ દેખાવ કર્યો હતો.

૧૯૨૩ની સાલથી ચૌદ વર્ષ સુધી ઇનેન તુર્કીના વડા વજીર રહ્યા હતા; અત્યાર સુધે એને જ સાર્વિક ઓફિસ, રાંદેર (અ. સરત) [૫૦૨]

મતદારી થતાં ૧૯૩૭ની સાલમાં તેઓ જાહેર જીવનથી ફારેજ થયા, પરંતુ અત્યાર સુધી જનન નક્કી થતાં એમને તુર્કીના પ્રમુખ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા. ઇસ્મત ઇનેનને પંચાવન વર્ષની વયે ફેશને જેડીતે દોરવો છે, તે તારીફ લાયક છે. એમની સાથે છે, વડા વજીર ડા. રીક સૈયદમ, જેઓ તુર્કી પ્રજાસત્તાકની સ્થાપનાના સમયથીજ પ્રધાનમંડળના એક સભ્યનો ઓધો લોગવના આવ્યા છે. જ્યારે ડા. સુકર સારાન્ગોગુ તુર્કીના પરદેશ ખાતાના પ્રધાન તરીકે બહુજ નાણું અને અતિ મદતનું કામ સાચવી રહ્યા છે. મોરકોને રાજ રખતું, બર્જાન અને રામ પર નજર રાખવી અને બાકના પાવતખતોના મામલાથી હમેશાં મહિતગાર રહેવાનું એમનું કામ મોટી જવાબદારીવાળું છે. કમાલપાશાના વંશજમાં સારાન્ગોગુ અનેક વર્ષો સુધી ન્યાયખાતાના પ્રધાન હતા. એમની દારસાઝીથી આંતરરાષ્ટ્રીય મામલાનું મિશન સમતોલ રહેવા પામ્યું છે.

આજે યૂરોપમાં નાનાં તુર્કી એક શાનદાન મુસ્લિમ સક્તનત તરીકે ઉજ્જ છે. આફ્રેનિયાની મુસ્લિમ સક્તનત સુલોલીનીના હાથમાં જતાં યૂરોપમાંથી એક મુસ્લિમ સક્તનત ઓછી થઈ ગઈ, પરંતુ તુર્કી પચાલી પાડવાનું કામ આજન નથી, એ વાત યૂરોપના સરમુખત્યારો સારી પેઠે સમજી રહ્યા છે. ખુદ, તુર્કીની નિગેહ્યાન બનો, એજ આપણી દુઆ છે.

વાંચકોના એક વારના માનીતા માસિક 'સાદિકના' ૧૦મા, ૧૧મા તથા ૧૨મા વરસની કંપ્લીટ કાઢી તૈયાર છે. જેમને જરૂરત હોય તેમણે દરેક કાઢી દીક પોસ્ટેજ સહિત રૂપિયા સાડાવજી મોકલાવી મંગાવવી.

૧૯૨૩ની સાલથી ચૌદ વર્ષ સુધી ઇનેન તુર્કીના વડા વજીર રહ્યા હતા; અત્યાર સુધે એને જ સાર્વિક ઓફિસ, રાંદેર (અ. સરત)

માસ્તર ઇસ્માઈલ ઇબ્રાહીમ અલ્લુ

[‘કેરવા’ના વાંચકો સમક્ષ એક સંદેશવાસી
બાળકવિનું અગ્રેષ્ઠ કાવ્ય રમુ કરતાં અતિ હર્ષ
થય છે. એ બાળકવિ સુબર્ણની સેન્ટ ઝેવિયર
હાઈસ્કૂલના ટ્રેનકર્ડ મેવનથ (૭)માં અભ્યાસ કરે
છે. એમનું વય માત્ર ૧૩ વર્ષનું છે. ઘણાં જી.એ.
સી. હોય છે તેના પ્રત્યક્ષ પૂરાવારૂપ આ કાવ્ય છે.
જરાયે સુધારા વધારા વિના, આખું જ કાવ્ય અહીં
પ્રગટ કર્યું છે. તાંત્રી]

This Maddening Century.

The five fingers of the hand are not the same,
But now people go for the much envied fame;
The olden times were much better than this,
Where people go only for the beautiful miss.

The Cinemas and Theaters get all the money,
Whether it is bad, thrilling, good or funny;
Religion and goodness is never heard or known,
Only the seeds of enjoyment are sown.

O Man ! why can's't thou appreciate the morn,
You were not so when you were born;
Thou hast got much more left of ability,
But thou wants't to bring the end of humanity.

Ismael E. Alloo.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુરિલમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ લેઈ રહું છે તે કુર્બાને પાકનો માતખર ગુજરાતી તરજુમે એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેને અરણી મતન એક મશાહૂર કાતિબ પાસે પ્રુથળત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેલ્લને સુંદર ખસીક યનાવી એક કોલમમાં અરણી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લાખામાં તરજુમે આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતખર તફસીરના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે ઉતાવળે મંગાવી લેવા લલામણુ છે.

અરુનાના	સીપારો હદિઓ છ આના	પોસ્ટેજ ૦)-૧
અલિક-લામ-મીમનો	” ” છ આના	”
સ-મફલનો	” ” છ આના	”
તિલકર-રૂમુલનો	” ” છ આના	”
લન-તનાલૂનો	” ” છ આના	”
વલ-સુહસનાતનો	” ” છ આના	”
લા-યુદિખુલાહનો	” ” છ આના	”
વ-એઝા સમેઉનો	” ” છ આના	”
વ-લવ-ગાજનાનો	” ” છ આના	”
કાલલ-મલહનો	” ” છ આના	”
વઅલમૂનો	” ” છ આના	”
વઅતઝેરૂનો	” ” છ આના	”
વ-મા-મિન દાખખહ	” ” છ આના	”
વ-મા-ઉખરેઝો	” ” છ આના	”
રૂ-ખ-મા	” ” છ આના	”
સુખહાનફાજી	” ” છ આના	”

નોટઃ-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. દરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે ગુજા ની અને બે સીપારા માટે ગાઝા ની પોસ્ટ ટીકીટ બીજી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૧૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી ગા-નો ગયાવ થશે.

સાદિક છુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

મુદ્ગમ્મદ બિન કાસિમ

અનુવાદક: અલિફ, રવાહ, દાહ.

મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમ, મરાઠર મુસલમાન હાકિમ હમજ બીન યસુફનો પિતરાણ ભાઈ હતો. તેનામાં નાનપણથીજ સાવધી અને આગળ વધવાના ગુણો જોવામાં આવતા હતા. આગળ જતાં હમજને પણ તેના તરફ ખાસ લક્ષ આપ્યું. પોતાની પુત્રી જોડે તેનાં લગ્ન કરી આપ્યાં, અને હજી ધણી જોઈથી વયનો હતો, કે તેને દારસ (ધરિઅન) નો ગવર્નર બનાવી મોકલી આપ્યો. અરબનો એક કવિ કહે છે, કે તેની જોડેના હોકરાં ખેલ-કુદમાં રવાં, અને તેણે (મુદ્ગમ્મદ બિન કાસિમે) બહાદુરી અને સરદારી પર, કુદ્દમત અને સરદારી કરી.

જ્યારે તેને હમજે હિન્દુસ્તાન ઉપર ચલાવેલો કુદ્દમ આપ્યો, ત્યારે તેની વય ધણીજ જોઈથી હતી. તે મુરોઝથી અગ્રાર વર્ષનો હતો. તે વખતે વહીવટ બિન અબ્દુલમલક, મુસલમાનોનો ખસીફા હતો. હિન્દુસ્તાન ઉપર ચલાવ કરવાની જરૂરત એટલા માટે ઉભી થવા પામી, કે સરનદિપના યાત્રુમાં જે મુસલમાન અરબો અવસાન પામ્યા હતા, તેમનાં નિરાધાર બાળકો અને વિધવા સ્ત્રીઓ અરબસ્તાન જઈ રજાં હતાં. તેમની જોડે ત્યાંના રાજાએ હમજ માટે ફેરલીક એટ સોગાતો પાંચ મોકલી હતી, માર્ગમાં રાજા દાદિરના સૈન્યે તેમના વડાણ લૂટી લીધાં, અને એ સ્ત્રીઓ તેમજ બાળકોને ગીરફતાર કરી લીધાં. હમજે રાજા દાદિરને આ ફોજોને છોડી દેવાની માંગણી કરી, પરંતુ તેણે છન્કાર કરી દીધો. એ ઈન્કાર પછી ખલીફા વલિદની મંજૂરીથી, હમજે એ વાર સિંધ પર ફોજો મોકલી. એ ફોજોએ શિકસ્ત ખાંધી. નીચ વાર તેણે પોતાના લગ્નિલ મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમના નેતૃત્વપણા હેઠળ સરકાર મોકલ્યું.

તે હમજની સૂચના મુજબ શિરાઝ આવ્યો, અને શિરાઝથી હિન્દુસ્તાન તરફ રવાના થયો. હમજે બીજી ફોજો અને અનાજની સામગ્રી દરિયાઈ માર્ગે મોકલી. પ્રથમ દેવલ શહેર ફત્તેહ થયું. પછી મુસલમાનોએ કંઈપુર નામના શહેર ઉપર મિજબ મેળવ્યો, અને તે પછી અરમાહલ પર આક્રમણ કર્યું. આ અતિમ નગર ધણી મુરોઝીઓ પછી ફતોહ થવા પામ્યું. આ શાનદાર ફતોહથી સિંધમાં મુસલમાનોના કદમ સ્થિર થઈ ગયા, અને તેમણે ત્યાં રહેવા વસવાટ શરૂ કરી દીધું. મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમે મુવતાનમાં એક શાનદાર જગે મસ્જિદ બંધાવી. અરમાહલની ફતોહ પછી મુસલમાનોને બીજા રથોએ પણ હજીને થતો ગયો. એ જમાનામાં સિંધ પ્રાંતની દશા સારી ન હતી. અમલદારો નાલાયક અને લુભી હતા. રૈયત તેમના લુભમથી કંટાળી ગઈ હતી. જ્યારે આવી ઘાલત હોય તો ઉખાડી વાત છે રૈયત પોતાના શાસકોનો દિલપૂરક સાથ આપી શકતી નથી. એજ કારણે મુસલમાનોને સિંધમાં ડાહ્યેને પગે કામચાળી મળતી ગઈ, એના સિવાય મુસલમાનોની સામે એક ખાસ દેવ અને પરાકાષ્ટ પથ હતો તેઓ જે દેશની પણ દિશા પકડતા હતા તે એવા પરાકાષ્ટી કે પોતાના અર્ધશક અને રમ્મઝ (સ. અ. પ.) નો સદેહ ત્યાં પહોંચાડે લોકોને નેહી ખસાવતી, ચૂંટતી, માનવતા, દયા અને હમદર્દીના પાઠ શીખવે. પુરાણોથી રોકે અવ્યવસ્થાને દૂર કરે અને સુવેદ ચાંતિ રથાથે આગળ જતાં તેમને માસમ પછી કે એજ ખૂબીઓના કારણે સિંધના હિન્દુઓ મુસલમાનોથી દેશ ખૂશ હતા ખાસ કરી મુદ્ગમ્મદ બીન કાસિમ જોડે તેમને બારે આરથા થઈ ગઈ હતી.

એ રથથી પર વર્ચસ્વ અને તેની વ્યવસ્થા સંપૂર્ણ થઈ પછી તેણે કિન્દુસ્તાનના ઉત્તર અને પૂર્વ ભાગો તરફ વધવાનો ઇરાદો કર્યો તેણે એ માટે પચાસ હજારની તાબદમ ફોજ એકત્ર કરી પરંતુ આ નવા અબ્દુલમલિકની તૈયારીઓ પૂરી થઈ ચૂકી હતી, કે તેને પ્રથમ હમ્મન અને પછી ખલીફા વલીદ બિન અબ્દુલમલિકના વ્યવસ્થાનના આભાર મળ્યા સુદ્ધમાન બિન અબ્દુલમલિક તેના સ્થાને ખલીફા તરીકે આવ્યો. આ ફરમારની અસર સિંધની હુકમત ઉપર પણ પડી કેટલીક રાજકીય દૂર અદેશીઓના કારણે મુદમ્મદ બીન હાસિમને તેના પદથી અટકાવી દેવામાં આવ્યો અને તેના સ્થાને સિંધના ગવર્નર તરીકે યસીદ બિન અબ્દી કમ્શા સકસકાને મોકલવામાં આવ્યો.

સિંધના આ નવચૂાન વિજેતાએ શાંતિથી એ હુકમને માથે ચડાવ્યો, અને નરમાય, ત્યાગરતિ અને શિસ્તપાલનની તે રેખાઓ હાથે પર મૂકી ગયો, જે તેના સધ્ધાપ વિજયોની યાદથી વધારે દઢતર છે. તે ધરાક (અજમ)ના વાસ્ત નામના શહેરમાં કેદ કરી નાંખવામાં આવ્યો, કેટલાકના મને તે કુદરતી મોતે મર્યો છે.

મુદમ્મદ બિન હાસિમ એક ધરોળ બરાકુર, દિગેર, વ્યવસ્થા-નિપુણ, સમજદાર અને ધણો શરીર ધન્વન હતો. તેણે સિંધવાસીઓ નેડે ધણી નરમાય અને ઉદારતાભરી વલણ દાખવી હતી. તેમના પ્રાચીન રીતરિવાજો અને કાનુનોમાં એવો કોઇ ફેરફાર કર્યો નહીં, જે તેમને બીન ધન્વણભોગ અથવા વિજેતાની જગજગરી માલમ પડે. ત્રણ વર્ષની અંદર અંદર તેણે શાંતિ રંચાપી દીધી રૈયતની ખુશ-હાલી, અને ઉત્કર્ષનો માટે, કાયદાઓ જારી કર્યા અને આ નવચૂાન, સિંધનાં લોકોમાં ધણા માન અને પ્રેમની નજરોએ જોવાવા લાગ્યો.

તેનો નિષ્પક્ષપાત, લોકપ્રિયતા અને વ્યવસ્થા માટેની કામેશિયતનો સૌથી સરસ પુરાવો એ છે. કે આટલા થોડા જમાનામાં તેણે ખુબ સિંધના રહેવાસીઓની એક જગી સેના ઉભી કરી, અને એ સેનાના સિવાય (જે ઠેર ઠેર હાવથીઓમાં હતી) બીજા પચાસ હજાર તાબદમ સિપાહોને મુસતાનમાં જમા કરી લીધા. એની નેકી, નમ્રતા અને સજ્જનતા દરેક પ્રસંગે જાહેર થતી રહેતી હતી, જે લોકો લગભગ ભાગ લેતા ન હતા, તેમની નેડે હંમેશાં મુલેદ-શાંતિભર્યું વર્તન દાખવતો હતો. પૂર્વના મોકા પર પણ કેઈ એવી વાત કરતો ન હતો, કે જે કાનુનના વિરુદ્ધ હોય. ધર્મશુરો અને આજ્ઞાઓની નેડે હંમેશ સદિષ્ટતા અને ધજ્જતનો સહુક કરતો હતો પરાગ્નિત રૈયતથી હંમેશાં હમદર્દી અને મહેરબાની સહિત પેશ આવતો હતો. પરાગ્નિત રાજાઓને પણ ફેવળ ખંડણી અથવા જાણિયો આપતાં માફ કરી દેતો હતો, અને તેમનાથી મુલેદ કરી લેતો હતો. સારાંશ, તલવારનો આ ધણી, કોઈ અલાચારી અને લુભી વિજેતા ન હતો, બલકે સૃષ્ટિનો સેવક, અને માનવતાનો સદેશવાહક હતો. જેના શાસનનો સિક્કો લેકાના હાથો પર અંકિત થઈ ગયો હતો. આ તે તલવારવાળાઓમાં હતો, જેમની તલવારથી કેટલાક જીવો જરૂર જાય છે પરંતુ એટલા માટે કે બીજાઓ વધારે અને પુરી રીતે સહયત રહી રહે જેમના હાથથી કેટલીક વસ્તીઓ કેટલા દિવસોના માટે જરૂર ઉજ્જડ, બની જાય છે. પરંતુ એટલા માટે કે વધારે વસ્તીઓ વધારે કિંમતે લગી આવ્યાં બને.

મેહરિલ

[તા. ૧૧-૨-૪૨]

(મુંબઈનો રેડીયો
સુશાધરો.)

(૧)

ન સમજે દિલને દિલ, તું વાત કે વ્યાધાત શું જાણે ?
તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
મદીને પ્રેમ પથે પ્રાણુ દેવો એ શદાસ્ત છે,
મદબખ્તના રિવાજોને કાષ્ટ કમઝાત શું જાણે ?
વચન પર ફૂંકે કદી તારા નથી વિશ્વાસ કરવાનો,
જે જોડે ઉઘ્ર ભર ચૂકું તે સાચી વાત શું જાણે ?
ફસાએ ઝુલ્ફ ફટ દિલ તો એમાં શી ખતા એની ?
લજા બુધ્ધિ બિચાર પાસેની વાત શું જાણે ?
નથી પાસો પડ્યો તુજને ખરેખર દિલ જલાઓયો,
સિતમ્બર આસમાં તું આહતી તાઝત શું જાણે ?
વખાણે છે કાઢતી ઝુલ્ફને ભોળા હૃદય પણ તું,
સિતમ્બની કેરની આફત, જલાની વાત શું જાણે ?
ખરેખર સાચું કહ્યું દાનાઓને ખ્યાતિ નથી બદાલી,
ખરા યુગ્મામીના આનંદને વિખ્યાત શું જાણે ?
ન પૂછ અથ શયખ મારા ધર્મ કે કમોના મરોને,
કહ્યું તો હું કે પાગલ છું, તું મારી વાત શું જાણે ?
અભણ, કાગી, વિલાસી, મૂર્ખ, લોભી, મંદ, ને મર્મી,
ખરા આશિકના ભેદોને લજા આ સાત શું જાણે ?
જરા ધર ધીર છે દિલ, કંઈ ને કરતો માંગણી જલ્દી,
હજી નાદાન છે તે હુસ્નની ખપરાત શું જાણે ?
ખરેખર “ઝાર” તે સચું કહ્યું કે કાવ્ય સુરિકેલ છે,
કોઈ નાદાન આ સો વાતની એક વાત શું જાણે ?

“ઝાર” રેડિરી

(૨)

ખુદીમાં ખેલનારા ખેખુદોની વાત શું જાણે ?
 ન જાણે જાત પોતાની ખુદાની જાત શું જાણે ?
 તમારી આંખડીના બેદની એ વાત શું જાણે ?
 જિગર નાદાન બાળક છે દિવસ કે રાત શું જાણે ?
 જરા બાદર પધારો આપ આંખો મેળવી બોલો,
 અવરને શું કહો છો કે અમારી વાત શું જાણે ?
 નયનથી અશ્રુ વહેતા હોય ને જોનારે જાણે સૌ,
 હૃદયની આંખડીના લોક અશ્રુપાત શું જાણે ?
 અમારા દિલની વાતો પુછવી ત્યાગી તું ? ત્યાગી,
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 અથા બેસ બતાવ્યા છે બ્રમિ આકાશને વૌધી,
 કદી એવું નહીં કહેતા કે માનવ જાત શું જાણે ?
 મને પાપોનો પસ્તાવો, તને બક્ષિતની મગરરી,
 હું તારી વાત શું જાણું. તું મારી વાત શું જાણે ?
 મને તો દિલમાં લાગી છે, હું દિલની વાત જાણું છું,
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 જગતના ઝરે ઝરેમાં ખુદાની જાત જોનારો,
 અરે 'શાયદા' બિચારો જાત કે કમજાત શું જાણે ?
 'શાયદા' (ધુબઈ)

(૩)

જિગર જેવું ધવાધુ ના તે પાની વાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી, દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 પ્રસૂતિની પીડા કેવી ? ન વંખા તે કદી સમજે,
 રમાડયું બાલ ના ખોળે તો તેની લાત શું જાણે ?
 જિગર રડતું અને આંસુ ટપકતાં, આંખથી દિલ્લે
 છતાં બેસે નમેરી ચે તો દિલની વાત શું જાણે ?
 મૂળો માતા, પિતા ગાજર અને અંધકારમાં જન્મે,
 ચિત્તે ફરતું જગત એવા જનોની જાત શું જાણે ?
 લક્ષ્યો નેનથી નેનો કદી તીરછી નિગાહથી ના,
 લલા હારી ઝખમ દેવા કરે શરપાત શું જાણે ?
 ચમકતી આંદની તારા હસે કુદરત ચડી રમણે
 ન દિલ્લે પાસ તો કે રાત કેરી વાત શું જાણે ?
 કદી ચક્રચર યેને તે જીવનનો જામ પીધો છે ?
 નથી પીધો ? લલા મસ્તી તણી તો વાત શું જાણે ?
 'આદરાયણ' (ધુબઈ)

[૫૦૮]

(૪)

ન હિંમિ વીરની હોયે હો ઉઠ્યાપાત શું જાણે ?
 ન જૂઝ્યો હો કદી રણમાં તે જાણવાત શું જાણે ?
 નિહારો કુન્નના ને ફલના સહવાસ જેને હોઃ
 જીવનના ચેતનસ્વંતા કુકાંગ ધાત શું જાણે ?
 રંધીર સુરખીથી સર્જી દે નવું એક ઉપવન પાણું;
 રંધીરના ફૂલની લાગી સુમનની જાત શું જાણે ?
 યુવો યુસ્તુલને લાગી ગા દવે 'તું' જાણું ગાણું;
 પુરાણમાં રહ્યો રાગી, નવેલી ભાત શું જાણે ?
 'કમલ'માં ક્યાં ધવલતા છે? 'યુલભે' લાલીમા ક્યાં છે ?
 જીવન સંસ્કાર ક્યાં ? સંસ્કારની તું વાત શું જાણે ?
 જીવન જ્યાંનાતું છરી જા ! પ્રકાશી રાખ ધણ જાણું;
 કેઈ જીવનખલિના રાખની સોગાત શું જાણે ?
 પુરાણી રાખમાંથી એક નવી સર્ગાર્ધ છે સૃષ્ટિ;
 'નસીમ' એ દિન ગયા, કહેતા હતા યુગરાત શું જાણે ?

"નસીમ"

(૫)

હૃદયના ધાર શું સમજે ? હૃદય આધાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની પાત શું જાણે ?
 જીવનને આ જીવનની સૌ હકીકત કોણ સમજે છે ?
 નથી સુતી સમજતા ત્યાં 'ભલા અજ્ઞાત શું જાણે ?
 નયન મળવા મદી શું શું મળે શું શું જતાતું હું ?
 નયન જેને નથી તે તો નયનની વાત શું જાણે ?
 ન આગ્યા તો ન નિકળી જન પણ બીમારની આજે,
 અમર આવી જતાં જો આપ તો શું જાન શું જાણે ?
 અમારી અખને પુછી જૂઓ શું શું જૂએ છે એ,
 જતાવી શું શકે એને ? કેઈ નિજાત શું જાણે ?
 નથી આંસુ અમરયા અખમાં આવી ગયાં આજે,
 હૃદય શું શું કહે છે ? તું હૃદયની વાત શું જાણે ?
 મરીને એક ધડી બીજી ધડી જીવન જીવું હું હું;
 જીવનથી જોખમર તું આ જીવન ઉત્પાત શું જાણે;
 હવે 'નાશાદ' આશા વ્યર્થ છે, સમજવવાની સૌ;
 અમારા દિન ન સમજે તે અમારી રાત શું જાણે ?

"નાશાદ" (મુંબઈ)

[૫૦૬]

(૬)

જીવન જાણ્યું નથી તે કાળના ઉત્પાત શું જાણે ?
 નથી ઉભો જે જન-ચોકે તે અંતરાત શું જાણે ?
 ન ખાધી ટોકરો તે માર્ગ ફેરી જાત શું જાણે ?
 નથી ક્રીડ્યા બહા તે વારના આધાત શું જાણે ?
 ઉઠાવે છે ક્યામત જે મમ અશુ કૈં એક બિન્દુ-
 ઘૂબરતા એ મહા જંગના સમંદર સાત શું જાણે ?
 હૃદયનો હંસરો એ સાચા મોતીનો ચરે ચારો-
 નકામા જાણનારાઓ મુજ અશુષાત શું જાણે ?
 દયાવા કાષ્ઠની યાદી રે, નિજ અંતિમ સ્વાસોમાં-
 ફરી ફેરી ગયાં છે એ કાષ્ઠ ઉલ્લાસ શું જાણે ?
 એ સમજી શીલા મુજ દિલપર દયોગ દોડી દોડીને-
 મયા છે કાતરી જે શીલ્પની કાષ્ઠ જાત શું જાણે ?
 ઉભો યમદૂત એક જાણુ ને બીજે પ્રેમદા ઉભો-
 અંદિં મૃત્યુ-જીવનમાં કઈ પડી પંચાત શું જાણે ?
 તરી વીજળી અંધુકાને અંદિં જીવનમાં એ અંધકર્ષા-
 કરે છે શું દવે જોવું આ ઉલ્લાસ શું જાણે ?
 સદાનત ખોલી બેઠો છું જે આહો તે લઈ જાઓ-
 વ્યથા, મલ્લ, અશુ-મોતીની કાષ્ઠ ખેરાત શું જાણે ?
 હૃદયનો ચૂનો, પાણી આંસુનું ને આરા-છટાથી-
 ચણી ખડેર પર ફેલી.મે' કા મહોલાત 'શું જાણે ?
 જીવન પોદી ગયુંતું મુજ, તે ચોંકાને થયું બેઠું-
 ચમત્કારો ફરી ગઈ ફેલાં એ તમ લાત શું જાણે ?
 વ્યથાજો " માતરી "ની પૂછશે ના સાંત રજનીને-
 જે દિન સમજી સક્યોના તે ખીચારી રાત શું જાણે ?

"કૃષ્ણ" માતરી

(૬)

જીવન જાવનું નથી તે કાળના ઉત્પાત શું જાણે ?
 નથી ઉભો ને જગ-ચોરે તે અંત્રાત શું જાણે ?
 ન ખાધી ઠોકરો ને માર્ગે ફેરી જાત શું જાણે ?
 નથી ક્રીડ્યા બધા તે વાંરના આધાત શું જાણે ?
 ઉશવે છે ક્યામત ને મમ અશુ કેરું એક ખિન્દુ-
 ઘૂષવતા એ મહા જગના સમંદર સાત શું જાણે ?
 હૃદયનો દંસલો એ સાચા મોતીનો ચરે ચારો-
 નશામા જાણનારાઓ મુજ અશુપાન શું જાણે ?
 દસવા કાલની ચાલી રે, નિજ અંતિમ સ્વાસોમા-
 ફરી કેવી ગયાં છે એ કાષ્ઠ ઉદ્યમાત શું જાણે ?
 એ સમજી શીલા મુજ રિલપર દયોમ ઠોડી ઠોડીને-
 મયા છે કાતરી ને શીલ્પની કાષ્ઠ જાત શું જાણે ?
 ઉભો ચમદત એક બાજુ ને જીને પ્રેમદા ઉભા-
 અહિં મૃત્યુ-જીવનમાં કઈ પડી પંચાત શું જાણે ?
 તરી વીજળી જીવુકાને અહિં જીવનમાં એ અજક્યા-
 કરે છે શું દલે નેતું આ ઉલ્કાપાત શું જાણે ?
 સદાવન ખોલી ખેડો છું ને ચાહો તે લઇ જાઓ-
 વ્યથા, પ્રણ, અશુ-મોતીની કાષ્ઠ ખેરાત શું જાણે ?
 હૃદયનો ચૂનો, પાણી આંસુ ને આશ-છેડાથી-
 ચણી ખડેર પર કેવી મેં કા મહોલાત શું જાણે ?
 જીવન પોરી ગયુંતું મુજ, તે ચોંકાને થયું ખેડું-
 ચમદારો ફરી ગઇ કેવાં એ તમ સાત શું જાણે ?
 વ્યથાઓ “ માતરી ”ની પૂછ્યો ના શાંત રજનીને-
 ને દિન સમજી સક્યોના તે ખીચારી રાત શું જાણે !

“ફાદ” માતરી

(૧૪)

વિરહની રાત ઉદ્ધાપાત, તું અગાત શું જાણે ?
તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
નિરજન ને નિરાકારી, જીવન આઘાત શું જાણે ?
મને લાગી છે ને દિલમાં જગતનો તાત શું જાણે ?
ન જાણ્યાં જેણે એનાં છે દિવસ કે રાત શું જાણે ?
કાંઈ મજદૂરનાં જીવનનાં અંજાવાત શું જાણે ?
લે સાંભળ દઈ કમની કિંઈની તુજને સંભળાડે,
વિચારું છું શું સંભળાવું તું દિલની વાત શું જાણે ?
તમારા સમ તમારા પ્રેમમાં ધર થઈ ગયું ખાલી,
જ્ઞાપ્યું દિલ ને આંખોએ તે અણુપાત શું જાણે ?
જવાની તો ફક્ત ધડપણ છે પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
જવાની પણ દિવાની છે એ પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
જીવન સમજે તો એક એક શ્વાસ એનો પાઠ આપે છે
ન જાણ્યું જીવતાં જેણે જીવનની વાત શું જાણે ?
“અમીન” આજાદ છે આજગ કે પેલા જગની શી ચિંતા ?
ખુદીમાં મસ્ત છે એ પારકી પંચાત શું જાણે ?

“અમીન”-આજાદ, (સુરત.)

(૧૫)

હૃદય પર નિત વૃથા કરનાર પ્રત્યાઘાત શું જાણે ?
પ્રણય-સંસારમાં શું યાચ છે ઉત્પાત શું જાણે ?
વિપત્તી, આપદા, બધા, તડપ, ચિંતા, ધગથ ને દામ;
રહે છે રીંદને એ સાથ સાતેસાત શું જાણે ?
હું વિષય મરણે મરી જીવી જવાને મીત સમજું છું;
કાંઈ એ રીત શું સમજે કાંઈ એ જાત શું જાણે ?
તને તો આવડે છે ગાજતાં ને વાજતાં પડકાર;
પરંતુ વીજ તું યુગ મળ કોરો પાત શું જાણે ?
હજી તો મૂક નિશાસેજ પાણું કાળ ફેરે છે;
કલાચિત આઠ સરી પડતી તો શું ઘર્ષ જાત શું જાણે ?
પ્રલય પહેલાં પ્રલય સંકટ તારો આદરી દે છે;
નહોંતર એક નાનું દિલ ને ઉદ્ધાપાત શું જાણે ?
રુસ્તિવાથી અધિકતર પ્રેમીઆ ગૌરવ ધરાવે છે;
કહો પ્રેમીની પ્રતિષ્ઠા કાંઈ અગાત શું જાણે ?
ઉભય આસમ તણે અગ્નિ જલે છે ચારો પાકુંમાં;
તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
નિશાએ તેની મેઢદિલમાં કડક ચર્ચા થઈ મારી;
“કલીમ” શા કાળ તે કરતો હશે પંચાત શું જાણે ?

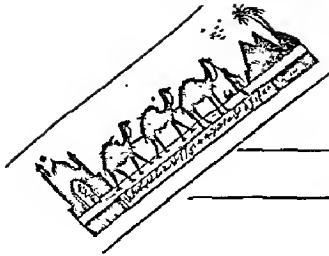
“કલીમ” વાકિરી ધારાજી

(૧૬)

ફનાફિશીખ યાયા વિષુ બકાની વાત શું જાણે ?
 મહાબળતમાં તું બાગક છે તું એવી વાત શું જાણે ?
 મિજબી કે દહીડી હો મહાબળતમાં ફના યાદને;
 નહો જોને ખજર ખુદની પરાઇ વાત શું જાણે ?
 બધું મગરો મહાબળતમાં જરા એમાં ફના યાદ ને;
 ન લે કેં પણ અનુભવ તો તું એવી વાત શું જાણે ?
 મરી હવે છે 'મૃત' પર ખરો આશિક તો દુન્યામાં;
 જિવન હવે જે એ રીતે જગતની વાત શું જાણે ?
 નકામા ઢોંગ છે તારા નથી ને દઈ કંઈ દિલમાં;
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 નકામો ના નસીબત કર, તું તારે ફોડ દુન્યામાં;
 ન કાધો પ્રેમ તે 'કા'થી તું એવી વાત શું જાણે ?
 અનલકક હક પુકારીને ચડી જ દાર પર 'ખાડી';
 નવો મનુષ્ય થે જ બસ તું ખીછ વાત શું જાણે ?
 'ખાડી' ચોરી

(૧૭)

મહાબળતની મજાના રંગ તું અગાત શું જાણે ?
 તને લાગી નથી દિલમાં તું દિલની વાત શું જાણે ?
 હતું સર્વસ્વ જે કેં તે ગયું છે વાત વાતોમાં
 છતાં એ વાત બાકી છે કે દિલની વાત શું જાણે ?
 દયાની યાચના કરવી અને તે પણ સિતમગરથી;
 દયાથી દૂર રહેનારા દયાની વાત શું જાણે ?
 ન અર્પા બીખ મજનૂને મિલાવ્યાં નેન નેનોથી;
 ક્યાં દિલ શાદ જે રીતે અવર તે વાત શું જાણે ?
 બસા પંડિત નકામા કાં ડરાવે આશિકોને હો ?
 મરી ફિટનાર ઉદ્ધતમાં તમારી વાત શું જાણે ?
 કસોટી મારી કરવાને, બસે અન્યો ધણી મગજને,
 બરોડે છે પ્રેમ જે દિલમાં, અવર તે વાત શું જાણે ?
 તને કુરસત નથી આ જગતની જાનગથી પગની
 તજમા ના મોહ દુન્યાના ખુદની વાત શું જાણે ?
 ફના શું છે ? બકા શું છે ? ખુદી શું છે ? ખુદા શું છે ?
 પડ્યો ના પ્રેમ-પથે તો તું એવી વાત શું જાણે ?
 ફના દિશ્વર પર થે જે ખુદી ખુદની મિલાપીને
 રહે જગમાં બની "વદશી" પરાઇ વાત શું જાણે ?
 "વદશી" ચોરી.

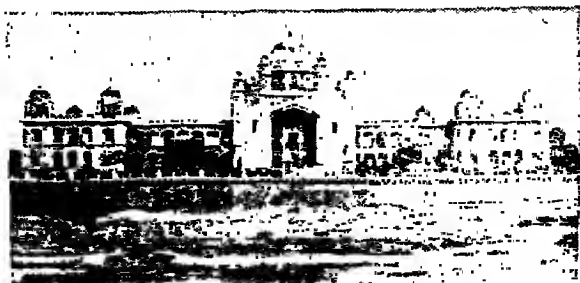
આ અંકમાં ←

વિષય મુજબ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
બારગાહે રિસાક્તમે" (નઅન)	"કવીમ" વાકિરી	૫૨૧
છલાખી શિશુજી (કુર્ચાન)	મો. અ. રવીમ	૫૨૨
" (કદીસ)	" " "	૫૨૩
આવાજકી કુનિયા	" બેકાર "	૫૨૪
અરમાલિલ દુરના	રિહાઇ-સાબિરી	૫૨૮
પોડ	રા. વણુભરે	૫૩૦
"પરદેશી પ્રાણુપાર ગયા" (કાવ્ય)	"મજલૂમ"	૫૩૪
રતાંગ	મો. અ. અધરેક	૫૩૫
નાસ્તિક	એફ. મોહમદી	૫૩૭
રવિચારની વિશ્રાંતિ	"સાગર"	૫૪૦
મુરિલમ કળા કીરાક	સામેદ બકીવી	૫૪૫
રમણભાઈ (અલ) કોઇ સિપેડસાહર તરીકે	"મુજનર"	૫૪૫
મે રૂબાઈએ-મુરબીકરી	"ચીરતી"-"કિરમન"	૫૪૬
અમૃત મંથન	હમામુદ્દીન	૫૫૦
મી સમાજ	મુસ્તાફાબાદી	૫૫૧
નિયિત-ગિતા	"ગારિલ"	૫૫૭
"દોહતે કોનેન દેકરે વેદ મિથા ગોડર મુજે"	મો. "આઝાદ"	૫૭૦
આઝાદીનો ઉત્સવ	" હજન "	૫૭૨
તલાકની તકવારે	" હજન "	૫૭૪
પરામ	"નર" નાસ્તીક	૫૭૫
"એક વાંતરે છે એક મહારી છે,"	"હમો"	૫૭૭
".....દરુ" હું"	"આરજૂ"	૫૭૭
હકાબાકસો સંદેશ	હમામાઈ	૫૭૮
"રુદનનો માથક રુદન ન મળે"	"નસીમ"	૫૮૨
"આપ કેવા સારો"	"અસર" સાવેરી	૫૮૨
મુલનાન (માહુ વાની)	" દુરામ "	૫૮૩

મોચલસરમજાહ માફેટ હૈદાબાદ (રખખન)

વતં માન દિદુ એક
અપ-૨-૩૨ નગર
હૈદાબાદ

દાપકોટ હૈદાબાદ (રખખન)

મહાત્મા સર શાહ મહામદ સુલેમાન

૧૨મી માર્ચની રાત્રી એ ઈસ્લામી જગત માટે એક મહાન કાળ રાત્રી તરિકે સાળિતાયર્થ ન્યાયશાસ્ત્રમાં હિંદના પહેલા વર્ગના આગેવાન, અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર તથા ગણિતશાસ્ત્રમાં જગતના સૌથી મહાન વિદ્વાન અને હિંદના સૌથી મહાન

કેળવણીકાર અને કાયદા કાનૂન પર અનેક પ્રમાણભૂત પુસ્તકો લખનાર ફેડરલ કોર્ટના જજ સર શાહ મહામદ સુલેમાન આ ફાની દુનિયામાંથી હૂય ફરી ગયા છે. (ઈસ્તા) મરહુમનો જન્મ જોનપુરમાં થયો હતો. અલ્હાબાદમાં પ્રથમ વર્ગમાં બી. એ. થયા પછી ઉચ્ચ સ્કોલરશીપ મેળવી વધુ અભ્યાસ માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટિમાં દાખલ થયા હતા. ૧૯૦૯માં ગણિતશાસ્ત્ર, અને ૧૯૧૦માં ન્યાયશાસ્ત્રમાં પારંગત થયા. ૧૯૧૧માં ડબ્લીન યુનિવર્સિટિની “ઈક્ટર ઓફ લૉઝ”ની માનવંતી ડીગ્રી પ્રાપ્ત કરી ૧૯૧૨માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ ખાતે નોડયા. પોતાના અજોડ કાયદા કાનૂનના જ્ઞાન વડે ખૂબ ખ્યાતિ મેળવી. ૧૯૨૦માં એક્ટીંગ જજ તરીકે અને ૧૯૨૩માં કાયમી જજ તરીકે નીમાયા ૧૯૨૯માં સર થયા અને ૧૯૩૨માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ નીમાયા. આવું માન મેળવનાર એ પહેલા જ હિંદી મુસ્લિમ હતા. છેવટે ફેડરલ કોર્ટ સ્થપાતાં તેના જજ તરિકે નીમાયા.

ન્યાયશાસ્ત્રની જેમ કેળવણીમાં પણ અજોડ હતા અને તેથી જ અલીગઢ યુનિવર્સિટિના વાર્ષિક ચાન્સલરની માનવંતી પદવી પ્રાપ્ત કરી શક્યા. અને વિજ્ઞાનમાં તો સર જગદીશચંદ્રબોઝ, અને સર વી. રામન તો ઠીક પણ જગમશહૂર વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પ્રોફેસર આઈન્સ્ટીન જોવાની ધીઅરીને પણ ખોટી પાડવા સમર્થ નિવડયા હતા.

હિંદે પોતાના આ ઇસ્મી સૂર્યની કહર ન કરી, જે કેઈ ખીલોજ દેશમાં એ જન્મ્યા હોત તો ? કાંઈ પૂજાથી મશહૂર થએલા આપણા આજના ઈસ્લામી ખિરાદરોએ એમને જીવતાં તો ન જાણ્યા પણ હવે જન્મતનશીન થયા પછી પણ પીછાણે તો સાફ ! જોઈએ છે કે મુસ્લિમ હિંદ એ એના લાડકવાયા કેળવણીકાર, ગણિતશાસ્ત્રી, ન્યાયશાસ્ત્રી, અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીનું કેવુંકે સ્માર્ક કરે છે ? કે પછી થોડાક દિવસ છાપામાં હો, હા, કરી રાખેતા મુજબ શાંત થઈ જશે !

ખુદા મહૂમને ગરીકે રહમત કરે અને એમના કુટુંબી જનોને સખે જમીલ અતા કરે ! આમીન.

તાંત્રી.

તંત્રી :—

“વહુશી” સંદેરી

સહુતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દ રૂ. ૪

ખર્ચા રૂ. ૫

પરદેશ રૂ. ૮

છુટક આ. ૭

પુસ્તક બીજું

એપ્રિલ ૧૯૪૧

અંક ૮ મા

બારગાહે રિસાલતમે

(અમ: “કલીમ” વાકિદી ધોરાજવી)

અય કન્હે લતાફત સદ્લલ્લાહ, અય શમ્હે હિદાયત સદ્લલ્લાહ,
અય મેહુરે ધનાયત સદ્લલ્લાહ, અય માહે રિસાલત સદ્લલ્લાહ.
અય નૂરે મુજરસમ સદ્લલ્લાહ, અય શાહે મુક્ષખમ સદ્લલ્લાહ,
અય મુહસિને આલમ સદ્લલ્લાહ, અય સાહિબે શીકત સદ્લલ્લાહ.
હાં! ખાદશહે લવલાક હો તુમ, હાં! રાહબરે ઇતરાક હો તુમ,
હાં! મેરે રસૂલે પાક હો તુમ, અય ફખ્રે નશુબત સદ્લલ્લાહ.
સિખલાયા જહાંકે ખુદકે અતમ, યા ગર્હે ખતા સર તા બ કદમ,
કયા ખૂબ ક્રિયા એકુસાને કરમ, અય ચરમચે રહમત સદ્લલ્લાહ.
અય સદ્દે સખાકે હુરે સર્મી, લોહીદે ખુદાવંદી કે અર્મી,
હો કઅબચે ધર્માં કિબલચેદી, અય મશરિકે વહદત સદ્લલ્લાહ.
ખાતિલકો મિરાનેવાલે હો, ગાફિલકો જગાનેવાલે હો,
સાઇલકો દિવાનેવાલે હો, અય દાસિમે નેઅમત સદ્લલ્લાહ.
ગમખેઝ શહા રૂદાદ મેરી, હર હાલમે હો અબ દાદ મેરી,
હય તુમસે યહી ફરિયાદ મેરી, અય શાફિચે ઉમમત સદ્લલ્લાહ.
વહલાહ “કલીમે બાર” યહાં, હય બારે ગિરાંસે અરકશિયાં,
હો ઉરકે ખુદાસ ચારક કુનાં, અય દાફચે એકમત સદ્લલ્લાહ.

હરકરમાં જોડાઈ જવાની વાતો સમજતી રહ્યા છે. બધા દિંદો સરકાર એવી એકાદ દુકડી સુંજેલની ધાકધમકીથી ડરી જઈને તૈયાર પથુ કરે તો પછી તેને સાચરવાને માટે પથુ એકાદ શીખ કે ચુરખાની દુકડી પાછળ રાખતી પડેતો? વળી સુંજેલ તો મજબૂત થયા માટે માંસ ખાવાની પથુ દિંદુઓને શિખામણ આપી રહ્યા છે! ગિયારા ગરીબડા મુસલમાનો દુકરમાં પડ્યા છે કે ગોસ્ત મેંધું થઈ જશે તો! કુંગળીનો કયાં દુકાળ પડ્યો છે! જાણો છો કેસુરી જેટલી સકિત કંદામાં પથુ છે તો પછી ગોસ્ત શા દિસાખમાં! બધા એ બધાને બિયારા ખાટકીઓને પથુ ઉતેજન તો મગશે ને? કે પછી દિંદુ ખાટકીઓની જોગવાઈ વિચારો!

●

મુસલમાન મેવડીઓ હવે મહેરમના વાધ રહ્યા નથી તેમ સરકસના વાધ પથુ રહ્યા નથી એ તો જાણે દીવા જેવી વાત છે, પથુ બધા ખોટફૂર્મ અને પરિપંદની ગર્જનાઓને ખરી કરી ખતાવવા કંઈ પ્રયત્ન કરશે કે પછી “આપ્યા બોલો અને આપ્યા ગયા”માંજ સંતોષ માનશે.

કૌમને આજે હંકઆલના કથન પ્રમાણે ચુકતારના ગાડીઓની જરૂરત નથી કિરદારના ગાડીઓની જરૂરત છે! “સાંવલેડી મોરખંવ, હાર હાં! ભડ હારે હાં!” કરનારાઓની જરૂરત નથી! દેખાડવાના દત્તો બહુ જોયા હવે તો આવવાના દત્તોની આવરસકતા છે! મોટર અને બંગલા વાળી સેરેયરીનો કે લીબરસો જેવી મોંઘી અને સુંવાળી લીડરીની જરૂર નથી, સાડી તેરસો વસ્ત્ર પહેલાંની ખરબચડી અને સાડી સુદી કપડાંપર થોંગાં મારીને પથુ નજાવી લે એવી ફાફકશાહી લીડરીની જરૂર છે!

કૌમના ગમમાં અમલદારો સાથે ડીનર ખાનાર અને સીમેટ પીનાર લીડરોની હવે જરૂર નથી!

●

આખરે ‘મુસાબાઈને વાને પાણી વાળી કહેવત મુસેલીની માટે ખરી પડવનો વપ્પત આવી લાગ્યો છે. કારણ કે અફ્રીકામાં રોમન સામ્રાજ્ય રચાવવાના વિચારોને તો જનરલ વેવને ‘કન્નામાંથી કાપી લાવ્યા’ છે. અને વળી ઇટાલી જે રવતન હતું તે હવે નાકી-ઓની દેખરેખ નીચે મૂકાયું છે. “લેને મજ પુત ઔર ખો આઈ ખસમ” જેવું થયું હાલ મુસાબાઈની ડાગળી ન ચરે તો શું થાય? બતા એ પથુ માથુસ છે ને? અને ધડ પર માથું અને માથામાં બેજું દરાવે છે ને! કંઈ બેજાં વગરનું ખાલી માથું તો નરિજ હોયને! તો પછી એ બેજું કમી કેમ ન જાય? મીસની કાંધરીએ એ ઇટાલીઅન ધડને ફોડી નાખ્યો અને ઉત્તર આફ્રીકાને એનો પત્થોને મહેલ દિંદો સિપાઈઓની કુટાયા જમીન દોરત થયો! બટાકા ખાનાર ઇટાલીઅનો પર બાળ ખાઉ ઈડીવનોએ સરસાઈ બોમરી છે! બીજા બાળુ “હું મરું પથુ તનેય શંક કરું” એ દિસાએ હીટલરે બાકીનું જમત સગાવવા દીવાસળીયો ચાંપવા માંડી છે! સીરીયા અને ઇરાકમાં બળવા ઉપસ્થિત થયા છે. યુગોને ઝીસ પર તીજાં ટોળાંની જેમ નાઝી બાવરો તૂટી પડ્યા છે. નેમ્લેએ છીએ આ બાલકનના હેલ્થ સીનમાં હીટલરનો કેવેક રેબ્લો થાય છે? આ બાળુ તૂટી ચાયા પોતાની પુરાણી દાંધ ધરીને તૈયાર ઉભા છે તો પેલી બાળુથી અમેરિકાના પુરણા ખમીરમાં પથુ જોય આપ્યો હોઈ ખાંડુ લઈ ખડુ થઈ ગયું છે!

“આજે આજે દેખીયે હોતા હે કયા!”

એક જમાનો હતો હડતાલ અને સત્યા-
ગ્રહનો. જરા જરા વાતમાં લોકો ભૂખ હડતાળ
પર ઉતરી તરાયુ કરતા હતા, અને સામા
માથુસને નમાવવા સત્યાગ્રહનું દયિઆર ધરું
ને ઉગામતા. પણ હવે એ દયિયારોનો ચળકાટ
અંખો પડ્યો છે. ત્યારે 'ડે' ઉજવનારાઓની
ધમાક વધી પડી છે. ઉપરા ઉપરી એટલા
બધા 'ડે' દિ'દુસ્તાનમાં ઉજવાય રહ્યા છે કે
હવે વરસના ટકા દિવસમાંથી એક પણ
ખાલી 'ડે' નજરે પડતો નથી. અને વળી
ખૂશીની વાત તો એ છે કે ધણી ખરા 'ડે'
દિવસે નહિ પણ રાત્રે ઉજવાય છે તોય
'નાઈટ'ને બદલે 'ડે' મનાય છે! પણ ઉજ-
વણીની ધમાકમાં ઉજવનારાઓને ઘા'ગને
રાતનું બાનજ ક્યાં રહે છે કે આવી આ
બાજનનો વિચાર કરે' આવા દુધમાંથી પેરા
હાલવાનું તો નવરા સાહિત્યકારોનેજ મુખ્યારક હો!

❶

રેસ્ટનો, મંદિરો અને પોસ્ટ ઓફીસો
ઉપર આજકાલ ચોરો અને ધાડપાડુઓની
દ્રષ્ટિ વધુ હરતી દેખાય છે! એ લોકો મંદિરોની
જેમ રેસ્ટનો અને પોસ્ટ ઓફીસોને પણ
પવિત્ર ધામ સમજતા હોવા જોઈએ અને
બાલિકા દુષ્ટિથી જેમ જેમ મંદિરોને પ્રસાદ
ઝંપતા હોય તેમ પોસ્ટમાસ્ટરો અને રેસ્ટન
માસ્ટરોને પણ પૂછારીઓની જેમ માનની
નજરે જોતા હોવા જોઈએ! ખરેખર! જિવસે
જિવસે જેમ કાકાજ વધતી ચાલી છે તેમ
ધર્મ બાવના પણ વધી રહી છે!

સાચ-ટીકીટ ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

મુલેમાન જી. મુરાદ

મુરાદ ટેલરિંગ વર્ક્સ

મુનાવાડા,
મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

રાંદેરની મુલાકાત લેતાં
ક્યાં જમશે?

ધી પાગલ કોટેજ
રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફલીયા, રાંદેર

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાતગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામા
ચાઈદારત રૂપે રહી જશે.

માલિક:-ઈ. એસ. મેકુલ

અમારો દુરના

સં
ખા
દ
ક

રિક્કાઈ-આબેડી

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“યા બાસેતો” ط ط ط (અદ્દ ૭૨)
 “અ બંદાઓના દિલ અને રોઝી ખાલવાવાળા.”
 (૧) ને કોઈ સદરના વખતે અગર સુધને
 આંખ ખુલતાંની સાથે ત્રણ વખત દરદ શરીફ
 પછી “યા બાસેતો બદ્દકે યા અઝ્ઝહલ”
 હાથ ઉઠાવી દશ વખત પઢી પછી ત્રણ વખત
 દરદ શરીફ પઢી હાથ પર દમ કરી મોઢા ઉપર
 ફેરવશે તો ઇ. અ. તેને તે આખો દિવસ કોઇ
 પાસે કોઇપણ ચીજ માંગવી પડશે નહીં એટલે
 તેને કાઠની મોડનાથ યશે નહિ. (૨) ને કોઈ
 “યા બાસેતો” ને હમેશા કસરતથી પઢશે
 તેને ઇ. અ. કોઇપણ રીતનો ગમ રંગ યશે
 મહીં અને ગૈબથી રોઝી મગશે અને કાઠનો
 મોડતાજ યશે નહિ. (૩) ને કોઈ દરરોજ ૭૨
 વખત પઢશે તેને ખુદપાક દરેક આહત બલાથી
 બચાવશે. (૪) ને કોઈ જોને હમેશા પાછલી
 રાત્રે દશ વખત પઢશે તે ઇ. અ. ખુદા દિલ
 રહેશે અને તેને કોઇ તરેદનો ગમ-અલગમ
 ન થશે, અને એવી જગ્યાએથી તેને મદદ
 મગશે કે જ્યાં તેને સ્વપ્ને પણ ઉમ્મીદ ન
 હોય. (૫) ને કોઈ ૭ રાતમાં સવોલાખનો
 ખેતમ પહેલાં અને છેલ્લાં સો-સો વખત દરદ
 શરીફ સાથે કરશે તો ને તેનાં નસીગમાં હશે
 તો ઇ. અ. દરરોજ ૪ દહા ગૈબથી તેને મગશે
 અને ને એ મુખ્ય થાય તો દરરોજ સો
 વખત જરૂર પડવું જોઇએ અને ને મહેતેમાંથી
 ફ પા ભાગ સિલ્લાક આપી બાકી ફ પોણા

ભાગ પોતાના કુટુંબના નિભાવ માટે અગર
 નેક કામમાં ખસ્ય કરે. ખુદા કામમાં વાપરવાથી
 તુકસાન થશે: (૬) ને કોઇ સવારની નમાઝ
 પછી ખુલ્લે માથે કિબ્લા ઉભો રહી ૧૦૦
 વખત પઢી કિબ્લા તરફ ડુંક મારે પછી ૧૦૦
 વખત પઢી જમણી તરફના ખૂણામાં ડુંક મારે,
 પછી ૧૦૦ વખત પઢી ઉત્તર દિશા તરફ ડુંક
 મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી ઉત્તર અને
 પૂર્વ દિશાના ખૂણામાં ડુંક મારે. ફરી ૧૦૦
 વખત પઢી પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશાના
 ખૂણામાં ડુંક મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી
 દક્ષિણ દિશામાં ડુંક મારે અને ફરી ૧૦૦
 વખત પઢી દક્ષિણ અને પૂર્વ દિશાના ખૂણામાં
 ડુંક મારે, પછી ૧૦૦ વખત પઢી પૂર્વ દિશામાં
 ડુંક મારે અને પછી ૧૦૦ વખત પઢી જમીન
 તરફ ડુંક મારે પછી ૧૦૦ વખત પઢી આસ-
 માન તરફ ડુંક મારે અને પછી ૧૦૦ વખત
 પઢી પોતાના બદન ઉપર ડુંક મારે. એવી રીતે
 ૪૨ દિવસ ફરવડથી તરંગર થશે અગર
 ગૈબથી રોઝી મગશે અને કાઠનો મોડનાજ
 યશે નહીં: પણ પદતી વખત હમેશાં કિબ્લા
 તરફ મોઢું રાખી પઢવું અને બદનને કિબ્લા
 તરફ રાખી મોઢું ફેરવી ને તરફ ડુંક મારવી
 હોય તે તરફ મારવી. (૭) દરેક મુસ્લિમ કામ
 માટે દરરોજ ૧૨૦ વખત પઢવું. કામ પૂર્ણ
 થાય ત્યાં સુધી. (૮) કશાકશે રિઝકને માટે ૭૨
 દિવસ સુધી દરરોજ બાર હજાર અગર સાંન

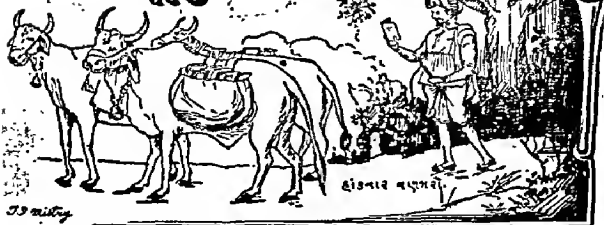
હમર વખત પહુ. (૯) જે કાષ્ટ દરરોજ ૭૨ વખત પઢી એક વખત “અલ્લાહુમ્મા એલ્લાહુમ્મા એલ્લાહુમ્મા” સુરમાએ વલા તરફોરા વ ઇન્ તઅદ્દુ નેઅમતઅલ્લાહિ લા તોહસુહા ઇન્તઅલ્લાહા લગકુર્રહીમ” પઢશે તે ઇ. અ. કાષ્ટનો મોહતાજ થશે નહીં. ખુદાપાક દરેક રીતે તેને મદદ કરશે. (૧૦) ચાંસ્તની નમાઝ પઢી “યા ખાસિતો” દશ વખત પઢવાથી રોમીમાં વધારો થઇ ઇ. અ.

“યા ખાફિરો” یا کافِر (સપ્તા ૧૪૮૧)
“અં કાફિરને પરત અને ખાર કરવાવાળા” જે કાષ્ટ ૩ દિવસ રોજા રાખે પછી એથે દશરો થોડા માથુસો સાથે મઢી ૭૦૦૦૦ રીતેર હમર વખત પઢશે તો હુસ્મન પર ફતેહ મેળવશે (૨) જે કાષ્ટ દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢશે તે હુસ્મનના સદમાથી અમનમાં રહેશે અને ખુદાપાક તેની ફિક્કાત કરશે. (૩) કાષ્ટ પથુ હાજત માટે દરરોજ ૫૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. હાજત પૂરી થશે. કામ. પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી પહુ. (૪) જે કાષ્ટ એને હમેશા કસરતથી પઢશે તો ઇ. અ. હાફિએ વકત તેની ઉપર મહેરબાન થશે. હુસ્મનો પર ફતેહ મેળવશે. ખુદાપાક તેની મદદ કરશે. (૫) કાષ્ટ, દરખાસ્તમાં જતી વખત પ્રથમ ૫૦૦ વખત પઢી અંદર દાખલ થઇ ચારે દિશામાં કુંક મારી પોતાના બદન ઉપર કુંક મારી છોડે જન અગર ન્યાયવિદ્ય જે હોય તેની ઉપર કુંક મારેથી ઇ. અ. ધારેક કામ થઇ જશે, પથુ પઢવા પડેમાં સો સો વખત દરદ ધરીફ જરૂર પહુ. (૬) જ્યારે કાષ્ટ મુશ્કિલ આવી પડે તારે દરેક નમાઝ પછી એના અદ્દ પ્રમાણે પઢશે તો ઇ. અ. તે મુશ્કિલ જલ્દી આસાન થઇ જશે. (૭) જે કાષ્ટ અસિર્મના હુસ્મથી ડરતો હોય તો એને ૭૦ વખત હમેશાં પઢવાથી અમનમાં રહેશે. (૮) જે કાષ્ટ

એને હમેશા ૭૦૦૦ સાત હમર વખત પઢશે

“યા રાફિઓ” یا رافِع (અદ્દ ૩૫૧)
“અં ખુદા દરમ કરવાવાળા” (૧) જે કાષ્ટ એને અર્ધી રીતે અગર બપોરના હમેશા સો વખત પઢશે તો ઇ. અ. ખુદાપાક તેને દુન્યાથી બેપરવા, તપંગર અને ખેનિયાં કરી દેશે એટલે ખુદાપાક તેની દરેક રીતે મદદ કરશે અને તેને કાષ્ટનો મોહતાજ કરશે નહીં. (૨) જે કાષ્ટ દરરોજ ૨૦ વખત પઢશે તો ઇ. અ. યુદ્ધ બર આવશે. (૩) એને હમેશાં કસરતથી પઢવાને દીન-દુન્યાના દરમ ખુદાપાક આપશે. (૪) જે કાષ્ટ એને દરરોજ ૩૫૧ વખત પઢશે તો ઇ. અ. અઝીઝે ખલાએક થશે એટલે દુન્યાના લોભ તેની સાથે મડબબન કરી તેની છઝઝત કરશે. (૫) દરરોજ ૭૧ વખત પઢવાથી અલ્લિમોથી અમનમાં રહેશે. (૬) દરરોજ રાત્રે સુતી વખત અગર સવારે ઉઠવાની સાથે સો વખત પઢવાને ખુદાપાક દરેક આફત-અલા-મુસીબનથી બચાવી લેશે અને દુન્યાવાલા તેની છઝઝત કરશે.

“યા મોહઝઝો” یا موحِظ (સપ્તા ૧૧૭)
“અં બને જહાનમાં બંદાઓને છઝઝત દેનાર”
(૧) જે કાષ્ટ એને મગરબ અગર ઈશાની નમાઝ સુન્નત વગેરે યદયા પછી ખીરતી રીતે અગર જુમ્માની રીતે ૧૪૦ વખત અગર ૪૧ વખત હમેશા પઢશે તો ઇ. અ. ખાલકની નજરમાં તેને માટે હુબ અને હુમત જાહેર થશે અને ખુદાપાક સિવાય તે કાષ્ટથી પથુ ડરશે નહીં અને હમેશા ખુદાપાકની પનાદમાં રહેશે. (૨) જે કાષ્ટ એને દરરોજ ૪૧ વખત પઢશે તો ઇ. અ. દુન્યા તેમજ આખિરતમાં છઝઝત મેળવશે.

અતે મુશાવરાની પ્રવૃત્તિએ ખૂબ જોર પકડ્યું છે. મુખ્ય ખાનેના રેડીઓ મુશાવરા અને સર કાવસજી હોલના મુશાવરાએ એવા રંગ જમાવ્યો કે એ રંગનાં આદોષનો ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતમાં પ્રસારી ગયાં. આમ જનતાના હૃદય સુધી કવિઓને પહોંચાડવાનું સાધન મુશાવરાજ છે એમ પોઠ પત્રકારોએ પણ કમુલ કહ્યું છે. કોરની બાજે ઇકબાને, વિશ્વકવિ મહંમદ ઇકબાલની સંવત્સરી ઉજવવા નિમિત્તે એક ગુજરાતી મુશાવરા પ્રેક્ષકર 'બાદરાયણ' એમ. એના પ્રમુખપદમાને બરવાનું નક્કી કર્યું છે. હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ એકવાર પુનઃ ગઝલોની રમઝટ જમાવશે અને એક મહાકવિની સંવત્સરી કવિઓની. શબ્દ પુષ્પાં-જલિઓથી ઉજવાશે. 'સીરતી' તથા 'નિસાર'ની નેડી બાજે ઇકબાલના પીઠબળથી ગુજરાતને એક શાનદાર કવિ સંમેલનની ભેટ ધરશે. અને સાબિત કરી આપશે કે ગણિઆરા જેવા કદર-દાન સાહિત્ય સેવકની જન્મગૃમિતું નામ બેડે કોર હોય પણ હૃદય કોર નથી. અને કોરનું વાતાવરણ પુકારી ઉઠશે કે:-

“કોર નામ છતાં દિલથી એ કોર નથી,
સુહાગ નામ ન હો કામમાં નકોર નથી,
અંમરેતો યદ રહો ગુજરાત મહો રોર નથી,
કે ગુજરાત હવે સાહિત્ય સુવાં ટોર નથી.”

જગતના મહાન કવિઓ અને સાહસીની વિચિત્ર ખાસીયતો વિશે એક અમેરિકન મેન્-ઝીન ઉપરથી એક ગુજરાતી સામયિકે તારણ કહ્યું છે તેને કારવાના સાહિત્ય પ્રેમી રસિક વાંચકો સમક્ષ મિલીટ મટલીને રણ કરે છું અને સાબિત કરી આપું છું કે મુરોપના સાહિત્ય-કારો કરતાં આપણા સાહિત્યકારોય વિચિત્રતામાં જરાય ઓછા ઉતરે એવા નથી જ.

“વસંત ઝાલુની વર્ષામાં લોડ” એકનું ખુશી ગાડીમાં ફરવા નીકળતો હતો.” એમાં તેણે શી ધાડ મારી? આપણા મહાકવિ ‘હુકમત ઓઝા’ બાદરાયના બર ચોમાસામાં એ મધર્વ ઉપર છડી સવારીએ પરિભ્રમણ કરીને કવિતાની પ્રેરણા ઝડપી લે છે.

“જર્મન કવિ ‘શીલર’ પોતાના મેજનું ખાતું ઉઘાડી ગળડતા સફરજનની ખુસ્મી લેતો અને તેમાંથી કાગળ લખવાની પ્રેરણા લેતો.” એથીએ આગળ વધીને આપણા ‘કારવાં’ના કવિ અને ગુજરાતના અનોખા શાહર શ્રી ‘શેખચંદ્રી’ પાઠાં કાઠાં સુધીને કવિતાની પ્રેરણા મેળવે છે.

‘આદિચાક’ લખવા બેસતો ત્યારે ધોળો ઝળો અને કાળી ટેપી પહેરતો, એકાદ ક્કન મીઠુનતી બાળી, કોરી પીને પ્રેરણા મેળવતો.” એમ તો આપણા ગઝલ સમ્રાટ જનાબ ‘શયદા’

સાઠમ પશુ સૌથી લાંબો ધોળો ડાટ અને સૌથી લાંબી કાળી ટોપી ચઢાવીને કાવ્ય લખવા બેસે છે, અને એકાદ ડહાન સીંગરેટ અને બે ચાર કપ ચાદ ગટગટાવીને ગરમ લખે છે. હોરમનો 'બકારવાનો' ચાદના કપની ઉતરડ લઇને એમના ધરમાં આવતાંજ પ્રેરણા પશુ આવી જાય છે!

“એમિલએ.લા”ને પેરિસની ગલીઓમાંથી ચાલતાં ચાલતાં માર્ગમાં બળતાં ગેસનાં ફાનુસ ગણ્યાની ટેવ હતી” આપણા રંગીલા કવિ ભાઈ ‘આસિમ’ને ચાલતાં ચાલતાં, રસ્તામાં આવતાં દરેક ધરની બારીઓ ગણ્યાની ટેવ હતી, અને એવી રીતે એમને પ્રેરણા મળતી હતી; પશુ હવે તો કોઇપણ લીલું ઝાડ, કોઇપણ કબરનો લીલો ગિલાફ કે કોઈની લીલી સાડી જોઇને ‘લીલા’ લખવાની પ્રેરણા મળી જાય છે!

‘ડૉ. ‘જોન્સ’ લંડનના દરેક ચાંભલાને સ્પર્શ કરતો, અને એમ કરતાં ખૂલી જતો તો પાછો આવીને તે ચાંભલાને લાથ લગાડતો. આમ એને પ્રેરણા મળતી” આપણા મહાન સાહિત્ય પારેખ અગ્વાલને રસ્તે ચાલતાં કોઇપણ ગૃહસ્થના ખિરસાને હસ્તારપર્શ કરવાની આદત છે, અને એમ દરે ત્યારેજ એમને પ્રેરણા મળે છે બીજા દારવરસના ઉચતા કવિ શ્રી ‘ધન્વંતરી’ને બળદનાં પૂઠમાં આમળાચીજ કવિતાની પ્રેરણા મળે છે!

“અલેકઝાંડર ડુમા”ને પીળા કાગળ પર કાબો અને ગુલાબી કાગળ પર લેખો લખવા-ચીજ પ્રેરણા મળતી.” આપણા લેખક કવિ શ્રી ‘બી’ કાવ્યવાગ્દાને અસર તો કાવ્ય પર કવિ-તાઓ લખવાથી પેન્સિલ મળ્યા; પણ તે પ્રેરણા કાવ્યની મોંઘવારીને લાંબે ભારે પડતી હોય હાલમાં રેખના કાગળ પર લેખો અને સીનેમાના હેંડબીલના કાગળો પર કવિતાઓ લખવાથી ખૂબ પ્રેરણા મળે છે!

“કવિ રૌલી” કાગળની હોડીઓ તરતી મકતો, અને કાગળ ન મળવાથી એક વેળા નો દસ પૌંડની નોટની હોડી બનાવીને તરતી મૂકી હતી. આ પ્રમાણે તેને પ્રેરણા મળતી.” આપણા ‘નિસાર’ લેખા રૌલીને પગે ચાલીને કાષ્ઠકર્ષ વાર જુની ટોપીને પશુ નદીમાં તાંતી મૂકીને કવિતાની પ્રેરણા મેળવે છે! અને બીજા એક જાણીતા કવિ તો જાતીયશાસ્ત્રનાં ચિત્રો જુવે છે; ત્યારેજ એમને કવિતાની પ્રેરણા મળે છે!

“સર પૉંદર રેકૉર્ડ”ની સ્મરણશક્તિ આછી હતી. એક વાર લોર્ડ ‘બાયરન’ની કવિતા સમજીને પોતાનીજ કવિતાની ભારે પ્રસંશા કરી હતી.” હાલમાં આપણા કવિ ‘એકાર’ની સ્મરણ-શક્તિ પશુ લસાઈ જવાથી લઘુ વાર પોતાનાં પુસ્તકોનાં રિવ્યુ પોતેજ લખે છે. અને તેમાં પોતાની કલમની પ્રસંશા પણ કરી નાંખે છે!

અને વળી એક બીજા જુનુર્જ કવિ તો એકટ્રેસના ધરમાં નમાઝ પઢીને કાવ્યની પ્રેરણા મેળવે છે!

●

કારવાંના વાંચકોને ખુશખબર

ગુજરાતના દરવરસના જાણીતા લેખક અને ‘કારવાં’ના સંકલનની ‘એકાર’ પોતે પોતાના દારવમય જીવન પ્રસંગો તા. ૧૭-૪-૪૧ને રોજ રા. ૧૮ થી ૭-૧૫ મુખી મુંબઈ રેડિયો રોશનેશી બ્રાઉન્ડ કરશે. તથે પછુ તમારા રેડિયો પર ૪૧ ને ૬૦ મીટર ઉપર સાંભળા લેજો.

મેનેજર

‘કારવાં’

‘પ્રસ્તાવના બીજા કાર્પ પાસેથી લખાવી લેવી એ કરતાં કવિએ સ્વતઃ પોતાની ભૂમિકા વિશદ કરી બતાવવી એજ યોગ્ય છે. જે મૂળ માંગ કર્યું તત્ત્વ નહિ હોય તો પ્રસ્તાવનાથી તે પુસ્તકને કેટલો આધાર મળે? અને જે મૂળમાંગ પાછી હોય તો પછી પ્રસ્તાવનાની છંટ પશુ શા માટે નોંધ્યો?’ આમ કોલ્ડપુરની રામરામ કોલેજ ના એક પ્રોફેસર માધવેન્દ્ર પટવર્ધન પુનાના એક મરાઠી કવિ ગોવિંદરાવ ઝોકરકરને ઉદ્દેશીને કહે છે. આ પાઠથી ગુજરાતના પશુ ધણા કવિઓ અને અને લેખકોને તેઓ પહેરતા ન હોય છતાં માથે બંધ બેરતી આવી રહે એમ છે. ગુજરાતીમાં એક તળપટી કહેવત છે કે:— ‘જાણનારીમાં જોર નહોય તો મુપાણી શું કરે?’ પશુ આજકાલ તો મુપાણીઓના જોરે જાણનારીઓ નબળી દેખાય છે। બાકી શી પટવર્ધનના મંતવ્ય પ્રમાણે સાહિત્યમાય હવે ‘બર્ચક’ટોલ’ની આવશ્યકતા ઉભી થઈ છે ખરી। કોરણ કે નમાસા બાળો ઉત્પન્ન થાય તે કરતાં નજ થાય તે સારું! જેમ હિંદની વસ્તી વધતાં બેકારી વધી છે, તેમ સાહિત્યમાંએ વસ્તી વધતાં જૂખડી ખારસ તત્ત્વ વધી ગયું છે, પશુ સાહિત્યકાર બનવા બનાવવાની ધમાકમાં આવી ગાજરાની પીપીને સાંભળે છેજ કોણ?

ગુજરાતીમાંથી મૌલિકતત્ત્વ જાણે શુંસંત જાય છે અને અનુવાદનું જુલ ગુજરાતીને માથે પુનઃ પુનઃ સતાર થતું જાય છે, અને તેથીજ આપણા કવિ શ્રી ‘નિસાર’ લેવાને રેડીયો ઉપરથી પશુ કટાણું મોડું કરીને સંભળાવતું પડ્યું હતું કે:—

‘વધી છે એટલી બંગાળની આવાલ શું લણે? નવા સર્જનની શું રૂંદમાં નથી તાંબાલ શું લણે?’

અને તેમાંય વળી હદ તો એ થઇ રહી છે કે એક એક બંગાળી પુસ્તકના એકી સાથે

બાળ્યે અનુવાદે પ્રગટ થઇ રહ્યા છે! એ વિશે ત્રિસુવન હેમાણી કહે છે કે: “સંધારણ રીતે એક કન્યાના એકી સાથે બે જગ્યાએ સર્થપણ થઇ શકે નહિ, તેમ એક પુસ્તકના એકાવેશ એ અનુવાદ હોઇ શકે નહિ.” હજી એટલું સારું છે કે દ્રૌપદીના પાંચ પાંચ પતિ હતા અને સદૃશ ‘ગુજરાત’ માસિકના એક વેળા અર્ધી કાળ તંબી હતા; તેમ એક પુસ્તકના એકાવેશ પાંચ-છ અનુવાદો થતા નથી એ આપણું ‘ગુજરાતનું’ સદ્ભાગ્ય છે। જાણી થોડી મહેનતે વધુ નામ અને દામ કમાવાનું કોણ નાપસંદ કરે? એક વેળા અનુવાદીયા વેદીયા દોર ગણાતા; હવે મૌલિક લખનારાઓ ઝોરોડોસ ગણાવાતા।

સાહિત્ય રસિકોને ખુશ ખબર

કોરની ‘બાળ્યે ઇકમાલ’ના આસર હેઠળ એક કવિ સંમેલન તા. ૨૭-૪-૪૧ ને રાજ પ્રોફેસર “બાદરાયણ” એમ. ઝોના પ્રમુખસ્થાને યોજાવાનું છે. જેની પંક્તિઓ નીચે પ્રમાણે છે.

૧. “દમ છે આદમમાં તન વતનમાં છે.”
કાર્યા:—વતન, અમન, કવન વગેરે. રહિ:માં છે.
૨. “બંધને પોત પોતાની પડી છે.”
કાર્યા:—પડી, લડી, આંખડી વગેરે. રહિ: છે.

હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ અને સાહિત્ય રસિકો એનો લાભ લેશેજ. ‘ઇકમાલ’ નાં પ્રશસ્તિ કાવ્યો પશુ કેટલાક ઉર્દૂ શાબરો રજુ કરશે. પધારવા સૌને જાહેર આમંત્રણ છે.

સાંભળવામાં આવ્યું છે બહુ અનુભવવામાં આવ્યું છે કે “કેટલાક પત્ર સંચાલકો લેખકોના લેખ કે કવિતાઓ છાપે છે અને જે અંકમાં તે લેખ કે કવિતા છપાઇ હોય તે અંક પણ લેખકને મોકલવાની પરવા કરતા નથી.” એવા સંપાદકો પોતાને ચક્રવર્તી રામ્બો અને લેખકો તથા કવિઓને પોતાના ખડીયા રામ ગણતા હોવા ભ્રમમાં, અને લેખો, તથા કવિતાઓ તે એમની ખડીયા તરિકેની વસ્તુઓ હશે. એવા સંપાદકોને સીધા કરવા ઉગતા લેખકો અને કવિઓએ જેણે જરા સ્વમાન પ્રિય ખનવું ભેજ્યું એટલે જોઈએ આવી જવા માટે કદમને સરાણે ચઢાવી લાકડાખાપા કરીને છપાવી નાખવાથી ન તો સાહિત્યને ઉદ્ધાર થાય છે કે ન તો પ્રકાશમાં આવનારને પોતાને ઉદ્ધાર થાય છે! આ દેશમાં ઉગતા સાહિત્યકારોને, પોદ્ધ સંપાદકો સરાણીયાની તોલેય લેખતા નથી તો પછી ગાંઠના ગોપીચંદ કરવા કરતાં લેખન શોખને પડતો મૂકી વાચન શોખ કેળવવો જ શું જોઈ છે? વાંચ્યું છે કે મેથાણીજી શાંતિ-નિકેતન જઈ આવ્યા છે.” જેમ ‘હીરા ઘેરે જઈ આવ્યો ને સોના સાંક કરી આવ્યો’ તે ગુજરાતી કહેવતને જોડી ઠેરવીને આવ્યા છે ગુજરાત અને ગુજરાતીની છાપ બંગાલીઓ ઉપર પાડીને આવ્યા છે! “શું શાં પૈસા ચાર”ને બદલે “શું શાં પૈસા મોસકો”ની પૂરે પૂરી છાંમત અંકગતી આવ્યા છે! ખરેખર સાહિત્યના એ સોરઠી બહારવટીયાએ બંગાલમાં ગુજરાતનું નામ વધારી “વજુમાં શરા રે હા ગુજરાતી વીરા”ની પંક્તિ સાચી ઠેરવી છે. સ. “વજુમરો”

આફ્રિકાવાસીઓ માટે ખાસા—

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉર્દૂ અને ગુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના નાના મહોટા જે ઑર્ડરો હોય તે મોકલાવી આપી ફાયદો મેળવો.

બી રાંદેર સ્ટોર્સ પ્રિન્સિપલ : કજીપીઠ, સુરત.

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, લુગીઓ, હાથિયરી,
ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું. લીં લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો.

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: કિફાયત લાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પંધારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (લુખ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

‘કારવાં’ના પ્રથમ વર્ષની ફાઈલ

અંક ૧ થી ૧૨ કપડાંનું ‘પાકું’ પુકું

ડી. રૂ. ૫) ટ. ખ. સહિત

કોપીઓ સીલકમાં ઓછી હોવાથી

ચોડીકજ બંધાવવામાં આવી છે.

આજેજ ઓર્ડર મોકલી આપો.

છુટકે અંકો પણ ઘણા ઓછા

સીલકમાં છે. પોતે ફાઇલ બંધાવનારા.

શ્રોત્રીનોએ દરેક અંકના સાત આના

લેખે નાણાં મોકલી ઘટતા અંકો

મંગાવી લેવા ચૂકવું નહીં.

વહશી સાહિત્ય કાર્યાલય,

કજીપીઠ-સુરત.

પરદેશે પ્રાણધાર ગયાં.

લેખક : મહાશ્વેત પુરી (વેપુર)

આવે છે એ પ્યારી યાદી,
પાંદી પણ એ ન્યારી યાદી,
બ્યારુમ દિલ દરનારી યાદી,
જગ પ્રેમની એ પ્યારી યાદી,
માઝ દિલ દરનાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
એકલવી છે રાતો ભારી,
પ્રત્યેક વસ્તુ લાગે પ્યારી,
આહ! નિરાશા સાથે યારી,
ઉન્હા આંસુ આંખે જારી,
વિરુદ્ધો મુજી ભાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
વિરુદ્ધની જવાબા કેમ દબાવું,
ફાટે દિલના બેદ બતાવું,
દસી-દસી હું મને દસાવું,
કોની સામે નયનો નચાવું,
મુજ ઉર તણા ચમકાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પ્રેમના ગીતો મુઝે મુઝાવે,
કોણ છે મુજ રક્તીને હસાવે,
ગાંઠી પોતે બની બનાવે;
કોણ છે મારા નાજ ઉઠાવે,
દેવાના એ દાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પ્રેમાનંદી રાતો ખૂટી,
નયને અશ્રધારા છુટી

દિલ-છગર એ મારા કુટીરી,
મુજને મુજી હાથ વિખુટી,
મારા છગર સાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
મુજને દંદમ યાદ સતાવે,
આતી દિલમાં આજ લગાવે,
કંઈ કંઈ મુજને યાદ અપાવે,
મનને ત્યારે કંઈએ ન બાવે,
કુઃખમાં મુજ દરનાર ગયા,
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
કરંતીની એ પ્યારા દર્શન,
ખીલી ઉઠતું આશા ઉપવન,
પ્રેમી દિલ કંઈ કરતું પુજન,
વેસં ચાતાં પ્રેમનાં બંધન,
પ્યારા એ દિલદાર ગયા,
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
આંસુનો વરસાદ કરે છું,
રડી રડી હું યાદ કરે છું,
યાદ કરી કંઈ યાદ કરે છું,
એમજ દિલને યાદ કરે છું,
મુજ માટે મરનાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.
પત્ર દીધ નવ કરશે પ્યારા,
દિલમાં દરદમ ધરશે પ્યારા,
યાદ અમારી કરશે પ્યારા,
જલદી-જલદી કરશે પ્યારા,
વિરુદ્ધની હથ અંગાર ગયા;
પરદેશે પ્રાણધાર ગયા.

* સારાથે હિન્દની મરહૂર *

“ધી નેશનલ હીરોકટરી”

જે ઉર્દૂ-અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થાય છે. જેનો ફેલાવો સાગથે હિન્દ અને દેશી રિવાસતોમાં પણ ઘણોજ છે. તેમાં જલદિર ખબર આપી આપના વેપરમાં વૃદ્ધિ કરે. જેની કીમત રૂ. ૧૨ (૮ ખ. જુદું).

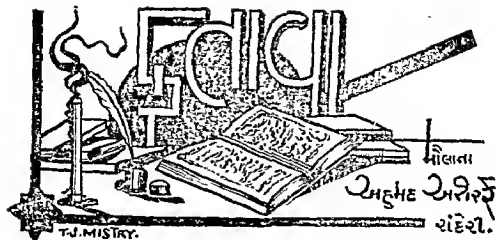
માસ જુલાઈ ૧૯૪૧ મા પ્રસિદ્ધ થયો.

આજેજ અમારા એજન્ટને લખતાલ માટે લખા:—

(૧) શરૂઆત કામ સી રીઝ કેસલ, હુલમદઅલી રોડ, હુલમદ-૩

(૨) ધી વાંદેર સ્ટોર્સ : કણ્ણપીઠ, સુરત.

[પંચક]

સવાલ-એક ઊકરાએ પોતાની ઘડીનું દૂધ બચપણમાં ધાવીને પીધેલું છે તે ઊકરાના પોતાની કાષ્ઠની ઊકરી સાથે નિમહ થાય કે નહિ.

જવાબ-મજબૂર ઊકરાના નિકાક તે ઊકરી સાથે કરવા દુરસ્ત નથી કારણ કે હવે તે ઊકરી મજબૂર ઊકરાની દુધબ્દેનની ઊકરી એટલે બાણેજ થઇ અને બાણેજ સાથે નિકાક કરવા દુરસ્ત નથી.

સવાલ-કોઇ માણસ મુદબ્બતના આવે. શમાં આવી પોતાના મિત્રની પાછળ પોતાનો જાન ફિદા એટલે નિસાર કરે એ માટે શું હુકમ છે અને જાન દેનાર શહીદ કહેવાય ?

જવાબ-તે માણસ શહીદ કહેવાશે નહિ. તે ખુદકુશી કરનાર અને હરામ મૌત મરનાર ગણાશે. અને હરામ મૌતથી મરવા વિષે હદીસ શરીફમાં સખત વખદ વારિદ થઇ છે અને એમ કરવું મહેટો ગુન્હો છે.

“સવાલ-અગર અમારું રાત્રે ઉઠવું થાય તો તલજીલ્લીની કેટલી રકાત પઢવી જોઇએ ?

જવાબ-તલજીલ્લીની નમાઝ વધુમાં વધુ બાર રકઅત આવી છે એથી વધારે નથી. હદીસશરીફમાં રિવાયતો જુદી જુદી આવેલી છે કોઇ રિવાયતથી હઝરત (સલ્વ)નું તલજીલ્લીની નમાઝ વિતર સહિત પંદર રકઅત અને કોઇથી તેર રકઅત કોઇથી અગ્યાર રકઅત

કોઇથી સાત રકઅત આવી છે. આ બધી રકઅતો વિતર સાથે ગણુની કરવામાં આવી છે કારણ કે જે માણસને રાત્રે ઉઠવાનો પાકો ઇરાદો હોય તેને માટે અફઝલ એજ છે કે રાત્રે તલજીલ્લીની નમાઝ પઢી વિતર ત્રણ રકઅત એક સલામથી હન્દી મઝહબ પ્રમાણે પઢે અને જે માણસને રાત્રે ઉઠવાની કબી ઉમ્મીદ ન હોય તેને માટે તો બેહતર આ છે કે ઇશાની નમાઝ બાદ તલજીલ્લી પઢી લે કે જેથી વિતરની નમાઝ કબી થવાનો સંભવ રહે નહિ. ઉપર લખેલી રિવાયતો મુજબ જેમ મોકો મળે તેટલી રકઅત તલજીલ્લી પઢે. તલજીલ્લીની નમાઝ ઓછામાં ઓછી બે રકઅત પણ આવી છે જે કે “માલાયુદ મિન્દુ” ફારસીના કર્તા મૌ. કાઝી સના ઉદ્દાહ સાદબ પાનીપની રહે ઓછામાં ઓછી ચાર રકઅત તલજીલ્લીની લખે છે. પણ મિશકાત શરીફની શર્હ મઝહરેરકક, મખસૂત, આવમગીરી વિગેરેથી તલજીલ્લીની ઓછામાં ઓછી બે રકઅત સાબિત થાય છે.

સવાલ-જે ચલાઇ પર માણસ રાત્રે સુતો હોય તેનાજ ઉપર રાત્રે અગર તલજીલ્લીની નમાઝ પઢવામાં આવે તો કંઈ વધી છે અથવા બીજો અલગ સુસદ્દો લેવો પડે ?

જવાબ-જે ચલાઇ પર સુવે છે તે જો જાહેરમાં પાક સાફ હોય (એટલે ચલાઇ નાપાક ન હોય) તો તેની ઉપર નમાઝ પઢવી.

દુરસ્ત છે. બીજા અલગ મુસદ્દા ઉપર નમાઝ પઢવી ઝરરી નથી.

સવાલ-રબી ઉત્ર અવસાના મહીનામાં ફર્જ પઠાવતો સિવાય શું પઢવું વધારે અજીઝ છે કે અમે તે ચીઝ પઢીએ ?

જવાબ-કુર્આન શરીફની તિલાવત કરે અને વધુ પ્રમાણમાં દરદ શરીફ પઢે

સવાલ-મરજહમાં આરસ લગાડવા તેમજ ખુબરન દાખલો ને કે આજ કાલ નવીન તરેદવાર નીકળી છે તે લગાડી કેમ છે ?

જવાબ-આરસ કે દાખલ ઉપર કાષ્ટ પશુ જનવારની તરવીર (કોલા) ન હોય તો મરિજહમાં લગાડવું જાહેર છે કાષ્ટ વાંધા નથી.

સવાલ-કુર્આન શરીફના ઉપર બીજી કિતાબો મુકરી કે કુર્આન નીચે હોય અને તેના ઉપર બીજી ચીઝો ચઢાવી હોય તો કેમ છે ?

જવાબ-કુર્આન શરીફને બીજી કિતાબોના ઉપર મુકે કાષ્ટપશુ વસ્તુ કુર્આન શરીફ ઉપર મુકવામાં આવે નહિં કારણ કે એમાં કુર્આનની બેઅદબી થાય છે.

સવાલ-મિમ્બર ઉપર કુર્આન શરીફ મુકવું તેના પગથીયા ઉપર મુકી પઢવું જાહેર છે ?

જવાબ-દુરસ્ત છે. એમાં કંઈ વાંધા નથી પણ જ્યારે મિમ્બરના પગથીયા ઉપર કુર્આન મુકેલું હોય ત્યારે કાષ્ટ પગથીયા ઉપર ચઢે નહિ કારણ કે એમાં બેઅદબી થવાનો સંભવ હોય છે. જો મિમ્બર પર ચઢવામાં આવે તો પ્રથમ કુર્આનને ઉઠાવીને ચઢે.

સવાલ-મરિજહમાં મિમ્બર બનાવવો જરૂરી છે અને તે શાનો બનાવવો જોઈએ લોકશનેનો કે સત્રીમરમરનો હજરનના ઝમાનામાં મિમ્બર કયો હતો ?

જવાબ-મરિજહમાં મિમ્બર બનાવવો જોઈએ. હજરત સલ્વના મુબારક ઝમાનામાં મરિજહ નખેલીના બંદર લોકશનો મિમ્બર હતો અને તેના

ઉપર હજરત સલ્વ ખુનબો પઢતા હતા. આરસના પત્થરનો પશુ મિમ્બર બનાવવો જાહેર છે.

સવાલ-જે વુઝૂ જનાજાની નમાઝ માટે કરેલું હોય તે વુઝૂથી ફરજ નમાઝ પઢવી શું જાહેર છે ?

જવાબ-જનાઝકની નમાઝ માટે કરેલું વુઝૂ જ્યાં સુધી હરે નહિ ત્યાં લગી તે વુઝૂથી ફર્જ, વાજિબ, નહિલ સર્વે નમાઝો પઢવી વાંધા વગર દુરસ્ત છે.

સવાલ-કબરમાં મુરદાને ઉતારવા સાર કેટલા માણસો ઉતરે ?

જવાબ-જેટલા માણસોની ઝરરન હોય તેટલા ઉતરી શકે છે. ખાસ કરી આટલા જણ ઉતરવા જોઈએ એમ ઝરરી નથી.

સવાલ-રમઝનો ઈદમ શીખવો અને એની શી હરીફત છે ?

જવાબ-ઈદમે રમઝ શીખવું, શીખવવું શરીઅને મુદમમદી સલ્વમાં દુરસ્ત નથી. એની અસલી સામેની હજરત ઈદરીસ અંબલના ઝમાનાથી છે અને તેમના મુઅજ્જદમાંથી ઈદમે રમઝ મળવામાં આવ્યો છે પણ હવે એ ઈદમ પ્રાપ્ત કરવો જાહેર નથી. ઇદમે હજર મક્કી રહે. પણ એવીજ રીતે પોતાના ફતાવામાં લખે છે (તકવારી અથવા દુર્રે મુખ્તાર) ઘણી હદીસોની કિતાબોથી પણ એની મનાઈ સાફ રીતે સિદ્ધ થાય છે. ઈમામ નવવી રહે. ફરમાવે છે કે બધા આલિમોના ફતાવાથી એકી મતે આ વાત સાબિત થાય છે કે આજકાલ એ ના શીખવાની મનાઈ કરવામાં આવે.

(મઝમૂઅતુલ ફતાવા)

સવાલ-કાષ્ટ માણસને લકવાની અસર થઈ ગઈ હોય અને વુઝૂ કરવામાં પાણી નુકશાન કરતું હોય તો તપમ્મુમ કરી શકે કે નહિ ?

જવાબ-તે માણસ વાંધા વગર તપમ્મુમ કરી નમાઝ પઢી શકે છે.

નિસ્તિક

લેખક :

એફ. મોહમદી (રંગુન)

જો તહેલેથીજ મનુષ્યની પ્રત્યેક આશાઓ પૂર્ણ થતી આવી હોત, તો આજે મધ્યરત્ન અસ્તિત્વ રચીકારનારા કેટલા મનુષ્યો મગત ?

“શહેરમાં” યાકુબ શેઠનું કુટુંબ સુધરેલું ગણાતું. શેઠ શહેરની સુધારક મંડળીના ઉપપ્રમુખ હતા. જ્યારે શેઠાણીને સ્ત્રી સુધારક મંડળીના પ્રમુખ સંહિભાનું માન મળ્યું હતું. જો કે શેઠનું વર્તન એક ગાંમડું હતું પરંતુ તેમને આગ્ય-જીવન પસંદ ન હોવાથી શહેરમાં વાસ કર્યો હતો. ઔદ્યોગમાં એક પુત્ર અને એક પુત્રી હતાં. તેમનો પુત્ર સલીમ પરદેશમાં ઉચ્ચ અભ્યાસ સંપાદન કરી રહ્યો હતો, જ્યારે તેમની પુત્રી રશીદા તેણીના બ્લાક કાકા સાથે મધુરે આગ્યજીવન જીવી રહી હતી. સુશિક્ષિત અને ગુણીઅલ કાકાએ તેણીને માટે મહેતી રાખી શેઠકે અંગ્રેજ તથા દીની ઇસ્લમ રીખવ્યું હતું. શહેરમાં યાકુબ શેઠનો વહેપાર કીટ ચાલતો હતો; જ્યારે તેમનો બાઇ ગામડામાં ખેતી કરીને પોતાનું જીવન ગુજારતો. આમ બંધાના દિવસે આનંદથી વ્યતિત યર્ષ રહ્યા હતા.

આજે ત્રણ દિવસ થયાં રશીદા પોતાના પિતાને ઘરે આવી હતી. તેણીનો હર્ષ માતો નહોતો. કારણ કે તેણીનો બાઈ સલીમ વિદ્યા-મતથી સીવીલ સરરીસની ઉચ્ચ ડીગ્રી મેળવી પોતાને શહેર પાછો ફરી રહ્યો હતો. રશીદાએ સાંભળ્યું હતું કે તેના બાઇએ પરદેશમાં કુલ્સુમ નામની કાઇ કોલેજનું યુવતી સાથે

સ્નેહજન કરી લીધું હતું, અને તેને પણ તે સાથે લઈને આવનાર હતો. રશીદા સ્નેહજનની વિરોધ હતી, પરંતુ જ્યારે તેના માળાપેજ કાંઈ વાંધો નહોતો લીધો, ત્યારે તે થું કરી ચકતી હતી ? ઈસ્લામી કાયદાથી લગન તથા બીજા ઈસ્લામી કાયદાઓને તેણે પોતાનાં જીવન-અંગેનાં બનાવોમાં આને તેમજ તેણી પોતાનું સાધક સમજતી.

પોતાના બાઇ પર તેને અપૂર્વ સ્નેહ હતો. આજે તેણી જરૂરીથી રેશન પર ગઈ. બાઈ ગ્રામીમાંથી ઉતર્યો અને તેણે સ્નેહથી બાઇ તથા બાબીના ગળામાં સ્નેહમાળાં પહેરાવી. રશીદાનાં સાદાં વસ્ત્રો નિરખીને બાબીએ બાઇ તરફ કાંઈ ઈશારો કર્યો. સલીમ પણ હસીને ઇશારાથીજ જવાબ આપ્યો. આ બધું રશીદા જોઈ રહી, છતાં તે કાંઈ બોલી શકી નહીં.

બપોરનો સમય હતો. એક ઝાંઝામાં રશીદા, સલીમ તથા કુલ્સુમ સાથે બેસી વાર્તાલાપ કરી રહ્યાં હતાં. એકાએક ઘડીઆળ તરફ જતાં રશીદા ઉભી થઈ ગઈ. “મારો નમાઝનો વખત યર્ષ ગયો છે” તે બોલી.

“હવે બેસી જા, નમઝ તો હું પછી પઢી શકીશ, પણ આવી સારી વાતો સાંભળવાની તક ક્યારે મળશે ?” કુલ્સુમે રોકવા પ્રયત્ન કર્યો. “માફ કરો નમાઝી વાતો કરતાં જુદાની ઈજ્જત એટ છે.”

“જુદા”, અને સાથે હસી પડ્યાં. “જુદા તો માત્ર એક શબ્દ છે જે કાઇ મનુષ્યે પોતાની મતજનની ખાતર ઘડી લીધો છે. ન તો આ જગતમાં કોઈ જુદા છે, અને ન તો તેની કાંઈ જરૂર છે. આપણે આપણા બહુજોને જે ધારીએ તે કરી શકીએ છીએ. જો કાંઈ માણસ જીવિત છે તો તેની શારીરિક શક્તિને આધારે અને મૃત્યુ પામે છે તો તે પણ તેની શક્તિ

પટવાને લીધેજ." સર્વેએ નફ્ટાઈઝિયો ઉતાર આપ્યા.

રશીદા ધંભી ગઈ. "શું મારો બાઈ બ્રાઈલી હશે પહેલોયરો? શું આનુંજ નામ સુધારો? શું આનુંજ નામ બાણુતર? કાંઈ એ ઈસ્લામના હરેક નીયમ પર અમલ ન કરે પણ...પણ શું મારોજ બાઈ નાસ્તિક?" "નાસ્તિક" શબ્દના ખ્યાલથી તેને ક'પારી છુટી-કુરતના અરબ કાનૂન તથા કુચાનના લખાણ પર તેને અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી. તેના અંતરમાં સલીમ માટે અપૂર્વ રસ હતો. 'નાસ્તિક! શું મારો બાઈ કયું મોહું લાખે ખુદાની સમક્ષ હાજર થશે?' એ વિચારે તેણીને હચમચાવી મૂકી. પોતાના બાઈ-બાઈને સમજાવવા તેણીએ પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ તેઓએ બિચારીને 'મોસ્લી' કહી હતી કાઠી. રશીદા સમજી ગઈ કે તેઓના રીતાન-વાસી હશે. ઉદાહરણ વિના સમજી શકે એમ નથી.

"વારે બાઈ, ત્યારે તમારો શો ધર્મ છે?" સાંજે ત્રણ પીતા પીતા રશીદાએ સલીમને પ્રશ્ન કર્યો.

"ધર્મ! ધર્મની અમત્યતા? શું કાંઈ કરવા એજ માનવ ધર્મ."

"ત્યારે કુકોઈ ક્યાં?"

"જેનાથી સમા મણસને હાનિ પહોંચે એ કુકુર્મ." સલીમે ખુદાસો કર્યો.

"વાર!" કુલકુલવાયી રશીદાએ સવાલ કર્યો, "જે કોઈ માણસ પોતાની માં કે બહેન નેડે અપીતિ આકરે તો એ કુટ કાઈ કે સદકાઈ? એમાં તો કોણને હાનિ નથી ને?"

સલીમ અને કુન્દુમ રશીદાના મુખને જોઈ રહ્યાં. રશીદાનો પ્રશ્ન તદ્દન યોગ્ય હતો. મા બહેન આપેના કુસંગમાં કોણે તુક્કાન નથી, તો એ કાઈ સારું કે નરક? બંનેમાંથી કોણે ઉતરે સુકો નહીં.

આજાક રશીદા બંનેની મનોદશા સમજી ગઈ. ધીમે ધીમે બંને જણ મુમાર્ગે વળશે એ તેણી કહી શકી. એટલે તેણી એ વાત ઉમરવા પ્રયત્ન કરતી હોય, તેમ બીજી વાતને આરંભ કર્યો.

"હું બાઈ, હું તમને એક વસ્તુ આપવાની તો જુડીજ ગઈ! તમારા તથા બાબીના માટે મેં એ રમાલ લઈ રાખ્યા છે." બંને આજ્ઞા એક એક રમાલ મુકતાં તેણે વાત આગુ રાખી. "જે બાઈ, આ રમાલો. એક અશ્વધંકારક કારખાનાના બનેલા છે. તમે માનશો? એ કારખાનાનું કોષ માલિકજ નથી. એનાં ચંત્રના બધા ભાગો અહીં સુધી કે રકુ પણ પોત-પોતાની જગ્યા પર આપમેળેજ ગ્રાહવાઈ ગયા છે. હા! વગા એને મલાવનાર પણ કોઈ નથી. નિશ્ચિન એ આપમેળેજ ચાસ્યા કરે છે, અને વગા અશ્વધંકારક છે કે બધી વસ્તુઓ પણ એમાંથી આપમેળેજ બનીને બહાર નીકળે છે." "તું ચારી ગાંડી ગાંડી વાતો કરીને તારા બાઈનું મગજ ખાઈ જશે." પાછળથી માફૂબ રોકેના અવાક આવ્યો.

રશીદાએ પાછળ ફરીને જોયું તો તેણે માત-પિતા ઉમાં ઉમાં કરી રવાં હતા. "બીબ કોણની પણ બાબી છે કે નવાબની તબરીજ છે? જ્યારથી આતી છે ત્યારથી તું તે બિચારીની પાછળ પડી છે" રોડણીએ ચીંટા કંપકા આપ્યો. "હે! અખ્યાનન, શું હું ગાંડી? મારી વાતો તમે શું નથી માની શકતા?" અવસ્ય માફૂબ રોકે શબ્દો ઉચ્ચાર્યાં કર્યા મુર્ચ્છા એ વાત માનવાને તૈયાર થાય?"

"ટોપ, બા હોય" પોતે ગામડિયણ હોવાથી જણે કંઈ જણતીજ ન હોય, તેમ અપખના પગકારા મારતી ચતુર રશીદા યોડી. "આપણી વાત તો કોણ માને? હું જિન માલિકીના એક નાના સરખા કારખાના વિશે કહું છું. તે

કામને ગળે ઉતરતું નથી, ને જે લોકો આટલી વિરાગ પૃથ્વીને વગર માલિકીની કહે છે તેઓ સુધરેલા ગણાય છે. હોય બા! આપણે રહ્યા ગામડિયા એટલે તમારી દિવેસોરી તે શું સમજી શકીએ ?”

બધા સાંભળી રહ્યાં. ખાસ કરીને સલીમ અને કુસ્તુમ. સલીમ કદપનામાંથી ન્હોતું ધાકું કે પોતાની ખેન આટલી બધી ચતુર દશે.

“કેવું સુંદર ઉદારરુણ ?” તેણે વિચાર્યું. “શું રસીકાની વાત મનન કરવા યોગ્ય નથી ? તે એક નાની સરખી વસ્તુ વિશે કહે છે કે તેનો બનાવનારજ કાઢ નથી, તે તે મૂર્ખ. અને હું આટલી મોટી પૃથ્વી વિશે કહું છું કે એ બિનમાલિકીની છે, તો હું સુધરેલો ! કેવું વિચિત્ર ? જે તે મૂર્ખ હોય, તો હું પણ તેજ કહું છું. હું પણ મૂર્ખ હોવાજ નોંધ્યો. ત્યારે કાની મૂર્ખતા મોટી ? મહારી કે ત્હેની ?...”

“ચાલ જાણ, તું સીનેમા જોવા. એ તો નવરી છે.” સલીમના માત-પિતા તેમને સીનેમા જોવા માટે બોલાવવા આવ્યા હતાં. તેમણે સલીમની વિચારમણી તોડી. પણ સલીમનું મન રિથર ન્હોતું એટલે તે જમી ચક્રો નહીં. કુસ્તુમ સીનેમા ગઇ પણ કે મને. તેણીનું દિલ ત્યાં જાયું નહીં. તે પણ રસીકાનીજ વાત પર મનન કરતી રહી.

રાત્રિના આઠકેનો સમય હતો. સલીમ આરામચેર પર પડ્યો. વિચારમાં લીન હતો. પોસેજ કુસ્તુમ બેઠી એક પુસ્તક વાંચી રહી હતી. એવામાં તેમના કણેએ ‘અંબાહુ અકબર’ નો મીઠો સાદ સુણ્યો. સામેની મસ્જિદના મિનારા પર મોઅઝિઝન મનુષ્યોને તેઓનાં પાપ ક્ષેત્રથી મારી માગવા બોલાવી રહ્યો હતો. કેવો મધુર અવાજ ! કેટલી સુંદર, ને સરળ મતલબ ! સલીમ તથા કુસ્તુમને આજે એ મધુર સ્વરને ખાનપૂર્વક સંભળ્યો. “હુઆલ્લાહુલ્લાહુ”

(આવો નમાઝની તક) અને જે નળય તો ! પણ ના. આજે તેઓના અંતરમાં કોઇ એવી વ્યક્તિએ વાસ કર્યો તો જેની બ્હીકથી તેઓ ધ્રુજી ઉઠ્યાં. અઝાન બાદ સલીમને નોંધું કે કુસ્તુમની આંખોમાં આંસ હતાં.

“કુસ્તુમ, તું ખુદને માને છે ?” મહા મુરકેલીએ તે એટલું પુછી ચક્રો.

કુસ્તુમ મૌન રહી. તેણીના આંખોમાંથી અશ્રુઓ નીકળી પુસ્તક પર પડવા લાગ્યાં.

“ખુદા આપણને માફ કરે.” અશ્રુબર્ષા નયને તે બોલ્યો.

અને બ્હીકથી ધક્કતા હૃદયે તેણે મસ્જિદ તરફ પગલા પાડ્યાં. કુસ્તુમને નમાઝ પઢવાના એવડા તરફ.

એ સાંત રદવાર હતી. સુરગમનની તૈયારી હોયથી તારમાઓ સંતાર્થ જવાની તૈયારી કરી રહ્યા હતા. સમીરની લકરીઓ મંદ મંદ વહે જતી હતી અને એ લકરીઓમાં “અરસલાતો અયરફિમનન્નોમ” તથા મધુર ગુન્ગરવ સમી જતો હતો. ખુદાના બદાઓ પોતાનો આરામ ત્યાગીને મસ્જિદની રાહ લેતાં તો. એ સમયે જે વ્યક્તિ એક ધરના ખૂણામાં કર જોડીને ઉમેલી દીસતી હતી. બંનેના અશ્રુઓમાંથી અશ્રુપ્રવાહ ચાલુ હતો. બંને વ્યક્તિ સાથેજ કુદી અને સાથે જ કોઈ મહાન શક્તિના ચરણોમાં ઢળી પડી.

પાછળથી કોઇ ત્રીજી વ્યક્તિ આ મધું જોઈ રહી. તેના મ્હોં ઉપર પ્રકુલતાના ચિન્હો અને તેની આંખોમાં હર્ષનાં અશ્રુઓ જણાયાં.

“આવાઝ” ઉર્દૂ વાંચો, અને રડીયો સાંભળો ! છુટકે નકલ અહીં આના. થી રાંદર રોડ - કણી - સુરત.

રવિવારની વિશ્વંતિ!

લેખક : "સાગર" જેતપુરી

૯

રવિવારનો દિવસ નોકરિયાત વર્ગને માટે કેટલો આનંદકારક હોય છે? છ દિવસના સપ્તાહમાં પછી એ દિવસ ખૂબ ખૂબ આનંદમાં ગાળવા સૌ ઇચ્છે છે. હુંયે નારતો કરી રવિવારની મોજ માણવા ફરવા નીકળી પડ્યો.

મનમાં વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે રસ્તામાં છાપાવળાને ત્યાંથી એક સુંદર મેગેઝીન ખરીદી બપોળામાં જઈ નિરાંત વાંચીશ અને એ રીતે સુખે બે કલાક નીકળી જશે. વિચાર મથાણું ઘેરથી નીકળ્યો.

મારી મશી વટાવી જ્યાં રાજમાર્ગ ઉપર આવ્યો ત્યાં સામેથી ડોક્ટર રશીકને આવતા જોઈ હું ઉભો રહ્યો. રશીક મારો જાતી મિત્ર હતો. અમે બંને સાથે અભ્યાસ કરતા. મારે અભ્યાસ અધૂરો મૂકી કૅબેજ' હોટલી પડી જ્યારે રશીક ડોક્ટરી પરીક્ષા પાસ કરી એક થીમ'તને ત્યાં 'ફીમીલી ડોક્ટર' તરીકે રહી ગયો. રશીક સ્વમાન્ય ડોક્ટર જેવો નિર્દય ને સ્વાર્થી હોવાને બદલે હસમુખો, દયાળુ અને મળતાવળા સ્વભાવનો હતો. જન સેવા એવો પરમ મોક્ષ હતો.

પરંતુ આજ રશીકની સાથે મને જુદીજ બાંધાઈ. ગંભીર વદને નીચી દ્રષ્ટિ કરી ચંચલ બન્યો કે કુટપાથના પાથરો ગણી રહ્યો હોય એવી રીતે જઈ રહ્યો હતો.

છેક મારી નજર આવી જતાં પછી એની દ્રષ્ટિ મારી ઉપર પડી નહિ. છેક હચેકમ આવી સાગતા મેં બૂમ પાડી "રશીક"

જાણે તંદ્રામાંથી જાગ્યો હોય એવી રીતે ઉઘી દ્રષ્ટિ કરી મારી સામે જોયું. બોલ્યો, "એહો સરવર....."

"આ કુટપાથના પાથર તારા ધધામાં ઉપયોગી નહિ નીવડે" મેં ટોકાર કરી.

"માનવી જાનરનો ધર્મ અફણ કરે તો કુનિયાર્ત ધણું કુઃખ એણું અઈ જાય, સરવર!"

"હીક, જાણી દવે તારી દિશ્મતી કહે ક્યાં જઈ રહ્યો છે? શું થયું છે? દિશ્મતી કેમ જણાય છે?" મેં કુશળતા જાણવા પ્રશ્ન પૂછ્યો.

"હું" તારે ઘેર આવી રહ્યો હતો હતો. સાથે દવે પાછા તારે ઘેર જઈએ."

"આતો!" વખત કાઢવાઈ સાધન મળ્યું જાણી મને આનંદ થયો.

ઘેર જઈ નોકરને બે કપ ચા બનાવવાનું કહી અમે બંને બેઠા. એ સમય દરમિયાન, રશીક એટલાજ ઉદાસ લાગે બેઠો હતો. એ વખતે મનેય કંઈ પૂછવાનું ઉચિત લાગ્યું નહિ એટલામાં નોકરે ચાના બે કપ મૂકી ગયાં ચુપચપ અને બંને એ ચા પી લીધી પાન ખાઈ મેં સીમરેટ આપી અને અમે બંને કુશળતા કરવા લાગ્યા.

વળી વાતની સરખાત કરતાં મેં કહ્યું, "રશીક આટલો ઉદાસ કેમ છે? કંઈ ગંભીર બનાવ બન્યો છે, મને નહિ દેડે!"

"સરવર! વિચારી રહ્યો છું કે ખુદાએ માનવતા અપહ્યું આ માટે મૂકી દરેકરેક મનુષ્યનો હૃદયમાં કંઈ પ્રેમ, મૃદુલતા અને

[સંદર્ભ]

સા માટે ન કરી? માનવ માનવમાં આટલો તકાવન સા માટે રાખ્યો? શીમતોને ધન આપ્યું, સુખ આપ્યું, પણ હૃદયની કુમતારા છીનવી લીધી; ગરીબોને કુમળું હૃદય આપી દુઃખ આપ્યું. આમ સા માટે?"

"કદાચ ગરીબોનો માનવપ્રેમ, એમનું કામગીર હૃદય એમને દુઃખ આપતું હશે."

"એમ પણ હોય. સરવર! આપણે ચિરકાળ બાળકજી કેમ નથી રહેતા? બાલ્યવસ્થાની એ નિર્દોષતા, એ પ્રેમ કાયમ માટે કેમ નહિ રહેતાં હોય. આદા બાળકનો આત્મા આપણામાં વાસ કરતો હોય તો જગતમાં સ્વાર્થ જેવી વસ્તુજ ન રહે." રશીક કુમાર કાઠી કુમારમાં જાણે માનવતા શોધી રહ્યો હોય એવી રીતે વાત કરી બોલ્યો.

શોડીવાર મૌન રહી વળી બોલ્યો.

"હું મરણમને તો ઝોગખતો હત્ય. મારા ઝોરમાં અનેક વખત બેબીને તેડી આવતી તે જોઈ હશે. મરણમ અને બેબી આજે વહેલી સવારે મરણ પામ્યાં."

"હે!" હું મોંઝી ઉઠ્યો. "રશીક મારા હાત તો મને નથી ઠગતાને!"

"નહિ, સરવર! બનેલી વસ્તુ છે. દમ-જીવન આ હાથોથી એ બે નિર્દોષ શુદ્ધકાંઓને ફેંટાવીને આજી રહ્યો છું. કદાચ ઘેર લિમ્બિ-રમાં, માટીમાં અનંત નિદ્રા માટે પોતાડીને ચાલ્યો આવું છું."

મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ દસ અગીયાર વર્ષની એક સુંદર રમતિયાળ છોકરી ખડી થઈ ગઈ. સાથે જાણે બેબી છે. અને કાકું કાકું બોલી બન્ને આનંદમાં બેસી રહ્યાં છે. મરણમને અનેક વખત મેં જોઈ હતી. રશીકના ઝોરમાં બેબીને તેડી આવી બેસે. રશીકના પુસ્તકો ફેંટે, મિત્રો જીએ. વચ્ચે અનેક પ્રશ્નો પૂછી લે. પરંતુ રશીક કદી એનાથી કટાગતો નહિ. હું ટીપ્પલ હરતો. "રશીક તારી ખુશિશ

(Puppi) છતાંય બહુ છે. અને તને યે થીખ-વવાની હોંસ ધણી છે. ખરેખર શિક્ષક તરીકે લાયક છે. જા! હું સર્વિશિષ્ટ આપું છું." રશીક. હસી કહેતા, 'શું કરીયે ભાઈ! બાળકને નિરાશ કરાય છે?"

"શું થયું હતું, શું બીમારી હતી?"

"માંદગી કંઈ ગંભીર નહોતી." ઉત્તર આપી રશીક મૌન રહ્યો. શોડીવાર પછી બેબી.

"છ માસ પહેલાંની વાત છે. એક બાઈ મારા ઝોરમાં મરણમને તેડીને આવી. ચોંધરે હાથ કપડાં વગેરે ગવાઈ આપતાં હતી કે એ અત્યંત કંગાળ છે. મેં તરત ઉડી આવકાર આપ્યો. એ બોલી 'ડોક્ટર સાહેબ! અમારી આર્થિક સ્થિતિ અત્યંત ખરાબ છે. હું વિધવા છું. જ નાનાં નાનાં બાળકો છે. બે ચાર ધરતું. કામકાજ કરે' છું. છતાં પેટ પુરતું નથી મળતું. આ છોકરીને આ ધરમાં તમે કંઈ કામ અપાવો તો તમારો અનન્દ ઉપકાર થશે. મારા ઉપરથી એટલો ભાર ઝાંઝો થશે અને મુખે નિર્વાક ચાલશે" મેં કહ્યું 'વાર હું પ્રયત્ન કરીશ.' એ પછી મેં શોડને વાત કરી, અને સલાહ આપી કે બેબીને રમાડવા તથા ફેરવવામાં એ છોકરી ધણી ઉપયોગી નીવડશે. શોડને એ વખતે બેબીને રમાડનાર ને.કરતી સખત જરૂર હતી છતાં જાણે મારી ખાતર અને દયા ખાતર રાખતો હોય એવી રીતે મારી વાત કબૂલ કરી. ખાતું પીતું અને મહિને તથા રૂપિયા મરણમનો પગાર થયો. મેં એની માને વાત કરી. તે ધણી આનંદ પામી. બોલી, 'ડોક્ટર સાહેબ! આપનું ધણુંજ અહેસાન થયું. આટલો ભાર મારી ઉપરથી ઝાંઝો થયો."

"મેં કહ્યું બ્લેન બીલું" કંઈ મારે લાયક કામ હોય તો ફરમાવજો. હું ખુશીથી બળવીશ."

અને એ બીચારી અનેક દુઝાઓ ફેર ગઈ.

લોપ દિવસમાં મરયમ અને બેની એક બીજાની નેડે એટલાં હળી ગયાં કે બેમની ડાહને એક બીજા વિના ચાલતું નહિ. એ ડાહરી એટલી ચાલાક હતી કે થોડાક દિવસમાં સૌના હૃદય છતી લાંબાં. ડાહરે એક ઉડા નિશ્વાસ નાખી વાન થી કરી અને એની ઉપર બહુ પ્યાર આપતો સરવર! એની મુંદર વાનો માઠો બોલી અને મારી બેનની યાદ બુલાવી દેતાં. મારેયે એવડીજ બદેન હતી. એવડી અને એના જીવી. પણ ખુદાની કુદરત! એ પણ એટલી ઉમરે આ દુનિયા તજ ગઈ.

“શેઠાણી મરયમ પાસે બેબીને રમાડતા ઉપરાંત મૃદુકાર્ય પણ લેતાં છતાં એ બિચારીએ કહી એક દરક પડીક એ વિરહ ઉચ્ચાર્યો ન હતો. અને આ જોષ અત્યંત રજ થતો. પણ મરયમ હંમેશા એટલીજ આનંદી અને પ્રેમાળ જણાતી. આટલી વયે આવી સડન શીલતા જોષ અને નવાહ લાગતી. વિચાર કરતો શું ગરીબો સડન કરવા માટેજ પેદા થયા છે?”

“એક દીવસ રૂમમાં એક પુસ્તક વાંચી રહી હતો એ સમયે મરયમ દોડતી દોડતી મારા ઓરડામાંથી મેં પુસ્તકમાંથી માથું ઉઠ્યું કરી જોયું તો લોહીહુકાણું બની મરયમ મારી સામે ઉભી હતી. માથામાંથી લોહી ટપકી રહ્યું હતું. “તો થંભી ગયો, પૂછ્યું “શું થયું મરયમ? શું વાન્યું?” “બોલો કંઈ નહિ લાઇ એવો બેબી પાસેથી આક્ર લેવા જતાં છૂટો થા કર્યો.” મેં જલદી જલદી પાટો બાંધી મારા પલંગ ઉપર સુરમી માથામાંથી લોહી ઘણું વહ્યું હતું. ઉઠા થતાં ચક્કર આવતાં હતાં છતાં થોડીવાર પછી તે જવા તૈયાર થઈ. એને બીક હતી કે શેઠાણી કદાચ ટપકા આપશે. હું શેઠાણી પાસે જઈ રમ, આગી આબો ત્યારે તે નિગંતે સૂતી બીજો દિવસે જાણે, કંઈ ન બન્યું હોય એવી રીતે કામે લાગી બેઠ.

રશીક જરાવાર થોભ્યો. સીમરેટ સગમરી બોલ્યો, “એને હંમેશા એકજ બીલી રહેતી કે મારા કાર્યમાં આગી આવી જશે તો શેઠાણી રત્ન આપી દેશે. મેં એક વાર એને પૂછ્યું, મરયમ હું આટલી બધી શેઠાણીથી બીજો કે કેમ? જવાબ આપ્યો “લાઈ શું કરે” અગીશોનો બરોસો શો? કદાચ રત્ન આપી દે તો? મારી મા થી ધરતું પુરું નથી થતું.” એ એકલુંજ એની બીકતું કારણ ન હતું એક બીજું કારણ પણ હતું એને બેબી જોડે લાઇ જેટલોજ રનેહ હતો. મારી ઉપર પણ એને અત્યંત રનેહ હતો.

‘પંદરેક દિવસ પહેલાંની વાત છે. મરિયમ બેબીને તેડી મારી પાસે આવી બોલી ‘લાઈ લુઓ તો બેબીને તાવ ચડી આબો છે’ એટલું બોલતાં તો એની આંખે ઝળઝળાયાં આવી ગયાં. મેં બેબીને તપાસી દવા આપી જતાંજતાં ફરી બોલી ‘બેબીને તાવ ક્યારે ઉતરશે’ ટાકટર સાહેબ? મેં કહ્યું ચિંતા કરીશ નહિ. જલદી આરામ થઇ જશે. મારી સામે સગળ નયને જોઈ રહી અને તરત આવી ગઈ. જાણે મારી આંખોમાં માપી રહી હોય કે અને ફટલી લાગણી છે. એની એ દ્રષ્ટિમાં મેં કહી ન જોયેલો માનવતાનો ઉજળતો મહાસાગર જોયો, સગા બાઈ તરતું વાત્સલ્ય જોયું. એ દષ્ટિ અને જીવનકાર યાદ રહેશે.

બેબીને તથા ચાર દિવસ તાવ રહી. રાત દિવસ બેબીની પાસે બેસી રહેતી. કં વારંવાર એને આરામ કરવાતું કહેતો પણ એ હાથ બર પણ અજાગી થતી નહિ. અને બેબી પણ જરાવાર મરિયમ પાસે ન હોય તો હેરાન કરી મૂકતો. શેઠાણી પણ કંઈ બોલતાં નહિ કારણ કે એને બીજા ડાહરી ચિંતાજ ન હતી એકજ હઠ્ઠાહતી બેબીને તાવ ઉતરી જાય પછી ભલેને બધા જલ્દનમમાં જાય અને બીલી રહેતી કે ક્યાંક મરયમ પટકાઈ ન પડે.

‘ઉત્તરોત્તર ચાર દિવસના તાવ પછી બેબીને જરા આરામ જણાયો. ત્યારેજ મરયમને શાંતિ વળી.

‘પરંતુ બીજા દિવસે મરયમને તાવ વધી આવ્યો. મને બીતિ હતી એવુંજ થયું. માંમાંડ શેઠણીની રત્ન મેળવી હું એને ઘેર મુકી આવ્યો. અને દવા પણ દહ આવ્યો. એની મા બીચારી તનતોડ સેવા કરતી.

‘બેબીને મરયમ વિના જરાય ચાલતું નહિ. આખો દિવસ રડ્યા કરતો. મરયમને રાત દિવસ તાવ રહેતો. બે ત્રણ દિવસ પછી બેબીને ફરી તાવ આવ્યો. આ વખતનો તાવનો દુમયો સખત હતો; વિશેષમાં આ વખતના તાવમાં એને રિઝનાર મરિયમ નક્કી. મારે આખો દિવસ બેબી પાસે બેસી રહેવું પડતું. રાત્રે નવરાસ મળતી ત્યારે મરયમ પાસે જઈ બે ત્રણ કલાક જઈ બેસતો. મારા જવાથી એને ખુબ આનંદ થતો. જાણે એની બીમારી બધી બાગી જતી. મને હમેશા પૂછવા કરતી. ‘બેબીને કેમ છે, બેબી અહિંયા નહિ આવે બાઈ? મને એના વિના સોરવતું નથી.’ હું જવાબ આપતો, આવશે હો! કાને તેડી લાવીશ! મારા જવાબથી એને ઘણું સાંત્વન મળતું.

‘જે મરયમને અને બેબીને સાથે રાખવામાં આવત તો જરૂર બન્યોને આરામ થઈ જત. મેં શેઠને વાત કરી શેઠણીને કરી પરંતુ ‘એક ગરીબની હાકરી મારે ઘેર મારા હાકરા જેડે સુએ.’ એ અભિમાને શેઠણી મારે ‘ધારું’ થવા દેતાં નહિ.

‘બેબીની માંદગીએ ગંભીર સ્વરૂપ લીધું અને લાગ્યું કે કેસ હાથથી ગયો છે. છાત્રે રાત્રે મેં એના પિતાને જણાવી દીધું કે હવે મારા હાથની વાત રહી નથી. બીજા અનેક ડોક્ટરોને બોલાવવામાં આવ્યા પણ બેબીને આરામ થયો નહિ. કાસે રાત્રે બાર વાગે બેબી મરણ પામ્યો.

મેં સૌને સૂચના કરી હતી કે મરયમને બેબીના મરણની ખબર ન પડવી જોઈએ, પરંતુ અચાનક મારી ગેરહાજરી દરમિયાન મારા શેઠનો એક નોકર કંઈ કામસર ત્યાં ગયો હતો એને મરયમે પુછ્યું ‘બેબીને કેમ છે? તે બેવકુફે કહ્યું. ‘જહેન, એ તો મરી ગયો.’

આ ખબર મરયમ માટે વળખાત સમ હતી. એ તરત બીજાનામાં પટકાઈ પડી. મોંદગી વધી પડી તેને તરતજ બોલાવવામાં આવ્યો. પણ સરવર! મારી દારી ફાવી નહિ મારી એકે આશા ન રૂળી બેમાર્ગી એકને પણ ન બચાવી શક્યો એ મને છ’દગી ભર સાલશે.

‘આજ સવારમાં બન્ને બાળકોને દર્દનીવીને ચાલ્યો આવું છું.’

ડોક્ટરે એક ઉડા નિશ્વાસ સાથે છેલ્લું વાક્ય બોલી વાત પુરી કરી.

એ પછી ડોક્ટર કાંઈ બોલ્યું નહિ.

રવિચારની વિશ્રાંતિ કરેણ શાંતિમાં પરિણમી એ કરેણ શાંતિમાં સ્પષ્ટ લાવ હતો; માનવ બાળહૃદય ગૃહજી કરશે ત્યારે માતૃવતા ઉન્નતિને શીખરે પહોંચશે અને સંપૂર્ણ બનશે. (પૂર્ણ)

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

સુરલિખ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુર્માને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે..

જેનો અરણી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે ખુદખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર જલેહ બતાવી એક કોલમમાં અરણી લખાણ અને બીજા કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. જેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફસીરના આધારે સવિસ્તર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા લાલામણ છે.

અન્માનો સીપારો હદિઓ છ આના પેસ્ટેજ ૦)૧

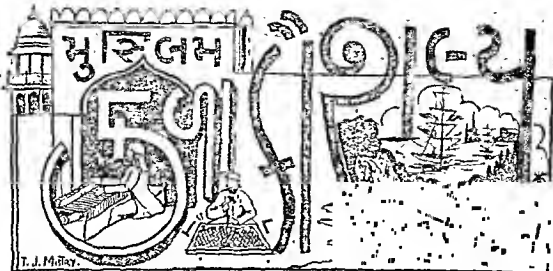
અલિફ-લામ-મીમનો	છ આના	..
સ-યફ્ફલનો	છ આના	..
તિલકર-રુસુલનો	છ આના	..
લત-તનાલૂનો	છ આના	..
વલ-મુહસનાતનો	છ આના	..
લા-મુહિબ્બુલ્લાહનો	છ આના	..
વ-એઝા સમેઉનો	છ આના	..
વ-લવ-અન્નાનો	છ આના	..
કાલલ-મહુઉનો	છ આના	..
વઅલમૂનો	છ આના	..
વઅત્તએઝનનો	છ આના	..
વ-મા-મિન્ દાબખહ	છ આના	..
વ-મા-ઉબરેઓ	છ આના	..
રૂ-બ-મા	છ આના	..
મુહલ્લાનહાઈ	છ આના	..

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની પી. પી. દરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે

ગાજા ની અને બે સીપારા માટે ગાજા ની પેસ્ટ ટીકીટ બીડવી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૬૫૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી ગાજાનો બચાવ થશે.

સાહિત્ય છુટક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

જર્મેન વિદ્વાન ફ્રાન્ક કેમર દ્વિત 'બુદ્ધાના સમયની પૂર્વની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું આપાંતર.

સાદબ બહી

સાદબ

[ગયા અંકથી આશુ]

કપાલજ્ઞાને જાણીતાં અને ભક્તદાર બનાવવાની કળા એશિયામાં એટલી બધી પૂર્ણતાએ પ્રદર્શિતી ગઈ હતી કે તેનો મુકાબલો કરવો અશક્ય હતો. મિસર, ચાઇના, ઇરાક, ઇરાન અને ખુરાસાનના કારીગરો આ વિષયમાં એક બીજા ઉપર સરસાઇ બોગવાના પ્રયત્નો કરતા હતા. પાંચજા સમયમાં સિસિયા અને રોમમાં પણ જ્યાં સુધી ઇસ્લામી હુકમત ત્યાં બાકી રહી. આ કળાને પૂર્ણતાએ પહોંચાડી દેવામાં આવી. ખરી રીતે તેની હિનામિદિન પ્રગતિનું કારણ આમ હોવાની દબાવણ, ફેશન અને રીતરિવાજ થયા. એવા કોમની અને ભક્તદાર કપડાં પહેરવા જોનાથી પ્રતિબ્ધતા અને પ્રભાવ અહિર થાય, એક પ્રાચીન એશિયાઈ રસ છે. અરબોએ જ્યાં

બાહિરની અને પરાશત કવગો પાસેથી બીજી રસમે ઉખિતવાર કરી, ત્યાં તેઓએ ઇરાનીઓનો આદિરી કાઠમાઠ પણ શિખ્યો અને તેની તરફ એમનું આકર્ષણ પણ વધતું જ ગયું. એટલે સુધી કે રંગીન અને સુન્દરી લિખાસોનો તેઓમાં આમ રિવાજ થઇ ગયો, પરંતુ એવું સમજ લેવું નહિ જોવુંએ કે માત્ર આજ આકર્ષણ આ કારીગરીની અસાધારણ પ્રગતિ માટે પુરતું હતું. જે વસ્તુએ સૌથી વિશેષ એને ઉ નતિ આપી તે શાકી દરબારોના વિદ્યસ વેશ હતા જે ઉપરાંત એશિયાઈ રાજ્યકર્તાઓમાં પુરાતનકાળથી આ રસ ચાલી આવે છે કે તેઓ ખાસ ખાસ પ્રસંગે દરબારના અમલદારો અને આમ નોકરોને ખિત્તવત

આપતા રહે છે. એવી ખિલખિલમાં મોટા બાથ કપડાંઓનો થતો હતો, અને તે આપવાનું કપડું બાદમાંની શાન પ્રમાણે થતું હતું. ખાત્ર બાદમાંની ખિલખિલમાં કપડાં આપતા હતા, એટલું જ નહિ પણ પ્રતિના ગવર્નરે અને અન્ય રાજ્ય કર્મચારીઓ પણ નેમાંથી દરેકનો એક નાનોસરનો દરબાર થતો હતો-ખિલખિલ આપતા રહેતા હતા. એવી રીતે માત્ર રાજ્ય કર્મચારીઓ જ નહિ, બહુ રથવાસની રાણીઓ, ખ્વાસો, એટલે સુધી કે કનીએ (લેડીઓ) પણ આ કાળની ઉન્નતિમાં બાદમાંની બરાબરની બાગીચાર હતી. આ બનાવ એટલો બધો પ્રકાશિત છે કે એના માટે પ્રમાણ પેશ કરવાની જરૂર પણ જરૂર નથી. આ એક બનતી વાત છે કે જેમ જેમ કોમની કપડાંનો રિવાજ વધતો ગયો, તેમ તેમ તેની માંગો પણ વધતી ગઈ અને તેજ મુજબ આ કાળમાં ઉન્નતિ પણ થતી ગઈ.

આ શાનદાર અને સુંદર કપડાંઓની સાથેજ સાથે ઝરદોઝીની કાળપણ ચર ચપ અને તે એટલે સુધી વધી કે, જવાહિરત અને મોતીઓથી કપડાં બસવા લાગ્યાં. આવા કપડાંઓનો રિવાજ પણ વધતો ગયો. ઘણી જલ્દી આ રશ્મ પ્રસરી ગઈ કે તે તમામ સિબાસો અને કપડાંઓ ઉપર જે શાહીજેટ હોય, તે સમયના ખસીકાનું નામ અને ઉપનામ સોનાના તારો વડે બરવામાં આવતું હતું અથવા વણાટમાં ઘણી લેવામાં આવતું હતું. આ સુંદરી લખાણને “તિરાજ” કહેતા હતા આ પ્રકારનું એક કપડું આજે પણ વિધેનામાં શાહીસમદરયાનમાં સુરક્ષિત છે. આ સિબાસ પત્રિ રૂપી સત્તવતના કપસર તાળપોથી વખતે પહેરતા હતા. તિરાજ જો મુસલમાનોના એક ધણાજ વિશ્વાસપાત્ર હતિ-

લાસકારે બ્યાન કર્યું છે કે “એ હુકમન અને પ્રભાવનું એક ચિન્હ સમજવામાં આવતું હતું કે રાજ્યકર્તા બાદમાં પોતાનું નામ, અથવા ઉપરની સુદર તે કપડાંઓ ઉપર, જે બાદમાં શાહી વપરાસ માટે હોય, દીવાજ અથવા રથથી સિબાસો ઉપર લખાવતો હતો. આ કાળનો લખાણો જરીવડે અથવા તે એવા રંગોરંગી રથથી તારીએ લખવામાં આવતી હતી, જે કપડાંના રંગથી ભિન્ન હોય. તિરાજ રાજ્યની એળખનું ચિન્હ હતું અને શાહી સિબાસો માટે એવું ખાસ કે તે એજ સિબાસ ઉપરથી એળખાતા હતા. કેટલીક વખતે એજ સિબાસ બાદમાં તેમને આપતો હતો, જેની તે ખાસ રીતે ઈજ્જત વધારવી ચાહતો હતો. ખરી રીતે આ રશ્મ અમી (ધરિની) બાદમાંની હતી. પાછળથી તેને મુસલમાન બાદમાંની ઇજ્જતવાર કરી લીધી.” બની ઉમમ્મદ અને બની અબ્બાસ વંશના ખુસ્રુતિરાજને મોટી મુખ્યતા આપતા હતા. એની તૈયારી માટે શાહી મહાલોમાં અનેક કારખાનાં કામ ચરેતાં હતાં. જે “દય-શ્તિરાજ” કહેવાતાં હતાં, અને એના બચસાપકને “સાદિકુતિરાજ” કહેતા હતા. ખુસ્રુના દરબારમાં આ એકલો અન્ય એકલોના મુકાબિલામાં સૌથી વિશેષ પ્રતિષ્ઠિત સમજવામાં આવતો હતો, અને એના ઉપર મોટા મોટા રાજ્યકર્મચારીઓ અથવા એવા લોકો મુકરર ચતાજ હતા, ખસીકાની ખાસ પાસે રહેવાર જા, બહુ, મુસાદિક હોય. (“અને ખસદન” જિ-૨ પા. ૧૬) કાદિરદ (કેરો) ના શતિમી ખુસ્રુના દરબારમાં પણ સાદિકે તિરાજની સેવા દરબારની મુખ્ય સેવાઓમાં-ગણતી હતી (“મકરીમી” જિ-૧, પા. ૪૧૮) ધરિક, ખમિસત્યાન અને શરિસ્તાનના મોટા મોટા શહેરોમાં તિરાજ

બનાવવાના કારખાનાં હતાં. દહીકતમાં આ આ રિવાજે ઉપર એટલું બધું જોર પકડ્યું તેની એટલી બધી નકલો ઉતરવા લાગી કે ઇતિહાસકારોએ લખ્યું છે; અવસ્થિતાનના ગવર્નર રાસબી (મૃત્યુ. ડિ. સ. ૩૦૧)ને ત્યાં તિરાંગ બનાવવાનાં એટલી કારખાનાં હતાં (આ કારખાનાં એટલે જરી રીતે કપડા છે.) અડિં અને માટે એ પ્રકારના વિશ્વાસ તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. ("ઈન્ને તમરી બરદી" જિ-૨ પા. ૧૯૬) એના ઉપરથી એવું માની લેવું જોઈએ નહિ કે આ કારખાનાં માત્ર તેજ કપડાં બનાવતાં હતાં, જે રાસબી અને તેના ખાનદાનવાળાઓ માટે ખાસ હતાં, બદલે, એમાં તે ખિસ્મત પણ સામિલ હતા જે તે સંક્રાંતિ આપતો રહેતો હતા. એ ઉપરાંત તે કૌમતી કપડાં પણ થતાં હતાં, જે બીજા બાદશાહોને બેઠ તરિકે મોકલવામાં આવતાં હતાં. આ થાદ રાખ્યું જોઈએ કે તે યુગમાં જ્યારે બીજા બાદશાહોના હરબારમાં પ્રતિનિધીઓ મોકલવામાં આવતા હતા ત્યારે સામાન્ય રીતે ખાસ ખાસ દેશીની કારીગરીની ઉત્તમ અને

● "ઈન્નેદરકલ" પા. ૨૧૩-૨૧૪ ૧૩૫૨૬: ઝરદોઝી કપડાં મેદાસ પ્રમાણમાં ઇરાનથી પુરાસાન નિકાસ થતાં હતાં. (જુઓ "અમ્મિમ" જિ. ૧-૮૬૦) એવાં કપડાં જેનો રિવાજ આજ પર્શંત એશિયામાં ચાલુ છે અને જેનો રિવાજ ધણી આસાની સાથે સમજવામાં આવી શકે છે. માત્ર વિશ્વાસ અને ફક્ત વચચરદ માટે વપરાતાં હતાં બદલે, બીજા ધણી જરૂરતો માટે પણ કામ આવતું હતાં. વિશ્વાસ વેસવના સામાનમાં ઝરદોઝી કામના ઝીન, ઝરીની કુલ, અને મુન્દેરી ચરક પણ સામિલ હતાં. કૌમતી ઝીન, મલમલ અથવા રેશમ અથવા અરબકતની થતી હતાં. જેના ઉપર જરીદુ કામ થતું હતું. એશિયની દુલની મુન્દેલસી હતાં આ વસ્તુઓ મેદાસે ભાગે આજે પણ વપરાય છે અને અમીરી ઝિંદગીની મહાન સામ જાનવામાં આવે છે.

કૌમતી વસ્તુઓ તોહફા (બેટ) માટે પસંદ કરવા માં આવતી હતી. ખિલાફતની હકમાં જે પ્રકારના કૌમતી અને ઉત્તમ કારીગરીનાં કપડાં તૈયાર કરવામાં આવતાં હતાં, તેનો મુકાબલો દુન્યાનો ટાઈ કાગ કરી શકતો ન હતો, એજ કારણે એવા પ્રસંગે બીજા અમૂલ્ય વસ્તુઓના મુકાબલામાં એજ કપડાં મેદાસે ભાગે પસંદ કરવામાં આવતાં હતાં. આ એક વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસિક ખનાવ છે કે આ કપડાંઓને પરદેશોમાં મોકલવાનો વ્યાપાર અનહદ જોર ઉપર હતો. ઇરકંદ-રિયકના બંદરથી આ માલ યુરોપમાં પહોંચતો હતો. પહેલાં એ ઇટલીના બજારોમાં જતો, અને ત્યાંથી યુરોપમાં વેચાણ માટે વહેંચાઈ જતો હતો. એજ કારણે આ વ્યાપાર બધો ઇલાકી-બનોનાજ દાયમાં હતો. જ્યાં સુધી બની શક્યું, ઇટલીવાસીઓએ આ ઇજારોને કાયમ રાખવા માટે અનહદ ટાંચિય કરી. તે યુગમાં આ માલને "પન્ના ઇલેકઝન્દિના" (Panna Alexandrina) કહેતા હતા. અને એને બેહદ કૌમતી સમજતા હતા. મધ્યકાળના યુરોપમાં નજદીક અને દૂર દરેક રથજે એનો રિવાજ હતો. વેનિસ જિનીવાના વતનીઓ માત્ર આજ કપડું શામ અને ક્રિલિસ્તીની બંદરે એથી લાવતા હતા, એટલુંજ નહિ બદલે એ ઉપરાંત ઝરીનાતાર, અને ખાસ કરીને ઝરદોઝી માટે રેશમ અને કલાબુ પણ લઈ જતા હતા, કેમકે તે સમયે યુરોપવાસીઓ રેશમ અને કલાબુ તૈયાર કરવાની કળાથી તદ્દન અંગણુ હતા અને આ વસ્તુઓ બધી પૂર્વમાંથીજ લાવવામાં આવતી હતી, જ્યાં ઝરદોઝીના રિવાજે હોવાને કારણે આ દુન્યર અત્યંત આમ અને ઉન્નતિ ઉપર હતો (જુઓ. Block ફત, "Geschichte der liter gesehen gewarden." =કલાસાના વિશ્વાસોની તારીખ સા. ૧, પા. ૨૦૬: સામસ દાયમાં આ

બાપારની સીધી મોટી મંડી હતી. અરિયીજી
રેશની કાપડું ખરીદ વેચાણ થતું હતું.)

કમળાનું વિશે તે ચમકાર હતું અથવા
કાંઈ બીજી તરફનું, આગ્રહાથ ખરી ગેલબેળા
કરવામાં આવી છે; તેના ઉપરથી જણાવ છે
કે તે એવી રીતે બનાવવામાં આવતું હતું કે
જે પરુએ જુદા કરવામાં આવતા હતાં. તેમની
નસોને ફકાને તેના ઉપર મેનાને રંગ ગાડી
દેનામાં આલો દતો એક સમયે આવી સુન્દરી
નસોની મોટી સંખ્યા એશિયામાં તૈયાર થતી
હતી અને અખપુગના અંત સુધી આ વસ્તુએ
કપડું વણવાને માટે એશિયાથી સુગેપમાં લાવ-
વામાં આવી હતી. (લુકે ૧. "Karabacek
ને લેખ Dir Litwrgischen Gewander
Der Marien Kvercheitan" = સ્ત્રીગના
મરીપગના મંદિરના પાર્શ્વિક રેશનાં કપડાં) જણાવ
છે કે એક સમયે આ હારીગરી છરાકમાં
સામાવ્ય હતી. જ્યાં મહરિજીએ ફાનિશી ખુલ-
વાના શાનદાર અને અમૂલ્ય લિખાસોનું વર્ણન
કયું છે, ત્યાં તે દર્મશાં છરાકા સુન્દરી કપડાં
વર્ણન પણ કરે છે. તેમણે તે લિખાસો વિશે
એટલું સવિસ્તર લખ્યું છે કે કપડામાં સોનાના
તાંતોની સંખ્યા પણ બનાવી દીધી છે; જેમકે
અશ્વામા (શશિવદ) વિષેની જીનીનો અનેયો
દતો-તેમણે લખ્યું છે કે એમાં દરેકી જીનીના
સતેર તાર સળાવવામાં આવ્યા હતા અને
એક મિથકાથ (સાડા ચાર માસ) સોનાના
તાર બનાવવાની મજદૂરી એક દીનાર હતી
("મહરિજી" જિ. ૧, પા. ૪૧૦.)

જેમ જેમ આ દોમની કપડાં વિશેષ
આમ-પસંદ થતાં ગયાં, તેમ તેમ તેની
ઉત્પાદનમાં પણ વૃદ્ધિ થતી ગઈ અને મિન્ન
મિન્ન સ્વભાવના આદેશને ખુશ કરવા માટે
આ કળામાં ઉન્નતિના નવા નવા માર્ગ અને
નવા નવા નમુના નિકળતા ગયા.

પરંતુ અને પાથરનાં

અમે આગળ ચાલોને કાવીન (ગલીયા)
વણવાની હારીગરીનું વર્ણન સવિસ્તર કરીશું.
અહીં મન આ બ્યાન કરવું છે કે દોમની
કપડાંઓથી રોશ પોતાના મકાનો અને મણ
સંધાને સગવડ અને સગુણવારનાં કામ
લેતા હતા.

આગળ ચાલોને ૧૧ પ્રસંગો અંગ્રેજીમાં
કે તે પુગમાં મોટે ભાગે દિગરો ઉપર દોમની
કપડાં લટકારવામાં આવતાં હતાં. આ કપડાં
મોટે ભાગે દ.મ.ની અથવા ઝરગજ અથવા
મથજરનાં થતાં હતાં. આ હારીગરીનો
આરબ પણ એશિયામાં જ થયો. અને એમાં
પણ શુદ્ધ અરબી મોટા દુન્નર અને હારીગરી
દેખાણમાં આવતી હતી. આવી રીતના અમૂલ્ય
મથજર પ્રાણી જાડી. હાલિશી ખુલકાની
રાત્રીપાની કદિરદ (કેરો) ના મદાલધોના
રૂપણજીવાર બની ગયા. જોઈ છારણે આ
કળામાં પ્રગતિ પણ મહ. મથજર ઉપર
દરેક પ્રકારનાં ચિત્રો બનાવવામાં આવતાં હતાં.
જ.સાનો અને જનવરોનાં પણ. એક મથજર
અશ્વજેમરીય હારીગરી સાથે આખી દુન્નાનો
નકશો બનાવવામાં આવ્યો હતો. જેમાં દરેક
મોટા સદરોનો નકશો લુકા લુકા. રંગોએ
બરવામાં આવ્યો હતો. દરમાન શરિફન
(મહા મદીના)ના નકશા ખાસ રીતે લખા
સાઈ અને સદીક દના નકશાઓની નીચે
વણાટમાં સુન્દરી અથવા રૂપેરી અક્ષરોએ
ચહેરોના હુંક હાલાત બરવામાં આવ્યા હતા.
હાલિયા ઉપર એક લંબાણુ હતું, તેના ઉપરથી
જણાવું હતું કે આ મથજર ફાનિશીખડીમાં
અવમુખજના દુકમથી કપડાં દિગરી (૬૬૪
છરી)માં બનાવવામાં આવ્યો હતો અને બાવીસ
દઝાર દીનાર તેના ઉપર ખર્ચ થયો હતો
("મહરિજી" જિ. ૧, પા. ૪૧૭.)

એક તરફ દલસતમ દોના મહાલયોની દિવારો આવાં કોમતી મથાનજરોએ દંદાપદી રહેલી હતી તો બીજી તરફ આ મહાલયોના દોવાનખાનાઓમાં મસનદો અને ફર્શો (પાથરણી) પણ એવાજ પ્રદારના શાનદાર કાઢીનેના ધર્ના હતાં. એના બનાવવામાં પણ એશિયાવાળાઓની કળા હમેશાંથી ઉત્તતજ રહી હતી અને એની નકલો ઉતારવાને યુરોપવાળા પોતાનો સૌથી મહોટો કલાક સમજતા હતા એશિયાની આ કારીગરી એ કાબિજ છે કે એને જુનામાં જુની કારીગરી, ગણવામાં આવે. આજ કળા એવી છે કે, જે સૌથી વિશેષ ટકાઉ સાબિત થઇ છે અને બિન્ન બિન્ન રાજકિય તથા સામાજિક પરિવર્તનો થયા છતાં પણ હાલ પર્વત નહીં ધર્મ રાખી નથી.

કાગળ બનાવવાની કળા પ્રમાણે વલુટકળાની ઉન્નતિ પણ અરબોનેજ આભારી છે; પરંતુ કાઢીન બનાવવાનું કામ એશિયામાં પ્રાચીન કાળથી ચાલ્યું આવે છે. આ કાઢીને ઉત્ત અને કંતાન. બન્ને વસ્તુઓએ તૈવાર, ધર્ના હતાં. અને બન્નેએ સરખી રીતે પ્રગતિ કરી હતી ધરાનવાસીઓ પગાંજત થયા, તેમની સસ્તનત તખાહ થઈ ગઇ અને તેમને અસહ્ય તખાહો અને બરબાદી વેડા પડી, પરંતુ એ છતાંએ તેમની કાઢીન બનાવવાની ખાસ-કળા બાકી અને કાયમજ રહી અને તેમને હમેશાં શ્રેષ્ઠતાજ મળતી રહી આ કળાના અસ્તિત્વનું ખર્જ કારણ એ છે કે તે આફ્રોએઝિયા દિલ્હિમાગ ઉપર એવી રીતે જવાઈ ગઇ હતી અને લોકો તેનાથી શ્રેષ્ઠતા બધા ટેવાઈ ગયા હતા કે કાંઈપણ હાર, નિષ્ફળતા, ઝિંદગત, બરબાદી અને કમાનાની વિરહતા તેને મિટાવી શકી નહિ. મુસલમાનોના આરંભિક ધરાની-વિજયો દરમિયાન અરબોને સાસાનીઓ ના-કાઢી મહેલમાંથી એક અત્યંત કોમતી

કાઢીન મળ્યો હતો જે સિતેર હાથ મમચોગસ હતો અને પોતાના ચિત્રવિચિત્ર રંગો અને આશ્ચર્યકારક નકશો નિગારને કારણે જોનારાઓને મુગ્ધ બનાવી દેતો હતો (અફને અથીર ગ્રા. ૧ પા. ૪૦૩) આજ કાલ પણ આ કળા ધરાનમાં પ્રાચીન કાળ પ્રમાણે ખૂબ જોર ઉપર છે અને સ્થીરતા તથા અમરતાનું પ્રમાણુપત્ર પોનાની પાસે રાખે છે; એટલે મુખી કે સાસાની સસ્તનતની તખાહો અને બરબાદી પડી પણ આ કારીગરી દરતર પ્રમાણે મરજુ છે. ખલીફા અલ-મુન્તસિર (મુ. ૫. ૨૪૮ કિંગડી-૮૬૨ ધરી.)ના સામરદવાળા મહેલમાં એક કાઢીન હતો, જેના વિષે એક પ્રાચીન લેખક લખે છે:-

“એક દિવસ હું ખલીફાના મહેલના બીગ માળ ઉપર ગયો, અહીં મેં એક દોવાન ખાતું જોયું, જેમાં ‘સવસન-ગર્દ’ કારીગરીના એક કાઢીનનું ફર્શ હતું. દોવાનખાનાની સામે એક બીજો દોનો કાઢીન (મુસ્લેહો) બિઝેસો હતો અને દોવાર સવિ તરીયા મહેલ હતો, જેના ગિલાફિ ઉપર “લાલ અને લાલા રંગના અશ્વો ગરીમ બેઝબુદા બનેલા હતા. મુલા કાઢીનને ફરતે એક લાંબો કાઢીયો હતો, જેના ઉપર જુદાં જુદાં ચિત્રો હતાં અને નીચે કારસી બાયામાં કાંઈ લખાણ હતું; જેને હું વચી સકતો હતો. મસનદની જમણી તરફ એક ચખસની તરવીર હતી, જેના મસ્તક ઉપર તાજ હતો. મેં લખાણ વાંચ્યું તો જણાયું કે, તે શહરવીયાની તરવીર હતી, જેણે પોનાનાં પિતા પરવીઝને કતલ કર્યો હતો. ડાબી તરફ એક બીજી તરવીર હતી, તેની નીચે લખેલું ‘દુવ’ કે આ ચક્રીદ બિન વહીદ છે, જેણે પોનાના પિતાનું વહીદ બિન ચક્રીદ ને કતલ કર્યો હતો. એજ કાઢીન ઉપર અલ-મુસ્તનસિરનો પિતા મુતવ-જિંદ-કતલ થયો અને તેના ખૂનનો ગ્રહ કાઢવા આરે આ કાઢીનને ધોવામાં આવ્યો હતો.”

(“મસઉદી” જિ. ૭. પા. ૨૬૧)

કાલીન બનાવવાની કારીગરીમાં ફારિતાન માં આગળ પડેલા બાથ લેવા હતા. અહીંથી નાના અને મોટા, દરેક પ્રકારના અસ્થુતમ અને સુંદર કાલીના નિકાશ થતા હતા * સૌથી વિશેષ પ્રખ્યાત કાલીન જન્મદમના થતા હતા. એક બીજા પ્રકારના કાલીન “સવસન્ન” કહેવાતા હતા. વિસાઅમાં ઉની સવસન્ન તૈયાર થતા હતા. કરકુમ-સવસન્ન જે રેશમથી વણવામાં આવતા હતા. મોટા કોમલે વેચાતા હતા. ધરાવતા ઉતારના પ્રતિ ખાસ કરીને તિબિસ્તાનમાં પાથરણાના કપડાં તૈયાર કરવામાં ઘણી તરકી થઈ હતી. એશિયાના પશ્ચિમના દેશોમાં આ કારીગરી વધુ આમ ન હતી. આવ મિસ્ત્રના સહેર સવુત વિં મોંલુમ છે કે ત્યાં કિરમકી રંગના ફર્શા કપડાં (કુરશીલ કિરમક) તૈયાર થતા હતાં, જે દેખાવમાં અર-મિનિયાના પાથરણાં જેને મળતા હતા. (“અન્ન દરકલ” પા. ૫૧૫: “અઅકુબી” પા. ૫૪-૧૧૬.)

અરબો.

આ દેશોમાં ગરમીના કારણે ઉનાળામાં કાલીને વાપરવાનું અસબ થઈ જતું હતું; જેથી એવી કોશિશ કરવામાં આવી કે સાંજ-સાંજે ધસની અર્થ (સાંજીઆ તૈયાર કરવામાં આવે; કેમકે એશિયાના હુદા હુદા દેશોમાં આરી જાતની ધાતુ પ્રકળ મળી શકતી હતી. (અવી ધાસને મિસ્ત્રમાં “ખલ્લ” કહેવા હતા.) આરી અરબોએ નામ “સામાન” હતું જેના કારણે એ “હસ સામાન” કહેવાતી હતી. એના બનાવવામાં કારીગરો પોતાનો પુરા હુન્નર પૂર્વ કરી દેતા હતા અને તેમાં સુંદરતા ઉપન્ન

કરવાનો ખાસ ખ્યાલ રાખતા હતા. એની બનાવટમાં વધુ સુંદરી કામ કરવામાં આવતું હતું. જેના બીધે આ અરબોએની મોટી કોમલ ઉપજતી હતી. આવા પ્રકારની સુંદરી અને રંગેરી વણાટ અચળ ભરતની “હસ સામાન” કાલિરના ફારિતી ખુલ્લાના મહેલોમાં લેવામાં આવતી હતી. કાલિરદયા કાલિર એના બનાવવાનું એક મોટું કારખાનું હતું (“મકરિમી” જિ. ૧, પા. ૪૭.)

અરબોએની એક બીજી આત “અબ્દાની” કહેવાતી હતી. એ હમણાં સુધી મિસ્ત્રમાં એનામથી મશહૂર માણી આવે છે.

ધાસની અરબોએ બનાવવાની કળા એશિયાના કેટલાક દેશોમાં હમણાં સુધી તેજ પુરાતન કમાલ સાથે ચાલી રહી છે. આજકાલ પણ હમિરકની બનેલી અરબોએ નેનારાની પાસે આશીનની ખંડણી વસુલ કરે છે અને અત્યંત પસંદ કરવામાં આવે છે.

તંબુ

હુન્નર-કળાની એક બીજી શાખા. જેમાં હુન્નાનો કોઈ પણ વિભાગ એશિયા ઉપર સરસાઈ ભોગવી શકે નથી, તંબુની બનાવટ છે. એશિયાવાસીઓની ઝિંદગી ગુજરવાની રીત, તેમનું લાગણ્યાત પ્રવાસમાં રહેવું, સાંજા સાંજા ફરિયાદ, કારવાનસરઓનું લગભગ નહોતું અને સૌથી વિશેષ હજારો દીની ફર્મ. એવાં કારણો હતાં, જેના લીધે કુદરતી રીતે આમ લોકોને તંબુની હંમેશાં સુરત રહેતી હતી. આજ સુરત તંબુસાગીને પૂર્વ કમાલ ઉપર પહેલાંકાલની કારણથી થઈ. એનો અંદાજો એના ઉપરથી થશે કે તંબુના કપડાથી કારીગર એવો ન્હાનો તંબુ પણ તૈયાર કરી દેતો હતો જે મરીબ કાઢીને રેતી અને વર્ષાદના છુદાન તેમજ સૂર્યની ગરમીથી બચતી કો. દલનમતેને મારે ગઈ

* ઘણા મોટા કાલીનો “લખસાન” ચોરસ “નખખ” લંબ ચોરસ “મુદલ્લા” અને મખમલી કાલીનો (જેના હાલ ર્મનામાં બને છે.) “અલિયદ” કહેવાતા હતા.

ક્રીમતી કપડાનો એવો તંયુ બનાવવામાં આવતો હતો. જે ખરેખર એક તિલ્લરસુખ (ધંધાળા) કહી શકાય. ખૂબી એ હતી કે તેને ઉભો કરવામાં ઘણાજ થોડો સમય ખર્ચાતો હતો અને ઝુરરત વકતે ધુરતી સાથે ઉખાડીને ઉંટા ઉપર લાદી સકાતો હતો. એશિયાઈ રાજ્યકર્તાઓ તંયુ (ખીમા)ઓમાં પણ અત્યંત ઠાંકમાં કરતા હતા. વિષેનામાં એક આંતર રાષ્ટ્રીય પ્રદર્શન પ્રસંગે, એક ઇરાની તંયુ દેખાડવામાં આવ્યો હતો, જેને નોંધને લેકા હપરાન અને આશ્વર્પસુગ્ર રહી મવા હતા. જે કે આ તંયુ ખરી રીતે તંયુ-ઓની કારીગરીનો એક અત્યંત દુષ્ટ નમુનો હતો; પરંતુ એના ઉપરથીજ અંદાજો થઈ શકે છે કે ઇરાનની આ કારીગરીના માંસુલી નમુનાઓનો મુકાબિલો કરવો પણ દુન્યા માટે અશક્ય હતો. આ તંયુઓની પુરાતન શ્રેષ્ઠતા અને જ્ઞાનની યાદ, એક દૃઢ સુધી, મિસ્ત્રના હાકિમ સમ્રાટપાશાના તંયુની તાજી યાદ છે. આ તંયુ મેહાડી મેહાડી દબાવે પ્રસંગે મિલ-માતેના ‘દારતનઅમ’ (ભાજનગૃહ) તરીકે વાપરવા માટે ઉભો કરવામાં આવતો હતો અનેક ચોથો ઉપર, જે ચાળીસ શીટ સુધી લાંબી થતી હતી, ઉભો થતો હતો. એની નીચે ચેંકડો મિદમાન એકીસાથે આરામ અને આસાઈશ સાથે ખાવાનું ખાઈ શકતા હતા. આ છતાં પણ આ તંયુ પુરાતન એશિયાઈ તંયુઓની જ્ઞાન અને શ્રેષ્ઠતાનો માત્ર એક નજીવો નમુનો હતો. ક્રીમતી ખુશ્કાના ખજાનામાં ખતીફા મુનરકિલ અખાસીનો એક અમૂલ્ય તંયુ સંભાળપૂર્વક રાખેલો હતો, જે પુરેપુરો કિરમતી રંગના સુ-કેરી અરમતી કપડાં વડે બનાવવામાં આવ્યો હતો. (‘ગક-રિઝી’ જિ. ૧, પા. ૪૧૮)

હાલ રચીલો તે તંયુ જે તૌસતા પ્રવા-

સમાં તેની સાથે હતો. શ્યામ ‘ખજા’નો બનેલો હતો ખજ અત્યંત ક્રીમતી રેશમી કપડું યાદ છે. આ તંયુમાંની લાકડીઓ ઉપર ચાંદી મટેલી હતી અને ઠેર ઠેર તેમાં સુવર્ણની ગોળ ચીપો જડેલી હતી. એની રસ્મીઓ રંગબેરંગી બીન અથવા રેશમની હતી. આ તંયુની અંદર અત્યુત્તમ શાયેલું અસ્તર હતું.

હાટ, આકાર અને કં પ્રમાણે આ તંયુ-ઓની અનેક જુદી જુદી જાતો હતી. ‘ફિસ્તાત’ ગોળ દિક્કતો તંયુ યોગ્ય હતો. એને ઉભા કરવા માટે માત્ર એકજ સ્તંભ મધ્યમાં જોડતો હતો. મધ્યમ વર્ગનો ફિસ્તાત એટલો મહોટો થતો હતો કે વીસ ઉંટા ઉપર લાદવામાં આવતો હતો. મોરસ તંયુ ‘સાહ’ કહેવાતો હતો. એમાં ચાર દીવારો અને છત થતી હતી. એ છ ચોથો ઉપર ઉભો કરવામાં આવતો હતો. એમાંથી બે ચોથો જાના વચ્ચે સંભાળતી હતી અને બાકી ચાર ચોથો ચાર દીવારોને ટેકા આપતી હતી. મુકમિલ અને નાદાર મુસાફરો જે તંયુઓ વાપરતા હતા, તેને ‘મશરઆ’ કહેવા હતા. ખરી રીતે આ તંયુ હુપથી બચાવવા માટે એક અંદરવા જેવો થતો હતો, જે એક ચોથને આસરે ઉભો કરવામાં આવતો હતો. તંયુને હુપ અને હવાથી બચાવવા માટે એક સાદી દીવાર બનાવી દેવામાં આવતી હતી. એનાથી પણ વધુ સાદો અને દલકારી જાતનો તંયુ ‘શિરાએ’ કહેવાતો હતો. આ તંયુ શું? જાડા કપડાની જેને કિરમિલ કહી સકાય-એક દિવાર જેવી હતી; જે બે ચોથો વડે ખેંચીને ઉભી કરી દેવામાં આતી હતી અને એક તરફ વધાણના સદ જેવું બની જતું હતું જેથીજ આ તંયુનું નામ આ પડી ગયું હતું. આ પરદો હુપ અને વર્ષોની આડ કરી લેતો હતો અને લોકોને ગરમી તથા થંડોની અપડથી બચાવતો હતો.

આચાર્ય રામ
રાંદેર.

ઝાર પીલ્સ:—આ ગોળીઓ વધુ લાંબા અનુભવ પછી
જાહેરમાં મુકી છે. કોઈ પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં
ખાસ કરી મરદાઈ માટે એને છેવટનો ઉપાય કહીયે તો સગારે અતિ-
સ્થોકિત નથી. અતિ ઓ સમાગમ, કુટુંબ, ર ગમે એ કારણે ગુમાવેલ
પુરુષત્વ (મદાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ
મુકી એનાથી ઈકસીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. જેનું દિવસમાં
નિર્ધારન, પાચનશક્તિ, રક્તમાં પણ પેતાનો શુભ પતાવવો શરૂ કરે છે,
અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીલાવણું, કમર, માથા, સાંધા, અને રોગોના
દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા
છતાં માત્ર પશ્ચિમકના લાભાર્યે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પૌરટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા:—આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી
કોઈપણ રીતની જલ્દન કે ફાલ્સીઓ થતી નથી. તેમ એને સગારી
પાન કે પાટા બાંધવાનિયે અગત્ય નથી. મસજીદમાં ગામડીમાં મુસી જાય છે. રોગોની નબળાઈને
દૂર કરવામાં આ તિલો ખરેખર ચમત્કારી છે, દબરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ
માત્ર આ રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (ચારી) પૌરટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ:—આ વિચિત્ર તિલો મદાઈ અને ઈકસાક (વીર્ સ્તંભન) માટે
ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખી આ કીમતી તિલો
મુકી છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખી અને ઈકસાકમાં બેવડો વધારો
થાય છે. કીમત રૂ. ૧-૦-૦ (ચારી) પૌરટ ખર્ચે જુદો.

મુકંબી વ મુન્સિક:—કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી
વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં આવેલી આ દવા
ઈકસાક અને મદાઈ માટે અનોઢ છે. નિર્ધારન, (ધાતુસ્થાવ) ઈન્દ્રિયકામ, (સ્વપ્નદાપ) તેમજ વીર્
વિકસરની દરેક ફાઈદો આ દવા માત્ર જેનું દિવસમ દૂર કરે છે. રોગોની માટે આ દવા ખાસ છે.
એક તોયો દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તોલા એકનો રૂપીઆ એક, પૌરટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ મુઝાક:—આ પીલાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને
મટાડે છે. દબરો માણસો સારા દવા પછી આ દવા
પળીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ
શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જૂના પરમિયાને માટે માત્ર બે શીશી કાઢી છે. ઈન્જ-
કશનો વડે પેતાનું બલિયા પાયમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે
કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પૌરટ ખર્ચે જુદો. (રોગમાં પરમિયાનો સર્તીયા દલાજ કરીશું)

દિવંદ બહારથી મંગાવનારાઓએ બીટીસ પૌરટલ એડર Manager, The Rander
Unani Pharmacy: ના નામે મોકલવે. હાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપગ સુક્ત
મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો : મેનેજર

ધી રાંદેર યૂનાની ફાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આપીકાના એજન્ટ:-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban(Natal)

રસૂલુલ્લાહ (સલ્વ) ફોજ તસ પેહ સાલાર તરીકે

લેખક:—મુમતર હાસોટી (અરબોધન)

એક ધાર્મિક પેશાવી આ ઉમીદ રાખતી કે તે રશુલેવમાં ફોજ આગેવાની પણ ઉત્તમ રીતે કરી શકશે. બરાક એક આશ્ચર્યચકિત બિના છે. અને કદાચ જૈર કૌમેમાં મજા પણ એવા લોકો પણ મોજૂદ હશે. જે ફોજ સિપેહસાલારને એક મઝહબી માર્ગદર્શિકાના માટે ધણોજ અધિકૃત અને નામનાસિધે ખ્યાલ કરતા હશે. પરંતુ એક આ બાબતને સાચ જુસી જાય છે. કે માનવી આકાશો અને સ્વર્ગોના નિવાસી નથી. વળી તે લાખો વર્ગોથી એવી જૂમિ ઉપર આબાદ છે. અને એજ જૂમિ ઉપર લેને તમા રહેના વંશજોને પેતાની બાકી વય ગ્રામરૂં છે. કોણ નથી જાણતું કે ખુનામરૂં અને લુપ્ત માનવીના માટે અનિષ્ટ છે. અને કદાચ ઇસ્લમથી પૂર્વ દુન્યાના કોઇ મઝહબે જો ચીએને અનિષ્ટ ન કહી હોય. પરંતુ ઇસ્લામ બીજા ધર્મોની પેઠે વારસદાર તાથી આખું મિસ્લામણા કરતો નથી. તે ઇસ્લામની પ્રકૃતિ અને માનવી સ્વભાવથી જારી રીતે વાંકું છે અને લેને માલુમ છે કે જ્યાં લગી હેલામાં હેલાં બે માનવી પણ આ જૂમિ ઉપર નાખી રહેશે. ત્યાં લગી કોઇ ન કોઇ રીતે લગાડ યશે અને અવરજ યશેજ. તેથી તે અન્ય ધર્મોની માફક એ હકીકત અને એ બનાવ તરફ તિરંગાર સદિત મૂખ દેશવેલો નથી. ખરેકે એ રહમતને કે એક ઝરૂં ચીઝ છે. લેના મુકાબલા માટે ખરો યથ જાય છે અને એવા કાપડા અને કાનુનો બનાવે છે કે અગર લેની હદમાં રહી લગાઈ કરવામાં આવે તો લગાઈ એક ભુરી ચીઝ રહેતી નથી. બરેક એક નેકી બની જાય છે. દુન્યામાં જેટલી દુર્મત અને બદબૂદાર વસ્તુઓથી માનવીને પ્રસન્ન પડે છે. તેઓમાં પાખાનું કદાચ સૌથી વધુ દુર્મતવાળી ચીઝ છે. પરંતુ લેના નીમથી અમને ખુબી આંજે છે. અને લેના ખ્યાલથી જીવ

પેશાવ છે! શું અમે આ હકીકતને પણ તરસારી શકીએ છીએ કે જ્યાં લગી આકાશ કરવાની જરૂરત મોજૂદ છે ત્યાં લગી પાખાનાની કોઇ જગ્યા નુકસાનકારક નથી? શું પાખાનાના નામથી અન્ય મેં યદારજું, અને નાક બેચતું કોઇ રીતે વાજની છે કે પાખાનાનું અસ્તિત્વજ નષ્ટ થઇ જાય? જો એમ થઇ શકતું નથી. તો ઇન્સાફી કહો. કે આ અફે-લમંદી છે કે અમે નાલેને રમાલ લગાડી બેસી રહીએ અને પ્રતિદિન સહેલા બદબૂદાર પાખાનાના જગ્યામાં હજી વધારો થવા દઇએ. જેથી લેના કારણે લુપ્ત વિષ રોગો પ્રસરી અમારા તમામ પરંતુ સલામતના વાળી દે, અથવા શુદ્ધિ એમાં છે કે તળીઅન ઉપર કાબૂ રાખી અમે મેંદોની માફક ઉઠીએ, અને એ પાખાનાને ઉઠાવી પેતાના ખેતરોની બીજામાં નફા દરી દઇએ એટલે તે ખાતર બની નુકસાનકારક થવાને બદલે અમારા માટે ફાયદાકારક સાબિત થાય.

લગાડ પણ એવીજ દુર્મતવાળી અને મહરદ ચીઝ છે. પરંતુ લેની નુકસાનકારક અસરથી બચવા માટે મત્ર એજ ઇલાજ છે કે જ્યારે લગાડ નઝીક આવી ચડે તો અમે વીરની માફક ઉઠીએ, અને ઝાંખિમને લેના કુર્મોની સજાએ પહોંચાડી એવા કાપડા અને કાનુનો બનાવીએ કે જેથી ભવિષ્યમાં લગાડ સકળતાની હદ લગી અસાધ્ય થઇ જાય.

રસૂલુલ્લાહ (સલ્વ) એ કહી કોઇ લગાડની દરબાન પેતાના તરફથી કરી ન હતી. હંતા આ જાણત પણ અવાર કરી નહીં કે જ્યારે કુર્મોને મક્કાએ તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું હોય અને આપ સુપર્યાપ બેસી રહ્યા હોય. તરફ મુફીજર મુસલમાનોને તેમની તફરાંની ભેટ ચકારી દીધા છે. આપ (સલ્વ) એ પ્રત્યેક મોક્ષ પર જ્યારે આપ (સલ્વ) ની જગ્યાએ

પર હુમલો કરવામાં આવ્યો. તો તેજ કહ્યું,
જે એક યારતીર માનવીને કરવું જોઈતું હતું.
મરિજમાં મુશ્કેલીઓના સરેલી આગળ ઉભા
રહેનાર ધર્મમાં (આગેવાન) રક્ષકમાંમાં પણ
કોઈ સફળી પાછળે રહો નથી. બધે એક
કોર દિલ જનરક્ષની મંદિર પોતાની નાની
સરખી ફોજની આગેવાની એવી ખૂબી અને
મુશ્કેલીઓ, કરી કે અનેક. વેળા પડીજ
તાની ટોળીથી ચતુરોની. એકી મોટી, અને
સંપૂર્ણ સચ-સચ ફોજોને પરાજિત કરી દોષી
અમેરિકાના એક મહાદર અને નરહીતા જનરક્ષ
વોશિંગ્ટનની એક મહાદર વાર્તા છે:-
દિન તે સારી કપડાં પહેરી અથ ઉપર સ્વાર
મઈ ક્યાં જઈ રહ્યો હતો રસ્તામાં તેણે જોયું
કે કેટલાક સિપાઈઓ એક પથારી બારી
રથમાં ઉઠાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. પરંતુ
તે જરાએ પોતાની જગ્યાથી ઉઠતો નથી. તે
સિપાઈઓ કાંઈ એક નાની પાપરીના હોટેલ
દરેકે પથ દેખે. અને તે જરાબર તેઓને
દુકમ કરી રહ્યો હતો. કે "એર લગાડો. આ
તરફથી ઉઠવો પેલી પાપરીના દર્શવો." વગેરે.
પરંતુ પોતે હાથ લગાડ્યા ન હોત. વોશિંગ્ટને
અથ રાઈ રહ તે હેડેફરને હાથ તરફે કેમ
હાથથી અડકતા નથી? એક માણસને જોર વધુ
અધિક થઈ જશે તો એ સ્થાન ઉપરથી
જાયો." કારણકે જવાબમાં હાથ કે "જવાબ".
હું કેપોરલ હું આપ જોના નથી? વોશિ-
ંગ્ટન તુરંત અથ ઉપરથી ઉતરી પડ્યો, અને
કોટ ઉતારી બાંધી ચઢતી સિપાઈઓ રાઈ સ્થાન
સાથે જોર અજમાવવા લાગ્યો. સ્થાન ઉપર અડકતો ગયો
અને તેની નજાએ પોતાની દોષી પરંતુ
કેપોરલ કાઢેલ હાથ પછી પોતાની સરપાનીની
બાંને લઈ અડકતો ઉભા છે. અથ ઉપર સ્વાર
મથ વોશિંગ્ટને કેપોરલને કહ્યું કે "હવેથી
આપે મંદ મહેનતમાં સધમાં એક માણસની

મદદની જરૂરત પડે તો આપ અને તેઓ
મંગારહો. અને આપ આસાનીથી શોધી
સકો. કારણ કે હું તમારો સેન્ટ્રલ પોસ્ટ
ડેન છું." અર્થમાં આપ કેપોરલ અર્થમાં
ધરી ગયો. વોશિંગ્ટન ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.
એક ઉત્તમ અને સરા જનરક્ષનો એક વિષય
રોપ છે કે તે પાંકો સિપાઈ હેય છે, અને
જરૂરત પ્રસંગે તેને કોઈ માનવ બતાવું તેવું
નથી. દરેક રક્ષક (સમન) પછી મજાત
-લાઈઓમાં દરેક વેળા સાધારણ સિપાઈ
ઓની જેમ કામ કરતા, અને અંદરની લગાઈમાં
આપે (સમન) પોતાની ફોજની સાથે શાંતિ
થઈ કેવળ એક માણસ સિપાઈની માફક
બાંધ્યો પોદી છે. પ્રવાસ દરમ્યાન અધિક
ઉપર પોલીસ ન્યારે કોઈ અવાજ રાખવાની
તેજાઈમાં કામી જતા. તો આપ (સમન)
બાંધી વીણી વીણીને સાવતા અને ન્યારે લોખ
આપને વિનંતિ કરતા તો કહેતા "કારે પણ
મદદા કિરકાનું કામ કરવું જોઈએ ને?" બાહુરી
અને મુશ્કેલી કદી એક જગાએ એક કપ
સકતા નથી. કદી કોઈ યારતીર કોઈ અસંત
અને નિર્જન માનવી ઉપર હાથ ઉઠાવતા નથી.
ધરણમાંથી પૂર્વ અરેબિયામાં એ આજની
કોઈ સાવતેની રાખમાં આવતી ન હતી કે
સી, બાગ, અને કુવૈત ઉપર હાથ ન હોવા
પવામાં આવે પરંતુ મુશ્કેલીઓના એ અવાજે
સિપેદાસકારે જાહેર એક લાઈઓને કહ્યું કે
એક સી પણ કલ થઈ ગઈ છે. તો પોતાની
અનુયાયીઓને સંખતીથી સીઓ ત્યાં જગ્યાઓ
અંદરના કાલ માટે સાદ મતા કરવાનો.

ધરણમાંથી લાઈઓ કુવૈત લાઈઓ નૂતે,
કોઈ નિયમ હતા ન કુવૈત. એ દુકમ મુશ્કે-
લીઓને એક "સિપેદાસકાર"ની મુશ્કે-
લીઓમાં રખાયો. કે મુશ્કેલીમાં કોઈ તેજ
લોખથી કોઈ નેઓ તેમના પર અથ કરે

એવી રીતે મળ્યૂર કરી લડાઇ કરવામાં કેઇ પશુ ઝુલ્મ ન કરે. શું સુપરેલી અને ઉત્તરિમય દુઃખ પેતાના કેઇ એવા જનરલનું નામ પેશ કરી શકે-છે? કે જેણે લગાઇની હાતતમાં પેતાના સિપાઇઓને સંબોધી અમ કહ્યું હોય:-

"ત્વમે અલ્લાહના માર્ગમાં માત્ર તેજ સાકોથી લડો જે તમારાથી લડે છે. અને હવે આજનો નહીં કારણ કે અલ્લાહ હવે આજનાર-એને પસંદ કરેલો નથી." (કુર્આન શરીફ) શું કાનૂન અને ન્યાયનો હલ વડે પ્રત્યેક વેળા જનપદના જનરલોમાંથી કદી કેઇ જનરલે પેતાના સિપાઇઓને આવી ખરા આવી છે:-

"હે! મુસલમાનો! ખુદાના લીધે ન્યાયથી બચાહી આપવા તૈયાર રહો. અને એવું ન બને કે સાકોની દુરમની અને વિરોધતા તમને અન્યાય કરાવે. ત્વમે પ્રત્યેક હાલતમાં ન્યાય કરો. કારણ કે ન્યાય પરદેશવાસીથી પણ નીકડે છે. અને અલ્લાહથી દરતા રહેલો. કારણ કે 'ત્વમે જે કે કરો છો તેનાથી અલ્લાહ બહુકાર છે.' (કુર્આન શરીફ)

તેદખીમ અને તમદુનના દાવેદારોમાં શું કદી કોઈ એવો જનરલ થઈ ગયો છે, કે જેણે પેતાના સૈન્યને આ માર્ગ-સચન કહ્યું હોય:-

"તમે (પેતાના) શત્રુઓથી કે જેઓએ ઝુલ્મ કર્યો છે અને ત્વમાનીથી લડી રહ્યા છે) ત્યાં લગી લડો કે મુલકમાં ફિસલ બકી ન રહે અને એકજ ખુદાનું ફરમાન આવે. ફરી જો તેઓ લગાઇથી તૈયાર કરે તો તેઓ પર કોઈ જાતને ઝુલ્મ ન કરવો જોઈએ. કેમકે હવે આજની તો અંધિમો સિપાઇ કાંઈ અન્ય ઉપર બાંધેલ નથી." (કુર્આન શરીફ)

તેપેલિયનનું નામ આજે પ્રાકિમાલ્ય દુન્યાના ખત્તે ખત્ત ની હબે છે, અને પ્રત્યેક માણસ તેની અંશૂત લગયક લાપકાતના મીઠાં ગાય છે વોલ્લેની જગમરદર લાડાઈમાં જ્યારે તેની દાર યઇ તો તેનું કરચ ફકત આ હવું કે લાડાઇનું જે ચિત્ત તેણે દોડું હવું તે અનુસર તેના બે અંકસરેને એક ખાસ મુકમ એક મુકરર ટાઇમે પોચાનું જેણું હતું એ બેડમાંથી જનરલ બસો તો પેતાના નીક વખતે પોચી ગયો. પરંતુ બીજો પોચી

ચાયો નહીં. એટલે તેપેલિયનની ફતેહ હારના રૂપમાં ફરવાઇ ગઇ તેની જગી યાદો અને નકશાઓ એટલા ખરા હતા કે એક જનરલના ફકત થોડીક મિનિટ મોડા પોચાવા પર નકશો મિલકુલ બદલાઇ ગયો, અને વિત્ત્ય, પરજન્ય બી ગયો. બરાબર એજ પ્રકારની ધટના જગે ઓહદમાં રસલુલ્લાહ (સલ્) ને પશુ પેસ આવી હતી. આપે (સલ્) પેતાની નાનકડી ફોજનો એક લાગ પડાડની બખોલના રક્ષણ અથે મૂક્યો હતો અને તેઓને ખામ તકીફ કરી દીધી હતી કે કોને પરિરચની ગમે તેમ હોય પરંતુ તેઓએ મયક છોડવું નહોતું. જો શત્રુઓ એ તરફ આગવાનો છાંદો કરે તો તેઓ પર તીર વર્ષાની રોકવામાં આવે. લગાઇ શરૂ થઇ અને મુસલમાનો જો કે સંખ્યમાં લગુજ જુલુ હતા, પરંતુ આપે (સલ્) તેઓને એવી ખુશીથી લડાવ્યા કે થોડાકજ વખતમાં કુરૈયાના લુલા સરદારો માર્યા ગયા. અને તેઓના પગો ઉપડી ગયા. મુસલમાનોએ નાસતા દુશ્મનોને લટવું શરૂ કરી દીધું અને 'જલ્લે સંપૂર્ણ ફતેહ પ્રાપ્ત કરી લીધી. પશુ શત્રુઓને નાસતા અને મુસલમાનોને તેઓને પીછે પકડતાં નિહાળી તીર અંદાઝે જે સ્થળ ઉપર મુકરર હતા. નચિત યઇ પેતાના મયકથી હટી બાહીની ફોજની સાથે લડવામાં શરીક થઇ ગયા. કુરૈયાના કાશિરોએ જ્યારે જોયું કે મુખ્ય ગોચરો ખાલી પડ્યા છે. તો તેઓ આગળ જઇ પુનઃ એકી થયાં અને બીજા જાલુઓથી મુસલમાનોની પીઠ ઉપર એકાએક દરંગો કરી દીધા. અને અલ્પ સમયમાં જ મુસલમાનોની ફતેહ-હારમાં બદલાઇ ગઇ. એનાથી આજે અંદાઝે કાઠી રોકો છો કે રસલુલ્લાહ (સલ્)ની જગી કાપેલિયાત પશુ એવીજ આશ્ચર્યચિત્ત હતી જેની કે આજ (સલ્)ની બકીની તમામ લાપકાતો હતી. એથી આ ખામત સ્પષ્ટ સાબિત છે, કે આજ (સલ્) તમામ સાનનીઓથી વિશેષ કાશિર અને પાર-પશુ હતા, આજ (સલ્)ની મુદ્દક અને

પ્રત્યેક પ્રકારના ઇન્ફેક્શનના કમલાની જાણ થઈ ગઈ છે. અને કુનાને “સાલ્મોનેલ્લા ટીફોઈડી” (અર્થાત્ ઉપર રિસાઈ માં કરેલા) પચક માખનાર એવી રીતે જાણી જાય છે કે કુનામાં શાંતિ રચાઈ જાય છે. આથી જાણ થઈ ગઈ છે કે પહેલાં કુનામાં પચક એકાદ જ સરી જાય જાતનો પુત્રો આવી રાંધે છે કે જમ

તપેદા અને ન-પીડનામાં તેઓ પ્રવિન હોય છે. આથી જાણ થઈ ગઈ છે કે એવો મુદ્દસ પાંચમાં (૫૫૦) કે જેમને આમાં મટે “આઈસ-ક્રીમ” બનાવી શકાય તેમ. આમ જાણ થઈ ગઈ છે કે નિર્મૂલ ન હોય તો પછી જાણ થઈ ગઈ છે કે મટે નહીં કેમ કરેલામાં આવેલું ? (સચિત)

પરમે, (ગોનોરોઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ગોનોરોઆની જાણ થઈ ગઈ છે

ગોનો-કિલર

બેઘડક આજેજ અજમાવો

જો તે દારૂથી લાચ થયેલ તુરતનો અથવા જુનામાં, જુને પરમે પ્રગેડ (પરમેડિ) રચનામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) રસી સખત બગાડ, ટીપ્સ ટીપ્સ તથા અટકાવે થયેલ પેશાબ, જુનારમાં આવેલો રોગ તથા ચમકેલો જાખમ તથા જીઓ અને રુગાના પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જડયુગથી નાશ કરી બગડેલી પાણીને સુધારી રચણ અને ધડ કરે છે.

(આસ ૫૦) ગોનોની બાદલીની કીમત રૂ. ૩)

વી. પી. અર્થ આઠ આના. જુડું.

* ચિતવણી *

નકલીઆઓથી એટલે ખરીદ કરતી વખતે દવાનું નામ ગોનોકિલર અને કુદકા છાપ સીકવંચ પેકેટ તપસી લેવું.

ટોપીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્મ, સુરત.

એકલા બતાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વી.સી.બી. પાલ રોડ, સુબર્બ નં. ૪

આધિકારી એન્ડ—યુનીયન પ્રીવીંગ વર્કસ, ૯૧, વિન્સ્ટોન ચર્ચ રોડ, સુરત. (પાટ)

જે રખાઈઓ

(૧)

અંતરની ઉમંગોને તડપતી જોઈ,
હર આંખને અશ્રુથી ઢગકતી જોઈ;
હર રંગ અમાનાના અનખ છે હે દિલ !
હર ચાલ નિરાશામાં લથડતી જોઈ.

(૨)

હૃદ તડપે છે દવાને માટે,
જીવ તડપે છે હવાને માટે;
હૃદ દેનાર ! હુઆલે મ્હારી,
હૃદ દે, હૃદ થવાને માટે.

સીરતી

(૬૩૧)

સુવર્ણશિરો*

[વસંત વિદ્યા]

આપી કરે તનયના લઘુ રોધ્ય-પાટી,
તેમાં લખે ય નૃપ અક્ષયી સુનેરી:
'રિક્ષા કરે ચુરુ તને બધી તું મહેલે,
વાતસલ્યથી જનકના અતિ મારી એ છે'
'કિરમત'

(બાવનગર)

‘જ્ઞાપાન’માં સ્ત્રી સમાજને અપવિત્ર અને અશુભ લેખી દેવાની પૂર્ણ પાઠ કરવાની કે મંદિરોમાં દેવદર્શને જતની સખ્ત મનાઈ હતી.

આપણા ભારત વર્ષમાં પણ સ્ત્રી સમાજ વિષય વાસના, ભોગ વિલાસ અને હુદ્દ આચાર વિચાર પોષવાનું સાધન ગણાતું, મૃત્યુ, નર્ક, વિષ અને ઝહેરી સર્પ કરતાંએ આ સમાજ વિશેષતઃ બાળક લેખાતો અને બૌદ્ધ સંપ્રદાય તો સ્ત્રીઓ પ્રત્યે દ્રષ્ટિપાત કરવાનું પણ પાપ સદ્મજતો હતો. આ સમાજના સમાગમમાં સદી જીવન ગુજારતું તેના કરતાં જલ્દવાદનાં ખંજરા આગળ શિર ઝુકાવી દેવું કે કારમા વિદ્યાગ સિંહના યુગમાં હોમાદ જવું વિશેષ હ્રદ ગણાતું.

ચાહુદાયિનો પુત્ર્ય વર્ગ પોતાની ધાર્મિક ક્રિયાઓ પુરી કર્યા પછી ખાસ પ્રજ્ઞતો પાઠ એટલા માટે માનતો કે પ્રજ્ઞએ કૃપા દ્રષ્ટિથી તેને સ્ત્રી વર્ગમાં પવણ કર્યો નહિ, સ્ત્રી સમાજના પુન્ય કરતાં પુરુષ વર્ગનું પાપ તેમની કૌમમાં ખહેતર ગણાતું.

“ખ્રિસ્તી ધર્મ” કે જે આજે માનવ સમાજ અને ખાસ સ્ત્રી સમાજના ઉદ્ધારનો દાવો કરે છે, અને સ્ત્રી સમાજને ઉચ્ચ અને માનપ્રદ આપવાની જોરોશોરથી દિશાવત કરે છે તે સત્ય રીતે તો બાનીએ ઇસ્લામ, વિશ્વ ઉદ્ધારક વિશ્વ સુધારક અરબી પયગંબર મોહમ્મદુર રસૂલુલ્લાહ (સં.)ના પવિત્ર ફરમાન અને વર્તનનું જ અનુકરણ છે બાપી એ ધર્મમાં પણ ઇસ્લામના અર્થમન પૂર્વે સમજાને પવિત્ર જાપજલને અડકવાની મનાઈ હતી, સેવા ને મુગી તાબેદરી એ વર્ગનું કર્તવ્ય ગણાતું, વિદ્યા પ્રાપ્તિના દ્વારા તેમના માટે બંધ હતાં. ખ્રિસ્તી ધર્મની એ માન્યતા હતી કે સ્ત્રી એટલે “શયતાનનો સાથી” સ્ત્રી એટલે “ગુન્હાઓનું કેન્દ્ર સ્થાન” સ્ત્રી એટલે “કુદ્દમ અને દિલ્લાની” જડ” સ્ત્રી એટલે

“અસત્ય અને શરાતનો બંડાર” સ્ત્રી એટલે “શાંતિ અને સુલ્હનો રિપુ” સ્ત્રી એટલે નર્કનો દારવાજા.”

હુંકમાં ઇસ્લામના આગમન પૂર્વે સ્ત્રી સમાજની કાંઈજ કીમત ન હતી, લેખ માત્ર પણ ગણના ન હતી અને તેનો દરજ્જો એક બે પગા મુગા પણ કરતાં વિશેષ ન હતો, વિશ્વમાં સ્ત્રીનું સ્થાન નીચામાં નીચું અને હલકામાં હલકું હતું પરંતુ કુરગાન ભાઈ હું અને ગારાં મા બાપ; આપની મુબારક હસ્તી ઉપર કે આપે આ વિશ્વમાં પધારી એક ઝડીવ ગણાતા સમાજને ઉચ્ચ અને અનેક સ્થાન આપ્યું, આપે આપના અનુયાયીઓને માત્ર ઉપદેશજ આપ્યો છે એમ નથી; પરંતુ આપે આપના અનુકરણીય આચરણથી પણ એ સમાજને ઝાલ્યો કર્યો છે. વળી આપના કૌશલ સમર્થનમાં પરમ કૃપાનું પરમાત્માએ પણ પોતાના પાઠ કથામ “કુઅતે મજદ” “પુકતે દમીદ”માં પોતાના ખ્યાસ પયગંબર (સં.) દ્વારા આપ્યાં ફરમાવી છે અને એ પુરવાર કરી બતાવ્યું છે કે વિશ્વમાં અશુભ અને અપવિત્ર ગણાતા માત્ર સ્ત્રી વર્ગનીજ ઉધ્ધારક ઇસ્લામ ધર્મ છે એમ નથી પરંતુ અગર સમસ્ત વિશ્વનો સાચો ઉધ્ધારક જો કાઇ ધર્મ હોય તે વિશ્વ બાપી ઇસ્લામ ધર્મજ છે, અને તેનો સિવાય કુનિયાનો કાઇ પણ ધર્મ, સંપ્રદાય કે વ્યક્તિ અશુભોનો ઉધ્ધાર કરી શકશે નહિ. આજે આપણા દિંદમાં મી. ગાંધી અશુભોદારની લાંબી લાંબી અને હલકપરથી વાતો કરે છે, લેખા લખે છે, બાપણો કરે છે અને કરાવે છે, પરંતુ જેમ અમારા સરદાર દોગજાને પોતાના વચનને અમલી સ્વરૂપ આપી સિધ્ધ કરી બતાવ્યું છે તેમ કચારેવ પણ નાતગતતા બેદલાવ અને ઉચ્ચનિચતા સામાજિક બંધનોને તોડી દિંદના અશુભોને પોતાના જેવા સામાજિક સમાન

દરજાને આપ્યો કે અપાઓ છે ! દુનિયા સારી રીતે સમજી ચૂકી છે કે અણુતોષ્ઠારની મહાત્માજીની વાતો એ માત્ર રાજ્યદારી શેતરંજની ચાલો છે અને તેથીજ ડો. અબેડકર જેના સમજી અને રાજ્યદારી ખેલાડી પુરેણે પોતાના અલગ હકોની માંગણી કરી રહ્યા છે. બાકી એ હક તો ફક્ત અમારા મજબૂતે ધરવામનોજ છે કે જેમાં ન કોઇ રાજ્યદારી ચાલ્યાજી છે, ન કોઇ નાતગત કે ઉચ્ચનીચનો બેદલાવ છે, ધરવામમાં સારા ઉચ્ચ અને ખાનદાની તેજ કહેવાય છે કે જેના આચારવિચાર સારા હોય, ધરવ ભક્ત હોય, અલ્લાહ અને તેના પ્યારા નબી (સલ્વ) ની આશાઓ અનુસાર વર્તી હકદારીના હક અદા કરતો હોય અને અલ્લાહથી ડરતો હોય !

સમાજમાં નીચું અને તિરસ્કારયુક્ત રચાવ ધરાવનાર સ્ત્રી વર્ગને ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચાડવા, સમાન હકો, ન્યાય, વારસા હકો, સુવર્ત્તવ અને ધાર્મિક સન્માન કરવા અર્થે ધરવાએ જે કાનુની બાંધ્યા છે. અને આદાઓ કરી છે તે અદાપિ પર્પત ખામી રહિત, અખંડ અને અજોડ મનાયાં છે.

સ્ત્રી સમાજ સાથે સુવર્ત્તવ રાખવાની આદા કરતાં પરવરદિગાર પોતાના અંતિમ પ્યારા નબી (સલ્વ)ને વહીથી જણાવે છે કે “હે મારા નબી લોકોને ફરમાવો કે તેઓ સ્ત્રીઓ સાથે હેતબાવી, માયાળુ અને પ્રેમી આચરણુ આદરે.”

આગળ ચાલતાં સ્ત્રી સમાજની મહત્તા અને ઉપયોગીતા સ્વમગ્નતાં ફરમાવું કે “સ્ત્રીયો તમારા માટે પોષાક છે. આણુપણુ છે અને તમે તેઓ માટે છો.” આથી સ્ત્રી સ્વમજી શકાય એમ છે કે જેમ પોષાક માનવ સમાજની એવો હક છે, સરદી, ગરમી, અને દવાથી રક્ષણ કરે છે સૌંદર્ય અને પ્રકાશ વર્ણવે છે, તેવીજ રીતે સ્ત્રી સમાજ પુરુષ

સમાજની પ્રત્યેક વાંસનાઓ પોતા કાર્માંધતાથી બચાવે છે, બાલ બચ્ચાં અને ખુદ પુરુષની સેવા, ચાકરી કરી આરામ અર્થે છે, સુખ દુઃખના કંઠે સમયમાં વધારીપૂર્વક સાથ આપી અવિચારી પગલાં ભરનાથી રોકી, હિંમત અને દિલાસો આપી નિમગ્ન રાખે છે. પુરુષવર્ગની આપડે ઇજ્જત સચવાય અને જળવાય રહે તેવું આચરણુ આદરે છે.

વળી સ્ત્રીઓને સમાજમાં સમાન હકો અને બ્યવહારમાં લાગ મળે તે અર્થે આગળ ફરમાવું અને તેની નિશાનીયોમાં સ્પષ્ટ અને પ્રસક્ત નિશાની એ છે કે “તમારાજ વર્ગના (પુરુષવર્ગના) સમાગમ અને સંસર્ગમાં આવી તેઓ (સ્ત્રી સમાજ) તમારા માટે પત્નિયો-અર્ધાંગનાઓ અર્થે છે, કે જ્યાં તમે તેમનાથી આશ્વાસન અને સહારો પામે અને તેઓએજ તમને પ્રેમ અને ધરકની મીઠી મજા અર્પી છે.”

સ્ત્રીયોના હકો સમાનપૂર્વક અર્પવા અને જાળવવા, સમભાવના રાખવા, વારસા હક આપવા અને તેઓની લગ્ન મર્યાદા જાળવવાં વિશેષ આદા કરી કે ‘સ્ત્રીયોનો તમારી ઉપર એ હક છે કે તમે તેઓને સારું ખવડાવો અને જેવું પહેરતા હોય તેવુંજ પહેરાવો, વળી તમે આ દાની દુનિયા ત્યાગી જાવ ત્યારે તમારા વારસો જે વારસાની વડે ચાલી કરે તેમાં સ્ત્રીયોનો પણ વારસો આપો, બાકી હોય તો પ્રથમ તેઓની મુકરર્ફ કરેલી મહેર અદા કરો, તમારા માટે એ જયજ નથી કે તમે જોર જુસ્મ અને દાખ દબાવથી સ્ત્રીયોઓના હકો ન આપો અને દબાવી બેસો.”

આ બાબે અમારા હાઠીએ ઉમ્મત સરદારે દોજહાન ફરે મરબુદાત અંદમદે મુજતબા મુદમમદ મુરશ્શ (સં) એ પણ અમૂત વચનો ઉચ્ચારી તેનો અમલ કરી અને કરાવી સ્ત્રી સમાજ પર આગા ઉપદારની દ્રષ્ટિ કરી છે.

આપે ફરમાવું કે તમારામાં સૌથી વધુ સદ્ આચરણીય તે પુરુષ છે કે જે પોતાની ઝંખિયા રક્ષાને માયાણુપણ અને સદ્ વર્તન દાખવતો હોય. તમારી પત્નિયોને તેજ ખાવું આપો કે તમે ખાતા હોવ. અને તેવાં કપડાં પહેરાવો કે જેવાં તમે પહેરતા હોય, ન તેઓને (સખત) શિક્ષા કરો કે તેઓ સાથે સખતાઈથી કામ લેો પોતાની સ્ત્રીઓના મામલામાં ખુલ્લથી બોલીતા રહેો કેમકે તમેએ ખુલાસા નામની જીભેદારી સાથે તેઓને હવામાં લીધેા છે.”

“જી સમાજ”ને વધુ ઉપયોગી રદમ-ગનવા અને તેની આયસકતા દર્શાવતાં આપે ફરમાવું કે “જેણે લગન કર્યાં તેણે પોતાનો અર્ધા ભાગનો મર્મ પુરો કર્યો.”

પ્રત્યેક વ્યક્તિ સારી રીતે જાણે છે કે જી સમાજ ત્રણ વિભાગમાં વહેંચાયેલો છે (૧) પત્નિ (૨) માતા અને ત્રીજો વિભાગ પુત્રીયોનો છે. ઉપર આપણે “પત્નિ” વિશે ઉપદેશો આપ્યાં છે. પિરિગીન ચર્ચ ચુક્યા, હવે આંખે આપણે “માતા” અને “પુત્રી” વિભાગને માટે ઉપદેશો આપવાનું છે તે ઉપર ધ્યાનપાત કરીએ.

સરદાર દોશ્ત (સસઁ)એ ફરમાવું કે “તમારાં માળાપો સાથે લસાઈ અને નરતા-પૂર્વક વર્તો. અગર તેઓમાંથી જેહ ચા એક જલાવરાએ પડેયે તો તેઓને ઉક્ પણ ન કડો અને ન હરિએ કંઠાર રાખેદાચાર કરો. પરંતુ આદિકતા અને નરમાંથી દરેક વર્તણ રાખો. અને વિનયપૂર્વક તેઓની પ્રત્યેક આજ્ઞાએ શિરે ચડાવો, તેઓ માટે દુઆ કરો કે અપરબ જીવી રીતે મારાં માળાપોએ પ્રેમપૂર્વક મળે પાળી પોલી મહોટો કર્યો તેવી રીતે તેઓ ઉપર રદમ કરમ ફરમાવ” વળી માતાઓની મદત્તા હોવાના જણાવું કે “દર” તમારી માતાઓના પયો નીચે છે.”

એક માણસે આપ (સસઁ)ની સેવામાં ઉપસ્થિત થઈ અર્જ કરી કે “યા રમણદાસ (સસઁ) મેં મારી વૃદ્ધ માતાને ખાંધે બેસાડી તાત હવે કરાવી છે તો હવે તો તેણીને હક પુરો થઈ ગયો હશે? આપે ફરમાવું કે જેટલો તમારી માએ તમને બિનાશમાંથી ઉઠાવી મુકી જમીન પર સુગાધા તેટલોએ હક તમે હક અદા કરી શક્યા નથી.”

વારસા વહેંચણી માટે આપ (સસઁ) એ આજ્ઞા ફરમાવી કે “માતા અને પિતાને પુત્રના વારસામાંથી હરેકને ૧/૩ છત્રી ભાગ આપવો જોઈએ અને અગર ભાઈ હોય તો વસીઅત અને કર્મ અદા કર્યા પછી ત્રીજો હિસ્સો આપવો જોઈએ.

“પુત્રી” વિભાગ માટે પણ આપ (સસઁ)એ ખાસ આજ્ઞાએ ફરમાવી છે. ઉન્મતની માતા પવિત્ર બીજી આનંદ સિદ્ધિ (ર. અ.)થી રિવાયત છે કે આપ સરદાર દોશ્ત (સસઁ)એ ફરમાવું કે “હક તમારેક વતઆવાએ જેને પુત્રીએ આપી, અને તેણે માયા, મદખત, અને પ્રેમપૂર્વક ઉછેરી મહોટી કરી તો તેઓ (પુત્રીયો) તેના માટે દોષખના અગ્રામથી અને ખચી બચાવશે” વળી આપ (સસઁ)એ આગળ ફરમાવું કે “જેને બે પુત્રીઓ હોય અને તેણે પાળી પોલી મહોટી કરી તો તે મારી સાથે બે આંગળીયોની જેમ નજીક જન્મનમાં મને” વળી આગળ ફરમાવું કે “શુ કું” તમને જતાવું કે સૌથી પૂન્યનું કાર્ય શું છે? તે એજ છે કે તારી પુત્રી તારી પાસે આવે અને તેના તારા સિવાય કોઈ આશ્રયદાતા ન હોય અને તેણીને તું આશ્રય આપે.”

હજરત છખને અખ્યાસ (ર. દી)થી કથન છે કે હજરત સદ્ અંગે ફરમાવું કે “જેને ખુદએ પુત્રી આપી અને તેણે તેણીને જીવી છટી ન દીધી, નહરતની દ્રષ્ટિએ ન જોઈ અને

પુત્રને લેણીના કરતાં વિશેષ પ્રાધાન્ય ન આપ્યું
તો તે નિઃશંક સ્વર્ગમાં જશે.

પુત્રી એ ‘ગરીબડી ગાય સમાન છે’ અને
લેણીમાં વિશેષ નમ્રતા, દીનતા અને ચોરશીયા-
ળાપણું હોવાથી આપે ફરમાવ્યું ‘જ્યારે પણ
તમે કંઈ નવિન વસ્તુ બજારમાંથી લાવો ત્યારે
જે-અણીની શરૂઆત છેકરીઓથી કરો કેમકે
જે દુહીતાને પ્રિય ગણે છે તેના ઉપર નર્કની
આગ હરામ છે.”

આ છે અમારા ઇસ્લામનું આ સમાજ
માટેનું શિક્ષણ કે સમાજને ઇસ્લામનાં આગમન
પૂર્વે દિલ્લાહિસાદની જડ, બોગવિલાસની વસ્તુ,
કામોંધતા અને નરાધમતાની ખાણ અપવિત્ર
અને અશુભ, વિધ અને નાગણો કરતાં બધું કર
લેખવામાં આવતો.

આપ (સલ્લ)એ આ સમાજનો ઉદ્ધાર
કરવા અને તેને ગોપ્ય સ્થાન આપવા માત્ર
કથનથી કામ લીધું છે એમ નથી પરંતુ આપે
આપના પવિત્ર વર્તનથી પણ તેને ઉચ્ચ કક્ષાએ
પહોંચાડ્યું છે.

અળી લતીફ (ર. અ.)નું કથન છે કે હું એક
વખતે આપ (સલ્લ)ની સેવામાં હાજર થયો
હતો ત્યારે એક આપની સેવામાં આવી.
આપ ઉભા થઈ ગયા અને આપની ચાદર
મુજાદક તેણીના માટે પાથરી તે ઉપર બેસવા
ફરમાવ્યું જ્યારે તેણી આવી ગઈ તો પૂછવાથી
જણાવ્યું કે ‘તેણી’ આપની (દુધમાતા) હતી.

આપ (સલ્લ) ફરમાવ્યું કે લોકો જ્યારે
તમે મીસર ફરહો કરો તો મીસરની સ્ત્રીઓ
સાથે નમ્રતા અને વિનયથી વર્તજો! કેમકે
હજરત ઇમ્માઇલ (અ. સ.)ની પવિત્ર માતા
આ જમીનનાં હતાં.

ફરૂરે અકદસ (સ. અ. વ.)ની ખિદમતમાં
જ્યારે જ્યારે પણ આટુને જન્મત બીબી

શતમાત્રુજ ઝોહરા (ર. અ.) પધારતાં, તો
આપ સન્માન અર્થે ઉભા થઈ આપનો હસ્ત-
મુખારક પકડી સુખન કરતા અને આપને
આપની જગ્યાએ બેસાડતા.

હજરત ખદીજા (ર. હી) પ્રત્યે આપને
અનંદક પ્રેમ હતો. જ્યારે આપ યુવાની
અવસ્થા બોગની રહ્યા હતા ત્યારે બીબી
ખદીજા કે જેઓ આપના નિકાહમાં હતાં
તેઓની વસંતઋતુ પુરી થઈ પાનખર ઋતુમાં
પ્રવેશી ચૂક્યાં હતાં, છતાં આપે આપની
(હજરત ખદીજા) (ર. અ.) હવાથી સુધીમાં અન્ય
સાથે નિકાહ કર્યા નહિ અને પવિત્ર બીબીના
મરણ બાદ પણ જ્યારે જ્યારે આપનું સ્મરણ
થતું તો આપ જુદાઈમાં આકુળઆકુળ
બની જતા.

બીબી આયશા સિદીકા (ર. અ.) ફરમાવે
છે કે ‘આપ (સલ્લ) દરવાજા બંધ કરી નમાઝનો
ઠાક બાંધી પ્રાર્થના લીન હોય અને હું ફર-
વાજો અટખરાવતી તો આપ નમાઝનો ઠાક
તોડી દરવાજો ઉઘાડતા અને પુનઃ પ્રાર્થનામાં
લાગી જતા.”

એક વખત આયશા સિદીકા (ર. અ.)
આપ (સલ્લ)ની સાથે ઉચ્ચા અવાજે વાર્તાલાપ
કરી રહ્યાં હતાં કે આપના પિતાથી હજરત
સિદીકે અકબર (ર. અ.) પધાર્યાં આપે પોતાની
પુત્રીને આવી (જોરથી વાતો કરવાથી થતી) બે
અળી કરવા બદલ પકડી ધરપકડ મારવા આવ્યું
તો આપ બચ્ચે આવી ગયા અને સદીકે
અકબરને તેમ કરતાં અટકાવી દીધા.

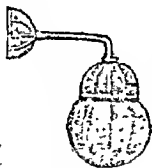
હજરત સુરીયા (ર. અ.) જ્યારે ઉટ ઉપર
સ્નારી કરવા આડનાં તો આપ આપની જગ
મુખારક ધરી દેતા કે આપ તે ઉપર પગો
ગોડની સ્ત્રોત્રાઈથી સવાર થઈ શકે. એક વખતે
ઉંટનો પગ લપસી ગયો અને અકસ્માનિક
સરદારે જાડાં અને બીબી સુરીયા (ર. અ.)એ

જમીનને પાવન કરી તો અણુતરંગ (રદિ. અ) નેજો તે સમયે હાઝીર દત્તા, તે દોડી આવ્યા તો આપં (સહન)એ કરમાવ્યું કે “અયમ અયોની ખખર લો.”

શું આવી અમલી તાબક્ષીએ એક વિશ્વની અછત ગણાતી અને અપવિત્ર કૌમ માટે વિશ્વનો હોઈ પછુ સુધારક, માર્ગદર્શક, અવતાર, ખાધ, મુતી કે મહાત્મા આપી શકે છે? એનો પ્રત્યુત્તર માત્ર “ના”જ હોઈ શકે છે તો પછી કયે મુએ વર્તન વિહોણા બની બેઠેલા મહાત્માઓ અણુતરંગોની વાતો કરે છે? સત્ય તો એ છે કે અગર મ. ગાંધીને જે સાચેજ અણુતરંગો

ઉપધાર કરવો હોય અને સમાજની સેવા કરવી હોય તો ઈસ્લામના બાની, નિમ સુધારક, જગતના અણેક માર્ગદર્શકે જે વાણી અને વર્તનથી કામ લાઇ છે સમજે ઉપધાર કર્યો તેમ તેઓ પણ નાનગત એ ઉચ્ચ નીચનાં બંધનો તોડવાની કામ મહાત્માઓના હારથીજ થાય અને જે તેમ કરવામાં ન આવે તો જગતને એ માની લેવાતું રહ્યું કે મી. ગાંધી મહા-અધ નથી પરંતુ મહા-તમા વાળા છે.

વમા તૌરીકી ઈસ્લામિઝાદ

અણુમદ એન્ડ કો.

લુના અને જણીતા વેપારી

દરેક જાતની પેટ્રોમેશ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના આળવાના ચૂલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફ્રેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્ટરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોર્ચ વગેરે ક્રીશાયલ લાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, મુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામઠાના વેપારીઓને ખાસ સમ્બંધ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

ટુંકા કાળુ પીઠ બજાર, હાલગેટ પાસે, સુરત.

[પૃથ્વી]

વિચિત્ર-ચિંતા

લેખક: “ગાફિલ” સાહબ

મ્હુરું શું થશે ? એ પ્રશ્ન વ્યક્તિગત રાહુને સતત મુંઝવનારો છતાં એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે, ને આ પ્રશ્ન વિશિષ્ટ: આત્મચક્રા વિહીણા ઇન્સાનને વધારે મુંઝારી નાખે છે. કર્તવ્ય પાલનમાં પછાત રહેતા પ્રમાદી માનવીને મ્હારું શું થશે ? એની ચિંતા વિશેષ ધારી ખાય છે. માનવ જગતનાં આ અગત્યનાં પ્રશ્નો ઉકેલ નથી, એમ તો કોઈ નગ્ર માને. ભારીની ચિંતા કરનારાઓ પોતાનાં વર્તમાનની કાળજી ધરાવતા થાય, એટલે આપ મેળે મ્હારું શું થશે ? એની અંશ માત્ર ચિંતા કરવાની એ આવશ્યકતા રહેતી નથી. હાથની રેખાઓ દેખાડવાથી ને એ રીતે પોતાનું ભવિષ્ય અન્ય આગળ જોવાડવાથી ભારી મુશ્કેલી જવાની આશા સેવવી એ નરી મૂર્ખતા છે. કાલે ક્યાં વગર ભવિષ્ય ઉજવળ થવાની આશા રાખવી એ કુદરતનાં અટકલ નિયમેનું ઉલ્લંઘન ક્યાં સમાન છે. દુન્યા રૂપિ આખામાં આવીને પરસેવો ટપકાવ્યા વિનાજ અન્ય કરતાં આગળ વધી જવાની કે ઉચ્ચ સ્થને પહોંચવાની આશા રાખવી એ ઇન્સાનીયતને નિઃશુ જોવાડવાની વાત છે. ખાસ કરીને મુસ્લિમો માટે તો એ વધારે શરમભરેલું છે. જે મુસ્લિમોને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એ પ્રેરણા આપવામાં આવી હોય કે “લક્ષ્ય સિલ ઇન્સાને ઇલ્લા મા સઅમા” એવા મુસ્લિમોને તો વગર મહેનતે પ્રાપ્ત થયેલું એવું કંઈ પણ ન અપવું જોઈએ. પ્રાપ્તિની પ્રબળ ઇચ્છા હોવા છતાં પ્રયત્ન કરવામાં પછાત રહેવું એ ક્યાંનો ન્યાય ? ખુદાઈ વાણીમાં માનનારા આજના મુસ્લિમો કર્તવ્યમાં અન્ય એકંદર પ્રજાઓ કરતાં પછાત

પુરવાર થયા છે, અને છતાં તેઓ જૂતકાળની બહોળલાલી ઇચ્છી રહ્યા છે, એ મુસ્લિમો માટે એછી શરમાવનારી બિના નથી. આપણે શું હતા એ આજની દુન્યા બાણુવા ઇચ્છતી નથી, પણ કેવા છો એ પ્રત્યક્ષ નિદાનવા દુન્યા આતુર છે. ભવિષ્યમાં કેવા થશો એ પ્રશ્નને જવાબ પણ તમારા વર્તમાન ઉપરથીજ મળી રહે છે. રેસના ઘેડા કે મોટરીની ટીકીટ દ્વારા શ્રીમંત થવા મથતા મુસ્લિમો જગતમાં પોતાનો દરજ્જો ક્યાં છે, તે સદંતર ખૂટી ગયા છે. ઇકબાલ કહી ગયા છે કે:—

“ખરીદે” ન હમ નિસ્કો અપને લહસે;
સુસલમાકે હય નંગ વોહ પાદશાહી.”

ભારીની શું અન્ય આગળ દરેકરેખાઓ દેખાડવાથી ઉકેલી શકાશે નહિ, પણ પરસેવો ટપકાવવાની પવિત્ર દયાનત દારાજ ઉજવળ ભાવીની ઝાંખી થઇ શકશે. આજે તો મુસ્લિમ જીવનની સર્વ દિશાઓ દયા ઉખળવે એવી દીસે છે. સ્વમાનવું સર્વને શિશુ આપનાર મુસ્લિમો આજે પોતેજ સમાનવિહોળું જીવન જીવી રહ્યા છે. એ અત્યંત ખેદનો વિષય છે. સ્વમાન ધવાય એ પહેલાં તો અત્યંત ને બેટી પડવામાં જોરવ થેખતા મુસ્લિમોને આજે પોતાનાં સ્વમાનની કાઠીનીયે કિમત નથી. સર્વત્ર દડધુત થતા આજના ઇસ્લામી, ગિરાદરેને પોતાની સ્થિતિનો ખ્યાલ સુદાયે નથી. અને છતાં બધું જોઈએ છીએ, સર્વસ્વ હળીનેજ સ્વમાન બાળવી રાખનારા મુસ્લિમો તો આજે શોધ્યાએ જડતા નથી. માત્ર અભિ-
માનમાં રાચના મુસ્લિમોમાં ગર્વ લઇ રહ્યા એવી એક પણ વિશેષતા છેજ ક્યાં ?

કાંઈ પણ કરવું નથી, છતાં શું થશે ? એ અન્યને પુછવું છે. પુછવા પછી પણ ક્યાં કરવા વત્તપર ચડું નથી, તો પછી નકામી ચિંતા ક્યાં કરવાનોયે અર્થ શો ? સતત ચિંતા કરવાથી જો

ચતુર્થાઈ પડતી હોય એ સત્ય હોય. તો અને કોઈ પણ કાર્ય કરવાની દવાનત ન હોય, તો પછી ચિંતા કરવીજ શા માટે? બહુ વીતે બધા હોય તેવાઓએ તો અબધડીયેજ વર્તમાન ને સમાવવાનાં અણઅટક્યા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ નિકીય રહીને નરી ચિંતા કર્યે નરી, એ સાધારણ મૂર્ખતા નથી અંગ્રેજીમાં એક કહેવત છે કે:—Procrastination is the thief of time” જેનો ટુંકો અર્થ એવો થાય છે કે “આશર્ય એ સમયને ચોરી લે છે.” પણ આપણી દશા તો એવી છે કે “સમય” કમ બહાનું” નામ છે તેની આપણને સમજ નથી. Time is more than money અર્થાત “વખત એ પૈસા કરતાં અધિક કીમતી વસ્તુ છે.” સમય જગત એ સત્યમાં મને છે. નથી માનતા માત્ર મુસ્લિમો. મુસ્લિમોને મન વખત એવો એક દિલ બહેલાવવાનું સાધન છે. આગળ જોઈ લેવાશે એમ કહી સમયનો સતત દુર્બ્ય કરતાં મુસ્લિમોને દરેક કાર્ય માટે બંધિયામાં જોડે નથી એમ કહેવાતીજ કુટેવ પડી છે. ભાવિ જીવનનો સર્વ આધાર કેવળ વર્તમાન બાપર રહેલો હોવા છતાં મુસ્લિમો વર્તમાન પ્રત્યે બેદરકાર છે. એ નગ્ન સસ સર્વ કોઈના ગળે ભરે. તો શું યશો નો પ્રજ્ઞ આપ મેળે ઉડી ગય છે. પણ આપણી દશા કપરી છે. ફરજયાત મજૂરી કરવી શકાય, એટલી સત્તા આપણી પાસે નથી. વળા મદિદામદિના મતમતાંતરો આપણને એક રેજી ઉપર આવવા દેતા નથી. હું, તું અને તેના વિખવાદોમાજ દજી આપણે સંઘવાયેલા છીએ. સમસ્ત મુસ્લિમોનાં શ્રેયની ખાતર પણ આપણે એક યત્ન મપતાં નથી. અને જ્યાં સુધી આપણે એક અને અબધ યજ્ઞ નહિ, ત્યાં સુધી આપણને સત્તી દિશા સાંપાવીએ અતિ મુશ્કેલ છે. આપણું ધ્યેય

અને ધ્યેયને પરાંતી વળવાનો કોઈ એક નેક કાર્યક્રમ છેજ ક્યાં? અને ધ્યેય વિદ્યોત્પત્તિ કેં પણ પ્રજાએ પ્રગટ કરી હોય, એવો એ પણ દાખલો. ઇતિહાસમાં શોધો જડે એ ક્યાં છે? વિદ્યાને પ્રતિબંધ ન મુકાય ત્યાં સુધી, અને સત્ય કાંઈ આવડાવાળાઓ ઉપર આપણને અયોગ્ય દશા અવે છે ત્યાં સુધી મુસ્લિમ સમાજની ઉન્નતિની આશા રાખી એ નરી મૂર્ખતા છે. એક પણ મુસ્લિમ બિહુ શોધો ન જડે, વ્યસ્તિગત સફ પોત પોતાને જોઈતી બાખરી બીમ માગીને નહિ પણ પરસેવો ટપકાવીને પેલા કરે. માગનાં સ્વમાન ધરાય એવી વૃત્તિ કેવળા, અને રાષ્ટ્રીય યવામાં પ્રયે પોતાનું ગીરવ પેળે, અત્યંત પવિત્ર વાતાવરણ બનાવવામાં આવે ત્યારેજ મુસ્લિમ સમાજનાં શુભ ભવિષ્યની આશા રાખી શકાય. માખી સચકત અને કેળવણી આપતાં પ્રસંગોપાત જોડાઈ માટે પણ આતુરતા દાખવે એવા અડીખમ ઇન્સાનોની આપણી અયોગ્ય દશાએ ઇન્સાનીયત વેડી નાખી છે મુસ્લિમ દાનવીરોએ અત્યાર આગમ્ય જો સુધાને દાન દીધાં ન હોય, તો આજની અવ દશાની સર્વ જવાબદારી એ કપાણ શ્રીમંતો ઉપર છે. પ્રમાણિક મજૂરી કરીને શેઠ રજા શેકે એવા અસંખ્ય મુસ્લિમોને બીખત એકાં ટુકડા વડે પોલી એમનાં સર્વનાથ નોતરતા કહેવાના ઉદર કે દશાળ ધનવતી તેમની અયોગ્ય સમાવત વિશે જ્યારે કિરતા રનાં દરબારમાં પુજામાં આવશે, ત્યારે સીન ખરેખર જેવા લાખ હશે. શરીરનાં સર્વ અવયવો સાજા હોવા છતાં હાથ લંબાવ્યાં જટકા રાડેલાં મળી રહેતો હોવાથી લાખે મુસ્લિમોએ પ્રમાણિક મજૂરી તથા દીધી છે, અને એ સર્વ સાત્તાનારીની જવાબદારી આપણા ઉપર છે. લાખો ઇન્સાનોની રજેરમમાં બીખતા એકવાડે પ્રમાણ આવ્યું છે.” સંખ્યાબંધ

મુસ્લિમોનો ઉત્સાહ એ એકવારથી એસરી
મથો છે. અને હવે તો સ્વમાન ઝીંજી શું છે,
એ પણ એ દાનમાં શિકાર થયેલાઓ બન્યા
નથી. ન્યાં જુઓ ત્યાં નિરાશા, નિરસ્થાક.
પ્રમાદ અને જેમ તેમ જીવનના બાકી રહેલા
આસો પૂરા કરી નાખવાની, અને એ રીતે
જીવનની વેઠ ઉતારવાની ધાતક વૃત્તિ પોપાઇ
રહી છે. આ સ્થિતિમાં સત્વર પથો આપવો
પટે છે. દાનમાં રીતોમાં એકસ સુધારાએ
થવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. માત્ર બીજા
ઉપર નમતા કે નમાવાતા લાખો સશક્ત
મુસ્લિમોની વર્તમાન અવસ્થા વિદ્યારથી, એ
આપણો વ્યક્તિગત ધર્મ છે. બીજા માનનારા-
ઓની સંખ્યા વડે મુસ્લિમ સમાજની કીર્તિમાં
ઉમેરો થવાનો નથી. છરદામ આઝાદીનો આદક
છે તેને આઝાદ અને સ્વમાની અસ્ત્રાદનાં
બંધા ખપે છે. માત્ર સંખ્યા ઉપર પ્રગ્નની
દારજીતનો આધાર નથી. કલ્પ્યમા માનનારાઓ
સંખ્યામાં બને સાવ યોગ્ય હોય છતાં તે બેર-
કાર બહોળી સંખ્યા ધરાવનાર પણ ઉપર જીત
મેળવી શકે છે. આજે નવ કરોડ મુસ્લિમોમાં
સામગ્રી બેરકારી આવી વરતી છે, અને
એટલેજ આજે પ્રત્યેક મુસ્લિમને મ્હાર' શું

ધરો? એ પ્રશ્ન મુઝબી રહ્યો છે. વાસ્તવિક
રીતે જોતાં તો એ મુસ્લિમ હોય, તેને બહીના-
પણું રહેવું જ નથી. કારણ કે મુસ્લિમ, કસોટીના
પ્રસંગે એક કમળું આંગળી વિષવા મોખીને બને
છે, તેને તો અસ્ત્રાદના કસોટીના
શક્તિ ઝંડી શકતી નથી. મુસ્લિમોને મ્હારી
એકજ વિનંતિ છે, તે એકે તેઓ પ્રમાદને
ખખેરી નાખે, સ્વમાની અને સ્વાશ્રયી બંને,
સમયના પ્રવાહોને પિછાણત શીખે, ખખતની
કિંમત આંકી વર્તમાનને સુધારવાના સતત
અને અણુ અટક્યા પ્રયત્ન કરે આપણના
મતમનાંતરો બેપર હિવાસગી મૂકી, સ્વામી
એક્યતા અને સમાનતાને અપનાવે, અર્થિક
દ્રષ્ટિએ સદુ પોત પોતાના પગ પર ઉભા
રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લે, અને એ સમજી કર્પ
પછી પોતાની જાતને આઝાદની અભિદ્રષ્ટિ
ઉપર ઊડી દે. મ્હને વિશ્વાસ છે, કે આટલું
થાય તો મ્હાર' શું 'ધરો?' એ મુઝવણનો
પણ સદાના મારે અંત આંત્રી રહે. બ્રહ્મીત
એવી સર્વ યોગ માંગણીઓ અસ્ત્રાદપાક
સ્વીકારે, અને એકાદ દશમાંગળ આપણી
અવધા સુવર્ણયુગમાં પરિણમે The spirit
of the time shall teach me speed

ગિનનું ગૂંથણ કામ

ગલેપટા, રમાલ, ઝમણું, ટેમ્પી, મોલ્લ, જુટ, વાસ્કોટ,
સ્વેટર, પોલકાં વગેરે ગૂંથવા માટેનું સંપૂર્ણ પુસ્તક.

લેખિકા : શ્રી રાહીગૌરી

કોઈની પણ મદદ વગર સિત્રો જોઈ એકઠે એકથી ગૂંથવાનું
સ્હેલાઈથી શીખી શકાય છે. કિંમત રૂ. સવા.
ગદા લાલ્લીતા જુકરેલરને ત્યાંથી મેળી શકશે. અથવા લખો:
હીરજીભાઈ વાલ્લીયા, રેલ્વે ઓફીસ, બેંકપુર

દોલતે કોનેન દેકર યેહ મીલા ગૌહર મુઝે

જનાબ મૌલાના મુશ્તી કૈયદ મેહરી હસન સાહબ,
ચાંદબઝનપુરી, મુશ્તીયે રોઝે

રે રહી દે યેહ ખખર ચોરીગીયે સર મુઝે
 આજ દિર ડોવારો કરના પળેઝા દર મુઝે
 યેન દેતા હી નહીં દમખર દિલે મુઝતર મુઝે
 ખખ ઉઠાનેહી પળેઝે પરદાપે દર મુઝે
 કર દિયા મેઘખિતવાર ધૂળા સરે મેદયર મુઝે
 સર મુઝતે દિલ બધાં કરની પળી યહસર મુઝે
 મિલ ગયા શૌક દિલે બેતાબસા રહખર મુઝે
 ખખ પદ્મના કુચ નહીં દુશ્વાર મંજિલ પર મુઝે
 હે ન ચલ દરગિઝ કરીયે પરદાપે દર મુઝે
 મીત આતી હૈ નઝર એ દિલ પસે ચંદર મુઝે
 હઝમે રસ્વા ન કરના દાવરે મુદયર મુઝે
 હે બદોલ કુચ નાઝ તેરી ચાને રહમતપર મુઝે
 કેહ ગયા કયા કયા ખુદા જાને, મેં વગરો શીશમેં
 મેદૂરનાં જગાં પોહ નઝર આપે સરે મદયર મુઝે
 રહનુમાયે રાહે છર્ફાં હેં તુફી પાપે દોસ્ત;
 ખખ નહીં દરકાર કાઠ દુસરા રહખર મુઝે
 એ ખિયાલે હુસ્ને જાનાં, એ મઝાકે છરે દોસ્ત;
 કર હુદદે આલમે મહદદે, બાહર મુઝે
 હો ન હો યે હે મેરે હુસ્ને તસવુરમા અસર
 જલ્લુદપરવર જે તકર આતે હેં બાબો દર મુઝે
 કરએ અરે નહામતપી મૈં કીમત કયા રહ;
 દોલતે કોનેન દેકર યેહ મિલા ગૌહર મુઝે
 યેહ તમના હૈ કેહ જગ પોહયુ, દરીયે નાઝમેં;
 શામલએ ખેં તમસ્વી કર દે ખાકિસ્તર મુઝે

ખૂબ ચા કરેલી હસાકે મોજ તૂકાં થી અગર;
 નગે કરેલી હે ચેહ ધામીનાન સાહિવ પર મુઝે.
 અખતો મેં હું ઔર ઝોકે સજદાએ સદ નિયાઝ;
 મિલ ગયા તકદીરસે ચેહ તેરા સગે દર મુઝે.
 શરતગૂઝે ખાસમેં સંધાદો ગુલ્શી મલક હેં;
 બિજલિયાં ગિરતી નકર ક્યાતી હેં શલ્શન પર મુઝે.
 મેં મઝાલે કાર મઝિલપેર પદ્મચક્ર હી રહા;
 ગરદીરો તકદીર ગાં રેતી રહી ચક્રર મુઝે.
 નિરકો સમઝે ધો સુફું દેર અરવ વોહ યા ઇઝતિયાબ;
 કહે ગાઇ યાદ ઉઝી આકર ઔર બી મુઝતર મુઝે.
 સરમેં ચક્રર, પાઉં અખતી; બાવો પર દૂટે હુઝે;
 કયું નદ ખૂં રેના પગે એસો રિહાઇ પર મુઝે.
 હુઝે હું સંપાદે કો તાબે પેરીદિન સમ્ય હેં;
 ખોલને દેતો નહીં કિર બી કસકા દર મુઝે.
 કયાં હેં દરયા, દેસી મોજેં અખી કદાતીકે લિઝે;
 ખોલ નેહાને હવાલિસકા હે સાહિવ પર મુઝે.
 રંગ લીધ હસ કદર નેરગીએ સોદાએ સર;
 કોટનેકો કીયતા હું અખ તો અખના ધર મુઝે.
 હું તર્કિયુનસે પરે મેરી નઝરકી વસઅતોં;
 અખ હુદ્દે બામો દરકા કુઝ નહીં હે ડર મુઝે.
 અખ તો મેં હું ઔર હું હીવારો દરકી કાએનાત;
 અખ નેહાં હું હાજતે દરમાને હેં સર મુઝે.
 મોઝે દિલ, મોઝે નિગર, મોઝે દર મોઝે રિયાક;
 હસકે આતરા કરેસે ચેહ મિઝે અખગર મુઝે.
 નેઅમતોં કયાં કયા અતા હી હું જનામે છકને;
 હેં દિલ, અખમે નિગર, શીરીલીયેસર મુઝે.
 મેં કસકીમી બના લુગા અમને અખે લિયે;
 મિલ ગયે કિતરેતમી નિનિયસે અગર કુઝપર મુઝે.
 ચેહ અમન, ચેહ હુરને ગુલે માના કે કિરદીસે નઝર;
 હસે અજકર હે દિઆએ ફૂચએ દિલખર મુઝે.
 ચેહ મુસલકમ તેરી બઝને નાઝે કે કાબિલ નહિ;
 ચેહ લો કયાં કમ હે પંજા રેહને દિયા દરપર મુઝે.
 ઇમ્તિહાને છકે લેને કે લિયે રાઝે અઝલ;
 હે કે દિલ "આઝાદ" હી કુન્યાએ ખૈરા ધર મુઝે.
 હસે ખજકરે ઔર કયા "આઝાદ" ઇઝત વાલિયે,
 કહે દિયા હકને ગુલામે સાંકીયે કૌસર મુઝે.

આઝાદીનો ઉત્સવ

[એક મોલીક ગદ્ય કાવ્ય]

એ કલાકાર હતો.
સરિતા કિનારે એની, ગુંપડી હતી.
આંગણમાં એક સુંદર બગીચો. હતો.
તેમાં વિદ્યાનંદ વૃક્ષો અને કેમળા સુબળના છોડો હતાં.
પ્રભાતે પૂજીઓ ત્યાં ગુંજન કરતાં.
બપોરે શિક્ષા પધિકા વૃક્ષ પદામાં વિસામે લેતાં.
રાત્રે રમ્યાન, શાન્તિ પથરાતી.

કલાકાર ચિત્રલેખનમાં એક જ્ઞાનની ગયો હતો.
બુદ્ધ અને તરસ તે બૂલી ગયો હતો.
રાત્ર અને તાપની એને અસર થતી નહોતી.
મૂર્ધ તેજમાં ચિત્રની કેન્દ્રમુર્તિ આવેળવતો.
ચંદ્ર તેજમાં ચિત્રની પાર્શ્વબુધિકા ઉભી કરતો.
ચોવીસે કલાક ચિત્રના સર્જન પાછળ ગાળતો.

ચિત્ર પૂરું થયું
કલાકારે તેમાં પ્રાણ પાથર્યા હતા.
તેણે રૂગ અને પોછીને દેહા મુક્યાં.
ચિત્રને એક આત્મા, એક પૂરું બુદ્ધિ.
તે દૂર ગયો.
ચિત્ર પર નહર નાખી.
તેના હોઠ વચ્ચેથી રાષ્ટ્રી સરી પડ્યા.
“વાહ.....હૈર.....”
તેના આત્મામાં ઉદ્દાસના દીવા પ્રગટ્યા.
તે.....દૂર.....દૂર દૂર ગયો.

કલાકારે આ કવિસર્થી અને નોંધ નેતર.
તેના પગમાં ચેતન નહોતું.
દૂર દૂરથી ચિત્ર નોંધને તે દરખાંતો હતો.
હેઠ નદી કિનારે આવી પહોંચ્યો.
ત્યાંથી ઝાડપર બેસીને ચિત્ર નોંધને તે નાચી ઉઠ્યો.
“અરે આ ચિત્ર લોક-દિશમાં અગ્રણીની બારના જગાવશે.”
એવું હૈયું દાઢ વ્યર્થવ દર્શી ફરી બાધ્ય.

લેખક :

“ઈ જ ન”

ધારાનવી (મદ્રાસ)

નદીમાં પુર આવતું હતું.
 પાણી ધસારા બંધ થયતું હતું.
 મોઝાએ એક બીજા સાથે બાથ લીધાં હતાં.
 પળે પળે પાણીની ગતિમાં જોઈ આવતો હતો.
 કલાકારને એવું કેન્દ્ર જાન નહોતું
 તે તો ચિત્ર જોવામાં એકતાર બની ગયો હતો.
 એકા એક, એક પ્રચંડ મોલુ આગ્યું.
 ચેતન વિરોધે કલાકાર લપસી પડ્યો.

મહાસાગર ને ભેટતાં એક પોકાર કર્યો.
 જીન્દગીની છેલ્લી ચિત્રરે પાડી.
 પાણી સાથે શેલ કરતાં તરફડીયાં માધી.
 ત્રણ વખત પાણીની સપાટી પર આવ્યો.
 છેવટે તેણે જીવનની અંતિમ કુખડી ખાધી.

શુભામ ગાળ આઝાદીની શોધમાં નીકળી પડી હતી.
 તેમનો રોમે રોમ સ્વતંત્રતા માટે અંખતો હતો.
 સર્વના પેટમાં વેત વેતના ખામ હતા.
 સૌના મોઢા પર શુભામીની છાયા તરવરતી હતી,
 સૌ સ્વતંત્રતાની શોધમાં નીકળ્યાં હતાં.
 “એ.....યું છે.....?”
 એક શુભામે આંગળી ઝીંધી.

“હા, એનીજ આપણે શોધમાં હતાં.
 શુભામોને નેતા દર્દમાં આવી જઈને બોલી ઉઠ્યો.
 સૌ અપભેર કલાકારની ટુટિર પાસે પહોંચ્યાં.

સૌએ યાને બાંધેલા ચિત્રને નિરખ્યું.
 નિરખતાંજ સ્તબ્ધ થયાં ને સાથેજ ગમગાટ કરતું દશ હાથ્યું.
 કલાકારની બે આંખો ચમકી.
 અંતરિશમાંથી આવાજ આવ્યો.

“આ ચિત્ર આગડીતું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ છે.
 એનાં દર્શનથી શુભામીના દુઃખો જુડી જવાશે.
 આઝાદી વાંચું જનતાને પ્રેરણા મળશે”
 ચિત્રના અદસ્ય સર્જનકાર સમક્ષ સૌનાં નેત્રો ઝુકી પડ્યાં,
 કલાકારના હસ્તો તેમના મસ્તક પર ફરી વળ્યાં.
 “કલ્યાણ યાવ! કલ્યાણ યાવ!”

નિનાદો સાથે શાઙ બીજાઇ ગયું.
 અને શુભામોને ત્યાં આઝાદીનો ઉત્સવ મંચ્યો.

તલાકની તલવાર

આ એક મુસ્લિમ સમાજની દંદબારી કથની છે.

સમાજમાં પ્રતિષ્ઠિત ગણના આ ફુલુની આ વાત છે.

કાસમે આઠ વર્ષ પરદેશ વિતાવી આજે પોતાના બહાણ વતનમાં પગલાં માર્યાં. માતા-પિતા-બાપ-બહેનો સર્વેને કાસમના અંગામને દર્પણે ડેલાવ્યાં.

એથીએ અધિક યોગે અનુભવો તેની પતિ...એ કંઈ, આશાએ ?-આઠ આઠ વર્ષો સુધી સાસુ સસરાના અસહ્ય દુઃખો દસતે મોએ સહ્યાં-રાત બંરેના અખંડ ઉગ્ગરાઓ કરી-કરી એણે દરજ્યાં દળ્યાં. દિન બર તેઓનાં એક વાચણો ઉઠ્યા-ઉઠ્યા એણે પોતાની કામળ કાયાને નેઅમમાં નાખી.-આઠ આઠ વર્ષ સુધી લોહીનાં અશ્રુઓ સારી-સારી એણે નયનોનાં નૂર ગુમાવ્યાં !

એ આશાએ કે પતિ આવતાં આ દુઃખોનો, ઝુકોનો અંત આવશે, સુખના સ્વપ્ના ઉદય થશે.

આરે દિવસ પતિના પંતિને મળ્યા વગર વિધા...

એક રાત્રે પતિ પધાર્યા, બંનેતોવડા કાને ? એને જોયા સંતાં દર્શક અવાજે “કાનના એરોંગ, કાપના કંઠજી, પહેરેલા બાન, નાકની સરી ઉતારી નાખે ! સવારે ત્હારી માતાને ઘેર આવી જા !” ફૂર હુકમ વધુર્યો એટલે અમમ તો થાયજને ?

આ તે બીજો દિવસ છે કે જેણે એક આશાભરી સુવતિનાં જીવનને આક્રમ્માં મેળવ્યું. પોષ્ટ મારફતે રજીસ્ટર્ડ થી “તલાકની તલવાર” તેના આશાક્રમમાં જીવનને નષ્ટ કર્યું.

આજે એ અખોલ સુવતિનાં અશ્રુઓ પૂછી રહ્યાં છે કે કયા ગુન્હાએ ? કયા વાકે ? આ દંડ છે ? આ સજા છે ? !

સમાજ અને સમાજના સુત્રધારો આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપશે ? !

‘છાંછત’ (પોરબંદર)

ગરમ, સુતંગડી ત્યા ફેન્સી, કાપડ સંસનાં બાવે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(ભુખ્યા મસ્જિદ પાસે)

મદ્રાસનાં

હુતાવા-રીવેલ

સુટીંગ્સ

અને

લસણલીન-આર્ટલીન

શાર્ટીંગ્સ

ચોક ખેઝાર : સુરેત.

✽

આપની નવી ખરીદી વખતે

અમને નહિ ભૂલવાં

વિનંતી છે.

✽

નવી ડીઝાઇનનાં

‘કાવ-ફેબરીકસ’

નાં

સુટીંગ્સ

અને

શાર્ટીંગ્સ

[રેશમી કાપડોનો ખરે ખરા આગો છે.]

માલિકા-ધંધાહીમં સુંદરમંદ સાલેહ અદલુ.

[પાઞક]

વિજ્ઞાપિતિ:—

દૃપાનિધી....! મારી ફરજ અને સેવા જે મારાથી પરિપૂર્ણ થઈ શક્યાં નથી અને જેનાં પર ભૂતકાળના પાણી ફરી વળ્યાં છે. તેમાંથી મને હોડાન ! તે મારે પાણવ પકડી મેલતને મારે માટે વધુ ભયંકર બતાવે છે.

અગળ આકાંક્ષા:—

જીવનમાં ફક્ત એકજ વખત.

પ્રિયતમથી ગૂઢ આગ્નિગન થાય....!

લોક પરલોકની ચિંતા નષ્ટ થઈ જાય....!

પૃથ્વીને માથે અજ્ઞાતના પાણી ફરી વળે....!

આકાંક્ષાને પાતાળ પ્રભાતના સુરમ્ય સ્વપ્નની સમાન વિલીન થઈ જાય !

દેવળ જે આત્મા- ભાવનામાં બંધાય....!

દૃષ્ટ્યમાં આ તરંગ ઉઠે છે—

કેણુ જાણે—? આ કેવી આકાંક્ષા છે....?

કોનાથી કોટવા ઉમંગ ઉભરાય છે....?

શું તે- વધુ છે- જોની છે- કે ઈશ્વર....?

દયા:—

દેહલો દયા પ્રેરક ચપ્પડ, શું માનવી દયાપાત્ર છે....?

શું માનવી જીવનમાં દયા સંશોધે છે....? કેમ કહી શકાય—!

ત્યારે તે શું ઈચ્છે છે નિજ જીવનમાં....?

માનવી તો અભિલાષી છે— જર અને જોહુકમીનો—

તેને જોઈએ—! સત્તા અને સીકકો.

પરંતુ જો દયા યાચવાથી મેળવી શકાય જો અસંભવિત છે. ત્યારે તો

દયાને બાલુએ ખસેડવી જ રહીને....! દયાનો બહિષ્કાર કર્યો જ છુટકો.

ધનલોભી ધનિકને કાંઈ લગીરે પરવા છે કે તેની ધનલોભ વૃત્તિએ

જન્મ આપ્યો છે, હુમરો ગરીબોને બિજાવૃત્તિને—!

સત્તાપ્રેમી સત્તાધીશને કાંઈ થોડીજ પડી છે કે તેની સત્તાધીશ આકાંક્ષાએ

હુમરો લાખો માનવીઓના હુકકોને કચરી હુંદી રગદોળતાં કરી મૂક્યાં છે—!

આમાં દયાને સ્થાનજ ક્યાં છે ?

જ્યારે માનવીને દયા નથી, જોટલે જો દયાપાત્ર પડે નથી.

ત્યારે દયા....! એ શુનસાતી ચપ્પડકોપનો માત્ર આવાસન પ્રેરક ચપ્પડ—!

“નૂર નાચીઝ” માંવરાલી.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં’ એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ
સુહમદઅલી રાઠ, મુંબઈ, ૨.
૨. તજા ન્યુસપેપર એજન્સી
નાનકવાડા, કર્ણાટી.

“Karvan” Agents:-

- (1) LIMBADA & CO.
22, Diagonal Street.
JOHANNESBURG
UNION PRINTING WORKS
91, Victoria Street,
DURBAN.

સરકારી કેળવણીખાતા અને વડોદરા રાજ્ય
પુસ્તકાલય ખાતાએ મંજૂર કરેલ.

૧. હિન્દુ-સુસ્લિમ એકતા
૨. સુસ્લિમ સમયનું રપેન
દરેકની કાંમત આઠ આના. દ. ખ. બહુ.
ધમામુદીન સદ્મુદીન દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ નવસારી.

“પકાનનું” વેર અને ખીજ વાતો:-

- ખજો ઇકમાલનું હું પુસ્તક.
લેખક:-‘સીરતી’. ડા. પંચ આના.
દ. ખ. ૧)ગાલ
ખજો ઇકમાલ, કઠોર.
રોપ્રાસ: ધી રાંદર રોસર્સ: કલ્પપીક, મરત.

ખાડે આપવાનું છે.

આ ખાના માટેનો માસિક આર્થ
ફક્ત એક રૂપીઓ. ખાર માસ માટે
રૂ. ૧૨) જાહેર ખખર આપનારને ૭
આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

- (1) Student's Modern
Practical Dictionary
Eng. Words with Eng. & Urdu
meanings. Price Rs. 4-1-0.
- (2) Student's Pocket Eng.-
Urdu Dictionary. Price Rs 1-4-0
Postage Extra.
The Rander Stores, Kanplth, SURAT.

મૌલાના અબ્દુલ હલીમ “શરર”
(મહૂંમ)ની ઉર્દૂ નોવેલો.
“ખાંગે દરા” (ઇકમાલ) કી. રૂ. ૩ા
ખાલે જિખરીલ (”) કી. રૂ. ૨ા
ધી રાંદર રોસર્સ: કલ્પપીક, મરત.

પત્રવહેવાર વેળા “કારવાં”નો હવાલો જુરે આપો.

એક વાનર છે એક મદારી છે !

આજ શી દુર્દશા અમારી છે;
કાલના રાજવી બિખારી છે !
તોય ગદ્ગદતને દૂર કોણ કરે ?
આક્રતો વાનથીય પ્યારી છે !
શું કરે પાલખીને સન્નારી ?
ખૂટની એડિયો સંવારી છે !
કોણ કાવે છે આજ ઉપચનમાં;
બુલબુલો પણ હવે શિકારી છે !
રાજ કારણ માં ચાલખાઝીથી;
હંદ લીડરની ખૂબ ભારી છે !
દુર્દશા કોઈની અમર ન થઈ;
આજ મારી છે કાલ તારી છે,
કોણ કોને “હર્ષી” નચાવે છે ?
એક વાનર છે ! એક મદારી છે !

“હર્ષી” સંદેરી

કદી હાર મારી સ્વીકારી હયું છું;
કદી છતની ડીંગ મારી હયું છું.
ને આવે છે દુઃખ, આવકારી હયું છું.
દુઃખી હોઉં તો દુઃખ વિસારી હયું છું.
યદિ નહ હસાવે છે મુજ પર કોઈને;
હું નહ પ્રત્યે હસતો પસારી હયું છું.
જો દર્શન નહોં તો નથી મુજને પરવા;
હું તસ્વીરને આંખ મારી હયું છું.
રડું છું તો હે ! “આરડુ” હદ વગરનું;
હયું છું તો ખસ દિલને ધરી હયું છું.

“આરડુ” પોસાનરી

☆ 'ઈકબાલનો સંદેશ' ☆

(અનુવાદક : જનાણ ઈસાભાઈ ઈશ્માલીમ ઠાવી.)

“તકબીરે-સુસદસિલ”

‘ઈકબાલ’ કહે છે કે તમારું સ્થાન અતિ ઉચ્ચ છે તમે માત્ર એકજ વર્ષ માટે જગતમાં આવ્યા છો. તરબીદ અને મુનાબતો બેશક સવાખનાં કાર્યો છે પરંતુ એ મુસ્લિમોની પયલાઈશનો મૂળ આશય નથી. મુસ્લિમ-શવનનો પ્રોગ્રામ માત્ર એકજ પ્રોગ્રામ આ છે કે તે એક અલ્લાહનું નામ બલદ કરે અને ‘ધરતી’ તથા ‘આબ’ વચ્ચેનો ‘અવકાશ’ તથા શાન્ત વાતાવરણ ગગનભેદી તકબીર-પોશા-રોની મુનવનરી યુજથી યુજ ઉઠે. અને બસ. તકબીરના તેજ નઅરાઓનું ફરીતાર શવણ થાય જેમણે ‘બદર’ અને ‘ફુનેન’નાં જંગમો ગરમાવી દીધાં હતાં. ‘અલ્લાહુ-અક-બર’નો તેજ ધ્વનિ ફરી બલદ થાય જેણે ‘કેસર’ અને ‘કિસ્વા’ના ગગનચુખી કંથુરાઓ (કળશો)ને ધુળોળા થવાની સિદ્ધત વર્ષો દર્શાવતાં હજોળી સડાપથી ફરી તે નેશ-ભરી તકબીરો બલદ થાય કે જેના વડે આકાશના રથઓ ધુજી ઉઠે અને જમીનની તનાઓ (રસીઓ) કંપી જાય. તમારી રહાએ માત્ર બેજ માંગી ખુશ્લા છે તેમાંથી એકને મહણુ કરે.

“યા વુસ્અતે-અફ્લાકો” તકબીરે-સુસદસિલ; આ ખાક કી આગોશમે તરબીદો મુનાબત. લોહ મઝહબે-મદીને-પ્રદ આગાદો પ્રદા-મસ્ત; યે મઝહબે-મુફ્લાં ન જમાદતો નખાત.”

‘મગરિબી-તુફાન’

પરંતુ એ મૂળ આશય પર કર્તવ્ય પરા-મણુ થવામાં તેમજ એ પ્રોગ્રામનેપાર પાઝ-વામાં બધાં અનેક અડચણો છે; ત્યાં સર્વથી મહાન પ્રતિબંધક તે છે જેને ‘મગરિબી તુફાન’ અર્થાત ‘આશ્વાસ ઉત્પાન’ કહેવામાં આવે છે !

એ મગરિબી તુફાન શું છે ? તે યુરોપની વર્તમાન સમ્પત્તા રહેણી કરણી અને તે સંસ્કૃતી છે જે આપણા ઉપર ખરાબ રીતે છંવાઈ રહી છે, તેણે આપણને પોતાના અંદર ખૂબ શોષી લેવા માંડ્યા છે ! આ તેજ સંસ્કારોને પ્રતાપ છે કે આપણે સ્વધર્મથી અસાત, પોતાની સમ્પત્તાથી વિમુખ અને પોતાની રહેણી કરણીથી પ્રમત થઈ ગયા છીએ. તેમજ પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતીથી એટલા બધા અંગત ગયા છીએ કે આપણને ધર્મનું નામ લેતાં શરમ આવે છે ! આજે આપણે એક મોટાવર્ગ જે પોતાને કેળવણીથી શિક્ષિત અને શૈક્ષન-ખિયાત કહે છે, ‘ક્રિસ્ટીયન’થી અંગત અને ધાર્મિક બંધનોથી આશ્ચર્ય થઈ ચુક્યા છે !

“દિકમતે મગરિબો મિલ્લતમી યે મેફિયવ હુઈ; કહો કહો મિલ્લતવદ સોનેકો કરેલા હે માજ.”

અને આ સત્ય પડનાં છે કે એ પાશ્ચાત્ય પ્રવાદ એવા પ્રખર દેશપાત સાથે આરોહણુ કરી રહ્યો છે કે આપણા નાટક કિમાય નવ-યુવકો તેમાં ખાસના તરણાઓની જેમ તણાઈ રહ્યા છે ! યુરોપના અનુકરણની એવી ચેલકા અને ઉન્માદ સમાધે છે કે આપણે આપણા હિંદુઆમને સમ્પત્તાના પાલવને એકે કદરૂપે અને ગંધિન અથ સમજીએ છીએ ! અમે ધર્મવિદ્યેણુ નથી પણ અમારા મઝહબ મઝહબે-હરલામ નથી દેવળ યુરોપનું અધાનુકરણ છે ! આપણું બાળકોએ રંગ ભેરંગી ધીવનાવરથામાં પ્રવેશ કર્યો તેની સાથેજ કેલેન્ડરી કહોરે રીવાજોએ તેમને ધેરી લીધા, અને તરનજ સેફીરીઝરની તિકણુ ધારોએ ગાયો પર ચુબન આરંભી દીધાં ! આદ ! ધરશામી ચિન્હો તથા વિશેષતાઓના ગળા પર તેમ છરી ફેરવી દેવામાં આવી ! દવે સુટ છે અને કોટ છે, નેકટાઈ છે અને હેટ છે,

સિગર છે અને સિગરેટ છે. ન નમાઝ છે ન રોઝા, અને ન તો તેની ફરજીયતનો રીકાર બંદે તેના ઉપર ટીકાઓ અને તન્કીદી ફરવામાં આવે છે ધર્મ સંબંધી અત્યંત સંશયો અને સંદેહો ઉત્પન્ન કરવામાં આવી રહ્યા છે । તેઓ છઠ્ઠેએક ઇસ્લામ ધર્મ રહામે વિરોધ અથવા તેને લુઠલાવવાની હિમ્મત રાખતા નથી પરંતુ મનઘટત મતલબો અને ઉપગતી કાદેલી દલીલોથી મારી મચડીને પોતાની ઇતિહાસી જાન વગાડવાનો નિર્ધાર પ્રયાસ કરે છે । બેપરહીની દલીલો અને દૃષ્ટિ તો તેનાથીજ શોધવામાં આવે છે । બ્યાજની બીડને બ્યાજની ફેરવવા માટે કુઆનથીજ પ્રકાશ નાખવામાં આવે છે. ત્યાં સુધી કે જ્યારે યુરોપીયન વિજ્ઞાનિક શોધના વર્ણનથી આપણા યુવક શરમ ઈ બસ છે; તો ખુદાની પનાવ તે વીમાન તથા સ્ટ્રીમર કાના સિદ્ધિ તથા નિયમો એજ કુઆનથી સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે । જાણે ‘ગાદન’ અને ‘એકને’ જે કંઈ કંઈ તે સર્વે કુઆનિજ ફરમાવેલું છે ।

મતલબ કે તેઓ ‘કુઆન’ અને ‘ઈસ્લામ’ ને પાશ્ચાત્ય સભ્યતા અને સંસ્કૃતી પર બંધ બેસતાં કરવાનો પ્રયાસ કરે છે । તેઓ ધ્રુવ છે કે એજ સભ્યતાને ઇસ્લામ કહેવામાં આવે, અને અસલી પુરાણી ઇસ્લામી સભ્યતાને પ્રાચિનતાની ધોરમાં દફન કરી દેવામાં આવે । જો કે જો પ્રયાસ તદ્દન નિરર્થક છે. ‘ઈસ્લામ’ અને મગરેબી વહીવટ તથા સંસ્કૃતીમાં એટલે બધી ભેદ અને અંતર છે. જેટલો કે પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં છે. બહુમત ભયંકર બૂલ થાય છે કે યુરોપીયન સંસ્કૃતીના ચરમાથી ઈસ્લામી સભ્યતાને અજાણ કરવામાં આવે છે ।

પાશ્ચાત્ય સિદ્ધિ અને નિયમોનું ધોરણ જુદું જ છે અને ઇસ્લામી ઉસુલો તથા કાયદાઓનું ધોરણ કંઈ જુદું જ છે. યુરોપ જે વસ્તુને ઇસ્લામી માટે અપરમિત અને અજાણ્ય

સમજે છે તે ઇસ્લામના નઝીહ નઝામી અને બેહુદા છે, અને ઇસ્લામ જે વસ્તુને જિન્દગી માટે જરૂરી જણાવે છે યુરોપીયન સંસ્કૃતી તેના પ્રતિવાદ કરે છે ।

આદ । જ્યારે આપણા હિમાગો પર અન્યોની રદિઓ વિશેષતાઓ અને યુનિકોર્મિઓ વિજય મેળવી લીધી છે, પાશ્ચાત્ય ધોરણ આપણા ચતુરતામાં સ્થાપ્ય અને મુદર જણાય છે તો ગ્રામ્ય પરિણામ એજ આવશે કે “આરમાની-વડી” અસ્વીકાર્ય થઈ પડશે અને ઇસ્લામ ‘રિકર્મેશન’ (સુધારા)ને પાત્ર સમજવામાં આવશે । । ।

અગર મુસ્લિમ યુવક મુસલમાન રહીને જમતમાં ઇશન વહન કરવાની આકાંક્ષા અને અભિલાષા સંતો હોય તો આવશ્યક છે કે તેણે પાશ્ચાત્ય સભ્યતાના દગાની વિકાસથી અનુભવે જોયુંએ નહિ અને મક્કમ પછે પોતાના સિદ્ધાંતો પર અડગ રહે અને જો મગરેબી સભ્યતાને ‘ઈમાન’ અને ‘પાકીન’ની દૌલત સાથે તેઓના જ્ઞાન અને જાનને પણ ખરીદી લીધાં છે, તો શું આશ્ચર્ય આવી છે કે તેઓ ઇસ્લામનો દાવો કરીને નિર્ણય લાવીએ અને નઝામી દલીલોના ફાંદાથી ઇસ્લામની ગરદન અજમાવે ! । અગર ઇસ્લામ અસ્વીકાર્ય હોય તો અલગ થઈ જાય. પોતાના ઇશને શા માટે વિમાસણમાં રાખે છે ?

ઇકબાલ નવયુવકોની એ સભ્યતા-દૃષ્ટિ, તથા ઇસ્લામ ઇતિને પણ ઉડી દ્રષ્ટિએ અવગોળે છે. કુઆ છે કે હકીકતઆમાજ તેઓને સહમાર્ગની તૈયારી અર્થે.

“ફરેજે મગરેબીયાં ખીરદ મર રદ હે ટુલે, તેરી નજર કા નિગેહનાં હો શાદિલે ખાગા.”

ઇકબાલ નવયુવકોને કહે છે કે...

“તમ ઝરરીકે ઈતી ‘દરવંધી સેવાહીમે’”

હું પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતીના મુજબથી ખૂબ પરિચિત છું. જે તેમની દ્રષ્ટિના અનુભવ છે

તે મ્હારી રદાને રપટ છે એ સંસ્કૃતીના પરદા પોછળ જે કંઈ છે તેનાથી મ્હારી પટબેઠક નિગાહો વાંકિફ છે. જે સંસ્કૃતીની ઝડપી અને ગાંઠુધ અસરે તમને આજે ઉન્મત્ત અને ધાયલ કરી રાખ્યા છે હું પણ તેનો ધાયલ થઈ ચૂક્યો છું । પરંતુ જ્યારે પ્રપંચી પડ્યા મારાઈ ગયા; ત્યારે સત્યના (મુશબેત)નો સૂર્ય પોતાની સંપૂર્ણ તજસ્વીઓ સાથે મ્હારાં ચક્ષુઓમા સમાઈ ગયો. હું ઈચ્છું છું કે તમે એ વિનાશજનક ઉત્પાતથી બચી જાઓ. સંશયો અને શંકાના વમળમાંથી નિકળી પડીને, ધીરજ અને સંતોષના વિનોદી વાતાવરણમાં શ્વાસ લ્યો. મ્હારી વાન માને કારણ કે હું મન્નિજના માર્ગથી પરિચિત છું.

“મઅલમહે મુન્કો તેરે અદવાઝ કે મેંબી; મુલત હુઈ મુઝરાયા ઈસી રાદમુઝરસે”

‘મકલાસ’ કહે છે કે ઈસ્લામના નવપુચાનો । તમે તેઓના શહેરીજીવનનું ધોરણ તે જુઓ કેટલું બધું માનવિહોણું અને રવમાન સુનું છે ।

“નહા કિમાર નહિ, જન તુલક કિલાસ નહિ; અહાં હરામ બનાવે હું શરૂ મધખવારી. બદનમેં ગયેં હું એક રહે-નાશાઈઓ અમીક; તરીકએ-અબોજદસે નહિ” દે બેઝારી.

જરૂરો, ઝીરકો પુરદમ દે બચ્ચએ-બદવી; નહિ દે ફેકે-મકાતિબ કા ગરમએ-લરી.

“નઝરબરને-ફિરંગી” કા દે થોડી ફત્વા; બે સરકમો “મદનિયન” સે હે અબીઆરી !

માતૃજન કે સંસ્કૃતી હો છે? જનમાં કિસાર-બીચી (જુગાર) હોય, સ્ત્રીઓના બારીક, અધર્નજન વચ્ચે હોય, નીચ જુતિઓનું બજાર બરમ હોય, બેશરમી અને નિર્મળતા પુરોનો પદ્ધતિ તથા શિયળ વેચાણ અને અવિચાર કુશિન કાન્તાઓનું કર્મ હોય. પ્રતિદાણુ જામે શરાબનો દોર ચાલું હોય, નિશામાં ચક્ર્યુર થવું, નગાં મોતપિતાની રહેણી કરેણી તથા વર્તન

પ્રત્યે તિરસ્કાર હોય, છુત્તોની ફરીઓથી બેઝારી અને નીતિના પ્રત્યેક બંધનથી આઝાદી હોય । આ છે ફિરંગી ‘મદનિયન’ અર્થાત “શહેરી જીવન” । નવપુચકો ।

“નઝરકો ‘ખીરદ’ કરતી દે ચમક તદઝીબ-હાઝિરકી મે સન્નાઈ મબર જુકે “નઝ” કી રેઝાકારી દે” વર્તમાન સમયતાની ચમક તમ્હારી દ્રષ્ટિને આશ્ચર્યમાં નાંબે છે; પરંતુ એનો જુઠ્ઠા પુનગી-નાઓ પરતું બારીક નકશીકામ છે । જુઓ । એમાં શું દા ખરાબી છે.

“ફસાદે કબોલજર છે ફિરંગ કી તદઝીબ ! કે રહ ઇસ ‘મદનિયન’ કી રેઝ સમી ન અરીફ રહે ન રહ મેં પાછોઝગીતો દે નાપીઃ (શું ?) ઝમીર-પાકો, ખિયાલે-બઝાહો, ઝીકે-ભરીફ !

ફિરંગી સમયતામાં હકીકતની રૂઢ નથી માય બાહ્ય ચમકવાળો પત્થરનો ટુકડો છે ।

“બોલ આંખ કે દે મુરમએ અફરંગ સે રીસન, પર કારો સમુન સાજ હૈ નમનાક નહિ હૈ”

આજે તમે માત્ર ખિયાલાત તથા વિચારોની રવતંગતાના શરૂદો ગોખી લીધા છે, અને પ્રસંગ તથા સંજોગોની વિષમતાને તદ્દન વિસરી ગયા છો શું એ અક્ષમ્પદી છે ? તમારા વિચારો અને અભિપ્રાયો જે બરામાંથી કુટી કુટીને નિકળી રહ્યા છે. જે ચરમા અને પહેણમાંથી એ જોળાં ઉઘરાઈ રહ્યાં છે તેમા પ્રથમથીજ પાશ્વલ સંસ્કૃતીની ઝેડરીશી ગેસનું મિથણુ કરી દેવામાં આવ્યું છે । તમારામાં એ ચર્કન બાકીજ ક્યાં રહી છે કે તમે કાંઈ વસ્તુની તફકીફ તથા તેનું સંસ્કૃતિનું જાણવામાં આવો અને ખરી સમજથી કામ લઈ શકો ? જે સદહું રિશતિમાં તમે વિચારોની લગામ છુટી છોડી દેશો તો તમારો વિનાશ ચોક્કસજ છે ।

“આઝાદીએ અફકાર સે દે ઉન્કી તબાહી, રખતે નહિ એ ફિકરો તદબ્યુર કા સેલીકા. હો ફિક અજર ખામ-તો આઝાદીએ-અફકાર, ઉન્સાનકો દયવેન બનાવેકા નેરીકા”

એ અપવિત્ર મનોદશા માત્ર પાશ્ચાત્ય શિક્ષણધીજી જન્મી રહી છે.

“હમ સમગ્રતેષે કે લાયેમી ફરાત તઅલીમ, કયા ખબરથી કે અમા આયેમા ઇસ્લામ સાથ”

અંગ્રેજી શિક્ષણ જારી કરવાનો શું હેતુ હતો ! અકબર મહંમેદે કહ્યું હતું કે ‘સેવકને પોતાની લાખા એટલા માટે સીધવવામાં આવે છે કે સેવા લેવામાં સરળતા રહે’ એ સત્યતાના સ્વીકાર સાથે હંકાસ (મહંમ,ની દષ્ટિમાં એ શિક્ષણની એક બીજી વિનાશક આલુ પણ છે. “આરયે અદલે કલીલામા નિઝામે તઅલીમ: એક સાહિસ હે ફરન દીને મુરબત કે ખિલાફ”

ઈકબાલ મરોની ઉશ્વસમાં ઉતરીને જતાવે છે કે યુરોપે હસ્તામને ગડમગમાંથી ઉમેડવા માટે આ માર્ગ મદલ્ય કર્યો છે કે મુસ્લિમ નવ યુવકોની ખુદી (મુસ્લિમ તરીકે સ્વમાન) ને પામાલ કરી દો, હસ્તામને (અમેદ) કિસ્મો પોતાની મેજાન ધૂળમેજો થઈ જશે.

“તઅલીમ કે તેજાલમે” હાલ ઉરજી ખુદીકા ! દો ભયે મુલાયમ તો નિધર ચાલે ઉપર ફેર ! તારસીર મે અકસીર સે બહકર હં ચે તેજાલ ! સોનેકા ‘દિમાલા’ દો તો મિદીકા દો ને દેરા”

એ શિક્ષણનું પરિણામ છકબાને ખુશતબ્બના તૌર પર આ પ્રમાણે પેશ કર્યું છે.

“તઅલીમે-મમરિબી દે બદોલ નુઅત આફસ પડેલા સબક દે બેકે કેલેજમે” ‘માર ડીર.”

એ શિક્ષણની વિનાશજનક અસરો એટલી દદ સુધીગ નથી. પુરોએ શિક્ષણ પામીને જે સામે પ્રાપ્ત કર્યા છે તે કોઈ સમગ્રદાર વ્યક્તિથી છુપા નથી. હવે આ ધેલછા જુઓ કે આ શિક્ષણનું ઓરશોર છે. વર્તમાનપત્રોમાં એ વિશય પર વાદ વિવાદ ચાલુ છે લેખો તથા આર્ટીકલો અપાર્ષ રજા છે. મ્હોદા મ્હોદા લાલો બતલાવવામાં આવે છે, પરંતુ છકબાલ તો એ પરિણામોથી સંપૂર્ણપણે લાકિંદ છે

કારણ કે તેઓ યુરોપમાં તે લાયકર પરિણામેને પોતાની આંખે જોઈ આવ્યા છે, તેજ પરિણામો બહુ મુલામીને લીધે તેનાથી પણ જુઝાં પરી-ણામો હિન્દુસ્તાનમાં પ્રગટી રહ્યાં છે ! અને પ્રગટતાં રહેશે. છકબાલ રાહ જોતા હતા.

“શબકીયાં પજલ રહી દે” અંગ્રેજી, કુંદલી કૌમને ફલાદ થી રાહ ! મિરો-મગરિબી દે મફ્તઅર વજએ-મશરિક કે બનતે દે’ થનાહા !” આદ !.....

“ચે શુમા દીખાએમા કયાં ‘સીન’ પદો ઉઠેકા ‘મુન્તલિમ’ હે નિઆદ”

હાય ! હવે તો પડેા ઉઠી ગયો. અમર્થાદિત અને ચરમ વિદોણા સ્વરૂપની ક્રમેતીઓ ગેરીઓ તથા બકારોમાં વકફ થઈ ચુકી, પરિણામો પોતાની સંપૂર્ણ તજાહીએ તથા હલાકતો સાથે હિન્દુસ્તાનના નવયુવકો પર છવાઈ ચૂક્યાં છે ! !

(ઉદ્ધૃત ઉપરથી કૃતમાં)

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘શો નોટ’ જોળોએથી ચાલુ થાય છે. માસિક અડ-અચુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબર મળે. હવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

“રાહત” હવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી જાંદગીઅરમાં ફરી ગર્ભ રહેતો નથી, માસિક ચાલુ કર્યુંજ નુકસાન નહીં, ડૉક્ટર વંદોએ અજમાવેલી હવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે કોટ, મુંબઈ, ફોન. ૨૧૪૪૩.

રુદનનો ગાયંક રુદન ન જાણે !

વસન્ત જાણે ન-શાને આવી ખાંધું છે કાં ઉપવન ન જાણે;
ધરી શુભાષે જવાની શાને ? સુવાસ શાને સુમન ન જાણે.
કરણુ પુલકપુલક ઉડી ઉડીને વસાવે શુભ કાંખજિગે શાને ?
વહાવે અન્તર-રુદનની ધારા-રુદનનો ગાયક રુદન ન જાણે
ન જાણે કોપલ કે શાને કુળન-સુંવાળી કાયા કાં સ્વામ રંગી;
વિહારકાં આત્રકુન્ડળના છે-વિહારી નિજનું મમન ન જાણે.
પિયુ, પિયુ, મુખ વદે પપૈયું, રસીલા સ્વરથી ઝમકતું હૈયું,
પિયુ શદ્દ છે, પ્રિયા શદ્દ છે, પિયુ-પ્રિયાની લગન ન જાણે.
તરસ અતેરી ખધાથી શાને-શવન છે વર્ષાનાં બિ-દુએ શું ?
પિયે છે ચાતક છવનનાં જળને પરન્તુ નિજ આશ્રમન ન જાણે.
ગમે ચકારીને બીની બીની, વહેજે ઇન્દુકરણની ધારા;
વહેજે નિજ ઉર નેદ-ઝરણું, અદમ્ય એનાં વહન ન જાણે.
કલા રમ્યો રમ્ય દેહ નિરખે, નિતાન્ત એતું ન રૂપ સમજે;
કલાની પીંછી કે રંગ કોનો ? કલાપિ એતું વહન ન જાણે.
મધુર સ્વથી મધુરી મેના મધુર 'મય-ના' સુણાવે ગીતો;
વસી રહ્યો અન્તરે જે 'મયનો' બિચારી એતું સદન ન જાણે.
ન કલ્પનાના વિહાર જાણે, ન ભમિઓનો ખુમાર જાણે;
'નસીમ'ના ઉર ચિતાર જાણે, કવન કવે પણ કવન ન જાણે.

—'નસીમ'

આપ કેવી સારા

છવન-ધડી વધીને દુઃખમાં કરે વધારા.
આયુષ્યની દુઆઓ દેનારા ખસ, ખુદારા !
આશાઓ, ને ને ! દિલને મજાખુત ધર્મ પકડાવે !
એની ને ગ્રેમદાની વચ્ચે થયા પ્રશારા.
મેદફિલમાં એની જાંઘને ચક્કુ રડી ન પકડતાં;
જગને તમારાં પાણી સાગે છે ખારા-ખારા.
છવન જે છવ્વું હો, તો એવી રીતે છવો:
મિત્રાથી ગ્રેમ-ભાવે; દુરમનથી ભાષ-ચારા.
હૃદયો છે શ્વાસ તો પણ રાખું મિલનની આશા;
હૃદય છું તોય શોધું તરણો નજી રાહારા
ધુધરાટ કરતાં ગોળું પટકાઈ પાછાં કરતાં;
જગ તોય મીઠ માંડી નિરખે છે કાં કિનારા ?
બુલો 'અમસર'ની યથા જે. મુલો હવે તો મુલો !
એ તો ધણો નહારો પણ આપ કેવા સારા !
"અમસર" સાચેરી

મુક્તિલાન

યુવાન દેવતાં ઉદ્ધેલની મુસ્લિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“લુરાલ”

પ્રકરણ ૬મું

પવિત્ર પાપ

રાશનથી છુટો પડીને સુલતાન ઘેર આવ્યો. આનંદમાં હોય તેમ મસકાતાં મસકાતાં તેણે પોતાની માને કહ્યું.

“મા, એક ખુશખબરી સંભળાવું !”

“શું ખુશખબરી છે, બેટા ?

મહેરનિસા પાસે ઉભી હતી તે દોડતી દોડતી અંદરના ખંડમાં ગઈ ઝરીનાનો હાથ પકડી તેને ખેંચતાં ખેંચતાં મહેરનિસા બોલી.

“બાબી, બાઈ કાઈ ખુશખબરી લઈ આવ્યો છે !”

ઝરીના દરવાજામાં આવી ઉભી રહી.

માની મીઠી જગ્યાને ઉચ્ચારેલા આતુરતાભર્યા સમ્બોએ સુલતાનના હિસને આશ્વસન પહેાંચાડ્યો. પણ તેણે દિલને દબાવતાં કહ્યું.

“આવતે મરિને મારી કક્કતે ખલ્લી થવાની છે.”

ખતીખતો આ વાત સાંભળી ચૂપ બની ગઈ, તેના યુખ પર પગથાર પહેલાં વિલસેલી આનંદની છાયા ઉડી ગઈ. મહેરનિસા તરતજ બોલી.

“આ તમ્હારી ખુશખબરી ?”

“ત્યાં જઈશ તો મારો પગાર વધશે.”

“વધારે પગાર આપાણે નથી જોઈતો” ખતીખતે પુત્રથી વેગળા થઇને વધારે પગાર મેળવવાની પરવાહ નહોતી.

“કક્કતે નથી જવું !” મહેરનિસાએ કહ્યું.

“પણ જવાનો હુકમ થયો છે” સુલતાને ખોટી મુઝબબુ બતાવી.

“તું નહિ જાય તો નહિ ચાલે ?” ખતીખતે ચિંતા બતાવી.

“જોઈતું ત્યાં બહુ અગત્યનું કામ છે અને જવા વગર ચાલે એમ નથી. વળી મારો પગાર પણ વધશે એમાં ખોટું શું છે ?”

“તમારા વગર અહીં બાકી ચૂંડારી તેનું કેમ ?” મહેરનિસાએ સુલતાનનો વિચાર ફેરવવા હુકિત રચી.

“તારી બાબીને હું મારી સાથે લઈ જશ.” સુલતાને ઝટ જવાળ આવ્યો.

રુદનનો ગાયંક રુદન ન જાણે !

વસન્ત જાણે ન-શાને આવી ખાંધું છે કાં ઉપવન ન જાણે;
ધરી ગુલાબે જવાની શાને ? સુવાસ શાને સુમન ન જાણે,
કરણુ પુષ્પપુલ ઉડી ઉડીને વસાવે મુલ ગમખિણે શાને ?
વડાવે અન્તર-રુદનની ધારા-રુદનનો ગાયક રુદન ન જાણે
ન જાણે કોયલ કે શાને ફૂજન-સુવાળી કાયા કાં રમ્યા રંગી;
વિહારકાં આમ્રકુન્જના છે-વિહારી નિજનું ગમન ન જાણે.
પિયુ, પિયુ, મુખ વદે પપૈયું, રસીલા સ્વરથી છતકતું હૈયું,
પિયુ રહિ છે, પ્રિયા રહિ છે, પિયુ-પ્રિયાની લગન ન જાણે.
તરસ અનેરી ખધાથી શાને-જવન છે વર્ષાનાં બિન્દુએ શું ?
પિયે છે ચાતક જવનનાં જળને પરન્તુ નિજ આયમન ન જાણે.
ગમે ચક્રીને બીની બીની, વહેજે ઇન્દુકરણની ધાર;
વહેજે નિજ ઉર નેહ-ઝરણું. અદ્ય એનાં વદન ન જાણે.
કલા રમ્યો રમ્ય દેહ નિરખે, નિતાન્ત એનું ન રપ સમજે;
કલાની પોંછી કે રંગ કોનો ? કલાપિ એનું વદન ન જાણે.
મધુર સ્વથી મધુરી મેના મધુર 'મય-ના' મુલાવે ગીતો;
વસી રહ્યો અન્તરે જે 'મયનો' બિચારી એનું સદન ન જાણે.
ન કમ્પનાના વિહાર જાણે, ન જામિએનો ખુમાર જાણે;
'નસીમ'ના ઉર ચિતાર જાણે, ક્યન કવે પણ કવન ન જાણે.

—'નસીમ'

આપ કેવા સારા

જવન-ધડી વધીને દુઃખમાં કદે વધારા,
આયુષ્યની દુઆઓ દેનારા ખસ, ખુદારા !
અશાઓ, ને ને ! દિલને ગજપુત મર્ડ પકડાને !
એના ને પ્રેમદાની વચ્ચે થયા પ્રશારા.
મેદદિલમાં એની જાળને ચક્ષુ રડી ન પડતાં;
જગને તમારાં પાણી સાથે છે આરા-આરા.
જવન ને જીવન હો, તો એવી રીતે જીવો;
મિત્રોથી પ્રેમ-ભાવો; દુસ્મનથી ભાષ-આરા.
હેલો છે શ્વાસ તો પણ 'ગણુ' મિલનની આરા;
હૃદય છું તોય શેષું તરણો નથા સહારા.
ધુધાટ કરતાં મોજા પટકાઈ પાછાં ફરતાં;
જગ તોય મીટ માંડી નિરખે છે કાં કિનારા !
મુજો 'અસર'ની યદ ને, મુજો હવે તો મુજો !
એ તો ધણો નકારો પણ આપ કેવા સારા !
"અસર" સાચી

પોતાના પુત્ર માટે એક મા જેટલી ચિંતા રાખે છે તેટલીજ ચિંતા બીજી સ્ત્રીના પુત્ર માટે પણ રાખતી હોય તો ? બીજી સ્ત્રી પણ પોતાના પુત્રની મા છે અને બંનેનાં દિલમાં એક સરખું પુત્ર વાતસાથને માનપ્રેમ છે એનો ખ્યાલ રાખતી હોય તો ? વળી અવનવ તો ખતીયારની સગી માજણી બહેન થતી હતી. પોતાની બહેનના પુત્ર માટે પણ પોતાના પુત્ર જેટલું વડાઇ એક માને કાં નરિ આંવતું હોય ? કદાચ રોચન પાંચેત્રો નહોતો એટલે માના દિલમાં પણ સંભોજો જુદા રંગ ધારણ કરના હશે ! દિલની આટલી ઝીણી ઝીણી વસ્તુઓ જોના જેટલી આપણી આંખો આકર્ષક બનશે ત્યારે માનની જવત્ર બનશે.

‘રોચનતું ત્યાં કામ નથી તેનાથી કામ નરિ ચાલી સકે એવું જણાયાથી તો શેઠે મને ત્યાં જવાનું કહ્યું છે. નહિ તો શું શેઠ નહોતા બંજુરા કે મારાં કમલ પથારી વડે એકજ માસ પયો છે. આટલું બંજુરા છતાં એ રોચનથી કામ આવી શકતું હોય તો પણ મને જવાનું કહે એટલા તો મારા શેઠ પાગલ નથી. વળી બંધી જતની સગવડ કરી આપવાનું શેઠે કહ્યું છે. પગાર વધારવાનું કહ્યું છે, ઝરીનાને સાથે લઇ જવા માટે પરવાનગી પણ આપી છે અને બીજી શર્ત સગવડની જરૂર પડે તો તે પણ કરી આપવા કબજાબ આપી છે.’

‘શીકે ત્યારે, બીજને કાંઈ હલાજજ નથી તો તને સાફ લાગે એમ કર.’ ખતીયારે હતાશ થઇને નમતું આપ્યું.

‘હજી તો એક મહિનો બાકી છે લમણાથી ચિંતા કરવાની શી જરૂર છે ? એક મહિનામાં કલકત્તાના સંભોજો સુધરી જાય તો કદાચ શેઠે મને એકલવાનું મુલતવી પણ રાખે.’ સુસતાને માની ચિંતા લગતી કરવાને બોલી આશા બતાવી.

રાતે સુસતાને શયનખંડમાં પ્રવેશ કર્યો અને વચલા કમાડને કઠી દાંધી ઝરીના કાચ ઉપર વિચારમગ્ન અવસ્થામાં બેસી હતી. સુસતાને ઝરીનાની બાજુમાં કાચ પર બેઠો અને વાતની શરૂઆત કરી:—

‘આવતા મહિનાની પહેલી તારીએ આપણે કલકત્તા નકકી જઇશું. મેં મારી બંધી બચાવવા કરી તાબી છે. તને જે તેયારી કરવાની હોય તે એક મહિનામાં કરી લેજો.’

‘રાજીતામું આપણું તમે ?’ ઝરીનાએ વાત ચોક્કસ કરતાં પૂછ્યું.

‘હા, પણ ઘરમાં આ વાતની કાંઈને ખબર નહિ પડે ! નહિ તો બતાવેલું સંઘટ્ટ બંગડી જશે.’

‘ખરબનો કાંઈ વિચાર કર્યો ?’

‘એ બધું થઈ રહેશે’

‘પણ કેમ થશે ?’

‘તેનું તને શું કામ છે ?’

‘મારી માની સલાહ લઇએ તો ?’

‘તારી માએ આપેલી સલાહ મને ઉપયોગી જણાતી નથી.’

‘રૂપિયાની બાબતમાં ?’

‘મને કાંઈના રૂપિયાની જરૂર નથી.’ સુસતાને હસી જાયો.

‘ઉધાર મંગવામાં શું છે ?’

‘મારે મંગવા નથી.’

કવિશ્રી ખખરાર—

“ચિનગરી” હું વાંચી ગયો છું; ને તેમાંથી બહુ દેહાણે મેં આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિતાનો એકાદ ફોટો છે, અને તમારી આંખની કદામીમાં પ્રિયોમાંથી ચિનગરીમાં ઉછીંચે છે, તે ધીમર ઘડખાનમાંથી ઉછીંચે આકાશ ચટ્ટું બાથ (Rock) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તાર અપી રહે, તેવી ઘણી છે. તમારી ગદ્યવિશ્લેષમાં એકસાં તાજાં બિંદુ છે. ને તેમાંથી સ્વકવિતાના પ્રતિયમદાર થાય છે. જનબાળ સુનારી સાદખ—

“ચિનગરી” સ્પષ્ટ રીતે અગમ્યેતી આવે છે કે સુખરતમાં એક નવો સુસ્ત્રમ ફિલ્મની ચુક્રો છે અને પેતાના બાપિ સંદેશોને નક્કી નક્કી ઘંટર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દર—

ચિનગરીમાંથી ઘણી કવિતાઓમાંથી ચારો સુખરો સર્વે ચક્રમ તેમ છે.

શ્રી ચાંપણી વિદિ ઉદેશી—

ચિનગરી અને ગમે છે. તેમાં Original ideas હોય છે એ માટે.

Mr. P. R. Kakshini

I have looked into some of the short pieces and read them with pleasure.

આંખોમાં પ્રકાશનાં અંજન આંજવા

ચિન્મંગાં

“તુ રાખ”

મૂલ્ય રૂપિયો એક

(આક્રિશ માટે શી. ૨)

પત્રકોએ ગયા પુસ્તક પર પ્રશ્નના પુણ્ય વેર્થા છે.

આંગ્રેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

૧૩૮, ઝકરીયા મસ્જિદ સ્ટ્રીટ

સુબાઈ. ૯

સ્ટોકિસ-ધી સંદેર સ્ટોર્સ કલ્ચીક-સુરત.

જાણીતા યુનિવર્સ પાસેથી પણ મગશે.

મેમ્બર યુદ્ધાન—

દુનિયાની અસીમ પટ ઉપર ઉભાસતી માનવતા વચ્ચે ઉમેરો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણાને ઝાલી બોલે છે અને એ વીણાને એક તાર હળવે હળવે બળતી રહ્યો છે, અને એ બાજતી વીણામાંથી સુરો નિકળે છે. કાદમાં રહે છે કાદમાં દઈ છે, કાદમાં હર્ષ છે. અને લેખક પોતે પણ માનવ જીવનના હૃદય ગુબ્બો સાથે અથડાતા માનવ હૃદયના એ સનાતન મહાગીતના સ્વરો સાથે તાલ મિલાવતો માનવતા સાથે ભળી જાય છે.

ઈસમાયલી—

નવો રોશની જીવનનું કાલ્ય આતા હોય, તેવા સુંદર ગદ્ય કાળો સન્નમાં છે. જીવનના પાનાં પછી પાનાં ફેરવતાં હોય તેમ એક એક કાલ્ય નવી ભાવના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાવે છે. ઈસાઈ (દૈનિક)—

વીટલો લીટીમાંથી પ્રેરણાનાં પ્રાંશ રહુ છે. ગુર્મરિસને ઓપાવતી અને સમૃદ્ધ બનાવતી શૈલીમાં સુસ્ત્રમ લેખક બાપ “તુરબો” ગુજરાતને એક સુંદર કિતાબ અર્પી છે.

ગુજરાતી—(પેરો ૬૦ શુકલ)—

કાળ્ય માલિકમાં શોભતી ભારતીઓને ગદ્યમાં રહુ કરતી શ્રી તુરાળની ‘ચિનગરી’માંની દેહલીક ભાવના સમેજ મનોરમ છે. એમાંથી ઘણા વિચારો મોલિક છે અને એની રહુઆત ‘પણ મજાની રીતે થય છે.

Modern Review (R. M. J.)—

Chingari really rarifies whatever it touches.

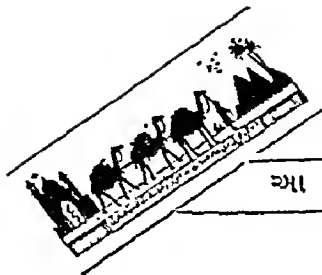
સીંબુ અને બાલ્લા માટે.

૩

૧૨૫

૧૨૫

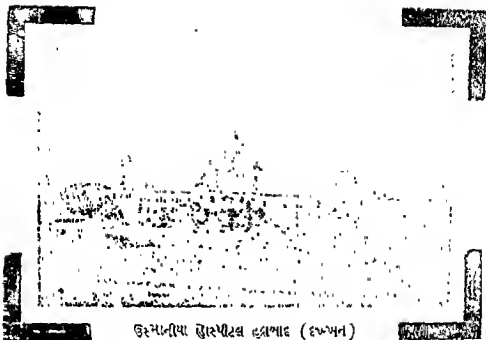

આ અંકમાં

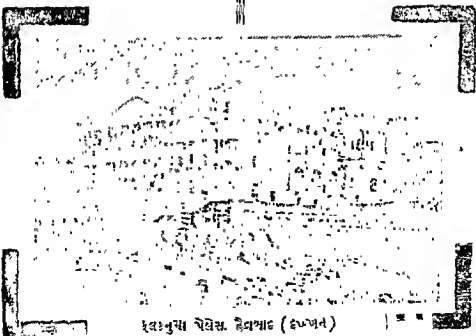
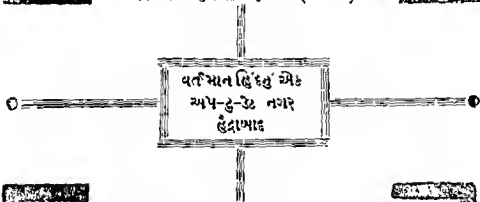

વિષય મુજબ	સંપાદકના નામ	પૃષ્ઠ
મિત્રતા દુરિયદ દ્વિપક્ષ (કાવ્ય)	"મિત્રતા"	૫૮૫
મરણીય ઇલાજ (કાવ્ય)	મૌ. જી. રતીય	૫૮૬
" .. , (કાવ્ય)	" .. "	૫૮૭
ભાગ્યની દુનિયા કે સ્વર્ગ	"વેળા"	૫૮૮
કાવ્ય	મૌ. જી. રતીય	૫૮૯
પોતા	"વન્યવેશ"	૫૯૦
જાતકોના દુનિયાં	"મિત્રતા સંપત્તિ"	૫૯૧
મિત્રતા	"મિત્રતા"	૫૯૨
મિત્રતા : મિત્રતા મિત્રતા સંપત્તિ સંપત્તિ	મિત્રતા	૫૯૩
મિત્રતા સંપત્તિ	"મિત્રતા"	૫૯૪
મિત્રતા સંપત્તિ સંપત્તિ	"મિત્રતા"	૫૯૫
મિત્રતા સંપત્તિ	મિ. મિ. રતીય	૫૯૬
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૫૯૭
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૫૯૮
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૫૯૯
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૦
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૧
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૨
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૩
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૪
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૫
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૬
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૭
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૮
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૦૯
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૦
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૧
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૨
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૩
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૪
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૫
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૬
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૭
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૮
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૧૯
મિ. મિ. રતીય	મિ. મિ. રતીય	૬૨૦

નિબંધ :—૧૯૨૨ ઉપર આવી નાંચર દેખેલાં જાતકોનાં જાતે છે. સ્વતંત્ર મિત્રતા
વેળા અથવા જાતકોનાં વેળા તે જાતકોનાં જાતે છે. મિત્રતા.

ઉર્મિલનગર હોસ્પિટલ હાથગાદ (દખખત)

ફલકનુયા પેલેસ હાથગાદ (દખખત)

તંત્રી :-

“ વહરી ” સંદેરી

સંસ્કૃતતંત્રી :-

“ વેદોક્તિ ”

સંસ્કૃતતંત્રી :-

લવાજમ

હિન્દ રા. ૪

બર્મા રા. ૫

પરદેશ રૂ. ૨૮

પ્રુટક આ. ૭

સંસ્કૃત

પુસ્તક પીળું મે. ૧૯૪૧

૩૫૫ મળ્યાના મળ્યા મળ્યા

મંદુરી સદર કૌંઘડાંસકેળાંકારવાં કોમનો મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

તે પેથે ક્રમિત “વાયને” ઘસિંડતાં “કુમે” મંદુલતે મળ્યા મિલ્લતના

મળ્યાભામનવન્નમિલ્લેરણુમપહોંચવા, મળ્યાને મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યાભૂતી દીલ્લેરવાં હમી, મળ્યાતણો રહેવાં સરીમળ્યા મળ્યા મળ્યા

મધુર તવ કંઠમાંથી લેલેકારે ને મળ્યા મળ્યા મળ્યા

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યા નવલેચેતની, કંઠમ્ મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા

મળ્યામળ્યા મળ્યામળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

— કોર સુકમે ચોળયેલ મુશાયરામાં આ કાવ્ય રચ્ય થયું હતું. —

(મળ્યામળ્યા) મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

મળ્યામળ્યામળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા મળ્યા (૫૫૫)

১. জ. ক. ১০৫

अहंताह तत्वाद्यानु इरमान (कुआन)।

Office "New York"

(૧૧૮) (હિંમતી) તું કહી દે આ સત્ય (દીન) તમારા પરવરદિવાર તરફથી છે, નસી જેવું મન ચાહે તે ધીમાન લઈ આવે; અને જેવું મન ચાહે તે કાઢી રહે, બેશક એવા બુદ્ધિમાની માટે અમે એવી આગ તૈયાર કરી રાખી છે કે જેના (બડકા મારતા) પરદા તેઓને ઘેરી નાખશે, અને ને તેઓ (તુરસની) ફરિયાદ કરશે તો પીગળેલાં ત્રાંખા જેવું ખાલી મળશે જે ચહેરાઓને બુલ નાખશે, કેવું ખરાબ પીણું છે, અને તે હિંમતી પણ કેવી ખરાબ આરામની જગ્યા છે.

(૧૧૬) બેચક જે લોકો ધર્માન લાંબા અને સારાં કામો કરતાં રહ્યા તે બધાને મોખાલોકેનાં મહેલવાને અકારણ કરતા નથી, તેઓ બધાં કામ કરે છે.

(૧૨૦) બેથક જે લોકો હતા તેમના પાંચાળા, અને પાંચાળાનાં કામો કરતા રહ્યા તેમની મહેમાની માટે ફરિદોસની પાંચાળા છે, જેમાં તેઓ સદા રહેશે અને તેઓ સ્વર્ગીઓના કયાં જશે તે જાણી શકાય છે.

(૧૨૧) બેશક હું જોવા માણસને મહુ, બહુનાર હો જોતો બહુ કહે: અને મમકીન
કાવેલેમ સેકેકામ કરે ફરી, (નિર્ગ) ગુણ મરે કામમ, રહે: ના. નીળા

(૧૨૨) વ્યભિચારી સો અને વ્યભિચારી પુરુષ (જ્યારે) સેઓની બૃહદ્વારી સોજિત થઈ જાય તો) તે બન્નેમાંથી દરેકને સો સો કટકા મારશે અને જો તમે અસ્ત્રોહ તથા કિર્યામતનો દિવસ પૂરું થકીન રાખતા હો તો અસ્ત્રોહનો પુરુષ મૃત્યુવાંધમાં લાવશે તેઓ પંચ તરસ ન આવે અને મુસલમાનોમાંથી કિટલાક શ્વેકાલે મળી શિક્ષા વખતે હાજર રહે.

(૧૨૩) મુખ્યમંત્રીશ્રીએ જણાવ્યું કે ચોટાની અગિયારમી રાજ્ય અને ચોટાની
સરકારની સહાયતા રાજ્યે જુદાં જુદાં માટે વધારે સહાય છે.
અને મુદ્દાપાક તેને જાણ છે જે કંઈ તેણે કરે છે.

(૧૨૪) (કિયામતના દિવસે) પ્રામાન્ય હોવા તે સજવન સહા રહેનાર (ખુદા) ની આગળ સુધી જાય, અને તે તો ખરાણજ થયો જેણે હુકમ (શિક્ષ) નો બાજુ ઉઠાવ્યો.

(१२५) जे कांय तेनाधी म्हां देवुशे तो ते द्याभतना दिवसे (मजापना)

ઈ સલા મી શિ ક્ષણ

સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે

● મોહાના અખટુરી હીમ સાદબ સાદિક

(૧૧૮) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સાત હોડકો ઉપર સિદ્ધ કરવાને મને હુકમ થયો છે કપાળ બાન્ને હાથે, બન્ને હુટણ અને બાન્ને પગના કિનારા પર અને આ હુકમ થયો છે કે નેમાઝમાં લુગડાને તથા વાળને એકઠાં કરે નહિ. (સહી હેન)

(૧૧૯) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મહેનત તથા તકલીફોની સાથે જુદાત રોકાયેલી છે અને મને બધા તથા શકવંતની સાથે હોઝખ રોકાયેલી છે. (સહી હેન)

(૧૨૦) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે મેં જન્મતમાં અંખરું તો જન્મતવાળાઓ, બોટ બોગે ગરીબો હતા અને મેં હોઝખમાં અંખરું તો તેનો મોટો બોગે સ્ત્રીઓ હતી. (સહી હેન)

(૧૨૧) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દેણ સિવાય શહીદનાં દરેક ગુનાહની બેક્ષીશ થાય છે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૨) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે દરેક બંદો જે સ્થિતિ ઉપર મરણ થાયો હોય તે સ્થિતિ ઉપર હથમાં તેને હાડવામાં આવશે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૩) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે અહાલે જમીનને સનિવારે ઉત્પન્ન કરી અને સનિવારે તેમાં પવતો ગુનાવ્યા અને સોમવારે આડ ઉત્પન્ન કર્યો અને અંગળવારે હુખ મુસીમત પેદા કરી અને શુક્રવારે નૂર પ્રકાશિત કર્યું અને શુક્રવારે સોમો જાનવર ફલાવ્યા અને શુક્રવારના દિવસે અસર પછી દિવસનાં છેલ્લી ઘડીમાં આદમ અલૈએ ઉત્પન્ન કર્યો. (મુસ્લિમ)

(૧૨૪) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે સોમો બિખીલાઈ (કેબુસાઈ) થી જ બધા કારણ કે તમારાથી આગલાઓને બંખીલાઈએ હલોડ કર્યા છે. (મુસ્લિમ)

(૧૨૫) સસુલુલાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે લાનત કરનારોએ કમીથી બચતા રહો. સહીબોએ પૂછ્યું લાનત કરનાર કામે કયાં છે? આપ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે જે માણસ લોકોમાં મોઝમાં અથવા છંયામાં આડે ફરે (મુસ્લિમ)

સુયોગ જેને હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓનો મુશાયરો
જામે છે. ૪૦-૪૫ હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ
અને લગભગ ૨૫૦. ૨૫૦-૨૫૫ હિંદુ-મુસ્લિમ
પ્રેક્ષકોએ ઇકબાલની વરસી મનાવવા યોગ્ય એલા,
કોરોની અગ્રેમ ઇકબાલના મુશાયરોને. હિંદુ
મુસ્લિમ અંકેષતાની સરસ છાપ પાડીને સફ-
ળતાથી ઉજવ્યો હતો.

તા. ૨૭-૪ જાની ગરી કોરોને, સી.
વી. ગર્ગિયારા જેવા સાહિત્ય સંસ્કારી નામ-
ભૂમિ કોરોને, મોદગાર રહી જશે. કવિઓનો
અનેરો ઉત્સાહ, શ્રોતાઓની આતિ, સાકીઓનું
રસદાન અને શ્રોતાઓનું રસપાન કે હા
ચો ૩૫ મુધી અવિરત આવુજ રહ્યું જુદા
જુદા રસો અને જુદા જુદા રંગોએ મેદફિ-
લની રૌનક વધારી. મુબઇના અગાં ઘણા વાના
વરણમાંથી છુટીને આવેલા પ્રમુખ પ્રેક્ષક
બાંધારાયણ, શ્રી જંગનકાંઠા રાવળ, અને પીઠ-
કવિશ્રી. 'દાયદા' આ શાંત વાતાવરણને તીરખી
ધડીતર મુબઇનો સંતાપ બૂલી ગયા. દર
સુદેર કાઠિયાવાડના પાંતેદ ગામથી પધારેલા
ત્યાંના 'રાગની' જનાં 'રૂપા' સાહજ, અને
તેમના સેક્ટરી 'ધાયદા' સાહજનો કવિતા
પ્રેમ પપુ દાદનો મુશ્કેલ છે કે કેટલે દુરથી
જેવાઇ આવ્યા? આદંભમાં 'અસર'
સાંપેરી, 'હાજી', 'એકાર', 'રાયદા' વગે-
રેએ હિંદુ-મુસ્લિમમાં ઇકબાલને અંગલી
૩૫ કાંચો વાંચ્યા અને મુસ્લિમોનો ઇક-
બાલ પ્રેમ સુદર રીતે પ્રગટ કર્યો. વચ્ચે મા-
રૂર અંકુ નામના એક બાલકવિએ અંગ્રેજીમાં
ઇકબાલને અંગલી અપી હતી. મુશાયરોની
રમઝર નામી. "આઝાદ આમીન" જેવા
પ્રથમ એકધારીથી મુશાયરોની ફિકેટ શરૂ થઇ.
મુશાયરામાં "આઝાદ આમીન"ને જાને સ્વામજી
નાસ્તોએ એ મસ્તકેની, મસ્તીને માથો

સકે છે! 'વદશી', 'ખાજી', 'વર', વગેરેની
નાતીયા ગઝલોએ પણ પોતાનું જુદું સ્થાન
જમાવ્યું હતું. ત્યારે હાસ્ય રસનું તો પૂછવું
શું? 'એકાર'ની સાથે સાથે 'એકાર', 'આસો'
'હાજી', 'ધનંતરી', 'નિસાર', 'શોખચંદી'.
વગેરે પણ પોત પોતાની શકિત પ્રમાણે
ચમકાવ્યા અને ઓડીયન-સને ચગાવના રહ્યા.
હતા! ત્યારે ત્યારે શ્રોતાઓ અગાસા ખાતા
અને જરા હીલા પડ્યા કે તેમને દાર કરવા
કોઈ ન કાઢ હાસ્ય ખેલાડી રજુ કરવામાં
આવેલો. 'મઝાકે' કવિતાની મઝાક ન ઉરાડનાં
દરેકપણે રજુ થયા હતા. ગઝલ રંગમાં
'મરીઝ' પોતે મરીઝ એટલે માંદા નથી એમ
સાબીત કરી રાક્યા હતા; ત્યારે 'બૂરી' એ
પણ સારી રમઝર જમાવી હતી અને 'આસિમ'
રંગીલાની રંગુનો ન્દારો હોયજને? કોરોમાં
પણ એમજો લીલાનો પીછો છાંયો ન હતો!
પણ એય બિચારા શું કરે? જ્યાં લોહિજા
એમની લીલાને આદના હોય ત્યાં એમને
રજુ કર્યા વિના કેમ આવે? 'ફખ' માનરીએ
મુશરાને ફખ એટલે અભિમાન ધરવા શોખ
ગઝલ રજુ કરી હતી, ત્યારે 'સાબિર' સાહેબે
પણ ગઝલ રચવામાં અને વાંચવામાં સક્ષથી
કામ લીધું હતું. 'વશી' એ પણ ધીમે ધીમે
મોઢ મજલકારોમાં પોતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરવા
માર્યું છે!

"ધાયદો" તો જાણે ધાયમજ કરી નાખ્યા.
એમનો ગઝલ રંગ હવ્ય પ્રકારનો હતો ત્યારે
રજુ કરવાની છતા ફરીપર મેક્કને પણ મદાત
કરે એવી હતી. 'રૂપા' સાહેબ જાતે 'લડે'
પોતાનો તખલ્લુસ 'રૂપા' 'ધાયદો' કરીને
આવ્યા હતા; પણ એમની ગંઝને મુશરાતોને
રૂપા કરવાને બદલે મુશરાતોની કામી વધારી
હતી. રૂપા લાડી નેરો 'હાલિ' પછી મુશરા

રાત્રીને અપનાવનારા રાજ્યની તરીકે પાત્રેદના
દોકાર સાહેબ યોગ્ય માન બાદી નવ્ય છે ।

‘અસર’ની ગઝલે શામરો પર સોરી અસર
કરી હતી. શ્રીના પર તેમની અસર થઈ હતી
કે નહિ તે તો શ્રોતાઓ જાણે ! સાદીને સરગ-
બાનીમાં ગઝલ રજુ કરનાર ‘ગઝલ સમ્રાટ’
તરીકે લાહિરી ‘શયર’ તો જાણીતા છે.
પણ પિતાને પગે ચાલીને છેલ્લે ‘શયર’
‘સાહી’એ પણ સારો રંગ જમાવ્યો હતો;
ત્યારે ‘દૂર’ પણ લીક લીક પ્રકાશ પાથર્યો હતો
‘હાજી’ પણ ધીમે ધીમે આગળ આવતા
જળ્યાયા, અને ‘દના’નું નામ તો પ્રીત ગઝલ
કરોમાં ક્યારનું અકિત થયેલું છે ?
‘ઝાર’ સાહેબે પણ પોતાની શાસ્ત્રોપના ગઝ-
લમાં ઝમકાવી હતી. બાકી કેટલાક શામરો તો
ચોત પોતાની ગઝલો રજુ કર્યા પછી બીજા
ઓની ઝાઝી ચિંતા ન કરતા હતા. ‘ગોંડલ’ની
શોમ પરણતેય કાઠકાઠ વેળા દાદ દેવા ન હતા,
છતાં એના ગરબડીયા વાતાવરણમાં ‘ઝાકિર’ને
‘ઉદ્ધત’ રંગજમાવી ગયા હતા; ત્યારે ‘નાતિક’ પણ
પોતાની પ્રીતના ગુમાની ન હતી. ‘સીરતી’ અને
‘મુસા બના’ જેવા પુરાણા ગઝલકારોએ પણ
ધણા દિવસે કાપડાં મેલનમાં ભાગ લેવા છતાંય
પોતાનું સ્થાન ટકાવી રાખ્યું હતું. ‘ખતી’
અને ‘બાદશાહ’ પોતે પણ કવિતા રજુ કર-
વામાં પાછ પડ્યા ન હતા. અને ‘સેવક’
સાહેબ તો મેહફિલને ગરમાવતાં પહેલાં પોતેજ
ગરમ થઈ ગયા હતા ! ‘વસુધા’ની ગઝલમાં
પણ ગઝલી રંગની ઝંટ હતી ત્યારે કહેરના
નવા પોકા કવિઓ ‘નારજીભાઈ શાહ’ ‘દોકાર’
વગેરેના પણ પહેલો પ્રયાસ હોવા છતાંય
દંડીયા બુજ્યા ન હતા ! બહારનાં કાવ્યોમાંથી
અમુક કાવ્યો બીજા દિવસની સાંધાની મેહ-
ફિલમાં વંચાયાં હતાં.

એક દરે પંક્તિ તો બંધાને પોત પોતાની
પડી છેતી હતી એટલે જાણે કાઠ કાઠની

દરકાર નહિજ રાખે એમ અથા રખાતી હતી-
પણ, ના. દરેકે મુશ્કેલીને સફળ બનાવવાની
દરકાર કરી અને બન્ને ઇકગામના સાદસને
સફળતા સાંપડી અને તેમાંય ખરી પ્રેસીડ-
મી. કાઝી, ‘સીરતી’ ‘નિસાર’ વગેરેની મહેનત જોયે.
લાગી છે ! અને બીજા લાખમાં કહીએ તો લોકોનો
ઉભારો વસુલ થયો છે. બીજા પંક્તિ ‘દમ છે
આદમમાં તન વતનમાં છે.’ પર શોધી
પણ સુંદર ગઝલો રજુ થઈ હતી. તેમાં
‘સીરતી’, ‘મુસા બના’ ‘ધામલા’, ‘અસર’ વગેરેની
ગઝલો ખાસ ધ્યાન ખેંચતી હતી મેહી ત્યારે
મુશ્કેલીની સફળતાનો સહેરો બન્ને ઇકગામને
મસ્તકે બાંધીને કવિઓ, તથા શ્રીનાઓ ખુશ-
ખુશાલ ઉનારે ગયા અને બીજા દિવસે
‘બોલવડ’માં પણ એક નાનકડો મુશ્કેલી
નાસ્લાભાઈને પ્રતાપે જમાવી એ રસમંડળ
બીજા દિવસે રાત્રે હા વાગે વિખેરાયું અને
પોતાનાં રસ સ્મરણો, કહેર બોલવડ ચાર
મુકતું ગયું. અને આમ ચિત્તકરિ ઇકગામની
વરસી ગુજરાતી કવિઓએ ધામધૂમથી ઉજવી
અને સાથે સાથે દેશને એકવતાના સુંદર
બોધપાઠ પણ અર્પણ કર્યો, તથા સાંભળ
કર્તા કે ગુજરાતીઓ હવે પાંચ પાંદોને દિસાળ
કરનાર ગુજ વહેવારીઓ કે સાહિત્ય સુના
દોર રહ્યા નથી ! અત્યુ :

આવાઝકી દુનિયાં દોરતો ! એ તમને
પણ અત્યુલ્ય હશે કે માણસ એકાએક જોડો
યાવ તો તેને પુરાણાં લુગડાં તંગ પડે છે અને
જો પાનળો યાવ તો લીલાં પડે છે; તેમ
કાળગતર ભરેલા વધવાથી ધણાં છાપાંઓ પાનળા
થઈ ગયાં છે તો ધણાંઓનાં ભાવ વધી ગયા છે;
પણ ‘કાલસાં’ની ધીરજને તો દાદ આપો કે
ન તો તેણે જેનું ઘડોડાં છે કે ન તો તેણે
લવાજમ વધાવું છે ! તો હવે શું કરવું ?

આર્થિક સમતુલા જાળવવાને માટે શું કરવું ?
 જાણો એ કાગળના લાલો તથા ધણા વધી
 મયા છે માટે જે ગુજરાત અને બૃહદ ગુજરાતના
 મુસ્લિમોને તેમના ઓળા એકના એક માસિકને
 નભાવી લેવું હોય તો પોતાની લાગવગ વાપરી
 એક એક ગ્રાહક વધારી દેવાની કાશિય કરે !
 “ખોમે તેના ખોર વેચાય !” એ કહેતતમાં
 અમને પણ આ રીઝો યુગમાં અદા ચોંટતી
 જાય છે અને તેથીજ અમોરા સુરા વાંચકો સમક્ષ
 આ ટૂંક નાખી છે. પણ તે જાહેરા કાને
 સમજીને નાખી નથી ! ખેશક ‘કારવા’ના
 વાચકોના ‘કાન’ ‘ધ્યાન’ પ્રત્યે અમને ‘માન’
 છેજ, તો તે માન ટકાવી રાખવાને માટે તેઓ
 પણ થોડોક પ્રયત્ન કરી છુટે જાકી એ તો
 ખાનરીજ ને જાય કે ‘કારવા’ના જોડા જૂથ
 તરસ વેડીને પણ પોતાની મઝિપે પહોંચવાનો
 પ્રયત્ન કરશે સ્વરાજની ભેંસની જેમ રસ્તામાં
 ખેસી નહિ જાય ! અને ગુજરાતના સાબર
 બિરાદરો ! તમે પણ તેમાના આ માસિકને
 ફેલાવવા તમારી લાગવગનો ઉપયોગ કરશો ?
 કે પછી ‘ખેશક’ની અખીલને ‘ખેશક’
 સમજી લેશો !

આનામજી દુનિયાકે દોરતો ! તમે મુઠ્ઠા મ
 કનિ ‘અમીર’ની આપકિતતો સાંભળી જ
 હશે ને કે—

“જો આજાહે વડાએ યોગના તન પર નહિ હોતા.
 અદમમો ભાઈલાલી કયા કોઈ નગોજી બસતી હો !”

હવે આ પંકિતને છોટનના એક પ્રધાન
 લોડ પીવરજીકે ખરી પાડી છે. છેલ્લામાં છેલી
 ગોરી સંસ્કૃતિના આદર્શ નમુના રૂપ એ લોડ
 સાંભળ પોતે નગ, જંસાતના સમ્ય છે, ને
 પોતાના ધરમાં નગ અવસ્થામાં રહે છે. એક
 બીનીય ખેલાડી નેમતે મળવા ગયો, તો

તેમના ઓળા દીદાર જોઇને ડંધાઈ ગયા !
 લોડ સાહેબે તેને હસનાં હસનાં કહ્યું કે “હું
 નગવાદમાં માનું છું, અને નગ અવસ્થામાં
 રહેવાથી મુઠ્ઠાનાં કિરણોથી ભારે ફાયદો થાય
 છે.” તમે જાણુજ હશેને કે પૃથ્વી ગોળ છે
 માટે તેમાં રહેનારના વિચારો પણ ગોળગોળજ
 હોવા જોઈએને ? આજથી પાંચદશર વર્ષ
 પહેલાં લોકો નગ ફરતા હતા, તે હવે કેમ
 નગ ન ફરે. ગોળપર ફરનાર તો બંધાથી નીકળે
 નથી. — પાછો આવીને ફરેને ? કેમ મુઠ્ઠા
 વાસી જંગલી ટાંચે ! તમને આ નગ સંસ્કૃતિ
 અપનાવી માણસોમાં આવવાનો વિચાર થાય
 છે કે નહિ ? શા માટે મંદા ચીથરાં શરીર
 પર લગેરી ફર્મા કરે ? સનખાયનો આચારો
 હો અને ખોસો “નગતા ઝિદાખાદ !” પુદા
 સદમ કરે વિદ્વાનોઓ ઉપર !

આજેજ મંગાવો !!!

જેની આપે આજુરના પૂર્વકે રાહ જોતા હતાં તે—

લયલાના પત્રો

એક ગણની પુવળી, પુરવોના અત્યાચારો
 સામે જાંડનો ઝડો ફરકાવતી મધદાનમાં
 પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આયનામાં ડોકિયું
 કરશો તો આપને જણાશે કે આ
 “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાતિલ
 ખોમોનો વર્ણવ છે.

૨૦૦ પાના, પાકી છોટની આકૃતિ,
 ઉચ્ચકોટિના કાગળો અને ભાવવાહી દિરંગી
 મનહર જેટલા છાંય મુલ્ય એ રૂપિયા
 (વી. પી. પોસ્ટેજ જુદું.)

આપની નક્કલ મેળવી સંજા આજેજ લખો.

ઈમામુદ્દીન સદેદ્દીન દમગાહવાલા
 દરગાહશરીફ નયસારી.

કવિશ્રી બનકદાર—“હું બાંધી ગયો છું” અને તેમાંથી ધણે કેટલે એ આંતરે ચેતવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં કવિત્વનો અંશ છુટ્યો છે, એને તમારી આંખની ઝાંઝીમાંનાં ફિરલોમાંથી ને ચિત્તગારીઓ ઉઠી છે, તે ધણીબદ્ધ કારખાનામાંથી ઉઠીને આકાશી તરફ આણે (Pitooker) ને તેમાંથી રજીવેગર ગી તારા અગાઉ નથી, તેથી લાગે છે. તમારી અભ્યંત્રિકીઓમાં આસંતો તારા નિહ છે ને તેમાંથી અર્થકિશોરના સૂતિચમકારો થાય છે

જગામ મુનારી સાંકળ—
“ચિત્તગારી” સ્વપ્ન દીતે અપમત્તેલી આપે

છે કે ગુરુદેવમાં એક નવો સુસ્તિયમ કવિ જન્મી ચુક્યો છે અને પોતાનાં લાલિ સુદેશને જરહી, ધણેર આપી રહ્યો છે.

શ્રી સુન્દરમ—
ચિત્તગારીમાંની ધણી કંડિકાઓમાંથી સારાં મુકરમ સંકલ્પ શક્ય તેમ છે

શ્રી આપણા વિગ ઉઠેલા—
“ચિત્તગારી” અને ગણે છે તેમાં Original ideas હોય છે એ મોટે.

Mrs. P. M. Kambhampati
I have looked into some of the short pieces and I rate them well pleased.

આંખોમાં પ્રકાશનાં ચમંજન આંગના

ચિત્તગારી

“તુરબ”

મૃદુ-રૂપિણી એક

(આકાશી માર્ગે શી. ૨)

આજે એ મંજાવો

રૂપમ આહિર કાયાનવ,

સુખદે

રોહિતઃ—શી રંધિર રંધેલી કણ્ઠપાંડ, સુરત.

જાણીના છુકે ૨ એથી પણ મળશે.

મધુલ છુટકાન—

ફિતિયાનાં આશીય પર હિંદર ઉલ્લાસની આંખોમાં ચમકે ઉજિશા. વિખેડઃ એક આનંદની હૃદય વીણુને આવી પુઠી છે અને એ વીણુનો અંકે તાર ફળવે હળવે જાનવી સ્થળે છે, અને એ બાજુની વીણુમાંથી સૂરો નિકળે છે. કાંઈમાં રૂબ છે કોઈમાં, દર્દ છે કાંઈમાં દુઃખ છે, અને તેમાં પાતે પણ આનંદ હૃદયનાં એ સંતાન મલગીનાં. રૂબેરૂ સાથે તોયે પ્રિયકારી આનંદના સાથે જળી જાય છે

ઈસમહશી—

જોયે દેશનાં જગમર્મ કાંઈ જાનાં હોય, તેના સંકેતે એ કાંઈ સૂચવે છે, જગમર્મમાં પાનાં, પ્રકી પાત્રો ઉજિશા હોય તેમ એક એક કાંઈ નથી લાગતું. નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપજાય છે.

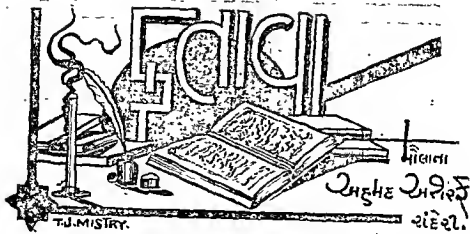
ઈસમહશી—

હીરીએ લીટીમાંથી પ્રેરવાના માણ રહે છે, ગુરુદેવિચિત્રને આપણી અને સમૃદ્ધ આનંદની શૈલીમાં સુસ્તિયમ કાંઈ લાઈ “તુરબ” ગુરુદેવને એક સૂરે કિમ્બાળ અર્પણ છે.

સુરસંદરી—મસેજ હંઠ મૂકે—

કાંઈ સાધિતમાં—શીલની લાવનાંઓને ગદ્યમાં રજૂ કરેલી શીલનાંની ચિત્તગારીમાંથી કેલીક લાવનાં સાંકળે મનોરમ છે. એમાંથી ધણી વિચારો મોલિષ છે અને એની રજૂઆત પણ મોઝની સીરે થયું છે.

Modern Review (K. M. J.)
Chinai practically every other contributor touches

સવાલ-એક માણસ યુગ્મી ગયા તેણે એક ઓરત અને એક છોકરી તથા એક સગાભાઈને પાછળ છોડ્યાં. તો, બહેનણી કેવી રીતે કરતી ?

જવાબ-પ્રથમ શરૂ હકે અઢા કર્યા બાદ મહંમના ચાંજના ૮, ભાગ કરવા જેમાંથી ભાગ ૧, મહંમની ઓરતને અને ભાગ ૪, છોકરીને અને બાકીના ભાગ ૩, મહંમના ભાઈને મળશે. એટલે રૂ. ૧, માંથી આના બે મહંમની ઓરતને, અને આના આઠ છોકરીને, અને આના છ ભાઈને આપવામાં આવશે. ઓરતની મેહુર અગર બાકી હશે તો તે વારસા વંતરેક પ્રથમ અઢા કરવી પડશે.

સવાલ-માણસને પોતાના કોષ પણ કામમાં કુઓન શરીરથી ફાલ કાઢવી દુસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-કેટલાક આલિયો મના કરે છે અને કેટલાક આલિયો નામજક બનાવે છે.

સવાલ-લોટરીમાં પૈસા ભરવા અને રમવું અને તેના મજાલા પૈસા વિપે શું હુકમ છે ? આજ કાલ તરેહ વાર લોટરીયા રમાય છે અને ઘણા લોકો રૂપીઆ ભરે છે અને એને વેપાર સમજે છે.

જવાબ-દરેક પ્રકારની લોટરીયાં અને બુગાર હરામ છે. એને વેપાર સમજવું મોટી ભૂલ છે.

સવાલ-એક માણસ યુગ્મી ગયા તેણે એક ઓરત ત્રણ છોકરીયો અને એક પાત્રો એટલે છોડ્યો. છોકરો છોડ્યા તો વારસા કોને કોને કેટલો આપવો જોઈએ ?

જવાબ-મહંમના ૧ કર્કન દફનનો ખર્ચ અને કર્ક હોય તો તે અને વસીયત હોય તો તે કુલ માસના ત્રીજા ભાગમાંથી. એ પછી જે કંઈ બચે તેના ૭૨ ભાગ કરવા જેમાંથી ભાગ ૯ મહંમની ઓરતને અને ભાગ ૧૬, દરેક છોકરીને બાકીના ૧૫, પાત્રાનો મળશે. જે ઓરતની મેહુર બાકી હશે તો તેણીના વારસા વંતરેક પ્રથમ અલગ આપવી પડશે. (સિરાજ.)

સવાલ-મદોએ મેહુરી લગાડવી જાએક છે કે નહિ.

જવાબ-મદોએ મેહુરી લગાડી હાય ખમઃ રંગવા ન જોઈએ કારણ કે એમાં ઓરતોની મુશાબેહત થાય છે. હા, કોઈ બીમારીના મુલાકાત મરે લગાડવામાં આવે તો, કંઈ વાંધો નથી. ઓરતોએ લગાડવી સુન્ન છે કારણ કે તેઓ માટે એમાં ઝોનત છે. (નફિસ મુકત્તી)

સવાલ-કોઈ ફાફર મુશાકાતી બોલપોણ પીછાણવાયો બીમાર પડે તો તેની બીમાર પુરતી મુસલમાન કરી શકે કે કેમ ?

જવાબ-મુસલમાન ફાફરની બીમાર પુરતી કરી શકે છે. (અદ્યાહિમ ઉલૂમ.)

સવાલ-કોઈ માણસ જરૂરી મરજદમાં જઈ પોતાનો મુસદ્દો ખીજાની જગ્યા નંકરી દેતો લે. એમ કરી શકાય ?

જવાબ-મુસદ્દો પોતાની જગ્યા સોંપી લેવા ખાતર મુસદ્દો, ચાદર, રમાલ વિગેરે પોતાની જગ્યા પર ખીજાની લે એ દરરોજ છે કંઈ વાંધો નથી (નિસાણુ મળતે સાબી)

સવાલ-મરજદ મામુલી તોર પર પુરાનન જરૂર ગણવામાં આવે પણ એવી હાલનમાં નથી કે તે છુટી પડે. એવી મરજદને હોદ્દા તોડીને નવેસરથી બનાવે, પોતાનો શોક પુરો કરવા સાફ ખૂબ નકરીયાળી ખુબસુરત બનાવે તો કેમ છે ?

જવાબ-જ્યાં સુધી તે મરજદ છુટી પડ્યા જેવી હાલનમાં હવે દરજ્જે પુરાતી ન હોય ત્યાં સુધી તોડી નવી બનાવવી જાહેર નથી, જ્યારે એવી જુની કમન્ટર થઈ ગઈ હોય કે છુટી પડશે તેવી હાલનમાં મોદદ્દાવાળાઓ માટે પોતાની ધૈર્ય અથવા મરજદના માલથી નવી આંધી દરરોજ છે. વધારે નકરીયા કરવાને કુકડા મકરંદ લખે છે. એટલે સારી સુદી મજબુત બનાવવામાં આવે. વધારે નકરીયા નોગાર કરી માલનો ઇસરાફ કરે નહિ. (ફતાવા ઇમરાદીમ શાહી કહ્યો.)

સવાલ-અહીં એક રખત જે જાંખાંવારની મરજદમાં ઇમામ ને બાંગી છે. એક રાતે એક જગ્યા પર અમે ચારે જાણી મજલીસમાં મૌનુદ્દિન હતો જ્યાં મેં એક મસઅસાના બારામાં એક બીજા માણસ સાથે વાનચીત રહે કરી તો તે માણસે અમોરી વચ્ચે દખલગીરી કરી. ત્યાં મેં તેને શોકો કે હું નમાસ્તી પૂછે તો નથી હું, તો બીજા સાથે વાત કરે છું

તમે ખામોશ રહો. તો તેણે ન માન્યું અને ગરમ થઈ કહ્યો કે “શું” તમે નથી જાણતા કે હું અહીંના પેશામમાં છું. મને મસઅસાઓની સારી પેઢે ખબર છે અને તમારા જેવા જાહેરોને મેં ઘણા ચરાવેલા છે.” તે ઉપરથી મેં કહ્યું કે “તમે અગર મસઅસા જાણો તો તમારી ઓરતનો ફોટો વગર શુરકાએ એક ના-મદરમની સામે ઉતારાવતે નહિ. અને કેલ બીજાને દેખાડે નહિ.” જે ઉપરથી તે ઘણું જ ગુસ્સે થઈ ગયો અને ફેટલીક નામુનાસેખ વાતો મને સાંભળતી અને એમ કહ્યું કે તમે મને નથી જાણતા કે હું કોણ છું ? હું આલે રસમ છું અને રાશખ પીછાએ જિના કરાશે, સંધી પીરે” તો અમારે માટે જાણે છે. તમને અમારા ઉપર ટીકા કરવાનો કંઈ દહ નથી. અમે તો સીધા જમનમાં જઈશું કારણ કે અમારા નાના અમને અખરાલી દેશે.” ત્યારે મેં કહ્યું કે “આ વાત તમારા માટે કે બધા સંપદો માટે કહો છો” ? તો કહ્યું કે હું મારાં માટે કહું છું. ત્યારે મેં કહ્યું કે “અહીંસા છે. આ વાતો જે તમારી જાણનાથી નીકળી તે એવી છે કે વચ્ચે પણ ન કહી હશે.” જ્યારે આ વાતો બીજા મુસદ્દામાં એ સાંભળી તો તેને સમજાવી કરીને તૌબા, ઇસ્તીફાર પર તૈયાર થયો. અને તેણે પાંચ, છ મુસલમાનો સામે તૌબા કરી લીધી. આ સર્વે બાબત કરવા છતાં તેણે એક બીજા દરકન કરી. તે એ કે તેણે પોતાના અસલ અલકામમાં ઘણું ફેરફાર કર્યો કે જે ને આગલી રાતે બાલેસે દત્તો કે જે વાતો ઉપર સવાલમાં દર્શાવવામાં આવી છે. ફરી તેણે પોતાની વાતો બદલી ફેરફાર કરી એક જગ્યાએ ફત્વા લખી પુઝાવ્યો. જેમાં પોતાની મુરદ્દિનને અસઅતમાં જવાબ હાંસલ કરી. અને તેનો

એજાન પથ્ય જીમ્માના દીવસે મરજદમાં કાઢેલા. તેના એ પ્રમાણે કરવાથી લોકોમાં શક અને શુભ્દા ઉત્પાન થયા અને મારી જાણ મુજબ કેટલાક મુસલમાનોમાં શંકા પેદા થઇ છે.

હવે ઉપર લખ્યા મુજબ તે જોસનાર માણસ માટે શરીરનામાં શું હુકમ છે. તે માણસ ઇસ્લામમાં દાખલ છે કે નહિ? અને તેના દાંયનું જીવંદ કરેલું જાણી છે કે 'નહિ' કારણકે તે બદલા જીવંદ કરે છે તો તૌબા કરવા પહેલાનું દુરસ્ત થશે કે કેમ?

જવાબ-જો બાબતો સવાલમાં ઉપર દર્શાવી છે તે કુદ્દ હકીમા છે. જે મુસલમાન, અકથ રાખનાર હોય અને- હખતીયાની હાલતમાં ઇરાદાપૂર્વક એવા શબ્દો જોસવાથી મજદમે ઇસ્લામથી બદલ થઇ જાય છે. તેના દાંયનું જીવંદ કરેલું હરામ છે. મજદુર શબ્દો પછી અને તૌબા ઇસ્તીફાર કર્યા પહેલાં જેટલા જાનવર તેણે જીવંદ કર્યા હશે તે બધા હરામ છે.

"શામી"ના ત્રીજા ભાગ આશુક મુર્દખાં આ બધા મસઅલા મીજુદ છે. દરેક મુસલમાનને એવા કુદ્દ હકીમા બકવાથી ધણું બચવું જોઈએ. અને જે મોંઘાથી નીકળી જાય તો ખુદાપાકની જગ્યામાં ખરા અંતઃકરણથી તૌબા ઇસ્તીફાર કરવી જોઈએ, ખુદાપાક સાથે મામલો છે. જિદ અને દરખીશી દર રહેલું જોઈએ.

સવાલ-માઝલી ખાલી તો દુરસ્ત છે, પણ શું મુસલમાનની પકડેલી હોલી જોઈએ? અમારી તરફ દુબા દિદુઓ એવી કેમ પકડી લાવે છે તો કોણે કેમ?

જવાબ-કોઇ પણ કાફિર, મજુસી વીગે-રેની શિકાર કરેલી માઝલી લેવી તથા ખાલી જાણી છે કારણ કે એને જીવંદ કરવાની અઝ-

રત હોતી નથી અને મુસલમાનની પકડેલી. હોલી જોઈએ એમ પણ કંઈ અઝરી નથી હજરત હસન બસરી રહી. રિવાયત કરે છે કે મેં લગભગ આં હજરત સત્રબના ૭૦ સદા બને એવા કે તેઓ મજુસીના શિકાર કરી પકડી લાવેલી માઝલી ખાનાહના (દયાતુલ દયાન) સવાલ-હલાલ જાનવરનો ગુરહો ખાવો અને પાણી બનક ખાવી દુરસ્ત છે કે નહિ, અને હલાલ જાનવરના હાડકાનો શોરબો ખાલી પીવો કેમ છે?

જવાબ-ગુરહો હલાલ જાનવરનો ખાવો જાણી છે તેમજ પાણી બનક ખાવી હલાલ છે બાકે એનું ગોરત ખાવામાં ધણું ઉમદા અને તાકાત આપનાર છે. હલાલ જાનવરના હાડકાનું સુપ (શોરબો) પકાવી પીવો જાણી અને કુવતદાર છે.

સવાલ-મરજદના જમાઅતખાના ઉપર માળ છે તે બીજકુશ પુરાની થયાના કારણે ઉપરનો તરફો ઉતારી મરજદ દુરસ્ત કરી લેવી કેમ છે? જે તરફો ઉતારવામાં આવે છે તેની અઝરત પણ પડતી નથી કારણ કે મુસલ્લી એટલા બધા થતા નથી.

જવાબ-જયારે જમાઅતખાનાના ઉપરનો તરફો પુરાનો થયાને લઇ તુડી પડવાનો ભય હોય તેમજ તેની અઝરત પણ નથી એવી હાલતમાં ઉપરનો તરફો ઉતારી પાડવો જાણી બાકે અઝરી છે.

સવાલ-કશ્શતાનમાં કોઇ કશર ખેસી પડેલી હોય તો તેને પુરાવી જોઈએ કે નહિ અને કશ્શતાનના મોકા પકડી દવાના કામમાં લેવાય કે નહિ?

જવાબ-એસી પડેલી કશ્શમાં માટી નાખી પુરાવી જોઈએ, તેમજ અઝરતને લઇ દવા માટે કશ્શતાનના મોકા પકડવા જાણી છે.

સવાલ-અમારે આં કહિયાવામાં શુબ્હાની રાને લોકો કશ્શતાનમાં જઈ કાઢી

મકાન માટે આજે અને શાકર નામે છે એ દુરસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-એની કંઈ સામેતી શરીરમાં નથી માટે એ રિવાજ હોડવો ઝરી છે. ને સૌથી શરીરમાં ન હોય તેને આપણે ધનદ કરી ગુણો છે.

સવાલ-અમારે ત્યાં કાઠિયાવાડમાં એવો રિવાજ છે કે જ્યારે કોઈ મરી જાય છે તો છવાસ કરવામાં આવે છે અને ખનમ પદાવી પાણી દમ કરી કચર ઉપર નાખવામાં આવે છે. તેમજ છવાસના દીને વાયજ પદાવવામાં આવે છે.

જવાબ-મુસ્લિમી ધર્માન કરવી જેમકે આજ કાલ રસમ પંક્તિ છે અને ખનમના પાણી પર દમ કરી તે પાણી કચર પર નાખવું, વાચ્ય કરાવવી, એ બધી સીંગતી શરીરમાં કંઈ સામેતી નથી. મુન્નત મુસ્લિમોદ માકક કામ કરવું જોઈએ. એના રસમ રિવાજે અંધ કરવા જોઈએ એ બધા રિવાજે પેટ લાડ કરવામાં આવે છે.

સવાલ-હાથીદાનના અતેલા રમકડા અરજાઓની રમત ગમત માટે ખરીદવા તેમજ કચકડના ગુણ ગુડીયો ને મકાનમાં રાખવાં દુરસ્ત છે કે નહિ ?

જવાબ-અરજાઓને, રમવાનાં, રમકડા, હાથીદાનના કે લાકડાના ખરીદવા, અથવા મકાનમાં રાખવા જોઈએ છે પણ એ સર્વે કે તે રમકડાઓમાં કોઈ જાનની તસ્વીર ફોટા કે મુરતી ન હોય. અને કચકડના ગુણ ગુડીયો ધરમાં રાખવી દુરસ્ત નથી. આજકાલ લોકો કચકડના ગુણોને ધરમાં સજની રાખે છે તે જુન સમાન લાગે છે. એની 'હરામ' વસ્તુઓ ધરમાં ન રાખવી જોઈએ, એથી ખેરા અરકત જોઈએ થાય છે. અને રહમતના ફરિશ્તા મકાનમાં આવવા નફરન કરે છે માટે એવી નુકસાનકારક સીંગતી ધરને પાક સાદ રાખે.

.... દરેક જાતની

ટોપીઓ, હુંગીઓ, હોઝિયરી, ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું. લીંગ લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિવિધનાં પુસ્તકો

ક્રિષ્ણાચત્ર ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પક્ષારી ખાતરી કરો

અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકખજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

ગંધ માસિક માંડવી

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર 'શ્રી નેહ' ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અક્ષયજીની ટ્રેડિંગલુ દરિયાદ માટે રજા મળેલા દવા સાથે ગેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧-

-ગર્ભ રહેતા અટકાવવા:-

"શલ્ક" દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઈ લેવાથી જીંદગી લગમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ કરીને નુકસાન નહિ, ડૉક્ટર, વેદેએ અનુમાવેલી દવા સાથે ગેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧-

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,
૪૨, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ, કોન. ૨૧૩૪૩.

હાલની ઊંચી ખાલું !

તા. રાત્રી એપ્રિલની તારીખ પચુ મારા માટે મુમીઅનની તારીખ હતી. હોરમાં મુશાવરો હતો અને અમારા ઘરમાં પચુ મુશાવરો જાહેર હતો, જેથી મારાથી જાહેર ન શકાયું તો' રા. અગાઉને : હોર અમારા પ્રતિનિધિ તરીકે પકડી લીધા. રા. અગાઉ તે રાત્રી મુશાવરો વગર રીકાટો રહી, એસેસા હોવાથી સાવચળતા રહેશે નહીં, પકડાવાની ધારતી હોવાથી પ્રમુખને જિલ્લાદાર માથે મૂકીને કૂલી તરીકે બદલ નીકળી ગયા !

જાહેર કોર્ટ કે 'લીગની એક' મુશાવરો હોય તેમ સાવચળું રહેશે નહીં રહ્યું હોય. તામ્રવાળાઓની જેમ વાંકી રોપીઓ મૂકીને કેટલાક સાધારણ પદાર્થો હતા. સાધારણ પુનિત પદાર્થોની શું તારીફ કરીએ ? એ મોટરો રોકી હતી પચુ તે જાહેરને પચુ પદાર્થો એક ત્રીણ મોટરની નજવાઈ થઈ, અથવા માલતેમોવા સાધારણ પેલેલીન મોટરમાં જ પકડી ગયા બીજા ને ત્રીણ મોટરમાં મધ્યમ વર્ગના ગયા ને ચોથી મોટરમાં સાધારણ પકડાયા' કે પકડાવ રસીક ગયા ને પાંચમી મોટરમાં કુદીવાવાથી

કરિના લગભગ આવીશ પાંચેક કોર્ટ રહેવા સાથે તથા 'ધાયમ', 'નૂનતમીક' વગેરે ગયા. અર્ધા સાધારણ રીકાટ પીના એક બીજાને આનંદથી મળતા હતા ત્યારે અગાઉ એક ખાલું રોકીવાની દશવળાતો હમ' લઈ રહી હતા !

હિતારા પર ઓળખાણની રમઝટ જાણી, 'એકર' દરેકની ઓળખાણ કરાવતા હતા તેમાં કેટલાકને વધુ પડતો રંગ ચડાવતા હતા, તો કેટલાકને હોલતા હતા. પ્રમુખ સાહેબને તો પાન ચાવવામાં જ દુરસદ મળતી ન હતી. કવિ અને અકવિઓ મળી ખાસ ૧૫૦ માણસો હિતારા પર જાયા હો. સિંહુ અને મુરલિમ રસોણ જુદા હતાં. આ જાને રસોણમાં બીજા તો અથા જમી આપ્યા પચુ રા. અગાઉના કપડાંના દોઢર જોઈને. દોઢરે તેમને જમવાનું ન મોસાવ્યા જેથી એ એ ઘરનો પદાર્થો જુઓ ન રહ્યો ! સૌ કરતાં 'દેહા' કવિ, જે કદા સંકોચના 'શયી' જાણીના થયેલા છે તેમની પધરામળીથી ખૂબ આનંદ થયો. મરતકેમિ 'આઝાદઅમીન' ની રસમરતીની હોતો ઉડવા લાગી. કવિઓ મુશાવરીના શકયી દીધા થયા હતા, તેમને

જેખચક્ષીએ આદ પીવરાપીને દાદ કર્યા પાન
જોવાનાં આવનાં એક જે શાધરોએ તે સામે
વાળાઓની શેરવાનીઓ પણ રંગી દીધી !

રાત્રે મુશાવરાની રમઝટ જનમી, ઇકબાલને
અંજલી અપાઈ ફેટલાક શાધરોની જીભેરાતીયા
સાંધ કાપેને જેવા રાગોની કવિતાઓએ લોકોને
કોપસં જોખતાં કરી દીધાં હતા પણ વારંવાર,
હાસ્યના કાપડાં વરસાપીને હાસ્ય કવિઓએ
પ્રેક્ષકોની ઉપે ઉરાડી. મુશાવરાની ઉજળા બાજુ
તો રા. 'જેકાર' પોતાના 'આવાજકી દુનિયા'માં
કદાચ રજુ કરી હશેજ અહીં તો ડાબી બાજુજ
રજુ કરેલી રહ્યાં !

પ્રેક્ષકોને દરેક શાધરોને સંલગ્નતા આતુર
હતા ! પણ શાધરો પોતાની જાત, સિવાય
બીજાને સંલગ્નતા આતુર ન હતા !
ફેટલાક તો દાદમપીસતા ડાબામાં, મુકરર
દાદમે ધંદડી વાગે તેમ પોતાના મિત્ર
શાધરો કવિતા વાચે ત્યારેજ ગાંઠાં 'હરીહરી'ને
દાદ દેતા હતા, અને બાકીનાં શાધરોની કવિતા
વખતે પોતાના કાન ટુંકા હોવા છતાં આંખ
આંધ કાન કરી જતા હતા ! મુશાવરાના પ્રેટ-
-કોમના સંવાદક રા. 'જેકાર' વારંવાર શાધરોને
પકડારતા હતા; તોય શાધરો તો પોત પોતાની
વાતોમાંજ કાસમ હતા. ફેટલાક શાધરો તો પોતાની
કવિતા 'વંચાઈ રહી કે' જાણે માથેથી ટુંકાની
ગાંસડી ઉતરી ગઈ હોય તેમ દૂર જઈને હવામાં
જોસતા હતા ! વચ્ચે રા. અડવાજનો કોઈની
ચોરેલી ગજલ પોતા નામે રજુ કરવાનો વિચાર
હતો પણ જેની ગજલ તફાવી-હતી તે વ્યક્તિ
હાજરે હતી. જેથી વિચાર માંડી વાજ્યો.
બિચારા નવા કવિઓ સારી રીતે મુશાવરાને
સફળ કરવા તત્કીન થતા દેખાતા હતા પણ
'પેલા મારેમિ'વાઓને તો પોતાની જાહેર ખખર
સિવાય બીજા કોઈની પડી ન હતી. "બંધાને

પોત પોતાની પડી છે." ની પકિત પીઠ
કવિઓ ખરી કરી બનાવવા મથતા હતા.
'પતિલ'ના પારાયણે પણ પ્રેક્ષકોને હાવચા
ગાંધને સુવરાવી દેવામાં ઠીક લાયક જાન્યો હતા !
કવિઓ બગાસાં ખાનાં ખાનાં-પોડી ન બાપ
સાટે વચ્ચે એક પકિત ધુરી થતાં ને બીજા
પકિતની શરૂઆત થતાં અરીણના કસુબાને
'બંધે તેરીજ રંગવની આદ પીવરાવવામાં આવી
હતી ! અને તે છતાંય મુશાવરા દાદો ન પડે
એ સારે વારંવાર શેખચક્ષીની મૂચનાથી
'જેકાર'ને ઇન્કરોતો મૂકવાં પડતાં હતાં. વચ્ચે
'સેવક' સાદગના રેખાએ પણ ખૂબ રંગ
રાખ્યો હતો.

મદા કવિઓ, રાખેના મુજબ પાછળ
મુકાને બદલે આ વેળા આગળ રજુ થઈ ગયા
હતા જેથી પાછળના કવિઓએ લીક મૂકવા
માંડી-હતી ! એટલું સાં હતું કે કોઈ
કામાંથી કપાયા ન હતા ! બિચારા પ્રેક્ષકો
તો પીરજની-કસોડીમાંથી પાર ઉતર્યા હતા.
શ્રી. શેખચક્ષીએ કવિઓની પીઠ યાખડીને
તેમને ઠીક ઠીક ઉછાગ્યા હતા. મુશાવરામાં
કવિઓનું વહાણ લાંચું છે. એ તો અમે
કોરમાંજ જોઈએ ! "શું શાં, પેલા ચાર !"
કહેનારાઓના દાંત ખાટા કરી નાખ્યા કો-
રને આ મુશાવરા અણસોલ ઉદાદરણ રૂપ
ગણાય !

મુશાવરા પછી ઉજળગરાથી લાયકીયાં
ખાના ફેટલાક કવિઓ કિતારે ગયા ને ફેટલાક
પહેલી દેનમાંજ ધર ભેળા થયા. બીજા દિવસે
બાર વાગ્યા મુધી ઉતારે પુત્ર, કવિતાઓની
રમઝટ જનમી બદારખામથી આવેલી કવિતા-
ઓમાંથી 'અશરાર', 'મજલૂમ', 'ફદમી' વગે-
રેની કવિતાઓને 'આઝાદ અમીને' ખૂબ રંગ
આપીને રજુ કરી હતી. વચ્ચે વચ્ચે હાસ્યના

તુકકાઓ છુટતા હતા. બાર વાગે કવિ મંડળ
 ઢાંચીયા ધસતું નદી ઉતરીને ખોલવડ ગયું.
 કોરના સ્વાગત મંડળે તો હદ કરી હતી પણ
 ખોલવડના નાદા મોટાએ તો સ્વાગતમાં હદ
 યાચી દીધી હતી, સાંજે ત્રણ વાગે કોલકે
 પીને ટાટા પડવાને બદલે કવિઓ ઉડતા ગરમ-
 યા ! 'શયદા' અને 'પતિલ'માં જામી.
 ઘાઘ નહિ પણ કવિતાની ચર્ચા. 'પતિલ'ના
 'શાખાળી' અને સિલખી શબ્દો પર 'શયદા'
 તથા 'અસરે' કહ્યું જેમ ખડખડ ઉપરથી ખડખડી
 શબ્દ થાય તેમ શાખાળ ઉપરથી શાખાળી
 શબ્દ 'પતિલ' સાદાએ જતાઓ હશે. વચ્ચે
 'વહશી' સાદાએ પતિલના 'જુગમર' શબ્દ પર
 ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. એ ટપાટપી 'પશુમાં પડી
 એક તકરારની જેમ લંબાતીજ રહેત; પણ
 સાદની પાક્કીઓના ખડખડે 'શાખારાનું' ધ્યાન
 ખીંજી તરફ દોર્યું ? સાદ પાણીથી પરવારને પાણી
 નાનકડા 'મુશાયરા'માં સર્વે પધાર્યા, ખોલવડના
 રસિકાએ આગામી મુશાયરાનું આમંત્રણ પાઠ-
 વ્યું. કિલમ આવનાં પહેલા તેનું દેવર જતા-
 વત્રામાં આવે છે તેમ મુશાયરા થતાં પહેલાં
 વાનગી રૂપે આ નાનકડો 'મુશાયરા' ચોખ્ખો
 હતો ! દરેકે પોત પોતાની ઉત્તમ કવિતાઓ
 રજૂ કરી હતી. તેમાં બાઇ 'આસિમ' ની
 'આંધળી છોકરી' અને બિકારના 'કાંણુ
 છોકરા'એ કીક રંગ જમાવ્યો. શ્રી ૦ શંખચ-
 હીતો ત્યાં ટાંકા લેસ જેવા યદુનિજ બેસી
 રહ્યા. 'આઝાદ અમીન', 'મજાક', 'દર', 'હાજી',
 'સાકી', 'ફાજ', 'અસર', 'શયદા', 'બદી' 'મરીઝ',
 'વહશી', 'પતિલ', 'બિકાર' વગેરેએ ખૂબ પેંતરા

ખતાવ્યા અને સાંજનું જમવાનું પણ નક્કી
 કરી દીધું !

શાખારાની ડોલી-નહિ મોટર રાત્રે ચોણા-
 દસ વાગે સુરત-સિધાવી ! જનમાં જતી જનડી-
 ઓની જેમ મોટરમાંય આખે રસતે 'આઝાદ'
 અમીને શાખારાની રંગત ચાલુજ રાખી.
 ખાડા ટેકરાવાળા રસ્તાને લીધે મોટરમાં વારંવાર
 આવતા આંચકાને 'આઝાદ અમીન'ની રંગતે
 જૂલાવી દીધી. મોટરમાંથી ઉતરીને શાખારા
 માલીમના મેળામાંથી પાછા વળતા મીયાંએ
 જેવા ઉતરેલ ચહેરે ઉંધ અને યાકથી લયડતા
 પગે ધર લેળા થયા ! પછી યાક દર યતાં
 પાંચમે દિવસે 'વેણી'માં બાઈબદીએ મુશા-
 વરાનો રિપોર્ટ પ્રગટ કર્યો. એમને 'બદી',
 'મરીઝ', 'આસિમ' ને 'શયદા' સિવાય,
 બીજા કોઇ કવિ દેખાયાજ નહિ. ૪૦-૪૫
 કવિઓમાંથી એ ચાર સિવાયના બીજા અદૃશ્ય
 માનવીઓ હોય, કાંતો ફક્ત જોડેકણુકારજ
 હોય જેથી એમણે બીજા કોઇનું નામ રેખ્યું.
 ક્યું નહિ હોય ! સખ સખકી સમાલો
 મેં મેરી ફોડતાહું. "

રા. વણજારો.

આફ્રીકાવાસીઓ માટે ખાસ :-

રાંદેર-સુરતમાં મળતાં ઉદ્ધ. અને
 ગુજરાતી પ્રસ્તકો માટે આપના નાના
 મોટા જે આંદરો હોય તે મોકલાવી
 આપી ફાયદો મેળવો.
 ધી રાંદેર રોડસં લુક્સેલસ : કલુપીઃ, સુરત.

અરમાઉલ

દુસ્ના

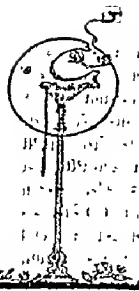
રિક્તિ-સામેરી

“યા મોઝિલ્સો” (અદ્દ ૭૭૦) “અ
જલીલ કરવાવાલા” (૧) જે કોઈ જાલિમ
તેમજ હાસિદો (ફકત કરનાર) થી કરતા હોય
તો તે ૭૫ વખત અગર ૨૧ વખત
“અલે મોઝિલ્સો ખસાયો” પઢી સીને
કરી દુઆ માગે કે:—“યાહીલા મને ફલાણી
જાલીમથી અગર ફલાણી હાસિદથી અમનમાં
રાખ” તો ઈ. અ. ખુદાપાક તેને અમનમાં
ગખમે અને પોતાની શિકાજતમાં રાખશે. (૨)
જે કોઈ દરરોજ નક્કી કરેલા વખતે ૭૭૦
વખત “યા મોઝિલ્સો કુંકેસે અખ્ખારિન
અનીદીન એકહરે અર્જીએ મુદતાનેકા”
પઢવા કરશે તો ઈ. અ. તેના દુસ્મના દફિ યશે
અને જે પડતી જખત દુસ્મનને ફેપાય
તસજુર કરી પડશે તો ઈ. અ. તે દલાક થઈ
જશે. (સરઅધ રીતે એવું કરવું જાય છે હોય
તોજ ફકરું નહીં તો પાંત હેરાન થશે તે ખાસ
ખ્યાનમાં રાખવું) (૩) “યા મોઝિલ્સો” ને
હમેશા કસરતથી પડનાર ખુદાપાકની શિકાજ-
તમાં રહેશે.

“યા ખસિરે” (સિયુમા ૩૦૨) “અ
જોવાવાલા કુલ મજલકને” (૧) જે કોઈ
ખરા અકીલાથી “અદ્દઅસિરે અગર યા
ખસિરે” ની દરરોજ સવારે પઢીને અને
સુનત મમોઝની મરઝો ૧૦૧ વખત પડશે તો
ઈ. અ. ખુદાપાકની ખાસ નજરે પડનારને તેની
ઉપર રહેશે એટલે તેને ખુદાપાક દરેક આફત
ખલાથી બચાવી જાણી દરેક જરૂર મેળવી
પહેંચાડશે અને કોઈને કદી પણ મોદતાન

થશે નહીં. (૨) જે કોઈ દરરોજ અસરના
વખતે ૭ વખત પડશે તો ઈ. અ. અકરમાનથી
મરજે નહીં. (૩) જે કોઈ હમેશા જુમ્માના
ખુલા પછે એને ૧૦૦ વખત પડશે તેને
ખુદાપાક પોતાની નજરમાં રાખશે એટલે
મકબૂલ ખુદામાં ગણશે અને તેને કોઈને
મોદતાન કરશે નહીં. (૪) એને હમેશા
કસરતથી પડનારની આંખો ઇ. અ. કમનજર
થશે નહીં. (૫) એને હમેશા કસરતથી પડ-
નારના અનુસારે ઇસાલીથી ધીમે ધીમે
વહેર થશે જો પાકા એતેકાદ અને ખાસેસ
શિવાદ પડશે તો (૫) જુમ્માની નમાઝ
પછી ૧૦૦ વખત પડનારને નેક કમિ કરવાની
ખુદાપાક તૌરીકે બના કરશે અને તેની
ખસારનમાં સફાઈ દેશે.

“યા સમીઓ” (અદ્દ ૧૮૦) “અ
સાંભળવાવાલા” (૧) જે કોઈ જુમ્માના
(ચરવારે) ચારતની નમાઝ પછી “અરસ-
ઓઓ” પાંચસો વખત પઢીને જે કંઈ દુઆ
માગતે તે ખુદાપાક કબૂલ કરશે. (૨) દરરોજ
૧૦૦ વખત પડનાર જે કંઈ ખુદા પાકથી
માંગે તે મલશે પણ પડતી વખત કોઈ સાથે
વાત કરી જોઈએ નહીં. (૩) “યા સમીઓ”
એના અદ્દ મુજબ અગર પડનારના અદ્દ
મુજબ દરરોજ નક્કી કરેલા વખતે પડવાથી
તેની બધી દુઆ ઇ. અ. ખુદાપાક કબૂલ
કરશે. (૪) દરરોજ સવારે એને સુનત અને
ફજર નમાઝ વચ્ચે ૧૦૦ વખત પડનારને
ખુદાપાક રદમનની નજરથી જશે. (૫) દરરોજ

[૩૭૬] બચ્ચે દેવપાલ તરફથી તા. ૩૦-૪-૪૧ની રત્નચિહ્નિત ભાંડાચલ-ચિહ્નિત, બિલ્ડા
 ચેલ્ડાના ના પ્રમુખશ્રીને એ મુદ્દાપુરા ઈલાકાની વરસી-મનાવવા ચેલ્ડાએ હતો; તેમાં, ચુપાચેલી,
 એ પદ્ધતિઓ પેલીની એક પદ્ધતિ પરની અંતરે બાંધી કાઢકપ કરીને અંતર, કરવામાં આવી છે, એવામાં
 આવી ત્રણ સંસ્કૃતી લઈને કાઢ મુદ્દા કાંપકુંડે કરી પડી છે, તે, ચેલ્ડા, દરમુદ્દાએ એવી ચુપાચેલી
 અર્થપદ્ધતિ મેળી છે. આલેખ કાઢચેલાના બેલેલ પાળા વધી મુદ્દા છે. તા. ૩૦-૪-૪૧
 પદ્ધતિ :— બંધાને પાંચ પેલાની પડી છે.

[illegible]

કહું શું? બીજાની દિશ પર પડી છે નિગાહો જવારથી? કોથી-લડી છે. તમારી પાંતને શું કાઢ- સમજે, કે સો સો પાંદ-એક શબ્દ પડી છે. સમય પસંદાયો છે એવો હવે તો બધાને ચાન પોતાની પડી છે. મને કાં બાંખે અધાર ન આવે ન કાઢની કુદર ઉકળનામાં પડી છે. સમાધાન આજી કોની હલમાં કા કાં રૂપ? આરામ પડી છે. મને ઉત્તર તમે દેતો બધી કાં. આ મોદરો આપ્ટ પર કાની પડી છે? જરા શર્મા બજારમાં લાલ મોતલ શિરે તો ચપ્પા; લીલી પાંચડી છે. ખુલ્લી શાન મુંજ હેરતને દેખી કાઢની રાક્ષ હેરતમાં પડી છે. હવે તો છે ફક્ત તથુ મીઠા આકા સનમનો દર ને હાં નિગાહી છે. ચમકમાં મોતીઓ સમ બધું મારા પરસવામાંથી આવેલુ મીઠી છે. દલચ-કેલ હાં છે આરમ કોઠીએ તરેહની આ કોઠી બિહા સંકડી છે. આરમ સંકડી પડી છે તો લિલ આફત પડી છે. ચડી છે તો લંગે આફત ચડી છે. અટલ વિશ્વાસ છે આફત માયુ ગળે કાંસો લીડે હાથે કડી છે. પટા ધનધોર આફતે ચડી છે. ઉડા અપ મંચકો કોરમત લોડી છે. કહો આનંદની કાં ધડો છે. હલપને આપેલો લંપડી પડી છે. તમેને નિન નેતી આફત પડી છે. કહી મોદુ કદિ આંખો ચડી છે.

હું સમજ્યો કે નહર જુલો પડી છે નવાઈ છે નવી દુનિયા જડી છે. તમે તો માણે પાસે પસાં છે ભુલાવામાં બધી દુનિયા પડી છે. ન મેં છાયા ન એલું છા કાંધી લડી છે તો ફક્ત આંખો લડી છે. તમારી આંખ પર અંકુશ રાખો. હવે તો એ બધુ માથે ચડી છે. હલ્લ મુજ કાઢને કું કેમ આપું હલ્લ મુજ હલ્લ સાથે જડી છે. હરે છે કોઈથી શું કામ? શયદા કા તારી દિશાતમાં પડી છે. શયદા

એ નજરે મારી આંખો લડી છે. ક્યામત પર ક્યામત જઈ પડી છે. ક્યામત શું છે બીજું કંઈ નથી પલુ વિરહની રાતની છેલી ઘડી છે. તમારા તીરે આવી મારા દિલમાં તમે કોઈને મુજને શું પડી છે? પતંગોથી કોઈ કેલુ નંધી કંઈ. અને પદનામ દિપક દેરધડી છે. વિરહની મારની પોસે. તેમે છે હું સંમતો મોને આંખો પડી છે. ચડી લે, બે-સમજ તો બીજી લે. ઘડો મયખાતુ લંછ આવી પડી છે. એ, કાલિદાસ નવન એકજ વાર બીજો મરેલી આંચ પાછી તરડી છે. તરડેલી લાં, અહીં અશુભ પરદા નકાબ ઉપર નકાબ આવી પડી છે. ન બીજું કંઈથી પલુ બધ કદીએ. મુસીબત જે ઉડી, મુજપડા પડી છે. અસર સંભાળને રહે અંગરને ધણી મુશિકલથી એ દોલન જડી છે.

પ્રથમ-દાઢી 'અમર' આજે શરમ કર :
 વાન, પર વપારે એક આજે પડી છે :
 'અમર', સામેલી (યડાદરા) :

પડી ૧૧૦ કેક લાઈને ઉપડી છે :
 નાન, કયાં આપની, ખાલી પડી છે :
 સદા જંગવાનની એ યદ્ય પડી છે :
 આ કુન્યા-મારતાની સાદી છે :
 વધા માયામાં જુદી સાંકડી છે :
 છે લાંબુ ઊંઘિત કુદી પુછડી છે :
 ક્યામતમાં ક્યામત એ ખાલી છે :
 બધાને પોતપોતાની પડી છે :
 ને રંગો પારએ દિલ પારએ ના :
 ભાષા એ આંખડી દે આંખડી છે :
 વિદેશી અંગણની દે આંખડી આજા :
 સ્વદેશી આ અમર, પડી છે :
 તમારી કુમની પડી છે :
 તમારી ફાલતી ભારે પડી છે :
 કોઈના પ્રેમનો પહેલો નિસ્સો :
 કોઈના સેનની કુદી પડી છે :
 સદાએ આખરે સુને બિચારા :
 રહી પોતે જોઈએ તરફી છે :
 કવિની કેકડી કરનાર મિત્ર :
 કવિની સીક કા હી સાંખડી છે :
 સદુએ કોઈની લેજો સદુ સદુ :
 તને 'નિસ્સાર' સાંખડી પડી છે :
 'નિરુપદ' (પિટવાઈ)

જાનથી શું અર્થિ-કિરમન જોડી છે :
 બધાને પોતે પોતાની પડી છે :
 ન તુડી સીવળી તો એમંચી પાણુ :
 નિમણી કામસમી જાણ્યો છે :
 ભાગેને આપ કોઈ ના બેદ મોટો :
 બધાને ભોટો કદી નહીં આંખડી છે :
 અમારા સમુદાય પદમાં પુરુષ :

ગઈ અમ ભાગ્યની તરી કડી છે :
 દણ પુરાણથી લીધા જ્યાં દહાવા :
 શીરે ત્યાં જો કાઠા આવી ખડી છે :
 ભયેને હો રહ્યા કુરમને કમરો :
 મુકદ્દર છે કનેલ આજે ખડી છે :
 દુઃખમાં સાપખાં મરજીથી નીકળ્યા :
 યદ્ય આજા પર કાલી મડી છે :
 વનના કોઈરોની કલક બજાઓ :
 સીમાએની અર્થિ, કોને પડી છે :
 કના થકે જીવન સર્જના નવું દુઃખ :
 હલમાં એક આ આંખડી પડી છે :
 કાઠા મુઠા ભાગ્યની વળાં ત્યાં કરે છે :
 ગઈ સમજા મુઠા આજા પડી છે :
 બધા આજાથી કિતરીને પડી છે :
 કોઈ કોઈ ખાતરી નહીં ખૂંપી છે :
 'નિરુપદ' માતરી :

વધા મહી 'અમર' નાવડી છે :
 જિવનમાં અજાણે રમ પડી છે :
 નાન-બાગમાં દિનમત આપડી છે :
 ખોલી આંખડીમાં આંખડી છે :
 પડી રહીને તેજીને પાંચ તરફ :
 દારો વારે વીજળી તડકડી છે :
 કોઈ આજાએ રવાન કાળ મહારા :
 નિરાશ અર્થોમાં આવી પડી છે :
 પડ્યા મંજિલના ખંધે છે તરણમાં :
 ને શિર પર કુચ તો ખૂબ ગડગડી છે :
 દુઃખને પોતે કલક શું અન્ય કાળ :
 બધાને પોતે પોતાની પડી છે :
 તમે મુઠા મરતકે નાખો કુદી :
 રમવામાં વિશ્વ જોઈ શલ-છડી છે :
 દરોતી જાનું જીવન ત્યાં પ્રકૃતિ :
 અર્થિ શુદ્ધ માંખડીએ કુદકડી છે :
 નમન જાગર, સમિષ કરતા અમારો :
 સરકી કોઈમાં દે આંખડી છે :

શરી સમ દિપ તે પેટાવી' એક,
મેં સુગમની હૃદયની ફલહરી છે.
પ્રભુવના પાઠ આગળ છે એ 'સામિર' !
પ્રથમ કક્કો, પ્રજી આરાખડી છે.
'સામિર', (વટવા)

કોઇ પર દિલ કોઇ પર આંખડી છે,
છતાં સુગમે નિરાશા સાંપડી છે.
એ આંખમાં ને કંઠા આંખી ખડી છે
ગિયારી જાન સુસ્કિલમાં પડી છે.
જુઓને લાન જુઠ્યા શૈખ પીને;
ખલે જલ્મે, અગલમાં પાછડી છે.
તમે નાવિક બની આવી ઉગારો.
વમળમાં સુગ કસાઇ નાવડી છે,
તમે સુધ્યાં નંઝર નિર્મી કરીને,
મગર અંદો તો ક્યામત થઇ પડી છે.
ક્યા મારી હું કેને જઇ સુણાવું,
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
અમે માન્યું તમે પીતા નથી શૈખ,
કરી તમ લાઘ શાને આંખડી છે ?
ઇમારત આશની બાધીની દિલમાં,
આંખાનુક આજ એ તુડી ; પડી છે,
કદમ મેલસરમાં શી રીતે ઉપાડું,
શિરે મારે, સુનાની ગાંઠડી છે.
તમે ઠોકરથી તો ફકરાવો દિલને,
તમારી યાદ એમાં હર ધડી છે.
'ફિના' દિલને સુલતાનીમાં સંભાળો,
બધા એ, આપની પાછળ પડી છે.

"ફિના" રહેરી.

હજી-લીલાની દિલમાં પ્રીતડી છે,
હજી શીશામાં મય આજી પડી છે.
હવે આંખું કદી નીચું થશે ના,
પાછું ઉચે નજર જઈને લેડી છે.
કેહું તો શું કહું, કેને કહું હું ?

બધાને, પોતપોતાની પડી છે.
હું છું, એ તરફ, હું ગ્રેમ-પાંખે,
દલે મંજિતની ક્યાં સુગમે પડી છે ?
રહું છું, "રૂપ" સાથે ગ્રેમ-જગમાં,
મને મંજિતથી પર મંજિલ જડી છે.
મદખત લાવ એ, અંધિમ મદખત
મરણ-જગતના વચ્ચેની કડી છે.
જુપીને પણ જુપી ચકતા નથી એ,
અને દોષિત અમારી આંખડી છે.
ફસારી રૂપ, રંગમાં નંઝરને,
અમારી ઝિંદગી રસતે પડી છે.
નથી દિલનો, નથી દુન્યા સમજાને,
અમારી દિલ ધંધો દુન્યા ખડી છે !
મદખતથી જશે દિલ, મંજિતે તું,
મદખત આંધળાની લાકડી છે !
અનોખા લાવનો પુરો છે એમાં,
ગઝલ "આસિમ"ની મોજે મોજડી છે !

"આસિમ" રહેરી

પુંકારે, શાહીવાહીની છડી છે
મંઝા દાસવંશ તેને પડી છે.
મજે પડિને, ને મુઝી તો સાંઝ
નડી તો, ફગવાની આ ધડી છે.
સિધાવો મોજથી સ્વદેશ પાછા
પેરાણાગત દલે, લારે પડી છે.
પડી છે અન્યની દરકાર કેને
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
"એ" ફેક છે બેરાકાં બેબુ બદલે
કળા શી રોમનોની કાંકડી છે ?
ઇશારાથી કરે, પત્થરને પાણી
એ લાંબો આંખમાંની આંખડી છે.
જે જુલની એડીથી અંધર ઉડે છે
એ મિસ છે કે પવનની પાવડી છે,
કપાલી, એજા કદ એડેળાયાવું
સુધારાની એ, ફેશન કાંકડી છે.

૧૭

ચુસીને પછી શિરે એવી ખડી છે.
કે સારી દુન્યા દુન્યાન ચર્ચ ખડી છે.
વિશાળ લાખ કંઠે સુધી મયા દિવ,
કોઈની આદ, ન્યાં કુરી પડી છે.
નથી ચાલી શકતું હાય એ પછી,
શિરે પાણી ભારે, ગાંધી છે,
અરે! ઉપકાર પછી કેવો તમારો,
સુધી નીચી શરમથી આંખડી છે.
પધારો દરો દુન્યા દિવથી પધારો,
હંધ્ય માંડે દુખોની દાખડી છે.
મિલનની જખનામા આરકુ પછી,
પિયારી રાત આખી તરફડી છે.
નથી તું એકલો જગમા દુખડી છે;
પિયારી સારી દુન્યા રાંકડી, છે.
કમા જેવે છૂંત કા, ના, કહે છે.
મરણ છૂંતને અહીંયા આપડી છે.
તને ચિન્તા "વહી" શાને જગતની,
જગત ને કંઈ નથી તારી પડી છે.
"વહી" (કરમાડ)

૧૮

છૂંતની એ નહીં બુદી જડી છે
નિરાશ ને અમર કરવી પડી છે.
ખબર રાખે તો કાંઈ ક્યાંથી રાખે
કે સોને પાત પાતળી પડી છે.
જવાની છે નો આતી છે જવાની
જવાનીનું છૂંતને જે તણું ધડી છે.
ખડી છે વાત મોંગે નાં મળે કંઈ
છે એની ભેંસ જોની લોકડી છે.
નથી છૂંતને છોડી લાંબું છૂંતું છૂં-
દુન્યા મોંગાપની આજે નહીં છે.
ભંભુડા ભંભંતી જંગલમાં જવાની
મરણ છૂંતને જામેતો આંખડી છે
"એમીન" આજાદ છૂંતને પાછું
કમા છૂંતી જવાની સાંપડી છે.

અમીન" આજાદ (સુરત)

૧૯

ગજા ક્યાં હોય એવાં યુવચિનાંમાં
નું જ્યાં સુત જેનું યુવની સાંખડી છે.
ચમા એ લાલ અતે જખજોના
ન ટાપી મેંસદ નો પાંચડી છે
હવે તો એક નશાન હો ખુદાર;
હવે "ધખકસી" અનિમ ધડી છે
છૂંતનું હાથે દુ સારીને શીખે
છૂંતની હરપડી નાજુક ધડી છે
હવે કો હોય "ઓકિર" તમને ખબર
તમારી, મારે, જાણે નાવડી છે.

આજાદ "ઓકિર" લાંસોડી

[ગજા ગજમેત આપના અંક]

આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ

આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ
આજાદ નો આજાદ નો આજાદ

ઇકબાલ :

વિશ્વના મહાન

સન્દેશવાહક કવિ

ઇમામુલ્લેહ સદ્દીન

દરગાહવાસી

અમુલ્લામહ રોકડર, સર મુલ્કમદ
ઇકબાલની મળુના જંગતની પ્રથમ પંક્તિના
કવિઓ, કિસ્સે અને તત્વજ્ઞાનીઓમાં થાય
છે. એમના કાવ્યો અને ખંડાઓના સંગ્રહો
આના પુરાવાર છે; પરંતુ એમની એ
વિશેષતાઓને કારે મુદ્દાએ તોય એક સન્દેશ-
વાહક કવિ તરીકે એમનું નામ સંદાય અપર
રહેશે, અને સાચી હકીકત તો એ છે, કે
એક સન્દેશવાહક “કવિ” તરીકે એઓ સફળ
થયા છે. પછે ભારે, એમની એ સફળતા જગ-
તના કવિઓ માટે કદાચ ઇર્ષ્યા અને પણ
અડી.

કારણ બાપરન, ગિર, હોમર, ટેનિસન,
શેક્સપીયર યૂરોપ-અમેરિકામાં, દોહરા, ખેયામ,
કાલીદાસ, ભવશ્યતે, ટાગોર એશિયામાં વિસરાઈ
ગયા છે, કે કદાચ વિસરાઈ જશે એ તદ્દન

સહવિત છે. પરંતુ ઇકબાલ અલ્લે અને
અમર રહેશે. સળળ એ જમવિખ્યાન કવિ-
ઓએ આધ્યાત્મિક, રંગીન અને ઇસ્કનીજ
સાધરી કરી બાણી છે, જંગતને-ઓધ-
વાની, તેના નિર્લાન આત્માને જગાડવાની,
જનતાના નીચલા થરને મંચન કરવાતી કોશિ-
શજ કરી નથી, ખટકે એમ કહ્યું કે એ
જગ-કવિઓ કોઇ મિશન, કોઇ સન્દેશો લઇને
જગ્યા જ નથી કે તેમની શાધરી ચીરૂં છપ
બની રહે. ટાગોર જરૂર મહાન કવિ છે,
મહાન તત્ત્વ ચિન્તક છે, મહાન દુહિયાર છે
પણ જંગતને તેના શા સન્દેશો છે? વિશ્વના
એવા કયા દેશો છે, જ્યાં આજે ટાગોરના
કલામને, ધનસાનમાં આહ્વાન નગરત કરવા
માટે નિમિત્ત સમજવામાં આવે. હાય,
ટાગોરની વાણી રંગીન આધ્યાત્મિક વાણી છે,

જે મનુષ્યના મુખના આત્માને એક વાર
છેડી જાય છે, આત્મા સુન આપી જાય છે,
મરણ બનાવી દેવા છે. મૃત્યુ- મનુષ્યના રમો
બનાવી નેવે છે અને બસ.

ઇકબાલનો કલામ. હિન્દુસ્તાની મુઝાફા રૂકમાં
નવજીવન, સીચી, તેના નિર્લાન
આત્માની નવું જીવન આપે છે, તેના
નિરાશાચરણ દેહમાં પ્રાણ પૂરે છે, અને
તેના અદ્ભુત (ખુદી) ને જાગે છે એટલું જ
નથી, ઇકબાલ મનુષ્યને સર્જનગણી બોલે કરતો
નથી, કંત્ર બની દિશા બતાવતો નથી, અમલના
પાઠ લખાવતો નથી પણ તેથી પણ આગળ
લખ જઈને, હિન્દુસ્તાની હિન્દીના મર્મો બતાવે
છે, અને તે માટેનું સમયગણ્ય દેખાડી
મનુષ્યને આંધળા બેઠા બેઠાનો બોધ કરે
છે. મનુષ્ય સુમત્ર, ઇકબાલ પોતાના કલામની
રેશનીમાં, એથી બુદ્ધિ સર્જાવી દેખાડે છે
કે ત્યાં પહોંચ્યા પછી ભાગ્યે જ કોઈ મનુષ્ય,
તેના સમાન બનેલા આત્મા જોડે જઈ પાછી
પાતી કરી શકે છે. તે સુદ આદરે છે, ને
જરૂર આદરે છે.

ઇકબાલ પોતાની કારમી મરણથી
“અસરો પુરી”માં હિન્દુસ્તાન પોતાની ખુદી
(અદ્ભુત) કિંવા અશિમતા પીડનના ઉપદેશ
કર્યો છે, અને એ ઉપદેશના પ્રતિજ્ઞાઓ
ઇકબાલના હિન્દુ કલામ “બાલે ગિલ્દીસ”માં
પોડેલાં સ્તંભ શકાય છે. ઇકબાલ, મુમલમાનને
પોતાના અદ્ભુતને, જાગૃત કરવાનું, અને
અદ્ભુતનામાં રહેલી અનંત શક્તિઓનું રહસ્ય
પીડનવાનું કહે છે. સ્તંભ શ્રિરંધ્ર કામ પોતાની
અશિમતા પરબી-ચર્ચ જાય તે ઇકબાલ તેમાં
તેતોં ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિ છે, તેને ફરીવાર શાસન
દરેતી બેઠાનું ભવિષ્ય લખે છે, અને તે
વિધની સુખી, સુખ અને સુસંસ્કૃત મનુષ્યોમાં
પહોંચે રથાન મેળવે એમ ચોક્કસપણે માને

છે. એને સાબર નકાસ, “બાલે ગિલ્દીસ”
માં મુમલમાનેને દેર દેર ખુદી (અશિમતા)
બેઠા કરવાની ભાગ્યશુકરી છે, અને તે
દ્વારા મુદિલમ કામે બોલેલા દરજ્જે પાછા
મેળવવા ઉપદેશ કર્યો છે.

કવિ શિરામણ પોતાના પુત્ર જાવિદ
ઇકબાલને એક કાવ્યમાં ઉદ્દેશને લખાવે છે કે:-

“ખુદી જાગૃત દય ઉપે જાવિદાંકા મુમલ!
ખુદી સોજને રૈસન દય ઉપે મોતેકે ચિરાગો”

ભાવાર્થ: અદ્ભુતના વાધમાં જ અનંત-
જીવનનો મર્મ ગુપ્ત રહેલો છે, અને
અદ્ભુતનાની બળતરા થવી જ (જાગૃતી)
અજાણના દિપક પ્રકાશમાન છે.

અશિમતાને જાગૃત કરવાની હિન્દુસ્તાને શા
માટે જરૂર છે તે “બાલે ગિલ્દીસ”ના એક
કાવ્યની નીચલી પંક્તિમાં સમજાવવામાં
આવ્યું છે. :-

“થેદ પચમ દે જઈ દય મુજદે બાલે સુખવાદી
કેદ ખુદી આરિફાંકા દય મુમલ પાસાલી”

ભાવાર્થ: મનુષ્યને શિનય નીચું મને
સન્દેશો મુખ્યથી મળે છે, કે અશિમતા જાગૃત
કરી થોડા પ્રભુ-ભક્તોના પગ પર પાસાલીમાં
પરિણમી જાય છે.

તેથી જ, ઇકબાલ “બાલે ગિલ્દીસ”માં
એક બીજા કાવ્યમાં કહે છે કે :-

“નાજિલ નદો ખુદીમે, જરૂર અપની પાસાલીની,
મામદ કીસી દરમકા વે બી દય આસ્તાના”

ભાવાર્થ: અદ્ભુતનાની અજાન ન થ,
ને વડે ન તારે રસાય કર કેમકે કદાચ તું પણ
કોઈ દરમ (પવિત્ર ધાર્મિક રથ)નું ઘાર છે.
અદ્ભુતના કિંવા અશિમતાને જાગૃતી
લેવાથી, અને તેની શક્તિઓને પરબી લીધા
પછી માનવી કેટલી ઉચ્ચ બુદ્ધિઓને જોઈ
પહોંચે છે, તે “બાલે ગિલ્દીસ”ના એક

અવ્યતી નિમ્ન પંકિતમાં કાન્ત દર્શિવાળા
આપણાં મહાન શાધરે સમજાવ્યું છે:—

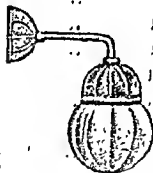
‘જુદીકા કર જીવન ઈલા. કેહ દર તકરીસે પડેલે
ખુદા બંદેએ ખુદ પૂછે, બાત તેરી રચા કયા હય !’

ભાવાર્થ : તારી અસ્મિતાને. તું એટલી
જાગૃત કરી છે કે, પ્રભુ પડે કોઈ પણ કાર્યનો
પ્રારંભ કરતાં પૂર્વે તને પૂછે કે ઓ બંદા!
તારી શી ઈચ્છા છે?

ઇકબાલ, એશિયાનો મહાન શાધર ઇકબાલ,
વિશ્વનો મહાન દિસ્તુક, મહાન તત્વજ્ઞાની
ઇકબાલ ખુદા કિંવા અસ્મિતાનો અંધારી
છે, સંદેશવાદક છે પરંતુ અમર્યાબીસંગી વાત
તો એ છે, કે એનો એ ઉપદેશ, કુઆતિ—

પાકતી સચી તઅરીમ (સિદ્ધિ) થી જરૂરપણ
ચિદ્દ નથી. એ સામાન્ય રીતે જગતની
પ્રખ્યાતોને અને વિશેષ કરીને મુસલમાનોને
કહે છે, કે તમને યોગ્યો. તમારી અસ્મિતાને
યોગ્યો વિશ્વમાં જે કંઈ છે, બધું તમારા
માટે છે. હૃદયમાંથી લય અને બીકને
તિલાંજલી આપી દો. યુવવાટા મારતા
સાગરમાં કુદી પડો, મોજાઓથી ધુધ્ય કરો,
પાકોથી ટકરાઈ જવ કેમકે જીવને, કુસોનું
ખિજતું નથી, સમરંગણ છે.

ઇકબાલનો આ સંદેશો છે, જે મે
સંક્ષિપ્તમાં પેશ કર્યો છે. એ સંદેશથી
ફલિત થાય છે, કે ઇકબાલની શાંધરી મરવાને
જાતી નથી, અચોને છાડવાને સમર્થ છે.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પ્રેરણા, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીનાં ઝાળવાના
ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ટોકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે બોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના
બટન, એવરેડી ચાંદર, ફ્લોરો લાઈટ ટોચ વગેરે કીફાયત્ત બોવે મલશે તેમજ
વીજળીનું દરેક પ્રકારનું કીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતા દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રકો,
સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓર્ડરથી જનાવી આપવામાં આવશે.

—: આમહાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

(૧) ઓર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.
(૨) કંપનીના બેંકર, લાલગેટ પાસે, મુરત.

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુઆમે પાકનો માતંગર ગુજરાતી તરજુમા એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાનિજ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા પાયે દરેક પેળેનાં સુદર બટ્ટોક બતાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમા આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંગરા આખી માતંગર તફસીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમન્વયવામાં આવી છે કે સોધારણુ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કોઢી શકે. ખોત્રી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવો લઘુભણ છે.

અમ્માનો સીપારો હદિઓ છ આના પોસ્ટેજ ૦) ન

અલિકુલામ-મીમનો " " છ આના

સ-યફૂલનો " " છ આના

નિયમ-રસુલનો " " છ આના

લત-તનાલનો " " છ આના

વલ-મુહસનાતનો " " છ આના

લા-મુહિયુદ્દાહનો " " છ આના

વુએજા સમેઈનો " " છ આના

વ-લવ-ચાતનાનો " " છ આના

કાલલ-મલઉનો " " છ આના

વચલમૂનો " " છ આના

વચનએકનનો " " છ આના

વ-મા-મિન દાખમહ " " છ આના

વ-મા-હિમ રેઓ " " છ આના

ર-મ-મા " " છ આના

મુહાનલ્લી " " છ આના

નોંધ-એક અર્થ એ સી પારોની પાંચ પો. ફરવમિ આવશે નહિ. એક સીપારા માટે

૧૬ સીપારા મોટો હોય છે પણ તે બે મિત્રી કોડેરાકરવાથી ૧૦) નો બચાવ થશે.

સહિકું બુક ડીપો રાંદેર (સુરત)

૧૯૫૦

[૬૨૬]

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

[સર્વ પક્ષનાં પ્રયેક માનવીને પ્રેતસાદન આગ્રે પુત્રનમાં મૂકી, શકાય, અને ઉપયોગી નીવડે. એવું કંઈક "કારવા"નાં વ્યવસ્થા વર્ગ સમક્ષ રૂઝુ કરવાની આનંદ એક નેમથી, "સન્માર્ગ" લખવા પ્રારંભ થયું. "વ્યવસ્થા" વર્ગમાંથી એકાદ જિજિવસુરને, પાશુ પ્રેરણા મળી, તેણે આવી મહેનતનાં સર્જન થયેલી "માનીતી" ઉપરથી વાંચકોનાં નીચાડામતી પ્રત્યે, તેણે "સન્માર્ગ" સવિવેચનો પ્રસ્તોતકારે પેલું પ્રેર્યું. કરવાનાં પ્રયત્નો કરીય. તત્કાળ તેણે માત્ર ત્યજેલું જ. હાથે પૂરું કે "કારવા"નાં સર્વ વ્યવસ્થા જાળવે, "સન્માર્ગ"ને વાંચે, વિચારે અને મનન કરે, સાચે જ જુદીએ ને ઉદારતાપૂર્વક દરેકને કરે. કારણ કે વ્યક્તિગત દરેક માણસ ચોતાની દ્રષ્ટિએ લેખે છે. એવું છે.]

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

તે દરેકની દેશવવા મારે પ્રયુક્તતા અનેક આપેલી છે, પ્રયુક્ત રહેવા માટે પેલું ચોક્કસ પ્રમાણમાં નાણું નોંધતા નથી, આમાંથી આંખો આવકવાળો ઇન્સાન પેલું સાદી રોટલી મળતી હોવા છતાં પેલું પ્રયુક્તતા મેળવે શકે છે. એ નીવવા સત્ય છે.

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

૨૦૦૭ કરવાર : "ગાદિલ"

સર્વ રીતે પછાત છે. ... યશસ્વી માને છે, પણ વાસ્તવિક રીતે કેસાડીની ... રીતે ...

સંપૂર્ણ શક્તિ છે, ધરત્રાસમાં સંપત્તી પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં નોવા-નજીવતા મહત્તા અમાપ છે, મુસ્લિમોની સામટી અન્ય લોકો પ્રવર્તે કરે તે તેમની ગેરસમજીતીને અવનતિ એમનાં કુસંપને આભારી છે, સંપૂર્ણ તત્કાળ અંત આવી રહે.

વગર કોઈપણ પ્રબળ એક પણ કાર્ય પાર પાડવાનો દાંખતો ઇતિહાસમાં નોવામાં આવેલો ... ૧૧

નથી. આપણું જીવન જીવનકાળનું સમય જીવનમાં જોડા પછી છાના પાણી થાય સંપમાં સમાપ્ત છે, જ્યારે આપણી વર્તમાન છે, તેમાંનાં પ્રયત્ન ભારે લાચારીએ જાય છે. અવશ્યા આપણા મત-મતાંતરેને આભારી, સામાજિક બંધનો, રૂઢીઓ ને કેટલીક અયોગ્ય મુશ્કેલીઓ બધાય પાણીનું મૂળ છે, સમાનતાનાં ધોરણે સ્વેચ્છાએ જીવનનાં નોવાણું ચળાવે છે, તે એ પાણીમાં આશ્ચર્યજનક ધટકો થઈ જવા સંભવ છે, સ્ત્રીરક્ષાની અને નાત-જાતનાં પ્રાણીઓમાં ગોંધાઈ રહેલા પ્રત્યેક સમજામાં છાના પાણીનું પ્રમાણ પ્રતિદીન વધતું નોવામાં આવે છે, એના માટે સામાજિક રૂઢીઓ જવાબદાર છે, નહિ કે કોઈપણ ધર્મ.

... ૧૨

સમાનતા એ પરસ્પરની સગ દૂર કરવાની રામચાણ ક્વા છે, સર્વ જગતને સમાનતાનું શિક્ષણ આપનાર પોતે (મુસ્લિમો) આજે મોર્ગે જુદા છે, ઉચ્ચ-નીચતા બેદલાવોએ સમાનતાનાં ઉપેક્ષાને આજે કચ્છી નાંખ્યા છે આપણે હવે નવેસર સમાનતાનાં ધોરણે જીવન વહન કરવાની આપુરવડતા છે. જગતનાં મુસ્લિમોને આપણે જો ફરજ પાડી શકતા ન હોઈએ તો પણ હિંદનાં નવકોટી મુસ્લિમોને તો આપણે સમાનતાની કિંમત આંકતાં શિખવવું જોઈએ.

... ૧૩

નંખળાઓની પ્રત્યેક અંગત સમજાઓની દ્રષ્ટિએ બળતેજ ગણાય છે, છતાં નંખળાઓએ તો તેને જોડા સમજીને પણ જીવનવિકાસમાં યતી ફકાવેટો ફરે કરવાનાં પ્રયત્નો કરવાં જોઈએ. મુસ્લિમો આજે નંખળા છે, કચ્છાએલા છે, તેઓ પોતાનાં હક્કો મેળવવા માટે જે પણ પ્રવૃત્તિ આદરે તે પણ એક પ્રકારનો જોડાઈ જાય છે.

... ૧૪

પરંપરાઓ કેટલાક મુસ્લિમો રાજ્યોની રાજ્યપદ્ધતિ ઉપરથી ધરત્રાસને કેસાડીએ ... પ્રમાણીક મજૂરી કરતાં, શીખણ એ સર્વોત્તમ છે, અન્યનાં આધારે જીતીને સમાજને યોગ્ય રૂપ સ્થા કરતાં, એકે વસ્તુ વધારે શરમ લેશે નથી-મુસ્લિમોએ હવે યોદી, શરમ લેશે નથી પરંતુ ...

મુરિલમોનાં કૃત્તિઓ છે, જે તેઓ પોતાની વર્તમાન અવસ્થાનાં અવગણીને કરે, અને પ્રવાહો ઉપર પાણી મીડે મીડે, અને પોતાનાં વર્તન ઉપરથી પોતાનાં ભવિષ્યની રૂપરેખા દોરે.

૧૫

કમનસીબે આપણાં ઉશ્માઓ સુધીઓ અને રાજદારી નેતાઓમાં વિશેષ સંકુચિત દ્રષ્ટિ નેવામાં આવે છે, સમાજનાં મુખીઓ અને પરેલીઓ પણ એ રોગનાં ભાગીદારો છે, પરિણામે પોતાની નામના કે સ્વાર્થની ખાતર અન્યની-દરેકને કરેલાં તેમને સંકુચિત નથી, સંકુચિત દ્રષ્ટિ કે અચોક્કસ સ્વાર્થને ધરમાલે ધિંગ્ગારે છે, એ દ્રષ્ટિએ વિચારતાં આપણાં માર્ગદર્શકોમાંની ઘણીખરા મોટા સુધી ગયા છે, અર્થાત મંજૂર થતાં વેલા સીધા મોર્ગ ઉપરથી તેઓ ખસી ગયા છે.

૧૬

શરીરમાંનાં એકાદ અવયવને પણ ઇન થતાં જેમ-શરીરનાં અન્ય-એક દરેક અવયવો-વેદના અનુભવે છે, તેમ મુરિલમોનાં પણ હોય છે, અર્થાત એકાદ મુરિલમોને પણ અવયવ ઇન થતાં સમસ્ત મુરિલમો વેદના અનુભવના યાપ, એથી મુરિલમ કામની પરીસ્થિતિ દેખી નેહએ, પણ બેદરકાર મુરિલમોમાંથી એ સદગુણ તારા પામશે દેવાથી આજે વ્યક્તિગત કોઈપણ મુરિલમ ગમે ત્યાં રહે સાઈ જતાં નેવામાં આવે છે, સ્વાર્થ અને સંકુચિત દ્રષ્ટિએ આપણને ધરલામચી સદંતર અગમ કરી નાખ્યા છે, એ આપણી કમનસીબીનો એક-અધિક પુરાવા છે.

૧૭

મુરિલમોની સંપૂર્ણ સર્વોત્તમ અને સદંતર ખામીરદિન સામાજિક રચના એટલેજ શરીરનું

શરીરનું દ્વાર મુરિલમો સર્વોત્તમ હવેન હવેના સંમર્ધ થઇ શકે છે, શરીરનું દ્વાર મુરિલમો પોતાની ગુલામી ટાળી શકે છે, અને શરીરનું દ્વારનું મુરિલમો મોક્ષ (નબત) મેળવી શકે છે.

૧૮

આચાર, વિચાર અને વર્તનનો સુમેળ મંજૂર થયે વગર થતોજ નથી, મંજૂર થાયે દાખવેલા સન્માર્ગો દ્વારા આપણે સાચા મુરિલમ થઇ શકીએ છીએ, અને એકવાર સાચા મુરિલમ થયા એટલે ઉચ્ચ-નીચનાં બેદલાવનો અંતજ આવી જાય છે, દ્રષ્ટિ દાય નેચે રચાત રહેતું નથી, શરીરનું દ્વાર થયેલી-સામાજિક રચના આપણા અંતરની અને બહારની મહિનતા ઘોઘ નાખે છે, આપણી સામાજિક રચના પુન શરીરનું પ્રમાણે થવી નેહએ.

૧૯

સુવાવરયાની મહત્વકાંક્ષાઓ અને તમનાઓનું માપ કાણુ કરી શકે કે કર્તવ્યપાલનનાં એ સર્વોત્તમ કાળમાં સુવક સ્વર્ગ ને નકંતો અધિગારો ઘડી શકે છે, કાંઈ પણ સુવક હિંમે, તો તે એ સમયમાં એક નવી દુન્યા રચી શકે છે, પણ શન છે સવેજાની, અને હનગારદિની.

અવનતિ તરફ દીનપ્રતિદીન ધસાઈ જતી-પ્રજનઓનાં કવિઓ પણ નમાલી જતીજ સેવના હોય છે, પ્રજાની અવનતિનાં કારણો શોધવાને બદલે તેઓ મુરિલમોને દાંડી દેવાનાં નીરર્થક પ્રયત્નો કરે છે, કૃત્રીમ સંદર્ભનાં પદો પાછળ પોતાની અને પોતે જે પ્રજામાં જન્મ્યા હોય, તેની પાપમાલીને સંતાડવાની વાલીવાત કવિઓ રચે છે, કારણકે સાચા સંદર્ભની ઝંખા કરવા-કરાવવાની તેમનામાં સંદિન હોતી નથી, એવા કવિઓની સર્વ કવિઓ માત્ર સંદર્ભને વખાણવામાં જ

આકારા કુસુમવન છે. પછી તે આજી રાખતા નિઠતાથી ભરેલા રાખતાને દુન્યામાં ભરતી
 નોતું સંમેલન જોયું. મારી છે. આં સુધી દુન્યાને ખરો રસો નહિ
 ફોલોવેલી શર્યાતોને મળે. અને કિન્નતિની આશા આકારા કુસુમવન
 ને આ કાંઈ ઉપદેશો પાડે. ત્યાં સુધી કે દુન્યા તેમના દંદમાંથી બચવાની
 દમાતો, પ્રેકિસરો તો કાંઈ ડોક્ટરના વેશમાં કોઈપણ ન કરે ત્યાં સુધી. પા ખુરા તારા
 બીમારોને બરબાદ કરી રહ્યા હતા. કાંઈ
 ખુબસુરત ઓરોતોના મોહમાં દુન્યાની બરબાદી
 કરી રહ્યા હતા. આમાં દિલની સાથે કહ્યું કે
 આ કિસમી પસંદી એટલે જ આજી જમાનાના

વંદાઓને આવા છુપા રાખતાનોથી બચવાની
 સમજ આપે. અને કુમિયાને જેવું જેવું
 પાછળ થસડી નુ. તમામ શબ્દ

કયાં હશે તું મે ?

સંપાદક : હારિમ મોહમદ દીમાલ-કોટરા
 એક રાત્રે તમારે કે નિદ્રામાં પાડ્યો
 હતો મંદના શીતળા કિરણો આરી પડીની
 જનના બાકામાંથી પ્રવેશીને આરા ધરી
 મરતી લઈ રહ્યા હતાં એક કિરણ બમતું
 મારી આંખો પર આવી એકું હું અગકેશ
 મને એમ લાગ્યું કે તમે મારી આંખો પર
 હાથ મૂક્યા પણ એતો આંદોળતા બાજુ હતા
 હાથ તેમ કયાં ?

જતી હતી હા બસ તેજ વખતે મને તમારો
 દષ્ટિ દમે પ્રો-એલવું સાંભળું હું આંકમા એવું
 તો તમે ન હતા એ તો હતી થિયા લવડી !
 સચુણી સંધ્યાની રનાશમાં મને તમારો
 રોપપૂર્ણ અગી દેખાઈ ! મારા નયનો એતો
 નેહ દેહે ધડોળી પાળું ને દેતાં કે સંધ્યાપર
 રમ્યામયણી રાત્રીનું રાત્રમ દેલાવું તમારા ચુંદર
 વદન પર જેમ કાળી કાળી છુટકા આવી પડે
 તેમ ! પણ આ બધા મારા તરંગો હતા
 તમે કયાં ?

અબીઆમાં-કળાઓ-દસી-રેડી-હતી
 બેતુંજી સંભળું મને તમારો દસડું જો !
 કેમકે તમારા મંદ હારપને પુતોના કિન્નકિસાટમાં
 કંઈ વધુ દેવ નથી !
 પુતોમાં મને તંમારો ભાસ થયો પણ એ
 સા કરપના હતી કે હાથ તેમ કયાં ?
 એક ઉપગતી પ્રમાતે કિયા સ્વદેશી પુતો
 પર યાદને નક્ક કરતી મંદમંદ ગનિએ સરી

આગરના મોળમાં અરજોના મધુર વદનમાં
 નહીં, નહીતા અબજગાટમાં મને તમારો જ
 ગીતો સંભળવા છે, અને કોઈ ધીરે ધીરે
 માથ મંદને અગાડું હોવાતેમ ! પણ કંઈ
 તારા પૂરે છે તો હું એક દતારા વદને પાહો
 કું છે કે કયાં તમે કયાં ?

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં’ એજન્ટ્સ:-

૧. ધી તાજ એજીસ

સુલતમદાસી રોડ, મુંબઈ ૩

૩. તન્ના ન્યુઝપેપર એજન્સી

નાનકવાડા, કરાચી

સરકારી કેળવણીખાના અને વરોદરા રોડનું
પુસ્તકાલય ખાનાએ મંજૂર કરેલ

૧. હિન્દુ-સુરિદાસ એકેડમી

૨. સુરિદાસ સમયનું સ્પેન

દરેકની કોમન આઃ આના ટ. ખ. બુકુ.

ધર્માચારીન સદરૂદીન દરગાહવાલા

દરગાહ સારી નવસારી.

“Karavan” Agents:-

1) LIMBADA & Co.

22, Diagonal Street,

JOHANNESBURG

2) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,

DURBAN

“પઠાનનું” ગેર અને બીજી વાતો”

૬. બેખક:- ‘સીરતી’ ઈ. પાચ આના

૮. ખ. ના

બજારે ઈકબાલ, કહેર.

રોડીરટ : ધી રંદર રોડી : કણીક, મુરત.

માટે આપવાનું છે.

આ આના માટેનો માસિક ચાન્

ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખંચર આપનારને ઉ

આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પ્રજા મળે છે.

(1) Student's Modern

Practical Dictionary

Eng. Words with Eng. & Urdu

meanings. Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-

Urdu Dictionary. Price Rs. 1-4-0

Postage Extra.

The Rander Stores, Kanplith, SURAT.

મીલાનો અંબુલ હસીમ “શરર”

(મહમ)ની ઉંદૂ નાવેલો.

“બાગે દા” (ઈકબાલ) કી રૂ. ૨૫

બાલેજિખરીલ () કી રૂ. ૩૫

ધી રંદર રોડી : કણીક, મુરત.

પત્રવહેવાર વેળા “કારવાં”નો લખાણો જરૂર આપો.

તમની અપમાન, જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક
જેવીન. ખાનવાને જેને આપણે તેને મિલકતે હતી અને તેની ગુણિત-આવક થોડક

રાંદેરની સલાકાત લેતાં.

ક્યાં જમશે ?

ધી 'બોગલ' કાંટેજ

રેસ્ટોરાં.

— ઉમર કલોવા, રાંદેર.

જ્યાંની દરરોજની નવી નવી
વાનગીનો ટેસ્ટ તંબારા મોઢામાં
યાદદાશ્ત રૂપે રહી જશે.

માલિક:- ઇ. એસ. મેકુલ

(દરરોજ)

તે એમણે તદ્દન જાણ કરાવી દીધી, અને આના આપી કે મુસલમાન થયા પછી કદાચી કનેથી જાણ્યા. લેવામાં ન આવે.

જાની ઉમેશાની પિત્રાંશનામાં મજબૂતો પ્રભાવ કંઈક કમઝોર થતો ચાલ્યો હતો, અને

ધણી સુરોઈઓ પ્રસરી પડી હતી. હજાર

ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝે

સખ્તામુર્તિક એની શકયામ કરી, પરંતુ એમનું સંદુધી મોટું કાંઈ એ છે કે હંદીસની વિધા નંદ્ર થતી પર્ચાની લીધી, કે દમણી

લગી સદાયા અને આધિમાના હંદોયામાં

હતી, અને સદાયા રહેતે રહેતે હનીયાથી

રૂપસન થઇ રહ્યા હતા. લાંબુ હતો કે ક્યાંક આ

વિવાજ નાસુદ થઈ નુજનય હજરત ઉમરબિન

અબ્દુલઅઝીઝે તમામ હંદીસોને કબજા અને

એક કરવાનો હુકમ આપ્યો અને હંદીસના

આ સંગ્રહો પાંચાઈમાં એકેએકો કિસ્મતે

ઓને મજબૂતી-ફિરમ, વિધાઓ ના પ્રતિ

વાળ્યા, અને એ શિશુને અસારવાના માટે

કિમાએને હુકમ કર્યો કે મદિયહોમાં બેસી

હંદીસ અને ફિરમ લીખવે, તેમના માટે

બ્યતુન માલયો વઝીફ મુકરર કર્યા કે તેઓ

નચિતાઇ પૂર્વક જોતાનું કોમી કરે. બીજા

હુજરા અને વિધાઓ તરફ પાંખુ-લશ આપ્યું.

તિબ્બ (વૈદ્યક)ના એક મંથ (જેનો અનુવાદ

મરવાનના સમયમાં થઇ ચુક્યો હતો)ની

આળસ નકલો કરાવી દેવાના બુદ્ધિ

લાગોમાં જુગી.

ખુચેલી મિલકતોની વાપિસની સંદુધી

વધારે અહર ખુદ એમનાજ ખાનદાન પર

પડી એટલેકે એ લોકોને પણ પોતાની જાણી

જમીનો અને મિલકતો લોકોને પાછી આપવી

હોન એમનું વિરોધી પાંદે જાની હુસ્મન

જાની મધુ. એ લોકો ઉધારે છેને. તો કરું

કરી શકતા ન હતા. પુક્તિ. એવી કરી

રૂપિઆની લાઝમ આપી તેમના એક શુલામને

હાથપર લીધા, અને તેના દારા એમને વિ

અપાવ્યું.

હજરત ઉમરબિન ઝરની જાણ થઇ તો:

શુલામને પૂછ્યું. તેણે જે સચી વાન હતી તે

કરી દીધી. હજરત ઉમરબિન અબ્દુલઅઝીઝે

એવા ગણે અપરાધ કર્યાં તેને કાઢ સજા

ન કરી. હા, તેણે જે રૂપિયા આ કાર્ય માટે

મળ્યા હતા. તે બ્યતુન ખેલિમાં દાખલ કરી

દીધા અને તેને કહ્યું: "એવી જગ્યાએ

આપો જો, ક્યાં કરો કાંઈ નાહી સરત ન જુએ.

અતે આ ઝરની અસરથી તુઓ-દિ. સ.

૧૦૧ (ઇ. સ. ૭૧૬)માં વહાન થામ્યા. એ

વેળાં એમની વેપ કુળના રહ-ધર્મી પુત્રો.

રાહાન લેગા એમની કનેથી માન આ

દીનાર નીકળ્યા, તેમાંથી મોટા ભાગ તો એમના

કાન-દાન પાછળ ખર્ચાઇ ગયો.

હજરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝની

જિંદગી સચા અર્થમાં પુરકાએ શરોદીનની

જિંદગીઓનો નમૂનો હતી. તેણે સાદાઈ તેજ

વિધાન, તેજ શુદ્ધતા અને તેજ પરમાર્થજીત

ધરતી રાજતો અચૂક એ હરેકમ હતો,

પણ પોતાની અગત આવકમાંથી કરના

દિના અને એ આમદોની ખિલાસતના નાદ

વણી પડી જવા પોમી હતી. રહેવાનું ધર પછ

જહુ સામાન્ય મોટિનું હતું. ખાવામાં ખસ

દાગ-પેટલી. કપડામાં વિરોપન થોગ્યા

હજીગર થતાં હતાં. સંતતિથી ભારે પ્રેમ

હતે પરંતુ એ પણ ગરીબા પિતાની ગરીબ

સંતતિની મદદ ગરીબીની જિંદગી ગાળવા

માટે વિવશ હતી.

દુનિયાથી મોટા મોટા શાસકો અને
ખાદશાહીમાં પાદેશ્વરોને નામાં મુદી નવય
પછે. જેમનાં મુદ્દમાં અને અત્યારનાની એ
દશા: હોવા છે કે. દુનિયા મુદ્દે છે, ચોલાક
દિવસો બાદ કાફ જેમનું નામ પણ લેતું નથી,
પરંતુ જેઓ ખાદશાહીમાં રૂબરી કરે છે,
જેઓ પાતાની શક્તિ અને સત્તાને ખોળી

જાનનાવી સેવાને પ્રસંગ બુદ્ધિ છે એટલે
જેઓ ખાલી ખાદશાહ અને હાકિમ નથી
હોતાં, પરંતુ જાનના પશુ હોય છે, તેમને
દુનિયા પાતાની કિતેરબુ સમજે છે, અને
તેમને વિસરવા ચાહે છતાં વિસરી શકતી
નથી. ઉમર જિન આબ્દુલ અમીર એવાજ
જાનના હતા.

પરમે (ગાનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો

સંપૂર્ણ રક્તે હમંદ ઇલાજ

ડાક્ટર જસાણીની
જગમગદુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

બેધડકે આજેજ અજમાવો

જ્યે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અર્થવો છુનોમી, છુને
પરમે પ્રમેદ (પરશીઆ) રવાનામાં તથા પેશાબમાં કત્તી થાતુ, તથા રક્ત
(પર) ચત્તી સખ્ત બળતરા, દીપ્ત દીપ્ત, તથા અટકીને ચત્તી, પેશાબ
મુત્રાશયમાં આવેલો સાબને તથા થયેલો જુખમ તથા ફેરીઓ અને
રુચીનાં પેશાબને લગતા તંમાંમ દર્દોને જાણથી નાશ કરી બગડેલી
ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ધર કરે છે
પર્યાસ પગ ગાળીની બાદલીની કોમત રા. ૩)
ધી પી. અર્થ આહ. આના. છુદ.

* ચેતવણી *

નકસીઆઓથી ચેતવે.
અરીદ કરતી વખતે દવાનું
નામ ગોનોકિલર અને.
કેકડા જાપ સીક્ષય
વિકેટ તપાસી લેવો.

એકલા બનાવનાર નિ:ડો. ડી. એન. જસાણી,
ચાહુલ્લોપ પોલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪
આફ્રિકાના એગન્ટ :—મુનીયત ખી-રીંગ પકેસ, દર્, વિકેટોરીઆ સ્ટ્રીટ ડબ્લિન

મુસ્લિમ

દૈનિકાલ્ય

T. J. M. Library

જર્મન વિદ્વાન ડૉ. કેમરે કૃત 'બુલકાના સમયની પૂર્વની સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

ભાષાંતરકર્તા:

સાલેહ અલી સાહેબ

[ગયા અંકથી ચાલુ]

જાલીદાર કામ

અદ્ય મશખક, (જાલીદાર કામ) જે આજકાલ પણ એશિયામાં આંદી, સોના વડે કરવામાં આવે છે. શોભા શણગારની સીઝોમાં એ મુખ્ય વસ્તુ છે. આ કામ પ્રાચીન યુગમાં તો નેત્રવા લામક કરવામાં આવતું હતું.

દર્યારો, તંત્રવારો, લાગાઓ ખુલ્લે (ટાપો) અને દાસો વગરે ઉપર સોના આંદીનું કામ કરવાનો રિવાજ ઘણો વધારે હતો. ("અકરિઝી" ૧૧-૧, પા. ૪૧૪.)

એક ઇતિહાસકારે લખ્યું છે કે, એક આઇનો હતો જેનો પુરો હાથો અમર્સદ (Emaerald)નો હતો, પરંતુ એવા દાખલા તો એટલા વધારે છે કે, તેને લખવાને માટે એક મહોરો પોથી જોઇએ એવું ક્યાં સુધી.

વર્ણન કરવામાં આવે છે અને આટલા ઉપરજ સતોપ પદ્ધતિએ છાએ.

મુન્દેરી કામ અને ચિત્રો

મકાનો અને દોરાનખાનાઓને શણગારવા માટે તેની દિવારોને મુન્દેરી કરવા અને ચિત્રો બનાવવાનો રિવાજ અમીરોમાં ઘણોજ વધી ગયો હતો, જેથી આ કળાએ પણ ખૂબ ઉત્તતિ કરી અને ઘણી જલ્દી પ્રદિ કરી ગઇ હતી. *

નિઃસંદેહ પ્રાણીઓની તસ્વીરો બનાવવી, લોકોના એક ભાગમાં પિકારની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવતું હતું. ધીમે ધીમે પાછલા યુગમાં કૃષીદોની એક જાંબાજત એના ઉપર એકમત થઈ કે તસ્વીરો બનાવવી મના છે. મવનાંની એક દલીસ પ્રમાણે બનદારોની તસ્વીરો રાખવી ગઈ, પણ તેની

ચિત્ર કળા

જણાવે છે કે, ચિત્ર કળાની પ્રથમ એશિયાના પૂર્વ દેશોમાં શરૂઆત થઈ. મકરિક્ષીએ ચિત્રકળાનું વર્ણન કર્યું છે કે; બસરામાં ચિત્ર કરાનું એક આનંદાન હતું, જે "લાનું મુખ્ય રસમ" કહેવાતું હતું. એજ સંપર્કે આ આનંદાનના એક ચિત્રનું વર્ણન કર્યું છે, જે કાહિરદની એક મંદિરતમા હતું. તેણે એ ચિત્રકારોનું પશુ-વર્ણન લખ્યું છે, જેમનાં નામ કુસવર અને ઇન્ને અઝીઝ હતાં આ બંને પ્રતિબિંબ (ચિત્રકાર), બાહુરીના સમયમાં હતા. આ વઝીર ચિત્રકામનો મહોટા શાકીય અને ચિત્રકારોનો મહોટા મુરબ્બી હતા. વઝીર ઇન્ને અઝીઝને કાહિર જોસાબો-હતો. આ બંને ચિત્રકામના પોતાની કળાને કોરે જે કાળી કાંઈ હતી. એકવાર પાંચીની દરમિયાને એક બીજા ઉપર સરસાઈ જોગવવાનો દાવો કર્યો એકે કહ્યું હું એવી તરવીર-બનાવી

શકું છું કે જેનારાને સાચેસાચ એવું જણાય કે કોઈ શખ્સ દિવારમાંથી બહાર નિકળી રહ્યો મૂર્તિઓ રાખવી હરામ છે 'સહીદ' બુખારીનાં કેટલીક રિવાયતો એવી છે, જેના લેખકથી અજાણ છે કે ચિત્ર દોષ અથવા મૂર્તિ આપ મનાઈ છે. હુસુર સરફે મહંમદ (સફઅમ)એ ટીપ્પણી તરવીરની બુરાઈ બધાનું કમાઈ છે અને એમાં સકાને રવાન નથી કે આપને, જ્યાં કદા મરકો મરચો તરવીરો-ચિત્રો અને મૂર્તિઓને નજરનાબુડ કરી નાખી હતી. આદના સમયમાં "મિદફલ અફકીસદિહ"ના કલાએ ફયસલો કર્યો છે કે ઇસ્લામની તરવીરો મિદફલ મના છે; પરંતુ આ મન ઇચ્છો છતાં શોમાને મદદે પહોં જઈ તરવીરથી કામ લેવું શરૂ થઈ ગયું હતું. સામરકમાં બુલકાનાં મદલોની દિવારો તરવીરોએ શોભતી હતી. જેનું કે પુરાતન, હાલની નવાની તરવીરો બેવાથી જણાય છે. જેમાં પ્રાચીન એશિયાઈ રિવાયાતને સિદ્ધા સંપર્કમાં આવતો હતો.

છે. બીજાએ કહ્યું હું એવી તરવીર ચિત્રી શકું છું કે કોઈ દિવારની અંદર દાખલ થઈ રહ્યો છે. વઝીર બંનેની પરીક્ષા કરવાને ખોલાવ્યા અને બંનેને તરવીર બનાવવાને માટે એક બીજાની સામે મિદફલગર દિવારો આપવામાં આવી. બંનેએ એક એક તરવીરો ચિત્ર દોષ. એકની તરવીરમાં એવું જણાયું હતું કે તરવીરો વિંદરમાંથી બહાર દેરી રહી હતી. બીજાનું ચિત્ર એવું હતું કે તરવીરો મિદફલની અંદર જઈ રહી છે. કુસવરની તરવીરમાં ત્રીસિકાનાં પચોસેઈ અને તરવીરની જમીન કાળી હતી અને ઇન્ને અઝીઝની તરવીરમાં તરવીરોનાં લિખાસ લોલ અને ઝીનુ-લીકી હતી. ઉભય ચિત્રકારોએ પોતા પોતાને કમાલ એવી ખુબી સાથે દેખાડ્યો હતો કે ચિત્રકળાનો મુરબ્બી વઝીર ઉભયને માલામાલ કરી નાખ્યા.

—("મકરિક્ષી" જિ. ૨, પા. ૩૧૮)

કમળી (હસ લીખિન) કિતાબોને નકશી નિગાર-ફલનેલીઓ અને તરવીરો પડે શબ્દોમાં પેલું એટલીજ પ્રગતિ થઈ હતી, કે જેની હદ નથી. એ પ્રકારના એક સુ-હેરી કલમી લેસખા (પ્રત)થી જે, ખરેખર ખિલાઈ કનના સમય પછીનો છે, કાહિર શાય છે કે તે સમયમાં આ કરીમરી કેટલી બધી આમ હતી.

આ પ્રત ડિ. સ. ૭૩૪ની લખેલી છે અને એના જેવી પ્રતોમાં અમુક છે. આવા પ્રકારની બીજી એ કળાઓ, પત્રચરનું કાલકામ અને લોકગીત નકશી તથા જગાવ કામ, ક્રિયાત રીતે ચિત્રકામ સાથે ઉત્પત્તિ કરો

* ફોટોગ્રાફ ફ્રો "Catalog 'Der Hand schriften Der Hofbibliothek' ની કમળી પ્રત પા. ૭૭૨.

આ બંને કળાઓ હંમેશાં સ્થાપત્યકળાં અને બીજી કળાઓની માત્ર મદદગાર રહી છે. કારોગરોએ આ કળાઓની ખેદદ સેવા કરી હતી. અરબોની નેકશોનિગારની કળામાં પથર ક્ષત્રીને અથવા માંડી પદ્ધતીને કામ કરવામાં આવતું હતું. આ કળાને પણ અરબોએ પૂર્ણતાની રીતે પહોંચાડી દીધી હતી. મન્મત કારી (જાંવકામ)થી પણ કામ લેવામાં આવ્યું. કાદિરહમાં આજકાલ પણ તે યુગના એવા અવશેષો મળે છે, જેને નેષ્ટને સુદ્ધિ દેંગ યદ્ય જ્ય છે. વર્તમાન સમયની દમિટકની મન્મતકારી જેમાં, કદિ રીપ, કદિ હાથીદાંત, અને કદિ હડીનું કામ કરવામાં આવે છે, લોકોના રાષ્ટ્રીય રચનાવની રૂપર સાગિતી છે, એના ઉપરથી ચોક્કસ જણાય છે કે આ પ્રાચીન ઉત્તર કળા આજ સુધી છપ્ત છે.

જોયી બીજી દ્વારો કિતાબો દિન પ્રતિ દિન મળતી જાય છે, જેને નેષ્ટને એ સિવાય કે, માણસ તેની કારોગરો ઉગર અગ્ર અથા કદે અને કારોગરો માટે આક્રોન પોકારે, બીજી કદે બની શકતું નથી. સરિતરે વર્ણનને અર્થિ સ્થાન નથી.

કાંગળ બનાવવાની કળા.

અને અન્ય લેખન સામગ્રી.

એક બીજી કળા જેની એશિયામાં ખાસ રીતે પ્રગતિ યદ્ય અને જે વિદ્યાપ્રચાર અને પ્રસારની કારણજન ઉપાને લીધે અસાધારણ રીતે મદદવતી છે. તે કાંગળ બનાવવાની કળા છે. અરબોએ આજ કળાના કારણે વર્ષો સુધી યુરોપમાં પોતાનો સિક્કો ખેસાડી રાખ્યો એના વિષે અમને પુરતી માહુમાન પ્રાપ્ત છે. ખિલાફતના સમયમાં એની પ્રગતિના અંદાજો અમે તે ઝુરી અને મુખ્ય લખાણો વડે કરી

શકીએ છીએ, જે સિત્ર સિત્ર બેખડોની કૃતિઓમાં મુરશિન છે.

ઇસ્લામના આરંભકાળમાં, જ્યારે અરબ-વાર્ષીઓ વિજયોમાં મશગુલ હતા, ત્યારે તેઓ પોતાના લશ્કરી કામોના રોકાણોને કારણે દુન્યા અને દુન્યાની વસ્તુઓથી બે અખર રહ્યા અને દુન્યર વિદ્યા પ્રત્યે ખાન આપી શક્યા નહિ. તે યુદ્ધ સમયમાં કાઢ દાવો કરવો પણ એમને માટે અશક્ય હતો. બનાવ એવા છે કે આમ લોકો તે વકતે બેદિરની ઝિંદગી યુગારી રહ્યા હતા અને સામગ્રી રીતે જોતાં તેમને કાંગળની ખાસ જુરેત પણ હતી નહિ; કેમકે તેમની પાસે માત્ર એક પુસ્તક, અર્થાત કુઆને મહદ હતું. એ સામાન્ય રીતે પદાવેલા આમણ, ઝિંદગી, અથવા તે આમણ ઉપર લખવામાં આવતું હતું. જે દર્શિબ અરબસ્તાનના કારખાનીઓમાં તૈયાર થતા હતા અને સફાઈથી થતા હતા વળી સફાઈ તથા બનાવટને કારણે ઉંચો દરજ્જે ધરાવતા હતા. ("ફિદરિન." પા-૪૦) પરંતુ તે સમયમાં ઘણી જગ્યા "ચે પી રસ" (ફારી)નો વપરાસ શરૂ થઈ ગયો હતો. મિઝના વિજય પછી અરબોને જણાયું કે આ વગરનું કવમ પ્રાચીનકાળથી એક પ્રગતિશાળી દુન્યરની માલિક છે. અને આ કારિગરી ચે પી રસના પ્રકારમાંથી લખવાની સામગ્રી ઉત્પન્ન કરે છે. આ કળાને મિસ્તના ઇસ્લામી વિજયને કારણે નુકસાન પહોંચવાને બદલે વધુ ઉન્નતિ યદ્ય; કેમકે આગળ લખી ગયા છીએ તેમ ઇસ્લામી દુકુમતમાં બ્યાપાર અને દુન્યર ઉદ્યોગ ઉપર કોઈપણ પ્રકારના ટેકસો લગાવવામાં આવ્યા ન હતા. આ કળાનું કેન્દ્ર નીલ નદીના ટેકા અને દમિયાત પ્રાન્તના ન્હાના ખંદરી સરોવર ક્ષેત્રમાં હતું. ("અબકુબી" પા-૧૨૬) આ પ્રદેશમાં ઘણું કરીને સુન્નકાઈ ચે પી રસના

વૃક્ષો પુષ્કળ ઉગતાં હતાં. અધિયાજ તેમાંથી લગવાના સામાન તૈયાર કરવામાં આવતો હતો. આજ દલકો તેના આધારની મંડી પણ હતો. અરમિયો એ વૃક્ષનું છત્તુ નામ કાઢ્યું. રાખ્યું અને તેને "ફારીર" કહિયા લાગ્યા. અને તેમાંથી જે કાગળ બનતો હતો, તેના યુનાની નામને બદલીને "કીરતાસ" રાખ્યું. ("બંને બધાર," પા-૧૨૭)

વર્તમાન યુરોપ પ્રમાણે તે ઝમાનાની આઝનિતિ હુકમનને સરકારો કમિતે. માટે કાગળની ધણી વધારે સુરત પડતી હતી, જેથી મિસ્ત્રના અરબી કારખાનામાં તૈયાર થતા કાગળનો વ્યાપાર અસાધારણ રીતે વધ્યો અને મિસ્ત્રમાંથી કાગળ મોટા પ્રમાણમાં કોન્સ્ટેન્ટીનોપલ-ઇસ્તંબુલ નિકાસ થતા લાગ્યા. આઝનિતિ હુકમનને એની કોમલ શેકડી ચૂકવવી પડતી હતી. જણાય છે કે ફારીર સિવાય મિસ્ત્રમાં ધણી જલ્દી એક બીજા પ્રકારનો કાગળ, કોઈ બીજી વસ્તુમાંથી પણ તૈયાર થતા લાગ્યો હતો; કેમકે એક અદ્યત વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસકારે બતાવે કહ્યું છે, કે અલીશ મુઅનસિમે પોતાના નવા બંધાવેલા દારૂખાના લાફત (રાજ્યધાની) સામરહમાં ખિલાફતના હરેક ભાગોમાંથી ફારીરોને ભેગા કર્યા હતા. એમાં મિસ્ત્રના કીરતાસ બનાવવાવાળા પણ હતા, જેને મિસ્ત્રથી સામરહ લાવવામાં આવ્યા હતા ("ફિદવિસ્ત" પા-૨૧) પરંતુ સામરહના પ્રદેશમાં ફારીરનું વૃક્ષ ખિલકું થતું નહતું, જેથી આ સાચું, અનુમાન કરી શકાય છે કે આ કારીગરો કોઈ બીજી વસ્તુ દાખલા તરીકે, રૂ. અથવા કંતાનમાંથી કાગળ બનાવતા હશે. પરંતુ કંતાનના કાગળ બનાવવાનું અરબોએ પાછાથી શરૂઆત કર્યું હતું. આ વાતોને ડ્રિટ આગળ રાખતાં એના સિવાય બીજું કોઈપણ

ધરિણીમ કાઢવું અશક્ય છે, કે મિસ્ત્રના કારખાના અરબોની ઉત્તમ પામતી સંસ્કૃતિ અને સરવાળાને કારણે થીમે થીમે રૂનો કાગળ બનાવવાના કામમાં. સેવા લાગ્યાં હતાં અને અસત્ તથા નિર્ભય ફારીરને બદલે રૂનો કાગળ વપરાવવો શરૂઆત થઈ ગયો હતો. બચાવમાં ત્રીજી સદી ક્રીસ્તીના, આદેલ સુધી, તમામ સરકારી ઓફીસોમાં જિલ્લી અથવા ફારીર વપરાતું હતું અરબી અને મામુનના શાશન કાળમાં આમ રીતે, જિલ્લી (તવરસ) ઉપરજ સર્વ કાંઈ લખાતું હતું, આ બંને લાઈઓની આપસની લગાઇઓ દરમિયાન સરકારી ઓફીસો હાંટવામાં આવી, હારે તે કાગળો અને દસ્તાવેજો, જે આ ઓફીસોમાં સંભળા પૂર્વક મોકલા હતા, અને બધા (તવરસ) ઉપરજ લખેલા હતા, હાંટાઈ ગયા. આ ખાના જગી પછી એજ હાંટલા તવરસને ધોવામાં આવતા અને સડક કર્યા પછી આમ સોંપીને વેચી દેવામાં આવતા. તવરસનો આ સંબંધ

એક મુદ્દન સુધી આમ લોકોની જરૂરોને પૂરી કરતો રહ્યો. ("દિલ્હિસ્ત" પા. ૪૦).

... સીઈ સદી દિલ્હીના આરંભથી ચોથી સદી દિલ્હીના મધ્ય સુધી, જે જમાનો ગયો તેમાં એક મદાન પદિવર્તન થયું. લોકોએ અર્ધન દી મતી ચીની કાગળો આપાત કરવા માંડ્યા એટલું જ નહિ, બધે, ઉત્તર અસ્ખરતાન (હામા)માં કાગળો બનાવવાના એક દેશી-કારખાનાની પણ સ્થાપના કરી લીધી, ("દિલ્હિસ્ત" પા. ૪૦), એ પછી વઝીર ફઝલખિન યલા બરમખીના ઉત્તેજન અને ઉત્સાહથી બગદાદમાં પણ કાગળ બનાવવાની કળા શુરૂઆત થઈ ગઈ. ("ધર્મને ખડ્ડન" મુકદ્દમા-જિ. ૧. પા ૪૦૭)

સૌથી પહેલાં એક મદલ્લાદશી ચીનવાસીએ ખિલાફતના સૌથી દુર આવેલા ઉત્તરના પ્રાંતમાં કંતાન વડે કાગળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ શરૂ કર્યો. એક પુસ્તક (દિલ્હિસ્ત. પા. ૨૧) માં-જે અર્થ ચોથી સદી દિલ્હીના અંતમાં લખાય છે-એક લાંબુ લીસ્ટ લિસ્ટ લિસ્ટ પ્રકારના કાગળોનું મળે છે, જે કંતાનમાંથી તૈયાર થતા હતા.

સમરકંદમાં પણ આ નવો હુનર ખૂબ વધ્યો, ધમ્મી બંદી આ સહેર વહેપારને લીધે- જેમાં મોટો લાગ કાગળોની નિકાસનો હતો- સમૃદ્ધિશાળી અને રોનકદાર બની ગયું.

અરબી વિદ્યા સાહિત્યના અનંદ ઉત્તમ અને વિદ્યા સંપાદન કરવાના શૌક, કાગળના વપરાસને પણ તેના પ્રભાવે વધારી મૂક્યો, જેથી તેને તૈયાર કરવાના હુનર અને તેની વપરાસની વસ્તુઓએ, તેના આપારને અનંદ વિશાળ કરી મૂક્યો, એટલે સુધી કે રથને રથને કાગળ બનાવવાનાં કારખાનાં બની ગયાં.

આ સ્થાને આ આનંદ કરી દેવું પણ અચોક્કસ નહિ થયે કે પૂર્વ એશિયાના કંતાનના કાગળો અને ઇસ્લામી પશ્ચિમના પ્રદેશોના કે

ના કાગળોનાં જગમાં પશ્ચિમનો વિજય થયો. એનું કારણ નિઃસંદેહ એ હતું કે પૂર્વ પ્રદેશોના મોંઘા કાગળોના રિવાજો યથા સક્રિય નહિ અને રૂના સરતા કાગળોના મુકદ્દમામાં તેને મર્યાદા મૂકીને ખરી જરૂર પડ્યું રપછે કે રમાંથી કાગળો બનાવવાનાં કારખાનાં રજીલાઈથી સ્થાપી શકાતાં હતાં અને ૩ પણ સરતી કોમતે મળી શકતું હતું.

જેમ જેમ અરબો, દક્ષિણ આફ્રિકાના કંદા ઉપર આગળ વધતા ગયા અને રપેનમાં તેમજ તે પછી સિસિલીમાં પહોંચ્યા, તો ક્ષીરતા જ્ઞાને રોપવા ઉછેરવાની વિદ્યા પણ પોતાની સાથે લાંબા ગયા એ ઉપરાંત રૂના છાંડ પણ અરબોની સાથે રપેનમાં પહોંચ્યા. રપેન અને સિસિલીમાં તેઓએ આ છાંડ (કપાસની ખેતી, એવી સફળતાપૂર્વક કરી કે તે રપાનો જ થઈ ગયો. કાગળ બનાવવાની કળા પણ અરબોની સાથે એ દેશોમાં પહોંચી, રપેન અને સિસિલીમાં આ કળાની અનંદ પ્રગતિ થઈ. અધતિવા (HATIVA) નાં કારખાના રૂના કાગળ બનાવવામાં નહીંક અને દર મશહૂર હતાં, અદિનો કાગળ, યુરોપના પશ્ચિમ દેશોમાં મોટા પ્રમાણમાં નિકાસ થતો હતો; અલબત્ત યુરોપના પૂર્વ ભાગમાં નિઃસંદેહ રૂના અને રૂના કાગળ શામ અને દિલ્હિસ્તીની લાવવામાં આવતો હતો અને "કારતાલ મસીના" (Chartad, maccena) ને નામે પ્રખ્યાત હતો. આ નામ ઉપરથી જ જણાય છે કે આ કાગળ દમિસ્કથી આવતો હતો. (જુઓ દરીસીની બુગોંગ (ફિઝ્ય લાપતર) પા. ૭૭. "મુકરી" જિ. ૧. પા. ૮૦. અમારી કૃત "સિસિલીના મુસલમાનોના ઇતિહાસ" ભા. ૩, પા. ૮૦૫) અગ્યારમી અને બારમી સદી ઇસ્તીમાં અરબોના બનાવેલા કાગળોએ ઝિકી (અમરી)ને,

આર પીલસ-

આ ગોળીઓ ઘણા લાંબા અનુભવ પછી બહારમાં મુકી છે. કેટલીક પછી કેટલેક

શુભાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી, મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાદ માટે છેવટનો ઉપાય કરીએ તો લગભર અતિ-સ્થેક્કિત તથી અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટુંબ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેલું પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં અનુભવ મુકી એનાથી મુકસીર ઉપાય એકે આપ્યો નથી. એક- દિવસમાં ગિયાન, પાચનશક્તિ, રક્તવટમા પણ પોતાનો મુખ્ય પાનાવલો શુક્ર કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ડીઝાપાણું, કમર, માથા, સંધ્યા અને રોગના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિકના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કામત રૂ. ૧-૦-૦. ચોરટ ખર્ચ જુદો.

આર તિલા-

આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાઠપણું રોતની જલન કે દેહીઓ થતી નથી. તેમજ એને લગાડી પાન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મરદાદમાં આમડીમાં ઘુસી જાય છે. રોગની તખ્તોઈને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર ચમત્કારી છે. હાનરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અહીં કપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કોમત ૨-૮-૦૦ (અડી) ચોરટ ખર્ચ જુદો.

ઓનંદ રસ-

આ વિચિત્ર નિત્રો મર્દાઈ અને છાંસક (પીપ્પી) રત્ત લેન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ કુકરી નિત્રો બહારમાં મુક્યા છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખતી અને છાંસકમાં બેવડો વધારો થાય છે. કામત ૭-૭-૦૦ (૧) ચોરટ ખર્ચ જુદો.

સુકેટ્રી વ સુસ્સક-

કસ્ટુરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ લગાડી તેથી કરવામાં આવીએ. આ કપી આ છાંસકામાં અને મર્દાઈ માટે એજેક્ટ છે. ગિયાન, પાચનશક્તિ, રક્તવટમા પણ પોતાનો મુખ્ય પાનાવલો શુક્ર કરે છે. એમાં કસ્ટુરી, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કામતી તરતુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્ચિકના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કામત રૂ. ૧-૦-૦. ચોરટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક-

આ પીપ્પી દવા છે. ગમે એવા નવા કે જુના પરમિયાને મરદાઈ છે. હાનરો માર્ગથી સારા થયા પછી આ દવા પોષ્ટીક સનમુખ થશે છે. એક શીશી સામ દિવસ ચાલે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એક જ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાફી છે. છન્ડકશનો બુલે પોતાનું અવિધ્ય પાચમાસ ન કરે તો એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે. કામત ૧-૦-૦૦ (અડી) ચોરટ ખર્ચ જુદો. (રૂપમાં પરમિયાને શરીરમાં છાંસક કરીશું) હિમ્મત અધારથી મેળવવાની એજેક્ટ ઓડીશ માર્કેટ ઓડર Manager, The Rander Unahi Pharmacy નો નામ મોકલવો. કામતીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સુચિપત્ર સુધન મોકલવામાં આવશે.

ધી રાંદર યુનાની કાર્મસી

રાંદર, Rander, Dist. Suraj, Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

દ્રશ્ય : પહેલું અને છેલ્લું

જેમકે : "સાગર" (નિર્મલ)

દ્રશ્ય પહેલું : સંયુક્તી જ્યાં હૃદયના દર્દને ઉદ્ગરનારી સંધ્યા હતી. રવિરાજ પોતાનાં છેદાં છલું કિરણો 'પ્રથિ' પર ફેંકી વિદાયની તૈયારીમાં હતા. 'વસ્તીથી દૂર સુદૂર એક' એતિ છલું જુ પંડીનાં અંગણીય... કિરોમાંથી રૂંધેનાં કિરણો, વિદાતની કરે દારી 'નિદેવનાં' કેટલાં જઈ નાસવાની તૈયારીમાં હતા.

એ જુ પંડી માંમથી વલે દૂર એકની એકલી ઉઘી છે. એનાં એકિનુંતની કાઈને કંઈ કિંમતજ નથી. એકે પૂઠાં, એકે ભાંગેલ ખાટલા ઉપર-કુનિયામાં માંત પોતલું અસ્તિત્વ જથાવમાં છંપતી હોય એમ મ્યાસ લઈ રહી હતી. બોરડાનાં એકથમાં એથી તલુ માટેલ ગોદણ, એક તુટેલ ખાટપો, ચાર પાંચ વાંસણ, એક ખુલુંમાં અતિ જુનો પાણીનો એક થકો હતો. સર્વ વસ્તુઓ, 'હજુપરંથામાંજ' હતી. એને લાંઁ એટલે સુધી છલુંતી પ્રવર્તિ ફંડી હતી. કે છલુંતા સિવાય કશાયનું જાણે કે અસ્તિત્વજ ન હોય !

આખરે માનવનાના ખંડન ઉપર, 'હજુની દૂર દારી ઉપર આંધ્ર સારના લાકમમ આંખોએ રવિરાજે-વિદાય લીધી. રંજની રાણીએ ખૂંચાઈ ગએલા પોતાના સંપ્રાપ્ત્ય ઉપર ફરી સળા જમાવી. પ્રથિ ઉપર સૌમ્યતા છવાઈ રહી.

એ સૌમ્યગંબીરતામાં પણ કેટલાયે દુઃખી આત્માઓ હૃદયમાં મંલંગેલગતી જવાગાઓ અને અગ્નિ ચાલુ રાખી. પૂરિવના બોજે એટલીજ અશક્તિ અને ઉદ્ગેગમાં અગ્નિવના રહ્યા.

એ સમયે, આ જુ પંડીની સર્વ વસ્તુઓની અસ્તિત્વની કિંમત એકે અકિનને છે એ

સાગિન દરેકો 'એક' છોકરો-ઉતાવળી-આસે આ તરંદ આવી રહ્યો હતો : લાગ્યેજ ચારથી તેર વર્ષની એની વય હશે, છતાં મુખ ઉપર બાલિશાલા, અસ્તી-તેજાત દૂર, દરેલાં અને પરાણે સંસારની જવાબદારી ઉપાડી હોતા, ભાવ તરવરી-રવાં-હતાં. કાચમાં દૃઢથી ભરેલો એક ખાટો હતો, મોં ઉપર કર્તવ્ય યજ્ઞમણીનો સતોપ હતો. હૃદય શંકા આશંકાથી ઘેરાયેલું હતું. જુ પંડીમાં પેસનાંજ દીવો, પેટાંઓ, ખાટલા પાસે આપી અનિદ્યામણા રૂપે ખોદ્યો :—

... મા ! ...
... પ્રદાએ આંખ ખોલી નેયું. સતોપની એક લાડરી એના દુઃખપણું ચહેરા ઉપર આવી. અદર્ય થઈ ગઈ. ફરી પ્રપણો બિચાઈ ગઈ.

ફરી છોકરો બોલ્યો, 'મા, મા ! ને તારે માટે દૃષ લાગ્યો છું, મા !'

પ્રદાએ ફરી આંખ ખોલી. સકેત વડે પાણી માંયું. પાણી પી, લીધા પછી ખેડા મવાની ક્ષિપ્ર દર્શાવી, છોકરે દૃષનો ખાટો પડ્યો મૂકી માને પોતાનો દેકો આપી બેઠી કરી. ફરી ખાટો ઉપાડી માને મોટે માંડનાં બોલ્યો.

... હો, પીસે મા. સપારથી તે કંઈ ખાધું નથી.

... તે પણ ક્યાં ખાધું છે બેટા !

... વાડ, કેમ નહિ. દમણાંજ બે પેસાના સેવ મમરા લઈ ખાધા. પેટ લડીને તો આગ્યો છું. છોકરો જુઠું બોલ્યો.

આજ સવારે જાને માં દીકરાંએ એક રાંટમે ખાધો હતો. માએ સવારે કંઈુ હતું.

‘બેટા, બની શકે તો સાંજે ફધ લેતો આવજો.’
દીકરાએ સાંજ સુધી ફક્ત બેઠા પેસા રખા.
બૂખતો બૂખ લાગી હતી પણ ચોતે ખાતે તો
ત્રદ મા બૂખી રહે. કર્તવ્ય પરાયણ પુત્ર મા
પાસે ખોટું મોઢયો.

માએ પુત્રની વાત સાચી માની. કમઊ
પુત્રની કમોણી ઉપર સંતોષ વ્યક્ત કરી ફધ
પી લીધું. ફરી ખાટલામાં લાંબી થઈને સુતી
અને બોલી,

‘નં, બેટા, હું હવે વધુ જીવવાની નથી.
મને તારી ચિંતા યાવ છે, બેટા ! મારા આણુ !
તને એકસો અઢસો સ્વાર્થી જગતની સ્વાર્થી
લીલા પર છોડી જતાં કાળજી ફાટી જાય છે.
અ.હ ! માનની લાચાર છે...કુદરત...કુદરત
આગળ...’ વૃદ્ધા ફરી અટકી. મા પુત્ર બનેની
આંખમાંથી આધારે અશ્રુઓ વહી રહ્યાં. પુત્ર
ચિત્કાર કરી ઉઠ્યો, ‘મા, તને હું નહિ જવા
હઉં. રહીને રહીને હું મરી જઈશ તારા વિના
હું કેમ રહી શકીશ મા !’

‘૨૬ નહિ બેટા, હમણા કુખ આણુ
કરવા અશ્રુઓ પણ તારી બહારે ધાપ છે,
પણ પછી તો એ પણ સુકાઈ જશે. તારાં
આંસુ કોઈ નહિ હાળે...કોઈ નહિ. નતો
સમાજનો કોઈ સમ્યક કે દુનિયાની કોઈ બ્યક્તિ.
નિર્દય જગતને, સ્વાર્થી સમાજને હસતે મોઢે
બલિદાન દેતાં શીખજો, કુખને હસતે મોઢે
સ્વીકારજો. એ અધુ તારે કરવું. પડશે
કેમકે હું નિર્ધન છે, યતીમ છે. જમ-
તમાં તારે જીવવું પડશે અને જીવવા
માટે જનમભર સિનમની ચક્કીમાં
ચકાઈવું પડશે.’ બોધનાં બોધનાં વૃદ્ધા અટકી
ગઈ. શ્વાસ અને જ્વર પૂર્વક ચાલી રહ્યો
હતો. એનો પુત્ર છાતીએ માથું રાખી હીજકાં
અર્ધ રહ્યો હતો વૃદ્ધાએ પુત્રને ખાટલા ઉપર

બેઠી લઈ પડામે સુવધારી દીધો.

ડોશીની દ્રષ્ટિ સામે અધારે અલગિતની
માફક પૂર જીવનમાં રમરમો અલિન થઈ રહ્યાં
દર્તા રમરણુ પટ ઉપરથી એક પછી એક
પડશે છુદ્દો થતો ગયો.

જ્યારે તે માળાપની છત્ર છાયા નીચે
નાની મસ્તીબાર આસિકા હતી આંધજીવન
અનિ સુખાનંદમાં પિતાગૃહ. એ વખતે એને
આવનારા જીવનના કુખેની કલ્પનાએ ન હતી.
આસ્થાવસ્થાનો દરેકે દરેક પ્રસંગ તેની આંખો
સમક્ષ દબ્બ થઈ અદૃશ્ય થઈ રહ્યો હતો.
પ્રત્યેક પ્રસંગનું દ્રશ્ય ડોશી પાસેથી બે અર
આંસુની અંકુણી મેળવી જઈ રહ્યું હતું.

ડોશીનું રમરણુ ચિત્ર આગળ વધ્યું.

આસ્થાવસ્થામાંથી ડોશી, ધીરે ધીરે યૌવન
કાળ સુધી આવી ઉભી. એનું રૂપ, એનું
જેજન, એની મરતીલરી શ્વાસ ત્યારે
સૌને માટે અત્યંત આકર્ષણ રૂપ હતી. ગામમાં
ત્યારે એના રૂપ યૌવનની ઘેર ઘેર ચર્ચા થતી.
ગામ લોક કહેતાં :— ‘જમીલા તો અધારી
આણુનો હીરો છે. હીરો.’

યૌવન એની પૂર બહારમાં આવી ઉભું.
સમ્પ્ર યયા કન્યકા મઢી નવોદા ગૃહિણી બની.
આપના ધરના સુખ મસ્તી, આનંદ આસરી
જવા લાગ્યાં, અને ચોતે એક ઉદ્યમી અને
અકિંચન કુટુંબમાં પતિ પરાયણ અને કર્તવ્ય
પરાયણ વહુ બની.

એક દ્રશ્ય આગળ વધ્યું. ત્યારે ચોતે
લાગ્યેજ પચીસ વરસની વયે પછોંચી હતી.
ત્યારે સાસુ સસરા, એની ઉપર ધરનો સંપૂર્ણ
ભાર લાદી એક એક વરસને અંતરે સ્વર્ગે
સીધાથી ગયાં.

એનો પતિ નોકરી કરતો. ધરણું સુખે
નિર્વાંદ આસણું. અનેનો સંસાર-રમ નિર્લિપો

એક પછી એક મન્નિસ વંદાવી ધ્યેય માર્ગે દોડી રહ્યો હતો.

કેટલાંએ કાળના ચરો આ સુખી યુગલના સુખ ઉપર ચઢી વળી ગયાં કાળને એમના સુખથી ઇર્ષ્યા આવી.

જમીલાના રૂપ યુગુની વાત અદ્ભુતગામમાં પણ સર્વત્ર પ્રસારી ચૂકી હતી. એના પતિનો શોક જે ગામમાં પ્રતિષ્ઠિત અને જમાતનો આગેવાન ગણાતો હતો, એને જે અંદરખાતે વિપત્તિ લાગે અને દુઃખચોરી હતો, એના કાન સુધી પહોંચી વાત પહોંચી ગઈ.

જમીલાના પતિ હસનને બદારગામ ઉપરાણી અર્થે જતાનું ફરમાન જૂદયું. પહેલાંનો હસનને કાંવડાની ઈર્ષ-સરખાંત હતો.

હસન જોડની પેટીમાં સામાન્ય નોકર હતો. એને જોડની અચાનક ઉતરી પડેલી કપાડવિધી નવાઈ ઉપજી નવાઈએ રીંકાતું રંગરૂપ પકડ્યું.

હસન જોડને કંઈક અંશે પામી શક્યો હોવાથી શંકા દૃઢ થઈ. બદારગામ જવાના બદલાના હુકમ તે ગામમાં છૂપાઈ રહ્યો.

ત્યારે જોડ જમીલાની ખજર કાઢવાને બદલે ઘરમાં આંચો, ત્યારે જમીલા ગમરાઈ મૂકી. હસન ઘરમાંજ હતો. એની હાંજરીની કાઢને બળુ નહોતી. જમીલા ઉપરેઢમાં રહી જોડને જવાબ આપતી હતી. ઉપરે જ્યારે જોડ પોતાની મનોકામના તપ્ત કરેલાં એનંયાંગ કરવા માંડ્યાં ત્યારે હસનથી રહેવાયું નહિ. જોડ રંગમાં આવી જઈ જમીલા જ્યાં જઈ હતી ત્યાં દોડી ગયા. જમીલા ગાંધરી જેવી બની ગઈ.

બાળુના બોરણમાંથી હસન તરતજ દોડી આંચો અને ઉકેરાટમાં જોડને વળગી પડ્યો. હસનનું સુદ દ અને કસાએકું શરીર જોડને બારે પડ્યું. ત્યાં અચંત હોદાકાર મંચી ગયો.

જોડને ખૂબ માર લાગી હતી, મોંયું ફાટી ગયું હતું. એમને તરતજ હોદાકારમાં પહોંચવામાં આંચો ત્યાં એક દિવસ, જીવી ગઈ પોતાના કાયોનો બદલો આપવા યમસદન પહોંચી ગયા. હસન ઉપર કેસ ચાલ્યો. વાત રપઈ હતી. એને ધાંસીની સજા થઈ.

આ બનાવ બન્ને ત્યારે જમીલાને પ્રેમ વરસતી વયનો. પુત્ર હતો. ઉપલા પ્રસંગથી ગામલોકોએ જમીલાનો અને તેના સંતાનનો તે દિવસથી ગામના પ્રતિષ્ઠિત અને નિર્દોષ (?) જોડના જુનીતા પત્ની તથા પુત્ર હોવાથી બદિષ્કાર કર્યો.

જમીલાને માટે હવે વરતીમાં રહેવું અશક્ય હતું. એણે પોતાનું ઘર ખાલી કરી નાખ્યું અને વરતીથી ધણે દૂર જુંપડી આંધી ત્યાં ગઈલા લાગી.

એના સમાજે એગો બદિષ્કાર કર્યો હતો. એને કાંઈ કામ પાડુ નહોતું આપતું જમીલા બહુ મુંઝાતી જનાં બીજા ધર્મના લોકો પાસેથી તેને કંઈ ન કંઈ કામ મળી રહેતું. જેમ તેમ કરીમે શુજરાન પોતાનું અને પોતાના પુત્રનું ચલાવી લેતી.

એક પછી એક દરય પટાવતાં ડોશી જમીલા આપણે વાંચના આગલા ભાગમાં જોઈએ દરે આવી ઉભી.

આજે પોતે એકલી છે, માંદી છે. જનાં નથી કાંઈ એક પુત્ર સિવાય ખજર કાઢનાર કે સંભળ લેનાર.

એટા, એટા! ડોશીથી પુત્ર પ્રેમ એક દુર્લભ મેલોઈ ગયું. મુવ અસારે બચકર રવખ નિદાણી રહ્યો હતો. બોલે કાંઈ એની પાસેથી પોતાની માને જુદી લઈ જઈ રહ્યું છે. ઉધમાં અને ઉધમાં તે રહી ઉંચો.

મા! મા!

એક કાગળ અમલદાર સમક્ષ પુરી રહીમ પુકારી ઉઘો. પરંતુ તેનું કશું ફેરનું અમલદારના નિર્દય હૃદય પર કાંઈ અસર કરી શકેમું નહીં.

અમલદારના કારમાં પ્રવેશાંજલિ દૂર ગરીબ રહીમ બાણી તેનું લાકડું સંસ્કર કરતો એક કાગળનો હુકડો ફેંક્યો. રહીમ ખૂબ રહ્યો, કકળ્યો, છતાં નિર્દય અમલદારનું પત્થર સમ હૃદય પીગળ્યું નહીં.

“સાહેબ, તમારા માટે તો હું મારા બે દિનના બૂખ્યા છોકરાને મુકી આપ્યો છું. આપને મારો ગુલો શો છે?” છેલ્લી વાર તેણે અમલદારનું હૃદય પીગળાવવા પ્રયત્ન કર્યો. “ગુલો?” અમલદાર કૂર રિયે હર્યો. “ગુલો એજ કે મારો હુકમ બજાવવામાં તે ધજાળ વિશ્વળ કર્યો છે.” અને તેઝાવેલી બીજા ગાડી-પાનની ગાડીમાં તેણે પગ મુક્યો.

રહીમને પોતાના પગ નીચેથી ધરતી સડી જતી લાગી. બૂખ્યા પેટ, બૂખ્યા પુવને ધરમો અડુનો છોડી, બૂખમરામાં રીજાતા પોતાના ઘોડાને લાંબું એક પાંચ પાછની આથ વિના ફક્ત અમલદારી આજ્ઞાનું પ્રાપ્ત કરવાજ, તે અહીં આપ્યો, શું તેનું આજ્ઞ ફળ? તેનું મગજ શુન્ય બની ગયું. શું કરવું તે કંઈ સમજી શક્યો નહીં. અમલદારના વિહ્વાણ રહીમે ગાડી પોતાના ધર લાગી હાંકી.

“યાદુબ, યાદુબ, બહા...” રહીમ બૂમ પાડી ઉઘ્યો, પરંતુ એ બાજુ જો ક્યારેનોયે પોતાની બહાવી ગાતને મળવા જગતને પ્રજ્ઞાસ કરી ગયો તો. રહીમ મોનાના બહાલા બાજુમાંના શશિસમ મુખજશી. નિહાળી રહ્યો. અનહદ દુઃખ તથા ગમને લીધે તેની આંખોમાંનાં આંસુલ મુકાંઈ ગયાં હતાં. એકાએક ત્રેના રહ્યાપરની બહાની ઉડી ગઈ. આખો ઓરડો તેના

હૃદય નિર્ધી ગુંજી ઉઘ્યો. “અલિમ!” તે પુકારી ઉઘ્યો. “જરૂર બદલો લઈશ.”

થોડા દિવસથી સહિરના માર્ગે ઉપર એક પાગલ લટકતો જોવામાં આવે છે. ફક્ત છે, કે સહેરના કોઇ મોટા અમલદારનું ખૂન કરવા માટે એને કેદમાં પૂંચ્યો હતો, પરંતુ પાગલ બણ્યાવાથી તેને છોડી મુકવામાં આવ્યો છે. કેદમાંથી છુટ્યા બાદ આજ દિ મુકી એણે કાંઈ મનુષ્યને સનાવ્યા હોવાનું બજાવ્યું નથી. કાંઈ કાંઈ વાર એ નાના બાળકને જોઈ ‘યાદુબ’ કહી તેની પાસે ફેડી જાય છે, અને તેને ઉડતી મુઠીઓથી તેને નવરાવી મૂકે છે. એ સદાય હરયાજ કરે છે. હા, કોઇ કાંઈ વાર એ કશું સહે જ્ઞાન ગાતો પણ જોવામાં આવે છે જે સંજ્ઞાને મુશુનારાઓના દિલ યબી જાય છે. (સંપૂર્ણ.)

અરબી ગુજરાતી કુરઆને શરીફ

અસસ કુરઆને, શરીફ અરબી મોટા ખુમસુરન દરજામાં અને તેની પાછળ એજ આધને ગુજરાતી મોટા શાષ્ટિમાં સહીદ વાંચવાંની ચીન્ટો સહિત, તથા તેની નીચે ઝીણા શાષ્ટિમાં ગુજરાતી સરળ નરમુમો, મહોટા એક હમ્મર પેન્માં છપેલ છે, તે ઇસલામીયોને બહુજ પસંદ આવેલ છે. જેના પંદર સીપારાના બે ભાગ પાછા બાઈન્ડિંગ સાથે, હદીથો, રા. ૧૨૨) પા. જુદું ૧૩૦ કિતાબોનું કેટલોગ ફ્રી મંગાવો. લખેલું શહેનશાંત એડીસ, લોવનગર.

જિંદગીમાં સફળતા કેમ મેળવશો?

● ઉત્તરી ફાઈની જુવાનાને સલાહ ●

● લેખક ●
ધ્યાહીમ હાઈ મદમ મોસ્ટી

“એક જુવાન ઉદ્યોગીક શેત્રમાં

આગળ વધતા ધસ્યો હોય તો તેનામાં કયા
શુભો હોય તે હોય?” આ પ્રશ્નને એક
અખબારનવશે જગનના એક મહાન ઉદ્યોગપતિ
ઉત્તરી ફાઈને સવાલ પૂછ્યો.

ફાઈને જવાબ આપ્યો કે, “હું માનું છું
કે, તેના મોટે પાંચ ચીજો અગત્યની છે.
સ્વચ્છતા, તપાસ, કળામાં કલેક મેળવવાની
ચોનાની લાયકાત ઉપર વિશ્વાસ, પોતાની
શક્તિનો ઉપયોગ અને પૈસા ખર્ચવાનો તરીકો.”

સ્વચ્છતાનિમ્મને કાર્યપદ્ધતિ-સ્વચ્છતા
નિધિ ચોનાના વિચારો રજૂ કરતાં મી. ફાઈને
જવાબ આપ્યો કે, “માણસના મન ઉપર સ્વચ્છતા
ચોખ્ખાઈ-સુધાઈ વધારે અસર કરે છે. જે
માણસ ચોનાના હથિયારો સાકુ રાખતો હોય
તે જરૂર ચોનાનું કામ કાળજીથી કરી શકે.
જેંદા વિચારો અને કામ કરવાની યોગી
પદ્ધતિથી અનેક ધંધાઓ નિષ્ફળ ગય છે.
સ્વચ્છ વિચારો ધરાવતો આદમી ફાઈની કામ
કરનાર હોય છે, જ્યારે મેત્રાં મનનો માણસ
હસ્યુપસુ મનનો હોવાથી તે ચોનાનાં કામમાં
જોરેથી આન આપી શકતો નથી. આથી હું
જુવાનોને સૌથી પહેલાં ચોખ્ખાઈ સુધાઈની
સલાહ આપું છું.”

તપાસ-કર્યા ચૂકશે નહિ: “જીજી”
અગત્યની વસ્તુ તપાસ (Investigation)
છે. તમે પાછળ નેચા વગર કેટલાં આગળ
વધ્યા છે. જે જાણી શકો નહિ, એક માણસે

“મરીનીરી” માં સુધારા કરવાનું બીજું કામ
એણે પૈસા ખર્ચી અને ચોનાનાં વખતનો
બોગ આપ્યો, પરંતુ પરિણામ એ આવ્યું કે,
તે ફરીથી ધરાવતાં કેટલાંક ચીજો કરતાં કામ
સારું કામ આપનારાં “મરીનો” સૌથી
સફળ નહિ. એણે અંગે યથેચ્છ શોધો
જાણ્યાની દરેકરે ક્યાં વગર એ કામ દોષ
ધરું હવે આથી કામ પૂરું કામ શરૂ
કરવાની આગાહી તેણેની પહેલાં પૂરી તેડકાં
કરી નેહ્યો, એમ કરવાથી ન તમે આગળ
વધી શકો.”

ફાઈનેમાં ફેર મારતાં મી. ફાઈને ચોનાનાં
ખર્ચપણનો દાખલો આપતાં જણાવ્યું કે,
“જ્યારે પૈસા હું ફાઈને ફાઈને જતો, અને
કાંઈક નવું જાણવાની કોશિશ કરતો, કેટલીક
ફાઈનેમાં મને આવકાર મળતો, તો, કેટલીક
ફાઈનેમાં હું અપમાનિત થતો. આ ફાઈને
મારી “રફ” હતી, અદિ હું તપાસ કરતો
અને ચોનામાં કેટલી પ્રગતિ થઈ છે, તેનું
જાન મેળવતો.”

આરંભ કરો: આગળ: ચાલતાં મી. ફાઈને
જણાવ્યું કે, “કેટલાંક માણસો ફાઈને તપાસ
કરવામાં જ રોકાયેલા હોય: અને કેટલાંક ફેર
નહિ. તમે એક વાર એક જાણતો, અપ્રધાસ
કરો અને અને તેને સગતી પૂરતી આકર્ષિત
મેળવી શો કે, પછી તમારું કામ શરૂ કરી
શો. તમે, જેટલું જાણતા હો, તેટલાં જાણને
કામ લગાડો. આ પ્રમાણે તમે વધારે અનુભવ
મેળવશો. આપણી ધણીક નવી ચીજો એ જુની

પરમુખને વધારવા માટે પેસાં વાપરવી જોઈએ. વહુવાનોને દુઃ, કદીય કે, તમે પેસાં ખર્ચો. તમે એક કાંતે દના ત્યાંથી આગળ વધો એવી નીચે પાછળ નમારા પેસાં ખર્ચો. તમે હતા-પરમુખી પેસાં ખર્ચો સહનો રો અને તમારી કમાણી વધુ થતા પામે તમે પેસાં ખર્ચો કરજો. એકમ પેસાં મનાવી કાંઈ વહુવાનોની કંપના-શક્તિ કે અગ્રેવલીના ગુણે ખરીડી સહના નથી. માણુમની સ્થાપતી પેસાં નથી, પણ તેની સાધના છે."

તમારી શક્તિમાં વિચાર્યું મોટા-કેટલા-ગણે પાતાની શક્તિમાં દર ખાતાનો વિશ્વાસ હોય છે અને તેઓ એટલા જાણ મુખાની જની જાણ છે કે, પોતાના કરતાં મરિયાના આશા-મોએને તેઓ કુલ વિશ્વાસમાં સમાવતા નથી અને તેમની પાસેથી કાંઈક જાણવા કે શિખ-વાની મનસજથી તેમને સવાંતા પ્રજ્ઞાને જાહેર તેમને ઉનારી, પામવાની કમાણી કેલિય છે. તેવાઓને મીન ફોર્ડ ચાનપણી આપવાં જાણ્યું છે કે, "એવા માણુમના છ દમીમાં ફેરવે મેળાની ઘડ્યા નથી. વહુવાનોએ પાતાની શક્તિમાં દર ખાતાનો વિશ્વાસ મનાવો. એકાએક નરિ, તેગ પાને એ કામ કરવા માગે છે, તેમાં તેઓ ફોર્ડ નરિ, એમ પણ વિચારવું જોઈએ નરિ. આપણી વહુવાની મર્યાદાઓ ત્યાં છે અને એ મર્યાદાઓ ફોર્ડ અને ફોર્ડ મુખીના છે, તે આપણે જાણવા નથી. આપણે જેને સ્થાપ-ય મીને આપણી મર્યાદાઓ સમજાએ છીએ તે ફોર્ડ પણ પસાર કરી શકે. તમે એ પડેલાં કદિ કાંઈ કામ ફોર્ડ નરિ. હોય તે કામ કરતાં મનસજા નરિ. અનુભવ એ કામ મારેની તમારી જાણના અનારી આપણે." ૧૦ ૧૦૦૦

વહુવાનો પેસાં ખર્ચો-પેસાં વાપરવાના રીતઃ વિશે પોતાનો અભિપ્રાય આપવાં ફોર્ડ ફોર્ડ ફોર્ડમાણુ કે, આપણી પેસાં ખર્ચવા કાવચકારક છે. વહુવાનોને પેસાં ખર્ચો-કેટલાનો અજાઉ જે મેલ આપવામાં આપણે દોગ, તે પેસાંની અનિ વધારે કિમત આંકવા જોઈએ છે. વહુવાનોને પેસાં નમા કરવાનો મું દક છે! એમને પોતાની નાણીમ, ગાન અને

પરમુખને વધારવા માટે પેસાં વાપરવી જોઈએ. વહુવાનોને દુઃ, કદીય કે, તમે પેસાં ખર્ચો. તમે એક કાંતે દના ત્યાંથી આગળ વધો એવી નીચે પાછળ નમારા પેસાં ખર્ચો. તમે હતા-પરમુખી પેસાં ખર્ચો સહનો રો અને તમારી કમાણી વધુ થતા પામે તમે પેસાં ખર્ચો કરજો. એકમ પેસાં મનાવી કાંઈ વહુવાનોની કંપના-શક્તિ કે અગ્રેવલીના ગુણે ખરીડી સહના નથી. માણુમની સ્થાપતી પેસાં નથી, પણ તેની સાધના છે."

આપણા વહુવાનો માટે મીન ફોર્ડની સંજ્ઞા-રો જરૂર ઉપયોગી થઈ પડે. મિત્રમનુદ પાછળ પોતાનો પેસાં ખર્ચના આજ્ઞા વહુવાનો પોતાની મુખાવણી અર્થે ફોર્ડ પેસાં ખર્ચો છે, એ સવામ તેઓએ પોતાને જરૂર એક વાર ફોર્ડ જોઈ તે પર વિચાર કરવો જોઈએ.

સાથરીડીક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન ઇ. મુરાહ

મુરાહ ટેલરીંગ વર્ક્સ

મુનારવોડા,
મરિજદ. પ્રાન્સ,
રાંદેર

હિંદુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનો વિનાશ

મૂળલેખક :
મૌલાના મવદૂલી સાદુલ
અનુવાદક :
જનાબ ઇસાખાઈ ઇબ્રાહીમ

ઈસ્લામી જગતનો અતિ વિશાળ વિભાગ તે સમ્રાટોથી સંકળાયેલા છે જે પ્રથમકાળના મુગલિદ મહારથીઓના પ્રયાસોથી ફતેહ થયા છે. તે દેશોને જે લોકોએ છુટા હતા તેઓ દેશ પર વર્ચસ્વ જમાવવા કે દ્રવ્ય લુટવા માટે નહિ, પણ વિશ્વમાં એકલાઈની આત્માઓ પ્રવર્તાવવા માટે માથે કદન ખેંચીને નિકળ્યા હતા. તેઓ વિનશ્વર વિશ્વના મોહને બદલે આભિરતના મોહ-ધેનમાં મદમસ્ત અને ચક્રવ્યૂર હતા. એજ કારણથી તેમણે કબ્જા હેઠળની પ્રજાને તાબેદાર કે રક્ષણવેદો બરનાર બનાવવા પરજ સતોષ સંભળે નહિ બલકે તેઓને ઇસ્લામના રંગમાં રંગી નાંખ્યા, તેઓની પુરી આત્માદી યા તેના મહાટા સમકલને પવિત્ર ધર્મ-સમૂહ (મિસ્લતે-હાલીશી)માં સુપ્ત કરી લીધો. વિદ્યા અને વર્તન શકિત વડે તેઓમાં ઇસ્લામી કલ્પનાઓ, આચાર વિચારો અને ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનો મૂળ એટલાં હાં ઉતાર્યા કે તેઓ પોતાના ઇસ્લામી સંસ્કૃતિના પત્નીવાદક અને ઇસ્લામી શિક્ષણના શિક્ષક બની ગયા.

ત્યાર પછી એવા દેશો છે કે તે છત્તવામાં આગ્યા ત્યારે ઇસ્લામી હિસ્લદ મંદ પડી ગયો હતો, અને વિજેતાઓનાં હથેલો જિદ્દાદ શી સખીલિદ્દાદ (ધર્મ-યુદ્ધ) ની વિશુદ્ધ ભાવનાથી વધારે દેશો છત્તવાની આકાંક્ષા અને લાલસાથી નિર્ભર હતાં. એમ છતાં પણ ત્યાં ઇસ્લામ પોતાના પ્રચાર સાથે જડ પડવામાં સફળ થઈ ગયો, અને રાષ્ટ્રોમાં પણ તેણે સંપૂર્ણપણે

એક રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃતિનું સ્થાન સંપાદન કર્યું.

કમલાગ્યે હિંદુસ્તાનનો પ્રેમ એ અને પ્રકારના દેશોથી જુદો છે. આરબ કાળમાં એ દેશનો ઘણો થોડો ભાગ ફતેહ થયો હતો અને એ થોડા ભાગ ઉપર પણ ઇસ્લામી તઅલીમ તથા સંસ્કૃતિનો જે કંઈ અસર પડ્યો હતો તેને “આતિનિશ્ચિત-આંદોલન” (એક મુમરાદ ફિરકા)ના પ્રવાહો નષ્ટ ભષ્ટ કરી નાંખ્યા. ત્યારપછી જ્યારે હિંદુસ્તાનમાં મુસ્લિમોના દિગ્વિજયોની અરથી દારમગો ચક્ર થઈ તો વિજેતાઓમાં પ્રથમ કાળના મુસ્લિમોની ત્રિશૈષ્ટતાઓ ખાટી નહોતી રહી. તેમણે અહીંયા ઇસ્લામ પ્રચારને બદલે કબ્જા હેઠળના વિસ્તાર પિક્સાવવામાં પોતાની શકિતઓ ખર્ચી નાંખી. અને પ્રજા પાસે ખુદા અને રસૂલ (સલગ)ની આત્મા પાલનને બદલે પોતાની આત્માઓનું પાલન તથા રક્ષણ વેચાની માંગણી કરી. એવું અશુદ્ધ પરિણામ આ આંચું કે સદીઓ સુધી સત્તાનત કરવા છતાં પણ હિંદુસ્તાનનો અતિ વિશાળ વિશાળ જિન મુસ્લિમજ નહો. અને અહીંયા ઇસ્લામી સંસ્કૃતિ જડ પડી ચક્રી નહિ.

અહીંના જે વત્તાદારીઓએ ઇસ્લામનો રસીકાર કર્યો, તેઓના ઇસ્લામી શિક્ષણ અને પોષણની પણ કંઈ ખાસ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી નહિ. નવ મુસ્લિમ જમાનાઓમાં હિંદુ ધર્મની પુરાણી કલ્પનાઓ, રીતો, પ્રથાઓ, આઠા વત્તા પ્રમાણમાં ખાટી રહી. બલકે ખુદ બહારથી આવેલા જુનવાણી મુસ્લિમો

પણ હિન્દુઓના સદવાસથી તોહીર વિહોળી. અને એક સદીથી વધારે સમય વિદેશી નેતા પ્રધાનો સાથે સંકળિત. તેમજ અન્યક ગાન. કે મુસલમાનો આ જમિ પર કે જ્યાં તેણે મુની રેસોને અનુસરણ કરવા લાગ્યા. સદીઓ સુધી રાજ્ય દેશ દેશ એક પ્રમાણે

“ઈસ્લામી હિન્દ”ના ઇતિહાસ અને તેની વિવિધ મુદ્દાઓની રહી ગયા. !

વર્તમાન પરિસ્થિતિઓનું અવલોકન કરવાથી જેમ-જેમ અંગ્રેજી શાસન શક્તિ વિકાસ આ વાત સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે જે સમયે આ દેશ પર મુસ્લિમોનું રાજકીય વર્ચસ્વ પુરતી જ્યાં સાથે જવાબદારી હતી. તે સમયે પણ અહીંયા ઇસ્લામના અંદર નિર્બળ હતો. અને અહીંયા વાતાવરણે શુધ્ધ ઇસ્લામી વાતાવરણ નહોતું. ને કે હિન્દુઓના ધર્મ અને સંસ્કૃતિ ખુદ સૈદ્ધાંતિક રૂપમાં જ નજીક હતો, અને વળી પ્રભાવિત કૌમનો ધર્મ તથા સંસ્કૃતિ હોવાને લીધે અસ્તાચળ પ્રતિ દળી ગયાં હતાં. જો તો પણ મુસલમાન બારશાહોની સંકલ્પના અને પ્રમાણે પ્રતાપે તે દેશના વિશાળ વિભાગ પર આંધ્રકાંતિ રહ્યા. અને હિન્દુસ્તાનના વાતાવરણ પર તેનું જવાબદારી હતું. ખુદ મુસલમાનોની ઇસ્લામી તઅલીમ તથા તરખીયતની પુરતી બવરધાના અભાવે અહીંના મુસ્લિમોના એક મોટો ભાગ પોતાની માન્યતાઓ તથા પોતાની સંસ્કૃતિમાં એવા પાકો અને કામિય મુસલમાન કદી પણ થઈ શક્યો નહિ જેટલા કે શુધ્ધ ઇસ્લામી વાતાવરણમાં થઈ શકેતા હતા. !

અંગ્રેજી સદી ઇસ્લામી મુસલમાનો પાસેથી તે રાજકીય વર્ચસ્વ પણ ખુચી ગયું. જે હિન્દુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનું સંકેતી મહાન સંકોપ હતું. પ્રથમ મુસ્લિમોનું રાજ્ય હિન્દનું બિન્ન થઈને નવાની નવાની વિચારોમાં વહેંચાઈ ગયું, પછી મરાઠા, શીખો, અને અંગ્રેજોના પ્રવાહો એક-એક કરીને તે રિયાસતોમાંથી ધણીખરીતો અંત લાંબો દીધા. ત્યારપછી કાઝીએ-ઇલાહીએ આ દેશના રાજ્યનો નિર્ણય અંગ્રેજોના હાલમાં આપી દીધો. !

પામતી ગઈ તેમ તેમ મુસલમાનો પાસેથી તે શક્તિઓ દાખવી ગઈ જેનાં બળે ઉપર એક દેશ સુધી હિન્દુસ્તાનમાં ઇસ્લામી સંસ્કૃતિનું અસ્તિત્વ હતું. તેણે કારંસી અને અરબીને બદલે અંગ્રેજીને શિક્ષણ મંત્ર બનાવ્યો. ઇસ્લામી કોપલોએ રજા કર્યા. રાષ્ટ્ર અંદાલતો તોડી નાખી. દીવાની અને ફોર્જદારી વિષયોમાં પેનાના કાપલોએ જતરી કર્યા. ઇસ્લામી કાપલોએના અમલને ખુદ મુસલમાનોના હકમાં કેવળ નિકાલ તુલાક વગેરે સુધી જ મર્યાદિત રાખ્યા. અને મર્યાદિત અમલની સત્તાઓ પણ મુસ્લિમ કાઝીઓને બદલે આમ દાવાની ફોરોને સોંપી દીધી. જેનાં માધ્યમથી સામાન્ય રીતે બિન મુસ્લિમ હાથે અને જેમના હાથે “ગોદામીન લો” દિનપ્રતિદિન વિદૂત થઈ રહ્યો છે. !

એનાથી વધીને આ કે અંદર લોકોમાંથી જ અંગ્રેજી શાસનની આ નોતિ રહી કે મુસ્લિમોને “ઓઈરીકા”ની “ટ્રિબ્યુ” પાયમાલ કરીને તેઓના તે કૌમી ગર્વને દેચડી નાખવામાં આવે જે એક રાજવંશી કૌમ તરીકે સંકેતો વરસો થયાં તેઓના હૃદયમાં પોષાઈ રહ્યો છે. જેમકે એ નીતિને પ્રતાપે એકજ સદીમાં એ કૌમને અબલુ નાદાર, નિર્ધન, કાચર, દુશ્વેશી, અને સ્વર્ભાને વિહોળી બનાવી દીધી. એ પતન પ્રતિ, મર્યાદા કરી રહેલી કૌમ પર અંતિમ ફટકો તે હતો જે ૧૮૫૭ના વફાનમાં લાગ્યો. તેણે માત્ર મુસ્લિમોની રાજકીય શક્તિને જ અંત નંધી આપ્યો. બદલે તેઓની ધગશ

અને ધૈર્યના ચુરેચુર કરી નાંખ્યા ! તેઓના હૃદય પર નિરાશાવાદની ચતુરદોર ઘટાઓ છવાઇ ગઇ. તેઓને અંગ્રેજી સત્તાવડે એટલા આંછા નાંખ્યા કે તેઓમાં કોમી પ્રતિષ્ઠાનો અંશ પણ ખાકી રહ્યો નહિ ! અને અપમાન ભરપૂર હોડી ખાઇઓમાં પડી પડીને તેઓ એમ સંમનના પર લઃચાર બન્યા કે દુનિયામાં સલામતી, સ્વમાન અને ઉત્કર્ષ સાધવાનો માર્ગ અંગ્રેજોની જેવા અનુકરણ અને અનુસરણ વિના અન્ય કોઇ જ નથી ! અને તેમની પોતાની તથા સ્ત્રીમ અને સંસ્કૃતિની જે કંઈ પુછ છે તે હાશ્યજનક અને અપમાનજનક છે !

એંગ્લોસી સહીત પચાસ વર્ષો વિવાધી જ્યારે મુસ્લિમોએ જનશૂન ઘડતે ફરીવાર ઉભા થયાં તો પ્રયાસ કર્યો ત્યારે તેઓ એ પ્રકારની નિર્જનતામાં જકડાઓલા હતા.

એક આ કે તેઓ વિચાર અને વર્તનની દ્રષ્ટિએ પ્રથમથી જ ઇસ્લામી માન્યતાઓ અને સંસ્કૃતિમાં મક્કમ નહોતા ! તે ઉપરાંત એક બિન ઇસ્લામી વાંતાવરણે પોતાની શુદ્ધિવિહાણી માન્યતાઓ અને સંસ્કૃતિ વડે તેઓને ઘેરી સજ્યા હતા !

બીજા આકે મુલામી પોતાની સર્વાળ વિદ્યુ નિઓ સાથે માત્ર તેઓના દેહ ઉપર જ નહિ પણ મનોપ્રદેશ ઉપર પણ હવાઇ સુધી હતી ! અને તેઓ એવી બધી શક્તિઓથી વર્ચિત કરી દેતામાં આગ્યા હતા કે જેના વડે કોઈ કોમ પોતાની સમ્મના અને સંસ્કૃતિવું રક્ષણ રી તેને કાયમ સુધી શકે છે !

આ એંગ્લોસી સહીત અતઃકાળ હતો, ત્યારે પુરોષમાં જગ્યાદ પોતાની અંતિમ

પરાધાન્યએ પડોર્યો હતો, અદારમી સહીમાં સમયે 'ધર્મ'ને પ્રાણુચાતક કટકે માર્યો હતો. "નૂતન દ્યોનરાષ્ટ્ર" અને વિજ્ઞાન-વિદ્યાઓના પ્રતાપે ધર્મિક, રાજનીતિક, આર્થિક અને સામ્રિક અવરચાઓના પુરાણ દ્રષ્ટિકાણુ ખોટા ફરીતે નવો દ્રષ્ટિકાણુ અસ્તિત્વમાં આપી સુરચા હતા ! પુરોષમાં એક વિચિત્ર સંસ્કૃતિ જન્મી સુધી હતી, જેની જુન્યાદ લગભગ એક નવા દ્રષ્ટિકાણુ પર રચાયેલી હતી ! એ મહાન પરિવર્તને ધર્મને તેના મૂળમુત સિધ્ધતો સાથે છુવનની સક્રીય વિધવામાંથી તો તદ્દન દૂર થત દર્શન હતો ! અવગત વિચાર મુદ્ધિમાં 'ધર્મિક માન્યતા' દેહકે સ્થાન બાદી રહી ગયું હતું. તો હવે તેના વિદ્ધ પણ વિશિષ્ટ સંશ્રામ જેવાં રચો હતો ! જે કે વિજ્ઞાન-વિદ્યાઓ પડી કોઇપણ વિદ્યાએ જગતના "ખુદાઈ-દ્રષ્ટિકાણુ" વિરુદ્ધ કોઈ દલીલ (જેને દલીલ કહી શકાય) રજુ કરી નથી જ્યાં વિજ્ઞાન-શાસ્ત્રીઓ માત્ર પોતાની દલીલ વિહુભુતી સંસ્કારિક વસ્તુના આધારે ખુદાઈ ખેઝાર ! અતે "ખુદાઈ-દ્રષ્ટિકાણુ"ના શત્રુ હતા ! અને તે સમયે તેઓજ વિશ્વની શુદ્ધિવિધાયક તેજા સક્રીય ધમામતના માસિક હતા, જેથી તેમની અસર વડે "ધીએફાળીઆ" (ખુદાઈ ખેઝારી) ની જીમારી એક સાર્વત્રિક રોગચાળાની જેમ પ્રસરી ગઈ ! ખુદાના આસ્તિત્વનો ઇન્કાર, જગતને પોતાની મેજે જન્મ લેનાર ! તેમજ તેચરજ નિષ્કેશને આપિને આપ મેજે મળી માત્ર થનાર વસ્તુ સમજતી ! ખુદાની હાયાદને "સુપરસ્ટીટશન" (ધર્મ-વેલછા) કહેવી ! ધર્મને નકામો તથા ધર્મ ભાવનાને સંસ્કૃતિન શક્તિ અને સ્વામ-કપના કહેવી ! તેમજ "તેચર-લીઝમ" (તેચરિયન)ને રૈશન બિયાલીના અપમાનર્થ સમજતી. વગેરે તે સમયે દેશનમાં ગણાતુ હતું !

જે મનુષ્યે દર્શનશાસ્ત્ર અને સાયન્સમાં રહેજ પશુ પ્રવાસ કર્યો ન હોય તે પશુ કેવળ આ કારણથીજ એ વિચારોને પ્રગટ કરતો હતો કે તે સોસાયટીમાં એક રૌચન ખિયાલ માણસ સમજવામાં આવે. ! “રૂપી-ટીચુઆલીઝમ” (જગનમાં આત્મા સિવાય બીજું કંઈજ નથી એવો મતવાદ) અને “સુખરતેચરક” (ચગત્કારિક વાતો)ના સમર્થનમાં કંઈક બોલવું તે સમયે અધર્મવાદ સમજવામાં આવતો. જો કેાઇ રહોદામા રહોટો સ્પર્ધા-ટરક પશુ એ પ્રકારની કોઇ વાત કરે તો સત્યનિ-ક્રિક સપ્રવાયામાથી તેણે સન્માન ઉઠી જતું ! તેની બધી સેવાઓ ધોવાઈ જતી ! અને તે કેાઇ કેળવાએલા વર્ગની સંસ્થાનો સભ્ય થવાને લાયક પશુ રહેતો નહિ !

હરવી સન ૧૮૫૬માં “હારવીન”નું પુસ્તક “ઓરીજન-ઓફ-રેપીડ” નામે પ્રગટ થયું જેણે જડવાદ અને નારિનકવાદના ખીક્તા અગાર પર તેજ ફેંડ્યું ! હારવીને પોતાના વિશિષ્ટ વિકાસ દ્રષ્ટિકોણના સમર્થનમાં જે દલીલો રજૂ કાઢી હતી તે ધણીજ સુચી અને પાંચળી હતી ! તેની “વિકાસ-ગાળા” માં એક કઠીજ નહિ બાકે પ્રત્યેક કઠીરી આગળ પાછળથી અનેક કઠીરો શુભ હતી ! તે સમયના સાયન્ટિસ્ટો પશુ એ દ્રષ્ટિકોણની સંતુષ્ટ નહોતા, ત્યાં સુધી કે ખુદ તેનો રાહિયો રહોટો વધીક “હારકે” પશુ તેના ઉપર હમ્મન લાગ્યો નહોતો. ! એમ છતાં પશુ માત્ર “પીઓફીઓ”ના અસરથી “હારવી-વન”નો રીકાર કરી લેવામાં આવ્યો ! પછી અમર્થા-હિન પ્રચાર કરવામાં આવ્યો, ! અને ધર્મ વિરૂધ્ધ એક વિનાશક દશિઆર તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ! એ દ્રષ્ટિકોણે (કેટલાક) સાયન્ટિસ્ટોની બમણા મૂળ્ય આ દાવાને સાબિત કર્યો હતો [જો કે તેણે એક

નવો-દાવોજ કર્યો હતો જે સાબિત થયો નહોતો] કે “વિસ્ક-વ્યવસ્થા” કેાઇ અર્થાત્મિક શક્તિ વગર ખુદ રવભાવિક નિયમોને આધિન રતિ-માન થઈ રહી ઇ ! ધર્મજોએ એ દ્રષ્ટિકોણનો પ્રતિરોધ કર્યો, અને બ્રિટિશ એસોસીએસનની મિટિંગમાં બિસપ ઓફ ઓક્સફોર્ડ અને ‘ગ્રેગરટે’ પોતાનું સમૂર્ણ વાણી-નગ એના વિરૂધ્ધ ખર્ચી નાંખ્યું છતાં દાર ખાધી ! આખરે ધર્મજો સપન્ટિફિક નારિનકવાદથી એટલા બધા અંત્ય ગયા કે હરવી સન ૧૮૮૨માં ત્યારે હારવીન મરણ પામ્યો ત્યારે ચર્ચ એાફ ઈંગ્લેન્ડે તેને સડેથી મદાન એવું ગાન આપ્યું જે માત્ર તેનાજ ઇખ્તિવારમાં હતું. અર્થાત તેને “વેરકમિનિસ્ટર એમી”માં દફન કરવાની પરવાનગી આપી ! જો કે તે પુરોષમાં ધર્મની કબર એાદવાવાળાઓનો સરસ દંભ, અને તેણે વિગાર પ્રવાદને નારિનકવાદ તથા અધર્મવાદ તરફ વળવામાં તેમજ એવું માનસ ઉત્પન્ન કરવામાં સહયો વધારે ભાગ બજાવ્યો હતો કે જેણે આખરે સામ્યવાદ તથા કમિસન-વાદને પ્રસારવાને પ્રસંગ આપ્યો !

આ સમય હતો જ્યારે આપણી કૌમના નવ પુવાનો અંગ્રેજી શિક્ષણ અને ફિરંગી સંસ્કૃતિથી નિખૂવિન થયા માટે રકૂમે અને કોલેજોમાં મોક્ષવામાં આવ્યા. મરલાની શિક્ષણથી કોમ, હરલાની સંસ્કૃતિથી વિમખ, અંગ્રેજી સત્તાથી અંત્યબેવા, અને ફિરંગી સંગૃહિતી મદત્તા પર મોટી પટેલ તો પ્રચ-મથોજ હતો. દંભ ત્યારે તેમણે અંગ્રેજી મૂલોના વખતારણમાં વરૂપલાવ્યું તો તેની પ્રથમ અસર આ થઈ કે તેમના માનસનું મગીન પડાવું અને તેમના રવભાવનું રખ ધર્મથી વિમખ થયું. હારજો કે ને દવાવપણીની પ્રથમ તામીર આ હતી કે પુરોષના કેાઇ વેબક યા સાદારતાં નામથી જે વગુ રજી

કરવામાં આવે તેના વિના સંકાયે સ્વીકાર કરે, અને કુર્ચાન, હદીસ, તથા ધર્મના ઇમામો તરફથી કોઇ વાત રજૂ કરવામાં આવે તો તેના ઉપર હદીસની માંગણી કરે.

આ પંડાએલા માનસ સાથે તેમણે જે પાશ્ચાત્ય વિદ્યાઓ સંપાદન કરી તેના ધણા ખસ સિધ્ધાંતો અને પેટા નિયમો ઇસ્લામના સીદ્ધાંતો અને પેટા નિયમોથી ખિન્નાદ હતા, ઇસ્લામમાં ધર્મ સંબંધી માન્યતા આ છે કે તે જીવનનો અચળ કાનુન છે, અને યુરોપમાં ધર્મની વ્યાખ્યા આ છે કે માત્ર એક વૈચક્રિતક માન્યતા છે જેનો ફિયાતમક જીવન સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

ઇસ્લામમાં પહેલી વસ્તુ અસ્લાદ પર ઇમાન લાવવું છે, અને ત્યાં અસ્લાદનું અરતી-તબજ અસ્વીકાર્ય છે. ઇસ્લામની સંપૂર્ણ સાંસ્કૃતિક વ્યવસ્થા 'વહી' અને 'રિસાલત'ની માન્યતા પર અવલગ્નિત છે, અને ત્યાં 'વહી'ની ગુરતવિકતામાંજ શંકા અને રિસાલત અધાદ તરફથી હોવામાંજ સંશય છે. ઇસ્લામમાં આખિરનો અકાદો 'પૂરી નૈતિક વ્યવસ્થા' ના સુન્નાદી પત્થર રૂપ છે, અને લાં એ સુન્નાદ ખુદ યેસુન્નાદ છે. ઇસ્લામમાં ઇબાદત અને આમાલ ફરજ છે, અને લાં તેને બદલાત કાળીની રીઠીઓ રૂપ સમજવામાં આવે છે. જેનો હવે કોઇ અમલી કાયદો નથી. એનીજ રીતે ઇસ્લામના સાંસ્કૃતિક સિધ્ધાંતો પણ પાશ્ચાત્ય સાંસ્કૃતિક સિદ્ધાંતોથી તદ્દન જુદા છે. કાયદામાં ઇસ્લામનો મૂળખૂત સિધ્ધાંત આ છે કે ખુદા પોતે કાયદો ઘડનાર છે, રસરૂપે ખુદા સદાસત્તાહો અલૈકે વસાત્રમ કાયદાનું સવિસ્તર સ્પષ્ટિકરણ કરનાર અને ઇન્સાન માન કાયદાનું પાલન કરનાર છે, પરંતુ લાં ખુદાને કાયદો ઘડવાનો કોઈ હક્ક નથી. લેહરસેયર કાયદો ઘડનાર છે અને કામ લેહરસેયરને સુટી કાઢનાર છે. રાજકારણમાં ઇસ્લામનું દ્રષ્ટિબિંદુ ખુદા-દુક મન છે અને યુરોપનું દ્રષ્ટિબિંદુ કૌમી દુકમત (રાષ્ટ્રિય રાજ્ય) છે.

ઇસ્લામનું રૂપ 'ઈન્દર નેશનાલીઝમ' (આંતર રાષ્ટ્રીયતા) તરફ છે. અને યુરોપનો ઉગ્ર

'નેશનાલીઝમ' (રાષ્ટ્રિયતા) છે. આ જીની કાના વિષયમાં ઇસ્લામ હલાલ રોઝી તથા ઝકાન ખેગન, અને વ્યાજ દરામ હોવા પર ભાર આપે છે. બ્યારે યુરોપની બધી-આર્થિક વ્યવસ્થાજ વ્યાજ તથા નફા પર ચાલી રહી છે. નૈતિક વ્યવસ્થામાં ઇસ્લામની રક્ષામે આખિરની સફળતા છે અને યુરોપની રક્ષામે દુન્યાની દિતો. સામૂદિક પ્રશ્નોમાં પણ ઇસ્લામનો માર્ગ લગભગ દરેક વિષયમાં યુરોપના માર્ગથી વિલિનન છે. પોશાક અને પરદો સ્ત્રી પુરુષની મર્યાદાઓ, એકથી વધારે સ્ત્રીઓની હદ નિકાદ અને તલાકના નિયમો આજ ઓશાદના હકો દાખલ, હકો અને ઓવાજ બીજા અનેક વિષયો છે જેમાં એ બનેલા મનબેદ એટલો સ્પષ્ટ છે કે વધુન કરવાની જરૂર નથી અને એ મતબેદનું કારણ આ છે કે બંનેના સિદ્ધાંતો વિલિન છે.

આપણા નવ યુવાનોએ પ્રલાવિન બહે ગુજારી માનસ તથા અપૂર્ણ ઇસ્લામી શિક્ષણ સાથે બ્યારે એ પાશ્ચાત્ય વિદ્યાઓ સંપાદન કરી તો જે પરિણામ આવતું જેટલું હતું તેજ આગું તેઓમાં સંશયન ધુન્નત અવગ્રોહનની શક્તી જન્મી શકી નહિ. તેના યુરોપ પાસેથી જે કંઈ શીખ્યા તેને વાસ્તવિકતા અને વ્યાજબીપણાની કરોટી સમજ પડે. અને પછી અધુરા ઇસ્લામ સાથે ઇસ્લામના સીદ્ધાંતો તથા પેટા નિયમોને એ કરોટી પર કમી જોવા. અને જે પ્રશ્નમાં બંને વચ્ચે પ્રબેદ જણાયો તેમા કદી પણ યુરોપની જૂઝ જાણ નહિ. બહે ઇસ્લામનેજ ઓટો દરાજો અને તેના સીદ્ધાંતો તથા પેટા નિયમોમાં મુશ્કેલી વધારે કરવા તૈયાર થઈ ગયા. અંગ્રેજી કેલવણી એ આંજીવીકા વિષયક તથા રાજકીય દ્રષ્ટીએ વિદ્વસ્તાનના મુરિલમેને આઉ તેટલો કાયદો પહેલગાયો હોય પરંતુ તેમના ધર્મ અને તેમની સંસ્કૃતિને જે નુકસાન પહોંચાડ્યું છે તેની પુરવણી કાદ કપદાયા થઈ શકતી નથી.!!

સંપૂર્ણ.

મુલસાન

યુવાન કૈયાં ઉઠેલતી મુરલિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાવા”

પ્રકરણ ૧૦ મું :

“દુનિયા થી દેસાસ”

કુમાર પર દેસાસ થયા અને મહેરિસાએ પૂછ્યું.

“કાણે?”

બનસની બહેન પાંચા રોજ સાદ સંભળાયા.

“હું છું.”

મહેરિસાની વચ્ચે પરખાયા નહિ. આગમકુંડે પર નહેતી સિનાલી માને તેણે પૂછ્યું.

“કાણે દેસાસ?”

“કાણે નહીં!” કહેતી બનીતી હતી અને દેસાસે ઉત્તર આપ્યો.

“મહેર શું કહે છે?” કયાં કયાં પુરુષો પર સાથે સાથે અંદર પ્રવેશ્યા.

“કાણે રજિયા?” દેસાસે પરખાયા મહેરિસા ઉમળકાવેર પોલી અને કરી તે નરહારી

ઉઠી મુઠા રજિયાને. આવકાર આવવા અડધી હતી.

“આવ આવ, રજિયા, અંદર આવ.” અને સરમાય છે મું? ભાઈ પરમા નથી.”

આજે, રવિવાર દેસાસ અને રવિવારને દિવસ જોડે પાસ રજિયા પાતળી મળી મહેરિસાને મળવા આવી હતી. પણ દેસાસનાં લખડ મનાં જ “જાઈ પરમા નથી” સંભળીને રજિયાનો ઉત્સાહ કાંઈક મોજો પડી ગયો. સુલતાનના દર્શનતરો રજિયાની આંખોમાં ફાટી ફાટી મૂકી હતી. મહેરિસાએ એ ઉઠાવી મરતીને સ્ત્રી મુલમ લગ્ન સમયને વિગતો” કે તે દેસાસ પરમા કોઈ પુરુષની લાગેરી તોય એ બીજા અંદર પથ મૂકવાને અમરતી હતી. જોડે તેના સ્ત્રીઓ વિદાદરમ કરવાને તેણે જણાવ્યું. દનું કે “જાઈ પરમા નથી.” પણ પરખાયા સુલતાનને જોયા નસસની રજિયાની આંખો ખુલા ખેલતી હતી.

સ્ત્રી મુલમ લગ્નમાં થે પૂરવાને આજની મરતી નથી શું? આ તો સ્ત્રી પણ મરતે છે અને સંભળે સર પાનાના દિશના દેનું દિવ દોડવા આ મરતાના સંભળતો સુધામાં તે પળું કહે છે અને પરિવિત પુરુષની સંજોગની સ્ત્રીના સંજોગમાં પથ નેવા તરતના ફાટા બાવ રખાવવા હોય છે. દરેક સ્ત્રી અને પુરુષનાં દિશની આ વાંત છે અને મરતાઓ આ જાણે છે, પણ દિશની વાતો દુનિયા માટે નહિ હોવાથી સંજોગમાં મેળું દે છે તે બીજું કોઈ જાણતી ન હોય! આવીજ રિતિ રજિયાની હતી.

[દિપર]

રજિયાએ કમાડ ખખડાવ્યો ત્યારે મહેરુનિસા શાક સમારતી બેઠી હતી; બપોરના ભોજનની તૈયારી કરી રહી હતી. રવિવારે સુલતાનને ઓફિસથી રજા રહેતી અને પરિણામે રવિવારે એમનું જન્મવાનું પણ સહેજ વહેલું થતું. સાંજના સમયે સાદો અવકાશ મેળવવાની આ યોજના હતી. આશરે દસ સાડાદશનો તે સમય હતો. દોઢેક માસમાં ઝરીના રાંધવાનું થોડું શીખી ગઈ હતી. પણ એકલી સ્વતંત્ર રીતે તે રાંધી શકે તેટલી રાંધણ શક્તિ તેનામાં હજી આવી નહોતી. ઝરીના થે ત્યારે મહેરુનિસાને રાંધવામાં હાથ અપાવી રહી હતી. રજિયાનું નામ સાંભળતાં પહેલાં ક્યારે તે સાંભળેલું હોય એવું ઝરીનાને લાગ્યું. સ્મરણ શક્તિને કસતાં તેને યાદ આવ્યું કે સુલતાનને સોનાનું કાંડાનું ઘડિયાળ લગનની ભેટ તરીકે આપનાર કાઠ સ્ત્રીનું નામ રજિયા હતું અને તે મુવતિ આ રજિયા જ હોવી જોઈએ એવું તેણે અનુમાન કર્યું. આ અનુમાન પર સ્થિર થતાં લગનની પહેલી રાત્રિએ તેના સ્ત્રી હૃદયમાં ઉદભવેલો સંદેહ આજે ફરી સજીવન થયો. ઝરીનાની આંખોને વાનાવરણ રંગીન થતું દેખાયું. બાળકોની વાતોમાં અંતરાયરૂપ નહિ થવા ખતીન સમજીને અંદરના ટૂંકમાં ચાલી ગઈ.

“આજ બહુ દહાડે આવી ભૂલી પડી?” મહેરુનિસાએ રજિયાને આટલા બધા દિવસે બાદ મળવા આવી હતી એટલા માટે બેંગમાં વાનની શરૂઆત કરી.

“કાલેજમાં અકટાગર વેકેશન પડ્યું એટલે.” રજિયાએ ઉત્તર આપ્યો.

“પણ કેટલે દહાડે! પણ આપી તો ખરી. તારાથી તો આવવાનું થે બનતું નથી ને?”

“લાઈન લગનની ધંધાલમાં હતી એટલે મારાથી નથી આવતું” લેડીકે માદ આપ્યું. તું લગનને દહાડે ઘડિયાળ ભેટ આપવા આવી હતી અને પછી આપી જ નથી. આજે દોઢેક માસ પછી પાછી આપી છો.”

“તારા લાઈને ઘડિયાળ ગમી?” રજિયાએ આતુરના પૂર્વક પૂછ્યું.

“બહુજ! તે તો તેને કાંડે બાંધીને જ ફરે છે.”

આંખો તાણી ઝરીના આ વાનાંલાપ સાંભળી રહી હતી. રજિયાની નજર ત્યાં પડી અને ઝરીનાએ નવન નીચાં ઢાળી લીધાં. ચપજ રજિયા તરત જ ખોલી.

“પણ હવે તારી લાબી તો બનાવ. હું તો તેને જોવા આવી છું.”

“તો જોને ખેડી છે શાક સમારતી.” મહેરુનિસાએ ઝરીના તરફ આંગળી ચીંધી ખોલી.

“ઓહો! ભાભી તો સુંદર થોડી છે. જોડીતો મગનની છે.” ઝરીનાને ટગર ટગર જોતાં રજિયાએ તેના રૂપની પ્રશંસા કરી.

“સુંદર તો છે તારા ગીત જોવી અને રાંધતા થે તારી જેમ ભાભીને પણ આવડતું નથી.” મહેરુનિસાએ ઝરીનાને ચીદવવા મીઠો-કટાશ કર્યો.

“બપોરથી થોડી છે કે આખું પકવાનશાસ્ત્ર જાણે?”

“પકવાનશાસ્ત્રની વાત તો બાબુએ રહી પણ થોડું સાદું તો રાંધવાને આવડતું જોઈએ ને?”

“રાંધવાને એટલું આવડતું હોઈ તો થે શા માટે રાંધે! ઘરની મુલામટી થોડીજ છે કે રાંધે? એ તો છે ઘરની રાણી!”

“પણ તારી જેમ ભાભીને બિંદુલ રાંધનાંજ નથી આવડતું,”

“એ તો સૌથી સરસ!”

11-21 21-21 7 10

'...नाही' जेव्हा त्याने असाच एक प्रश्न विचारला तेव्हा तो म्हणाला 'होय, हा प्रश्न आहे'.

“‘द्वयं भूय’ ओ धरेण ओसायां केम ?”

"ता श्रीगुरु भूतिं नमोऽर्पयामि । इति मे तवैव गुरुभ्यो विदुषाणां
प्रशंसायाः इति मे ?"

... तो ...

‘‘તાશ લો’ મિયાં ૧/૨ એમાં છે.’ તાગ માટે રાંધવું એ તારું કલગ્યું છે. બરાબ છે તો

[illegible]

અન્યનોડી અને ગાંધીયોજનાઓમાં સ્વચ્છતા દરેક ઉ.

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

“다들 물어봐서”

"તારી બાબી છે એટલા માટે".

“सुखं भवति”

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

“અમ્મ ! તું છે જ શબ્દ જાણી, વાતો પોતોમાં મને ક્રેસાં છે, સારું થયું મને તારા જેવી જાણી, નાદિ મણી, નાદિ તા મેંદે મોથું, પદની નાખતે”

“तारा जेही बाजी” ज्या शब्दा संभवाता तेज्याना मध्यमां मध्ये अग्न्या सांगण्याने
अग्न्या शब्द गेला. जरीनाला मध्यमां ये वरिं वरान्तु रुपा जेही बाजी, अग्न्या बाजी.

જા:- “બાબી, આ મારી, જાનુ જુની બહેનપણી છે. એવે, રૂઢભાં, મારે બાબુના હતા મેં
 યોથી પાસ કરી રૂઢ મુઠી દીધી. રાંધ્યા દણલણે છે. દમણાં, કોસેજમાં છે, એતે ગાંધા
 બહુ સરસ આવે છે. રૂઢભાં પીઆતે વગાડ્યા, ધીખતી દની. અને ઘેર જુનીકા, દીયર સંગીન
 મીખમથાં, રાખી દની. બાપમથુવીર એતે સાવાતે, કોખ હતો. અને હવે તો, બહુ, સાર” ગાંધ
 બોલે. કો. પાણી, એમાં એકઠાં, ખોડ છે. એતે રાંધ્યાં આવાનું, નથી. એ તો, કહે છે કે રાંધ-
 વાનું કામ અને ધરનું કામ તો આપા છુટાઓ કરે. એના રાનાના, ધરમાં આપા છુટાઓ છે.
 એટલે એતે રાંધવું પડેનું, નથીગબનું દણ. તો એ કોસેજમાં બંજો છે એટલે રાંધ્યા માંગવાની
 ખટપટ કરવાની જરૂર પણ નથી. પણ એના વિચારેના, કારણે રાંધવાનું ધીખતી મેં રહી ગઈ

છે. પછી આ ફેટલું ભારી પડશે તેની ખબર એને નથી. મામા-ધરમાંથી તે બહુ ઘાસે છે પણ સાંસુને ઘેર કેમ આવશે? મહેશ્વરિસાએ રજિયાની ઝરીના બેડે ઓળખાણ કરાવતાં તેના ચુલુ-દોળાને પાણી વાંચી ન કરી નોખ્યું. ઝરીના બેડે મળ્યા સુધી મૂકા ઓતની જેમ બહુ સાંભળી રહી હતી તેણે હવે જાણ ખોલી.

“તારી જેવી નણદ મળશે ત્યારે તેને બહુ શીખવી દેશે. શીખું છું તેમ એ પણ શીખી જશે.”

“અને કાંઈ માયાની મળી તો?”

“તો રજિયા ક્યાં ઓછી છે?”

“આ બહુ દેમણ બોલાવ છે પણ કાંઈ બેદરકાર સાસુ મળી ને તો માથું ભાંગી જવાનું.”

“સાસુ બેદરકાર અને તો વડુ બદગરણી અને!”

“બહુ? કામણ? આવા કાળા કામ મારી રજિયાને ખાવડે મહિ.”

“તો હું ક્યાં કાળા કામણ ક્યારેને કહું છું? હું તો એવાં કામણની વાત કહું છું.”

“ખારા કામણ?”

“પ્રેમના કામણ!”

“હો! પણ પ્રેમના બદ સાસુ પર આવવાના નથી, સાંસુએ તો વહેને લીધવાનું નાંખ્યું છે. પ્રેમથી પાળવાનું નહિ.”

“અરે હવે તમારું નહિ સમજી? પણ સંમતે પાણી સાંસુને ક્યાં પ્રેમના બદ કરવાના છે? છોતે એ માથું ફેરવી ખસે! બદ તો એ મોટા બદગર પર દરવાની છે કે જેથી એ માવડીયા બની ન જાય.”

“હવે હું સમજી! બરાબર સમજી! ભાભીએ ભાઈ પર આધાર્ય છે. એવાં બદ!”

“હું તારા ભાઈ પર શા મારે બદ? મારી સાસુ એટલીજ કાંઈ બેદરકાર છે? મારી નણદ એટલીજ કાંઈ પાણી લઈને મારે માથું ભાંગવા દોરે છે?”

“તો પછી તમને બહુ મૂશીને ભાઈને એકલા કલકલે જવાનું કેમ નથી ગમતું? તમે મારા ભાઈ પર પ્રેમના બદ કર્યો છે ત્યારે જ ને? મારી ભાભી છે મારી બદગરની!”

“એ તો પછી જો તારા ભાઈને હું શું જાણ?”

“હા, તમે શું જાણો! મારી ભાભી તો છે બિચારી બોધી ભાભી!”

“અરે, તમારા નણદ ભોળામના અધધમાં રાંધવાનું રહી જશે અને સુસતાવને બહુ રીયાવું પડશે.” રજિયાએ અધડે પત્તવતા કહ્યું.

“રજિયા, હું, ગા, તો આ મારાથી જલદી જલદી રેવાશું.” મહેશ્વરિસાને ગીત સાંભળવાનું મન થયું.

“શું આ ચુકનું મેદાન છે કે ચોદાએને શરૂ સમાવતા સંગીતની જરૂર પડે?” રજિયાએ પીછા હોવાનું સાહેબીલ, ફેરી, દા, ને કહ્યું.

“હા, આ રાંધણી પણ આ મારે ચુકનું મેદાન છે. અહીં તરી તરકારીનાં માથાં વડાય છે.” મહેશ્વરિસા પણ ખાંડી જાય એવી નહોતી.

“વારે, રૂપણીની વીસંમતાઓ!”

“દરે મરકરી કરવાનું મૂક. તું આવી તેની ચેડીજ વાર પહેલાં મા બગર લાવી હતી. અમે રૂપણીની તૈયારી કરતાં દનાં ત્યાં તું આવી, તારા આવવાથીજ અમારું રૂપણીનું મોડું થયું છે. દરે એના બદલમાં તું એક ચીન મા. જાણી શે જાણે તો ‘ખરી તું’ કેવું આઈ જાણે છે.” મહેશ્વરિસા એ પછી

“હું બહુ મોટી જાનાતીને!”

“શાસ્ત્રીય અને ઉસ્તાદી સંગીત તું જાણે છે એ બધું પછી શું કામનું?” મહેશ્વરિસાએ સુચતન આપ્યું.

“દલ તો તું શીખું છું”

“દરે નખત્રાં કરવાનું, મુઠી રદતે જોતું આવે છે એવું ગાવા માંડતે!”

“શે તો સંભળ”

તે રજિયા ફેફસાંકે ગાવા લાગી:—

“દુનિયા થી દેલાસ, પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ,
બનાયા લોગને નકાબોસ.”

કર્ણમિત્ર જાન સંભળીને ખતીન અંદરના ઓરડામાંથી બહાર આવી અને સુપચાપ આરામ કરી પર આવી બેઠી.

“બેરબેર નયનોમેં બસાયા

દયાપ્રેમ દિશ્વરેસે મિસાયા

સલીકા જીવન બયા દેલાસ,

પ્યારે દુનિયા થી દેલાસ,”

ઝરીનાનું લક્ષ શાક સમારવામાં નહિ ગયું ચીન સંભળવામાં તે લીન થઈ ગઈ હતી.

રજિયાએ છેત્તું બંધ થાયું:—

“અપને પરાયે એક સમજ સે

દરેકે બનાયે એક સમજ સે

“આસે દિશ્વરે મુખઅલિસા.

પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ.”

બરે રજિયા, બબીના હાથ ને ઝરી દાઢમાં એમની એમ પડી રહી છે.” ચીનમાં રસવીન બનેલી ઝરીનાના અચેન જેવાં રંધી મધેલા હાથ તરફ રજિયાનું ધ્યાન જોડેલા અને ચીનની આમ પ્રસન્નતા કરતાં મહેશ્વરિસા બોલી

“હા, બહુ સ્વરસ ગાયું” નગો ઉતર્યા રોય એમ ઝરીના બોલી.

“રજિયા બેટી, તું તો બહુ મીઠું ગાય છે.” ખતીનએ પણ તારીફ કરી.

“તમારી સાથ છે, મારી.” રજિયાએ વિનય કર્યો.

મહેશ્વરિસાએ મળુમળુનાં શોક આપ્યું,

“દુનિયા થી દેલાસ, પ્યારે, દુનિયા થી દેલાસ,”

ઝરીનએ ધીમે નિશ્વાસ નાખ્યો.

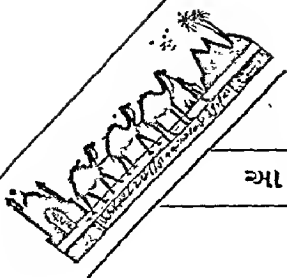
“દુનિયા થી દેલાસ,”

ଶ୍ରୀ

୧୯୪୭

୧୨୫

આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
પરાગ	૨૨ નાવીજ	૬૫૭
દરલામી શિક્ષણ (કુઆન)	મી. અ. રહીમ	૬૫૮
" " (દરીસ)	" " "	૬૫૯
આવાઝગી દુનિયા કે દોરનો	" એકાર "	૬૬૦
અરમાહિલ દુસ્ના	રિશાહ-સામેરી	૬૬૩
આદર્શભુલ ઘટનાઓ	હુસાબાઈ	૬૬૭
પોક	શ. વજુનરો	૬૬૯
એક નવો વાર	દાશિમ ટીમોલ	૬૭૨
" કાપડની કેરી થઈ નથી શકતી " (કાવ્ય)	" રીખચલી "	૬૭૩
રોરગુલ	" સીરતી "	૬૭૪
કનાની	મી. અ. અશરફ	૬૭૮
મેદફિલ	સંપાદક	૬૮૧
સિદ્ધિના સન્માન	" ગાદિલ "	૬૮૦
બાઈન ચચાવવા માટેનો પ્રચાર	ઈલાલીમે મીસ્તરી	૬૮૪
મુસ્લિમ કળા કૌશલ્ય	સાલેદ બાઈડો	૬૮૭
મુસ્લિમ મદાપુરુષો	આલિફ, રાફ, દાત	૭૦૫
નિરાશા	અબ્દુલ	૭૦૭
હું, મીંચા ને નિરમારખાં	" ચાન્ત "	૭૧૦
મુલનાન (આલુ વાળી)	" પુરાજ "	૭૧૭
સામાર રવીકાર	૭૧૯ ૩

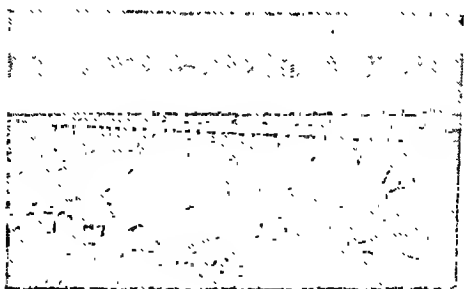
ચિનતિ:— ૨૫૨ કુપર માલક નજર હંમેશા સખવામાં આવે છે. લવાગમ મોકલતી વેળા અથવા પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા તે સખવા ચૂકવું નહિ.

નમુનો:— પ્રથમ વર્ગના આંકે પૈષા-જે સીલીકીમાં હશે તેમાંથી મોકલવામાં આવશે. આનું ચર્ચના આંકે મફત મોકલવામાં આવના નથી. મેનેજર.

નિગ્રામ સાગર, હૃદાબાદ (દખ્ખન)

વર્તમાન હિંદુ એક
અષ્ટ-કુ-રોડ નગર
હૃદાબાદ

દાઉદી વહોરા કૌમના પ્રથમ લેડી ડૉક્ટર

● જહેન સફીના ડૉ. તૈયબજી સાલેહભાઈ એમ. બી. બી. એસ. (મુસ્ત)

મુસ્તના જલકે સમસ્ત હિંદનાં આ પ્રથમજ સુસ્તિમ બાનુ છે કે જેમણે પંજાબ યુનિવર્સિટીની એમ. બી. બી. એસ. ની ઉદત્તી પરીક્ષા નાની વયે, અને વળી પદોનું પાલન કરીને પસાર કરી છે, અને તે જલકે ડૉ. તૈયબજી અને તેમના કુટુંબીઓને સુમારકળાદી અપીએ છીએ, અને ઉમ્મીદ રાખીએ છીએ કે જહેન સફીના ચોતાના કાબિલ અને તજજ્ઞાકાર વાલિદ સાહબની સરપરસ્તી હેઠળ કૌમની સેવા આદરશે.

જ્યારે સામાન્ય રીતે અંગ્રેજી કેળવણી આપણી પાસેથી સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિ છિનવી રહી છે; તેવા વંળતે શરીઅતે ઇસ્લામની હદમાં રહી પદોનું પાલન કરી એમ. બી. બી. એસ. થવું જો જહેન સફીના કૌમને એક નવુંજ ઉદાહરણ અપી ન્તય છે. પશ્ચિમનું આંધંજ અનુકરણ કરનારાં અને પદોનાં વિશેષી અર્થદગ્ધ ઇસાનો આથી કંઈ ઘડો લેશે કે ?

—તંત્રી

વડોદરા રાજ્યના પહેલા સુસ્તિમ ડૉક્ટર

ડૉ. સુહમ્મદ હયાતીમ કાઝી, એમ. બી. બી. એસ.

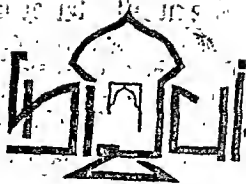
વહોરા-કોરના આ નવજવાન ઉદત્તી એમ. બી. બી. એસ. ની પરીક્ષામાં પ્રાપ્ત થયા છે. અને એમની જાગૃતી ક્ષેત્રે ઇસ્લામી છીએ.

તંત્રી :—

“વહશી” રહેરી

સુહૃતંત્રી :—

“બેકાર”

લવાજમ

હિન્દુ શી. ૪

બર્મા શી. ૫

પરદેશ શી ૮

હુટક આ. ૭

પુસ્તક પીલુ

જુન. ૧૯૪૧

અંક ૧૦ મે

પરગ

સંધ્યાના રંગ:—

વરસી ગયેલ દિવસોનાં. વાઘ મહારી જીંદગીમાં ઘેરાઈ આવે છે પરંતુ વર્ષા
અરસાવવાને કે તોફાન મચાવવાને નહીં—પરંતુ મહારી તમતી રહાજના આકાશને
અવનવા રંગોથી રંગવા.

પ્રતિમા:—

માતા!

હું તે દર્પણ છું—જેમાં તમે તમારા રૂપ અને યૌવનની છબી નીકળો છો!

હું તે પુસ્તક છું—જેમાં તમે તમારી વંશપરંપરાની વશાવળી આલેખી છે.

હું તમારી તે આનંદમય રચના છું—જેની આગતિ અને પુનરાગતિ દર્શાવે તમે
કદી યાક્રાંત નથી.

હું તમારા જ લોહી—માંસ, હાડ—ચામચી મંગવા છતાં—પણ એક એવું અનંત
રસ્ય છું—જેનાં ચિત્તવનમાં તમે ધરીમાં ને ધરીમાં વિતાવી દેશો છો!

માતા! હું તે દર્પણ છું—જેમાં તમે તમારા રૂપ અને યૌવનની છબી નીકળો છો!

છવન:—

આ દુનિયાના રણપ્રદેશમાં; મુરકેલીયોની ધનધોર તિમિરતા વચ્ચે અમારા
કાપ્રલો એક અગમ્ય નિવાસ તરફ પ્રયાન કરી રહ્યો છે.

આનંદી આવે છે—વલ્લો મળે છે,
શું આનંદ નામ જ્યન છે?

યૌવન-મદિરા:—

ન પી, ન પી, એમાં જ તારું કલ્યાણ છે!

એ પી ને હું એનાં પાનારને ભક્તી બદલા.

એ અશ્વ બની તારી આખોયથી વહેશે—

આહ બની તારા ઉર-છિદ્રોથી ફરી નીકળશે—

જ્યન બની અધરમાં રંગી રહેશે—

લાલિમા બની ગાલોને ચામી લેશે—

અને બોધુળ હાસ્ય બની મારા યૌવનમાં સમાઈ જશે.

એમાં પી ને, હું એના પાનારને ભક્તી બદલા.

ન પી, ન પી, યૌવન-મદિરા ન પી—

એમાં જ તારું કલ્યાણ છે.

“નૂર નાચીઝ” (માંગરાલ)

ઈ સ્લા મી શિ ક્ષણુ

અન્યાદિતિઆત્રાનુ દેરમાન (કુઓન)

(૧૨૬) પોતાના કુદૃષ્ટિને નર્માજનો હુકમ કરે અને પોતે પણ તેના ઉપર કાયમ રહો, અમે તમારી કિને રાજી ભાગતાં નથી. (પણ) અમેજ તમને રાજી આપીએ છીએ, અને સારું પરિણામ તો પરહેઝગારીતું જ છે. (કુઓન)

(૧૨૭) જેણે મહારી ચાહ્યો મહો દેરવું તો તેને (કુઓમી) તંજીનું શુજ્જન મળે છે અને કિયામતના દિવસે અમે તેને આંધળો કરી હઠાવીશું (ત્યારે) તે અરજ કરશે હે મહારા પરવરદિગાર! તહે અને આંધળો કેમ હઠાવ્યો? અને હું તો (કુઓમી) દબતો હતો. (કુઓન)

(૧૨૮) દરેક શુવ મોતની પગલ-આખતાર છે, અને અમે તમને પરિણામ તરીકે જુરાઈ અને બલાઈથી અજમાવીએ છીએ, અને (આખરે) અમારા તરફ તમે પાછા ફરશો. (કુઓન)

(૧૨૯) કિયામતના દિવસે અમે ન્યાયના ત્રાજીવાં મૂકીશું તો કોઈના ઉપર પણ જરાએ જુદમ નહિ થાય. અને જે રાઈના દાણા ખરાખર પણ (કોઈનું) કામ હશે તો અમે તેને (તોલ માટે) લાવી હાજર કરીશું અને હિસાબ લેવા માટે અમે પુરતા છીએ. (કુઓન)

(૧૩૦) અને અમે આકાશ તેમ પૃથ્વીને તથા જે કોઈ તેમની વચ્ચે છે તેને સમત ગમત માટે જનાવું નથી. જે અમે વાહત કે રમત (ની વસ્તુ) બનાવી લેઈએ તો અમારી પાસેથીજ તેને બનાવી લેત જે અમારે કરવું જ હોત. (કુઓન)

(૧૩૧) શું અમે સુનકેરોએ નથી જોયું કે આસમાન અને જમીન બંધ મહોનાં હતાં ફરી અમે તેમને ખોલી દીધાં, અને અમે પાણીથી દરેક પ્રાણવાળી વસ્તુ બનાવી, શું ફરી પણ તેઓ ચકીન કરતા નથી. (કુઓન)

(૧૩૨) બેશક જે લોકો સુસલમાન છે અને જે ચહુદી છે અને સાંજેઈને તથા ક્રીસ્તી અને મજુસી તથા જે લોકો શિક કરે છે અવશ્ય તેમની વચ્ચે (ના મતભેદને) કિયામતના દિવસે ખુદાપાક ફેસલો કરશે, બેશક ખુદાપાક દરેક વસ્તુ પર સાક્ષી છે. (કુઓન)

(૧૩૩) બેશક ખુદાપાક, ઈમાનવાળાઓથી (સુચરિતોનું) જોઈ હઠાવી દેશે, બેશક ખુદાપાક કોઈપણ દગલખાઝના શુકરાને પસંદ કરતો નથી. (કુઓન)

(રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ફરમાન (હદીસ)

(૧૨૬) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ફરમાન તથા સિજદાને પુરો કર્યો કરો. તે પવિત્ર આતના સોગંદ કે જેના કબજામાં મારો પ્રાણ છે બ્યારે તમે ફરમાન તથા સિજદો કરો છો તો ખચીત હું પોતાની પીઠ પાછળથી નેહું છું. (બુખારી)

(૧૨૭) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તું પોતાના મુસ્લિમ ભાઈની મદદ કરે પછી તે ઝાલિમ હોય કે મઝલૂમ હોય. એક પુરૂષે અરજ કરી યા રસુલુલ્લાહ! બ્યારે તે મઝલૂમ હશે તો હું તેની મદદ કરીશ પણ મને એ ખતાવો કે અગર તે ઝાલિમ હોય તો હું તેની શી રીતે મદદ કરું? આપે સલ૦ ફરમાવ્યું કે તું તેને ખુદમ કરવાથી અટકાવે એજ તેની મદદ કરવી છે. (બુખારી)

(૧૨૮) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે વખાણ કરનારાઓના મંડામાં ધૂળ નાખો (એટલે કંઈ ન આપો.) (મુસ્લિમ)

(૧૨૯) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે “તમે એને મારે ઝાંડું ક કરાવો કારણ કે એને નજર લાગી છે.” ઉરમે સલમાના ઘરમાં આપે એક છોકરીને નેહું કે તેના મંડા પર થોધર કે પીળાસ હતા ત્યારે આ ફરમાવ્યું. (સહીહૈન)

(૧૩૦) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે “તમે (પોતાના સરદારનું) સાંભળો અને તાબેદારી કરો. કારણ કે તેમના પર જે ફરજ છે તેનો યોજ તેઓ પર છે અને તમારા પર જે ફરજ છે તેનો યોજ તમારા પર છે. (મુસ્લિમ)

(૧૩૧) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે કહું ‘માનો’ અને તાબેદારી કરો. અગર ને તમારા પર એવો હુશી ચુલામ હાકેમ અને કે જેનું માથું કાળી દરાક્ષ જેવું હોય. (એટલે કંઈપો હોય) (સહીહૈન)

(૧૩૨) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે ખાતી વેળા ગિરમીલાહ કહ્યા કરો અને દરેક માણસને પોતાની આગળથી ખાણું નેહું. (સહીહૈન)

(૧૩૩) રસુલુલ્લાહ સલ૦ એ ફરમાવ્યું કે તમે લોકોની સિક્કરશ (ભલામંબુ) કરતા રહો તમને સવાળ મળશે. (બુખારી)

અલ્લેખ કી દુનિયા

દોરે સે

સંલગ્નતા - 'કેપ્ટન'

આવાજી, દુનિયાકે દોરેતો ! આજે હું મારા મુરિદમ બિરાદરોની પાસે થોડાક ઉભરા ઘસવું છું મુસલમાનો પાસે આજે બધું છે. થોડાક કાંતીગરો પણ છે, થોડાક વણકરો પણ છે, થોડાક કિસાનો પણ છે, થોડાક વહેપારીઓ પણ છે, થોડાક લેખકો ને કવિઓ પણ છે, થોડાક એડીટરો પણ છે, થોડાક લીડરો પણ છે, થોડાક રાજસભતના નજીકરો પણ છે, થોડાક રાજદારી ભાગ પણ છે, થોડીક મૂડી પણ છે, થોડાક કૌમતુ ભાગ પણ છે, થોડીક જ્ઞાન પણ છે, થોડાક જ્ઞાન પણ છે, એમ બધુંયે થોડાક થોડાક છે; એક નથી 'તો કૌમતુ મોડું જોવાં માટેનો' એકાં સાફ આવતો ! તમે અપ-ટુ-ડેટ જીવન હોવ, બનવ સિંગારમાં માનના હોવ ફરટકલાસ વાળ હોજ્યા હોજ્યા પણ ધગમા મોડું જોવાનો આવતોજ ન હોય તો થાળીમા પાણી ભરી 'તેમાં મોડું જોવું' પડે જ્ઞાના પાનની દુકાને પાનખાવા કે સિંગારેટ સળગાવવાને બદલે આપનામાં જોઈ લેવું પડે ! આજે આપણી કૌમી સુરતની ટાપડીપતો સુધરી છે. પણ આપનાને અભાવે પોતાતું રૂપ કેટલું છે તેજ કૌમ જાણતી નથી ! મોડું જોવાની તપખીર કે કાજગની દબડીએ જેવી નાની નાની દાબડીઓમાં કાચ છે તેમાં મોડું તો જોઈ શકાય છે પણ પુરેપૂરું જોવાતું નથી જાણો છો કે કયા આપનાની વાત કરે છું ?

કૌમી આપનાની ગરજ સારી થકે. મુસલમાનો પાસે બીજું બધું ભગે હોય પણ એક અંતી પેપર ન હોય તો સુધી પોતાની કૌમી સુરત કેવી છે અને તેને શાંતી જરૂર છે તે જાણી શકાશે નહિ ! 'સદેશ'ને 'સંઘસ' અને 'નમબુમિને' 'નરહનમબુમિ'ની ઉપમા આપનાર બિરાદરો તમારી પાસે તો એવું સંઘસ પણ નથી ! તમારે તો હજીય પારકા આપનામાં મોઢાં જોવાં પડે છે. અઠવાડિકો તો દાબડીઓના નાનકડા ગોળ આપનાઓ છે તેમાં તમારું પુરું દર્શન શી રીતે કરી શકો ? આટલાંદણું વિંસા પછી પણ શું તમને તેની જરૂરત નથી સમજી ? આગ લાગી છે ત્યારે પણ તમને કુલો જોવાની સદૃશ્યિ નથી સૂઝતી ? થોડા બનીને મેદાનેમાં તો પડ્યા છો પણ તેવારે ઘસની પણ જોગવાઈ નથી, તો એવા થોડા બનવા કરતાં બાંધે બનવું સાફ છે ! સંધરેલું અનાજ દુકાળ વખતે કામ લાગે છે ! કેઈલી પેપરની મોટી મોટી રજીમા રજી થતી હતી તે કયા છુપાઈ ગઈ ? ગ્રોવેંગરોથી શું નથી થઈ શક્ય ? લાખો સંધ-ફકારોને પોપનાર કૌમથી એક કેઈલી પેપર પણ પોતી શકાતું નથી !

ઉછી પેપર-ઉછી પેપર એ ખરેખર

સાદીઓમાં રૂડીઓના નાચ પાછળ દબરો રૂપિયા ફના કરનાર, સીનેમાના શોખ પાછળ લાખોનાં ધુમાડા કરનાર, રેસ અને (સફા) પાછળ રૂપિયાનાં આપણ મૂકનાર, વીરલાઓને શું આટલી વાત ખંટકતી પણ નથી ? અને

પેલા આપણા રાજદારી દુરંધરો ! કયાં... ઉઘી
ગયા છે ? ધારાસભાની : ખુરસીઓમાં : ખેસવા
માટે તો ખુબ 'હાઉસન પ્લઝિસન' ! કરતા, હતા
પેટ શેમ ઉપર લાપણ કરતી, વળતે તો મહો-
રમતા ત્રાધની, જેમ ખુબ પ્રેતરા ભરતા હતા
પણ આ નજવી યાતને વિચારવાની પણ તેમને
હવે પરવા નથી ! નિરર્થક શું છાવવાનો
આ સમય નથી ! આજે તો લાખો તત્વારો જે
કામ નથી કરતી : તે એક અખખાર કરી શકે
છે ! હીટલરના યોગ્યોએ અને તોપખાનાએ
જે તકાર્ષ : નથી : ક્યુ : તે તેના : અખખારી
પ્રેષિગન્ધાએ ક્યુ છે : હજુએ મુસલમાનોને
એક કેપલી પેપર કાઢવાની દિ'મત ન થતી
હોય તો રાજદારી પેટશેમને લાગી : મસ્જિદમાં
જઈ ફકા : દુઆ : માગે કે : કરમ કરશે
હાલ પર એ કરીમ !

[illegible]

દેશોમાં પત્રકારનો, ધર્મો આસ નિષ્કારક ધર્મો
ગણાય છે, એરે । પ્રત આ દેશમાં પણ, પર-
દેશી પત્રકારો ધર્મો કેળાવે, છે । ત્યારે આપણો
મેટો ધર્મ તો હજી, સેવા નાટકના વિદ્યુત ગાય-
નની જેમ અવ્યુજ સમજી રહ્યો કે:-

અર્થે એ નંવરાના ધંધા—૦”

આપણા મુસ્લિમ બિરાદરો 'પણ' કાઢતે માન આપવા બેસે છે; સારે બાધુ' પાછુ જરાય જોતા નથી. એક 'ઇકબાલ'નીજ વાત કરોને ! જ્યવતાં જ્યવેતતો તેમની 'ઝાઝી કદર ને ચંચુ પંજુ જેનતનસીને' ચંચુ પંજી 'ઇકબાલના નામને' દીપાવવામાં મુસલમાનોએ પાછી પાની કરી નથી. 'અબુમનો કે સંસાએના નામ' સાથે 'ઇકબાલનું' નામ જોડાય, લાયકેરી કે પર્લ્લીક હોલના નામની 'સાથે' ઇકબાલનું નામ જોડાય, કાઈ શેડ, પાઈ કે પ્રેસના નામ સાથે ઇકબાલનું નામ જોડાય, એતો જાણે ડીક પણ 'ઇકબાલ ઉર કદીંગ સંજુન' એ તો વધુ 'પડતીજ' નામ લક્ષિત મણાવનો; બિયારા ઇકબાલને શું ખબર કે હજમોં પશુ; એની 'શાએરીમાં' રસ લેતા યશે બને પોતાની સંજુનોને ઇકબાલના નામથી દીપાવશે ! એનીજ એક બીજી વાત કહું. 'મહમદઅલી. 'જિન્નાદ' હે' મનાવવાની 'પુરાણીમાં એક કેકાણે કેટલાક 'મુસલમાનો' એમના ફેરોને ફૂલના દારથી સળવી રહ્યા હતા ! કેકપરસ્તીને ખીદઅત સમજનાર, છુત પરસ્તીને કુક કહેનાર મુસલમાનો એક લીડરની તદ્દતીર પર દાર ચડાવવા નુસૂધીના. જેશીલા બની જાય છે ! ખરેખર ! મુસલમાનો માન આપવાં બેસે છે ત્યારે દિલ બોલીને માન આપે છે !

આપણે નસીબે બધા ધધા મંદા પડી
ગયા છે; ત્યારે એક હુલસતો ધધાજ, ધીકતો

યથા છે. કાણુ કહે છે કે. દિ. હોઆનું લાછનું
પાણી છે? જેને દિ. હોઆનું શુભતનું જેનું
રોપ તે ઠાકા, અમદાવાદ, મુંબઈ કે બિદારની
મહીઓને જેને પુછી જુર કે સેકેડા વરંધ
યથા કવિયાર કહેવાયા છતાં આપણાં હિંદુ
મુસલમાન પીરના કાંડા બાવણમાં કેટલી કુવત
છે! હુલ્લમાં શુભ કે હુલ્લું શુભરોતી વીર!''
જેની કાઈ વીર રસની કવિતા કવિ નાનાલાલ
જેવાને માંદા માંદા પછી લખવાની કવિતા પડ્યો!
દાનવો અને રાક્ષસોની તો ધૂણી ધૂણી જાનો
અને કિરસી કદાવળીઓ તમે સ્વલગી દશેઃ પછી
આ આપણા પછી તે દશધારી અંધારી
આટલી અને પુપ્પશાંકી સીરોતી તે પુપ્પ શેકાં
મુસોલીની કે લીટર જેવા સંદારેકા પછી
વરસથી શુભપમાં છે ન, કદી સમય તે
આપણા ગુણ બિદારેએ ગણતરીના થોડા
દિવસમાં કરી બતાવ્યું! છેલ્લા ત્રણ ત્રણ
વરસથી જે મદ્યગંધેના રાજદાર ક્રિકેટ લીન-
લીધેના કે એમેરીની લીટ લુદિથી ન થયે
તે અંધારીએ ધડીના છુડા લાગવા કરી નાખ્યા
જે આવીજ રીતે થોડા દિવસ લખુ હુલ્લકે
યનાં રહે તો એ હિંદુ મુસ્લિમ સવાચનો આપો
આપ નિવેડે થપ જાય ન બચે બસા ઔર ન
બચે બસી જેવા ધાટ થાય! બધાજ રાહુરો
કમલાન કે રમરાનનો સીન રજી કદા તો
પછી "સ્વરાજ એ આમારે જનમ સિદ્ધ" કહે
છે, તે માપ તથા જશો આનું સર્ગન
ખાકમાં મળીનેજ રહે પછી બોળું નેનું
જગત ભવે જેને વસાવું હોવ તે પેલાવે!
આકાશ પુનઃ જનનાં આંધળો તરેલી હું
આકાશ સખમિલ મને દિ. આકાશ મનગીર હો!
ની, દિ. મુશીતે ખરી પાડનારા એ અંધારીઓના
ક્રિતિકાસ કોણુ લખી? જે સરકારે જરાં દંધે
કષ્ટિ વાપરી વગણું કવિવાની છરી કે રસથી
ચીકવાની લાકડી પછી રહેવા દોષી ન હોત
તો આ દોષી દેખવાનો આવેત કે!

આવાંકડી દુનિયાંકે રાખો! તમે કાક
રનાં આપા દશે તો બહુજો કે આં જુન
મંદીવાની સૌથી વિશેષ ગરમી વિદ્યાર્થીઓના
બાંપાઓ ઉપર પડે છે: ને ને ને
મુરેતમાં જેમ વિદ્યાર્થીઓ નથી નથી
બંનેના બોલની શોધ કરે છે તેમ આપણા
દેશમાં દર સાંસ નવાં નવાં પાણ્ય પુસ્તકોની
શોધ થાય છે. દર સાંસ વિદ્યાર્થીઓનાં વાલી
ઓનાં તાલકાં બેસી નેમોં ચિટસી પાણ્ય
પુસ્તકો બલેવાથી વધુ અર્થ થાય છે. પંચ
સાત છોકરાં રોપ તો આગલા છોકરાની જુની
બોપડીઓ પાછાંને કામ લાગે પછી પ્રકાશકોને
શી પડી છે. આંધળો અધિકારીઓ નવાં
નવાં પુસ્તકો લખતો હોવાં પાને કે એમ
બનાવવાના કારખાનોનાં માલિકો ચોતેજ દેશના
પ્રધાન મંત્રીમાં હોય પછી બાકી શું રહે અને
વળી મશીનગરની ગરમ સારતી પેલી હજી
બંધી નોટાનું તો કહેવુંજ શું? મલતે પગલે
આ મોંઘવારીનાં જમાનામાં નોટા મંગાવાય
છે ને વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓના તેમાં પીસાય
છે તેના કરતાં આસામના કાવણી ખાતાને
પગલે ચાલી રહેતાઓનાં ગોડાં બનાવવાય તો
કેમ?

એક દિલગીરની નોંધ.
અમને જણાવતાં દિલગીરી થાય છે કે
ગુજરાતનાં એક ઉગતાં કવિ અને ગીતમે
મુરિધમ પટેલ એમેસીએશનના એક પ્રોફ
કલેક્ટર અને દેશપ્રેમી યુવાન જનાથ ધસવાલી
કેદમી કે ચારેયરી સાદમ જન નીશન થવાના
કુખમાં સમાયાર સંભળ્યા છે. (પેના) મહા-
મતી ઉછરી રવિનાની થોડીક પેકિંગ આપું
અંકની મેદકિસમાં પછી પ્રગટ થઇ છે બરહમ
કોરવાના સ્વરાજમદદેના અમને એક
સાચા મિત્ર અને નેકરિલ એરવાલ ગુમાવ-
વા બદલે અત્યંત દિલગીરી ઉપર છે બુદ્ધ
મદદેમને ગરમી રહેતે કેરે અને એમના
કુદ અને સંગ્રેમીય અને કેરે આખીન.

અસ્માદિલ

હુસ્ના

રિક્ત-સાબરી

જાણીયું છે કે આ અસ્માદિલ હુસ્ના એક સુખી અને સમૃદ્ધ વ્યક્તિ છે. તેણે પોતાની જાતને સુખ અને સમૃદ્ધિથી ભરેલું રાખ્યું છે. તેણે પોતાની જાતને સુખ અને સમૃદ્ધિથી ભરેલું રાખ્યું છે. તેણે પોતાની જાતને સુખ અને સમૃદ્ધિથી ભરેલું રાખ્યું છે.

“યા સતીકા” (સંખ્યા ૧૨૬) “એ બધી મજબૂતને જીતનાર” (૧) જે કામ, વસ્તુ, વસ્તીથી હોવાનું હોય, અગર સુખપૂરીમાં સંગત સાથી, વગરનો હોય, અગર મુસ્લિમમાં, કોઈ મુસ્લિમમાં, પુસ્તકમાં, યુરો, હોય, અને, કોઈ મદદગાર ન હોય, અગર સુખપૂરીમાં સુખપૂરી હોય, અને તેની કોઈ ખબર અતર, રાખનાર ન હોય અને એવી હાલતમાં કોઈ મદદગાર ન હોય, અગર આલાદમાં હોય, હોય અને તેના નિકાલની દરખાસ્ત, ન, આવતી હોય, તો સારી રીતે વસ્તુ કરી જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી બરકાત નહિલ પદી ૧૦૦ વખત પઢવાથી ઇ. અ. જલ્દી મુરાદ પૂરી થશે. (૨) હોકરોએનાં નસીબે ખુશવા (એટલે તેઓની શાદી નિકાલ થવો) માટે, બીમારોથી નગત મેળવવા માટે અને મુસ્લિમ આસાન થવા પગ્યાના નમાઝ માટે વંચુ પૂર કરે તે સમયે વનજ ૧૦૦ વખત પઢી લેવું. (૩) દીન દુઆના દરેક મોહિમ્મ (સખતમાં સખત કામ મોહિમ્મી, મુસ્લિમ કામ) માટે કોઈ ખાસ જગ્યા અને વખત નક્કી કરી દુઆની નિશ્ચયથી એટલે જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચયથી ૧૬૩૪૧ વખત પઢવાથી એ ગણતરીનું પૂર થાય તેટલા દલાલ સુધી પઢવાથી ઇ. અ. ખલ્દી મુરાદ પૂરી થશે ન્તે ૪૦ દિવસ પઢવા છરાદ હોય તો પ્રથમના ૧૯ દિવસ દરરોજ ૪૦૯ વખત પઢવું અને તે

પછીના ૨૧ દિવસ દરરોજ ૪૦૯ વખત પઢવું બેઠાએ. (૪) દીન દુઆની કોઈપણ જગત પૂરી થવા દર જગ્યાએ દિવસે સલાવતનામીક પ્રદી, એવીજ રીતે બીજી ૪૨ કાત નહિલ નમાઝ જે કામ માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી, તમાજ શરૂ કરવી અને એમાં તસ્બીહને બદલે “યા સતીકા હિતામી” અથવા માત્ર “યા સતીકા” પઢવું ઇ. અ. ખલ્દી મુરાદ પૂરી થશે પુણ્ય કામ પૂર થાય ત્યાં સુધી દર જગ્યાએ એ નમાઝ મુજબ રીતે પઢવી અને જે કામ જલ્દી પૂર કરવા છરાદ હોય તો દરરોજ મુજબ રીત મુજબ કામ પૂર થાય ત્યાં સુધી પઢવું. (૫) દરરોજ ૧૭૩ વખત પઢવાથી રોજમાં વધારો થશે અને બધાં કામ ખુલાસાની મહેરબાનીથી પૂરાં થશે અને એકસવારો દરો એટલે કોઈ ચાર મદદગાર નહરો તો ખુલાસા કોઈ ચાર મદદગાર પેદા કરી દેશે. (૬) “યા વાસેઅલ અતાયા, યા દોદ્દઅલ બનાયા, યા હાદિરલ-સાયરા બેગઅયિન, યા મોબુદન ઇન્દરાશાએદ, યા ખરીયલ લુલે, યા સતીકાસુ-એ, યા હલિમલ-સાયબસો ઇકદ હાજતી બેરહ મેતેકા-યા અહ મરાહુમીન અને હમેશા ફસરતથી પઢનારનું ખુલાસા ગણતરી શાંચી આપશે અને તેની દરેક હાજત પૂરી કરશે અને તેને કોઈના મોદતાબ કરશે નહીં અને હિસતી બધી હિમ્મતી સુરી કરશે.”

‘ઇકે હાજતી’ પદની વખત ને કામ માટે હોય તેનું દિલમાં પાન મરવું ન જાય. ૧ મા લખેલ દરેક કામ માટે તેમાં લખ્યા મુજબ તરખાવથી પદવાથી ઇ અ બહુ જલદી કામ પૂરું થશે. યા લતીફા અલ્લાહો લતીફુમ બેઈઆદહી મુજીફી અથાગામી વ હોવલ કવીમુલ અઝીફી એને કમગંથી પદનાર કરજાગેથી ઇ અ બહુ જલદી છૂટા થઈ જશે, તેની શાગીમા ખરકત થશે અને ખુદાપાક અંતી રીતે તેને શાગી પહોચાડશે કે તેને તેના ખ્યાલ પશુ ન હોય (૮) કરજાગ ૧૭૩ વખત પદનાના ૨૦ અને સુમીખત બહુ જલદી ઇ અ. દેઈ થઈ જશે (૯)

(૯) ‘યા લતીફા’ ને ૧૨૯ વખત પંદી ‘યામન કરમહુ લોપહદદા’ વંદી હોય. લોપહદદા વસિકતલુ ફૂલ હોવાલ્લાહો અલ્લહુ (પૂરી સંજા પદી) અફ અફ બી મા અતો અલપહો અલપહો વસાતકઅલ બી શાઅના અલપહો ઇનકા અલપહોતકયા વ અલપહો મગફરતે વસાલ્લાહો અલ્લા સૈયદના મોહમદી વ વઅલ્લા આસીદી વ અસાહાબેહી વસાલ્લામ અને ૨૧ વખત પદ વાથી દરેક રીતની સંખતી દર વાં તોમજ મુકિલ આસાન થેરા અકસીર સૈકલ ડે. (૧૦) ‘યા લતીફા’ મા ૪ ખસ ગુણ છે - (૧) રિઝક મોગવવા માટે હોય તેની થરા (૨) કેદમાંથી છુટા થવા માટે અગર જીનનને ડેકમાં (૩) અલમોની નહીંથી ખર્ચા એ પ્રમાણે ખાસ ગુણ છે એના અર્થમાં કરજાગી રીતે અફ અફ ‘યા લતીફા’ પંદી કરવું અને દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે સૈરિ ને રિઝક મોગવવા માટે હોય તો ન જાય જમા લખેલ દુઆ ૩ વખત પદની અને એક વખત ‘અલ્લાહુમા ઇની અફઅલોકા અતે ફકની રિઝક’ વં વસિઅન તૈયબન મિને

ગયરેતઅબી વ પલોનસબીનઇનકા અલ્લા ફુસે રૈઈન કેદીર’ એક વખત પદનું અને ફરી પાછું ‘યા લતીફા’ પદનું ચાર કરવું એ મુજબ દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે કે ૭૫૨ મુજબ દુઆ પંદી એ રીતે ‘યા લતીફા’ ને ૧૬૪ વખત પદનું ઇ. અ બહુ જલદી શાગીમા વધારો થશે અને દરેક રીતે કરજાગેથી છુટકારો થઈ ખુદાપાક દખ્તે મેગમી તેની મદદ કરશે ન જાય (૧) માટે હોય તો ૭૫૨નીગ રીતે પ્રમાણે પંદી ચાર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચી ‘અલ્લા યાઅલમોમન ખસીકા વાહોવલ લતીફુલ ખખીર’ ૩ વખત પદી એક વખત ‘અલ્લાહુમા અકેદ હાજતી ઇનકા અલ્લા ફુસે રૈઈન કેદીર’ પદી મગફર રીતે ૧૬૪ વખત ‘યા લતીફા’ પદનું ન જાય (૩) માટે હોય તો ન જાય એક મુજબ પદનું ચાર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચના કે ‘વખન ઇના રૈઈની લતીફુલ સેમાયશાઓ ઇનલુ હોવલ અલીમુલ દીદીમ’ પદી મગફર રીતે ૧૬૪ વખત ‘યા લતીફા’ પદનું અગર ખીનને હોવના માટે હોય તો પદવા પહોચે તેની તિયત કરી પદનું ચાર કરવું અને મજકુર દુઆ જે ૩ વખત પદવાની છે તે પદી ‘યા ખુદા ફાલાજાને કેદમાંથી જલદી છુટકારો દે’ એ મુજબ દુઆ પશુ માગની ફલાજાની જગ્ય એ કેદમાં હોય તેનું નામ પર ખોવું અને ન જાય (૪) માટે હોય તો મજકુર રીતે પદનું ચાર કરી દરેક ૧૨૯ વખત પર પહોચે પૂરે ૩ વખત ‘લાતુફેકાહુલ અખસારે વહોલો ખુદેકલ અખસારે વહોવલ લતીફુલ ખખીર’ પદનું એ મુજબ ૧૬૪ વખત ‘યા લતીફા’ પદનું (૧) દરે રીતની હાજત પૂરી થવા અને દરેક મુકિલ આસાન થરા ‘યા લતીફા’ ને ૯૦૦

વખત પઢવું અને “કુલ મર્યાદાજીકુમ
મિન ઓલોમાતિસ, બરે” વલ બહુરે
તદઉનહુ તદરેઅન વખુર્યતન લેઅન્ના
અન્યના મિન હાજીહી લમકુનના
મિતરશાકેરીના કુલિલ્લાહો યોનજીકુમ
મિનહા વમિન કુલે કળીન” એને ૨૦૦
વખત પઢવું પઢતી વખતે કોઇ સાથે વાતચીત
કરવી નહીં. અક્સીર સીક્ત તાસીર રાખે છે.
(૧૨) “યા લતીફા” એને હમેશા કસરતથી
પંદનાર કહી કોઇનો મોદતાજ થતો નથી
પ્રદાપાક દરેક રોતે તેની મદદ કરે છે.

(૧૩) “યા હકીકા ઓહકુની
વયરસેર આમૂરી વહરસેલ મુસદી બેખ-
સાયેસે હુદકાર યા લતીફા યા લતીફા યા
લતીફા” હીન દુન્નાના દરેકે દરેક જાએઝ કામ
પૂર્ણ થવા આગળ પાઞજી ૧૧-૧૧ વખત
દરદ શરીફ પઢી એને પોતાના નામના અદદ
અગર ૩૮૭ વખત કામ પૂરું થાય ત્યાં સુધી
પઢવું (૧૨) નંબર ૧૧ વાળી દુઆને સજાતુ-
તરખીલ મુજબ મમાઝમા પઢવાથી ઇ. અ.
ધારેલું કામ બહુ જલ્દી પૂર્ણ થશે: જે કામ
માટે હોય તેની નિશ્ચય કરી નમાઝ શરૂ કરવી
નંબર ૪ માં લખ્યા મુજબ (૧૩) નંબર ૧૧
વાળા વજીહને હમેશા કસરતથી પંદનારની દરેક
હોજત, દરેક ઉમિમદ પ્રદાપાક પ્રેરી કરે છે
અને તેને કોઇનો મહેતાજ કરશે નહીં.

“યા ખબીરો” (સંખ્યા ૮૧૨) એ બધી
ગીઝના ખબરદાર, એ બધી માખજુકથી વાકેફ
(૧) જેનો નફસે અમારા બહુજ નેરમાં હોય
એટલે નફસેતી મરજી મુજબ જ્યાં કામ કરતો
હોય તો “અદખબીરો”ને દરરોજ કસરતથી
પંદવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી નફસથી
હુદકારો થઇ જશે અને દિલ તેક નામ કરવા
તરફ વળશે. (૨) ઇસ્તેખારા (એટલે- રાત્રે

ખાખમાં કોઈ પંથુ કામને) તેક યા બહુ
અન્ગમ તેમજ અમુક ધારેલું કામ થશે કે
કેમ તે જોવા જાણવાને ઇસ્તેખારા કહે છે)
“યા ખબીરો અખબેરની” પ્રથમ દરરોજ
પહેલાં ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી ૩૦૦
વખત અથવા ૧૦૧ વખત અથવા ૪૧
અથવા ૨૧ વખત પઢી ૧૧ વખત પાછું
દરદ શરીફ પઢવું એ મુજબ ૪૧
દિવસ સુધી પઢવું અને જ્યારે ઇસ્તેખારા
કરવો હોય ત્યારે રાત્રે વજુ કરી ૧૧ વખત
દરદ શરીફ પઢી ૩૦૦ વખત પઢી પાછું ૧૧
વખત દરદ શરીફ પઢી કોઇ સાથે વાત કરવા
બગર સુષ જવું છે. અ. ખાખમાં હાલ માહુમ
યેઇ જશે એ મુજબ જો પહેલી રાત્રે નજવાય
તો ૩-૫-૭ રાત્રે સુધી કરવું એમાં પંથુ ન
જાણવા તો જે કામ માટે હોય તે કામને
પણ સુધી દેવું જોઇએ. (૩) જ્યારે પંથુ
ઇસ્તેખારા કરવા ઇસ્તેખારા હોય ત્યારે રાત્રે સુતી
સખત વજુ કરી ૧૧ વખત દરદ શરીફ પઢી
૪૧ વખત પઢી પાછું ૧૧ વખત દરદ શરીફ
પઢી સુધી જવું કોઈ સાથે વાતચીત કરવી
નહીં એ મુજબ ૩-૫-૭ રાત્રે સુધી કરવું
(૫) “યા ખબીરો” એને હમેશા કસરતથી
પંદનારને ઇ. અ. છુવા બેઠો માલુમ પડતો જશે
(૬) અગર બોરા નેરે કોઇ મુઝી ઝાલિમના
હાથમાં સપડાય જવાય તો એને કસરતથી
પંદવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી હુદકારો થઇ જશે.
અપૂર્ણ.

આફીકાવાસીઓ માટે ખાસ :-

રોંદર-સુરતમાં મળતાં ઉદ્ધ અને
શુજરાતી પુસ્તકો માટે આપના તાના
મહોટા જે. આઈ. શે. હોય તે મોકલાવી
આપી દેવાદો મેળવે.
ધી રોંદર-રોંદાસે શુકસેલસે કણપીઠ, સુરત.

શું સાહિત્યકારોના આધિપત્ય શું

કવિશ્રી બનવાદર—

“ચિત્રગારી” નું નામની ગણા છે. તે તેઓથી ધણી ટેકણી એ આનંદ મેળવ્યો છે. તમારા હૃદયમાં શરિત્વનો અર્થ પુરુષો છે, એને તમારી આંખની નજીવીમાં, કિરણોમાંથી ને ચિત્રગારીઓ છીડી છે, તે ધડીઠર દારૂ ખાતમાંથી છીડીને આઝારી ચઢેલું ખાણું (Hickory) ને તેમાંથી રંગબેરંગી તોડા બનાવી રહ્યા તેથી બારે છે તમારી ગણધર્મિઓમાં એકાંતનાં નામનાં નિહુ છે તે તેમાંથી સુધકિરણોના પ્રતિચયકરણ થાય છે.

જગતના મુત્તમી સ્વરૂપ—

“ચિત્રગારી” રચક રીતે અમમલોની આંખ છે કે ગુજરાતમાં એક નવો મુરિશ્વમ કવિ જગતી ચૂક્યો છે અને પેતાના બાલિ સદેશને જલ્દી ધરાવર આ પૂરી રહી છે.

ચિત્રગારીમાંની ધણી કલિમલોમાંથી સાચું મુકાબી સ્વર્ણ સાધાય તેમ છે.

શ્રી આંખથી વિગ. છઠ્ઠા—

ચિત્રગારી મને એમ છે તેમાં Originalતા

indians હોય છે એ ખાટે.

Mr. P. K. Kanbhinani

I have looked into some of the short poems and found them worth publication.

આંખોએ મેં મેંકારનાં તમે જન આંખના

ચિત્ર ન કાળ કી

“તુરાબ”

મુખ દ્રષ્ટિયો એક

(આદિશ ખાટે શી ૨)

પત્રકારોએ આ પુસ્તક પર મશાસાના ગુપ્તો વૃથા છે

આજેજ મંગાવો

રૂપમ સાહિત્ય કાર્યાલય,

136, અડીબ અલિયર રોડ

મુંબઈ ૮

સ્ટોડિયલ- ધી સંદેર સ્ટોર્સ કચ્છપીઠ, -સુરત.

જાણીતા યુગસેલર્સ ખાસેધી ખણ મળશે.

શું પત્રકારોનો આધિપત્ય શું

મેંખણ યુગેશન—

ફુલિયના ભયથી પર ઉપર ઉલ્લાસી માનવના પત્થો ઉછેરો લેખક એક માનવની હૃદય-વીણની અલી બોલે છે અને એ વીણીતો અરેક તોર ફળવે ફળવે ખાનગી રહ્યો છે, અને એ બાજુની વીણીમાંથી સ્વેદ નિકળે છે કેલમાં ફરત છે કેલમાં ફરે છે કેલમાં લૂંટ છે, અને લેખક પોતે પણ માનવ હૃદયના એ સમાતન મલગીનના રચકો સાથે તાલ નિભાવેલો માનવતા સાથે જળી જાય છે.

ઈસમોલિશી—

જાણે દરેકની જીવનનું કાળ બાળા હોય, તેવા સંદેર ગણ કાળથી સમખા છે. જીવનનાં બાળા પછી પનાં ઉછેરનાં હો. તેમ એક એક કાલ્ય નરી જાણના, નવા વિચારો, નવું ચિન્તન ઉપાનવે છે. ઈસક (દિનિક) :-

લીડીએ લીડીમાંથી મિન્જીના- માણ રહુ છે, ગુર્જરુપિયને કોપાવની અને સમુદ્ધ બાજુની સૈદ્ધામાં મુરિશ્વમ લેખક બાઈ “ગુરુશી” ગુજરાતને એક સુંદર કિન્નણ બાઈ છે.

ગુરુસંદરી—(સંસેરા હંઠ મુલક) :-

કેળવ સાહિત્યમાં મોજની જાણનાઓને મઠમાં રહ્ય કરવી શી ગુજરાતી ચિત્રગારીમાંની હૃદયો જાણના સાચેજ ગોનોરમ છે, એમાંથી ધણા વિચારો મૌલિક છે એને એની રહ્યુઆત પણ મેંજની રીતે થત છે.

Modern Review (K. M. D.)
ગોનોરમ સાહિત્ય વચ્ચેથી હાલકારોનાં હાલકાર

આદર્શ ભુત ઘટનાઓ

ઈસાલાહ ઇત્યાહીમ કાવી

(૧) સીધના મુવિખ્યાત નેતા, મુસ્લિમ-લીગના અગ્રણી સભ્ય બંદે તેના હાઈકોમિશનની વિશિષ્ટ વ્યક્તિ સર અબ્દુલ્લાહ હાફેને ૧૭મી ફેબ્રુઆરીએ પંગબના મુસ્લિમ સ્ટુડન્ટસોની ફેળવણી વિષયક કોન્ફરન્સ (લાયસપુર)ના પોલાના પ્રમુખ-પ્રવચનમાં આધુનિક ફેળવણી પર વિવેચન કરતાં કહ્યું હતું કે.

શિક્ષણની આધુનિક પદ્ધતિ જેને લોટ મેદાનેએ પ્રચલિત કરી છે; તે એની પ્રત્યેક વસ્તુને વિનાશ કરી મૂકી છે કે જે આપણને અતિ પ્રીય હતો. સાદુ જીવન, અને વિશાળ દ્રષ્ટિ એવો મુશ્કેલી ઇસ્લામી સિદ્ધાંત હવે દ્રષ્ટિગોચર થતો નથી, મહાકાર્યોની પ્રાપ્તિ ભાવના અને વિકાસ-પ્રેરણાઓ હવે અસ્પૃશ્ય થઈ ગઈ છે. આપણી કોમ્યુનિટીએ યાતો નમોઝા, કર્નવ્ય વિમુખ, અને નોકરીઓની શોધમાં જમન કરવાવાળા મુયકો પેતા કર્યા છે યાતો એવા સ્વાર્થીઓ કે જેઓ ગોતાના સ્વાર્થ પાનર ઇસ્લામનો ઉપયોગ કરે. એ સિવાય આધુનિક શિક્ષણ પ્રથાએ કંઈ પણ કર્યું નથી.

[ફૈત્તી "અન્નમ", પૃષ્ઠ ૧૧૧]
આપે સાંભળ્યું! આ કોઈ જુનવાણી મોશી મુસ્લાનો વાણી-વિચાર નથી બંદે સર અબ્દુલ્લાહ હાફેનું સદારતી એક્સ છે. અહીંસા આપણા શિક્ષણ વિષયક નેતાઓ પ્રસાસોના પરિણામો પર દ્રષ્ટિપાત કરી હવું પણ કોઈ સીધાં માર્ગ અદલ કરે તો સાફ.

(૨) ૨૩, ૨૪મી ફેબ્રુઆરીએ સંયુક્ત પ્રાંતની પ્રૌરિશીયલ મુસ્લિમ એન્ડુકેશનલ કોન્ફરન્સનું સોળમું અધિવેશન બરેલીમાં ભરાયું હતું. મુસ્લિમોની તઅલીમ તથા ઉર્દૂ ભાષાના વિકાસ-સંબંધી અમુક દિનકર-શબ્દો-પાસ થયા, કેટલાંક સરસ વ્યાખ્યાનો અને નેશીલો

વક્તવ્યો બરેલીના મુસ્લિમોએ સાંભળ્યાં એ દરમ્યાન એક મજદાર ઘટના આ થઈ કે વિષયવિચારણી કમિટીમાં એક સભ્યે આ દરમ્યાન કયો કે છોકરાઓના શિક્ષણ માટે મુસ્લિમોની નોટલી ઉઠાવો હાઈકોમિશન યા નિગરફરો છે તે સંબંધી મર્લરફો બનાવવામાં આવે કારણ કે છોકરાઓની તઅલીમ ધણીન પુરતા પ્રમાણમાં થઈ મુદ્દા છે પણ આપણી બાળકોએ હવે તાલીમમાં, ધણી પાછત છે; માટે શિક્ષણ મળાને તોડી ભાવ છોકરીઓનાજ શિક્ષણ પ્રતિ પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે.!!

પરંતુ એ પંક્તમાં વિષયવિચારણી કમિટીના અધ્યક્ષ સભ્યોની મનોરંજિત ધણીકરી મુસ્લામક અને પ્રવધાતી હતી, યા થઈ ગઈ હતી.

સાંભળ્યું છે કે એ દરમ્યાન ટેકા મુહાં નહિ મળવાને પરિણામે મજદૂર કમિટીમાં જડી ગયો અને સામાન્ય એક એમા રસ લેવા પામી, નહિ. એતો સાફ થયું કે આજે મહુમ હજરેન "અકબર" અંદાઆદો ન હતા.

વળી કોન્ફરન્સમાં એક દિવસગીરી ભરી પરંતુ એપદાયક વસ્તુ આ પણ નેવામાં આવી કે ઉર્દૂ ભાષાના સમર્થનની સમૂહી લાગણી દેવા છતાં એકમાં દાખલ થવાની દિગ્રીએ તેમજ ઘણા મદતની મદિર નોડીએ અંગ્રેજી ભાષામાં હતી. કાણુ જાણે એ કાંઈ પદ્ધતિ અને ઉર્દૂ બિચારીના નેશીસા સમર્થનમાં ફરો તોડિકે સંબંધ દેતો. આદો.

આમા ઉંચે કહી આ આશાના કહી (ઉર્દૂ ઉપરથી)

વેપારી

ડિરેક્ટરી

“કારવા” એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ
- સુહમદઅલી રોક, મુંબઈ ૩.
૩. તના ન્યુઝપેપર એજન્સી
- નાનકવાડા, કરાંચી.

“Karavan” Agents:-

- (1) LIMBADA & Co.
- 22, Diagonal street,
- JOHANNESBURG.
- (2) UNION PRINTING Works
- 91, Victoria Street.
- DURBAN.

સરકારી ફોનગ્રાફીખોના અને વેડોદરા રાજ્ય

ન્યુમકાવળ ખોતોએ મંજૂર કરેલ

૧. હિન્દુ-સુરિલમ એકતા

૨. સુરિલમ સમયનું. સ્પેન
કેરકી કીમત આઠ આના ૮ ખ. ૧૭૬૬.
ઈમામુદ્દીન સદ્દુદ્દીન દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ નવસારી.

“પઠાનનું વેર અને ઘીજી વાતો”

બજમે ઇકબાલનું ફક્ પુસ્તક

લેખક:- “સીરતી” કી. પાંચ આના

૨. ખ. ૦)ના.

બજમે ઇકબાલ, કેઠોર.

રજાગરઃ ધી રંદેર રોસ : કણ્ણીક, સુરત.

ભાડે આપવાનું છે.

આ આના માટેનો માસિક આજ

ફક્ત એક રૂપીઆ, બાર માસ માટે

રૂ. ૧૨) જાહેર ખબર આપનારને ૭

આનાનો “કારવા”નો એક પ્રજા મળે છે.

(1) Student's Modern
Practical Dictionary

Eng. Words with Eng & Urdu
meanings. Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-
Urdu Dictionary. Price Rs. 1-4-0
Postage Extra.

The Bander Stores, Kanplith, SURAT.

મોલાના અબ્દુલ હકીમ “શરર”

(મહૂમ)ની ઉર્ફ નાવેલો.

“બાગે દરા” (ઇકબાલ) કી રૂ. ૨૫

બાલેજિબરિલી(-;) કી રૂ. ૩૫

ધી રંદેર રોસ : કણ્ણીક, સુરત.

ખતપહોંચાર વેળા “કારવા”નો હવાલો કરવો આપો.

J.P. Mistry

રા. અડવાઈ આઘ્યા અને રાખેતા મુજબ એકાદ સાહિત્ય ચર્ચાનું તોફાન પશુ હાઘ્યા હાલે. 'વેન્સીલેથી નિશાની' કરેલો સુરેતના 'દેશબંધુ'નો 'સાહિત્ય સૌરભ' નામે કાલમને એક પેરેગ્રાફ મને વંચાવ્યો. "ગુજરાતી કવિતાનું ખાલર આ રીતે કંકુ પડી ગયું છે, પશુ ખીછ તરફથી હાલમાં મુશાયરાનો પ્રચાર ઠીક વધી ગયો છે. જરાતરા કંઈ થયું કે ગોઠવો મુશાયરાં! એવી લાવતા ખૂબ જાગત થઈ છે. છેલ્લા ૭ મહિનામાં. ગુજરાતભરમાં પચીસેક મુશાયરા ગોઠવાઈ ગયા હશે. આ મુશાયરાઓમાં કવિતા ખૂબ નેડાય છે ને ગવાય છે. પશુ તેમાંની ઘણીક કવિતાઓ તો માત્ર બોલવામાં જ શોભે, લખવામાં નહિ, એવી હોય છે. ઘણીકમાં માત્ર મેળમાં મીડિંગ હોય છે, અને કેટલીકમાં પ્રાસ બેસાડવાની તરફી લેવામાં આવતી નથી. આમ થવાનું કારણ પશુ છે. મુશાયરાંની રચના રહેરના મુસ્લિમ કવિઓએ કરી. તેઓ પોતે માત્ર મેળ વગરની કવિતાઓ લખે એટલે તેમનું નેધને કંઈક દિંદુ કવિઓએ. પશુ તેવીજ કવિતાઓ નેડવા માંડી છે."

આ પેરેગ્રાફ પાંચીને મને હરેતું આઘ્યું

અને તે એટલા મારે કે "દેશબંધુ" ના એડીટરના પોતે પશુ મુસ્તના ખીસંટ હોલના મુશાયરામાં હાજર હતા. તેમણે, લાં માત્ર મેળ વગરની અને પ્રાસાતુપ્રાસતુ લાન ન રાખનાર રહેરના કવિઓની કવિતા સાંભળી હતી (૧) ને, આખો અને રમણુચકિત હો ન, દેતી હોય તો વિચારી જુલે કે મુસ્લિમ કવિઓ ક્યામાંથી ક્યાયા હતા કે, ગમે તેમ નેડકણા ગોઠવનાર ખીજ ભાઈઓ ક્યાયા હતા? મજલકરો મમેતેમ. એકલાં ગોઠવના નથી. એને પશુ માપ હોય છે, વજન હોય છે, પ્રાસાતુ પ્રાસ હોય છે. અને ખાનરી જ કરવી હોય તો રહેરના એક વચોટક વિદ્વાન 'ઝર' સાહેબનું 'શાઈરી? નામે મજલશાસ્ત્રનું પુસ્તક ફક્ત આઠ આના ખરચીને મંગાવીને વાંચી જુલે અને પછી કલમને તકલીફ આપો! ફક્ત મુશાયરાજ એક એવી પ્રથા છે કે જે આમ જનતા નજીક કવિઓને લઈ જાય છે. આમ અનેક વિદ્વાનો હવે માનતાં થયા છે. છેલ્લા ૭ માસમાં લખનારને ગુજરાતભરમાં પચીસેક મુશાયરા ક્યાંથી, દેખાયા? શું એમના ચરમાના કાચ એક ચરતુને દસ ઘણી બનાવતા હશે? છેલ્લા ૭ માસમાં ફક્ત અઢી મુશાયરા થયા

છે. એક મુખ્ય, કાવચ છોડવનો મુશાવરો અને એક કઠોરનો બજારે ઇકબાલનો મુશાવરો. આ બે આખા મુશાવરા અને એક રેડીયો પર ચર્ચાઓ મુશાવરો તેને અર્થો મુશાવરો, એટલા માટે ગણુ છું કે તેમાં ફક્ત કવિઓજ, લેખકો હતા, પ્રેક્ષકો નહિ! આમ અહીં મુશાવરોના પચ્ચીસ કેરવ્યાં! એ લાખને. અમર નહિ હોય કે છેલ્લાં નવ દસ વરસથી મુશાવરાની પ્રથા ગુજરાતમાં દાખલ થઈ છે અને તેમાં ફક્ત ૧૭ મુશાવરા થયા છે. પણ એ ૧૭ અર્થો-અન-નામનો અત્યારે ગણુવી શકુ મુશાવરાએ સફળતા એટલી બધી પ્રાપ્ત કરી છે કે એક એક મુશાવરો સોફિને દસ દસ ગણુ દેખાતો થયો છે!

બધી જનતા મુશાવરો પાછળ દીવાની બનતી જાય છે એનું મૂખ્ય કારણ તો એ છે કે મુશાવરામાં સાદી, સરળ અને પ્રાસાનુપ્રાસવાળી કવિતાઓ રજુ થાય છે. જોયી શોધ સહુલાઈથી તેમાં રસ લેતા ચાલુ છે. લાંબાના નામો ભારે ભારે પત્રો ગોંડવાને અને છંદની કેદને છોડી હિંમત નામે ગમે તેવા લાંબાં ટુકાં જોડકણું જોડનાર. છપાએલાં કાટલાઓનાં પોતીયા પેટી મીઠી ને સરળ કવિતાઓ સામે ભારે જીલ્લાં નથી ત્યારે આમ મુશાવરા સામે ધૂળ ઉરાડાય છે, પણ વાદ રહે કે મુશાવરો અને ફક્ત મુશાવરો જ નહીં જનતાના સુરમ્ય સંગમની જેમ હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ અને હિંદુ-મુસ્લિમ પ્રેક્ષકોમાં એકતાની ગાંઠ બાંધનાર એણુમોલ સાધન છે. ખાતરી કરવી હોય તો મુંદરમ, હિંમોસાંકર, ચુ. વ. શાહ, અમૃતલાલ રોકડા, બાર્ડોલફ, મહેતા, જ્યોતિન્દ્ર દવે, મસ્તકદાર, નગીનલાલ શાહ, ધમકેલુ, રમણલાલ દેસાઈ, મોદનલાલ દવે, વિશ્વમ્ભારત ત્રિવેદી તથા રેમાંથી પાછળે પણ પુછી જુઓ. અને પછી મુશાવરા પર કલમ

ચલાવો. એક તરફ ગુજરાતની બીજી બધી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિઓ ઘોરી રહી છે; ત્યારે એકથી મુશાવરા પ્રવૃત્તિ સફળતાથી આગળ વધી રહી છે એજ એક એની લોકપ્રિયતાની દલીલ છે. કવિતાનાં અભ્યાસીઓને ઇચ્છારૂં કેટલેક એક કામ કે ટાળકીના બાપને નથી. મુશાવરા કરનારાઓમાં અભ્યાસીઓ છે અને તેની જેને ખાતરી કરવી હોય તે ગાંધી, આનંદી રાણે કરી શકે છે. જરૂર હોય તો એકાદ એમ છું બસ હવે હરમન ઓગાની એક પડિત સાહિત્ય સેવાના સંપાદકને—

“તીર ખાનેડી હવિસહુ તો જિગર પેદા કરા”

કઠોરના બજારે ઇકબાલના મુશાવરા વિષે એક મિત્રને પત્ર મળ્યો. તેમની મતનાં હતી કે ઇકબાલની વરસી મનાવવા ત્યારે એ મુશાવરો ગોઠવાયો હતો તો “પછી ઇકબાલ ઉપર લખણ કાં ન ગોઠવાયાં? ઇકબાલની શાઈરી પર નિર્મિત કાં ન વંચાયા?” વાત ખરી છે પણ રાત ઘોડીને વેપ થણુ એવા ઘાટ હતો. મુખ્ય અને ભરથમાં એમ એ બે જગ્ય એ? ઇકબાલ કે? મનાયો સાં. અમે પ્રેત દાગર પતાં. ત્યારે એક બે પ્રેક્ષકોએ ઇકબાલના જીવન ને કવન પર લખણુ આપવા માંડ્યું ત્યારે અર્થો ઉપરાંત પ્રેક્ષકો બજારમાં ખાતા ચલ ગયા હતા, અને ત્યારે એક અભ્યાસીએ ઇકબાલનો અભ્યાસ રટપ યાચ રટપ રજુ કરવા માંડ્યો ત્યારે કેટલાક પ્રેક્ષકો તો નાહજ પ્રેરકા લાગ્યા ને કેટલાક ધીમે ધીમે હાલ છોડીને બહાર ટેલકા લાગ્યા; ત્યારે શાઈરી ચાંચ થઈ ત્યારે શોધ પુનઃ જાગૃત થયા અને ગદ્ય ગમેશા પણ અંદર આવ્યા! મુકાં બિરકુર જેવું લાગ્યોની આમ પ્રેક્ષકો

પર ઘણી અસર થતી નથી. ઇક્યાસનીજ વાન હોયને? ઇક્યાસના કાચોની કિસ્મતી પર કોઈ વિદ્વાન અર્થો કંલાક લાપણુ કરે ને જે અસર નહિ થાય તેથી વધુ ઇક્યાસની એક શ્રેયશીલ અસર થશે, આથી હું નિર્ધારી કે લાપણોનો વિરોધી છું એમ નથી, પણ એનો પુરવાર થએલી વાત છે કે એક ખોટી લાપણુ કરતાં એક સચ્ચેર વધુ અસર કરી શકે છે. ઇક્યાસ કવિતાનાં પુરસ્કારી આટલી પ્રસિદ્ધિ મેળવી છે, જો એ પુરસ્કાર એણે ગદ્યમાં લખ્યાં હોત તો જગતના ખુલ્લે ખુલ્લો શું પેલું પંખેનના ખુલ્લોની બદારે પણ એને કોઈ લાગ્યેજ નહોતું હોત! તો કહેવાતું એટલું કે જેમ હળમને માનપત્ર આપવા હળમો એકલા થાય, કે બારોને માનપત્ર આપવા કુંભારો ટાળે વળે, ભરીયારોને માન આપવા ભરીયારાઓ ભગા થાય, તેમ વિદ્વાનને માન આપવા વિદ્વાનો મળે કે કવિને માન આપવા કવિઓ ભગા થાય અને કવિતામાજ તેને અજલિઓ અપાય તેજ વધુ શ્રેષ્ઠ છે, એટલે મકોરની બહુમતે ઇક્યાસો ઇક્યાસની વરસા ઉત્તરયા જે મુશાપરો ગોઠવે દત્તો, તેજ ચોખ્ખું હતું એમ અમારું માનવું છે.

“લીઝીરનીકે” સર્વે ઓદ છડીયા”ના અંકકાર સરજ્યોજ અષ્ટદશ ગ્રીચરસન હેઠ વરસની હમરે અવસાન પામ્યા છે. તેઓ હિંદની ૧૭૮ લાખ લખીં વાંચી જાણના દત્તા અને હિંદની ૫૫૪ ખોલી તથા સમજી શકતા હતા, તેમણે હિંદી લાખાઓના અવસોકન માટે ૩૩ વર્ષ હિંદમાં ગાળ્યાં છે. અને એના પર એમણે; ૨૦; પુસ્તકો લખ્યાં છે. પોતાના ૮૨ મા વરસે - તેમણે કાશ્મીરી શબ્દ કાપેનો છેલ્લો લાગ તૈયાર કર્યો હતો.” આવા એક વિદ્વાન કે જેમણે હિંદી-લાખા

સાહિત્ય પાછળ પોતાનું આખું જીવન વિનાશ્ય હોય તે મરી ગયા પછીજ આપણને તો ખબર પડે છે કે એક પરદેશી વિદ્વાન હિંદમાં આટલો આટલી પ્રશસ્તિ કરીને પશુ સુખલાપ મરી જાય છે; ત્યારે આપણા એક બે આપણ લખીને, ગજગજ છાતી ટુલાવીને કરનાર વિદ્વાનો “હમ બી કુચ દે!” નો બિદલો છાતી પર લટકાવીને દૂર છે અને સીનેમા કે સરકસની જાહેર ખુશોની જેમ પોતાની ફેલા સહિતની જાહેરખબર કરતા દૂર છે! પણ આ રીઝા યોના જમાનામાં તો બોલે તેનાંજ બાર વેચા-યને? જીવેને બોલી બોલીને ડો. ગોબેલસ કેવાં બાર લેવી શક્યો છે! ખરેખર હવે તો:-
“કદરદાની કરન હું ચોખ્ખું વરતુ કે તોલ
‘હીશ’ મુખરે ના કહે લાખ હમારે મોલ!
જેવી પકિતઓ પણ બોલી દરે એમ છે.

આજેજ મંગાવો !!!

જેની અવ આતુરતા પ્રવૃત્તિ રાહ જોતા હતા તે-

લયલાના પત્રો

એક મળતી પુતળી, પુરૂષોના અધ્યાયારો સામે જડતા જડો કરકાવતી મયદાનમાં પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આપનામાં ડોકિયું કરશે તો આપને જણાશે કે આ “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાતિલા બોખોનો વર્ણન છે.

૨૦૦, પાના, પછી છોટી આદિત્ય, ઉચ્ચકારિના કાગળો અને લાવવાની દિરંગી મનુષ્ય જેટલા જતાં મુશ્કેલી રૂપિયા (વી. પી. ચાર્ટરેન્ટ જુદું.)

આપની નકલ મેળવી લેખો આજેજ લખો.
ધર્માધુની સદ્ગુણ દરગાહવાંસા
દરગાહશરીફ નવસારી.

● મુસલમાનો કહે છે કે જંગલમાં ઇસ્લામ પ્રસરી રહ્યો છે, "સુધિધર્મોનું" ધારણું છે કે તેઓ વધી રહ્યા છે, આર્યસમાજ સમજે છે કે લોક પૈદિક ધર્મ તરફ આવી રહ્યા છે. ઇસ્લામીઓની માન્યતા છે કે વિશ્વનું ભાવિ એમની જાયા હેઠળ આવવાથી જ ઉત્તર થશે !"

"પરંતુ વૈસા નું કંઈ છે તે સાલવું ? એ તો કહે છે . ઉપરની બધી વાતો નરી કલ્પના જ નહીં . આ તો વાસ્તવિક છે . બુદ્ધિધર્મોના પચાસ વર્ષો છે . ગંગાને કિનારે દિન જાના સિપરે , મંદિરોની મૂર્તિ , ના જાના મિચ્છર પર , બધું નહીં . આ જુદું જુદું દેખા દેખા . લોકો ખુદાનું નામ લે છે તો ખરું પણ તે મોંઘથી જ , તમા તો મ્હારું જ વચ્ચે છે . આ ઉપરથી જ . આપણાઓએ કહ્યું છે કે , "વીસમી સદીના ખુદા વૈસા છે !"

પ્રાચીન કાળમાં પછાત બ્રાહ્મણોએ એવા દત્તા કે ખુદાને માટે હસ્તે વડને પોતાના પ્રાણ કુરબાન કરી દેતા , એજે તો એ સમય છે કે , અગર કોઈને ખુદા મળી પછુ જાય તો તે વૈસા લઈને થોડા દાંડે તેને તે ચાનાં બરા પછુ અચ્છાશે નહીં ."

ઇતિહાસમાં એવા અનેક પ્રસંગો નોંધાય છે કે , સુચરિત એને ધર્મનિષ્ઠ માનવો આગળ વૈસાની કેરી ય મહત્તા ન હતી . અર્થાત વૈસા એમના ચરણોમાં અચ્છાને રહ્યો , એને તેઓએ એની કદી પરવા ન કરી . પછુ : બ્રહ્માનો ઇન્દ્રિયા જુઓ કે આને જેમની કને એ ન હોય તેને સમાજ સભ્ય નથી . સખો . હવે તો સાવકાં અને ઇમાન જે :

કોઈ છે તે ઝરવાડીમાં જઈને વરખાં છે . પછાત ધર્મનું ઝોરું હતું , હવે વૈસાનું છે . જેમની પાસે ધન નથી , તેનું જીવન નજીવું છે , નકાનું છે . આ મ્હારી કલ્પના જ નથી . વર્તમાનપત્રો ઉધાડીને જુઓ , કોઈ પણ સભા કે સોસાયટી , કોઈ પણ મંડળ કે પાર્ટીમાં , સૌથી પહેલાં એ જ વિષય ચર્ચા છે કે ઉધરાણું કેટલું થયું ? એમ કોઈ નથી પૂછતું કે , બાંધેલો કેટલા સર્ગીન છે ? પ્રશ્ન એ પૂછાય છે કે સભામાં વૈસા કેટલા વસુને થયા ? કોઈ લખ થાય છે તો મોટાં મોટાં અક્ષરોમાં બહારના પ્રગટ થાય છે કે , કસાણા સાલબની શાદી પછી જ ધામધૂમથી ચંઈ કેમકે એમણે કસાણી સંસ્થાને આંતરેલી રેકમ ભેટ આપી !

ચુંટણીમાં પણ વૈસાદારોને જ વિજય થય છે . પ્રમુખ , અથવા મંત્રી પણ તેઓને ચુંટવામાં આવે છે જે વધુમાં વધુ ઉધરાણામાં ફાળો આપી શકે .

મ્યુનિસિપાલિટીની ચુંટણી થાય છે તો ઉમેદવારોના . વૈસા લગ્ન મંડી જાય છે . વિજયદેવી મતોની બહુમતીને , પદો તો વચ્ચે , નમાવી દે છે , જે તરફ ધન હોય છે . લગ્નનો અવસર આવે છે , ત્યારે દ્રષ્ટિ વળા પાડી કંઈ પ્રતિ જ વળે છે .

જનધનવાન માણસો આ હોટમાં પણ સૌથી આગળ નીકળી જાય છે . અર્થાત તો એ ચાય છે કે , આટલાટલું થવા છતાં લોકો કહે છે કે , હમને વૈસાની પરવા નથી . બધારે ધર્મની ચર્ચા થતી હતી અને લોકોમાં નીનિની કદર . હમી ત્યારે વૈસાને કોઈ પૂછતું પણ ન હતું . એનું પરિણામ એ આવતું હતું કે , જીવનની આવશ્યકતાઓ સરળતાથી પૂરી

યતી હતી. હવે તો પ્રયેક નોના મોઢાને ધનનો લોભ છે, અને જગત કે ગાલિયતમાં સખડી રહ્યું છે. એક દિવસ એકાંતમાં વિચારી રહ્યો હતો કે, દુનિયામાં આટલી બધી બ્યાકુળતા શા માટે? લોકો સતોષી શા માટે નથી? પાકીદ-માંથી વૈસાએ જવાબ આપ્યો કે:—“હું ગોળ છું, દુનિયાં મારા પર વારી નાંખે છે, તે પણ ચક્રમાં છે, હું ‘પણ’ ચક્રમાં છું, જે વસ્તુ બ્રમણ કરતી હોય તેને શાંતિ ક્યાંથી સંપડે?” મેં જોયે પાકીદ કહીને ‘ફેફા દીધું’ અને કહ્યું કે, ‘વિષ્ણી બ્યાકુળતાનો ભેદ તારા અસ્તિત્વમાં સમાયો છે તો હું આજથી તને અડકીશ પણ નહિ, અને પત્રોમાં તારા વિ-

રધ લેખો લખીશ.”
 વૈસાએ ઉત્તર આપ્યો:—“તારા લેખોથી હું છે ક્યોયુ?—અગર એકાદ લેખ વાંચીને લોકો ભેદ મારા શત્રુ યથ જનાર હોત તો જગતને ખૂણે ખૂણે મારા સામ્રાજ્યના ધ્વજ ફરકતાં મળેલ. અંગે હાં, તું લેખો લખીશ તને પેપરની એડિશનમાં મોકલવાં સોડ પણ રડા-નપની તો જરૂર પડશે ને?” અને તે વૈસા વગર હાથે કાણુ આપશે?”
 વૈસાને આજવાબ સાંભળી મને શેર માદ આવી જતા ગયો,
 અચર, તં ખુદા નહિ લેખન બખુદા;
 સત્તારૂઝ એકબી વઃ કામીફલ દાનતી.”

કોપડની ફેરી થઈ નથી શકતી

(શ્રીયુત શેખચંદ્રીની કલમથી.)

ખુશામદ જોરમાં વેદાં દિલેરી થઈ નથી શકતી.
 ફળે જે આંકડા ઉપર તે ફેરી થઈ નથી શકતી.
 વડા સાહેબને એપરાસ પણ અપરાસ છે, અને;
 અધોળી એટલાથી કે બરેરી થઈ નથી શકતી.
 લણીને નોકરીની લીખ માંગે છે જવાનો પણ;
 બિચારાથી કદી કોપડની ફેરી થઈ નથી શકતી.
 અરે! યુરોપનું ઉત્કલ મકપડાં મેહેરનોરોએ;
 નકલ પણ અમથી યુરોપ ફેરી થઈ નથી શકતી?
 પટાવાળા શવામાં જેક પ્રભુનો પાંડ માંને છે.
 કદીએ કોમ હીરાની જવેરી થઈ નથી શકતી.
 મશીનાંકયુ શેખના યુનીને કોણ એકટર થોતા?
 તમે કેતાતા આતાલીમ જેરી થઈ નથી શકતી.
 લખે છે વીરતાના કાવ્ય અમથાલાલ પણ એથી;
 કદી ઉક બેસ પણ દસ જાર ફેરી થઈ નથી શકતી.
 યુશણ નરખીઆ કરતાં નવી નોટોન સારી છે;
 પ્રસાથે તોય એ લીસી કે ખેરી થઈ નથી શકતી.
 શેખચંદ્રી

[પદાડના પાપણોમાંથી પણ નિમજ્જન કરેલું વહે છે; તેમ
કરે દેખાતા પદાણોના પાપાણુ હૃદયોમાં પણ ત્રેમજરણું વહે છે]

[અનુવાદક : સીરંતી]

મુસગિદ કખીના મરસનક્રમ એલના પત્રચીસ બંદુકધારી જવાનો, અધારી રાતની સુમસામ શાન્તિમાં જનનુની ગલીઓમાં, દાખિલ થયા. લોમિયો તેમને એક હિન્દુ-મુદ્દસામાં, લાલા ખોટારામ-ઓવર્સિપરના મકાન સામે દોરી ગયો. વઝીરિસ્તાનની ખુની ગિરિમાળાઓના આ ઝડપોના મહામ્લત અને કસાવધા હાથોમાં છગિલશ બનાવટની અગિયાર કારતુસોનાળી બંદુકો, હાથમાં પકડવાની સાંકડીની સામાન્ય રમકડા સમાન લાગતી હતી. જેમની વિશાળ અને જમ્મર છાતીઓ પર કારતુસોના પદા, જવણીની તોષી અને બંદુકથી ડરીને નમે શોભી રહ્યા હતા અને જેમના પેર પરના જાનનુમાં દાખિલ ન થતા આસપાસ પદાડોમાં કમરબદોથી ઉપસેલા કખી તેમના બોહિયણ અજરોન, ઝાખી કરાવતા હતા.

દરવાખાત બંદો થયે લાંગી તેઓ અંદર દાખલ થયા.

લાલાજી ધરમાં ન હતા, મા સરના કિછ ગુપ્ત રથે ભરાઇ ભેગા હતા. લાલાજીની ખતી સુવાવડી હતી અને તે એક કોટડીમાં પોતાના એક બે દિવસ ઉપર જન્મેલા બાળક સુલે સુતેલી હતી. લાલાજીની એક સોલેક વરસની પુત્રી સ્વરપવતી અને તેના ચાર ન્હોનાં ભાઈઓ એક પલંગ પર અચોક્કસ વર્ણોત્તે લેપબીત આંખે આ બિહામણી શિક્ષેનને નિહાળતા બેઠા હતા-જેઓ રાવજીની ધીરતાના સંદેશોના જેમ ધરમાં ઘુસી આવ્યા હતા.

લાલાજીને ન દેખી-ઝડપેથી આપસ થયે મળ્યા. તેમણે ધરનો બુલે-બુલો ખુદી-માથો તોય લાલાજીને પતો, ન લાગ્યો. શિયિન થઈ તેમણે પુરે લાપામાં લાલાજીને દગાથે લાંકવા

માંડી. તેમને પોતાનો અમે નિયંક-અયો નિહાળી બેઠક રંજ થયો હતો.

“હવે શો ધરાજો છે?”

“પાછા ફરીએ.”

“પછી જોઈ લઈશું.”

તે કલકતા ન્હાસી જાય તો ત્યાંથી પણ પકડી લાવીશું.

તેઓ જવાની અણી ઉપરજ હતા એટલામાં

છ શીટ લાંબા એક ખુબસૂરત જવાને કહ્યું :

“જોન આ પેલુંને જુએલ કહેશે. તે કહેશે,

રખડીને પાછા ફર્યા છે.”

એક અણે વધતા ઝડપે-જેની માંજરી

અંખોમાંથી ફરતા પુકડતી હતી-કહ્યું-

“તો પછી તેમના આલખાઓને ઉપાડી

શે વેરનો હોય પુરો થઈ જશે.”

માંડીક વાંદાધોડનાં અંતે લાલજીની સ્ત્રી

અંતે તેના બાંકને ઊંડો બાળીના સથળાઓને

ઉપાડી જવાનું નક્કી કર્યું. ત્રણ ચાર જતા

નાએ બાળકને ગાદમાં ઉપાડી લીધા. કુમા

રિકાને એક મહામ્લત જવાને કખલમાં ગાંસડી

મિસાલ, બાધી પોતાની પીડા પર ઉચકા લીધા.

(૨)

સંદેરમાં તેમનો કાંઈએ સામનો કર્યો નહિ

બાંજર અને રસ્તા રાત્રિના કારણે નિર્જન

હતા. હજી તેઓ સંદેરથી અપોઝિક માઇલ

ગંવા-દશે ત્યાં બિન્દુના ચોથાદારો જંગી ઉડ્યા.

યાં એમે કહો કે લાવના બુધમને-જે ઠેકઠેકાણેથી ફાંકાઈ રહ્યા હતા-સંમને જવંત કરી દીધું.

ચોડી જ મિનિટો પછી સિપાહીઓની ટુકડીઓ ચોમેર માર્યા કરતી દૃષ્ટિગોચર થયું. રસાલાના જવાનોએ ખેતરે લંકે ચોડાઓને પૂરપાટ બહેતા મુઠ્ઠી દીધાં. સર્વેલાઈટના ફિરણો ચોમેર અગાળી ઉઠ્યાં.

ઝડૂઓ નેશનલ લાંગી રહ્યા હતાં, પરંતુ જ્વેતજ્વેતામાં જ રસાલાની એક ટુકડીએ તેમને તે ખૂનો ગિરિમાળાઓની તળેટીમાં આંખી લીધો, જે પ્રકાર પ્રકારનો અપરાધીઓ ઉપરાંત જવાંમદોનેય ચોતાની આગેશમાં આશ્રય આપતી હતી.

ઝડૂઓ ચંબી ગયા. તેમણે ઝાડીનો ઓપ લઈ રસાલાનો સૈનિક પર ગોળીઓ છોડવા મીડી. સામેથી પણ ગોળીઓનો વરસાદ વરસ્યો. ગોળી ખદાર વંધી પડ્યો એટલે રસાલાના સિપાહીઓ ઘોડાઓ પરથી ઉતરી પડ્યા. તેમણે પંજી ઓપ લઈ લંડવા માંડ્યું.

આ ધડાકા બડાકા સાંભળી રસાલાની ખીજી ટુકડીઓ, પણ લાંબા અંતરે પ્રહારો આપી ઝડૂઓએ પીછેહઠ આદરી પરંતુ તેમની બુનદીકા પુરાણર આગ વરસાવી, રહી હતી.

એક બે ફાઈગની પીછેહઠ પછી ઝડૂઓની ટોળી ધરતીની એક ઉડી ખીજીમાં ગાયબ થઈ ગઈ. આ પ્રકારની ખીજો અને ઘુસાઓ આ પ્રદેશમાં ટેકકેકાણે નહોતે પડે છે.

ઝડૂઓ અશ્રય થઈ ગયા. રસાલાના સિપાહીઓ આંખી રાંત તેમની શોધ ચલાવતા રહ્યા; પરંતુ તેમને ઝડૂઓનો પત્તો લાંગર્યો નહિ.

વળતા દિવસના પ્રાતઃકાળે ઝડૂઓની ટોળી આઝાદ હલાકાતી ધરતીમાં દાખલ થઈ ચુકી હતી, અને એક ઝરણાંનો કિનારે આગ સળગાવી ખાણ પકડવામાં ભસ્મ થઈ.

એક રહેણાં પત્થર ઉપર સ્વરૂપવતી ચિંતા તરૂં અને ઉદાસ વંદને બેઠી વિચારોમાં લીને

હતી. ઘર, આખાપની બુદ્ધિ અને ચોતાના બાવિની કલ્પનાએ તેને પરેશાન કરી મુકી હતી. પરંતુ સાથે તેના દિલમાં એ વિચાર પણ રહી રહીને આવતો હતો કે, આઝાદ છલાકાના આ લોકો કેટલા દિવસ, નિઝર અને બહાદુર છે. રાતની લડાઈમાં એમના નાયકનો મગ જખ્મી થઈ ગયો. છતાં તે કેવો ટટાર પાસે અને દોડી શકે છે.

(૩)

મરસનઝખ ખેલના એક ગામડામાં સ્વરૂપવતી અને તેના ચારે બાઈ ગામના માલિકના ઘરમાં રહેતા હતા. ખેલની સ્ત્રીઓ તેમની સાથે બેઠે. માંયા અને મમતા પૂર્વક પેશ આવતી. ખાનપાન માટે સ્વરૂપવતીને સીધું આપવામાં આવતું. સ્વરૂપવતી ચોતાના તેમજ ચોતાના બાઈઓ માટે જાતે ખાણ પકાવતી. ટુકડાં તેની પ્રત્યેક સગરોડા સાચવવામાં આવતી. હિંદુસ્તાની જાણનાર પદાનેએ તેમને વિશ્વાસ અપાવવાની કૌશલ્ય કરી હતી કે, સત્તર જ તેમને તેમના માતાપિતાની પાસે પહોંચાડી દેવામાં આવશે; તોય તેમની તુબીયત ઉદાસ અને ગમગીન રહેતી.

સ્વરૂપવતીને કાળા પવતોની આ ધરતીમાં અગર કોઈ વસ્તુ પ્રત્યે દિલ્લચરખી પૈદા થઈ ગઈ છે તો તે ઉપરોક્ત મલિકનો નવજવાન પુત્ર શેરચુલ છે જે સ્વરૂપવતીનું હરથ કરી લાવનાર ઝડૂઓનો નાયક હતો. શેરચુલ દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર ધરે આવતો. તેને નિકાળી સ્વરૂપવતીના દિલમાં આનંદની એક અવલુનીય દહર દોડી જતી; તેનો ગમગીન રહેરો કંઈક ખાલી ઉત્કેષ શેરચુલ પંજી કદી કદી સ્વરૂપવતી તરફ તીરછી નહોતે જતો લેતો. કદો તે તેના લાંબાઓને આંગળાએ વળગાડી બહાર લઈ જતો કેટલીક વાર તે બે ત્રણ દિવસ લગી

[દિઉંબે]

ધરે ન આવતો ત્યારે સ્વરૂપવતી પરેણને બેવી
લાગતી. શાયદ તેને અદાં ખેરી મળી છે કે
આ ખૂની ગિરિમાળાઓથી—જેના ખૂબ ખૂણમાં
માનવ કિંદગી મારે હજારો—લયોં અનુભવ
રહે છે. તેને બ્યોતેના લાખએની છુટકારો
અપાવી શકે એવો કોઈ છે તો તે આ પાતળા
શરીરનો બહાદુર જવાન શેરગુલ છે જે તેમને
અનુકૂળી વરસતી ગોળાએ વચ્ચે ઉપાડી
લાવ્યા હતા.

શેરગુલના પગનો અખમ સારો થઈ ચુક્યો
હતો પરંતુ એના સાંથીએ અતુલાની રંગાં દતા
કે, બંનુની ધાંડ પછી એના રંગ દંગ બદ-
લાઈ ગયા છે તે અગાઉ એપવાં નિડરે અને
એકિક નવજવાન હતો; પરંતુ અનુની
ઉપરોક્ત ઘંટના પછી તે ખિત રેહવા
લાગ્યો. તે મિત્રોમાં ઘણું આજી લગતો.
દિવસનો ધણીખરો લાગ બદકે કેટલીક વાર
રાતના પછી તે પાતાના એકની સુમસામ
ગિરિ માળામાં ધૂમ્મા કરતો; અને 'અલગડ'
ઝરણાના તીરે પર્યર પર બેસી વિચારોમાં
હસાકા પસાર કરી નાખતો.

એક બુવાન અખખા અને તેના ચાર લખુ
ખખુએને તેમના માખાપ કનેથી જિનવી
લાંબવા બદલ કંદાય પસાતો હતો યા એકના
કેદીએની નિરોધીરી અને એજરી તેના
અંતઃકરણને કંખતી હતો કે તેમને પાંજ
લંઈ જવા યાં છોડી દેવા એ તેના વસતી વાંત
ન હતી.

પરંતુ એ ગમંગીન અને ઉદાસ રહેતો
એ નિઃશક વાન હતી.

ખૂની કખિલાના મલિક મહેરદિલખાએ
નજી કરેલી આલીસ હજારે રૂપિયાની રકમ
લઈ બંધને મરસનઝખ એકના ખાન સામે મુકી
સ્વરૂપવતી અને તેના ચારે લાખ તેને સ્વાધિન

કરી દેવામાં આવ્યા. વિદાય લેવાએ મરસનઝખ એકની ચોર-
તોએ સ્વરૂપ અને તેના લાખએના માથે
હાય મુક્યો સ્વરૂપતું દિલ ફાટ ફાટ થતું હતું.
તે પાતાના ધરે પાછી જઈ રહી છે એ વિચારે
તે બહારની જેતી બની ગઈ હતી. ત્યારે
મહેરદિલખાની ટોળી સ્વરૂપવતી અને તેના
લાખએને ઘેરે એસાડી ત્યારે સવાના થવા
લાગી ત્યારે સ્વરૂપે શેરગુલ તરફ જોયું જે
તેમને વળાંવવાને એકત્રિત થયલા લોકો વચ્ચે
ઉભા હતા. શાયદ સ્વરૂપે તેને આખો
આખોમાં ધાડ પાડવા અને ખુદની કમઝાર
મખલુકને અગરદતી ઉપાડી લાવવા બદલ મલા-
મત દરી હતી યા તેની એ નજર એ દિલચરપીનું
એક લાગ્રમી પરિણામ હતું જે સ્વરૂપને દોડ
માસના વસવાટ દર્મિયાન એ નવજવાન મયે
વેદા થઈ ગઈ હતી. શેરગુલ થીજેલી આખે
સ્વરૂપ તરફ જોઈ રહી હતો તેના અંદાજ
કેહતો હતો કે એશકે, એમે કહ્યું છોએ, પરંતુ
અકુઓની નીતિના બંધને એ વાતની પરવાનગી
નથી આપતાં કે પનાવંટ થઈ ગયો પછી તેને
અગરદતી શિકવાની કાશિય કરે.

સ્વરૂપવતી અથસચકે દરિએ જેના
ભાંખાને કંદાયે શેરગુલ પછી નથી સમજ
શકતો તેની તરફ જોઈ રહી હતો. શેરગુલે
નિગાહ ફેરવી લીધી પછી મહેરદિલખે
સંબોધી તેણે કહ્યું:

માન! હું દિન્દી બળ્યતો નથી તું આ
કુમારિકાને મ્હાગા વતી કહે કે શેરગુલના હાથે
તને જે તકલીફ પહોંચી છે તે બદલ શેરગુલ
ક્ષમા માગે છે. અમે તને અને તારા લાખએને
તકલીફ પહોંચાડવા માંગતા ન હતા; પરંતુ જે
કાંઈ અમે કહ્યું તે તારા આપ ઉપર વેર; વાળવા

માટે કમું છે. તારો આપે. ખાઝારે મિઝાની
સકતે જેનો ધનરો અમારો ખાતે લીધો
હતો કેવળ એટલા માટે નાપાસ કરી હતી કે
ખાતે તેને રૂસ્વત આપી ન હતી. અગર તે
રાત્રે તારો આપ અમને મળી જતો તો તેમને
કાંઈ પણ પ્રકારની તકલીફ પહોંચાડવામાં
આવતે નહિ.

સ્વરૂપવતી અને તેના ભાઈઓને જન્મ
પહોંચાડી દેવામાં આત્મા તે હવે મુખે અને
નિરાંત પાતાના ધરમાં રહે છે, પરંતુ કદી
કદી તેના વિચારો પત્રીરિસ્તાનની કુદરત ગિરિ-
માળાઓમાં અટવાતા એ જાણવાનો પ્રયત્ન
કરે છે કે શેરગુમને કેમ છે? તે શું કરી રહ્યો
છે? કેટલીકવાર તેને એવા વિચારો પણ આવી
જાય છે કે શું શેરગુમ કાફૂઆની ટોળા
સહિત એક વાર પુનઃ તેના ધર પર ફરમાવે

કરશે? પરંતુ હવે તેને હુમલાનો આશ આતે
છે તો તે કાંઈ પણ પ્રકારનો ડર યા અદેશો
અનુભવતી નથી, બલકે શેરગુમનું સરિમત
વદન જેને તે કંપના સહુઓએ જુએ છે તેના
દિલમાં શ્રદ્ધા અને આનંદની એક હહેર
ઘોળી જાય છે.

ગરીબ સંસ્થાઓને પુરાખખર

કાફિઆવાડના એક સાહિત્યપ્રેમી સદ્ગુરુદય
તરફથી અમને અમુક રકમ 'કારવાં'ના
ઉત્તેજન અર્થે મળ્યા છે. 'શુંબદાત' અને
કાફિઆવાડની ૧૨ ગરીબ લાયબ્રેરીઓ અથવા
અનુમતી અર્ધા લવાઝમે એનો લાભ ઉઠાવી
શકશે. એથી જ સંસ્થાઓને 'આલક' યુવ
જંડાય તેણે અર્ધા લવાઝમના રૂ. ૨) મોકલાવી
તાકાદ નામ નોંધાવવું. —ગેનેજર

મહિમ મૌલાના 'શરર' લખતવી કૃત ઐતિહાસિક ઉર્દૂ નાવેલો

૧. હસન ઇન્દુલના	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૩. કલ્દ ઇન્દુલસ	કી. રૂ. ૧.૧૧
૨. હસન બિન સમ્યાલ	કી. રૂ. ૦.૧	૧૪. હુસનવે એન	કી. રૂ. ૧)
૩. ફિરદૌસે બરી	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૫. અયામે અરબ	કી. રૂ. ૧)
૪. સહીદિ વધા	કી. રૂ. ૦.૧	૧૬. કેસ વ નંબા	કી. રૂ. ૧)
૫. મહમુદ ફાતેહ	કી. રૂ. ૦.૧	૧૭. ગરવહે મચાહીર	કી. રૂ. ૦.૧
૬. હસનકા ડાકુ	કી. રૂ. ૧.૧	૧૮. જયાને સંદક	કી. રૂ. ૦.૧
૭. શાહકારે "શરર"	કી. રૂ. ૦.૧૧	૧૯. આગા શાહિકકી શાહી	કી. રૂ. ૦.૧
૮. ગેખદા હુફદન	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૦. ઇબ્રિસ્તાનકી આરતે	કી. રૂ. ૦.૧
૯. મલિક અઝીઝવ વજીના	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૧. દરબારે હરામખૂર	કી. રૂ. ૦.૧
૧૦. ફતોરા ફતોરિન્ડા	કી. રૂ. ૦.૧૧	૨૨. શીશીપાના	કી. રૂ. ૧.૧
૧૧. તાહિરક	કી. રૂ. ૧.૧	૨૩. મગરેથી ફરે	કી. રૂ. ૧.૧
૧૨. બાબક ખુમી	કી. રૂ. ૦.૧	૨૪. અ જુદા	

ધી સંસ્કર રોસક ફકસેલસ કંપુપીક, મુસ્ત.

સવાલ-મારા બાપાને ગુજરી જવાને એક વરસ થયું તે અષાઢ તેમણે એક વીલ કરેલું હતું. જેમાં એમ લખેલું હતું કે હું ગુજરી જાઉં તો મારી મિલકતના એકત્રિકથુ-ટર મારા બંને મોટા ઊકરાઓને નીચું છું. તેઓ મારા મરવા પછી મારી મિલકત વેચી તેમાંથી મારા મરણ પાછળ ત્રીજું, દસમું, ચાલીસમું, વગેરે કરે અને મારા ઉપર-જે કરજ છે તે અદા કરે અને જે કંઈ બચે તે મારા વારસાદારે મોહંમદી મુજબ વહેંચે અને કરજ આપતાં ઘટે તો મારા વારસાદારે કરજ પૂર કરે. હવે તેવણની મિલકતમાં ફક્ત એક જ મકાન છે તેના વેચવાથી તે મકાનની કીમતમાંથી કરજ અદા થાય એમ નથી, માટે હવે કેમ કરવું?

જવાબ-તમારા બાપની મિલકતમાં જે એક મકાન છે તેના વેચ્યા બાદ તેની જે કંઈ કીમત બાકે તેમાંથી પ્રથમ કફનદાનનો અડદી ખર્ચ કરવો. ત્રીજું, દસમું, ચાલીસમું, કરવું કંઈ અડદી નથી, શરીર અંતમાં એના કરશે સજ્જત નથી. મતલબ કે એવી દુન્યવી રસો રિવાજની વસીયત પુરી પાડવી તમો ઉપર અડદી નથી. મહંમના સિરે જે કર્જ છે તે પુરેપુરું પહેલાં અદા કરવું. ત્યાર બાદ જે કંઈ રકમ બચે તો શરીર અંતના હુકમ મુજબ બધા વારસાદારરૂપાનું વહેંચી લેવું અને જે

મહંમના માથેનું કર્જ પુરેપુરું અદા ન થતું હોય તો એવી સુરતમાં તે કર્જ વારસાને અદા કરવું અડદી નથી થવું જો વારસા ખુશ હોય, માલદાર હોય ને મહંમનું કર્જ વારસા પોતાના માલમાંથી અદા કરે તો થવું જ સવાબનું કામ છે. મહંમના માથેથી કર્જનો ભાર બાકે દૂર થશે અને તમને મોટી નેણ પ્રાપ્ત થશે.

સવાલ-વંજામાં ગરદનનો મસો માથાના મસાં જેમ જરૂરી છે? શું કાંઈ ગરદનને મસો ન કરે તો વજૂ નં યામ? અથવા મેકરફ યામ? એનો શું હુકમ છે?

જવાબ-ગરદનનો મસો કરવો વંજામાં ફર્જ નથી સુરતદળ છે અને માથાનો મસો વજૂમાં ફર્જ છે. ગરદનના મસોની બે રીત છે એક તો એક માથાનો મસો કરતી વેળા હાથ ગરદન સુધી લઈ જવા, બીજી રીત એક માથાનો મસો કરી બંને હાથની પીઠ એટલે બે હાથના ઉપરના ભાગને ગરદન પર ફેરવે.

સવાલ-ત્રીયાલ કે તખતા ઉપર કુર્બાન મુકી પડવા માટે કંઈ કપડું કે રમાલ ઓઢાવવું અડદી છે? નહીં તો બે અંદબી થશે અને સુનેદગાર બનશે?

જવાબ—અમર પ્રથમ કપડું ખીજાવી તે ઉપર કુઆન શરીરે રાખી પદ્મ પૂં ધણું સાફ કામ છે મતલબ કે કુઆન શરીરનો જેટલો વધારે અદબ અને ઇજ્જત કરશે તેટલોજ મહોટો સવાબ મળશે. પણ કપડું ખીજાવ્યા વિના રિયાલ કે તખતા ઉપર કુઆન શરીર મુકી પદ્મ કોઈ પથ્થુ પ્રકારના વાંધા વગર દુરસ્ત છે એમાં કંઈ શુભો નથી બિલકુલ નથી જાનું ઉપર કુઆન પાકને ચુકવું મોટી બે અદબી અને શુભો છે.

સવાલ—આરસના પથર ઉપર કોઈ માણસ ઉગ્રસ્થી પાણી ન વાપરી શકેતો હોય એવી મનજુરીમાં તયમ્મુમ કરે તો ચાલ કે નહીં? અથવા મોટી કે દિવાર ઉપર ચડી ઝરૂરી છે અને શુસન તથા વજૂની બદલ તયમ્મુમ એકી તરેહનો છે કે ફરક છે.

જવાબ—આરસ અથવા કોઈપણ પથર ઉપર તયમ્મુમ કરવું જામએજ છે. જેમ વજૂ મોટે તયમ્મુમ કરવામાં આવે છે તેજ પ્રમાણે શુસનનો પણ તયમ્મુમ છે બંનેના તયમ્મુમમાં કંઈ ફરકાર નથી.

(ફરે મુખતાર, બહર, દિલાયહ.)

સવાલ—આપણે ત્યાં ખત્તામાં છોકરાને સગાં-રેતેલીઓ ખુશખબતીના તૌર પર રૂપીયા આપે છે તો તે રૂપીયા બેગા થએલા છોકરા લઈ લે કે તેનાં માથાપ તે રૂપીયા લઈ લે તો બંનેએજ છે કે નહિ તે રૂપીયા કોની માને-

કારવાનાં વાંચકોને ખુશખબર સંભળાતીએ છીએ કે આવનાં આ કે ગુજરાતના જાણીતા લેખક જનાબ 'ફર્ર' માતરી સાહબની 'પ્રતિરૂપકિ' નામે નવલિકા કારવામાં પ્રગટ થશે. હવેથી દર આ કે એકાદ રસીક નવલિકા પ્રગટ કરવાનો અમે પ્રયત્ન કર્યો છે. —તંત્રી

કાના મણવા?

જવાબ—તાના છોકરાને ખત્તા વિગેરેના મોકાપર જે રૂપીયા આપવામાં આવે છે તે રકમ ખાસ છોકરાને આપતી મક્કદ હોતી નથી બદલે તે નાણાં માથાપને આપવા મક્કદ હોય છે. માટે તે બધી રકમ છોકરાની મિલકત નથી તેના માલિક માથાપ છે. માથાપને તે રકમ લઈ લેવી દુરસ્ત છે અને જોઈએ તે કામમાં લઈ શકે છે.

સવાલ—માથાપ જીવનમાં પોતાની અવલાદને બખશિશ આપે અને અમૂક ને વધારે આપે અને અમૂકને ઓછું આપે એમ કરવું દુરસ્ત છે કે બધાને બરાબર આપે. એમાં કંઈ શુભો છે કોઈ બાબતસર જરૂરતને લઈ એમ કરે તો ચાલી શકે?

જવાબ—માથાપ પોતાની હયાતી દરમ્યાન છોકરા છોકરીઓ વચ્ચે વહેંચણી કરે અથવા બખશિશ આપે તો હનશી મઝબબ પ્રમાણે સરખે લાગે આપે પણ કોઈ ખાસ કારણને લઈ અમૂકને વધારે આપે જેમાં ખીમતોને નુકસાન પહોચાવાનો ધરાઈ ન હોય તો એમ કરવું દુરસ્ત છે. જેમકે કોઈ છોકરા માથાપનો વધારે તાયેદાર અને ફરમાંબરદાર હોય અને વધુ ઔલાદવાળો હોય અથવા કોઈ છોકરા અપંગ હોય કે જેને લાચારીના કારણે વધુ આપે. મતલબ કે નિયત નેક હોય તો કંઈ વાંધા નથી. પણ જો કોઈ ખાસ ઝરૂરત અને

—: સુખારકબાદ :—

અમારી ભલામણને માન્ય રાખી એક ગરીબ વિદ્યાર્થીને વાર્ષિક સ્કોલરશીપની મદદ આપવા બદલ અમે અદહાજન, શેઠ ઇશ્વારીમં મોતીવાલા. સાહબનો આભાર માનીએ છીએ; —સહતંત્રી:

કારણ વગર ખીનઓને કમ આપી નુકસાન પહોંચાડવું મનુષ્ય દરો તો એમ કરવું મનુષ્યો તદ્દતીમી છે. અને ચુનેદગાર ધરો. (દુરેમુખાર)

સવાસ-જનાઝદની આગળ ચાલવું મુનાસેખ નથી. છતાંએ કેટલાક માણસો અમારે ગમે આગળ ચાલે છે અને નજીકારે તો જનાઝદની પાછળ ચાલે છે. આગળ ચાલનારોએને રોકવામાં આવે છે તો એ માનતા નથી અને કહે છે કે કઈ દહીસથી એમ સાબેન છે કે પાછળ ચાલે! આપના "ફાવા", આરેફિયુદ", માં મજકુર મસલો અમારે બતાવ્યો છતાંએ દરારમી કરે છે અને વાત ખરીજ છે તે તે ફરીકારના નથી. માટે એનો ખુત્રાસો કરશો.

જવાબ દિનકા મજબમાં જનાઝદની આગળ ચાલવા કરતા પાછળ ચાલવું વધારે અફઝલ અને એકદર વધુ વધાયા આવેલું છે. માટે જનાઝદની પાછળ ચાલવું જોઈએ, એમાં જિદ અને હદ કરવી તકી જોઈએ. દહીસની માનખર કિતાબ "તદ્દતી. શરીફ" અને અફઝાશ્રીમાં પણ એવીજ રીતે મોજુદ છે. જેને મસઅત્રાની ખબર ન હોય તેને સમજાવી દેવું જોઈએ. લગાઈ જગડો કરવો ન જોઈએ અને જે મસઅલો ખરો હોય તેને માન આપવું જોઈએ.

સવાસ-વજ ક્યા બાદ પાન ખાવું અને બીડી પીવી એથી વજ દૂરી જાય? હા પાછું વજ કરવું પડે? જનાઝદની જવાબ-જવાબ-વજની કામતમાં કંઈપણ ખાવા પીવાથી વજ દૂર નહિ. પણ નમોઝ પઢવા પછીમાં કાળગા કરી મોંદાને ખૂબ સાફ કરી લેવું જોઈએ. વજ દૂરવાની જે ચીજો કિડની કિતાબોમાં પણ વધામાં આવેલી છે તેનેથીજ વજ દૂર છે.

ઓલ ઇન્ડિયા રેડીઓનું

પ્રખંદાકિક

"આવાઝ ઉર્દુ"

અથવા

"સારંગ" હિન્દી

વાંચો અને રેડીઓ સાંભળો

છુટકે નકલ સાડા ત્રણ આના.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ કલપીક સુરત.

સાયન્સીક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

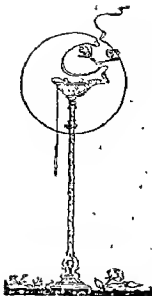

સુલેમાન જી. સુરાહ

સુરાહ ટેલરીંગ વર્કસ

ચુનારવાડા મસ્જિદ પાસે

રાંદેર

સાપાદક

[મયા અંકથી માધુ]

૨૦

નજર કોઈ સીનમગરની પડી છે
કે દિલમાં નોક ખંજરની ગડી છે.
અથા 'દેરાન' એ જોઈને દર્પણ
કે 'કો' તરવીર દેરનમાં ખડી છે.
કોઈનું 'કો' નથી દંભી જગતમાં
અથાને પોત પોતાની પડી છે.
ફરથું ને દિલ દલાપી પણ ન છુટે
એ યુગલ યુક્તની ઝાલિમ કડી છે,
અદારે હુસ્ન પર થું જોઈ ફૂલે
કરીને જો ખિજાં પાછળ ખડી છે.
અથા બેહોશ સાકીની નજરથી
અજગ્ય મરતી ભરી એ આંખડી છે.
કોઈનું દિલ મંજુ છે મારા દિલથી
નિગાહો થું લડી કિસ્મત લડી છે.
'મઝાક' એથું વરથા છે મારા મનમાં
હવે એનું સ્મરણ વારે ધડી છે.

"મઝાક" (ડબોઈ)

૨૧

અજગ્ય અફતમાં 'કો' આવી પડી છે,
કમર નાઝુક થિરે એક ગાંસડી છે.
તમે મારા અને હું છું તમારો,
મને એ ધૂન એની બસ પડી છે.

સનમ પોતે મદખ્ખનને રડે છે,
ધ્રુવાદી કેવી ઉઘડતવી ધડી છે.
જુદાઈમાં મઝા આવેછે દિલને,
જુરી આદત શમે મમ નીવડી છે.
ન દુનિયાને પડી છે તારી "યુસુફ"
અને તુ છે કે દુનિયાની પડી છે,
"યુસુફ" (જોશ) (સુરત.)

૨૨

અજગ્ય માથકથી કિસ્મત લડી છે;
હું ભારતમાં તે લંડનમાં પડી છે. 1
મદખ્ખતમાં છે પ્રેમીની ખરાખી;
હૃદય સીમત સુસીયન એવડી છે. 1
ભરે દિલ એક પણ દિલગર હાલરે;
નિરાશી પ્રેમીઓની વાવડી છે.
અથા છે રીન્દના હાથે મગનમાં.
જાણે શેખની થું પાધડી છે.
હીડી સ્પીરિટ માફક હૃદય 'આસી',
ચણી મનહુસ ધ્રુરકતની ધડી છે.
"આસી" (સુરત.)

૨૩

હમેશાં લાલપુમ 'કો' આંખડી છે,
સુધા છલછલ ભરી 'કો' વીરડી છે.
જીવનદવ છે કદુ ચંદાવડી 'કો',

નિરાશામાં સદા સંચાર એનો;
તમારી યાદ છે ! ચેતન જડી છે !
હું કોને કોય દડું 'આઝાદ' જ્યાંમાં ?
ખુદાએ બેરદમ ફિરમત ધડી છે !
'આઝાદ' (દાર્વાજા) (પેદલાદ)

૩૩

ન જાણું કાં રડી મમ્ આંખડી છે ?
લલાએ મમ્ મહીં કોના રડી છે ?
લલા ખૂટે ન કાં આ વાટડી છે ?
જિવન-કેડી અરે શું સંકેડી છે ?
કહે છે કોઈ અન્તરથી સદાએ
ફસાણી તો ન જિવન-નાવડી છે !
નજર ભેગી થનામાં શું થયું આ !
બની દડું મય દર ઉર-પાટડી છે !
જિગરમાં આગ લાગી દાય મારા,
સમગના દિગ તણી કોને પડી છે !

'ચમકાર' (ભાવનગરી)

૩૪

ક્યામત છે ફસોલીની ધડી છે,
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
જગતમાં થઇ ગયો મુસ્લિમ તુ ઐયાસ,
તને આ નારી ઐવાશો નડી છે.
કદી તેં કામની સેવા ન કાધી,
પડી છે તો તને નારી પડી છે.

'દેહાત' (નંદેશ્વર)

૩૫

બુસીખ પ્રેમ પ્રારંભે નડી છે,
પડી ચકકરમાં જીવન નાવડી છે.
મિલન માટે તને વિનવું હવે કાં ?
કે તું મુઝ કલ્પનામાં દર ધડી છે.
જ્યાની ! તુ જ જ્યાનીની ખુમારી,
ક્યામતમાં ક્યામત યાં પડી છે.

સંભાળું કોને ? દિલને યા નજરને ?
ઠરો મુઝ પર નરીલી આંખડી છે.
પ્રણય આઝાપ આજે કેમ ગાઉં ?
સિનારી દિલની તુટેલી પડી છે.
વિસામો લે ! અરે વિધુન તું પણ,
બહુ નેજલીક મારી છું પડી છે.
દયા કર એક દરિયા દે મને તું !
ક્યા મુઝ દાર પર આવી ખડી છે.
કુખી દિલના કહે તુજ કુખકથાઓ !
બધાને પોત પોતાની પડી છે.
મન રાતું ધરી આજે છે "જતમી"
ઝરા નિરખો ઘટા ધેરી ચડી છે.

'જતમી' (ગિરાજવી)

૩૬

જુદાઈની ધડી પણ શું ધડી છે,
ધડી એક એક ક્યામત જેવડી છે.
નયનમાં કામ્ય છે જોનાં જીવનનું,
ટપકતાં અશ્રુઓ એની કડી છે.
જે મરવા પણ નથી દેતી સુખેથી,
એ કોની આશ મુઝને સંપડી છે.
તમે ખૂસા છો, એ ખૂસો નથી કે;
સિખામણ મુઝને એમાંથી જડી છે.
દણુ આવી નથી જે વાંચનામાં,
અમારા દિગ તણી એ ચોપડો છે.
દગ્ગરો દોકરો આધી જીવનમાં,
છા આંખો દણુ ક્યાં બાધડી છે,
સદા આવાજ આંધે છે મરજુની,
ધડી પણ શું જીવનની નીવડી છે.
સુવાનીમાં બિચારીને ન આજો,
દણુ મુઝ આશ રમવા જેવડી છે.
નથી જખ્ખો એ દિલની ધાર ઉપર,
ખિરેલાં ફૂલને ફરતી પ્રાંખડી છે.
કરે છે પાર કુખ દરિયા મહાધી,
મરણ તો મોક્ષ ફેરી નાવડી છે.

કરી છે કાર્ય કરવાનાં - કરી છે,
હવન "ધાયલ" ધરી કે બેઘરી છે.

"ધાયલ" (પાત્રો) -

૩૭

નહર તિછી એ મુજ દિવ પર પડી છે;
ફક્ત એથી નિશા મુજને ચડી છે!
એ માટી ને સનમતી વાગી છે;
તને કાં સૂત્રા એમાં પડી છે?
તમારા વિરદની આ તે ધડી છે;
કે ન-એક વરસોથી ચડી છે.
દિવે શું ના 'યતે' સીધી જો મળે;
નહર સૂઈ 'યજુ તિછી' પડી છે!
વશ આજન મને મુજને નક્ષત્રી;
મને મારી તને તારી પડી છે!
હવ તડપીને તડપાવે છે એને;
ક્યામન પર ક્યામન થન પડી છે!
કિનારે કેમ પોંદવે પ્રેમ નૌકા;
વમજમાં ફપના આતી પડી છે!
ખિલેલાં પુષ્પને ઉવવનમાં નિખી;
અમારી આંખ આજળ સમ રડી છે!
કહે છે દિલની નાતિક વ્યથાઓ;
અધાને પોત પોતાની પડી છે!

"નાતિક" ચંદેરી

૩૮

શું કોમીવાદની આંધી ચડી છે!
કે નભથી વીન્છી તૂટી પડી છે!
એ કોમીવાદની હેરી દવાથી;
નિઆરી ભાગની માંહી પડી છે!
ત્યાં વાતો જોનું જીવની રોકડી છે;
તે અદિઆ ગોંધીજી બોડડી છે!
કહેને શી રીતે સ્વચ્છ આપે!
ચિરંજીવ પશુ લીંગોની રોતડી છે!
છે પુત્રક સંકેત પહેલો દિવાલો;
લિપ્ત મોચાને નાની પોતાની છે!
સદ્યે પાનખર છે અમ વસંતે;

મહા વટોળમાં અમ જુપડી છે!
ગર્થ કુલો કોઈના હાર ચઢને;
રડી બહી ફક્ત અડી હાવડી છે!
મુસાએ એટલું ભાગતને ચસો;
હવ એ બેસ દિંદી આખડી છે!
મને ના રોખ પર પડીઓ પછી કાં?
જીવે સુરમે ભરેલી આંખડી છે!
પદાવાની પીગને કાલુ પ્રીછે!
અધાને પોત પોતાની પડી છે.
કવિતા શું લખે 'બેકાર' બીન?
કલમ શૂન્ય ન જેને આવડી છે!

"બેકાર" (ચંદેરી)

૩૯

તને તો સ્વર્ગની ઝાહિદ પડી છે;
નખીની પાંદની મુજને પડી છે.
અનોખો રંગ દે થાં દેખ નખીને;
મને હિન રાત બસ એની પડે છે.
હથીને પાકને સદે અથો પર;
દયા દ્રષ્ટિ ખુદાની યજ્ઞ પડી છે.
ભલું યાદો વસોલાથી તમારા;
ભલે અફા ફરી અમ પર પડી છે.
તમારા કાલે આજે અમારી;
બહા ચિંત જયા માંહી પડી છે.
યશે બેડો અમારો પાર પદમાં;
અખી દ્રષ્ટિ નખીની જે પડી છે.
યથો હમ સરજ યાદો કોઈ જગમાં;
ખુદાને પશુ સના કરતી પડી છે.
નખીના કારની છે આજુ બસ;
મને ના અન્ન કો ફરતી પડી છે.
અનોખો રંગ છે મુજ પર નખીને;
મને સદે અજાની નિત પડી છે.
કરીને બધા આંખો હું નિહાળું;
હથી અંતર મહી ઉતરી ચડી છે.
સ્વચ્છ પાકનાં એ પ્રેમ સદે;
દયા દ્રષ્ટિ આ "ખાડી" પર પડી છે.
"ખાડી" ચંદેરી

મુદમમદની નજર બંધાં બંધાં પડી છે,
 નવી રચના નવિન સુષ્ટિ ખડી છે,
 નજર મુગ્ધ રંકની બંધાં બંધાં પડી છે,
 નળીજની કૃપાની ત્યાં ક્રમે છે,
 બનાવે મસ્તને બેબુદ સિદ્ધને,
 ગઝલની રસલરી તે આખરી છે,
 દષ્ટ દષ્ટો દર્શ છે વસરબંધની તિમ્બે,
 નિરંતર યાદ મર્મ દિલમાં ખડી છે,
 નહીં બળજે કદી બંધાં દિલ કદીયે,
 છળી બંધાં મુગ્ધ નળીની લાંબડી છે,
 ખુદા હું એકલો મેદશર મહી બંધાં;

પંક્તિ:- "દમ છે આદમમાં તને વતનમાં છે"

૧

તાર સુંદર વદન નયનમાં છે,
 એક અનોખી અદાર મનમાં છે,
 નયન અશ્રુઓ જોઈ ને વેદવે,
 નાક ધીરજ તણી વદનમાં છે,
 જોની ચરતથી અપ દત્તા બેનર,
 આજ સંતાએલો કપનમાં છે,
 કાં છુપી છે મુગ્ધથી એ આંખે,
 મારા બે જગ એ બે નયનમાં છે,
 આંખે પરદો તમે ઉઠતી છે,
 ખામી કંઈ નરના કથનમાં છે,
 મગ છે શીશામાં, જનમ મસ્તીમાં
 તું છે દિલમાં, નશો નયનમાં છે,
 કાણુ છે એ તને કહું શાને કે,
 છે કોઈ તારા જોવે મનમાં છે,
 અશ્રુઓ તારી આંખમાં, તૈયા
 એવું શું દર્દ મુગ્ધ કપનમાં છે,
 અપ "અસર" કાંકિનારા સોષે છે,
 શરૂ પૂકાનના વેદનમાં છે,

"અસરો સાવેરી (વડોદરા)

સદને ચોન ચોનાની પડી છે,
 નિરાશા આંશમાં ઉમ્મત ખડી બંધાં,
 બધાને ચોત ચોતાની પડી છે,
 કૃપાનિધિ કૃપાનો આ સમય બંધાં,
 સહુને ચોન ચોતાની પડી છે,
 શકાયત હસ્તમાં તમ અરો પધારો,
 બધાને ચોન ચોતાની પડી છે,
 શુનદગારો શુનાહોથી ડરો કાંઈ,
 નળીન્દ્રિષ્ટ, ખુદા-રહમત ખડી છે,
 સમલંચો મર્મ કોઈના મેતાપે,
 અદદ અદમદ તણી બહુરી કડી છે,

! "વહરી" રહેરી

એક બેલું જીવન નયનમાં છે,
 ખૂન અશ્રુ તણી વદનમાં છે,
 ચોઈ લુપન મહી દીપી ઉઠે,
 એવા નર રતો મુગ્ધ વનનમાં છે,
 યે રહું આપેલા ચરણની રજ,
 એક એ આરા મનની મનમાં છે,
 કલ્પનાઓ સરે છે ઉમીંધી,
 કાંણુ એ મુગ્ધ હૃદય લુપનમાં છે,
 આંખ શોષે છે આંખનો તારો,
 કિન્તુ તારો એ ક્યાં ગગનમાં છે,
 દિલ ન સમજે દેવ એ દિલ મારે,
 એક દુઃખનો પેદાશ તનમાં છે,
 રંગ લાપી છે દિલની ચિનગારી,
 આજ લાગી બુઝો ગગનમાં છે,
 નામ છે નામ ખાંધી જીવનતું,
 ક્યાં જીવન જીવું કે જીવનમાં છે,
 જિન્દગી મીન, મીત જીવન છે,
 શું મરણ પછી જીવનમાં છે,
 મરણ ગમતું નથી મરણ આવે,

[૬૮૬]

૭૭

કાણુ જાણે કે શું. જીવનમાં છે.
માત “ધાયલ” જીવનનો અંત નથી,
એક પછો એ તો જીવનમાં છે.
“ધાયલ” (પાલ્લે)

દિવ્યનો પાદ આ કથનમાં છે;
દમ છે આદમમાં, તન વતનમાં છે!
ખુદ-ખ-ખુદ જાણુજણી હૃદય-વીણા!
કોંક સંગીત-મુજ કથનમાં છે!
એક સુખી નથી હું સંઈ લઉં,
પ્રેરણા જાગી મહાગુઃ મનમાં છે
થા ન માયુસ, દુર્દશા દેખી,
તારો ઉદ્ધાર તુજ પતનમાં છે!
મીઠા માંડોને આશ બેઠી છે;
કાળા શી વાર આગમનમાં છે?
તું અદ્ભુતને જગાડી દે;
તે પછી જે કે શું જીવનમાં છે!
વધપટો વધવધો છે ચંદ્ર-કળા,
રત દિવાલીએ, મુજ શુકનમાં છે.
ભોગ, સેવા, સહન, મનન, ચિંતન,
મુજ જાતન એજ પંજતનમાં છે!
મીઠુ પાપાણુને કરી દેતો,
એ અસર દિશતણી જલનમાં છે.
નાંખ મુનુની આંખમાં આંખો
મને જીવનમાં એ નયનમાં છે!
‘સીરતી’ જીવ જાણુ આશાને
જિંદગી આશના જાતનમાં છે!

“સીરતી” (કોર)

કાષ ઉમ્મીદના જિવનમાં છે,
કાષ તરતીરના નયનમાં છે,
દર્દ દુઃખ દર્દ શોકના ભાવો;
નિન અહીં અવનવા જિવનમાં છે.
મુજ મુનેદગારને ગુનાહો વિણ,
કે ન દાસિય યશુ નિવનમાં છે.

દાસ જાતણું જિંદગી ના શા?
દર્દમાં છે, કદી રદનમાં છે.
કાણુ જાણે કે શું ચશુ મનને,
વાત કેતું નથી જે મનમાં છે.
લાખ જોજનથી દિવને જોય છે,
શું મદમજન અમજન વતનમાં છે.
રકત શું? પ્રાણથી જાતન. રશુ;
દમ છે, આદમમાં તન વતનમાં છે,
હોડ-હમડ, “વડી” આ દુન્યાના,
પાપ મુકિત મલુ સજાતમાં છે.
“વડી” (કરમાડ)

પા...
બેદિર કાં અહીં વતનમાં છે?
તારી ચર્ચા તહીં. ગગનમાં છે.
ચંદ્ર, ચરજને તારણ શું છે?
દર્દના દાગ એ ગગનમાં છે.
વાદ છે ખૂબ! હું નથી જુદો,
તારી ચરત હમુ નયનમાં છે.
બેખબર તું જરા બળીને જો,
જિંદગીની મજા જલનમાં છે.
જાડી પડ્યાં છે સાગરો ‘અશરાર્દ’,
કે અજબ દાસ અંબુમનમાં છે.
“અશરાર્દ” (બાણુ)

દક પયાંગી તુજ મુખેનમાં છે;
દર્દ ધસનના દર કથનમાં છે;
રંગ અનેશ અને મધુર ખુશખો;
અન્દ રૂપીં દરેક મુમનમાં છે;
તેં પુઝારી જે ખાંચ ઉખંડવતની;
આજ પથુ ગુંગલી પવનમાં છે;
તું મયો, વાદ તુજ કેદી ન જરો!
દિવ્ય જાદુ અસર કથનમાં છે.
અંજલી કાજ, એક બે માતી,
અર્થ આઝાદ જે નયનમાં છે.
“આઝાદ” દારનાત્રા (પેટલાદ)

આન ઉપા તણું ગગનમાં છે,
નૃસિંહર પુષ્પનું ચમનમાં છે.
પાંખ તડપી રહી ચિહ્નગોલી,
શી મુઠા એ નભા ગમનમાં છે.
શાખ ડોલે તરૂંધરા કરી,
પણી કાનિ રૂંધે નમનમાં છે.
આજ માતા વસુધરા રૂંધે,
રે, વિસામે ન નિર્મલ વનમાં છે.
રશ્મિ વાંચી રહે કવિ વાણી,
શી વિગમતા મનુ છનનમાં છે.

‘કિરમત’ (ભાવનગર)

૮

કોણ કહે છે વન અમનમાં છે,
બધી દુનિયા જુઓ જલનમાં છે.
દેવ ધ્યાં ને સ્વાર્થ બાછના,
એક બોલ દેવરો મનમાં છે.
જોલ જોલી કરાર કોં કરે,
હવે વિશ્વાસ ક્યાં વચનમાં છે.
દિલમાં વાસો કરી રહો હપદમ,
દમ છે આ દમમાં તન વતનમાં છે,
ભક્ત “સત્તાર” શાદ નિઝામીના,
શબ્દો આદ સરળ કવનમાં છે.

“સત્તાર” (રાજપીપલા)

૯

દમ છે આદમમાં, તન વતનમાં છે,
રહ્યો સાર, એ કથનમાં છે.
દમ નેથી, તો, નથી કે આ દમમાં,
નથી આદમ, તો શું વનનમાં છે?
પ્રભો આદમ, વતન પછી; તેથી,
દમ છે આદમમાં તન વતનમાં છે.
તું જીવનથી નિરાસ કાં યાએ,
તું શું જાણે કે શું જીવનમાં છે.
દાવ હાથાં, જુગારી, બમણાં રમ,

તહારો ઉદાર યુગ પતનમાં છે.
દિલ્લી દુનિયા, વિશાળ દુનિયા છે,
શું કંઈ, શું શું તહારા મનમાં છે?
આલ સળગાવે, દિલનો દાવાનળ,
આગ એવી હૃદય જલનમાં છે.
દદ, દિલમાં ભરાઈ ઉભરાણું,
ચલુ અરણ્ય દવે વદનમાં છે.
દેવની દાઝ ઉદમાં ધર, “મૂસા”,
એ વન-પ્રેમ તહારા મનમાં છે.
“મૂસા” બના તકેશ્વરી

૧૦

બાની ક્યાં બોળો ઇન્દીયનમાં છે,
સર્વે શુદ્ધતાં પોત્રીશનમાં છે.
ચરણો કાસ સિવિલ મેરજનો,
આજ વરણો તે સેશનમાં છે.
ફેશનગલ એ ગ્રાવેસેનો ચેપ,
પ્રેમના સર્વે ડીવીઝનમાં છે.
હૃદય શુદ્ધમાં ખૂબી તે કયાથી,
જે મદખનનાં સોલ્યુશનમાં છે.
ધરતી રાણીથી તેને શી મતલબ,
પ્રિયતમ જેની ગાર્ડનમાં છે.
બદ વધુ કીંગ કોંગથી “આસી”,
આજના પ્રેમી અખીવનમાં છે,
“આસી” (સુરત)

૧૧

પૃથ્વીમાં છે ન, એ ગગનમાં છે,
છે અને, એતો મારા મનમાં છે.
કંઈક અનેરું જ રસ કવનમાં છે,
લુલુ એથી વધુ મનનમાં છે.
જગ પ્રકાશિત છે, જેના નર ચક્ર,
જ્યોત એનીજ મુજ નયનમાં છે.
હોય છે જેમ છીપમાં મોતી,
અથગ્યો એમ મુજ નયનમાં છે.
નામ છે, મોત-જંદગીનું, ફક્ત,

એ બધું આપના વચનમાં છે.
આપની યાદ તો સદા રહેશે,
ત્યાં સુધી જીવ મારા તનમાં છે.
સસ કાળેજી જીવ આપીશું,
એ વિચારો હવેતો મનમાં છે.
સુખ હૃદયમાં રહેા બની મેદમાં,
પુષ્પની આશરે ચમનમાં છે.

હે કૃતેદ તેની સર્વદા "આશિક"
સસની જ્યોત જોના મનમાં છે.
"આશિક" (વડોદરા)
૧૨
હિમિ તારથી હું જીવું જીવન
મારું જીવન મરણ જીવનમાં છે.
ચિતરંજન પુરેલિત

પરમો (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ક્ષતેહમંદ ઇલાજ

ડોક્ટર જસાણીની
જગમગાદુરે અસલ દવા

ગોનો-કિલર

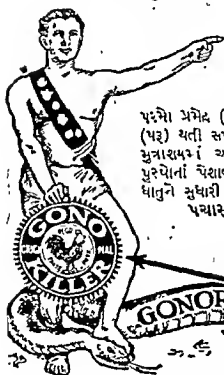
[૧૯૪૧]

બેઘડકે આજેજ અજમાવો

શમે તે કારણથી લાચુથયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો
પરમો પ્રમેદ (પરમીઓ) રવખામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રમી
(પર) થતી સખત બળતરા, ટીપું ટીપું તથા અટ્ટીને થતો પેશાબ,
મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને
પુરુષોનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જલ્દિથી નાશ કરો બગરેલી
ધાતુને સુધારી રવજ અને પદ કરે છે

પચાસ પૈ) ગોળીની બાટલીની કોમત રૂ. ૪)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુદું.

જે ચેતવણી છે
નકલીઆઓથી ચેતવે.
ખરીદ કરતી વખતે દવાનું
નામ ગોનોકીલર અને
કુકડા હાથ સીલબંધ
પેકેટ તપાસી લેવું.

એકલા બનાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીક્રમલાલ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪

રોડીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, મુરત.

આફિકાના એજન્ટ :—ધનીપત પ્રીન્સિપલ ઇન્ડિયા ટુ વિટામીનના કમી. મુમ્બઈ

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

કેન્દ્ર કરનાર : "ગાદિસ"

(સર્વ દક્ષ કૌશલને સ્વામીન છે)

૨૪

૨૮

સંગીત એવું હોય છે એવું, જે આપણને
ચેતના આપે. એકતનાં દાનરૂપને શરીર
સંપાદીની નવવાર જેવું પાણીદાર બનાવી દેય,
છન્સાનની ફરી અમેરી સકિતઓ અથત કરે,
સંગીતનાં પ્રત્યેક મુરનાં ઉનાર મનુષ્ય દ્વારા
સાક્ષ્યનાં સન્માર્ગે દેખાતા થાય. સંગીત
આત્માને માત્ર દેશાને જે નહિ પણ અનંતર
અનુભવેને પણ ઉપદેશી નામે, એવા સંગીતને
સાચા સંગીતની ઉપમા આપી નહાય છેકાશનું
રહન પણ આનંદારીઓની અપૂર છે.

૨૫

આપણા ઉપર થતા અત્યાચારો સાત
અસોન નહન કરનારી અટકતા નથી, પણ
નામાન નવ હવવા માટે સકિત કેળવવાની
નહન છે પ્રથમ પોતે સરાકેત થઈ પછી
મમ ન સમાજની સકિત કેળવવી પડે છે,
અતઃ આટલું થયા પછીજ મુક્તિઓનાં મુખો
ના અતઃ આણી શકાય છે.

બીજાણુ, મુક્ત પશ્ચિમ અમેરિકાન મરણ
પામે છે.

૨૭

તમારો સુખી નમારામાં નજામનું અસ્તિત્વ
રહેશે, તમારો સુખી તમે કયાનાનું રહેશે,
તમારી નજામનું કુલપણ યતોજ રહેશે,
તમારી ફરીપાદે પણ જગત સંભળશે નહિ,
માટે નજામનું સુદર, અમેરી નામે, બીજક
અક્ષાદ સિવાયની બીજક આપણા માટે દરમ છે.

જે માણસ સ્વયં પોતાની કિંમત પીછાણી
શકે છે, તે જગત જોગાતમાં ભાગ્યેજ નિષ્ફળ
નીપડે છે.

૨૬

અદ્વૈતાદેવી તાણેદારી સ્વીકારનારને નિરાશ
અડી શકતી જ નથી, તેને યોગ્ય કાલ પણ
સકિત દરેકી શકતી નથી, અદ્વૈતાદેવો સેવક
ભયમુક્ત બને છે.

૩૦

સાચા કરવો અર્થાત બીજ માગતી એ
માણસની નજામમાં અસાધારણ ઉમેરો કર-
નાર વસ્તુ છે. બિહુક શરીરે ગમે તેટલો સય-
કેત હોય, છતાં તે પોતાને નજામ ચમે છે,
અતઃ સિના પ્રાપ્ત થયેલો એકદર વસ્તુઓના
નિશામાં સમાવેશ થઈ જાય છે, તે એ દશીએ
પુરે પણ પિતા પાસેથી અપાતું મેળવી લેવાની
આશા સજ દેવી બ્લેધમે.

૩૧

સંભવિત એવા એકદર કાર્યોને અનુકરણ
અસંભવિત બનાવી નામે છે, અનુકરણમાં
ગરબ છે, આત્મ વિશ્વાસ કેળવી પોતાની
શકિતઓમાં આશ્રયે આપણે પ્રત્યેક કાર્ય આક-
રું બ્લેધમે. અસંભવિત હોય છે નહિ,
એમ મુક્તના પૂર્વક મોની કોયલેશમાં અંપ-
લોવી દેવું બ્લેધમે.

૩૨

જાણવાની અતઃ, અવનવી, જોષિયા કન-
વની જે છન્સાનમાં તમન્ના નથી, તે છન્સાન

પશુ, સમાન, લેખી શકાય. ઇન્સાન અને હય-
વાન વચ્ચે એકજ તફાવત છે, તે એ કે ઇન્સાન
શુદ્ધિદારા અનેક અવનવા પ્રયોગો કરી શકે
છે, જ્યારે હયવાનને એવા કશાં પ્રયોગો
માટે શુદ્ધિ હોતી નથી.

૩૩

માનવ જીવનની જરૂરિયાતોની ન ગણી
શકાય, તેટલી છે. આપણી ફરજે અપુર છે,
જીવનમાં, છેલ્લા આસ મુખી સનત પ્રપત્ન કર-
નાર પણ એને પહોંચી વળવા અશક્ત છે,
જાતાં યથાશક્તિ ફરજે અદા કર્યે જવી એનાંજ
આપણા જીવનની સાથેકતા રહેતી છે.

૩૪

આશાવાદી ઇન્સાન પણ નિરાશાવાદીના
સનત સંસર્ગથી નિરાશાવાદી બને છે, માટે
આપણે બીકણ કે નિરાશાવાદી હોય તેવાઓથી
લગેશાં દુર રહેવું જોઈએ. સાહસિક, આશા-
વાદી અને મહત્વકાંક્ષી ચિત્રો સાથેજ મૈત્રી
સાધવા મથવું જોઈએ.

૩૫

અમલ એ એકજ એવી વસ્તુ છે, કે જે
પ્રત્યેક વસ્તુને નવેસર જન્મ આપી જીવડે
છે. અમલનાં અંતઃ સાથેજ પ્રાણજોની
પાયમાલીની શરૂઆત થાય છે. આપણે પંજુ,
જ્યાં મુખી કર્તવ્ય પાલન કરી રહ્યા હતા
ત્યાં મુખી જીવનમાં આપણી ભાવનાઓ હતી.
કર્તવ્યશૂન્ય થયા ત્યારથી આપણી અવનતિ
વધી રહી છે. જે આજે તો આપણને
કર્તવ્ય સાથે કશોજ સંબંધ રહ્યો નથી. પરીણામે
છેક મુશ્કેલી મહોમાં આવી પડ્યાં છીએ.

૩૬

આપણી આજની અવદશા અજાન વેશઅને
અપાવનાર સ્ત્રીઓ ત્યાં દિનદિન એવાંજ બાદ-
શાહોને પણ આભારી છે, મુસ્લિમોનું અંધ

પતન એ સ્ત્રીઓ અને બાદશાહો દ્વારા પણ એણું
થયું નથી. ઔરંગઝેબ (૨૦) જેવા જનને
મજૂરી કરનારા થોડાક શહેનશાહો. બીજા
થવા હોત તો આપણી આજની અવદશા
થતા માગીજ ન હોત.

૩૭

આપણા કવિઓનાં અંતર પણ કમનસીબે
આશા અને આત્મ વિશ્વાસનાં પ્રકાશ વિહોણાં
છે, એમનાં કાવ્યો પણ વિશેષતઃ લાય, નિરાશા
અને મૃત્યુના વિચારોથીજ ભરપૂર છે. આપણો
ફરજ એ છે કે જેમનાં કાવ્યો આપણને પ્રેરણા
આપવાને બદલે અલોચનિની ઉડી ખીખી
પ્રત્યે દોરતી જતા હોય, એવાં એકંદર કાવ્યો
ઉપર તત્કાલ દીવાસળી મુકી ફેરી જોઈએ.

૩૮

મુસ્લિમ સમાજને સગા અપકારમાં રાખી
પોતે શક્ય તેટલું માગી લેવાને ટેવાયેલા
મુસ્લિમો વર્ગ પણ હવે ન જોઈએ. મુસલમાનો
માટે તો કુન્ધા જેવો નદિ એવો તો મૃત્યુ
પછી સ્વર્ગમાં બધુંયે મળી રહેવાનું છે, એવી
વાદીવાત ચોતે ફરી પોતે વધુમાં વધુ સાધન
સંપન્ન થવામાં પાવરયા એવા એ મુસ્લિમો વર્ગ
મુસ્લિમોને અલાર આગમ્ય કીકીકી નીચોઆ
છે. પોતે મુસ્લિમ હોવા છતાં ખીનજોને
સ્વર્ગનો હવાલો આપી રહેલા એ મુસ્લિમો
જનને આ માટે સ્વર્ગના આધારે જીવતા નહિ
હોય એ એક પ્રશ્ન છે! અજાન મુસ્લિમોની
અજાનતાનો ફોનદો દરદનાં નામે સ્થા શંકાય
તેટલો લાભ લેવામાં મુસ્લિમો વર્ગ પડત નથી.
જો આ કુન્ધા મુસ્લિમો માટે ન હતી, તો
અહીં મુસ્લિમોને અહિંયાં મોકલ્યાજ શા માટે?
અને કુન્ધા જે અરબર મુસ્લિમો માટે નથી,
તો પછી મુસ્લિમો કે જેઓ પોતે પણ
મુસ્લિમોજ છે, તેમને આ કુન્ધાનો આરો

અથો મોઢ શા માટે? સમય એવો આવી ગયો છે, કે આડકતરી રીતે આપણું જોખણ કરી રહ્યા એકંદર વગોને આપણે સ્વયં જાગૃત થઈ, સદાને માટે પાણીયું આપવું નેમ્યો. ઇસ્લામનો પ્રત્યેક અનુયાયી, વ્યાપારી, સિપાઈ, કાઝી અને જેની પણ આવશ્યકતા જણાય તે ધર્મ શકે છે, તો પત્રી મુસ્લિમોની મોહનાઈ શા માટે?

૩૯

ભિક્ષાનો પ્રતિબંધ આજે બિન ઇસ્લામી દેશોમાં પ્રચલિત છે, ઇસ્લામમાં ભિક્ષાને સ્થાનજ નથી, ખાસ કરીને સાબુત કાઢ્યા વાળાં વાળાંઓ માટે નો સદાતર હરામ છે, જનાં દિન્દમાં કમનસીબ મુસ્લિમો આજે પાતાના છોકરાંઓની પણ ફરકાર કર્યા વગર આવા લાખો ખડતલ ભિક્ષુકોને ઉત્તેજન આપે છે! દાનના પ્રકારો અનેક છે, પણ દાનની શરૂઆત પાતાને લાંબી થયાં નેમ્યો મજુરી કરીને બાપરી મેજાવી શકે એવો ખડતલ શરીરવાળાં એવો દાન આપી વધારે આજીવન વધારે પરવશ અને વધારે નમાયા બતાવવા એ એણું પાપ નથી દકકાર ન હોય એવાઓને દાન આપવું એ ભય કરે ગુન્હો છે, ઇસ્લામમાં ઝકાત અને બચતુવમાત્રની સુંદર અને સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા વાળાં યોજનાઓ હોવા જનાં, મુસ્લિમો આજે મીના ચૂક્યા છે, તફરતને ખેરાત આપવી, એને પોષવા, એ સમાજની આર્થિક સ્થિતિનું અંકન કર્યા બરાબર છે. ગવરિયત યોજના દારા યોગ્ય માર્ગે પાછાં પૈસા અપાય એજ સાચું દાન છે, એમાંજ સમાજની સિદ્ધિ રહેલી છે રીતસરભિક્ષાનો ધંધો લઈ બેઠેલા, અને, પ્રત્યેક સોમવારે પોત પોતાનાં વતન મનીઓઈર કરનારા ભિક્ષુક ધંધાદારીઓને અપાયેલું દાન આપણને સ્વર્ગમાં નહિ પહોં-

ચાડી શકે, માટે મુસ્લિમ બિરાદરોએ આવી લેવવી વધારે એવે જનાર ખેરાત કરતાં સ્વર અડકવું નેમ્યો.

૪૦

“નરથે” દયાને વખોડે છે. તેના મત છે, કે દયાજ ઇન્સાનનું ચેતન હરી દે છે, દયાથીજ માણસ અન્યનાં આધારે જીવવાનું ટેવાઈ ગય છે, દયાજ પ્રમાદની જનેતા છે, દયા પરવશના પોષે છે, દયા સાદસિકૃત્તિને મારી નાંખે છે, અન્યની દયા ઉપર જીવનાર માણસનું પાણી મરી ગય છે, તે એક ઠેકાણે કહે છે કે “મને કાંઈ ન પડે કે દયાએ જગતને કેટલું નુકસાન પહોંચાડ્યું છે. મારી માન્યતા તો એજ છે, કે અયોગ્ય દયા કરતાં અધિક હાનીકરતા વસ્તુ જગત ઉપર અન્ય એકેય નથી. જગતમાં અયોગ્ય દયા દાખવનાર દયાળુ મુરખોએજ માનવ જગતનું સદૃશી વધુ નખખોડ વાળું છે. ધિક્કાર છે તે સોફાને કે જેમણે જગતની સર્વોત્તમ વસ્તુઓ લઈને માત્ર અન્યની દયા ઉપર જીવવાનું રવીકાયું છે.” દયા માટે ખાસ કરીને અયોગ્ય દયા માટે ધણી લખી રાકાય છે, અયોગ્ય દયા શું છે તે નીચેની પંક્તિ ઉપરથી જાણી કકારો

“અક્ષવ જિજ્ઞાસુ સરદીયે ખૂને લયાન;
સકતએ દર બયત મોજને લયાન.”

અને કુખાને હકીમ પણ અયોગ્ય દયાને વખોડી કાઢે છે, અયોગ્ય દયા કરતાં બદલો દેના-લેવાનું ઉત્તમ છે.

“વલકુમ ફિલ કિસાસે હયાતિ યા ઉલીલ અલખાખ.” અર્થાત અય અકલ-મદા! કિસાસ આંર બદલો મેં તુમહારે

લીધે જિન્દગી એમ જિન્દગી કે સાથે મુસ્લિમો હતાશ થતાં નેત્ર છે, બધાને
ઇત્તજાત હયાત : ...

યોગ્ય બદલાવું ઉત્તમ દ્રષ્ટાંત શહેનશાહ
જલંગીરના ઉમરગા, છત્રનમાંથી નથી મળી
આવતું? દયાનું હોવું ઉત્તમ છે, પણ અયોગ્ય
દયાનું અસ્તિત્વ માનવ જગત માટે અતિ દાની
કરતાં છે. મુસ્લિમો અયોગ્ય દયાથી અજગ્રા
રહે એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

૪૧

એક વાત બુદ્ધી ન જોઈએ તે એ કે
આપણે વ્યક્તિગત પોતાની જાત ઉપર કે
પોતાની શક્તિ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ
પોતાને નગણો ગણી પોતાની જાતને અન્યના
દવાને ફરી ફરી ન જોઈએ પણ જગતના
પ્રવાહો સાથે ટકકર ઝીંકવા તત્પર થવું જોઈએ.

૪૨

આપણી 'ઉત્તિ' અવરોધો સાથે જાય
બીડવામાં સમાયેલી છે, તદ્વિ કે પ્રતિકુળતાઓને
ન આપવું, એ પણ એક જાતની નજાગઈ છે.

મુસ્લિમો હતાશ થતાં નેત્ર છે, બધાને
અન્ય પ્રજાઓ : ...

“અગ્યાર તો દુન્યા હયાત ઉડાએ દુએ સરપર
હમ ખર્કે હયા ઇત્ત તરહ કે ઉડતા નહિ સરખી”

૪૩

પ્રત્યેક સંજોગમાં પોતાનાં ખર્ચ ઉપર
અનુભવામાંજ માનવ છત્રનની સાર્થકતા છે.
છત્રનનો સાચો આનંદ, પૂર્ણ લાડવો અને
સતોષ પણ સ્વયંજ આગળ ધપવામાંજ
સમાયેલો છે. સ્વમાન પ્રિય પુત્ર અન્યનાં
આધારે જીવે, એ એમના માટે શરમ લાગે
ગણાય.

૪૪

“નટો” કહે છે કે તમારે કાઈ ઉચ્ચ
સ્થાને પહોંચવું હોય, તો તમે પોતા જાતેજ
પહોંચવાનાં પ્રયત્નો કરો, કપોંક એવું ના થાય
કે બીજા કાઈક તમને ઉપારીને ત્યાં પહોં-
ચાડી દે.

[અપૂર્ણ]

ગરમ, સુતરાઉ ત્યા ફેન્સી કાપડ સસતા લાવે ખરીદવાનું મથક

‘ગીવ એન્ડ ટેક’ સ્ટોર્સ

(જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

મંદ્રાસનાં
હનાવા-રીવેરા

સુટીંગ્સ

અને

લસ્ટોલીન-આર્ટલીન

શાર્ટીંગ્સ

ચોક બજાર : સુરત.

✕

આપની નવી ખરીદી વખતે

અમને નહિ ભૂલવા

વિનંતી છે.

✕

નવી હીઝાર્ડનાં

‘ઇવ-ફેબરીકેસ’

નાં

સુટીંગ્સ

અને

શાર્ટીંગ્સ

[રેશમી કાપડો ખરપણ આપ્યા છે.]

માલિક :—ઇબ્રાહીમ મુહમ્મદ સાલેહ અહલુ.

બાલકન-પચાવવા-માટેનો પ્રચાર

નાઝીઓની લયત્રાસ ફેલાવવાની તરફીબ પર પ્રકાશ

સંપાદક : ઈ.આર્.હીમ. હાથ મહમદ મીસ્ત્રી.

બાલકનના અનેક અગત્યના હેતુ જર્મનીએ પચાવી પાડ્યા છે. યુગોત્તરોવીઆ અને ગ્રીસ જર્મનીનો અંતરદેશનું મુકાબલો કરી દાર પાડ્યા, બ્યારે બીજા કેટલાક હેતુ તેની સામે ટક્કર ઝીટી શક્યા નહિ. આ હેતુ ઉપર આક્રમણ કરવા પૂર્વે નાઝીઓએ જર્મન પ્રચાર કચેરી દતો. એમણે ચાગર જનસુસી જાગો પાચરી દીધી હતી અને તરેલ્યાર અફવાઓ વહેતી મૂકી હતી.

એલગ્રેમાં લાવલ્યમથી જર્મન નાર્તિકાઓ પરદેશી પેરાણાઓને પોતાના ધોવનના જનુથી આંછ નાખતી અને તેમની પાસેથી કાંઈક રક્ષકમય વાનો સાબળવા કાન માગતી.

કેટલીક હાલમાં નાઝી નોકરૂઓ ઘેરા-કેની ગેરલાજરીમાં "એગ્રો" તપાસતી અને તેમાંથી કાંઈ બાતમી મળતી તો તે પોતાના જર્મન મેનેજરને પૂરી પાડતી.

કમાનિયાના પચનખતમાંનું દરીગટ બ્યારો તો નાઝી કાવલશએલું કેન્દ બની ગયું હતું. અહિં-મદિાઓ મૂધી જર્મની કાવાદાવા કરી રહ્યું હતું એમના એ કાવાદાવા ફળ્યા, એમાં કરો સદેસ. ગ્રેવી.

સોશિયામાં નાઝીઓએ એવા પ્રચાર કચેરી કે. સિટનમાં કેમ્યુનિસ્ટો અળવો જગાડી અધાધી ફેલાવી મુકરો. જુગેરીઆમાં એવો પ્રચાર કચેરી કે, "સિટન લયલથી બારે ચિતો અને મુન્ચલુમાં પંડો મેયુ છે અને તે કેઈને મદદ કરી શકે એમ નથી. એકાદસીવકિયાએ

કુરબાનીઓ આપી અને પોસ્ટ-ડને કરી, મદદ મળી નહિ" આ વાત બારે લારપર્વક જલ્યાપવામાં આવતી.

નાઝી પ્રચાર માટે સીનેમાઓનો પણ પુષ્કળ ઉપયોગ કરવામાં આવેલો. શહેરો અને કરણનાં છબી મૂકીને કાનસમાંના હિતલગ્ના વિચલતી ફિલ્મો મક્ત પૂરી પાડવામાં આવી અને જર્મી નાઝી વીમાનોની કતારો, પોલાદી ટોપસાંચો પછેરી દૂચ કરતા અળકાય નાઝી સેનિકો, રાફસી જર્મન તોપો અને ટેન્કોનાં ડ્રચોની અલણ અને યાંત્રિક પ્રગનિથી બેખજર એવા આરખજનો ઉપર બારે અસર થઈ હતી.

દવાઈ યુદ્ધના બનાવટી, એલપટોમાં સિનિકનાં ચિન્હોવાળાં દવાઈ જલકો નેદમેશાં સિદીશ વિમાની કાફલાને દરાવતાં હેખાનાં એજ-પ્રમાણે નાઝી, યુ-એરોનાં પરાક્રમોની અર્નાવટી ફિલ્મો પૂર્ણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં પૂરી પાડવામાં આવી હતી.

સેક્ટો કમાનિયન, જુગોસ્લાવ અને અલબેરીઅન વિદ્યાર્થીઓને એલીપીક રોડિ-મન દિલરની નવી આસેલરી, મોટરના રસ્તાઓ અને સોમક્રોડ લાઇન હેખાડવામાં આગેમાં હતાં. આ વિદ્યાર્થીઓ અનઈ મથેલી લાલનમા પોતાના વતન પાછાં ફર્યા હતાં અને જર્મનીની પ્રગતિદી વાંતોનો પ્રચાર કરવામાં અલદેપ મેઈપડેયા.

નરથ પંતકારે ઉપર નાઝીઓએ નાલુક નતિની અસર અંધાવી જર્મન રૂનો પંતકારો

ઝાર પીલસ-આ ગોળીઓ ઘણા લાંબા અનુભવ પછી

ગાંધેરમાં મુદ્રી છે. કાંઈ પણ ઝારણે

સુમાવેલી 'ચારીરિક', માનસિક, 'દરેક' 'શક્તિઓને' પાછી 'મેળવવામાં' તેમાં 'ખાસ' કરી 'મરલાઈ માટે' છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગાડે અતિ-રશોક્તિ નથી. અતિ સ્તરી સમર્થન, 'કુદરત' કે ગમે એ કારણે સુમાવેલું પુરુષત્વ (મર્દાઈ) પાછું 'મેળવવામાં' અમારા 'લાંબા' અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઇકસીર ઉપાય એકે 'આલ્શ' નથી. 'મેજ' દિવસમાં ગિર્વાન, પાચનશક્તિ, રૂકાવટમાં પણ પેલાનો મુખ્ય જનાવનો શરૂ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુસ્તી, દીઘાપણું, કમર, માથા, કંધા અને રંગોના

અકસ્તુરો
ઝાર રાંદેર

દુઃખાવાંઓને દૂર કરે છે. એમાં કસ્તુરો, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પશ્ચિમકતા લાભારે' કરે ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦. પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખૂબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કંઈપણ શેનની જલન કે ફેલોઓ થતી નથી. તેમ અને લગાડી

પાન કે પાટો આંધવાનીયે અગત્ય નથી. મહેજાંજ આમડીમાં પુરતી જાય છે. રંગોની નળાગ્રાહને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમરકર્ષી છે, લગ્નરો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર બી રૂપીઆના મેળા શકાય છે. કીમત રૂ. ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર તિમો મર્દાઈ અને ઇન્સાક (નીર્મ સંબલ) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ રૂપીરો નિષ્ઠે

ઝાડમાં મુકયો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખતી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારો થાય છે કીમત ૩૦૫૫૫૫૫ રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુકબ્બી વ સુમ્સિક- કસ્તુરો, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તેજાર કરવામાં આવેલી આ દવા

ઇન્સાક અને મર્દાઈ માટે અજોડ છે. ગિર્વાન, (ખાતુજાવ) ઇલિલામ, (સ્વખંદાપ) તેમજ નીર્મ વિકારની દરેક રૂપાંધિ આ દવા માત્ર મેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા આર દિવસ ચામે છે. કીમત તોલો એકેનો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. લગ્નરો માણસો સારા થયા પછી આ દવા

ખાલીક સનમુખ ધરો છે. એક શીશી સાન દિવસ ચામે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. મમે, એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાફી છે. ઇન્સાકશોને રડે પેલાનું અગિયમ કાપકાપ કરે કરતાં એક કાર આ દવા જેલ જસારી જસારણુ કે કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રૂપામાં પરમિયાનો શર્તીયા ઇલાજ કરીયું)

હિન્દ બદારથી મંગાવનારાઓએ ક્રીડીસ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. કામગીરીમાં મળતી દરેક દવાઓનું મુખિયત મુકન મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો :

ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

આક્રીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

જર્મન વિદ્વાન ફ્રાંક કેમર દ્વારા 'ખુલકાના સમયની પૂર્વની' સંસ્કૃતિનો 'ઇતિહાસ'ના એક પ્રકરણનું ભાષાંતર.

ભાષાંતરકર્તા:

સાલેહ બકીલી સાહેબ

[ગયા અંકથી ચાલુ]

તે ઝગમગાતી અરબોના ઇસ્લામ શૈક્ષણિક અને ઉત્સાહ અને ઇસ્લામી ચર્ચાઓનો પ્રદર્શક પહેલુ એ છે, કે તે સમયે તમામ અરબી દેશોમાં કિતાબોનો શૈક્ષણિક વધતા વધતા વેચાણની દૈનંદી પહેાંચે હતો. ઇસ્લામ (રબી)માં પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોનો શૈક્ષણિક, ઇસ્લામી દેશોના મુખ્ય કેન્દ્ર ધરાવ કરતાં કોઈપણ રીતે કમી ન હતો. તે સમયે રબીમાં વિદ્યાકળા અને પુસ્તકોનું સૌથી મહાન કેન્દ્ર કુર્બાન (કારકોવા) હતું. મરાહર છે કે, જે રબીના કોઈ દરના મુકામે પણ કોઈ વિદ્વાન મુલ્ય પામતો, તો તેના પુસ્તકો વેચવાને માટે કુર્બાન મોકલી દેવામાં આવતા હતા. ("મુકરી" - જિ. ૧, પા. ૭૬)

એક આલિમે નિચે પ્રમાણેનો બનાવ બ્યાન કર્યો છે જે, એટલો બધો અર્થમય છે,

કે તેને અત્રે બનાવ કરવો દિનચરપી રહિન નહિં થયો. તે લખે છે કે:—

"હું કુર્બાનમાં શોધેલા દત્તો અને એક ખાસ કિતાબની શોધમાં, જેની મને ઘણી જીરવ હતી. લાંબા સમયથી કુર્બાન દરોશોની દુકાનો ઉપર ભટકતા ફરતો હતો. અત્રે મેં એ કિતાબની એક ઘણીજ સારી લખેલી પ્રત વેચાતી. જે, હું ઘણીજ ખુશ થયો અને મેં તેની વ્યાખ્યાની કીમત લગાવી, પણ દુકાનદાર દરેક સમયે પોતાના કોઈ ગ્રાહક તરફથી મેં કહેલી કીમત કરતાં વધુ બોલતો રહ્યો; હું પણ દરેક વખતે દિંમત કરીને કીમત વધારતો રહ્યો. એટલે મુઠી કે કીમત, કિતાબની અસલી કદથી ઘણીજ વધારે વધી ગઈ. મેં દુકાનદારને કહ્યું જે અચોક્ષ્ય નહિં હોય તો જે સખસે મારા મુકાબલામાં કિતાબની કીમત

એટલી વધારી દીધી છે, તેનાથી મને મેળવે
દે' દુકાનદાર મને એક શપ્તની પાસે લઈ
ગયા, જેણે અપાને કામની ચીજો પોરેદાર
દત્તે અને દેખાય ઉપરથી આસિમ વળાવે
દત્તે મેં આસિમ સમજાવે તેને ઉઠીને
કહ્યું. "આપને આ કિનારોની એટલી જમી
હુકમ છે, જેથી હું તે આપને આપવાને
માટે નિવાર છું. દલે તેની હિ મન વધારવી
નિર્ધાર છે." તેણે જવાબ આપ્યો. "હું તો
અમલ માનુષ્ય છું મન ના - અનર જમ
નાથી કે એ કિનારોમાં શુ લખેયું છે, પરંતુ
હું સહેરના મંદર ના માન અને કા
અન મેળવવા ના નક પુરુષાસય જમા
કરી રહ્યા ના અને ખુદાએ એટલું
આપ્યું ના નાની પડવા નથી માત્રી
પાસે એ નાની જમ્યા ખાતી છે. આ
કિનારો ના કરી કરી દેગે કેમકે એ સુંદર
અન ના નામથી છે અને એની નિરુદ્ધ
પણ ખુબીયા છે, જેથી મેં એને પસંદ કરી
મન એની બિલકુલ પડવા નાથી કે એની
દામન શું છે." ("મુકરી" કિ-૧,
પા-૨૨૮)

અમે આગળ ચાલીને પુનઃકાલે અને
અન્ય કામની ખાતાઓનું વર્ણન કરાવ્યું વિગતાર
પ્રવર્તક કરીશું. અદિ' મન એટલું વધુ બ્યાન
કરેયું હતું કે આપારની કામીએ કિનારોનો
આપાર કેટલો દત્તે અને તેણે કેટલી પ્રમાણ
કરી આ વાતને બહારી નેહએ નિર્ધાર કે જે
સહેરમાં પ્રસવમાનેની વસ્તી વધુ હતી, ત્યં
કુતુબશરોનું આહાર અગ્રગ દત્તે એના ઉપ-
રથી ઘંજો ન્દાનો આદાજો કિનારોનાં સૌકેનો
ચંદ્રે રહે છે.

લેખનકથા.

જેટલો કિનારોનો આપાર વધે, તેજ
મુશ્કેલ જામવાની રીતીમાં સુંદરતા અને આક.

ગેતા પછુ ઉપલબ્ધ થતી ગઈ, કિનારો ના સૌકીન
અને વાંચકો તે કિનારોની ખાસ રીતે કઃ
કરતા દત્તે જે ઉત્તમાના દાથે (ખંતુલ અક-
અમીની લખાવતી હતી. પુગળા સમયનું લખાવ
ખુશમુદત ચતુ' ન હતું. એકો તેને લઈ
ચર્યા દત્તે પરંતુ જેમજેમ કિનારોનો આપાર
વધે અને તેની માંગ વધતી ગઈ, તેજ
પ્રમાણે થઈ ગઈ જમાઅન તે લઈયાઓ
(ખત્તાનો)ની ઉપલબ્ધ થઈ ગઈ, જે માત્ર કિના-
રોની નકલો ઉતારીનેજ પેટ, પાલનું દત્તે.

જેની જેટલો ખુશનરીસી (સુંદર લંબવાને).
પણ ખાસ માલો પ્રાપ્ત થયો પ્રાચીન
ખાતાન (લકીયા) જેનું નામ અમારા ગાલુવામાં
આવ્યું છે, આલિદગિન અપી દખાન નામે
એક લખ્યું છે, જે ઉમરી ખરીદા વરીદ
ગિન અખુલમકીકના શાસન સમયમાં થઈ
મયો છે. આ શપ્ત - કુઆને મહદ અને
હનિદાસિક પુનકો નકલ કર્યા કરેનો દત્તે.
તેણેજ મરજી નખતી (સસન) ઉપર કુઆને
શરીફની કેટલીક સૂનો (સરદ લસદથી સુદ
વત્તાસ સુધી) લખી હતી એક બીજો ખુમન-
વીસ સામદ ગિન હુઈ ખિન ગાલિખનો આહાર
સુત્રામ ગાલિકે ગિન દીનાર (સત્યુ દિ. ૧૩૦)
દત્તે. એ ધસા લખને કુઆન શરીફ લખ્યા
કરેનો દત્તે. ધીમે ધીમે જુદા જુદા પ્રકારના
અદાગે ને દરેક પ્રકારના કામોમાં મુખ્યના પ્રાપ્ત
થઈ. એક ખન-લીથી (અને જલીક) સરદારી
લખાવોમાં કામ આવવા લાગી. કાનુની દરના
વેજો એક ખીન ખનમાં લખાવા લાગ્યા.
આવી રીતે વિવિધ પ્રકારના ખન જુદા જુદા
કામો માટે ખાસ થઈ ગયા. સામાન્ય રીતે
કિનારો નકલ કરવામાં ગેતા જેવો કમગી
ખન વપરાવા લાગ્યો હતો અને "મુદનદલ
સગીર" કહેવાતો દત્તે. ધરાકો ખન વધુ

પ્રચલિત હતો, અને એટલે ખનમાં આમ રીતે કુચ્ચાન શરીર લખાયા. લાંબા. ("ફિલિસ્ટા" પા. ૮)

મામૂતની ખીલાફતમાં નવારે વિદ્યાદંજની કિતાબો લખાયા અને લાંબાંતરે ચંચા લાગી અને તેના વ્યાપારે પ્રગતિ કરી, હારે તેની સાથે સાથે લેખનકળાને પુશનુમા બતાવવા ઉપર વધુ લક્ષ આપવામાં આવ્યું. પ્રખ્યાત શાસ્ત્રનોત્તિ અને વિદ્વાન ઇબ્ને મુકદ્દસા (મૃત્યુ દિ. સ. ૩૨૮ ઇસ્વી ૯૪૦) એ અરબી ભાષા અક્ષરોને ગોળ અને ખૂંચસુરન બતાવવા ઉપર ખાસ લક્ષ આપ્યું. તેણે અક્ષરોને આપસમાં જોડવાની એક નવી રીત શોધી કાઢી અને અતે મચદ્દર પુશનવીશ ઇબ્ને બગ્વાબ (મૃત્યુ દિ. સ. ૪૨૩-૬૨૫ ૧૦૩૨) એ અક્ષરોને ગોળ અને જોડવાના કાર્યને સંપૂર્ણ કરીને ભાષા અક્ષરોની મુદરતાને પૂર્ણ તાલો પહોંચાડી દીધી. પ્રખ્યાત ખતનાત શાફૂત (મૃત્યુ દિ. સ. ૬૧૮-૬૨૫ ૧૨૨૧) એ-જે ઇબ્ને બગ્વાબ પછી ચલે છે, આ ખતમાં ઘણી વિખ્યાતી મેળતી. અક્ષરોના મરોડના આ ફેરફારનો અસર રહેતો ઉપર પડ્યો નહિ કમકે આ દેશ મુગ ફેરફાર દર હતું. ત્યાં એક ખાસ ખત પ્રચલિત હતો જે આજ સુધી પશ્ચિમ આફ્રિકામાં ચાલુ છે આ ખત પ્રાચિન હોવાને કારણે કદરૂપો રહી ગયો. ("ઇબ્ને ખલ્ફુન" મુકદ્દમા જિ. ૨, પા-૩૩૯)

પાઝસા સમયમાં ખીજા પંજુ જાતજાતના ખત શોધાયા; પરંતુ શુદ્ધતાની રૂએ "તઅલીક" ને "અથા ઉપર સરસાધ" હતી. એ પછી "નસતઅલીક" હતો, જેતું કોસિલ કેરું કંઈક મુશ્કેલ હતું. આ ખત આજે આમ રીતે પ્રચલિત છે.

આ વિષય ઉપર કંઈ વધુ લખવાની આવશ્યકતા નથી છતાં આ બધાની ફરી દેવું ઝૂંઝૂરી જણાય છે કે, એકે અરબોએ પોતાની સંસ્કૃતિની પડતી પડતી દરેક વસ્તુની પ્રગતિમાં પીછે હઠ કરી, પરંતુ ખુશનવીસી (સુંદર લેખનકળા) એવી છે, જે આજ સુધી બરાબર ઉભરી રહી છે. મેં કાલિદહમાં મિરટર અયરટોન (Ayrton) ના સંગ્રહમાં-જે ઘણું કરીને આજકાલ સિરીય મેટ્રોડમાં સુરક્ષિત છે-ઇબ્ને બગ્વાબ અને યાફૂતના હાથના લખેલા લખાણો જોયા છે. હું ટીકતી ખીજક વિના "કહી" શકું છું કે કાલિદહના વર્તમાન ખુશનવીસ, ઇબ્ને બગ્વાબથી વધી ગયા નથી તે કમમાંકમ તેની બરાબર તો પહોંચી ગયા છે.

એક વાર યાદ રાખવા જેવી છે કે સામાન્ય રીતે જે કિતાબો જેટલી સુંદર અક્ષરોએ લખાયેલી હશે તેટલીજ વધારે તેની જોડણી અવિચ્છાદિય પ્રકારે. સૌથી વધુ બુદ્ધિથી તે કિતાબો પાકે છે, જે ઉલમાના પ્રાચીન કદરૂપો અક્ષરોમાં લખાયેલી મળે છે. આ બરાબરી અને કમઝોરી આ વાતને શોધી શકા નહિ કે સારા અક્ષરોએ લખાયેલી કલમી કિતાબોને ખાસ અગત્યતા આપવામાં આવે. શાહી પુસ્તકાલયો અથવા દૌલતમદોના સંગ્રહોમાં, સામાન્ય રીતે એના ખિલાફ રાજવામાં આવતો હતો કે આદિરી શાનતી કિતાબો યોગી કરવામાં આવે. મુશ્કેલ ઉલમા અને વિદ્યાર્થીઓની એક મોટી જગ્યાએ આ રીતે પોતાની આજીવિકા ઉપર ન કરતી હતી અને પોતાની મહેનત મજદૂરીથી કિતાબોના વ્યાપારને નફા અને રોનકમય બતાવવાના પ્રયત્નોમાં લાગેલી હતી. કિતાબો નકલ કરતી અને ખુશનવીસી બીજા ધધાએ પ્રમાણે-જિંદગી સુંઝારવાનું એક સારું સાધન બની મળું હતું.

અસર સાઝી.

હુમણા સુધી અને માત્ર તે કળાઓનું વર્ણન કર્યું છે, જે ઝિંદગીના જુદા જુદા ભાગો માટે ખાસ અગત્યતા ધરાવતી હતી; પરંતુ વિવિધ કળાઓ અને વ્યવસાયોને ધ્યાન કરતી વખતે અતર સાઝીના દુનરને બૂઝી જવો મોઝાટી બન કહી શકો.

ખનાવ એવો છે કે એશિયા વાસીઓને અતરો ઉપર ખાસ મોહ છે. આ કુદરતી ચૌક છેવટે આદિર થયો અને સંસ્કૃતિમય જીવનની સંપૂર્ણતા માટે એના ઉપર ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું; કેમકે આ દુનરને ઉલ્લોગ સાથે ગાઢો સંબંધ છે, જેથી આ પ્રસંગે એને ઝરા સચિત્તર વર્ણવો જરૂરી છે.

ઉચ્ચકૃતિબંધની મરજી, જેમાં અરજસ્તાન અને અન્ય અરબી દેશો આવેલા છે, ખુશખ્વાર આઝ કળા અને અતરવાળા પુરોષોથી પૂર છે એનું કાંઈ સૂરની ઉચ્છ્વાના અને થણું કરીને ઝમીનના ખાસ પ્રદારના ભાગો છે, જે સુવાસિન વસ્તુઓને ઉત્પન્ન કરે છે. એજ કારણ છે કે અહિયા ધણા પ્રાચીન કાળથી એક મુખ્ય દુનર ચાલુ હતો અને એ ખનાવ-રોનો વ્યાપાર મોઝાટી અગત્યતા ધરાવતો હતો. અહિં માત્ર આ ધંધારો કરી દેવો કાશી છે કે પ્રાચીનકાળમાં ઉઃ અને લોખાનને મોઝાટું માત્ર પ્રાપ્ત હતું અને તેને પરદેશ ચઢાવતું અત્યંત નફાવાળો વ્યાપાર હતો. (જુઓ. દસમી-અરની બુલેજ, પ્રાચીન અરબ, ૧૮૭૫માં બર્લીનમાં છપાવેલી)

યુનાન અને રમના વ્યાપારીઓનો આ વ્યાપાર ઉપર કબજો હતો, જેથી અરબ વ્યાપારીઓ એનાથી તદ્દન વંચિત હતા; પરંતુ ખિલાફતની આલમગીર દુક્રમત સ્થાપિત થવાના અરખો

એ આ વ્યાપાર ઉપર પૂર્ણ રીતે કબજો જમાવી લીધો અને જ્યારે કિયાસથી પણ દૂર કુંક સમયમાં ધરજાગી સંસ્કૃતિ એક સુસંદ દરજ્જા ઉપર પહોંચી ગઈ, ત્યારે ખુશખ્વારો અને અતરોની સુરત, પહેલાં કરતાં વિશેષ વધી ગઈ.

ધરાનના પ્રાંત ફારિસ અને ખાસ કરીને ખૌઝિસ્તાનમાં જ્યાં જન્મે સાબુરનો પ્રખ્યાત વૈદિક મંદિરો હતો અને જ્યાં વૈદિક અને અન્ય વૈદિક વિદ્યાઓનો અવધાસ પ્રગતિની પૂર્ણતાએ પહોંચેલો હતો-ધણી જન્મી અતરો ખનાવવાના દુનરને પ્રગતિ થઈ. આ વસ્તુઓમાં પ્રથમ દરજ્જા ધરાનના ગુલાબના અર્કને પ્રાપ્ત થયો, એટલે સુધી કે આ અર્ક રચેત; ચીન અને હિન્દુસ્તાન મોકલવામાં આવતું હતું અર્કમાં ખજુરના ફૂલોનો અર્ક, (માઉલનખ; જે આજ કાલ બસરામાં 'માઉલકાદ' કહેવાય છે) ઝાફરાન, અને ક્યસુમનો અર્ક, અને અયદે મુન્કનો અર્ક (માઉલ ખજાદ) હતા.

એ ઉપરાંત માયામાં નાખવાના તેજો દર્શાવે, જેનો વ્યાપાર અનહદ વધેલો હતો અયદે મુન્કનું 'અત્યુતમ' તેજ (કુદનુસ ખજાદ) મરાઓથી આવતું હતું, અને એટલું મોટું હતું કે એક મન (એ રતલ) તેજની કીમત દસ દીનાર થતી હતી. એના પછી બીજો દરજ્જો તે તેજનો હતો, જે ધરાનના શહેર ગૌઝમાં તૈયાર થતું હતું. ("હુન્ને હવકલ" પા. ૨૧૪) ધરાનના એક બીજા શહેર સાબુરમાં અત્યંત ઉમદા ખુશખ્વાર તેજ બનતું હતું. કુશમાં ચુસે શખ્શ અને ચુસે બનદશાનું તેજ સરસ તૈયાર થતું હતું. દારૂ બજારિદથી પ્રખ્યાત તેજ "રઝાકી"

આવતું હતું. આ વસ્તુઓની ખુરશી ખાસ રીતે એટલા માટે વધુ વધેલી હતી કે એશિયાના બાવરચી, (રસોઇઆ), ખુશબુદાર અર્કો (અર્કે ગુલાબ, અર્કે બનફશા, વ.) ખાણુઓમાં નાખતા હતા, (આ બનને અર્કો દંડા પીણુ તરીકે પણ પીવાતા હતા.) અને એમાંથી કેટલાક દવાઓના કામમાં પણ આવતા હતા. જેવાકે, રોગને મુક (ફુલુનુસ વર્દ), રોગને બનફશા (ફુલુનુસ બનફસજ), રોગને બયદેમરક (ફુલુનુસ ખલાક), રોગને યાસમીન અને રોગને મુક-શબ્દ વીન, એજ રિયન આમલાના તેજની હતી, જે ખાસ વધારવા માટે, ખાસ કરીને કાયદામંદ સમજવામાં આવતું હતું. રોગને લીમુન (ફુલુનુસ ઉતરજ)નો પણ એજ મકસદથી તળીખા ઉપયોગ કરાવતા હતા. ("ઇબને બયનાર" જિ. ૧, પા. ૪૪૬)

ખુશબુદાર તેમજ અને અતરે બતાવવાનો હુનર ધણી જાહેરી તે તમામ દેશોમાં, જે અરબોની દેખરેખ હેઠળ હતા આમ યથ ગયો હતો. કથવાનમાં-જે વર્તમાન સમયના ટયુનિસ પ્રાંતમાં આવેલું છે-અત્યુત્તમ "ફુલુનુસ કહવાન" તૈયાર થતું હતું. બયતુલ મુકદ્દસ (નેરુસલેમ)માં એક ટ્રકમાંથી, જે ત્યાંના પરતો ઉપર યાવ છે, એક ખાસ પ્રકારનું તેજ બનાવતા હતા. શામ અને મિસ્તમાં નરગિસનું અત્યુત્તમ તેજ તૈયાર થતું હતું. ("ઇબને બયનાર" જિ. ૨, પા. ૪૩૦.)

પહેલાં, તો રચેનમાં ગુલાબજળ બદારથી આવતું હતું, થોડા દિવસ પછી ત્યાંના મુસલમાનો ગુલાબજળ મહોટા પ્રમાણમાં બતાવવા લાગ્યાં. એક ઇન્દુસી અરબો-જે ખેતીવાડી વિષેની એક કિતાબનો લેખક છે-ગુલાબજળ બનાવવાની રીત અતિ વિસ્તાર પૂર્વક બ્યાન કરી છે અને બતાવ્યું છે કે, તેને અજદવા,

લવિંગ, જાફરાન અને મુરક (કસ્તૂરી) ની મેળવણીથી વધુ તેજ કરી શકાય છે. ("ઇબને બયનાર" જિ-૨, પા. ૩૮૦-૪૦૫ એજ લેખકે આસતું તેજ બનાવવાની રીત પણ લખી છે.)

ઉલ્લોગની આ શાખામાં અરબોની કારીગરીએ અંતિમ અને અસાધારણ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી. મારો અંદાજ છે કે ને અમે, તેમનાથી આ હુનર શિખવાની કૌશિય કરીએ તો જે તકલીફ અમને તે મેળવવામાં ઉડાવી પડશે, તે કથવાના મુકાબલામાં કંઈજ નથી થોડાંક ખુશબુદાર તેજોના નામ આ રજા. જેમાંથી કેટલાક દવા અને કેટલાક માન-ચુંગાર માટે ઉપયોગમાં આવતા હતા.

ફુલુનુસ અઝીઝ, ફુલુનુસ નાસરીન, ફુલુનુસ બાજુન્જ, ફુલુનુસ અબફરાન, ફુલુનુસ દિના, ફુલુનુસ નારદીન, ફુલુનુસ સફરજબ, પીગેરે, ("ઇબને બયનાર" જિ-૧, પા. ૪૨૬-૪૪૫)

અતરો વીન બનાવવાની અને તેના બ્યાપારની પ્રગતિની આ પુરતી ફલીલ છે કે નકલી અને ફલકા અતરો ધણા બનવા લાગ્યા હતા. જેવા કે સતોબરની લાકડીથી કાઢતું નકલી અતર બન્યું અને થોડા દિવસ ખૂબ વેચાયું. અતે ક્યાં મુધી? થોડા દિવસ માંજ ખતમ થઇ ગયું. નકલી અતરોને ફરીથી પ્રસારવાની ધણી કૌશિયો કરવામાં આવી, પરંતુ તેમાં સફળતા મળી નહિ.

ઇન્દુસી અરબોની વિશ્વાસ સામગ્રી

હુનર ઉલ્લોગની એ બિન બિન શાખાઓમાં અબ્જાસી ખિલાફના આરંભ સમયમાં ધરાક અને ઇરાન આગળ પડતાં હતાં અને તમામ બાહ્યર ખાસ કરીને આજે એ પ્રતોના કબજામાં હતા. પછી બ્યારે પૂર્વ ખિલાફની ખુશદાશીને, કિતા દિસાદે અને માંદોમાદોની

લગાણાએ બરબોદ કરી નાખી, ત્યારે આમ વિશ્વાસ વૈભવની વસ્તુઓની કારીગરીમાં રચે- નેને તેના કરતાં મોટા દરજ્જે મળી ગયા. એક અર્થતંત્ર વિશ્વાસપાત્ર ઇતિહાસકાર (ઇબ્ને ખલ્દુન) પોતાના સંમર્થના રચેને વિશે ખ્યાન કંઈ છે કે આ દેશના પ્રહરિવૃત્તિ આરબો વિશ્વાસ વૈભવ અને આંનદી સ્વભા- વમાં હોયો દરજ્જે ધરાવતા હતા. સંગીત, મૃદુ, સ્થાપત્યકળા, મકાનના શૈલી, શણગાર, ખેતીવાડી, માસી અને ધતુના ધાસણો, આમ પર્કવવા, કેપકા-તૈયાર કરવા અને હિંદોની અન્ય વસ્તુઓ વિશ્વાસની હાથ અથવા મુદ- રતની, દુકામાં-કયાં સુધી ગણાવવામાં આવે, બધાયમાં અપેક્ષિત મુસલમાનો સૌ કરતાં આગળ વધી ગયા હતા, આ વસ્તુઓમાં જે કાંઈ તેમના પ્રતિરૂપી હોય તે માત્ર ટ્યુનિસ.

ઇબ્ને ખલ્દુન, મુહમ્મદ પા. ૩૯૧ આદિ આ પણ બાધાન કરી જેવું જોઈએ કે અમે આ પુસ્તકમાં સ્થાપત્યકળાનું વર્ણન નિહાળીએ કંઈ નથી કે તે અમારા વિષયથી પર દુર. કેમકે હુનર ઉદ્યોગના ઇતિહાસમાં આ કળાનું વર્ણન કઈક અરથાને છે. એને વળી આ વિષય મોટો બધો વિશાળ છે કે એના મોટા મોટા પાંચા જોઈએ.

ખિલાફતની અસલી ઉત્પત્તિના યુગની યાદગારો બંરબાદ થઈ ચૂકી. મુસલમાનોની સ્થાપત્યકળા, જે અગ્ર-દુઆ અને મુસલમાનોની અન્ય બાજી રહેલી યાદગારોમાં દેખાય છે, તે એની જાહેર જોઈને લેણે. આશ્ચર્યકરિત્વપૂર્ણ સ્મૃતિ-મંત્ર છે. એમાં કહેવા જેવું નથી કે આ નમુના તે ઈમારતોના છે જે ફોળી વધુ સુધારેલી છે, ખુલ્લુ એના ઉપરથી અરબો સ્થાપત્યકળાના આરબિક સમયના કંઈક અંશ દેખાઈ કરી શકાય છે. અજનાદની તે તમામ ઈમારતો જે ખિલાફતની ઉત્પત્તિના સમયની હતી, એની રીતે નજરથી જઈ કે તેમજ નામ નિશાન પણ ખાણી રહ્યું નહિ.

એક માં હોય છે કે તેમનું નામુનર હતાં અને લાકડાથી ચઢે હતું. માને બંદારની બાજુએ તેમાં પત્થર વાંપરવામાં આવતા હતા. તેના અરબા ધવામાં મોટો બાગ તેમની કમરોરીનો હતો. સામ અને મિસમાં, ખ્યાતનગરીની, અને ઈરાકના પર્વ, પ્રદેશોમાં પણ કરીને ઈરાની, ખાસ રીતે સાસાની સમયના નમુના, મુસ્લિમ આગમ, રાખવામાં આવ્યા હતા. અરબો સ્થાપત્યકળાના, જુદા જુદા દાર વિશે દમિસ્કમાં ઈમારાતી ઇસ્લામિક હાથ લેખનાં હું વિસ્તાર પૂર્વક લેખી ગયા છું જુઓ:-
Denkschriften Der Historisch Philosophischen Classe Der Kaiserlichen Academie Der Wissenschaft.

પરંતુ એના અંગેના કંઈક અર્થપત્ય- કળાને કેટલી જાણી ઉત્પત્તિ થઈ અને મોટાને સમજવામાં અરબો કયાંથી કયાં પહોંચી ગયા હતા. અમે તે પુસ્તકો પૂઠે મુદ, જેટલી શકીએ છીએ, જે અમારી પાસે આ સમયે મૈત્રે છે દમિસ્કમાં ખૂબ ઉત્પત્તિ અને બજારમાં બનુ અખ્યાતના મોટાનું વર્ણન હું કોઈ બીજા અંગ્રાએ કરી ગયો છું. તેમજ અલેક્ષીસને મોટો બીજા પ્રાંતોમાં પણ બન્યા હતા. ખૂબ ઉત્પત્તિના સમયમાં સુસાના, હાકિમે પેતિને મોટા સમયરમર, સામ અને પત્તીકારીનો એક મોટો બનાવ્યો હતો. (ઇબ્ને અસીર, જિ. ૪૬૬) અરબોની ઈમારતોના પ્રાચીન નમુના નમિઅ કુર્તુબદ અને કાહિરેની ભમિઅ ઇબ્ને તુલુન છે સ્થાપત્યકળા મોટા જુઓ અમારી કૃત્તિ સિસિલીના મુસલમાનોના ઇતિહાસ. જિ. ૩. પા. ૭

આ પ્રકરના હુનરો વિશે અમને ખીજ પણ સાધનો મળેલા છે. તેના ઉપરથી જણાય છે કે રચેનાં વિવિધ પ્રકારના ઉમદા શરબતો નૈયાત થતા હતાં તરફ તરફના રૂબ અને સર- કમાં પડેલા કુખર (મુકબર-રૂપેતીસ Alcar- parrado), મખરર (=રેપેનીસ Orugallo) અને રાષે (મજબ-રેપેનીસ Mostazaido)

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુક્તિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યું છે તે કુઆને પાકને માતળર ગુજરાતી તરજુમે એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરખી મતન એક મશહૂર કાલિજ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર પલોક બનાવી એક કોલમમાં અરખી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમે આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંબરો આપી માતળર તક્તીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પણ સારી રીતે સંમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાતરી માટે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાગ્ર સુધીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા જણામણ છે.

અમ્માનો સીપારો હદિઓ છ આના પોસ્ટેજ ૦)-૧

અલિક-લામ-મીમનો	"	"	છ આના	"
સ-યકૂલનો	"	"	છ આના	"
તિલકર-રમુલનો	"	"	છ આના	"
લન-તનાલૂનો	"	"	છ આના	"
વલ-મુલસનાતનો	"	"	છ આના	"
લા-યુલિખુલ્લાડનો	"	"	છ આના	"
વ-એઝા સમેઉનો	"	"	છ આના	"
વ-લવ-અજનાનો	"	"	છ આના	"
કાલલ-મલઉનો	"	"	છ આના	"
વઅલમૂનો	"	"	છ આના	"
વઅતએરૂનનો	"	"	છ આના	"
વ-મા-મિન દાખખલ	"	"	છ આના	"
વ-મા-ઉમરેઓ	"	"	છ આના	"
રૂ-ખ-મા	"	"	છ આના	"
સુખડાનહીઝી	"	"	છ આના	"

નોટ-એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારા માટે નાણાં ની અને બે સીપારા માટે નાણાં ની પોસ્ટ દીકીટ બીડવી.

૧૬ સીપારા માટે રૂ. ૬૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી નાણાંનો ખચાવ થશે.

સાદિક ખુક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

તારક બિન ઝિયાદ

અ તુ વા દ ક :

અ સિ ફ રવા દ દા લ

રુષ નમાં એક રૂઝા છે નિયાદર, એ અસત્રમાં જમતુતારકનું અપશ્ચર નામ છે. એ રૂઝા તારકે કતોદ કર્યું હતું. અને તેનાર નામે વિખ્યાત થઈ ગયું. તારક બિન ઝિયાદ મુસત્રમાનોનો ધણો મોટો સેનાધિપતિ હતો. મુસત્રમાનોના બ્યારે સાંસ દિવસો હતા, ત્યારે અસરખ એવા લોકો પેદા થતા હતા, જેઓ ફક્ત પોતાની પાત્રતા, દક્ષતા, મજદબ (ધર્મ) પ્રત્યેની શુદ્ધતા, માનવોની સેવા કરવાના સાર વગુરસા અને હિમ્મત તથા હિંસેરીના કારણે મોટા બનતા હતા, અને લોકો તેમને આખા રાને માયા પર ખેસાડતા હતા.

તારકના વંશ, ખાનદાન અને માનુષ્યમિ સબધમા મનદેરી છે, પરંતુ અમારે એટલું તો જાણી લેવું પુરતું થઈ પડશે કે તે ધણોજ શુરવીર બદાહુર અને સમંતદાર સેનાધિપતિ હતો. તેના સંબંધમા આવાન મદાર હતી, કે હુમલાના સમયે તે શત્રુના હથિયાણેને એકાદ અને તેની તાકતને તખાદ અને ખદબાદ કરી દેતા હતા. એજ ખુશીઓના કારણે સંમાચક્ષના દરજ્જા સુધી પહોંચી ગયો હતો.

મુસ્લા બિન નસીર મિસરનો મવનર હતો, અને રોનના કતોદ કરવાનો વિચાર બસયાર તેના હિમાગમાં ચકકર લગાવી રહ્યો હતો. એજ વિચાર હિંમત લઈ, તે પોતાના સેનાધિપતિ તારક બિન ઝિયાદ અને જોશીસાં મુસત્રમાનોની મોટી સેના સહિત 'સખ્તા' આવ્યો. અહીંના બાદશાહે તેની બારે આગતા સ્વાગતા કરી, તેની સેવામાં ધણી એટ-સોગાનો રજૂ કરી

અને તેની તામેદારી સ્વીકારી જરિયા આપવાનું કયુવ કર્યું. આ જોઈને ખર્ખર મનિના બીગત જોટલા કંબીસાં (સમૂહો) હતા, તેમણે પણ સંરક્ષણ માંગ્યું.

હવે સામે પૂરોપ હતું, જ્યાં ખુદશો સદેશ અને આદર્શ માનવ-જીવનનો નમૂનો પહોંચાડવાનો હતો. તે યુગમાં રોનની દશા વિશેષતઃ ખરાબ હતી. શાસનની અવ્યવસ્થા, નિહાતા અંદરે અંદરના ઝધણ, ફિત્તા અને ફિસાદ, અને શાસકોના અત્યાચાર અને બગ જગરાખએ સમસ્ત દેશને વેરાન અને તખાદ કરી દીધું હતું. મુસ્લા બિન નસીરે તારક બિન ઝિયાદને એ તરફનું આગેકુચ કરવાની આજ્ઞા આપી. તારકે પ્રથમ તો એ દેશ વિશેની હરેક પ્રકારની વિગતો મેળવી લીધી અને પછી ખુદાનું નામ લઈ ખિસ્તોના હિંપ તરફ વળ્યો. તે બાબુ રોનનાં શત્રુ ફરિકને પણ આ હુમલાની ખગર થઈ ચૂકી હતી. તેણે અમીરો અને વઝીરોની આ સંબંધમાં ખત્રણા કરી અને છેવટે એવો અભિપ્રાય થયો, કે અરબોનો સામનો કરવામાં આવે. એક લાખનું સૈન્ય પણ સહેલાઈથી બેથું કરી લેવામાં આવ્યું, પરંતુ બાર દવર ત્રણસો મુસત્રમાનોએ તારકની સેનાદારી હેઠળ એક સાખ દુશ્મનોને શિક્ષત આપી લીધી.

તારકના સિપાહો પણ માણસ હતા અને ફરિકના સાથી પણ કન્સિાન હતા; પરંતુ તારકના સાથીઓની સમક્ષ દુનિયાની સુધારણા હતી; ફરિકના દિંબાપતીઓની સામે પોતાના હેતુએ કતા. એક નિરસ્વાર્થી માણસ હમરો

સ્વાધીઓ ઉપર બારે દેવ છે. નિરસ્વાધ અને સ્વાધના ધર્મનું જ્ઞાન હતાં તારકનો આ પુત્રો દત્તો. કોઈ બીજો દાન તો આપ્યાં એમાં લક્ષ્મણે જોઈ ચરચરી જન અને પોતાના મૈત્ર્યને બચાવી લઈ, મહામન લઈ જવાની પ્રતિજ્ઞા આપવાનું પરંતુ તારકે શું કયું? પ્રથમ તો અમુકમાં જેટલાં વડાઓ દત્તો, તેને બાળી મર્યાં, જેથી લક્ષ્મણ હલ્લમાં પાછા જવાનો વિચાર ન આવે. કોઈએ પૂછ્યું “આ કેવી નાદાની છે? મુદના હમેશા બે તબક્કાઓ હોય છે. અને અમારા દેશથી આપ પરદેશમાં છીએ. પશુનું મૈત્ર્ય તો કેવી રીતે પાછા વળ્યું?” મૈત્ર્ય છે તારકે આનો શો જવાબ આપ્યો? તેણે કહ્યું: “દેશ અને પરદેશ કેવો? દરેક દેશ અમારો મુક છે, એ કાંબો, કે અમારાનું ખુદનો મુક છે!”

આ વિનય મેળવ્યા પછી તારક આગળ જ વંદનો ગયો. એટલે મુખી કે ‘શાહના’ પહેાવી ગયો. ‘શાહના’ પર કબ્જે કરી ‘મુદર’ અને ‘મુદર’થી આવી, તે જગ્યાં આગળથી પસાર થયો, જે તેના નામેજ વિખ્યાન છે. અર્ધથી તે અશ્વખીડીયા (મિલિંગ) અને અશ્વખીડીયાથી તમલ (રિનિલયર) પહેાવ્યો. તાપય એ છે કે શરેર પર શરેર કનેદ કરેનો, તે છેક સ્પેનના પાટનગરમાં પહેાવી ગયો, અને આજ કુંગમ સ્થળ જામનુતારક (ગિલાદર) પદથી તેની ઉપર આક્રમણ કર્યું.

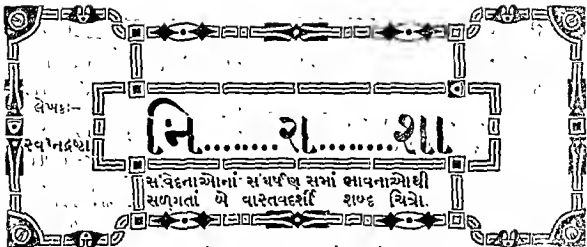
પુત્રપ્રાપ્તિ પહેાવ્યાં તેણે આ દમરન (સિં ૭૦ ૫૦)ને સ્વપ્નામાં જોયા. આપની ચારે બાજુએ બધા સદામાઓ તણવારે પકડી ઉઠેલાં હતાં, અને આપ દરબારી રજાં હતા કે “તારક! તારા કાર્ય તરફ આગળ વધે, આ સ્વપ્નાથી તેના દિવને અદ્ભુત સતોષ પ્રાપ્ત થયો. લક્ષ્મણ સમક્ષ સ્વપ્નાની વાત કરી તો તેની હિમ્મત પણ ખુબ વધી ગઈ. સ્પેનનું પાટનગર અદ્ભુત લગ્નથી કનેદ થઈ ગયું.”

દેવ તેની એટલી ધાક એટલી ગઈ હતી, કે ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ જે બાજુએ પાંચ કંપ કરેનો, સદામાનું કદમ ચુંખી. તે પોને તો કિલ્લાદરથી પણ સાનમે આવે. આમજ નીકળી ગયો, અને પોતાના હાથ હેઠળ અમલદારને બિન બિન નગરો હતવાને મોકલ્યા. કિનિયા (કિરિયા) અને તરીતસાં એ વિખ્યાન નગરો એવીજ રીતે કનેદ થયાં.

મુખના તો હાથો હતો, કે પૂરોપના બીજા પ્રદેશો પણ કબ્જે કરે, પરંતુ ખલીફા તરફથી આક્રમે આવ્યા આવવાની આજ્ઞા મળવાથી તેની બંધી આશાઓ ઉપર ‘પાળી ફરી વળ્યું’ નહીં. તર લોકો તે વેળા પોતાની મુઠ્ઠી પરિરિધનથી એટલા બધા અસતોષી હતા, કે મુસલમાનોને પોતાના માટે દેહમન (દ્યાવપ) સમજતા હતા. સાથેજ તેમની બદાહરી અને શુરવીરતાનો એવા સિદ્ધકો અસ્તિ થઈ ગયો હતો, કે જે તરફ મુસલમાનોની નાની ફોજ પણ પદોર્થી જતી, લોકો તેને મદદાર માની લેતા હતા અને તાબેદારી ખીડાગી લેતા હતા.

આદિહ અને સ્પેન ઉપર પૂરી રીતે કબ્જે થઈ ગયો તો, તારક અને મુખા બિન નખારે આશ્મોને આ બન્ને સ્થળોએ રહેવા વસવાની અનુમતિ આપી દીધી, અને સો વાં માંજ બેતારીકી, વેપાર, અને પુનર-કલામાં એટલી પ્રગતિ થઈ કે આ દેશો સમૃદ્ધ બની ગયાં.

તારકના જન્મ અને મૃત્યુની તારીખોની બાબ મળી રાખી નથી. કિનિદાસના કેટલાક ગ્રંથોમાં ફક્ત એટલું લખેલું છે, કે ખંડીકાના બોલાવાથી તે સિલિયા આવ્યા આવ્યા હતા, અને ત્યાંજ તે અવસાન પામ્યો હતો છતાં તેણે જન્મ અને મૃત્યુની તારીખો એટલી મદ લખાવેલી હતી નથી, જેટલી મહત્વના તેની હિમ્મત, શૌર્યના, હિંમેરી અને પુરોના માર્ગમાં હિંદોગીરીના તે કાર્યો ધરાવે છે, જે આ વિશ્વના અત લગ્ન યાદગાર રહેશે, અને વંશપરંપરાગત લગ્ન હશે. કુખના અર્પણ.

લેખક:-

સ્વપ્રેમદ્રશી

નિ.....ર.....શા

સંવેદનાઓનાં સંઘર્ષણ સમાં સ્થાવનાઓથી
સળગતાં એ વાસ્તવદર્શી શબ્દ ચિત્રો.

પૂનરણુ

રેસીકતાના આરે ઉમેલી એ એક તરણુ
યુવતિ હતી.

રસ એટલે જીવન, જીવન એટલે રસહાણુ,
એવી અગમ્ય ભાવનાઓમાં રાયેતી એ,
પ્રતિષ્ઠિત એવા ધનાઢયની પુત્રી હતી.

કુદરતની બધેયે વિશ્વતિઓ અંલારે એના
શમે શેમમાં ઓપકે યજ્ઞ ચુકી હતી.
જગત એતન્યની સેવે રમ્યતાઓ મેળવી,
એની સૌરભ રેલાવી વાતાવરણને સુગંધમય
કરતી.

એ, ખુણસરત હતી. એનું સૌન્દર્ય અદ્વિતીય
હતું. કલા દ્રષ્ટિએ, પ્રેમ દીસતી આંખો
અનન્ય હતી, ઉપા રાગે ખીસેલા પુષ્પ
નેટલુંજ કામળ અને શુભાખી એવું એનું
યૌવન ખરેજ, અનુપમ હતું.

એના લાવણ્ય અરતાં ઓળંગે મગજનાક હતી.
આટલું જાણે નવી રેશનીના પ્રકાશના અંગન
કરતી અન્ય યુવતિની જેમ એનેપણુ મક્ક,
પાઉકર, લીપરરીક, આદી દૃનિમ વસ્તુઓના
મોહ હતો.

યૌવનની અદમતા, અને શ્રીમંતાઇમાંથી
રચાને જન્મતો એ મોહ એના મર્ધાદિત હતો,
પરંતુ એ પાંજળ મંજળ બનેલી રસીકતાએ
એની માઝા મૂકી હતી.

આ બધાં વચ્ચે એક અગમ્યની કહો યા
જીવનના મોહ ઘેરીતું એક સ્વરૂપ ગણો, પણ
એ હતી એક પૂનરણુ.

પૂનરનો મોહ એનો જીવનાદ હતો, એ
પાજળ એ ઘેલી ઘેલી હતી.
તરંગમાં તણપતી એ પૂનરણુ નાખી
જલકે અનોખી હતી.

કદી કદી મધુર સુરાવંધી રણુકી ઉભી
ત્યારેજ, એજ પળે ગાંમના તમામ ગાંદોરાના
દર્શન કરી આવતી, મોટરમાં ઉડીને.

એના ઘર આંગણમાં, એના પિતાએ
આસ એના મારેજ પધરાવેલી પ્રતિમા એ તો
એની માન્ય એવી બદાલી ફેલી હતી.

માખો અને અનેક હાથોમાં ફરી, સૌરભ
હીન થએલા, કરમાએલા, રંધાએલા, પુષ્પો
લછ પૂનરનો સતોપ માનતી એ પૂનરણુ નહોતી.

શુક કૂસોને દેવ મંદીરે ચઢાવી મહા પુન્ય
જેતું કાર્ય કરી, લીધાનું નહોતું એને જરાએ
અભિમાન

પૂન કાર્યમાં પણ એની રસીકતા હેશી
કદાએ ઉભી હતી.

સુંદર ફસાડેતું નિત આંગળે રોપણુ
કરી તૈયાર કરતી એ ઉત્તમ પુખ્તો.

એને એ પુત્ર પરગણી પ્રસન્ન કરતી
એની બાપી દેવીને સદૈવ.

એનો આ નાદ વિચિત્ર હતો એટલે
પાળું દોરડાં એને કહેતા-કેવલ-પ્રગલ્ભ.

આને ઉપાનો ઉદય પૂર્વજ, એ પુણેલી
વડેલી હતી.

એને સચિત્ર દેવ દર્શને એ ઉપેક્ષી,
મોટરમાં પવનની ઝડપે ઉડતી મોટર હાથ
માત્રમાં તો કેટલાએ દેવ રથમાંએ પોત્તી વળી.

ભારતરણા કામળે કિરેદર ઝીલતો નિરાશ-
રથાને જવા પાછી વળી મોટર.

એની ઝડપ, બળે પવનની પ્રભુ-વર્ધા બની
સાથ એવું પ્રતિન મનુ.

“વડા રોડા મોટરને” હરમ સચે
મોટર ઉભી રહી ગઇ.

પ્રજ્ઞા આલે ટેન્ડા મોટરમાંથી નિરહાસ
કરનાં સામેની ધૂટપાથ ઉપર ફેંડે વેગે એક
સ્વેન સુંદર રમ્યા

આજુ પિરસીન એની માગરની નામુક
કળાઓ!

એના અંતરમાં હુલાસના જામ
હમકતો ગયાં

પરીબર એ મદન બની.

કેટલી દિવ્યમાન દોરડે છે, ને! એની
સમધર સોરભનો ભાસ મધા, મોટરની સુવામી
ગાદી ઉપર જરાએ નાની હતી. “કેવી સાંપડી
મધ અનાવોલે?” એ રવમન બની.

હાથમાં રતી રહેલા, હીરા મટેલ ત્રીરંગી
દેવતી વાંદીમાંથી એક રેખીયો કારંધો, ધ્રુવજનન
હસમાં ધરી હતું.

“ચાલી સામે દીસતી” મોગરની કળાઓ
લઈ આવે!”

ખાલી હતે પાછા કરેમ ધ્રુવજનને જો
એ વ્યાકુળ બની દરથી એણે ધ્રુવજનને

સાદ કર્યો:-
“હું છે, કેમ લેતા નથી? હું વધુ
કીમત-કહે છે? તો રૂપીયો દઈને લાવ.”

“વધુ બહુ.....”
“ભલે વધુ કીમત કહેવાય, વાંધો નથી!”

“જાઇ સંદેશ એ મોગરની કળાઓ
નથી.....”

“દયારે...?”

“અમર છે...?”

“હી...ઉપાડ મોટર!”

એનું મોડું નીરવેર પડી ગયું, જતાં
જતાં એ દગ તરફ, એણે એક તિરકકારની
દ્રષ્ટિ ફેંકી.

એની આ નિરાશાનું દર્દ અકલ્પ્ય હતું.
ભગ્ન હૃદયે એ, ધર તરફ ઉપડી. એને
ઉત્સાસ ઓગળી ગયો, એના હાંપ ઉડી ગયો
“કેટલી વિચિત્ર નિરાશા!”

ભિખારણ

એ પૂનરુત્થ નહોતી, પરંતુ સીધોદાય
એવી એક આનિર્ધન ભિખારણ હતી.

રોડી એટલે જીવન, જીવન એટલે બીજા.
એવા વિચારોને ચોખ્ખી માનવ સમાજ પેળીની

એ, એક આ હતી,
ક્યારે એ ધ્રુવજન હતી, ક્યારેક એને
એ વૌવન હતું. “નીર્ધનતાના પળો, નીચે
સંતાએતી એની એ જુલમરૂતી ક્યારેક ઉત્તમ
હતી, સુંદર હતી.

પણ રોડીની શોધમાં અયશ્વતીએ ભિખાર-
જીવે એનું કે એના વૌવનનું જાન ક્યાં હતું?

રોડી એજ એની દ્રષ્ટિનું મધ્યમિક હતું.

એને રોડીને ખાતર, રોડી ઉપર એણે
એના વૌવનને ન્યાયદર કહ્યું.

વિચવા કેટલાંએ વિપક્ષ પટ પુરષો એ પ્રત્યે
રેડી ફેંકી, રસ્તે ગરજાતા એ યૌવન પુખ્તની

સૌરભ માથાતા

નીચનાની પરાકાષ્ટાએ પ્લેચિલી માનવતા
કેટલી અર્ધમ છે ?

આઝાદીની બાગી દેનારા આ પ્રત્યે એક
દ્રષ્ટિ ફેંકે તો ! એક સમય એમના હૈયામાં એ
હુતાશનો અવશ્ય પ્રગટ.

'કુનરા', ખીલાઓ સુદાની, દરકાર કરતી
માનવતા આ લિખારણ તરફ સાવ બેદરકાર હતી,
એથીજ એની જીવન યાતનાઓ અપાર હતી,
એની વેદનાઓ ઘેરી હતી.

મૂડીનાદી સમાજ, રચનાના પાપે એનું
જીવન એક નષ્ટણીયાતું જીવન બન્યું હતું !

ગામની એક અધાર ગલીમાંથી નીકળી
એ જરા પ્લેઝા માર્ગ ઉપર આવી બહુ ધડ
કતે હેયે, લગભગ બપોરે છુપાતી, છુપાતી.

એ અસફળતા આગળ આવી, એની દ્રષ્ટિ
પડી એક મુમરા લેયતાર પર.

એણે જોયું, એ મુમરાના નાના એવા
દગલાને.

મકકમ, યાં એક જુલે સંતાપને ઉભી,
એક ચોટી નેમ.

મુમરાવાળો જરા બાજુ ફર્યો, એ
સનેજ બની, ઝડપથી દગલા ઉપર છાપો માર્યો,
અને મોઢામાં મૂકી દીધી એ ભરેલી મુઠી !

યું.....યું.....યું
એ ગભરાઈ ગઈ એણે. ઉભાં રહીને
ત્યાંને ત્યાં બંધુ મુંઝી દીધું.

એ મુમરા નહોતા, પણ મોગરાના પુખ્તની
અર્ધ વિકસીત એવી નાચુક કળીઓ હતી.

તેમાં હૃદયે લિખારણ પાછી ફરી અત્યારે
એના હૈયે જીવના હુતાશન ભગદી રહ્યાં હત્યાં.
દગલા પ્રત્યે એક વિકકાર પૂર્ણ દ્રષ્ટિ ફેંકી.

એની આ નિરાશા અપાર વેદનામય હતી.
કેવી ગંભીર નિરાશા.

(ધેરીત : વી. સ. ખોરેકરના એક વિચાર ઉપરથી)

અંધ માસિકે "માંદગી"

"ફક્ત ત્રણજ દિવસની બંદર 'શ્રી નોર'
ગોળાઓથી ચાલુ ચાપ છે. માસિક અડ-
ચાલુની કોઈપણ ફરિયાદ માટે રૂબરૂ મળે.
દેવા સાંધે ગેરડી પૂત્ર આપવામાં આવે છે.
કોમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. ૧૦

અંગર્ભ રહેતો અટકાવના:-

"રાહત" દેવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ આઈ
લેવાથી છાંદગી ભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી.
માસિક ચાલુ કરુજ તુકસાન નાદિ, ડૉક્ટર
વડેએ અનુભવેલી દવા સાથે ગેરડી પૂત્ર
મોકલવામાં આવે છે. કોમત રૂ. ૫-૮-૦
પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,
૪૨ અચંગેટ સ્ટ્રીટ, મોનજીની સામે
કોટ, મુંબઈ, ફોન ૨૧૩૪૩.

ટોપીઓ, હુંગાઓ, હોઝિયરી,
ગુજરાતી તથા સાધના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ
તાજ કું, હીંગ લાહોરતા

પંજસૂરહ અને દુઆઓની
કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાતોઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો
::: કિફાયત ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પંચારી ખાત્રી કરશે
અમીરીઆ તુર્કિશ માર્ટ

ચોકબજાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)
સુરત.

મીયાને તિસ્મારખાં.

અમારી ત્રિપુની, સમાજના અતિક રૂપ હતી, કેમકે તમામે તમામ ખાસીયતોનો શુભ મેત્રો ત્યા થતો રચાઈ સમય કે છૂટન એવા સંકેત કે, બધનથી અમે પર, હતા પેસા કા સી ગઈ ના, બાકા, કુટુમ્બ કે, મોડી રાતે ફાજન પડતો ઝામરનો યોગાન વિગેરે અબ કરતા વધુ સગવડભર્યા હતા. અ સાહમીયા તરફથી શુદ્ધ પક્ષમા તેમ સાદનીના અભ્યાસ થતા અને અધારીયામા ખીડીના ઝગમગના હુમથી પેણ પ્રકાશ રેલારી કામે આવતુ.

આને તિસ્મારખાંએ ક્યય મહેતનો મનીદો ઉઠાવેનો તેથી પેગમા ગરવડ હતી મે પુણ્ય 'આ સાચ તબીયના તો અમી ને ર' 'ક્યા પુણ અમી' વાત એમ મની કે હિદુ દેમની બહલીની પાંગરે બાસુદાની વાંકા ને સ્લેજ કામી પુરી થતુ આરોગ્ય હતી મેની નજાગેનો વાદ નવાનુ એ પરિણામ હવુદ પાનાના પગ આગીસા સિવાય નહિ નેત્યા હોય એવો ફાદલીનાઓમા રોગ ભેવો પડ્યા હતા. તેની માહિતી મહિ હોય ૧૮૭૦'.

મે કહ્યુ ફત્તુ, તો લેવી હતી' હા બધ હા, દવા તે જરૂર લેવી હતી આપણા ગામના સરકારી મદકતર મુસ્લિમ છે તે બહુ માયાણુ સાચા ડોઝ સાંજે આપેને પગ રાતે તુલ્લીક વધી, એટલે ફત્તુવારે તેમની પામે ગયો દાકતર સાહેબ ખાદી પ્રહરતા, દાદી મૂળ સાફ હતા હવે, કેન્ટ્રેસી, હશે કે કેમ તે મુદા મેણે' દાકતર સાહેબ, પાતાના ફેમીલી સાથે બહારથી ફત્તુને આવતા રહતાં દમ્પાઉન્ડે ગસ્તામા મારી ખગર આપી દાકતર સાહેબે ટકાર કરી 'ઉલુ નેસે ઉગરી' દીધો તો હાથ પકડને આપે' ઉપર વાસના

પવનમા આ ટકાર મારે કાને સ્પષ્ટ અચામ અને તિલમા થયુ કે 'આ અબીદ', ડોપ્ટર અને મગર મુસ્લિમ મિટ ગયે ક્યા'.

મીયા સામે, શીશુ ડોગના ફેણ, ભાઈ, હજરતે (સ અ વ) કરમીલેલી આ ચૌદમી સદી કે ફુનિયાની બેગરીયાનો કેટનોક, અફ સોસ કરવો! આપણે અ લાહને બુરી મયા છીએ, મસ્જિદ વિનાય કરે છે જુઓ આ મિનાગાળી રેનખાર મસ્જિદ! એની ચક ચકિન ફંગળી. એની વિશાળતા! કાઈ જમાનામા આરસો અરખોની સફ અલી થતી એમની બેકે રા નની દિગઝન કરતી આ એની હાની જમીન જુઓ આરે તે ફે હિદુ શાહુકારોએ મગનો નધારી ફેલીધા મુસ્લિમ મોહો નો અદર છુપાઈ ગયો! જમાની સફ માડ માડ અરખી થતી હશે.

તિસ્મારખાંથી રહેવાયુ નહિ તે પોની ઉયા 'ક્યા પુન નમોઝ પડે' શેહ તુમહારે પેશ ધમામને કન અસરકો તીન રકાતમે સનામ શીસદીથી. એક એક દીન મેરેજકે અદ લડકે તો જમાન છાંડર ચન નીકને યે એક પુન હસે યે.

મીયા સાચ કહે કે - ભાઈ, હુ વરતીની એક મસ્જિદમા ગયો હતો તુનીપુની દલત બાબુના તુન્ડમા ધમામને બાગી સાથે કેટલાક મુસાફરો જુગારના પાના ખેનના હતા નમાઝ પઢવી તો દર કિનાર પછુ ઝડુ સુદા કાલના ન હતા લા હોના વસા.

મે પછુ વાનને ટોકા આપ્યો 'વેલી રસ્તાની મસ્જિદમા સૈયદ બાપુ મોંગ પારાની તરુપીદ ફેરવતા બેગજ હોય છે' દાત, ઝગજે છે છતાં કોઈની ટીકાં ક્યાં વગર રહેજ નહિ બિચારો એક પોનીસ, ચાકશે પાકશે આવી, ડૂસ સાથે નમાઝ પડી સૈયદ બાપુ મજહબના

ખગરદારની હમે ઇશી નસીવન તો નદિ પણ
 ટીકા કરવા લાગ્યા. "હું" કરો ને તું "કરો."
 અણુપણ પોતીસે સાંધારણ વિવેક બૂલી કહી
 નાંખ્યું કે "ખેડ ! ખેડ ! અમે" બળા નાણુકાર
 આંધા હે, નાં દેખા હોય તો ! આ દાદી
 બંદોનેસે અંકકેસ બી બંદ મીડ ?"

છાપાના ફેરીયાએ જમ પોડી.....યુનિવર્સિટી
 સીડીવું રીજેક્ટ.....જાણુ ખેરીદી હું નંખર
 નેના લાગ્યો. અમારો સિરમારખાં ઘુરકી
 "હાં, "ચેલ મેર ખેટ લાણુકે કરેજે" ક્યા ?"
 દેખાને અપણે પીટીમાયો, કું મીડુને એલ
 એલ. બી. પાસ કીયા મગર કુચે નહિ કરના !
 ડન સમ ઉત્કુસેતો ચેલ કલાધવાસે, કુંડી

દલાધવાસે, આર ફેરીવાસેદી અચ્છે કે
 હામ હોતેરી રૂપીઅ દે. રૂપીયા કમકે મર
 માતે "હવે ?"

મેં એ વાતનો ઉપસદાર કરના જણાવ્યું
 તાલીમ પોતે દોયિન નથી, ગમે તેવા
 વરૂપમાં તે આદય છે. અમલ આપણે પોતે
 રવાનો છે. મુરિલમ આપ ખેરીક કે ખી. એ
 હોય ત્યાં એના ફરેન્દ એ તાલીમ ક્યાંથી
 મેં ? સાધનહીન, મરીખ, કૃપણ શ્રીમતોને
 રિલમ વિદ્યાર્થીઓનું આળસ એ મૂખ્ય
 જો છે. છતાંવું દુનિયામાં આંધરેલે હવેવા
 તી તાલીમ : લેખી આપસકે છે. હાસિતો
 મકકે બને સી. અમ. એસ. ને જનાય પણ
 તાતની લાઈતો. નેરીકે ઇચેકરીસીદી, ખેતી
 ડી (B. AG.) માકનીક (મશીનરી.) ખેત
 ટી, આદ્યોટકટ (મકાન બાંધકામ) વિગેરે
 ઇનિકે વરૂરીયાતો છે.

એ પણ ખર છે કે કાપલાનું લેખ પરકાન
 ન દરકીમી લણુ છે. છતાંવું મુરિલમ
 L. B) કાપલાનો રનાકે કામને ધંજો
 યોગી થઇ પડે છે. મુરિલમ ડાક્ટરોનાં

ખાસ ઉણુપ છે. મુરિલમ મોહોમો સંભાળી
 ઇજ્જત જુનાવે તો મુરિલમ ડાક્ટરે આશિર્વાદરૂપે
 બને. અણુધાર્યા પ્રસંગે ડાક્ટરો ઉદઘાપાનના સમયે
 મુરિલમો પોતાના ડાક્ટરોનો વરૂર ભરેસો કરે !

ગુદ ઉલોગો બાંગી પડ્યા છે છતાં દુનર
 દળા અપનારી મૂતઃપાય બનેલા ધંધા સંજ્ઞવન
 કરી સકાય છે. હાય ગાડી ફેરી શેઆને
 કરી, નાંગી દુકાન બાદ ઇજ્જતદાર વેપારી
 બની સકાય છે. મુરીના પ્રમાણમાં પ્રેયન નં
 સપસં વરૂરી છે. માતદાર મુરિલમો આ
 દિશામાં ધણુ ફેરી ગકે તેમ છે. આપણને
 અત્યારે મુખ્ય ત્રણ મીજેની અગત્ય છે. કેળવણી,
 વેપાર ને ખેતારી નિવારણ.

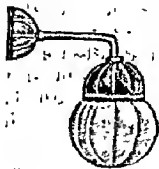
નિરમારખ ને આ મુકદી અમાં દરખ્યાન
 રસ ન જણાયો. મીયાંસાબની દાદી અણુ
 દાર હતી તેમાં મૂંછ સકાયટ હતી, તપ તેમનું
 ખેતરે હોયલું. "ક્યા ચેલ મુરીઅન મુવારીક
 મૂંછ હય ? મેં લવાદ તરીક બનેને શાન્ત
 કરના કહ્યું કે "ખુદાપાકેના મુકે દાદી તો
 સિલમિતો છે" મીયાંસાબ તૂપી ગયા હતા તે
 કાંઈક દંડ પડ્યા.

આજકાલ બને સકાયટ હોય છે. ખાં
 સંખ કહે "મગર મૂંછ સે તો મરદાઇ ઝાદિર
 હોતી હવે ?" "આ સંખ, ઠીક કહો છો.
 એમ તો સંખ સવામી કણુસે છે કે મૂંછ : ન
 નાખવતી ચરદી રાજેખમનો વાંચુઓ, વરૂદી
 અચરે કરે છે. એક-ખુદા અખમદાર મૂંછ
 મુગવાના ગિવગાની દંડી એટલે લામ કામળ
 એદી સમડી પાસે બેા હતા ત્યાં કોઇ મગસ
 આણુ "ઉસીમા, સાહુખ ચરમાં છે ?"
 એમની શરમ એજ નાવે !

અરે કોઈ ખેરિજ દાખલો આણુ. હું
 મુબંઇ મયો તો મારા રંગીસા દોસ્ત "કલીન
 રવે" કહોનાં મુબંઈની પ્રયમ રચાને કરવા

માટે મને તૈયાર કર્યો ટોપી કઢાવી નાખી.
બાલ ઓળખા, મુઠ અડધી બેઠાર નીકળ્યા પછી
એમના પ્યાનમાં મારી લાંબી મુઠ આવી.
કહેકે, "ચોડી કંટ કરાવી હોય તો સરસ લાગે"
મેં કહ્યું "કાકીયાવાડ-કેમલ કે જ્યાં મરદાબની
કિમત છે ત્યાં મુઠના પ્રભાવ કાંઈ ઓછો છે.
તેના મરોડ શેઠ પાડે છે." એક દરનાં અંગે
મારે રેટ અધીકારીઓથી અટક પડ્યો.
મોટા વગદાર સમુદ સામે સંકારી ઇકવાયરી
યઈ કેટલાક દલાડા બાદ ઇન્સ્પેક્ટર ફરી
મળ્યા ત્યારે મળકમાં કહ્યું "મુઠ આમળીને
મરોડ ફીક આપ્યો હતો."

નિરમારખાની બીડી જુઝાઈ ગઈ હતી.
મોંઘાસાળે, દાદી પસવારતાં બગાસું ખાધું
એટલે ત્રણ સોમલ આપ મંગાવી પીધી.
"અપેલેકા સોગલ પાન" અંગળ્યાં અને
બીડીનું કુંકું પેટની નિરમારખાએ તુકી ટોપીનું
કુમતું સરખું કરી માથે મુકી એટલે મિજલસ
બરખાસ્ત થઈને મકાનની વાટ લીધી. રસ્તાના
ચોકની મંલીના નાકે નિરમારખાએ બીડીને
છેલ્લી ફેંક લખીને ફગાવી દીધી. અધારામાં
વિમય પામતાં અમારા પગખાને એ કુદાનાં
ચાલક તણખા કાંધક ઉપદેશ આપીતાકી રહ્યા. I I I
"મુખદાન તેરી કુદરત"

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલેસ જાતીઓ, પ્રાઈમસ્ટ રેટવ, સોનીના જાળવાના
સુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, બીજાનીના લેમ્પ, અને ટેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેઠેરીના
બંજન, એવરેડી પાવર, ફલેશ લાઈટ, ટોચ વગેરે પ્રકીકાયત સાવે મલશે. તેમજ
બીજાનીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગકામ તૈયાર મળશે.
અમારા કોરખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક માઈઝની સ્ટીલ ટ્રેકો,
સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંગવડ :—

ઓડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.
ડેઠ કલ્ચુપીઠ બજાર લાલગેટ પાસે, સુરત.

પ્રદ દારી !!!

લેખક : “શુભર”. હાસિદી (અરબોધન.)

એકનું કયન છે કે “ધર્મના પછી આ દુન્યામાં માનવીને પાપો ત્યા અપરાધોથી બચાવવાવાળી, સૌથી મહાન વસ્તુ આ છે કે તે પોતાની ઇજ્જત પોતે કરવા ચાહેતો હોય.”

જે લોકો પોતે પોતાનું આદરમાન કરતા નથી. અને જેઓ પોતે પોતાની નજરોમાં અપમાનિત છે; તેઓની ઇજ્જત કરવાની કોઈ બીજીને શી પડી છે? અને એક એવો માણસ જોઈની કોઈ ઇજ્જત ન કરતો હોય, અને જોઈના માટે અપમાન અને તિરસ્કાર કોઈ આશ્ચર્ય સ્વિકૃત વસ્તુ ન હોય, પ્રત્યેક નીચમાં નીચ કામ કરવા પશુ તૈયાર થઈ શકે છે. ચોરી કરી પોતાનું ઉંદર ભરવું, પા બિલા માંગી ભૂખની આગ શુભાવવાનો આશ પ્રત્યેક જરૂરતમદના દિલમાં આવી શકે છે. પરંતુ એ પ્રકારની પાપી અને અપમાનિત યુક્તિઓ પડે જ્યાં માત્ર તેજ લોકો ઉઠી શકે છે, જેમાં “ઇજ્જતનેકસ” સ્વમાન મૌનુદ ન હોય અને જોઈની નહીક સન્માન અને અપમાનનો સવાલ કોઈ અર્થ રાખતો ન હોય.

“અમે શું કરી શકીએ છીએ?” અમારાથી શું થઈ શકે છે? તેજ થશે જે તકદીરમાં લખ્યું છે. આ અને એવા પ્રકારના ધણીપણે વાક્યો અકસર તે નાહિમત અને પ્રમાદી નવયુવાનોની છબે સાંભળવામાં આવે છે, જેમની સુરતી અને એશપરરતી તેઓને કે કરવાની રજા આપતી નથી, અને જેઓ પોતાના પ્રમાદીપણાના લીધે જાતજાતના વ્યર્થ અને અર્થહિન બહાનાઓ દુઢે છે.

આતો કેવળ સહ છે કે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેજ થાય છે, પરંતુ પોતાના નરીખમાં કે લખાવવું અમારું પોતાનું કાર્ય છે. અમારા મુજબહારે અમેને આ જગતમાં માત્ર મજબૂર બનાવી મોકલ્યા નથી. અમે લાચાર છીએ પરંતુ ફક્ત તે હદ લગી કે ચણા, યા જવ વાવી થઈ ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. ચણાં અમર વાવવામાં આવે તો તેનાથી ફક્ત ચણાનોજ છોડ ઉગે છે. તેને બદલવાની શક્તિ અમારામાં નથી; પરંતુ એ બાબતની અમને સંપૂર્ણ આજ્ઞાદી પ્રાપ્ત છે કે પોતાની જમીનમાં જ્યારે દિલ ચાહે ચણા વાવે અને જ્યારે દિલ ચાહે ધંડું. અગ્રેજી ભાષાની એક કહેવત છે કે, “તમે ખુદ પોતાના દોસ્ત બની જાઓ તો પછી સૌ તમારા દોસ્ત બની જશે.” બાબત એ છે કે અમારામાંથી ધણા ખરા લોકોની નિષ્ક્રિયાનું ખરું કારણ એજ હોય છે કે, તેઓ પોતાના દોસ્ત નથી હોતા. તે દર્મેશ દયાલતા, અને બીઆયક્ષા રહે છે. કોઈ સજામાં જાય છે તો એવા સંકેડાયલા કે જેમ ક્યાંકથી ચોરી કરીને આઆ ન હોય? તેઓ પ્રત્યેક વેળા પોતાના દીલમાં કે એવું સમજે છે કે આ દુન્યા અમારાથી ધણા શ્રેષ્ઠ લોકોનું રહેણાણ છે, અને તકદીરે કોઈ એકએક ખૂસના કારણે અમેને અહીંયાં પેદા કરી દીધા છે. કદી કોઈ સજામાં વાર્તાલાપનો પ્રસંગ સાંપડે છે, તો ન્તે કે તેઓ પોતાની આખી વય પોતાની માનુષાપામાંજ વાતચીત કરતા

માટે મને તૈયાર કર્યો ટોપી કઢાવી નાખી.
બાલ ઓળખા, અટ મહાત્મા બહાર નીકળ્યા પછી
એમના પ્યાનમાં મારી લાંબી મુઠ્ઠા આવી.
કહેકે, “ચોડી કંટે કરાવી હોય તો સરસ લાગે.”
મેં કહ્યું, “કાઠિયાવાડ-કચ્છ કે જ્યાં મરઘાછની
કિંમત છે ત્યાં મુઠ્ઠાનો પ્રભાવ કંઈ ઓછો છે;
તેનો મરઘા શેઠ પાડે છે.” એક દરના રથએ
મારે રોટ અધીકારીઓથી અટસ પડ્યો.
મોટા વગેદાર સમુદ સામે સંકારી ઇંકવાંપરી
થઈ કેટલાક દહાડા બાદ ઇન્સ્પેક્ટર કરી
મળ્યા ત્યારે મળકમાં કહ્યું, “મુઠ્ઠા આમળોને
મરેક હીક આપ્યો હતો.”

નિરમારખાની ખીડી જુઝાઈ ગઈ હતી.
મીંચાસાળે, દાઢી પસદારનાં અગાસુ ખાધું
એટલે જણ સોમલ ગાય મંગાવી પીધી.
“અપેલેકા સોગલ માન” મંગાવ્યાં અને
ખીડીનું કુકુ પેટની નિરમારખાએ તુડી ટોપીનું
કુમરું સરખું કરી માથે મુકી એટલે ગિજલસ
જરખાસ્ત થઈને મકાનની વાટ લીધી. રરતાના
ઓકની મક્કીનાં નાકે નિરમારખાએ ખીડીને
છેલ્લી ફેંક લઈને ફગાવી દીધી. અધારામાં
વિલય પામતાં, અમારા પડછાંપાને એ કુદાના
ચોલાક તણખા કંધક ઉપદ અપાતાકો રચા !!!
“મુખ્હાન તેરી કુદરત”

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલેસ જાતીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટેવ, સોનીના આગવાના
ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, બીજાનીના લેરપ, અને ટેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો,
પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના
બદખ, એવરેડી પાવર, ક્લેશ લાઈટ ટોચા વગેરે હીકાયત લાવે મલશે. તેમજ
બીજાનીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર-મળશે.

અમારા કોરખાનામાં જનંતી દરેક જાતની અને દરેક માઇઝની રીલ ટ્રીકો,
સુટકેસ, બેગ, વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઓર્ડરથી જનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સંગવડે :—

ઓર્ડર આવેથી માલ આતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.
૬૦ કમ્પ્યુટીઝ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

ખુદ દારી !!!

લેખક : “સુઝતર” હાંસોદી (અરબોધન.)

એકતું કથન છે કે “ધર્મનાં પછી આ દુન્યામાં માનવીને પાપો તથા અપરાધોથી બચાવવાવાળી, સૌથી મહાન વસ્તુ આ છે કે તે પોતાની ઇચ્છા પોતે કરવા ચાહેતા હોય.”

જે લોકો પોતે પોતાનું આદરમાન કરતા નથી. અને જેઓ પોતે પોતાની નજરમાં અપમાનિત છે; તેઓની ઇચ્છા કરવાની કોઈ બીજાને શી પડી છે? અને એક એવા માણસ જાહેની કોઈ ઇચ્છા ન કરતા હોય, અને જાહેના માટે અપમાન અને નિરંદર કોઈ આશ્ચર્ય ચકિત વસ્તુ ન હોય, પ્રત્યેક નીચમાં નીચ કામ કરવા પણ તૈયાર થઈ શકે છે. ચોરી કરી પોતાનું ઉદર ભરવું, યા લિલ્લા માંગી ભૂખની આમ છુટાવવાનો ખ્યાલ પ્રત્યેક જરૂરેતમંદના દિલમાં આવી શકે છે. પરંતુ એ પ્રકારની પાપી અને અપમાનિત યુક્તિઓ વડે લાલ માત્ર તેજ લોકો ઉંડાથી શકે છે, જાહેમાં “ઇન્જનેરિંગ” સ્વમાન મૌલુદ ન હોય અને જાહેની નજદીક સન્માન અને અપમાનનો સવાલ કોઈ અર્થ રાખતો ન હોય.

“અમે શું કરી શકીએ છીએ?” અમારાથી શું થઈ શકે છે? તેજ થશે જે તકદીરમાં લખ્યું છે. આ અને એવા પ્રકારના ઘણાંખણ વાક્યો અકસર તે નાહિમત અને પ્રમાદી નવયુવાનોની છાંયે સાંભળવામાં આવે છે, જેમની સુરતી અને અંશપરતી તેઓને કે કરવાની રમ્મ આપતી નથી, અને જેઓ પોતાના પ્રમાદીપણના લીધે જાતજાતના વ્યર્થ અને અર્થહિન બહાનાઓ દુલે છે.

આતો કેવળ સહ છે કે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેજ થાય છે, પરંતુ પોતાનાં નસીબમાં કે લખાવ્યું અમારું પોતાનું કાર્ય છે. અમારા મુદ્દતદારે અમેને આ જગતમાં માત્ર મર્જબૂર બનાવી મોકલ્યા નથી. અમે લાચાર છીએ પરંતુ ફક્ત તે દહ લગી કે ચણા, યા જ ન વાવી ઘઉં ઉત્પન્ન કરી ચકતા નથી, ચણા અગર વાવવામાં આવે તો તેનાથી ફક્ત ચણાનોજ છોડ ઉગે છે. તેને ફલદવાની શક્તિ અમારામાં નથી; પરંતુ એ જાગતની અમને સંપૂર્ણ આઝાદી પ્રાપ્ત છે કે પોતાની ઝમીનમાં જયારે દિલ ચાહે ત્યાં વાવે અને જયારે દિલ ચાહે ઘઉં, અંજીર વગેરેની એક કહેવત છે કે, “તમે ખુદ પોતાના દોરત બની જાઓ તો પછી સૌ તમારા દોરત બની જશે.” બાબત એ છે કે અમારામાંથી ઘણાં ખગ લોકોની નિષ્ફળતાનું ખરું કારણ એજ હોય છે કે, તેઓ પોતાના દોરત નથી હોતા. તે લંમેશાં દગાવવા અને બીંચાવવા રહે છે, કોઈ સભામાં જાય છે તો એવા સંકળણકે જેમ ક્યાંકથી ચોરી કરીને આવ્યા ન હોય? તેઓ પ્રત્યેક વેળા પોતાના દીવમાં કે એવું સમજે છે કે આ દુન્યા અમારાથી ઘણાં શ્રેષ્ઠ લોકોનું રહેણાં છે, અને તકદીરે કોઈ એકએક ભૂજના કારણે અમેને અહીંયાં પેદા કરી દીધા છે. કદી કોઈ સભામાં વાર્તાલાપનો પ્રસંગ આવે છે, તો જો કે તેઓ પોતાની આખી વય પોતાની માનુષ્યમાંજ વાતચીત કરતા

રહે છે, પરંતુ હવે તેઓને એવી નજીક આવવા
છે કે આ સલામાં તકરીર કરવા માટે કામ
અન્ય લાગણી કરે છે. તેઓની પોતાની લાગણી
પોતાની લાગણી, લાગણી પ્રગટ કરવા અર્થે
નાકાશી છે, તેઓનું મનુષ્ય સુકાઇ નવ્ય છે, છલો
કાટા ચોરી નવ્ય છે, આંખોની સામે અધ-
કાર વ્યાપી નવ્ય છે, અને હાથ પગો કંપી
હો છે, અને તેઓથી એક શબ્દ વાંટક
ઉચ્ચારાતો નથી. અગર તેઓને કોઈ કોમ
કરવા માટે અપવામાં આવે તો ન્યાય લંગી
કસોટી અને કેપમાં સલામ ન હોય ત્યાં
લંગી તો તેઓને ઉત્તમ રીતે કરવા રહેશે.
પરંતુ જો તેઓને આ શકા થઈ નવ્ય કે આ
કામને જવામાં આવશે અને બીજા કામથી
સરખામાં કરવામાં આવશે તો તરતજ
તેઓનું મન કંપી હો છે અને આ વિચાર
આવી નવ્ય છે કે મોંસારથી આ કેમ થશે
અને વાસ્તવમાં તે કામ રહેનાથી થતુ નથી.
દિલમાં તૂટી જાયું. પોતાની લાગણી તરફ
આવિશ્વાસ, અને નિષ્ફળતાનો ખોર તેઓના
હોશકાશને, ખેડાર અને તેઓના હાથ-પગને
નકામાં કરી દે છે અને તેઓ કામને બગાડી
દે છે.

બુનીએ એક પ્રસંગે કહ્યું છે, કે:- "અમારી
નિષ્ફળતાઓમાંથી અકસરતુ કારણ માન્ય છે
છે કે, અમને અમારી લાગણી ઉપર
વિશ્વાસ હોતો નથી; શક્તિ; વાસ્તવમાં સ્પાર્ટિ-
સ્ટિક-શક્તિનું નામ નથી, બલકે હૃદયની દ્રવ્ય
અને બાહ્ય ઉપરના વિશ્વાસનું નામ છે,
જો લોકોને પોતાની હૃદય અને લાગ-
કાન ઉપર જોરો ન હોય તે અમે તેવા
બળવાનાં અને લાગકે કેમ ન હોય? તેનાથી
વધુ નિર્બળ અને નાલાયક અન્યા કેઈ હોઈ
શકતો નથી."

પોતાના બાહ્ય અને પોતાની વીરતા અને
નિર્બળી ઉપર અગર સંપૂર્ણ યકીન ન હોય
તેમજ બે બેમાં તે કેમ કરી શક્ય હતું કે
આ હૃદય (સહન) મુશ્કેલી પાવદળ અને
લગભગ નિઃશ્વાસ મુશ્કેલીમાં લઈ લીડના
ટોળા સમાન કાંદિરના સંધારો અને પાવદ-
ગોના મુશ્કેલીમાં નિકળી પડ્યા હોય. પોતાની
વિમલ, વીરતા અને સરકારથી ઉપર યકીન
હોવાના પ્રનાયે અરેબોના નવધુનાન જનરલ
તારિકે રચના કિનારો પર પોતાની શૈલી
ઉતારવા કહે આવી આવી હતી કે જે
કિસ્તીએ ઉપર સ્વાર થઈ અમે આવી છીએ
તે બાળો મહેલમાં આવે. એટલે પોછા કર-
વાનો કોઈ મોર્ગ બાળી ન રહે. કારણ કે
અમે પોછા જવા માટે નહોતાં આવ્યા હોતા
તખત લઈશું અથવા (કક્ષાનો) તખ્તો.

આદ્યસ જેઓ પર્વતના શિખર ઉપર પોતાની
પ્રયત્ન તોપાને સ્પર્શી, લઈ જવાનો પ્રયાસ
જમર આવી શકે છે. હોતો તેને પોલિયન જે
વીરને આવી શકે છે હોતો, જેને પોતાના
બાહ્ય ઉપર એટલો વિશ્વાસ હતો કે, તેના
શબ્દ કાષ્ઠમાંથી "અશક્ય"ના શબ્દને ખેડાર
અને અર્થદિન સ્વમજી સુસાયી દોષી હતો.

મુરતકા કમોલ-પાશા મહામને પુરુષ પુષ્ટી
સત્તનત. જાગી અને બહુની ઉપમાં આવી
ચૂકી હતી. પુનાનીઓને પુષ્ટી ઉપર સારી
રીતે વ્યવસ્થા આપી થઈ ગયું હતું, તેમજ
જાહેરમાં એ રજાને સરક્ષિત રહેવાની કોઈ
કિસ્મીદ નહતી. પરંતુ એવી અથોડાય સ્થિતિમાં
પ્રથુ મુરતકા કમાલને જે ચીત્રે પ્રગળર થવા
મનિ તપર: કથો એજ "નહસ ઉપર વિશ્વાસ"
હતો. તેને યકીન હતું કે, "અમે પુનાનીઓને
પોતાના મુશ્કેલીમાં લાંબી કાઢીશું" અને
એમજ થયું, હકીકત એ છે કે આ હુવામાં

સફળતા અને કામ્યાબી માત્ર તેજ સોકોનો દિશ્વો છે, જેમને ખુશી, સુદ્ધ અને પોતાના બાનુબળ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય. અને જેઓના હૃદયમાં બહુથી પણ નિષ્ફળતા અને પરાન્યતો ખ્યાલ વરિક ન આવે.

બુલિયસ સીઝરનું જ્ઞાન જ્યારે તુફાનમાં

આવી પડ્યું અને, ત્યારે તેના પ્રુદા ભયના કારણે ચરચર, ધ્રુજવા લાગ્યો. ત્યારે સીઝરે ધમકારી કહ્યું હતું કે, "કેમ બીજો છે? શું તને બાળુ નથી? કે એ જુદાજુદા ઉપર બુલિયસ સીઝર અને તોનું લાગ્ય સ્વાર છે?" ને બુલિયસ સીઝર જ્ઞાનને, વૈજ્ઞાનિકી બચારી શકે છે, ન તોનું નસીબ. પરંતુ એક એવા પ્રસંગે જ્યારે તેને કેવળ મૌનના મહામાં પડેલી થકો દતો, તોની બુદ્ધિ અને તોની દિ મન રીકે તકરીરે આ બાબતની આખિરી હરે છે કે, તોને સોતાના ઉપર અદ્ભુત, વિશ્વાસ દતો. અને દનિદાસ શક્તી પૂરે છે કે બુલિયસ સીઝર પોતાનાં એકે અદ્ભુત વિશ્વાસના પ્રતાપે ધણા મોટાં મોટાં કાચાં પરિપૂર્ણતાએ પહોંચીકયાં હતાં. ૧૬૦૦ ૧૬૦૦

કાઉડે લખ્યું છે કે, "જ્ઞાના ફલવા ફલવા માટે આ બાબત જરૂરી છે કે તે પહેલાં મહાબૂતી સદિન જોયમાં જડ પકડે અને રથીર ઉચું થઇ જાય, તેમ એક માનવીના માટે પણ આ જરૂરી છે કે તે સૌથી પહેલાં પોતાના પત્રો ઉપર ઉભો રહે પોતાનું સન્માન પોતે કરે, અને પોતાના ઉપર ભરોસો રાખનાં ગીજો. અને અન્યોની ખરાબ અને મદદનો યા સંજોગવચ્ચ સફળતાનો આસરો જોવાવાનો મુકી દે. જ્યારે એ પાચો કાયમ થઇ ગયો. તેના ઉપર ભવિષ્યમાં શ્રેષ્ઠ માનવી બનવાને અને દુન્યામાં સફળતામય જિન્દગી વ્યતિત કરવાની ઇમારત ઉભી કરી શકે છે."

હકીકત એ છે અન્યતો આસરો જોવાનાં યા આપવાનાં, પારસાથી. અંમર બની જવાનાં સ્વપ્નાં જોવાવાળા નયનુવાનો હકીકત વેળા પણ એ લાપક નથી હોતા કે દુન્યામાં કે કરી શકે યા જનતામાં પોતાની ઇમારત કરાવી શકે.

ઈન્સાન આ દુન્યામાં ખુદનો પ્રતિનિધી છે, અને તે એક સર્વશક્તિમાન હસ્તીનો નાવન હોવા છતાં તે પોતાને માત્ર મજબૂર, ખેડાર અને કુપાત રૂઢમને છે. તો તોને આર્થ દક્ષત એજ યાય છે કે તે પવિત્ર હસ્તી અર્થો અસ્લાદ તઆલાને પણ મજબૂર ખ્યાલ કરે છે. અમારા અધિકારો મર્યાદિત હરે છે પણ મર્યાદિતનો એ અર્થ નથી યતો કે, અમને કે ઇખ્તિયાર નથી. એક અખ્યાત ફિલ્સફર કથન છે કે "આર્થિકી અને દીનના દિકમન અને અકકલનું અંશ છે અને જે માનવીમાં એ અંશ મૌજુદ હોય તોને તે જરૂર લોકપ્રિય બનાવી દે છે."

એ યકીન અને માનવી પછી કે, અમારો અપ્રાદ સર્વશક્તિમાન છે. તેમજ એ જગ્યા બાદ કે અમે આ જગતમાં તોના પ્રતિનિધી છીએ, અથવા અમારા દિલમાં એ વિચાર ઉપન યાય કે, અમે કાંઈ વસ્તુને લાયક નથી અને અમારાથી કે પણ યઇ શકનું નથી તો તે પવિત્ર હસ્તીનું અપમાન કરવા બસાજ છે. બીજા સંપ્રદાયમાં કહીએ તો ખુદાએ કેટલાંક નકામો અને તુચ્છ માનવીઓને પોતાના નાવન અને ખરીદી બનાવી આ જગતમાં મોકલ્યા છે, જે ન તો કે કરી શકે છે, અને ન કે કરવું જનને છે. રાખજા તરીકે કોઈ આદર્શદ અંગર પોતાના મદદના કોઈ પ્રાન ઉપર રાખ મજાવવા અર્થે કોઈ એવા નાકાયક અને કુપાતને રૂંદી કાઢે તો તે આદર્શદને શું કહેવામાં આવશે? શું

સુલતાનની સત્તાપથી રજિયાના અભ્યાસમાં સુધારો થતા આવ્યો. સુલતાન પાતાના શિક્ષણના વિચારમાં સુધારો કરીને શીરીનને સુલતાનના આચાર, ગમતો, રજિયાના દિલમાં સુલતાન માટે કુણી ભાવના ધરવા લાગી. રજિયાને પહેલાં તો, ગામુ કે સુલતાન તરફનો તેના દિલમાં ઉદભવતો ભાવ પાતાના શિક્ષકની ભણતવાની રીતિ અને શુદ્ધિતાન-માટેનો આદર હતો. પણ રજિયાની કંઈ અગત્યની કાંઈક પ્રીતિ થઈ તો તેની રીતિની સામે તેના દિલમાં થતા આ પરિવર્તનની રજિયાને એ સમજ પડી નહોતી. સુલતાન માટેના રજિયાના ઉમંગકામાં શીરીનને ચિદેકે તેને સુલતાન અને રજિયાનો પ્રેમોગ સ્વભાવ દેખાતાં હતાં. સુલતાન તો પાતાના કાર્યમાં મગ્ન હતો. પાતાની શિક્ષાના સુંદર સ્વભાવ સિવાયના બીજા કશા વિચારો તેના મનમાં ઉપરિયત થયા નહોતા.

પ્રધાનના વાતાવરણ લાંબીને પ્રયત્ન વટાળીને ફેકાલ તેમ એક દિવસ રજિયાને એકાએક જણાયું કે તેનું દિલ સુલતાન તરફ પ્રેમની લોહિયળે આકર્ષાઈ રહ્યું હતું અને તેને લગ્ન પામી. રજિયાની લાગણી આટલી સુરેખ બની ગઈ હતી ત્યારે જાણ પ્રારણની છ માસિક પરીક્ષા તેની સામે કેળા કહાણી ઉભી હતી. સુલતાન પાસે ભણતો રજિયાને ત્યારે દોઢ વરસનો સમય થયો હતો, રજિયાએ પાતાની આ ધેલછાને સુગંધાવતાં પરીક્ષાની તૈયારીમાં લક્ષ્ય પડાવવા માંડ્યું.

સુલતાન જુના પરીક્ષાપત્રોમાંના પ્રશ્નોનો ઉકેલ સંગ્રહવતો. સાથે ત્યારે કેટલીકવાર રજિયા સુલતાન તરફ એ પ્યાનપણે જોઈ રહેતી. સુલતાનનું પ્યાન તેની આ રિયત તરફ ખેંચાતો તે રજિયાને તેની આંધાં બે પ્યાનપણા માટે વડતો અને ત્યારે રજિયા પાતાના બે કાજ દિલને દોષ દેતી.

છ માસિક પરીક્ષા બાંધી અને ગઈ. રજિયાએ પરીક્ષામાં સુરી સફળતા મેળવી. પણ રજિયાના દિલમાં સુલતાનનું આકર્ષણ બળવાન બનતું આવ્યું હતું અને પરીક્ષાનું ભારણ મગજ પગથી ખસી જતાં દિલની ઉર્મીએ ધુધરતો સંગરતો જોઈ ધસારો કરતાં લાગી હતી. સુલતાન તરફની આ ભાવનાને દાખી દેવાનું રજિયા માટે વધારે ને વધારે મુશ્કેલ થઈ રહ્યું હતું. સુલતાનને ક્યારે ક્યારે રજિયાની નિમિત્ર વલણથી જણાતું કે રજિયાનું પ્યાન ભણવા માટેની આજીવન બંધ છે, પણ તેની પરીક્ષાનું પરિણામ સારું આવવાથી તેણે પાતાના આ વિચારની ચોંટાણાની દરકાર કરી નહિ.

રજિયાએ પાતે મેટ્રિક પાસ કર્યા પછી પાતાનું દિલ કેઈ દિલસોજ પાસ ખેંચતું પડે તો ખોલવાનો આજો નિર્ણય કર્યો અને હજી તો તેને મેટ્રિક પાસ કરવાને લગભગ દોઢ વર્સો ગાળી હતું. આ પાસે દોઢેર પોતાના દિલનો સુધાર દાર ખોલી મુકે અને માં પાતાની પુત્રીના દિલની જાની વાતો સંક્રમણતપૂર્વક સાંભળે એટલી આજની આપણી માતાએ ઉઘર અને ગિરિદાસની બંધી બેઠી. આજની પ્રીતિએ ગઈ કાલે કુમારીઓ હતી. અને તેમને પણ ત્યારે આ પ્રેમનો કોઈકો અર્જા રહી હતાં આ કોઈકનો ઉકેલ કરવાની જવાબદારી તેમણે પાતાના માતપિતા પર ટાળી હતી. તેમનાં માતપિતાએ આ જવાબદારી સમજી નહોતી. ગઈ કાલની કુમારીઓ પણ આજે માતાઓ યથા પાતાની આ જવાબદારી સ્વીકારી છે.

ગઈ કાલની માતાઓ. માટે પંથુ ઓ પોંથેકો અંથુ ઉંઠકો પોંથેકો છે. જરૂર પડે સુઘનાનની બહેન અને પોતાની બહેનપણી મહેરવિસાને આ વિષયમાં ચાંદાણીથી પગેસી રીતે વાત કરવાને. વિચાર રજિયાએ પૂછ્યો હતો.

જી માસિક પરીક્ષા પછીનું અકટોચર વેકેશન અને રીસેમ્બર, માસની નાનાંસતું નાનું વેકેશન પુરો થઈ ગયા હતાં. બીજા ત્રણ માસ અને મેટ્રીકના વર્ગમાં પૂર્ણ મુકવાને પરવાને આપવાનારી વાર્ષિક પરીક્ષા એપ્રિલ માસમાં આપવાની હતી, ત્યાં સુઘનાનના પિતાનો દાન-યુ આરીમાં દેહ વિલય થયો. સુઘનાન ત્યારે ઈ-દર આટલમાં અભ્યાસ કરી રહ્યો હતો. સુઘનાનની પરીક્ષાને બે માસ હજી બાકી હતા, તેની પરીક્ષા આગામાં હતી. કોલેજની દરમિયાનની બાકી રહેલી મુદત પુરી કરી. પીસ કેપિયોની રીઝ હારી સુઘનાને પોતાની પરીક્ષા આપી. તેની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પડ્યું ત્યાં લગી રજિયાનું ટપુશન પેલું થયું રહ્યું. આટલા સમય દરમિયાન રજિયાના ગ્રેમનો પ્રકાર સુઘતાન પારખી ચક્રયો ની હોતો.

જાતી વાર્ષિક પરીક્ષામાં રીઝેરોની પોતાનું સાથે રેશન નાખવી શોખનું અને મે વેકેશન પછી રજિયાએ મેટ્રીકમાં કુમકુમનો પગસી મેટ્રીક, બેન માસની બીજા પખવાડિયાના આરંભમાં સુઘનાનની પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પડ્યું અને યુનિવર્સિટી તરફથી સુઘનાન નિર્ધન થયેલાં જરૂર થયે.

આ નિર્ધનતા પછી સુઘતાને પોતાનો અભ્યાસ પડતો મુક્યો અને પોતાના જીવન-નિર્વાહનું અને પોતાની મા તે બહેનના પોપણનું સાવન શોધવામાં તે પડ્યો. સદલાએ તેને ટુંક સમયમાં જ માસિક રૂપિયા પાંચસતી નોકરી મળી ગઈ. પુરા દિવસની ચાકરીના થાકા પછી દયુશન આપવાનું સુઘતાને સુગમતાભર્યું જણાયું નહિ અને તેણે રજિયાનું દયુશન તમર્યું. અમર્યું આમ છોડી જવાથી રજિયા અને રીઝીને કમવાટ તો થયો. પણ સુઘનાને અનુકૂળતા પડતી નહિ હોવાથી બીજા ઉપાય નહોતો. સુઘતાના છુટા થવાથી રજિયાને તો અત્યંત નોરાંગી થઈ પણ તેને હજી મેટ્રીકનો અભ્યાસ પૂરું કરવાની અભિલાષ હતી અને સુઘતાના દયુશનના મુકવાથી ક્યાં બધું રજિયાનું. બોવાઈ જવાનું હતું. સુઘતાન થાક પડે એટલે તેને ત્યાં અવરજવર કરવાને મહેરવિસાની મિત્રતાનું સુઘન સાધન તો રજિયા પાસે હતું જ.

સુઘતાને નોકરીમાં લગભગ બે વરસનીકળી ગયાં હતાં. સુઘતા, લગભગ રજિયાને સુઘતાન તરફનો પોતાનો ગ્રેમ, પ્રદક્ષિત કરવાને જમન ભોલવાની તક આપી આપી નોકરી. એટલામાં તો યાચુને વાચા. બળે તેની અગાડિ. બહાર ઝડપથી સુઘતાના લગન કરીના નેડે નકરી થઈ ગયાં. સુઘતાના માટે ડાંઘની. સોનાની. ધણિયા. લગનજોડ, તરીકે રજિયા લઈ ગઈ અને મહેરવિસાને આપી. આ ધણિયા પોતાના સમનપ્રદમાં લગનની પ્રદેસી રાત્રિએ સુઘતાને પોતાની શહેનશાહી પ્રમાણેના અક્ષરેમાં લગાવવાની સીટી. સાથે સુઘતાને મળ્યું.

સાથ માટે રજિયા તરફથી—

જમ પછી રજિયા આજે પાસ રવિવોર નેડેને મેટ્રીકસીની કોલેજને જવાને બહાને

સુવ્રતાનના દર્શન કરવાને પોતાની સખીને ત્યાં આવી હતી. પણ સુવ્રતાન ઘરમાં નથી એ જાણીને રંજિયા દનોતસાદ, ચર્ચા હતી.

મકરણ ૧૨ મું

થોડી સુખી પળો.

એક કલાકથી વધુ સમય વીતી ગયો છતાં સુવ્રતાન મેદિ આમ્યો સમાજનો શિષ્યાના ને હવે આમ્યો જવાને પ્રેરી રહ્યો હતો. પણ રંજિયાની આંખો સુવ્રતાનને જોવા વગર જાયને માનતી નહોતી. પણ આખરે જવા માટે હોમી થતાં રંજિયા જોતી

“સારું ત્યારે હવે હું જઈશ.”

“આટલી જલદી ક્યાં જઈ રહી છે? હવે જમીને જાજો, હમણા તૈયાર થઈ રહ્યો.” મહેરનિસાએ રંજિયાને પાસવ પકડી તેને અટકાવી

“ના હું ઘેર જમીશ.”

“અમારા ગરીબના ઘનું જમવાનું નથી ગમતું કા?”

“એમ નહિ, ખૂબ વખન થઈ ગયો છે ને માને ચિંતા થતી હશે.”

“તું નાની ગ્રીગલીને કે તારી માને તારી ચિંતા થાય! કાલેજમાં જાય છે, ત્યારે માને ચિંતા થતી નથી અને અહીં આવી છે એટલે માને ચિંતા થશે. હાકી ખેડ.”

“નહિ, નહિ. હવે મને જવા દે.”

“એસને દરે.”

“એસ છે કે નહિ?” કહીને મહેરનિસાએ રંજિયાનો પાસવ જરા નિરથી એમણે

“અરે! કપડાં કાઢી નાખી.”

“તો શું થયું?” એસ.

મહેરનિસાનો આવી અવસ્થા આગ્રહ અને પગ ઉપડાવી મટે પોતાના મનની મનાઇના કારણે રંજિયા અને રોકાઈ જવાના વિચાર પર આવી અને હજી તે ન પછી નીચે ખેસવા જતી હતી કે દરવાજામાં સુવ્રતાનનો અવાજ સંભળાયો.

“અંહો હો, આજે રંજિયા આવી છે?”

રંજિયાની જવાબ તરફ પાંડ હતી છતાં આવેલ આ રંજિયાનું છે એમ નિશ્ચયપણે અનુમાન કરવાનું કારણ જાણવાને મહેરનિસાએ પૂછ્યું.

“સાડી પરથી કેમ માની લીધું?” કે રંજિયા જ છે.”

“સગીત અને સુવાસ હોય ત્યાં રંજિયા જરૂર હોય. જોઈએ ફરથી પંચુ કાઢી ગાતું હોય તો હું રંજિયાને કંઈ મારખી લઉં. એક જાતની ખુશ્ખુશ રંજિયા પાસ-છાંટે છે અને બહુ છેલ્લેથી આ ખુશ્ખુશ પરથી હું રંજિયાની હાજરી જાણી લઉં. મને દાદર પરથી આ ખુશ્ખુશ આવતી હતી અને ત્યાંથી જ હું જાણી ગયો કે રંજિયાની સવારી મધારી છે.”

આ રહસ્ય રોકેટની અસર રંજિયા મહેરનિસા અને જરીમી એ ત્રણે પર થઈ પોતાના પ્રેમપાત્ર તરફથી પોતાની પ્રથમ સાંભળીને રંજિયાને ખુશી થઈ એવો સંદેશ છે. મહેરનિસાને પણ પોતાની સખીની વિશિષ્ટતાના વખાણ સાંભળી આનંદ થયો. જરીનાના

મનમાં કાંઈ ક્યવાટ થયો હોય એવું જણાતું હતું.

“કીક થયું રજિયા તું આજે ઘેર આવી તો. હમણાંજ રોશન સાથે હું-આજે સિનેમામાં જવાની વાન કરતો હતો. આપણે બધાં સજે સિનેમામાં જઈશું.” સુલતાન અને રોશન મળીને કહેલો દરોડો સુલતાને રજિયાને ઉદ્દેશીને બધાને કહી સંભળાવ્યો.

“બહેને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું, લાઘવે સિનેમાનું.” મલકાતાં મલકાતાં રજિયાએ કહ્યું.

“તો એમાં ખોટું જ શું છે?” અત્યાર વેર મૌન રહેલી ખતીજાએ સર પૂરાવ્યો.

“પણ માની તો રમ્મ જેવી જોઈએને?” રજિયાએ કહ્યું.

“માની રમ્મ લીધા વિના તું નહિ જામે એમ?” મહેરુનિસા તડકી.

“અહીં જમવાનું તો મેં કપૂલ કરી લીધું” છે, પણ સિનેમા જવા માટે તો માની રમ્મ જેવી જ જોઈએ.”

“તો જતાં જતાં-આપણે તારી માની રમ્મ લઈ લઈશું. હું તને રમ્મ અપાવી દઈશ, તારી મા મને ના નહિ પાડે” સુલતાને માર્ગ-સરળ કયો.

“પછી મારી ચે ના નથી” રજિયા ચાલવાને કપૂલ થઈ.

“તારી મોટર પણ કામમાં લઈશું.” સુલતાને સૂચના કરી.

‘હસે!’ રજિયા તો સુલતાન માટે પોતાનું સર્વસ્વ આપવાને તૈયાર હતી.

પાથરણું પથરાયું. સુલતાને જમી, લીધાં પછી સર્વ સ્ત્રીઓ જમવા બેઠી, જમી ચૂક્યાં પછી આ ચૂસે ચડકી.

સુલતાનનું ઘર આજે શુભઝાર બન્યું હતું. જેમાં સ્ત્રી જેવાં શુભાભો હોય તે ઘર શુભઝાર કાં નહિ હોય? માના, બહેન, પત્નિ કે પુત્રિથી જુગતાં ધરોનો અનુભવ અત્યંત આહલાદદાયક હોય છે. પણ જીવન અને જીવનનો ઉત્સાહ સાં પિહાર કરતાં હોય છે સ્ત્રી-ઔવાળા ધરની સુખઝા અને સ્ત્રીવિહોળાં ધરની અવ્યવસ્થિતતા જેણે જાણી છે તે આ કથનની સ્થિતિ જાણી શકશે.

બપોરના ત્રણ પછી નહિ થયા હતાત્યારે મેહરુનિસા સાંઝાંએ જાણે ફેરવ્યા. આ મેહરુનિસા હતી સુલતાનનું ઘર! મહેરુનિસા સાજી બતી હતી અને જમમાં ચાહનાં ખાણાં હતાં.

આ પીવાતી હતી ત્યારે રોશન આવી પહોંચ્યો રોશનને દરવાજામાં પગ મૂકતાં જોતાંજ સુલતાન બેઠી ઉઠ્યો.

“હયો, રોશન પણ આવી લાગ્યો”

મહેરુનિસાએ રોશનને પણ એક ચાનું પ્યાલું આપ્યું. રોશનને મળેલું ખાસ પ્યાલું ચાનું પ્યાલું હતું કે ચાહનું? એ તો ગ્રેમનું પ્યાલું જેણે પીધું હોય, તે જાણે તે સમજે!

આ પી રહેતાં સુલતાને કાટ પહેરેતાં પહેરેતાં કહ્યું.

“ચાલો હવે તૈયાર થાવ.”

મહેરુનિસા અને ઝરીના અંદરના ઓરડામાં કપડાં બદલવા ગઈ. વંચો પંરિધાન કરી મહેરુનિસા બહાર આવી અને દિલગીરીભર્યા અવાજે બોલી.

"પણ જમી નો લે"

"જમી લીધું"

"ક્યા?"

"મહેરને ક્યાં"

"કાની સાથે જાય છે?"

"મહેર સાથે"

"ક્યાં જમમાં, અર્ધા ભેડાં છે"

"કાણુ અર્ધા?" પૂછતી શીરીન ઉભી

કપડાં સર્માં કરીને રજિયા નેરે શીરીન ક્યાગત ખંડમાં દાખલ થઈ

"કાણુ સુલતાન? અર્ધામાં શીરીનની આંખોએ સુલતાનને સર્વથી પહેલાં ઓળખ્યા

"માસી, અમે સિનેમામાં જઈ રહ્યા છીએ. રજિયાને સાથે બધ જવાની તમારી રમ

લેવા આવ્યાં છીએ.

"તો હું ક્યાં ના કહું છું? તુ અને મહેર સાથે છે. પછી મને ધાની ચિંતા પણ

તમારી સાથે આ કાણુ છે?"

"મારો ભાઈ."

"તારો ભાઈ? ખતીજનાં તો તમે એ જ બચ્ચાં છો ને?"

"હા, આ મારી માસીનો દીકરો રોશન છે."

"તારી માસીનો દીકરો ભાઈ? જયનગનો પુત્ર?"

"હા"

"તો ભણે જાય પણ પહેલાં આવજો." પછી શીરીને જૂઠાં મારો પૂછ્યું.

"જુવા આ તૈયાર થઈ કે નહિ?" શંકણીમાંથી જવાબ આવ્યો.

હા, બાઈ, તૈયાર છે હમણાં લાવું.

"પણ અમે તો આ પીને નીકળ્યાં છીએ." મહેરની સાંઘે જણાવ્યું. [અપશ્વર]

ઉર્દૂ લેખકોને ખાસ સગવડ

હિંદુસ્તાની વધા ઉર્દૂ લેખકો નવા સાહિત્ય રસિકોને મદદરૂપ થઈ શકે એ માટે હિંદુસ્તાની અંગ્રુમને તરકકીએ ઉર્દૂએ નવા ઉર્દૂ લેખકોના લેખો પછેરે તપાસવા સુધારવા તેમજ ઉર્દૂ સાહિત્ય અને ઇતિહાસ અંગે ઘટતી ખાતરીઓ પુરી પાડવાની વ્યવસ્થા કરી છે. અને એ માટે તેણે એ વિશ્વના નિખળુતોની સેવાઓ પણ મેળવી લીધી છે.

ઉર્દૂના નવા લેખકો સુધારા માટે ચોખ્ખા લેખો વી. પ્રોફેસર નહય અસરકારક નહવી સાહેબ મંત્રી, અંગ્રુમને તરકકીએ ઉર્દૂ-લેખકોને માટે, અધિકારી-મુબંઇને શિરનામે મોકલી શકે છે.

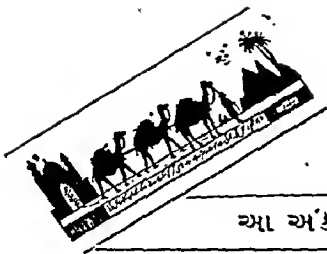
સૌંદર્ય અને બહુલા માટે.

જુલાઈ

૧૯૪૧

સૌંદર્ય

આ અંકમાં

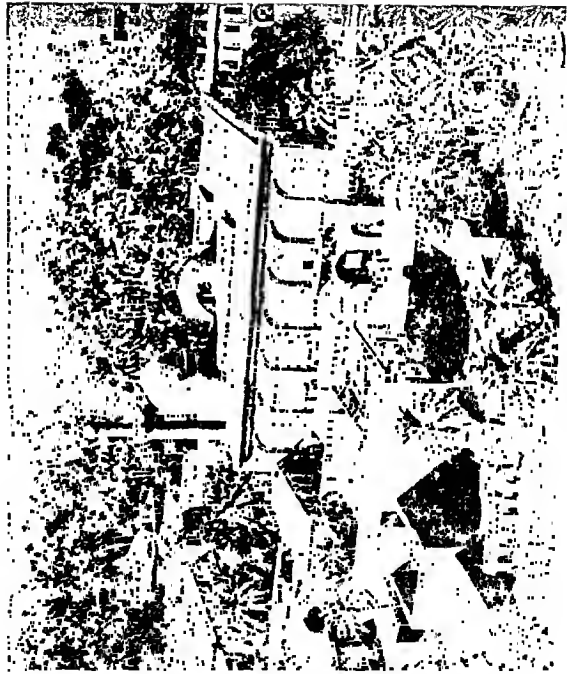
વેલ સૂચિ	લેખકોના નામ	પૃષ્ઠ
દીવંગ	"ક્રમ"	૭૨૫
ધરણીના શિક્ષણ (કુઆન)	મૌ. અ. રવીંદ્ર	૭૨૬
" " (હદીસ)	" " "	૭૨૭
આપાઝકી કુનિયા કે હોરતો	" મેકાર "	૭૨૮
અરમાલિક દુરના	રિશાલ-સામેરી	૭૩૧
"કાદ" (કાવ્ય)	"આરમ"	૭૩૩
ચોઈ	રા. વલ્લભરા	૭૩૪
"કલે ના મેનોરથ"	"નસીમ"	૭૩૭
"હૃદય અંખના"	"રિશમ"	૭૩૭
"જોરખાનીમી" (કાવ્ય)	"શ્રેયશ્ચી"	૭૩૮
કતાવા	મૌ. અ. અશરફ	૭૩૯
જનાજ બરીર અદમદખા 'જોરા'	"સાબિર"	૭૪૨
... ..	તંત્રી	૭૪૮
ઐશ્વર્યા મુબાઈમાં	એ. સી. ચિરતી	૭૪૯
મુસ્લિમ કળા કૌશલ્ય	સાલેહ બકરી	૭૫૬
સિદ્ધિના સન્માન	"આફિલ"	૭૫૫
રે, રોડી	"બુચન"	૭૭૦
"વંશ કાવે છે એ નિજના બાપનો" (કાવ્ય)	ધન્યંતરી	૭૭૩
કયા વોકે?	"કજ્જા"	૭૭૪
ધમા! આજમ લં અથુ દનીશ (દલ)	અલિશ, રવાદ, દાસ	૭૭૬
"રૂપની સરકશી ન જો"	"એચુદ"	૭૭૯
સલામા ફિરામ (રકી)ની નીલવમંદી	"ઉચ્ચ"	૭૮૦
અંગ્રેજ અને યુરોપીય નિકાનેનો અરોબક અબ્બસ	"દરમાદી" માથી	૭૮૪
સુપ્રતાન (ચાલુ વાતી)	"સુચ"	૭૮૮

ચિનંતિ:- રેપર ઉપર આહક નજર લમેશા લખવામાં આવે છે. લવાજમ મોકલતી વેળા અથવા પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા તે લખવા ચૂકવું નહિ.

નમુનો:- પ્રથમ વારના અંકે પૈડી જે સીપીમાં હશે તેમાંથી મોકલવામાં આવશે.

જ વર્ષના અંકે મક્ક મોકલવામાં આવતા નથી.

મનેજર

[જન્મ ૮૦ હિં] હં. આલું હનીશી (૨૬૦)ની આરામગાડ, [વિસાલ ૧૫૦ હિં]

મી. બૂસુકે હરિમાઇલ બી. ટી.

[સંદેશ]

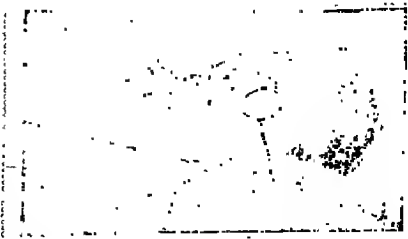
ક્રિકેટ જગત જેમને વાઈ. હરિમાઇલના નામે જોવાયે છે તેમણે ચાલુ વર્ષમાં બીજા જોડા. જોડા. બી. ની પરીક્ષા સેકન્ડ ક્લાસમાં પસાર કરી છે.

આરોર આર્ચમ હરિમાઈસ

[સંદેશ]

કારવાંના તરીના બીજા પુત્ર જેમણે ચાલુ વર્ષમાં બી. ટી. ની પરીક્ષા ઉર્ફ-એસિન્ટિઝ જોનસ' સહિત સેકન્ડ ક્લાસમાં પસાર કરી છે.

મી. આનંદુલ હમીદ હોઠાણી

[મુ'બાઈ]

મુ'બાઈ મુનિવરસીટીની ચાલુ વર્ષની ગ્રેડીકયુગ્રેશનની પરીક્ષામાં પહેલા નંબરે આવનાર મુદ્દિસમ પુવાન.

“ વહુશી ” રાંદેરી

સહુત્રી :—

258 J. F. F. de Wit

સવાજમ

ક્રિ-૬ પૃ. ૪

બર્મા ૩૧. ૫

परदेश-शी ८

ਪ੍ਰ. ੨੪ ਅ. ੭

પ્ર પુસ્તકાપીલું: ૧. ગાંધી બુલાઈ, ૧૯૪૨ અને ૨. અંક ૧૨ મા

ਦੀਵਾਂ

આને હું મારા ઘરમાં દીવડાં પ્રગટાવું છું.
માથા-કેન્દ્રે છે અધારા, આને હું તમને, વિદાય આપું છું.
ગોમે ગોમે હું એ દીવડાં દર્શવી પથરાવું છું.
મોંઘાં અણખૂલ મારાં એ દીવડાં ખૂંચી શ્રેમ પડી મને જડ્યાં છે.
મારા ઘરનાં તેવે અને મોતારિયાં એ સિમને પેટાળ્યાં છે.
ભેદનાં બધા ફરિ આને ગીધરી ગુપ્તાં છે.
તે આને સંસારીઓની ગંધી જુલો ભંગી ગણ છે.
આને મને સાચી સમજણ પડી ગઈ છે.

પ્રતાપે સમસ્તને મારાં એ દીવડાંએએ જોન અપાયાં છે. ૧૧ (૨૬૨)
ને આકાશમાં ટપટપતા પેલા તારાંએએ મારાં દીવડાંએએનાજ અમઝમાદ
મિતેન થયો છે
હા, હા, અર્થમાં ઉજાણતા અને ચાંદનીમાં મીડી હેંડક મારાં દીવડાંએએને લારી છે

મોરો દીવડાની વાટ હું વધારું છું અને આજી કહું છું. (૧૧૧)

તેજોઓનો થાય છે અને પ્રધુર ની મોટા જાડાં બને છે.
આનંદે ! આનંદે ! આનંદે ! આનંદે ! આનંદે ! આનંદે ! આનંદે !

વાહ ! વાહ ! સમન્વિતનું બાધુંજ મને સમગ્રઈ ગયું છે !

[illegible]

ना, ना, नदि विसर' कही छु। तमाउ, कथु, ...

તમે, હા તમેજ આપ્યાં છે અને આ દીવડા

पलः पलः हे अघासः ।

भारो आ, प्रियः दीवशनां सोऽगं द. पाधने तभने इहं छु.

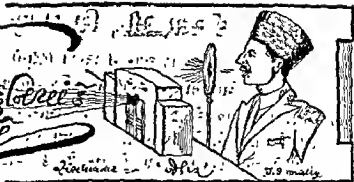
३. हं तमात्रं स्वप्ने, पण्यं श्रुत्वा विद्यते नित्यं.

ਉਹ ਤੋ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦੇ ਅਧਾਰੀ ।

इति मेऽन्यां ह्येव त्यां सुधी यातोः ॥१॥ वि०, १०१ ॥ १०१ (३३६)

શ્રેણી દુનિયા

દોર

આંખોમાંથી દુનિયા ફેરવે છે! આંખોમાંથી તો કુદરતનાં આયોજનમાં આવે તો શું? એ હું તારાં મોઢાં દેખીને મનેલી અને બહુ મવા-એકી મિલી પડેલા કેન્દ્ર-સહિત પુનરાંમ, મળવાની છે. જોઈએ તો મેં ગરુડ, સાહેબ મળુ પુના જાય છે. અને પુના એ વર્ષા સમયમાં ઉમળકી જવાનું રેશન મળવાનું હોય! નેતાઓ સાંતી કેંદ્ર હોવામાં જવાના હોય તો ઉમળકીની સાથે સચિન મોઢાં કરેલા કરી નાખવાનો આ નુરખો કહેવામાં જવા નેવાં તો નથી જ! પણ બધા કોઈ હોરસમાં ધામા નાખના કરનાંય કેન્દ્રસના રિવાજ પ્રમાણે યોગ્ય રોજમાં એ લીધેને નેતા પોરિવાદ રજો તો ધાર્યા કરનાંય વધુ સફળ થાય! પણ એ વાનની ખુબી નથી કે યોગ્ય જોડમાં આરામ પુરસીઓ ને બદલત દરો કે કેમ? અને જોડમાં આરામ પુરસીઓ ને હોય તો ચોક્કસ એ વેલા પર એસીને નેતાગીરીને નાનમ લગોડે એવા એ નેતાઓ પણ નથી! તો પછી પુનર્નિર્માણ નેતાગીરી એ નેતાઓ યઈ જાય તો શું બોલે છે? સાંતારામ મિત્ર બાવે એ પવિત્રની દિશા પણ ઉતારી, દેશે જોઈ એને અચર પણ ક્રોધ કરીને એ કે સર-કસ કરતાં, એણે નહિ જાય! પછી રજાનું નામ પણ સાફ બુધ બેરુ છે. રજાદાર અધિકારીની અધારી રાત પછી મધ્યરત ધારાસભામાં અધિકારી પાથરનાર પ્રજાન લીધરક કુદ-ગાઓની બોધીની પ્રજા યોગ્ય નેતા બાવે પડની ને દિશા બનરે તેવું નામ પણ પ્રજા

તો કુદરતનાં આયોજનમાં આવે તો શું? એ હું તારાં મોઢાં દેખીને મનેલી અને બહુ મવા-એકી મિલી પડેલા કેન્દ્ર-સહિત પુનરાંમ, મળવાની છે. જોઈએ તો મેં ગરુડ, સાહેબ મળુ પુના જાય છે. અને પુના એ વર્ષા સમયમાં ઉમળકી જવાનું રેશન મળવાનું હોય! નેતાઓ સાંતી કેંદ્ર હોવામાં જવાના હોય તો ઉમળકીની સાથે સચિન મોઢાં કરેલા કરી નાખવાનો આ નુરખો કહેવામાં જવા નેવાં તો નથી જ! પણ બધા કોઈ હોરસમાં ધામા નાખના કરનાંય કેન્દ્રસના રિવાજ પ્રમાણે યોગ્ય રોજમાં એ લીધેને નેતા પોરિવાદ રજો તો ધાર્યા કરનાંય વધુ સફળ થાય! પણ એ વાનની ખુબી નથી કે યોગ્ય જોડમાં આરામ પુરસીઓ ને બદલત દરો કે કેમ? અને જોડમાં આરામ પુરસીઓ ને હોય તો ચોક્કસ એ વેલા પર એસીને નેતાગીરીને નાનમ લગોડે એવા એ નેતાઓ પણ નથી! તો પછી પુનર્નિર્માણ નેતાગીરી એ નેતાઓ યઈ જાય તો શું બોલે છે? સાંતારામ મિત્ર બાવે એ પવિત્રની દિશા પણ ઉતારી, દેશે જોઈ એને અચર પણ ક્રોધ કરીને એ કે સર-કસ કરતાં, એણે નહિ જાય! પછી રજાનું નામ પણ સાફ બુધ બેરુ છે. રજાદાર અધિકારીની અધારી રાત પછી મધ્યરત ધારાસભામાં અધિકારી પાથરનાર પ્રજાન લીધરક કુદ-ગાઓની બોધીની પ્રજા યોગ્ય નેતા બાવે પડની ને દિશા બનરે તેવું નામ પણ પ્રજા

તો એક લીધું કે નીઝીવાંદે દોરતીમાં કસરને
પથુ કચરાપટીની ટાપલીમાં નાખવાના રહે
કાગળો કરનાં વધુ મદ્ય આપતો નથી. પેલા
કાઠ હિદી સાધરે કહ્યું છે તે અરજ, કહ્યું
છે કે:-

“ન ઈન્દ્રી દોરતી અરજી ન ઈન્દ્રી દુરમની અરજી !”

આમ ધોરનને, અમેરિકા તો, હાલમાં
કુગકુગી વગાડીને રીંછને ટટાર, રહી, લડવાની.
લીમત આપી રહ્યાં છે ત્યારે પૂર્વનો યુદ્ધાંદ આજ
વાંદરે નાપાન વિચારમાં પડ્યું છે. રીંછની
બારે ધાવું કે ગીધની સાથે દોરતી, કાવમ.
રાખવી? અમને તો એમ લાગે છે કે હજી
ચોરેક સમય નાપાન રાદ નેરો અને “છરતી
તડકે લડું ઉરેકી તડમે હમ !” નો પાક લગવરો !

મુશાયરાંનો હવે હવે વેધુ વિસ્તારમાં ફેલાતો
નય છે. મુખ્ય રેડીયો હોલિસ પર બાળકોનાં
પ્રાથમિકમાં પથુ મુશાયરાં દુરથે અને બાળ-
કોની ખાતર કે મુશાયરાંની ખાતર ‘શયદા’,
‘આદરાયણ’, ‘આસિમ’, ‘અદી’, ‘મરીઝ’,
‘નસીમ’, ‘સગીર’ ને ‘સાધી’ નેવાં પ્રોદ
અને મુદાન કવિઓને પથુ બાળક બનવું
પડ્યું અને ‘અરે’ કવિ પથુ તેજ ગેણાંયને
કે ને વંખત આવે બાળક, પ્રોદ, કે રૂધ
પથુ બની રાકે. હશે ગમે તેમ પથુ આમ મુશા-
યરાંની લોકપ્રિયતા વધતી નય છે એવો નક્કી
ન વાંત છે. આકાં અને તો એમને ધમ્મીએ
છીએ કે ‘મુશાયરાંની લોકપ્રિયતા એટલી વધે
કે લોકો હુલ્લડોમાં રસ લેવાનું પથુ ભુલી
જાયું’ હિંદુ-મુસ્લિમ કવિઓ પોતાની કવિતા-
ઓ દ્વારા એકતાની ગાંઠને એવી મેળવત
બનેવું કે એમની કલમો, સમક્ષ, યુગ્મોની
છુરીઓ અને ખંજરાં પથુ છુટી બની નય,
અને “મારો મારો! કાપો કાપો!” ની જુઓ
પાડનારાઓ શાધરેને દાદ હેતા થઇ નય, ને

કામીવાદનો. ખરો ‘દારબિ’ હુ પર આવીને નમી
નય; તો ‘દીવાંસળીનો’ લાવ વધારો! દેનાર,
કામીવાદની છોળા સળગાવનારાઓ પથુ આપો-
આપ! શરમાળને પોતપોતાના ધરમાં કરીને
દામ ધાય.

આવાજો દુનિયાં કે દોરતો! નવિનતા
પ્રેમી લીધરામાં, શ્રી કનૈયાલાલ મુન્શી પથુ
ઓછા ઉતરે એમ નથી. એમનેય એકનેએક
ધરમાં સાલવું ગમતું નથી! મુન્શીજી, નેવા
ધડાકા પ્રેમીને ડાંગ્રેસની અગસીયાં નેવી નિષ્કિ-
યાના કેમ પાલવે? એવો ગાંધીજીના દિસા
અદિસાના મતભેદને બદલે ડાંગ્રેસથી ઝટક્યુંને
અલગ થઇ ગયા છે અને તે પથુ ગાંધીજીના
આશિર્વાદ મેળવીને! નજરએ છીએ હવે એ
મુન્શી-સાવરકરના અખાડામાં શામીલ થાય છે કે
જુદો ચોક્કા જમાવે છે? વરસો મુધી અદિ-
સાના વાતાવરણમાં રથા છતાં એએમ શ્રી
અદિસાને પચાવી શક્યા નથી. શું જોલના
માંકડો અને મચ્છરોએ તો એમને હિંસાની
પ્રેરણા આપી નથી? કે પછી એ કલમ
સ્વામીને લંકેડી પટેા ફેરવવાનું તો મેં, થઇ
આગ્યું નથી? અમને આમાં કંઈક ગંધ, આવી
રહી છે કે હવે ગાંધીજીની નેતાગીરી ધરડી
થતી નય છે ને સાવરકરની નેતાગીરી જીવન
ચંતી નય છે!

લોકોમાં મુન: હુલ્લડ થયાના સમાચાર
સાંપડે છે મુખ્ય પથુ ધડીકમાં હલી
નય છે. ને ધડીકમાં પાણું હુલ્લડ કર્યા નંગી
નય છે! બિહારમાં પથુ ‘ધડીકમાં’ હુલ્લડના
નરો! ઉતરી નય છે ને પાછો ચઢી નય છે!
આમ વારંવાર હુલ્લડે દગાંય છે ને પાછાં
ઉભાં થાય છે એવું કારણ શું હશે? કદાચ
એમ પથુ હોય કે હિંદને સ્વરક્ષણની જરૂર
છે તો સ્વરક્ષણની તાલીમ લેવા માટે આમ
હિંદુ-મુસ્લિમોના એક બીજાનાં ગળાં રે’સીને

લાયક સ્પર્ધી રૂપે વધારવા માગતા હોય, કે વખત આવે નાનીઓ સાથે પશુ નાખી રીતે હાથે હાથ ને બાથે બાથે આવી નજીક તેમને વેગલું બરાકાની જેમ કોપી તરફ પછી એ ગુડાઓએ એકાદ બાજુની સભા મેજનીએ એવાજ દેવા કરી નીખ્યા હોય કે ગુરુપ નાનીવાદની હેબાથી તારાજ થઈ ગયું છે, જગતનો નુકસાન એટલો છે તે પછી દિલ્લ રોતાનું પશુ શા માટે બાકી રહી જાય? ભલે દિલ્લ રોતાનું પશુ હુલ્લેટો હારે ક્યારેતે ની નય! એક પક્ષ જેને શાંતિ સમજી એટલો હોય તેને બીજા પક્ષ દવા કરી એટલો હોય તે આ સિવાય બીજા પરિણામની આશા પશુ શી રખાય? અંતરમાં સમજી તે ૧૬૨૨ સુધી દિલ્લ રોતા એટલો પછી બગેડો જગતમાં અને એ બગાડો આખા દેશને બગાડી દીધો. લોક સત્તારની ચેલી ચકિત ખરી પડતી જાય છે કે:-

“મહેતાજી શીખવે નિશાળમાં એક એક કોક એકથી બગેડો બમા ભગડી ગયા અનેક.”

સે લગાવ છે કે સ્ત્રીઓ દલે દરેક પાતમાં આગળ આવતી જાય છે. બાલુવામાં નોકરી કરવામાં બાલુ કપાવવામાં પાંડુને પહેરવામાં તે કોક પશુ દલે નોકરી પદમાં, કુરતી જગમાં, કોકેટ જગમાં પશુ બાલુએ આવી વધી રહી છે. એ કરતાં એ સિદ્ધપુરનાં સમાચાર તો હલ્લો કરી છે એક બે વાચકોએ એકે બિસ્મ કહી રતા પકાઈ છે. પત્નીઓ દરેક પાતમાં આગળ આવવા મથતી હોય તો પછી ખરિયાં, કાનૂરવામાં, શા માટે જાગતા આવેડા અને જમાનાં શું બદલાય છે? પહેલાં પશુઓ જેનીને મારી મારી પુરમાંથી બહાર કાઢી મૂકતા પશુ કાલેમાં જો એક જીએ પોતાના પશુને મારીને પુરમાંથી બહાર કાઢી મૂકે છે અને તે બિચારા પશુની ચતાએ કાલેમાંથી કાઢે

માં પોતાની જેરી પારોથી બરણપાણ મેળવવાની અરજ કરી છે. મહેતા પુરમાં જેનીનાં નાક કાપતા હતાં પશુ હાલમાં એક પાંચે મતિનું નાક કાપવાનો સમાચાર મળ્યા છે. કીચાલકોટનાં એક શીખ પંતિએ પોતાની બે પત્નીઓથી રક્ષણ મેળવવા સરકારનું શરણ લીધાના સમાચાર પશુ સાંપડ્યા છે. અને દિલ્લની એક કોર્ટમાં ચાલુ કેસમાં પોતાના પશુ પર હુમલો કરી તેને પટકા નાખનારી એક બાલુનાં સમાચાર મળ્યા છે. દિલ્લમાં એક પશુ ગરીબ હોવાથી તેની જેરીએ તેને મુકા મારીને તેના બે પાંસળાં તોડી નાખ્યાની ખબર મળી છે. આમ બાકીનાં પશુ સ્ત્રીઓ પ્રભાત કરી રહી છે. બન્ને આને પુરાણ વિચારના મોહનો “ક્યામતશ નિશાની” કહે, પુરાણીઓ આને હુલ્લેટો કહી શકે. પશુ આપણે તો એને ક્રિકેટમાં ક્રિકેટ કહી શકી હવે બગવાન એમને કાઢી મૂકી ઉગાડે એટલી પ્રાથેનો કરવીને બાકી રહીને!

લાકાળને લીધે કાગળના લાવે તે વખત હતા દલે કાલ-બરાકાના લાવ પશુ બમણા ત્રમણ થઈ ગયા છે. કાલુ બાલુ બાગેલા બનાવવામાં એનો ઉપયોગ થતો હશે? દિલ્લમાં હુલ્લેટોને લીધે દિલ્લના લાવ પશુ વધી ગયા છે. એક તરફ દિલ્લના લાવ વધી રવા છે તો બીજા બાજુ પાકિસ્તાનના લાવ પશુ વધી રવા છે. સારે ત્રીજા બાજુ દિલ્લ મહાસભાના દેવાને પ્રતાપે નોકરીઓના લાવ પશુ વધી રવા છે. આમ એક બાજુ બહુ જ વધી રવા છે. સારે બીજા બાજુ મુઝાઓની જેરીઓના પ્રતાપે બાજુના જીવના લાવ એકદમ જેરી ગયા છે. એમેરીનો કડક વાણી પ્રતાપે દિલ્લની લીડરના લાવ પશુ મારી થયા છે. સારે બધે બધે બિનોબચારીઓ અને લીડરોના લાવ રહી રવા છે!

અસ્માઉલ

હુસ્ના

સિકાઈ-સાબેરી

[ભુલ સુધાર:—ગયા એક પૃષ્ઠ ૬૬૪ માં લીટી ૩૪ માં અત્યુક્તની ને બદલે અંતર્યુક્તની પદ્યું. ૫૪ ૬૬૫ લીટી ૧૩ માં આમૂરી ને બદલે ઓમૂરી પદ્યું.]

“યા હુલીમો” (સંખ્યા ૮૮) “એ
 છુદ્ધાંરી અને નરમી કરવાંવાલા” (૧) જે
 કોઈ કોઈની નમાજ પછી ૬૦ વખત હમેશા
 પઢતો રહેશે તે દુન્યામાં સુખર રહેશે. (૨)
 દુસ્મનઃ મુઢ્ઢ અંશર હાઢિમની રૂબર જતાંની
 સાથે પાણીથી હાથ લોળવી ૧૧ વખત પઢી
 હાથ ઉપર દમ કરી મોઢાં ઉપર ફેરવશે તો
 દુસ્મન સખતી કરી શકશે નહીં અને હાઢિમ
 નરમી અને મહેરબાની કરશે. (૩) એને હમેશા
 કસરતથી પઢનાર સદા ફતેહમાં રહેશે અને
 દરેક આફતથી બચેશે. (૪) એને કસ-
 રતથી પઢનારું દિન નરમ થઈ દિલમાં સંધ
 અને ધીરજ પેદા થશે. (૫) જે કોઈ ખેતીમાં
 દાણા વાવતી વખતે અગર ઝાડ રોપતી વખતે
 એને ૮૮ અંશર ૨૮ વખત પઢી દમ કરશે
 તો ઇ. અ. ખેતી અને બાગબીચાં દરેક
 આફત અને ભેંકસાંથી બચી નહીં પેદાસમાં
 સારો નેલો વધારો થશે. (૬) જે કોઈ અમીર
 એને કસરતથી હમેશા પઢતો રહેશે તો
 પાંચ તેની આબોદી કામમાં રાખી તેમાં વધારો
 કરશે. (૮) એને હમેશા કસરતથી પઢનાર
 પાણી ઉપર દમ કરી કિત્તી પર ઘટશે તો
 ઇ. અ. કુચે નહીં અને જે જાનવર ઘેડા

બળદ વગેરેને લગાડશે તો તે દરેક આફતથી
 બચેલા રહેશે અને પઢનાર જે કોઈ કારીગર
 હશે અને જે પોતાના દુધીમારો ઓમૂરે
 ઉપર દમ કરેલા પાણી ઘટશે તો ઇ. અ.
 રોઝીમાં વધારો થશે. મુરિલમ એકત લાઇઓ
 અને કારીગરો માટે અકસીર સિદ્ધ છે.

“યા અઝીમો” (અદ્દ ૧૦૨૦) “એ
 છુદ્ધાંરી અને ખરતુર ઝાત અને સિદ્ધતમાં”
 (૧) એને હમેશા કસરતથી પઢનારને ઇઝત
 હાંસિવ થશે. (૨) બીમાર માણસ એને કસ-
 રતથી પઢશે તો ઇ. અ. બીમારીથી બચી
 છુટકારો થઈ જશે. (૩) ત કસરત માણસ એને
 કસરતથી પઢતો રહેશે તો ઇ. અ. દરેક
 આફત, બીમારી વગેરેથી બચેલા રહેશે. (૪)
 જે કોઈના પેટમાં દુદ્ધ થતું હોય તો સાત
 વખત પઢી પાણી પર દમ કરી પીવાથી અગર
 બીજાના પેટમાં દુદ્ધ હોય તો પીવાથી
 ઇ. અ. દુદ્ધ મંડી જશે. (૫) “અદ્દાહુરેમો”
 યા અઝીમો તઅમઝમતો બિલઅમઝમતે
 વલ અઝમતો ફી અઝમતે અઝમતેકી
 યા અઝીમો” એને કસરતથી પઢનાર ઇ.
 અ. દરેક આફત, બિમા, બીમારીથી બચી
 જશે અને અગર એવી કોઈ બિમામાં ફસેલો ન

દશે તો યુગપાક એવી જાણાએથી બચાવશે બધા યુન્દા-છે. અ. યુદ્ધપાક બખરી દેશે. અને દુન્યામાં તેની ઇજ્જત વધશે. (૬) એની આગળ અને પાછળ ત્રણ ત્રણ વખત “આઉઝા એકસેમાતિલ્લાહિતામ્માતે કુદસેહુ મિન સરે માખલકા યા એઝીમ સ્તુહતાને, યા કદીમલ એહુસાને, યા દાએ-મન નેઅમે, યા ખાસેતરીઝકે, યા રઝકાકો વહુફના ફઝલકો ખેર રઝકીને” એને કસરતથી પદનાર ઇ. અ. કદી કોઇના મોહતાજ થશે નહીં, યુદ્ધપાક ગૈમથી દરેક હાજત પૂરી કરશે.

“યા ગઝુરે” (અદલ ૧૨૮૬) “એ બખસાવાંલા.” (૧) એને કસરતથી પદનારના દરેક રંગે ગમ યુદ્ધપાક દર કરશે. (૨) એને કસરતથી પદનાર છુખાર અને માયાનો દદ-વાંલા ઉપર દમ કરશે તો ઇ. અ. છુખાર, દદ વગેરે જતુ રહેશે. (૩) એને કસરતથી પદનારના યુન્દા યુદ્ધપાક બખરી દેશે. (૪) એને કસરતથી પદનારના દિલની કાળાસ (યુન્દાએને લઇ દિલ પર જે સિવાહી જમે છે તે) યુદ્ધપાક દર કરી દેશે. (૫) જે કોઈ સિજદામાં જઇ “યાસ્ખમેગ ફેલી” ત્રણ વખત પડશે તો યુદ્ધપાક તેના આગળ પાછળના બધા યુન્દા બખરી દેશે. (૬) “યા ગઝુરે” ને કસરતથી પદનાર ઇ. અ. દરેક આફત બલા અને બીમારીઓ બચેશે રહેશે, અને આફત, બલા અને બીમારીમાં પડ્યાવતો માથુંસ એને કસરતથી પડશે તો ઇ. અ. બહુ જલ્દી પૂરો થઇ જશે. (૭) “અલ્લા હુમમ ફેલી” વતુબ અલસ્યા ઇન્કકા અતતતવા બુરહીમ” એને કસરતથી પદનારના યુન્દા ઇ. અ. યુદ્ધપાક બહુ જલ્દી બખરી દેશે. યુન્દાએની બખરીશ મારે અંકસીર સમાન છે. (૮) દરેકજ રાતે સુતી વખત એને (તેને) ની દુઆને) ૧૧ વખત પદનારના તે દિવસનાં

“યા રાઝુરે” (સંખ્યા ૫૨૬) “એ શુકર કરવાવાલાના કદરદાન” (૧) એને દર-રોજ ૪૧ વખત પઢી પાણી ઉપર દમ કરી (પાણી જરૂર જેટલું જ લેવું) રીતના અને બંને આંખો ઉપર લગાડવાથી ઇ. અ. તંગદસ્તી બહુ જલ્દી યુદ્ધપાક દરે કરશે અને તેને ગૈમથી રોઝી આપશે. (૨) હમેશા ૫૨૬ વખત પદનાર ઇ. અ. બહુ જલ્દી તલ્ગર થશે, અગર યુદ્ધપાક તેના દિલને દરેક રીતની સમ-અના કરશે (૩) એને કસરતથી પદનાર કોઇના મોહતાજ થતો નથી. (૪) દરેકજ એને ૫૦૦૦ વખત પદનારને કયામતમાં યુદ્ધપાક મોટા દરજા અના કરશે. (૫) દરેકજ એને ૪૧ વખત પઢી લુઆમે દદન બંને આંખો પર લગાડે અગર પાણી ઉપર દમ કરી તે લગાડે તો ઇ. અ. આંખોની રોશની કાયમ રહેશે અને જો એ કમતી થઇ ગઇ હશે તો યુદ્ધપાક તેને રોશની પાછી અના કરશે. (૬) એને દરેકજ ૪૧ વખત પઢી પાણી ઉપર દમ કરી તે પીરાથી તેમજ બદન ઉપર લગાડવાથી સાસની રકાવટ હાંકે, જરા કેમ્પ સાલના કે કામ કરના બહુ જલ્દી ચાકી બન્ય તે બીમારી અને બદન હમેશા ભારી રહે અને સુલત રહે તે બીમા-રીઓથી ઇ. અ. યુદ્ધપાક બહુ જલ્દી હાલવશે. (૭) એને કસરતથી પદનાર તંગર ૬ માં લખેલ બીમારીઓમાં સપડાશે નહીં યુદ્ધપાક તેને એવી બીમારીઓથી બચાવશે. (૮) પગે ચાલી ચુસાકરી કરનાર એને કસરતથી પડશે તો ઇ. અ. તેને થાક લાગશે નહીં.

“યા અલીચો” (સંખ્યા ૧૧૦) “એ શુક્રંદ મતબાવા” (૧) એને કસરતથી પદનારને

અગર દરેક ૧૧૦ વખત પઢનારને ખુદાપાક
 ઇઝત આપે છે અને દુ-યાવાલા તેને દરેક માન
 ઇઝત આપે છે. (૨) ત્રીજા એક મુજબ
 પઢનાર ગરીબ હશે તો ખુદાપાક તેને અમીર
 કરશે અગર અમીર હશે તો ખુદાપાક તેની
 અમીરી કાયમ રાખશે. (૩) અગર પરદેશમાં
 હોય અને વતન પાછા પહોંચવાનું કંઈ સંધન
 ન હોય તો એને કસરતથી પઢવાથી ઇ. અ.
 બહુ જલ્દી ખુદાપાક તેને વતનમાં પહોંચાડી
 દેશે. (૪) કાંઈપણ રીતના સોળ (વરમ) ઉપર
 ત્રણ વખત દમ કરવાથી ઇ. અ. સોળ
 મરી જશે.

(અપૂર્ણ)

હોય કે તો બધું કરે કાંઈ?
 કે ન હોય તો શું કરે કાંઈ?
 નિન નવી આંસો ને સંકટ છે,
 એક હો તો જનું કરે કાંઈ?
 દિનનું, આંખનું, છાતનું મનનું;
 કાંઈ કાંઈ કહું કરે કાંઈ?
 હું તો માનું છું, માનવા માનવ;
 દિલ ન માને તો શું કરે કાંઈ?
 દિવ્ય શક્તિ જે હોય માનવમાં,
 ભાર શા છે, કે શું કરે કાંઈ?
 "આરઝુ" આશ તુમ ફરી જારી;
 કાશ! પ્રયાસ તું કરે કાંઈ?
 "આરઝુ" [ધારણ]

વિદ્યાર્થીઓની મુંઝવણનો સાચો ઉકેલ

વિદ્યાર્થી મેટ્રિકમાં પાસ થયા પછી બીજી સારી લાઇનની માહિતીના
 અભાવે ગમે તે લાઇન પસંદ કરી લે છે; અને પછી ખોટી પસંદગી માટે
 પસ્તાય છે.

વિદ્યાર્થીની આ મુંઝવેલી ધ્યાનમાં લઇને 'શિક્ષણ-સંસ્થાઓ'
 નામનું પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં:-આર્ટ્સ, સાયન્સ, વ્યાપાર,
 કાયદો, એકાઉન્ટન્ટસી, ટેકનીકલ, ટેક્સ્ટાઇલ, કાઇમ, વીવીંગ, ખેતીવાડી,
 જંગલ, મેડીકલ, આયુર્વેદ, વ્યાયામ, લશ્કરી તાલીમ, હવાઈ ને-દરિયાઈ
 શિક્ષણ, પોલીસ; રેલવે, સંગીત, ચિત્રકામ, રિસર્ચ, વગેરે વિવિધ પ્રકારના
 ૨૦૦ અભ્યાસક્રમની અને તેની શિક્ષણ-સંસ્થાઓની પસંદગી માહિતી
 આપવામાં આવી છે.

દરેક વિદ્યાર્થીને આ પુસ્તક એક જીવન-સાથીની ગરજ સારશે.

પુસ્તકની કિંમત માત્ર રૂ. ૧ રાખી છે. પોસ્ટેજનું ભુલું.

મંગાવાનું ઠેકાણું: શ્રી મંત્રી, સુરત જિલ્લા વિદ્યાર્થી-સહાયક
 સહકારી મંડળ લિમિટેડ, સુરત.

પોઠ

રા, અડવાળ ત્યારે જ્યારે આવે ત્યારે સાહિત્યનું કંઈ ને કંઈ લઈને આવે છે. એમણે કહ્યું: "મારા વાંચવામાં આવ્યું છે કે, કવિ નાનાલાલ રસપ્રધાન કાવ્યો લખે છે; ત્યારે બી. કે. દાકર અર્થપ્રધાન કાવ્યો લખે છે એ મેં એ બંનેનાં કાવ્યો અમદાવાદની યુનિવર્સિટીમાંથી જુનાં પુસ્તકો મળવાને તેમાં લાંબી નેત્રાં: જતાં સમગ્રનું નાંદ કે રસપ્રધાન થું ને અર્થપ્રધાન થું ?"

"તમાજ જેવા સુંદના આંગડે આંધી જની જનારા આમ રહેલાથી કવિ નાનાલાલ કે બી. કે. દાકરને સમજી જશે ત્યારે 'સમજી લેવાનું' કે હવે યુગગતી કવિનામાં કંઈ' દમ રહ્યો નથી! અરે! જેમને ચાર ચાર, પાંચ પાંચ દાયકાથી અનેક વિદ્વાનો સમજવાં ફાંફાં પારેપારે: તેલ સમજી શકતા નથી તેને આપ થું સમજવાનાં હતાં? આજકાલ કાંદા-બટાકાનાં ભાવ બખૂં: તેજ પર છે: માટે ભાઈ-સાહેબ તમે તમારું ને તમારું, આવ બચાવું લખું મુજબાં: હાથ: તેમજ: કવિતાના વિષયને પડતો મુજી, તમારા પુરાણાધિકારો, પુનરાધિકાર, કરો: મને કાંદા-બટાકાની ફેરી ફેરો! મેં અડવાળને વાસ્તવિક શિખામણ આપી

"બચાળ મેં પૃથ્વી તેનો જવાબ આવડતો નથી ત્યારે ધરડી ડેશીઓની જમ શિખામણ આપવા મેંસી ગયા! તું મોટો સાહિત્યનો ખાં છે તો બોલને રસપ્રધાન અને અર્થપ્રધાન એટલે થું ?"

"સાહેબ, જે કવિતા વાંચતાં આપુસ ફેરી ખાના હોય તેમ રસાં:રે તે રસપ્રધાન કવિતા કહેવાય અને અર્થ એટલે પૈસા. તો ને કવિતા વાંચનાં સાંભળનારા આપણને પૈસા આપે તે અર્થપ્રધાન: કવિતા કહેવાય!"

"સારે આ દિસામે તો સહેવત સાવળાંગાં અને, ગજરામાફની: કવિતાઓ રસપ્રધાન મળ્યા! આજે સેંકડો વરસ થયાં જ્યાં જ્યાં હોડોના દાયમાં એ ચોપડીઓ નેવામાં આવે, છે, અને આ કવિ નાનાલાલની ચોપડીઓ તો ફાંફ રડ્યા ખડ્યા કોમેજીયન કે, ફાંફ ખાંસીએલ, દમીએલ, વિદ્વાન કે પ્રાઈસરના દાયમાં નેવામાં આવે છે! આપુસ ફેરી તો મેં પણ આમથી જોવાએ એમાં તો રસ આવતો નથી! ને વળી પેલી બી. કે. દાકરની અર્થપ્રધાન કવિતા તો તમે મળું ફાડીફાડીને ગાઓ તોય ફાંફ એક દોડીયું પરખાવે એવી નથી!

મેં તો કાંઈ ગવૈયા કે ભજનીકને મોઢે એવી કવિતા અંબળી નથી ! ગાડીમાં ગાનારા અંધળા છોકરા છોકરીઓએ જ્ઞાનનંદ, કબીર, તુલસી, દાસ, તુકારામ, મીરાંબાઈ, નરસિંહ મહેતા વગેરેનાં પંથ કે સાખીઓ ગાય છે. તમારા બ. ક. દાકાર કે નાનાલાલને તો કાંઈ ગાતું નથી ?”

“કાંઈ કોલેજના ગૈધરીગમાં જઇને સાંભળજો ! એ કવિઓની દરારી. ગાડીમાં કરવાની નથી ! ભણા માણસ મહાકવિઓની પ્રશ્નદિ તો કોલેજના હોલમાં, કાંઈ સાહિત્ય રસિકના બંગલે, કે સાહિત્ય સભાઓમાં બેઠે ગાય ! આગગાડી, ધર્મશાળા કે મંદીરના ચોતરાઓ ઉપર નહિ ! સમજ્યો જોળ ને જોળનો બેઠે પણ જાણતો નથી ને મોટા સાહિત્યકારનો દાવો કરવા લાગ્યો છે તે ! તું જાણે છે બ. ક. દાકારને ? મારી પાસે તો આવી વાત કરી પણ બીજે ક્યાંય એમનું નામ ન લેતો તે ફોટામાં તો એમની મૂંઝો જોઈએ ? એ સ્ટાનલીન ફાસીનની મૂંઝોવાળા કવિનું તો નામ લેવામાંજ સાર નથી ! સમજ્યો કે પછી ભેંસ આગળ લાગવત ! ને જો હવેથી કવિ નાનાલાલના રસપ્રધાન કાવ્યો સમજવાં હોય તો સવા મહિના સુધી લાગલાગટ રસપુરી જમીને ને પછી એવાં કાવ્યો સમજવાનો પ્રયત્ન કરજો ! એ નહોય પેલી મુશાયરાની ગઝલો કે કાંતે સાંભળતાંની સાથેજ પ્યાનમાં ઉતરી જાય !

“અને મુશાયરાનીજ વાત નીકળી છે તો શ્રી. ‘એકલ’ યાદ આવી જાય છે શ્રી. ‘એકલ’ ખુલાસો કરવામાં જરા ‘એકલ’ (એવેના) યદ ગયા છે, હોય, “મુશાયરો એજ કવિતાને આમ જનતા સુધી પહોંચાવવાનું સારામાં સારું” અને રસિક સાધન છે એમ હું પણ માનું છું.”

એવો ઇકરાર કરીને પોંતે “સાહિત્ય સૌરભ” ના જગીયાનાં એક કુંશળે માળા છે એમ પુરવાર કર્યું છે. પણ ભલા જો છેલ્લા ૭ માસમાં એઓથી ગણાવે છે એ રીતે મુશાયરાઓની સંખ્યા ગણવા બેસીએ તો ૨૫ થું ૨૫૦ મુશાયરા ગણાવાય ! ઉત્તર દિવંદના શહેરામાં આઠ આઠ દિવસે મુશાયરાનો રવૈયો છે અને હવે તો દિલ્હી તથા લખનૌનાં રડીયો રહેશો પણ ખૂબ મુશાયરાઓથી ગાંઠતાં થયું છે; લા ગણતાં ક્યાં પાર આવે આવે એમ છે ? પણ ટુંકી વાત એટલી કે એ લાઇસાહિયનો પ્રથમ ગવૈયોનો હેતુ એ હતો કે “જેમ ધાડની આગળ જોતરું, તેમ જ્યાં હોય ત્યાં આજકાલ મુશાયરાઓ આગળ આવતા દેખાય છે !” પણ આ વેલા એમનો હેતુ એ દેખાતો નથી એ આનંદનો વિષય છે.

●

“પારકલ કહે છે કે પુસ્તક લેખન માટે લખાણની શરૂઆતમાં થું મૂકવું એ સૌથી અગત્યની વસ્તુ છે.” અલગત લેખનની વાત જાણ્યો સુકીએ તો ડાવાવતી વખતે સૌથી પહેલાં થું મૂકવું એવી ન્તે કોઇને સમજ ન પડતી હોય તો કાંઈપણ પ્રકારાની ખાનગીમાં સલાહલભ જોજો તે તમને તુરત કહી દેશે કે પુસ્તકની શરૂઆતમાં અર્ધજુ પત્રિકા વહેતી મૂકી અને તે પણ કાંઈ વિદ્વાનને નામે નહિ પણ ધનવાનને નામે કારણકે એમ થવાથી વિદ્વાન અને ધનવાનનો સુમેળ સાધતાં પુસ્તકમાં સુવર્ણ અને સુમધી ભજે છે ! આ વાતની ખાનગી ન થતી હોય તો કાંઈ પણ અનુભવીને પૂછી લેજો. અને જાણો છો ? આતું તો રાગભોજ અને બાદશાહ અકબરના વખતથીજ હાથતું આવ્યું છે ! વળી એકવડે હોવે કહે છે કે “લેખક પોતાના હૃદયમાં

નજર કરે, અને જે જણાય તેને, વફાદારી પૂર્વક કલમદારા રજુ કરે તો પુષ્કળ વાંચકો મળી આવે છે." વાત તો ખરી છે; પણ આપણા ગુજરાતમાં તો ઘણા ખરા સેખકોનાં હૃદય પ્રકાશકોને ત્યાં ગીરો મૂકેલાં હોય છે; પછી એની નજર કરવી શું કામ લાગે? અત્યારે તો જવેશન કરતાં દાયકાની કીમત વધુ અંકાય છે! કુટુંબ કરતાં કરંડીયાને પહેલાં જોવામાં આવે છે! પુસ્તકમાં વિચારોની સંગીનતા કરતાં પોંચાની સંગીનતા વધુ જોવામાં આવે છે! પુસ્તકમાં અનુભવની કીલ્બુત કરતાં પુણીની ભગાઇ મારકીટમાં વધુ કામ લાગે છે! ખાતરી કરવી હોય તો એકાદ એકલા પર પુસ્તકોનો તગડો મારીને લેયવા બેસી જાવ!

ગરબ વિકાસમાં રસપ્રેતા બાઈ 'સાગિર' સાદબ એક પત્ર દ્વારા કારવાના નંત્રીજીને જાણાવે છે કે "આપણા ગરબકારો માસિકો, અડવાડિકો અને દૈનિકોમાં પણ ગરબની કંડિકાઓ અચરનાર વહેતી મૂકે તો કેમ? કેમ શું? વાત તો સારી છે એ દરિયો જેમ વધુ ખેડાય તેમ વધુ લાભ છે, પણ એટલી સલાજી તો રખાવીજ નેત્રએ ને કે એ હાડીઓ કાળગતી ન હોય! નારિકે મળજીત હોડકાંએ લખેજ દરિયામાં જંપલાવે કે અધવચ કુજવાની લંકા ન રહે. બાકી દેખાદેખી કુદી પડવામાં તો "અપના વાકાઓ" પાછી પાની કરે. એવા નથીજાં વળી એ બાઈ સાદબ ગરબ સાદિત્ય પર બાઈ 'નિસાર' જેવા કોઈ દરેલ દાવોથી સમાધાનના થાય એમ ઇચ્છે છે. એ વાત સાચ નાંખી દેવા જેવી તો નથીજ. જેમ એની વધુ ખેડાય તેમ વધુ લાભ થાય એવો દેખીતીજ વાત છેને! પણ આપણા ગરબકારોની પીડ

દબ્બ મળજીત કયાં થઈ છે? જાપાની સ્ત્રીમની જેવી તકલાદી પીવાળાઓની મેન્સેરિટી હોય ત્યાં આવી રીતે કલમ ઉપાડીને શું કાંઈ કાઢીએ? હા...આ, યોગ્ય કાર્યજ્ઞની પીડા ધરાવના શાહરે એલદિલી દાખવે તો જરૂર 'નિસાર' લેવાની પણ ઉધ ઉતરીએ અને વરસ દિવસે એકાદવાર દેખાના પેલા 'શદબ્ધા'ને પણ જાગૃત કરીએ અને જાગતને બનાવી દઈએ. કે આ, તોમાં પણ તેજ છે!

કારીના 'સંસ્કૃત વિદ્યા મંદિર'ના સંચાલક 'સાદિત્યાલંકાર' સાહેબો કમલાકાંત ત્રિવેદીએ ઉદારતાથી સરકારને પત્ર લેવાની ગુજરાતના કૃતજ્ઞ લેખકો અને કવિઓને 'સાદિત્ય બુદ્ધિ' અને 'સાદિત્યાલંકાર'ની પદ્ધતિઓ છુટા દાયે આપવા માંડી છે. પાંચ રૂપિયાની એકાદ નોટમાં આપડી મોટી પદવી મળતી હોય! બધા ગુજરાતી લેખકો, તથા કવિઓ 'સાદિત્ય બુદ્ધિ' કે 'સાદિત્યાલંકાર' કાં ન જની જાવ? અ રહીમનો લાભ લેવા અમારા મિત્ર રા. અડવાડ તેમજ રા. દામનએજાએ તો આપડી પાસેથી પાંચ પાંચની એક એક નોટ પણ ઉછીની મંગાવી દત્તી. પણ મેં તેમને પાંચ પાંચની નોટના બદલામાં લાલ રંગની શાદીથી "૫૦૦ સદિત્યબુદ્ધિ" ને "૧૦૦૦ વિદ્યલંકાર" એવી પદ્ધતિ તથા પૈસાનાં પાંચ કાંડ પંચ લખી મોકલાવી છે. પણ "ધારી મુરચી દાલ બરાબર" ગણી એ આજુબંધ મિત્રોએ મારી મોકલાવેલી પદ્ધતિ પાંચે કાંડ પાંચે દેરોએ છે!

આ વાત જાણ્યા પછી કીલ્બુત, અખચડી પણ કનકવાળી કાણી ચગવા લાગ્યા છે, ને છુટા દાયે જેને નેત્રએ તેને મદદ 'સાદિ

ત્યેદુપણુ' ની ભય'કર પદો આપવાની ઑફિસ
ખોલી ખેંઠા છે. તેમની દલીલ છે, કે 'ખંધાજી'
'સાહિત્યજ્ઞપણુ' બની જાય તો પછી 'સાહિ-
ત્યજ્ઞપણુ' કેણુ? ખંધાજી ચોર બની જાય તો
પછી સાહુકારની કીંમત શું? અને વાત પણ
ખરીજ છે ને કે એ હાય વગર તાલી પાડતી
નથી તો એ પાટી હોવા વગર સાહિત્ય ચર્ચા
પણ શી રીતે થાય? તો સાહિત્યનો ચહેરો
શેખલાવવા તેની હજનમત,ના ચર્ચા પુરતી પણ
એ પાટીઓ હોવી જરૂરી હોય અને શી.
શેખચહીના મતને મળતા થઇએ છીએ અને
હાલ તુરતને માટે 'સાહિત્યજ્ઞપણુ'ની પદવી
બહારી લઇએ છીએ! કાળીમાણુ ન હોય ત્યાં
સુધી ઉગળી બાગુની કીંમત શી રીતે થાય?
ટકુઓ ન હોય તો અરખી ઘોડાનો હાવ
કેણુ પછે?

રા. વણુજરો

ફૂલોના મનોરથ

આકળ બિન્દુઓ વડે બીજશું.
કિરણના તાપ વડે સીજશું.
કદી હુલાસથી હાસ્ય કરશું;
કદી ઉના અશ્રુઓ પી જશું.
દંધશું રસીક અરસીકને;
ઉરે સુરલિ ભરી રીઝશું.

"નસીમ"

[મુંબઇ]

● હૃદયજંખના ●

[મંદકાંતા]

કંચે, નારો કદમ વિચરી એકના એક પંથે,
ને એનાં આદરણ લહી નેનવું વર ખૂટે,
શેધી લેશે શ્રમિત તન ચે, કંચક આરામગાહ,
કિન્તુ હેયું નિરાદિન રહ્યું જંખી માથુક-હાર.

'કિરમત'

[લાવનગર]

મદ્રાસ મીલાનું
આર્ટલીન

'ગીવ એન્ડ ટેક' સ્ટોર્સ

મદ્રાસ મીલાનું
હનાવા-

[માલિક : ઈ. એમ. એસ. અદ્દુલુ]

લસ્ટાલીન

ચોકખઝાર : સુરત.

રીવેરા

(બુઝ્યા મરિજંદ પાસે)

—ઉપરાંત—

—ઉપરાંત—

હવે કવોલીનીનાં

ગરમ ત્યા સુતરીક સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

... તેમજ...

શરટીંગ્સ

નાનકલાક, મલંમલ, હુવીલ, ટસર, ગોજ,

સુટીંગ્સ

છેલ્લામાં છેલ્લી
ઢળમાં મોજૂદ છે.બોસકી, તરેહવાર વાયલ, ધોએલી તથા
કોર્બી ચાંદરો, ચારસા, હવાલ વગયરહ.લેટેસ્ટ ડીઝાઇનોમાં
મોજૂદ છે.

શેરવાનીમાં

[હેતી દુખની અપ-દુ-ડેડ; સાષ્ટીથી શુભસને
નવા કાળવાયા પહેરાવનાર શ્રી. શેખચંદનીની કલમની
એક વધુ પ્રસાદી "કરવાં"ના વાંચકો સમજાવ-સગવં]

૮. જેની કરીએ છીએ.

હમરો આકતો સામિત છે એવી કેદોનીમાં,
મડને "ચાચા" કહી છુટો બનાવે છે જવાનીમાં !

કમિશન પર, કમિશન, અથા ઉપર અથા; કર પર કર;
તકમે શું શું નથી દેતા અમોને મહેરબાનીમાં ?

પીવાડી ચાહ ચાંચે પાન ને સીંગાર આપીને;
ખરીદે છે અમારી મિત્રતા તે એક આનીમાં !

પ્રુદાની શાન છે વસ્તી સી વધતી જનક છે ધરમા,
અને પેસા નથી વધતો અમારી આમદાનીમાં !

જેણાએ નેદિયો અથેજા જેવા સુમાં નેયા,
કાઈ અથેજા ને નેયા પરજી શેરવાનીમાં !

નરી કીચી વડે ઈન્સાનીયતને આપ ના માપે;
અનુભવ પણ જરૂરી થીજ છે આ ઈન્સાનીમાં !

તમારા સ્નેહને હું શેખચંદની જેટલું સમજ્યો;
કે એક જ મિત્ર થઈ ગઈતી અને તે પણ જવાનીમાં !

શેખચંદની
અં નુકરી

સવાલ-એક છોકરો છે અને તેણે પોતાની દાદીનું દુધ એક અંચરા બે વખત પીધું છે તેથી, પછી વખત પીધું નથી તો તેની પોતાની સગી દાદી બાહુનની સાથે નિકાલ થઈ શકે કે નહીં?

જવાબ-વત્સારે તે છોકરાએ નાની હિમરસાં પોતાની દાદીનું દુધ એક અંચરા બે વાર પીધું છે તો એથી રિદાઅત સાબિત થઈ ગઈ અને તે છોકરાની દેશ દલે દુધ બહુન થઈ અને તેની છોકરી જાણે ત્રણ માટે જાણે સાથે નિકાલ કરવા દુઃસ્ત નથી. નસબી સંગાધના માફક રિદાઅતથી પછાત સગાઈ સાબિત થાય છે. (હિદાયત, શહેર વિકાસ)

સવાલ-હું દુકાનમાં નોકરી કરું છું અને જો તે દુકાનમાં કોઈ માત્ર નથી તો બદલેથી હું પોતે માત્ર લાવી વેચું છું અને અંચર જે તેનાં કાર્યવાહી બાદ કરતાં મરુ તેમજ શેરુ કે નોકરને?

જવાબ-નોકર માટે દુરસ્ત નથી કે આ મુદ્દે પોતાની શીની રહે સિવાય દુકાનમાં માત્ર લાવી વેચે, જે માત્ર દુકાનમાં અંચર થઈ જતાં બીજા વેપારી પોસથી લાવી ધરાં કને આપવામાં આવે છે તે શેરુનું દિસાબમાં હોય છે અને તેનાં નફોનો હકદાર શેર હોય છે. અને એ પ્રમાણે દુકાનદારેનો દુરસ્ત છે કે માત્રની ઘટ પડવાથી એક બીજા વેપારી

પોસથી કોઈ જો આ મુદ્દા નોકર શેરની દુકાનમાં વેપાર કરે અને નફોનો મલિક નોકર પોતાને સમજે તો શેરની દુકાનના જો કોઈ અંચ પડી જાય પછી જો કોઈ વસ્તુ નોકરને વેચે શેરુનું આપી હોય કે આ વેચી એનો નફો તે હોય તો પછી નોકર એ મુદ્દા કરી શકે છે.

સવાલ-અમારે ત્યાં ઘરમાં પાંકુ દાંડુ છે અને તેમાં ઘણા વેરસાથી પાણી ભરેલું છે અને અરામત મંદફૂલ છે કોઈ તરેહની નાપાકી પડેલી નથી. પાણી સાંખી મુદતનું પાણી છે અને બિસ્કુટ સાફ છે તો તે પાણી વાપરી શકાય અથવા નવું પાણી ખાલી કરી ભરાવવું પડે?

જવાબ-વત્સારે તે રાંકાનું પાણી બિસ્કુટ સાફ થાય છે અને કોઈ પ્રકારની પહોરી તેમાં પડેલી નથી તો તે રાંકામાં પાણી પાક છે અને તે વાપરવું જાહેર છે. ખાલી કરી નવેસરથી ભરાવવું ઝરી નથી.

સવાલ-નમાઝ માટે સિગરમાં જૂની વેળા ઝમીન પર પડેલાં હાય મુકવા કે ગુણુ મુકવા એની ખરી રીત બયાન કરશો કિ કાયદો થાય અને તે મુદ્દા અમલ થાય.

જવાબ-હવેની મુદ્દામાં સિગરેટ કરેલી વેળા પહેલાં જો ગુણુ ઝમીન પર રાખે

પછી બંને હાથોને કાનોનાં મુકાબલોમાં રાખે અને બંને હાથોની વચ્ચે માથું રાખે એ પ્રમાણે મુન્નત છે. ઘણી દહીસોથી એજ મુન્નત સ્થાપિત છે પણ જે કોઈ માણસ ઝઘડી કે કમોન્સેરીના કારણે સિગ્નલમાં જેતી વેળા પહેલાં ઝમીન પર હાથો, કે એમાં કંઈ વાંધો નથી પણ ઉત્તર પિના એવી આદત પાડે નહિ.

સવાલ-અમારે ત્યાં મરિચકનો મુલ્ય છે તે ગામમાં ગાય બકરા વગેરે કુલ્ય કરે છે અને તેની શીસ લે છે. આનો એ આના એક જનાર દીક મળે છે. મરથી પણ કાપે છે તો એક પેસો મળે છે, અને તેની ગેરહાજરીમાં બાંગી એ કામ કરે છે. એ પેસા લેવા દરેક છે? એવા પ્રમાણ પાછળ નમાજ થયે? અજાન એવા બાંગીની મકરૂદ થયે કે નહિ?

જવાબ-પ્રમાણ અથવા બાંગીને મુલ્ય કરવા પર મકરૂદી લેવી જાએ છે. પ્રમાણત છમામની અને અજન બાંગીની કરાદત વગર દુરેક છે. એમાં શરીરવતની રૂએ કોઈ પ્રકારનો બાપ નથી (મજમુઅલ ફતવા)

સવાલ-વાથ એટલે શીરની ચરબી શીર પર, કોઈ બીમારની દવા થવાથી, લગાવી અને હાથ કે પગ અથવા શરીરના કોઈપણ ભાગ પર એવી લેપ કરવી જેમા તાડી કે દારૂ હોય તે દુરેક છે? તે સાથે નમાજ મુકરૂદ થી કેમ?

જવાબ હરામ વસ્તુ પર દવા કરવી દુરેક નથી. જે કોઈ મુસલમાન દક્ષીમ અનુભવી એમ કહે કે આ હરામ દવા સિવાય એનો બીજો કશો ઇલાજ નથી તો એવી મજબૂરીની હાલતમાં તે દવા કરવાની રજા મળી શકશે કારણ કે, એ સિવાય બીજી દવા નથી પણ તે દવા થોવા વિના નમાજ પઢવી દુરેક નથી, તેમજ તાડી અને દારૂ મેલવેથી લેપને પણ થોવા વગેરે નમાજ પઢવી શકાશે નહીં. (દુરે મુખતાર)

સવાલ-પગનો નખ કપાવવા જરૂરી છે? નહીં કપાવે તો મુનેદગાર થાય?

જવાબ-હાથના નખોના જેમ પગના નખો પણ કપાવવા મુન્નત છે. ઘણા મહેલ થવા ન જોઈએ. દર આઠ દીવસે કપાવવા બેદતર છે.

સવાલ-હાથના નખ પહેલાં કંઈ આંગળાથી કપાવે અથવા તો જેમ જોઈએ તેમ કપાવે?

જવાબ-હાથના નખ આવી રીતે કપાવવા બેદતર છે કે, પ્રથમ જમણા હાથની શહાદતની આંગળાથી શરૂ કરે અને જમણા હાંધની ચઢી નાની આંગળા પર ખતમ કરે. ફરી ડાબા હાથની ચઢી નાની આંગળાથી શરૂ કરી જમણા હાથના બાકી રહેલા અંગુઠા પર ખતમ કરે. અને જમણા પગની ચઢી નાની આંગળાથી શરૂ કરી ડાબા પગની ચઢી નાની આંગળા પર ખતમ કરે. ઉપલી રીત પ્રમાણે કરવું વધુ અફઝલ અને બેદતર છે. અને જે કોઈ આ રીતના પિચક પણ કપાવશે તો જાએ છે. (સામી)

સવાલ-કેટલાક લોકોને એવી રૂબ છે કે છમામથી પહેલાં નમાજમાં રૂકુઅ કરે છે. છમામથી પહેલાં સગરૂદમાં જાય છે. એથી નમાજ થયે?

જવાબ-છમામથી પહેલાં મુકતદીએ નમાજમાં કોઈ રૂકુઅ શરૂ કરવું મકરૂદ તદ્દીમી છે. એ વિશે દહીસોમાં પણ સખત વધક આવેલી છે.

સવાલ-જનાઝકની નમાજમાં કેટલી તકબીર છે? દરેક તકબીર પાકારતી વેળા હાંથો, કાનો લગી ઉઠાવવા કે નહિ? એવતતુ મોઢું, કદતમાંથી બધાએએ મળી જોતું એટલે બધા લેળા ચંપ મુદ્દલતુ મોઢું આપ વોર પર જુરુ છે તેમાં કંઈ વાંધો છે?

જવાબ જનાઝકની નમાજની ચાર તકબીરો છે. પહેલી તકબીરમાં કાનો સુધી

હાય ઉઠાવી બાંધી લે, બાકીની ત્રણ તકબીરામાં હાય ઉઠાવે નહિ. અર્થે મુદ્દતને કદન ખરેચાચ પછી કદન બોલી બધાએ બેગા યદ મોદુ જેવાનો આમ રિવાજ ન પાડે. જેઠાએ અગર પાખંદી વગર કદી જેવામાં આવે તો જેઠ શકે છે. પણ કેટલોક જગ્યાએ ખાસ મોદુ જેઠ મરે અને ઓરતો જેરથી રૂંડે છે એ દુરસ્ત નથી. જે મરનાર પોતાની દયાની દરમ્યાન પોતાના ઉપર રડવાને પસંદ રાખતો હતો અથવા તો તે બાલ્યુતો હતો કે મારી પાછળવાળાઓ રડશે તો પસંદ રાખવાની મૂરતમાં તે મૈયન તથા રડનાર બધા શુન્દેગાર યશે એને બીજી મૂરતમાં મૈયન પર દયાલીમાં ન રડવા માટે વસીયત કરવી ઝરૂરી છે. અને જે મૈયન તો રડવાને પસંદ ન કરતો હતો અથવા ન રડવા વિષે વસીયત કરો હતી છતાં પાછળવાળાઓ રડવા તો મૈયન શુન્દેગાર નથી બદલે રડનાર શુન્દેગાર યશે. હજરતે સલ્મ સખન મનાઈ ફરમાવી છે. સરીહ હદીસમાં વારિદ છે કે જે લોકો મૈયન પર જેર જેરથી રૂંડે અથવા છાતી કુટે અને કપડાં કાઢે તે અમારામાંથી નથી. એ તો કાફિરોના રિવાજ છે. મુસલમાનોએ એથી બચવું જેઠાએ. (મિશકાત શૈ, ખુલાસતુલ ફતાવા, આલમગીરી.)

સવાલ-અમારા તરફ ગામોમાં એવો રસમ છે કે શાદીના દીવસોમાં રંગ બનાવી એક બીજાના કપડાંઓ ઉપર નાખે છે અને દુબળાઓ નચાવે છે અને તેમના ઘેરાંઓ પાસે ગરબા ગવાડે છે એ માટે ના પાડવામાં

આવે છે છતાં એ માનતા નથી અને એ કામ ઘણી જેરથી કરે છે. જવાબ-શાદી (લગ્ન)ના મોકા પર રંગ છાટવો, ગરબા ગવડાવવા અને નચાવવા એ સર્વે કાફિરોના રિવાજ અને ઇસાઈ માલ છે ખુલાકા અને રસલુલ્લાહ સલ્વના હુકમ અનુસાર કરવું જેઠાએ. ખુદા અને રસલ સલ્વના હુકમ વિરુદ્ધ કરવામાં સખત ગુન્હે અને બરખાદી છે.

સવાલ-એક ફકીર છે. તે કહે છે કે અમરી ઉપર નમાઝ રોઝદ ઝરૂરી નથી. અમને એની પુછ પરછ થશે નહિ. અમે તો ફકીર દરવેશ છીએ, દુ-પાદર નથી. ઓરતોને પણ સામે બેસાડે છે અને લોકો જલાલતને લીધે તેને માને છે.

જવાબ-ફર્જીયતને ઇન્કાર કરનાર કાફિર છે. નમાઝ રોઝદ માફ નથી, ફર્જ બાણી અમલ ન કરનાર સખત શુન્દેગાર છે. અને ફર્જ ન માનનાર કાફિર થઈ જાય છે. ફરી તે જેઠાએ તેવો દરવેશ કે ફકીર હોય, મજહૂર ફકીર મંકાર છે. ભાલા ભાખા મુસલમાનોને ધોલો આપે છે. એવા માણસની સોદખતથી દૂર રહેવું જેઠાએ. એવો માણસ હવામાં ઉડતો હોય અને પાણી પર ચાલતો હોય પણ શરીર અતનો પાખંદ ન હોય તો તેવા માણસ પર સારો એતેકાદ રાખવો નહિ. જે માણસ નમાઝ, રોઝદનો પાખંદ અને સારા અકીદાવાળો હોય અને શરીર અતનો હુકમ અમારો તકવાને પરહેઝગારીથી રહેતો હોય તેવાની સોદખત ખતેયાર કરવી અને પુરા એતેકાદી રાખવી.

મુસ્લિમ બિરાદરોને પુરા ખબર:-

દરેક ફરેશી સંકીત પધારનારા ગૃહસ્થોને પરદાની પુરતી સંગવડ સચવાય તેવાં રૂસ સાથે ઇલેક્ટ્રીક લાઈટ, હવા ઉત્તાર અને અપ-ડુ-ડુ ફરનીયર તથા ફરેસ બોરાકની સુંદર સંગવડ સાથેનું વિશ્વાસ પાત્ર રચણ:-

—: ખિસમીલ્લાહ હોટલ :-

૩૦ રેલ્વે સ્ટેશન સામે. મુરત.

માલેક:- જે. એચ. મુબારક સાસમાણી

જનાબ બશીર અહમદ ખાન

‘જેશ’ મલીહાબાદી

લખનૌ, સાબર સાહ્ય [ચરવા]

અહમદાબાદ ‘હકીમ’ મહંમદ ખાન ઉદ્દેશ્ય ગિરનાર કાંગરગો ઉપર કોચની પનાકાઓમાં એક મહત્વની પનાકા ઉપર ‘જેશ’ મલીહાબાદીનું નામ માન સાથે અંકિત થયેલું છે. ‘જેશ’ નામ બશીર અહમદ ખાન તે એમની જન્મભૂમિ, લખનૌ શહેરમાં આવેલું. ગામ મલીહાબાદ છે. મલીહાબાદથી ઉપરેલા ‘જેશ’ના નામે ગીતાગીથી મલીહાબાદની જ્વાલિમા ખાંસ ઉમેશ થયો છે. એમ કહેવામાં સહેજ પછી અતિશયોકિત નથી. હમણાં આરેક વર્ષ વિલાં દાહોર ખાતે મળેલી સાહિત્ય પરિષદ કે જેમાં પૂર્વના જાણીતા કવિ મહાશય ‘રવિદ્રનાથ ટાગોર અને હિંદુસ્તાનના શુદ્ધશુદ્ધતા નામે જાણીતા યજ્ઞેશ્વર સરેજની જેવી પછી દાહર હતાં, તે સાહિત્ય પરિષદના માનવતા પ્રમુખ પંડિત શ્રીજીભાઈ દત્તાત્રેયે ‘કેડી’ સાહેબે જનાબ જેશની એકાબાણી આપતાં જણાવ્યું હતું કે:—‘જેશ’ સાહેબની કવિતાઓએ અમને એટલું માન દીધું છે કે, અમે અમારા એકબાણી નમંર્યા સિવાય (સગવ) અમારી કવિતાઓ જગતમાં ઉત્તર, અને સુસંસ્કૃત ગણાતી આજની સાપાઓની કવિતાના મુકાબલા માટે રહેલું ફરી ફરીએ છીએ.”

આજના અવધના એ સુભાગી દિવસમાં એમના ભાઈએ તે ઉદ્યે થયો મંદ મંદ શુદ્ધ ખાનનાં પુત્ર કશીર અહમદ ખાન અંકિત થયાના સેવના દિશાનંદાર હતા. અને સરકારે અવધ, તરફથી એમને હિસામુદ્દીન તદ્દયુર જગતે માનવતા ખિનાળ મળ્યો હતો. તેઓ ‘ગાયા’ ઉપનામે કવિતા કરતા હતા. એમનાં ઉત્તર તરફ ‘નાસિખ’ નામ જણીતું છે. ‘ગાયા’ પોતે પછી ઉત્તર તરફ જાણીતા છે. આમે દયાના તેમજ ‘ગાયા’નું વર્ણન માન સાથે કરતાં એમને ઉત્તર તરફ વર્ણવ્યો છે. કશીર અહમદ ખાનના પુત્ર નવજીવ મહંમદ અહમદ ખાન ‘અહમદ’ કસમડીના તાલુકદાર અને, નવાજ બશીર અહમદ ખાન ‘બશીર’ એટલે જેશમાં દાદા પછી કવિ જેશ જેશનાં પિતા અને દાદા તે કાવ્ય સંપ્રદાયનાં કવિ તરફ જાણીતા છે. જેશે દુનિયામાં આવનાં પહેલાં ‘સોસ’ કવિઓનાં અંકિતમાં લીધો. આંખ ખોલી જેતાં કવિઓની જુદી નિહાળી, કવિઓનાં દાદામાં રમ્ય, ઉછર્યા સાળાનાં નાનું બાળક છે. જોનાં પછી કાલી, ઘેલી પુષ્પ યુવલી કરે છે. તેમ કવિ પુત્ર જેશે માન જેને પાંચની કુમળાં વાળી કાળા યુવલ્ય રાઈ જેશે પોતાના કાવ્યો ‘અઝીઝ’ લખી નીચે દેખાડતા દુનિયા તર વર્ષની વય થતાં સુધી બરાબર કાવ્ય દેખાડતા રહ્યા. પરંતુ

પોતાની ઉન્નત ભાવતા, અને અનોખી વિચાર સરણી માટે જોડાને ઉસ્તાદીન મપદાન-સાંકડું જણાયું. 'અસ ત્યારથી. અંતરની પ્રેરણાઓ' અને ભાવના પ્રદર્શિત. આદિસામાં પોતાના કાવ્યો પોતે જ જોઈ, પારખી સે છે. કવિનું કાવ્ય દર્શનજ એવી કેળવણીના ઉચ્ચારણ માટે પુરતું છે. પરંતુ કેટલું જાણવા માટે જણાયું છું કે, જોઈ પ્રાથમિક કેળવણી સીતાપુર રૂઢિ અને જનુબિલી દાકરૂદ લખનારોમાં સંપાદન કરી આગળ વધના સે નટ પીટર કોલેજ આગ્રા; અને અગ્રીમ કોલેજના સોપાને ચડવા પરંતુ એમનું રચન ત્ર માનસ કોઈ ખાસ 'ડીગ્રી' મેળવી શક્ય નહિ.

૧૯૪૪માં 'જેશ' નામદાર નિઝામ સરકારના સાહિત્ય અનુષાઠ (વિભાગમાં) જોડાયા. અને દસ વર્ષના એ વ્યવસાય પછી ૧૯૭૪માં મિટરરી સે-સર તરિકેના પોતાના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપ્યું. નોકરી દરમ્યાન યુનિવર્સિટીના ઉચ્ચ પરિક્ષકોમાં પણ નિયુક્ત થયા હતા. જેશને પોતાને એ આશ્ચર્ય છે, તેઓ કહે છે કે, 'દસ વર્ષ સુધી'મે' હૈદરાબાદને કેવી રીતે સંખ્યા લીધું?' અને એથી વધુ આશ્ચર્ય તો તેઓને એ છે કે, હૈદરાબાદ એમને કેવી રીતે નભાવ્યા કે અપનાવ્યા? આ આશ્ચર્ય તેમને પોતાની રચન ત્ર વિચાર સરણીથી જ છે. મને લાગે છે મુસ્લિમ યુગરાતમાં આધુનિક કવિતા પરની વિવેચન કળા કંઈ ખીલી નથી. જો હોત તો આજની યુગરાતની મુઝલ રાણીનાં રૂપ, રંગ, ઉપર જરૂર વિવેચનો ઉત્પન્ન થયા હોત; મુસ્લિમ યુગરાતે કાં તો વિવેચકો ઉત્પન્ન કર્યા નથી, અગર વિવેચકોને મુસ્લિમ યુગરાતે તક દીધી નથી ગમે તે કારણ હો મુસ્લિમ યુગરાતની ગરજો દળ્યું કેટલું વિવેચનોનાં અવિરસમાં જાણી નથી એટલું આપણે કહી શકીએ કે પછી. જ્યારે મુસ્લિમ યુગરાત એ વાતમાં સાવ કાર છે તો મને જનાબ 'જેશ'ની

કવિતા ઉપર કંઈજ કહેવાનો લક નથી. જ્યારે એ વાત જનાબ 'જેશ' ત્યારે એને હરખવાની આશા અસ્થાનેજ છે. રખે કોઈ એમ માની દ્યે કે, હું મુસ્લિમ યુગરાતને ઉતારી પાડું છું; દરખિઝ નહિ. અલખત એમાં 'જોની' મહમ 'અસિમ', 'ઝા' સાદગ, 'શયદા' અને ખીનએ એવી ધણાં ઉચ્ચગોમી કવિઓ છે. જનાબ નસીમ જેવા ગદન અને પ્રકૃતિ કવિ છે. લાઈ 'સંગીર' અને 'નાશાદ' જેવાં દં કવિ પણ છે અને 'આઝાદ' અમીન જેવા રચન ત્ર વિચાર સરણીવાસો પણ મળી શકે તેમ છે. પરંતુ કુઃઅપૂર્વ કે 'કેહુ' છું કે, 'એમાંથી' કોઈ એકનો એકાદ કાવ્યસંગ્રહ 'કસમ ખાતા' પુરતો પણ મુસ્લિમ યુગરાત પાસે નથી.

દંકીકેતની આ નકરતા પછી મદારા આવા પાંગળા મુસ્લિમ યુગરાત 'ઓગળ' 'જેશ' ની કવિતા ઉપર કાંઈ પણ ટાપલાં કરવાનો મને લક નથી એ રિપકારી લઉં છું. અલખત જ્યારે 'જેશ'નાં નામે કંઈક લખવા ખેડા છું, ત્યારે એમનાં કાવ્યોનાં ચોક્કસ પૃથક પૃથક રાજોશ પેસ કરવાની લાલચને દાકરી શકતો નથી.

એક વાત કહી લેવા દ્યો; જનાબ 'જેશ' નાં જીવન વિચારો અને રચન ત્ર વિચાર સરણીનાં પરિપાક માટે કવિને વિવેચકોની કલ્પનાઓ નાસ્તિકનાં કૂદા મિદદથી નવાજવાની કૃપા પણ દર્શાવી છે. જેશ નાસ્તિક નથી પણ સંપૂર્ણ આસ્તિક છે એવું સમર્થન કરના લેખો પણ દગ બધા અસિદ્ધ થયા છે.

સો વાતની એક વાત હું તારવી કાઢું છું. જેશનો અર્થજ ઉમંગો, ઉમરો એવા યાવ છે. એટલે જેશને જે તરફની પણ ઉની આંચ લાગે છે તે તરફ તે ઉમંગકાંઈ જાય છે; ઉમરાઈ જાય છે. જેશ ખેડાય છે. એનો ઉમંગકો ભારે છે. દિલ અને દિમાગના બંધનો એને ખાળી શકતાં નથી. એનો ભાવના પુર

જે સેત્રમાં વહે છે ત્યાં, પાળો જીવજાતેજ વહે છે, એમ કહી દેવામાં સધળો તોડ આવી ગયો છે.

જેશની કવિતા અનેક વિધ છે, એમણે દરેક સેત્રમાં ગુણ રોપન કર્યું છે. એમણે જ્યાં જ્યાં જે જે અવસોકર્યું; તે સૌને ગૌરવ ભરી પાયા દીધી છે. સમય પરિવર્તનની ઉની આંધ્ર પણ એમને પેટાળ્યા વિના રહી નથી, દેશ પ્રેમના ગીતો એમણે પોતાના નામને જાને અને શીલ્યે તેવાં ઉચ્ચતમ શબ્દોમાં રચ્યાં છે પ્રેમ અને રૂપના પુષ્પપુચ્છો પણ એમણે અતિ સુંદર ભાવનાઓના દોરે ગુણ્યાં છે. બાળ ધર્માચારીઓની પણ એમણે ખજાર લીધી છે. મૃત્તિક વર્ણનના આદિત્યામાં પણ એમણે સુંદર દ્રવ્યો જરૂર છે. મનુરોની શક્તિ અને મૂડીમાંની અગ્ની એમના દિશ્ન મોંથી અગ્નીજાળો સહ ઉડી છે દુઃકામાં પનાવું છું; 'જેરો' પોતાની કષ્ટપના જગતને અને ભાવનાકાશને શબ્દભૂમિકા ઉપર ઉમળકા બંને આપી સાદિલ રસિકો. માટે એક સ્વર્ગ ઉઠ્યું મ્યું છે હવે આપણે એ સ્વર્ગના બુદ્ધા બુદ્ધા કથાઓમાં જસ લટાર લંગાળીએ જોએ હુનિયાના તડકા છંપકા જોવા છે તાપમાં તપી તપીને એ એટલા ઉઠાળા ગયા છે કે, એમના સ્વભાવની ગરમી તરતજ પરખાઈ ગયો છે.

જૂતકાળના દિવસો યાદ નહિ દેવાજવાની સૂચના, જોશ નીચિના શબ્દોમાં કરે છે.

“માઝીશી સિમ્ત; હંસકે ઈશાસ ન શીછયે;
અબ ઝીકે આમે રજે-તમત્રા ન શીછયે.”

‘તમે સરિમત જૂતકાળ તરફ ઝડપે જવાન ના જોયો. ખસ રહેવા દયો; મદારા હૃદયમાં તો સમયે શી શી સુંદર આશાઓ હતી. તેવું વર્ણન હવે રહેવા દયો.

‘કેમ શા માટે? એ પણ સાબળો.

“વાસ આ સુખીદે ઈશકો પ્રવેન ‘ઝિન્દગી;
અબ મેરે ધનનાશ છી પરવાન ‘ઝીછયે.”

‘તમારા પ્રેમીને’ યાનનાઓ ભય’ જીવન માફક આવી ગયું છે. હવે આપ મદારી વાકુ-જતાની પરવાન કરો.

જોશ પોતાના ભાગ્ય પરિવર્તનને નીચિના શબ્દોમાં સંકેસે છે.

“સુરહફે ઈન્જીસાનને આયએ હુજન પેશશ;
ફત્દરે ફર કર દીયા. નુસરતે ફરિદનારને.”

આનંદના પવિત્ર પુસ્તકે દુઃખભર્યા શ્લોક જોખાવી દીધા. પુસ્તકકર્તાના એ વિનયે અને વિનયથી દર કરી દીધો. હું. દારી ગયો ને છતી ગયો.

એજ કાવ્યમાં આમજ કહે છે:

“મુજકો ફરે નિશાનને અરફે અલમ અના પ્રિયે;
સામે શિકરન નજર છી-સુખદે ‘ઝફર’ સિકારને.”

મને આનંદના મોતીઓમાંથી દુઃખદ અશ્રુઓ સાંપડ્યાં. વિનયવંશ પ્રમાણ મદાર માટે દુઃખદ સંધ્યા લઈ આપ્યું.

ઉપર મુજબ ભાગ્ય પરિવર્તનનાં વર્ણન અત્યંત પછી જોશ વહે છે.

“ઝિન્દગી! ઉક ઝિન્દગી! સીનેમે’ ધજશત હે દમ;
ખાલિકે નાં! તોજદે ઈસ કેદખાનેકા હિસાર.”

જીવન! અફસોસ, જીવન આનું નામ! મારી ‘જનીમ’ પ્રાણ રૂપાય છે. એ આત્માને ઉત્પન્ન કરનાર! આ કેદખાનાની દીવાલ તોડી નાખ. હવે જોશ સાકીને વિનંતિ કરે છે. એ મદીરા માગે છે. ક્યા નશા માટે? ક્યા આનંદ માટે એ પણ જરા જીવો.

“સાધી! પીવા’ અન્નલકી ઉબતલી’ હુઈ શરબ;
હજે ‘મરીદો’ અરમએ હંધર્વા કા ‘વાસ્તા.”

મદીરા પાનાર મને મેલુની ઉભરતી મદીરા પીવાકે, તને અતિ લાખા આશુખવાલા મેસીદો, (હ. ઇસા પયશમ્બર) અને અમર કુપનો સોચે છે.

“ઝલકા મેરી જીબી’ પે અક’ કુર્મે નજઅકા
રખી, રખી છી તપોરો અફશાં કા વાસ્તા.”

મહારા લલાટ ઉપર મૃત્યુની નિકટતાનો પ્રસ્વેદ આવવા દે: હું તને સુંદરીઓના સુંદર લાંબાં આંત્રી શોભતા પ્રસ્વેદના સોગંદ આપું છું.

નેશના કાચ સંગ્રહમાં ટીપ્પણી જણાવવામાં આવ્યું છે કે મૃત્યુ એમનાં દુરભાગને લાગ્યે જાય. ઉપરનાં શબ્દો એમણે લેખકને વ્યાકૃતિ લખાં જીવન પ્રસંગે બતાવ્યા હતા. રૂબે તમે એમ માની લેતા, કે નેશની કવિતા આવાજ પ્રકારની છે. હવે હું તમને એમના લાવનાભયાં શબ્દોનાં કોઈ જુદાજ સ્વાદ ચખાડું છું, ચોક્કસ માનવે 'નેશ' પોતાના શબ્દ પ્રવાહની પ્રજલ જાણવણી સાથે અહિં તમને જુદાજ જણાશે.

દેશનામાં નિર્વાહ કાળે નોકરી કરતા નેશને પોતાની જન્મભૂમિની મીઠી યાદ આવે છે. પોતાના વતનમાં નેએલી સુંદર પ્રભાતોના સ્વપ્ના જોશ નીચેના શબ્દોમાં વર્ણવે છે,

‘ગુરખતમે હે સુખે’ શાને વતન,

હર ધીર પે હે ‘સે રાનાઈ;

પરદેશ મેં અપને મજનું કી;

તરફીન કે લયલા આઈ હે.”

વતન વિશેષગના હુખી દીવસોમાં હું માત્ર વતનની તે રંગીઆમણી પ્રભાતોનાં દ્રશ્યો કહું છું, એકો, ત્યાંની સવળી ચીજો કેવી સુંદર દેખાય છે? મને કેટલો બધો આનંદ થાય છે જાણે! મારી લેખકા મને (પોતાના મજનું) દિલ્લોસો દેવા પરદેશમાં આવી ન્હોય! નેશ પોતાના વતનમાં જવા અને વસવા કેટલાં આતુર હતા તે નીચેના શબ્દોમાં નેશ કહે છે.

‘વતન કો રહ કે નિસ્મે વતન મેં વોપિસ કર; નિત્રાયે દરતે ખૂન કે ખૂન મેં પદોંચાદ.” (ઓ ઇશ્વર!) વતનના આત્માને ‘વતનનાં

દેહમાં પાછા ફેરવ; તીખેટના જંગલના કસ્ટૂરી મૂળને તીખેટમાં પહોંચાડી દે.

એક સાંઠની રાતના પરદેશમાં વસના જોશ ચંદ્રને ‘નેશ’ પોતાના વતનને સંભારે છે એ ચંદ્રને કહે છે તું પૃથ્વી પથ્થોમ સ્ત્રી મુસાફરી કરે છે. અને તે વળી અનંત ઉંચે ચઢીને, તને બધું દેખાય છે. માટે કહે;

“શાલાય તો હેં મેરે અચપન કી સેરગાહે?” અથ દૃઢતા હેં જનકો તરસી હૃદ નિગાહે.”

હું શીશુ વયમાં જે જગ્યાઓએ રમતો હતો તે હરીઆણા ભયાં રમણો હયાં ભયાં તો છે ને? એમના દર્શન કાળે તરસતી મહારી નકરો એમને શોધે છે.

“અમી તો હેં પરા કી ધૂનમે ઝડકને વાલી? ડીવાર પર ઓ આકર ચીળીયાં ચાલકને વાલી.”

પોતાની ધૂનમાં નાનકડા પરાંને અંજેરનાર ચક્રાં એવાંજ સામું તાળું છે ને? જે મહારા ધરની દીવાલ ઉપર, આવી, ખેસી ચીંચી કરનાં હતાં.

‘એકપૂત્ર તો હેં અથ તક તુફાને કારવાંસે? તરસી હૃદ નોદ શહેં ખેતોં કે દરખાંસે.

હું મહારા ધરે જવા આવવા માટે ખેતરી વચ્ચે જે નવી નવી કંડીકાઓ પાડતો હતો તે જન સમૂહના અણુ અટક આગમન જ્યાં સક્ષામત તો છે ને?

“ક્યા અબની ઝૂલની હેં કરની હૃદ ઈશારે પનસી સુખુદ અમલેં તાલાય કે કિનારે!”

તસાવના કાંઠે ઉમેલા નાના નાના બાવળના પાતળા પાતળા છોડવા જે વાયુ હરીથી ઝૂમી ઝૂમી ઇશ્વરનાં કરતા હતા (ખોલાવવા હતા) તે હજુ પણ ઉગીને એમજ લમી લમી ઇશ્વરનાં કહે છે?

‘બત્તીમે ચૂંજતે હેં આગોકે બાજ અબની; જલતે હેં જંગલોં મેં ધુધલે ચિરાજ અબની!”

વાદજોની. ધરાજો. ચડી આવે છે ?
એ ધરાજો નીચે શોભતા સુંદર આંધ્ર
વનોમાં ટહુકારો થાય છે ? શું. પડખે પડખે
આવેલા તે જંગલોમાં (મિટોના તાપણાઓ)
આછા આછા બગતા દીપકનાં જેવાં અગ્નિચાળોં
પાયરે છે ?
શું હજી પણ ત્યાં એ બધું થાય છે ?
એવું ને એવું ?

કરિ સને છે. ૧૯૨૪ માં હૈન્ડ્રાદ ગયા
ત્યારે 'અક્ષવિદ્યા' નામનું કાવ્ય લખ્યું. જરા
એના પછી એ 'નાયુ સચેર સાંભળી હ્યો :

"અહ કહેને મે' હજી રમકડું મેરે કલે સદર,
ઈસ કિતાબે 'નિલ' કે હે જોરાક તેરે બાગેર
ત રહા હુ તુજમે કયા કયા ચાનારે ઊગ કર.
આહ કિતને તોર ખવાખીઃ હે તેરે જાલ પર ?"

એ મહારા કલે સદર (ઉપા મંત્રિય)
(કવિના ધનુ' નામ) આવ ! તને મહારા કાળ-
જની વંચોવચ્ચ' રાખી લઉ મહારા દિલની
'કિતાબના પાનાંઓ તારી છન અને. 'તારી
બારણાંઓ છે હું તારી અંદર મહારા કેવા
રમરોજો મુકાને ગઢિ છું ? દરજો તારી
અગાસી પર બેસી મને કેટલેકાં સ્વખાઓ
દેખવાની તમન્નાઓ હતી ? અફસોસ.

પસ, ભણે તમારો રસ અધુરો, રહી જાય.
એથી તમારી તૃષ્ણ ન છોડે. જોશનાં, બહુ
નિશાળ ઉધાનનાં પૃથક પૃથક ક્યારાઓમાં
હું તમને વિકાર કરાવીશ. હું કયો સચેર
લઉ અને કયો મુકા દઉ એની મંજૂરુ અને
ચોતાને પછી મંજૂરી રહી છે. ને હું મારી
મંજૂરુને જાતી કરીશ, તો જનાય 'વહુરી'
સાદજનો જગ્યાની તંગી માટે મંજૂરુમાં મુકા
પડશે. હવે-ગ્રેમ અને રૂપના જોશ રમ્યાં પુખ્ત-
ગુચ્છો પેશ કરે છું.

મિલન કાળની ઘેરી-તેદનાનું. ભાવંપાલી
વર્ણન જોશ નીચેના સચેરમાં કરે છે.

"બોહ" ઈજતેરાય કા કૈયા હુવા મુપૂં પેશઃ
"બોહ વહ વહોં કા સતાયા હુવા, હિગબ તેહ"
-હું' શાન્ત હતો, પરંતુ મહારી એ શાન્તી
ઉપર મહારા દીલની વ્યાકુળતા વારંવાર આઠ-
મેણ કરતી હતી. મહારા દિલમાં અનેક ઉમંગકા
ફાતા. પરંતુ એ સવળા ઉમંગકાને તમાન
વદન ઉપરની લગ્નમે સતાવતી હતી.

"એતર હે મુકુન કી રાતોં ચે તને ઝરેઃ"
આંખો કા ફિરહે ખવામે 'પરેશોં કી આરઝ."

મહારા હુખી આત્મા શાન્ત નિંદા લખ
આવનારી રાત્રીઓથી કંટાળી ગયો છે. મરી
આખોને ફરિયા વ્યાકુળતા ભયાં રૂપનાઓ
દેખવાની અખતા છે. હું તો આરાધના નિમ્મ
કરતાં એજ' ધમધુ' છું કે તમો મહારા સ્વના
ઓમાં વારંવાર આવો અને હું જળજી જળ
કાને જગૃત યદ ગઢિ. મારી જગૃતિ મને
હુખદ નિપડો.

"ફિર જામઝન 'હું' મયકદજો રોમ કી તરફઃ
રફતાર મેં. ખુમારે સબાના લીધે ફરે"

ગ્રેમ મદીરાલયનું આકર્ષણ મારા અગા
પર સતાર છે. હું તો મદીરાલય તરફ પગલાં
માંડી રહ્યો છું. રાત્રે મદીરા પાન કરેલા
ઉત્તરના કેફવાલાની લથળતી આત્રે આંધો ખડું છું.
"સુષરા સુષા, હુ હડઝમે આલ્પાંગીએ મેલ
અજ દિકે, ખિયરો ચરમએ હયવાં ન કીછરે"

મુઠાડ નગરમાં વસવાળી પાલ હું સમજ
પીચારી એના ઉપર દહ યદ મયો છું. પર
સેકમાં વસવાળી ધુમિજ કરી, ચક્રો છું. હવે
આપ અમરકુખ અને અમરકુપના માર્ગદર્શકની
પાત કરવી રહેવા દ્યો.

"હરેક કા યુરશિસે ખીમારકા હે અજબી ખવાહ
મેહર કી ઝરંએ ખાકીપે નઝર હે કે નહિ ?"

શું તે રૂપ ગર્વિતા મહારા જેવા ગ્રેમ
શોખીની પછી ખમરે પુછે છે ? તે સુખી
દખી આ રજકરણ ઉપર પછી છે કે નહિ ?

સનમનાં પગરૂં સંભળાવ છે. જોય કહે છે.

"જ્યાં ઉડી શમ્ય દિલ્લી મનસિસમેં;

સુખડે ગેયા દુઃખ નાનારસમેં."

દિલ્લીની મૈલદિશમાં દીપીકા પ્રજ્જ્વાળી ઉડી, નહીં, નહીં. જાણે જનારસમાં પ્રસિદ્ધિ થઈ, જનારસનું પ્રભાત એટલા માટે કે, સ્થાનનાં અનેક સોનેરી કળશવાળાં મંદીરો પર પ્રભાતનાં સોનેરી રશ્મીઓ પડતાં અદિતિય લાવણ્યલયનું ત્યાંનું પ્રભાત ભાસે છે. ઉર્દૂ મહાવંશમાં સુબ્હે જનારસ અને શામે અવધને ખાંસ રચાત છે.

"જેશ"ના ઉચ્ચારનાં ધણાં કથારાઓ બાકી રાખી વાચકને એમાં વિદ્યારવાના વાવઘ સાથે અત્યારે વિરમું છું. ઇ. અ.

[જેશનું નામ જે શામેરીથી જન્મવિખ્યાત થયું છે તે વતની શામેરી પર કલમ ચલાવવાનું 'સામિર' સાદ્યને અમે આમંત્રણ અર્પીએ છીએ. તરી]

અરબી ગુજરાતી કુરઆને શરીફ.

અસન્ન કુરઆને શરીફ અરબી મોટા

ખુજસરત દરેકમાં અને તેની પાછળ એજ

આપતો ગુજરાતી મોટા ટાઇપમાં સહીદ

વાંચવાના ચીન્હો સહિત, ત્યાં તેની નીચે ગ્રીક્ષા

ટાઇપમાં ગુજરાતી સરળ વરજીએ, મોટા

એક દહાસર પેઢીમાં છાપેલ છે, તે ઇસલામીશીને

ખુબ પસંદ આવેલ છે, જેના પદર પદર

સીપારાના ખે ભાગ પાકી બાઈન્ડીંગ સાથે,

દહીયો રૂ. ૧૨) પો. જુદું. ૧૩.

કિતાબોનું કેટલોય ફી મંગાવો, લખેલ-

રાહુનગત ઓફીસ, ભાવનગર.

સુરતમાં ફાટોગ્રાફીક સોસાઈટી

સુરતમાં ફાટોગ્રાફીક સોસાઈટીની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. તેની માસિક ફી આઠ આનાં. અથવા વોર્ષિક ફી રૂપીઆ ચાર રાખવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે. વધુ હકીકત માટે નિચેના સરનામે મળવા વિનંતી છે.

મીં ફીરોઝ એ. સરકાર

બેંગમપુરા, સુરત.

.....દરેક ભતની

ટોપીઓ, લુંગીઓ, હોઝિયરી, ગુજરાતી તર્જુમા સાથના

પંજસૂરહ અને સીપારાઓ

તાજ કું. લી. લાહોરના

પંજસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

* ગુજરાતી *

વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો

:::: કિફાયત ભાવે મળશે ::::

ફક્ત એકવાર પથારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ તુર્કીશ માર્ટ

ચોકબતાર (જુમ્મા મસ્જિદ પાસે)

સુરત.

દાણેલ એલૂમ મદ્રેસા અરારેકીયા અરબીયા ઇસ્લામીયા, રાંદેર.

અમદાવાદ લિલ્લાહ સદર મદ્રેસા ગયા સંવાદ માસથી શરૂ કરવામાં આવ્યો છે, અને અત્યાર સુધી સંતાપકારક રીતે દીની ખિદમત અદા કરી રહ્યો છે. માર્ચ માસમાં મદ્રેસાની ખિદ્દીંગ બનાવવાનું કામ નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું, અને ખુદાના ફજલથી તે કામ ઘૂનનતી આખરે સંપૂર્ણ થયું છે. એ નવી ખિદ્દીંગમાં હવે પદાર્થનું કામ જારી થયું છે. મદ્રેસાનું દવા અને ઉગ્મસની દ્રવિએ ઉત્તમ ગણાતા એ મકાનનો ફોટો ચાખાન માસમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે. ખોડરોને રહેવાની દેવે પુગતી સગવડ થઈ ગઈ છે. મકાન અરેખર રાંદેરના ઇસ્મ-ધરોની કીર્તીમાં વધારો કરે એવું છે. દેહ રૂપાનો હોય તેની સ્વયં આત્મા પશુ રૂપાણેજ હોવો જરૂર છે એ ન્યાયે મદ્રેસાની તાલીમી કારકીર્દીનો આરંભ. પશુ ધન્ય સારા પાયા પર થયો છે. મદ્રેસા મજૂરમાં હાલ લગભગ ૧૭૫) બાળકો તાલીમ પ્રાપ્ત કરે છે. જેમાં ખુદ રાંદેરના ૧૨૫) બાળકો દીની તાલીમનો લાભ લે છે અને તેમના માટે પાંચ કાબિલ ઉસ્તાદોની ગોઠવણ કરેલી છે. જેમાં હિંદુસ્તાનના મશહુર કારી જ્ઞાનિ કારી મોહમ્મદ હસન (માછ-ખતીજ સુરતી સુન્ની જુમ્મા મજલ્હ રંગુન) સાદબનો પણ સમાવેશ થાય છે. મદ્રેસા મજૂરની ખોડીંગમાં લગભગ ૪૫) ખોડરોનો ખાવા પીવાનો તથા નાનાનો પુરેપુરો બદોઅસ્ત ગણવામાં આવ્યો છે. જેનો તમામ ખર્ચ મદ્રેસા મજૂરના ટ્રસ્ટ તરફથીજ થાય છે. ઉપરાંત દર દફતે ખોડરોને માટે સણુ તેમજ દળમતનો બદોઅસ્ત પણ કરવામાં આવ્યો છે. વળી કાફિઆવાડના કેટલાક શીયાઓ તરફથી પણ અમુક ખોડરોને ખર્ચ અપાય છે. વળી મદ્રેસા મજૂરમાં સારી જેવી લાયસેરી પણ છે. જેમાં અરબી, ફારસીને ઉર્દૂની ઉત્તમોત્તમ કિતાબોનો ઉપયોગી સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. મજૂર લાયસેરીનો મદ્રેસાના ટાઈમ ફોઈપણ સુસંગતમાન લાભ લઈ શકે છે. અરેખર સુજરાતના દીની-દલમી પૂતેલી ફેબી વાલીઓમાં આ મદ્રેસાએ એક શાનદાર ઉમેરો કર્યો છે અને તેનું માત્ર અરેખર આ મદ્રેસાના એક સફળ સંચાલક મૌલાના અદમદ અચરફ સાદબનેજ પટે છે, અમે તેમની આ કક્ષમ ફારસી અને મુસ્લિમ બાળકો પ્રત્યેની લામણીની કદર કરીએ છીએ અને તેમના દરેક સાદસોમાં ફતેહ છતીએ છીએ.

મુસ્લિમ પટેલ બિરાદરોને એક વિનંતી

બાગશા અંકમાં અમે ધી બોએ મુસ્લિમ પટેલ એસોસીએશનના એક સ્થાપક અને સંચાલક તથા સુજરાતના એક ઉજાગતા હવિ 'ફદમી' કંથારયવીના પત્નેકાલ પુરમલાલની નોંધ પ્રગટ કરી ચેક્યા હતા, એમના પ્રત્યેનું મોતાનું જાણ અદા કરવા તથા કાલેદાખવાની દવા તથા એમના કુટુંબ પ્રત્યે દિલસોઝી બનાવવા ધી બોએ મુ. પટેલ એસોસીએશનની એક મીટીંગ મુંબઈ ખાતે મળી હતી, અને તેમાં એમનું સ્માર્ક કાંચમ કરવા માટે "ફદમી કંથારયવી સ્કેલરેશીપ ફંડ" ખોલવાનું નક્કો કર્યું હતું. શ. ૪૧૮ ની રકમ તો ત્યાં મીટીંગમાંજ ભરાઈ ગઈ હતી હવે જે બિરાદરોને મહંમના નામ સાથે સંકળાયેલા આ જરૂરી તાલીમી સ્માર્કમાં કાળો આપવો હોય તેણે નીચેના સરનામે તે રકમ મોકલાવી આપવી. ખુદા એનો અજર આપશેજી આમીન.

મદદ મોકલવાનું ઠેકાણું:
ઇસ્લાહીમ બ્રદ્ધ પટેલ બી. એ. એસ. એલ. બી.
સેક્રટરી ધી બોએ મુ. પટેલ એસોસીએશન.
ભરવા પટેલજી અગ્રીપાલ, મુંબઈ-૧૧

કારવાના વાંચકોને !

અમે ગયા અંકમાં જાહેર કર્યું હતું કે જ્ઞાનિમ 'ફજ' સદેજની એક પ્રતિરૂપધિ' નામે નવલિકા અમે ચાલુ અંકમાં પ્રગટ કરવાના હતા પણ દીકરોની છીએ કે તે પ્રગટ થઈ શકી નથી. કારણ કે નવલિકાના લેખક તરફથી તે અપૂર્ણ આવી છે. નવલિકા અપૂર્ણ છપાય એ સોજ ન લાગવાથી આવતા અંક તેને એક સામદી પૂર્ણ છપવાનો ઇરાદો કર્યો છે. વંચકો એટલી દીલ દરમુજર કરશે એવી આશા અચાને તો નથીજ. [તંત્રી]

મોહાના મુબ્બમાં !

લેખક:-એ. સી. ચિરતી.

[ઉત્તર હિંદમાં મોહાના ગાંધી ખાસ મોહનીઓને માટે જ સંબોધાતો નથી કેમ
પણ હાંડીયાના મોહિસને ત્યાં મોહાના કહેવામાં આવે છે. અને હવે તે
હાંડી વચરનાને પણ મોહરની જગ્યાએ મોહાનાનું સંબોધન થાય છે ! તરી]

“કેમ જનાય ! અહિં જેવાં લોકોએ ધમા-
રતો કંઈ કંઈ છે ?” આ સવાલ એક માણસે
મુબ્બ નાં. ડના હોટલની આંદર પોતાની
પાસે ઉભેલા એક આવેડે વધના પુરવળે કર્યો.
પ્રશ્ન કરનાર દેખાવે મોહાના જેવો છે;
અને તે પોતાના લિખાસ પરથી સંયુક્ત માંત
આગ્રા અને આંધળો જણાય છે અને જેને
પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો છે, તે જોણે મુબ્બ
કે તેની આનુબાળુતો જણાય છે.

બીજા માણસે મોહાના જેવા દેખાતા
માણસના મુખપરિવદ પ્રયે ઉંડી દ્રષ્ટિ નાંખી.
જાણે તેણે ઉંડાણમાં ઉતરી તેને જે કંઈ
જાણું હવે તે જણી હાંડી જવાબમાં બોલ્યો.
“મોહાનાં લોકો ! જણાય છે કે આપ અહિં
નવાજ છો !”

“હા. મને અહિં આવ્યે એક અર્ધ-
વાંડીડું થયું છે.” મોહાનાએ કહ્યું.
“હાક ! અને આપનું ઇસ્મ શરીફ !”
અનુવચે બોલ્યો.

“ખાકસારને હરમતે અંતીખાત” કહે છે.
અને આપનું ઇસ્મ મુબ્બારક !” મોહાનાએ
અનુવચાતે પૂછ્યું.

“નામ તો અકસારનું છે, પરંતુ મને
લોકો અંતેખાત કહે છે.” અનુવચાએ
જણાવ્યું.

“પરંતુ આપે મારા સવાલનો જવાબ
આપ્યો નહીં.”

“મહે કરશો મોહાના ! વાતો વાંતોમાં
બૂલી જ ગયો. હાં હુમરે ! વાત એમ છે કે
આ શહેરમાં દિલ્લી, આગ્રા, લાહોર વગેરે
શહેરોની પેઠે કોઈ અતિલોકિક, પુરાની કે
પ્રખ્યાત ઇમારતો નથી. હાં, સરકારી ઇમારતો
લાંબી, પહોળી અને ઉંચી છે. પણ તેમાં
કંઈ ખાસ જોવાનું નથી. રહો તાજમહાલ
ફોટલ ! તે જેના રહેવાને લોકો તો જરૂર છે,
પરંતુ તેની એક વખતની શી રૂપીઆ ત્રીસથી
સો સુધીની છે. માન અમીર, ઉમરાવ, રાજા
રાજવાડા અને નવાબ લોકો ત્યાં રહી શકે છે.”

“એહો ! મોહાનાએ આશ્ચર્યના ઉદ્ગાર
કાઢતા કહ્યું.

“જ્યાં પણ અમારા શહેર” મુબ્બની
દિલ્લસપીઓ હવે દરજ્જાની દિલ ફરેખ છે.”
અંતેખાએ કહ્યું.

“એમ ને પણ તે દિલ્લસપીઓ શું છે ?”
મોહાનાએ જાણવાની જિજ્ઞાસા દર્શાવી.

“દરીયાના કિનારે જિન્દા હુસ્ન-સોનદર્પના
હર ફરેખ પ્રસન્ન-માફ કરશો, મોહાનાં લોકો !
જે સરકારની લાંબી હાંડી અને પહોળેલા
મોહી જેવો છે, જ્યાં આનુષંગિક ધૂળ ચાટીને
કહે છે, કે આપ તો પુરા હુસ્ન-પરેસ્-સોનદર્પ-
પૂજક છો ! કેમ હું જુડું કડું છું સમ્માર !
પણ કેમ ન હોય !” મોહાનાએ કહ્યું ! જુવાન
છો, દેખાવેડો પણ છો ! અને.....”

“આપ અજિઝને કોશમાં ને પુસેડો સાહેબ !”

“સારી વાત છે સરકાર ! આજ મારો દુરન પડ્યો છે ! મારા મોલાના સાહેબ !”

“લાઈ ! દુરન, મરેખર, એક રોજન”

આંધના કિરણો છે, જેમણે હજરન મુસા (અલેન)ને કાઢે તરુ પર બેલાત કરી. દીધા હતા. આથી દુરન પરસ્તી ધમાતથી કમ તથી. ધનસાન કુદરતી દુરન પરસ્ત છે. બાળક ફૂલને પાણી પડાય છે અને દીવાને પાણી પડવાની કોશિશ કરે છે. અને પદમાદ, જમીન, વગેરે હાથે જલાલ પાને ખુદા હરીન-ખુશમરત છે અને ખુશમરતીવાળાઓને પસંદ કરે છે.”

“લાઈ, વાહ ! મારે પાવું દીક નીકળ્યું મને, ખુશી, યદ, કે આપ અહિં નથી, બદલે ઝિન્દા દિલ, ધનસાન છે ! મારા અશ્લાહની !”

“અહિં દુરનના દરય કઈ જગ્યાએ ખાસ કરીને દહિટ ગાયર થાય છે !” મોલાનાએ બાથવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“દરિયા, કિનારે નાખાસ કરીને સાંજે ચોપાદી પર, ખસ, આજ સમય તે મારે છે અને મોલાના સાહેબ ! જે માણસ મુખ્ય આગ્યો અને એણે ચોપાદી નહિ નેહ, તો બીજો એ ખુદનસીએ કંઈજ નેચું નહિ ! તેજ વાત કે ખાર વર્ષ દિલ્લીમાં રહ્યો ને, બાળક ઝીંકી ! જે ખુશનસીએ ચોપાદીની રહેલ કરી અને લાંબા દરયો નેચાં, બીજો જીવતામાં તેણે જમીનની હરોળી ચિપારત કરી !” જડેખાંએ મોલાનાને મોહમાં નાખતાં કહ્યું.

“દીક, લાઈ !”

“ને આપને પસંદ હોય, તો આદિમ આપની સાથે ચાલી જોવાની, રહેલ કરાવી શકે છે.”

“પરંતુ આપને તકલીફ થશે, નહિ, નહિ ! આપ અહિં એક મુસાફર”

“હવે સમજ્યું છું અને હું ધાગર છું.”

“એકસાત આપ ધણીજ નેક માણસ છો !”

“હવે કયા શહેરના વનની છો ?”

“જિલ્લે ખુદાનનો વતની છું.”

“દીક !”

“જડેખાં આ સાંભળીને છુપ્પ હરયો અને તેણે ફરી સવાલ કર્યો.” સરકારને અહિં કયા કારણે આગળ પડ્યું છે ? શું ફક્ત મુખ્ય જોવાનું પધારેલા છે !”

“નહિ હોસ્ત ! વાત એમ છે, કે મેં અહિંની લોટરીની એક દીકોટ લીધી હતી અને કિરમતે મને મદદ કરી. આથી ખુદાએ દસ હજારની મિલ્કતનું એક મકાન મને લોટરીમાં આપ્યું. ખસ ! આ વાતથી મારે અહિં આવવું પડ્યું છે.”

“ધણીજ સારે ! મુબારક હો ! મારી ધણીજ ખુશનસીથી છે, કે આપ જેવા નસીબદાર સાથે મારી મુલાકાત થઈ ગઈ હો, તો સરકાર ! એ મકાન આપને મળી ગયું હશે !”

“મળી પછું મધુ ને મેં વેચી વણ નાંખ્યું. ખસ હવે વતનમાં પાછો ફરવાનો ધરાઈ છે.”

“અને ચોપાદીની રહેલ.....”

“જરૂર કરીશ તમે મારા દિલમાં એની લાલચ વેદા કરી દીધી છે. તો આવી દમખાંજ આણો !”

“દીક, ચાલો સારે !”

(૨)

“એક તરફ સર્વ ચોપાદીના સૌન્દર્યના કાફિર દરયો નેહ કર્યા અને અજેખા”

જડેખાંના સમુદમાં સંતાપ નવા લાગ્યો છે;

અને બીજી બાજુ મૌલાના સાહેબ જડે-
ખાની સાબતમાં બેપદા સૌન્દર્યના નિર્ગંદ-
સેજ ફરચો નેહ વગરમાં આંધી ગયા છે.
ખુશાયા! મૌલાના સાહેબ લોન બૂધ્યા ન બની
ભાય! એમને બચાવેને!!

“મુખ્તાનદલાહ! સુખ્તાનદલાહ!! અહિં
તો જાણે હુરનનું બગર ભરોયું છે! નહિ,
નહિ! શાદાખ ને દિલ્લેખ બાગ ખાત્રેયો છે!
જેવું એક એક ફૂલ અને ફળી!.....જસા!
ન પુકો વાત!”

“અરે મૌલી સાહેબ કિંહલા! હવું આંખે
જેયું શુ છે? આસા, આગળ પધારો!”
“મને મૌલી ન કહેતા હું સનદ્યાસ્તા
મૌલી નથી” મૌલાનાએ કહ્યું.

“પણ અહીં ક્યાં મુનાઝેરા છે કે સન-
દ્યાની જરૂર પડે? લાંબો અઝમે, લાંબી દાદી ને
ઉંચો ઇમર હોય તે બંને મૌલી ન હોય
પણ કોઈ તો તેને મૌલીજ પારેને?”
જડેખાંએ કહ્યું. આગળ આંધતાં (એક રૂપ-
સુન્દરીને જોઈને) “વાહ! વાહ! ઉફ!”

“ક્યાં તેને નાંજુકું હય,
નિસ્ત તનસે હસકું હંસ ત્વકે હય,
કયા બદનેકા રંગ હંય,
નિસ્તકે પચરાહન પચે હય.”

(એક બીજી રૂપણીને જોઈને) “વાહ!
એકથી એક વધીને! આતો ધન્નતો આખોડો
છે કે ખુશબરીની હિરો!”

મેં શરૂઆતમાં અરજ કરી હતી કિંહલા!
જુઓ! અહિં હુરને એનિકાંબી!”
“અને લાગ્યાંય અને પછી બે શુમાર
ને બેદિખાંય!” મૌલાના પણ કાશિયા બેગવવાં
લાગ્યાં.

“હાં સરકાર! ખરું કહેશો, કે આવો દ્રશ્ય
આ પહેલાં પણ ક્યાંએ જ્યાં છે આંખે!”

“નહિ લઈ, નહિ, હમારાં વતન અને

ધલાકામાં તો સેકંડે અને હજારોમાં એકાદ
સુરત સારી નજરે પડે છે. અને તે પણ
વરસો પછી, છતાં પણ તે મુખબતી પરીએનો
મુકાબલો કરી શકતી નથી; વરસાદ કરી
શકતી નથી!”

“સરકારની શાદી તો થઈ ચુકી છે ને!”
જડેખાંએ પૂછ્યું.

“હાંપણ!” મૌલાનાએ ઉદાસીમાં
જવાબ આપ્યો.

“પણ શું? કહે સરકાર! દિલ્લેનો ભેદ
ન છુપોવા!”

“કંઈ નહિ!”

“તંબેર! આપનો આઝમંદ સમજેલું ગયો!
મોલમ પડે છે, કે આપની ધરણી ખૂબસૂરત
નથી! તે માટે તે આપને પેસદં નથી.”

આ સંલગ્ના મૌલાનાં હસવાં લાગ્યાં અને
વાતને કજૂલ કરી. અને આગળ વધ્યા, તો
જમણા હાથ તરફ એક બેન્ચ પર કાશિર
અદાથી બેઠેલી એક રૂપવતી નજરે પડી.
જેના ચહેરા પર મૌલાનાની જાણ અજાણ
પણ નજર જામી ગઈ અને તે યજ્ઞો ગયા.
પરંતુ જડેખાં નિડરપણે તે નાંજની તરફ
વંધ્યો અને બોલ્યો—“ઓહો! ઓહરાખાઈ!”

“આવો ઉસ્તાદજી! ખેરવતી તો છે!
એસો! (મૌલાના પ્રત્યે) આવો! આપ પણ
પધારો! (જડેખાંથી) જનમની તાસીફ!”
ઓહરાખાઈએ સૌને બેસવાની દાવત દેતાં કહ્યું.

“આપે યુ પીના વતની છે, અને મોટા
નંસીખદાર! આપની દસ હજારની લોકરી
નિકળી છે, અને એજ કારણે આપ અહિં
પધારેલા છે.” જડેખાંએ ઓળખાં આપતાં
કહ્યું (આંખના ઇસારાઓમાં પણ કંઈ વાતો
થઈ ગઈ.)

“શાંયુજે સાહે! મારી મુબારક બાદ
કંબેલ કરશે મૌલાના સાહેબની (જડેખાં
પ્રત્યે) પરંતુ તમે મૌલાના સાહેબનું ઇરમ
[ઉપર]

શરીર તો જણાવું નહિ !”

“આપને ધરમ ગિરામી, છે, મૌલાના હરમત અલીખાન બદાયુની !”

“હીક ! તો આપ જનાય બદાયુનના છે ! બદાયુન અને ત્યાંના વનતી તો ધણુંજ મરાહર છે.....”

“પરંતુ એ ઝડેખાં ! આપે આ સાહેબા સાથે મારી ઝોળખતો કરોવી નહિ ! મૌલાના સાહેબ બોલી ઉઠ્યા.

“આપ ઝોદરાગાઈ ! પ્રખ્યાત દિવસ રોઝર છે, આપે એમનું નામ જરૂર સંભળવું હશે ! હિંદુસ્તાનમાં મરાહર છે.”

“હીક, હીક ! આપને નેહને તબીબત ધણીજ ખુશ થઈ, આપને ધણીજ દરદિલ અઝીઝ અને બાઅદબ છે ! હ. હ. હ. !”

“ધૈયાનને ધૈયાનિયન જરૂરની છે !” ઝોદરા બોલ્યો નિર્જા નગર કરી, કહ્યું, અને તરતજ મૌલાના સાહેબ સાથે હસ્તપુનન કર્યું, તેજ પછે મૌલાનાના શરીરમાં સિંધુતની હોર પ્રસરી ગઈ, અને દિલ, નેર, નેરથી ધડકવા લાગ્યું.

“મૌલાના સાહેબ ! મારી ઝિક્ક દરખાસ્ત છે ! જુઓ ! આપે કદાપિ ધૈયાન કરી દોષો, તો મને સખન દુઃખ થશે.” ઝોદરાએ પાસા ફેંકવાના ધરિદે કહ્યું.

“મારી શું તાકાત કે હું ધૈયાન કરી શકું !”

“તો કોને ગરીબખાના પર પેપારી દાળ રોટલી કપલ ફરમાવશે !” આપે મુસકારે છે. સરલાએ આંખોની મુલાકાતે એક ગઈ છે. આપની બહેનનાંદરીમાં મારી ફરજ સમજે છે. “હુડા ઉસ્તાદ ! ઝડેખાં ! એક તકલીફ આપને થઈ પડે ! કાલે તમે દસ વાગે મારા મકાન પર આવશે, અને મારી મોદરકાર લઈ નેહ મૌલાના સાહેબને મારે ત્યાં પહોંચાડશે.”

“ધણુંજ સાહે.” ઝડેખાંએ વિના વિલંબે

જણાવ્યું. મૌલાનાની હાજન મજબૂત જેવી થઈ લાગી, ઝડેખાં સાથે હતો. મૌલાનાનો રેફર બની ઉતારા પર લઈ ગયા.

(૩)

મૌલાના છોટલાના રમમાં પલંગ પર એક આસા શાનથી બેઠેલા છે. તેમની ખાલુ માંગ, લગોલગ ઝોદરાગાઈ પણ અહીં જમાતી બેઠી છે. રાત્રી પસાર થઈ ચુકી છે. પર્વ તરફની બારીમાંથી સૂર્ય પ્રગોળાનાં ફરજો ખડમાં ફેંકી રહ્યો છે. ઝોદરા બેઠેલ છે. “મૌલાના ! લાવો મારી અમાનન !”

“ધરેણી ! હા, હીક ! તો કપાટમાંથી કાઢી આવું છું.” એમ કહી મૌલાના સાહેબે માથા તરફનો કપાટ ખોલ્યો, અને પોતાનો જમણો હાથ તેમાં દાખલ કરી, આંખોની મદદ વગરજ આમતેમ ફેરવ્યો. હાથ આમતેમ ફેરવ્યા છતાં પોતાની કામેલી પસું તેમના હાથમાં આવી નહિ. આથી મૌલાના ઉભા થઈ, ગયા. બરાબર તપાસ કરી. તેમાં તો કંઈ મળેજ નહિ. આ જુલુડી તેમના હોશ હવાસ ઉડી ગયાં. ધણીજ હેરાન પરેશાન થઈ. ગયા, ઉપરે નાઉમેદ થઈ બોલ્યા—“અહિં તો ધરેણીની પોટલી નથી !”

“હા, નથી ! શું નથી ? આવું કહે છે, મૌલાના ! નહિ આપ મરકરી કરો છે, મૌલાના !”

“જુદાની કસમ સાચું કહું છું !”

“તો મારી પેદર હાજર ! ધરેણી ! ક્યાં ગયા ?”

“જુદા જોડો ! શું કપાટ મળી ગયો ?”

અહિં તો કોઈ આવ્યું ગયું, પુણુ નથી ! કોણ જાણે શું બેઠે છે ?”

“હાથ હાથ ! હું તો જુદાઈ મળી !”

એજ સમયે એક્ટ્રેસ મજદુરની મા પણ્ય આવી પહોંચી, કાણ જાણે તે તેની ખરી મા હતી કે ભાણી ! ત્યારબાદ બે ત્રણ મિનિટ પછી ઝડેખાં પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. મજલિસનો રંગ બદલાયો હતો. આ બેઠે ઝડેખાંએ શું બન્યું છે એ જાણવા પૂછ્યું.

“લુટાઇ ગયું ! બરબાદ થઇ ગયું ! હાથ, હાથ ! મારા પંદર હજારનાં ધરેણાં જતાં રહ્યાં !” ઝોહરાએ અચુક પાર્ટ લખાવતો કહ્યું.

“પરંતુ વાત તો કહો કે બન્યું કેમ ?” ઝડેખાંએ વાત જાણવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“રાતે સુવાના પહેલાં મેં મારા સખખા ધરેણાં ઉતારી આ હઝરતને આપી દીધાં હતાં, કે સંભાળીને રાખે. પરંતુ જ્યારે સવારે મેં તે માંગ્યા, તો કંઈ છે કે કબાટમાં નથી !”

“કેમ મોલાના ! શું આ સચી વાત છે ?”

“હા, હા ! એમણે મને પોતાનાં ધરેણાં આપ્યાં હતાં. અને તે મેં આ કબાટમાં સુકા દીધાં હતાં, પરંતુ સવારે જ્યાં તો નદારદ ! ખુદા ! જાણે જમીન, આઇ ગઇ કે આસ્માન ! પરંતુ અચબાની વાત છે, કે રૂપીઆની ચેલી મૌલુદ છે.”

“આ તો ઘણું થયું મોલાના સાહેબ !”

આ દરમ્યાન હોટલના નોકર પણ આવી લાગ્યા, અને વાત સાંભળી અચબામાં પડી ગયા.

“મોલાના સાહેબ ! આપના હોવા છતાં ધરેણાં કેવી રીતે ચાલ્યા ગયાં ? આ વાત તો મુઠ્ઠા સમજમાં આવતી નથી.” ઝડેખાં દરમ્યાનગીરી કરતાં બોલ્યો.

“હું પણ હેરાન ને સખત પરેશાન છું !”

“રાતના આપ બહાર તો નથી ગયાને !”

“આંધરે ત્રણ વાગે ધસ્તજ માટે બિથ્યા હતો.”

આ સાંભળી, હાજર રહેલાઓ મોલાનાને ઝોરે અર્થ સચક-કષ્ટિથી નિહાળવા લાગ્યા.

“ચેલો ! હું લુટાઇ ગયું ! મારો ધનસાક કરો !” ઝોહરા અપીલ કરતાં બોલી. મોલાનાએ આખો ખેડ તપાસી નાંખ્યો. ખૂણે-ખૂણે બેઠે નાંખ્યા. બિનરો ત્રણ ચાર વખત ઉઘટ પુઘટ કરી તપાસ્યો.....પરંતુ બર્થ ! હવે તો તેમના પગ તજેથી જમીન નીકળી જવા લાગી. કાપો તો લોહી ને નીકળે. એક તરફ એક્ટ્રેસ પોતાના ધરેણાંઓ માટે ચોકાર કરી રહી હતી. અને તેની મા હાથપીટ કરી આંખો હોટલને માથા પર લેતી હતી. બીજી બાજુ ઝડેખાં, હોટલના નોકર અને

બાકીનાઓ સૌ મોલાનાને આખો આખોમોજ મલામત કરી ચાર ટેરવી રહ્યા હતા.

“ઓ ખુદા ! આ મોલીની બહુરૂપ ને આ કરતુત ! લેલો ! મારા ધરેણાં પંદર હજારનાં છે, અને જે જે દુકાનેથી તે ખરીદ કરેલાં છે, તે પણ શાક્ષી છે, લો ! હું પોલિસ ચોકી પર જઈ રિપોર્ટ લખાવું છું. એ માયાને આટલો દાસનો ભાવ માલમ પડી જશે. સૌ હાથ ચાલાકીનો ખખર પડી જશે. વાદ ! લુટવાનો શું નિરાસો હવે શોધી કાઢ્યો છે ! જેલની હવા આવી પડશે.” ઝોહરાની માએ દુકેમાં મોલાનાને ગભરાવી નાંખે તેવું લેકચર કરી નાંખ્યું. અનુભવી અને પુરાનું ખમીર હતું !

“ચોભો ! ઉતાવળ ન કરો ! હંમેશાં ચોલીસ ચોકીમાં જવાની જરૂરત નથી. મોલાનાં ધણજ શરીર અને ઇંડ્રીતદાર માણસ છે. આપ મેજેજ ફેસરો થઇ જશે. શરીરના માટે જેઠ મોત છે !” ઝડેખાંએ ગાંઠિત ચલાવ્યું.

“મોલા શરીર !” ઝોહરા તકુષી
“શરીર અને ઇંડ્રીતદાર તો આપુ કરે છે. ડાકા નાંખે છે !” ઝોહરાની મા કે કોઠની માએ ઉમેર્યું.

“મેં કદાપિ પણ બેઠેમાંનીં કરી નથી !”
મૌલાનાએ ધમાનદારીથી કહ્યું.

“પરંતુ આ લોકોનો પંદર હજારનાં ધરેણું તો આત્મા ગયાં ! એ ઘણું જ મોટું નુકસાન છે. એતો બદલો મળવો જોઈએ ! એતો ઠીક છે, કે મોહરાખાઈ સખત કસેબનાં છે, નહિ તો હાટ ફેંધલ યમ જાત, તો ખૂનનો આરોપ પણ આપના ઉપર આવે મૌલાના !”
અંડેખાંએ ખુસાસો કર્યો.

“ખંડમાં તો રાતના કોઈ પણ આગ્યુ ગયું નથી. ન મોહરાખાઈ બહાર ગયા. અંદર અમો બંને અને બહાર બીજાં, માણસો મૌનુદ હતાં પછી ધરેણું કાણ લઈ ગયું ? જો ચાર આગ્યો હોય, તો રૂપીઆ કેમ ન લઈ જાય ?” મૌલાનાએ દલીલ કરી.

“અજી સારું જ થયું ! ખુદનો શુક કરો ! ઠીક હવે એ વાત પર આવો કે આ મુસીબત કેવી રીતે ટાળવી જોઈએ !”

“જા, નજીવું ! પોલિસને જઈને ખબર દેશો !” માંએ બીકતું ધનગરના મુકત્તા કહ્યું.
આ સાલણી મૌલાનાના જાણે પ્રાણ છડી ગયાં.

“સખર કરો ! જરા થોભો ! જો પોલિસ ચાકી પર ગયા વિના કામ નીકળી નાંધ, તો શું મોટું છે ? આવો મૌલાનાં સાહેબ ! આપણે જરા અસગ જઈ પાતળીન કરી લઈએ !”
અંડેખાં પાસો ફેંકતાં બેઠ્યો.

“ચાલો !” મૌલાનાએ દીલા દસ. પડી પડી જતાં કહ્યું.

(૪)

રિપાઈ, પોલિસ, જલ વગેરેના વિચારોએ હુસ્ન પરત-સૌન્દર્ય પૂજક મૌલાનાને યરયશની દીધો હતો. પરદેશમાં અને વળી મુંબઈ જેવા શહેરમાં એમનું કાણ બેઠેલું હતું ? અદસ

રીતે ખુદા અને બહેર રીતે અંડેખાં હતો. મૌલાના મુંબેગાર ન હોવા છતાં પોતાને મુંબેગાર સમજતા હતા આ વાત જો છે, કે કદાચ તે મુંબેગાર તો હોય, પરંતુ મુંબેગાર એટલે એકદેશના ધરેણાના ચાર ન હતા, પરંતુ આ બંદેખાતીનો શું ધ્યાન થઈ શકે કે બનાવે તેમને સૌની દ્રષ્ટિમાં ચેરે બનાવી દીધા હતાં. ઘણું જ સારું થયું, કે ઉસ્તાદ અંડેખાંની સોખત તેમને આડે આવી. એકદેસનો દાવો હતો કે તેના ધરેણું પંદર હજારનાં હતાં, અને તેણે સિદ્ધ પણ ગણાવી દીધું. જેનો વિશ્વાસ મૌલાના તેમજ બીજા સૌને આવી ગયો.

ઉસ્તાદે મૌલાનાને સમજાવ્યા, કે બનાવ આપની વિરૂદ્ધ છે. આ લોકો આપને જ ચાર માની રૂલા છે. પરદેશનો મામલો છે. આપનો અદિ, કોઈ મદદગાર નથી. જો સજ થઈ ગઈ તો નાક કપાઈ જશે. બહુતર એજ છે, કે કંઈ આપનો એકદેસને રાજી કરી લેવી, અને મામલો પોલિસમાં ન જાય.

“બેરાક ! એમજ થવું જોઈએ ! આપજ મારા એરખવાહ છો ! આપનો ફેસલો મને મળુર છે !” મૌલાનાએ એ બક્ષામાંથી બચવાના છંદે છુટકારોનો દમ લેતાં કહ્યું.

એ વખતે મૌલાના પાસે આઠ હજાર પાંચસો પચાસ રૂપીઆ મૌનુદ હતા. ઉસ્તાદ અંડેખાંએ એકદેસ અને તેની થતી માંના આગળ દાંધ નેડયા. ઘણી વિનંતીઓ કરી. ત્યારે કંઈ જઈને ઘણીજ સરકેલીથી સાદા આઠ હજાર પર રાજ થઈ. આથી એ રકમ તેમના હવાસે કરી દેવામાં આવી. મૌલાનાએ ખુદનો હજાર-હજાર શુક અદા કર્યો, કે તેણે મને એ સજ મારી બેદરકારી અને મુંબાની આપી છે. ગમે તેમ પણ મૌલાના દસ હજાર

રમાંથી પચાસ રૂપીઆ લઈ પોતાના વતન તરફ રવાના થઈ ગયા બાકીની રકમ સૌન્દર્યની પૂજામાં ખર્ચેલી સમજવી !

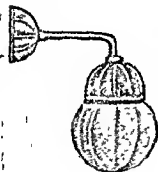
(૫)

વાંચક ! ઉત્તાદ ઝંડેખાંતો પ્લાટ અને એક્ટ્રેસનો 'પાર્ટ' સફળ અને નાણાં પ્રાપ્ત સાબિત થયો. આથી અગ્યાર હજારથી વધુ રકમ આ આર્ટિસ્ટોના હાથમાં આવી !

નાટક એવી રીતે રમોડું કે જ્યારે મૌલાના અધિ રાત્રીએ સંગસ માટે હાથ, તો બસ તેજ સમયે એક્ટ્રેસ પણ ઉઠી અને તેણે ધીમેથી ધરેણીની પોટલી કાઢી તેની માને હવાયે કરી દીધી. માએ તેને ચટરના હવાયે કરાવી દીધી. હવે તમને એ જણાવવાની જરૂર

નથી, તે ધરેણી ઇન્ડિયન અને બનાવટી સોનાનાં હતી. અને તેમની કિંમત દસ હજાર તો થું પણ સો રૂપીઆની પણ ન હતી.

કલકત્તા, મુંબઈ એવા શહેરોમાં આવાં નાટકો ધણાજ ખેલાય છે, પરંતુ લોકોની આંખો આ જતરેયા છતાં નથી ઉઘડતી. એક્ટર અને એક્ટ્રેસની હસ્તીઓએ પણ ગુન્હાઓમાં કંઈ થોડો વધારો નથી કર્યો. લોકોએ કબલ નોટો, કબલ રૂપીઆ, કબલ ધરેણીની લાલચમાં ફસાઈ ને સિંગલ પણ ગુમાવેલા છે, તે કિસ્સા ઘણી વખત સાંભળેલાં છે; છતાં હજી તેઓ તે લાલચને વશ થઈ તેમ કરવા પ્રેરાય છે.

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલેસ જત્તીઓ, પ્રાઈમસ સ્ટવ, સોનીના ઝાળવાના ચુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીના બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોચ વગેરે ક્રીકેટ બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં જનતી દરેક જાતની અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

—: ગામડાના વેપારીઓને ખાસ સગવડ :—

ઑડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક મોકલવામાં આવશે.

૭૦ કણુપીઠ બજાર, લાલગેટ પાસે, સુરત.

[૭૫૫]

જામન વિદ્વાન શ્રીનં કેમર કૃત 'બુલશના સંમયની પૂર્વની' સંસ્કૃતિના ઇતિહાસના એક પ્રકરણનું સાપાંતર.

સાપાંતરકર્તા:

સાલેહ બકીલી સા હ બ

[ગિર્યા એ કથા સાંકું] ૧૧૬૬

અમે એના વિષે ઉપર પણ દલી ગયા છીએ. બિહારની ઉત્તરના બુદ્ધિમાન આર્યોની દરેકની જિંદગીમાં ખેતીવાડીને પણ ચોક્કસ સુખ્યતા આપે હતી. અરબોએ પોતાના વિજ્ઞાનો સિદ્ધસિદ્ધો અત્મ કરવા પછી સૌથી પ્રથમ ખેતીવાડી પ્રત્યે આસક્તિ આપી. આ પછી મુસ્લી, લેલુ, જોમએ કે જેમને ઉસ્તાદ, પણ સારા મુળી ગયા હતા, અર્થાત પોતાના જીવનમાં ખેતીવાડીને એવા લોકો હતા, જે યમન, ઉમાન અને બંદરમાં તેમને જેમણે વંશપરંપરાના અનુભવે પછી પુણ્યના ખેતી કરવાના પૌત્રો પણ મળ્યા. સમયથી ખેતીવાડી અને કૃષિકર્તાને સંપૂર્ણ તાના શિખરે પહોંચીને દીધી હતી, એજ અને વસ્તી વિશેષ, ત્યાંના પતનીઓ સાટે લોકોને તેમણે પોતાની પહેલાં ઉસ્તાદ-બુદ્ધિ આપવાનું છે કે તે પોતાની આંખ સાંભરી પનાવ્યા અને તેમણે અનુભવોના પથોના શપથે ઉશ્ચેલ પરંતુ આ હરગિજ સમજાવે એસવું જોઈએ નહિ. જો તેઓ

દોનેજ સીપે આશનારા હતા, તેમણે ખુદ પોતાના માન અને અનુભવો વડે પોતાના ઉસ્તાદોને પણ શાગિર્દ (શિષ્ય) બનાવી લીધા. તેમના આ ઉસ્તાદ મિસ્ત્ર, શામ, બાબિયોનિયા, જાજીરહ અને ફરિનના પતની એકતો હતા. અરબસ્તાન, કુદરતી રીતે એવા દેશ હતા કે તેના મોટા ભાગમાં સૌથી વિશેષ અગત્યના પશુઓની વંશગતિ કરવા અને તેને ઉછેરવા પોતાના પામરનિ હતી. જે કે કેટલાક પ્રદેશોમાં જેવાં ને દેશની બુમિની ઉત્પન્ન કરી હોય તેના પતનીઓ સાટે આંખ સાંભરી ના દિગ્ગતને

આડતું, કપડું એક જ માને, એવો પણ રહ્યો છે કે ઉત્તર આફ્રિકાની જુદી-જુદી સંસ્કૃતિ તો પોતાની અનાજની અરત સિસિલીથી પુરી કરવાને મજબૂર હતી.

ઈસલામના આરંભ કાળમાં જે શ્રેણી અને છોકોની રોપણી માત્ર ઇસ્લામના ખુરાકને માટે કરવામાં આવી હતી, તેનું કંઈક વર્ણન અમે પહેલાં કરી ગયા છીએ. અને આ દેખાડું છે કે મકાહ જે આજકાલ એશિયામાં ખુરાક અને નિકાશ કરવાને માટે મોટી અગત્યના ધરાવે છે, એમેરિકા ગોધાયા પછી સૌથી પહેલાં યુરોપમાં પહોંચી અને ત્યાંથી એશિયામાં લાવવામાં આવી હતી.

જુદાં જુદાં જુદાં અને વનસ્પતિની ઉછેર સંજ્ઞા અને તેને દૂર, દૂરના દેશોમાં પહોંચાડવાની સેવા પણ અરબોએ બીજી સેવાઓ પ્રમાણે બજાવી છે. ચોખા (ચાવક) પોતાના હિન્દી વતનથી નિકળીને ધીમે ધીમે પુરાત નહીને કાઢે બામિસાનિયા અને પાલું કરીને અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારા સુધી પહોંચી ચુક્યા હતા ચોખાથી અનાજ તરીકે તો મિસ્રના પણ બનસિયુસોના સમયથી જ જાણીતા હતા, પરંતુ એની ખેતી તે સમયમાં ત્યાં થઈ નહિ. એનો છેડ અરબોજ ત્યાં લઈ ગયા અને તેમણે જ સૌથી પ્રથમ એની ખેતી ત્યાં કરી. એનું કિબ્તી નામ, “અગવસ”જ આ દેખાવને માટે પુરતું છે કે તે અરબોમાંથી લેવાયું છે. મુસલમાનોની સથેજ સથે ચોખાની ખેતી મિસ્રથી રચેને અને સિસિલીમાં પહોંચી.

એવી રીતે અંદલુસ આવું વિશાળ રીતે પ્રસરતું પણ અરબોને જ આભારી છે; કેમકે પ્રખ્યાત વનસ્પતિ શાસ્ત્રી ઇબ્ને બયતારની લખવા પ્રમાણે આ અનાજનું મૂળ વતન યમના છે. અને અદિથી જ તે એશિયાના અન્ય દેશોમાં, જ્યાં એ જાગોમાં રોપવામાં આવતું હતું, પરિવર્તન પામ્યું.

શેરડીની ખેતી અને પ્રગતિમાં પણ અરબોએ કંઈ ઓછું કામ કર્યું નથી, આ છેડ હિન્દુસ્તાનની પૂર્વમાંથી ધીમે ધીમે ધરાવી

અખાનના કિનારા ઉપર પહોંચ્યો અને ખૂબ દેશો દેશો પછી એ ઇસ્લામના આરંભ યુગમાં જ, ઔઝિસ્તાન, ખાંકે દર્યા નદીના અંદેશો સુધી લાવવામાં આવ્યું અદિથી આ છેડ બિલાફતાના સમયમાં નહીં કના પૂર્વ (એશિયા માધ્યર, ચેલેરોઈની, સિરિયા અને મિસ્ર) માં પ્રસરી ગયો, એજ યુગના છેડા ભાગમાં ઉરફુનના નીચલા પ્રદેશમાંથી ખાંડ ધણ મોટા પ્રમાણમાં નિકાશ થતી હતી. શેરડીની ખેતી ઇસ્લામના સમયમાં ખૂબ પ્રસરી, પરંતુ એ પછી એમાં ફરી પડતી આવો ગઈ. (“માકુતી” જિ-૧, પા-૨-૨)

જળ સી ચેનનાં સાધનો.

ઉત્તર અરબસ્તાનમાં પાણીની કમીને કારણે પાણી સી ચેવાનાં કૃતિમ સાધનો નહિ હતાં. એનાથી ઉત્પન્ન મિસ્ર અને પુરાત નદીના પ્રદેશોમાં ઘણા પ્રાચીન ઇજીપ્તી પાણી સી ચેવાના કૃતિમ સાધનો પૂર્ણતાએ પહોંચી ચુક્યાં હતાં. અરબ નવા વતનીઓએ સમ્યક્તા અને સંસ્કૃતિના સાધનો ઉપર કાબજો કરી લીધો અને એની કદ કિ મનને એટલી સારી રીતે સમજી ગયા કે, તે રચેને, જેમાં દૂર આવેલા દેશો સુધી તેને પોતાની સાથે લઈ ગયા. એવી જ રીતે રહેલ * (દોશાળ=અરબી ના અવરક).

કહેલ ખેતીના ન્યેરોમાં સૌથી પુરાતન વસ્તુ છે, પરંતુ માટે માનવું છે કે, એના શોધક અરબ નથી. પવન ચક્કી વિશે પણ જે આરંભિક સમયથી એશિયામાં વપરાતી હતી હું એજ કહી શકું છું. કહેવાય છે કે બંગાળની નહેરુ મિરાનમાં એક પવન ચક્કી હતી જે ઘણી તેજ ચાલતી હતી, એને “રિહાઉલ ખતરીક” કહેતા હતા; કેમકે એને એક યુનાની ખતરીકે બતાવી હતી. જે કોન્સ્ટેન્ટીનોપલના કથસરના કોઈ કાંમ માટે બંગાળ આજે હોતો (જુઓ, “અગવસ” પા. ૧૪. ચક્રત, મનસુન “રિહાઉલ ખતરીક”) એના ઉપરથી જાણાય છે કે પવનચક્કીઓ યુનાનીઓ માટે કે એશિયામાં પહોંચી હતી. આમ લોકો માટે આ પવનચક્કીઓ સૌથી પહેલાં હોનોરિયુસ (Honorius) અને આરકાડિયુસ (Arcadius)ના સમયમાં પ્રચલિત થઈ. સૌથી પ્રાચીન કાનુન (૩૨૮ ઇસ્વી)માં એનું વર્ણન છે. તે સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે, આ તે સમયમાં નવી વસ્તુ સમજવામાં આવતી હતી.

એક નવી શોધ હતી, જેને અરબો પોતાની સાથે રચેનમાં લઇ આવ્યા. રચેનીસાએ અરબી શબ્દ “નાઅવરહ”ને કંઈ પણ ફેરફાર વિના પોતાની બાપામાં “નવરિયા” અથવા “અનવરિયા” (Anoria-noria) બતાવીને લેળવી દીધો. એવીજ રીતે પાણી પાવા માટેની કૃતિમાં નળીઓ માટે “એસે કુવા” (Acequia) લઇ લીધો, જે અરબી શબ્દ “અરસકાવહ” છે. જો આ બે શબ્દો આ વાત સાબિત કરવાને માટે પુરતા નહિં હોય કે, અરબો પાણી સીંચવાના સાધનોને પોતાની સાથે લઇને નહિં આવ્યા અને તેઓએ એના પ્રત્યે લક્ષ આપ્યું નહિં, તો પ્રાચીન યુદ્ધકાંતા લખાણો એના સંજ્ઞામાં રજુ કરી શકાય છે. (“કદામહ” એ પોતાની કિતાબ અસ-ખિરાજમાં, જળાશયો માટે એક જુદું પ્રકરણ રાખ્યું છે) એ લખાણો ઉપરથી અમે અદાઓ કરી શકીએ છીએ કે કેવી સંભાળ પૂર્વક જળાશયો વિષે તમામ વાતો વ્યવસ્થિત કરવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા. એ કિતાબોમાં ખુદાસા નરવામાં આવ્યો છે કે નવાં ઝરણાંઓની શોધ, કુવાઓને ખોદવા અને બનાવવા, અને તે ઝખીનોને જે હમણા સુધી એકાદ પડી હતી અથવા બંજર હતી, નવખેડ માટે ખેડુતોને કંઈ શતો વિગેરે સાથે ધનઆમ આપવામાં આવતી અથવા આપી શકાય એમ હતી. આ કાવુનો તે તમામ વિષયોને જેનો સમાવેશ ખેતી-વાડી સાથે છે, એહદ સંભાળ અને લક્ષ્યપૂર્વક રખાઈ કરી બતાવે છે.

રંગના છાંડ

હવે અમે તે જણા અને છોડાનું વર્ણન કરીશું, જે જુદી જુદી જાતની બનાવટોમાં ઠામ આવે છે. સૌથી પહેલાં અમે તે જણાનો

હાલ લખીશું, જેનાથી જાન જાનનાં રંગો બિનાવવામાં આવે છે.

આફ્રિકાને અરબવાસીઓએ પોતાના દેશમાં ખુદ રોપી અને તેની ખાસ રીતે પ્રગતિ કરી. આફ્રિકાની રંગ લાકડો પીગા હોવાને કારણે પ્રાચીન સમયમાં ઘણી કદની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવતો હતો અને તેમાં રંગેલા કપડાં કદ અને કીમતમાં લાલ કપડાંઓની બરાબર સમજવામાં આવતાં હતાં. અરબસ્તાન અને હિન્દુસ્તાનમાં આફ્રિકાની (ફસરી) રંગ, શાકી રંગ સમજવામાં આવતો હતો. એ છોડને યુરોપમાં લઇ જવો, ત્યાં તેની સફળતા પૂર્વક ખેતી કરવી પ્રગતિ કરવી અરબોનું જ ઠામ હતું. એવું અરબી નામ આફ્રિકાન કાંઈ પણ ફેરફાર વિના બધી યુરોપી ભાષાઓએ અપ્પીતવાર કરી લીધું. આફ્રિકાને હકીમો દ્વારા તરીકે પણ વાપરતા હતા અને હજુ સુધી વાપરે છે. એનાથી ખુશબુદાર તેજ પણ તૈયાર કરવામાં આવતું હતું અને આજે તો હજુ સુધી બનાવવામાં આવે છે એવું જણાય છે કે આફ્રિકાને શરીર ઉપર પણ મસજીતમાં આવડું હતું. એટલે સુધી કે આભાર દર્શાવવા માટે ઘોડાઓના શરીરો ઉપર પણ મસજીત હતા. અમને માલુમ છે કે, એક ઔરતે વિજયી અન્તરના ઘોડાના શરીર ઉપર આફ્રિકાન મસજીત હતું, જેમાં કસ્તુરી અને અંબર પણ મેળવેલું હતું.

આફ્રિકાન સિવાય જુદામાન (ઉસકુર=કસબો) ને માટે પણ આવડે અરબોનાજ આભારી છીએ. એમણેજ સૌથી પહેલાં એની ખેતી યુરોપમાં શરૂ કરી અને એમણેજ યુરોપના લોકોને એનાથી લાલ પીગા રંગ તૈયાર કરવાની તરકીબ શિખવતી.

પીઝા રંગ તૈયાર કરવાનો એક પ્રખ્યાત હોડ, જેનું વર્ણન કરતું યુરેડી છે, “વર્સ” હતો. આ હોડનું વનન યમન છે. એનાથી લગભગ પીઝા રંગ તૈયાર થતો હતો અને એને કીંમતી વ્યાપારના માસ તરીકે અરબ-ભાનનો સન્દર્ભાર, ધરણમાં નિકાસ કરવામાં આવતો હતો. એ હોડ પોતાના દેશમાંથી નહાર નિકાસો નહિ અને કોઈ બીજા દેશમાં એની ખેતી થઈ નહિ એનું કામજી એ હોડનું નેત્રએ કે એ બીજા દેશમાં ઉછી શક્યો નહિ અથવા એને બીજા દેશમાં રોપવા માટેના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા નહિ.

જુદા જુદા પ્રકાર અને નમુનાનો પીઝા રંગ એટલો બધો આમ પસંદ હતો કે અરબો એ રંગને તૈયાર કરવાને માટે એક ન્દાનો હોડ દિન્દુસ્તાનથી પોતાના દેશમાં લાવ્યા એ હોડ “કુરકુમ” હતો. (ગ્રાફીસ અને કુરકુમ એકજ છે, ન જાણે જેખે કુરકુમનું વર્ણન કેમ જુદું કર્યું છે, કદાચ એ હાર-શંગાર તો ન હોય ? જા. ૧.)

હીલાને પણ અરબો પુષ્કળ રોપતા હતા, ને કે મિસ્રમાં આજ કાલ એની ખેતી પહોળી રીતિમાં છે. રોપના મુસલમાનો પણ એની ખેતી ખડોળા પ્રમાણમાં કરતા હતા.

દિના (મિંદદી) તો હોડ પણ અરબોના પ્રયત્નોએ આખા જગતમાં પ્રસર્યો, એનું મૂળ વતન અરબસ્તાન છે પરંતુ મિસ્રનાસીઓ પણ એના નામથી જાણીતા હતા. મિંદદી સામાન્ય રીતે ગાઝા તરીકે વપરાતી હતી અને કુતુમ પ્રમાણે જે ઘેરો લાલ રંગ આવતો હતો એનાથી પણ માથા અને હાડીના વાળ રંગવામાં આવતા હતાં. અને હમણા મુખી રંગવામાં

આવે છે. નેકે મિંદદીને દવા તરીકે પણ વાપરે છે, પરંતુ મોટે ભાગે એશિયાઈ લોકો એનાથી શલ્યગારનું જ કામ લે છે અને હથેલી, પગના તળીયાં, હાથ અને પગના નખ રંગે છે. એ સિવાય આમ માન્યતા એવી છે કે મિંદદી લગાવવાથી નજર લાગતી નથી. એજ કારણે ખાસ ખાસ પ્રસંગે ઉંટા અને ઘોડાએને એનાથી રંગતા પણ હતા. મિંદદીથી આ જાનવરો ઉપર ઘેરો નારંગી રંગ ચઢી જતો હતો. ધરાનના શાહ, પુરોપના પ્રાસ હરબાન જગેરે કોઈ ખાસ પ્રસંગે પોતાના રૂપરી ઘોડા ઉપર સવાર થતા હતા, સારે ખરાબ નજરથી બચવા માટે એમના ઘોડાની પીડ અને કુમને મિંદદીથી રંગવામાં આવતી હતી.

જણાય છે કે ફિરમઝી રંગ આમ રીતે રંગેરો અને અરમિનિયાના કણના કારખાનામાં વપરાતો હતો (“જુબને હવકસ” પા. ૨૪૪, “જવલપકી” પા. ૧૨૩ ફિરમઝી રંગ એક ન્દાનો કીડમાંથી બનાવવામાં આવતો હતો.)

રંગ વ્યાપવાળા હોડોમાં પ્રથમ નંબર વર્ણ કરીને નીચેને મળેલો હતો, પરંતુ આ હોડને ઉગાડવા અને વધારવામાં અરબોનો દિસ્સો ન હતો. તેઓ માત્ર આઘનીઆ અથવા સોદાગર તરીકેજ હતા. અરબ વ્યાપારીઓ એને દિન્દુસ્તાનથી લાવતા હતા. શામ એના વ્યાપારનું મોટું કેન્દ્ર હતું. શામી બંદરગારો અથવા ઇરેનિયામાં નીચ જતારવામાં આવતું હતું. અદિયી લેનીસના વ્યાપારીએ એને પોતાના વડાઓમાં ભરીને યુરોપ લઈ જતા હતા અને ત્યાંથી તમામ ખાજારોમ વહેંચાઈ જતું હતું. આથી રીતે યુરોપ મુખી પહેંચવા માટે નીચેને એ આઘનીઆએન લાથમાંથી પસાર થતું પડતું હતું.

કપાસ

વણાટકળાની ઝરૂરથી જુદા જુદા છોડોમાં સૌથી મહેલો (કપાસ)ને મહેલો હતો. એની હાથમિયત, માત્ર ધાસની ઝાડીઓથી બદલીને ઘણી જાડી ખેતી લાવકા અને ફાવકા મંદ છોડની થઈ ગઈ અને રૂઝું વણું વણાટ-કળાના વિવિધમાં પણ ઉપર ઝરીઝળ્યા છીએ. જ્યાં તે વિખારાને મુકનાં છે.

ફાલિય અરબસ્તાનમાં છઠી સદી પછીની રૂઝી ખેતી બેર ઉપર હતી. પરંતુ સૌથી પહેલાં ગિલાનના સમયમાં આ છોડને આમ અગત્યના પ્રાપ્ત થઈ અને એની વાવરિયન એની શરૂ થઈ ગઈ.

ઉપર બ્યાન થઈ ગયું છે કે અલીશાં ફારસી રશીદના સમયમાં કે બાબિરનિયાના પ્રદેશમાં પાતાનું ધર બનાવી ચૂક્યું હતું. પાછળના સમયમાં ઉપર તરફ વધુ આગળ ચૂક્યું અને છબ્બે હવલકના સમયમાં ધરકે, અરબની નદી ખાશુરના કાંઠાવાળા શહેર અરબાનમાં એની ખેતી ઘણા બહેળા પ્રમાણમાં થતી હતી અને અહિંનું વહેણ સુતરાઉ કાપડ સામ વીગેરે તરફ નિકાલ થતું હતું. ("છબ્બે હવલક" પા. ૧૫૦, "સુર અતવરીની કિતાબ", જિ. ૬, પા. ૫૮૦)

મુસલમાનોના લીધેન મધ્ય યુગમાં યુરોપ ફરીથી રૂઝે એળખી-ચાકું અને ઘણો જાડો તે ક્રમાતિ આવી ગયા કે એનું પ્રાચીન અરબી નામ "કુરમુક" છુટી ગયું અને "કુન" ના નવા મામે તેની જગ્યા લઈ લીધી. એનું નામ પાછલા સમયની લાટીનો બાપામાં "કોનનમ" (Cottonum) થઈ ગયું.

એ નામ સૌથી પહેલાં જાકોબોસિ અનરિયા (Jacobos Auria)ના દતિહાસમાં મળે છે. જેમાં તેણે ૧૨૮૬ ધરવી (૧૮૮૮ દિવની)ના

બનાવો બ્યાન કરતાં લખ્યું છે કે અરનો (Arno) નદીના મુખ ઉપર એક વહાણ આવીને થોડું હતું જેમાં મરથા અને ૩ ભરેલાં હતાં. ખરી નીતે આ વહાણ શામની કોઈ બંદરગાદી અથવા સિસિલીથી આવ્યું હતું. કેમકે, એ રહેણાં અરબો એનાથી પહેલાં રૂઝે કુદરતી ઉત્પન્ન બનાવી ચૂક્યા હતા. ઇટલીમાં નિકળીને આ નામ એટલે મટન (કનન) તમામ યુરોપમાં સામાન્ય થઈ ગયું. બારમી સદી, ઈસ્પાનીમાં અશબીસિયાના પ્રખ્યાત લખકે અને અગામીના લખવા પ્રમાણે રૂઝી ખેતી, સિસિલી ઉપરાંત રોમના કિનારા, પેનેરટાઇનના શહેર ગ્રાજાડ અને હમ્બાને કહિં, બસરામાં અરબી અબ્બાસી ખિલાફતના આરંભમાં બસરાની રેતીથી ઝમીનમાં આ છોડ ફરિમ જળ સોચનના સાધનેએ ખૂબ ફાયદો ફાળો. ("છબ્બે અબ્બાસ" જિ. ૨, પા. ૧૦૨) કતાન

કતાન (અગરો)ની ખેતી એશિયામાં પ્રાચીનકર્મથી થતી આવે છે. અબ્બાસી ખિલાફતના આરંભમાં મિસ્ર અને શામમાં એની ખેતી વિશાળ જમીન ભાગમાં થતી હતી.

એ દેશોના બનેલા કતાનના કપડાંથી જે "બજજ" કહેવાતો હતો, અરબી લરંકરોના રૂસ તૈયાર કરવામાં આવતા હતા. એ સિવાય રસીઓ અને લોગરના રસના બનાવવામાં આવતા હતા.

કતાનનું વણન અમુક કચણના દીવાનમાં પણ આવ્યું છે. અરબો, પાર્સીયન યુરોપે વહાણોના રસ્તા બનાવવાનો ફાવકાભર્યો ટુનાર શાખ્યા હતા. તુર્કિય યુરોપની બાપામાં અરબી રાબ્બ હોલકું અપકલ વાવરવામાં આવ્યું છે. જેમકે "હબ્બે" (Habbe) રોમીસ "કાળસો" (Khalso) વચરાહ ગરરત "ગરરત" (Gudron) ના શહેરના હાથમાં મુધી વહાણના લગર માંડે જે રાબ્બ વપરાય છે. તેનાથી અરબોની અસર રપટ મળાય છે.

સહુ અને ભાંગની ખેતી પણ થતી હતી, શામી કીમો પર એક એવો પણ વખત રહ્યો છે કે, તેઓ સહુને કંતાન સમજતા હતા. ચોક્કસ ખચર નથી કે સહુની ખેતી અને તેનાથી કામ લેવું ક્યારથી શુર થયું. મિત્રમાં ત્રણ પ્રકારનું સહુ વપરાતું હતું; પરંતુ એની બહારવાળાઓને ખચર ન હતી. એમાં 'સરી-રનો નાશ કરનારી એક ખરાબ વસ્તુ હતી. પાછળના સમયમાં એના પાનરાથી દહીરા (ભાંગ) બનાવવાનું લોકોના બાણવામાં આવ્યું. એણે આમ લોકોને પોનાના તરફ આકર્ષીને તેમની તબાહી અને બરબાદીમાં કાંઈ કસર રહેવા દીધી નહિ *

મધ અને રેશમ

ત્યાં અરબોએ ખેતીચાડીની પ્રગતિ કરી ત્યાં તેઓ મધને પણ જૂઠ્ઠા નહિ. મધ-માખીઓ પાળવા અને તેનાથી મધ મેળવવામાં તેમણે સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

હવે રહી ગયું રેશમ; એના કીડાની ઉછેર અને સંભાળ ધરાવના ઉત્તર પ્રાંતો, તિબેતના અને જરમનમાં થઈ ચલી હતી. એના પછી જ્યારે ખુદ રેશમના પ્રાચીન નામ

“સરક” ઉપરથી જે ધરાની નામ “સરહ”નું અપભ્રંશ છે, આ પતો મળે છે કે શેહતુનના વૃક્ષ અને રેશમ પૂર્વમાંથી પશ્ચિમ તરફ પ્રસરવા શુર થયા અને પાછળથી અરબી શબ્દ “હરોર” એ પ્રાચીન શબ્દ “સરક”નું સ્થાન લીધું.

એકત્રિય રીતે અરબોએ રેશમના કીડા અને શેહતુનના વૃક્ષની સેવા કરવામાં થયું મોટા કામ કર્યું. તેમણેજ એને રપેનમાં પણ પહોંચાડ્યા. (છપ્તે અવામ” જિ-૧, પા. ૧૨૭)

ખલુરનું વૃક્ષ

અમે હમણા મુઘી જે વર્ણન કર્યું છે, એ માત્ર અરબોના તે ઉપકારો પ્રદર્શિત કરવા છે, જે જીવનની અરીયાત અને વિલાસ વૈભવમાં તેઓએ દુન્યા ઉપર કર્યા છે. જો કે અમે, ઉપર એનું વર્ણન કરી આવ્યા છીએ પરંતુ તે પુરતું નથી. આ તે વસ્તુ છે, જેને અરબવામીઓ સાથે ગાડો સંબંધ છે અને જેની સાથે તેમનું જીવન મૃત્યુ સંકળાયેલું છે. એ છે પણ એટલું વફાદાર કે જ્યાં હવાપાણી એના માર્ગને અવરોધતા ન હોય, એ અરબોના દમ કદમ સાથેજ રહે છે; અર્થાત ખલુર વૃક્ષ.

આ અજીબો ગરીબ અને અત્યંત કાયદા કારક વૃક્ષના મુળ વતનને ધરાની અખાતના કિનારા ઉપર શોધવો જોઈએ, તે અનહદ અને અમાપ સમયમાં જે તેના દુન્યામાં પહેલ વહેલા દેખાવ દેવાથી લઈને ઇસ્લામના અહિર થતા મુઘીમાં. ગુરૂઓ, આ વૃક્ષ માત્ર આખા અરબસ્તાનમાંજ પ્રસરી ચૂક્યું હતું એટલુંજ નહિ પણ એક હદ મુઘી તે લાંબુંજ ખાસ વૃક્ષ ગણવા લાગ્યું હતું. પ્રાચીન શામી

* અંગ્રેજીમાં જ્યુટ અને હેમ્પ એ વસ્તુઓ છે. જેને આપણે સહુ અને પટસહુ કહીએ છીએ. લેખકે જર્મનીમાં હેન્ડ (Hemp) શબ્દ વાપર્યો છે, જેનો અર્થ હેમ્પ છે. હેમ્પ સહુ ઉપરાંત બજને પણ કહે છે. જ્યુટ અને સહુને ‘ડાલાનુ દિન્દી’ પણ કહેવામાં આવે છે. એજ તે વસ્તુઓ છે, જેને ભૂલથી કંતાન સમજી લીધું હતું. લેખકે અહિં હેમ્પ, જ્યુટ અને ભાંગ બધાને મેળવીને મિત્રણ કરી દીધું છે અને ખાસ કરીને હેમ્પ અર્થાત સહુ અને હેમ્પ અર્થાત ભાંગને અલગ કરીને બતાવ્યું નથી. આ લાગ સ્પષ્ટ નથી. જે જાખવટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ સફળતા મળી નથી. શા. ક.

યુગમાં કાઢને આ માહુમ ન હતું કે : એમાં કંઈ, ખાનર આપવામાં આવે છે અને એની ઉછેર કવી રીતે કરવામાં આવે છે. આખિલો નિયાતી રહેવાવાળી એક ધરાની કૌમે. આ વૃક્ષની પુરી આકરી કરીને એની હાથન ઉત્તમ બનાવી દીધી એનું ધનઆમ તેમને એ મળ્યું કે તેની ઉત્પન્ન વધી ગઈ. હવે શું હતું ? એ કળા ઘણી જાહેરી આખા અરબસ્તાનમાં પ્રચલિત થઈ ગઈ. આ વૃક્ષની પુરાતનતાનો અંદાજો એના ઉપરથી થઈ શકે છે કે તે ઝમાનાને જાણી ગયા છે, જ્યારે તેની પરવરિસ ઇન્સાની જાનથી ઉચ્ચતર હતી. એક અતિ પુરાણી રિવાજમાં છે કે : અત્યંત પ્રાચીન યુગમાં ખજુરના વૃક્ષોને ખાસ ખાસ પ્રકારનું ખાતર લેવા આખા કરતા હતા (વાકુત, સુઅનિમ નિ. ૧, પા. ૧૨૭) એનો ધણું કરીને એવો અર્થ છે કે આકાશ ને દિવસોમાં ઇન્સાની હાથોએ યતન ન હતું એવવા એનું કે તે ઝમાના સુધી ઇન્સાન મવાજન યશન હતો, ખરેખર એ સેવાને, હવા ખગલવતી હતી એક ખીજી રિવાજમાં આવ્યું છે કે અરબોને ખજુરના વૃક્ષ ઉપર ચઢવાનું આવડતું ન હતું; પરંતુ જ્યારે ખજુરનું વૃક્ષ ખરા અર્થમાં અરબ સંસ્થાનીઓની ઝિંદગીનું આવશ્યક અંગ બની ગયું અને રજુમાં રહેવાસીઓની નહીંક એના ફાવવા સારામાં સારા સંબંધિત થયા, સારે તેઓ તેનાથી દેવાઈ ગયા અને તેને ખુદાની ખાસ નેમન સમજવા લાગ્યા. ખજુરની એના કરતાં મિશ્રો શું મોટાદાંડે હોઈ શકે છે, કે, ખજુર ન નળીએ કરીએ (સહઅમ)ની હદીસો ખ્યાન કરવામાં આવે છે કે આપે ફરમાવ્યું 'ખજુરની ઇજઝત' કરો, કેમકે એ તમણી ફેણ છે. એ રજુની પાંચ રાણી ઝમીનમાંથી નિકળીને તમારે માટે પ્રસાદી નેમતનું ઝરણું બની જાય છે."

("ઈઝઝતની" જિ-૨, પા. ૩૪૫) વાત એવી છે કે ખજુરનું વૃક્ષ રજુવાસીઓ માટે આવશ્યક વસ્તુ છે અને તેમની ઝિંદગીનો એનાથી એવો વાઢો સંબંધ છે કે ઘણી જાહેરી એણે તેમના માંસ ઉપર પહુ પુરેપુરો કબજો કરી લીધો તેઓની પાસે અન્ય વૃક્ષોથી ઉચ્ચ ખજુરમાં ઇન્સાની હાંમેણીઓ અને વિચારો પહુ મોજુદ છે. અરબી ભાષામાં એના ધણું દ્રષ્ટિ મળે છે. એવા દ્રષ્ટાંતોના મોટા હમ્દમાંથી જે માત્ર અરબી કોપના બુદ્ધ બુદ્ધ સંપ્રકાએ એક કંઈ છે. હું અને માત્ર એક દ્રષ્ટાંત રજુ કરું છું."

"ખજુરના એ વૃક્ષોએ એક ખીજા પ્રત્યે નેયુ. બને પ્રેમમાં પડી ગયા અને તેમણે કાંઈ ખીજા વૃક્ષ માટે રજુ ઉત્પન્ન કર્યા નહિ." હું કંઈ એનું સમજાવવા લાગ્યું કે, ખજુરનું વૃક્ષ પુરાતી ભેદ છે, જે દુન્યામાં માત્ર તે દેશોને જ અપેક્ષા થયું છે જે ઇસ્લામની સત્તા હેઠળ છે."

ખજુર-વૃક્ષના શીખામાં, વહેતા પાણીને કિનારે આરામ લેવું અરબવાસીઓ હંમેશાં રાહત અને આસાઇસની પ્રણીકતી સમજતા રહ્યા છે અરબ જેવા દેશમાં. જ્યાં માછલો સુધી હરીમાતીનો પતો મળતો નથી અને ત્યાં વૃક્ષ કરવાને પાણીનો એક હુંટ પહુ મળતો નથી; એ લોકો જો એને નેમત નહિ સમજતે તો આશ્ચર્ય હતું. ખજુર વૃક્ષના બાગ-નખ-લિસ્તાનમાં ઘણી મંદમંદ હોરીઓ, હવાથી પાતરાઓના હાથવાળી આવાજ, હાંધવાળા ચાટીસ પચાંસ શીટ હવા વૃક્ષ નેમાંથી સર્પના કિરણો છાયાછાયાઈને પસાર થતા હોય અને જેના મસ્તક ઉપર પાતરાઓનો તાજ હોય. તેના નાજુક શરીર ને પ્રકાશ અને હવાને ન રોકતા હોય અને જેને જેવાથી મનને આનંદ

મળતો હોય તે, નખલિસ્તાનનું દ્રશ્ય પોતાનામાં એક ખાસ મોહકતા ધરાવે છે.

એવા પ્રકારનાં પ્રકૃતિનાં નખલિસ્તાનનો મુકાબલો, ઉત્તર યુરોપના અધિકારમય શાહ બંધુનનો જંગલ સાથે કરવામાં આવે તે મસ્જિદ અને ગિરગના અંદરના દેખાવનો ફેર આસાની સાથે સમજામાં આવી શકે છે.

મસ્જિદો નખલિસ્તાનના નમુના પ્રમાણે પ્રકાશિત અને હવાદાર હોય છે અને કુતી દેખના બધાંબધા ગિરગ અંદરથી શોષીત અને અધિકારમય દેખાય છે.

ખજુરના શીળાવાળા વૃક્ષોની પુરેપુરી કદ અને કીમત તે વખતે થાય છે, જ્યારે કાંઈ શખ્સ આરામ અને આસાપસિને પડતું મુશીને દરેક પ્રકારના કપડા ખમવા માટે તૈયાર થાય અને અરબસ્તાનના જળતા જળતા રણમાં લાગ્યા હોય તો પ્રવાસો ખેડે, વનસ્પતિ અને પાણી વિનાના રણમાં જ્યારે આ પ્રવાસીને દરથી સિતિજમાં એક અધિકારમય અને વાદળી લીધુ રથજ, પીળા રતીલા મેદાનમાં ઝાઢેર થતુ દેખાય ત્યારે તેને કેટલી બધી ખુશી અને ઉત્સાહ થતો ન હોય. તે વખતે તેને જણાતું હોય કે તે ધીમે ધીમે એક નખલિસ્તાન પાસે પહોંચી રહ્યો છે, જ્યાં આ યુરીખતમાં ફસેલા મુસાફરને ન માત્ર હંડક અને પાણી મળશે, બલકે ઇસ્લામની મરત પશુ જોવાની મળશે, જેની સરત શુદ્ધી જોવાને તે સુદૃઢથી તરસી રહ્યો હોતો.

આવી રીતના તમામ પડાવના કોષ્ટકો નમ હોય છે. ખાસ કરીને જ્યારે એમાં ખજુરના ઘીય વૃક્ષો પણ હોય. અરબ જંગલો વેતાઓએ આ બધા રથોને એક આમ નામ “રવઝદ” (બાગ-નખલિસ્તાન) આપી રાખેલું છે. હકીકત એવી છે કે આ નામથી

ઉત્તમ બીજું કોષ્ટક નામ મળી પશુ શકતું નથી. આ રથો વસ્તીથી દૂર રણોમાં માત્ર પડાવજ હોતા હતા કે જેથી આવતા જતા કોઈલા ખજુરના છાંયાવાળા વૃક્ષો નીચે થોડી વાર આરામ કરી શકે, પરંતુ યાકયા પાકયા ગરમીથી જંગલ રહેલા મસાફરોને પુછો તો તે આ જંગલોને જાણતા કહેશે.

ખજુરના વૃક્ષને દૂર દૂરના રથો સુધી પહોંચાડવા એ અરબોની ઘણી મોટી મનુષ્ય સેવા છે, ખાસ કરીને એટલા માટે કે પોતાના આ બધા વૃક્ષોને તેઓ કદી પણ પોતાનાથી જુદું કરવા ધોહતા ન હતા. બનવા ભેગ છે કે આ સેવામાં તેમનો તે જુસ્સો પણ કામ કરતો હોય કે તેઓ એના વિશેષ સહી શકતા ન હતા અને જ્યાં જતા હતા તેને પોતાની સાથે રાખતા હતા. ખસરાથી, જ્યાં એના અંતરજ ધીય જંગલો હતા, આ વૃક્ષો ધીમે ધીમે ઉત્તર તરફ વધુ અને અત્યંત અછળ વાત આ છે કે જ્યારે બગદાદનો પાધો નાખવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તે વખતે ત્યાં ખજુરનું એક વૃક્ષ પણ ન હતું. એક પ્રાચીન લેખકે ઘણા ખુલાસા સાથે બતાવે છે કે, એને ખસરાથી લાવીને બગદાદમાં રોપવામાં આવ્યું હતું. (“યાકુબી” પા. ૪૧૬ ઇસકમાં પણ આ વૃક્ષ મળતુ ન હતું. “મુઅવ્વઝ” જિ. ૩, પા. ૨૭૧) બગદાદ ઉપરનું શું છે. આ બધી વૃક્ષોને અરબો પોતાની સાથે રપેન સુધી લાઈ ગયા એક પ્રજેલા ઉમવી બાદ શાહ અબ્દુરહમાન અલ-દાખિલના હુકમથી તેના દૂર આવેલા વતન સામથી, ખજુરનો એક છોડ રપેનમાં લાવવામાં આવ્યો. અબ્દુરહમાનને તેને પોતાના મહેલના ગાગમાં રોપાવ્યો. અબ્દુરહમાનની જ્યારે પણ એના ઉપર દ્રષ્ટિ પડતી તો તે પોતાના દૂર આવેલા વતનની

માદમાં વ્યાજી થઈ જતો. આજ વ્યાજીનાને પોર્ટુગાલ બંદે છતોરિયાના દેશ પરેશ સુધી તેણે એક દઈ ભરી નાજીમાં-એ ખગ્ગરને પ્રસરેલું છે. આ અરણી સંસ્કૃતિ અને સ- હિદેશીને કરી છે-કાલિર કરી છે. બનાની નિશાની અને તેનીજ એક ભેટ છે, આ રહા રચેનમાં ખુબ રહ્યું કુશ્યુને જેનાથી તે બરકનવાળા યુગની યાદ તાડી કાઢ્યું આજકાલ રચેનના કિનારા અને આખા થતી રહે છે. (અપૂર્વ)

પરમે (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ગોકલે જસાણીની :
બગમરાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[૧૯૨૬]

બેધડક આજેજ અજમાવો

જમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો પરમે પ્રમેદ (પરમેલો) રચનામાં તથા પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પક) ચતી સખત બળતરા, ડીયું ડીયું તથા અટકીને થતા પેશાબ, યુનાશખર્મ આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સોજો અને પુરવાનાં પેશાબને લગતાં તમામ દર્દોને જંડમુળથી નાશ કરી બગડેલી ધાતુને સુધારી રવજ અને ધડ દર્દ છે

પચારા પગ) ગોણીની ખારલીની કોમત રા. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના છુટું.

* ચેતવણી *

નકલીઆઓથી ચેતવો. ખરીદ કરતી વખતે દવાનું નામ ગોનોકિલર અને કુકા અપ સીલબંધ પેકેટ તપાસી લેવો.

એકલા બનાવનાર ડા. ડી. એન. જસાણી,

વીકલભાઈ પાલ રોડ, મુબઈ નં. ૪

રોડીસ્ટ : સી. એન. અધર્મ, કલ્કત્તા. સુરત.

આક્રિડાના એજન્ટ—યુનીયન ઓર્થોગ વર્કસ, ૯૧, વિક્ટોરીઆ સ્ટ્રીટ ઝાંખાં.

સિદ્ધિ.....ના.....સન્માર્ગ

(સર્વ દુષ્ટ લેખકને સ્વાધીન છે)

રજી કરનાર : "ગાફિલ"

૪૫

આત્મવિશ્વાસનાં અભાવે કે બહીકણપણના અંગે જે તમારી અવદશા થયેલી હોય, તો એજ અવનતિને તમે તમારા સતત પ્રયત્નો દ્વારા ઉત્તિમાં ફેરવવા લાગ્યાશી યદ્યપિ શક્યા સમર્થ છો.

૪૬

નાનામાં ન્દાની અને નજીવી વસ્તુ પણ તમારી જાત મુશારણાં માટે સદા તત્પર દેખાશે માત્ર વિચાર પૂર્વક પ્રત્યેક નજીવી જણાતી વસ્તુનો પણ સદુપયોગ કરતાં આવડતું નેહ્યો.

૪૭

માત્ર પ્રયત્નશીલ રહેવાથીજ સાધ્યને વરી શકાતું નથી, પણ આપણું ધ્યેય સફળતા ને વરી લીધા પહેલાં જ પાતે ખેસવાનું હોતું નેહ્યો. આપણે આપણાં ધ્યેયને પહેંચી વળતાં એટલી તો શક્તિ કેળવવી નેહ્યો કે જગતની કેદપણ તાકત આપણી પ્રગતિને અટકાવી શકે નહિ. ઉત્તિની ટોચે પહોંચ્યા માટે શક્ય તેટલા યોગ્ય પ્રયત્નો કરવાં નેહ્યો.

૪૮

અતિ વિચારનારની સાહસિકતા ઓછી નથી છે, તક-વિતકમાં સદા રાચનાર મનુષ્ય નિરંતર શંકા-કુશંકાઓનોજ ભોગ બને છે. માટે વિચારમાંજ સર્વ તકો ચુમાવી દેનાર મુખાંઓ કરતાં આપણે ચોખ્ખાંઓ ધરીને અમલમાં મૂકનારાંઓ પૈનીનાં યવું નેહ્યો.

૪૯

"સમય નથી" એવી ફરીયાદ કરીજ નકામી છે, જેને 'કશુંએ' કરવું જ નથી, તેનાં માટે નહ (અ)નું આયુષ્ય પણ અડધ છે, બ્યારે કાંઈકિયમાં જ પલાવનરાઓ માટે માત્ર એ દીવસ પણ પૂરતા છે.

કુઆને, કરીમખાં, ખુદ ખુદવદે આલમે

ફરમાયું છે કે: "લિફ્ટાખતકનસે" ખિસાના શી-અલસને, તકથીમ ફે-અર્થાત- "હમને ખિસાનકે આહરન આર આતિનન બિટમાની" હમેઅત મેં આર ફદાની હમેઅત મેં તમામ ફસરી મખલુક પર ફાઇક પદા કાયા હય. આથી સ્પષ્ટ પ્રવાર થાય છે કે એન્ય એકંદર વસ્તુઓ ઉપર આપણો અધિકાર છે, પ્રત્યેક વસ્તુનો સદુપયોગ આપણે કરી શકીએ છીએ. એકંદર વસ્તુઓ આપણી સેવા માટે તત્પર છે. આપણે અન્ય એકંદર વસ્તુઓ ઉપર સત્તા ચલાવી શકીએ છીએ. જરૂરત છે. માત્ર સમજવાની, લાપકાત કેળવવાની.

૫૦

પ્રયત્નો દ્વારાજ ઇચ્છીત વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેનું એક ઉદાહરણ આ રહ્યું:

"તથમરને એક મોરચાદ જોરે દીવાર દેખા કે ચડા દાનેકે-લે" કર સોબાર
"આખિર સરેઆમ લેકર પહોંચા તો કદા"
"મુરિલ નદિ કાલે પેશે હિમમત હુસાર."

પર
કર્તાવ્ય પાત્રની દૃષ્ટિએ સતોષ સદંતર હરામ છે, યોગ્ય જરૂરીયાતોને પહેંચી વળવા

પ્રમાણિક અસતોષની અત્યંત આવશ્યકતા છે, અને ખરી હકીકતો એક છે કે અસ્વાદની અમીઠિ અમાય છે, તો પછી આપણે શામાટે સતોષી બની પ્રમાદી થવું નેહ્યે, મેળવી શકાય તેટલું મેળવવામાં શા માટે પડત પડતું નેહ્યે ?

૫૩

પ્રમાણિક અસતોષ માટે “ઇકાબસ”નું કહેવું સત્ય છે કહે છે કે “હાથી નારાં ચંદ કલીષોં પર કિનઆત કર બયા પરના ચુલશન મે ઈલાએ તમીમે દામોંબી દુધે”

દિલગીરી સાથે દર્શાવવું પડે છે, કે આજના મુસ્લિમો સતોષની સાચી બાબત પશુ કરી શકતા નથી. આજના મુસ્લિમો પ્રમાણિક અસતોષના બદલે અપ્રમાણિક અસતોષમાં જીવન વેચી રહ્યા છે. નાનાં

૫૪

કાર્ય કરવાની જેનામાં સાચી ધગશ હોય છે, તેને સમય, સંલોગ કે સ્થળ અવરોધી શકતો નથી. કાર્ય ન કરનારને ખોટાં બદાનાં તો પોતાની નબળાઈઓ દાકે છે.

૫૫

જીવન યાત્રા તેનીજ સફળ થાય છે, કે જે લયમુક્ત રહી ખોટાં બેઠોમાં અટકાતો નથી. સાહોમ કરી આજે કુચ કરનારને કન્તેદ મળીજ રહે છે.

૫૬

મુસ્લિમોએ યાદ રાખવું નેહ્યે, કે જમનની કાંઈ પણ પ્રગતિ અન્યની દયા ઉપર જીવીને મુકિત મેળવી નથી, પણ અસાધારણ ઉત્સાહ વડે દ્રઢ નિશ્ચય બનીને ખાંડનાં ખેલ ખેલીને આઝાદી મેળવી છે.

સ્ત્રીઓનાં ઘરેણાં સોના ચાંદીનાં હોય છે, પણ પુરુષોનું ઝવેર માત્ર શૂરવીરતા છે, શૂરવીરતા નિહોળ્યા પુરુષને પુરુષની ઉપમા નજ આવી શકાય.

૫૮

આત્મવિશ્વાસ કે શ્રદ્ધા એ એકજ મુકિતનું સાધન છે, શુલામ પ્રગતિઓમાં જ્યાં સુધી ઉપરોક્ત સદગુણ ખાલી ન મીકશે, ત્યાં સુધી આઝાદીની આશા રાખવી નરી. નાદાની છે, આત્મશ્રદ્ધા એજ આઝાદીનું એક માત્ર શસ્ત્ર છે.

“શુલામી મે ન કામ અહી દુધ, શ્રેષ્ઠારે ન તદબીરે; એ હો એકે ચો પેદા તે કદ નતી દુધે ઝંઝરે.”

૫૯

સુસંસ્કારોથી સદંતર વેગળી એવી આજની પાશ્વિમાત્ય સંસ્કૃતિ આપણાં માટે દળકળતા ઝેર સમાન છે, જેને આત્મા સાથે કશોજ સંબંધ ન હોય; માત્ર શારીરિક સુખ સમરૂઠા ઉપરજ જેનો આધાર હોય, એવી સંસ્કૃતિ આપણાં માટે ભાગ્ય જણાવી નેહ્યે; યુગ-પીયન, પદ્ધતિએ જીવન જીવનાર કે શૂરોપીયન સંસ્કૃતિમાં માનનારાઓ, ખાસ કરીને મુસ્લિમોએ ધરત્રામે આપેલા શિક્ષણનુસાર વર્તવું અત્યંત જરૂરી છે.

૬૦

કમનસીએ આપણે યુરોપનું અથ અનુ-કરણ કરવા દેવોં બયા છીએ, યુરોપની વર્તમાન ઉન્નતિ કેવળ કોટ પાટલુન કે દાંધ ડાલરને આભારી નથી, તેમની નાસ્તિકતાએ પણ કાંઈ તેમને આંગળ વધાર્યા નથી, ખરી દશાસ્ત તો એ છે જે વર્તમાન યુરોપની

ઉત્તિ તેમના સનત પ્રવૃત્તિ, પ્રયોગો અને શોધખોળો તથા ઉદ્યોગ પ્રિયતાને આભારી છે, બિચારા મુસ્લિમો માત્ર લિજ્જાસનાં વાધામાંજ અટવાયેલા છે. તેમને એટલુંજ જ્ઞાન નથી, કે કોઈ પણ પ્રગ્નનો ઉદ્ધાર માત્ર ક્રાંતિપાટલન દ્વારા થતો નથી, પણ પ્રવૃત્તિ દ્વારા થાય છે. મુસ્લિમોની સ્થિતિ ખરેખર દયાજનક થઈ પડી છે, ઉદ્યોગ હુન્નર કે નવી શોધખોળ પ્રત્યે ક્રાંતિપાટલન પહેરનાર પ્રત્યેક મુસ્લિમ ને સૂઝાં છે, જહુ જહુ તો એકાદ પૂરતી ઉપર અલણ મજ્જુર કરનાંયે ઓછા પગારે ચોંટી જવાનાં રાતદીન સ્વપ્ના સેવી રહ્યા છે. અને મહા-મહેનતે આપ વેતનથી પ્રાપ્ત થયેલી તોફારી (ગુલામી) ઉપર પણ અભિમાન ધરાવે છે, ગુલામીમાં પણ પોતાને ભાગ્યશાળી માનનાર ભણેલા મુસ્લિમોને કહેવું શું, એજ એક પ્રાન મારા જેવા અનેક અલણ લોકોને મુંઝતી રહ્યો છે.

૬૧

‘સર્વથી સર્વ’ રીતે પ્રેષ્ટ એવા દસ્તુર અમલ (કુઆન)ને મેળવ્યા છતાં મુસ્લિમોની નજર આજે પશ્ચિમ ભાગી દેરવાય છે, એ અલંત ખેતનો વિષય છે. છતાં સિદ્ધિનાં સામટા પથોનાં રમ્મક સમા કુઆનને લઈ આજે આપણે અન્યનાં ઓરણાંમાં ચલામાં સતોળ માની રહ્યાં છીએ. એથી વિશેષ આપણાં માટે શરમ ભરેલી બીના અન્ય એકેય નથી. મહુમ ઇકબાલ કંઠી ગયા છે કે:-

‘વાએ ખર દરતૂરે જમ્હૂરે શીરંગ
મુરતીનર શુર મુરતા અઝ સૂરે શીરંગ
ગરએ દારદ શેનહાએ રંગ રંગ
મન ખનુઝ ઇજત નગીરમ અઝ શીરંગ
અય બકતલીદશ અસીર આઝાદ શવ
દામને કુઆ ખગીર આઝાદ શવ.’

૬૨

ખુદાવહે આલમખાલી જોઇને ક્યારેય કોઈ પણ પ્રગ્નને પાપમાલ કરતો નથી, જ્યાં સુધી કે પ્રગ્ન પોતાનુંગ કેરકટર (ચારિત્ર્ય) સર્વ રીતે ભૂષ્ટ ન થઈ જાય. આજે અમારી એક્યતા, અમારો પ્રેમ, અમારો આત્મભાવ, અમારી સમાનતા, અમારી પરસ્પરની હમદર્દી નષ્ટ પામી છે. પરીણામે અમે ગુલામ બન્યા છીએ. આજે દંલ, પ્રપંચ, અદેખાઈ ઇત્યાદીનાં અમે ભોગ થયા છીએ. મુસ્લિમ પોતાનાજ ભાઈ જેવા એકાદ મુસ્લિમને મીટાવી દેવા તત્પર બન્યો છે, પરીણામે જગત ઉપર અવનવી અનેક આપત્તિઓ ઉતરી રહી છે. એ સર્વ આપત્તિઓ દુષ્કાળો, ધરતીકંપો, ભયંકર રોગચાળાઓ વીગેરે શું છે? અને સાચું કહીએ તો લગઇનાં વાદળો આપાવ જગત ઉપર ફરી વળવાનું કારણ શું છે? માત્ર એજ કે અમારી સજ્જનતાનો અંત આવ્યો છે, અમારામાંથી ધનસાનીયત ઓસરી ગઇ છે, અમારામાં માણસાઈનાં લક્ષણો શાખ્યાંજે જડતા નથી. માનવ જગને ખાસ કરીને મુસ્લિમોએ હવે તત્કાળ ચેતવું જોઇએ.

૬૩

એક પાછ પણ ખર્ચ કર્યા વિનાં વિવેકી ચર્ચ શકાય છે, માટે પ્રત્યેક માણસે વિવેક દાખવવામાં પણત રહેવું ન જોઇએ. વિવેકમાં દંલ હોવો જોઇએ નહિ.

૬૪

સંકટ સમયે શક્ય તેટલી રીતે અન્યને સેવા અર્પવી એ માનવ જતાબદારીઓ પૈકીની એક મહાન જવાબદારી છે.

૬૫

વીરતા સાથે નમ્રતા અને સદનશીલતા ઉપરાંત માંધાણ સ્વભાવનો સુમેળ મનુષ્યત્વને

વિશેષ દિવાળી દે છે. માટે વીર ચળે, પણ સાચા નસતો અને સદનશીલતા પણ કેળવવો.

૬૬

સર્વ શક્તિઓનો સુમેળ હોવા કર્મ, અભિમાનીનાં ચતુર એ ઇન્સાનીયતાનો ઉત્તમે-ગમ પ્રસવો છે.

૬૭

અચોચ રીતે અન્યાની લાગણી દુઃખાવ-વાળી જનતાં સુધી અભિન રહેતું થતે.

૬૮

મનુષ્ય જીવન માત્ર મોજ મગમમાં વેણી નાખવા માટે નથી, પણ કર્તવ્ય પાલનમાં જીવનની સાચકતા રહેલી છે.

૬૯

શિક્ષણ એ વર્તનની આવી છે, માટે તમે તમારી ઔસાદને સર્વોત્તમ શિક્ષણ અજા-વવામાં પ્રયત્ન કરો.

૭૦

સંસ્કૃતનો ત્યાગ માત્ર સત્ય કે સ્વમાનની ખાતર જ કરી શકાય, હેઠળ જીવનની તૃપ્તિ માટે જીવન વેણી નાખતું એ ઇન્સાનીયતાને લાગણ લગાડવા સમાન છે.

૭૧

અજ્ઞાન એ ગુણોત્તમ, પણ અજ્ઞાનમાંથી મુક્તિ મેળવવાનાં પ્રયત્નો ન કરવાં એ ભવકર ગુણો છે.

૭૨

જનને પ્રમાણિક અને પવિત્ર બની અન્ય ને ઉશારી લેવા તત્પર થયો, તોજ તમે સફળતા મેળવી શકશો.

૭૩

હકો મેળવવા માટે વાતો કે ફરિયાદો નહીં કરો, કર્તવ્ય પાલન એકદમ મેળવવા માટેનું છે.

માત્ર એક સાધન છે. પ્રથમ લાગણ યાજો પછી તમે તમરી ઇચ્છીત વસ્તુને મેળવવા શકશો.

૭૪

તમરી પ્રત્યેક પ્રતિ એવી હોવી જોઈએ કે જેનારને તમારો પ્રત્યે માને ઉપજવા વશ રહેજ નહિ.

૭૫

સદુપદેશથી તદ્દિ પણ સદ્યવર્તનથી તમે તમરી સત્તિને સુદર રીતે કેળવી શકશો.

૭૬

ઔસાદનાં લાલન પાલનમાં માન્યા પ્રત્યે દુર્લભ કરી નહિ, જેમ ઔસાદમાં ઇન્સાનીયતા ગુણો ખિલવવાની તમારી જવાબદારી છે, તેમ વડીલોની સત્કથા તેટલી સેવા કરી છુટાનો પણ તમારો ધર્મ છે.

૭૭

વડીલોની શ્રદ્ધાવરણ એ એમની જીવન યાત્રાની છેલ્લી મંજિલ હોય છે, તમારું વર્તન એવું હોવું જોઈએ કે શ્રદ્ધાવરણમાં એ કાળમાં વડીલો સુખ અને સમાધાનના પ્રત્યક્ષ નિદાણો સતોય પામે. વડીલોને તેમનાં જીવનનો ચાક ઉતારવા માટે જેમની આસપાસ ચીર પ્રીતિની મુગ્ધ પ્રસરવી દેવામાં પૂજન ન રહ્યો. યાદ રાખજો આગળના પ્રત્યેક તમારું જેવું વર્તન કરી, તેવું વર્તન તમારી ઔસાદ તમારી સાચે આગવું માટે આગળનાં કેસ કેસી કહી ધીકારશો નહિ.

૭૮

હર નીચાઈની જેને કાળજી કરવી પડતી નથી, તેને દાવ કરવાની જુલિય જનમતી નથી, તે દીનપ્રતિદીન કાપર અને પ્રમાદી ચતો જાય છે.

(અપૂર્ણ)

ગુજરાતી તરજમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શક જોઈ રહ્યું છે તે કુઆને પાકના માતખર ગુજરાતી, તરજુમો એક એક છટક સીપારા દ્વારા છમાઈ રહ્યો છે. જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે ખુશખત લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેળેનો સુદર ખેલકળનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને સરળ ગુજરાતી લખામાં તરજુમો આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નળરો આપી માતખર તફસીરોના આધારે સ્વિરતાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મંતલબને એવી સરળતા સાથે સમજાવવામાં આવી છે કે સાધારણ જ્ઞાનવાળો પંજુ સારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો સાર કાઢી શકે. ખાતરી માટે કોઈ પણ સીપારો અંગાવી જુઓ અત્યાર સુધીમાં ૧૬ સીપારો પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા બલામ્બુ છે.

અન્માનો	સીપારો હદિઓ છ. આના	પોસ્ટેજ ૦.૦૧
અલિક-લામ-મીમનો	છ આના	
અન્નકુલનો	છ આના	
તિલકર-મુલનો	છ આના	
લત-તનાલૂનો	છ આના	
વલ-મુલસનાતનો	છ આના	
લા-મુહિબુલ્લાહનો	છ આના	
લ-એઝા સંમેઉનો	છ આના	
વ-લવ-અન્નનાનો	છ આના	
કાલલ-મલઉનો	છ આના	
વઅલ મૂનો	છ આના	
વઅન્નએકનો	છ આના	
વ-મા-મિન દાબાહ	છ આના	
વ-મા-ઉબર્રો	છ આના	
રૂ-ખ-મા	છ આના	
મુખહાનલહીઝી	છ આના	

નોંધ:- એક અથવા બે સીપારાની વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. એક સીપારો માટે નોકરીની અને બે સીપારો માટે ગાન ની ચોરટ દીકરી બોલી.

૧૬ સીપારો માટે રૂ. ૬૦૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી બાકીનો ખર્ચાવ થશે.

સાદિક બુકબંડીપો, રાંદેર. (સુરત)

“કંઈ નહીં, કાંઈ તને હવેથી કંઈ કહેશે નહીં, બા!”

“એ એના ધૂરતા પગને અંદર જતી રહી, હવેથી ખેડી રીતે એને હિંગન કરતા બધાને અટકાવવું જોઈએ, એવું સુચન કરી હું જતો રહ્યો.”

દુન્યામાં ગરીબોને એ પાપ છે. ગરીબોની પ્રતિષ્ઠા ગમે તેવા નિર્દોષ માનવને પણ ક્યારે ક્યારે અસહ્ય એવા કડું વાક્યો, સંદેહ કરવા પડે છે.

એમનું જીવન સંદેવ જંદનમની આગમાં જલતું રહે છે, એમની પાનનાઓનું દર્દ ન સમજાય એવું, કષ્ટમય હોય છે, છતાં પણ એ એના જીવન ખાતર, એના પૈયસની પરવા, ક્યાં વિના હસે છે, અને જીવન જીવે છે.

પાંચ સુત રૂપિયાના માસિક પ્રમાણે ખાતર એ કેટલી એકેન બને છે, અને નાજનને તો કરે શું? બંને આગેલું અને પતિનું પાપણ ક્યા આધારે થાય? એમના રહેવાનું સ્થળ ક્યાં? એમનું ભાડું કેટલું? અરર આ જીવન, આ ચાલના, માણસ, આ કષ્ટ મુશ્કેલી પણ જીવી જીવ્યા છે ને?

આખા એ રસ્તા વચ્ચે મરજમાં આ-આગ્યાં એ ધૂરજો દેતો, અંગે બીથરેલા, તરંગો ઊછળતાં રજાં, પણ વાર હું જાણું. વચ્ચે બપોટાએડાં હતાં.

પામલ બની રહ્યો હોઈ એવું પ્રતિનિધ્યું અને એજ હામનમાં ધરે જાવો સુધ રહ્યો. “આજે તો અડીજ જમી ફોતો સારું!” “નહીં, હું રાત્રે પાછો આવી જઈશ.” “આજે રવિવાર છે, એટલે સાંજે ક્યાં?” “ચોટલી, ચોટલી હેરામંજોર” “ચોટલી હેરામંજોર?” “નહીં, નહીં, એવું કંઈ નથી, હું એમને”

સ્તોજ કહું છું!”

“તો પછી રોકાઈજી જાવને!”

“નહીં સારું!” એમ કહી હું એ દિવસે એમને સાંજ રોકાઈ ગયો.

આજે મદાર મિત્રની નેખીબન બરાબર ન હતી, એટલે એમના અંગેદનો અનાદર કર્યા વિના હું એમને સાંજ રોકાઈવાતો કરતો રહ્યો.

રાત્રે જમી પરવાયા પછી એ “હું” કશું સામું દેશ વાગ્યાં મુધી લાં “એસી રહી” ધરે જવાનો ઇરાદો કરતો હતો. લાં તો વરમાં કંઈ થોંધાટ થયો વિસ્મિત થઈ “હું” ધંડી. જર વિચારમાં ગરકાવ થયો. લાં તો આવાજ કાને અથડાયો.

“પંકડો... પંકડો એને ઊડાના નંદી” ઉત્સુક થઈ બાંદીમાંથી બહાર એવું તો બે નોટરો અને એક કામ કરનારી સ્ત્રી જોઈ જઈ એક માણસને પકડી રાખી. મારતાં હતાં. હું કંઈ આવાજ કરે સાંજે મદાર મિત્ર પતિ રૂમમાં ધસી આવ્યાં ને કહ્યું “દેશ એ આજે ચોરી કરતાં પકડાઈ ગઈ, જુઓ દમી” છું એ ચોર તમારી સમક્ષ હાજર થાય છે.”

અણે જિલ્લાઓ પકડીને એને ઊપર લઈ ગયું. અને મદાર મિત્ર મિત્રને કહ્યું, “જુઓ” “આજે એ બંદમાંના હાથમાં એ કંપડની” “ચોટલી, ચોટલી હેરામંજોર” “ચોટલી હેરામંજોર?” “નહીં, નહીં, એવું કંઈ નથી, હું એમને”

સ્તોજ કહું છું!”

મેં એ પકડાએલા માણસને પૂછ્યું:—“શું આ સ્ત્રીએજ તને આ પોટલી ફેંકી હતી?”
ધરના બંનેને તેકરો અને પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું: “હા...રોક...એણેજ ફેંકી હતી.”

મેં પેલીને પૂછ્યું:—“શું આ પોટલી તેજ ફેંકી કે?”

“હા, રોક,” એ ધૂનના સાથે એટલુંજ બોલી શકી

“આ કાણ છે?”

“મારો પતિ...રોક!”

“અરે...આ ..કામ, હવે કાણ તારો.”

“વંશ કાપે છે એ નિજના બાપનો”

[રા. હરમંત ઝોઝા એન્ડ શ્રીયુત શેખચીની કુાં માં ભાગીદાર તરિકે રા. ધન્વંતરી સામેલ થાય છે. તંત્રી]

છે મિત્રીસને શોખ સંગિત લાપનો; ભાઈ સાહેબ! શોખ રાખો જાપનો! શું પતિ પત્ની મહી ફેંકે છે!

પાંચમી પહુરે છે એક માપનો!

પાળે છે જે મિસ્તરો ખલાયારી જત,

વંશ કાપે છે એ નિજના બાપનો!

સંતતિ નિયમનની ગાળી શું જડી?

ભાર હળવો થઈ ગયો છે પાપનો!

છવ બાળે એકે જેના અંગમાં

રોગ લાગ્યો હોય પથ્થનાપનો!

વાદરાના વંશજો માણસ બંધા;

પુત્ર માંહે શુભ નથી શું જાપનો?

ધૂળ વેઘક ચર્ધ જશે. “ધન્વંતરી;”

કાંઈ શું ધણો છે કોઈ બાપનો?

“ધન્વંતરી” [???]

“નિશ્ચય કરશે...” એટલું કહી પેલાના હાથમાંથી પોટલી લઈ શું શું વસ્તુઓ ઉપાડેલ છે એ જોવા બીજા નોકરને કહ્યું:

પેલાએ એના હાથમાંથી પોટલી છીનવી લઈ અમારી સમક્ષ ઉપાડી. નેપું તો એ પોટલીમાં લુખા સુકાં, કુતરાને નાખવા લાયક રોટીના થોડા ટુકડાઓ અને એ પોટલીની અંદરના કાગળમાં ઉપર, જેવું તેવું રાક જાંઘ થોડું સંધેલું આવલ બંધાએલું હતું.

“અરે રોટી.....”

સાયન્ટીફિક ટેલર

Try our
Secret
Good
Fit

સુલેમાન જી. સુરાદ

સુરાદ ટેલરીંગ વર્ક્સ

સુનારવાડા મસ્જિદ પાસે,
રાંદેર

હું નહોતી જાણતી કે મ્હારે એક દિવસે ગરમ અશ્રુઓ સારવાં પડશે. મ્હને એ પશુ નહોતી ખબર કે ખુદીનો કાળો બહુજી બેઠેલી પુણી થશે અને મ્હારે હુઃખના સાગરમાં અટવાવવું પડશે, અને એ પશુ હું કંવાંથી જાણતી શકું કે જેને હું 'એથ્થ સમાજ' ના નામે ઓળખતી હતી તેનેજ મ્હારે સ્વપ્નમાં એક દિવસે 'નિઃકુર સમાજ'ની ઉપમા આપવી પડશે.

એ વાતને આજે જે વર્ષનો ગણો વડી ગયો, જ્યારે મ્હારાં લગ્ન, મ્હારા સમાજમાં ધુળવાન ગણાતા એક પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થના નખીયા સાથે થયાં હતાં. કેવો આનંદ, કેવો ઉત્સાહ, અને કેવા મંગલ ગીતો, કે જેના કારણે 'દહણ' એ મ્હામ કણીમાંથી જાલરવ કરી દેવા છે. ત્યારે પ્રથેક સમાજના ગ્રંથો, યુવાનો, અને બાળો આનંદના અતિરેકથી નાચી ઉડ્યાં હતાં, અને જમણની દારો લાગી હતી. પશુ દરે હું સમજ કે એ આનંદ, એ ઉત્સાહ એક નિર્દોષ અને માન્ય યુવતીના જીવનને ખાકમાં મેળવી દેવાનો બુદ્ધો એ દાણીક અને સુશ્લક હતો, ટુંક સર્વજ માટેજ હતો, અને એ એના બળિદાનનું તાંબુ વચ્ચે હતું. ખરે! એ જમણના લાકે 'લોહીના લાકે' હતા એવું હું દેવને સમજ.

હું પરણી, કવિતા શબ્દોમાં મેં 'પ્રણામ' પગા માર્યા. આમારો સંસાર સુખરૂપ વલો હતો હતો, ખાવિંદની ખડગી નેહા માટે અસંખ્ય હતી, છતાં આમારો સંસાર સુખી હતો. કારણ કે મોરી અંગ-કર્તવ્ય પરાયણતા ખાવિંદના દિલમાં રહેતી. દરિયો ઉછળતો, અને અમે પ્રેમસાગરમાં એમાં ખાનાં મસ્તીમાં તરતી જતાં રહેને રહેને ખાવિંદની અકળી નાટ યર્ષ અને ટુંક અરસામાં મ્હારા ખારિદ મ્હારા જાન્યો-મ્હારા દિલ-પ્રકૃતિના બન્યું, મ્હને એ રૂપ પશુ એ ન

રૂપું મ્હારી સામુને; કારણ કે સામુની મને વગર વાંકે ધમકાવતી અને વડ-પણના ધખામમાં મને બિહિસ્ત શબ્દો સંભળાવતી રીત સમે હું મ્હારો પ્રમાણિક વિરોધ દર-દમેશુ બહેર કરતી રહી. છતાં એ મ્હારા એ વિરોધમાં સદનશીલતા અને ક્ષમાની આછી હરોરા સદાએ દ્રષ્ટિગોચર થતી એ હું યકીનથી કહું છું મ્હારી સાસુ મ્હારી નજ થઈ, હંમેશાં પોતાના ધુવને-મ્હારા ખાવિંદને-ભંભેરતી; છતાં મ્હારા ખાવિંદને પ્રથે દુર્લભ થતા પશુ હંમેશાની ભંભેરણી એક દિવસે કારુર, નિવડી, બહારથી તેમજ આજી અને મ્હારી સાસુના મુગારક મૂખથી આ વાક્યો સાંધી 'એના હું તને બીજી પરણાવીશ પશુ આ અકષણે આપણા ધરમાંથી મ્હાર કાઢ, તે તને પશુ ગણો કે એ મારાથી નથી સંખાવ.' બસ આટલાજ શબ્દો અને,

"આ રાજની કલકુટ મ્હારાથી નથી રહેવાની એટલે દમણાં છું તરી, માના ઘેર થોડા દિવસો આળી આવ." "

હું તેઓના હુકમને શિરોમાન્ય ગણી મ્હારી ખોના ઘેર ગઈ.

પશુ કહેવા દેવો મને કે, એ થોડા દિવસોને આજે જે બે વર્ષો વડી ગયાં છે છતાં હજી મ્હારા ખાવિંદનું તેકું આજું નથી, શા માટે? તેઓની મનાઈએ બીજી, પરણાવવાનું પોતાનું વચન પાળ્યું છે તેથી.

સમાજ હું પૂછું છું ત્હને! સમાજના સુવંશરો જવાબ આપો કે આમાં કોનો વાંક હતો? શા માટે હું એ-એ વર્ષથી ગરમ અશ્રુઓ સારતી ઉભી રહી છું? શા માટે મ્હને ઉભી સુખવામાં આવે છે? શું તમે આનો પ્રત્યુત્તર આપી શકો છો? શા માટે? શા કારણે? કયા વાંકે? જવાબ આપો, અગર તમારી જાનો આમોય રહેશે તો હંમેશા મેંતમાં હું પુછીશ કે 'કયા વાંકે' મને આવો દંડ દેવામાં આવ્યો છે? 'ઇચ્છત' ['પોરબંદર']

ઝાર પીલસ-આ ગોળીઓ લાંબા અનુભવ પછી જનરેમાં મુકી છે. કેાઇ પણ કારણે

અમકરસ
ઝાર રાંદેર

શુભાવેશી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાઇ માટે હેવટનો ઉપાય કદીએ તો લેવારે અતિ-શ્ચેકિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમાગમ, કુટોવ, કે ગમે એ કારણે શુભાવેશું પુરુષત્વ (મદાઇ) પાછું મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી છકસીરે ઉપાય એકે આવ્યો નથી. એજ દિવસમાં જિવાન, પાચનશક્તિ, રક્તવટમાં પણ પોતાનો શુભ બનાવવો શરૂ કરે છે અને શરીરમાંથી સુસ્તી, ટીકાપણ, કમર, માથા, સાંધા અને રોગના દુઃખાવાઓને દૂર કરે છે. એમાં કેરતુરી, અંબર અને સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પબ્લિકના લાભાર્થે કરે ગોળીઓની કીમત રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્વથી વધુ ખુબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કોઇપણ રોગની જલ્દન કે કોફીઓ થતી નથી તેમ એને લગાડી પાન કે પાટો બાધવાતીએ અગત્ય નથી. મસજીતોં આમકીમાં દુસ્તી જાય છે. રોગની નબળાઇને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે દાલ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત ૨-૮-૦ (અઢી પોસ્ટ ખર્ચ જુદો).

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર નિષ્ણે મદાઇ અને ઇન્સાક (વીર્થ સર્જન) માટે ખાસ છે. ગરોળોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ કકારો તિલા જાહેરમાં મુકયો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારે થાય છે. કીમત ૨-૦-૦ (૧) પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

મુકવ્વી વ સુન્નિસક- કેરતુરી, અંબર, સોનાની ભરમ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તેવાર કરવામાં આવેલી આ દવા ઇન્સાક અને મદાઇ માટે અજોડ છે. જિવાન, (ધાતુઆવ) છકતિલામ, (સ્ખન્દોષ) તેમજ વીર્થ વિકારની દરેક ક્ષયો આ દવા માત્ર એજ દિવસમાં દૂર કરે છે. શોખીનો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોડો, દવા બાર દિવસ ચાલે છે. કીમત તેલા એકનો રૂપીઓ એક, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હજારો માણસો સારા થયા પછી આ દવા પબ્લીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાલે છે. સાધારણ ખીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઇ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર એ શીશી કાફી છે. ઇન્સાકને વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાપમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા લેવા અમારી ભલામણ છે કીમત શીશીના રૂપીઓ દેડ, પોસ્ટ ખર્ચ જુદો. (રૂબરૂમાં પરમિયાને શ્રતીયા ઇલાજ કરીશું) હિન્દુ બહારથી મંગળનારાઓએ ક્ષીટીય પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. કોર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુકત મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો :

મેનજર ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

પ્રાકીરના એજન્ટ-Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

ઈમામે આ'ઝમ હજરત અબૂ હનીફા (૨૦ અં)

અનુવાદક:

અલિફ રવાદ દાલ

તમે એમના જીવનની હકીકત વાંચી ન હશે. પરંતુ એમનું નામ તો જરૂર સાંભળ્યું હશે. આપણા વિન્ડુસ્તાનના અકસર મુસલમાનો એમને યાતાના ઇમામ માને છે અને રોજા, નમાઝ, ઝકાત, હજ વગેરે એમનાજ બતાવેલા તરીકાઓપર અદા કરે છે. એઓ દિ. સ. ૮૦ (ઇ. સ. ૬૯૯)માં કુફામાં જન્મ્યા એમના પિતા રેશમી કાપડનો વેપાર કરતા હતા. ઇમામ સાહેબે હોશ સંભાળ્યો તો એજ કાપડમાં લાગી ગયા, પરંતુ અસ્થાદનઆસા એમનાથી ઇસ્લામની ખિદમત લગા મૂકીને હતો. એ યુગ મુસલમાનોનો ઉદકાર યુગ હતો. ઘેરઘેર હ'ઝમ (વિદ્યા)ની ચર્ચા હતી, એક છુટ્ટો એમનામા નજર નેપને પડ્યા- લખવાની નગીરન કરી આ નસીદન ઇમામ સાહેબના વિલમ પાર કરી ગઇ, અને એઓ લખવા-પડવાના કાર્યમાં લક્ષ્યવર્ક શુ'આઇ ગયા, આ યુગના સુવિખ્યાત મુદરેસીનથી દરીસ-વિદ્યા સંપાદન કરો. એમના ઉસ્તાદો એમની અસાધારણ કાળિસિપતના કારણે વિદ્યાર્થી-અવરથાથી જ એમનું સન્માન કરવા લાગ્યા હતા શિક્ષાપુરી ફારિગ થયા પછી ધીમે ધીમે એમની હજમી કોતિ દરદર પ્રસરી ગઇ. ઇસ્લામી ફિકહ અને શરીયતનાં મસઅલઓમાં એમણે એક ખાસ તરીકા અપનાવ્યો, જેને માનનારા એજ યુગમાં પેદા થઇ ગયા હતા.

ઇમામ માસિક (૨૬૦) અને ઇમામ અદમદ બિન હમ્બલ (૨૬૦)ની માલક. ઇમામ સાહેબને પશુ અજમાવશોમાં સપડાવું પડ્યું પ્રથમ બની ઉમેયાના જમાનામાં ઇગઝના શાસકો એણેને કુશાના કાઢી બનાવવા માંડ્યા. એમણે ઇન્કાર કર્યો. તેણે એમના ઉપર ભારે સખ્તાઇ કરી, ૧૮૬ મરાઆ દાયકામાં ભારે વજનની સ્કંકળો પહેવ રાવી, અને કેદખાનામાં મોકલાવી દીધા. તેરી અવરથામાં એમની માતા એમને મળવા આર્થા અને. કહ્યું. "નુઅમાન! એવું ઇસ્મ શું કામનું નેનાથી તને કારાગરના સિવાય ખીચું? કું દાસિલ ન થયું?" એમણે જવાબમાં કહ્યું "મા! જો તું આ ઇસ્મથી કુનિયાનો કાયરો ઉપાડતો તો, આ સખ્તાઇઓ ત્રીસથી ન પડત પરંતુ મેં અસ્થાદની મરજી અને હરમના સંરક્ષણને ઓળખાવ્યો, અને હરમનું રક્ષા થયું અચોગ્ય લેખું." એવીજ રીતે અજમાના અર્થોથી અબૂ જન્મકર મનચરે બેલાવી કાઢીનું પદ પેશ કયું અને રોજાંક ખાખાં કે "હું તમને જરૂર કાઢી બનાવીશ." જાહ ખીજે કાન તો કુદ્યો ન સમાન કે "સો ભાઇ! ભાગ્ય ઉપડી ગયું? આરજો મોટા ખીજા આમદપૂર્વક જા પદ પેશ કરી રશો છે," પરંતુ ઇમામ સાહેબ ન તો ઇજઝનાના બૂખ્યા હતા, ન તો રૂપિયાના એઓ સારી રીતે સમજતા.

દત્તા કે નાકરી તો અતે ગુમામીજી છે, અને ગુમામી પછી ઈન્સાનમાં સસ વાન કંઠવાની દિમ્મન ઘણી અડપ રહી જાય છે. ખલીફા પણ એજ ઇસ્તિના દત્તો. ઇમામ સાહેબનો લોકો ઉપર વારે પ્રભાવ હતો. તે ઇસ્તો હતો કે એમણે મારા ખિલાફ કેઇ વાન કરી દીધી તો જાનતા મારી વિરુદ્ધ થઇ જશે. ઇમામ સાહેબ એ વાન ખૂબ સમજતા હતા. તેમણે પણ સોગંદનો જવાબ સોગંદથી આપ્યો. ખલીફા નારાજ થઇ ગયો, અને જેઠાપાનામાં મોકલાવી આપ્યા. આ ફેરે પણ જેઠામાં ધણી નફારી પડેલાઓમાં આવી. અતે જેઠાપાનામાંજ એર અપાવી દીધું. એઓ સિજદામાં દત્તા કે ઉડ અતંત-એક તરફ ઉડી ગઇ આ બનાવ દિ. સ ૧૫૦ (ઇ. સ ૭૬૭)માં બન્યો, એ વખતે એમની ઉમર સિતેર વર્ષની હતી.

ઇન્નેકાલના સમાચાર ફરી વળ્યા તો ખજાન તરી પડી પહેલી વાર નમાઝમાં પચાશ હજાર માણસો હાજુ. દિવસમાં ૭ વખત નમાઝ પઢવામાં આવી અને વીસ દિવસ સુધી એને એ રીતે જતરી હતી. બગદાદમાં હજન કરવામાં આવ્યા, તો વર્ષ પછી સુન્નાત અલપ અર્સાએ એમના મઝાર ઉપર એક કુખો, અને તેના સમીપ એક મદેસા બનાવ્યા.

ઇમામ સાહેબ ધણા દસમુખ હતા પરંતુ ચહેરાપરથી ચંચિરતા ટપકતી હતી પોતાક સારો પહેરના હતા કપડાઓમાં દમેશાં સુગંધી અને અનરો લગાવના રહેતા હતા. વાનગીનમાં નરમાસ અને મિઠાઇ હતી. પ્રતિનિમાં સમતોલતા, ધીરતા અને દિલસોઝી હતી. વિશેષતઃ ખામોશ અને ચિન્તનમાં રૂબેસા રહેતા હતા, પરંતુ કોઇ મસઅસા ઉપર વાનગીન આરંભાઇ જતી તો ઝરેણુંની બાંનિ વરી નીકળતા હતા.

એકાંતમાં દમેશાં કુખાંનિ-પાકની તિલાવન કરતા, અને નિલ અવજુ રહેતા હતા. ઇમામ સાહેબે હઝરત અનસ બિન નાજિક (રદી૦) અને ખીન સદાખાઓને જોયા હતા એવા કોઇને 'તાખવી' કહે છે, એને એ તે શુભમાં ઘણી ખુશનસીબીની વાન સમજવામાં આવતી હતી.

ઇમામ સાહેબ વેપારી કારોબારમાં પૂરી પ્રમાણિકતાથી કામ લેતા હતા. સમ્બાદ માટે મશહૂર હતા. લેખકેશુમાં પણ મક્કમદાતથી સખત ધૂણા હતી.

એકવાર કાલના ધાનોમાં કોઇકે એજ હતો. વેચનારને તાકીદ કરી દેવામાં આવી, કે ખરીદનારને એ એમથી જાણકાર કરી દેવાય, પરંતુ તેને વેચની વખતે આ વાતનું ધ્યાન ન રહે. ઇમામ સાહેબને ખબર થઇ તો પછો અરસાસ કર્યો. અને ધાનેાની કીમતના ત્રીસ હજાર દિરદમ ખેરાન કરી દીધાં.

એક વાર કોઇ ખીમારની ખબર પૂછવા જતા હતા. માર્ગમાં એક શખ્સ કતરાઇને નીકળી ગયો. ઇમામ કહેલો બોલાવી કારણ પૂછ્યું. તેણે કહ્યું "આપના દસ હજાર દિરદમ મારા ઉપર દહેણું પડે છે. દમાણું લગી અદા કરી શક્યો નથી તેથી સામેથી નીકળતાં શરમ આવે છે." ઇમામ સાહેબ તેની પ્રજ્ઞન અને શરમથી પશું પ્રભાવિત થયા, અને તેજ ધરીએ બધું કર્જ માફ કરી દીધું.

ઇમામ સાહેબ પોતાના પાટાસીઓને ઘણા ખ્યાલ રાખતા હતા. તેમના ઘરની પાસે એક ચમાર-રહેતો હતો. દિવસ ભર તો કામ કરતો. સંજે પાછો આવતો તો મિત્રો-રતેદીઓની રેળો જામતી. શરાબનો દોર ચાલતો, અને ગમનચઢતના મર પવનિન થતાં. એક વાર તેના ઘરમાં નિઃશખ્સના માથમ પડી. ખબર

પરી કે તેને પોલિસ પકડી ગઇ છે, હમામ સાહેબ શહેરના હાકિમ પાસે ગયા, અને જૂટકારા માટે સિફારિશ કરી. હાકિમે તેમના મનમાં તે દિવસે જોટલા કેદી હતા, તે સધળાને છોડી દીધા. હમામ સાહેબે તેને આર્થિક પણ સદાચતા કરી એ નવજવાન શખ્ષ ઉપર હમામ સાહેબની આ બાજાઈની ધણી અસર થઇ; તે (ચમાર) ગુનારોથી પશ્ચાતાપ કરી, હમામ સાહેબને ત્યાં આવવા જવા લાગ્યા, અને ઘોડાજ દિસમાં સરસ આક્રમ અને કીડ બની ગયા.

હમામ સાહેબ ગીબતને સખ્ત નાપસંદ કરતા હતા. મિળનમાં સખ્ત અને સદનશીલપણ પણ ધણું હતું. કદિ કોઇને તેમજ પોતાની છબી છુગે કલો નથી લોકો જાગર ગાળો સુદાં આપી બેસના હતા, પરંતુ તેજ કપાળપર વળ સુદાં આણના ન હતા. એક વાર કોઇ મુસબ્બો સમગ્રવતી વેળા એક આસિમની મક્તલી પ્રત્યે ફિસારે કર્યો. એ આસિમને કોઇ શ્રમ્યુ ત્યાં બેસેલા હતા. આ આ સાંબળનાજ સુરસાથી સગમી ઉઠ્યો, અને ન જાણે શુ શુ કહી નાંખ્યું. એનો ઉલ્લેા કાઇક હોય થયો તો ઘણાજ સંયમ અને સદનશીલતાપૂર્વક તેજ રાખે કરી કલા.

હમામ સાહેબનું દિન પણ ધણું નરમ હતું. એક વાર માળ ઉપરથી એક રાખસ પડી ગયાની ખબર મળી, બસ ચિત્કારી ઉઠ્ય. દોડતા દોડતા તેને ઘેર ગયા, અને ધણી હમદઈ દાખવી. પછી જ્યાં સુધી તે સાન્ને થઇ ન ગયા ત્યાં સુધી નિલ સવારે તેની ખબર પ્રજવાને જતા હતા પરંતુ પહે આવી અણધારી આદે-તોમાં સપડતા તો ધીરજથી કામ લેતાં એકવાર છત પરથી એમના બોળામાં સર્પ પડ્યો. લોકો બેળાકળા બની આમ તેમ નોંધ પરંતુ એઓ જરા હાત્યાપ નહીં.

હમામ સાહેબ ઉરતાધનું બારે સન્માન કરતા હતા હમામ માસિક (૨૫૦) એમનાથી તેર વર્ષે નાના હતા, પરંતુ એઓ એમની આગળ ગુરુ-શિષ્યની માફ અલગથી બેસના હતા. એમના ઉસ્તાદ હમામ જ્યાં સુધી જીવતા રહ્યા ત્યાં સુધી તેમના મકાનની દિશા તરફ એઓ કદિ પણ પગ પ્રસારીને સુતા નહીં.

હમામ સાહેબના ફિકેદને માનનારા તેજ યુગમાં ઘણા થઇ ગયા હતા. ઘણા ઈસ્લામી મુસ્લમાના કાનૂન એજ ફિકેદથી બનાવવામાં આવ્યાં. આધુનિક પ્રજાસત્તાકથી પૂર્વે તુર્કીમાં પણ હુકુમતનો કાનૂન હનફી ફિકેદ અનુસારનો હતો. આજેય તુર્કી, ઇરાક, ઈરાન, અફઘાનિસ્તાનના બધા, અને હિન્દુસ્તાનના વિશેષતઃ મુસલમાન એજ હનફી ફિકેદ પર આસર છે.

આજેજ મંગાવો !!!

જોની આપ આતુરતાપૂર્વક રાહ જોતા હતા તે-

લયલાના પત્રો

એક ગાખંની પુતળી, પુરુષોના અત્યાચારો સામે બંડોનો ઝંડો ફરકાવતી મયદાનમાં પડી છે. પુસ્તક રૂપી આ આપનામાં ડોકિયું કરશે તો આપને જાણશે કે આ “લયલાના પત્રો” નથી પણ કાનિલ બોમ્બેનો વર્ણન છે.

૨૦૦ પાના, પાછી છોટની બાઈન્ડિંગ, ઉન્વરકોલિના કાગળો અને લાવવાઈ ફિરંગી મનહર જેકેટ છતાં મૂલ્ય બે રૂપિયા (વી. પી. પોસ્ટેજ જુડુ.)

આપની નકલ મેળવી લેવાં આજેજ લખો.

ઈમ્બોસીની સદ્ગદીન દરગાહવાલા દરગાહ શરીફ, નવસારી.

“રૂપની સરકશી ન જો.”

મોતને ઝિંદગી સમજ પ્રેમમાં ઝિંદગી ન જો;
એન્યતા દુઃખમાં લાગ લે નિજની કૃત જુશી ન જો,
મુજને ઉદાસ જોધને, ભગ્ન-હૃદય રૂદન ન કર;
આનંદ ગીત ગા સદા, મારી તું બેકસી ન જો.
પ્રેમ-નમાઝ પ્રેમથી આજે અદા કરું છું હું;
દિલની દયા નિરખ ઝરા, મારી તું બન્દગી ન જો.
મોતથી જેલ જેલતું-દદથી તું ન કર કદી;
કંટકો ચુમ પ્રીતથી, પુષ્પની તાઝગી ન જો.
મારા વિચાર છોડ તું, મુજને ન શોધ દરબદર;
તુજને જે વિસરી ગયો તેને કદી જુશી ન જો.
પ્રેમ-પ્રકાશ દિવ્ય છે. પ્રેમ જીવનનો મર્મ છે;
રૂપ-પ્રકાશ નષ્ટ છે. આંદની આંદની ન જો.
“બેખુદ” તું મુકત હાસ્યથી તારા જીવનની ભેટ ધર;
પ્રેમની એજ રીત છે. રૂપની સરકશી ન જો.
“બેખુદ”-ધોરાજવી, (નાગપુર)

મહૂમ મૌલાના ‘શરર’ લખતવી કૃત ઐતિહાસિક ઉર્દૂ નાવેસો

હસન ઇન્સાના	કી. રા. ૧૧૧	૧૩. ફત્ત ઇન્સા	કી. રા. ૧૧૧
હસન બિન સખાહ	કી. રા. ૧૧	૧૪. લુખ્તે ચીન	કી. રા. ૧૨
ફરૈસે બરી	કી. રા. ૧૧૨	૧૫. અગમે અરબ	કી. રા. ૧૨
શહીદ વધા	કી. રા. ૧૧૨	૧૬. ફૈસ વ નખા	કી. રા. ૧૨
મફ્તુદ ફાતેદ	કી. રા. ૧૧	૧૭. ગરંહે મશાદીર	કી. રા. ૧૨
ફુસ્તકા ડાફ	કી. રા. ૧૧	૧૮. બયાને સદ્	કી. રા. ૧૧૨
ગાંધકારે “શરર”	કી. રા. ૧૧૧	૧૯. અગોશાદિકી શાંદી	કી. રા. ૧૧૨
ખાલ્દા ફુલ્દન	કી. રા. ૧૧૧	૨૦. ઇસ્તાનકી આરતે	કી. રા. ૧૧૨
મલિક અઝીઝ વ વર્જના	કી. રા. ૧૧૧	૨૧. દરબારે હસમ પૂર	કી. રા. ૧૧૧
સોરા ફોરિન્ડા	કી. રા. ૧૧૧	૨૨. શીખીખાના	કી. રા. ૧૧
હિરદ	કી. રા. ૧૧	૨૩. મેગરેબી હરે	કી. રા. ૧૧૧
ખાજા ખુમો	કી. રા. ૧૧૧	૮. ખ. જુદા	

ધી સરર રોસાં લુક્સેલસ કલુપીક, મુરત.

સહાબા કિરામ (રદી.)ની દૌલતમંદી

ૐ મુગ લેખક:-મોલાના અબ્દુલ કેયૂમ નદવી સાહબ . ૐ

● અનુવાદક:-હાફિઝ "ઉલ્લેખ" સાહબ (અરમોધન) ●

આ એક સ્પષ્ટ, હકીકત છે, કે આજે જે મુસ્લિમ કૌમ અમેગતી અને ગિરિજાતની જે જે સ્થિતિ મહોથી પસાર થઈ રહી છે, તેની મિસાલ ઇતિહાસમાં શોધે નથી જઈતી. ખાસ કરીને હમારી આર્થિક સ્થિતિ તો એટલી બધી કચણ અને કંકોડી થઈ પડી છે, કે લખનાં પણ કલમ લખવાઈ જાય છે, હવે આવો જરા પ્રવેશ મુસલમાનોની રિયતી ઉપર પણ ઇતિહાસ-રખવામાં જરા દરન કરીએ. ઇસ્લામના મુખતો હદય થઈ સુક્યો છે, તેના નુરાની કિરણોએ જગતના ઘોર અધકારમાં પ્રકાશ પાડેરી દીધો છે. ખુદાઈ કાનૂનો અને ધારાધારણું (કુઆન) અમલમાં આવી ગયા છે.

ખુદાના પ્યારા પૈગમ્બર હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા (સન્) પોતાની પૈગમ્બરી ફરો સંપૂર્ણ રીતે બળતી દુન્યાથી પરદા કરમાવી ગયા છે, અને આપના પવિત્ર અનુયાયીઓની જમાઅત જેઓને સહાબએ કિરામના એતી માનવંતો ઇફકારથી યાદ કરવામાં આવે છે. તેઓ દિલ્લે પત અને સરખમનાં પ્રવેશ માટે પૂરેથી લઈ પશ્ચિમ, અને ઉત્તરથી લઈ દક્ષિણ લગી ફેલાઈ ગયા છે. જેઓ દુન્યાના દરેક જીવન વિભાગમાં અમલી ભાગ લઈ જગતને પોતાના પ્રીય પૈગમ્બરના જીવન-પોષક સંદેશને સુધારી રહ્યા છે. અને પોતે પણ તેના ઉપર મીરાદાથી અમલ કરી ખતોલી રહ્યા છે. આ તે જગાંએ

જેના પ્રત્યે કુઆનિ પણ મુનાદી કરી છે કે:- "રદિયલ્લાહુ અનહુમ વરદુ અનહુ" અર્થાત:- "અલ્લાહ તઆલા તેઓથી વધુ યથો અને તેઓ અલ્લાહથી રાહ થયા." હા આ તેજ જમાઅત છે, જેનાં વિષે નબીએ કરીમ (સન્) કરમાવી ગયા કે મારા સહાબી આકારના સિવાય સમાન છે, એઓમાંથી જેનું પણ અનુકરણ કરવામાં આવશે તો મુકિન થશે. અને આપ (સન્)ના આ કરમાન ઉપર બધા એકસે સુન્નત વંદ જમાઅતનો એક મન અને ફેસનો છે કે અલ્લામાં અલ્લા સહાબીના દરજ્જાને નોંધ, મોદામાં મોદા વતી. અલ્લાહ પણ પહોંચી શકતો નથી આ પ્રથમ દીરના મુસલમાનો છે. એમનું જીવન ઇમાન અને અમલનો નમૂનો અને કિતાબ અને સુન્નતનો જીવંત ઉદ્દેશ દનો. એક ફરમાન જનઅસે એમનું ચિત્ર ફેલું ઉત્તમ પ્રકારમાં દોયું છે કે:-

"રાત્રી સગયે એઓ જગતનો ત્યાગ કરનારા શહેઓ (ખશર પ્રજા) છે. અને દિવસે એઓ ખડાદૂર સિપાહીઓ છે." કેમ નહોત જમાઅતે અને અલ્લાહની છાદતની સાથે પોતાની રાહરોજ માર મેજવવાનો પણ હુકમ આપવામાં આવ્યો. કુઆન શરીરમાં આવ્યું છે કે:- "ન્યારે તમે નમાઝ પુર્ણ કરી રહો તો કરી તમે સુષ્ટિ ઉપર વિખરાઈ જાય અને રાહ પ્રાપ્ત કરવાની કોશિશમાં રહો." વળી બીજી જગ્યાએ છે

કે:- "તમારો માનદાર, સમુદામાં બહાણને
ચલાવે છે, જે નેથી તમે પોતાની પ્રજા
ચોધીને મેળવી શકો છો. આ કુર્ચાની ફરમાનો
અનુસાર સહાયએ કિરામ (રદી) દીનની સાથે
ફુન્યાને પણ દીનનો વિભાગ સમજી શકે
કરતા અને દીનના અભારોમાં રહેતા.

ફુન્યાની સર્વથી મોટામાં મોટી, તેમજ
રાજ્ય સત્તા છે, તેઓને વાપદા પ્રમાણે રાજ્ય
પણ હાંસિત થયા અને ફુન્યામાં ખુદાના
નામથી બંધવાનું પણ માન મળ્યું. એ
સિવસિદ્ધામાં તેઓએ શાન શીક્ષત અને પ્રતિષ્ઠાએ
પણ મેળવી જેનો કુદ અદવાલ નીચે મુજબ છે.

હજરત સહદ બિન અંદ, હજરત અંદ બિન
અંબી સુફયાન, હજરત ઉમર ઇબ્નુલ આસ,
હજરત અબુ હુરેરા અને હજરત હુસેઈ,
અબુકેમિરક, શામ, મિસ્ર, ફક્ક, બહરેન,
અમ્માનના મહાન યથા એવીજ રીતે
હજરત મુગીરા બિન રાજ્યને ફક્ક, હજરત
અબુમુસા અશઅરીને બસરા, હજરત ઉમર
બિન સુમુદને દિમશ્ક, દિમશ્ક અને જર્જીરા,
હજરત અંદ બિન સાગિતને બસરા, મિસ્ર,
યમંમ અને મક્કા મુકર્રમાં, હજરત ઉમર
બિન પાસરને ફક્ક અને સમંસ બિન જન્દ અને
બસરાની મહાન રથીય પ્રાપ્ત થઈ હતી, અને
તેજ ફકારો જે નજીવનથી હિવસ મુજબ તરસ્યા
પડી રહેતા હતા, એક દિવસો જિતતી ત્યાં આકાર
ઉપર, સિપાસ બની ઝગઝગા લાગ્યા.

હજરત અંબી, ઉમર, સિનઆરના, હજરત
મઆઝ બિન જબલ: જુદના, હજરત હુકે
બિન અબુદુરશદ નજારના, હજરત અબાઝ
બેન ખુતમ હમ જન્દલના, અને હજરત
અબુદુસાદ બિન સોર જન્દના હાફિઝો મુખ હતા.

હજરત અબુમુસા સિદદીક, હજરત ઉમર,
હજરત ઉમરના અને હજરત અંબી (રદી) ને
જન્મસત્તા અને ખિલાફતની ઉચ્ચમાં

ઉચ્ચ પદો અર્પણ થઈ છે. મંજુર: સહાયએ
કિરામની આયમિક અને હિવતના જીવનના
મુશ્કિસી અને દૈવતમંદીના દેખાવ ઉપર ફિટિ
નાખવામાં આવે તો આશ્ચર્ય અને દૈવતની એક
ફુન્યા ફિટિ સનમુખ કરી જશે.

માન દૈવત મેળવવાની મોટી મોટી અને
અસરકારક રીત વ્યાપાર છે. સહાયએ કિરામ
વેપારના લાભથી જોઈને સમજી સુક્યા હતા
કારણ કે હજરત રમરે મકબલ (સં) એ
ફરમાવી દીધું હતું કે:- "વેપાર જરૂર કરો,
જેના કિરામમાંથી તમ દિસ્સા વેપારમાં છે."
સાચો અને દયાનતદાર વેપારીને અબિયા,
સિદદીક અને ચહીદાની સાથે ઉમરનામાં
આવશે" હું તમને વેપારની વસીયત કરું
છું. ખુદ તમને દાંત આપે તો તેનાથી
આરામ મેળવો અને ખાવ પીઓ" પોતાના
આત્માના નખી - (સં) ના ફરમાન ઉપર
ચિવટાઈથી અમલના પ્રતાપે માન યોડીજ
મુદતમાં તેઓની રથીતો તદ્દન નાદસાઈ મધ
કાં તો એ ગરીબો પાછા પાછા મુદતજ અને
બુખ્યા તરસ્યા હતા અને કાંતો હજરત પે
ગબ્બર (સં) ના ફરમાન અને વચન પ્રમાણે
એઓના ઉપર દૈવતની ટપા વરસી રહી હતી
અને ધન એઓના ગરીબોમાં નોખાવર થતું હતું.

હજરત અબુદુરઉમાન બિન આંક (રદી)
જવારે મેદીના પહોંચ્યા તો હજરત રમરે કરીમ
(સં) એ હજરત સઅદ બિન રબીઅ અનસારી
(રદી) સાથે એમને લાઘ્યારો કરાવી આપ્યા
તે વેળા હજરત સઅદે પોતાનો અર્થો માન
હજરત અબુદુરમાનને આપવાની ઇચ્છા જાહેર
કરી પરંતુ તેમણે તે માન ન લેતા બાંકારમાં
જઈ વેપાર શરૂ કરી દીધો. ફરી તો જિત
જેતામાં તેમની કને દૈવતના પૂર વહેવા
લાગ્યા અને કુદ સમયમાં એક મોટા દીનન
મંદ બની ગયા.

૫૫ હજરત અબ્દુરહેમાનની પાંચાં પછી તેમની
 ચાર બાબીઓથી દરેકને એક એકી પાંચ
 અંશરશીઓ વારસામાં મળ્યા હતા, એ સિવાય
 એક હજાર જણ, જણુ દરેકને એકરશીઓ સો
 થોડા અને લાખો અંશરશીઓ છોડી ગયા હતા.
 એને વેસાંખન કહેતા હતા કે મોટી દોષને માંથી
 પાંચ દરેક અંશરશીઓ શહે ખુદામાં વાંધર-
 વામાં આવે, એ ઉપરાંત પાંચ લાખોની દોષ-
 તેના અંશર હતા. આપે પોતાની જિંદગીમાં
 આવીસ હજાર શહે, પાંચસો થોડા અને
 દોઢ હજાર ઉદ વખતે વેપાર ઉપરોમની સેવા
 અને રક્ષણ માટે ખર્ચ કર્યો છે. (તેમકાને
 ઇબ્ને સઅદ) હજરત તલ્હી (રદી)ની કિંમત
 અને સખાકેલની રિયની નાંચેની એકર પાંચ-
 પથી સિદ્ધ થાય છે તેઓ જેવા ઉચ્ચ
 દરજ્જાના દોષતમ છે અને સખા હતા. એક
 વખતે પોતાની જમીનનો એક ટુકડો હજરત
 ઉરમાન (રદી)ને સાન લાખ દિરહમમાં
 વચ્ચો, અને એ સાન લાખની પુરપુરી રકમ
 તેમને રાત્રે ગરીબ મુસલમાનોમાં વહેંચી દીધી.
 આપ બાવીસ લાખ દિરહમ અને એ લાખ
 દીનાર (સાનાના સિક્કો) શહે અને જણુ
 કરોડ દિરહમની નવપદાદ છોડી ગયા હતા.
 હજરત અબ્દુર (રદી)ની ચાર બાબી-
 ઓમાંથી દરેક બાબીને અંશર અંશર લાખ
 દિરહમ વારસામાં મળ્યા હતા. એ કે દરેકને
 માત્ર બાવીસમોજ દિરહમ મળ્યો હતો. અને
 જણુ કરોડ બાબીસ લાખની સિદ્ધકત છોડી
 હતી. આપણે એક મકાન હતું, જે, જ લાખ
 દિરહમમાં વેચાય હતું.
 હજરત અબ્દુરહેમાનની મસબિદ (રદી)
 ફરમાવે છે કે એક સમય તે હતા કે હ-
 નખીએ ફરીમ (સં.) કાયદે રહેતા હતા અને
 નાદારીની એ હાલત હતી કે એક દિરહમ

પાંચ મોટી પાંચ ન હોતા. પરંતુ બાબી-
 રિયતી છે કે માત્ર ધરની ખુશામાં પેરી મેલી
 આવીસ હજારથી વધુ શહે નાખ્યાં મોઝદ
 છે. આપ પાંચમો સફર અને સ્વચ્છ વિધાય
 પહેરતા હતા અને સુગંધિત ખુશા ઉપર
 કરતા હતા. આપે નવુ હજાર દિરહમ શહે
 છોડ્યા હતા.
 મસબિદ કે આ કિતિદારીક નમુનાએ
 હમરી ફરી સનમુખ મોઝદ છે. અંશર અમને
 પોતાની આધિક રિયતી સુધારવાની હવે
 હોય તે નોકરીઓ અને સુધારીઓના ખાજી
 માંથી માંથી ન કરતા અને ગલીએ મલીએ
 કાઢે ન ખાતા તેમ તરીકા ધારણ કરવા
 નોંધએ, જે હમોર, પુવંજએ ધારણ કર્યા
 હતા, અને આજે બીજી કોમો તેના ઉપર
 અમલ કરી ઉત્તીના સિપર નોંધ ચકી છે.

૫૬

૫. માસિક માંદગી

૫૬૫ જણુ દિવસની અંદર ધી નાહ
 જોખાઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અ-
 ચળની કોઈપણ રિયાદ માટે કબજ મળે.
 દેવો સાથે ગરદી પત્ર આપવામાં આવે છે.
 કીમત રૂ. ૫-૮-૦ પરદેસા શી. ૧૦૦૦
 ગર્ભ રહેતો અટકાવવા:-
 "રાહતા" દેવો કીમત જણુ દિવસ ખાજી
 લેવાથી જાંદગી બરમાંદી ગર્ભ રહેતો નથી.
 માસિક ચાલુ કરાવવાનું સાન, પેકટર
 વેદોએ અજમાવેલી દેવો સાથે ગરદી પત્ર
 માફલવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦
 પરદેસા શી. ૧૦૦૦
 ડા. એસ. એચ. ખાન,
 ફર અલ્ગેટ રીટી, માનહીની સામે
 ના. ૧૦૦૦, કાઠ, મુબઈ, રૂ. ૨૧૩૪૩.

વેપારી

ડિરેક્ટરી

કારવાં એજન્ટસ:-

૧. ધી તાજ એજીસ

મુકામદાલી રોક, મુંબઈ ૩
૩. તના ચુકપેપર એજન્સી
નાનકવાડા, કરાચી.

"Karavan" Agents:-

(1) LIMBADA & Co., 22, Diagonal street,
JOHANNESBURG.

(3) UNION PRINTING Works
91, Victoria Street,
DURBAN.

સાહે આપવાનું છે.

(1) Student's Modern
Practical Dictionary
Eng. Words with Eng & Urdu
meanings Price Rs. 4-0-0.

(2) Student's Pocket Eng.-
Urdu Dictionary Price Rs. 1-4-0
Postage Extra.
The Rander Stores, Kanpithi, SURAT.

સરકારી કોઈપણ ખાતાં અને વેપારી રાજી

૧. હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતા

મુસ્લિમ સમયનું સ્પેન
દરેકની કોમન સ્પાઈ આના દરમિયાન
હિમાચલીન સદરેલીન દરગાહવાલા
દરગાહ શરીફ તુલસારી.

મિત્ર ખમમે હિંદીખાતનું ખચુ ખુશક
અસહાયુલ શીલ
મુદય દરો આની
ચોરોને બે આની વધુ
ખમમે, ઇકખાલ, દેકોર.

આં ખાનો માટેનો માસિક ચોર
ફક્ત એક રૂપીઆ, ખાર માસ માટે
રૂ. ૧૨) બહારખખર, આપનારને ૭.
આનાનો કોરવાંનો એક પલખમે છે.

તાજ કુંડા લીલાહારના
હિમાયલ શરીફ
હીચકની છપાઈ.
હીચો:- રૂ. ૩, રૂ. ૫, રૂ. ૧૦
ધીરદેર સ્ટોર્સ કલમીક, -મુરત.

પત્રવહવાર વેગો કારવાંનો હવોગો વેપાર આપો

[શ્રી અંગ્રેજ અને યુરોપીય વિદ્વાનોના દ્વિતીય અરેબીક અભ્યાસ]

મધ્ય યુગમાં અરબી સાહિત્યે જ્ઞાનની નવી ન્યાત જમાવી હતી.

મધ્ય યુગમાં સમય સુધી વિદ્વાનો એમ માનતા હતા કે ઇસ્લામ અને મુસ્લિમ ધર્મોના કે, સંસ્કૃતીના સંબંધી કુદરેસ ની ધર્મ માટેની લગભગ કોઈ બચાવ ના આપ્યું છે કે કુદરેસ વખતે પહેલી જવાર પૂર્વેના અરબ અને પશ્ચિમનો ખ્રીસ્તી, સમાગમમાં આવ્યા અને તે વખતે કુદરેસ સંસ્કૃતીની પાસેથી આપેલ યથા પરંતુ અવાંચીન, એતિહાસીક સંશોધન સાબીત કરી આપ્યું છે કે આ આપનેના વીરનાર અને અસર મુલાકાત હતો. જાતન સુખ્યત્વે લશ્કરી હતો તેથી આ બે પારિવાર સંબંધી વીક જ કહેવાય. સામાન્ય રીતે પશ્ચિમમાં અને ખાસ કરીને ઇંગ્લેંડમાં અરેબીક વીચારો અને સાત્ત એક બીજા જ માર્ગે પ્રવેશ્યા.

ઉત્તર આફ્રિકાના ઇ. યા. ૧૦૬૬ વીજયો અરબી, યુરોપમાં આગળ વધ્યા અને ઇસાની સિમય સુધી સુમધ્યના ઇસ્તારમાં ખ્રીસ્તી સ્થળોએ વસાહતો સ્થાપી રહ્યા. સ્પેનમાં અને સીસીલીમાં અરબોએ એક વીકસતી-સંસ્કૃતિ સ્થાપી. આ સમયની ખ્રીસ્તી દેશો કરતાં એ ધણી આગળ પડી હતી અને તેથી ખ્રીસ્તી સમકાલીને વિષયોએની ઉદ્ધી સુધેર યથા આ દેશો ખ્રીસ્તીઓએ કરી પાછા છતાં લીધા તો પણ થોડા સમય સુધી આ અરબીનાં વીધાભીસ, જિયાલુ રહ્યો. ખ્રીસ્તી-શર્મણિ અરેબીક-બાલતી અને અરેબીક વીધાનેતિ આશ્રય આપતા છેક આરબકાળથી જ અરેબી અને સીસીલીમાં સંસ્કૃત પ્રવાસ કર્યા અને

ઉચ્ચતર સંસ્કૃતીએ મુસ્લિમી સુખીમાં પ્રવેશવાનું થયું કમુદતુ અરેબીક બોલતા ખ્રીસ્તીઓએ, સ્પેનમાં એ સંસ્કૃતી ફલાવવામાં બહુ મદદવળે લીધે અરેબીક હતો અને પોતાના મેંચ સદય મુસ્લિમો સાથે લાપસમય (હીજ્ર) મિરાવતા જમીન અને સીસીલીના અરેબીક/બોલેનાં યહુદીઓએ પણ અરેબીકમાં અરેબીક જાનના ફલાવામાં બહુ મદદવળે લીધે લાપસમય હતો. આ સમયમાં ખાસ કરીને ઇંગ્લેંડનાં સ્પેનથી યહુદી/વાદામ અને લંડનની અબ્રાહમ બિન અમરનાનો ઉલ્લેખ કરેલો આવશ્યક છે. આ શીશુ ૧૧૫૮ અને ૧૧૫૬માં લંડનના મુલાકાત લીધી હતી અને લાં તેણે થોડો વખત શીશુ આપ્યું હતું. થોમસ બ્રાઉન નામના ઇંગ્લેંડે સીસીલીમાં આપણી તારીકામ કમુદતુ અને અરેબીક ફલાવનેમાં એનો, અલ કાયદ જુન તરીકે ઉલ્લેખ થયો છે.

—જારમી સદીમાં—ઉત્તરમાંથી—અને—ખાસ—
કરીને ઇંગ્લેંડમાંથી વિદ્વાનો સિત્તીની જાનથી

માન એને કાળે જાય છે, જારમી સદીના પહેલા જમીયાસમાં અરબના અરેબીક રચેના

અરેબીક ભાષાનો અને અરબ શાસ્ત્રનો ઉડો અભ્યાસ કર્યો. પોતાના ખ્રીસ્તી સમકક્ષીનો માટે એણે ઘણું અરેબીક પુસ્તકોનું, લેટીનમાં ભાષાંતર કર્યું અને પાછા ફર્યા બાદ, કહેલેડના ભવીષ્યના રાંગ હેનરી બીગના શિક્ષક તેરીકે એ રહ્યો અને એને પોતાનું એક પુસ્તક અર્પણ કર્યું. એનો મુખ્ય મૌલિક ગ્રંથ “સ્વા-ભાવીક પ્રતો” છે અને એડેલાડ અને એના ભત્રીજા વચ્ચે સંવાદ રૂપે એ લખાયેલો છે. ભત્રીજાએ ફ્રેન્ચ બીલાપીકોમાં અભ્યાસ કર્યો હતો ત્યારે એડેલાડ અરબો વચ્ચે રહી લખ્યો હતો અને તેથી ચર્ચા બે સીધાંતો વચ્ચેની સરખામણીને લગતી છે. પોતાની પ્રતાપનામાં એડેલાડ કહે છે, “હું મારો, અરબોનો પક્ષ રજુ કરીશ.” અરબ પદ્ધતી ઉચ્ચતર છે એ વીશે એ લખાણ ચર્ચા કરે છે અને પોતાની લાગવગતો ઉપધોગ કરી તે એનો પશ્ચીમમાં ફેલાવો કરે છે. ખગોળવીદ્યા અને ગણિતને લગતા ઘણા અરેબીક ગ્રંથોનું એણે ભાષાંતર કર્યું અને એ રીતે યુરોપમાં એ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ વધાર્યો.

એડેલાડની પાછળ પાછળ ઘણા અંગ્રેજો રૂપેન ગયા હતા. ચોરટરના રેફિવાસી રાગર્થે પણ બારમી સદીમાં ગણિતનો અભ્યાસ કરી, અરેબીક ગોપડીઓનું ભાષાંતર કર્યું હતું. ગોલીનો ડેનીઅમ એક રસમુદ્દ વ્યક્તિ છે અને એ પોતે કહે છે તે મુજબ ફ્રેન્ચ વિદ્યાપીઠોથી સતેના ન મળતાં એ “વિજ્ઞાનો વિદ્વાન ફિલ-સુફેનો સંગ કરવા” રૂપેન ગયો. કેટલીય કિતાબો સહિત એ ઇંગ્લેન્ડ પાછો ફર્યો અને ઘણાએ એ કિતાબો વાંચી. તેમની સદીમાં માધિક્ષ રેકેટિ સીસીટીમાં અભ્યાસ કર્યો અને અરેબીક અને હીબ્રુ ભાષાઓ ઉપર અંબુત્ત મેળવ્યું. એરીસ્ટોટલના ગ્રંથોનું એણે અરેબીકમાંથી ભાષાંતર કર્યું અને એને લીધે

પહેલીજ વાર પશ્ચિમમાં એ ગ્રંથોની નજીક ચર્ચા એરીસ્ટોટલના અરેબીક ટીકાકારોનું એણે ભાષાંતર કર્યું અને જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને રસાયણશાસ્ત્ર વિશે સંખ્યાબંધ પુસ્તકો લખ્યા.

અરબોની ભુમિની મુલાકાતે જનારા આ અને બીજા પરાક્રમી અંગ્રેજોના ગ્રંથોની સંસ્કૃતિક મહત્તા ઘણી હતી, એમનાજ પ્રયાસોને લીધે અરબોની તાત્વિક અને વૈજ્ઞાનિક સિધ્ધિઓનો પશ્ચિમમાં અને ઇંગ્લેન્ડમાં લોકોને ખ્યાલ આવી શક્યો અને યુરોપી સંસ્કૃતિના વિકાસમાં એક મંદત્વનું ડગલું ભરાયું. તેમના મૌલિક ગ્રંથો અને અનુવાદિત ગ્રંથોની ઘણી ઉડી અસર થઇ અને અરેબીક વિદ્યા તરફ ખુબ આકર્ષાએલાઓમાં, મહાન અંગ્રેજ ફિલ્સુફ રેજર્ડ બેકન અને ચોસર અને લીડગેઇટ એ કવિઓનો ઉદ્દેશ્ય થઇ શકે એમ છે, આ ખ્યાનમાં જોવા જેવું છે કે ઇંગ્લેન્ડમાં છપાએલું પહેલવહેલું પુસ્તક, “ફિલ્સુફીનાં વચનો,” (૧૪૭૭) છબ્બતના અમીર મુબારીશ બીન ફતીકે ૧૦૫૩માં લખેલાં કિતાબે-મુખન-ફત્ર હીકમ નામનાં પુસ્તકના આધારે લખવામાં આવ્યું હતું. અરેબીક પુસ્તક પ્રગટ નથી થયું પણ એનો હસ્તલેખ હજી પણ હોલેન્ડમાં જોવા મળે છે. પુસ્તકમાં તાત્વિક અવતરણો અને કહેવતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે અને એક વખત પુર્વમાં આ પુસ્તક બહુજ લોકપ્રિય હતું. યુરોપની ઘણી ભાષાઓમાં એનું ભાષાંતર થયું હતું.

અરબ સમકક્ષીનો અને પશ્ચીમને તે સમજવનારાઓનું, મધ્યયુગનું યુરોપ, બે રીતે ઝળી છે. એક તો એકે ગ્રીક વીચાર અને વીદ્યાના કીમતી વારસાનો બહુ મોટો ભાગ, યુરોપને અરબો પસંદથી મળ્યો છે. પશ્ચીમમાં આની અસર ખાસાસ થઇ ગઇ છે, પરંતુ

અરબોએ તે જાળવી રાખી છે અને વધારી છે. બીજું, યુરોપ અરબો પાસેથી એક નવી પદ્ધતી શીખ્યું. આ પદ્ધતી અનુસાર જુદી સત્તાથી ૫૨ હતી અને એમાં સ્વતંત્ર સંચાલન અને પ્રયોગની હીમાયત કરવામાં આવી હતી. આ બે બોધપાઠોએ મધ્ય યુગનો અંત આણવામાં પ્રબોધ દાખના ઉદયમાં અને નૂનને યુરોપના ઉદ્ભવમાં કીમતી મદદ કરી, અને આ બોધ પાઠો શીખવવામાં અંગ્રેજ વીડિંગોએ મદદનો ભાગ લઈયો. યુરોપને જે પાઠો પોતે પંદરમા દેશ તેમ પાઠો ભૂંડવાનું આજ સમયે અરબોએ શરૂ કર્યું અને આ ઈંગ્લિશની એક કસબ થઈ ગઈ છે. આજ પાઠો સદીઓ પછી એમને પાછા લખવા પડ્યા.

સ્વેનમાં જે રીતે પોતે શીખ્યો હતો તે થીશે એડલાડ પોતાના લગ્નગતને સંબોધીને જે ઉદ્બોધન કરે છે તે જુલુ કરી આપણે આ સમ સમ્રાપ્ત કરીએ.

“જુલુને મારી માર્ગદર્શીની જનાવી મારા અરબ અધ્યાપકો પાસેથી હું એક વાત શીખ્યો છું, તમે કંઈક જુલુ શીખ્યા છો. સત્તાના ગહારના દગામથી અંતર્ધ તમે ઈકાલ પહેરો છો અને ઈકાલ પહેરવાથીજ સત્તાનું સુચન નથી થતું! મુંગ જનાવરોને દોરવારો જ્યાં ચાહે ત્યાં દોરી જઈ શકે છે, જનાવરો જા માટે અથવા કયાં દોરી લઈ જવામાં આવે છે તે જાણના નથી. તેઓ તો માત્ર તેમના હાકનારનેજ અનુમરે છે: તેવીજ રીતે તમારામાંની ઘણાંજા હાકી શ્રદ્ધાના પાશમાં બંધાયો છે. અને લેખકોની સત્તા તમને લેખ તરફ

ધસંકી રહી છે... માણસોને બુધ્ધી મળી છે જેથી એનેજ પોતાની મુખ્ય દર્શની તરફ રાખી માણસો સારાસારને વિશે પારખી શકે. પહેલાં બુધ્ધીની શોધ કરો અને એ સફળ થાય પછી જ એમાં સત્તા લખેલી માલમ પડે તોજ એને અપનાવો, તે સીવાય નહી. માર સત્તાથીજ તત્તવે-તામાં, શ્રદ્ધા જગતી નથી, અને સત્તાનો ઉપયોગ શ્રદ્ધા જગવવામાં કરવો, પણ ન. નેમ્સે.”

અરબ લખાણોથી જેઓ પરીચીત છે તેઓ તરતજ એડલાડના બોધપાઠનું ઉપસંચાન જાણી શકશે. પશ્ચિમનું શાસ્ત્ર જેમ જરાવર પીછાને છે તેઓ તરતજ એનું મંડત બોલી શકશે.

(બી બી સી ના અરબીક કાર્યક્રમમાં જ લેખ પ્રોફાસર થયો હતો) //

(“અરબોથી”માંથી)

“એ, નોકરી....?”
જેના શબ્દે શબ્દમાંથી હાસ્ય કરે છે, જેણે રાજ રજવાડાઓમાં જુગ માન મેળવ્યું છે, એવા એક સંગીતશાસ્ત્રી સુલ્કિમ કોમેડીયન નોકરી ઇચ્છે છે.

લખો પટેલ મ્યુઝીકલ હાલ ધોરાજી : કાઠીયાવાડ

હજીને મુદર હેઠ

(માસીક સાફ લાવવાની ગોળી)

શ્રીઓના અટકાવ સાફ નાં આવવાથી ઘણીજ ખીમારીઓમાં શ્રીઓ જેવી કે હીડરીયા ગર્ભસ્થાનમાં દુખાવો થાય છે. પેટનું પેકનું દુઃખ તેમજ શરીરનું કુલ્લુ, શરીરે બળ થવું, ચરખી થવી, આખાં શરીરનું દુખવું, કમરનું દુખવું, સારીનાં અગાડા થવા, હીડરીયા, જીની, ખીમારી થતાં પાણીનું (ધાતુનું જવું), માથું દુખવાનું, સડર આડવા ધોગેર જલદગી થવી, આ ગોળીઓ અટકાવ આવવાના આરંભ દીવસે આગળ લેવાથી અટકાવ સાફ લાવવામાં અકસીર સાબીત થઈ છે અને શ્રીઓના દરેક ગુપ્ત દરદેને પુરેપુરો આરામ આપે છે.

કીમત : ૩૨ ગોળીની ૪૫૫નીમાં એક રૂપીઆ

જુદે સનમ હેર ઓઘલ

આ નેજ માયામાં લગાડવાથી મગજને થંડક આપી વાળને વધારવામાં તેમજ સફેદ થનાં વાળને અટકાવવામાં તેમજ લાંબો વખત લગાડવાથી વાળને કાળા કરે છે. હિંદ ઘણીજ મારી લાવી ખરના વાળને અટકાવે છે અને ઘણાંજ સાંચા કરવામાં અમીર સાબીત થયું છે. કીમત ખોટલના ૧૨ આના

ધરત પીલસ

ધરત પીલસ ગોળીઓ દોઝ (હાટ) મગજ, લીવર, હોજળી (સ્ટમક) તેમજ તમામ શરીરની રાક્ષીના વધારો કરી, લુખ લગાડી, લોહી વધારી શરીરને સુસ્ત સાસાક બનાવી ચંડેસ ૫૨ રોતક લાવી તગરની બનાવવામાં અકસીર છે. તેમજ ગમે તેવા કારણથી થાતુ પાતળી થઈ અસાદિત થઈને નામરદાઈ આવી ગઈ હોય તેને થાતુ પુષ્ટ કરી જીવાતને નયજીવાત અને ઘરડાને જીવાત બનાવવામાં અકસીર સાંબીત થઈ છે, ઘટત એકજ શીશી વાપરી ખાતો કરો અમોરી યુનાની કાર્મસીમાં આશરે ૪૭ વગસની અનુભવીક દવા છે. નાસીપાસ થઈ ગયેલા દર્દીઓને આરામ થયો છે. કીમત ૪૦ ગોળીની શીશીનો ટા ૧-૮-

ધકસીરે પાયોરીઆ સુનુન મુકવીએ દનદાં

આ મંજન દાતને લગાડવાથી દાનમા થતું પડે અને લોહીનું નીકળવું, મોટાની ખરાબ વામ, મેજને દુર કરીને દાંતના દુખાવાને નથા દાલવાને દુર કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત શીશી એકનો રૂપીઆ ૧.

સુપુક ઈકસીરલ હાઝીમ

આ સુરજ ખાસ બદદગી માટે અકસીર છે ગમે તેવા પેટનો દુખાવો દુભાવો હોય, દગમ થતું ન હોય, લુખ ન લાગતી હોય, ખાંટી ઓડકાર આવતી હોય, કબજીયાત હોય, પવન ન છૂટતો હોય, તેને કાપેલો કરી લુખ લગાડી, દગમ કરી ઓડા સાફ લાવવામાં અકસીર છે.

હિન્દ બદારના ઓડરો પુરતી સંભાળથી મોકલવામાં આવે છે. બદારગમ એજ નેટાની જરૂર છે. પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરો.

વિશવ માટે પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો. વી. પી. ઉપર ખાત અપાય છે. દરેક ખીમારીનો ઇલાજ પત્ર વહેવારથી કરવામાં આવે છે, જ્યાંય માટે રીકીટ થોડી.

મગવાનું ટેકાણું:-

આફ્રીકાનો સાલ એજન્ટ:-

એનેજર યુનાની કાર્મસી (સુસ્ટર)

યુનીચન પ્રીન્ટીંગ વર્કસ

ખાંડ બંગલો-સુરત

દે, વિકાશીયો સ્ટીટ-અમદાવાદ નાનાલ

વિચિત્ર સ્વપ્ના જેવાં ફરતી અને બેળાકળી બનતી. આરબો દિનમાં કાકાઈકને ચાંદની હતી અને કાકાઈક લેવનની મોંગણી કરે એવી આરબો મુંગી મુંગી આંશા સેવી રહી હતી. કાકાઈક હતું વારંવાર હેર કુટુંબને ત્યાં જવાનું ચતુ કારણ કે કાકાઈકના ઘર અને જોડીસા માર્ગની વચ્ચે આ ઘર પડતું હતું. કાકાઈક સમજી અને સદાનુભૂતિ ધરાવનાર પુણ્ય હોવાથી તે ક્યારે ક્યારે ખીમાર મીસીસ હેર અને આરબો મોટા-મોટા સોગાંડ/પણ સાથે લઈ આવતે.

“અર્થ સેવનની ખીમારી વધી જવાથી” “ઇસ્ટ લીન”માં તેને એક માસથી વધારે રહેવાની ફરજ પડી અને કાકાઈકને તેની ખીમારીને અંગે અંવાદ નંવાર લાંબો જવાનું ચતુ અને આ અંવાદ જવર ફરમાન કાકાઈકના દિલમાં ઇસામેલ પ્રતિ પ્રેમના અંદર ફરવા કાકાઈક આરબોનાં જોના તરફના બાવથી પરિચિત ન હોતા. અર્થ સેવનનું ખીમારીમાં જતલુ થામ છે અને ઇસામેલ નિરાધાર અને છે કાકાઈક ઇસામેલને નેટલા દિવસ નેટલે તેટલા દિવસ લગી “ઇસ્ટ લીન”માં રહેવાને જણાવે છે. ઇસામેલ થોડા દિવસ ત્યાં રતા પછી પોતાના સગાંને ત્યાં આવી જાય છે. ઇસામેલ નેટલા દિવસ “ઇસ્ટ લીન”માં રહી લાંબો કાકાઈક તેના તરફ ખડુ બાવપૂર્ણ વર્તાવ કર્યો. અને જતાં જતાં પણ તેને નાણાની મુંગી મદદ કરે છે. ઇસામેલને કાકાઈકની લવાઈને ખ્યાલ આવ્યો પછી તેના તરફ પ્રેમ ઉદભવ્યો નહિ, કારણ કે તે ક્રાન્સીસ સેવીસન તરફ પ્રેમની દોરીએ બેસાઈ રહી હતી.

“ઇસામેલની જિંદગી પોતાનાં સગાંને ત્યાં ખડુ મુરોબતમાં પસાર થાય છે. તેને મેલ્ટો સંકેતે ફરવા પડે છે અને એક વાર તમાચાથે ખાંચ પડે છે. ઇસામેલ ત્યાં નાશી જવાને વિચાર કરી રહી હતી પણ કેટલું સેવીસન ધનનોબી હતો અને ઇસામેલની નિરાધાર સ્થિતિમાં તેની નેડે પરજીયા તે તેવાર નહોતો. એટલામાં કાકાઈક હતું કોઈ કામના અંગે ત્યાં આવવાનું થાય છે અને ઇસામેલની દુઃખો સ્થિતિની તેને જાણ થતાં તે તેના હાથની મોંગણી કરે છે. કાકાઈકનાં લેલા સ્વભાવ તરફ ઇસામેલ આકર્ષિત હતી પણ પ્રેમથી તેના તરફ હજી પ્રેરણ નહોતી. તે તે સેવીસનને ચંદાતી હતી પણ અતિ સન્નેગેતિ આધીન થઈ તે કાકાઈક નેડે લેવન કરવાને રંગમંદ થાય છે.

“જેને કાકાઈક કાકાઈકનાં જાણીતાં વ્યવસ્થા ઇસામેલનાં દિલમાં ચાંદાવાં મિત્ર તરફ પ્રેમના અંકર ફરવા અને દિવસે દિવસે તે ફલવા ફલવાં લાગ્યાં પ્રેમ ગુદિ પામતું થયું તેમ તેમ તેનાં દિલમાં એક જીતિ બળીતર બનતી ગઈ કે જેને પોતાના પતિને કોઈ બીજી સ્ત્રી તરફ મોદ ઉપન થાય! અને તેમાં પોતાની પહેલા પ્રેમની યદ આવીને તેના આ લખને લાંકા લાગ્યાં પ્રેમ અને પેસામાં નિષ્ફળ જવાની નિર્જલ સ્થિતિ આ લખવાની હતી. પણ કાકાઈક સદાગેર હતો અને પોતાની કુખ્યા અને કલાવતી પતિની જાનુઆરી જોકાથે હતી.

સાંસ્કૃતિક મંત્રાલય, ગુજરાત સરકાર

9330

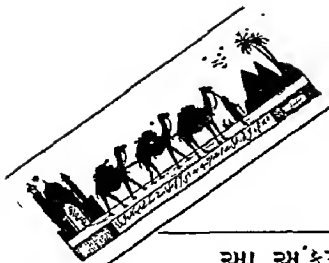

ઓગસ્ટ

૧૯૪૧

મ

૨૫

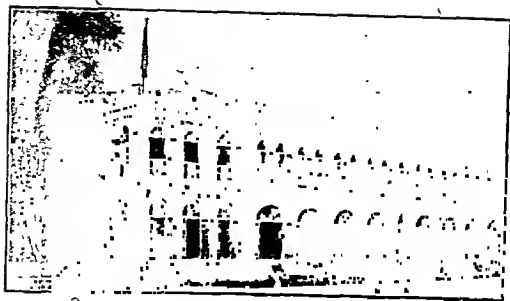
આ અંકમાં

વિષય સૂચિ	લેખકોનું નામ	પૃષ્ઠ
“આપ” (ઉર્દૂ ગઝલ)	“નૂહ” નારરી	૭૬૩
ધરતીમાં શિક્ષણ (કુઆન)	મૌન અબ્દુર્રહીમ	૭૬૪
” (હદીસ)	” ”	૭૬૫
આવાઝી દુન્યાકે દેસ્તો	“બેકાર”	૭૬૬
અસ્માઉલ હુસ્ના	“રિકાઈ-સાબેરી”	૮૦૦
પોક	રા. વલુનરો	૮૦૨
“નગ્નતા” (કાવ્ય)	“ધન્વંતરી”	૮૦૫
સાબાર-સ્વીકાર	૮૦૬
હાપણીઆની નોંધપોથી	“હાપણીઓ”	૮૦૭
ફતવા	મૌન અહમદ અશરફ	૮૦૮
૬૦ ઇમામ માલિક (૨૬૦ અ.)	અલિફ-સ્વાદ દાલ	૮૧૩
“હું પોતે કયાં મને સમજાઉં છું” (કાવ્ય)	“ધાયર”	૮૧૬
સુ રેલમ કળા કૌશલ્ય	સાલેહ બહાવી	૮૧૭
સિદ્ધિના સન્માર્ગ	“ગાફિલ”	૮૨૬
આવણી એક રાત (નવલિકા)	“વલી”	૮૩૧
“દાદી ને ચોટલી” (કાવ્ય)	“શેખરુદ્દી”	૮૩૪
બે દ્રષ્ટિ મર્યાદા (, ,)	“નસીમ”	૮૩૫
મંતિરપર્ષિ (મૌલિક નવલિકા)	“ફૂફ”	૮૩૬
મુસતાન (ચલુ વાર્તા)	“પુરાણ”	૮૫૬

વિનંતિ: નેપર ઉપર પ્રક્રમ નંબર હમેશા લખવામાં આવે છે. આપની ડાયરીમાં તે નોંધી રાખો. પત્રવ્યવહાર વેળા અથવા લવાજમ મોકલતી વેળા તે નંબર અવશ્ય લખજો.

“કારવાં” આ અંક સાથે ખીજું વર્ષ પૂરું કરે છે. મોટે ભાગે આદકોના લવાજમો આ અંકથી પૂરાં થાય છે. લવાજમ પૂરાં થવાની ખબર આદકોને આપવામાં આવી છે. આપને અંક વી. પી થી તેમને રવાના કરવામાં આવશે. આપના નાણાની બચત અને વી. પી.ની જોડમતમાંથી અમને બચાવવા માટે લવાજમ આપ મનીઓર્ડરથી નહીં મોકલી આપો ? ઉપકાર થશે.

મદ્રેસએ અંલુમને ઇસ્લામ-કોર

કોરની આ મહાદર દીની-દુનવી તાલીમી સંસ્થા ઉમરની અર્ધી સદી વડાવી મળી છે. ધાર્મિક શિક્ષણને વધુ પગમર કરવા ફરજિયાત કેળવણીના કક્ષાએ સરકારી શાળાને સોંપી તેનાથી થએલી બચત હુન્નર ઉછેરમની કેળવણી પાછળ ખરચવાની એ સંસ્થાની નેમ છે. કેળવણીમાં આગળ વધવા ઇચ્છના વિદ્યાર્થીઓને સ્ટોમરશીપ દ્વારા પ્રોત્સાહન આપવાનું મદદ કાર્ય એ સંસ્થાએ ઉપાડી લીધું છે. મુસ્લિમ યુજનની આદર્શ અને સુધઃ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં આ સંસ્થાનું નામ પણ બેધડક ઉમેરી શકાય એમ છે. આ સંસ્થાને અંગે એક સુધઃ બોર્ડિંગ હાઉસ પણ છે. યુજનની મુસ્લિમો કેળવણીના મિષ્ટ ફળો આવી સંસ્થાઓ મારફત આરોગી રહ્યા છે એ ઉમરવળ લાવીની નિશાની છે.

ઉછરતી ઉગતી જવાનીમાં સંદેશના આ આશામયો શાહરનો ઇતિહાસ થયો છે. જો કે યુજનનું હજુ એમનાથી ઝાઝું પરિચિત થયું નહિ હોય પણ 'કારવાં' ના વાંચકો તેા એમનાથી પરિચિત હશેજ? નાની ઉમરમાં કવિના શોખ સારો હતો. ખુદ એમને જન્મજુત ફિદોસ અના કરે અને એમના રોહી સંબંધીઓને સપ્ત આમીન.

છેલ્લા ચાર દાયકા થયાં યુગગતી આદિત્યનાં ને સુસ્લિષ્ઠ આદિત્યશ્રેયે અગત્યતા થયા છે તેમાંના એક જનાન્ય વડીશ્રેષ્ઠ મદ ગી. મોમીન હતા. મહંમ આબુલકદર રોડના ચીફ એકેડમી હતા. યુગગતી કપગંગ જુદું અને અગ્રેજી ભાષાના પળ અલ્પ અલ્પકાર હતા અને તેની ચાલીનીરૂપ ઓ દરેક ભાષાનાં એમના પુસ્તકો મોબદ છે, દરેક ધર્મનો અભ્યાસ એમણે બાદીકાથી કર્યો હતો. કાદીયાની અને નાસ્તિકવાદનું ખંડન એમણે અગ્રેજી પુસ્તકોદ્ધાર કર્યું હતું. દરેક ધર્મના વિદ્વાનો એમની વિદ્વાતથી અંગતતા હતા. છંદગી ગુપ્તી અભ્યાસી રહ્યા હતા. ચીફ એકેડમીની ફરજ પાળવાનીમાં જની એટલી આદિત્યશ્રેય અન્વયતા રહ્યા હતા.

“ચીસ કીશું ઇસ્લામ” “આરમાનુશ” “વિધેયમ ઇસ્લામ” “જગતો નવાબ” વગેરે યુગગતી પુસ્તકો, ગોચવાદને એમના ઉચ્ચ અભ્યાસની ખાતરી કરી આપે છે. યુગગતી મુસ્લિમ ગાદિયાદોની ફરિયાદો એમના હિતકર્તા ન પુગમ એવી ખેટ રહી જશે, અને પળ એમના સંપ્રદાયમાં આવ્યા છીએ એમના નિરાશિમાની અને મળતાવડા રહ્યાંવે અમાગ્ર દિવમાં એમના ખારે ઉચું માન પેતા રહ્યું હતું. મહંમતે પુણ મરીકે રોડમન કરે અને એમના કુટુંબને મજે જગીસ અતા કરે. આમીન.

જાણીતા મુસ્લિમ સાહિત્યકાર જનાન્ય વડી-
મોહંમદ સી. મોમીન જેમનો તાજેતરમાં માણુ-
નદર આતે હાઈફેલથી છતેકાલ થયો છે. (હજા)

તત્રી :—
 “વહશી” રહિંદી
 સહતત્રી :—
 “એકાર”

લવાજમ
 હિન્દ રૂા. ૪.
 બમો (ફા.) ૫
 પરદેશી શી. ૮
 છુટકે આ. ૭

પુસ્તક બીજું

ઓગસ્ટ ૧૯૪૧

અંક ૧૨ મો

આપ

[જાનશીને “દાગ” દર્જરત “નૂદ” નારિંદી જેવા ઉસ્તી
 દતી ઓળખાણની કારવાંનો વાંચકને જરૂર ન હોય]
 ખુદ તમની કલમ જ ભોક્ષી ઉઠે છે. તત્રી]

બેખોક ઉગાએ ॥ હુંએ રાસે નું દસ આપ
 બરબાદ ક્રિયા ઉરકો બી નિસાં દિલમે પંચે આપ
 કયા અથ કાઇ મચચક ન હો બચમે જલમે
 દેખી બે કબી શમ્ય તો ઉરસેબી જલે આપ
 હોતે રહુ આપસમે થેહી રોઝ તમારો
 થેદ આત્ર અત્રે દમ કબી વેદ આત્ર અત્રે આપ
 કયા આદ કર મે કાઇ કરિયાદ કર મે
 આગાદ હું ધરસે કે હું નાશોકે પત્રે આપ
 હોતી હે સંકર અથ કાઈ લલકરમે નચદાર
 કયા આંચે અગર આંચે વહાં રાત દત્રે આપ
 કપ રાગ્ય શોઅથેને પંચગોકે જલસાયા ?
 થેદ રોકે મુલાકાતમે ઉળે ઉળકે જમે આપ
 રોનો કા જમાનેમે નાહ કાઇ બી દમસર
 દુનિયાસે નુરા મે દુગં ખુદાઈ સે લસે આપ
 કિરો શોખીએ રંકતારસે પોમાઈ દુવાં દિલ
 કિરે હંચમે ધંલોકે વંહી ચાલ અત્રે આપ
 થેદ કયા ઉદે મોલુમ ચો કયા ક્રિયા ખબર થી ?
 કાટિંગે ગલા “નૂદ”સે મિલ મિત્રકે મલે આપ

દર્જરત “નૂદ” નારિંદી

ઈ સ્લા મી શિ ક્ષ ણુ

અક્ષાહ તઆહાનું ફરમાન (કુર્ચાન)

મોલાના અબ્દુર્રહીમ સાદિક સાહબ

૧૪૧

(૧૪૧) અમે ઈન્સાનને, માટીનાં, સત્વથી બનાવ્યો, ફરી તેને વીધું બનાવીને એક જળવાયલા ઠેકાણે સંપૂર્ણ, ફરી તે વીધને જાંમેલું લોહી બનાવ્યું; ફરી તે ઠરેલા લોહીથી માંસને લોચા બનાવ્યો, ફરી તે લોચા (ના. અમુક ભાગ)થી હાડકાં બનાવ્યાં, ફરી તે હાડકાં પર માંસ ચઢાવી દીધું, ફરી તેને એક નવાજ સ્વરૂપમાં બનાવી દીધો. તો ખુદાપાકની મહાન બરકત છે જે સૌથી બહેતર બનાવનાર છે. (કુર્ચાન)

(૧૪૨) અને જો એ લોકો તને જુઠાડે તો (ચિંતા ન કર). એમના પહેલાં નુકની કોમ અને આદ તથા સમૂદ (પણ) જુઠાડી ચુક્યા છે. અને ઇબ્રાહીમની કોમ તથા લૂતની કોમ અને મદયનના લોકો પણ (નખીઓને જુઠાડતા રહ્યા) તેમ મૂસાને જુઠાડવામાં આવ્યો છે. ફરી મહે તે કાફિરોને મોહલત આપી પણ તેમને પકડી લીધા. તો (જેમ લોકો કે) મારો અઝાળ કેવો (સખત) હતો. (કુર્ચાન)

(૧૪૩) જ્યારે સૂર ડુંકવામાં આવશે તો તે દિવસે તેમની વચ્ચે સંગપણ નહિ હોય અને એક બીજાને પુછશે પણ નહિ. તો જેનું (ઈમાનનું) પકડું ભારે થશે તે લોકોજ સફળ થનાર છે. અને જેનું પકડું હલકું થશે (કાફિર હશે) તે લોકો એવા છે જેમણે પોતાનું ટુકસાન કયું તેઓ દોઝખમાંજ સદા રહેશે. (કુર્ચાન)

(૧૪૪) જે લોકો ઈમાનવાળી (ખુશાઈઓથી) બેખબર થવિત્ર સ્ત્રીઓ પર તોહમત મૂકે છે તેમને દુન્યા તથા આખેરતમાં ફિટકાર છે. અને તેમને માટે (આખેરતમાં) મહાન અઝાળ છે. જે દિવસે કે તેમની, જીલ્લો અને તેમના હાથ અને પગ જે કંઈ તેઓ કરતા હતા તે (બધું) તેમના ઉપર બહેર કરી દેશે. (કુર્ચાન)

(૧૪૫) તમારામાં જે ધણી વિનાની સ્ત્રીઓ હોય તેણીઓના તથા તમારા ગુલામો અને લોકોમાંથી જે બલાં હોય તેમના નિકાલ કરી આપો, જો તેઓ ગરીબ હશે તો ખુદાપાક પોતાની કૃપાથી તેમને ખુશહાલ કરી દેશે, અને ખુદાપાક (બહુ) ગુજરાવાળો (અને) સઘળું જાણનાર છે. (કુર્ચાન)

(૧૪૬) ઈમાનવાળાઓને કહી દે કે પોતાની આંખો નીચી રાખે અને પોતાની નગ્નતાની સંભાળ રાખે, એમા તેમના માટે વધારે સફાઈ છે. બેશક ખુદાપાક તેને જાણે છે. જે કંઈ તેઓ કરે છે. (કુર્ચાન)

ઈસ્લા મી શિક્ષણ

રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે

મોસાના અબ્દુર્રહીમ સાદિક સાહબ

(૧૪૧) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે તમે વાસણોને ઢાંકો અને મશકોના મ્હોળાંધો તથા બારણા બંધ કરો અને દીવાને હોલવે. કારણ કે શૈતાન મશક ખોલતો નથી તથા બારણું ઉઘાડતો નથી અને વાસણને ખોલતો નથી અને જો કોઈને પોતાનું વાસણ ઢાંકવા માટે કંઈ નહિ મળે તો વાસણ પર લાકડીની આડ કરી દે અને બિસ્મિલ્લાહ કહે ખચીત ઉંદર ઘરવાળાઓને ઘર સહીત બાળે છે. (સહીહૈન)

(૧૪૨) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે અવશ્ય તમે તમારા આગલાઓની આલે વેંત વેંત અને હાથ હાથ ચાલશો. તે એટલા સુધી કે જો તેઓ પાટલા ઘોના દરમાં ધુસ્યા હશે તો તમે પણ તેઓનું અનુકરણ કરશો. અમે (સહાબીઓએ) પૂછ્યું કે યા રસૂલુલ્લાહ! શું ચઢીઓ તથા નસા-રાઓની આલે ચાલશે? આપે સત્તર ફરમાવ્યું થીરે બીજા કોણ? (એટલે ચઢીઓ તથા નસારાઓએ મેનલગ છે.) (સહીહૈન)

(૧૪૩) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે એક મુસલમાનના બીજા મુસલમાન પર પાંચ હક છે: [૧] સલામનો જવાબ આપવો. [૨] બીમારની ખબર લેવી. [૩] જનાઝાની પોછળ જવું. [૪] દઅવત ફખૂલ કરવી. [૫] હીકનારને દુઆ આપવી. (એટલે યરહમો કલ્લાહ કહેવું. (સહીહૈન))

(૧૪૪) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે અંબુજત તમારામાંથી કોઈનું અંગારા ઉપર બેસવું ફરી તેના કપડા બળવો, ને તેની આમડીને લાગવું તેના માટે કબ્ર ઉપર બેસવા કરતાં બેહતર છે. (મુસ્લિમ)

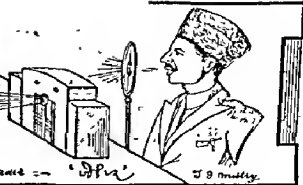
(૧૪૫) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે કિયામતના દિવસે હકકદારોના હક જરૂર અપાવવામાં આવશે તે એટલા સુધી કે શીંગડાંવાળી બકરીથી બેટી બકરીનો બહલો લેવામાં આવશે. (મુસ્લિમ)

(૧૪૬) રસૂલુલ્લાહ સલ્વંએ ફરમાવ્યું કે અવશ્ય લોકો ઉપર એવો વખત આવનાર છે કે માણસ એ વાતની જરાએ પરવા કરશે નહિ કે તેણે જે માલ લીધો તે હલાલથી છે કે હરામથી છે. (બુખારી)

ચલ્લક કી દુનિયા કે દોરતે

રેવળપાલનકર - 'જીપી'

૪૭ મુદ્રા

આવાઝકી દુનિયાં કે દેસ્તાં તમે પેલી કહેવન તો સાંભળીજ દશેને કે “વખત આવે ધૂળનો પયુ ખપ પડે” એવુંજ હાથમાં રશિયન-ઝેરચા પર થયું છે. રેનલીનને રશિયાના, કાદયોયા પ્રદેશે ખૂબ મદદ કરી છે. નાઝીઓ, એ દાદરીયો પ્રદેશ મહામુસ્લીમને એળંગી ગયા તો, રેનલીને, “સ્તુ અને મંસિથી કુનિમ કાદવ ઉત્પન્ન કરવા માંગે છે!” ને આ હડીકત ખરી હોય તો સરામ એ ઉપરિચત થાય છે કે એટલું બધું રક્ત અને મંસ ક્યાંથી આવ્યું હશે? અને ને એ પેપર જગતનો લોડાજ હોય તો કંઈ કહેવા જેવું નથી; કારણ કે જેમ કદીમાં મેથીતો કે છરાનો વધાર અનિવાર્ય છે, દાળમાં હોગતો વધાર જરૂરી છે તેમ પેપર જગતમાં લોડા મારવો જરૂરી વસ્તુ મનાય છે! લોડા વગરનાં પેપરોનો કોઈ ભાવ પૂછતું નથી! વળતે એ બાબત પણ ખ્યાનમાં લેવા નેજ છે કે નાના-પેપરો નાના પ્રકારના લોડા મારે છે ત્યારે મોટાં પેપરો મોટા પ્રકારના લોડા મારે છે! ને પેપરોમાંથી લોડાનું તત્વ કાઢી નખવામાં આવે તો પેપરો ઘુખ્યા સુકકા નિર્બળો બનેશ થઈ જાય અને વાંચકોના હાથમાં જવાને બદલે સીધાં પસ્તી તરિકે ગાંધીની કુકોનેજ પહોંચી જાય!

આપણે નાના બાળક હતા અને નિશાળમાં ગતા હતા; ત્યારે ગણિતમાં લાખો અને કરોડોના આંકડાઓના દિસાણો ગણી-કાઠતા હતા; તે વખતે તો એમજ લાગતું હતું કે આ મોટા મોટા આંકડાઓ ફક્ત ગણિતમાંજ રહેવા સરખાએલા હશે. પણ મોટા થયા પછી જાણ્યું કે વીમા કંપનીઓની જાહેર-ખબરો અને મોટી મોટી લિમિટેડ કંપનીઓના સંવાદો, તથા ખેડોના દિસાણોમાં એ આંકડાઓ જવામાં આવે છે મૂડીવાદીઓના જીવન ચરિત્રો વચ્ચેનાં પણ એ રાક્ષસી આંકડાઓનાં રૂપિયા કે પાઉન્ડ ડોલરના સ્વરૂપમાં વાંચવામાં આવે છે. મનસખંડે રૂપિયાની ગણનરીમાં એ આંકડાઓ દામ લાગતાં હતા તે હવે તો સુઠાંની ગણનરીમાં પણ કામ લાગી રહ્યાં છે. દાખલા તરિકે ચાલુ લગ્નના રશિયન લગ્નનાં પહેલાં એ ‘અલ્પરૂપિયાની’ રિપોર્ટો રશિયા તથા જર્મની તરફથી બહાર-પડ્યાં છે કે ‘રશિયાએ ૧૦ લાખ જર્મનોને માર્યાં છે અને જર્મનોએ ૭ લાખ રશિયનો માર્યાં છે અને કુલે એક માસમાં ૩૦ લાખ માણસો બંને પક્ષના થઈને મરણા છે. આ’ દિસાણે એક મદિતામાં તો બંને લશ્કરો સાફ થઈ ગયા હોય અને હવે તો સુઠાંજ હોખોટીઝમની અસરથી પુનઃ ઉભાં થઈને લડી રહ્યાં હશે એમ માનવાનું અને થાય છે! આ વાંચીને ધંધોને ખાતરી

યશી કે લગાઇના મોરચાઓ ઉપર શેર બગરની
જેમ જોડાને પાક વિશેષ ઉતરતો હતો !

●

આવાજકા દુનિયાં કે દોરતો ! તમે જાણો
છો કે ધરાકને દિંદની કોટ વળગાડ્યામાં આમ્મુ
છે પણ તે બદલ દરખાવાને બદલે આપણાં
નાદાન ફરફરીયાઓ બડબડાટ ફફડાટ શાનાં
કરી મરે છે ? કોઇ પણ જૈરીની કોટ વધુ
ધરણાં તેનો ધણી લાદે, તો તે દરખાવજ એ
દેખીતી વાત છે ! અને જે ખાતરી કરી હોય
તો કોઇ પણ મારવાણ સૌભાગ્યવતીને પછી
જીવો ? તો પછી 'ધરાક જેવું' ધરણું દિંદને
મળવાથી દિંદે તો આનંદ ઉગ્રવેા નેપએ !
મંગળગીનો ગાવાને બદલે આપણા અલ્પદ્ય એડી-
ટરો હાજ્યાં શાના ફરી રહ્યા છે ? જાણો છો બ્રહ્મા-
ળમાં દિંદની હદ ગમે તેવી સંકુચિત હોય પણ
બ્રહ્માળની બંદાર તો પશ્ચિમમાં ખીસર ને ધરાક
સુધી દિંદની સરહદ લંબાઇ છે ને પૂર્વમાં
મહાયા સુધી લંબાઇ છે એ બતાવી આપે છે કે
હવે દિંદની હદ અને ધાક જગતમાં વ્યાપ
રહી છે ! બાધા ધરાકના રક્ષણને અર્ધાં ખર્ચ
દિંદે ઉપાડવાનો છે ! છદ્ એવી નજીવી બાળ-
તનો વિચાર વાણીયા બકાઇ કરે ! પૈસા તો
દાયનો મેલ છે, આજ છે, ને કાલ નથી
પણ કીર્તિના કોટ ચણાઇ રહ્યા છે ને
ધજજતના મિનારા ઉંચા થઇ રહ્યા છે એ શું
આપણા માટે જોડો અભિમાનનો વિષય છે ?
જાણો છો હવે નકશાઓ કાગળ કે કપડા પર
નહિ, પણ રજરની ચાદરો ઉપર હાથો કે
જેથી વખત આવે તેને લાંબા કે ટુંકા કરી-
સકાય !

એક ટુંકી પ્રજિટના કડવા ઝોઝા લીડર
તો કહેતા હતા કે કાન્સના મોરચા પર આપણાં
દિંદી ખચચોએ જે વીરતા બતાવી હતી તેને

અમર 'કંવા આ દિંદી ખચચો પર ધરાકનો
બોલો લાંદધારી આવ્યો છે ! ના, ના, પણ
અમારું તો મોનું છે કે આ માયાં કરતાં
પાધડી મોટી બંધાવવાનું કારણ એ છે કે
પાધડી ખૂલાસે હોય તો વેછટેબલ થીને પ્રતાપે
ધીમે ધીમે અંપણું માયું પણ મોટું થઇ
શકે ને ? ને પાધડી તમે હોય તો ધીમે ધીમે
સંકોચાઈને માથું પણ લોટી જેવું થઇ જાય !
સમજ્યા ?

●

.. દિંદના સંરક્ષણ માટે એક મહાન સંર-
ક્ષણ સલાહકાર સમિતિ નીમાઇ છે ! રહી
રહીને બે વરસ પછી એની કાં જરૂર પડી ?
અને જરૂર પડી તો એવા લક્ષતા માણસોને
ક્યાં ચૂંટ્યા કે જેમણે કોઇ દીવસ રવખામાં
પણ બંદ ન પકડી હોય ? એવા આસામી
ઓનો સહકાર સાધવા કરતાં અમદાવાદ ને
મુખબના પેલા હાંપાના પ્રોફેસરોનોજ સહકાર
સાધવો હતો ને કે "જેમનાં જન્મ મંત્રના
તાલીજને ભુલ ન પૂર બાંધવાથી લાડી, ખંજર
કે ગોળીની કંઈજ અસર થઇ શકતી નથી !"
દિંદના સંરક્ષણને માટે લાંબો ને કરોડોનો
ધુમાડો કરવા કરતાં એ પ્રોફેસરો પાસે ફક્ત
૪૦ કરોડ તાલીજનેજ લખાવીને લોકોના હાથ
પર બાંધવામાં આવે તો કેમ ?

●

નામદાર વાયસરોયની કારોબારીનો વિસ્તાર
શું થયો છે જાણો "હાંપાવાળાઓને એકાદ
માંસનો ઝોરાક મળી ગયો છે ! થોડાંક એવંજો
છરીયને હાંપાને બાંધ કરતાં બાઈનાં બંધાવે
હાંપાં એના ઉપર ઉઘાપોહ કરવા લાગી ગયાં
છે, આંગેવાંનો પણ નતનતનો બકારો કાઢી
રહ્યા છે, કોઈકે કહે છે કે દિંદીઓને એમુંકે
દ્વિતરો અપોયા છે પણ મુદાનો દ્વિતરો તો
ઝોરાઓને હસ્તકને રખાવો છે ! તો કોઇ કહે

છે કે કારોબારીમાં બેઠા થએલા બધા વગેરે
છે પણ એમાંના એકે 'વર'ની પાછળ જનન
નથી ! કેઈ કહે છે કે એ સેનાપતિઓ છે
પણ એની પાછળ એકેય સૈનિકનું પીઠ જળ
નથી ! તો વળી કેઈ કહે છે કે એ રેસના
ધોપ તો છેજ પણ તેમને વૈયંસરોથે નકકી
કરેલો હંદમાજ દોડવાનું છે ! તો વળી, કેઈ
કહે છે કે કારોબારીના વિસ્તાર કરવામાં 'ખોદ્યો
કુંગરને નીકળ્યો ઉદર' નેવું થયું છે ! તો કેઈ
કહે છે કે એ તો બધી

હિઝ માર્ટસ વોઈ-
સની રેકોર્ડો છે !
ત્યારે વળી કેઈ કહે
છે કે એતો એક
ચક્ષુ આંતર
મંડળ છે ! આમ
જેટલા હોય એટલી
વાતો ચર્ચ રહી છે.
ગાંધીજી કહે છે
'અમારે એની સાથે
કંઈ લેવા દેવા નથી'
જનાબ ઝીણા કહે
છે કે "લીગમાં
ગામડું પાડવા સિવાય
વૈયંસરોથે કંઈ કર્યું
નથી" તો સાવરકર
કહે છે કે આને

કાચગામાંથી બિલાડું નીકળ્યું કહેનારા, ભોંત
બસે છે ! અરે ! ખરી રીતે તો મોકર શાહીના
ફિદલામાં આ કારોબારીના વિસ્તારથી ગામડું
પડ્યું છે ! ત્યારે વિનિત મેતાઓ કહે છે કે
ખોડું તો થયું છેજ પણ "ન મામા કરતાં
કાણે મામો શું ખોટો છે ?" આમ "અર્થ
કેહતી હી રેહતી હો કલમ ચલતે હી રેહતે
હય ?"નો વિચાર કર્યો, વગર એ કારોબારીના
સરકસે તો પોનાતો ખેત આરંભી દીધો છે !

બધાય વરગળઓ 'મોટી મોટી આશાઓ
આપી રહ્યા છે. અને કેમ ન આપે ? વાર્ષિક
૬૬ હજારનો આંકડો આ ગરીબ દેશમાં કંઈ
નાનો મુનો ન ગણાય ? અરે ! બાપડ્યા હું
કહ્યો છું કે આશીય વધુ વિસ્તાર કારોબારીના
કરો અને જેને, જેને એ લાડલો ખાનાનો
ઉમંગ હોય તેને ખાવા દ્યો, પણ, કસેરા
વધારવાની વાત ન લાડલા નહિતર ગરીબ
ખિચારી રેસનાં બેળીયાં ખસી જશે !

કારવાંના વાંચકોને

આથી અમે કારવાના વાંચકોને જણાવતાં
આનંદ લઈએ છીએ કે શુભરાત અને બુદ્ધ
શુભરાતના બાળીતા શાઈર અને ખત્રજશાસ
પર 'શાઈરી' નેવું પ્રમાણ ભૂત પુરતક
લખનાર જનાબ 'અરે' સાહબ તા. રૂ. -
-૪ ને રોજ રહ્યા હા 'કં-કંપણ' પ મુઠી
મુખઈ રેડીયો સ્ટેશનથી "ગાંડા"નો વિષય
પર પોનાતું અભ્યાસી બાપડું રત્ન કરશે. તેમ
તમારી કે તમારા મિત્રોનાં રેડીયોની સાથે તે
નકકી કરેલા સંભરે મુખઈના સ્ટેશન પર
ફેરવેલાં રમે ચૂકતા 'ખત્રજ'એ ખાત્રી અર્થ
હીન પોડકોં નથી પણ પ્રવારશાળી શાસ્ત્રીય
કવિતા છે એની તમને પ્રતિભા થઈ જશે.

તંત્રી

હળુય મૂઝ વિદિન છે ! "મરદ મૂઝાળો ને બગદ
પૂછજો." એ કહેવત તો ગાયકવાડ નરેશ હાંસ
માં સાંભળી નથી ? કે પછી રસિયાવાળા રટે
નહીનતી મૂઝા જોઇને એમને 'પ્રેરણા' થઇ
આતી હશે ! મમી તેમ પછું હવે એ દેશી
રાજ્યનાં સપદકાંઓ મૂઝાના આંકડા ચકાવીને
પોનાતી મૂઝનું પાણી ખનાવવાના ખરા !
ઝોછમાં ઝોછું, પ્રભાતમાં સમિ તો મૂઝ
હવે રાજપોશને મા વળી દેશીઆંદમાં પછું

મૂળાળી જતારીના નવાળ કાઠિ-સીલના પ્રમુખ તરીકે ગયા છે એટલે ત્યાં પણ મૂળાળી મદિમા વધેથી એમ લાગે છે આમ પીળા દિવસમાં આર્થિક દ્રષ્ટિએ નહિ પણ રોગ જમાવવાની દ્રષ્ટિએ મૂળાળી રખાવાઈ રહી છે ત્યારે સ્થિતિમાં આર્થિક દ્રષ્ટિએ હવે દાંડી ને મૂળાળી વધારવાની યોજના કોઈ વર્તમાનપત્રે વહેતી મૂળાળ છે. તે વર્તમાનપત્ર કરકસર રૂપે દલીલ કરે છે કે દાંડી મૂળાળ મૂળાળમાં અસ્તરાઓ વપરાય છે એટલું મોખડ ને તોપો જનાવવામાં વપરાય તો? અને રોગની દગમત પાછળ નોંસમય વપરાય છે તે સખત 'જુદાં' સંસ્થાન પાછળ વપરાય તો? કમલાએ લખ્યું આપી કરકસરીના છુદ્દે. હિંદને સાંપડી નથી ને સાંપડે તો ધરેપર રવિંદનાથ ટાગોર કે પગિયં, વિશ્વામિત્ર જેવા જુદા મુનિઓનાં દર્શન થાય! અને 'આપણે શરીરથી પ્રમણે અલીએ હીએ' એમ સમજીને મોલીઓ પણ ખુશ થાય! પણ પાછો દગમતો પ્રાપ્ત વિચારના જેવો ખરોતો? તેમનો વિચાર તો જમાનાસ મહેના જેવા સંસ્કાર સંમિતિના સંચોની છુદ્દે પર નિર્ભર રહે તોય ત્રીસે નહિ! આશામાં આજીવનમાં કામચલાઉ હાકલો તરીકે તે આપણા દગમતો પાછા પડે એમ નથીજા. એમેય દરેક દગમત પેદાપથી હટવેદ કે નીમ હકીમ તો હોય છેજા; જેમ ઉત્તર દિશા દરેક મુરમે કે અંતર વેચનાર આંતર હોય છે તેમ.

૭

કારવાં કે દોરતો! આજે કારવાંનું પીઠુ વર્ષ પૂરું થાય છે લગાઇ આગળ વધતીજા આવી તેમ દરેકે મીઠું સાથે કામગીરા લાવે પણ વધતાજ ચલ્યા અને તેની અસર ચેપર જગત પર પડ્યા વગર રહી નહિ. બધાંય ચેપરનાં કદ નોનાં ચર્ચા થયાં પણ કારવાંનું કદ તો હતું તેનું તેજ રહ્યું છે. આજે વધાર

વાની અમારી અપીલ તો સમસ્યા બહેરા કાનો પરજ પડી હોય એમ જણાય છે ગુજરાત અને બુંદેલ ગુજરાત પોતાના આ એકતા એક માસિકને નક્કાવવા જેટલું પણ ઉદાર બન્યું નથી ખેર તોય અમે તો તમારો મારીને ગાલ રાતો રાખે એમ મુસ્લિમ સાદિયતી આંત જાળવવા ખાતર આગળ ત્રીજા વર્ષમાં પરજ, માંડી-રેલા, છીએ, ચાલુ વર્ષમાં અમે અમારું ધોરણ જળગરી રાખ્યું હતું. એક ખોટ રહી ગઇ હોય તો તે કાર્ટેનાની હતી હતી. અમારા કાર્ટેનાર સામે આંદો આપ્યા કરે છે અને બીજા કાર્ટેનારોના બાંધ પૂછતોં તે એક એક કાર્ટેનાર એટલા બંધા પેસા માગે છે. ન જૂટક એ તરફ અમારે આખ મીચામણું કરવા પડ્યા છે. કોઈ મુસ્લિમ કાર્ટેનાર મળી આવે તો તેને ઉત્તેજન આપીએ; પણ મળે છે કાલુ? જાંવાં એ નિયાના અમારા પ્રયત્નો ચાલુ છે અને બીજા વર્ષમાં કારવાંને પુનઃ કાર્ટેનાર બનેલાં. પણ કારવાંને આગળ વેપાવવાની મુસ્લિમ-કોંગ્રેસને તમજા હોય તો નોંધ.

ગરીબ સંસ્થાઓ

કારિયાવાળો એક સાદિય પ્રેમી સદા કાર્ય તરફથી કાર્યોના ઉત્તેજનાથે અંબુક રકમ મળી છે ગુજરાત અને કારિયાવાળી ગરીબ સંસ્થાઓ એથવા એજન્ટો અર્થે લગાજમે કારવાં ચાલુ કરેલી છે. ને આપેની સંસ્થાને તે અર્થમે લાભ થયો હોય તો તોજા લગાજમેના કારવાં નોંધવાનાં નામ નોંધવો. મેત્રા

અસ્માઉલ હુસ્ના

રિક્કાઈ-સાબેરી

ભૂલ સુધાર:-ગયા અંકના પૃષ્ઠ ૩૩૨ માં લાંબી ૩ માં
“વર્જકના” છે તેને બદલે “વર્જકના” પદ્ધતિ.

“યા કબીરો” (અદદ ૨૩૨) “એ
સર્વેથી શુભર્થ” (૧) જે કોઈ એને કસરતથી
હમેશા પદનાર રહેશે તો ઇ. અ. હુન્નામાં તેની
ઇઝતમાં બહુજ વધારો થશે. (૨) અગર
હાકેમ યા બાદશાહ એને કસરતથી હમેશા
પદશે તો તેના રાજ સોફા ઉપર બેસશે (૩)
એને કસરતથી હમેશાં પદનારને રાજ બીજાઓ
પર ગાલિબ રહેશે. (૪) એને કસરતથી પદ-
નારના દરેક મોહીમ (મુરિક્કલ કામ) ઇ. અ.
બહુ જલ્દી આસાન થઇ જશે. (૫) કોઇ
બીમાર ઉપર ૯ અથવા ૧૧ વખત પઢી દર-
રોજ દમ કરવાથી ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો
થશે. (૬) બીમાર માણસ એને કસરતથી
પઢી પોતાના જાન ઉપર દમ કરતો રહેશે
તો ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો થઇ જશે. (૭)
એની ગણતરી મુજબ દરરોજ ૨૩૨ વખત
પદનારને હુન્નાવાલા અઝીઝ એને હોસ્ત રાખે
છે એને તેની ઇઝત કરે છે (૮) એને કસ-
રતથી હમેશા પદનાર કોઈ પણ બેરી જનવાર
તેમજ કોડી ખાનાર જનવરોના હુમલાથી
બચેલો રહેશે (૯) એને હમેશાં કસરતથી પદ-
નાર દરેક આફત, બલાથી બચેલો રહેશે. (૧૦)
“અહલા હુન્ના યા કબીરો તકમ્પરતા
બિલકિબ્રીયાએ - વલ કિબ્રીયાઓ ફી

કિબ્રીયાએ કિબ્રીયાઓકા યા કબીરો” એને
હમેશા કસરતથી પદનાર ઉપર લખેલા બલા
ફામદા ઇ. અ. હાસિલ કરશે.

“યા હુદીસો” (સંખ્યા ૯૯૮) “એ
દુન્યાની દરેક આફતથી બચાવનાર” (૧)
એને હમેશાં કસરતથી પદનાર, હુબી જ્યાથી,
બજા મરવાથી, દેવે અગર પરીના હુમલાથી,
નઝર લાગવાથી, બચેલો રહેશે. (૨) એને
આમિલ મજ્હુર દરેક હાલતમાં પકડાપકાની
ઉપર દરરોજ ૪૧ વખત પઢી દમ કરવાથી
અગર પાણી ઉપર દમ કરી પીવાડવાથી ઇ. અ.
બહુ જલ્દી આરામ થઇ જશે. (૩) એને
હમેશા કસરતથી પદનાર કોઈ પણ બીમાર
ઉપર દરરોજ ૪૧ વખત પઢી દમ કરશે તો
ઇ. અ. બહુ જલ્દી સારો થશે (૪) કોઈ
ઓરંત અગર ગાય, બેંસને દૂધ બહુ કમતી
હોય તો એને દરરોજ કસરતથી પઢી પાણી
ઉપર દમ કરી તેમાંથી દીવજમાં બે ત્રણ વખત
પીવાડવું ઇ. અ. દૂધમાં વધારો થશે.
(૫) સફરની હાલતમાં એને કસરતથી
પદનાર સફરની દરેક મુસીબત, આફત, બલાથી
બચેલો રહેશે. (૬) એને કસરતથી પદનાર
ઇ. અ. દરેક આફત બલાથી બચેલો રહેશે.
(૭) એને હમેશા કસરતથી પદનારને ખુદાપાક

ગૈયથી રોઝી પહોંચાડે છે. (૮) કોઇ પશુ નસા
ગામ અથવા શહેરમાં દાખલ થતાં ૧૧ વખત
દરદ શરીકે ૪૨ વખત "યા હદીઝો" પછી
૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢી પોતાના અને જે
બીજા સાથીઓ હોય તેો તેઓના ઉપર. પશુ
દમ કરવાથી બધાઓ દરેક આકૃત બંધાથી
બચેના રહેશે (૯) એને હમેશા કસરતથી પદનારને
કાઠી આનાર જળનવરો કદી હેરાન કરશે નહીં.
(૧૦) યા હાફેઝો, યા હદીઝો, યા રઝીબો,
યા મુઝબો, યા અહ્લેલાહો યા અહ્લેલાહો.
જે કોઇ અમલવાળા ગામ અથવા શહેરમાં જાય
અને ત્યાં કોઇ યર મદદગાર ન હોય તો
મગરેબની નમાઝ પછી કિબ્લાએ ઉભો રહી
પ્રથમ અને છેલ્લે ૧૧-૧૧ વખત દરદ શરીકે
પઢી હાથ ઉઠાવી ૪૨ વખત એને પઢી ચારે
દીશમાં ટુંક મારેથી ઇ. અ. ગૈયથી રોઝી મળશે.
(૧૧) "યા હદીઝો એહદઝની" એને કસ-
રતથી પદનાર દરેક આકૃત બંધાથી બચેના
રહેશે. અથવા કોઇ આકૃત બંધામાં સપડાઇ
ગયો હોય તો એને "કસરતથી પદવાથી ઇ. અ.
બહુ જલ્દી છુટકારો થઇ જશે."
"યા હાફેઝો-યા હદીઝો યા નાસેરો
યા નસીરો યા ઝીલકુન્વાલિસ મતીનો વરસુ-
હનાનુરંદીઓ એહકે ઇશ્યાકનામ બોરો
"વ-ઇશ્યાકનસ્તઝન" શરીઅત મુજબના કોઇ
પશુ જયજ કામ માટે કોઇ પશુ મંદીનાની
પહેરે ચાંદ રાત્રે નહાઈ ઘોષ પાક સાફ કપડાં
પહેરી બે રકાત નશીલ પઢી તેના સવાળ હુઝૂર
સન્ અન્-વન્ સન્ને બખશી દઈ ૧૧ વખત
દરદ શરીકે પઢી કરચોં કાતેલો ચારે કુત્રે,
અને આપતેલ કુત્રી દરેક એક-એક વખત
પઢી ૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢી મંજુર
દુઆ પદનારના નામની અદદ યાય તેટલી
વખત; અથવા ૧૭૦ વખત ૪૦-દીવસ મુધી
પઢવું. પઢતી વખત જે કામ માટે હોય તેવું

બરોજર ધ્યાન ધરવું અને પઢી રહ્યા પછી
૧૧ વખત દરદ શરીકે પઢવું ઇ. અ. એ-અર-
સામાં કામ થઇ જશે. જે જલ્દી કામ પૂરું
થઇ જાય એવો વખત આવી પડ્યો હોય તો
૫-૭ અથવા વધુ માણસોએ ઉપર મુજબ
નશીલ ત્રણે પઢી દરરોજ રાત્રે ૭૮૦ વખત
પઢવું ઇ. અ. કામ થઇ જશે. એને દરરોજના
વઝીફા તરીકે પદનારની દરેક હાજત ખુદાપાક
પૂરી કરશે અને કોષનો મોદતાજ કરશે નહીં.
(૧૩) "અહ્લેલાહો હદીઝન અહ્લેલાહો લતી-
ફુન કદીમુન રખમી હૈયુન કૈયુમુન
લાયનામો" એને દરરોજ સાત વખત પઢી
પોતાના બદન ઉપર દમ કરવાથી વનન તેમજ
સંકરમાં દરેક આકૃત બંધાથી ખુદાપાક તેની
હીજાજત કરશે અને એ સિવાય એને કશાંય
મેલવશે.

..... દરેક જાતની
ટોપીઓ, ટુંગીઓ, હોઝિયરી,
ગુજરાતી તલ્લીમા સાથના
પં જસૂરહ અને સીપારોઓ

તાજ કું લી લોહોરના
પં જસૂરહ અને દુઆઓની

કિતાબો

ગુજરાતી
વાર્તાઓ અને અન્ય વિષયોનાં પુસ્તકો
::: કિફાયત સાથે મળશે :::
ફક્ત એકવાર પધારી ખાત્રી કરો

અમીરીઆ લુકીશ માંટ

ચોકબજાર (જુહાપાસે)

સુરત.

૩૭, ૩૮

નાનાલાલને વાંચ્યા પછી શ. અડવાળ
ધણેભાગે અપખ્યા ગદ્યમાંજ દીધે રાખત હતા.
તે આવ્યા અને વળી નવુંજ "સાહિત્યનું લક્ષ્ય"
લાવ્યા કે "આ સાહિત્ય ભારતીયો શું અર્થ
ધતો હશે સાહિત્યના વિષય; તે નથી ઉતરતું મુજ
ધ્યાનમાં, તે કૃપા કરીને બનલાવશે વજનરાજ
આપ ?"

"શું વાંચ્યું આપનું કપાળે તમે ? 'છંદુ-
કુમાર'ને 'જ્યા-જ્યાં' વાંચનારની સમજે તે
છેકજ આમ ભાડજી સમાન હોય. એ કેમ
સંભવે ? 'સાહિત્ય ભારત' કહે છે. સાહિત્ય
માં દાદાગીરી કરનારને ! જે 'સ્થાન' પાંજરા-
પાળની ગાયોમાં, સાંદનું હોય છે તેજ સ્થાન
હોય છે સાહિત્ય ભારત'નું સાહિત્યકારોમાં. ફક્ત
નથી હોતાં તેને શીંગડાં કે પૂછાં !"

"સારે 'સાહિત્ય ભારત'ના શાં અર્થ
ધતો હશે સાહિત્યના વિષય તે પણ સાચું સાચું
બતાવી આપોને આપ, તો ધણજ આભારી
અહીં હું આપને ને આપના આપને પૂછું."

"બડવાળ ! આપને છાંડીને, આપ સુધી
જવાની જરૂર નથી. કેમ વધુ પ્રમાણમાં
ઉપયોગ કરે છે, માળણનો પેલા ખિતાબ

ધારીઓની જેમ ? બાકી- લે હવે સાંભળ
'સાહિત્ય ભારત'ના અર્થ છે સાહિત્યના
અર્થ, ધાને કે જે સાહિત્યમાં એવા સૂચો ન
હોય તો બારે માસ અભારતયાના જેવું
અધારજ રહે ?"

"ત્યારે આ 'પુરાતત્વ' કઈ બધાનું નામ
છે સાહિત્યના વિષય, કે જેનો ઉદ્દેશ્ય તો આજ
કાલ યજ્ઞ રહ્યો છે રેડીઓ ઉપર પહોં ?"

"ખિરાદર અડવાળ હવે આપ સાહિત્યના
વિષયમાં જખ મારવા કરતાં બીજી કોઈ
લાઈનમાં ધાસ કાપો તો સારું ? આટલાટલું
વાંચ્યા છતાં હજી પૂછાતું રહે છે પુરાતત્વ
વિષય ? ધૂળ પડી તમારા પ્રાચીનમાં ! 'જીના
તાર કસબ'વાળા એમણે ફેરીયાઓને તો જાણ્યા
છેને ? તેઓતો સારો કે જીનો માલ રાખીને
તેના બમણા પેસા પેદા કરે છે પણ આ
પુરાતત્વવાળાઓ તો જીના પત્યરા, જીના
દસ્તાવેજ, જીના શિક્કા, જીના દસ્તાવિજીન
પુરાતત્વ વગેરેમાં નાહક બેગન દુખણ કરતા
કરે છે !"

"હા...આ ત્યારે એમજ કહોને કે
પુરાતત્વવેત્તા એટલે સાહિત્યના જીના તાર

કસવાળા, અને પુરાતત્વ જીનો પુરાણો માલ સંધરવાનો ધંધો !”

“હસ્તો ! હા...આ, પણ તને ખજર પરી કે હવે સાહિત્ય પરિષદ ભગવાની છે, અધેરીને વિષે, અને ઉપપ્રમુખોનાં નામો સુંદરાની યદ રહી છે શુસપુસ એકઠીજનાં કાનમાં !”

“હીક છે બિચારા ખજરદારજી ધરડે ધડ-પણુ, ઘોરે ચંદવાની, ના પ્રમુખરયાને ચંદવાની પુરી થશે હોંસ અને ઉધાધનેા ભોગ યતું બચશે એમનું ભાગણુ; પણુ જાઈ-દસ ઉપપ્રમુખ-માંથી એક ખુસ્સીની લોટરી આપણા મુસ્લિમ સાહિત્યકારોને નસીબે નહિ લાગે એ નથી લાગતું તમને ? જો કે છેલ્લા ત્રણ દાયકાથી મુસ્લિમ સાહિત્યકારો જખખ મારે છે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં, તોય ભાવ નથી જીતું કોઇ ભાજીખાની તોણેય ! તો વાંક કોનો ? સાહિત્ય પરિષદથી આભડછેટ રાખનાર મુસ્લિમ સાહિત્યકારોનો કે મુસ્લિમ સાહિત્યકારોને કારે પાને રાખનાર સાહિત્ય પરિષદના કરતા કારવતાઓનો ? સમજાવશે કોઇ ભેદ લીતરના ?”

“પણુ કગવાલીની મેહફિસ જેટલોય રેસ ક્યાં લે છે મુસ્લિમ સાહિત્યકારો સાહિત્ય પરિષદની એકામાં ? દારૂચરસવાળા બેકાર કે ‘શખચલી’ તો જાણે હીક પણુ લાંબા કાટવાળા ગઝલ સક્ષાટ ‘શયદા’જી, પહેલાં કવિ અને હવે ખગલમાં પુરાણાં ચોથાં તથા જીના પુરાણા ધંસાએલા શિક્ષક ખિરસામાં ધાલીને ફરનાર પુરાતત્વ ને ઇતિહાસિક શોધક ‘કોકિલ’જી, કવિતાઓ લખી લખીને ચરમાના કાચને જાડ બનાવી દેનાર આધ્યાત્મ કવિ ‘નસીમ’ કે ઇતિહાસના દુઃખે દુઃખી થનાર ને સાહિત્યની સેવામાં સુકાઈ જનાર ઇમામુદ્દીન, કે લીલા પાછળ દાય ઘોઘને લાગનાર ‘આસિમ’જી, કે

ગઝલશાસ્ત્રમાં ચમત્ક્રીટર જેવા ગણાતા ‘ઝાર’ સાહબ કે પુરાણાં પત્રકાર ‘કુરેશી’ ચોથાં કે ચોતરકાર ‘સાદીક’જી કેમ નથી લેતા ભાગ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં ? અને કેમ નથી દેખાડતા પરચો પોતાની કસાએલી અતેધસા-એલી કલમોને વાંછીકારા ? અને કેમ યદ ગયા છે ઠંઠાગાર પોતપોતાની પ્રવૃત્તિમાં ? અને કેમ નથી જતાવતા પાણી પબ્લીકેને ?

“હોય ! હશે ! પણુ હવે સુશયરાનું મેદાન તો વિશાળ યતું જાય છે ને ગુજરાતીને વિષે ‘કારવા’ ને બે ધડી મોજ’થી વધીને પહોંચ્યું છે ‘ધરમાધરી આફતાબ’માં પખવાડિક પ્રકાશ પાથરવા કાઠિયાવાડી વિષે ! અને ડાકાલગાડી રહ્યા છે કાઠિયાવાડી શાધરો ઉસ્તાદ ‘કલીમ’ની જીવંજવામાં, તો પછી ગુજરાતી અને કાઠિયાવાડી શાધરો મળીને કાં ન થોજી કાઠે એકાદ સુશયરો પરિષદ કોઇ મધ્ય સ્થળે, અને કાં ન ચલાવે રંગ મુશાયરાનો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદને પણુ ?”

“પ્રખ્યાત વિવેચક વા. મો. શાહ” કહે છે કે “એક ચેપર ચલાવવું તે રાજ્ય ચલાવવા બરાબર છે.” અને આજકાલ તો મોટા મોટા રાજ્યોના તાજ પણુ જોતજોતામાં ધૂળમાં રગસેરાય છે એ નગરે જેવાં જાંચાં ‘દિંદિમ’ એડીટર રાજેની સંખ્યા કંઈ નાની સુતી નથી ! રાજ્ય ગમે તેવો ગાડો ઘેરો હોય પણુ તેતય દૈયત તો હોય છેજ, તેમ આ એડીટર રાજનેય દૈયત હોય છે તેમના ગ્રાહકો વળી ખુબીની વાત તો એ છે કે દૈયત તો બળવોય કરી શકે છે સ્વારે એડીટર રાજેની દૈયતથી તો બળવા પણુ કરી શકતો નથી ! બહુ બહુ તો તેના રાજ્યમાંથી વરસ વીતે નીકળી જાય છે. એ સિવાય બીજી કંઈ ચું કે ચાં ચઇ શકતી નથી. આ છે પ્રભાવ આપણા એડીટર રાજેનો વળી

કોલેજને કહે છે કે "સંબંધને સ્વર્ગ થવા માટે અંકુશમંદ વાંચકાની પ્રાપ્તિ થવી નોંધાયે." અમે કદીએ છીએ કે જેમ વાંચકો વધુ કર્યું અક્ષરો, હોય, તેમ લેખક વધુ સફળ થઈ શકે છે. જેની ખાતરી કરવી હોય તે, 'પ્રચારના', 'સુદ્ધિ પ્રકાશ', 'માનસી', કે 'કુમારના' એડીટરને, યા તો 'કાકિયા' કે 'ગજરામાર' વેચનાર છુકે-સલરોને પુછી જીવે. અચરુ.

પણ રા. હડમત ઓઝા સાહેબ-દીકરાં ધડવાના ચોતાના આપદાદાના ધધાને સદતર પડતો મુઝીને હવે લાપાઓની પાછળ લક લઇને પડ્યા છે! ઝા શુદ્ધેતો લાપાઓ ઉપર અદભૂત કાણુ મેળવ્યો હતો પણ આ શ્રીમાન તો તો લાપાના બૂન બની જવાની તમન્ના રાખે છે! "હુ દિ દના લાપા વિશારદો આનદો! આનદો! કે રા. હડમત ઓઝા જેવાં સાહિત્ય રત્નો કિંદનું નાક, હૃયું રાખવા મેદાને પડ્યા છે! વળી કોલેરીંગ કહે છે કે "કવિના એ વિગ્નાની પ્રતિરૂપિણ છે અને એનું પ્રધાન ધ્યેય સત્ય નહિ પણ આનંદ છે" અને તે પર વિનયન કરતાં રા. હડમત ઓઝા કહે છે કે આ દિસામે જુદો ગપો મારી આનંદ આપે તેજ ખરી કવિતા અને કવિ એટલે જુઝાઓનો પીર! આ ચિંતાય સાથે જેને વર્ષો હોય તે એલાસક રા. હડમત ઓઝાને પૂછી શકે છે

—વલુજીવે

મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ

લંડનની કદીંગ કોલેજની પદ્ધતિ અનુસાર, સાયન્ટીફીક કદીંગ અને ટેલરીંગ કામ, શીખાડવા માટે મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ ચાલુ કર્યું છે. કદીંગ અને ટેલરીંગનો આજે મધ્યમ અને દરેક વર્ગનાંને અનુકૂળ પડે તેવા શખ્યા છે. શીવણ કામ જાણનારને ફક્ત કદીંગ પણ શીખાડવામાં આવશે. વધુ માહિતી માટે મળો, યા લખો:—

સાયન્ટીફીક ટેલર. એન્ડ કટર.

Try our

Secret

Good Fit

મુરાદ ટેલરીંગ

વર્કસ.

યુનાઈટેડ મસ્ટર્સ પાસે,

રાંદેર.

સુલેમાન જી. મુરાદ

મુરાદ ટેલરીંગ ઈન્સ્ટીટ્યુટ એન્ડ ટેલરીંગ વર્કસ.

પ્રોપ્રાઈટર-સુલેમાન ગુલામ હુસેન મુરાદ.

.....નિઃશ્ચિંતા!!.....

તાંડવે છે વિશ્વ ઉપર શાસકોની નગ્નતા!

અગમગે છે ખુલ્લે ખુલ્લે હિટલરોથી નગ્નતા!

પૂર્વનો ફેરી પ્રયાં અપનાવવી શું પાપ છે?

માનવી ભેતો નથી શું વાનરોની નગ્નતા?

આજ પણ અમં દેશના સફળાર્થે જે પૂજ્ય છે

હિંદના ભક્તો મહી કપિ વરોની નગ્નતા!

જે, હજી પ્રાચીણ માથે કયાક આલેખાયલી;

છે કળા સ્થાપત્ય આથે મૂર્તિઓની નગ્નતા!

વસ્ત્રો ખેંચી લઇને અમને સાહેબો મૂંડી ગયા;

જેમ મહી અર્ચાય છે ને હિંદીઓની નગ્નતા!

એ કળા છે નૃત્ય છે, વખણાય છે, પોષાય છે

સભ્યોની દ્રષ્ટિ સમિપ સન્નારીઓની નગ્નતા!

લઈ જશે એક ઉન્નતિના શિખરે આ શોધકો;

એક દીન ભેશે બધાં એ માનવોની નગ્નતા!

મૂળે યઇને પ્રાણીઓમાં માનવે વસ્ત્રો ગ્રહ્યા;

વિશ્વમાં ખુલ્લી છે સઘળાં પ્રાણીઓની નગ્નતા!

શું સુધારાના વૃલ્લો ફાડી જશે “ધન્વતરી”?

કાવ્યમાં વાંધો છે શાને નસ્તરોની નગ્નતા!

“ધન્વતરી”

આભાર સ્વીકાર

દરેક સલામ: સંગ્રહ કરી પ્રસિદ્ધ કરતાં મી. મોહનદાસ ઇલાહીમ પટેલ-સંદેર તરફથી અભિપ્રાય અર્થે મળ્યું છે: પુસ્તક ને કે નાનું છે. છતાં તેના ફાયદા દરીયાઓથી પણ વધારે છે: સંગ્રહ કરવામાં ધણી મહેનત લીધી છે છતાં ને હેતુથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે તે સંપૂર્ણ રીતે પૂરે પૂરે એક લાગતો નથી. અંરબી નહીં જાણનારાઓને ને મુંઝેલી હતી તે કાયમ રહે છે. દરેક શબ્દને પાના ઉકે મા ન્હી રીતે ગુજરાતીમાં જાપવામાં આવ્યા છે તેવી રીતે બધા દરેક શબ્દને બીજી આદરમાં જાપવામાં આવે તો અભણ મુરિદોને જરૂર ફાયદો થાય: અમુક મુક ગીડીમાં બૂખા રહી, મળ લાગે છે. આ જાળન તરફ કરતાં આનંદ જેવાં છાએ: દરેક શબ્દની ફરીયાદ માટે મુરિદો જાળમાં પે મત છેજ નહીં. એના ફાયદા પદનાર મરી રીતે સમજાઈ જાણી શકે છે, શબ્દોમાં ડાખી રાખાય એમ નથી. પાના જાળ મા "સમજાણ" પછી ને કે "જાપણ" છે એ "સમજાણ" ને "જાપણ" પોતે "સમજાણ" માંગી લે છે, એ ન જાપણ હોત તો પણ આવી શકત. પુસ્તકની ઉપયોગીતા માટે તો બે મત હોઈ જ ન શકે.

કો: કાચું પુકું ૦-૫-૩, પાકું પુકું ૦-૬-૩, પરંદેશ: ૮ અગર ૧૦ પેની..

અરમુગાં-અલમુરતિયાં: 'કલીમ' વાંચી. પેશકુનિદ્દા: મુદ્દમદ ઉમર પાડેલા મેરાજના મુન્ક નરમુદ્દમદ તાહિદમુદ્દમદ ગણાનીની શાહી પ્રસંગે મશહર શાહર 'કલીમ' સાદમ તરફથી અર્પણ થએલી સેદરાઓની આ પુસ્તિકા સેદરાની રીતમાં નવી જાળ પાડે છે. સેદરાની પસંદગી, જાપાદિ મેરાજ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે અને સાથે 'મજન'ની શુભેચ્છા પણ આનંદ જેવે એવી છે.

અબ્દુમન ઇસ્લામ મેરખદરો ૪ થો રિપોર્ટ સને ૧૯૪૦ નો મળ્યો. ધાર્મિક જરૂરી

કાર્યો વિષયંત સ્કોલરશીપ વાળું મળ્યું, દેવરીય કલાસ, બેકારી નિવારણ, લાચરોરી: જીભાની છાદા વગેરે અનેક લોકોપયોગી કાર્યોમાં પણ અબ્દુમન ઉલટમેર કામ કરી રહી છે. આવી મુરિદો સંસ્થાઓ હવે કોમી જીનતિમાં કીક કીક સદાયજીવ નિવડી જાય છે એ મુસલમાનો માટે આનંદનો વિષય છે.

વાર્ષિક રિપોર્ટ નં. ૨: અરબોધનના મુદ્દમ મુદ્દમદ અલમદ, અલમ વગેરે રજીસ્ટર્ડ એસાનો આ રિપોર્ટ જોતાં અને જોતે મેસાની કારવાદોના અનુભવ કરતાં જાણાય છે કે આ સંસ્થા: ફીન: અને ફુનપરી તાલીમ પાળા સારો ખર્ચ કરી રહી છે અને એ ખર્ચ ઉગી નીકળ્યો છે એમ એનું શિક્ષણ કાર્ય જોતાં બેધડક કંઠી લકાય. દરેકીઓ, સેકેટરી અને ઉસ્તાદોનો વિસ્થાદ અને કામ કરવાની ધમક પ્રસંશાપાત્ર છે સંપ અને સહિતનો સુંદર ઉપયોગદંડરી રહેતી આ સંસ્થાને એકાદ મારા મકાનની પણ જરૂરત છેજ કારણ કે સુંદર આદેમો સુંદર દેહ વગેરે લીધી જાતો નથી.

સંદેરની મુલાકાત લેતાં ક્યાં જમરો?

ધી પાગલ કાટેજ

રેસ્ટોરાં.

ઉમડ ફીલોયા, સંદેર.

ન્યાની દરેરોજની નવી નવી વાનગીનો ટેસ્ટ તમારા મોઢામાં યાદદાશત રૂપે રહી જશે.

માલિક: ઇ. એસ. એકુલ

‘હાપણીઆની નોંધપોથી’

અગર દેવે દર્મશાં સંભવ ઉપર આવતી મળતી નથી, કદા મુશ્કેલી સિવાય બીજું કંઈ હોય તો પછી વેધદીવ રૂમની કંઈ પણ આવશ્યકતા નથી.

વાતડીયા મિત્ર શાંત દુઃખન કરતાં હાની-કાટક હોય છે અને એમ અણપા છનાંય લોકો ધરમાં આમોદાન અને રેડીયા વસાવે છે।
માણસનું ચારીત્ર તેના હસ્તાક્ષરો પરથી વર્ણવવામાં આવે છે।
વાંચી શકાય છે તેથી તમારા પત્રો ટાંચવા કરાવો.

અર્થ શાસ્ત્રી કહે છે કે દરેક માણસે પોતાના ખીસ્સા ઉપર લઈ આવી કપડાં પહેરવાં જોઈએ, દિ હોય તો મના કહેવાં મુજબ પત્રો તો સૌથી પહેલાં પોલીસને વાંચી લેશે.

દુન્યાની ચાલી ભાષાઓમાં નમૂના લેવાના નાદારી એટલે જ્યારે નાદાર પોતાના પેસા પાટલુનાં ખીસામાં મુકે અને કાટ આંગળાં વડે પાટલુનાં ખીસામાં મુકે અને કાટ આંગળાં વડે ચડતાં ચાંચ છે.

પુરુષો-દર્મશાં જૂનસરતે છોકરીઓની આસપાસ મધ્યમાણીની જેમ ભગ્યાં કરે છે. કદા જ્યારે તેણી વાવડા વેચે છે ત્યારે નથી ભમતા।

માણસની જરૂરત પડે છે. દુન્યામાં કોઈનીજ ઘણી લાંબી મુદતથી વારસામાં ચાલી આવતી હોય તો તે વરસાદ છે. માને છે પડે તેઓ સુખી થઈ શકે છે.

મુંઝવે પોતાની પીઠ ચાંચડીને પ્રગતિ કરી શકતા નથી, પણ ખુલ્લી ચાચ ત્યારે ધવડવાનો લ્હાવો જરૂર લઈ શકે છે। એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રીને ઘણીજ ચાહે છે. કદા સરતે એ કે બન્નેમાં માધિયનું અંતર હોય નોંધવું.

પૃથ્વીની કોઈ પણ વસ્તુ વગર મુશ્કેલીએ [૮૦૭]

ખધા ધધાઓમાં ડોક્ટરનોં ધધાં ધજોજ ઇટા ઉચકતાં ગધાંવોને કરાજો આવે છે
 સુરેલ અને કકીન લાગે છે કારણ કે હોશી- તેટલો જ કંટાળો આજના વિદ્યાર્થીઓને
 પારમાં હોશીવાર ડોક્ટર છેવટાંસુધી ચેકકીસનું ચોપડું હાંચકતાં આવે છે અને તેથીજ નાપાસ
 થનાર વિદ્યાર્થીઓ પ્રોફેસરને 'કુભાર', 'કરતાં વધુ' ડાહ્યા સમજતાં નેચી ।

'હહાપહીઓ'

પરમો (ગોનારીઆ) અને—

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોનો સંપૂર્ણ ફત્તેહમંદ ઇલાજ

ડોક્ટર જસાણીની
 જગમશાહુર અસલ દવા

ગોનો-કિલર

[રજીસ્ટર્ડ]

બેધકક આજેજ અંજમાવો

ગમે તે કારણથી લાગુ થયેલ તુરતનો અથવા જીનામાં, જીનો પરમો પ્રમેહ (પરમીઓ) સ્વપ્નામાં તેથી પેશાબમાં જતી ધાતુ, તથા રસી (પર) ચતી સખત બળતરા, રીપું રીપું તથા અટકાવે થતો પેશાબ, મુત્રાશયમાં આવેલો સોજો તથા થયેલો જખમ તથા સ્ત્રીઓ અને પુરુષોના પેશાબને લગતા તમામ દર્દોને જડમુળથી નાશ કરી બગડેલી ધાતુને સુધારી સ્વચ્છ અને ધક કરે છે

પચાસ પાંચ ગોળીની આદલીની કીંમત રૂ. ૩)

વી. પી. ખર્ચ આઠ આના જુદું.

જે ચેતવણી

નકલીઆઓથી ચેતવે. ખરીદ કરતી વખતે દવાનું નામ ગોનાડીસર અને કુદડા છાપ સીલબંધ રહેલ તપાસી લેવું.

GONORRHOEA?

એકલા બતાવનાર ડૉ. ડી. એન. જસાણી,

વીકલભાઈ પાલ, રોડ, મુબઈ નં. ૪

સ્ટોકીસ્ટ : સી. એન. બ્રધર્સ, કલ્ચીક, સુરત.

આફ્રિકાના એજન્ટ:—યુનીયન પ્રો-ટીંગ વર્કસ, લૅ, વિક્ટોરીઆ સ્ટ્રીટ ઈર્માન.

[૮૦]

સવાલ-એ હોદ્દા પોતાની ઔરતોની પુછી વેપાર કરના હતા. તે હોદ્દાઓની, વાસેદા (મા)એ પોતાનું મકાન બનાવવા માટે હોદ્દાઓને, કશું: તે વેળા બન્ને હોદ્દાઓએ ૭ દગ્ગર રૂપીઆ તે દુકાનના દિસાળના ચોપડામાં દરેકે પોતપોતાના છત્રમે કરજ લખી પોતાની માને મકાન બનાવવા રૂપીઆ મોકલ્યા. રૂપીઆ મોકલતી વેળા હોદ્દાઓએ ન તો કન્ગળા નામથી, ન હદીથે કહી ક્ષિયા; ન તો તે હોદ્દાઓની ઔરતોના તેમની માને છત્રમે કરજ છે એમ કહી દીધા! બંદે પોતાની ખુશીથી પોતાને છત્રમે કરજ લખી માને મકાન બનાવવા માટે મોકલ્યા. લગભગ સત્તર વર્ષ પછી મર્હમાએ એક વસીઅતનામું લખ્યું. તેમાં બન્ને હોદ્દાઓને બદલે હોદ્દાઓની ઔરતોના ૭ દગ્ગર રૂપીઆ, પોતાને છત્રમે કરજ લખ્યા છે તો હવે એ રૂપીઆ ચારે મોદમ્મદી પ્રમાણે મર્હમાને. છત્રમે બન્ને હોદ્દાઓની ઔરતોનું કરજ સાખીત થાય છે કે નહિ?

જવાબ-સ્વાલમાં લખેલી દલીલ ને ખરેખરી છે તો એથી બન્ને હોદ્દાઓની ઔરતોની પુછામથી વેપાર ચર ક્યો અને તેમાંથીજ મજકુર ૭ દગ્ગર રૂપીઆની રકમ પોતાની માના ઉપર મોકલવી. હવે હોદ્દા

ઓએ, પોતાને છત્રમે કરજ લઈ પોતાની માના ઉપર મોકલ્યા કે માને નામે કરજ લખી મોકલ્યા એ સાદ્. રીતે સવાલમાં, જણાવેલું નથી, પણ હોદ્દાઓની વાસેદાએ પોતાના વસીઅતનામામાં ૭ દગ્ગર રૂપીઆની રકમ વિષે પોતાના છત્રમે હોદ્દાઓની ઔરતોનું કરજ, લખે, છે. એથી સાદ્ સિદ્ધ થાય છે કે એ રકમ હોદ્દાઓની, ઔરતોની જ છે.

દેડેલીક વેળા રૂપીઆની રકમ અથવા કાંઈ યોગ એવી રીતે આપવામાં આવે છે કે તે આપતી વેળા, ખુદશી રીતે જણાવવામાં આવતું નથી કે, આ અપ્પરીય છે, અથવા કરજ છે. એવી સરેતમાં સંજોગો નેતાં દુકમ આપવામાં આવે છે કે, આપનારની ક્ષિયા શું હતી કે મનલગ, કે ઉપલી બાબતમાં એજ રીતે જણાય છે કે રૂપીઆ હોદ્દાઓની, ઔરતોના છે. મર્હમા વાલીદાના આ બન્ને હોદ્દાઓ એટલે આ ઔરતોના ધણીઓ હવાન છે કે કેમ કે નર હવાન હોય તો તેમનાથી પુછવામાં આવે કે એ રૂપીઆ વિષે ખરી દલીલત શું છે? આ ને કંઈ મારી સમજમાં આવ્યું તે લખ્યું છે, દલીલતે હાલથી ખુદાપાક વધુ જાણનાર છે એ વિષે પૂરે સતોષ મેળવવા ખીજા આલિમોથી પણ દલીલાત કરી લેશે.

સવાલ-કુનાવું જુદું આપણા કપડાંને લાગે તો તે આપણું કપડું નાપાક થાય કે ?

જવાબ-જો કુનારાના શરીર પર લીલી નાપાકી લાગેલી હોય તો તે પર કપડું અથવા હાથ લાગે તો નાપાક થશે, અથવા કુનારાના બદન પર સુકી નમ્મસત લાગેલી હોય અને કામ માણસ ભીંગેલું કપડું અથવા તો ભીંગેલી હાથ લાગે તો નાપાક થશે. બંને સૂરતોમાં કપડું અને હાથ ધોવા પડે. અને જો કુનારાના શરીર પર કોઈ પ્રકારની નમ્મસત ન હોય તો, કપડું તથા હાથ નાપાક થશે નહિ. હનશી મજબબમાં સુવેરની માફક કુનારો "નમ્મસત એન નથી" પણ કુનારાના મોંઢાની રાસ નાપાક છે

સવાલ-જમાઅતમાં રૂકુઅમાં શામીલ થઇને એક તરખીદ પઢી તો તે રક્ત મશી કે નહિ ?

જવાબ-નમાઝમાં રૂકુઅની અંદર એક વાર તરખીદ પઢી શકે એટલો વખત મળવાથી રક્તઅન મહેલી મણુથી.

સવાલ-ગુસલ માંથી પડે તો તેમાં કુસ્તી ને નાકમાં પાણી લેવાથી વઝૂ થયું કે નહિ અને તેથી નમાઝ થાય કે નહિ ?

જવાબ-વઝૂ તથા નમાઝ થઈ જશે પણ જુલુડું વઝૂડું જુલુડું બેદનર છે.

સવાલ-સવારની નમાઝ જમાઅતમાં શામીલ થઇ જવાથી સુન્નત ક્યારે પડતી ?

જવાબ-સૂર્ય સાફ નિકળ્યા પછી સુન્નત પઢે નમાઝ પછી વુસ્ત પઢે નહિ.

સવાલ-અમારે ત્યાં જુઝમાં મરિજમાં બનજોઆ છે અને પેશાબખાનાઓ પણ છે. તેમજ મેશા ખુલ્લા રહે છે જેથી કેટલાક બદન મોશો અને બેસમજ લોકો દંમેશા પેશાબખાનાઓમાં જઈ ફરે છે અને દંમેશા એની ઘણીજ તકલીફ રહે છે. દરરોજ બદખો રહે

છે અને સફાઈ રહેતી નથી માટે બંધ રાખવા અને નમાઝના અરધા કલાક પહેલાં બેલવા અને નમાઝ બાદ અરધા કલાક સુધી ખુલ્લા રાખવા કે જેથી સાફ રહે અને નમાઝીઓને તકલીફ પડે નહિ એથી કંઈ મુતવલ્લીઓ ગુનહેગાર થશે ?

જવાબ-મરિજના મુતવલ્લીને દક છે છે કે સવાલમાં દર્શાવેલી દકીકત મુજબ મસ લેહતને લઇ દરવાજા બંધ કરી શકે છે. એમાં મુતવલ્લી ગુનહેગાર થશે નહિ.

સવાલ-એક માણસ ગુજરી ગયો, તેની એક ઔરત, એક મા, બે છોકરા, ત્રણ છોકરીઓ, એક બહેન, એક મહિમ બેનનો છોકરો છે. હવે એમાંથી વારસદાર કાણ કાણ છે, એની કેવી રીતે વહેંચણી કરવી ?

જવાબ-પ્રથમ મહિમના માંસમાંથી દક નેનને ખેંચી અને કંઈ હોય તો તે અને પસીયત હોય તો તે ત્રીજા માલ સુધીમાંથી અદા કર્યા બાદ મહિમના મામના ૧૬૮ ભાગ કરવા, તેમાંથી ઔરતને ભાગ ૨૧, મરને ભાગ ૨૮, દરેક છોકરાને ભાગ ૩૪, અને દરેક છોકરીને ભાગ ૧૭ મળશે. કુદરે ૧૬૮, ભાગ પૂર્ણ થયા. જો ઔરતની મેહર બાકી હોય તો તેણીને વારસા વગરેક મહેરની રકમ આપવી જોઇએ. (સિરાજ.)

સવાલ-એક બાઇ ગુજરી, ગઇ છે. તેના એક ધણી, અને મા, અને એક દીકરો, અને એક દીકરી છે. એ મુજબ વારસો છે તો બહેન ધણી કેવી રીતે કરવી ?

જવાબ-પ્રથમ શરૂ દકો અદા કર્યા બાદ મહિમના મામના કુદરે ભાગ ૩૬ કરવા તેમાંથી ભાગ ૬, ધણીને અને ભાગ ૬, માને અને ભાગ ૧૪, તેણીની છોકરાને અને ભાગ ૭, છોકરીને મળશે. (સિરાજ.)

વેપારી

ડિરેક્ટરી

‘કારવાં એજન્ટસ’:-

૧. ધી તાજ એજીન્સી

સુહ્રમદઅલી રોડ, મુંબઈ ૩.

૩. તન્ના ન્યુઝપેપર એજન્સી

નાનકવાડા, કરાચી.

“Karavan” Agents:-

(1) LIMBADA & Co.

22, Diagonal street,
JOHANNESBURG.

(2) UNION PRINTING WORKS

91, Victoria Street,
DURBAN.

લચલાના પત્રો

૧૯૪૧.નું ‘સનસનાટીભયુ’ પુસ્તક

મુદ્રિત છે રૂપીઆ.

(વી. પી. પોસ્ટેજ બુક)

ઇમામુદ્દીન સા. દરગાહવાલા

દરગાહ ‘સરીફ’ નવસારી

ખજમે ઇકબાલનું ૭મું પુસ્તક

અરહામુલ શીલ

મુદ્રિત દશ આના

પોસ્ટેજ બે આના વધુ

ખજમે ઇકબાલ, કેહાર.

સાહે આપવાનું છે.

આ આનાં માટેનો માસિક ‘સાજ’
ફક્ત એક રૂપીઆ. બાર માસ માટે
રૂ. ૧૨) બહાર ખર્ચે આપનારને ૭
આનાનો ‘કારવાં’નો અંક પણ મળે છે.

હિન્દી બનાવના હુસ્બાઈસો, ન્હાવાના
સાધુઓ, દંત મંજન, રાહસી પાવડર,
સ્ટેશનરી, વીગરે માટે.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ

કલ્પીક, સુરતમાં

એકવારે પધારો.

તાંજ કુંઠ લીઠ લાહોરના

‘ઉર્દૂ’ તર્જીમા સાંચ નો

હિમાયત શરીફ

બ્લોકની છપાઈ.

હુદીયો:- રૂ. ૪, રૂ. ૫, રૂ. ૧૦.

ધી રાંદેર સ્ટોર્સ, કલ્પીક, —સુરત.

પત્રવહવાર વેળા ‘કારવાં’નો હવાલો બહાર આપો.

ઈમામ માલિક (ર. અ.)

અનુવાદક:

આલિક રવાદ દાલ

“લોકો હજમ દાલિલ કરવાના. માટે આમ-તેમનો પ્રવાસ કરશે, પરંતુ મદીનાના આલિમથી મોટો કોઈ આલિમ મળવશે નહીં.”

—હદીસ શરીફ

હુઝરત અબુ અબ્દુલ્લાહ માલિક બિન અનસ (ર. અ.) હદીસ-વિદ્યાના બહુ જાણક આલિમ હતા. ઈસ્લામી તારિક્કીના તફસીરમાં જે જે ચાર ઇમામોની અમે બધા મુસલમાન પેગંબી કરીએ છીએ, તેમાંથી એક એઓ પશુ છે. એમના ખાનદાનનું અસલ વતન યમન છે. એમના પરદાદા હિ. સ. ૨ (ઇ. સ. ૬૨૩)માં ઇસ્લામ લાગ્યા અને મદીનામાં જ વસી ગયા. ઇમામ સાહેબ હિ. સ. ૯૩ (ઇ. સ. ૭૧૧)માં મદીનામાં જન્મ્યા. માલિક નામ ગણવત્તામાં આવ્યું. એમના દાદા, બાપ, કાકા સારાશ આપું કુટુંબજન હદીસનું આલિમ હતું. વિશેષ કરી પિતા અને કાકાએ એ અંગે સરસ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી હતી. ઇમામ સાહેબે એજ ઇદમી-વાતાવરણમાં શિક્ષણ મેળવ્યું હતું. એ સમયે મદીના તેવળા મુસલમાનોની ધાર્મિક-વિદ્યાઓ, ખાસ કરી હદીસ અને ફિક્હનું કેન્દ્ર હતું. આ બંને વિદ્યાના મોટા મોટા ધૂરધરો મદીનામાં મૌજૂદ હતા. લોકો મોટા ધૂરધરો મદીનામાં મૌજૂદ હતા. લોકો હમ્પશે માઇલનો પ્રવાસ એડીને એમની સેવામાં ઉપસ્થિત થતા હતા. ઇમામ સાહેબે એજ છુટ્ટોગેથી ફિક્હ અને હદીસ શીખ્યાં. એમની તાલીમ

આદિથી અંત લગી મદીનામાં જ પૂરી થઇ. કયાંય બહાર જવાની જરૂરત પડી નહીં, છતાંય વિદ્યાર્થી અવરથામાં અનેક મુશ્કેલીઓનો એમને સામનો કરવો પડ્યો. એક વાર ખર્ચની તંગીના કારણે છતની લાકડીઓ વટિક વેચવી પડી. એમના એક ઉરતાંદ કેટલાય માઇલના અંતર પર રહેતા હતા. એઓ દરરોજ બીજા મહારતી ધૂપ અને લૂમાં તેમને ત્યાં પંગે ચાલતા જતા હતા. એજ મહેનત અને શાખતુ તો પરિણામ હતું, કે એમણે ઘણાંજ દિવસોમાં તે ઇદમ અને કમોલ પ્રાપ્ત કર્યાં કે ખુંદ એમના ઉરતાંદ એમના ઉપર ગર્વ કરવા લાગ્યા. અદલાહે એમના ઇદમમાં બરકત પશુ એવીજ આપી. એમની મારફત હદીસ-વિદ્યા ખૂબ ફેલાઇ. દૂર દૂરથી લોકો શીખવો આવતા, અને મોતાંના દેશોમાં જઈ આ વિદ્યાને પ્રસારતા હતા.

ઇમામ સાહેબ કાળક્રમવાક હદીસનું શિક્ષણ આપતા હતા પ્રથમ સ્ત્રીનાં કરતા. વાજો અને કપડાંમાં તેજ લગાડતા જે સ્ત્રી શીખવતા તે સ્ત્રીને સુગંધીની ધૂપેદાનીઓ સુગંધાવવામાં આવતી. કાલીનનો ફરશ પાંથરતા. વચ્ચમાં ઇમામ સાહેબ તશરીફ ફરમાવતા. ચારે કોરે શાગિદોની હક જામતી. ચહેરા પરથી ગોરવતા અને વિદ્વતા દર્શકતી, અને મજલિસમાં ખામોશી છવાયેલી રહેતી.

એ સમયના મોટા મોટા અગ્રીરો બંદે ખલોદા પટિક એમની શાગિર્દોને ગૌરવ સમજતા હતા. અગ્રીરો પાનદાનના ખલોદા અથ્થ જાણે મનસુધી લઈ લાવે અને માખૂન સુધી એમનાં દર્શમાં શરીક થયા છે.

હદીસ-વિદ્યા હમણાં મુખી રક્ત સીનાઓમાં અને ભિન્ન ભિન્ન સરીનાઓમાં રક્તિન હતી. કોઈ બાકાયદા ગ્રંથ લખાયો ન હતો. ઇમામ સાહેબે પ્રથમ વાર 'મોતા'ના નામથી એક પુસ્તક તૈયાર કર્યું. એમાં તે બધી હદીસો એકત્ર કરી દેવામાં આવી, જે વિવાસપાત્ર રાવીઓ દ્વારા એમના મુખી પહોંચી હતી. કુર્આનના પછી મુસલમાનોની એ પ્રથમ કિતાબ હતી, જે તે યુગમાં લખવામાં આવી, કેટલાક ઉદ્દેશ્યોએ અને હદીસની મશહુર કિતાબ 'સહીહ બુખારી' ઉપર વિશેષતા આપી છે. ઇમામ સાહેબે બેએક બીજી પણ કિતાબો લખી છે પરંતુ એ કિતાબ સૌથી મહત્વની છે. એજ ઇમી ફજિલતોના કારણે ઇમમ સાહેબ, 'ઇમામે દાફલિન' એવા લક્ષ્યથી મશહુર થઈ ગયા હતા. અક્સર આલિઓની માન્યતા છે કે આં હઝરત (સ. અ. વ) ની હદીસ (જે અમે આ લેખના પ્રારંભમાં પચ કરી દીધી છે) એમના જ જાણમાં છે.

આવો જુલદ-ઈમમ પ્રાપ્ત હોવા છતાં ઇમામ સાહેબ ધણા જ મળતાવળા રવલાવના હતા. લોકોના દુઃખ-દર્દ, શાદી-ગમી બધામાં શરીક થતા હતા. લોકોના હેઠ્ઠોનો ખ્યાલ રાખતા હતા. કોઈ બીમાર પડી જતો તો આજ તેની ખબર લેવા જતા હતા, મરી જતો તો જનાઝામાં શરીક થતા હતા, અને મરૂદેમના સગાવહાસોએ આશ્વાસન, અને રિવાસો આપતા હતા. ઇમામ શાફી (ર. અ.) એમના શાગિર્દો હતા, પરંતુ તેમની માટે ખાવાનું પોતે અંદરથી લાવતા હતા. મોટા સખાઈતા હતા.

એક વાર ઇમામ શાફી (ર. અ.) એ એમના અસ્તગવના બે ત્રણ થોડાઓની તારીફ કરી તો, ઇમામ સાહેબે થોડાઓનું આખું અસ્તગવ ઇમામ શાફી (ર. અ.) ને અર્પણ કરી દીધું. વિદ્વાનોની ભારે ઇજ્જત કરતા હતા. કેઈ વાનની ખબર ન હોય તે વાન એમને પૂછવામાં આવતી તો તુરંત જ કહી દેતા કે મને ખબર નથી. પોતાની જુવનો સ્તીકાર પણ તત્કાલ કરી લેતા હતા. આડીધી સખ્ત ધૂણા હતી. ફરમાવતા હતા કે મદીનામાં એક કામ હતી. તેનામાં કોઈ એવું ન હતો પરંતુ તેણે બીજાઓના એજો ઉપર નુકસાનોની કરી અને તેનામાં પણ એવું પેદા થઈ ગયાં, અને કેટલાક લોકો એવા હતા જેમનામાં એવું તો હતાં પરંતુ તેમણે બીજાઓના એજોથી વારંતો ન રાખ્યા. એવી રીતે તેમના એજો પણ લોકો વિસરી ગયાં.

ઇમામ સાહેબને આં હઝરત (સ. અ. વ) થી ભારે મુદબ્બન હતી. બ્યારે કદિ આપની વાન આવી જતી તો ઇમામ સાહેબના ચહેરાને રંગ બદલાઈ જતો. અસ્તગવમાં સારા સારા થોડા અને ખચ્ચર હતા પરંતુ મદીનામાં કદિ સ્વારી પર બેસી નીકળતા ના હતા. એ માટે કે એમાં આં હઝરત (સ. અ. વ) નું જિરમ-મુતારક દફન છે. જુદાવસ્થામાં પોતાના શાગિર્દોને સદારો લઈ આમતા હતા. પરંતુ સ્વારી ઉપર બેસવાનું પસંદ કરતા ન હતા. શિશુઓ આપવામાંથી જે સમય જાયતો હતો, તેનો ઉપયોગ કર્યા તો ઇમાદત (માર્ચન) કરવામાં અથવા કુએનિ-શરીફ પદવામાં કરતા હતા.

ઇમામ સાહેબ આવી સાદી પ્રદૂન અને મળતાવળા રવલાવતા હતા. છતાં સાથેસાથ અદરબાની (ખુદાર) પંજુ ધીણું હતા. અમીરો

અને બાદશાહોનો બસ એટલોજ અદબ કરતા હતા, જેટલો મજબૂત દુષ્ટિએ જરૂરી હતો. અખ્યાસી ખુલ્લાના દરબારમાં દરેક શખ્સને માટે ખસીકાતા હથેાને ચુમ્મન કરવું જરૂરી હતું, પરંતુ ઇમામ સાહેબે કદિ પણ એવું કર્યું ન હતું.

એક વાર ખસીકા મેહલી, મદીના આવ્યો અને ઇમામ સાહેબની ખિદમતમાં ત્રણ હજાર દિનાર મોકલાવ્યા. એમણે સ્વીકારી લીધાં, પછી એમનાથી દરબારત કરી, કે મારી જોડે પાટનગર બગદાદ તરફ લઇ ચાલ્યા. ઇમામ સાહેબે સંદેશ-વાહક પામે કહી મોકલાવ્યું કે, “તમારી સેના-મહોરો એમને એમજ રાખી મૂકેલી છે. ઇચ્છા હોય તો મંગાવી લો પરંતુ હું મદીના છોડી શકતો નથી. આ કારણે કે આં હજરતે (સ. અ. વ) ‘ફરમાવ્યું’ છે કે “મદીના તેમના માટે ખેલતર છે, કાશ તેઓ જાણુને.” (હદીસ-શરીફ)

એક વાર મેહલીએ પોતાના બંને બેટાઓ હાદી અને હાઝનને આજ્ઞા કરી કે ઇમામ સાહેબથી ‘મોતા’ શીખે. શાહઆદઓએ ઇમામ સાહેબને તેડાવ્યા. એમણે કહેવડાવી, મોકલ્યું કે દોકો વિદ્યાની પાસે આવે છે. વિદ્યા લોકાની પાસે જતી નથી. અને શાહઆદઓને ખુદ આવવું પડ્યું.

ઇમામ સાહેબ જે વંશને હક્ક સમજી લેતા હતા, તેનાથી પાંજા હક્ક ન હતા. એક વાર મદીનાના શાસકે ‘ઇમામ’ સાહેબથી કોઈ કત્તો માંગ્યો એ કત્તો શાસકની ઇચ્છાના ખિલાફ હતો. તેણે શરૂઆતમાં આવી ઇમામ સાહેબને સિતેર કોરડા-પિંજાવ્યા, અને એટલા મરગ્યા કે આપના બંને હાથ ઉતરી ગયાં. ખસીકા મન્સરતે આવી જાણ્યું યેં તો, શાસકને તુરંત જ ‘જરતરફ’ કરી દીધો. અને હુકમ કર્યો કે ગધેડા પર એસી પાટનગરમાં હાજર થાય.

‘ઇમામ સાહેબે ૧૧ મી રબીઉલ અવ્વલ હિ. સ. ૧૭૯ (ઇ. સ. ૭૯૫) ના દિને મુંતે-કાલ કર્યો. એમના શાગિર્દો, આસ્થાળુઓ અને સમસ્ત ઇસ્લામી દુનિયાના માટે આ એક ગમનાક ઘટના હતી. મુદ્દતો પર્થત આ ગમે મુસ્લીમ-વિશ્વને શોકગ્રસ્ત રાખ્યું. આવા ખાઅમલ, ખાઅખ્લાક અને અહરબાની આલિમ, કુદરત કદિ કદિજ પેદા કરે છે અને સાચું પૂછો તો ઇસ્મતે પ્રકાશ સાચા અર્થોમાં એવા જ લોકોના કારણે ઓસરે પણ છે, જેઓ ઇસ્મતની સાચી કદર, અને મૂલ્ય જાણે છે, અને જેમની જિન્દગીના દરેક ખૂણા માનવતા માટે શ્રેષ્ઠતર નમુનો હોય છે.

ઇમામ સાહેબ ધણું મોટા ફકીહ અને મુજતહિદ પણ હતા. માલિકી-ફિક્હએ સ્પેન અને આફ્રિકામાં ભારે લોકપ્રિયતા પ્રાપ્ત કરી છે. અફઝલીયા, મોરોકકો વિગેરેમાં હમણાંય બધા મુસામનો માલિકી-ફિક્હને માને છે.

બંધ માસિક “માંદગી”

ફક્ત ત્રણજ દિવસની અંદર ‘ધી નાંદ’ ગોળીઓથી ચાલુ થાય છે. માસિક અસ-ચલુની કાંઈપણ ફરિયાદ માટે રજા મળે. દવા સાથે જેરંટી પત્ર આપવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦૦ પરદેશ શી. ૧૦

—ગર્લ રહેતો અટકાવવા:—

“રોહંત” દવા ફક્ત ત્રણજ દિવસ ખાઇ લેવાથી છંદગી ભરમાં કદી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ કર્યુંએ નુકસાન નહિ. ડૉક્ટર વૈદ્યે અજમાવેલી દવા સાથે જેરંટી પત્ર મોકલવામાં આવે છે. કીમત રૂ. ૫-૮-૦૦ પરદેશ શી. ૧૦

ડૉ. એસ. એચ. ખાન,
૪૨ ચચંગેટ સ્ટ્રીટ, મોનહાની સામે
કોટ, મુંબઈ, દેશ. ૨૧૩૪૩.

ગ્રહણ કરી નહિ. પૃથ્વી અને ગ્રહોની બીમારીઓને ઝેળખી અને તેના ઇલાજ શોધી કાઢ્યા. ઉચ્ચ લોકોના સ્વભાવે અત્યંત સારા હોવાના વૃક્ષો અને ઉત્તમ પ્રકારના જીવજંતુઓ પ્રાણીઓ અને પ્રાણીઓના કુસોના છાં પછી મૌજીવ કરી દીધા હતા. અરબોએ પોતાના પહેલાવાળાઓના અનુભવોથી પુરા કાયદો ઉઠાવ્યો અને તેમના પુરોગાનો વિચારપૂર્વક અભ્યાસ કર્યો, અને તેમનાજ સાધનોએ પ્રાચીન મિસ્ર, શામ અને બાબિલનાસીઓની વાતો અને ખેતીના કાયદાઓ અત્યંત સંલગ્નપૂર્વક સંધર્ષન નહિ, બલકે પોતાના જીવેલા અને દેશના દેશોમાં તેને પહેલાથી પછી દીધા, રચેનના ખેતીવાડી નીતિઓ નબની નામની ખેતીની તરફથી એ કામ લેવા હતા, અને જલ્દીથી છે કે તેમજ તે કાયદાઓ ઉપર સંકળના પૂર્વક અમલ પછી કર્યો હતો. અમે ફરીથી કહીએ છીએ કે તેઓ પોતાની આગળના લોકોના પ્રતિજ્ઞા સ્વપ્નનાર રહ્યા નહિ, બલકે પોતાના જ્ઞાન અને અનુભવોથી તેઓએ નવી રીતો શોધીને પોતાને ત્યાં ફેલાવી અને તેના ઉપર અમલ કરીને ખેડતો પાસે સોનું ઉત્પન્ન કરાવ્યું અને બગીચોને સ્વર્ગ બનાવી મૂક્યાં. એજ કારણ છે કે એ વિષયમાં ખેતીને જે પ્રગતિ અને સૌંદર્ય ધરાવતી રચેનમાં પ્રાપ્ત થઈ, તેના મુકાબિલે તે ઝમાનામાં કોઈ પણ દેશ કરી શકતા ન હતા. ("ઇબ્ને ખલ્દુન" મુકદ્દમહ જિ-૨, પા. ૨૮૫) એની ઉત્તમ સાક્ષી તે કિતાબોથી મળે છે, જે આ કળા ઉપર લખવામાં આવી હતી અને જેમાંથી એક ઇન્દુસ્ટ્રીએ કૃષિકળા વિષે પોતાની અત્યંત ઉત્તમ પ્રકારની યાદગર આપણા માટે મૂકી છે, એ કિતાબો ઉપરથી જલ્દીથી છે કે ખાતર, જળસીચન અને ઝમીનને ખેતી માટે તૈયાર કરવાના તમામ કાયદા

ઓના અત્યંત વિચાર પૂર્વક અભ્યાસ કરીને તેના ઉપર અમલ પછી કર્યો અને કાનવામાં પણ આવ્યો હતો. ખેતી માટે નાશાયક ઝમીનોને ખેતી કરવા લાયક બનાવવી મોટી મેહનત અને હિંમતનું કામ હતું. આ રીતિ માત્ર રચેનનીજ ન હતી બલકે બીજા ઇસ્લામી દેશોની પણ એજ હાલત હતી એક, રિવાજમાં બ્યાન કરવામાં આવ્યું છે કે બસરામાં શહેરનું મંદુ પાણી ખેતરોમાં આપવા માટે સમય સમયે ખેડૂનોને હાથે લીલામ કરવામાં આવતું હતું, અને તે લોકો લીલામમાં રાખવા માટે ખાસ રીતે શહેરમાં આવ્યા કરતા હતા. ("વાકુત, મુઅજ્જમ" જિ-૧, પા-૬૪૮)

અનાજ ઉપરત અન્ન ઉત્પન્નને સંબાળ પૂર્વક સંચાલ કરવાની જીદી જીદી રીતો પણ એ લોકોને સારી પેઢે માલુમ હતી. ઝમીનના જીવ જીવો રૂપો ઉત્પન્ન થયાં હતાં, તેના અભ્યાસ પણ એ લોકોએ સારી રીતે કર્યો હતો. તેઓએ ખેતીની ગરજ માટે એક પંચાગ બનાવ્યું હતું તેમાં અત્યંત વિચારપૂર્વક અને અનુભવો પછી તે માસો ટેરવી હતી, જેમાં જીવ જીવ બીયાનું વાવવું સૌથી વધુ કાયદાકારક હતું.

તરકારીઓ ઉપર ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું હતું. મિસ્રમાં "માર્યાબા" (ઈસફનાજ પાલક)ની ખેતી બાગોમાં કરતા હતા. ("ઈબ્ને બનાત" જિ-૨ પા. ૫૭૦) "આદ-મનન" (વેગજી) એક ધરાની તરકારી છે, એને તેઓએ પૂર્વમાં દરેક રથને ફેલાવી દીધી એક બીજી મીસ્રો તરકારી "આનિયાન" (લોકોને તમામ પાકોની રહેણાં પહેલાંથી દીધી. ("ઈબ્ને બનાત" જિ. ૧, પા. ૧૧૬) ઘણા બાગોમાં તરકારીઓને એક ખાસ સુધારો "મથારતુઝ બકાલ" એમનીજ શોધ છે. ઇબ્ને અબ્વાએ તરકારી રાખવા માટે સવિરનાર સમજીત કરી છે.

મેવાઓ ઉપર પણ મોટું લક્ષ આપવામાં આવ્યું હતું. મેવાઓને ઉત્તમ બનાવવા, તેને ખુશનુમા રંગ આપવા, ક્ષેત્રોમાં પેદા કરવા અને પકાવવાની રીતો એમનંતર શીધે. સરી પહે પ્રચલિત થઇ

આમ ખુશનુમા-આખરી, સાથે સાથે જ વિલાસ પણ વધ્યો. એનું પરિણામ એ આવ્યું કે જુદી જુદી રીતોએ જુદામાં જુદા (કલમ) લગાવીને જાન જાળવના મેવા ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા, તે જમાનામાં એ લોકોને એનું જાન હતું કે, એકજ જાતમાંથી બે જાતના મેવા કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. એમના આ કૌશલ્ય પરુ સાચા થઇ કે-અસાધારણ રંગોના પુષ્પો, જેમાં કે વાદળો અને પીળાં ગુન્નાજ ઉનારી સકાયાં. ખાતર અને મસાણા આપીને અંશુર (દાદી)નો સ્વાદ 'મદદી દેવાનું પણ તેમને આવડ્યું હતું. ("છબને અવ્યાગ" જિ-૧, પા-૧૪૦)

ગાંધીના એકજ, વેલામાંથી જુદા જુદા રંગોના ખુમખા પેદા કરી લેતા હતા. અસાધારણ કદના શક્તાનુ અને નારંગીઓ પણ પેદા કરવામાં આવતી હતી. ("છબને બપનાર" જિ-૧, પા. ૧૪૫)

જુદામાં કલમો લગાવવાનો ડુનર ધણો આમ હતો અને એમાં તેઓએ ઘણી પ્રગતિ કરી હતી. દ્રષ્ટાંત રૂપે, ગુલાબની કલમ જાદમનાં ગાંધીમાં લગાવતા હતા. આ કળા ખાસ કરીને અશબ્દિકા અને રંગેનના પીળા લાગોમાં ઘણી આમ હતી ("છબને બપનાર" પા-૪૨૦)

જાણ્ય છે કે તેઓ ખેતરો અને મેવાના બાગોની ઉત્પન્નને સુરક્ષિત રાખવામાં ખાસ રીતે મોટી દુનગમંદીથી કામ લેતા હતા. મેવાઓને ખાંડ અથવા મધમાં રાખવાનો ડુનર ધણો પ્રગતિ ઉપર હતો. દમિશ્કના કોમતી મેવાના મુરજા હમણાં સુધી પ્રસાર કરવા

લાયક સમજવામાં આવે છે. એ ખરું છે કે હમણાં સુધી તેમને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રદર્શનમાં મેડલ અથવા પ્રમાણપત્રો મળ્યા નથી અને સુરેષે આ કળામાં ઘણી પ્રગતિ કરી લીધી છે, છતાં સુરેષ હમણાં સુધી દમિશ્કના મુરજાનો મુકાબલો કરી શકતું નથી. કળાદ (?) જેને અરબીમાં 'તશદ વમની' પણ કહે છે, દક્ષિણ અરબસ્તાનથી, છતાંયલા દુરના દેશોમાં ખુબ પ્રસાર્યો. એનું મુખ વતન દિ-દુસ્તાન છે. દમિશ્કમાં એનો મુરજા પણ ઉમદ. તેવાર થતો હતો;

તેઓએ આ વાત સારી રીતે મા'લુમ કરી લીધી હતી કે જંગલી વૃક્ષોના મૂળોમાં અથવા તેના બીજાંને, જેને દુષ્કાળના વખતમાં લોકો સામાન્ય રીતે ખુરાક તરફ વાપરતા હતા-કેવી રીતે ખાવાને લાયક બનાવવામાં આવે, નુકસાનકર્તા કીડા, અને જુદા તથા ગાંધીની બીમારીઓથી મુક્તમાનોએ વાંકીપત મેળવી અને તેને દૂર કરવાની રીતો મા'લુમ કરી અને તેના ઉપર અમલ પણ કર્યો હરવા કરવાના બાગ

જે કાંઈ અમે લખ્યું છે, તેના ઉપરથી આ પુરતી રીતે મા'લુમ થઇ ગયું હશે કે અર-એને ખેતીવાડી સાથે કેવી, દિલચસ્પી હતી. એને જોતા આ તદ્દન બનવા જેવી વાત છે, કે શોભાને માટે દાર્શનિક બાગો ઘણા આમ થઇ ગયા. એનાથી એકતો એ કાયદો હતો કે લોકોને એ કળા સાથે વિશેષ રસ હોવાથી, બીજાં આ બાગો આમ સોંપીને આનંદ માણવાના હરવા કરવાનાં ધામે પણ હતાં. અરબ અમીરોને આવા પ્રકારના કીડા રચાનો પાછળ અસખ્ય દૌરત હોવાવાની ટેવ હતી. ખુમારવિયદ જિન અહમદ જિન 'હુકુમના આનંદોદાન વિષે, જે મિસ્તમાં હતું. નીચે પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે:-

“પ્રમારપિયદ ન્યારે પોતાના પિતાની”
 વક્ત્ર પછી મિસ્રનો બાદશાહ “ચેલે”, ત્યારે
 જામેઅ મહેશ્વરી પાસેના મપદાનમાં તેણે
 બાગ લગાવ્યો, એમાં લાન લાનના ખુશખુશર
 ફલ અને તરફ તરફના શ્રેષ્ઠ વૈષાખ્યાં, આ
 બાગને માટે તેણે ચિત્ર ચિત્રિત શ્રેષ્ઠ અને
 લિન્ન લિન્ન પ્રકારના ગુલામ દર દરથી મંગા
 વ્યાવહારી, “આ બાગમાં આશરન પાણુ થતું હતું,
 ખજુર શ્રેષ્ઠના થડ ઉપર મોટી કાઠીગદી
 સાથે તાબાના પતરાં ચઢાવ્યા હતાં અને તેના
 ઉપર સોનાનો દોળ ચઢાવ્યો હતો, એ પતરાં
 અને શ્રેષ્ઠના થડ વચ્ચે શીશાની નાળીઆ હતી,
 ન્યારે પાણી છોડ્યાંમાં આવતું હતું, ત્યારે એણે
 જણાવ્યું હતું કે ખજુરના મુળાવાંઓમાંથી
 પાણી ઉછળી રહ્યું છે પાણી એક છોડમાં
 બેસ્યું થતું હતું અને પછી નાળીઓ વાટે
 નમામ બાગમાં વહેવાર જતું હતું, મિયારી-
 ને ખુશખોદાર ફૂલોએ લાનલાતની નકશો
 નિગાર બનાવવામાં આવતા હતા ધણી કિયારી-
 ઓમાં એજ ફૂલોએ લખાણો લખવામાં આવ્યાં
 હતાં, માળી દર વખતે કાનરનાં શ્રેષ્ઠાં હતાં કે
 પાનરા હદથી વધુ વધી ન જાય અને લખાણ
 ચોકસું રહે, આ બાગને માટે ખજુરનાં શ્રેષ્ઠ, ૫
 અને લાંબ વાદળી અને પીળા રંગના મિસ્રો
 ફર, ખુશાસન પંજેરથી લાવવામાં આવ્યાં હતાં,
 જે બીજા પ્રદેશોમાં ચોરખ મળતાં હતાં, ઝરદ
 હતાં “જણા શ્રેષ્ઠ એક હતો” જેમાં “જણા”
 કલમ” લખાવેલી હતી, ખાસ કરીને જેવા લાંબક-
 વસ્તુ બાગની આસપાસ હતી, જે સાગના લાંબક
 થઈ બનાવવામાં આવેલી હતી, એના ઉપર
 અછબોશરીજ નકશી કામ કરેલું હતું, એના
 અંદરનો ભાગ ધણી શાનદાર હતો અને તેના
 ઉપર વિવિધ રંગોએ નકશો નિગાર બનાવવામાં
 આવ્યાં હતાં, એના ફળ સુગંધે મરમરનો હતો,
 સ્ત્રીઓમાંથી પાણીના નદાના નદાના

શ્રેષ્ઠ વહેતાં હતાં, મધુર કદાચ પેલીઓ બાગ-
 રીની દિવાલોમાં, ખુદા માળાઓમાં રહેતા
 હતા અને આસપાસની અંદર ચિત્રકુલ સ્વતંત્ર
 કરનાં હતાં, બાગમાં રહેલો રહેલો વૃદ્ધી વૃદ્ધી
 જનના મોર, હજીની મરયા (જિનજુલ હજીની)
 અને એ ઉપરોત પીળા, દુર્લભ પેલીઓની
 એક મોટી સંખ્યા પાણી રહેતી હતી.

(“અકરિશી” જિ-૨, પા. ૩૧૬: “છબને
 નગરી અરદી” જિ-૨ પા ૫૬)

બગદાદમાં પણ બાગ-બગીચાનો આમ
 શોધ હતો, ખુશખા મેદાન મદાત્રયને ફરતે
 મોટા મોટા વિરાળ બાગો હતા, જે તે
 સમયના દિવાજ પ્રમાણે લીધાના શ્રેષ્ઠ અને
 અશુરની વેલીઓથી ઘેરાયેલાં રહેતા હતા
 (“અઅજિમ” છ-૨ પા ૬૬૫)

આજકાલ પણ તે સ્થળોમાં, જ્યાં ખુશખા
 નરી સમયનામે અગ્યોની ખુશખા સંસ્કૃતિને
 નાશુદ કરી નથી, બાગ લગાવવાનો અનુભવ
 પ્રત્યક્ષ લઈ શકાય છે, સામાન્ય રીતે સીધી
 સાલી લંબચોરસ પથરની બાંધેલી પટ્ટીઓ
 અને લખેલી ચોરસ ફૂલની કિયારીઓ,
 જેના દિવારા પથરના બાંધેલા હોય, પસંદ
 કરવામાં આવે છે, એ કિયારીઓમાં નાના
 ફલનાં ખુશખુદાર ફૂલોની ઝાડીઓ હોય છે,
 જેને કાંપીને એક સરખી ઉંચી રાખવામાં આવે
 છે, કિનારા ઉપર સીધા લાંબા શ્રેષ્ઠ ઉંચા ઉંચા
 સરો અને ખજુરના નાળુક ફલ અથવા
 ચોખા લીસા ચડાંમાં લીધું અને નારંગીના
 શ્રેષ્ઠ રાખવામાં આવે છે, શ્રેષ્ઠની વેલીઓ
 અંજવાળા પટ્ટીઓ ઉપર આંખોને આનંદ
 બખરી છે, ઝાડીઓની જગ્યાએ ધણુ કરીને
 કનેર, ઓસ ગાર અને હાડમ, જેમાં ભંડકતા
 રંગનાં પુષ્પો નિકળે છે, પસંદ કરવામાં આવે

છે. લાઝ ફૂલ આમ પસંદ હોવાને કારણે પુષ્કળ હોય છે. આ બધાં વૃક્ષો એવી રીતે રોપવામાં આવે છે કે તે વેતરાજ અંદરો થઈ જાય છે કે છુટથી રોપવામાં આવ્યા છે. એમાં ફેનિમ ઝાંચુઓમાંથી પરંતુ 'પેલ્લી' થઈ જઈ જાય છે. આંખો બાજુ ફેનિમ અંદરના અને જગાણોથી ફરતી જાય છે. આ બાગોને જોવા એટલા માટે જુરેરી છે કે એનાથી એશિયાઈ રહેણી કરણોના કાંઈદા અંદર આવે છે.

જ્યાંસુધી અમને માલુમ છે, આમ પસંદ ફૂલ ગુલાબ, સેસલ, ઝાંકરાનું નીલોદર, લાલા, બાલસા, લાલમીન અને ગુરેશખુ છે. (કોલો વિધે જુઓ; 'દરેકદાની' નિર્દેશ, પા. ૩૪૨-૩૬૯).

પક્ષી
અરબો પક્ષીઓ પાળવામાં પણ હુનર અને મહેનતથી કામ લેતા હતા. હજુર અને મરઘા, મોટી સંખ્યામાં પાળતા હતા. એ પક્ષીઓ પાળવાના કામમાં પણ આવતા હતા. એમનાથી ઉત્તમ પ્રકારનું ખાતર મળતું હતું. માટે એમને, અન્ય પક્ષીઓ ઉપર સરસાઇ આપવા હતા અને એમની કદ, પણ કરતા હતા. તેમના શૈકે મરઘીઓના ઉત્તમ વશને રૂપમાં લેશે કયો હતા. તેઓ એમની બીમારીઓ અને દવા પણ સારી રીતે જાણતા હતા.

ફસકરમાં ખાસ કરીને લોકો મરઘાં પુષ્કળ પાળતા હતા. અહિં એ એટલી પણ ઘણી હતાં. યાકુતું બ્યાન છે કે લોકો એવીસ મરઘીઓ એક દિરહમમાં મળતી હતી. (જુઓ- 'નિર્મ' નિર્દેશ, પા. ૩૦).

ખાસ અગદાદમાં પણ બાગ અને ગિમ્મી બાગોનાં શોખા માટે અને લેખમાં જોવાની શક્તિ ઉત્પન્ન કરવા માટે પક્ષીઓ પાળવામાં આવતા હતાં.

વનસ્પતિને એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે પરિવર્તન કરવી જે કિંમત મળ્યા. 'બુધી' બ્યાન કરવામાં આવ્યું છે, તેના ઉપરથી જાણાયું હશે કે અરબોને આ વિષયમાં કેટલું વિશાળ જ્ઞાન હતું. તેમણે એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે વૃક્ષોને લઈ જઈને મનુષ્ય જાતી ઉપર કેટલા મોટા ઉપકાર કર્યો છે; પરંતુ આ દારતાનું હંફતું અપૂર્વ છે.

આ બાગ-બગીચાઓ, લગાવવાના જોઈક હતા કે વિવિધ પ્રકારના છોડોને એકા, દેશથી બીજા દેશમાં પહોંચાડી દેવામાં આવ્યા. દ્રષ્ટાંત રૂપે, તરબુક, જે ધમ્ને અમતારના લખવા પ્રમાણે મુળ પુરાસાનના છોડ છે. સાંધી તેને લાકીને ધરાકમાં રોપવામાં આવ્યો અને ધરાકથી રૂપેનમાં પહોંચી ગયો. એવીજ રીતે એજ વનસ્પતિશાસ્ત્રી લખે છે કે, બાહ્યત્વ કિતર આફ્રિકાથી રૂપેનમાં ગયું.

ફોનાના વૃક્ષોમાં નારંગી (અરબીનનારંગી) અને એ ઉપરાંત અન્ય ફળવાળાં વૃક્ષો અરબોના લીધેજ યુરોપમાં પહોંચ્યા. નારંગી ધણી પુરાનકાળમાં પોતાના મુળ વતન દિન્દુરતાનમાંથી નિકળીને પશ્ચિમ તરફ પ્રસરી અને ફોનાની પેઠે અરબસ્તાનના પૂર્વ કિનારા ઉપર આવેલો એટલે ફર્યો, પુર્યો અને કાલેયો કે પ્રખ્યાત અરબ વનસ્પતિશાસ્ત્રી દીનીરી એવું સમજાયેલું કે એ અરબસ્તાનના જ મેવો છે. ધરણથી હુકમત સાથે નારંગી, સિસીલી પેરેન અને દક્ષિણ ઇટલીમાં આવી અને રોપવામાં આવી. યુરોપીયન સાંધાનો સંજ્ઞા 'ઝોર-જોર' અર્થ રીતે અરબી શબ્દ નાર-નર્ન-જુન અપભ્રંશ છે, જે દિન્દી નાર-ગાનું અપભ્રંશ છે. આંતો કિંતવ ધણી લોકો જાણતા હશે કે મીકી નારંગી સાંધી

પહેલાં પોર્ટુગીઝો દિન્દુસ્તાનથી પોર્તોગાલ દેશમાં લાવ્યા અને લાંબી નજદીકતાં ફિર્કમાં રાલ્લ ગયા. આ બનાવ ખુદ તેના ધરાધિપતિ નામ "પોરુગાલો" અને અરબી "બુર્કાલ" અથવા "બુર્કાન" ઉપરથી સંકે દેખાય છે. ક્રિ. ૬માં યુરોપને આ મેલો આપવા અરબોનેજ આજારી છે.

હીંજુને ખિત્તાઈના સમયમાં દિન્દુસ્તાનથી લાવીને પશ્ચિમ તરફ પહેલોવાડમાં અને પ્રસારવામાં આવ્યાં, એટલે સુધી કે એ હમી સદી ખ્રીસ્તીમાં ધરાકમાં સામાન્ય રીતે મળતાં હતા. ("ધરફની" જિ. ૨, પા. ૨૪૦) એજ ક્રમાનામાં મિસ્તના શહેર કફનમાં રોપવામાં આવ્યાં હતાં, ("બુઅઝિમ" જિ. ૪, પા. ૧૫૨) પરંતુ તેરમી સદી ખ્રીસ્તી સુધી આ જાડ યુરોપમાં પહોંચ્યું ન હતું. એના રોપણી અરબસ્તાનમાં થતી હતી. ઈસ્લે બયનારના શરૂદોમાં, તે ત્યાં માત્ર બગીચા રોપવામાં આવતાં હતાં; પરંતુ આ જાડ ત્યાં પોતાનું વનન બનાવી રેકકું હતું એનું અરબી નામ "અતરજ" છે, જે ફારસી "તરજ"નું અર્પણ છે. એના ઉપરથીજ એનું ધરાની હોતું જણાય છે.

દીનીરીના લખવા પ્રમાણે આમલીનું વૃક્ષ દક્ષિણ અરબસ્તાન, સુદાન અને દિન્દુસ્તાનમાં થાય છે. એ ઉપરાંત બસરામાં પણ જોવામાં આવે છે અને ત્યાં પણ ખુબ ફળે પુલે છે. એ વૃક્ષને પણ અરબોજ બસરામાં લાવ્યા હતા. અરબોએ જદાહુને સૌથી પહેલાં શામમાં જોયા. (એના પ્રાચીન નામ પેરોકોકુત Pruecocoa, ઉપરથી અપભ્રંશ અલબરકોક છે.) અહિંથી આ મેલો સિસિલી, દક્ષિણ ઇટલી અને રોમમાં પહોંચ્યો અને આ યુરોપી દેશોમાં એનું નામ બરકોક અથવા અલબરકોક ઉપરથી અલબરકોકો (Albercoco) અલ

'બીકોકો' (Albicoco) અલબરારી કોક (Albraticoque) વગેરે બની ગયું.

એવીજ રીતે શામમાંજ અરબોએ સૌથી પહેલાં આલુ (પીંચીસ) જોયા અને એનું નામ "ફરસખ" અથવા "ફરસક" રાખી દીધું. તેમણે એની એટલી બધી પ્રગતિ કરી કે તે એક ઉમદા ફળ બની ગયું. હવે એને તેઓ "ફરોક" કહેવા લાગ્યા. આ મેલો સિસિલી અને દક્ષિણ ઇટલીમાંથી ચઢીને યુરોપમાં પહોંચ્યો અને દુરાસીના (Duracina) ને, નામે પ્રખ્યાત થયો (Hehn કૃત "Flausthiere, and cultur, pflanzen" ભાગ-૨, પા. ૩૧૨) અગાર: (દાડમ)નું વૃક્ષ પણ મુસલમાનો આફરિકા-રોમમાં ચઢીને યુરોપમાં પહોંચ્યું, ("ઈસ્લે અબવામ" જિ. ૧, પા. ૨૫૩) । । । । ।

"કુબાદ" (૨) જેને "અરબીમાં" તકાદ પમની" કહે છે, દક્ષિણ અરબસ્તાનથી ફર દરના દેશોમાં ફેલાયું. એનું મુળ વનન દિન્દુસ્તાન છે. । । । । ।

"બશામ" જે દિન્દુસ્તાનથી આવ્યું હતું. માત્ર દિર્ગીક્રમોજ ફળું પુલું. અહિં એના "બી" ખુશબૂ તરફ ઉપરોગિમાં આવતાં હતાં. મહા શરીફથી એનાં બીનાં (ફળુંબળ શામ) તમામ જતાં હતાં. । । । । ।

"મુસસાન" (મિંદદી જેનું જાડ) માત્ર કાદિર-હની પાસે એક મુકામ મુતરિયદમાં ઉત્પત્ત થતું હતું (Travels to fana and Persia) આઘી સદી હિજરી સુધી એ તેમ મુકામમાં રહ્યું પછી લાંબી દિર્ગકમાં લાવીને રોપવામાં આવ્યું. અહિં એ ખુબ ફળું પુલું. અછગ વાન એ છે કે મુતરિયદમાં એની ઉત્પત્ત તદ્દન ખતમ થઈ ગઈ છે. ("કિતાબ અત્ત-હાન." યાકુન)

અગદાની એક પ્રકારની જાડી ઘણી
અશુભર હતી. અહિંના દારૂમની પ્રખ્યાતી પણ
હાંધ ઓછી ન હતી અને રાખવામાં ઘણી
મહેનત અને સંભાળ રાખવામાં આવતી હતી
અને તેનાથી રૂઝ તેવાર કરવા હતા. ('ઇન્ને બયનાર' જિ. ૧, પા. ૧૬૦)

મુલ્ય કરીને 'શાલ અમરૂદ' (અમરૂદ)
સુવચનાનેજ કારણે લખવા સુધી જાણી
રહ્યું છે. આપણને આ મેળા મારે તેમનો
ઉપકાર માનવો જોઈએ ઇન્નેનીનાએ લખ્યું
છે કે 'અમારા પિતારમાં એટલે બુનિયાનમાં
એક તરેલનું અમરૂદ થાય છે, જેને શાંદ અમ-
રૂદ કહે છે. આ મેળા જોગ, અલંત શોદામંજા
રંગનો અને ઘણો રંગનો થાય છે. એની
છેલ એટલી બધી બારીક હોય છે કે આ
દુધા સ્વલ્પ સાફ જણાય છે. ('ઇન્ને બયનાર' જિ. ૨, પા. ૩૮૬)

અજાણ્યને 'છાડ' સયુતમાં ખાસ રીતે
ગળતો હતો. ઘણી સદી દિગ્ગરીમાં આ શહેર-
માથી નિકાલ થતી વસ્તુઓમાં અર્થથી 'જો-
એટ દરજ્જે ધરાવતું' હતું. ('ઇન્ને બયનાર' જિ. ૧, પા. ૪૦૧)

તેજેપાંત (અગદા શનખર)ના હાડ, ઘામ-
માંથી લાવીને મિસમાં રોપવામાં આવ્યા હતા
અહિંથી આ હાડ ઇરાકમાં પહોંચાડવામાં
આવ્યા અને ત્યાંથી ઓર્મ થઈ ગયા.

દિન્દુસ્તાનમાંથી કેટલાએ હાડ મરજાહ
કિનારાથી પૂર્વ અરબસ્તાનમાં લાવવામાં આવ્યા
અને ત્યાં ખૂબ દુધા કુદ્યા; પરંતુ અહિંથી
આગળ દર દરના રેડીમાં જઈ શક્યા નહિ.
ખગ્ગરના જેવું એક-જાડે સીંચી વિરોધ
ખુરુમા હોય છે અને જેને અરબીમાં કુદુલ
(?) કહે છે, અરબસ્તાનના કિનારા ઉપર
આમ છે.

અરેક-આદુ (અ-ગ્ગીલ) અને પાન
(તામર-નાનખોલ) પણ દીનીરીના લખવા
પ્રમાણે ઉમાનમાં મળતાં હતાં. પાનના પાનર-
ઓમાં ઉધ લાવનાર યુવક હોય છે. અને
યમનમાં એને સંભળાવુંક રાખવા મારે
મધમાં રાખવામાં આવે છે; પરંતુ એ શરીરના
સંધ્યોને નિર્જળ બનાવવા હતાં, જેથી આમ
રીતે ગ્રંથી શક્યાં નહિ. ('બુલેકા' પા.
૩૮૬, 'ઇન્ને બયનાર' જિ. ૧, પા. ૨૦૦)

સંસ્કૃતિ અને સમ્બંધની ઉન્નતિ કરવામાં
અરબોએ જે અરેકુતમ કાંચાં કર્યાં છે અને
જેથી રીતે આ પ્રગતિને વંશપરંપરા કાંચમ
અને ચાલુ રાખી છે; એ મારે મુરોપ, અરબોનો
જેટલો એ આભારી થાય કમી છે, અરેક, આ
આભારના ભારને ન તેઓ ઉનારી શકે છે કે
ન તો અરેક આપી શકે છે.

મધન ચાર્લસનો પ્રતિનિધી જ્યારે દારૂન
રશીદની 'મોકેનેરી બેરા' લખેને અગદાથી
પોતાના દેશમાં પાછો ફર્યો છે, ત્યારે મુરોપ-
વાસીઓ તે બેરાને જોઈને દંગ અને આશ્ચર્ય
ચકિત થઈ ગયા હતાં. કયસરના દનિંદાસદાર
આઝનહાર્દ (Egghard) ના લખાણ
પ્રમાણે એ તોલકા-બેરામાં આ પ્રમાણે વસ્તુઓ
હતી.

એક હાંધી, એક અગ્ગીમુશાને તેણે જે
કિંતમ કપ્રેમનો (મુરોપ) હતો, કમી લોખાન,
એ મુરોપ મુરોપી ખતીઓ, એક પાળીની
ધરીપાળ, આ છેલ્લી ત્રીજી અંચી હતી કે તે
જમાનામાં મુરોપવાસીઓ તેની કારીગરીથી
તદન અંગૂણુ હતા.

પાળીની ઉપરથી સારી પહે અંદાજે
યુગ શકે છે કે જે યુગ વર્ષન યુગ છે. જે
તેના મુદાવતો વર્ષમાન યુગથી કરવામાં
આવે તે પૂર્વ અને પશ્ચિમની સ્થિતિમાં

આકાશ અવગીનું અંતર દ્રષ્ટિગોચર થયે. તે વખતે યુરોપ, એશિયાની શેષિ અને કાઠી. અડીઓને આશ્ચર્ય થકિન થઇ મળતે જોતું હતું અને દરેક પ્રકારની અજાણ અને કાઠીગરીની વસ્તુઓ યુરોપને એશિયાના આપતું હતું. ખાસી તે જમાનો આવ્યો કે ઇસાઈયન વ્યાપારી યુરોપ મેદાનમાં આવ્યા, ઇસાઈ પોતાના પવિત્ર રથોની જિપ્પારત માટે નિકળ્યા, ઇસાઈમી દુકમનું ઇન્દ્રિય અને સિલિડીએ ખાસ રીતે લલચાવ્યા અને આકર્ષ્યા, સામમાં પહોંતાની રાણે પહોંચેલી ઇસાઈમી સભ્યનાં સાથે અર્ધ જંગમી યુરોપની મીનખાતનું ધરણુ થયું આ તે બનાવો છે, જેના લોચ નથી નથી શેષિ થઈ અને સરૂનિને સભ્યતાની અન્ય વસ્તુઓ, જે ક્રેબ્બર સરૂતિવાળા ઇસાઈમી દેશમાં રોઝ રોઝ ઉપનન્ધ રડી હતી, રોકેડો રીતોએ યુરોપ યુરોપ પડેલી, એનાજ લીધે યુરોપવાસીઓને કપડાઓના નવા નવા નમો માંલુમ થયું અને તેઓએ તેને જેવાને તેવાજ પોતાને ત્યાં લઈ લીધા. દાખાન કપે, અનલસ (Atlas), બરખન (Barchent), બનુ મુનગડિ કપડું, જેને અબ્બીમા બરખીન અને એનમાં બરેગાના Baragana કહે છે અને મસ્લિન (Muslin) અર્થાત મુસલી ઝીલુ કપડું) કિયાસ (વસ્ત્રો)ના ધણુ નામ અરબી.

માંથી 'લેવામાં' આવ્યાં. જેવે, Gupe (Guppa, Gupon, Goppe)=અરબી જુલુબદ વ્યાપારના અનેક રૂઢ પ્રયોગો (નામો) માંથી એક દાખલો, ટરફી (Tarrifi) છે, જે 'અરબી' તઅરફીદ' છે. એવીજ રીતના અસખ સંદેહ છે. જેવા કે, Tayaze-Tarse જે અરબીમાં નામ છે, Materazde (=ચરાઈ: અરબીમાં, મતરડ) Guts (=ચાન-બરખન: અરબીમાં ઉદ)-Gallaklord (=અરબીમાં ખિલઅન); Kuppe, Coupel, Coppelu (અરબીમાં, કુબ્બદ) એના ઉપર થીજ Alcove અને રંધેનીસમાં Alcob છે. Talisman અરબીમાં નિલકિસમ હતું અને Amulet હિમાયત અરબી સંદ અસાનીદ, રંધેનીસમાં Alfinapuc થઈ ગયો. એવીજ રીતે અગ્રોગાસા, બુનગસાસ અને રમેરડીમાં, અને અન્ય વિલાઓના રૂઢ પ્રયોગો, જાન જાનની વસ્તુઓ અને હવાઓનાં નામ, તેજ જમાનામાં અરબીમાંથી યુરોપની ભાષાઓમાં પરિવર્તન પામ્યાં. આ સર્વ વાતો ચોક્કસ રીતે કાઢિશ કરે છે કે તે જમાનામાં યુરોપ, એશિયાઈ સભ્યના અને સંસ્કૃતિ ઉપરથી કાવંસ ઉભાવતું હતું.*

સમાપ્ત

* અરમાના વ્યાપાર વિષે ઉત્તમ માહિતી Stawe દ્વારા Die "Handlertage Der Aroher Den Abhandlen", (૧૮૩૬) ખર્જીનમાં મળી ગઈ છે. જુની લેવા છતાં અત્યુનમ છે.

મુસ્લિમ બિરાદરોને ખુશ ખબર:-

દરેક દેખીતી સ્કીન પંધારનારા ગુદરોને 'પરદાની પુરતી' સગવડ સંચાલ તેવા રૂસ સર્વે કલેક્ટ્રીક લાઈટ, લવા ફુગલ અને અપ-ટુ-ટો ફર્નેચર તથા ફેશ ખોરાકની સુદર સગવડના સાથેનું વિશ્વાસ પાત્ર સ્થળ:-

—: બિસમીલ્લાહ હોટલ :—

૬૦ રેલ્વે સ્ટેશન સામે: મુરત.

માલેક:- જે. એચ. સુભાશકાસંભાળી

(માસીક સાફ લાવવાની ગોળી)

શ્રીઓના અટકાવ સાફ ના આવવાથી ઘણીજ બીમારીઓમાં શ્રીઓ જેવી કે હીસ્ટીરીયા ગર્ભસ્થાનમાં દુખાવો થાય છે. પેટનું પેટનું દુઃખ તેમજ શરીરનું પુલવું, શરીરે જાડા થવું, ચરબી થવી, આખાં શરીરનું દુખવું, કમરનું દુખવું, લોહીના બગાડો થવો, હીસ્ટીરીયા જેવી બીમારી થવી, પાણીનું (ધાતુનું જવું) માથું દુખવા કરવું, ચક્રર આવવા વીગેરે બદલજમી થવી, આ ગોળીઓ અટકાવ આવવાના ચાર છ દીવસ આગળ લેવાથી અટકાવ સાફ લાવવામાં અકસીર સાબીત થઇ છે અને શ્રીઓના દરેક મુખ દરેકને પુરેપુરો આરામ આપે છે.

કીમત : ૩૨ ગોળીની હપ્પીના એક રૂપીઓ

ગુલ્ફે સેનમ હેર ઓઘલ

આ તેજ સાધામાં લગાડવાથી મગજને થંડક આપી વાળને વધારવામાં તેમજ સફેદ થતાં વાળને અટકાવવામાં તેમજ લાંબો વખત લગાડવાથી વાળને કાળા કરે છે. ઉંધ ઘણીજ સારી, લાંબી, ખરેખરા વાળને અટકાવે છે અને ઘણાંજ લાભા કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત ખોટલના ૧૨ આના

ધશરત પીલસ

ધશરત પીલસ ગોળીઓ દીઠ (હાર્ટ) મગજ, લીવર, હોઝળી (સ્ટમક) તેમજ તમારું શરીરની શક્તીનો વધારો કરી, ભુખ લગાડી, લોહી વધારી શરીરને સુસ્ત ચાલાક બનાવી એકાં પર રોનક લાવી તેજસ્વી બનાવવામાં અકસીર છે. તેમજ ગમે તેવા કારણથી ધાતુ પાતળી થઇ અશક્તિ વધીને નામરદાન આવી ગઇ હોય તેને ધાતુ પુષ્ટ કરી, જીવાનને નવજીવાન અને ધરડાને જીવાન બનાવવામાં અકસીર સાબીત થઇ છે, ફક્ત એકજ શીશી વાપરી ખાતો કરો અમારી યુનાની ફાર્મસીમાં આશરે ૪૭ વરસની અનુભવીક દવા છે. નાસીપાસે થઇ ગયેલા દર્દીઓને આરામ થયો છે. કીમત ૪૦ ગોળીની શીશીનો રૂા ૧-૮-૦

ધકસીરે પાયોરીઆ મુનુન મુકવીએ દનદાં

આ મંજન દાંતને લગાડવાથી દાંતમાં થતું પડ અને લોહીનું નીકળવું, મોઢાની ખરાબ વાસ, મેલને દુર કરીને દાંતના દુખાવાને નથા હાલવાને દુર કરવામાં અકસીર સાબીત થયું છે. કીમત શીશી એકનો રૂપીઓ ૧.

મુપુર ઇકસીરલ હાઝીમ

આ મુપુર ખાસ બદલજમી માટે અકસીર છે ગમે તેવો પેટનો દુખાવો પુલાવો હોય, હજમ થતું ન હોય, ભુખ ન લાગતી હોય, ખાટી ઓડકાર આવતી હોય, કબજિયાત હોય, પચન ન છૂટતો હોય, તેને કાયદો કરી ભુખ લગાડી, હજમ કરી ઝાડો સાફ લાવવામાં અકસીર છે. કીમત ખોટલની રૂપીઓ ૧)

હિન્દ બહારના ઓડિસ પુરતી સલાખથી મોકલવામાં આવે છે. બહારમાં એક નોટાની જરૂર છે, પત્ર વહેવાર નીચેના સરનામે કરો

વિગન માટે પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો. વી, પી. ઉપર ખ્યાન અપાય છે. દરેક બીમારીનો ઇલાજ કુષ્ટ વહેવારથી કરવામાં આવે છે, જ્યાંથી માટે દીપીટ બીડી.

મળવાનું કેકાણુ :—

મેનેજર યુનાની ફાર્મસી (રજીસ્ટર)

આફ્રીકાના સોલ એજન્ટ :—

યુનીયન પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ

ખાંડ બગર :— સુરત

૬૨, વિક્ટોરીયા સ્ટ્રીટ—હરબન નાનાલ

સિદ્ધિ.....ના.....સન્મોર્ગ

રજી કરનાર : "ગાફિલ"

(સર્વ દુષ્ટ લેખકને સ્વાધીન છે)

૭૬

બધાય લોકો પોતાનાં પરસેવામાંથી શ્રીમંત થયેલા હોતા નથી, આપણું ધન આત્મી મળ્યું હોય એવા શ્રીમંતોની સખ્યા વિશેષ છે. પરીણામે આવડતનાં અભાવે તેઓમાનાં અનેક વડીલોપાછાંત પૂંછમાં ઉમેરો કરવાના બદલે દેવાળાં કાઢે છે.

૮૦

કાર્ય કરવાની પ્રવળ દમ્બાશક્તિ ઉપર આપણું યશ અવલબી રહેલું છે, એ ખૂલસો નહિ.

૮૧

કર્તવ્ય પાલનમાં આયુષ્ય વીતાડે તેજ ઇન્સાન.

૮૨

એકનિષ્ઠા ન હોય છતાં પોતાનીજ મદદતા ગાનાર માનવી ક્યારેય સફળતા મેળવી શકતો નથી.

૮૩

હમેશનાં ઉપયોગમાં આવતી સવ સાદી કે નજીવી દેખાતી વસ્તુઓમાં પણ અનેક ખૂબીઓ સમાયેલી હોય છે, તેનું સાચું જ્ઞાન આપણને ત્યારેજ થઈ શકે કે જ્યારે હુંક મુદત માટે આપણને. તેનો લાગ કરવાની ફરજ પડે કે સ્વેચ્છાએ લાગ કરીએ. કમનસીબે આપણે નિરંકુશપણે જીવી રહ્યાં હોવાથી એ સાદી કે નજીવી વસ્તુઓમાં રહેલાં આત્મ દે આપણે શુભોવી મેકા છીએ.

૮૪

અનેક વિદ્વાં નડવા છતાંયે રાફ કરેલા શુભ કાર્યની પૂર્ણાદુતિ માટે જાંપીને નહિ બેસવાનો સદ્ગુણ આપણે કેળવવો જોઈએ.

૮૫

તમારું જ્ઞાન બહુવારમાં મૂકી ન શકાય એવું નકામું હોય, તો તેના કરતાં મુઠ્ઠી ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવામાં અન્યને ઉપયોગી થવું એ વધારે ઉત્તમ છે, સંભવિત છે, કે પંડીતોને તમારું એ કાર્ય ન ગમે, પણ અદ્ભુતનાં દરનારમાં અન્યને ઉપયોગી થવાય એવા જ્ઞાનની કિંમત વધારે છે. બ્યવહારમાં મૂકી શકાય એવું જ્ઞાનજ સાચું જ્ઞાન કહી શકાય. કેમકે પણ ઉપયોગી ન થવાય એવી વિદ્વાં કરતાં તો નિર્મળ હૃદયનાં આમડીયાઓનું પ્રેમાળ જીવન વધારે આવકારદાયક છે.

૮૬

દેખાવ કર્યા વગર ઉપકારની શક્તિ કેળવવી. અને કેમકે પણ બાહેર કર્યા વગર ઉપકાર કરવો એ એક સદ્ગુણ ગણાય.

૮૭

સત્યની સંખ્યાબંધ પાતો કર્યા કરતાં એકાદ સત્યને આચરણમાં મૂકવાનાં પ્રયત્ન કરો.

૮૮

પ્રત્યેક ઉત્તમ કાર્ય શરૂઆતમાં અસંભવિતજ દીસે છે, પણ કાર્યની સરજાત કર્યા પછી તેને સતત વળગી રહેતાં તે વખતનાં વહેવા સાથે સંભવિત થાય છે.

૮૯

માનવ જગતમાં સારા મિત્રો મહામહેનતો મળે છે, તે કેટલીક વખતે તો મળતાંજ નથી, બેઠતર એજ છે, કે આપણે મિત્રોની સેવા-ખેલની ભાંજગમાં ન પડતાં સારાં પુત્રકો સાથેજ દોરતી કરી લેવી. સારા મિત્રો ક્યારેક પણ ચતુરજો થવા સંભવ રહે છે, પણ સારાં પુત્રકો તમોને ક્યારેય દગો દેશે નહિ.

૯૦

શૈનારનાં આંસુ ઢહોવા અને તેમને આ-આસન આપવા, ત્રણર થવું, એ મણુ આપણી એક મહાન દુરજ છે.

૯૧

સુંદર રવરૂપ કરતાં સુંદર વર્તનની જગતને વધારે વજાર છે.

૯૨

શુદ્ધિ, ધન, અને પ્રાણ એ બધુંયે હોવા છતાં માત્ર પાણીથીયે 'કાંઈ' બહુ ચતુ હોય તો ન કરવું એ આપણા ગાદે સરમ ભરેલું ગણાય.

૯૩

પ્રયત્ન વખતે માર હા મારી બોજવનારા માનવીઓ, વધારે દર્શાવનારાઓ કરતાં વધારે ભયંકર પ્રસાર થાય છે.

૯૪

આત્મિતા ઈલાજ છેજ નહિ, છતાં તુલિત પછીનું જીવન અકરં જાતે છે, એ નિર્વિવાદ સ્વ છે. અને એટલા માટેજ તુલિત કરતાં આત્મિત વધારે આપકારદાયક છે, કારણ કે આત્મિત માનવી સદાય પ્રકલ્પથીજ રહે છે. બધારે તુલિત ધન-સાનને પ્રયત્નોની પ્રેરણા આપતી નથી.

૯૫

જન્મોને અંજાન રહેવા કરતાં પ્રત્યાન ન જન્મે એ વધારે ઉત્તમ છે.

૯૬

સ્વમાન, આદરમાન, અને નિમલ આદર-દાસ સર્વેથીજ સત્તા મેળવવામાં સફળતા મળી શકે છે.

૯૭

કાષ્ટપણુ રથગ, સંતોષ કે સમયમાં અને ને રીતે પણુ બની શકે તે રીતે માનવ જગતનું બહુ કરવું, એ વ્યક્તિગત આપણું દરેકનું કર્તવ્ય છે.

૯૮

નિષ્ક્રાંતાનો સમ્પદ વિશેષતઃ કાલર મનુષ્યોનાં સન્દર્શનમાં વજાર પડે છે, સાહસિક લોકો નિષ્ક્રાંતાને ચણકારતા નથી, તેઓ તો અનેક-વાર નિષ્ક્રમ જવા છતાં ફરીથી કાર્યની શરૂઆત કરે છે, અને જ્યાં સુધી સફળતા મળતી નથી, ત્યાં સુધી જાપોને ખેસી રહેવામાં પાપ માને છે.

૯૯

જીવન નિર્ભય હોય તો કોઈનો ભય રહેતો નથી, કોઈની નિર્દયતા આપણને ડાખી લકની નથી.

૧૦૦

કોઈની પણુ નિર્દા કરવા કરતાં, કોઈને પણુ પ્રેરણાબદ આપવું એ વધારે એવધર ગણાય.

૧૦૧

ચાણુસાધ વગરની દોલત કરતાં, દોલત વગરની માણુસાધ વગરને જીવન પંથ દોરતી વ્યવ છે.

૧૦૨

મુલાખીમાં નોઝ-નોખામાં સર્વ સાધનો મળતાં હોય, તો પણુ સખ્તાર્થ લેતીને રવત-વતા પ્રાપ્ત કરતી વધારે ઉત્તમ છે. કમણુ કે મુલાખીમાં અનેથી તકોનો યોગ્ય 'લાજ' લઇ

હોતું નોંધ્યો, કે જેથી આપણે રાત્રે સુખે સુષ્પ શકીએ.

૧૧૭

સુખ-શાંતિનો સર્વનાથ કરવા માટે માત્ર પ્રેમરૂપી ઓરજ પૂરતું છે. સદા જેએન રહેવું હોય તેજ પ્યારમાં પડે.

૧૧૮

કુળ કરતાં એ સારા શિક્ષણની વધારે આવશ્યકતા છે ઉચ્ચકુળમાં જન્મેલ ધનસાન સંભવિત છે, કે અજ્ઞાનતાનાં અંગે હયયાનોની કક્ષામાં મુકાઈ જાય. પણ સોગ્ય શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરેલા, એક સાધારણ માનવી પણ ધનસાનીયત ને દીપાવવામાં પછાત નહિ રહેવા પામે, એ દીવા જેવું રપટ છે.

૧૧૯

મુસ્લિમોએ નિરાંતર પોતાની અવદતા લક્ષ્યમાં રાખવી નોંધ્યો, અને ઉગ્રઉથનાં અટકવું નોંધ્યો.

૧૨૦

તમારા લાગ્યની વિષેની તમારી ફરીયાદ અન્યનાં દુર્ભાગ્ય ઉપર દ્રષ્ટિપાત કરતાં તરતજ દૂર ચઢ જશો.

૧૨૧

અનેકવાર પટકાઈ પડ્યા છતાં ફરીવાર ટટાર થનાર પોતાની એક દર મુશ્કેલીઓનો અંત આણી શકે છે.

૧૨૨

સાધન સંપન્ન હોઈએ, સારે નિર્ધનાવરથાનો ખ્યાલ રાખવો એ અત્યંત જરૂરી છે, પણ ગરીબીમાં વારંવાર શ્રીમંતાઈનો વિચાર કર્યા કરવાથી માનસિક વેદના વધે છે.

૧૨૩

યાદ રાખજો કે કોઈ પણ કાર્ય ક્ષેત્રમાં હારવું એ શરમ ભરેલું નથી, પણ હાર્યા પછી જીતવા માટે ફરીથી પ્રયત્નો ન કરવાં એ પાપ છે, પ્રાયમિક દશામાં પ્રત્યેક માનવી હારે

છે, પણ જીતનાર કરતાં હારનાર બમણો અનુભવ મેળવે છે. એ બૂઝવું નોંધવું નથી.

૧૨૪

કૌટુંબીક લગ્ન પાટોશીઓનો ધિક્કાર બહારી લેવા સમાન છે. માટે કુસંપથી બચવા શક્ય તેટલાં પ્રયત્ન કરતા રહો.

૧૨૫

તમારી નિંદા એ તમારી બુદ્ધિમાં ઉમેરો કરે છે, નિંદાજ તમોને તમારી જવાબદારીઓનું સાચું જ્ઞાન કરાવે છે.

૧૨૬

શીખવામાં અતિ ઉતાવળ કરવી, એ વહેલામાં વહેલું બૂઝી જવા માટે છે, માટે જે કાંઈ શીખો, તે ફરીથી ન બૂઝાય એટલી ચોક્કસતાથી શીખો.

૧૨૭

નિશ્ચિતતાનું સર્વોત્તમ સાધન અંકુશમાં રાખેલી જીલ છે, જીલ જ એક એવી વસ્તુ છે, કે જે માણસનાં સુખચેતનું સર્વ નાશ કરે છે.

૧૨૮

કોઈથી મુખાવેલી વસ્તુ દારૂથી પાછી મેળવી શકાતી નથી, ને એટલા માટેજ કોઈ દરમ કરવામાં આગ્યો છે.

૧૨૯

જે વસ્તુ સના તિફળ રહેવી નોંધ્યો. આગર અને તરવારની ધાર ઉપર ક્યારેય કાટ ચઢવા દેશો નહિ.

૧૩૦

દરરોજ સંખ્યાબંધ વાતો કરવા. કરતાં પ્રત્યેક દીવસે એકાદ કાર્ય આટોપી લેવું વધારે લાભદાયક છે.

૧૩૧

ધાતુની પરિક્ષા અગ્નિમાં થાય છે, પણ માણસની કસોટી ચોક્કસ સંનિગેમાં થાય છે.

અપૂર્ણ

[૮૨૯]

ગુજરાતી તરજુમાવાળા સીપારા

મુસ્લિમ ગુજરાત જેની આતુરતાથી શહ જોઈ ગયું છે તે કુઆને પાકનો માતબર ગુજરાતી તરજુમો એક એક છુટક સીપારા દ્વારા છપાઈ રહ્યો છે.

જેનો અરબી મતન એક મશહૂર કાતિબ પાસે ખુશખબર લખાવી મોટા ખર્ચે દરેક પેજનો સુંદર પદોષ્ઠળનાવી એક કોલમમાં અરબી લખાણ અને બીજી કોલમમાં તેનો શુદ્ધ અને નરળ ગુજરાતી ભાષ માં તરજુમો આપવામાં આવે છે. તેની નીચે નંબરો આપી માતબર તફસીરોના આધારે સવિસ્તાર ખુલાસો આપી ખુદાઈ વાણીની મતલબને એવી સરળતા નાથે સમજાવવામાં આવી છે કે નાખાળુ જ્ઞાનવાળો પણ મારી રીતે સમજી તેમાંથી પુરો આર કાઢી શકે જાવી મારે કોઈ પણ સીપારો મંગાવી જુઓ. અત્યાં મુખીમાં ૧૬ સીપારા પ્રગટ થયા છે. ઉતાવળે મંગાવી લેવા ભલામણ છે.

અરમાનો	સીપારો હદિઓ છ આના પેરેટજ ૦) ન
અલિક-લામ-મીમનો	” ” છ આના ”
મ-યફ્ફનો	” ” છ આના ”
તિલકર-રુઝુલનો	” ” છ આના ”
લન-તનાલૂનો	” ” છ આના ”
વલ-સુહસનાતનો	” ” છ આના ”
લા-યુહિમ્મુલ્લાહનો	” ” છ આના ”
વ-એઝા સમેઉનો	” ” છ આના ”
વ-લવ-અન્નાનો	” ” છ આના ”
કોલલ-મલ્લઉનો	” ” છ આના ”
વઅલમૂનો	” ” છ આના ”
વઅનએફનો	” ” છ આના ”
વ-મા-મિન દાંખાહ	” ” છ આના ”
વ-મા-ઉમરૂઓ	” ” છ આના ”
ફ-ખ-મા	” ” છ આના ”
સુખ્હાનફઝી	” ” છ આના ”

નોટ:-એક અથવા બે સીપારાની વા. ખી. કરવામાં આવશે નહિ એક સીપારા મારે નાજા ની અને બે સીપારા મારે નાજા ની પોસ્ટ ટીકીટ ખીચી.

૧૬ સીપારા મારે રૂ. ૧૦ નો મનીઓર્ડર કરવાથી ઘાનનો જુલાવ થશે.

સાદિક છુટક ડીપો, રાંદેર. (સુરત)

“આવણીના એક ભાગ”

અનુવાદક:-વલીભાઈ ભાસ્તર “વલી”

“શું ! આપ જઈ રહ્યા છે ?”

“હા દિલારા !”

“ક્યારે પાછા ફરશો પ્રાણી ?”

“દિલારા: એ તો નોકરી છે...એનું શું ટેકાણું ? મળી ગઈ તો ફીક; નહિતર દરબદર ટેકાકરો ખાતી પડશે.”

“દિલારા હવે હું જઈશ.”

અખતરે ચોતાનો સરસામાન સમારનાં: આંસુ ભરી આંખે જણાવ્યું.

“પ્રાણી ન જાઓ તો ?”

“દિલારા; તો આમ ક્યાં સુધી ખેડાર ખેતી રહું? દિવસે દિવસે ઘરમાં ગરીબી ધર કરે છે. અગર નોકરી શોધવા ન જઈ તો વહાલી દિલારા ! ખાતી બચ્ચી...ગરીબી, ભૂખ, ઓહ !”

“દિલારા મને ન રોકો !” મારે જલુજ બોલ્યું.

“નાથ !” દિલારાની આંખમાં આંસુ ભરાયાં.

“મને ન બૂઝતા ?”

“દિલારા ! નોકરી મળી ગઈ; તો જરૂર તને તથા નાનોને ખોલાવી લઈશ.”

“બચ્ચીન !”

“અવશ્ય દિલારા”

હાથમાં ટુંક પકડી છેડતું બાથાસન

આપતાં, અખતર સ્ટેશન તરફ રવાના થઈ ગયો.

દરવાગનાં કમાઃ પકડી પતિની આકૃતિ. નગર પહોંચે ત્યાં સુધી હસરત ભરી આંખે; દિલારા નિહાળતી રહી.

અખતર, આયમતા સૂર્યની આછી રોશનીમાં દિલારાની આખોથી અવશ્ય થઈ ગયો. દિલારાની નયન ખાલીઓ છલકાઈને ટળી ગઈ.

દિવસો પર દિવસ ચિત્યા;

અને શાવણ આવ્યો.

મદમસ્ત હવાઓ લાઇને ! રસમરતીની શુભાખી છેળો ઉછાળતો, બગીચાની કુણી કુણી દરિયાળી, વૃક્ષ-વનરાજના ફાટકાટ થતાં બેંચનની આંધી લાઇને !

યૌવનનાં બુરે ઝુલતી માનુનીઓના હૃદયમાં શાવણી મદમસ્ત હવાએ શુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરી. ચારે તરફ હારવની જમાવટ, બસ, આનંદ-ઉલ્લાસ-ઉર્મિ, જગનની પ્રત્યેક વસ્તુ આનંદિત હતી.

પરંતુ...!

એક દિવસ કોઇની યાદમાં ઝુલતું ..

“કિસી પેદ્ય ન ચલ આતા થા દમનર ! કિસી કી યાદ વૃદ્ધી લે રહી થી !”

શાવણની ઉન્માદ ભરી દંડી રાતો, અને દિલારાના મનની વિરદ બ્યથા. જાણે કોઈ માથુમ બાળાની ઝિંદગી.

દિવસો એક પછી એક "સતી" જતા.

પણ અખતરનો ન પત્ર આવતો! કે ન કોઈ ખબર!

પતિ વિહોણું સુતું ઘર દિવારોને 'ખાયા
ખાતું...એને...ક્યાંએ ચેન ન પડતું...

મિયતમની યાદમાં લમણે હાથ ટેકવી
પાસે રમતી નન્ની પાસે દિવારા એકી હતી.

સામે બગીચામાં રસ મસ્તીની ગુલાબી
છાનો ઉછળી રહી હતી. કોઈ વિધવા સમી
વિયોગજો મીઠી હસક સાથે પોતાના કંઈને છૂટા
મુકયો હતો...

રાત અધેની બાહલ અરજ,
છયા નન્ના બીજલી અમકે;
કમત્રુમ કમત્રુમ શેલુલા ખરડે,
મન રોલે, તન ધડકે; તડપે;

સુની મેજ પોદે કાઠે ખાએ;
સાવન આંખે પિયા ન આંખે

દાદર રેલ રેલ શોર મચાએ,
પિયા પિયા પાગીલા માંએ;
કોયલ અપની કૂક સુનાએ;
છાની મે એક કૂક લગાએ,

આસુ નેનો મે, બર આંખે
સાવન આંખે પિયા ન આંખે.

ગિરહ અજન તનમન સુલગાએ,
આતમશક્તિ કે પિગલાએ,
આત આત કોં ચે બરમાએ,
ગુન બન કર ચે પિગર ખાંએ;

ચે સારા સુખ હર લે જાએ,
સાવન આંખે પિયા ન આંખે

સખીયાં મિલમિલ બાબમે જાએ,
સુલા સુલે મહદાર માંએ;
"શોર મચાએ" નાચે માંએ,
ખરખા મેં અનિદ મનાએ;

સુજ ગિરહન કો કુછ ન બાંએ,
સાવન આંખે પિયા ન આંખે.

ગાયન પુરૂં થયું. ગાયનનો મીઠા રવે
દિવારોના દિશમાં અણુઅણુટી ઉત્તપન્ન કરી,
એનું હૃદય અતિ વ્યાકુળ બન્યું.

"દિવારા, તું આમ ક્યાં સધી હતાય
એસી રહીરા?" જરા કલાકમાં પડોશજો મીઠી
મરકરી કરી;

"શું? તારોજ પ્રિતમ પગદેશ મથો છે!
કે કોઈનો મથો હશે?"

"બહેન તું મારા દિલની...છાની વ્યથા શું
જાણે? આંખે પાંચ પાંચ વર્ષના વહાણા વાપાં.
નથી કોઈ પત્ર કે નથી ખરખબર, હતાય ન
બેસું તો બીજું કંઈએ શું? બહેન!"

"તો એ પણ કેટલો નિર્દમ, બેવકા!"

"બહેન, એવું ન બોલો, ગમે એવા પણ
મદાર માણ! ના...નાં...મહેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ
છે. મદારે પ્રિતમ મને કદી પણ નહિ ભૂલે?"

અખતર મુ'બઈ આગ્યો. એક બે અક-
વાડીઆની રખડપટ્ટીએ એને માસીક રૂપિઆ
પગચીસની જગ્યા મેળવી આપી...

મુ'બઈની ગુલાબવાડીના એકાદ લનામાં
બાડે. રૂમ રાખી દરરોજના યાંત્રીક જીવનમાં
લગી ગયો,

મુ'બઈની આલીશાન મહેલાતો! ઉગળી
અમકતી રોશની...કામરના લીસા સપાટ રસ્તા-
ઓ, કાલતું ભીતોએ વિવિધ રંગે મહેલાં અર્ધ
નગન પોરટરો...મનરોજન દિલમ રટાર્સના
લાલિત્ય...ગુલાબી ચહેરા...જેઠ!

અખતરના હૃદયમાં ગલી પચી ઉપજી...
દરરોજ નવે નવે રચશે એનું દિલ એ'સી
જાતું...

અને એક દિવસ એ રખડો, રજાતો,
કોરસ રોડના રૂપેરી લતા તરફ આવી ચડ્યો...

વિજળીની રંગબેરંગી રોશનીમાં એણે
સૌંદર્યના દાઢ જોયાં...લિપટીકના લપટાથી

બનાવેલા હોઈ; પદ પાવડરી અમવાગેઝાં
સેફે મુખ્યાં; અને “આપણે છ”નો થંડી
સમો રજુકો !

અખતર લાન બૂઝી ગયો... અને દરરોજના
વ્યવસાયમાં દિલ જોઈ ખેડો.

પછી તો કનકમેશ એનું દિલ એને ફેરાય
રોડના દોદિપ્યમાન ઝરખાઓ તરફ પસડી જતું.
નોશનીના અમવાગેઝાં ખેડેલી પતિતાઓ, આંખના
પડકારે આવકાર આપતી ! અને બસ પછી...”

શરાય, સુંદરી, આનંદ, મેન્ડ.

મનોહારી મુંબઈના ખેડેક મહીનાના
સદવાસમાં; દિવારા; નાની બચ્ચી; અને ધરની
ગરીબી, સધળું એ બૂઝી ગયો.

મહીનાઓની સારી કમાઈ; વહીવટને લાં
જતી... કૃતિમ પ્રેમની ચોદાનજમાં અખતર
પાઈ પછુ ન બચાવી શકતો ..

પરંતુ ! એક દિવસ એની નોકરી છુટી
ગઈ ! વહીવટના આશરે બે ચાર દિવસ મુખ્યાં
પછુ... મુંબઈસીએ... આખરે - ડોહરોનો સિકાર
બનાવ્યો...

જોણી અને પ્રેમણ. પતિની, હુંકાળી
ગોદમાં દર્શેશાં આનંદથી લપેટાઈ રહેનારો
અખતર બગ્ગર સૌંદર્યની લાગુકતી જવાબમાં
હોમાઈ; વાસનાના વહેણમાં તણાઈ... રસ્તાનો
રજાનો બિખારી બન્યો.

પ્રેમ-આશા-શ્રદ્ધા-વહેમ-સંકો-અને આંમ
ધડીબરમાં... એની દશા... અવદશા .. બની ગઈ !

સાવન ખીતા નજે સાવન,

સાવન ખીતા નજે !

હંડી હંડી પવન ચલત હે !

બાટલ ધીર ધીર નજે !

સખીરી સાવન ખીતા નજે.

પૂર્વમાં પ્રભાત, રંગની આંખી સફેદ પાયરી
હવું. હંડી પવનની થયારો મુંબઈ નિર્જાને
ચલાવતી... આકળખિંદુ રક્ષ વનરાજીની

ખાંદીઓ સાથે સંતાકુટી રમતાં... અખતર,
ફટેલાં લુગડો મટરના એક મધાતા ખૂલે પડ્યો
હતો, શરાયનો નશો, કુટપાય પર આમથી તેમ
મગ્નગવતો...

ચલતા સૂર્યની કરડાં ફિરજોએ એના
નસાની ખુમારી ઉનારી દીધી ! એને બધું
ચાલ આવ્યું...

દિવારા ! ધરની ગરીબી; માસમ બાગડો
ગઈ રાતનો બુખરો અખતર અસ્વસ્થ ફટેલા
કપડાંમાં કાપા ટાંકતો ઉભો થયો પોતાની
નિધુર જાત પર એને તિરસ્કાર વહુટ્યો... મનો-
જાત બળકડો નિર્દય ! ખેવડા ! અલિમ !

પાંચ વરસો પછી; કેટલાએ પહેરગીરોની
નજર ચુકવી વગર લાડે ટ્રેનમાં ચડી ખેડો...

“આવજીની ખુરુમા રાત” !

ટ્રેનની વિચળીક ગતિએ... રાતના અધા-
રામાં, એના પૂર્વ સ્થાન પર જ્યાં... એની
અંખો દર લખેશ હંધો કરતી, ઉતારી મૂક્યો !
મુંબઈના રોશની લખાં રસ્તા... અહો...
એ ન જોઈ શક્યો, સર્વજ્ઞ અધિકારી.

અધારાનાં એથે પોતાનાં બેશરમ દેહને
છુપાવતો, અખતર ધર પહોંચ્યો

દિવારા એક અવ્યવસ્થિત ગોદરીના માલ-
લામાં ખંડશા પર નનમીને ગોદમાં લઈ પાસા
ફેરી રહી હતી.

ફાટ હોઈ પર સિરાય “અખતર”... બીજો
ઉચ્ચાર ન હતો !

“શાં ખુદા મારા, પ્રાણુને, સવેળા - પાછો
લાવ ? અખતરના મુંજતા પગરવે દિવારા
બગી ઉડી ! ..

આંખોએ દુબળા કંઠમાં કાપા નિહાળ્યા.
એક ! અને એ બેખાકળી બની ઓપનમના
ગયો, વીંટાઈ ગઈ

શું ? આવજીની આહ્વાદિત રાત...
પહેલો કોઈ દિવારાની દિલને...

દાઢી ન ચોટલી

લેણાં છે ધર, જમીન, ન લેગી છે ચોટલી;

લેગી છતાંય થઇ ન કદી દાઢી ચોટલી!

આવ્યાં છે બાથોબાથ અહીં લાંબાને જરા;

ઉઠે નો પોયજો મોં ને હિંદીની પોતલી!

છે પાવડાંની હાર પેલી ખાકસારની;

આ શુચળો તે પેલા કિસાનોની પોતલી.

મુઠા અઉદ, લીગના પેરીમાં આ પડ્યા!

લટકે છે પેલી શુદ્ધ અહિં સાની, ચોટલી!

આ છે સમાજવાદના ચોકાકન રોટલા;

આ છે વિનીતવાદની થોડી રોટલી!

કેરીની પેઠ દેશ છે અંધોળાંધને રહ્યો;

નેણું છે, કેણ ખાય છે રસ કોણ ચોટલી?

શ્રીયુત શેખચંદલીની કલમથી

મદ્રાસ મીસાલ

આટલીન

ગીવ એન્ડ ટેક સ્ટોસ

મદ્રાસ મીસાલ

હનાવા

[માલિક : ઇ. એમ. એસ. અલ્લુ]

લસ્ટાલીન

ચોકખઝારં : સુરત.

રીવેરા

(હુઆ મરિનફ, પાસે)

—ઉપરાંત—

—ઉપરાંત—

ઉચી કવાલીયોના

ગરમ ત્યા સુતરાઉ સુટીંગ્સ-શરટીંગ્સ

તેમજ...

શરટીંગ્સ

નાનકલાકો, મલમલ, દુનીલ, ટસર, ગાંજ,

સુટીંગ્સ

છેલ્લામાં છેલ્લી

કોટન-કેફ, સાટીનજન, ચોરોલીન,

તેમજ...

ટળમાં મોન્દ છે.

કોરી ચાદરો, ચારસો, દુવલો વગેરે.

વેટેરલીઆઇનોમાં મોન્દ છે.

બે દ્રષ્ટિ મર્યાદા

સ્થૂળ મારાં ચક્ષુઓ સૃષ્ટિ બહિરની નિરૂપતા,
એક પલકારે અહિં તો અન્ય પલકે, ત્યાં જતાં.

દ્રષ્ટિ સીમાથી છતાં આગળ નહિ નિરૂપી શકે !
ક્ષિતિજની રેખા બુદ્ધિ-ના, ક્ષિતિજ પારે જઈ શકે !

ક્ષિતિજને પેસે કિનારે શું હશે બંધુ નહિ !
વાળ એ મુજ બરમાં શાને વસે બંધુ નહિ !

આહ નયનો ! નયનથી પુરું નહિ, નિરૂપી-શકું !
આહ ભૂમિ ! ભૂમિ પાંખેથી નહિ, બિડી-શકું !

દિવ્ય જ્યોતિ નયનમાં મારા સમાઈ બંધ તો ?
પ્રેમભીની બંધોત્સનાથી ઉર ભીંમઈ બંધ તો ?

તોજ અન્તર વાટનાં અંધાર પટ પામી શકું,
ભેદી શકું દ્રષ્ટિ પણ દ્રષ્ટિને પિટ પામી શકું.

નયન અન્તરજ્યોત ત્યાં અબ્ધ તો હું શું કરું ?
જ્યોતિ અમ્બારે, એ બાંખી થાય તો હું શું કરું ?

એક છેડે સ્થૂળ દ્રષ્ટિનું વસેલું છે ક્ષિતિજ !
અન્ય છેડે દિવ્ય દ્રષ્ટિનું રહેલું છે ક્ષિતિજ !

આ ક્ષિતિજ ને પાર કોઈ પારાની સીમા નથી !
દિવ્ય જ્યોતિના મહા અંબારની સીમા નથી !

જ્યોતિનું વહાલું ને જ્યોતિને ગમી જાય તો શું ?
જ્યોતિ અમ્બારે ને જ્યોતિકણ સેમી જાય તો શું ?

નસીમ [મુબદ્દ]

: લેખક :

“ કૃષ્ણ ” માતરી સાહુબ.

“ પીનાંબરની વાડીના આ ગોટા હશે ? ”

માર્ગે જતાં એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો. આ ગાળામાં પીનાંબરની વાડી બહુ વિખ્યાત છે. કોઈ એવું નથી કે એ રોસાને ન એળખતું હોય એની આગુખાતુના દશ દશ રાસ સુધી એનું નામ દુસી જગને અંકુઃ જમાવીને પડ્યું છે. સંસારમાં ઘણા માણસો એવા હોય છે જે જીવનની છેલ્લીજ સંધ્યામાં ખ્યાતિ મેળવી લે છે; પુવાનીમાં કે આધિક વયમાં તો ચકલીચોય જેમને ભણતી નથી હોતી એવાઓ કદિ ઘેર ઘેર મવાના પલ્લુ થઇ જાય છે.

પીનાંબર ડોસો ટાણુ હતો અને ક્યાંથી આવ્યો હતો એની કોઈને ખબર નથી. તે પુષ્કળ શ્રમપૂર્વક ખેતી કરતો. ખૂબ મહેનત અને ખતથી કરેલી ખેતી પોતાના ખીજવા સાથે સામળને પણ ખીજવી દે છે. તેની ઝૂંપડી સરિવાના કિનારે હતી. અને એ કિનારા પરની બેખડે પર તેનું ખેતર ઉત્કૃષ્ઠપણે વહેતી નદીના જલની સમિક્ષા કરતું અડ્યું હતું. ઉંડતા લીલા પોપટા અને ઘોળા તથા શ્યામ ચકલીચો ખીજાં પંખાઓ સાથે તેનાં ખેતરના ઘણા ખાતાં, ઘસાઇને ખેતરને વહતી નદીનાં જલ પી ચાંચમાં ઘાસનાં તણખલાં બેરબીને ચકલીઓ માળા ખાંધતી. પોપટા તેમની મેના રાણુપોને લઇને પીનાંબરની ઝૂંપડીના આંગણમાં ઉમેલા આંબાના વૃક્ષ પર કાળી કાળી કાવોની મીઠી અને દઈ ભરી ફૂકમાં પોતાનો સર અને પાંખોના ફફડાટનો અવાજ મેળવી દેતાં ત્યારે વાનાવરણ અત્યંત આહલાદ જનક થઇ ઉડતું.

ડોસો બહુ ખુશ મિત્રજ માણસ હતો. તેને ત્યાંથી વાડીમાંનાં ગમે તેટલાં ફૂલ તોડે તમને તે કદિ શેકશે નહિ. તેણે ખુબ જાતન પૂર્વક વાડી બનાવી હતી. અનેક જાતના પુષ્પ હોય તે દર દરથી મંગાવતો અને રોપતો. વાડી એવી તો સુંદર અને આકર્ષક બની હતી કે ન પૂછો વાત ? એ માર્ગથી પસાર ચતાં તણસો તણસો કદમ દરથી પુષ્પોની સૌરભ મગજને ભરી દેતી. તે એક સર્વ માન્ય આકર્ષણનું રચન બની ગઇ હતી. કોઈસાહેબની બદલી ચવાની હોય કે ખાનપાનનો કોઈ જગ્યાએ મેળાવડો હોય, કોઈ રાજકિય નેતા આવવાનો હોય કે કોઈ પરણવાનું હોય બધાની ડોકમાં પીનાંબરની વાડીનાં ફૂલ પડતાં. ડોસાને તેની ધીકતી કમાણી મળી. દર દરથી માલીઓ ફૂલો લેવા અહીં દોડી આવતા.

હું અડીનોજ વતની છું, પણ અહીં વધુ રહ્યો નથી ગામનાં અને આગુખાતુના લેણા પીનાંબરને જેટલા એળખે છે તેટલા મને તો શું પરંતુ મારા પિતાને પણ નહિ એળખતા હોય. અવ્યાસ અર્થે નાનપણથી બહાર શહેરમાં ગએલો. રત્નઓમાં કોઈવાર આવું પણ મેં કે તણુ દિવસ રહીને કંટાળીને અંતે લાગી જાઉં. સાચું પૂછો તો ગામડાનું જીવન મને આકર્ષી શકતું નથી. શહેરમાં બેસીને કવિઓ અને લેખકો ગામડાના જીવન પર કાવ્યો અને લેખો લખે છે આખું જીવનને સ્વર્ગ સાથે સરખાવે છે. પરંતુ કુતરાઓના રડવામાં કે બેસીના બરાડામાં સંગીત શોધી કાઢવા મગજને પુષ્કળ શ્રમ આપવા છતાં મને

તેવું કશુંજ દાય-લાગ્યું નથી. મરિયા બિણજી અધકાર-ધૂળ અને હાણુથી ભરેલી કચરા-મળદિત ઠંગધડા વિનાના માર્ગો-વકરણના ભાગેબે ઉમેલા અસખ્ય. રીતનાંરની પાછળ દુખતો સર્વ-મગતના વિદ્યાસ વિનાના કાંકિ અસ્વસ્થતાથી ભરપૂર માગના ધરે-અને સુંદર લાગ્યાં નથી. સ્વર્ગ જે આવુંજ હોય તો એવું સ્વર્ગ, મારે ના ખપે.

કોનેજમાં ઉગાળાની રમ પડી પાસ થતા માટે એટલી બધી મહેનત કરી હતી કે શરીર લથડી ગયું. બધા વિદ્યાર્થીઓ ચેત પોતાના ગામે ઉપડી ગયા. મેં વિચાર કર્યો; આ ચાક ક્યાં જઈને ઉતારું? મારા આગે જઈ? પણ ત્યાં મારું કોણ હતું? ગામના લોકોને હું શું બચતો હતો? શું ધરાતો હતો? તેની થોડીજ પડી હતી! ત્યાં વિસોચને કહ્યું “આ ઉનાળો તો તારે ગામ ગામનાં વિચાર છે, આજ જઈએ!”

વિસોચન મારો પાસે મિત્ર છે. મારી બધીજ અર્થતંત્ર વાતો તે જાણે છે અને તેની વાતોથી હું અંજાણું નથી. રોજ સોજે હોટેલ માંથી અમે બંને સાથે ફરવાનીકળી પડતાં એકજ સમયે સાથે વાંચવા બેસતા અને ઉપતા. વસો પગ એકજ ભાતનાં અમે પસંદ કરતા. બીજા વિદ્યાર્થીઓ અમારી આ એકના પર ધ્યાં કરતા; પણ અમને એ માટે કંઈજ પડી ન હતી. અમારી પાસે પેસાણું પણ એકજ પાકીટ હતું વસ્ત્રોની એકે મોટી બેગ હતી. અમારા પેસા એ પાકીટમાં રહેતા. કદો તે વિસોચનની પાસે રહેતું કદો મારી પાસે. વસ્ત્રો પણ બંનેના બેગો એ બેગમાંજ રહેતા. અમારા બંનેને આંગળ પાછળ કોઈ ન હતું. બંનેની ઉંચાઈ અને બદન પણ બરાબર હતું એટલે એક બીજાનાં વસ્ત્રો પણ એકજ માપના

શીખવવામાં આવતાં હોવાથી આ વિસોચનને કોટ કે આ-મારો? એ પ્રશ્ન અમ, બેમાંથી કાઢતે કદિ મુંઝવતો નહિ.

વિચારોના મતબદ પણ અમારામાં કદિ પડ્યો-હોય એવું જન્યું નથી. વિદ્યાર્થી મિત્રો સાથે દલીલોમાં ઉતરવાનું. યાપ. ત્યારે પણ વિસોચનના પક્ષમાં હું હોઉં અને મારા મંતવ્યને જોરદાર રીતે વિસોચન દેશે આપ-તોજ હોય.

વિસોચનની માંગણીને કેમ ફેલાય? તુર્ત ઉભા થઈને મેં કહ્યું;

“હા આજ, પણ આપણે ખુબજ અડપથી તૈયાર થઈ જવું પડશે. નવ વાગ્યાની પાડી ચૂકીશું તો આજે નહિ જવાય.”

દરખાસ્ત વિસોચનની હતી એટલે તેને તૈયાર થતાં કેટલી વાર લાગે? અડપથી મેં પણ આ બધું પતાવી દીધું. પણ કંઈ પર જન્યું તો ઘડીઆગમાં નવ થવા આવ્યા. દના, છતાં અમે ટ્રેન પંડયા ઘોડાગાડીમાં ચૂરી બેઠા. પણ લાગ્યું બે ડાં આગળ રોશને પહોંચ્યા કે ગાંડી ઉપડી ગઈ.

વિસોચનને મેં કહ્યું;

“દને શું કરીશું વિશુ?”

તે બોલ્યો;

“બીજી ગાડી નંધી જતી?”

“નવ છે. પણ તે આપણને ત્યાં રાત્રે

અગીવારવાગ્યે રોશન પર ઉતારે ને, સાંધી ત્રણ ગાંડે દર મારું ગામ છે. રાત્રે બેસવાનું કાંઈ સાધન પણ ન મળે.”

વિસોચન જાણે ખુશ થતાં બોલ્યો;

“અરે; તેમાં શું? તો તો ચાલવાની રાત્રે મજા પડશે યાર. પોણા કલાકમાં તો પહોંચી જઈશું. તું, બેગ ઉચકી લેજે, ને હું ચલીઓ લઈ લઈ. દાય દુઃખશે તો ફર જઈશો કરતા રહીશું વચમાં.”

મેં કહ્યું,

"તો તારી મરજી પણ તું આજ્ઞાથી
કંટાળી તો નહિ જાયને?"

તે બોલ્યો;

"અરે એવું તો હોય? તું અને. હું
જ્યાં હોઈએ ત્યાં જિવારો કંટાળો કંટાળીને
ભાગી જાય."

અમે જાને હસી પડ્યા.

તે બીજી ટ્રેનમાં અમે ચઢી બેઠા. વિદ્યા-
ચનને કૂટનો બહુ શોખ. તેણે રોશન પરના
ભારીવાળાઓને લેવા રખાઈને ખૂબ ખૂબ
કળે ખરીવાં. કેળા, દાડમ, મોસાંબી, સંતરાને
બધેયાથી બેગ દસો દસ ભરી દીધી મેં હસીને
પૂછ્યું.

"આટલું બધું શું કરીશ? મારા ગામમાં
કૂટની દુકાન બોલવાનો વિચારનો નથી કર્યોને?"
તેણે કહ્યું;

"ન ખરીદું તો શું કરું? તારા ગામમાં
આ ઘોડું મળવાનું હતું? ગામડાના લોકો
બહુ ખુશ થઈ જાય ત્યારે કોઈને બોર ખવ-
રાવે ત્યારે તેમના છોકરાને બદલામાં હું આ
વસ્તુઓ આપીશ."

હું હસીને બોલ્યો;

"તું મોટા વ્યવહારિક ચતો જાય છે
વિદ્યાચન!"

ટ્રેનમાં અમે જાતજાતની વાતો કરીને ગામડા
મટિનો રોજનો કાર્યક્રમ નક્કી કર્યો. વિદ્યાચન
કવિ છે યુગરોતના એક સામર્થિકના પાત્ર પર
તે પારવાર જગત જાય છે. રેડીયો પરથી તેના
ઘણા કાવ્યો પ્રસારિત થયાં છે. યુગરોતીઓનો
એક મોટો સંસ્કારી વર્ગ એમ માને છે કે
તેમની વચમાં એક મોટો કવિ તેના ભાવિને
જડદીથી ઘડતર આપી રહ્યો છે. તેના અવાજ
જરા ઘેરો અને દર્દીયો છે. તેનાં રચનાં કાવ્યો

જ્યારે મીઠી હલકી એ ગાય છે ત્યારે સંલ-
બનારને મુગ્ધ બનાવી મૂકે છે. હું-તેની એ
શક્તિનો પુષ્કળ છું પણ મારી તેના વિષે એ
જગતી જુમ છે કે એ ઘણેજ પ્રમાણે છે. હું
તેને લખવા માટે ટકોર કર્યાજ કરું અને
એ તે પર લક્ષ્ય ન આપતો હોય. ઘણી
વાર એવું જન્મું છે કે મેં તેને એવું સાફ
સૂચાવી દીધું હોય કે આજે કાલ નહિ રહે
તો તારી સાથે બોલીશ નહિ. મારો આશય
અને માંગણી તીવ્રસ્ફુર્તિથી તેનામાં શક્તિ
નથી. મારી હા આજે તેને નમવુંજ પડ્યું છે.
મેં કહ્યું;

"બીજું બધું મેં તેવું હોય પરંતુ ગામડા-
ઓમાં શાંતિ પુષ્કળ હોય છે તું આ રજાઓમાં
બસ કાવ્યો રચાશે. આપણે ગામડાં છોડીને
તે પહેલાં તારે એક નવો સંપ્રદાય તૈયાર
કરવોજ પડશે.

વિદ્યાચને કહ્યું;

"હા એવું કરીશ, પણ આ વખતે તને
પણ નહિ જવા દઉં, તારે નીસર્ગની લીલાના
સુંદર ચિત્રોનું નૂતન આશ્રમ તૈયાર કરવું
પડશે."

વિદ્યાચનનું માનવું છે કે હું ચિત્રકાર છું.
મેં એવું કશું લાગતું નથી. કાગળો પર
જેમ તેમ હું પીછીના લીસાટ કરી વિદ્યાચ-
નને બતાવતો અને એ ગાંડા ઘેલા લીલાઓને
વિદ્યાચન 'સુંદર ચિત્ર' તરીકે ઓળખાવી મારા
ઢાંચની ભારેભાર પ્રશંસા કરી કહેતો;
'વિરચી! એક-એવું ચિત્ર-દેશ કે
આજો દેશ એ પર ગર્વ લે."

જવાબમાં એક અદ્દાસ કરી હું રહી જતો.
એક દિવસ બહારથી આવી તેણે મારા
હસ્તમાં એક વસ્તુ મૂકી.

મેં પૂછ્યું;

“આ શા માટે ખરીદી લાગ્યો વિલુ.”

તેણે કહ્યું;

“તારે ચિત્રો દોરવા માટે લાગ્યો છું.”

મેં કહ્યું,

“તું મને વળી ચિત્રકાર ક્યારેના માની બેઠો છે? છતાં લાગે એમાં તારું કાર્ય ન દોરીય”

“પછી તો હું પણ એક બાંધેલી કોરી નોટલુક ખરીદી લાગ્યો ને વિશ્વાસના દસ્તમાં મૂકી નેના ખેડા પાના પર મેં લખેલું.”

“વિશ્વાસને નૂતન કાગ્યોના સર્જન માટે”

વિશ્વાસને દસીને નોટ લઈએગમાં પૂરી દીધેલી. એ પછી તો પરીક્ષાના દિવસો ખેડા. વિશ્વાસન કાગ્યો રચવાનું અને હું ચિત્રો દોરવાનું બૂટી ગયા. આજે ટ્રેનમાં અચાનક તેની રમ્મનિ થઈ આવી. વિશ્વાસનની માંગણીનો જવાબ બાજમાં હું મોકલ્યો.

“લહે તેમ કરીશું.”

અમારો કાર્યક્રમ અમલમાં મૂકવાની મીડી કંઠપનામાં કોણુ નળે કેટલોય સમય અવનિત થઈ ગયો. ગાડી એક નાનકડા રોશને અટકી. સફાળો હું હીજો થઈ ગયો; ખોટો;

“જલદી કર વિલુ! ઉતરવાનું” આવી ગયું. એ મીનીટથી વધુ ગાડી અહિં ચોક્કસ નથી.”

“ઝટપટ અમે ઉતરી ગયા. એ ન્હાનકડા રોશને મોડી રાત્રે અમ બે વગર ઉતરનાર કોઈ ત્રીજો મૂર્ખ ન-નીકલ્યો. અમને એકલા ધકેલીને ગાડી લમ લમ કરતી ચાલી ગઈ. રોશનની ધડીયાળમાં આ વખતે બારના ટકોર પડ્યા.”

“વિશ્વાસને કહ્યું”

“બાર વાગ્યા.”

મેં કહ્યું:

“દુરગતના.”

નાના રોશનોએ રેલ્વે કંપનીને ટીકીટ કલેક્ટરો સેકવાની ભાંગવડ નેથી કરવી પડતી. પોર્ટરને ટીકીટ આપનાં વિશ્વાસને પૂછ્યું;

“રાત્રો ગળી શકે?”

તેણે કહ્યું:

“નારે સાબ. દિવસે નથી મળતો તો રાત્રે શાનો રોપ? રાતની ગાડીમાં તમે કેમ આગ્યા? અસારે આ અધારામાં ક્યાં જશો?”

વિશ્વાસને કહ્યું:

“અધારાથી અમે ખીના નથી. અમે આશી નાંખશું.”

પોર્ટર ભડો માણસ લાગ્યો તેણે કહ્યું:

“પણ સાબ! મોડી રાત્રે ગામડામાં તમને કુતરાં પેસવા પણ નહિ દે. માફ માનો તો રસ્તામાં પીતાંબરની વાડી આવે છે ત્યાં મળ પડી રહેલે ને સવારે ઉઠીને ગામમાં આજ્યા જલે. ડેસો ભડો માણસ છે બિચારો.”

પોર્ટરની વાત આચી હતી. શંકરના ભોધને ગામડાના કુતરાં બહુ ભયજનક લાગે છે. વિશ્વાસને ગમે પણ તે વાત ઝટ ઉતરી ગઈ. તેણે કહ્યું:

“જોઈશું.”

ને અમે ચાલવા માંડ્યું. અધારી રાત સંસમી રહી હતી. નળે તેના રોગે શય્યાગાર સજીને એ ચંડાલીની અમને એનું સ્વરૂપ બનાવવા આવી હતી. એની ધનધોર કેશ લટોમાં તારોનાં ચોતીઓ કળકળાતી મારના દના માર્યું સંકડો દનો. બધું શાંત હતું. ધીર અને ગંભીર. મને વિચાર આગ્યો. વિશ્વાસનું કવિ હૃદય આ શાંતિની મૂલ્ય સાથે સરખામણી કરવામાં કુબી ગયું દશે.

ધણીવાર સુધી અમે શાંતિપૂર્વક એકધારી ચાલથી ચાલ્યા કર્યું. એટલામાં અમારા નજીકના એક વૃક્ષ પરથી કચુંક અમારા દલનચલનથી

ચાંકીને જોરદાર ધક્કાદ કરતું હોયું ને દર બીજા વક્ષ પર, ખેસી “ધુવા-ધુવા”ની બૂમ પાડી બીધું.

વિલોચન ચંબીને પૂછ્યું:

“એ શાનો અવાજ થયો?”

મેં કહ્યું:

“કેમ તને ડર લાગ્યો? સુવાનોને ઉદેશીને કાઢ્યો તો બહુ જોરદાર લાગે છે.”

તેણે કહ્યું:

“ડરા-શાનો? કેવળ જાણવા માગુ છું.”

મેં કહ્યું:

“એ ધુવડ ખોલે છે.”

વિલોચન બોલ્યો:

“ત્યારે તો અપશુકન થયા.”

મેં કહ્યું:

“અપશુકન શાના? આપણે કંઈ રાજ જનવા જઈ રહ્યા છીએ?”

વિલોચન પૂછ્યું:

“પેલા ડોસાની વાડી દેવળ કેટલેક મરી છે?”

મેં કહ્યું:

“હવે વાર નથી. આ આવી સમજ.”

અમે થોડેક દૂર ચલા હોઈશું ત્યાં પુષ્પાની સૌરભથી અમારું મંગળ પ્રદેશ બંની બીધું.

મેં કહ્યું:

“વાડી આવી ગઈ.”

વિલોચન કહ્યું:

“કેટલી જોરદાર સુવાસ આવે છે? હું માનું છું આપણે પોર્ટની સલાહ અમલમાં મૂકવીજ પડશે.”

વાડીના ઝાંપા આગળ આવીને અમે અટક્યા. બંધુંજ શાંત હતું. મેં બૂમ મારી:

“પીતાંબર કાકા! એ પીતાંબર કાકા!”

“શાંત વાતાવરણ બેઠીને થોડીવારે ડોંધીને સીંચો અવાજ આવ્યો.”

“એ કાણ છે?”

પીતાંબરના અવાજને હું ઓળખું છું. એ ત્રણ વાર હું તેના સીંધા સંપર્કમાં પણ આવ્યો છું, એની છેલ્લી સલાહ તો મારા હૃદયના એક ખૂણામાં દણ પણ ભગતી બેઠી હતી, મેં પારખી લીધું. એ પીતાંબરનો અવાજ ન હતો કેહ છોકરીના ગળાની તેમાં કામળતા હતી.

મેં જવાબ આપ્યો:

“એ તો હું છું: પીતાંબરકાકા નથી?”

ચમેલીની સુવાસ, જેવો પુનઃ અવાજ આવ્યો:

“એ જરા ઉંચા રહો. ઝાંપા ખોલું છું.”

દીપકનો થોડો પ્રકાશ કુપડીની બહાર વેરાયો. એક સુવાસ છોકરી-દાયમાં ધાસમેટનો ખડીયો લઈને અમારી તરફ આવતી, અમે જોઈ હું, એને ઝટ ઓળખી ગયા. પીતાંબર ડોસાની એ દોકરી, એ એક વર્ષ પર ન્યારે એકવાર રંગઓમાં, હું ગામ આવેલો ત્યારે ડોસો પણ મારી સાથે વાતો કરવા મંડેલો. વાતચીતમાં હું જાણી રાક્યો કે ડોસાને જગતનો પ્રાકો અનુભવ હતો, મારી વાતોથી તે ખુશ થતો અને પોતાનું દિલપણ તે ધીમે ધીમે મારી પાસે ખોલવામાં શોભા લાવતો નહિ. અને ન્યારે હું તે વખતે કોસિજમાં જ્યાં નીકળ્યો ત્યારે માર્ગમાં વાડીના ઝાંપા આગળ ઉભા, વડી ડોસાએ મને રોકેલા અને એક દિવસ માટે પણ પોતાના અતિથિ બનવા પુરુષ હોતપૂર્વક આગ્રહ કરેલા એટલે હું પણ તે વખતે એક દિવસ માટે રોકાઈ ગયેલો. ત્યારે આ છોકરી નાની હતી. ડોસાને એના પર બહુ દેહ સાંજે વાળુ કરતાં કરતાં ડોસાએ મને કહ્યું:

“વીરલાઈ! સંસારમાં મને બેગ વસ્તુઓ બહુ બહાલી છે, એક આ છોકરી અને બીજી આ વાડી.”

જીવનના ચક્રમાં માયાના તેજના સિંચન ન હોય તો એનાય ઘંતા ખવાઈ જાય અને તે નકામું બની રહે. મેં જોયું માયાના ઘોડાના જોરેજ આ ડોસાની જીવન-ગાડી ચાલતી હતી. ડોસા એમ માનતો કે છોકરીઓ ફૂલ જેવી હોય છે. જગનમાં અને જીવનમાં સુશાસ પ્રસ-રાવવાજ તે જન્મી હોય છે. વાતવાતમાં ડોસાએ મને તે વ્રખતે કહેલું. “મને પંખીઓનો બહુ શોખ. મીઠીટીરીમાં સીપાઈ તરીકે હતો ત્યારે જ્યારે જાતનાં પંખીઓ પાળતો” હરકરમાં નોકરી કરે એટલે લગ્ન નહોતાં કર્યા; હૃદયનો પ્રેમ હાલવાયા કાંઈ સફરચરી નહોતી એટલે એ પ્રેમ, માર્ગ માંગેજ. એટલે એ પ્રેમ પંખીઓ ગતિની વધારે પડતી મમતા તરફ ડગવા લાગ્યો. તેણે એક મેના પાળી. પૂરા સાડાસાત વર્ષ તે તેની પાસે રહી એ અરસામાં છાવણીમાં કાલેરા ફાટી નીકળ્યો અને તેનો અફસર સાઈ પડેલાં તેનો ભોગ બની ગયો. મરવાની થોડીક પછી પહેલાં તેણે પીતાંબરને બોલાવી પોતાને ગામ જઈ તેની સગર્ભા સોને થોડી સુચનાઓ પ્લેગ્યાડવા કહ્યું. આ અફસરને પીતાંબર પર પૂરા ભરોસા હતો. પીતાંબર તે અફસરને ગામ ગયો. પણ તેના બંગલામાં પેસતાંજ તેણે જાણ્યું કે અફસરની પત્ની એક બાળકની જન્મ આપી હોરપીટાલમાં તત્કાળ મૃત્યુ પામી હતી!

પીતાંબર દોડતો હોરપીટાલમાં પહોંચ્યો. સત્તાવાળાઓને મળી તેણે એ બાળકને પોતાના હાથમાં ઉંચકી, જીવનમાં પ્રથમવાર તેણે કાંઈ નાના બાળકને સુબંન લીધું. તેનાં હૃદયમાં ગદગદીયાં આવી ગયાં. તેના જૂથા

ચિત્તે ધા નાખી; “હું આ છોકરીને ઉછેરીશ; જીવનનો બધોજ રસ પાળું.”

એક દાંધેનો બંધોજસ્ત ફરી પીતાંબર છાવણીમાં પાછો ફર્યો. તેને કહેવામાં આવ્યું કે તેની પ્લાટી મેના પીંજરામાં થોડાક દિવસ પર મરણ પામી હતી. એટલે મિત્રોએ તેને ઘડી દીધી હતી. પીતાંબર એ ન્હાનકડી કંબર પર જઈને પોક મૂળને રંડ્યો.

અતે પીતાંબરે કેપ્ટન પાસે જઈને પોતાની નોકરીનું રાજીનામું ધરી લીધું અને અફસરને ત્યાં પાંછા ફરી એ છોકરીને પુનઃ શોધમાં લઈ વાસેલ્ય લર્વા બેએકે ઇગ્ન સુબંનથી અંજળી મૂકી!

“છોકરી ત્યારે મોટી થઈ ત્યારે” પીતાંબર તેને લઈ મારા ગામ લાણી ચાલી નીકળ્યો. મેનાની સ્મૃતિ જીવંત રાખવા તેણે આ છોકરીને મેના કહીને સંબોધી. અંદો આવી તેણે એક નાનકડું ખોરું ખરીદી લીધું. અને ખેતી શરૂ કરી. નાનકડો એવી એક વાડી પંખું બંનાવી તેનું અને મેનાનું જીવન કરતો તે જીવનના દિવસો નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

આ તેનો ટુંક ઇતિહાસ. ડોસાએ બહુ ટુંકા શબ્દોમાં તે વર્ષને ‘મેને’ જણાવેલો. તેણે કહેલું:

“હૃદયની વાતો જેને તેને કહી શકાની નથી. એને માટે પાત્રમાં જોઈએ છે.”

એ પછી તેણે કહ્યું:

“હવે એક આશા આ જીવનની બાકી રહી છે મેનાના લગ્ન કરવાની. કાંઈ સારો લાગેલો યુવાન ગોતી કાઢીશ અને એના હાથમાં મેનાનો હાથ સંપીશ. અભણ મારે નહિ જોઈએ. અભણમાં ગ્રામી પ્લેગ નથી હોતી.”

મેં મેના સામે ત્યારે જોયું તેણે તેના નેત્રો નીચાં ટાળી દીધાં. થોડી વારે પુનઃ મેં એની

સામે જોયું તારે એ પાંપણા ઉઘી કરી મને નીરખતી પકડાઈ. પ્રિય મળતાં પુનઃ એ સુવાણી રેશમી પાંપણા ઢળી ગઈ.

તે રાત્રે બધી રાત અમે વાતો કરેલી ડોસાએ પ્રેરેલું.

“તમે હજી કયા સુધી જાણવાના છો ? ત્રિશૂલ.”

“એક વર્ષ પછી નોકરી. સ્વિકારી લઈશ.”

મેં કહેલું.

“પછી તો મેં પણ ડોસાને અનેક પ્રશ્નો પૂછેલા. તેનો જવાબ તે આપતાં થકેસો નહિ. મેંના એ સર્વ સાળગતી દૂર ભૂતી હતી. ડોસાએ બે ત્રણ વાર તે ઉધે છે કે કેમ તેની તપાસ કરેલી પણ હું સમજી ગયેલા કે કોણ જાણે કેમ આજે મેંનાની ઉધ જોડી કયા ગઈ હતી ?

સંવારે હું ગાડી પર જવા નીકળ્યો. મેંનાએ સંકેતસહ પાલક ભરીને ફૂલ મારી આગળ ફાલ્યાં. મેં તે સર્વનો સ્વિકાર કરી તેમણી મોટા રાતા ગુલાબનું એક ફૂલ લઈ મેંનાને પાછું આપતા કહ્યું :

“આ તારા કેશમાં ગૂંથી છે મેના, મારી પાસ કરતાં ત્યાં એ વધુ લીપશે.”

રતુમડી લગ્ન મેંનાના ગાંઠો પર નાચી ઉઠેલી મને લાગી. ડોસાએ, પુર્ન કહ્યું :

“હા, બેટા વિશ્વાસનું કહ્યું કરે !”

મેંનાએ તે ફૂલ મારા હાથમાંથી લીધું. એ સંકેત, એ, હોલ, એ ધગડા ઉઠેલું તેનું હૃદય અને કાળો, કાળો વાળની લટોમાં ભરાવતી વખતે મારા હાથે લીધેલા પૂણે આજે મને વાદ થઈ આવ્યાં. એ પછી હું સંધી વિદાય ગયેલો. અભ્યાસ એક એવી વસ્તુ છે કે જે ઘણી વસ્તુઓને જૂલવી દે છે. ધીમે ધીમે હું આ પ્રસંગ જૂની ગયો. બે વર્ષના લાંબા ગાળા પછી હું અહીં ઉભો છું. મેના-ગઈ કાલની

એ કાશીરીને આજે યૌવના બનેલી હું જોઉં છું. કાળી વિકસી છે, મેંના સૌંદર્યને પુષ્પોની સૌરભ સાથે સરખાવી શકાય. મને એને જોઈને પુર્ણિમાનું સ્મરણ થયું.

“પ્રિયો! પોલતાં તેણે મારા સામે “જેઠ આશ્ચર્ય ચકિત થતાં પૂછ્યું :

“અરે, કોણ વીરલાઈ ? અત્યારે ક્યાંથી ?”

મેં કહ્યું :

“હમણા છેલ્લી ગાડીમાંથી ઉતર્યા. રમ્મઓ પકડી છે તો ઘેર જઈ રહ્યા છીએ.”

મેંના-હાંથી અર્ધ પાગલ-થયેલી મને લાગી. વિશેષતઃ આમાનું કશું સમજી શક્યો નહિ. તે અમને પડીમાં લઈ ગઈ. ડોસા એક ખાટલામાં પગથી માથા સુધી ઓઢીને સુતા દેતા મેંનાએ કહ્યું :

“બાપુને તોવ આવે છે. ત્રણ દિવસથી મેંના ઉતરતોજ નથી.”

વિશેષતઃ પૂછ્યું.

“તેમણે કશું ખાધું છે ?”

મેંના-જોડી.

“ના; કશું ખાધું નથી; જીખના લીધે વધુ લયડી ગયા છે.”

વિશેષતઃ યોગ્ય વધુ એવા પ્રશ્નો મેંનાને પૂછ્યા. નાડતપાસી અને મને કહ્યું.

“ટાઇફોઇડ છે, પેલી બેગમાંથી મોસંબી કાઢ.” અને પછી પુર્ન મેંના તરફ ફરીને બોલ્યો.

“એક વાટેકો લાવ જોઈએ. અરે ! પાણી તાર” નામ તો પટેલાં જણાય ?”

શરમથી દગાતા સ્વરે તે જોડી.

“મેંના, માર” નામ.”

“વહ મગ્નનું નામ છે-તો મેના તારા બાપુને હવે જગાડ-રસ કાઢી આપણે તેમને તે પોવાડો પડશે.”

જલુ સંભાળપૂર્વક મેનાએ ડોસાને જગાડ્યો. આખો ખોલી તેણે મારી તરફ ધારી ધારીને નેત્ર: કહ્યું:

“કાણુ વીરભાઈ ! તમે કયાથી બાપ ! હું તો મરવા પડ્યો છું. હીક સમયે તમે આવ્યા.”
મેં ધીરે રહીને. મારી વાન કરી. અને કાંઈ વાતે ચિંતા ન કરવા જણાવ્યું. વિગ્રોયને પણ કહ્યું:

“અમે તમને મરવા નહિ દેખ્યે.”

પાછલી સવાર સુધી અમે ડોસાની સારવાર કરી, થોડી ઉંઘ ખેંચી લીધી. નવેક વાગે ઉઠીને અમે ઘેર જતા તૈયારી કરતાં મેનાને મેં કહ્યું.

“કાંઈ વાતે ગભરાજો મા ! મેના, મુલતિયે તાવ છે. ઉનરી જશે. ચિંતા નેવું કાગે તો મને ખબર કરજો.”

વિગ્રોયને પણ સાથ આપ્યો:

“ફૂટની બેગ મૂકતો જઈ છું. માંગે ત્યારે તારા બાપુને તેમાથી આપતી રહેજો.”

મેનાએ નયનોથી આભારનો ભાવ પ્રદર્શિત કર્યો ને ફોડીને વાડીમાંથી ફૂસો તોડી કાઢી થોડા મને આપ્યા; થોડા વિગ્રોયને.

અમે તેનો સિવકાર કરી ચાલવા માંડ્યું, મેના ક્યાંય સુધી અમને જતા નેત્ર: દેહી. મેં નેત્રું વિગ્રોયને ઘડી ઘડી પાછું વળી વળીને જતો દતો.

આગળ માર્ગે જતાં સામેથી આવતી એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો.

“પીનાંબરની વાડીના આ ગોટા દશે !”
મેં કહ્યું:

“હા પીનાંબરની વાડીના.”
તે સ્ત્રીએ કહ્યું:

“ડોસો માંદો છે બીચારો. અવરથાએ પહોંચ્યો છે. ઘરમાં જીવાન નેત્ર: દીકરી છે બગવાન ભયું કરે.”

ગામડાના મોઢો જલુ લાગણી પ્રધાન હોય છે. કાણુ ક્યાં માંદુ છે અને તેનો કેટલો વિસ્તાર છે, તે જાણવા મારે ત્યાં તેમને છાપા વાંચવા નથી પડતાં. એ બધું તેઓ જલુ જડપથી જાણી જાય છે, અને પારકાના હું એ દુઃખી થાય છે. એટલું કહી એ સ્ત્રી તો પથે પડી પણ વિગ્રોયના કપિ હૃદયને મોડી મુજબજીમાં નાંખતી ગઈ એવું મને જણાયું.

અમે ઘેર આવ્યા. આજુબાજુના લોકો અમને વીંટળાઈ વળ્યા. છોકરાંઓ આવ્યા અને મોટાઓ-વૃદ્ધાઓ આવી અને યુવનિઓ-આ લોકો સાથે કેવી રીતે વાતો કરવી એનું મને જાન નથી; પણ વિગ્રોયને એ કળામાં પુષ્કળ પારંગત હતો, એવું સમજતાં મને વાર-લાગી નહિ. તેણે બધાં સાથે શહેરની જાન જાનની વાતો કરી-ગમ્યાં માર્યાં-અને અમે, લાટ સાદેજ જતો છે તેટલું બધા છીએ અને તેની પુરશી મેળવવામાં અમને દરે યોગજ માસર્ગ દરે વાર છે એવું એવું. પણ દાંકરે રાખ્યું. સૌ કાંઈ આશ્ચર્ય મુગ્ધ, બની અમને પુરજ માનની લાગણીથી નેવા લાગ્યું. બિચારા ગ્રામજનને ! દશિરાથી મેં વિગ્રોયને આવ્યા ગપચોળા ન ફેંકવા સમજાવ્યા. પણ તેણે સંકેતથી જણાવ્યું કે મારે વાંધો લેવાના કે કરવાની કંઈ ખાસ જરૂર ન હતી. ઉઠતાં ઉઠતાં એક વૃદ્ધા બપોર અને સંજનુ જમણુ પોતાને ત્યાંથી આવશે એમ કહેવા લાગી એટલે વિગ્રોયને કહ્યું: “ભાગે આજે એમજ થવા દો. કાલથી હાથે રાંધવાનું રાખીશું.”

બપોરે ત્રીણ વાગે બીજા કાંઈ ગ્રામજન ગામડામાં-ગામી-રાકોપજ નાંદ એટલે અમે આગ પડ્યા. હું ક્યારે ગ્રામી ગયો એની મને ખબર પડી નહિ. છેક સંજે ત્યારે હું જાગ્યો ત્યારે મેં નેત્રું કે વિગ્રોયને ઘરમાં નહતો.

સામે ન્તયું સારે એ પાંપણો ઉચી કરી મને નીરખતી પકડાઈ. દ્રષ્ટિ મળતાં પુત્રઃ એ સુંવાળી રેશમી પાંપણો ઢળી ગઈ.

તે રાત્રે બધાં રાત અમે વાતો કરેલી. ડાસાએ પૂછેલું.

“તમે દંણ ક્યા સુધી લખવાના. હો ? પીરલાઈ.”

“એએક વર્ષ પછી નોકરી, સ્વિકારી લખશ.”

મેં કહેલું.

પછી તો મેં પણ ડાસાને અનેક પ્રશ્નો પૂછેલા. તેના જવાબ તે આપતાં ચોકસો નહિ. મેના એ સર્વ સાંભળતી દૂર સતી હતી. ડાસાએ મે ત્રણ વાર તે હથે છે કે કેમ તેની તપાસ કરેલી પણ હું સમજી શકેલો કે કેણુ જાણે કેમ આજે મેનાની ઉધ ઊડી ક્યા ગઈ હતી ?

સવારે હું ગાડી પર જવા નીકળ્યો. મેનાએ સંદેશગ્રસ્ત પાસવ લગીને ફૂલ મારી આગળ ફાલવ્યાં. મેં તે સર્વનો સ્વિકાર કરી તેમાંથી મેટા ગ્રાતા ગુલાબનું એક ફૂલ લઈ મેનાને પાછું આપતા કહ્યું.

“આ તારા કેશમા ગૃથી લે મેના, મારી પાસ કરતાં ત્યાં એ વધુ દીપશી.”

રતુમડી લગ્ન મેનાના ગાયો પર નાચી ઉડેલી મને લાગી. ડાસાએ, તુર્ત કહ્યું :

“હા, મેટા વિરલાઈનું કહ્યું કરડ.”

મેનાએ તે ફૂલ મારા હાથમાંથી લીધું. એ સંકેત, એ, સંકેત, એ પાંખા ઉડેલું તેનું હૃદય અને કાળા કાળા વાળની લટામાં ભરાયતી વખતે ગેરાર હાથે લીધેલો, પૂણી આજે મને યાદ થઈ આવ્યાં. એ પછી હું સાંધી વિદાય થયેલો. અભ્યાસ એક એવી વસ્તુ છે કે જે ધણી વરતુએને જીતતી દે છે. ધીમે ધીમે હું આ પ્રસંગ જીતી ગયો. મે વર્ષના લાંબા ગળા પછી હું અહીં ઉભો છું. મેના-ગદ્ય કાલની તે પીવાડો પડશે.”

એ કાશીની આજે યૌવના બનેલી હું નેહ છું. કળી વિકસી છે. એના સૌંદર્યને પુષ્પોની સૌરભ સાથે સરખાવી શકાય. મને એને, એમને પૂર્ણિમાનું સ્મરણ થયું.

આંખો ખોલતાં તેણે, મારા સામે નેહ આશ્ચર્ય ચકિત ચંતાં પૂછ્યું :

“અરે, કેણુ પીરલાઈ ? અત્યારે ક્યાંથી ?”

મેં કહ્યું :

“હમણાં છેલ્લી ગાડીમાંથી ઉતર્યા. રગ્નએ પડી છે તે દેર ગઈ રહ્યા છીએ.”

મેના હાંધી અર્ધ પાગલ થયેલી મને લાગી, વિભ્રાચના આમાતું. કશું સમજી શક્યો નહિ, તે અમને જુ પડીમાં લઈ ગઈ. ડાસા એક ખાટલામાં પગથી માથા સુધી એાડીને સુતા હતા. મેનાએ કહ્યું :

“જાણુ તો આવે છે. ત્રણ દિવસથી મૂવો ઉતરતોજ નથી.”

વિભ્રાચને પૂછ્યું.

“તેમણે કશું ખાધું છે ?”

મેના, ખોડી.

“ના, કશું ખાધું નથી. જીખના લીધે વધુ લથડી ગયા છે.”

વિભ્રાચને થોડાક વધુ એવા પ્રશ્નો મેનાને પૂછ્યા. નાના તપાસી અને મને કહ્યું.

“ચાક્રો છે. ચેલી ખેગમાંથી મોસળી કાઢ.” અને પછી તુર્ત મેના તરફ ફરીને બોલ્યો.

“એક વાટકો લાવ નેહએ. અરે ! પણ તારું નામ તો પેલું જણાય ?”

સરમથી દખાતા સ્વરે તે ખોડી.

“મેના, મારું નામ.”

“વહ મજાનું નામ છે-તો. મેના તારા બાપને હવે જગાડ. રસ કાઢી આપણે તેમને

બહુ સંભાળપૂર્વક મેનાએ ડોસાને જળાડયે.
આંખો ખોલી તેણે મારી તરફ ધારી ધારીને
જોઈ કહ્યું :

“કાણુ વીરભાઈ ! તમે ક્યાંથી બાપ ! હું
તો મરવા પડ્યો છું. હીક સમયે તમે આવ્યા.”
મેં ધીરે રહીને મારી વાત કરી. અને
કાંઈ વાતે ચિંતા ન કરવા જણાવ્યું. વિજોયને
પણ કહ્યું :

“અમે તમને મરવા નહિ દેઈએ.”

પાછલી સવાર સુધી અમે ડોસાની સારવાર
કરી. થોડી ઉધ ખેંચી લીધી. નવેક વાગે
ઉડીને અમે ઘેર જવા તૈયારી કરતાં મેનાને
મેં કહ્યું.

“કાંઈ વાતે ગભરાજો મા ! મેના, મુકતિયો
તાવ છે. ઉનરી જશે. ચિંતા જેવું કાગે તો
મને ખજર કરજો.”

વિજોયને પણ સાથ આપ્યો :

“કૂટની બેગ મૂકતો જઈ છું. માગે ત્યારે
તારા બાપુને તેમથી આપતી રહેજો.”

મેનાએ નયનોથી આભારનો ભાવ પ્રદર્શિત
કર્યો ને ફેડીને વાડીમાંથી ફૂંસો તોડી લાવી
થોડા મને આપ્યા; થોડા વિજોયનને.

અમે તેનો શિવકાર કરી ચાલવા માંડ્યું.
મેના ક્યાંય સુધી અમને જતા જોઈ જોઈ
મેં જોયું વિજોયન પડી ઘડી પાછું વળી
વળીને જોતો દતો.

આગળ માર્ગે જતાં સામેથી આવતી
એક સ્ત્રીએ અમને પ્રશ્ન કર્યો.

“ખીતાંબરની વાડીના આ ગોટા દશે !”

મેં કહ્યું :

“દા ખીતાંબરની વાડીના.”

તે સ્ત્રીએ કહ્યું :

“ડોસા માંદો છે બીયારો. અવરથાએ
પહોંચ્યો છે. ઘરમાં જીવન જોઈ દીકરી છે
જીવન બહુ કરે.”

ગામડાના લોકો બહુ લાંબાથી પ્રધાન
દોષ છે. કાણુ ક્યાં માંદુ છે અને તેનો કેટલો
વિસ્તાર છે. તે જણવા માટે ત્યાં તેમને જાણ
વાંચવા નથી પડતાં. એ બધું તેઓ બહુ ઝડ-
પથી જાણી જાય છે, અને પારકાના દુઃખે
દુઃખી થાય છે. એટલું કહી એ સ્ત્રી તો
પથે પડી પણ વિજોયનના કવિ હૃદયને મોટી
મંજવણમાં નાંખતી ગઈ એવું મને જણાયું.

અમે ઘેર આવ્યા. આજીઆજીના લોકો
અમને ‘વીરભાઈ’ વળ્યા. ‘છેરકરો’ આંગ્યા
અને મોટાઓ-ટૂંકાઓ ‘આવી’ અને યુવ-
તિઓ-આ લોકો ‘સાથે કેવી રીતે વાતો
કરવી એવું મને જ્ઞાન નથી; પણ વિજોયન
એ કળામાં પુષ્કળ પારંગત દતો, એવું સમ-
જતાં મને વાર લાગી નહિ. તેણે બધાં સાથે
સહૃદયની જાત જાતની વાતો કરી-ગરખાં માર્યા-
અને અમે હાટ સાહેબ જોઈ છે તેટલું લાગ્યા.
છીએ અને તરી પુરથી મેળવવામાં અમને
દશે થોડાજ માસની દશે વાર છે એવું એવું,
પણ હાંકયે રાખ્યું. સૌ કોઈ આશ્ચર્ય મુગ્ધ
બની અમને પુષ્કળ માનની લાગણીથી જોવા
લાગ્યું. શિયારા આમ્બજનો. ઇશિરાથી મેં
વિજોયનને આપા ગપગોળા ન દેંકવા સમજન-
વ્યો પણ તેણે કહેતી જણાવ્યું કે મારે
વાઘો લેવાના કે ડરવાની કંઈ ખાસ જરૂર
ન હતી. ઉંઘતાં ઉંઘતાં એક રૂપ્યા બપોર અને
સંજનુ જમણુ પાતાને ત્યાંથી આવશે એમ
કહેવા લાગી એટલે વિજોયને કહ્યું : “ભરે
આંજો એમજ થયા દો. કામથી સાથે સંધવાનું
રખીશું.”

બપોરે જાંબવા પિના બીજને કોઈ પ્રોત્સાહ
ગામડામાં રાખી ચકાવજ નહિ એટલે અમે
આડા પડ્યા. દુઃ ક્યારે ડોઘી ગયો એની મને
ખજર પડી નહિ છે સંજો વ્યારે દુઃ જાણ્યો
ત્યારે મેં જોયું કે વિજોયન ઘરમાં નહતો.

મોડી રાત્રે તે ઘેર પાછો આવ્યો. પેલી
જૂઠ્ઠા ક્યારનુંય જમણુ મૂકી ગઇ હતી, મેં
તેને પૂછ્યું:

“ક્યાં જીવડ્યો હતો વિદ્યુ?”

“ખેતરોમાં” ટૂંકમાંજ તે બોલ્યો.

મેં કહ્યું:

“મને જગાડવો હતોને, હું તારી સાથે
ન આવત?”

તે બોલ્યો:

“નિદ્રામાંથી માનવીને જગાડવો એ મહા
પાપ છે એવું શાસ્ત્રોત્ કથન છે. નિદ્રામાં,
ક્યારેક મધૂર સ્વપ્ન-સપ્નિ ખડી થાય છે.
એને ઉઠાવી નહિ દેવી જોઇએ.”

મેં હસીને કહ્યું:

“મોટા પંડિત ના જોયો હોય તો!”

જમીને અમે આમ તેમની વાતો કરીને
સુઇ ગયા ગામડામાં રાતના દશ વાગતામાત્રો
સોપાટો પડી બપ છે. પાછલી સવારે મારી
આંખ જરા જાગી જીધડી ગઈ. આખો
દિવસ જીવવામાં ખેંચી કાઢ્યો હતો એટલે
શરિર હલકુ પડી, ચાકને ભાર ઓછો થઈ
ગયો હતો અને આખો સાર થઈ ગઇ હતી.
મેં જોયું વિદ્યોત્તમ ચાકથી લોચ બનીને ઘેર
નિદ્રામાં પડ્યો હતો. મુખ હાથ સ્વચ્છ કરી
ઘરની બાર આવી મેં જોયું: આકાશ ધીમે
ધીમે જીભા પકડતું જતું હતું અને પૂર્વ-
કાશમાં કાઢિલી ઉઘા કેશ સમારી રહી હતી.
આ વખતે મને સહસા વિચાર આવ્યો: “પીતાં-
બરને કેમ હશે અલારે? એનો તાવ દહાડો
પડ્યો હશે? વધારે હશે તો? મેના ઘભરાઇ
ગઇ હશે તો? મારે વાડી પર જવું જોઈએ.”

વિદ્યોત્તમને જગાડવાનું મને મન થયું.
પણ મેં વિચાર્યું કે તેના મત પ્રમાણે માન-
વીને જીવમાંથી જગાડવો એ મહા પાતક છે.

અને તેમાંય પાછલી રાતની જીવ ! માનવીને
તે મસ્ત બતાવી દે છે: સાચા આઈ વાગે
‘જીદનાર વિદ્યોત્તમ અત્યારે જીદે નહિ અને
જીદે તેણે સાથે આવવા તેવાર નહિ થાય;
દિવસ જીવવાને અર્થ કલાક જેટલી વાર હતી.
મેં વિચાર્યું: એકાદ કલાકમાં તો હું પાછો ફરી
જમરા.”

હું વાડીએ પહોંચ્યો. મેં જોયું મેના
એક પુષ્પના રોપાને અર્ધ નાચી નખીને પાણી
રેડતી હતી. પ્રભાત જીવતું હતું. ઉપા પોતાના
નાજીક કરથી ત્યાં આકાશમાં રંગોળા પૂરી
રહી હતી, અને અહીં મારી દ્રષ્ટિ સામે એક
અત્યંત રૂપવતી કન્યા, ખીમેલા પુષ્પોની વચમાં
એક નાનકડા છોડનાં મૂળમાં, એનાં ગોરા
ગોરા હાથમાં એક માટલી પકડી તેમાંથી જલ
સીંચતી હતી. એનાં અંગ સૌંદર્યને એ કલા-
ત્મક વજાક-લાંબી ભગ્ન ગ્રીવા પર આવેલા
જમનાનાં નીર જેવાં કાળાં ભરમર વાળના
ભરાવવાર અંગોળામાં મુંથાયત્રી એ અર્ધ
વિકસિત મોગરાની ફૂલકળીઓની વેણી-માટીના
પાત્રમાંથી જલની એક ધારી પડતી એ ધમા-
અદા, એ સર્વ કેટલું બહુ આકર્ષક હતું!
મેના અલારે મને મેના નહિ પણ ફૂલોની
રાજકુમારી લાગી.

મારો પદ્મવતિ તેના કાને પડતાં તે
ચમકોને પાછી ફરી બોલી:

“અરે, તમે છો વીરભાઈ! બેઠેલી, સાત-
રમાં અલારે...”

વચમાંજ હું બોલી જાણ્યો:

“તારા પિતાની પ્રકૃતિની ભાળ કાઢવા
આવ્યો છું. તેમને અલારે કેમ છે મેના!”

મેના બોલી:

“જરા ઠીક છે હમણા. રાત્રે બીજાક
નિદ્રા આવી ન હતી એટલે રહેજ અસ્વસ્થતા”

વધુ હતી. દમણા, મેં મોસખીનો તરુ કાઢીને પીવાડ્યો, તે પછી સધા થયા છે.”

મેં કહ્યું :

“ડીક, ત્યારે હું જાણ્યો હતો.”

તે બોલી :

“ક્યાં જવન છે ? જરા ખેસા તો ખરા !

શું આવ્યાને શું આપ્યા ! ખરા છે હોં તમેય તે ! આહ પ્રીયા વિના નિકળ્યા છે ? મેં ક્યારે ક્યારના આજે ખેસો જરા. હું આહ બતાવીને આ આવી.”

મેનાના શબ્દે શબ્દમાં મારા પ્રત્યેનો પ્રેમભાવ દર્શાવતો મેં જોયો. મેં વિચાર્યું આ છોકરીના કામળ હૃદયને મારે ધક્કા નહિ આવે. જોયું મેં કુવા તરફ પગ ઉપાડ્યા, અને તેના ચાળાની દિનાર પર જઈ પડ્યો. આ કુવો પીતાંબરની વાડીને ચોંચત સોચતો હતો. મને વિચાર આવ્યો મેના અડીધીજ પાણી ભરતી હતી.

એક આસો આંધ્ર લઈ મેના માંડી પાસે આવી.

મેં પૂછ્યું :

“એક જ આસો કેમ લાવી મેના, તું નથી પીતી ?”

મેનાએ કહ્યું :

“ના મને ચાંદની ટેવ નથી.”

“તારા બાપુ પીએ છે ?”

“ના, કહેતા હતા કે પછેમાં બહુ પીએ પણ આજ દર વર્ષેયો તેમણે તેનો સંતર લાગ કરી દીધો છે.”

“ત્યારે ચાંદ લાવી ક્યાંથી ?”

પણ મેનાએ ઉત્તર આપ્યો નહિ. લગભગ તે જમીન તરફ એક આસુ નેંધ રહી.

હું સમજી ગયો. મેના મારા માટે જ આસ રચનાના હોટલના આસથી આહુ પડીક લઈ આવી હતી અને પોતાના પીવાના દધમાંથી

તેણે તે તૈયાર કરી હતી. મારા માટે આ અમુક આવિષ્કારને કેટલી બધી લાગણી હતી !

આહ પીતાં પીતાં મેં તેને કહ્યું :

“મેના, તું બહુલીકે ?”

તે બોલી :

“નિશાળમાં કદિ નથી ગઈ. પણ બાપુએ મને ઘેર લખનાં વાંચનાં શીખવાડી દીધી છે અને હવે તો હું નિત્ય થોડું વાંચું છું. માંચનાં બહુ સમજ પછુ સંકે છું.”

“તારા બાપુ લાલેલા છે મેના ?”

“હા, સોના ચોપડીઓ ભર્યા છે.”

“તું અહીં વાંચવાનું ક્યાંથી મેળવે છે ?”

“બાપુ કોઈ વાર સંદેરમાં બપોલે ત્યારે પેટી ભરીને પુસ્તકો લઈ આવે છે. મોટેથી તમને દૂરે બતાવીશ. દમણા પેટી જીધાકે તો તેના ખજાનાથી વખતે બાપુ જાણી જાય.” પીતાંબર મારે મને હાથમાં ફારે માનતી લાગણીઓ જનતી. પોતાની નહિ એવી છોકરીના શિક્ષણ અને જીવન-સંધાર પ્રત્યે તેને કેટલી બધી ભવ્ય ચિંતન હતી ! મેં તેને પૂછ્યું :

“તને ચિત્રકળાનો શોખ ખરા મેના ?”

તે બોલી :

“ખાસ કંઈ નહિ. હું એમાં કંઈ સમજી શકતી નથી પણ મને કવિતાઓ વાંચી બહુ ગમે છે. કેટલીયે મારે મોઢે છે. ખેતરમાં ચકલીઓ ઉડાવતાં કે કુવા પરથી જલ ખેંચી પુષ્પોને સીંચનાં પુસ્તકો અપાને હું તે ગાઉ ત્યારે મને બહુ આનંદ આવે છે.”

મેં કહ્યું :

“બધાંજ કાચો કંઈ સાચો નથી. હોતાં મેના; એ કંઈસ્ય કરી સમજ અને શક્તિનો વ્યવ કરવો વ્યર્થ છે. હું તને ચિત્ર કળા તરફ દોરીશ.”

તે બોલી :

“બહુ સારું. તમે ચિત્રો સાથે લાવ્યા છો!”
“લાવ્યો તો નથી: પણ આ રજાઓમાં
અહીં દોરવા માંડ્યું છું.”

મેના સતોષ પામતી જણાઇ. તે ઉભી
થઇ મેં પૂછ્યું:

“એકને ક્યાં જાય છે મેના?”

“તમારા માટે ફૂલો લેવા જાઉં છું.”

મેં કહ્યું:

“ફૂલોની શી જરૂર છે? મેના, તારા
યૌવનભર્યા અંગની સુવાસ મને આ. પુષ્પોથી
હજાર દરજ્જે પ્રખ્યાત કરી દેશે.”

લજ્જાથી લાલ જની ઉઠેલા ગાલ લઇ
મેના જતી રહી: અને તુર્ત ફેટલાંકે ‘પુષ્પો
લાવી. મારા હાથમાં ચૂક્યા. મેં તે લઇ મેના
ઉપર ફેંક્યા. મેનાએ મારા હાથ પકડી લઇ કહ્યું:

“અરે, આમ શું કરો છો?”

મારાથી જૂન થતી હોય એમ મને
લાગ્યું. જ્યાં મેનાના સુંદર હસ્તો મેં ગ્રહી લીધા.
તે પકડાઇ ગઈ. મેં તેને મારી નહક બેઠી
ને મારા હાથ સાથે બીંસી દીધી ને ‘તેના
સુંદર કપોસો પર મારા એળેટા રમી રહ્યા.

હાથનો આ ખૂદકો એકદાર કરતાં આજે
મારું સર્વાંગ કંપે છે. મનુષ્યથી ભૂલો કાં
થતી હશે? મેના પ્રથમે મારા હાથમાં પ્રેમની
પ્રખ્યાત કરી લાગણીઓ જન્મી હતી, અને તે
વેગ મેં જી રહી હતી. મારા પ્રથમની તેની
મંદમતી, પ્રભાવને ભરેલ સમય, સૌરભ પ્રસા-
રતી વાડી, રૂપ, યૌવન, ‘અને આ એકાંત’
તમે માનો ના માનો, પણ મને તેવા
સુવાનને, જે તેની પાસે ‘કાંઈ યૌવના ઉભી
હોય તો તો તેને ખૂબજ ચૂમી-લેવાનું મન
થઇ આવે, એવું એ બહુ હતું. એક...જે...
ત્રણ...? ના, પચ્ચીસ-પચ્ચીસ-ચુનનેથી
મેનાને મેં ધક્કારાવી મૂકી!

જૂંપડીમાંથી પીનાંબરનો વ્યથા ભરેલો
અવાજ અમે સંભળ્યો. તે મેનાને જોશાવી
રહ્યો હતો: એ દીકરો થયું નેહિંતર મારા
હાથનો વેગ ‘ક્યાં જઈને અંતકને તે કહી
શકાય તેમ નથી. આ જીવાની પણ કેવી
ચિચિત વસ્તુ છે...

“મેનાની પડેલાં હું પીનાંબર પાસે દોડી
ગયો. પ્રેમનો! સર્વ સામાન્ય નિવૃત્ત છે કે
આપણે જેને પ્રેમ કરીએ છીએ એની વસ્તુ
પણ આપણને મિત્ર લાગે છે. તેની પાસે
પ્રાંતી મેં કહ્યું:

“હવે કેમ છે તમને?”

તે બોલ્યો ને...

“દીક છે. પણ તમે આવી ગયા? હવે
ધણું સારું થયું. હું મેનાને તમારી પાસેજ
માકલવાનો હતો.”

મેં કહ્યું:

“શું કામ હતું એવું મારું?”

“હું તમારી સાથે એક ખાસ વાત કરવા
માંડ્યું છું.”

મારું હાથ ધબકા હોયું: મેં તે ધક્કા
દીધું. હું કંઈક સમજ્યો હતો. પીનાંબર કંઈ
વાન માટે મને જોતાં જ રહ્યો હતો.

મેનાને ઉદ્દેશી ડોરો બોલ્યો.

“વીરભાઈ અહીં છે. મેના. મેના, હું
છોડવાને પાણી સીંચ, બા!”

મેના પણ કંઈ સમજતી હોય તેમ
જણાવું. તે અંદ બહાર ચાલી ગઈ.

ધીમેથી ડોસાએ મને પૂછ્યું:

“તમને મેના કેવી લાગી, વીરભાઈ?”

હું સંકોચ અનુભવતો બોલ્યો:

“કેવો પ્રજા તમે પૂછો છો?”

ડોસાએ કહ્યું:

“દીક પૂછી રહ્યો છું. જીવાન છોડવાને
તેના સંસર્ગમાં આવતી છોકરી માટે અવશ્ય
પૂછ્યું જ નેહિંતર.”

હું એનો ઉત્તર શું આપું? મારા ઓષ્ટ
ખુલી શક્યા નહિ ને હું નીચે જોઈ રહ્યો.

ડોસાએ એક ખોખારો કરી કહ્યું:

“હું બધું સમજું છું. આ જીવનમાં
મેં લગન નથી કર્યાં પણ મેનાને હવે હું
જલ્દી પરણાવવા માંગું છું. મારા હૃદય સાથે
મેં ગાંઠ વાળી છે કે મેનાને તમારા હાથોમાં
સોંપવી. હું મેનાની છેલ્લી રીતભાત પરથી
સમજી શક્યો છું કે એ તમારા વિના પાગલ
જેવી છે.”

એમ કહી તેણે પુનઃ બે ખોખારા ખાધા.
તે ધણો અશક્ત લાગતો હતો. પણ તેના
અંદરમાં સંતોષનો એક કંપ હતો એ હું
જોઈ શક્યો હતો.

“પણ..” તેણે એની યાદેશી આંખો
મારા મુખ પર ઠેરવી કહ્યું: “તમે રહ્યા બહુલા
ગણેલા; મારી અભણ છોકરીને તમે
સ્વિકારશો?”

બીજી બાજુ મુખે ફેરવી લઈ હું બોલ્યો:
“શા માટે નહિ સ્વિકાર? મેનાને કાંઈ
‘અભણ’ કહે તેનું હું મસ્તકજ ઉભારી લઉં.”

રંગઓ પૂરી થયા આવી છે. દશ દિવસ
પછી અમને અહીં પૂરો દોઢ માસ અંતે ઉપર
ચાર દિવસ થશે હવે માત્ર થોડાજ દિવસ
રોકાવાનું છે. આ અરસામાં મને વિશેષ-
ચિંતામાં આભ અને ધંરતી જેટલો તકાવન
જણાયો છે. તે આંચકો લારે કેવો હતો!
અંભારે કેવો છે! અમારી મેત્રી કેવી હતી!
એ અભિજ્ઞતા અંભારે દૂર ને દૂર કેમ જતી
રહેવા લાગી છે!

તેના નિલ કમમાં મને પુષ્કળ તકાવન
જણાયો. એક દિવસ હું રાંધતો બીજો દિવસે
વિશેષચિન. મારા રાંધવાના સમયે તે મારી પાસે
દેખાતો નહિ-એટલે મને ઠીક દાખલું. તે ક્યાંક

ફરવા નીકળી પડતો. ક્યાં જતો હતો તે પણ
જણાવતો નહિ, અને હું તે જાણવાની ઉત્કંઠા
પણ કદિ દર્શાવતો નહિ. એ ન હોય સારે હું
નોટ લઈ ચિત્ર કામમાં પ્રવૃત્ત થઈ જતો. એ
આવતો દેખાય એટલે તે બંધ કરીને
એક એવા રચ્છો મૂકી દેતો જ્યાં વિશેષચિનની
નજર કદિ પણ પડે નહિ. રાંધવાનો વિશેષ-
ચિનનો વારો હોય સારે હું ક્યાં તો ચિત્ર
દોરતો કે ક્યાં તો પીનાંબરની વાડી પર જતો
રહેતો. અમે દૂર ને દૂર જઈ રહ્યા હતા. મેં
એમ વિચાર્યું હતું કે વચન પાળવામાં હું
કેવો એકલો છું એમ હું વિશેષચિનને બતાવું
ત્યારે જ ખરો. અહીં આવતાં પ્રથમ મેં ચિત્રો
દોરતાનું અને વિશુએ કાચ-સંમંદ રચવાનું
નક્કો કર્યું હતું ને?

હું ચિત્રો દોરતો અને તૈયાર કરી મેના
પાસે દોડી જતો. પ્લેક ચિત્ર મેં દોડ્યું હતું =
પુષ્પોદ્યાનમાં રાપાઓને જલપાત્ર વડે જલ-
સીંચીને એક નવપાંચવાનું. પાછળ આકાશની
એક ચાંદ્રિય મારી હતી અને ત્યાં દૂર આછી
આછી રેખાઓથી ઉભા સુંદરીને ચીનરી હતી.
જાણે ઉભા, ધરતી પર જલસિંચન કરતી આ
સુંદરીને જોઈને, પોતાના પ્રિયતમ અરુણને
મળવા જવાનું પીસરી એકો દેશે જાણે મુઘ્ધ
નયને નીરળી ના રડી હોય, નીચે નામ આપ્યું
હતું ‘જલ-સીંચન’. રંગ અને રેખાઓ પ્રસંગ
અને કલ્પનાનો એવો સુંદર સુમેળ મેં પીછીથી
સાધ્યો હતો કે જ્ઞાનારની તુચ્છતા થઈ જાય.
એ ચિત્ર હું મેનાને બતાવી આવેલો, તે
તેને પૂછે: “આ સુંદરી કાણ છે તે તું
જાણે છે મેના?”

“ના” મેનાએ કહેલું.

“એ તુંજ. તે દિવસે પ્રભાતે હું તને
મળવા આવેલો એ તને યાદ છે?”

લજ્જતની મારી મેના મૌન રહેલી.

એ પછી તો મેં એમાં કંઈક ચિત્તે
 હોવાં. હું સમજ્યો હતો કે આ રીતે મેનાને
 હું રાજ કરી શકીશ અને મારી પ્રતિભા તેને
 સમજવી શકીશ. 'અમર' 'શુભન' 'શુભન'
 'ફૂલોની રાજકુમારી' 'પિપ્પુ, સરેશ' 'વિર-
 હીશી' 'સરિના' 'નંદન' 'કેટકેટલાં' 'મણુવું' ?
 આખી બુક પૂરી થયા આવી હતી. આરંભ
 એમણીસ શ્રેષ્ઠ ચિંતાનું આદ્યમ, મેં વિચાર
 કર્યો પૂર્ણ વીસ કરી આદ્યમ પૂરું કરી
 હજી અને તેના છેલ્લા ચિત્ર માટે કોઈ શ્રેષ્ઠ
 કવચના અને રોમાન્સ પ્રસંગની હું વાટ
 જોતો બેઠો.

તે દિવસ-હા તે દિવસ મને બરાબર યાદ
 છે, મેં પાત્રોના મારો વારો હતો. ખૂબ અપેક્ષી
 મેં રોડકીઓ વળી નાખી. રોક તૈયાર કરી
 લીધું. દિવસ એકાદ રાસડો ચડીશ દરો. દાર
 બધ કરી હું પીનાબરની વાડી તરફ નીકળી
 પડીશ. રસ્તામાં મેં વિચાર કરી લીધો:
 આજે મેનાને ચમકાવી મૂકું. વાડીના મુખ્ય
 દાર વાટે નહિ પણ બીજા માર્ગે-એતરોમાં
 યાત્રે-મારે કુવા પર જવું અને ત્યાંથી "મેના!
 મેના!" કહીને જમ પોડવી! મેના બુ'પડીમાંથી
 બહાર નીકળશે અને વાડીનો ત્રેપો જોલમ
 દેહશે, ત્યારે પોછળથી હું અદ્દહાસ કરી ઉડી
 મેનાને એવી બનાવીશ-એવી બનાવીશ-

આ વિચાર આવતાં મારાં માં, અલગ
 આવતાં પછી હું ખૂબ હસી પડ્યો. મને વીસમા
 ચિંતનું સુંદર વંસુ હાથ લાગી આવ્યું હતું.
 પિપ્પુની શ્રેષ્ઠ કરતી સુંદરીની આસિની વ્યમ-
 તામય લેધકતા-નેત્રો પર આવેલી અકુટિનો
 સ્થિત સંકોચ-ગાસપર આસકાનો આઠો આઠો
 ઘેરો રંગ-વાહ, એ બધું મારી આંગળાઓ
 ચિત્ર ફેરવે ઉતારી મૂકશે ત્યારે!
 ધીમે ધીમે, હું, પીનાબરની વાડીમાં પ્રવે-

શ્યો. અને કુવા તરફ રહેજ પછુ અવાજ ન
 થાય એ રીતે આગળ આગળ વધ્યો; ત્યાં...

મારી દ્રષ્ટિએ ફરથી જોયું કે કુવાના
 વાળા પર બે વ્યક્તિઓ હતી. તેમાં એક
 પુરુષ હતો અને બીજી સ્ત્રી. સ્ત્રી પુરુષના
 બેળામાં આડી પડી હતી અને પુરુષ સ્ત્રીના
 કાળા કાળા વાળ પર ધીમે ધીમે કંઈ મજા
 મણતો હતો. પુરુષ વિશેષતઃ હતો, સ્ત્રી મેના.
 ખૂબ વધુ સાવચેતીથી હું દોરકેડગ
 આગળ વધ્યો. અને એક રક્ષાના ચાની
 આડમાં બેસી ગયો.

વિશેષતઃ મેનાને પૂછ્યો હતો.

"પેપુ ગીત તને આવડ્યું મેના?"

મેનાએ કહ્યું:

"કંઈ હમણાં છેલ્લું લખ્યું એ, "મનની
 વાત?"

વિશેષતઃ કહ્યું:

"હા એજ. એ તને કેવું લાગ્યું?"

"ખૂબ સરસ. તમારા હમણાં લખેલા

બધેજ કાગળો પર હું તો ખાંડી બની ગઈ
 છું. અને તેમાંય "મનની વાત"નું કાગળ તો
 હજી કાસેજ તમે લખ્યું છે ને. આજે તો
 મનેયે મોટે થઇ ગયું છે."

"એમ?" વિશેષતઃ આગ્રહ કર્યો.

"ત્યારે તો એ ગા, મેના!"

મેનાએ ગાયનું ચાર કહ્યું:

હું કવિ નથી અને મારી રમરભૂશકિત

એટલી બંધી તેજ નથી કે કાચને અસરમાં
 અદિ રુબ કર. પંચુ એટલું તો બાણુ છું
 કે એક પ્રેયસી, તેના પ્રિયતમને પોતાના મનની
 વાત કહેલી હતી. અને એના મનના ઉમંગમાં
 વિશેષતઃ કાચમાં આખેજ રીતે ઉતાર્યાં હતા.
 બહો તે પ્રેયસીના હૃદયમાં પૂરીને એ હૃદયની
 જાની જાની વાત, રોધી લાગ્યો હતો અને

કાવ્યમાં કલાત્મક રીતે તેણે તે ચૂંધી. લીધી હતી. મેના: એક સ્ત્રીના હલકમાંથી આ ગાન શ્રુતું હતું. પ્રેમસી કહેતી હતી, પ્રિયનમ સાંભળતો હતો !

હું દીગમ્ભ થઇ ગયો. મારા કાન આ શું સાંભળતા હતા ! મારી દ્રષ્ટિ આ કંઇ દ્રશ્ય નેતી હતી ! ધરતી મારા પગ નીચેથી મને સરી જતી લાગી. માઝં મગજ બહેરાટ મારી ઊઠ્યું. માઝં સર્વાંગ કાલ્પથી કંપી રહ્યું. મેનાનું ગાન આગળ વધી નહું, હતું, અને એ મારા કાનમાં ઘૂસી જઈ રહ્યું હતું. પણ મારે એ સાંભળવું ન હતું. એનો એકકેક શબ્દ મારા હૃદયમાં હનન હનન કરતા કરી રહ્યો હતો. કાનમાં ખૂબ બળપૂર્વક મેં આંગળીઓ ખોસી દીધી, અને ધીમા ડગલે હું પાછો ફર્યો. આ વિરોધન ! જેને હું પ્રાણુથી પણ અધિક ચાહતો હતો ! મારાથી લેશ માત્ર પણ ભિન્ન સમજતો ન હતો તેણે શું કંઈ હતું ? વિરોધન મને, એક મહાન હત્યારો, એક મહાન ગદ્ગદ લાગ્યો. તેણે માઝં જીવન લૂંટી લીધું હતું મારી આશાઓનું ગળું એના લોખંડી હાથોથી લીસી નાંખ્યું હતું. કંઈ અભાગી પળોએ એ મને મળ્યા હશે ?

હું ઘેર આવ્યો તે તૂર્ત મેં પીછી પકડી. હેડલા-લીસમા ચિત્રનું વસ્ત્ર મને અચાનક કેવું મક્કી ગયું હતું ! ચિત્ર ફલક પર મારી પીછી ફરતીજ ગઇ ફરતીજ ગઇ. અર્ધા કલાકમાં તો મેં ચિત્ર પુરું કરી લીધું. એકજ એકમાં પૂરું કરી લીધું. એકજ એકમાં ચિત્રનું વસ્ત્ર ફલક પર મેં આમ ઉતાર્યું હતું :

એક રાજકુમાર જગતમાં સૂતો છે ને દર એક મૃગણી છે. રાજકુમારના ગળામાં સુવર્ણની એક સરી માળા છે. અને મૃગણીના ગળામાં પણ એવીજ એક સરી સુવર્ણ માળા

છે. એ પરથી એવો ભાસ થાય છે કે તે રાજકુમારની પાળેલી છે અને રાજકુમારને તેના પર હેત છે. થોડે દૂર એક બીનકાર બીન બળમરતો બેઠો છે. એના હેત મૃગણીને રાજકુમાર પાસેથી છીનવી લેવાનો છે. બીનકારની આંખમાં અધાઈ છે: અને મુખ પર વિદાળતા, પણ સંગીત ૧૨ નેનો પૂરો કાચ છે. ભાળા મૃગણી બજાવી નથી કે બીનકારની યોટી કળા પર તે મોઢી રહી છે મૃગણીની આંખમાં સંગીતનાં ઘેન છે. સંગીત પર આકર્ષાઈ મૃગણી બીનકારની નજીક ડોક ઉઠી કરી નિઃસંદાય થઇ બનણે ઉભી છે. એ પરથી સ્પષ્ટ કહી શકાય એમ છે કે બીનકાર પોતાની કળામાં ફાગ્યો છે. રાજકુમારની પીઃ પાછળ બીનકારે આંખાઢ ધા કર્યો છે. રાજકુમાર જરા બળતો દેખાડાયો છે એ એટલા માટે બતાવવામાં આવ્યું છે કે રાજકુમારે તેની પ્રાણુધિક મૃગણીને બીનકાર પાસે વેળે લીધી છે ને તેણે પોતાનાં દરીએ પીછાણી લીધા છે. સંગીત, હુબધે મૃગણીની એકાગ્રતા-બીનકારની અધાઈ-રાજકુમારની બચા-એવું એવું તો કેટલુંય પીછીથી મેં ચિત્રફલક ઉતારી લીધું ! મારી કળા અર્ધી પૂર્ણ રીતે ખીસેલી મને લાગી. જીવનમાં આવું ચિત્ર મારી પીછીથી આજ સુધી નથી દોરાયું. જરા વધુ પડતો વિશ્વાસ તમને ભણે જણાય, પણ મને કહેવાજ દો કે આવું અદ્યતન ચિત્ર મેં મારી દ્રષ્ટિથી ક્યાંયે પણ નેતું નથી. હેડો હાય મારી મેં ચિત્ર પૂર્ણ કરી લીધું: નવીચે પુરુષાં મંથન પછી નામ આપ્યું: “પ્રતિસ્પર્ધિ”

આજે હૃદય સાથે મેં મન્યુત ગાંઠ વાળી: હવે કદિ ચિત્ર નહિ દોઝ. હું હાથો થયો. પીછી મેં તોડી નાંખી રંગ દોળા નાખ્યો,

ને રંગની પેટીને લાંગીને બૂકી કરી હું ઘર પાછળના ઊંચ ખાડમાં ફેંકી આવ્યો! લક્ષા, હવે જાના માટે ચિત્ર દોરવાનું હતું? બહુ મોડો! વિરોચન આવ્યો મેં કહ્યું: “અત્યાર મુઘી ક્યાં મર્યા હતો?” તેણે જરા પણ ઉત્કેરાયા વિના ઉતર આવ્યો.

“મરેલાઓને પાછા વળના તે કદી ન્તયા છે?”

કંટાળાને મેં કહ્યું: “સીધો વાત કર અહીં આવીને તું એકસો એકસો ક્યાં રખડ્યા કરે છે? તારા જમણ માટે મણુ મારે રોજ રોજ ખોદી થવાનું! મને હવે એવી ચિંતા રાખતી નહિ પાલવે હું થોડોજ તારી પત્ની છું!”

તે ખાલ્યો. “લક્ષા માણુમ મેં એવું ક્યારે કહ્યું? તું મારી પત્ની નથી તો એમ માનજે કે હું તારી પત્ની છું” મેં કહ્યું.

“તારા જેવી રખડતી પત્નીનું તો હું ગળુજ દાખી દઉં”

વિરોચન કહ્યું. “તું મારું ગળું દાખત્રા આવે તે પહેલાં, હું તારું નાકજ કરડી ખાઉં.”

મેં કોધિત થઇને કહ્યું: “મારી સાથે અકડીને વાન નહિ કર. તું મને શું સમજે છે?”

“હું તને માણુસ સમજું છું, કંઈ દોર થોડોજ સમજું છું. ચાલ, ખાવાનું લાવ, બૂખ બહુજ કકડીને લાગી છે.”

મેં તિરકારપૂર્વક કહ્યું:

“હું તારો નોકર નથી. પેલુ રહું. તારા હાથ તુટેલા નથી, લઇ લે.”

વિલાયને કંઈ પણ વધુ બોલ્યા વિના ખાંવાનું લઇ અંગિગરા માંડ્યું. તેણે એમ પંથું પૂછ્યું નહિ કે મેં ખાધું છે કે કેમ?

તે દિવસ અને રાત અમે એક બીજા સાથે કોઈ પણ જાતની વાત કર્યા વિના પસાર ફરી. રાતે કોઈ સંધ્યા ગઈયું નહિ. બૂખ્યા પોટેજ અમે પડી રહ્યા.

સંવારે જાડીને જોઈ છું તો વિરોચન ત્યાં નડતો. મેં વિચાર્યું, પીનાંબરને બધીજ વાત જણાવી દઉં. એ ડોસાને મારા પ્રત્યે બહુજ મમતા હતી હુબટ વિરોચનને તેની છોકરીને કવિતાને બ્દાને પોતાની કરી લીધી હતી એ સમાચાર તેને હું પહોંચાડીશ ત્યારે તેના વૃદ્ધ આત્માને કેટલું બહું દુઃખ થશે.

મેં ચિત્ર-પોંથી કાઢીને એવી રીતે મૂકી કે વિરોચન ઘરમાં પેસે કે પુરું તેની કશિટ ‘પ્રતિરૂપધિ’ના ચિત્ર પરજ પડે. તેના ડાનાં પ્રણયની વાત હું ગાણું છું એવું એ ચિત્ર જોઇને તત્કાળ સમજી જશે, અને એ પછી વિરોચન કેવો લંકિત બની પોતાના પાપનું પ્રાયશ્ચિન કરવા આવશે! અહા, સારે કેવી મઝા આવશે?

ચિત્રને બરાબર મૂકી દ્વાર બંધ કરી તે પર માત્ર સાકળ ચાપીનેજ હું બહાર નીકળ્યો. આ વખતે મેં ચિચરું કે વિરોચન જરૂર મેના સાથે કુવા પર હશે એટલે મેં અસારે ત્રીજે માર્ગ લીધો. નદીની બેગડોના કીનારે કીનારે થઇ પીનાંબરની ઝૂંપડીમાં જવું. ડોસો બીચારો ખાટલામાંજ પડ્યો દશે. તેને બધી વાત જણાવીને ઝૂંપડી બહાર લાવી મેના સ.થે પ્રણય કરતા વિરોચનને આખા પકડવી દેવો! આવી સરસ કદવના માટે મારી જીદ પર હું મુન્ધ બની ગયો. ને, ઝડપથી નદીની બેગડ ઉપર આવી ગયો.

(1)

એક ક્ષણમાં મારી દ્રષ્ટિએ જોયું: મારાથી દશજ ડગલાં દૂર વિજોયન અને મેના એ બેખડ પર ઉભાં રહીને નદીના જોના જલને જોઈ રહ્યામાં તકલીન બનેલાં છે. મેં તેમને કુસા પર ફર્યા. હતા પણ તેઓ અહીં ફરવા આવેલાં જણાય છે મેનાનો હાથ વિજોયનના હાથમાં છે: બંને એકાગ્ર છે-જાનેની પીઠ મારા તરફ છે. મારા પગના અગાજની પાખુ તેમને જાણ નથી પડી એમાં તો એ મુગ્ધ છે. એક ક્ષણ-હા, એ એક ક્ષણમાં તો મને હજાર તિયારો આપી ગયા. આ રૂપરૂપના અંબાર જેવી ઊંડરીને દુષ્ટ વિજોયન મારા હાથમાંથી ઝૂંટી ગયો હતો. મારી ઉર્મિઓને તેણે સળગાવી મૂકી હતી. મારા મુખનું પાકુન ફૂર રીતે નીકળેન કાઢ્યું હતું. મારા હૃદયમાં ઈર્ષાની પ્રચંડ ભગાલાઓ લગપ્રી કીડી. જેને મિત્ર સમજ્યો તેજ મદા ભય કર દરીક નીતર્યા-મને એકાગ્ર એક કલ્પના આવી-ભયાનક કલ્પના! વિજોયનનું નીકળેન કાં ન કાઢી નાખવું? હા, હા, એ દુષ્ટ એનેજ યોગ્ય હતો. ડાબા હાથનો એક જોડાર ધણો અને ખેલ ખસાસ, પાણીના અનંત ઊંડાણમાં વિજોયનનો દેહ ગળપડી પડશે...અહીં કાણ જોનાર હતું? મેનાને પગે પડી હું કહીશ 'તાગ ગ્રેમ માટે મેં આ કંઈ' છે. મેના, તારા વિના એક પગ પણ મને જીવતું કડિન છે એટલેજ આવું ભયંકર ફલ મેં કહ્યું છે, મને વિશ્વાસ આવ્યો એ અલ્પ બાલિકા અવશ્ય મને બચાવી લેશે.

મેં ધણો માર્યો. ખૂબ બળપૂર્વક બગાજ વિજોયનનેજ, પાણીમાં એક જોડાર ધીવરો યજોગ્રા મેં સંભળ્યો. મારી આંખો બંધ થઈ ગઈ. એક ક્ષણમાં તે ઊપડી. પંથુ ઝાહ-મેં કેવું ભયાનક કંઈ કંઈ હતું? મેના બેખડ પર ન હતી! વિજોયનના હાથમાં તેનો હાથ

હતો-વૈરની પ્રચંડ આગમાં બળતા એ સૂર્ય, મને સમજાયું નહિ! વિજોયન સાથે નદીમાં તે પણ ગળપડી પડી હતી! મારાં નેત્રોને તમ્મર આવી ગયાં. હું ત્યાંજ ફસાઈ પડ્યો.

કેટલી કાણો પછી હું જાનમાં આવ્યો તેનું મને સ્મરણ નથી. થોડીજ કાણો પર મેં કેવું ભયંકર કાર્ય કંઈ હતું તેનું મને જાન થયું. ચાર દિશામાં દૂર દૂર મેં દ્રષ્ટિ લખાવી. કાઈ જોતું તો નહોતું ને?

હું નોકો પીનાંજર પાસે જવામાં મને સજ્જામતી લાગી. હું તેની વાડીમાં પેડો. પીનેલાં પુષ્પો દવામાં બૂલી રહ્યાં હતાં મંદ મંદ સમિર વાતો હતો. પણ મારા હૃદયમાં હજારો ઝેરી વીંછીઓના ટંબ વાગતા, હતા. હું કુસા પર આવ્યો અહીં કાંઈ મેં વિજોયન અને મેનાને જોયાં હતાં. મારા હૃદયે એક વિચિત્ર કંપ અનુભવ્યો. કુવાની કીનાર પર એક પુરુષ પડેલું મારી દ્રષ્ટિએ જોયું. મેં તે ઉપાડી લીધું.

તે એક નોટબુક હતી મેં તેને ખોલી. પુસ્તક પાના પરજ મારી દ્રષ્ટિ સ્થિર થઈ ગઈ. હું ચમક્યો તે પર મારાજ હસ્તાક્ષરો હતા મેં લખ્યું હતું:

“વિજોયનને: નૂતન કાવ્યોના સર્જન માટે.”

મારા હૃદય પર વિગળા તૂટી પડી હોય તેમ મને લાગ્યું આ તેજ નોટબુક જે મેં અહીં આવતાં પ્રથમ હર્ષભિર વિજોયનને ભેટ આપી હતી, અને અહીં રમ્યઓમાં, નૂતન કાવ્યો સર્જનાવું આગ્રહપૂર્વક દબાવ્યું હતું. મેં તેના પાના ફેર્યાં. વિજોયને કાવ્યોથી નોટ ભરી દીધી હતી. પહેલા કાવ્યનું શિર્ષક હતું: ‘અનુભૂતિ’, પછી આવતાં હતાં ‘વિજોયન’

નહી, 'ફૂલ-બાલિકા', 'મોગરાની કળી', 'મિલન', 'કવિની પ્રિયનમા', 'ને મનની યાન', આસાં તેંતાલીસ કાવ્યો! હાલ તેંતાલીસમાં કાવ્ય પર મારી દ્રષ્ટિ થઈ ગઈ ગઈ: એનું શિર્ષક હતું: 'પ્રતિરૂપર્ષિ.'

હું મૂંઝાઈ જાશો. કંઈક સમજ્યો પણ ખરો. વિલોચન આ પુસ્તક મારા હાથમાં આવે એ કારણે કુલ પર તે પહેલુ છોડીને મેના સાથે નીકળી ગયો હોવો જોઈએ. વિલોચન મને તેને પ્રતિરૂપર્ષિ ગણતો હતો! હું તેના પ્રણય જાણતો હતો એની શું એનેય ખબર પડી ગઈ હતી! ઝડપથી મારી દૃષ્ટિએ આખાપ કાવ્યની લીટી લીટી પર ફરી વળી. તેનો ભાવાર્થ આમ હતો.

'લીમડાના ઝાડની એક ડાળે એક માદા રી એકલું બેઠું હતું. ત્યાં એક દિવસ એક પંખી આવ્યું. તેની જન માદા કરતા હની રંગ જુદો હતો છતાં એકલતા જાણવા માટે માદાએ તેના પ્રાણે પોતાના હૃદયની મમતા જોતી મૂકી. નરપંખીએ માદાને કહ્યું 'મને તારા જેવું ગાવા નથી આવડતું પણ મારો બાધવાનું કામ હું સરસ રીતે જાણું છું. તે હું તને શીખવીશ.' અને એમ કહી તે નર જાતજાતનાં તરણાં લઈ આવ્યો; પણ માદાને એમાં રસ પડતો નહિ. એક દિવસ એ માદા બેઠી હતી તે ડાળે એક બીજું નર પંખી આવ્યું, તેનો રંગ માદાના રંગ જેવો હતો. જાત પણ એક હતી અને ભાત પણ તેના જેવીજ ઘાટીલી ચાંચ, એવાજ રંગના પીછાં, એવાજ પગ અને એના જેવીજ ટફારને ફરસાદાર ડોક. માદા તેના પર આકર્ષાઈ અને પ્રાણુ પાથરવા તત્પર થઈ. પછી તો તે નર પંખીએ ચાંચ બોલીને ગાવા માંડ્યું તો માદા તો પાગલ બની

ગઈ તે તેના સ્વરમાં પોતાના સ્વરને મેળવી દીધો. એક દિવસ પેલું નર પંખી આ જોડાને જોઈ ગયું એટલે માદાએ તેને કહ્યું: "ભાઈ, તું જાનો મા, તારા ને માન મારું જુદા છે-તારા ને મારા રંગ નીરજો છે-તને જે વાતમાં રસ છે-તેમાં મને ગતાગમ પડતી નથી. મારેતો જીવું છે અનંતની પાંખે-આભનાં આવારે-તારી સાથે મને છવન બાંધવું ન પાસવે. ભાઈ, તું તારા કામે વળગ મારા આ પ્રાણુનો પ્રતિરૂપર્ષિ મા યજો. એમ કરવાનો મને નિર્સર્ગિક હક્ક છે. તું મમતા મેળવશે પણ માર નહિ એ તો આને અર્પણ થઈ મુક્યો-એ માટે તું નકામો તારા હૃદયને કષ્ટ મા આપજો ભાઈ" એવું કહી એ લીમડાની ડાળ પરથી બને ગ્રીષ્મ પંખીઓ પાંખોને ફેરવત કરી દવામાં ઉડી ગયાં!

એક જ વાસે હું કાવ્ય વાંચી ગયો. એક વાર એવાર-ત્રણવાર મારી આસપાસની દુનિયા મને ફરતી દેખાઈ. મારા હૃદયમાં ધ્રુવલ તોફાને તાંડવ મચાવ્યું. એ તાંડવની પાછળ ઉડતો એક અવાજ જાણે મને કહેતો હતો. 'કોણ કેમ પ્રતિરૂપર્ષિ હતું?'

નોટ બજાવમાં દબાવી મેં ઝડપભેર ઘર-જણી પગલાં ઉપાડ્યા.

હું ઘેર આવ્યો દ્વાર ખોલી દીધાં. 'પ્રતિરૂપર્ષિનું ચિત્ર મારા મુખપર જાણે ચુકતું જ્યાં હતું ત્યાજ પડેલું હતું. મેં હાથમાં ચપ્પુ લીધું ને એ ચિત્રને આડું ને અવળું, ઊંચું ને વાંકું જેમ આવે તેમ ચીરી નાંખ્યું. એક ગાંડા માણસની જેમ હું એ ચિત્ર-પોથીમાં ચપ્પુ મારી દહો હતો. કેાઈ યુગ સુખનો વેરી, દુઃખનનું કાળજી પંજર વની ચીરી નાંખે તેમ હું કયાંય સુધી મારા બધાંજ ચિત્રો ચીરતોજ ગયો. ચીરતોજ ગયો...

‘ને ચુંકામાં આગ સળગાવી મેં એ ગીરા-
આને તેમાં ફેંકી દીધાં. હું બૂતકાળને મારા
રમરણમાંથી ભૂરી નાખવા મરણીયો બન્યો હતો.

પાપ કદિ ઉઘવા દેવું નથી. આખી રાત
હું જાગતો રહ્યો. દાર બધ કરીને હું પડ્યો
હતો. મને પળેપળ વિચારો આવતા હતા.
અસાર સુધી મેના ધર નહિ ચાલી હોય તો
અશક્ત બીચારો, પીનાંબર ડોસો. શું કરેતો
હશે? મેં આંખો બંધ કરી દીધી. પણ મન-
ચક્ષુ યોગજ બંધ કરી શકાય છે! મને
લાગ્યું: બળપૂર્વક કોઇ મારા દારને ડોહી
રહ્યું હતું. મેના અને વિસોચન તો નહિ
હોય! કોઇ મારા ગળા પર પોતાનો પંજો
બીડી જાણે કહેવું હતું ‘હત્યારા વુંજ મારો
ખરો પ્રતિરૂપિ’ છે આજે હું તારો ટોટો
પીમવા આવ્યો છું’ એ વિસોચન તો નહિ
હોય! ધરની દિવાલો જાણે મને કહેતી હતી.
‘જો! શે પાપી, હું હમણા તને બીંસી મારું
છું’ યુન: વિસોચનની મૂર્તિ ઉપસ્થિત ચએલી
મેં દીધી. જાણે કહેતી હતી. “દેવનં વીર!
મને અડી લાવી અંતે દગોળ કર્યો! મારા
માનપીતાને તું શું મુખ દેખાડીશ!”

મેનાની મૂર્તિએ એ પછી દેખા દીધી.
ફેલી નિર્દોષ ભાળી છેકરી! એક પૂર્ણ પૂજી મેં
સંભળ્યું: પીનાંબર ડોસો જાણે અવાજ ફાટી
જાય એવી રીતે બૂમ પાડી મારા દાર કોળાને
કહેતો હતો:..

“હત્યારા, મારી સોના જેવી દોકરી
લાવ.”

હું દોડ્યો ને દાર ખોલી દીધાં. મને
લાગ્યું હું પાગલ થઇ ગયો હતો. ‘બ્રમાબ્રમ
કરી મેં આરોહી પરોરોએને જગાડતાં કહ્યું:
“વિસોચન હજ સુધી કેમ નહિ આવ્યો હોય?”
સૌએ કહ્યું “પીનાંબરની વાડીમાં દશે” એ.
બીચારા ક્યાંથી જાણે કે હવે એ પીનાંબરની

વાડીમાં-- કદિ દેખાવાતો નથી. હું ‘તેને સાંધ
કરીને આવ્યો-હું’, અને કાયદાની ચુંગાનમાંથી
બચવા માટે સૌને હેરાન કરી રહ્યો છું.

સૌને લાઈ, હું ‘વાડીમાં આવ્યો. ડોસો
બેચન હતો, પચારીમાંથી જાંવાને પશુ તે
અશક્ત હતો. ‘મારી મેના લાલો’ એવી બૂમે
પાડવા કરતો હતો. મેં કહ્યું “વિસોચન. ‘પશુ
નથી”, ત્યારે ડોસાએ તાડ પાડી કહ્યું, “ચાલ
ચાલ્યો જા અહીંથી, પાછા! તેજ એને નસાડી
મૂલી છે!”

અમે સૌ વિખરાયા. બધાને મેં સમજા-
વવા પ્રયત્ન કર્યો કે ‘જરૂર એ લોકો ભાગી
ગયા હોવા, જોઈએ.’ એટલે સવારે પહેલી
ફેનમાં મારે, તેમને ખોળવા, નીકળી પડવું
જોઈએ, અને વધુમાં જોમેયું કે એ ગમે લાં
ગયા હોય ક્યાંય સંતાઈ શકશે નહિ. ધરતીના
ગમે તેવા બ્રહ્મામાંથી પશુ હું તેમને પકડી
લાવીશ.”

એ વાતને આજ સત્તર સત્તર વર્ષ પીતી
ગયાં છે. આજે હું ‘નિર્દેશ-કેસકદરના માન-
વંતા હોદ્દા પર છું. ગુજરાતમાં જન્મ-પ્રશ્ન
મહા ઉત્પાત મંચાલ્યો હતો, અને તેથી
બીચારા બેટોને પારંપર નુકસાન વેઠવું પડ્યું
હતું. તેની વીગતો મેળવવા હું જાતે મારા
તાળાનાં એ અમલદારો અને ખેએક પટાવાળા
લઇને પ્રવાસમાં નીકળ્યો છું. અને ફરેતો
ફરેતો મારા ગામમાં પશુ આવ્યો છું. મારી
સાથે છે તે સંકેત ઇન્સ્પેક્ટર એક વૃદ્ધ માણસ
છે. તે મને જમીનોની ઓળખાણ આપે છે:

“સાહેબ, નહી અહીં પશુ ફરી વળી હતી.
અને સાહેબ, પણ જુવો, લાં તો આજથી
ચોગંક વર્ષો પર એક મુદર વાડી હતી.”

“વાડી?” મેં પૂછ્યું. મારાથી પૂછાઇ
જવાયું.

શુભતાન

યુવાન દેવો ઉક્તેલની મુરતિમ સંસારની સામાજિક નવલકથા

લેખક:

“તુરાણ”

(આશુ વાની)

“વર્ષો સુખમાં વિતવા લાગ્યા અને આ સમય દરમિયાન દંપતિને ત્રણ સંતાન પણ થઈ ગયા. પણ ઇસાએલને પોતાના પિતાની યાદ, પોતાના પહેલા પ્રેમીનું સ્મરણ અને કાર્ત્તવ્ય વિષેના ભય દરદમ સતાવ્યા કરતા. લેવીસનને જુદી જવા માટે ઇસાએલ ખંડુજ, પ્રયત્ન કરતી હતી તેને પોતાના પતિ પ્રતિ એટલો પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો હતો કે તેને ભય લાગતો કે લેવીસન જોડે ફરી ક્યારે તેનો ભેટો થાય અને તેના તરફના અનુરાગની નિર્જળતાને લીધે રજા પોતાના પતિ તરફ તેનો પ્રેમ યોગ્ય પડે. આ ઉપરાંત સ્ત્રી સુલભ સ્વભાવ પ્રમાણે પોતાના પતિને કાંઈ બીજી સ્ત્રી સીંચડપ મારી રજા ઉચકા નવ્ય તેનો ભયતરણ બળવતો થતો હતો. અને પોતે મરી નવ્ય અને પોતાનો પતિ બીજા લગ્ન કરે તો પોતાના ત્રણ પુત્રો સંતાનોનું શું થાય એવા એવા અલગમતા વિચાર તેને સતાવ્યા કરતાં.”

“સંનિજો શિકાર ખેલવા નીકળ્યા. કાર્ત્તવ્યના ભલા સ્વભાવે કોઈનું ભૂલું યાવ એ દ્રષ્ટિથી એક પુરુષને તેનું કામ થઈ નવ્ય તેટલા દહાડા માટે, પોતાને લાંબા આશ્રય આપ્યો અને આ પુરુષ તે બીજા કોઈ નહિ પણ કેપ્ટન લેવીસન હતો. અંગારાની સામિપ્યથી થી યોગ્યતા લાગ્યું. લેવીસન કાંઈ સિંદૂરવાદી પુરુષ નહોતો, તેણે સ્વાર્થ સાધવા માટે પોતાના આશ્રયદાતા અને પોતાની જૂનપૂર્વની પ્રેમદા ઇસાએલના સ્નેહાળ પ્રતિ કાર્ત્તવ્ય તરફ ઇસાએલના કાન ભંભેરવાનું શરૂ કર્યું.”

“પોતાના લાઇને ખૂનના આરોપમાંથી નિર્દોષ દરાવવા માટે બારબારને જે કાંઈ ઉપયોગી ખાતમી મળતી તે તે કાર્ત્તવ્યને પહેંચાડતી. કાર્ત્તવ્ય અને બારબારની આ ખાંતમી મુલાકાતોનો અવગો અર્થ લેવીસને ઇસાએલને સમજાવ્યો.”

“કાયા કાનની ઇસાએલને આ વાતમાં તથ્ય જાણ્યું અને આવી એક ખાંતમી મુલાકાતને લેવીસને ઇસાએલને સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો સારે. સંશયે કાલતાં ઇસાએલના દિલને સમર્થન મળ્યું. પરિણામે તે પોતાના સંતાનો અને પતિને મૂકી લેવીસન સાથે કાન્સ નાસી નવ્ય છે.”

“લેવીસનના બાળકની ઇસાએલ માતા બનવાની તૈયારીમાં હોય છે સારે તે લેવીસનને

પોતાની જોડે કાપડેસર લગ્ન કરવાને જણાવે છે. પરંતુ સૌંદર્યપિપાસુ લેવીસન ઇસાએલના અપમાન કરી તેને નિરાધાર મૂકી લાંબી નાસી છૂટે છે.

“ઇસાએલને નનામી બાપનો પુત્ર અવતરે છે. પ્રેમી પછી પુત્રી શક્તિ ઇસાએલમાં આવે છે સારે દુઃખની યાદી અપાવતી જગ્યા છોડીને બીજા ક્યાં ચાલી જવાને તે વિચાર કરે છે. અને રેલ્વે માર્ગે નીકળી પડે છે. કમનસીબે કે ખુશનસીબે આગાહીને અકસ્માત નડે છે અને અકસ્માતમાં ઇસાએલનો, બાળક કચ્છાઈ મરણ પામે છે. અને કાંઈ બૃહદ્ધી અકસ્માતના ભોગ થનારાના ક્ષીરમાં ઇસાએલનું નામ પડ્યું નોંધાઈ ગયું છે. ઇસાએલના પ્રાણ તો બચી ગયા છે પણ તેના મહોળા હિંમતના મહોળા અપમાન કારણે તે અદ્યતન જેવી બની ગયું છે. સૌંદર્યના દુરપયોગની આ કુદરતી શિક્ષા તો નહિ હોય !

“ઇસાએલ સારી થતાં જીવનનિર્વાહ માટે કાંઈ કામકાજ શોધવાને તેણે નિર્ધાર કર્યો સંગીત તો તે સારું જાણતી હતી અને ફ્રેન્ચ ભાષા પણ તેને સારી આવડતી હતી. વારસામાં મહેશ્વરી ઓર્ગેનનાં તેને “ગવર્નમેન્ટ”ની નોકરી અપાવી દે છે.

“સમયનું ચક્ર ફરતાં ઇસાએલની શેઠાણીને બદારગામ જવાનું થાય છે અને પરિણામે ઇસાએલની સેવાની તેને આવશ્યકતા રહેતી નથી. પરંતુ લડતી શેઠાણી ઇસાએલને એક ખાનદાન કુટુંબ પર સુદર લગામણ પત્ર લખી આપી તેની નોકરીની વ્યવસ્થા કરી આપે છે. આ કુટુંબ બીજા કોઈ નહિ પણ ઇસાએલના પહેલા પતિ કાશાઈનું હોય છે.”

“ઇસાએલના નાસી જવા પછી તેની ખુબ તપાસ કરવા છતાં લાંબા સમય સુધી તેની કાંઈ અવરજવર નહિ મળતાં અને છેવટે રેલ્વેના અકસ્માતમાં તેના મૃત્યુના સમાચાર મળતાં કાશાઈને તેનાથી છુટાછેડા મેળવે પડે છે અને બારંગરા હેર જેટલે તે બીજા લગ્ન કરે છે. બારંગરાને પુત્રનો જન્મ થાય છે અને તેને કાશાઈની પહેલી પતિને પુત્ર બીમાર પડવાથી તેની સંભાળ માટે એક ચાકરનીની જરૂર પડે છે, અને પોતાના બાળકને ફરી એકવાર મળવાની તમન્નાના કારણે માતાનું દિલ ઇસાએલને પોતાના જીવના ઘરમાં પોતાના દિલેરાની નિગરાની કરનાર ચાકરની તરીકે નોકર રહેવાની ફરજ પડે છે. કહીને પરિસ્થિતિ ! ઇસાએલના ચહેરા પર પડેલા કારખી ધાંધી તે જુદા મુસ્કેલીથી એળખાય શકે, એમ હોવાથી તે આ નોકરી માન્ય રાખે છે અને પોતે એળખાય નહિ જાય એની વધારે સાવચેતી માટે તે નીલવણાં અશ્માનો સ્વાંગ સળે છે.

“પોતાના જીવના ઘરમાં ઇસાએલને એક સ્ત્રીના અવતરને કામનાર, એક પતિના દિલને જુદનાર અને એક માતાના કલેજને કાપનાર અનેક અનુભવો થાય છે.

“અંતમાં ખરો ખુબી કેટલે લેવીસન સાળીનું થાય છે. ઇસાએલનો બીમાર પુત્ર માતાના ગર્ભમાં ઇસાએલના બોળામાં જ મૃત્યુ પામે છે. અને પુત્રના આખરી સમયે પણ માતા તરીકે પ્રકટ નહિ થઈ શકવાની પોતાની અંધકૃતિ આદિ દુઃખોના ભારણથી ઇસાએલ પણ થોડા દિવસોમાં મરણ પામે છે અને કાશાઈનું ત્યારે જાણે છે કે મહત્તમ તેની પહેલી પતિ હતી !

“આમ વહેમના વર્મણમાં તણાઈને ઇસાએલ પોતાનો આખો સંસાર કુંબાડી દીધો.

પત્રાપટ્ટા મને ભાવનો સંચાર થતો હતો એકવચનીય સંબોધનનો. ઉપયોગ હિતરતી, પદિતના માનવ માટે અથવા તો પદાર્થના વિદ્યાર, પ્રદર્શિત કરવા માટે થાય છે. સુસૂતાન માટે રજિયાને પહેલા પ્રકારની ઉપયોગિતાની આવશ્યકતા જણાય હોય. એવું કાંઈ કારણ નહોતું, સુલતાનનાં આંતરિક જીવનથી રજિયા પરિચિત નહોતી, અને લગ્ન કરવામાં, સુલતાને, કુનિયાતી, સુચી આંખોમાંથી કાંઈ ખોટું કદ્યું નહોતું. એટલે કુનિયા સંબોધન કરવા માટે રજિયાને કાંઈ કારણ નહોતું. પરંતુ પોતાના જીવનને જાણનાં સુલતાનને તો પ્રથમ રજિયાતી, પત્રાપટ્ટી, સંબોધન શ્રેણીમાં સંશયનો સંચાર થયો અને પગવાર તો તેના જીવનના પગલા તો આપવામાં દેખાયા. પગલાથી ત્રાસે એવો સુલતાન બીર નહોતો અને પગલામાં માર્ગમતા નહોતી એટલે બીરનાં સ્થાન પણ નહોતું. પગવારે પછી ચંદ્રમાને આસરી રહેલા વાદળ એસરી નાચ એ ભાતિ સુલતાનને ઘેરતાં ઘેરતાં પગલા ઝડપથી પસાર થઈ ગયા.

રજિયા સુલતાન માટે આ લઈ આતી.

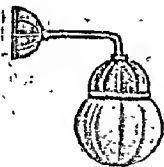
આનો કષ્ટ સુલતાન આગળ ધરતાં રજિયા એક જ અક્ષરનો ઉચ્ચાર કરી શકી.

“હા”

(અપૂર્ણ)

અહમદ એન્ડ કો.

જુના અને જાણીતા વેપારી.

દરેક જાતની પેટ્રોલિયમ બત્તીઓ, પ્રાઈમસ-સ્ટેવ, સોનીના આંખવાના સુલાઓ, ઇલેક્ટ્રીક ફેન, વીજળીના લેમ્પ, અને ડેકોરેશન માટે ઇલેક્ટ્રીક તોરણો, પાણી ગરમ કરવા માટે વોટર હીટર, ઇલેક્ટ્રીક અસ્તરી, નાઈટ લેમ્પ, બેટરીન બલ્બ, એવરેડી પાવર, ફ્લેશ લાઈટ ટોચ વગેરે, કીફાયત બાવે મલશે તેમજ વીજળીનું દરેક પ્રકારનું ફીટીંગ કામ તૈયાર મળશે.

અમારા કારખાનામાં બનતી દરેક જાતની, અને દરેક સાઈઝની સ્ટીલ ટ્રંકો, સુટકેસ, બેગ વગેરે તૈયાર મળશે તેમજ ઑર્ડરથી બનાવી આપવામાં આવશે.

— ગામડાંના વેપારીઓને ખોસ સગવડ :—

ઑર્ડર આવેથી માલ ખાતરી પૂર્વક ચોક્કસવામાં આવશે.

ટેન્ કમ્પ્યુટીંગ બજાર, લાલગેટ પાસે, મુરત.

ઝાર પીલ્સ-આ ગોળીઓ ઘણા લાંબા અનુભવ પછી બહેરમાં મુકી છે. કાંઈ પણ કારણે

ગુમાવેલી શારીરિક, માનસિક, દરેક શક્તિઓને પાછી મેળવવામાં તેમાં ખાસ કરી મરદાષ માટે છેવટનો ઉપાય કહીએ તો લગભર અતિ-શ્વેદિત નથી. અતિ સ્ત્રી સમગમ, કુટેવ, કે ગમે એ કારણે ગુમાવેલું પુરુષત્વ (મદાંધ) પાછું-મેળવવામાં અમારા લાંબા અનુભવમાં આજ સુધી એનાથી ઇકરરીર ઉપાય એકે આવ્યો નથી. બેજ દિવસમાં જિવ્યાન, પાચનશક્તિ, રૂકાવટમાં પણ પોતાનો ગુણ બતાવવો શરૂ કરે છે. અને શરીરમાંથી સુરતી, લીલાપણું, કમર, માથા, સાંધા અને રોગના

દુઃખાવાઓને દૂર દૂરે છે. એમાં કરતુરો, અંબર અને સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ હોવા છતાં માત્ર પચ્છલકના લાભાર્થે ૩૨ ગોળીઓની કીમત રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

ઝાર તિલા- આ તિલામાં સર્ગથી વધુ ખુબી તો એ છે કે એના ઉપયોગથી કાંઈપણ રોતની જલન કે ફોલીઓ થતી નથી તેમ એને લગાડી ખાંન કે પાટો બાંધવાનીયે અગત્ય નથી. મસજાનજ આમડીમાં ઘુસી જાય છે. રોગની નબળાઈને દૂર કરવામાં આ તિલા ખરેખર અમરકારી છે, હજારો રૂપીઆ ખર્ચે જે લાભ ન મળે તે લાભ માત્ર અઢી રૂપીઆમાં મેળવી શકાય છે. કીમત ૨-૮-૦ (અડી) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

આનંદ રસ- આ વિચિત્ર તિલા મદાંધ અને ઇન્સાક (વીર્ય સ્તંભન) માટે ખાસ છે. ગરીબોને ખાસ લક્ષમાં રાખીને આ ફકારો તિલા બહેરમાં મુક્યો છે. એના ઉપયોગથી ખાસ જગ્યામાં સખ્તી અને ઇન્સાકમાં ખેવડો વધારો થાય છે. કીમત ૭૫૫૧૧૦ રૂ. ૧) પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

મુંકવ્વી વ મુન્સિક- કરતુરી, અંબર, સોનાની ભસ્મ જેવી કીમતી વસ્તુઓ વડે તૈયાર કરવામાં અંવેશી આ દવા ઇન્સાક અને મદાંધ માટે અજોડ છે. જિવ્યાન, (ધાતુસ્ત્રાવ) ઇલતિલામ, (સ્વપ્નદોષ) તેમજ વીર્ય પિકારની દરેક ફાઈદા આ દવા માત્ર બેજ દિવસમાં દૂર કરે છે. સોખીતો માટે આ દવા ખાસ છે. એક તોલો દવા બાર દિવસ ચાસે છે કીમત તોલો રૂપીઆ એક, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો.

દવાએ સુઝાક- આ પીવાની દવા છે. ગમે એવા નવા કે જૂના પરમિયાને મટાડે છે. હજારો માણસો સારા થયા પછી આ દવા પચ્છલીક સનમુખ ધરી છે. એક શીશી સાત દિવસ ચાસે છે. સાધારણ બીમાર માત્ર એકજ શીશીમાં સારો થઈ શકે છે. ગમે એવા જુના પરમિયાને માત્ર બે શીશી કાઢી છે. ઇન્જકશનો વડે પોતાનું ભવિષ્ય પાવમાલ ન કરતાં એક વાર આ દવા સેવા અમારી -લક્ષમણ છે કીમત શીશીનો રૂપીઆ દોઢ, પોસ્ટ ખર્ચે જુદો. (રૂબમાં પરમિયાનો શર્તીયા ઇલાજ કરીશું) હિન્દ બહારથી મંગાવનારાઓએ સીડીશ પોસ્ટલ ઓર્ડર Manager, The Rander Unani Pharmacy : ના નામે મોકલવો. કાર્મસીમાં મળતી દરેક દવાઓનું સચિપત્ર મુફત મોકલવામાં આવશે.

લખો અથવા મળો :

મનેજર ધી રાંદેર યૂનાની કાર્મસી

રાંદેર, Rander, Dist. Surat.

પ્રાકીકાના એજન્ટ:- Union Printing Works 91, Victoria Street, Durban (Natal)

